
CRONICA SVRIVM

Sollicitudo peccandi licentiam [illegible] Zarimby [illegible] 1757

[redacted]

COMMEN-TARIVS BREVIS

RERVM IN ORBE GESTARVM,

ab anno Salutis 1500. vsque in annum 1567. ex optimis quibusq; scriptoribus congestus, & nunc recens multis locis non parum auctus & locupletatus per F. Laurentium Surium Carthusianum.

Cum INDICE copiosissimo.

COLONIAE,
Apud Geruinum Calenium, & hæredes Iohannis Quentel, Anno M. D. LXVII.

Cum Priuilegio Imperiali in decennium.

Multitudo peccantium ... fecerat. Lacrimabiliter ...

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO, COMITI PALATINO RHENI, AC vtriusq; Bauariæ Duci, &c. Domino suo clementissimo,

S. P. D.

VM ante annos nō multos D. Naucleri chronica in Officina Quenteliana denuò eßet excudenda, illustriß. Princeps, clemētiß. Domine, rogauit me D. Geruinus Calenius, Iuris Licētiatus, mihi ob animi candorem & morū integritatē charus, vt ad Nauclerum adijcerem eius temporis historiā, quod ab illius Chro-

nicis interim effluxisset. Maluissē ego alterius ea in re opera illum vti potiùs voluisse, quòd illi argumēto parùm essē idoneus: sed cùm non occurreret alius, coactus est à me petere, quod permulti alij longè & feliciùs & absolutiùs atq; etiàm accuratiùs præstare potuissent. Feci ergò quod rogatus erā, & vt non prorsùs lectu indigna scriberē, multorū doctissimorū hominum libros historicos cursìm perlegi, atque ex ijs non sinè labore collegi, quæ possent Lectori aliquam adferre vtilitatem. Et nè planè sterilis esset narratio, si nihil præter nudam historiam cōtineret, admiscui interìm pias quasdam admonitiones, nōnunquàm etiàm sanctiss. Patrum insignes sententias, vt vberior ad Lectorē fructus rediret. Deindè autē etiàm separatìm excudi placuit eam historiā, iam multis locis auctam & recognitā: quæ quidē breui tempore facilè distra-

cta est. Sed interim tamen ad me perfertur, nõ deesse, qui dicant parùm decuisse Carthusianũ scribere historiam, alios etiàm, qui me putent plusculùm indulsisse affectibus, nonnullos verò, qui me etiàm maledicum vocent. Quibus omnibus vt breuissimè satisfaciam, nôrint primi me nõ facilè hanc scribendi prouinciam suscepturum fuisse, si vel ipsi eam suscipere, vel alios doctiores vt susciperẽt, adhortari voluissent. Porrò alij id certũ habeant, me nihil aut odio cuiusquam aut amore scripsisse secùs, quàm haberet rei veritas, quantũ equidem scire potui: nec debet mihi vitio verti, si laudaui præclarè de Rep. Christiana meritos, & acriùs interim perstrinxi proditores & perditores inclytæ Germaniæ nostræ: quales sunt ij, qui sub prætextu Euangelij & puræ doctrinæ teterrimos errores & iam olim damnatas hæreses in orbẽ inuexerunt.

Postremi autem, qui me maledicentiæ insimulant, desinãt (oro) esse schismatici: desinãt populum Christianum, Christi IESV precioso sanguine redemptum, in errores inducere: desinãt atrocißimè & impijßimè lacerare ac proscindere Christi Catholicã Ecclesiam, Romanos Põtifices, sacramenta & instituta Ecclesiæ, & id genus alia: desinant dicere bonum malum, & malum bonum, redeantq́; ad pacem & vnitatẽ filiorum DEI: & tum sentient me, etsi nõnunquàm asperiùs scripsisse videar, tamen longè fuisse modestiorem, quàm res ipsæ poscere viderẽtur. Atq; his ego in præsens respõsum esse velim ijs, quos suprà dixi. Nã prolixè cõtendere mihi sanè integrum nõ est. Quanquàm quòd ad postremos attinet, qui me maledicũ vocant, possem facilè ostendere, si mea scripta cum eorum scriptis cõferantur, illos se potiùs q̃ me perstringere voluisse.

se. In ijs enim est Casparus Peucerus Melanchthonis gener, qui in suo illo 5. Carionis libro, dū eum illustr. Saxoniæ Electori Augusto dedicat, adeò furiosus et rabidus in me incurrit, vt nō modò scurrā, sed etiā blasphemū filij Dei hostem me vocet, nec dicere vereatur, quod tamen docere nunquā poterit, me impudentèr res manifestè veras calumniari ac deprauare. Tum verò in ipsa historia tā impotēter incurrit in Sūmos pōtifices, quorū odio isti infelices et miseri deflagrāt, vt sanè belliss. et germanissimū Luteri discipulū se ꝓbet. Dolet s. viro euāgelico, quòd fraudes, mendacia, antilogiæ, mutuæ eædēq; acerbissimæ dissēsiones, cōtentiones, odia plùs q̃ Vatiniana noui huius Euangelij buccinatorum in mea historia annotātur, & identidèm verissimè commemorantur: nec pudet eum iactare doctrinæ Lutericæ irrefragabilem authoritatem &

 perspi-

perſpicuitatem, cùm certiſsimè conſtet & Luterum ipſum ſæpè pugnantia docuiſſe, & Luteranos inter ſe odioſiſsimè & pertinaciſsimè diſsidere: tum quoquè Philippum Melanchthonē Cōfeſsionem Auguſtanam non ſemèl mutâſſe, atq; ab Illyrico diſcipulo ſuo falſi inſimulatum eſſe, & in ipſos quoquè ſymmyſtas ſuos Luteranos acerbè ſanè ſcripſiſſe, potiusq; in doctrina Eucharistiæ ad Zuinglij, quàm Luteri, partes acceſsiſſe. Hæc & eius generis alia cùm nos citra vllū mendacium ex ipſorum editis libris proferimus, maledicos nos vocant, & blaſphemos hoſtes filij DEI. Cùm autem illi immanitèr cōſpuunt & calumniantur etiàm optimos & ſanctiſsimos Pontifices, ſacramenta et inſtituta Eccleſiæ Catholicæ, aliaq; ſimilia, non ſolùm non maledici, ſed etiàm egregiè Euāgelici videri volunt. Sed tamen vtcunquè ſæuiant &

tumul-

tumultuentur viri optimi, veniet quandoquè ille dies, vt intelligant homines, quàm luculentèr ſub Euangelij ementita ſpecie ipſis impoſitum et illuſum adhùc ſit ab ipſis. Atq; vt id faciliùs poſſint, operam dedi, vt in meo hoc qualicunque Commentario doctrinæ inconſtantiam, fœdiſsimas antilogias, atrociſsimas altercationes, & his conſimilia multa, quæ in noſtris Euangelicis dogmatiſtis & præconibus viſuntur, diligentèr Lectori ob oculos ponerem, & quædam etiàm identidèm inculcarem, vt magis moueant, & tenaciùs animis affigantur. Nec ego vel tantilli facio, hoc nomine à Peucero me maledicũ appellari: ille enim nõ didicit aliud à ſuo Lutero & Melanchthone, quàm monachis maledicere & monachos calumniari, quemadmodùm etiàm præclarè facit, dum in eadem ſua Epiſtola dedicatoria monachos vocat deploratũ

 &

& profligatum genus hominum: quasi verò nesciat monachorum institutum sempèr omnibus seculis præcipuæ apud Christianos, atque etiàm potentißimos reges & principes fuisse venerationi, adeò vt etiàm magnus ille Constantinus, teste Athanasio, & eius liberi Cõstans atque Constantius, crebrò ad S. Antonium quasi ad patrem scripserint, & tum illorum fauor, vt idem ait, tum omnis aula regalis illũ celebrârit: Theodosius quoquè maior bellum aduersùs Eugenium tyrannũ suscepturus, Iohannem monachũ Aegyptium, misso ad illũ fidißimo eunucho Eutropio, de belli euentu consuluerit: porrò Carolus Magnus in literis quibusdã, quarũ exemplum legi, affirmare non dubitârit, se sanctorũ monasteriorũ loca sustentando & ditando, nõ solùm Deum hoc ipso sibi placare, sed etiàm totius regni sui statum corroborare. Eat sanè Peucerus

In vita S. Antonij.

Nicepho. Hist. Eccl. lib. 12. cap. 39.

&

& maledicat monachis: nos interim eius maledictis nihil prorsùs absterriti, pergemus DEO propitio hominibus ostendere malas artes, portentosam vanitatem, impias hæreses, turpißimas antilogias, immania aliorum in alios conuicia, & id genus alia pulcherrima emblemata fratrum euãgelicorũ. Quòd si id Peucerus ferre non potest, separet se ab illorũ hominum sodalitio, redeatq; ad Ecclesiam, et eiusmodi nostro labore etiàm gratulabitur: porrò etiàm in pertexendo illo suo Carione desinat criminari Pontifices, & res gestas scribat bona fide: nõ imitetur Sebastiani Frãci maledicentiam, non Sleidani vanitatem, cuius posterioris Commentarij sanè eiusmodi sunt, vt grauißimi viri eos non immeritò sint detestati & execrati. Atq; ipse etiàm Romanorum inuictißimus & pientißimus Imperator Carolus V. cùm eos interdùm legi audi-

audiuisset, idētidem exclamauit, Mentitur nebulo, mentitur nebulo. Quod idem non semel auditum est ex ore doctissimi Numburgensis Episcopi Iulij Pflugij, cùm illi ad mēsam prælegerentur. Et illi certè, quòd res Imperij probè cognitas haberent, & plerunq; præsentes interfuissent ijs, quæ à Sleidano narrantur, facilè de hominis fide pronunciare potuerunt: vt haud immeritò dolendum sit, apud plerosq;, immò plurimos, tanti fieri illos putidos & nugaces Commentarios, quosdam etiàm vix æquo ferre animo, si Catholici res ab illo mala fide relatas, bona fide commemorent, eiusq; mēdacia incauto Lectori prodant. Id quod non indiligentèr à quibusdam præstitum est, sed accuratiùs & elaboratiùs etiàm præstitum fuisset, si clarissimis & doctissimis viris Iohanni Groppero, & Euerhardo Billico, tum etiàm Sleidauo longior vita

vita contigisset. Quin etiàm is, quem dixi, potentissimus Imperator Carolus V. cuidam egregio viro Acta publica, literas & alia instrumenta sua manu tradidit, vt ex ijs Sleidani mendacia detegerentur. Quæ quidem eò faciunt, vt nemo mirari debeat, identidèm à me perstringi Sleidanum, & eius vanitatem non vno loco indicari. Expedit enim Lectori parùm perito, hominis malam fidem aperiri, vt caueat sibi ab infido historico, qui in suis illis bellissimis Commentarijs sic historiam texit, vt non nisì execrabilium errorum, damnatarum hæresum, seditiosorum dogmatum & turbulentorum hominum, quales fuêre Luterus, Zuinglius, Caluinus, &c. patronum agere velle videatur, idq; non sinè imperiti Lectoris multiplici pernicie, quandò homo versutus religionis negocium cum historia ità permiscet, vt dum animum Lectoris

& rerum infida plerunq; narratione, & multa sermonis blandiloquentia & suauitate demulcet, unà instillet impios errores & execranda dogmata. Erunt autem fortaßis, qui quandoquè totam eius historiam exactè sibi confutandã sumant: quod difficile non erit, si poßint habere copiam eorum, quæ in Comitiys acta sunt & quorundam aliorum. Mihi id integrum non fuit, nec libet sanè cum istis portentosis hominibus contendere. Prodesse autem certè hoc meo qualicunque labore volui Lectoribus præsertim parùm doctis & imperitæ multitudini, quã isti suis mendaciys & præstigiys miserè euertunt. Atq; tametsi nõ desunt forsan, qui meã operam carpendam putent, tamen me plurimùm consolatur, quòd cùm aliys multis bonis et doctis viris, tũ inprimis tuæ illustriß. Celsitudini, Princeps celeberrimè, eam ꝓbari intelligã: quẽadmodùm

modùm etiàm nupèr ad me datis humanißimè literis haud obſcurè indicauit. Quæ etiàm res, tum I.C.T. apud omnes peruulgata virtus, & in fide Catholica inuicta animi cōſtātia me permouerūt, vt poſteaq̃ diem ſuū obijt Reuerendiß. Treuericus Elector, cui ſuperiores editiones inſcripſeram, hāc poſtremā permultis locis non parùm locupletatam, eidem I.C.T. ſumma animi ſummißione & promptitudine nuncuparem, vt habeat contra obtrectatores tam inſignem & eximium patronū, quem iam longè latéque celeberrimum reddidit, magiſque etiàm in poſterum redditura eſt Principe Germano dignißima in auita religione fortis & immota conſtantia, præter alias multas easq; egregias corporis & animi dotes, quibus eam cumulauit rerum omnium præpotens DEVS. Oro autem & quidem enixißime, vt T.I.C. hanc meam

exi-

exiguam opellam boni consulat, & eo quo solet fauore prosequatur. Christus Opt. Max. seruet nobis diu incolumem I. C. T. cum omnibus suis. Ex Carthusia Coloniensi 6. Calend. Septembres, Anno 1567.

T. I. C. obsequentissimus
clientulus

F. Laurentius Surius
Carthusianus.

COM-

COMMENTARIUS BREVIS

RERUM IN ORBE GESTARUM ab anno Salutis millesimo quingentesimo, vsq; in annum LXVII. ex optimis quibusq; scriptoribus congestus per F. Laurentium Surium Carthusianum.

Cripturus historiã breuẽ nostri seculi, non incõmodè, neque incongruè ab illo mihi initiũ facturꝰ videor, qui fuit eius seculi singulare quoddã & eximium decus ac ornamentũ, nẽpe CAROLO V. Romanorum Imp. qui à multis (vt est à quodã viro graui & nobili annotatũ) amor & deliciæ generis Chriani dicebaĩ. Atq; eius optimi & potentiss. Imperatoris crebra, eaq; honorifica in hoc Commentario fiet mentio: qua in re nolim me quisquam putet aut cõfingere aliquid, aut dare affectibus: sed scribere bona fide, quę apud grauissimos scriptores inuenerim: & poterã ego his adferre multò plura atq; maiora, sed breuitati aliquid donandum erat, & declinanda hominũ sinistra iudicia, qui ferè ex seipsis de alijs æstimant, quæq; se aut nolle, aut non posse præstare nôrunt, ea nec ab alijs fieri potuisse arbitrãtur. Quòd si verò in illius prædicandis virtutibus copiosiores erimus, quàm aliorum etiàm laudatissimorum regum & principum, nemo id putet cuiusquam contem-

ptu fieri: neq; enim operis breuitas permisit omnia oim pclarè gesta cõmemorare, & certè tanta huius principis in Remp. Christianam merita extitêre, vt cùm omnium nõ possimus, vel eius vnius encomia paulò vberiùs celebrare iure meritoq; debeamus. Sed nunc rem ipsam aggrediamur.

Carolus V. nascitur Gandaui. 1500.

Anno à virginis partu millesimo quingẽtesimo natus est Gandaui ipsis ferijs D. Matthiæ Apostoli CAROLVS Austriacus, qui posteà fuit eius nominis quintus Romanorum potentissimus, idemque religiosissimus Imperator. Natus est autem anno Iubileo, qui est annus gratiæ, & tertia post mediam noctem hora, & quidem (vt dixi) Gandaui, quod est maximum ferè totius Europæ oppidum. Aiunt enim incolæ, eam vrbem cum suis fossis septem milliaria Belgica in circuitu continere. Sunt ibì septem parœciæ, quarum ea, quæ est Diui Michaêlis, fertur ad viginti octo hominum millia habere, quotannìs sacram Eucharistiam sumentium. Flumen Scaldis rapidissimum septem in ipsa vrbe pontibus marmoreis magnificentissimè constratum est. Olìm septem principes toto septennio eam oppugnârunt quidem, sed expugnare non potuerunt: hodieq; septem templa in totidem castris à septem regibus ædificata visuntur. Is ergò Caroli natalis locus, visus est quasi pręsignificare illius futuram amplitudinem & excellentiam. Obseruatum est etiàm à nonnullis, quòd ab Augusto Cæsare, qui fuit CHRISTI temporibus, quibus lux Christianæ fidei sedentibus in regione vmbræ mortis illata est, totidèm ferè fluxêre anni ad Carolum Magnum primum Germanorum Imperatorem, qui fuit longè potentissimus, & præter alios, etiàm Saxones multis bellis annis triginta ægrè tandèm domitos coëgit recipere fidem CHRISTI, quot ab ipso Carolo Magno

Gandauum quàm amplum & populosum.

vsque

vſque ad hũc Carolum Quintum, qui fidem Chriſti in ampliſſimas ab ipſo reperti & occupati noui orbis prouincias, piorum hominum opera mirabilitèr inuexit ac propagauit. Vt autem in Germaniam & alios quoſdam huius orbis populos Chriſti fides tum illata eſt, cùm Græci tumultuarentur, & in res nouas auidi viderentur, nec à prauis complectendis dogmatîs abhorrerent, quod fuit ferè ætate Caroli Magni: ità quoq; noſtro quodã Germani & vicinę natiões, Luteri & aliorũ ſimilium hominum peregrinas amplectũtur doctrinas, & à catholica fide, quam ipſis Papiſticam libuit appellare, atque à veterum Germanorum toto orbe celebrata conſtantia deficiunt, apud Antipodes & in nouo Carolino orbe, (Sic enim vocant quidam) atque etiàm illis in locis & regionibus ampliſſimis, quæ Luſitani partìm adiêrunt, partìm vel vi expugnatas, vel deditione acceptas, ſuis regibus ſubdiderunt, Catholica Chriſti fides & religio, quam Luterus cum ſuis impugnat, ab innumeris populis cupidiſſimè recepta eſt, hodieq; recipitur. Sed hæc poſſent quidem fuſiùs nõ abſq; ſumma horum temporum deploratione dici, at ſuum habebunt, Deo fauente, locum.

Sub id tempus, quo Gandaui natus eſt Carolus, porticus inſignis è palatio in ædem Diui Iohannis producta fuit opere mirabili, & magno ſumptu, longa pedes tèr mille quingentos, ſeptem lata, ſeptem etiàm pedes in altum ſubleuata, vt infrà commodè pateret tranſitus, triplici colore, flauo, rubro, candido, conſpicua. Multa in ea porticu erant viſu ſtupenda, ſed quæ breuitatis ſtudio prẹterimus. Ardebant in ea porticu ambulatoria bìs mille & centum faces: viſebantur quadraginta arcus triumphales, portarum magnarum inſtàr, è quibus tres cæteris auguſtiores

Porticus inſignis Gandaui extructa.

erant,& vna quidem Sapientiæ,altera Iuſtitiæ, tertia Pacis & Cõcordiæ dicebatur. Fuit & alia mirabilis porticus aërea,ex funibus compacta è faſtigio ædis D.Nicolai ad apicem turris Capitolinæ,plena ardentibus facibus. Per priorem illam porticũ die tertiodecimo,poſtq̃ in hanc lucem editus eſt, infans Carolus ductus eſt in templũ D.Iohãnis.Multi hoc ſanè admiratione dignũ duxère,ꝙ puerulus ſalutari tingendus lauacro, ità ad baptiſteriũ allatus eſt,vt terram non attingerent ij,à quibus adducebatur.Et certè quàm ille princeps poſteà terrena omnia facilè animo exceſſerit atq; tranſcenderit, opportunis locis infrà videre licebit, & quidẽ tum vel maximè patuit,cùm filio Philippo ſereniſſimo Hiſpaniarum principi regna & ditiones ſuas omẽs, porrò Ferdinando Romanorum pientiſſimo regi Imperij faſces ſua ſponte ac vltrò tradidit,vt infrà dicetur. Ad ſacrũ fontẽ duo aurei velleris equites & dynaſtæ clariſſimi, Carolus à Croia, & Bergẽſis Satrapa,itemq; duæ regij ſtemmatis heroinæ,Margareta Britãnica,Eduardi V. Anglorũ regis ſoror, & Margareta Auſtriaca,Maximiliani Cæſaris filia, ſponſores Caroli infantis fuère. Multa quoq; hac die ipſi eidem infanti præclariſſima tum à ſponſoribus,tum ab alijs quibuſdam ſunt dona oblata:& ea quidem eiuſmodi erãt,vt haud obſcurè magnifica & rara quædam de illo infante portendere viderentur.Porrò verò ſi ad genus eius reſpicias,fuit illud perquàm vetuſtum, illuſtre & nobile:quippe ex Archiducibus Auſtriæ primò, deindè ex comitibus Habsburgenſibus, deniquè ex antiquiſſimis Francorũ regibus,(fuerunt autem, nè quem id lateat,Franci origine Germani,non Galli, ijq; Galliam occupàrunt,vndè hodieq; à Francis Germanis,Franciæ regnum nomẽ habet)è quibus primus Pharamundus longè potẽtiſſimus Romanos Gallia

Genus Caroli V.

expulit,

expulit, Clodius rex Turingos compulit vectigal pendere, Meroueus rex Saracenos ab Aurelia profligauit. Clodoueus primus Christianam est religionem complexus. Et Pharamundus quidem rex legem Salicam tulit, qua cautum est, nè fœminę sint regni hæredes. Quidam grauissimus scriptor ait Clodium regem, huius, quem diximus, Clodouci patrem, anno regni sui 15. victoriã ex Germanis reportâsse, atque eo nomine baptismum percepisse à Remigio sanctissimo præsule Rhemensi, vnctumq; fuisse oleo cælitùs allato, eiq; lilia tradita esse, templumq; eum D. Genouefæ virgini in colle Parisijs vouisse, deniq; vita functum anno Dñi 514. Verùm quandò hæc pleriq; omnes Clodoueo tribuunt, nec vllã faciunt Clodij mentiõem, incertũ est quẽ in hac opiniõe secutus sit authorẽ. Cùm autem deindè regum liberi multiplicarentur, regna fuêre distracta, & tum Austrasiæ regnum succreuit, quod quidẽ duas habuit curias regias, alteram apud Metensium vrbem, alteram Coloniæ Agrippinę: limites eius non ijdem ab omnibus assignantur. Sunt enim qui putent ab Alpibus per Burgundiã inter Rhenum & Scaldim suos eam habuisse fines, quo spatio compræhendebantur, vt ipsi volunt, Vltraiectum, Colonia, Treuiris, Moguntia, Geldria, Cliuia, Iulia, Hollandia, Zelandia, Hannonia, Hasbania, Leodiũ, Limburgũ, Alsatia, Palatinatus Rhenẽsis, Sylua Arduẽna, Barrium cum ea parte Campaniæ Gallicæ, vbì Mosa sumit initium. sed alij longè contractiores ponunt limites. Verùm de his magnoperè contendere nihil attinet. Satìs est ostendisse, Carolum nostrũ, de quo agimus, amplissimo & antiquissimo stemmate prognatũ, sed ità tamẽ, vt ille suũ genus eximiè illustrarit. Patrẽ autẽ habuit Philippũ Austriacũ, Maximiliani sapientissimi & moderatissimi Cæsaris filium, regem Castellæ

& Legionis, Brugis in Flandria natū: cuius vxor fuit Iohanna filia Ferdinandi & Elizabethę Catholicorum regum Castellæ & Aragonię. Sed hoc loco tantùm de Carolo principe dixisse sufficiat. locis opportunis plura dicentur. Potest quidem nostra ætas, tot agitata infandarum hęresum & immanissimorum bellorum tēpestatibus, nō immeritò sibi gratulari, quòd eiusmodi Imperatorē habere meruit, cuius esset insignis & valdè rara pietas in Deum: & tot accessione regnorum atque affinitatum, amplissima ditio & potentia. Nec quisquam certè dubitare potest, quin Carolus Cęsar vel cum potentissimis superiorum ętatum Imperatoribus cōferri possit, cuius vires vel fortunam potiùs (sic em̄ dicere solebat) etiàm potentissimus Turcarum rex Solimannus reformidârit. Quantùm autem ille ꝓ Catholicæ Ecclesię defensione egerit, dicetur infrà. nec dubium, quin Turcarum vires valdè eneruari ab illo potuerint, immò etiàm eneruatæ fuissent, nisi quidam Christiani principes eius sanctissimos conatꝰ multis modis retardâssent. Vndè etiàm factum est, vt perpetuis ferè distentus bellis, nō potuerit seuerè animaduertere in hęreticos, sub ꝑtextu Euangelij & verbi DEI fœdos & iam olìm à tota Ecclesia damnatos errores excitantes, & pronis in mala hominum animis carnis libertatem, q̄ dirissima seruitus est, offerentes, qui sub eius imperio mirum in modum excreuêre, sed ità tamen, vt etsi Martinus Luterus Augustinianus monachus horū oīm primus parens non immeritò dici possit, adeò tamē in multas sint distracti sectas, vt earū certū numerū inire penè impossibile sit, & Luterus ipse ꝓpemodū hodiê contēptus iaceat, paucissimis eiꝰ dogmata oīa sequētibus, sicut alibì videbimus.

Solimannus Turca Caroli V. fortunam extimuit.

Porrò verò cùm præuideret Deus, fore vt in Europa breuì existerēt ꝓdigiosæ hæreses & horrēda

schi-

ſchiſmata, cùm nõ poſſit ille niſi in pace & animorum & religionis ſuaui cõcordia degere, animum Luſitani regis potentiſſimi excitauit ad inquirendas regiones ad Auſtrum ſitas. Iam anteà Caſtellani nouum repererant orbem & terras hactenùs incognitas. Nè qua autem inter Caſtellanos & Luſitanos diſſenſio pernicioſa oriretur, Romanus Pontifex Alexander VI. ſua interpoſita authoritate id effecit, vt Caſtellani ad Occidentẽ, Luſitani ad Auſtralem polum nauigarent. Ità factum eſt, vt Caſtellani continentem ampliſſimam, inſulas maximas & innumeras, auri & vnionũ feraciſſimas inuenerint: Luſitani verò per Arabicum & Perſicũ ſinus ac Indię littora, regnum Calecuthicum, deniq; ad aureã Cherſoneſum & ipſa Sinarum regna longiſſimis & propè immenſis itineribus perlati ſint. Neq; tamen hi reges contenti fuêre ampliſſimas opes & ingẽtes ditiones ſuis regnis adiecisse, verùm etiàm laudatiſſimo ſtudio conati ſunt eas barbaras gentes ad veram & vnicam Chriſti religionem traducere. Quæ res eos paulatìm habuit proceſſus, Deo Opt. Max. ſuam gratiam tam ſanctis conatibus adſpirante, vt innumerabiles idololatræ ad Chriſtum conuerſi, eam fidem auidè receperint, quã in Europa plerẹq; natiões ceu Papiſticã, immò etiàm Antichriſtianã repudiàrũt, vt iam partìm antè dictũ eſt.

Alexander VI. inter Caſtellanos & Luſitanos pacem conciliat.

Fuit in aula regis Hiſpaniarum quidã Chriſtophorus Columbus, patria Genuenſis. Multo is tenebatur deſiderio nouas orbis regiones inueſtigãdi: & cùm à rege peteret eam in rem ſubſidium, nõ ſemèl tum à rege tum à regina irriſus eſt, tanquàm qui res ludicras meditaretur. Cùm autem iam octo exactis annis nõ faceret precandi finem, rex attentior eſſe cœpit, tandemq; iuſſit liburnicã vnam & celoces duas egregiè commeatu & armis inſtructas illi tradi. Itaque anno ſalutis 1492. ſoluens à Gadibus,

1492. *Chriſtophorus Columbus.*

Insulæ Fortunatæ, hodiè Canariæ.

bus, primò ad insulas Fortunatas appulit, quas nũc ob canum copiam vocãt Canarias: olìm dictę sunt Fortunatæ, ob aêris miram temperiem & cæli clementiã. Numerantur, vt quidam aiunt, decẽ Insulæ Fortunatæ, è quibus tres incultæ, reliq cultæ sint. Ex ijs ea, quæ Teneriffa vocatur, cælo sereno longissimè conspicitur, idq; ob miræ altitudinis petrã adamantinam, instàr pyramidis acuminatã, q perindè vt Aetna mons in Sicilia, ꝑpetuos vomit ignes. Qui eam petram metíti sunt, non dubitãt affirmare, à terra ad summum vsq; verticẽ ad octo vel nouem obtinere milliaria Germanica. Incolæ fruges metunt in Martio & Aprili. Multa alia de his ferũtur insulis, sed quia necdùm satìs certò cõperta habeo, mâlui ijs annotandis supersedere. Olìm cùm Columbus ad eas primùm deferretur, incolę nudi incedebant, à veri Dei notitia alieni: sed paulatìm pleræque ex his insulæ ad fidem Christi accessère. Teneriffa & Grancanaria, id est, grandis Canaria, cæteras vincunt magnitudine. Eas incolebant hac tempestate homines barbari, prorsùs nudi degentes. Indè ad Occidentẽ cursum tenens, aliquot reperit insulas: è quibus duabus vastissimis nomina indidit, alteram Hispanã, alterã Iohannam vocans.

Insula Iohanna.

In Iohanna insula densissimæ visebantur syluæ, & in ijs auium, præsertim philomenarum, etiàm mense Nouembri cantus audiebantur innumeri: flumina quoquè limpidissima & ad potandũ suauia, itemque portus commodissimi cernebantur. Diù ad eius insulę littora nauigans, cùm nullũ cõperiret finem, putaretque terram cõtinentem esse, ad Hispanam iter inflexit. Cumque eum & socios eius incolę vidissent, mox fugerunt. Putabant enim eos esse Canibalos, qui sunt homines feri, carnibꝰ humanis auidissimè vescentes, quorum regionem Columbus erat pręteruectus. Incedunt autem etiã

Hispana.

Canibali anthropophagi.

hui-

huiꝰ Hispanæ insulę homines nudi. Canibali è vicinis locis hominum prædas agũt, impuberes exectis testibus saginant perindè, vt nos gallos gallinaceos: puberes mox perimunt, intestina & extremas corporis partes etiamnùm recentes vorant: reliqua sale adspersa conseruant in vsus diuturniores, vt apud nos solent farcimina omnis generis. Mulieres non comedũt, sed haud secùs atquè gallinas seruãt ad prolem. Indè Colũbus in Hispanias rursùs nauigat, relictis tamen in ea insula triginta & octo viris. Rex & regina redeũtem eum honorificè admodùm accipiunt, eique nouam parãti nauigationem attribuunt liburnicas 17. & celoces duodecim, in q̃bus pręter commeatum & arma om̃igena, homines erant mille ducenti. Multas in hoc itinere reperit insulas, quibus plerisque nomina imposuit. Quodã in loco, quem Archipelagum nominârũt, supra 47. insulas inuenerunt. Vbi autem ad Hispanam insulã venerunt, viros 38. quos illic reliquerant, regis eius perfidia enectos cõpererunt. In ea insula condidit Columbus vrbem, & in ipsis visceribus eius arcem Diui Thomæ. Fuerunt hęc initia Christianę amplificandę religioni faustissima.

Noua classis Columbo attribuitur.

Archipelagus.

Hoc anno 1500. Lusitani, duce Petro Aluaro, tẽpestate delati sunt ad regionem illam longè lateq; patentem, quam vulgò Braseliam vocant, quòd indè eius nominis lignum aduehatur, tingendis pannis aptum. In ea prouincia iussit idem Aluarus crucem affigi in fastigio arboris admodùm proceræ: atque ad eius arboris imam partem Missæ sacrificium præsenti exercitu peractum est, totaque ea regio sanctæ Crucis appellata est. Hodiè Christiana religio mirabilitèr illic ꝓpagata est. Videbat Christus futuros breuì, qui ipsius signum Turcica barbarie & Antichristiana impietate sub Euangelij & pietatis prætextu demolirentur. Itaque transtulit

1500. Petrus Aluarus a lusitanis missus, e Rege Emmanuele.

Braselia prouincia sanctæ Crucis.

illud ſignum ad idolorum cultores, & apud eos id fecit haberi in precio: adeoque certũ eſt multis Indiæ locis Cruces eſſe collocatas, & indè aufugiſſe dæmones, nec ſolita Indis reſponſa dediſſe. Pudeat tandèm ſimiles eſſe dæmonum, qui illo ſigno ineffabiliter cruciantur, atque eo nomine illud odio perſequuntur inexpiabili.

Aliæ quoquè deincèps nauigationes inſtitutæ ſunt in has incognitas orbis regiones, & multa illic comperta rara ac inaudita.

Albericus Veſpucius Albericus Veſpucius, vir egregiè doctus, priùs ſub Caſtiliæ, deindè ſub Luſitano rege longiſſima maris emenſus ſpatia, mira ſe reperiſſe ſcribit, multasque inueniſſe inſulas: ſed nimìs longum eſt, ea omnia hîc commemorare. Nos & poſſumus & debemus DEO gratias agere, quòd noſtro ſeculo innumeras gentes dæmonum cultui addictas, ad CHRISTI fidem traduxit opera pijſſimorum Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, in quorum ditionibus hodieque inuiolata perſeuerat Catholica religio.

Luſitanorũ nauigationes. [handwritten: deſcribit Paulus Iouius.] De Luſitanis ità ſcriptum reliquit Paulus Iouius, noſtræ ætatis doctiſſimus Hiſtoriographus, libro duodecimo Hiſtoriarum: Iubente Emanuele rege Luſitaniæ, Luſitani inſana nauigatione Atlanticum Fortunatasque inſulas pręteruecti, promontorijs Praxio & Bonæ Spei ſuperatis, Aethiopicum littus adiêrunt, gentes ſubegerunt, Rubri maris ac Perſici ſinûs anguſtias ſuperârunt, in Carmania atque India bello victis regibus Cannoræ, Cucini & Calecuthæ, celeberrimis emporijs exercendæ mercaturæ ſedes arcesque poſuêre. Deindè cùm nouorum ducum aduentu aucta eſſet claſſis, vltimos Indiæ orbisque terminos ſibi propoſuerunt: atque ità felici auſu, eadem ducti peritia nauigandi, ab Calecutha præter Indum ac Gangem fluuios, ad

au-

aurеam Cherſoneſum peruenerunt, vbì regem Malachæ armis defenſionem parantem, tormentorum nouitate abſterritum ac prælio victum, tributarium fecerũt. Ab alia quoquè parte, Indorũ claſſibus ſępè deletis, cũſtoditisque Erythręi faucibus, ac ſinûs Arabici nauigatione Aegyptijs mercatoribus intercluſa, Indici maris imperium tenuerunt. Hæc Iouius. *Aurea Cherſoneſus expugnata à Luſitanis.*

Vbì ſanè prædicanda venit diuina clementia, quæ tot tamque potentes barbaras nationes Chriſtianorum armis voluit edomari, & per eos venire ad cognitionem nominis ſui. In illis certè regionibus iam feruet religio Chriſtiana, dum interìm nobis aufertur regnum Dei, & datur genti facienti fructus illius. Vtinàm reſipiſcant tandèm à Lutero & eius infauſtis nũcijs malè faſcinati homines, nè breuì CHRISTVS totus à nobis demigret in nouum orbem. Sed de his plura congruis dicentur locis. *Matth. 8.*

Hac ferè tempeſtate Baiazetes Turcarum rex, cum centum quinquaginta armatorum millibus Metonem Peloponneſi vrbem validiſſimè obſedit, noſtriſque hominibus, poſt varia certamina, vtrinquè ſumma virium & animorum contentione edita, ad quinque Venetarum triremium aduentum è ſtationibus ad mare, vt illas exciperent, inconſultò deſcendentibus, Turcæ vrbem ingreſſi, magna cæde perpetrata, Venetos paritèr & Græcos milites trucidant, & ipſum Metonenſium epiſcopum, ità vt erat mitratus & ſacra veſte indutus, obtruncant, nec vlli omninò vel armato vel inermi parcunt infeſtiſſimi barbari, niſì quem fortè aut ætas, aut forma vel ſeruituti, vel libidini ſeruauit. Erant eius loci ſupra mille captiui. Ij longis adſtricti funibus, ad Baiazetis prætorium perducti, ſæuiſſimi Tyranni iuſſu ſub eius oculis *Baiazetes Turca expugnat Metonem.* *Baiazetis crudelitas.*

oculis immanitèr perempti sunt. Is Baiazetes postmodùm à filio Zelimo regno exutus, & paulopost veneno sublat⁹ est. Eius pater Mahometes Hydrũtinam Italiæ vrbem cepit, atque tum de rebus Christianis propemodùm actũ fuisset, præsertim in Italia, vbì est Romani Imperij augusta sedes & antiquũ domicilium, nisì illam truculentam beluam prępotens Deus subitaria morte abstulisset, qui quidem id temporis non tam iræ suæ laxare habenas, quàm vt maturè resipiscerent Christiani, maximo allato terrore admonere voluit. Alijs deindè locis aliquot Christianorum expugnatis, Baiazetes Byzantium redijt.

Id temporis ferè ad Orientem tres potentissimi reges rerum potiebantur: Baiazetes Turca, Caitbeius Aegypti & Syriæ Sulthanus, & Iacuppus Persarum rex. Baiazetis erat inprimìs formidanda potẽtia ob copias militares longè firmissimas, quas perpetuis more Maiorum pace belloque alebat stipendijs: sed mitiori ingenio præditus, ac philosophiæ studijs addictior, post fugatum Gemen fratrem suum, qui posteà in Europa ad Caietam perijt, pacem cum vicinis omnibus colere mâluit. Sunt qui hunc Gemen Baiazetis fratrem, Zizimum vocent, sed id imperitè, cùm Gemes de nomine Parthorum incly ti regis appellaretur. Conatus ille fuit, licèt ætate minor, fratrem Baiazetẽ imperio excludere: sed victus, fugæ se mandauit, & Rhodum veniens, à Bussonio Rhodiorum equitum magistro, præter spem in carcerem coniectus est, ac posteà Romam perductus, vbì Baiazetes quotãnìs eius alendi causa quadraginta aureorum nummûm millia numerauit.

Soph⁹ Ismael Persarũ Imperator fit.

Sub hoc fermè tempus Sophus Ismaël Persarum imperium occupauit, & noua quędam in Mahometis Pseudoprophetæ turpissima superstitione opinio in cũctis Sophi huius ditiõibus disseminata est.

Perdo-

Perdomuit ille breuì Persas, Medos, Armenos, pluresque alias gentes, & crebris victorijs celeberrimum toto orbe nomen obtinuit, adeò vt Iudæi, calamitosum hominum genus ob repudiatum filiũ Dei vnicum & verum Messiam, stultissima opiniõe hunc suum putarent Messiam, atque per omnẽ ferè Europam mirum in modum sibi gratularentur, festa celebrarent conuiuia, mutuis tum nuncijs tum muneribus sese hortarentur ad benè sperandum, ꝙ iam tandèm venisset à Deo promissus seruator. Sed illorum inanis spes breuì in irritũ recidit, quandò Sophus ille nullam gẽtem perindè, atquè Iudaicã, exosam habere compertus est. Vt autem Lector Sophi huius aliquantò certiorem habeat notitiam, paulò fusiùs hinc agẽdum est. Patrem habuit Aidarem Harduellem, qui inter Persas regulus fuit non ignobilis, ingenio verò ac moribus cumprimìs suspiciendus. Is spretis omnibus mũdi huius oblectamentis, diuitijs & honoribus, tanquàm veris ærumnis & fortunæ ludibrijs, quę cęci mortales ceu vera bona & munera felicitatis humanæ impensiùs appetunt, colunt, sectãtur: vitam egit austeram, quam plerique om̃es admirarẽtur potiùs, quàm se imitari posse confiderent. Itaque hac viuendi ratione eã excellentis virtutis opinionem adeptus est, vt eum Assimbeius Vsuncassenes (qui quondàm Armeniæ procurator, Moloanchre legitimo Persarum rege interfecto, regnum eius occupauerat) sibi generum adsciuerit, collocata ei in matrimoninm Martha filia, quæ ex despina Caloioannis Trapezũtini & Põti regis filia nata, CHRISTI fidem coluit. Quòd verò Trapezũtinus Christianus rex Vsuncasseni Mahometano filiam suam despondit, licèt ea conditione, vt eam permitteret Christum colere, ideò factũ est, quòd & Trapezuntinus rex & Persa Vsuncassenes sibi ab Ottomanno Mahomete meritò timerent, cu-

Harduellis pater Sophi Ismaëlis.

pe-

Mahometes Turca profligat Persas, & occupat Trapezuntinum Imperium.

perentque ex hac affinitate mutua sibi comparare prȩsidia: quæ tamen neutri quicquã cõtulêre, quãdoquidẽ Mahometes tormẽtis æneis fretus, quorum vsum Persæ tum ignorabant, Vsuncassenem in campis Anserinis ꝓfligauit, ac deinde Trapezũtinum regem Constantinopolim perductum in carcere necauit, tota ei⁹ ditione occupata. Harduellis autem Taurisij, quod est prȩclarissimum Armeniæ maioris oppidũ, multo habitatore frequẽtissimũ, nouam cœpit vulgare religionẽ, vel potiùs superstitionem, Mahometanam quidem illam, sed longè diuersam ab ea quã cȩteri Mahometani in Asia & Aphrica sequerẽtur. Volebat eñ ab omnib⁹ eos legis Mahometanȩ ritus suscipi, quos Haly Mahometis interpres & socius tradidisset: neq; eñ aliter eos saluos posse fieri, cùm alij potiùs Homarim, alterũ Mahometis discipulũ & interpretem, præferendũ censerent. Atque hoc solo ferè diuersæ superstitionis prætextu Mahometani alij alios odiosissimè ꝑsequuntur: quod iam pridèm magno poterat adiumento esse Christianis principibus ad Turcarum profligandas vires, eorumq; immanissimam tyrannidem à suis finibus procùl arcendam, nisì quibusdam magìs libéret mutuis conflagrare odijs & bellis intestinis, in summam Christianȩ Reip. perniciẽ: quod certè dolendum est, tametsi peccata hominũ è religione Christianorum, longè etiàm deteriora merẽtur. Intereà verò dum Harduellis nouã Taurisij religionẽ dissẽminat, fit ingẽs ex omni Perside & Armenia ad eum visendum hominum cõcursus, non admodùm gratus Iacuppo Vsuncassenis filio, qui patri à Mahomete Ottomanno cæso, in regno successerat. Iam eñ eius potẽtiam & existimationẽ vereri cœpit, atque ad eius religionẽ confluẽtium cœtus habere suspectos. Eam suspicionem auxit, quòd sciret patrẽ suum vi occupâsse Persarum regnum,

Mahometani in duas distracti sectas & superstitiões.

Mahometani cur se mutuò persequantur.

gnum, metueretque nè Persæ ipsum regno nõdùm satìs firmato exturbarent. Itaque neque sanguinis coniunctione, neque hominis innocentia permotus, regnandi libidine transuersìm actus, misit qui Harduellem nihil minùs suspicantem percuterent. Eo extincto, sectatores eius aut tulit è medio, aut dispulit. Porrò Ismaël filius Harduellis, qui posteà Sophus cognominatus est, eo tẽpore puer adhuc, ab illa cæde seruatus est, fugiensque Iacuppum regẽ auunculum suum, in Hyrcaniam ad Pyrchalem parentis amicum, supra Caspium mare paucis oppidis imperantem, se contulit.

Fuit prætereà quidam Harduellis discipulus Techellis, qui deindè Cuselbas, hoc est, rubrũ caput appellatus est, magistro nõ inferior, Persa origine, regię stirpis cognatiõe clarus, doctrina ac religione valdè celebris. Is quoquè Iacuppũ fugiẽs, in minorem Armeniã puenit, atq; illic in Antitauro mõte, loco ob frequentiam, varietatemq; pomiferarũ arborũ & perennes aquarũ fontes admodũ salubri & amœno, ab hominum cõmercio separatus, aliquot annis asperrimã vitã egit, cõtentus ijs, q̃ spontè humus protulisset: tandemq; eam famæ claritudinem adeptus est, vt diuinus vates appellaretur. Agnitus primò est à pastoribus: deindè agricolę miserati ei⁹ vitæ austeritatem, victũ & res necessarias suppeditabant. Porrò cùm etiàm futura prædiceret, summa omnium admiratione in pagos & vrbes pertractus, & tantùm nõ ceu deus quispiam adoratus est. Iam prouinciam om̃em suì fama compleuerat, publicatisq; nouæ legis interpretationibus, facilè credulis turbis persuasit, nisì illas complecterentur, nullam ipsis salutis spem reliquam fore. Multis ergò vanã superstitionem amplectẽtibus, sectatores suos oẽs, pro insigni nouę religionis, iussit turbinatum capitis tegumentum siue pileos lintea fascia, eaque rubri

Techellis

Persæ mores & disciplina.

bri

bri coloris, circundare: vndè factum est, vt ij omnes qui nouum hoc doctrinæ genus sequuntur, Cuselbasæ à rubro pileorum colore, toto Oriente vocétur. Interìm Ismael quoquè paternos nouæ superstitionis complexus ritus, cùm iam adolesceret, & sermone, vultûs elegantia, egregiaq; tum sapientia tum animi magnitudine omnibus admirabilis videretur, maximum nomen & ingentes vires sibi conciliauit, non ex vulgò duntaxàt, sed permultis etiã nobilibus ac opulentis: cumq; etiamnùm impubes esset, diuitias, honores & imperium, licèt ea cõtemnere videretur, assecutus est: tanta in eo cernebatur morum integritas. Additum quoquè illi est cognomentum Sophus, quod à vetere Magorũ memoria sumptũ videtur, qui olìm apud Persas ipsis etiàm regibus imperâsse feruntur. Deindè verò Iacuppo Persarum rege veneficæ vxoris fraude sublato, cogitauit repetere paternos agros & ditionẽ, q̃ ex matris dote ipsi obtigerat. Itaq; aliquot suæ sectæ hominibus, cum Pyrchalis reguli coniunctis auxilijs, Armeniam ingressus, non tam viribus q̃ præclara existimatione & beneuolentia breuì paternam ditionẽ recuperauit. Mox auctis copijs eorum, qui nouũ dogma sequebantur, Sumachiã vrbem in finibus Mediæ sitã, vi cepit & hostilitèr diripuit. Illud audax facinus ad priorem nominis ei' existimationẽ permultùm adiecit, factusq; ex eius vrbis præda locupletior, exercitum magna ex parte inermem egregiè instruxit. Iam verò Persici regni captus desiderio, Taurisiũ sibi petendũ statuit.

Cuselbasæ qui dicti.

Iacuppus Persarũ rex perit veneno.

Sumachia vrbs.

Ea vrbs Persarum regia est, nõ solùm Armeniæ superioris, in qua sita est, verùm etiàm totius Orientis numero hominum atque opibus celeberrima, olìm Terua dicta, distans à Caspij maris littore expediti equitis itinere dierum quatuor, haud procùl ab emporio Derbento, vbì portæ ferreæ

Taurisiũ Persarum regia.

Scythas ab angustijs, q̃ sunt inter montes & mare, excludunt. Ità ergo Sophus Ismaël amplissimum Persarum Imperium inuasit, & simul noua Mahometanę stultitiæ superstitio longè lateque diuulgata est anno salutis 1499. quo Italia Gallorum aduentu maximas adijt clades, & Veneti ad Protũ insulam cum Turcis infelicitèr dimicârũt. Vbì autem Ismaël ad Taurisium properauit, erat illic Aluantes Iacuppi filius, qui fratrem suum Moratchamũ prælio victum, ex Persarũ finibus expulerat, & primores aliquot Moratchami studiosos trucidârat. Ea res & illi magnã inuidiam conflauit, & Ismaëli eius amplissimæ vrbis potiundę facilimam viam patefecit. Nam simul vt ad vrbem cum exercitu appulit, portas illi ciues vltrò aperuerunt, Aluãte in fugam sese conijciente, quòd longè imparem se sentiret Ismaëlis copijs, nullo pręsertìm ciuium fultus pręsidio, de quorum fide non immeritò nihil sibi admodùm polliceretur. Eos autem Ismaël, proposita om̃ibus incolumitate, in suam religionem & fidem facilè adegit. Vrbem autem ingressus, Iacuppi regis auunculi sui sepulcrum eximij operis euertit, ossibusque disiectis, omnem eius memoriam prorsùs aboleuit, vt paternam cædem vlcisceretur. Interìm certus ad eum perfertur rumor, Aluantem conciliato sibi fratre Moratchamo, cum maximo equitum & peditum exercitu aduentare. Eo nũcio nihil territus Ismaël, suos incredibili celeritate ducit hostibus obuiàm, imparatumq; Aluãtem mira felicitate oppressit, ipso Aluãte, cùm acriùs pugnaret, obtrũcato. Eo cæso, equites cataphracti & sagittarij cęterique postremi agminis milites, fuga dilapsi sunt.

Aluantes ab Ismaële cæditur.

Aliquot autẽ diebus eo in loco à labore recreatis militibus, deindè Scyras vrbem cum exercitu profectus est. Iam enim finitimi populi in illius se potestate fore dictitabãt. Ab ea ciuitate maximis hono-

ribus affectus, sæpè ad populum concionabatur de noua religione suscipienda, additis etiàm minis, si quis intra diem tricesimum pristinos ritus neutiq. repudiàsset. Quamobrem omnes ferè in illius sententiam breuì concessère: Est autem Scyras vrbs opulētissima atq; clarissima, ex cuius diuitijs militi persoluit stipendium, omnesq; copias suas militaritèr instruxit & egregiè ornauit. Erant tum illic officinæ frequentes, omnis generis armorum plenissimæ: quæ sanè mirabili ingenio artifices ex ferro chalybeq; recoctis, & ex herbarum succis addita insigni temperatura, longè elegantiùs, quàm apud nos id fiat, fabricare consueuerunt: nec galeas tantùm, thoraces & ocreas, sed equorum etiàm perpetua ex tenuissimis laminis tegumenta. Post Scyras vrbem facilè quoq; Sapha, quæ Susa olìm fuisse putatur, & Sulthania, vbì admirabiles cernuntur ingentium ædificiorum reliquiæ, in eius fidem concessit. Indè Mesopotamiam magno populorum studio in deditiōem accepit, Moratchamo Iacuppi filio & Aluantis fratre, in Arabiam cum vxoribus ac liberis omniq́ue supellectile aufugiente. Indè ab Assyria in Mediam transcendit, regressusque in Armeniam, Albanis, Iberis & Scythis, qui vlteriorem Caspij maris oram tenent, bellum fecit, quòd solita tributa iam quadriennio minimè persoluissent.

Scyras insignis vrbs describitur.

Sapha, olìm Susa.

Dum hæc Ismael Sophus prosperrimis rerum successibus in Persidis Imperio gerit, Techellis Cuselbas, cuius paulò suprà meminimus, Armeniam & minoris Asiæ partem non minimam noua religiōe compleuit, multisque eius sectæ hominibus arma capessere iussis, Turcarum ditiones audactèr inuasit. Iam enim passìm cernebātur homines nouę superstitionis cupidi, (vt est mortalium genus nō sua natura, quæ à Deo benè condita est, sed deprauato animi iudicio in res nouas, quanlibèt alioquì pnici-

Techellis prosperi successus.

ci-

tiosas,auidū)qui pro symbolo rubris pileis vterē-
tur. Cùm autem nō omninò suppeterent sumptus
bello gerendo necessarij, eorum facultates suis di-
ripiendas permisit,qui nollent nouum dogma cō-
plecti.Indè è Cappadociæ finib9 in Lycaoniæ vbe-
rem regionem profecti sunt,vbì diù sese aluerunt,
freti eius loci copijs. Multi autem eius regionis ac-
colæ cum rebus suis Iconium perfugerunt. Propo-
nebat Techellis præmia omnibus, qui ad ipsius re-
ligionem accederent,& dira minabatur refractari-
js:quo factum est,vt plurimi illi se adiungerēt. Iam
autem Turcæ rei indignitate permoti, ad arma se
parabant,& eccè opportunè ab Ismaële eqtes mis-
si superuenêre,qui etiàm Techellim iam anteà per
legatos hortatus erat, vt nouæ propagādæ doctri-
næ omnem nauaret operam,vi etiàm adhibita, su-
amq; illi opem & auxilia pollicitus fuerat. Faciebat
hæc Ismaêl odio in Turcam Baiazetem, cuius op- *Ismael Sophus mittit*
pugnandi iam animo consiliū volutabat. Misit eti- *legatos Venetias.*
am legatos Venetias,petens ab illis inter alia artifi-
ces,qui æneà tormenta conflarent. Veneti eos le-
gatos humanitèr exceperunt, sed omibus eius vo-
tis,ꝙ cum Baiazete quinquennij inducias pacti es-
sent,satisfacere non potuerunt: quanquàm pręter
hoc etiàm bellis grauibus impliciti tenerentur. Le-
gatos autē muneribus affectos, honorificè à se di-
miserunt:sed vbì Baiazetes comperit,eos per Syriā *Veneti ab*
in Persidem reuertisse,grauitèr apud Aegypti Sul- *Aegypti Sulthano malè*
thanum ea de re questus est:vndè accidit, vt mer- *accipiuntur.*
catores Veneti,qui Tripoli,Alepi,Beryti atq; Ale-
xandriæ agebāt, à Cāpsone in catenas cōiecti, vix
post annū, multas à sæuissimis Mamaluchis ꝑpessi
cōtumelias,virā & libertatē impetrârint. Techellis
verò auxilijs Ismaëlis fretus, Orcanē & Mahome-
tem Baiazetis nepotes cum exercitu ipsi occurren-
tes,egregiè profligauit: nec ab Iconij nobilissimæ *Iconium.*

vrbis oppugnatione abstinuisset, si tormenta bellica fuissent ad manũ. Multos verò ijs in locis in suã traduxit sectam. Indè per Galatiam in Bithyniam infesto agmine contendens, Bellerbechum, id est, totius Asiatici equitatûs magistrũ, opportuna circunuentum celeritate fortissimè debellauit, multis ex eius exercitu fusis, reliquis in fugam coniectis. Mox Cutheiam vrbẽ summa vi & incredibili suorum ardore ac impetu expugnauit, magna Turcarũ strage edita, & ipso quoquè cum vxoribus capto Bellerbecho, qui ex fuga eò se contulerat, & diù fortissimè propugnando vrbẽ defenderat. Ea vrbs in Asia minori medium ferè locum obtinet, Anatoliæq; magistri equitum, quem Bellerbechũ vocant, sedes est, sicut in Europa alterius Bellerbechi Sophia Mœsiæ vrbs. Eius oppidi spolijs ornato & instructo exercitu, iam Prusiã Bithyniæ caput oppugnare instituerat. verùm Baiazetes ingẽtes ex Europa copias, duce Halybassa Macedone, in Asiam misit, quorum aduentum Techellis sibi minimè expectandum ratus, è Ponto excessit, collecta preciosiore præda. Eũ Halybassa magnis itineribus insequtur, & post dies aliquot in planis Galatię locis è nouissimo agmine fessos aliquot cepit & interfecit. Tum verò Techellis Bellerbechum, quem vinctũ trahebat, media in via palo infixit. Eius clarissimi apud Turcas viri horrendo interitu licèt Halybassa permoueretur, non tamen destitit celerrimè abeũtes persequi. Cùm aũt nulla contentiõe eos posset assequi, relictis peditibus, octo millia equitũ intentissimo cursu vnà secùm iubet fugiẽtium vestigijs insistere. Tandèm ad Olygam montẽ vbì ventũ est, nouissimum agmen acri prælio perturbare cœpit. At Techellis non se deserit, licèt suos multo itineris labore penè exanimatos nõ ignoraret, acieq; egregiè instructa, Turcarum impetus fortitèr sustinet.

Cutheia capitur à Techelle.

net. Verùm à ſclopetarijs equitibus permulti è Techellis copijs fuſi ſunt, ac nihilo minùs Techellis redintegrata acie ex optimè armatis, eaq́; à nouiſſimo agmine in frontem ducta, ſuos in tutiora loca fortiter pugnando ſeſe iuſſit recipere. Id conſpicatus Halybaſſa, cum ſemèl atque iterùm per medios hoſtes cùm globo equitum perrumpere nō dubitaret, interceptus à Techellinis interficit. Eius cæde pterriti Turcæ, primò remiſſiùs agere, mox fuga ſibi conſulere. Techellis cum ſuis primò ad Taſciam ſe recipit, quò Iunusbaſſa quoque cum quadraginta Turcarum equitum & peditum millibus peruenit, multisq́; illic leuibus prælijs certatū eſt, donèc Techellis ſe tantis copijs imparem cernens, ſuperatis clàm montibus, in minorem Armeniam deſcendit. Poſt eius inopinatū diſceſſum Iunuſbaſſa per omnem Aſiam minorē diligentiſſimè perſcrutatur Perſicæ religionis cultores, inuentosque omnibus tormētis excruciatos interficit: qui verò bello non interfuiſſent, ijs frontem inuſſit, om̄esq́; in Europam ſecùm traduxit. Techellis porrò ad Iſmaelem in finibus Scytharum bellum gerentem confugit. Ità in illa quoquè impuriſſima & dementiſſima Mahometis ſuperſtitiōe, maximo Chriſtianæ Reip. cōmodo, hac tempeſtate exitiales extitêre diſſenſiones, & odia ac ſimultates inexpiabiles, dum alij Homarim, alij Halyn Mahometis interpretes & diſcipulos ſequi mâlūt. Et niſì ea rerum perturbatio apud Mahometanos incidiſſet, Baiazetes Turcarum rex Venetis & Hungaris admodùm ſæuus & atrox hoſtis incubuiſſet. Verùm prępotens DEVS etſi hominum flagitijs iurè iraſcitur, nō tamē iuſtas ſempèr repoſcit pœnas, ſed iudicij auſteritatem ineffabilis miſericordiæ clementia temperat, vt ſit locus veniæ omnibus volētibus redire ad ſanitatem. Dum ergò ſic Mahometani nouæ religi-

Halybaſſa interficitur.

Turcæ ſæuiunt in Perſicæ religionis cultores.

onis prætextu atrocissimè inter se digladiãtur, Baiazetes propẽsiori animo cum Venetis pacem fecit, atque ab Europa sæui pectoris immanitatem reuocans, in Asiam totus incubuit, vt à Persis illatas iniurias egregiè vlcisceretur.

1501.

Alberici Vespucij nauigatio.

NNO 1501. die 10. Maij, Albericus Vespucius à potentissimo Lusitaniæ rege missus est exploratũ nouas regiones. Itaq; tribus Lusitani vecti liburnicis, ad Aethiopiæ promontorium, quod iam Caput viride vocant, appulerunt: indè soluentes, & versùs polum antarcticum lõgissima nauigatione cursum tenentes, venerunt ad insulam quandam, multis horrendis in itinere iactati tempestatibus, vbì mense Iunio hyems est, & paria diei noctisq; spatia. Tandẽ 17. Augusti ad terrã quandã peruenerũt, cuiꝰ incolę beluas immanitate vincerẽt. Regio ipsa amœnitatis & elegãtiæ ꝑmultũ habere videbat̃, sitaq; est extra lineã ęquinoctialẽ versùs Austrum quinq; gradibꝰ. Cernebant̃ aũt in mõtis cuiusdã vertice hoĩes nudi, sed qui ad Lusitanos, licèt multũ amãtèr inuitati, descẽdere nõ auderẽt. Attñ paulò pòst altera luce, sumpta fidutia, fumos & ignes passìm excitârunt, vt Lusitanos è nauibus ad se elicerent. Egressis verò Lusitanis non se volebãt ꝓpiùs adiũgere, sed vt lõgiùs in terrã ꝓgrederent̃, eos inuitârũt. Quod cùm ꝑiculosum videret̃, duo audaciores multis precibus à nauium ꝓfecto tandẽ copiã impetrârũt in insulã penitiùs intrandi, sed ea conditione, vt post quintũ diem ad naues redirẽt. Interìm octiduũ Lusitanis expectantibꝰ, illi nusq̃ cõspiciebantur, sed in dies alij atq; alij ex ea insula ad littus frequentes accedebãt, non tñ cũ Lusitanis colloquia miscere voluẽrũt. Septima die Lusitani

Hyems mense Iunio.

in

in terrã egressi, vidẽt viros secũ vxores suas adduxisse, quas etiàm Lusitanos colloquendi causa ꝓpiùs adire iusserunt. Verũ fœminis trepidãtibus, iuuenem validũ Lusitani ad eas mittũt, & vt nihil mali suspicarent, ipsi in naues se recipiũt. Vbì ad eas iuuenis venit, circũstant illũ admirabũdæ oẽs, cõtrectãtq; curiosiùs: atq; eccè interìm de monte sęuissima descẽdit mulier, vallũ ꝓlongũ manu gestãs. Quæ cũ ad locũ, vbì iuuenis erat, ꝑuenisset, valido ictu incautũ ꝓsternit & occídit, eumq; mox reliq̃ fœminæ per pedes in montem pertrahunt. At viri barbari è monte decurrunt impetu ad littus, & iacula ex arcubus certatìm in naues vibrãt. Lusitani verò displosis quatuor tormentis, repentè eos in fugam nimio terrore correptos cõpellunt. Porrò crudelissimæ mulieres, inspectãtibus Lusitanis, iuuenem cęsum in frusta secant, ad ignem torrent, & assum immanitèr deuorant. Viri autẽ signis quibusdam ostendebãt, eũ in modũ alios duos Lusitanos se quoq; deuorâsse. Acritèr ea res stimulabat Lusitanorũ animos, & libẽtèr eã fuissent vlti iniuriam, sed ꝓfectus nõ ꝑmisit, hauddubiè peiora veritus, si pauci cũ multis cõgrederent. Indè ergò abeuntes, longiùs nauigârunt, & multa admiratiõe digna lõgissimis illis itineribus conspexerunt: iamq; stellarum, q̃ circa polum antarcticũ sunt, conspectu fruebãtur, q̃ multò & plures & illustriores sunt, quàm poli arctici. Deniquè tam diù nauigârunt, quòd polus antarcticus iam ipsis supra horizontem illum q̃nquagintaduob⁹ gradibus fuerit eleuatus, & neque minoris neq; maioris vrsæ stellæ sub adspectũ caderent. Et noctes quidem Aprilis septima die, sole circa arietis extrema versante, quindecim horarum fuisse cõpertæ sunt, hyemsq; ea loca obtinuit. Longũ esset oĩa narrãdo ꝓsequi, q̃ multiplici nauigatione tum Vespucij, tum aliorum in illis inco-

Barbari Lusitanum iuuenem torrent ad ignẽ & comedũt

In Aprili noctes septẽdecim horarum.

gnitis nostro orbi regionibus explorata sunt: sed hoc nomine præcipuè laudes & grates agēdę sunt præpotenti Deo, vt iam antè dixi, q̄ innumerę gentes dæmonum cultrices, opera Hispaniæ & Lusitanię regum intra non multos annos ad Christi religioné traductæ, iā viuū & verū colunt Deū, relictis tèr execrādis dæmonum simulacris, quibus miseri ab omni vera luce prorsùs alieni, hactenùs diuinos impenderant cultus & honores.

Medera insula. Inter Hispaniam & Canarias insulas inuenta est à Lusitanis Medera insula, syluestris illa quidem & prorsùs inculta, sed soli fertilissimi. Quod vbì Lusitani aduerterunt, vt apta esset sementi & habitationi, syluas densissimas multo igni concremârūt, qui interdùm adeò grassatus est, vt pleriq; vix flammas euadere potuerint. Habitatur iam frequens à Lusitanis, qui extructis ędibus cultissimá eam reddiderunt. Est fontibus irrigua, & amnibus multis cōspicua. Gignit & alit p̄dices, colūbas syluestres, pauones, apros feros, & multa alia diuersorum generum animantia, quæ etiàm priùs quàm homines eam occuparent, ibì sua collocârunt domicilia. Sūt ibì arbores insignes, cedro vel cupressis nō absimiles, quas scindūt molis serratilibus ad flumina collocatis, vndè multa pręclara fiunt opera in varios vsus. Arborū color ruber est & boni odoris. Iussu regis Lusitaniæ plantatæ sunt ibì cannæ saccarū ferentes, non solùm copia insigni, sed etiàm mira p̄stantia. Est enim eius regionis ea ferè habitudo vel qualitas, q̄ Cypri & Sicilię. Sunt etiàm eò importatę vites ex Creta insula, quæ botros & magnos & multos, atq; etiàm vina præclara vbertìm proferunt. Visuntur illic botri atro colore.

Cruces in vestibus germanorum. Hoc anno cruces sanguinolentę virorum ac mulierum vestibus passìm in Germania inciderūt. Videntur pręsignificâsse pestem sęuissimam, quę proximo

ximo anno secuta est. Solet plerunq; Deus pro sua bonitate eiusmodi terroribus admonere homines, vt se corrigāt, & impendentē eius irā à se auertant.

Eodem anno facultas Theologica Academiæ Moguntinæ, imitata Synodi Basileensis decretum, itemq; Parisiēses & Coloniēses Theologos, omninò decreuit & statuit sentiendum, beatissimam Dei genitricem semperque virginem Mariam, quam ex omni æternitate sibi matrem delegit filius Dei, sinè labe originalis peccati conceptam, idque singulari quodam priuilegio. Non hîc necesse est anxiè perquirere, quid hinc scriptum reliquerint prisci illi Ecclesiæ Doctores, qui certè de hac virgine singulari reuerentèr & honorificè scripsere. Augustinus ipse, cuius summa est authoritas, capite 36. Libri de natura & gratia, ob vnigenitum Dei filium ex ea natum, nullā prorsùs de ipsa vult haberi quæstionē, cùm de peccatis agitur. An non ille sensit singulare priuilegium illi virgini concessum, quā non est ausus vlli peccato fateri obnoxiam? Contendant hîc alij quantùm volent: certè qui Deum timent, non facilè ausi erunt in diuersum pertinacem ferre sententiam. Alioquì si communibus illa cæterorum mortalium legibus subiecta fuit, cur nō etiàm cum dolore & virginitatis iniuria peperit? Dictum est Euæ, & in ea fœminis omnibus, In dolore paries filios. At virgo Maria incredibili & prorsùs inaudito miraculo virgo concepit, non ab homine, sed de Spiritusancto, & virgo peperit, in conceptu expers concupiscentiæ, in partu, doloris. Qui ergò eam sic sibi voluit esse matrem, vt non ab homine, sed de Spiritusancto conciperet: is pculdubiò talem quoquè eam esse voluit, quæ ab omni peccato purissima, digna esset & concipere & parere ipsum filium Dei. Non enim habitabit sapientia, vt in Sapientiæ libro scriptum legimus, in corpore subdito peccatis.

Marginalia: 1501. — Senten: Quod B. V. Maria sine labe originalis pcti concepta est. — *Gene. 3.* — *Sapient. 1.*

tis. Et tamen ipsa Dei æterna sapientia nouem mẽsibus habitauit in huius sacratissimę virginis castissimis visceribus. His ergò atque alijs rationibus pmota facultas Theologica Moguntinę Vniuersitatis, grauitèr sanciuit deincèps neminem in ea Academia promoueri debere in sacra Theologia, nisi iuramẽto interposito priùs fidem dederit, se diuersam opinionem neque animo retenturũ, neq; quouis modo approbaturum. Scio non deesse hodieq; qui difficilè adduci possint, vt huic pijssimæ sententiæ subscribant, licèt multi doctissimi viri grauissimis argumentis eam adstruxerint & confirmârint: verùm Concilium Tridentinum sub Paulo 3. Pontifice inchoatum, & tandèm sub Pio 4. absolutum, (multis enim modis satanas eius Concilij tum inchoatiõem, tum prosecutionem sæpè impedire conatus est) statuit obseruãdas esse de matris Dei cõceptione constitutiones Sixti 4. qui Põtifex admodùm fauit opinioni dè immaculata eiusdem sacratissimæ virginis conceptione. In eo autem Tridentino Concilio fuère supra 280. Episcopi, & multi excellenti & incomparabili doctrina viri, adeò vt etiàm sectarij, quãtunuìs laxa proposita fide publica, non tamen ausi fuerint eò accedere, eo pſertìm tempore, quo sub Pio 4. excellentissimæ doctrinæ viros catholicos ibì fuisse constat. Qui ergò extra Christianæ modestię cancellos non vult temerè efferri, & tum sibi, tum alijs malè consulere, acquiescat in Ecclesiæ sententia, & matris DEI singulari priuilegio nihil deroget, nè, dum matri iniuriꝰ est, præpotẽtis filij eius iram intolerabilem in suas accersat ceruices.

Mercurius nostræ ætatis commẽtitius. Eo ipso anno Italus quidam in Gallias venit, qui immodica captus animi arrogantia, Mercurium se diceret, cùm alioquì proprio nomine Iohannes vocaretur: Tyanei quoquè Apollonij, quem alij Philoso-

losophum,alij magum vocāt,se sectatorem iactitaret,rerum omnium,præsertìm arcanarum, se vnum callentissimum gloriabundus assereret, adeoq; præ se veteres philosophos atq; theologos penè omes contemneret. Vxorem & liberos, vnaque seruos & ancillas circunduxit. Nudis pedibus cum tota familia ingrediebatur, tum ipse, tum sui omes non nisi lineis induti,etiàm catenam ferream ad collum gestabant, instàr Tyanei Apollonij, cuius vitam scribit Philostratus,& ante hūc Damis,Apollonij ipsius peregrinationis comes. Lugduni aliquādiù moratus,& in precio habitus, Ludouico Galliarū regi se natū ad res summas prędicabat.Porrò rex hominem miratus,doctos viros præsertìm medicæ facultatis,de hominis quam iactabat, prodigiosa sciētia & inusitata rerum cognitiōe periculum facere iubet. Multas ergò illi quæstiōes de rebus varijs mouent, & vsque ad stuporem prompta ab eo respōsa referunt,præcipuè in rebus medicis, quāquàm scire non possent,vndè hæc illi suppeterent,cùm esset alioquì sinè literis. Reuersi igitur ad regem,rem omnem ordine exponūt cum multa admiratione. Idem verò Mercuri9 regi ensem donauit, mira arte fabrefactum,& 180.gladiolis stipatum: itemq; clypeum, in quo speculum inerat affabrè elaboratum, cui nescio quid latentis energiæ inesse dictitabat. Quò verò tādèm euaserit, aut quem habuerit vitæ exitum, non satìs compertum habetur. Eiusmodi sanè iactantia & ostentatio non admodùm decent Christianum philosophum, quandò ipse quoquè ethnicus philosophus Cicero sapientissimè admonet, vt quāto maiores sumus, tāto summissiùs nos geramus, quod diuinæ literæ paulò alijs verbis,sed eadem omninò sententia exprimunt in Ecclesiastico: Quantò magnus es, humilia te in omnibus.

Est in precio apud Galliæ regem.

Ensem Regi donat.

Eccl 3.

Per idem tempus quidam Ioannes ab Eltz, aliquot

quot equitum & peditum turma ſtipatus, clara lu-
Boppardia ce,nullo repugnante Budobrigam (vulgò Boppar-
occupatur. diam vocant) regale oppidum, Eccleſiæ Treuirenſi
iampridèm oppignoratum inuaſit, excluſisq; om̃i-
bus,qui Epiſcopi Treuerici partes ſequerentur,ca-
Boppardia ſtellum, telonium & æs omne occupauit, turribus
quandò op- præſidio è ſuis impoſito.Hẽricus 7. Imperator cer-
pignorata ta accepta pecunia ab Archiepiſcopo Treuirenſi,id
Epiſcopo oppidũ pignoris loco illi tradiderat. Ab annis tre-
Treuirenſi. centis non rarò leguntur Imperatores quidã vrbes
ab imperio alienâſſe, difficultèr verò redemiſſe:vn-
dè accidit,vt multa imperij loca à principibus ciui-
libus & Eccleſiaſticis occupẽtur,vt quidam ſcriptũ
reliquêre.

Hoc anno dira fames ob frumenti inopiam totã
Sueuiam peruaſit,ſed eam Argentoratenſes frumẽ-
to,quod in magna copia reconditum habebant,nõ
auarè quidem,vt apud pleroſq; hodiè in more po-
ſitum videmus, ſed commodo precio diſtracto le-
uârunt. Ea hominum charitas, licèt maximè ſit ſe-
cundùm naturam,iuuare naturæ cõſortem, iam ra-
ra eſt in terris. Nec mirum eſt,Argẽtorati magnam
fuiſſe frumenti copiam, quandoquidem ea Alſatiæ
regio præcellentis vini & multi frumenti perquàm
fertilis eſt,vt nõ indigenis dũtaxàt, ſed multis eti-
àm vicinis & exteris vinum & frumentum affatìm
ſuppeditet:nec facilè in Rheni tractu vlla alia regio,
quòd ad fertilitatem attinet, ei comparari poſſit,
tametſi in latum à Rheno vſque ad montana non
niſì tria plùs minùs Germanica milliaria obtinet.

**Voſego* Multi illic fluuij è monte * Voſago in Rhenum
prouoluuntur.Sanè non deſunt qui ſcribant,nec ij
quidem cõtemnendi authores,tota Germania nul-
lam extare regionem, quæ omnibus prouentibus
Alſatiæ comparari queat.Sunt in ea 46. ciuitates &
oppidula, omnia muris cincta, arces quinquaginta,
&

& villæ propè innumeræ. Verùm hæc fortaſsis non ſatis ad inſtitutum.

Hac tempeſtate Baſilea à Maximiliani Cæſaris & Imperij obedientia ſe ſubduxit, percuſſo fœdere cũ Heluetijs, qui nullius párent imperio. Baſileenſium defectiõem imitati Schaffhuſiani, Heluetijs itidèm fœderati ſunt. Literæ huius fœderis apud Lucernẽſes feruntur confectæ, & vtrinquè datæ & acceptæ. *Baſilea deficit ab Imperio.*

Eſt Baſilea vrbs inclyta Germaniȩ, quam Ammian9 Marcellinus Gratiani & Valẽtiniani Imperatorum temporibus iam fuiſſe ſcribit. Alluitur Rheno amplisſimo flumine, qui mediam fermè interfluit, ſed ponte conſtratus vtrinquè habet iter peruium. Eſt ager vini frumentique ferax & intra & extra vrbis mœnia. Pius Pontifex eius nominis ſecundus, Gymnaſium ampliſſimis ornatum & auctum priuilegijs illic condidit. Habet autem citra & vltra Rhenum geminam ciuitatem, alteram maiorem, alteram minorem Baſileã: eſtq; ea vrbs inprimìs inſignis & egregia, niſì quòd hac ætate colũt eius loci incolȩ dogma Zuinglianum, quod Catholica Chriſti Eccleſia iam olìm in Berengario damnauit. Dolendũ eſt, ìn fortiſſima gente tantum potuiſſe noua dogmata, quæ Germaniam magna ex parte perdiderunt, vt ſuis dicemus locis. *Baſilea vrbs deſcribitur.*

Schaffhuſia quoquè ad Rhenum ſitã, locum occupat & amœnum & cõmodum atque fœcundum. Nõ longè ab hac vrbe Rhenus fluui9 altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorũ ruit prȩceps in imum, ità vt aqua oẽs in ſpumã & nebulam reſoluatur. Eſt id ſanè adſpectu horrẽdum. Schaffhuſiani quidem initiò ad certum tempus cum Heluetijs fœdus percuſſerunt, at poſteà id abijt in fœdus ſempiternũ. In eo oppido Eberhardus comes è Sueuia opulentum conſtruxit monaſterium, quod Germanicè à nauium traiectu dictum eſt **Schiffhuſen**, tãquàm nauium domus, *Schaſhuſiæ vrbs.* Rhenus fluuius *Schiffhuſen monaſterium.*

vt

vt quidam vetuſtus codex probat. Maximis illud cœnobium impendijs exædificatum fuit, multis eò allatis ingẽtibus colũnis lapideis, è quibus etiamnũ 12. in templo viſuntur, ſingulę altę pedes ſeptendecim, in complexu obtinentes pedes nouem. Conſecrauit autem hoc monaſterium Leo Pontifex Romanus, eius nominis IX. cognat⁹ antedicti comitis Eberhardi, anno ſalutis 1052. cuius quidem Pontificis fuit ſancta & inculpata vita, & eruditio haud vulgaris, vt eius ſcripta teſtantur.

Huius anni menſe Nouembri Philippus archidux Auſtriæ, Maximiliani Cæſaris filius, cum Iohanna coniuge ſua, Ferdinandi regis Hiſpaniarũ filia, amicitia cum Gallis conciliata, per Franciam in Hiſpaniam proficiſcitur, & vbiquè, præſertìm verò Pariſijs, honorificentiſſimè accipitur.

Alexander VI. ſcribit Ruthenis. Hoc etiàm anno Alexander Pontifex, eius nominis ſextus, cùm percepiſſet Ruthenos & alios quoſdam in Lituania Græcorum ritum complexos, cupere ad Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem & religionem ſe adiungere, ſed interìm nõ deeſſe qui dicerent eos neceſſariò rebaptizari oportere, ꝓpterea quòd more Græcorum in tertia perſona baptizati eſſent, ſcripſit ad illos ex decreto concilij Florentini, ſub Eugenio 4. celebrati, in quo Græci atq; Armeni cum Romana Eccleſia in concordiam rediêre, reuerà baptiſmum cõferri, etiàm cùm in perſona tertia ſic dicitur, Baptizetur talis ſeruus IESV Chriſti, in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti: quanquàm in Latina Eccleſia non debet mutari vetus verborum forma, quæ eſt, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti, Amen.

Rutheni vel Moſcouitæ. Et quia hoc loco in Ruthenorum mentionẽ incidimus, operæpreciũ fuerit de ea gẽte paulò copioſiùs agere, vt Lector eius aliquam habeat notionẽ. Obtinet ea gens ampliſſimas regiones, & plerũquè hodiè

hodiè vel Moſcouitæ vel Rutheni aut Ruſſi appellantur. Vtuntur autem lingua Sclauonica, qua hodiè nulla ferè eſt latior & diffuſior, quippe qua Dalmatæ, Boſnenſes, Croatę, Iſtrij, Carni, Carniolani, Carinthij, Stirij, Mœſij, Seruij, Bulgari, alijq; Conſtantinopolim vſque, Boemi, Luſatij, Sileſij, Moraui, Poloni, Rutheni, Circaſi Quinquemontani ad Pontum, & Vandalorum reliquiæ vltra Albim per Germaniam in Septentrionem ſparsìm habitantes vtuntur. Incertum eſt, quis initiò apud illos rerum potitus ſit, quòd characteres non habuerint, quibus res ſuas ſcripto cõſignatas ad poſterorum notitiam transmitterent. Cœperunt autem Annales conſcribere tum primùm, cùm Michaël rex Conſtantinopolitanus literas Sclauonicas in Bulgariam miſit. Inter alios Igor quidam apud illos Imperio potítus, Olham ex Pleſcouia duxit vxorem. Is cum exercitu ſuo Heracleam & Nicomediam vſq; progreſſus, ſed in fugam actus, à Malditto Dreuulianorum principe cæſus eſt, relicto infante filio Suuatoſlao, cuius mater Olha viri ſui necem grauiſſimè vlta, multis Dreuulianorum millibus interemptis, atq; omnibus eorum caſtris occupatis, in Gręciam profecta eſt, & illic ſacrũ baptiſma percepit ſub rege Iohãne Cõſtantinopolitano, anno mundi 6463. (Sic enim Annales eorum habent: ſolent autẽ Ruſſi non à Chriſto nato, ſed ab orbe cõdito numerare) Porrò nomen Olhæ, in Helenæ mutatum eſt. Atq; hæc in ea gente Ruthenica fidem CHRISTI complexa eſt iuxta Annales iam dictos. Eam, poſtquàm inter viuos eſſe deſtitit, nepos eius ex filio Vuolodimerus iam baptizatus, in diuorum numerum retulit, & Iulij dies vndecimus ei ſacer dicitur. Atquì ea filium ſuum Suuatoſlaum ad baptiſmũ inducere non potuit, qui poſt matrem imperio potítus, deuicit Bulgaros, ad Danubium vſq; progreſſus. Intulit

Sclauonica lingua latiſsima.

Igor Moſcouitarũ princeps.

Apud Moſcouitas quãdò cœperit religio Chriſtiana.

tulit

tulit etiàm bellum Baſilio & Conſtantino regibus Conſtantinopolitanis, eosq́, profligauit. Cùm aũt Græciam vaſtanti, reliqui Græciæ principes aurum obtuliſſent, contempſit, & veſtes atque arma potiùs accepit. Eum anno mundi 6480. Cures princeps Pieczenigorum ex inſidijs interfecit, atq; ex cranio eius poculum fecit, cui auro circundato inſcripſit, *Dum aliena ſectatur, perdit ſua.* habebat autem tres filios, inter quos ditionem ſuam diuiſerat adhuc viuẽs: nempe, Ieropolchum, Olegam, & Vuolodimerum. Ex ijs Ieropolchus Olegam fratrem ſuum occídit, ſed non diù pôſt ipſe quoquè fraude cuiuſdã intimi conſiliarij ſui in manus fratris ſui Vuolodimeri traditus, interfectus eſt: atque ità totius Ruſſiæ imperium ad Vuolodimerũ peruenit, qui tum multa colebat idola, multas quoquè habuit vxores, & octingentas concubinas. Cùm autem ex omnibus ſectis Chriſtiana religio illi præcipuè arrideret, miſit ad Baſilium & Conſtantinum reges Conſtantinopolitanos, petens Annam ſororem eorum coniugem ſibi dari: quod ſi facerent, pollicetur ſe cum tota gente ſua Chriſtianum futurum, & ablata in Græcia reſtituturum. Contrahitur matrimonium. Vuolodimerus in Corſon baptizatur, & dicitur Baſilius, nuptiæq́ue celebrantur. Acta ſunt hæc anno mundi 6469. à quo tempore Ruſſia permanſit in fide Chriſti. Hunc Vuolodimerum, à quo Vuolodiria inter Vuollam & Occam fluuios vrbs condita eſt, inter diuos tanquàm Apoſtolum 15. Iunij die Ruſſi colunt. Eius ſucceſſores vſque ad Georgium & Baſilium nihil ferè memorabile geſſerunt. Porrò Georgium & Baſilium Bati rex Tartarorum, qui Chriſtianorum ditiones horrendum in modũ populatus eſt, bello ſuperatos neci dedit, & bonã Ruſſiæ partem, abacta præda, ferro & igni vaſtauit. Ex eo tempore, anno ſcilicet mundi 6745. vſque ad Baſi-

Vuolodimerus princeps Moſcouitarum.

Ruſsia fit Chriſtiana.

Bati rex Tartarorũ.

filium, qui ante paucos annos Ruthenis imperauit, omnes ferè Russi principes tributum Tartaris persoluerunt. Cùm autem Bati rex Tartarorum, euastatis Christianorũ ditionibus, magno tota Europa terrore relicto, cum suis in Scythiam reuertisset, Innocẽtius eius nominis 4. Romanus Pontifex, ex concilio Lugdunensi aliquammultos religiosos viros anno salutis 1246. lõgissimo itinere misit ad Tartarorum Imperatorem, qui eum hortarentur vnũ viuũ & verũ Deũ, & eius vnicum filium mũdi seruatorem Iesum Christum colere, & à Christianorum fundendo sanguine animum reuocare. Vbi Tartarus Pontificis preces audiuit, pollicitus est se quinquennij spatio Christianorũ ditiones minimè vexaturum. Verùm vbi Pontificis legati discesserãt, Saracenorum legati adsunt, hortantur Tartaros, vt Mahometis sectam tanquàm plausibiliorẽ & voluptariam potiùs cõplectantur, q̃ Christianorũ religionem ociosam. Placuit verò eorum oratio Tartaris, & inprimìs ipsi Bati Imperatori, & ità illi tũc impurissimam Mahometis superstitionem receperunt, quam hodieq; retinent. Sed vt ad Ruthenos reuertamur, postq̃ Bati Tartarus Russiam sibi fecit tributariam, multis annis magna apud Ruthenos Tartarorũ fuit authoritas, qua etiàm freti Rutheni principes plerunq; obtinebant principatus, aut alios etiàm cõsanguineos profligabãt, & multa fuit rerũ apud Ruthenos confusio, dum alij alios superare contendunt, donèc ventum est ad Iohannẽ Basilium, qui fuit Basilij cæci (orbatus enim luminibus fuit iussu Demetrij cuiusdã principis Moscouitarum) filius. Is autem Iohannes Basilius fortunatissimus fuit. Nam & magnũ ducatũ Tuuereñ occupauit, & Nouogardiã magnã (q̃ est vrbs amplissima, in circuitu obtinens, vt quidam scribunt, septẽ milliaria Germanica) cepit, vndè supra trecentos

Innocentius Pontifex 4. mittit legatos ad Tartaros.

Tartari fiũt Mahometani.

Russia tributa pendit Tartaris.

Nouogardia

currus auro, argento & vniõibus onustos, Moscouiam absportauit anno Domini plùs minùs 1479. Feruntur in ea vrbe esse septem monasteria ordinis D. Basilij Magni, in quibus ingens est copia monachorum: innumera quoq; sacrarum ædium multitudo illic esse legit. In solstitio æstiuali habet vrbs eadem lõgissimum diem plusquàm octodecim horarum. Dictus Iohannes Basilius, septem perpetuos annos graui eam obsidione pressit, ac tandèm in potestatem ac miserrimam seruitutem redacta, Archiepiscopum & ditiores ac potentiores quosque Moscouiã transtulit, atq; è suis subditis in illorum possessiones ceu nouas colonias remisit. Ex ijs aũt possessiõibus pter cõmunes reditus, maximũ quotannìs vectigal in eius fiscũ infertur. Porrò in Archiepiscopi locum quendã instituit episcopũ, cui exiguam eius Archiepiscopatûs prouẽtuum portionem attribuit. Postquàm autem Moscouitæ eò trãslati sunt, vnà etiàm suos errores eò inuexerũt. Habuit verò iste Iohãnes Basilius ex Sophia Emanuelis regis Constantinopolitani filia Helenam filiam, quæ nupsit Alexandro Lituaniæ magno Duci, eidemq; pòsteà regi Poloniæ declarato. Sperabant hæ nuptiẹ vtriusq; partis dissensiões & acerbitates omẽs è medio sublaturẹ, sed cùm Polonus negligentiùs pstaret quiddã, quod se facturũ receperat, Iohannes Basilius bellũ ei facit, & plio cõmisso victor euadit, capto Cõstantino regis Poloni duce egregio cum plerisq; nobilibus, multisq; occupatis arcibus & prouincijs ditionis Lituanicæ. Porrò Constantinus oblata occasiõe è Moscouia ad Alexandrum profugit, licèt à Moscouita libertate donatus esset ea conditione, vt relicto Alexãdro, ipsi seruiret. Idem aũt Constãtinus posteà magnã dedit Moscouitarũ stragẽ, vt suo loco dicet. Quanuìs aũt huius Iohãnis Basilij magna fuerit potẽtia, magnẹq;
opes

opes, tñ Tartaris parére cogebatur, adeò vt legatis Tartarorũ extra vrbem obuiàm procederet, eosq; sedentes ipse stans audiret. Tandèm illo mortuo, successoré habuit Basilium Iohannis, qui intra paucos adhuc annos Moscouitico fruitus est imperio. Is apud se captiuum tenuit Demetriũ, fratris sui Iohannis filiũ, quem auus Iohannes Basilius, mortuo ipsius Demetrij patre Iohanne, totius Russiæ monarcham designârat. Mortuo deindè hoc quoquè Demetrio, Basilius imperat, & non modò quæ à patre illi relicta erát, cõseruauit, verùm etiàm multas ꝓuincias non tam bello q̃ industria quadã suo imperio adiecit. Nanq; & Plescouiam & insignẽ Principatum Smolenczko, qui centum ampliùs annis Lituanis paruerat, sibi subdidit, sicut infrà dicetur. At tamen in bello plerunq; infelix fuit, ac nihilo minùs à suis felicissimus ꝑdicabatur. Imperio in suos vtebatur duro & vix tolerabili, adeò vt ne fratribus quidem suis germanis, nec vlli principi castra vel munitiões ꝑmitteret: Omnes illi suis sumptibꝰ, siue in aula, siue in bello, siue in legationibus eorũ vellet opera vti, seruire cogebâtur: Quibusdam tñ grauiora munia obeuntibus præfecturas, aut villas, aut ꝑdia attribuit plerunq; in sesquiannum, de quibus tñ certos census ipsi Principi persoluerent: eo spatio elapso, totum sexénium gratìs seruire compellebantur. Voluit quandoquè ad Maximilianum Cæsarem legatum mittere quendam ex intimis secretarijs suis, sed cùm is viaticum sibi deesse diceret, in ꝑpetuos carceres cõiectus, tãdèm perijt miserrimè, omniaq; eius bona Princeps sibi vendicauit, fratribus ac hæredibus eius ne teruncio quidẽ relicto. Quicquid legati ipsis donatum reportarẽt, quod alicuius esset precij, id ferè sibi dari volebat. Miserat quandoquè legatos ad Carolum V. Imp. qui illis graues torques aureos, & Hispanicã aure-

Moscouitæ parẽt Tartaris.

Basilius Iohannis dux quàm duro presserit iugo Moscouitas.

am monetam dono dedit: quin & Ferdinandus Caroli frater argenteis poculis, aureis & argenteis pānis, itemq; Germanica aurea moneta eos donauit. At vbi domum rediêre, mox princeps Basilius & torques & pocula & maiorem Hispanicorum aureorum partem ad se rapuit. Authoritate in clericos & laicos tam immodica abutebať, vt liberrimè de omnium vita & facultatibus statuerit, nec quisquā ei ausus fuerit resistere: immò persuasum habebant, eius voluntatē non aliā esse, q̃ ipsius Dei: vocabantq; eum clauigerum & cubicularium Dei. Ea immanitate gens ipsa effera & crudelis efficiebať, quanquā incertū est, vtrùm ipsius gentis immanitas & duritia eiusmodi tyrannidem mereať, an hac tyrannide tam immanis & crudelis fiat. Regium titulum iste Basilius primus vsurpauit, cùm alij ante eū magni Duces dicti sint, tametsi pater eius Dominū totius Russiæ se scripsit. Quin etiàm ob omnibus Imperator appellatus est, quod errore factū, dubiū non est. Cùm autem scriberet regi Poloniæ, omisso regis titulo, magnum Ducem se vocauit. Nam neuter horum, alterius literas nouo titulo auctas recipere dignabatur. Duxit idem Basilius primò vxorem Salomeā, cuiusdā nobilis sui filiā: sed cùm viginti & eo ampliùs annis ex ea proles non suscepisset, eam anno Christi 1526. valdè quidem repugnantem, in monasteriū intrusit, & cuiusdam ducis filiam Helenam sibi copulauit, ex qua suscepit filium Iohānem anno 1528. qui rerū apud Moscouitas potitus est, patre mortuo, & matre veneno sublata nescio cuius vel iussu vel opera. Quòd ad religionem attinet, colūt Moscouitæ siue Rutheni Christum, sed more Græcorum. Græci verò sæpè à Romanæ ecclesiæ obedientia recesserunt, & idētidèm ad pacē & concordiā se receperunt. Episcopi Constantinopolitani, quòd in amplissima vrbe & quæ

Durissima seruitus Moscouitarum.

Rex apud Moscouitas quis primus dictus.

Moscouitæ ritus Græcorum sequuntur.

Episcoporū Constanti-

quæ noua Roma diceretur, sedem obtinerēt, magnopere in eam curam incubuerunt, vt proximam à Romanis pontificibus vel etiā parem obtinerent authoritatem. In prima illa Constantinopolitana synodo, quę est vna ex quatuor primarijs, videmus Canonem, quo tribuitur proximus à Romano pontifice locus Constantinopolitano episcopo: Sed q̄ ille Canon non sit receptus, vel vnius Leonis primi Pontificis Romani, quē longè ante mille cētum annos præcellēti doctrina & eximia vitæ sanctimonia ꝓditum fuisse negare nemo potest, scripta satis declarant. Nam cùm in Chalcedonensi amplissima Synodo Anatolius Constantinopolis Antistes à Patribus callidè impetrâsset, vt proximā à Romano Præsule Constātinopolitanus dignitatē obtineret, vbi id Leo Pontifex resciuit, modis omnibus se opposuit, effecitque vt Anatolij callida consilia ꝓrsùs irrita fierent, neq; ratū haberet, quod ille nō rectè atq; ordine impetrâsset. Et certè Leo Pōtifex affirmare videtur, primæ Synodi Constantinopolitanæ Canonem antè dictum, nunquā ad Romanæ sedis notitiam venisse. Sic enim scribit ad Anatoliū Epistola 53. Persuasiōi tuæ in nullo penitùs suffragatur quorundam Episcoporum ante sexaginta, vt iactas, annos (nam non multò plus temporis inter Constātinopolitanam & Chalcedonensem Synodos fluxit) facta subscriptio, nunquamq; à ꝓdecessoribus tuis ad Apostolicæ Sedis trāsmissa notitiā, cui ab initio suî caducę dudumq; collapsę, sera nūc & inutilia subijcere fomenta voluisti, eliciendo à fratribus speciē cōsensionis, quā tibi in suam iniuriam verecundia fatigata præberet. Cur autē sanctissimus Pōtifex vsqueadeò se opposuerit Anatolio illicita appetēti, ipse eadem Epistola indicat his verbis: Potes euidentèr agnoscere me dilectiōi tuæ beneuolo animo contraire, vt saniore consilio ab

nopolis arrogantia.

vniuersalis te Ecclesiæ pturbatione cõtineas. Nolebat enim optimus Pontifex quicquam derogari priuilegijs Alexandrinæ & Antiochenæ Ecclesiæ, in Nicena Synodo illi attributis. Fuit deindè temporibus illius longè sanctissimi Pontificis Gregorij primi, Iohannes quidam Constantinopolitanus Episcopus, qui se non dubitauit œcumenicum siue vniuersalem patriarcham vocare, quẽ titulum eius vrbis Episcopi magno Ecclesiæ scandalo post eum sibi vendicârunt. Sed eorum superbia & contumacia tandẽ Turcico iugo egregiè cõpressa est. Eius Iohannis episcopi intolerãdam arrogantiã acritèr scriptis castigauit Gregorius I. Romanus Pont. integerrimus: at parùm ea res profuit, Græcis in sua sententia pmanentibus. Itaq; Græci in quibusdam à Romana Ecclesia dissenserunt, sed non impunè. Eorum ritum Moscouitæ secuti, cum Romana Ecclesia non vbiq; consentiunt: quanq̃ fertur patriarcha Constantinopolitanus ab huius principis, q iam Moscouitis imperat, (si tamen non fallor) patre rogatus misisse monachum quẽdam, qui omẽs libros, Canones & singula statuta ad fidem ptinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Cumque multos ille aduertisset errores, aiunt dixisse Principi, eum planè schismaticum esse, qui Romanum aut Græcũ nõ sequat̃ ritũ: sed paulò pòst, licèt alioquì Principi charus esset, sublatũ è medio. Idem quoq; alteri cuidã Græco mercatori, similitèr dicenti, accidisse. Sanè iactant illi se solos probè Christianos esse, nos verò damnant tanquàm desertores primitiuæ Ecclesię & veterum sanctarum constitutionũ: Luteranos autem & reliquos horum temporũ sectarios, prorsùs execrantur. In annalibus eorũ scriptum habetur, D. Andream Apostolum ex Græcia ad Borysthenem fluuium perlatum, ad mõtes, vbì nunc Chiônia est, nauigâsse, & terræ Russiæ benè pre-

Moscouita sibi tribuũt veram religionem.

De Andrea Apostolo quid habe-

precatū esse,hominesq; baptizâsse: Indè rursùs ad mare vsq; Germanicū ꝓcessisse, atq; ꝑ illud Romā nauigâsse:ad extremū in Peloponeso ab Ago Antipatro crucifixū fuisse. Sed hęc q̄ sint vera, ipsi viderint. Certè Andreas Apostolus non eos docuit errare.Archiepiscopi & Episcopi om̄es totius Russiæ,carnibus ꝑpetuò abstinent. Præfecti monasteriorum,quos Priores vocant, in Moscouia plurimi sunt,sed omnes arbitrio principis eligūtur: Sacerdotes seculares habent vxores:ijs mortuis, non licet eis sacra obire vel sacrificare, nisi fortè monasterium ingressi,iuxta regulam viuant. Si quis etiàm laicus vxore mortua velit aliam ducere, permittūt id quidē, sed vix legitimū matrimoniū esse putāt: tertias nuptias sinè graui causa non ꝑmittūt:quartas om̄inò dānant.Admittūt diuortiū, & dāt libellum repudij:verùm id maximè celāt, cū id religiōi & statutis aduersum esse sciant. Si sacerdos ad secundas sese nuptias transferat,nihil habet cum Clero cōmercij. Obseruādū hoc loco est,apud Moscouitas,sacerdotes nō accedere ad secundas nuptias. Hoc idē vsq; in p̄sens etiā Gręci seruāt.Vndè appáret improbitas & impudentia hęreticorū nostri tēporis,q asserere nō verent̄, apud Græcos licere sacerdotibus vel deciès aliā post aliam vxorem ducere.Sic enim scribit Philippus Melāchthon in libello quodam, in quo inter cętera etiàm sacerdotum cōiugium defendit:Sed manet,inquit,adhuc hodiè mos ille in Gręcanica ecclesia,vt sacerdotes nubāt: & non solùm mariti eligantur ad sacerdotiū,nec vt nubant semèl tantùm,sed quotiès voluêrint,etiàm deciès,siità tulerit res.Hoc quidē,sicut & alia multa impudentissimè ille Melanchthon mētitur,sicut potest grauissimis testimonijs doceri.Et certè quos talium facinorum non pudet,eos nemo absq; summo periculo vlla in re duces sequi possit.Verùm ad

ant Annales Rußorū.

Sacerdos bigam⁹ à clero excluditur apud Moscouitas.

rem. Sacerdotũ sunt tenues prouentus & oblationes. Vestitũ propè eundem cum laicis habent, dempto capitis tegmine. Et cur differant habitu, qui nõ differũt matrimonio? Vt populus, sic sacerdos. Monasteria habẽt leges seuerissimas, sed quæ paulatim eneruatæ, multùm refrixerint. Carne perpetuò abstinent. Vestes quotidianæ episcoporum eędem ferè sunt, quę aliorum monachorum. Persuasum habent, post septimam Synodum generalẽ, nulli vnq̃ neq; licuisse, neq; licere Concilium œcumenicum indicere aut accedere sub pœna anathematis, quod etiàm seuerissimè obseruant. Tempore Florentini Concilij sub Eugenio 4. Romano Pontifice, quidã Russiæ Metropolita idem Concilium adijt, vbì etiã Græci & Armeni Latinis cõiuncti & cõciliati fuêre: at vbì domum redijt, rebus omnibus spoliatus, in carcerem coniectus est, vndè tamen posteà euasit. Pueri cùm baptisma percipiunt, tèr in aquam, quam ad singulos nouam consecrant, toti immerguntur: nam alioquì putant non ritè baptizatos: mox etiàm chrismate in sacra hebdomada cõsecrato inunguntur. Circa Paschatis festum confitentur peccata sua cum magna cordis contritione. Cõfessarius & confitens in medio templo stãt ęrecti, seruantq; facta cõfessione cæremõias singulares. Cõmunicant sub vtraque specie, sed ità, vt corpus sanguini misceant in calice, vndè sacerdos cũ cochleari portiunculam accipit, & porrigit communicanti. Communicant etiàm pueros septennes tanquàm iam rationis compotes: qui si prę ęgritudine corpus Domini sumere nequeant, guttam ex calice eis instillant, vna specie contenti. Non conficiunt Sacramentum, nisì dum sacrificant. Pro ęgrotis consecrant Eucharistiam in die Cœnæ Domini, seruantque toto anno. Vndè constat ægrotis illos non nisì vnam speciem præbere. In hoc autem

Baptismus Moscouitarum qualis.

Confessio apud Moscouitas vt fiat.

Eucharistia apud Moscouitas.

Eucharistiã toto anno aßeruant Moscouitæ.

autem plurimùm repræhendendi videntur, quòd panē nondùm consecratū, per Ecclesiam circunfe-runt,& conceptis verbis adorāt. Festos dies solenniores colunt:alijs minùs solennibus ciues & mechanici diuinis intersunt: quibus peractis, redeunt ad laborem:sed qui prestantiores sunt,compotationibus & cultu corporis festa venerantur. Festum Trinitatis die secunda Pentecostes,festum omnium Sanctorū die octaua Pentecostes celebrant. Purgatoriū non credunt,sed putant bonos & malos vsq; ad diem iudicij vltimam expectare sententiam, nec ante illud tempus malos torqueri. At nihilominùs pro defunctis funebre sacrum faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem posse locum ijs impetrari, vbi iudicium extremum expectent. Adsperguntur aqua benedicta, sed non nisì à sacerdote. Colunt sanctos,& inprimìs D.Nicolaum,cuius etiàm recētia apud illos miracula referuntur. In Quadragesima totas septem ieiunant hebdomadas:in prima tamen vtuntur lactarijs, reliquis sex etiàm à piscibus abstinent. Sunt qui Dominicis & sabbati diebus tātùm edant,alijs nullum penitùs cibum capiant. Seruant etiàm ieiuniū Petri ab octaua Pētecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli.Item ieiuniū beatissimæ Mariæ virginis à prima Augusti vsque ad eius Assumptionem.Ieiunāt prætereà sex septimanis in Aduētu Domini, idque vocant ieiunium Philippi.quòd iuxta illorum Calēdarium, initium eius contingat festum Philippi.Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur, præter decollationem S.Iohannis Baptistæ,q̄ est 29. Augusti. Monachi potu acido & aqua fermento mixta in ieiunijs contenti esse coguntur.Sacerdotes aqua mulsa & cereuisia tum vti non possunt: quàquàm nunc leges oēs & statuta diffluant ac vitientur. Extra tempus ieiunij Sabbato carnes edunt, *die Mercurij carnibus abstinēt.* Est apud

De Purgatorio quid Moscouitæ sentiant.

Quadragesima apud Moscouitas.

Ieiuniū S. Petri.

Ieiunium diuæ Virginis.

Ieiunium Aduentûs.

Monasteriũ S. Trinitatis. illos præcipuum S. Trinitatis monasterium, vbi S. Sergius conditus, multis fertur clarere miraculis, eoque admirabilis fit gentium & populorum concursus, qui monasterij liberalitate aluntur. Habent Moscouitæ mulieres iam effœtas, quas proscurnicas vocant, quæ panem ad sacrificandum coquunt. Missam quoquè celebrãt, sed lingua vernacula. *Mulieres Moscouitarum miserrimæ.* Mulieres apud illos miserrimæ sunt, quippe perpetuò ferè domi conclusæ, vbì nent duntaxàt & fila trahunt, sed nihil ferè prætereà iuris aut negocij habent, demptis tamen pauperioribus, quæ domesticos labores obeunt & coquunt. Rarissimus in templa, rarior etiàm ad amicorum colloquia, nisì senes admodùm sint, illis permittitur accessus. Quidam Alemanus illic vxorem Ruthenam duxerat. Ea querebatur marito se ab illo non amari, ꝓptereà quòd eam nunquàm verberaret. Vbì hoc ille audiuit, testatus est se illam impensè amare, nec putâsse verbera esse amoris argumenta. Itaq; durissimè eam verberauit, sensitque eius erga se amorem ex ipsis verberibus longè auctiorem euasisse. Sæpiùs ergò eam verberauit, sed tandèm etiàm ceruicem & crura illi homo crudelis præcídit. Omnes Moscouitæ se Principis seruos fatentur, & est genus hominum seruituti magìs deditum, quàm libertati. Cuncti tunicis oblongis sinè plicis, manicis strictioribus vtuntur: Miris vtuntur cæremonijs, cùm alterius domum ingrediuntur, sæpiùs sese inclinando, & alia quædam faciendo. Habet Princeps diuersis in locis veredarios, & certum equorum numerum, quibus equis intra triduum nonnunquàm 120. milliaria Germanica cõficiunt, licèt ijdẽ equi parui admodùm sint, & negligenter curentur.

Alemanus apud Moschos vxorem duxit

Sunt in Moscouia diuersorum generum pelles nobilissimæ, zebellinę, madauricę, hermelinę, aspreolorum, & aliæ nõ paucæ. Ditio tota principis Mo-

scouitę

ſcouitę ampliſſima eſt, ità vt quidã affirmẽt tam in latum quàm in longũ obtinere eam quingẽta milliaria Germanica. Vrbs Moſcouia, Ruſſię caput & metropolis eſt. Eiuſdem nominis Prouincia, in qua vrbs hęc ſita eſt, hyemes & frigora habet aſperrima, ità vt aqua in aërẽ effuſa, priùs cõgeletur, quàm terrã cõtingat, & interdùm arborũ rami, pecora & homines frigore pereãt. Nonnunq̃ verò etiàm nimio ęſtatis ardore nõ mediocritèr affliguntur. Quãuis aũt oẽs Moſcouitæ vocẽt, attñ Moſcouia ꝓuincia neq; lata eſt, neq; ſola páret moſcouitę principi, ſed multę ꝑtereà alię: ipſa verò in extremis circa Aſiam Europę finibus ſita eſt. Vrbs Moſcouia ampliſſima eſt, & in ipſa Principis caſtrũ Italicę ſtructurę muniтiſſimũ, & quod vrbis cuiuſdã amplitudinẽ prę ſe ferat: quippe in quo pręter alia, multę ſint ædes ſacrę. Domus vrbis plerę q; oẽs ligneę ſunt, ſed caſtri propugnacula & principis palatiũ ex lateribus conſtructa ſunt. Regio ſalubris eſt, adeò vt vix vnquàm peſtis ibì graſſetur: quanquàm interdùm aliud genus morbi, peſti non diſſimile, patiuntur. Longiſſimus illic dies eſt horarum 17. & quartalis vnius. Reliquas Moſcouitę Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. ſufficiat Lectori pro comperto haberi, eum Principem eſſe potentiſſimum, & qui Germanię iam immineat, cuius nõ contemnendam partem in Liuonia ſibi vendicauit: qua de re infrà ſuo loco dicetur. Non dubiũ eſt, quin ille oblata occaſione maiora ſit attentaturus, nec id difficile admodùm, quandò apud nos, id eſt, in Germania, tam fœda religionis varietas animos quoq; diſcordes facit. His ferè titulis in literis ſuis vti ſolebat pater eius, qui nunc rerum apud Moſcos potitur: Magnus Dominus Baſilius, DEI gratia rex & Dominus totius Ruſſiæ, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Pleſcouiæ, Smolenchiæ,

Moſcouiæ amplitudo.

Vrbs Moſcouiæ ampliſsima.

Caſtrũ longè maximũ.

lenchiæ, Tuueriæ, Iugariæ, Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus dux Nouogardię terræ inferioris, & Czernigouiæ, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rischouiæ, Beloiæ, Rostouiæ, Iaroslauiæ, Bielozoriæ, Vdorię, Obdorię, Condinię, &c. Postquàm verò hodiè multa quoquè in Liuonia, nō sinè magna Romani imperij ignominia, occupant, non dubium quin indè quoq; titulos sibi auxerint. In tota Russia multi sunt fluuij, multæq; paludes. Veteres scriptores opinati sunt, Tanaim fluuium celeberrimū, qui Asiam ab Europa disterminat, ex Riphęis montibus oriri, sed ij mōtes nusquàm extant: porrò Tanais octo ferè milliaribus Germanicis à Tulla, quę vrbs à Moscouiæ oppido trigintasex milliaribus Germanicis distat, ex lacu ingentî, qui in longum & latum circiter 1500. Werst (Werst, Italicum ferè milliare est) patet. in sylua quadā ortum habet: atque ex eodem lacu aliud grande flumen Schat emergit, quod in Occidentem tendit, sicut Tanais primò rectè pergit in Orientem ad aliquot milliaria: deindè reflexo in meridiē cursu, paludes Mæotidis efficit. Et Tanaim quidem, quem Don vocāt, ab optimorū pisciū copia singulari, & quòd vtranque ripam diuersæ herbæ, radices suauissimæ, multijugæ arbores ad multam amœnitatem occupent, tantaq; ijs locis ferarum sit copia, quæ facilè sagittis conficiantur, vt qui illàc proficiscuntur, nō nisì sale & igni opùs habeant, mirificè prędicant. Moscouiæ proxima ęst Lituania, q̄ hodiè Poloniæ regi páret. Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano, tametsi eius incolę bona ex parte Rutheni sunt. Vilna est eius regionis caput. Ea verò ciuitas ampla est, sita intra colles. Sunt ibì tēpla multa, & aliquot monasteria, in quibus excellit eximium Franciscanorum de Obseruantia cœnobium, maximis sumptibus extructū. Hodiè in ea gente Arriana & Nesto-

Tanais vbì oriatur.

Tanais præconia.

Lituania regis.

Vilna ciuitas.

storiana hęresis perniciosissimè grassatur,& multas Ecclesias occupat.Sunt ibì hęretici,qui sacrosanctā & omnibus modis colendam & honorandā Trinitatem,incredibili impietate vocent Cerberum tricipitem. Atque hæc & id genus alia nefanda dogmata, quæ sub prætextu & specioso titulo verbi Dei,quod solum voluit Luterus, omnium horum malorum fons & origo,valere oportere,passìm imperitæ multitudini obtruduntur, eò certissimè intendūt, vt religio Christiana in impurissimam Mahometanæ superstitionis abominationem tandèm trāsformetur.Nec dubium quin Turcæ & barbarę natiōes mirum in modum his rerum Christianarū perturbationibus & exagitationibus lętētur,quippe quæ illis quandoquè optatissimā sint Germanię & vicinorum regnorum nullo negocio in durissimam seruitutem redigēdorum præbiturę occasionem.Porrò licèt Vilnæ, vtì diximꝰ,multæ sint ędes sacrę,& ipse quoquè Vilnensis Episcopatus Romanum agnoscat Pontificem, tamen multò plura in eadem vrbe sunt Ruthenorū, quàm Romanę obedientiæ,templa. Sunt autem in Lituanię principatu tres Romanę obediētiæ Episcopatus, Vilnensis, Samogithię & Chiouiensis.Lituani mel,ceram, cinerem,picem,asseres fabricādis nauibus aptos,etiàm ad exteros transmittunt. Sale aliundè importato vtuntur.Est Lituania syluis frequens, paludibus & fluuijs abundans. Cæli inclementia fit,vt frumētum raró maturescat.Gens misera est,& duram seruit seruitutem. Sunt qui scribant, etiàm viri graues,à Vuitoldi principis tēpore,apud eos hunc seruari morum,Vt qui capite damnatus est,iubēte domino,seipsum suspendere cogatur. Quod est sanè perquàm horrendum: & tamen ni faciat, dirè verberatur & excarnificatur, ac tandèm suspenditur: quæ res plerosque miseros metu verberum cogit si-

Supplicij crudele genus.

ſibijpſis laqueum inijcere. Habet Lituania biſontes, vros & alces. Errant quidam, dum vros vocant biſontes, cùm tamē biſontes multùm ab vris bouinam formam habentibus differant: quandò biſontes iubati ſunt, & villoſi circa collum & armos, barba à mento propendente, pilis moſchum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunquè adeò diductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulenti homines inſidere queant. In tergo extat gibbus elatior, priore & poſteriore corporis parte humiliore. Vros ſola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui ſunt boues ſylueſtres, nec à domeſticis differunt, nisì quòd omnes nigri ſunt, albicãte cõmixtìm linea dorſum obtinente. Alces verò animal eſt ceruo procerius, auribus & narib9 prominulis, cornibus à ceruo nonnihìl diuerſis, colore item magìs ad albedinem tendente. currit mira pernicitate, non tamē vt cętera animantia, ſed gradarij inſtàr. Verùm hactenùs de rebus Moſcouiticis vel Ruthenicis egiſſe ſatìs ſit. Nobis quidem rogandus èſt DEVS, vt nos ab hæreſib9 & improbis morib9 repurgatos, non patiatur vel Tartaris, vel Turcis, vel etiàm Moſcouitis dirè caſtigando obijci: quanquàm verendum eſt, nè qui hodiè in Germania & vicinis prouincijs tantoperè Romani pontificis obedientiam deteſtamur, iuſto DEI iudicio ſub eorum quandoquè iugum mittamur, qui nos vſqueadeò intoleranda premant ſeruitute, vt nos ipſius quoquè vitę noſtræ pertędeat. Certè Philippus Melanchthon non longè ante obitum ſuum, cùm à quibuſdam nedûm ſymmyſtis, ſed etiàm diſcipulis Luteranę ſectę addictiſſimis, parùm commodè tractaretur, his verbis ſcripſit de illis: Cogunt, inquit, concilia, quandò & vbì ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem,

Vri & Biſontes vt differant.

Alces animal quale.

Melanchthonis de

lem, & minùs excusabilem authoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Quę quò tandèm euasura videātur, cogitetur, inquit ille Luteranorum Coryphęus Melanchthon. Verùm de his alibì. *Luteranis sententia.*

NNO 1502. sæuissima pestis omnem Germaniam longè lateque populata est. Multorum opinione ij tum extincti sunt, quorũ vestibus suprà diximus cruces sanguineas incidisse: & quod dictu mirũ est, etiàm illis in vestib9 lineis cruces inuētæ sunt, quæ cistis inclusę tenebantur, atque etiàm in ipsis hominum corporibus. Isthuc verò in tertium vsque durauit annum. *Pestis sæua in Germania.*

Hoc anno in diœcesi Spirensi à duobus rusticis primùm orta est conspiratio & rebellio aduersùs Episcopum & Canonicos contra iusiurandum & fidem illis datam tanquàm dominis suis. Creuit paulatìm seditiosorum hominum numerus, quos ij rustici callidis persuasionibus in suas partes pertraxerunt: & nisì Numinis prouidentia id malum breuì detectum fuisset, illa hominum fæx posteà prę multitudine opprimi vix potuisset. Submittebant clàm ex his fœderatis homines versuti in pagos & oppida, qui quoscunque possent, in clerum, in Principes & omnem magistratum concitarent, ipsorumq; factioni adiungerent. Iam duos sibi duces delegerāt, penès quos rerum esset summa potestas, quibusque vniuersi sinè vlla contradictione parērent. *Rusticorum Spirēs. conspiratio.*

Cùm diem certam designâssent, ad quam in locũ vnum omnes cõuenirent, eccè capti sunt duo huius perfidię authores, qui quęstionibus & tormentis subiecti, omnia sua nefanda consilia enunciârunt,

quę

quæ eò ferè spectabãt, vt omni iugo excusso, perniciosa gauderent libertate, liceretque cuique suo viuere arbitratu: magistratum omnem & principatũ profligarent, & si qui ipsorum conatus retardare aut ipsis obsistere instituissent, eos immanitèr trucidarent, tanquàm iustitiæ diuinæ hostes & aduersarios. Inprimìs quidem statuerant inuadere Marchionem Badensem, indè Spirensem Episcopum, posteà Monachos & clericos &c. deniquè in omnimodam se vendicare libertatem. Qui conatus tametsi erant seditiosi, impij, & omni supplicio digni, tamen videbantur sibi homines deploratæ cæcitatis & stultitiæ æquam & bonam fouere causam: atq; vt res tam nefaria prosperos haberet successus, certas eo nomine preces quotidiè à singulis dici volebant, scilicet vt DEVS tantæ nequitiæ se patronum & fautorem præberet. Preces erant quinque orationes Dominicæ & totidem Angelicæ Salutationes, flexis genibus dicendæ. Nec hoc contenti, etiàm symbolum sibi statuêre virginem Matrem & Iohannem Euangelistam, quasi Sancti hominũ sceleribus faueãt. Verũ Maximiliano Cæsare grauitèr in eos animaduertente, publicè suæ temeritatis iustas dedêre pœnas, plurimis eorum captis & vltimo supplicio affectis. Eos exitus plerunquè habere solent turbulenta & seditiosa, præsertìm aduersùs Magistratus, quibus diuinæ literę nos iubẽt esse morigeros, consilia & machinamenta, suisque authoribus vtplurimùm exitio esse consueuerunt, rerum humanarum peruigilem curam gerente Diuina prouidentia, quæ etsi interdùm occulta sua iustitia permittit homines pessima quęque moliri, nõ tamen patitur sempèr eos voto potiri suo. Habebãt coniurati isti tesseram quandam mutuæ cognitionis, nè ab alijs depræhenderentur, eaque erat eiusmodi, vt si quis eius fœderis esset, percontatus

Preces fiũt in fauorem scelerum.

ab

ab alio, **Was ist nun für ein wesen?** id est, Quis modò rerum status est? interrogatus responderet, **Wir mögen vor den phaffen nit genesen**, hoc est, Nos præ clero salui esse non possumus. Atque hunc in modum videbantur illi quidem cum solo clero negocium habituri, sed sub hoc prętextu iugum omne cuiuscunque Magistratûs, à suis ceruicibus deijcere moliebantur. Non erant illi agricolæ sorte sua contenti, cùm tamẽ rectè à Poëta dictum sit, O fortunatos nimiùm, sua si bona nôrint, Agricolas. Et certè prisci illi ethnici quem amplissimè & insigniter prædicare voluissent, eum bonũ agricolam, bonumq́ue colonum dicebant. Et Cicero ipse, Nihil est, inquit, agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

Huius anni mẽse Septembri Vualtherus à Plettenberg Magister Liuoniensis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemq́ue magno Lituaniæ Duce persuasus, bellum mouit Moscouiæ Principi. Promiserat Alexander, se cum magnis copijs ipsi subsidio venturum. At vbì Mosci Plettenbergij aduentum sensêre, cum ingenti multitudine ei occurrũt, porro Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius se sinè summa turpitudine & periculo nõ posse retrocedere, suos hortatur ad pugnam, & displosis tormentis acriq; facta impressione, hostes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ suorum paucitate & graui armatura persequi non posset, Moscouitæ re, vt erat, animaduersa, quòd pauci essent cum Plettenbergio, rursùs sese colligunt, coguntq́ue in ordines: aggressiq́ue peditatum Plettenbergij, multos ex ijs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuonienses quidam Lucas Hamerstteter, qui ad Ruthenos defecit, cuius defectione factum est, vt quadringenti ferè pedites, à Moscouitis crudelitèr perimerentur, reliqua tur-

Vualtherus à Plettenberg.

ba cum equitatu ad suos seruatis ordinibus, incolumi euadente. Pauci erant cum Magistro Liuoniensi, alioquì non tam facilè semel in fugam compulsi Moscouitæ, rursùs prælium instaurâssent. Est Liuonia non ità pridèm, nempè Anno salutis 1190. aut circitèr, per Meinardum quendam virum religiosum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nauigauit, ad fidem conuersa, quam tamen Teutonicorum militum ordo multùm illic & auxit, & tutatus est in nostram vsque ætatem, qua ille insignis Ordo illis in locis, dum ab auita discedit Religione, Moscouitis diripiendum se præbuit, vt dicemus suo loco. Olìm cùm essent præpotentes, etiã primarij eius ordinis viri, fratres se scribebãt & vocabãt. hodiè in Liuonia etiã habitum ordinis candidũ abiecerũt. Legi ego priuilegiũ quoddam ab illo ordine in Liuonia datum Lubecensibus, quorũ erga se fidem & beneuolentiã re ipsa erant experti. Eius priuilegij tale est initium: Frater Gotfridus Magister, cõmendatores, & vniuersi fratres domûs Teutonicæ in Liuonia, &c. Datæ erant hæ literæ anno Christi 1299. Oportet autem Liuoniæ gentem certè barbaram & ab omni ferè humanitate olìm fuisse alienam, quippe apud quam hodieq; tanta est idiomatum varietas: alitèr enim loquuntur Liuones, alitèr Estones, Letti quoquè secùs atquè Curoni. Hæc enim idiomata quatuor Liuoniæ pagos occupant, cùm alioquì Arces & Oppida sint Saxonica. Sunt in Liuonia tres præcipuæ vrbes, Riga, Torpatum, Reualia: è quibus Reualia, quod mirum videri possit, Episcopum habet, qui subsit Archiepiscopo Lundẽsi in Dania. Sed huius ratio est, quòd olìm Vualdemarus rex Daniæ eius nominis secundus, Reualiã extruxit, & repertũ illic populũ iussit baptizari, trãslatis eò ex sua prouincia sacerdotib9, qui populũ docerent, & Sacramẽta administrarẽt.

Liuonia quandò ad fidem conuersa.

Idiomata varia in Liuonia.

Reualiæ Episcopus cui subsit.

Hoc etiàm anno Gallorum rex classem in Græciam misit cōtra Turcas, duce Philippo Rauesteno: qui cùm ad Lesbum insulam peruenisset, & Mitylenas tormentis oppugnaret, ea se strenuitate Turcæ defenderunt, vt re infecta abscedere compulsus sit, cuius deindè classem sæua tempestas adeò disiecit, vt post multa pericula dirasque maris iactationes & naufragia, Tarentum vix ipse attigerit. Galli eam improsperam oppugnationem Venetis imputant, qui sanè circa id tempus, iuncto sibi Consaluo, cui ob singularem fortitudinem & multa præclara facinora, Magni cognomen attributum est, Cephaleniam maris Ionij insulam multo tandèm labore expugnârunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque sanctæ Mauræ oppidum ad Leucadem in Nerito insula. *Galli infeliciter oppugnant Turcas.*

Per id ferè tempus Galliæ atque Hispaniæ reges ex composito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquennium obtinuerat, exuunt, ipsique eius ditionem inter se partiuntur. Fredericus cum coniuge ad Ludouicum Galliæ regem nauigauit, & ab illo liberalitèr atque honorificè susceptus est, neque id tum solùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, sed etiàm cùm ab Hispanis indè rursùs exturbatus esset. Ità tum sinè vulnere Consaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinandi Hispani regis redegit, & Alphonsum Frederici filium Tarenti obsedit, ac deindè captum in Hispaniam misit. Huius Neapolitani regni causa quàm multus, idemque Christianus, fusus sit sanguis, sinè horrore neque dici, neque scribi possit. Sed dum Christiani inter se eiusmodi atrocia bella gerunt, mutuisque se vulneribus conficiunt, intereà Turcæ passìm amplissima Christianæ Reipublicæ regna & imperia inuadunt: & quod magis dolendum est, tanto interdùm odio inter se *Turca crescit intestinis bellis Christianorum.*

Christiani deflagrant, vt in certissimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorét, ijsque Christianos oppugnent & prodant. Eiusmodi intestinis & mutuis Christianorum odijs superiori seculo Constantinopolitanum & Trapezuntinum Imperia, miserandum in modum Christianis erepta, in Turcicam sunt redacta seruitutem. Quid plerisque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religionis negocijs dissensione, quæ iam longè lateque grassatur, quandoquè certo certiùs expectandum sit, nisì pijssimus Deus pro sua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Christianæ charitatis concordiam redigat, nihil attinet scribere, cùm id facilè apud se perspicere queat, quisquis non omninò mentis & iudicij expers est.

Anno 1503. asperrima eaq; diuturna fuit hyems, quam insecuta est æstas immodicè ęstuans & arida, ità vt ob pluuiæ inopiá & nimium solis ardorem cuncta penè humi nascentia exaruerint, fœnum inprimìs: parùm quoquè auenę creuerit, & fruméti magna extiterit caritas. Fuit p̄tercà hic annus porcis admodùm funestus & exitiosus.

Philippus Austriacus nõ sinè periculo it in Gallias.

Hoc anno Philippus Austriacus, Maximiliani Cæsaris filius, ex Hispania reuersus est in Gallias: cumque Lugduni esset, pax ibì confecta est inter Cæsarem, Gallos, & Hispanos, sed non diù duratura, sicut ipse rei euentus paulò pòst declarauit. Sunt qui scribát, Philippum non sinè periculo hac tempestate fuisse in Gallia, quòd Gallorũ regi vbiquè omnia exploranti ex Germania significatum esset, conscribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno suam nauarent operam.

Verùm

Verùm Philippus apud regem testatus est, se quidē iussum esse pacem conficere: si quid verò interìm Ferdinandus rex clàm moliatur paci aduersum, id se latére. Atque eam excusationem Ludouicus rex accepisse non malo animo videtur. O quàm felices sunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potentissimos reges, quantúuìs amplas & opulentas ditiones occupent, tamen sempèr ferè pluribus inhiare: quod quidem Christus Deus à primo ortu vsque ad extremum vitæ huius diem, in summa paupertate apud nos degens, suo exemplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaretā sororem, quam Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habuit, inuisendam profectus est.

Huius anni mense Augusto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à ministris illi oblato veneno, quod in quodam conuiuio alijs paratum erat. Sumpserat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis, sed ille mulæ recèns occisæ vtero inclusus, alijsque pharmacis adhibitis seruatus est. Alexandro successit Pius tertius Cardinalis Senensis, nepos Pij secundi: sed dies tantùm sexdecim aut septendecim ea potítus dignitate, excessit è viuis, humanarum rerum vanitatem & inconstantiam suo præpropero decessu mortalibus ob oculos reuocans, vt nè quis huius mundi fluxis, incertis ac momentaneis rebus sese addícat. Eo quoquè defuncto, in eius locum suffectus est Iulius secundus, cuius pontificatûs anno primo Hispanis & Gallis de finium diuisione in regno Neapolitano inter se contendentibus, Galli tādèm regno Neapolitano cùm multa suorum cæde depulsi sunt, Consaluo Hispano Duce fortissimo, pro Ferdinando rege suo mirificè depugnante. Obsederunt illum aliquandiù Galli apud Barolum, sed nouis tum Hispanorum tum Germanorum auxilijs

Alexander VI. moritur veneno alteri parato.

Pius III. Pōtifex fit.

Iulius II. fit Pōtifex.

Galli ab Hispanis è regno Neapolitano profligantur.

lijs fretus, Gallos, cæso illorum Duce Namursio, profligauit. Cumque rursùm nouus Gallorum exercitus, Tramulio & Francisco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipartitò esset ingressus, Consaluus eorum castra aggressus, in fœdã fugam per Formianum littus, non paucis eorũ cæsis, illos coniecit. Ea re fracti Duces Galli, etiàm Caietam dediderunt ea conditione, vt sua classe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò suos mutauit Dominos ditio Neapolitana, & egregiè Christianorum arma exercuit, quæ si in Turcas & Christiani nominis hostes conuersa potiùs fuissent, non dubium quin facilè ille iampridèm cõiunctis Christianorum viribus opprimi potuisset, sed nostris castigandis peccatis Turcicæ immanitatis immitia flagella parantur: neq; quenquã mouet tot gentium Christiana religione initiatarũ plusquàm Babylonica captiuitas, qua sub Turcis immanissimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Galliæ & Hispaniæ confinia itidèm ingenti prelio Galli ab Hispanis victi sunt.

Neapolis crebrò mutat dominos.

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badensium familia Archiepiscopus Treuirensis. Fuit huius perquàm diuturnus episcopatus, quippe cui annis septem & quinquaginta præfuit. Vixit annis 79. Successorem habuit Iacobũ ex eadem Marchionum stirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conspicuum, vt vix ea ætas parem habuisse feratur. Sunt eius tum naturæ tum gratiæ dotes etiàm Itali admirati. Scripsit de antiquitatibus, quarum fuit diligens inuestigator, libros duos. Fuit in Episcopatu annis plùs minùs octo.

præfuit Epatui annis 57.

Hoc anno Picardus quidam Parisijs in sacello, quod sanctum dicitur, ex manibus sacrifici ad aram stantis & rem diuinam peragẽtis, vi abstulit sacram hostiam,

Impium facinus Picardi cuiusdam.

hoſtiam, & multis adſpectantibus viris nobilibus, eam comminuit & iactauit in terram. Coniectus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tanti ſceleris veniam petere, mox, vti par erat, igni concrematus eſt. Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illũ tuētur, quòd Chriſtus non ſit perſonalitèr, corporalitèr & ſubſtantialitèr, ſed tantùm ſacramentalitèr in Euchariſtia: atque propterea in ea adorari non debeat, &c. Hũc errorem hodieque Zuingliani & Caluiniani ſequũtur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm cõtra hunc abominandum errorem & iam olìm, cùm Berengarius inſaniret, & hoc noſtro ſeculo tam multa ſcripta ſunt à grauiſſimis atque doctiſſimis viris, vt nemini obſcurum eſſe queat, eos qui ab illo diſcedere nolunt, non iam imprudentes, ſed de induſtria & malitiosè errare: quod quidem de doctis accipi velim: nam imperita concio ab iſtis infauſtis Antichriſti nuncijs miſerandum in modum ſeducitur & faſcinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant. Luterani enim acerrimè defendunt Chriſti veram & corporalem in Euchariſtia præſentiam, non tamen ſinè admixtis quibuſdam craſſis erroribus: porrò Zuingliani non minori cõtentione negant Chriſtum in Euchariſtia corporalitèr haberi & accipi. Interìm verò miſerum vulgus miſerabilitèr diſtrahitur in diuerſas factiones, nec videt tamen ſe ſub Euangelij & verbi DEI prætextu, in certiſſimum idemq; ſummum & ſempiternum ſalutis ſuæ diſcrimen adduci. Verùm de his aliâs.

Picardorũ error de Euchariſtia

Antichriſti nuncij.

Fuit hoc anno poſt ſæuiſſimam peſtem, quę alibì tertiam, alibì dimidiam hominum partem conſumpſit, diuerſorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erãt in hominibus

febres pestiferę, intestini calores, capitis dolores vix tolerabiles, catarrhus, fœtor anhelitûs formidabilis, denique nihil hic annus pręter clades & calamitates attulisse visus est. Id genus flagella Dei admonent malos vt resipiscant: bonos exercent ad patientiam. Verùm pleriq; omnes casu putant euenisse talia: ità fit vt maneât suî similes, & parùm aut nihil corrigantur.

Iohannes Dalburgius Episcopus moritur.

Eiusdem anni mense Iulio diem clausit extremũ Heidelbergæ Iohãnes Dalburgius Vangionum antistes, põtificatûs sui anno duodecimo. Fuit is Grecè, Latinè, & Hebraicè doctissim9, & quotiès à functionibus publicis dabatur ocium, libentèr lectioni operam dabat. Eius insignis eruditio nõ Germanis tantùm, sed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Prçceptorẽ habuit, in Grçcis prçsertim literis, Rudolphum Agricolam Frisium, cuius viri & rara eruditio, & insignis in Deum pietas fuit. Ea verò præclara & rara laus est, doctrina paritèr & pietate excelluisse. Multos doctos viros nostra ætas habuit, doctos simul & pios non perindè multos.

Conuentus Electorum Frãcophordiæ.

Fuit hoc anno Conuentus principum Electorũ Francophordiæ. causa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cæsaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcensis, sedis Apostolicę legatus à latere, qui è Colonia per Rhenum & Moganum eò nauigio profectus est. Is deindè per Vangiones & Nemetes Basileam vsque progressus, certior factus est de miraculis minimè contemnendis, quæ creberrima fierẽt ad sacras reliquias triũ sanctarum virginum, Kunegundis, Viberadis, & Mechtildis. Itaq; misit ad pagũ Eichsel/ in cuius parochiali Ecclesia eæ virgines conditæ seruabãtur, (Est autẽ is pag9 Constãtiensis diœcesis) Iacobũ Merbolt Bambergensis diœcesis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbi is eò peruenit, tria insignia mi-

racula ipſo inſpectante diuinitùs edita ſunt. Nam & fœmina vno orbata lumine, ſanitati reſtituta eſt, & paralytica quędam curata eſt, & mutus linguę vſum recuperauit. Hæc vbì Cardinalis reſciuit, iuſſit ſacras virgines, licèt necdùm ſolēni cæremonia & ritu in diuorum numerum relatas, haberi in honore: quippe quarum ſanctitatē tot miracula teſtarētur. Erant tum meliora adhuc tempora, quàm ſint hodiè, quibus noui Euágelici mundum ſuis erroribus inficiunt, cùm tamen tot annis ne vnum quidē edere miraculum potuerint, quo ſua dogmata confirmarent.

Obijt hoc anno Georgius Bauarię dux, hæredē omnium inſtituens Rupertum filium comitis Palatini, cui iam antè filiā ſuā collocauerat. Verùm vbì id perſenſit Albert⁹ propinquior hęres, teſtamēto Georgij tanquàm inualido & nullius roboris contradixit. Cùm autem hac ratione nihil proficeret, ad Maximilianum regem, cuius ſororem habebat in matrimonio, prouocauit. Et Maximilianus quidem ſummoperè in eam curam incubuit, vt lis omis ſopiretur, & in concordiā principes redigerentur: at Rupertus, qui alienis etiamnùm cōſilijs regeretur, Maximiliani decretum & conditiones non iniquas admittere noluit. Ea res maximam cladem & immaturam mortem Ruperto principi conciuit. Nam *Georgius Bauariæ dux moritur.*

ANno 1504. Maximilianus Romanorum electus imperator, vbì ſe multa clementia ſingulariq; humanitate nihil ꝓficere vidit apud Rupertum, quorundam conſilio transuerſim actum, tum illi, tum omnibus, qui eius partes ſequerentur, aqua & igni interdixit, patrique eius Philippo Comiti Palatino mandauit, nè filio proſcripto ferret ſuppetias. Tum verò Philippus animo fluctuare cœpit, ſanguine *Bellum in Rupertum Palatinum ſuſcipitur.*

hortante nè filio deesset: porrò Imperatoris mandato deterrente, nè quid attentaret. Vicit tamen paternus affectus, & Imperatoris iussiōe posthabita, quāta maximè potuit armata manu filio opē tulit. Quamobrem Maximilianus illi æquè àc filio bellū denunciauit, eorumq; res & ditiones omnibus vastandas & diripiendas permisit. Multi igitur principes Maximiliani regis iussa capessunt, (Erat tum temporis maior quàm nunc sit, in imperio obędientia) & multis locis tam patrem quàm filium oppugnant, grauissimaque vtrique damna inferunt, igni & ferro pleraque loca vastant. Multa quoquè Maximilianus Cæsar sinè sanguinis effusione recuperauit, quę Palatinatui erāt ex Imperio oppignorata. Non pauca neque parua hoc bello damna irrogata sunt pagis, monasterijs, ecclesijs & rebus ecclesiasticis, quæ sub præscriptorum principum ditione erāt. Porrò verò nè Maximiliani Cæsaris ira in Philippū ampliùs inflammaretur, Christophorus Badēsis Marchio multis precibus eum flexit adeò, vt & Principi vehementer afflicto veniam dederit, & etiàm alios principes ab vlteriori eius infestatione reuocârit. Nolebat prudentissimus imperator principem penitùs conteri, præsertìm cùm videret eum iam mediocritèr humiliatum: nec consultum putauit, ius electiōis à Palatinatu auferri. Fuit verò hoc laude dignum in Principibus, quòd promptè morem gessère Imperatori, cùm eos iussisset receptui canere. Eiusmodi obedientia si in Imperio permansisset, vel solis Germanorum hactenùs sempèr inuictis viribus Turcica tyrānis opprimi & procùl à cunctis Romani Imperij finibus arceri potuisset. Sed cum noua noui Euangelij doctrina, multa in Imperio mutata videmus, in ipsius quidem Imperij certissimā perniciē. Interìm dum sic bella feruent in Bauaria & Palatinatu, Rupertus princeps

Maximilianus Cæsar placatur.

grau

graui confectus animi ægritudine, in ipſo adoleſcẽtis ætatis flore anno ætatis ſuæ 23. vitam cum morte commutauit. Quem eius quoquè coniunx non longo interuallo ſecuta eſt.

Per idem ferè tempus moritur etiàm Ludouic⁹ de Helmſtat Epiſcopus Spirenſis, anno pontificatûs ſui vigeſimoſeptimo. Succeſſit illi Philippus Roſenbergius, qui non vno morbo nouem illis annis, quibus geſſit epiſcopum, conflictatus eſt. *Ludouicus Epiſcopus Spirenſis.*

Hoc anno à Baſilio Moſcouitarum principe defecerunt Cazanenſes Tartari. Eſt Cazan regnum ſeptuaginta ferè milliaribus Germanicis diſtans à Nouogardia inferiori. Sunt in eo ſagittarij peritiſſimi. Sunt hi Tartari cæteris cultiores, nanque & agros colunt, & habitant in ædibus, & multiplices exercent mercaturas. Subiecerat illos ſibi Baſilius Moſcouiæ princeps, adeò vt ex eius ſentẽtia reges acciperent. Verùm hoc anno, vt dixi, iugum illud Moſcouiticũ à ſuis ceruicibus excuſſerũt. Eam defectionem multa ſecuta ſunt bella, de quibus hoc loco iam pauca dicemus, nè ſit opùs res peregrinas particulatìm ſubindè repetere & commemorare. Baſilius Moſcouita vbì de Cazanenſium defectiõe certior eſt factus, ingentem exercitum vnà cum tormentis contra illos miſit. Cazaneñ cùm ſe viribus impares cernerent, ad aſtuta conſilia cõuertuntur. Opponunt caſtra caſtris tanq̃ iuſta acie dimicaturi, ſed fortiſſimis quibuſq; è ſuis in inſidijs collocatis, ipſi fugã ceu territi capeſſunt. Mox aduolãt ſolutis ordinibus Moſcouitæ, & dum caſtrorum diripiendis ſpolijs ſecuri inhiant & incũbunt, eccè tibi derepẽtè Tartari ſagittarij tãto in eos impetu ferũtur ex inſidiarũ locis, vt nõ ſolùm fugam arripe, ſed etiã tormẽta & machinas bellicas relinquere cogerent. mortuo deindè rege illo, ſub q̃ Cazaneñ à Moſcis defecerãt, alius q̃dã, Scheale dict⁹, *Cazan regnum.* *Aſtutia Cazanenſium.* *Cazanẽſes fugant Moſcouitas.*

vxorem eius viduã duxit,& auxilio principis Moscouiæ & fratris coniugis suæ, Cazanum regnum obtinuit. Verùm is inuisus admodùm fuit Cazanẽsibus, tum ob alias causas, tum quòd Moscorũ principi addictior esse videretur. Itaq; illi vni ex Tauricæ regibus regnum deferunt. Illi aduentanti necessariò cessit Scheale, seque cum vxoribus, concubinis & omni supellectile cõtulit in Moscouiam vndè venerat. Accidit hoc anno Domini 1521. Rex Tauricæ fratrem suum in Cazanense regnum cum magno exercitu postquàm introduxit, traiecto Tanai, Moscouiam rectà contendit. Basilius Moscouiæ princeps nihil tale suspicatus, misit repêtè coactum militem contra Tartaros: sed illi iam Volgã fluuium transiêrant, & Tauricæ atq; Cazanẽsis reges, qui fratres erant, iunctis copijs, Mosco grauitèr incumbunt. Cernens autẽ Basilius se illis imparem, relictis quibusdam in Moscouiæ castro viris primarijs, adiũcto illis præsidio, indè aufugit, adeò quidem immodico correptus timore, vt fama sit, eum aliquandiù sub fœni aceruo delituisse. Tartari vltrà progressi, summum terrorem Moscouitis attulêre, ità vt certatìm omnes in amplissimũ Moscouiæ castrum cum rebus suis confugerent: vndè necesse erat, certissimam oriri pestem ex tanta hominũ colluuie & intolerabili fœtore, si hostes vel paucos dies ad castrum substitissent. Erant tum in castro aliquot Germani tormentorũ fusores & magistri: eorum opera Moscouitę seruati sunt. Iam enĩ Præfectus arcis & qui cum eo erant in p̃sidio, Tartaros muneribus placandos statuerant, & id gratũ habuêre Tartari, sed ea conditione, vt Basilius scriptis literis testaretur, se perpetuũ regi Tartaro tributum persoluturum, quemadmodùm eius Maiores fecissent. Scripsit eas literas Basilius, & Tartarꝰ à Moscouia recessit, Erat autẽ in eius exercitu Po-

Princeps Moscus turpitèr latitat.

Germani seruant Moscouitas.

lo

lonus quidam, qui mira aſtutia conabatur caſtrum Moſcouiticum occupare: nec res à periculo aberat, ſub prætextu quodam reuertentibus ſubindè Tartarorum aliquot turmis. Moſcouitæ quidem iam planè animum deſponderant, ſed machinarum ſiue bombardarum magiſter Iohãnes Iordanus, ex valle Oeni oriũdus in Germania, ex ſuo arbitrio tormẽtis ordine collocatis, & in Tartaros ac Lituanos diſploſis, eos om̃es ingenti terrore correptos in fugam coniecit. Tartarus rex de iniuria apud præfectum arcis conqueritur, ſed ille ſuo iniuſſu tormẽta exonerata reſpondet. Itaque ille ſibi tormentorum artificem dari poſtulat, & certè parùm abfuit, quin pro tanto beneficio Tartaris deditus fuiſſet bombardarius, niſi vnius præfecti authoritate & humanitate ſeruatus eſſet. Porrò Tartarus confeſtim abſceſſit, adeò vt literas pẽdendi tributi annui in arce reliquerit. Fertur autem octingenta hominum millia, quanquàm id incredibile videatur, ex Moſcouia in captiuitatem abduxiſſe: quos partìm Turcis in Capha vendiderit, partìm interfecerit. Nam Tartari infirmos & ſenes ità ſolent iuuenibus, quouis genere mortis perimendos, obijcere, quó primæ militię tyrocinia indè addiſcant, vt apud nos lepores canibus. Qui autem venduntur, perpetuos ſex annos ſeruiunt, hauddubiè duram ſeruitutem: indè quidem liberi fiunt, ſed è prouincia diſcedere non audent. Poſtq̃ Tartari in Tauricã abiére, Baſilius Moſcouiam redijt, atq; ſequẽti anno cum maximis copijs, atque etiàm multis tormentis, quibus anteà nunquàm Moſcouitæ in bellis vſi fuerant, Tartaros debellatum abijt. Sed cùm ea vice parùm ꝓfeciſſet, alio anno maiorem etiàm exercitũ in Tartaros duce Michaële Georgij, vno ex præcipuis conſiliarijs ſuis miſit, qui regem Cazanenſem oppugnarẽt. Verùm ea oppugnatio hũc finem

Captiui Moſcouitæ

Tartarorũ crudelitas.

finem habuit, vt Moscouitæ multa pressi commeatûs inopia, Tartaris eum miris modis nō semèl intercipientibus, tandèm soluta Cazanēsis castri obsidione, non sinè dedecore in Moscouiam reuersi sint, ea conditiōe, q̄ Tartari missa legatiōe, à principe Basilio pacem peterent. Ferunt in eo exercitu Moscouitarum fuisse ad centum & octoginta millia. Præfectum auro Tartarico corruptum, quidam putant ab occupāda arce Cazanen̄ abstinuisse, cùm non deesset opportunitas. Nō lōgè ab his Cazanensibus Tartaris in quadā insula à grauissimis viris narratur semen quoddam inueniri, non absimile melonum semini, paulò tamen maius & rotundius, ex eoq; in terram condito quiddam agno simillimū enasci, quinq; palmarum altitudine. Nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formā agni recēns editi, pellem etiàm subtilissimā habere, qua permulti ijs in locis ad subducenda capitū tegmina vtantur. Tum quoq; plantam illam, si tamē sic dicenda sit, carnem quidem nullam, attamen sanguinem habere, sed carnis loco materiam quandam cancrorum carni persimilem: vngulas verò non vt agni corneas, sed pilis quibusdam ad cornu similitudinem vestitas: radicem illi ad vmbilicum ceu ventris medium esse: viuere autem tantispèr, donèc depastis circùm se herbis, radix ipsa pabuli inopia arescat. Denique miram eius esse suauitatem, q̄ lupos & cætera rapacia animantia ad eam deuorandā inuitet. Hoc quidem propemodùm cōmentitium esse videtur, nisì à multis minimè cōtemnendis hominibus confirmaretur. Sed quid p̄potenti DEO difficile est? quem admirari & laudare debemus in operibus eius.

Semē quoddam admirabile i Insula quadā.

Agnus è terra nascitur.

ANno 1505. excessit è viuis Bertoldus, ex comitibus Hennenbergensibus Archiepiscopus Moguntinus, anno pontificatûs sui 21.

Bertoldus Episcopus Magūtinus.

Multæ huius Pontificis commemorantur egregiæ dotes, singularis prudentia & authoritas, ingenij acumen, præclara facundia, in rebus agendis multa circunspectio, consilij maturitas, insignis experientia, laborum inuicta tolerantia. Fertur etiàm Ecclesiam Moguntinã, tũ tẽporis nõ mediocri ęre alieno ꝑgrauatã, magna ex parte restituisse. Successit ei Iacobus de **Liebenstain** Sueuus, summæ ædis Moguntinæ decanus, vita & moribus inculpatis, sed calculi morbo vehemẽtèr afflictus. Solẽt plerunq; homines illos miseros iudicare, qui duris conflictentur morbis, & aduersis fortunæ flatibus iactentur: contrà beatos, qui prospera sempèr fruantur fortuna & valetudine. Sed scriptura diuina pijs omibus non ferè nisì aduersa & aspera in hac vita euẽtura ꝑdicit, impijs verò iucũda & ꝓspera. Dionysius Areopagita vetustissimus, idemq; sanctissimus scriptor, libro de Diuinis Nominibus cap. 8. Hoc verè, inquit, dici potest, potiùs esse diuinę iustitię proprium, nõ demulcere & dissoluere virilem optimi cuiusq; animũ terrenorũ bonorũ largitionibus. Immò & Dñs ipse in Apocalypsi, Ego quos amo, ait, arguo & castigo. Porrò de impijs alio loco, Dimisi eos, inquit, secundũ desideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus suis. Hoc obitèr dictum sit propter multorum cęca iudicia, qui rebus ad voluntatem fluentibus, putant propicium se habere Deũ, licèt malè viuant: contra verò iratum, si secùs accidat, etiamsi studeant benè viuere.

Iacobus de Liebenstain

Apoc. 3.

Psalm. 80.

Eodem anno sub mensis Iulij initium Maximilianus Cæsar Comitia habuit Coloniæ Agrippinæ, multis eò principibus, comitibus ac nobilibus confluentibus. Ibì pax cõciliata est inter Albertum Bauarum & Philippum Palatinum principes. Conditiones pacis in medium propositas, Cæsar sub grauissima læsę Maiestatis pœna seruari iussit. Interim verò

Comitia Coloniæ Agrippinæ.

vero dum Conuentus hic Coloniæ agitur, Maximilianus de Geldrensiū rebellione fit certior. Itaq; cōuocatis principib⁹, comitibus & nobilibus omnibus, qui tum Coloniæ aderant, nauigio in Geldriā proficiscitur, opem laturus Brabantis, qui Arnhemium Geldriæ oppidum obsidebant. Dux vbi sensit non contemnendas Cæsaris vires, saniori vsus consilio, sub certis conditionibus vrbem dedidit, quam illæsis ciuibus Cæsar accepit, & Ducem quoquè quibusdam interpositis pactis in gratiam recepit. Indè Coloniam multa principum ac nobilium frequentia stipatus redijt, magna eius amplissimæ vrbis ciuium gratulatione exceptus, cūctis tota vrbe campanis alacriter concrepantibus.

Maximilianus domat Geldros.

Visus est hoc anno sæuus cometes in Palatini ditione inter Occidentem & Septentrionem, qui suo formidabili adspectu non paucos terruit.

Mulhusiū deficit ad Heluetios.

Anno 1506. mulhusenses ab Austriacæ domûs dominatiōe deficiunt ad Heluetios, pactūque cum eis fœdus, literis sigillo munitis confirmant. Per id tēpus rebellabant Hungari. Quare cognita, Maximilianus Cæsar multo conscripto milite Prespurgum oppidum obsidere instituit. Verùm Hungari cùm animaduertissent Cæsaris magnum animum, copiosumque exercitum, pacem postulârunt, eamque interuentu quorundam antistitum & procerum regni, sub certis quibusdam conditiōibus impetrârunt. Post obitum Matthiæ Huniadis clarissimi Hungariæ regis, Maximilianus eius relictam viduam Beatricē, filiam Ferdinādi regis Siculi, sibi matrimonio iungere voluit: sed cùm id cunctantiùs ageret, præuentus est ab Vladislao Casimiri Poloniæ regis filio, qui tum Boëmiæ regnū obtinebat.

nebat. Percepto igitur regni Hungarici diademate, Vladislaus rex appellatus est. Verùm cum Maximiliano pactus est, vt si absq; legitima prole decederet, Hũgariæ Bohemiæq; regna ad eum eiusq; successores deuoluerentur. Vladislao autem successit filius eius Ludouicus, cuius soror Anna nupsit Ferdinando optimo & Christianissimo principi, qui non solùm Hungariæ, sed etiàm Romanorum rex, ac tandèm Imperator factus est.

Vladislaus fit Hungariæ rex.

Fuit hoc anno per Sueuiam & Rheni orã sæuissima porcorum lues, ità vt nemo ferè plerisq; locis porcinas carnes vel vendere, vel emere auderet.

Hac tempestate Ludouicus Gallorum rex cùm Mediolani Principatũ à Maximiliano Cæsare tanq̃ Imperij beneficiarius accepisset, pacẽ & fœdus cum illo ictum rupit. Ità nunquàm diù licuit orbi Christiano pace & ocio frui, nouis subindè bellis & bellorum causis, quibus paulatìm Christiana Respub. miserabilitèr attrita est, emergentibus.

Hoc anno Ioachimus Brandeburgicus Elector, multis egregijs corporis atque animi dotibus insignis princeps, Academiam pulcherrimam instituit Francophordiæ ad Oderam, approbante Iulio II. Pontifice, & certis priuilegijs eam cohonestãte. Est situs oppidi amœnissimus: præterlabitur Viadrus fluuius piscosus, quem alij Oderam vocãt, multiq; colles vinearij præcipuam adferunt spectãtibus voluptatẽ, & quod studiosos facilè allicere solet, paruo illic viuitur, & commodissima habentur studiosorum habitacula. Sequũtur autem Luteri doctrinam, à qua toto vitæ suæ spatio Ioachimus Princeps vehementèr abhorruit, nec in sua eam ditione disseminari passus est. Fuit autẽ idem Princeps etiã Latinè doctus, & studiorum atq; studiosorum p̃cipuus fautor & Mecœnas.

Ioachimus elector Brãdeburgicus instituit Academiã Francofordiensem.

Eiusdem anni mense Aprili Vlysbonæ in Lusitania

Tumultus

in Vlysbona. nia ingens ciuium in Iudæos recèns baptizatos tumultus concitatus est, quòd ij simulatè tantùm salutaribus vndis tingi se permisissent, cùm interim nihilo minùs Iudaico ritu clàm Pascha celebrarent. Tulit id molestissimè populus Christianus, & apud regem de ijs questus est. Rex sedecim ex illis capi quidem iussit, sed posteà impunè dimitti. Cernens hoc populus, mussitat contra regem & præfectum, tanquàm muneribus corruptos: factaq; conspiratione, vno animo omnes viri & fœminæ tumultuantur contra Iudæos pseudochristianos. Aderant illis adhortatores tres monasticæ vitæ cultores, & per vrbem vociferabātur, Misericordia misericordia: sequantur nos quotquot Christi fidem & crucem diligunt: cędantur omnes sacrilegi Iudæi, qui baptismum prophanârunt &c.

Fit igitur magnus armatorum hominum, fœminarum quoquè & iuuenum concursus, vt solet in eiusmodi tumultibus, perque vrbis plateas volitātes, Iudæos omnes recentèr baptizatos, quotquot inuenire poterant, ad sexcentos vsq; trucidant, & in sancti Dominici planitie ignibus iniectos comburunt. *Trucidātur Iudæi.* Deniquè intra paucos dies, quibus hic feruebat tumultus, Vlysbonæ & in propinquis villis mille nongenti triginta Iudæi perempti feruntur. Aberat per id tempus rex Lusitanus ab Vlysbona aliquot milliaribus. *Rex eā necē vindicat.* Vbì autem de hac cæde certior est factus, indignè tulit, iussitq; in Iudæos excitatæ persecutionis authores compræhendi. Capti sunt igitur & in vincula cōiecti ampliùs ducēti, è quibus aliquot sunt flammis consumpti, alij capite plexi, nonnulli in crucem acti: pleriq; facultatibus omnibus nudati, è patria in exilium pulsi sunt. Fuit quidem zelus ille non repræhendendus, quo detestabantur Iudæorum perfidiam: sed non videtur laudāda temeritas, qua priuata authoritate de illis supplici-

plicium sumere voluerunt. Vetus lex in omni sacrificio iubet sal offerri, hoc est, vt etiàm rectè facta nostra, ex rectæ rationis præscripto prudenter & moderatè, nihil temerè & incõsultò, geram⁹. Nam alioquì sinè hac prudentia & moderatione, siue (vt habet vulgaris loquendi vsus) sinè hac discretione, etiàm virtutes abeunt in vitia: quò ꝑtinet etiàm illud, Summum ius, summa iniuria. *Leuit. 2.*

Apparuit hoc anno cometes mense Augusto paucis admodùm diebus inter Septentrionem & Orientem sub vrsa minore, & vtrunque tam leonis quàm virginis signum occupans. Visus est prænunciare mortem illustrissimi Principis Philippi, regis Hispaniæ, Archiducis Austriæ &c. Mortua eñ Elizabeth regina Castellæ, Ferdinandi regis Hispaniæ vxore, sinè virilis sexûs liberis, regni Castellæ hæreditas ad Iohannam eius filiam natù maiorẽ peruenit, quæ Philippo nupserat. Is igitur dotis nomine id regnum consecutus, magna parata classe, ex Flãdria soluit, Hispaniam petiturus, multis stipatus nobilibus ac illustribus viris. Sed inter nauigandũ sæua tempestas deimprouisò orta est, & classis aliquandiù iactata fluctibus, tandèm dissipatur, ac naues aliæ aliò circa Angliæ littus propelluntur. Nauis prætoria cum duabus alijs in *Vynmuthũ portum plata est, vbì rex Philippus & animo & corpore ob maris insolentiam defatigatus, scapha cõscensa, in terram se eiecit. Vbì rumor increbuit, peregrinas appulisse naues, fit repentè cõcursus accolarũ, prę sertìm nobilium ad eam oram degentiũ, vt vi depellãt, si hostiles sint. At postq̃ didicère amicas esse, Thomas Trencherdius eques Philippũ adit & obnixè precatur, vt ad ipsius vicinũ domicilium velit diuertere. Superuenit & alius eques Iohannes Carous magna armatorũ manu stipatus. is vnà cũ Thoma orat Philippũ, nè insalutato Angliæ rege disce-

Cometes prænuncius mortis Philipp. Austriaci.

Tempestas dissipat classem.

Vuinmuthum

dat, præsertìm intra biduum, aut ad summum triduum adfuturo. Philippus quidem primò negat ob temporis angustiam, deindè assentitur. Henricus rex eius nominis VII. cognito Philippi aduentu, ob veterem amicitiam incredibili gaudio afficitur, mittitq; heroum cateruas obuiàm, qui Philippum ad ipsum deducant. Verùm Philippus nihil iam moratus, ad regem in castrum Vuidesorium proficiscitur, nec multò pòst etiàm Iohanna coniunx eius secuta est. Rex autē post multa amica colloquia Philippum duxit Londinum regni caput. Ad extremū renouato cum Henrico rege fœdere, Philippus in Hispaniam proficiscitur. Iam enim reddita dudùm tranquillitate, classis disiecta, ad Angliæ littus conuenerat. Vbì in Hispaniam ventum est, receptus est Philippus tanto Hispaniæ procerum studio, vt Ferdinandum regem socerum desererent, cui tanquàm ætate iam affecta, nec admodùm liberali, vt fertur, facilè omnes nouum regem annos natum 28. & vitæ splendore florentē, anteferebant. Ferdinandus verò eam suorum leuitatem detestatus, Neapolim nauigauit. At Philippus paulò pòst ab cæli noua intēperie febre correptus, in Burgeñ oppidi castro vita functus est, magno suî plerisq; omnibus desiderio relicto. Genuit ex Iohanna liberos sex, mares duos, Carolum & Ferdinandum, ambos Romanorum Imperatores: fœminas quatuor, Eleonoram, *Elizabeth, Mariam & Catharinā. Fuit aūt statura iusta, facie venusta, corpore crasso, ingenio bono, animo forti & liberali. Est hoc quoq; exemplum memorabile humanæ fragilitatis & miseriæ, quandò tantus princeps in eo vitæ ac fortunæ mirificè arridentis splendore, in eo ætatis flore & robore, præter omēm expectationem rebus humanis eximitur, alijsq; suo exemplo luculentèr ostēdit, ꝙ nihil sit sub sole diuturnū, quàm meritò contēnenda

Philippus ab Angliæ rege honorificè accipitur.

Philippus ab Hispanis propensißimis animis suscipitur.

Philippus moritur.

**Isabelam,*

da sint omnia, quæ possit offerre hic mundus. Filij hominum, vsquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? *Psal. 4.*

Eodem anno Iulius Pontifex Iohannem Bentiuolum virum prępotentem, Gallorum viribus adiutus, Bononia eiecit. Iam Galli portis exercitũ admouerant, cùm Bentiuolus senex septuagenarius, malè sibi à Pontifice metuens, ad Gallos confugit, & tádèm Mediolani exul interijt. Domus eius magnificẽtissimæ structuræ, medium vrbis locum occupans, vt abominandi dominatûs memoria penitùs aboleretur, concurrentis populi impetu à fundamentis euersa est. Est Bononia insignis & ampla & vel maximè populosa Italiæ vrbs, olìm quidem subiecta Exarchatui, sed à Pipino & Carolo Magno tradita Romanis pontificibus, quibus hodieq; páret. Abundat mirificè rebus omnibus vitæ degẽdæ necessarijs & accõmodis, atq; erga exteros singulari quadam vtitur ciuilitate & humanitate:. Fuit in ea Bentiuolorum familia cumprimìs potens, & quæ sibi non semèl dominium vendicaret: sed Pontificum ope vrbs liberata, eis, vt diximus, páret. Habet Academiam celeberrimam, vt non immeritò studiorum parens dici posse videatur.

Iulius Pontifex occupat Bononiam.

Nno 1507. Genuenses, pulsa nobilitate, statum popularẽ induxerunt, Paulo Nouio viro plebeio ad summum honorem immodico populi fauore euecto. Sed eos Gallorũ rex Ludouicus armis subegit, & Gallico coëgit parére imperio. Porrò Paulum Nouium è fuga retractum, capite plecti iussit. Hæc vrbs sæpè mutauit dominos. Inter Liguriæ oppida longè clarissima est, potens quondàm in mari, ità vt vsque ad Peram Constanti-

Genuenses pellunt ex vrbe nobilitatem.

ſtantinopoli vicinam imperium protulerit ſuum, multisq; inſulis dñata ſit. Pulcherrimis abũdat ędificijs, multisq; opibus, portuq; fruitur commodo.

Bellũ inter Maximilianũ & Venetos.

Ortum eſt etiàm bellũ inter Maximilianum Cęſarem & Venetos, partìm à Carnicis alpib9, partìm ad Tridentinas fauces: & primò quidem Liuianus Veneti exercitûs dux, multam Germanorum ſtragé edidit, aliquot etiàm Germanicę ditionis oppidis vi expugnatis, & Veneto imperio adiectis: at verò Cæſar ea affectus iniuria, cum Pontifice & Galliæ rege Ludouico aduersùs Venetos Cameraci cóiurauit, idq; tanto ſilentio, vt cùm fœdus illud, quod Italiæ ſupremam propemodùm cladem attulit, obſcuris indicijs in publicũ emanaret, Veneti vix tandèm ictum credere potuerint. Maximilianus quoquè apud Conſtantiam habuerat comitia, vbì multa de Venetis queſtus fuit, quòd cum Gallo aduersùs ipſum conſpirâſſent. Itaque tum eius belli ſuſcepta ſunt conſilia & initia, quod in annum vſque 1517. perdurauit, maximo Venetę Reipublicę detrimento. Veneti enim immoderata affecti cupiditate, ex maximorum Principum cladibus ditiones ſuas multis occupatis vrbibus, ſumma cum inuidia protulerant. Gallus ante omnes cum ampliſſimo exercitu in Italiam tranſgreditur, & valida quoq; manu Venetorum duce Liuiano ipſi occurrẽte, ad pugnam ventum eſt, in qua permulti ex Venetis ceciderunt, capto Liuiano. Secundùm eam victoriam intra pauciſſimos dies ſinè vulnere Bergomũ, Cremonam, Cremã & Brixiam Gallię rex recepit. Veronam, Vincentiam atq; Patauium Cęſar cepit, Iulius Pontifex Ariminum, Fauentiam, Ceruiam & Rauennam recuperauit. Porrò Hiſpano regi Senatus Venetus Apulię vrbes, Sipontũ, Tranium, Monopolim, Brunduſium & Hydruntum ſpontè reſtituit. In hac Venetæ Reipublicę penè ſuprema cala-

Gallus vincit Venetos.

mitate Turcicus Imperator non modò fidem seruauit, sed etiàm copias auxiliares Venetis studiosè obtulit. At illi, quod certè præclaram in eis mereatur laudem, gratias quidem egerunt Turcæ, quòd fidem egregiè coleret, sed tamen eius auxilijs sibi minimè vtendum putârunt, puto, detestati barbari regis in Christianam religionem odium inexpiabile, licèt Christianos quosdam subindè non puduerit cum illis impijs Christi DEI hostibus, contra Christianos fœdus percutere, & ad Christianorum inuadendas ditiones eos prouocare atq; extimulare: quasi verò nescirent, eiusmodi ferè occasione Græcorũ imperium ab illis spurcissimis porcis superiori seculo occupatum.

Veneti nolunt vti auxilio Turcico.

Hoc anno magna damna vinetis & frugibus intulit sæuissima grãdinis tempestas, pręsertim in ditione Vuirtembergica. Rotenburgi ad Neccarum fluuium tanta fuit grandinis rabies, vt & fenestras & tecta ędium comminuerit. Tertio quoquè Calend. Iulij, intempestæ noctis silentio, turbo vehemens tantã excitauit tẽpestatẽ, vt & arbores radicitùs euulsę atq; ꝓcùl disiectę, & ędificiorũ tecta ac tegulę abreptę, dom⁹ & horrea cõcussę, plurimaq; arborib⁹ dãna data sint. Eodẽ anno Carolus Geldrię Dux rupto fœdere, quod illi erat cum Maximiliano, Gallico auro & milite fretus, Brabantos vehemẽtèr afflixit, & ꝑdas ex illis egit egregiè. Anno sequẽte idẽ à populatorib⁹ illis actitatũ est, sed nõ pari rerũ successu. Nam dũ onusti ꝑda ad suos se recipere volunt, à Namurceñ cæsi atq; ꝓstrati sunt.

Grando sæuissima.

Geldrus vexat Brabantos.

Nno 1508. æstas perpetuis fuit pluuijs madida, quæ res locis non paucis porcos & boues tabida quadam lue & peste intercutanea afflixit & perdidit.

Hoc anno, 3. Caléd. Martij obijt

Philippus Palatinus moritur.

Philipp9 Palatin9 princeps poſt diuturnos podagrę, chiragrę & calculi toleratos acerbos cruciatus. Hi morbi inter acutos numerant̃ à medicis, q mirabiliter affligũt & excruciant corpus humanum, ità vt nonnunquàm furore & amentia corripiantur, qui ijs immodicè laborant. Reliquit is Princeps ſeptem filios & tres filias, quarum poſtremò genita, Diui Benedicti complexa inſtitutum, ſanctè & piè vixit: multò felicior, cõtempto mundo, quàm aliæ ſorores, quæ principibus viris matrimonio iunctæ fuêre.

Albertus Bauarus decedit.

Obijt non longè pòſt etiàm Albertus Bauariæ dux, relictis tribus filijs, Guilhelmo, qui ei in principatu ſucceſſit, Ludouico & Erneſto, itemque filiabus quatuor. Cõiugem habuit ſororem Maximiliani Cęſaris, quę ab eius obitu facultatibus omnibus nuncium remittens, vt Chriſto immortali ſpõſo totam ſe liberiùs tradere poſſet, Monaci, quod eſt pulcherrimum Bauarię oppidum, monaſticum eſt viuendi complexa genus, egregiũ de ſe prębens eximij in Deum amoris & virilis conſtantię exemplum, rarum in principibus fœminis, vt poſthabitis pompis & vanitatib9 ſeculi, cupiãt vni vacare Deo: ſed quanto rarius, eo pręſtantius. Omnia enim pręclara rara, laudabilia & pulchra, vt rectè in Ethicis ait Ariſtoteles. Fecit olìm idem Conſtantia Conſtantini Magni filia, quãdò, vt teſtis eſt D. Ambroſius, ad ſepulcrum beatiſſimę Agnetis orãs, à lepra mirabilitèr curata eſt: quam etiàm multæ aliæ illuſtres virgines imitatę ſunt. Fecerunt idem multæ alię regum & principũ filię, alięq; nobiliſſimę matronę, deditiſſimo erga Deum animo cantãtes, Regnum mundi & omnem ornatum ſeculi contempſi propter amorem Domini mei IESV CHRISTI. At longè ſecùs affecti ſunt, qui habent ſpiritum huius mundi, quibus huiuſmodi vitę inſtituta aut horrori ſunt, aut contemptui, de quibus dicit Apoſtolus: Ani-

1. Cor. 2.

Animalis homo non percipit ea quę sunt spiritûs Dei.

Fuerunt hoc anno magni per Germaniam & Italiam terræmotus: aêrisque intemperies arbores & arbusculas, nè frondere possent, diù retardauit, donèc quasi abinsperatò Dei benignitate commodus aër eam tarditatem compensauit. Propter id genus verni tẽporis clades & pericula auertẽda, iam olìm institutæ sunt, hodieque apud Catholicos fiunt Litaniæ & publicæ supplicationes ad Deũ & sanctos eius, sed eę hodiè apud Euangelicos prorsùs iacẽt, apud Catholicos plerosq; admodùm incuriosè & frigidè seruantur, & ideò tam propicio nunc vtimur Deo, tantaque est rerum vitę degendę necessariarum atque annonę copia & vilitas.

Obijt huius anni mense Septembri Iacobus de Liebenstain Archiepiscopus Moguntinus, non totos quatuor annos eo functus pontificatu. In eius locum suffect⁹ est Vriel de Gemingen, summę ædis Moguntinæ Decanus. *Iacobus de Liebenstain.*

Non diù pòst secutus est eum mense Octobri Hermannus Hassiæ Lantgrauius & Archiepiscopus Coloniensis, cùm illi Sedi præfuisset annis 28. Eius pricipis præter alias virtutes, insignis fuit benignitas & liberalitas in pauperes, adeò vt nullum mendicum à se vacuum discedere pateretur. Ea virtus maximè decet principes, præsetìm Ecclesiasticos, qui suis, immò Ecclesiæ facultatibus. quarum sunt dispensatores, non ad luxum, sed ad benignitatem vti debent, quemadmodùm multi olìm sancti Pontifices fecerunt, & nostra quoquè ætate nonnulli faciunt. Hermanno Pontifici successit Philippus comes Oberstenius, qui sua prudentia & industria plurimùm contulit Ecclesiæ Coloniensi. *Hermãnus Hessius archiepiscopus Coloniensis moritur.*

Hoc etiàm anno sub mensis Augusti initiũ immanissima extitit apud Stutgardiam imbrium tempestas, *Tempestas imbrium*

horrenda. pestas, q̃ muros, domos, horrea funditùs abriperet, homines & iumenta demergeret, vinetis, erasa & absportata humo, maxima detrimenta adferret. Est autem Stutgardia haud procùl à Neccaro sita in ditione Vuirtembergensi, vbì duces Vuirtembergici habent elegans & regium castrum. Ager eius vrbis, innumeris consitus vineis, vini egregij tam est ferax, vt dici vix possit, quantam in singulos annos vini copiam proferat.

Tumultus Erphordiensis.

Nno 1509. magnus fuit tumultus Erphordiæ ob exactiones insolitas, quas populus nimiùm graues querebatur, præsertim quòd quotannìs fierent. Res tádèm eò perducta, vt populus non dubitârit Senatum omnem mouere loco, & alium subrogare, qui excussis libris accepti & expensi, codicibusque rationarijs siue regestis, inuenerunt oppidum grauissimo pressum ære alieno, ad summam vsque sexcentorum millium aureorum, vndè quotannìs reditum triginta millium aureorum pendere cogebantur. Porrò compertum est, aliquot millibus excedere eam summam, quam in annos singulos reciperent, hunc quem diximus reditum. Ea res ingentes conciuit turbas, adeò vt populus omnes è Senatu motos in carcerem coniecturus fuerit, ni illi fuga sibi maturè consuluissent. Quosdam tamen carceri mancipârunt, & ex ijs vnum iam ætate grauem, in crucem agere non dubitârunt. Tumultùs huius occasione inter Moguntinum Pontificem & Fridericum Saxoniæ principem lis orta est, & propemodùm ad arma ventum esset, ni se sequestrum interposuisset Herbipolensis Episcopus Laurentius Biberanus, vir magnæ dexteritatis, cuius industria effectum est, vt partes, armis positis, Cæsaris sententiam

tiam expectaret. Erphordienses interim ciues consilium capiunt in annos singulos noui creandi Senatûs, à quo dati & accepti rationem reposcant.

Hoc anno in Britannijs à vita discessit Henricus eius nominis septimus Angliæ rex, vndecimo Calendas Maij in sua Richemundia villa, vbi Franciscanorum Obseruantum cœnobium condiderat. Regnauit annos tres & viginti, vixit 52. Suscepit ex Elizabeth vxote liberos octo, mares quatuor, & totidem fœminas: reliquit superstites tres, Henricum principem Vualliæ, qui illi in regno successit, Margaritam & Mariam. Corpore fuit gracili, sed benè firmo ac valido, statura quæ parùm iustam excederet, forma eximia, ingenio perspicaci, animo excellenti & forti in summis quoquè periculis. Placidum & humanum se præstabat, superbiam verò & arrogantiam adeò detestabatur, vt quos illis vitijs laborare comperisset, ijs asperum se præberet. Regnum multis opibus auctum post se reliquit: qua in re solebat quadam vti industria singulari, mercatoribus non rarò pecunia ad tempus data gratuitò, vt mercatura in ipsius regno esset frequentior & copiosior. Atque hac ratione effectum est, vt quotannis à mercatoribus vltrò citroq; commeantibus maxima auri & argenti vis in regnum importaretur. Religionem alacritèr obseruauit & coluit, libenterq; rebus diuinis interfuit, nec facilè vllo vel negocio vel tempore ab eis excludi se passus est. Attentè audiebat quotidiè bina ternáve Missæ sacra, & sæpè conciones sacras: pauperibus assiduè eleemosynam præstabat per suum eleemosynarium. Sacerdotio honorem habebat, illudque piè colebat, libens iuuabat, largè augebat. Orabat multùm, & festis præsertim diebus preces dicebat horarias, quas vulgò horas Canonicas vocant. Nè tamen solis suis precibus cōtentus esse videretur, solebat clàm pijs & religio-

Henricus VII. Angliæ rex moritur.

Mores optimi principis.

ligiosis sacerdotibus largitiones facere, vt pro ipso orarent, atque etiàm post obitum toto regno certis in templis pro se preces & sacrificia fieri voluit. Fecit testamentum, & primùm omnium iussit restitui, si qua in fiscum regiũ iniustè illata essent, domumq; hospitalem, qua inopes reciperentur, in suburbijs Londinẽsibus ab se inchoatam perfici. Sub eiusmodi principibus solẽt florere regna. Nam certum est, quo principes in Deum religiosiores sunt, eo quoquè illis omnia feliciùs succedere, Deo Opt. Max. illos mirabilitèr protegente & amplificante.

Literæ politiores veniunt in Germaniam, &c.

Hisce temporibus cùm in Italia bellicis tumultibus omnia arderent, politiores literæ tum Græcæ, tum Latinę, in Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam sese diffuderunt, ità vt illæ nationes, quas Itali barbaras dicere consuêssent, iam multos tales viros certatìm proferrent, qui Italis non modò non cedere, sed etiàm illos aut æquare, aut etiàm superare viderentur. Olìm scriptores exteri, Iulius Cæsar, Cornelius Tacitus, Seneca, Liuius & alij de Germania sic scripserunt, vt eam planè contempsisse videantur. Fuit Germaniæ terra, ait Cornelius Tacitus, ab initio in vniuersum aut syluis horrida, aut paludibus infœcunda, aspera cælo, tristis cultu conspectuq;, humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam adspicit, frugiferarum arborum & omnis culturę impatiens, pecorum fœcunda, sed plerunquè improcera. Ne armentis quidem suus honos aut gloria frontis. Numero gaudent, eæque solæ & gratissimæ sunt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim nullam Germaniæ venam, argentum aurúmve gignere. quis enim scrutatus est?

Corn. Tacitus de Germania.

Seneca de Germanis.

Seneca quoquè libro de gubernatione mundi, Germani, inquit, errant incertis sedibus: sunt apud eos perpetuę hyemes, solum infœcundũ, nullę ędes: venationi-

nationibus viuunt. vbicunquè nox fessos laboribus deprǽhēdit, cubant sub frondibus, aut in speluncis foueísve. Non habent domos, sed casas folijs & culmis contectas. Incolæ circumaguntur chorizantiū more in congelato mari, victitātes carne ferina, gēs nuda & pellibus solùm ferarum vestita, & propterea vilis despectaq; ab oṁibus. Sic nimirùm de Germania nostra sensêre prisci illi scriptores: quæ tamē si cum pręsenti rerum Germaniæ statu cōferantur, longè falsissima cōperientur. Itidèm ergò etiàm in literarum cognitione accidit, quæ hac tēpestate paulatìm in Germania, Anglia &c. ità florere cœperūt, vt iam Itali citra ruborē transalpinas nationes barbaras appellare non possint. His enim temporibus pręcellentes viri & fœminæ illustres vbiquè gentiū cœperūt promouere bonarū artium studia, & apud Anglos quidem (vt de reliquis interìm taceā) Margarita Henrici regis mater sanctissima, hortatu IOHANNIS FISCHERII Roffensis Epi, viri summa doctrina, summa gratia, summa integritate, (q postea sub Henrico VIII. cùm illius secūdas nuptias, priori viuente cōiuge, approbare nollet, capite plexus est) Cantabrigię bina extruxit studiosorū collegia, quibus etiàm ad victū necessaria liberalitèr impartita est. Itemque aliquot Angliæ insignes Episcopi diuersis locis collegia exædificârunt, vbì bonis literis studiosi imbuerentur. Et certè gratulandū est hisce regionibus, quas Barbaras Itali vocant, quòd ad solas terras relegata barbarie, in literis humanioribus mirificè profecerint: verùm id tñ moderatè, quandoquidem videmus cum literarū excultiori peritia tot paulò pòst errores inuectos, vt nemo id pro dignitate deplorare queat. Solent horum temporum noui Euangelici, qui plerunquè sola linguarum peritia imperitæ multitudini sese venditant, acerbissimè in Catholicę Ecclesiæ abusus inuehi, ità vt propter

Iohannis Roffensis Episcopi encomiū.

Haeretici res bonas

propter abusus tolli volunt. pter abuſus etiàm res ipſas è medio tolli velint, immò & è medio locis non paucis ſuſtulerint. Sed cur illi non eodem zelo è tota Europa literas politiores & linguarum cognitionem proſcribunt? An verò obſcurum eſt, permultos hodiè literarum peritia petulantiſſimè abuti? Cùm ergò propter literarum & artium abuſum eas damnari nolint, quid ità impotentèr Eccleſiæ abuſus vnà cum rebus ipſis tollendos vociferantur? Multi hodiè inſignitèr eruditi, turpiſſimè errant, nec erroris alia ferè cauſa eſſe videtur, quàm ipſa eruditio: quanquàm non eſt in cauſa eruditio, ſed eruditiōis abuſus. Cùm enī qui verè eruditi ſunt, tanto debeant eſſe ſummiſſiores & modeſtiores, quanto ſunt inſigniori eruditione præditi, iſti cōtrà ſua eruditione efferuntur: & cùm linguas vtcunquè calleant, putāt ſe iam etiàm in rebus Theologicis plus videre, quàm vel tota videat ſchola Pariſiēſis, immò Eccleſia vniuerſa: *1. Cor. 8.* & fit in illis verū quod Apoſtolus ait, Scientia inflat: eam verò inflationē ſequitur iuſto DEI iudicio illa terribilis pœna, quam alibì his verbis cōmemorat idem Apoſtolus, Dicētes ſe eſſe ſapientes, *Rom. 1.* ſtulti facti ſunt, & obſcuratū eſt inſipiens cor eorū. An nō verò hoc in permultis hodiè videmus, non vulgari alioquì doctrina præditis? Quos non illi prorsùs abſurdos & abominādos errores pro illuſtri veritate & ipſiſſima Euangelij luce miſerrimæ plebeculæ obtrudunt? Num hoc eruditioni & literis imputandum eſt? Non eſt id quidem, ſed illorū deprauatis & elatis ingenijs, qui reb⁹ bonis peſſimè abutuntur. Sicut ergò propter eiuſmodi corruptorum hominum abuſum non ſunt tollendæ neque damnandæ bonæ literæ, ità etiàm propter abuſus quoſdam nulla ratiōe reijcienda & damnanda ſunt Catholicæ Eccleſiæ inſtituta, ritus & cæremoniæ, quod tamē nemo ferè hodiè ꝓpenſiùs facit, quàm illi

illi ipsi, qui bonis literis in suam & aliorum perniciem sceleratissimè abutuntur. Verùm hoc fortassis extra cancellos, non tamẽ sinè ratione commemoratum volui.

Hoc tempore Henricus eius nominis VIII. Angliæ rex, postquàm patri defuncto iusta persoluit, in matrimonium duxit Catharinã Arthuri iam antè defuncti fratris sui coniugem, qui admodùm tenera ætate eam duxerat, sed per ætatis imbecillitatem nullas ex ea proles susceperat, immò & virginẽ eam reliquerat, quemadmodùm non solùm ipsa sanctè affirmabat, sed etiàm cum ea testabantur matronæ probatissimæ. Vt autem nullus relinqueretur conscientiæ scrupulus, voluit Henricus rex authoritate summi Pontificis eas sibi nuptias permitti. Agebat Henricus annum ætatis xviij. Porrò Margarita auia eius, mulier prudentissima, cùm videret illi per ætatem necdùm licere suum præstare officium, consultissimè id effecit, vt optimorum & sapientissimorum procerũ consilijs dirigeretur, in quibus erant Guilhelmus Varanus Cantuariæ Archiepiscopus regni Cancellarius, & plerique alij egregij viri: qui cùm non ignorarent tantam illi in numerato & rebus mobilibus hæreditatẽ venisse, quãtam nulli ante ipsum Angliæ regi, nè ea rerum opulentia animũ eius corrumperet, cœperunt eũ negocijs gerẽdis studiosè assuefacere, à quibus tũ adhùc abhorrere videbatur. Deindè 8. Calẽdas Iulias cum Catharina vxore, quæ fuit Caroli V. Cęsaris matertera, à Cantuariensi Archiepiscopo coronatur, publico totius regni plausu & gaudio, quod tamẽ nõ mediocritèr perturbauit mors Margaritæ auię Henrici, non parùm illi regno detrimentosa.

Henricus VIII. Angliæ rex ducit vxorem.

Hoc ipso anno desijt esse in humanis Guilhelmus Lantgrauius Hassiæ, sacro igni alijsque medicinam omnem respuentibus morbis cõsumptus. Reliquit

Guilhelmus Lãtgrauius

Philippum

Hassiæ moritur. Philippum filium, natū anno salutis 1504. qui posteà rerum potitus est.

Eodem anno apud Bernates in Heluetijs quidam instituti Dominicani, inconsultò admodùm ac temerè oppugnantes immaculatam Virginis matris conceptionem, cœperunt etiàm commentitijs quibusdam miraculis & visionibus suam apud vulgus opinionem tueri. Abusi ad hoc erant quodam simplici fratre laico, qui tamen rem omnem produxit in lucem, nonnullaque alia egerant, quæ viros graues & religiosos minimè deceret. Sed quia præpotens Deus matris suæ iniurias haud facilè sinit inultas abire, Bernates zelo permoti, (quippe qui id laudis eximiæ iurè tum referebant, quòd essent vltores egregij iniuriarum matris Dei) Lausanēsem episcopum, vt in eos inquireret, hortati sunt. Facta est inquisitio, & rei veritate comperta, quatuor primarij fratres Dominicani degradati sunt, & indè flammis exusti. Isthuc verò inprimìs cauendum est hominibus è religione Christianis, vtì nè in defendēda sententia sua & aliena oppugnanda, nimiùm sint pertinaces, ijs præsertìm in rebus, quas certum est nihil officere verę pietati: qualis est opinio de immaculata sanctissimæ Virginis conceptione, quam videmus ab Ecclesia receptam, & à multis grauissimis atque doctissimis viris fortissimè propugnatā, atq; etiàm aliquot Conciliorum generalium approbatione firmatam. Videant refractarij, nè, dum matris honori & priuilegio cum multorum graui scandalo & offensione derogāt, filij eius seuerum in se iudicium prouocent.

Bernates olim Virgini Matri deuotissimi.

1509. F. Dominicanorum quatuor flammis exusti

Vuormatię inter clerū & ciues orta dissensio, iam decennio extra vrbē clerum detinuerat. Verùm hoc demùm anno opera Friderici Saxōis, Vdalrici Vuirtembergici & aliorū Imperij principum, qui apud Vuormatiā conuenerāt, ea lis cōposita est, & clerus in

in oppidum se recepit: quanquàm in eam cõcordiam Episcopus Vormatieñ consentire noluit, nisì in integrum restitueretur, quod ciues renuebant.

Fuit hoc anno sæuissima grandinis procella, quæ non vno loco Sueuiæ fruges deuastauit. Ferunt ea tempestate cecidisse ex aëre lapides oui gallinacei magnitudine. *Grandinis tempestas in Sueuia.*

Hoc anno mensis Septembris die 14. ac deincèps diebus 18. continentèr vrbem Constantinopolitanam, qua parte spectat mare, horrẽdum in modum cõcussit terribilis terræmotus, domosq; subruit, & ruderibus fossam cõplens solo æquauit. Arcem, vbì regis Turcici immensi thesauri in quinq; turribus munitissimis asseruabantur, domumq́; egregiam, in qua leones alebantur, euertit. Cuniculos, per quos longis itineribus etiàm per montes è Danubio in vrbem aquæ adducuntur, summis & impensis & sudoribus effectos, adeò quassauit, vt maximis opibus instaurari nequiuerint: ipsum quoquè mare inter Constantinopolim & Peram vsqueadeò intumuit, vt vtriusq; vrbis muros suis fluctibus excederet, & vndas in vtranq; inferret. Multa quoq; alia damna eo ipso die Turcis illata sunt. Feruntur tum Constantinopoli ad 13. hominum millia interijsse. Nimirùm iusto Dei iudicio illi crucis Christi atrocissimi hostes eam cladem illo die passi sunt, quo S. Crucis Exaltationem religiosè colit Ecclesia Christi: neq; id herì aut nudiustertiùs demùm cœpit, sed ante mille ducentos & eo ampliùs annos legimus apud probatos authores Crucis Exaltationẽ quotannìs solenniter celebratam esse. Videat, qui volet, Nicephori historiam Ecclesiasticam lib. 8. cap. 29. & 50. vt meritò pudefieri debeant nostrorum temporum sectarij, qui vt plerasque alias, ità etiàm hãc Catholicæ Ecclesiæ antiquissimam solennitatem abrogârunt: quanquàm scio in Nicephoro eundem diem

Terræmotus Cõstantinopolim concutit.

Crucis exaltatio iam olim celebrata in Ecclesia.

& Inuentioni & Exaltationi sanctę Crucis attribuit: sed hoc parùm refert, cùm sectarij neq; Inuentionē, neque Exaltationem celebrari velint.

ANNO 1510. Comitia habita sunt Augustę, frequētissimo Principū cōuentu: quò multi etiàm exterorū regū legati aduolârūt. Decreta est ibì belli cōtinuatio in Venetos, quorū tum quędam funestę machinationes ferūtur in lucē perductę, quę belli pferēdi causa nō minima fuêre. Proditū em̄ est, submissos fuisse à Venetis nō minùs 50. nefarios hoīes, qui vrbes & pagos Cęsareanę ditionis inflammarent. Porrò Veneti cùm se tot potentissimis hostibus impares cernerent, Iulium Pontificem suppliciter venia petita sibi conciliandum statuunt, missaq; legatione magnanimum Pòntificem, qui afflictis Italiæ rebus non mediocritèr doleret, facilè placârunt: sed ea pax noua bella peperit.

Veneti sibi conciliant Pontificem.

Huius anni mense Februario quidam vir sacrilegus Paulus **Form**, in Marchiæ Brandeburgēsis villa **Knobloch**, intempesta nocte è templo furatus est arculam inauratam, qua sacrosancta Eucharistia vetustissimo Catholicæ Ecclesiæ more asseruabaт. Erant aūt in ea hostiæ duæ, altera maior, minor altera. Multa iam luce adijt scelestus ille Iudęū, arculam venditurus. Iudęus facilè animaduertēs, cuiusmodi vsum ea habuisset, ait maius preciū se fuisse daturū, si rem contentam attulisset. Tum ille furcifer, qui iam alteram instàr Iudę satanica impietate diglutiêrat, reliquam è sinu depromptam obtulit Iudæo æstimandam, à quo tamen non nisì pauculos exigui precij nummos accipit. At miser ille tanto iam obstrictus scelere, sæuę conscientię furijs quibusdam exagitatus, fugit indè ad Vandalos: (Extant enim hodieq; Vandalorum reliquię, & ipse quoquè Brandeburgicus Princeps se Vandalorum dominum scribit) sed cùm res minimè lateret, domum redijt, captusq; &

Pauli cuiusdam nefariū facinus.

tortus

tortus, quid egisset, confessus est. Interìm verò sceleratissimus Iudæus hostiam sacram crebris pugionis ictibus identidèm confodere nititur: at nihil se proficere cernens, hostia integra permanente, quodam furoris œstro percitus, Si tu es, inquit, DEVS Christianorum, redde te manifestũ in mille dæmoniorum nomine. Atq; ecce subitò hostia in tres diducta partes, sanguineo per oras humore madet. Territus Iudæus, particulas pãno inuolutas mẽsem vnum apud se retinet, ac deindè duobus alijs Brandeburgi & Stendelij morantibus singulas particulas mittit, tertia sibi reseruata, quam rursùm mensæ impositam pugione conficit, vndè sanguinis guttulæ dimanârunt. Consternatus ille, & veritus se proditum iri, particulam absumere nititur, sed non valet: deìn mittit in aquam, at illa enatat: tertiò in ignem proijcit, sed nihil id hostiæ nocet. Ad extremum sub Paschatis solennitatem azymos coxit panes, particulamq́; massulæ azymi panis immixtã in furnum iactauit, moxq́; furnus, alioquì obscurus resplenduit, & massula illa in Iudęi faciem insiliuit.

Iudæus quidam sacram hostiã impiè tractat.

Insigne miraculum.

Alia stupenda miracula.

Nouo ille terrore correptus, massulam illam cum particula, alteri cuidã Iudęo transmisit. Iam res erat ꝓlata in publicũ, & Marchio Iudęos oẽs in ipsius ditione morantes Berlinũ acciri, & in vinculis teneri iussit. Habita autẽ ex illis quæstione, præter alia flagitia non parùm multa, fassi sunt se intra paucos admodùm annos septẽ Christianorũ infantes acubus & punctionibus peremisse. Igitur lata in illos sententia, 40. flammis traditi sunt. Tres alij Iudæi baptisma perceperũt quidẽ, sed postera die duo capite plexi sunt: tertius, pluribus pro eo rogantibus, vita donatus, D. Francisci institutũ Berlini cõplex⁹ est. Porrò tèr execrandus ille sacrę hostię proditor Paulus **Form**/candẽtibus discerptus ferris, in cinerem tandèm voracibus flammis redactus est. Deni-

Iudæi Christianorũ infantes vt perimant.

què Iudęi omnes è tota Marchionis ditione ità ꝓscripti sunt & extrusi, vt sub pœna capitis omni eis reditu paritèr interdictum sit.

Saxa ingētia pluit.

Eodem anno in Insubribus pluit saxa grandia, è quibus vnum pondus habuit librarum 120. Erant autem silicibus duriora, odore sulfureo.

Selymus fit Turcarū Imperator.

NNO 1511. Selymus Turcarum fit Imperator studio quorundam Bassarum (sic enim illi vocant prę cipuos quosdam principes) & militum prætorianorum, qui ab illis Ianizari dicuntur. Is patrem suum Baiazetem exuit imperio, moxq; Byzantio excedētem, & Dimothecam Thraciæ vrbem petentem cum familiaribus suis, cùm iam annos haberet 76. Hamonis Iudęi medici opera veneno sustulit: quanquàm alij dicant, senio & curis cōfectum interijsse. Sed Antonius Vtrius Ligur, qui fuit Baiazetis cubicularius, testatus est se in expirantis corpore non dubia veneni indicia depręhendisse. Vt hoc immane parricidium perpetraret homo crudelis, multa eum mouere poterant. Immensos enim thesauros & gemmas preciosissimas secū absportârat Baiazetes, quos ille thesauros posteà donatiui nomine largissimè profudit in milites, quorum erat studio euectus ad imperium. Nec tamen paterna ille cæde contentus, etiàm ambos fratres suos, & 5. egregiæ indolis adolescentes, fratrum filios, & ipsum Mustapham Bassam, qui vel maximè eum ad imperium promouerat, per summam crudelitatē necari posteà iussit. Ea immanitas & sęuitia in ꝓpinquos, etiàm cōplures milites eius adeò cōsternauit, vt ꝑ aliquot dies conspectū eiꝰ exhorruerint. Verùm de hoc tyranno paulò infrà plura dicemus.

Crudelitas Selymi Turcæ.

Vir prodigiosæ vastitatis

Hoc anno Maximilianus Cęsar comitia indixit apud Augustam, vbì illi oblatus est vir quidam prodigiosæ

digiosę vastitatis & crassitudinis, atque incredibilis ingluuiei, ità vt integrum vitulum crudũ, vel ouem incoctam vna vice deuoraret, & tamen necdùm famem expletam diceret. Ferunt hominẽ Borealibus regionibus ortum fuisse, vbì ob locorũ frigora solent esse homines edaciores: quanquàm huius edacitas propemodùm incredibilis videri possit. *tatis & ingluuiei.*

Eoipso anno Senatus Constantien, adiunctis sibi aliquot popularibus, cum Heluetijs sese cõiungere & fœdꝰ inire, vrbemq; illis dédere volebat. Sed eorum conatibus obuiàm itũ est ab illis, quibus turpe videbatur ab Imperio desciscere. In ijs facilè primas sibi vendicauit piscatorum societas. Itaq; literis ad Cæsarem Maximilianum datis, eum de Senatûs machinationibus certiorem reddiderunt. Nec ille sibi & imperio defuit, sed properè eò aduolans, piscatorum studio & viribus vrbem ingressus, quos comprehendere potuit è cõspirationis eius authoribus, capite damnauit: nam pleriq; fuga dilapsi erant. *Cõstantienses meditantur frustrà defectionem ab Imperio.*

Hoc anno Bernardinus Hispanus, Cardinalis S. Crucis, Sedis Apostolicę in Germaniã legatus, cum aliquot paucis in suã sententiã pertractis Cardinalibus, mirabili audacia conciliũ generale apud Pisas indixit, eoq; ipsum, ꝑter alios, Iuliũ Pontificẽ maximũ citare nõ dubitauit. Conuenerunt aliquot Episcopi ex Gallijs & Insubribus: Primò Pisis, vbì cùm parùm tuti sibi viderent, indè abiêre Mediolanũ: verùm nec ibì satìs suis rebus fidentes, Lugdunũ sese trãstulerunt, vbì etiàm aliquot sessiões habitę sunt, rege Gallorũ haud obscurè illis fauẽte, quippe q in Pontificẽ alieno esset animo. Porrò cùm ea temeritas ad horrendũ schisma spectare videret, Iulius põtifex datis ad eos literis, monuit perbenignè, vt ad pacẽ & vnitatẽ Ecclesię se reciperẽt: alioquì fore, vt vel inuitus in ipsos animaduerteret. Ea admonitio tres Cardinales permouit, vt cũ Põtifice in gratiam *Cõciliũ Pisanũ prophanum.*

 redire

redire maturarent, quos Pontifex liberalitèr & clementèr accepit: in alios, cùm nollent ad sanitaté redire, graué sanè tulit sententiã, qua illorũ audacia nõnihil cõtusa est. Sed tñ cùm regis Gallorũ fruerentur patrocinio, in sentẽtia permãserunt. Monitus Gallus à Põtifice, vtì nè eos foueret diutiùs, nõ magnoperè curauit. Itaq; à Pontifice excommunicatus est. Non lõgè aberat ab hac factione Maximilianus Cæsar, grauitèr cõmotus in pontificé, quòd nõ bona fide à se recessisset, & cum Venetis fœdus percussisset: sed vir grauis & prudens, admonitus à bonis viris, sese collegit, & celeritèr ab hac temeritate discessit. Non erat quidẽ Pontifex ab omi culpa alienus, sed tamen minimè decebat Cardinales paucos talem excitare turbam, & Ecclesiæ pacẽ cum maximo omnium scandalo perturbare. Et tamẽ nõ desunt fortasìs, apud quos etiàm hoc conciliabulũ habeat non vulgarẽ authoritatẽ, maximè quòd ad Pontificis contumeliam pertineat, qua pleriq; admodùm delectantur, perindè vt Cham olìm nuditate Noë patris sui. Sed qualiscunq; demùm sit Põtifex, modò nè sit hereticus, propter eum, cuius gerit vices, reuerentèr inprimìs ac multo in honore habendus est. Atquì verò Iulius Pontifex, vt Pisanum conciliabulum destrueret, Romæ Concilium indixit generale, quod sub Leone X. demùm absolutum est.

Gen.9.

Iacobus Episcopus Trevericus.

Eodem anno mortuus est Iacobus Episcop⁹ Treuirensis, ex marchionibus Badeñ: cuius cathedram obtinuit Richardus Griffenklou, vir prudens & rerum admodùm peritus.

Seditio Spirensis.

ANno 1512. seditio fuit Spirę propter exactiones, q̃, cùm importunę & immoderatę sunt, vulgus exasperare solent. Multa egit insolentèr aduersùm senatũ plebs cõcitata: sed tãdèm Maximiliani Cæsaris fracta minis, modestiùs agere cœpit,

pit,restituto Senatu in pristinam dignitatem,quem paulò antè loco mouerat. Eos verò qui fugerant, ordinis senatorij viros proscripsit.

Hoc anno Maximilianus Cęsar,cui fide nihil sanctius, intelligens Gallorum regem non bona fide secum agere,prętereaq; Geldriæ principem aduersùs Brabantos concitâsse,compulsus discessit à Gallico fœdere,&ad Pontificem se adiunxit,nouo fœdere percusso.Porrò omnibus, qui Imperij essent, seuerissimè interdixit,capitali in transgressores cõstituto supplicio,nè Gallo militarent, vel suppetias ferrent. Eam legem floccipendens Emicho comes Lyningensis,in Gallias abijt,& Gallo se militaturũ obtulit. Quod cùm Maximilianus resciuisset,eum maiestatis reũ cum omnibus suis proscripsit. Itaq; omnia quæ comitis erant,principes Imperij diripuerũt.Comes reuersus vt animum Cæsaris placaret, & per seipsum & per amicos re tentata,diù nihil pficere potuit. O si ea in imperio obedientia principum,& in refractarios seueritas permansisset, aliud hodiè Imperiũ haberemus.Sed dum principes contemnunt summum Magistratum, ipsi quoquè plerunquè à suis subditis contemnuntur: & sic omnia pessùm ire necessè est.

Maximilianus discedit à Galli amicitia.

Hac ferè tempestate monstrum Rauennæ visum ferebatur vtrunq; habens sexum,cornu vno extante in capite, alatum, & sinè brachijs, vno duntaxàt crure & pede instàr auis rapacis, & in genu oculo vno,in pectore figura apparẽte literæ Y. vel V. cum signo crucis. Interpretationem quidam eiusmodi esse voluerũt,Superbiam, Leuitatem, Virtutum inopiam,Sodomiticam labem, Amorem rerum labẽtium,Dei obliuionem,inexplebilem auaritiam,Gallico flagello castigatum iri.Quod & factum est.Eodem enim anno Gallorum rex Ludouicus rupto cũ Pontifice & Maximiliano fœdere,Rauennam obsedit,

Monstrũ Rauẽnæ visum

Monstri significatio.

Gallus vastat Rauennam.

dit,& tandèm deditione receptam vrbem,cõtra fidem datam diripuit, & magna clade affecit. Posteà verò Pontifex,Cęsareanis & Heluetiorum adiutus copijs,Rauennam recuperauit,& Gallos tota Italia expulit.Ante autem quàm Gallus Rauennam obtineret,superueniente pontificis exercitu,cruentissimum commissum est prȩlium, in quo ad 16. millia ceciderunt.

Seditio Coloniæ.

NNO 1513. apud Coloniam Agrippinam, Germanię clarissimam, & in Catholica religione cõstantissimam vrbẽ, perniciosa admodùm seditio orta est,vulgo contra Senatũ tumultus ciente. Querebatur plebs se nimijs exhauriri exactionib9. Fit cõcursus seditiosi populi ad prętoriũ vel domum senatoriam,vbì erat senatus congregatus.Magna contentione postulant sibi tradi eos, qui insolitis exactionibus ipsos emungere non dubitarent.Territus Senatus repentino periculo, populum sæuientem blandis sermonibus delinire cœpit,atq; vix tandèm impetrata dilatione, de omnibus exactam se rationem redditurum spopondit. Et quia populares erant & grati populo,qui hęc senatûs nomine dicebant,plebs commota eo die nihil vltrà attentauit. Porrò die altera, qui erat Epiphaniæ Domini, populo nouos excitante concursus,quidam è senatu rapiuntur in carceres,è quibus vnus postridiè capite truncatur.Idem supplicij genus pertulêre duo consules xj. Ianuarij. Indè xij. eiusdem mensis tres senatores eodem modo plexi sunt.Ex alijs pleriq; proscripti sũt.Ità demùm vrbi restituta est trãquillitas,sed certè exemplo prorsùs fero ac barbaro.Non eñ debet cõtra Dei pręceptũ hoc sibi ĩ magistrat9 suos plebs temeraria vsurpare.

Eodem

Eodem anno etiàm Vuormatień ciues in ſenatũ ſeditionem mouerunt,& reiectis ordinis Senatorij viris,ex ſeipſis nouos creârunt. Erat ea res peſſimi exempli,quæ pleraſq; alias Germaniæ vrbes ad idẽ attentandum,non abſq; ingenti dedecore, incitauit.Primùm prouocatum eſt à Senatu exauthorato ad iudicium Cameræ, ſed ciues Vuormatień Impatorem appellârunt,qui cùm minas intentaret ſeditioſis hominibus,pax ſimulata interìm cõfecta eſt, non diuturnas habitura vires.Iam antè Vuormatień cum Clero acerbas aluêrant diſſenſiones, quæ tandẽ iuſto Dei iudicio in ipſos verſæ ſunt.

Tumultus Vuormatienſis.

Hoc anno Maximilianus Sforcia dux Mediolaneń,Heluetiorum inſigni virtute Mediolanũ,pulſis Gallis,recuperauit.Obſidebat Gallorum fortiſſimus exercitus Nouariam, vbì tum Maximilianus Sforcia non abſque ingenti periculo & formidine cum aliquot Heluetiorum copijs erat. Iam muros proſtrauerant Galli, & cùm ſumma eſſet ciuium in vrbe trepidatio,Heluetij incredibili audacia mirè inſultabant Gallis,prouocabantq; vt per patentem murum irrumperent: interìm in Gallorũ cõtemptum,contra hiatus diſiecti muri lectorum tãtùm lintea tranſuerſis ſuſpenſa perticis prætendentes.Et certè Galli,licèt aditus pateret,nõ fuêre auſi ſubire murum,ſed motis caſtris à Nouaria diſceſſerunt,& ad Riottam vicum,ab ea vrbe viginti ſtadijs diſtantem,caſtrametati ſunt. Interìm aliquot Heluetiorum millia auxilio venêre illis,qui Nouariæ erant.Accidit tum quiddam ſanè memorabile. Canes Gallorũ,relictis caſtris, magno agmine Nouariam ingreſſi, Heluetiorum excubias agentium crura lambere,caudis blãditèr adulari, ſubmiſſiſq; auribus ſingulis applaudere cœperunt, tanquàm Heluetij iam ipſorum eſſent domini.Ea res Heluetijs certam videbatur de Gallis victoriam pollice-

Nouariam fruſtrà oppugnant Galli.

Heluetij mirè cõtemnũt Gallos.

ri. Non multò pôst Heluetij (erant autem peditum ad nouem millia) vrbe egreſſi, ad Gallorum fortiſſima caſtra profecti ſunt, vnà cum illis proficiſcẽte Maximiliano, quem tamen ad vrbem redire vel inuitum compulerunt, nè ab hoſtibus interimeretur. Vbì ad Gallos diuerſis itineribus ventum eſt, tãto impetu Heluetij vndiq; eos oppugnàrũt, vt (quod dictu propè incredibile videatur) cæſis fugatiſque omnibus, ſeſquihoræ ſpatio & memorabile præliũ, & grauiſſimum bellum cõfecerint. Ceciderunt eo prælio ad octo millia Gallorum omnis generis, ex Heluetijs mille trecenti. Ità tum Maximilianus Mediolanum obtinuit. Sanè quandiù apud Heluetios Catholica fides inconcuſſa & inuiolata permanſit, & erga Sedem Apoſtolicam, cuius ea gens obſeruãtiſſima fuit, ſtudium & amor ſingularis, apud om̃es virtutis opiniõem obtinuêre, q̃ cum mutata poſteà religione, nõ parùm apud illos pagos, qui Zuinglij dogma ſequuntur, eſt labefactata. Turpis enim omninò eſt & propemodùm inexpiabilis macula deſertæ religionis: quod vtinàm plerique hoc æuo attenderent, qui leuitate plusquàm puerili ab auita fide in res nouas ſe abduci ſinunt. At tamen etiàm hodiè maxima Heluetiorum pars Catholicam fidẽ conſtantiſſimè retinet, & priſtinæ quoquè virtutis bellicæ laudem.

Bellum inter Gallos & Anglos.

Eodem anno bellum atrox extitit inter Gallum & Anglum. Henricus enim VIII. Angliæ rex Romanum pontificem, cuius tum erat obſeruantiſſimus, atq; etiàm religionis cauſam tueri æquum atq; magnificum arbitratus, grandem conſcripſit è ſuis & Germanis exercitum. Neque interìm ſe Galliç rex deſerebat, magno vndiquè coacto exercitu. Britãni verò è Caleſia (quæ portus Iccius olìm fuit) Taroannam munitiſſimam Morinorum vrbem oppugnatum profecti ſunt, quibus paulò pôſt cum nouis

uis copijs se cõiuuxit Henricus rex. Atque tum demùm vrbs ea totis virib9 oppugnata est. Paulò pòst Maximilianus Cæsar cũ suis illi copijs accessit. Vbì verò fama increbuit, Gallorum regem obsessis cõmeatum aduehere instituisse, Maximilianus Cæsar cum 4000. equitum, subsequente Anglo cum peditibus, ad Gallos contendit, eosque omnes in fugam coniecit. Atque tum Taroanna deditione capta est, vrbsq;, templis seruatis, incensa 9. Calẽdas Septembris. Ludouicus Gallorum rex hac accepta clade grauitèr commotus, Scotorum regem Iacobum, vt Angliæ bellũ inferret, Gallica arte permouit. Multa Scotum retrahebant, nè id faceret, præsertìm nihil tale verente Anglo, cuius quoquè sororem habebat in matrimonio, & cum quo fœdus grauissimum percusserat. Tandèm tamen infausto cõsilio trãsuersìm actus, infesta arma Britãnis ꝑter opinionẽ intulit, licèt admonitus esset ab Hẽrico, vt si eius facti cũ nõ puderet, saltẽ vereret iudicium præpotentis Dei, qui turbatæ pacis & ruptorũ fœderum vltor esse soleret. Illud verò bellum contra fidem & fœdus susceptum, eum habuit euẽtum, vt primus Scoti exercitus in Angliã missus, cùm post ingẽtia data damna, præda onustus intra suos fines se recipere maturaret, penè ad internecióem à Britannis cæsus sit: ac deindè cùm Scotus bellũ redintegrâsset, & totis viribus Britãnos oppugnaret, atq; in loco arte & natura munitissimo castra posuisset, tamen ab Anglis victus, ꝓfligatus, & insigni ac memorabili clade affectus sit. Ipse rex Iacobus in prȩlio cecidit, & cum eo Archiepiscopus vnus, episcopi duo, abbates quatuor, proceres & equestri dignitate honoribusq; militiæ illustres 34. prȩter hos verò ad octo millia Scotorum cæsa, totidèm fermè capta sunt: omnia signa militaria, & tormenta maiora vigintiduo Anglo victori cesserè. Commissa est

Taroanna capitur.

Scotiæ rex temerè facit bellum Anglo.

Scotiæ rex cadit in bello.

est hæc pugna ad Tylum quarto Idus Septemb ad internecionem ferè Scoticæ nobilitatis. porrò Hẽricus rex ea victoria suorum celerrimis nuncijs cognita, mox ad Tornacum exercitum mouit, vrbem Neruiorum celeberrimam, quam non longè antè Galli in fidem ditionemq; acceperant: Primò ciues fortitèr se defendere, sed tormentorum vim nimiã non ferentes, Anglo deditionem fecerunt. Sunt q scribant, hunc Iacobum Scotorum regem virum alioquì optimum fuisse, & licèt à Gallis esset ad bellum Anglis inferendum incitatus, tamen recusâsse diù, donèc malis euersus consilijs, in suum exitium Angliam debellandam statuerit. Sed debebat rex tum necessitudinis, vtpotè Angliæ regis sororius, tum percussi fœderis ratiõem habuisse: quod quia non fecit, omnibus regibus & principibus suo casu longè acerbissimo hoc testatum reliquit, vt sint memores datæ fidei, & certũ habeant esse Deũ ꝑpotentem in cælis, qui vlcisci & possit & velit fœderum iustitiæ violatores. Huius rei multa passim exempla extant apud scriptores, atq; etiàm in literis diuinis.

Hoc ipso anno quidam Cardinales, qui Conciliabulum Pisanum secuti fuerant, veniam à Leone Pontifice & petiêrunt, & impetrârunt. Rex quoq; Galliæ veritus tot grauissima incommoda eò se ꝑtulisse, quòd idem ipsum adulterinum Concilium in sua ditione fouisset, illud abrogauit atque dãnauit, & cum suis Concilio Lateranensi adhæsit.

Galliæ rex damnat cõciliũ Pisanũ

Eodem anno Venetorum exercitus à Cæsareanis adeò attritus est, vt ex illo vna die, quæ fuit Nonis Octobris, supra 5000. ceciderint, & in ijs, quod nullo antè prælio acciderat, 400. equites cataphracti: tormenta currulia vigintiquatuor cum omnibus signis militaribus capta, cùm tamen è victorib⁹ pauci desiderarentur.

Venetorum clades.

Hoc

Hoc anno arx Mediolanensis tandèm deditione cessit Maximiliano Sphorciæ duci Mediolanensi, cùm eam Gallus iam quatuordecim annos occupasset: & paulopòst etiã Cremoneñ arx dedita est. Multo sanguine, neque id vno tempore, Mediolanense imperium cõstitit, & eius nomine Christiana Respublica sępè grauitèr affecta & exhausta est. Turcæ & barbari gaudent Christianorum eiusmodi mutuis dissidijs,& ex ijs augent rem suam. Verissimè autem dixit Salustius: Concordia res paruæ crescunt,discordia maximæ dilabuntur.

Arx Mediolanensis cedit Maximil. Sphorciæ.

Anno eodẽ mortuus est Philippus à Rosenberg Spirensis antistes,succedente Georgio Comite Palatino,præposito Moguntino.

Obijt etiã Romæ Iulius 2. Pontifex, iam septuagenarius,cui à quibusdam tribuitur titulus liberatę à Gallis Italię,propterea quòd opera Heluetiorum Gallos è tota Italia expulit. Videri possit nõnullis plùs ęquo bellicis rebus intentus fuisse, immò & hoc nomine à quibusdã perstringitur, ac insimulatur. Nos id Deo iudici relinquere mâlum9, quàm mordacitèr insectari. Successorem habuit Ioannem Medicem Florentinum,qui Leonis X nomẽ accepit,quem Galli pauloantè captiuum detinuerant, è quorum tamen manibus magno quodã casu elapsus,ad tantum honoris fastigium euasit.

Iulius 2. moritur.

Hoc anno comites Palatini Ludouicus & Fridericus fratres,fœdus percussère perpetuum & hęreditarium cum Vdalrico Vuirtembergensi principe, accedente eò consensu Cęsaris Maximiliani. Non dubium quin iusta fœdera magnam habeãt opportunitatem,si tamẽ in ijs ea lex amicitię seruetur, vt à fœderatis amicis honesta petantur, quemadmodùm in suo Lælio ait Cicero, amicorũ causa honesta suscipiantur & fiant, neq; quicquam vnquàm, nisi honestum & rectum, alteri ab alteris postulẽt.

Fœdus Palatinorum cum Vuirtembergico.

Eodem anno Cæsar Maximilianus multa pecunia Heluetios conduxit, alioquì sua sponte Gallo infensos, qui Burgundiam è Gallorũ manibus eriperent. Aderat illis Vdalricus Vuirtembergensis regulus, Cæsaris partes secutus, qui exercitui commeatum liberalitèr suppeditabat. Obsederunt Heluetij vrbem Diuionem, & iam muri pars non exigua disiecta, aditum præbebat hostibus, vt facilè vi adhibita possent irrũpere: cùm eccè Galli obsessi, Gallica vsi arte, Heluetios magnis promissis muneribus corruperunt, eoq́; adduxerunt, vt in summã gentis suæ ignominiam, ab vrbe discederent, ijs tñ conditionibus præscriptis Gallo, quas etsi Tramulius Gallici exercitûs dux necessitate adactus acceperit, Ludouicus tamẽ Gallorum rex posteà omninò respuerit: quæ res vt meritò accidit Heluetijs, ꝗ inconstantèr & leuitèr egissent, ità eos vehementer commouit in Gallorum regem. In ea apud Diuionem defectione primi fuêre Bernẽses, magnę apud Heluetios authoritatis. Multùm ea Heluetiorũ inconstantia offendit Maximilianum Cæsarem, Hẽricum Anglum, & quosdã alios, & res ipsa docuit, non esse spem reponendam in hominibus, qui oblata occasione facilè sua mutant consilia, maximè cùm pleriq; priuatis suis potiùs quàm publicis soleant commodis & vtilitatibus inseruire.

Obsidio Diuionis auro Gallico corrumpitur.

Fuit hoc anno frigus hyemis acerrimum, adeò vt apud Coloniam Agrippinam aliquandiù totum Rhenum glacies durissima obtinuerit, quæ nõ homines tantùm, sed currus etiàm egregiè onustos transmitteret. Ea glacies soluta est anno sequenti ipsis ferijs D. Antonij.

Frig⁹ acerrimum.

ANno 1514. circa ipsa eius anni initia, cũ alioquì Veneti multis modis essent vehemẽtèr afflicti, & multis acerbis rerum casibus exagita-

gitati, repentè atrocissimum media Venetiarũ vrbe incendium erupit, quod ędes innumeras & quędam etiàm templa absumpsit, haustis etiàm numulariorum officinis. Mansit autem intactum D. Iacobi sacellum, quo nihil Venetijs antiquius habetur, in ipso nascentis vrbis primordio constructũ, licèt iam latera essent circũambusta. Interìm etiàm mare flantibus ventis mirè exagitabatur, vt certè nõ paruo in discrimine versari tum res Veneta videretur. Sedatum tamen altero die est incendium, & multiplex per id tempus fuit Venetiarũ clarissimę vrbis calamitas. Ità nihil est rebus in humanis omni ex parte beatum, nihil diuturnum. Fuêre quidam Venetijs, qui hoc incendium Germanis imputarent, quasi illi suas vlturi iniurias id excitâssent, ꝑpptereà ꝙ fama esset, Venetorũ fraude duas Germanię vrbes anno superiori arsisse. Sed reuerà potiùs videtᷓ fuisse flagellum Dei, vel Venetorum peccata castigantis, vel eos fortasśis à fastu & alijs vitijs reuocantis. De Venetiarum vrbe eximia multa dici possent, si locus pateretur. Amplissima certè est & munitissima. Fertur in circuitu habere milliaria octo Italica. Sita est in æstuario maritimo: at vbì mare sequit, ibì vel ab ipsa natura habet littus illi obiectum, quod quinque locis nauibus peruiũ est. Sunt in ea parœciæ 62. monasteria 41. Pontes publici, vt de priuatis nihil dicamus, 400. Nauigia in varios vsus plùs minùs 8000. Habet magistratum singulari grauitate & prudentia insignem. Dux eligitᷓ sorte, vt aiunt, & nihil potest ea in re ambitio, pessima humani generis pestis. Dux quoàd viuit, præest Reipub. nec tamen vel ille quicquam absq; senatu, vel sinè illo Senatus agit. Certos habet sibi prefixos limites in rebus gerẽdis, intra quos se cõtineat oportet. Habitus illi non multũ regio dissimilis est. Vtitᷓ purpurea aut auro cõtexta veste. In capite gestat

Incendium vastat Venetias.

Venetiæ describuntur.

ſtat mitram regiam ex lino, quam pileus ambit purpureus cinctus corolla aurea. Cùm ſe confert in ſenatum, vtitur ſolio regio, & tum ſenatores, tum ciues omnes aperto capite illi loquuntur, ſtantque coram illo tanquàm principe. Eius nomine Senatûs diplomata ſcribuntur, & eius obſignantur ſigillo. Eius item nomine leges publicantur. Et quàuìs non admodùm à rege diſtare videatur, non tamen nimiùm illi habenę laxantur. Nam nihil agit ſinè conſilio ſex procerum, qui ex ſex tribunitijs collegijs illi immediati conſiliarij adhibentur. Sed hęc alibì fortaſsìs copioſiùs.

Occidens habet pacem.

Hic annus 1514. Italiam & Occidentem ferè pacatiſſimũ habuit, cùm iã aliquot annis bellis atrociſſimis arſiſſet: quorum flamma deindè in Orientem & Septentrionem peruagata, ampliſſimas gentes & imperia horrendum in modum vaſtauit. In Occidente cùm iam attritæ omnium vires, haud facilè inſtaurari poſſent, velutì conſenſu quodam ab armis interìm diſceſſum eſt, vt poſteà infeſtioribus animis repeterentur. Et quod ſinè magno animi dolore dici vix poteſt, tanto odio & contentione in mutuam perniciem Chriſtiani principes & populi ferebãtur, vt nullum cędibus, rapinis & incendijs finem daturi viderentur, donèc vel alterutris nihil manſiſſet reliquum, vel vtriq; per mutuas clades ad internecionem bellando conciderent. O inſaniam & feritatem plusquàm belluinam. Interìm creuêre barbaris nationibus vires & animi, & non ſemèl eò res redacta fuit, vt parùm abfuerit, quin totus Occidens Turcicis ſubactus armis, amentię ſuę pœnas egregias lueret, nisì prępotens Deus pro ſua bonitate eam calamitatem auertiſſet.

Hoc verò anno bellum ortum eſt in Pannonia, quòd Vladiſlaus Sigiſmũdi Poloni frater, qui Matthię Coruino ſucceſſerat, non eam adferret curam & di-

& diligentiam rebus gerēdis quam oporteret. Plerique enim proceres regni, cùm eum viderent non admodùm rebus inuigilātem, quòd iam esset senio & corporis graui pondere oppressus, regnum amplissimū prędę habere cœperunt, & singuli suis studere commodis ac vtilitatibus, premere intolerandis exactiōibus subditos, atq; id genus alijs studijs nō bonis operam nauare: vndè factum est, vt regni opibus dissipatis, nerui bellorum pecuniæ regi deficerent. Per id tempus factus est ingens concursus hoīm, pręsertìm agrestium, propterea ꝙ militaturis aduersus Turcas in Illyrica Croatia à legato Apostolico largissimæ essent condonationes oblatæ. Verùm ista hoīm fęx, licèt pleriq; essent iussi discedere ab armis ob nimiā multitudinem, iam consiliū cœperunt de excutiendo à ceruicibus suis nobiliū iugo. Itaq; ducem sibi cōstituunt Georgiū Sichelum, hoīem audacissimum: cuius auspicijs nō paucas edūt nobiliū cædes, matronis & virginibus ingenuis vim adferūt, Cinadiū vrbē ex cratib9 materiaq; constructā inflāmant, cōcrematis oībus eius vrbis incolis, ijs dēptis quos fumus vel tela cōsumpserūt: Episcopū vrbis Georgiū crudelissimè interfecerūt, & alios quosq; genere & opib9 clarissimos, aut sacerdotio insignes, exquisitissimis tormētis dilaniauerunt. Ità demū cōpulsi nobiles, suī defensionem quanta maxima possunt vi & celeritate parāt, duceq; Bornemissa, multos seditiosæ multitudinis fundunt, nec multò pòst pluribus locis penè ad internecionem eos delēt. Nec tamē Georgius se deserit, sed nouis auctus copijs bellū instaurat. Verùm eius nefarij hominis hic fuit exitus, quòd paulò pòst à Iohanne Vaiuoda captus, cæso ferè oīni eius exercitu, nudus & catenis vinctus, in equuleo constitutus, & corona candenti ex vomere conflata, vt regum mos est, coronatus, multisq; alijs immanissimis

Concursus hominum agrestiū in Hungaria.

Georgius Sichelus.

Cæduntur seditiosi.

Horrendum supplicium.

ſimis & horribilibus eſt ſupplicijs excruciatus, ita vt non deſint, qui putent nimia & inaudita crudelitate in eum & eius exercitum deſæuitum. Atque hoc pacto illud ſæuum & nefarium perditæ multitudinis bellum extinctũ eſt, quod nisi citò repreſſum fuiſſet, extremam Hungariæ calamitatẽ haud dubiè allaturum videbatur.

Bellum Polonorum cum Moſcouitis.

Moſcouitarum ampliſſima ditio.

Eodem tempore bellum cum Moſcouitis geſſit Sigiſmundus Poloniæ rex, vir in Catholica fide, præter alias virtutes, conſtantiſſimus. Moſcouitarum eſt ditio ampliſſima, in longum ac latum obtinens ad 500. milliaria Germanica, vt quidã ait, poſſuntq; ad centum & quinquaginta equitum millia conficere. Erat tum in finibus Moſcouitarum Smolenchum oppidum, quod non Ruboni amni, vt pperàm collocatũ eſt ab illis, qui Ptolemæi libris nouas incogniti orbis tabulas inſeruêre, ſed vlteriori Boryſthenis ripæ adiacet. Eſt in hoc oppido caſtrũ, in vlteriore fluminis ripa ſitum, ex roboribus cõſtructum, in quo cernere licet permultas domos, vt ciuitatis præ ſe ſpeciem ferat. Ab altera parte Boryſthene alluitur, ab altera foſſis & acutis palis aduerſùs hoſtiles incurſus munitur. Vrbs ipſa in valle ſita, omni ex parte colles habet fertiles, & ſyluas deſiſſimas, vndê pellium diuerſarum ingens prouentus. Aedificia pleraque omnia ſunt lignea. Eſt ibi quoquè ſuburbium, vbì monaſteriorũ è lapide extructorum complures ruinæ viſuntur. Id oppidum vel potiùs oppidi caſtrum, ſumma vi à Baſilio magno duce Moſcouitarum oppugnatũ anno ſuperiori, ſed fortiſſimè à præſidio Polonico defenſum eſt, adeò vt Moſcouita re infecta, multis relictis tormentis, & impedimẽtorum multò maxima parte amiſſa, abſcedere coact⁹ fuerit. At vere proximo, coactis quadraginta equitum millibus, quorundã præſidiariorum fraude oppidum per proditionem cepit,

Smolenchũ oppugnatur

Capitur proditione.

cepit. Indè tum in Lituaniam factis excursionibus irrupit. Contrà verò Polonus rex conflato exercitu trigintaquinque millium, Constantinum ducem egregium misit contra Moscouitas, quorum licèt multo maiores essent copiæ, ità tamen à Polonis tormenta in Moscos præter eorum expectationem displodentibus, fusi fugatique sunt, vt Basilius ipse fuga sibi salutem quærere coactus sit, & in fluuij cuiusdam dubijs & altis ripis tot in fuga Mosci submersione perièrint, vt ipse quoq; fluminis cursus retardatus sit. Habebat Polonus in exercitu suo aliquot millia peditum, quorũ in hoc prælio precipua virtus enituit. Capti sunt in hoc conflictu omnes Moscouiticæ militię pręfecti & consiliarij, è quibus aliquot pcipui posteà Vilnę ferreis sunt cõpedibus cõstricti, reliqui p castra Lituaniæ distributi.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator cum valido exercitu ingressus fines Armeniæ maioris, aliquandiù ob itinerum imperitiam ad summã rerum omnium penuriam adactus, tandèm non longè à Taurisio clarissima Persarum regia, Ismaëlem Sophũ obuiàm habuit cum exercitu triginta millium equitum. Erat is exercitus numero longè impar Turcarum copijs, quæ supra centum & qnquaginta millibus equitum & peditum constabant, & tormentis non paucis munitæ erant, quibus Persæ carebant: at tamen tanta vi Persarum exercitus Turcas adortus est, vt pluribus prostratis, iam victoria omninò à Persis stare videretur, quæ tamen ex eorum manibus elapsa est, simul atquè Sophus Persarum rex leuitèr tormento vulneratus, è prælio excessit. Atquì verò tametsi Selymus victor euasisset, vbì tamen audiuit Ismaëlem Sophum nouis contractis copijs superuenire, ex Armenia, vbì hyemare decreuerat, excessit, multa in itinere ab Aladolo Tauri montis principe, & demùm à Persis

Selymus oppugnat Sophũ Persarũ regem.

Selymus ex Armenia decedit.

summa cõtentiõe eum ꝑsequentibus, ꝑpessus, atq; Persarum regis ditionibus prorsùs eiectus. Potuisset tunc facilè ad internecionem deleri Turcarum exercitus, si Persarũ rex victoria iam ferè parta vti nouisset. Sed fortassis voluit præpotẽs Deus Christianis nõ deesse flagellum, quo eorum peccata castigarentur. Ceciderunt in hoc prælio Turcarũ supra triginta millia, & in ijs quidam egregij & principes viri.

Conferũtur inter se Selymus & Ismaël Sophus.

Pauca hîc dicemus in gratiam lectoris de potentissimis duobꝰ regibus, Selymo & Ismaële, vt cordatus quisque videat, non nisi omnipotentis DEI prouidentia & dispensatione actum esse, vt tam potentes principes mutuis exarserint odijs, nè illis vires & copias suas coniungentibus, omne Christianorum genus penitùs extirparetur. Erat horũ Imperatorum par gloria & regnorum ac ditionũ amplitudo, sed mores & disciplina militaris longè diuersa. Vterque Mahometanus, sed tamen in ea ipsa secta non eiusdem sententiæ fuit. Alius Homarim, alius Halyn sequebatur, quorum suprà meminimꝰ. In Ismaële singularis quædam pietas, in Selymo inhumana crudelitas cernebatur. Ismaël ex prima nobilitate & liberis hominibus militiæ robora conscripsit: Selymus pro Ottomannicę familiæ instituto seruorũ genus mâluit. Fuit Ismaël decora facie, roseo vultu, radiãtibus oculis, flaua barba, & quod antiquum apud Persas regiæ stirpis insigne est, adunco naso, illustriq; facundia. At Selymus tristi supercilio, ꝑgrandibus & toruis oculis, Scythico pallore suffusa facie, rigentibus setis à superiori labro ad ceruicem retortis, barba nigricante, quę adspectantibus terrorem incutiãt. Ismaël & aditu pariter & alloquio benignus & facilis, suo cõuiuio magnã procerum adhibet frequentiam: vxores, si fœcundę sint, Persarum more tenerè diligit: Selymus contrà

Persæ vxores amant.

trà in arcano gerit omnia: puerorum imberbium & eunuchorum ministerio contentus, sinè conuiua discũbit. vxores à regiæ limine procùl arcet, in mares propensiori libidine quàm fœminas: contentus vno filio hærede Solimanno, quem ex Tartari cuiusdam regis filia suscepit. Quòd ad militiã attinet, Persas equites (gaudent enim mirificè equitatu) squamosi thoraces, loricæ ferreæ, bucculatæ cassides, cono insignes galeæ, clypeiq́ue auratis vmbonibus rotundi vndiquè protegunt, cùm Turcę ferè inermes pugnare non dubitent. Vtuntur Persæ lancea fraxinea ancipiti: Turcæ hasta è fragili abiete, gladio incuruo, & claua ferrea. Persarum equi frontalibus ferreis, & tegumentis recocto è corio vestiuntur, quæ cõsertis laminis, aut infarcto bombycis & gossipij tomento itã muniunt, vt quanlibet telorum contumeliam perferant. Ismaël Persarum imperio potitus, tributa remisit, vectigalia sustulit, minusq́ue ærario studuit, eoq; pecunia signata sempèr caruit, interìm tamen tot regnis necessaria omnia largissimè suppeditantibus: sed hac in parte longè impar fuit Selymo, cui ingentes peditum ac equitum copiæ perpetuò militantes, certa stipendia à quæstoribus accipiebant. Nec vnquàm deerant sumptus, ex tot tributis & vectigalibus immensa conflata pecunia aureæ & argenteę monetæ, quæ Byzantij septem in turribus asseruata, impẽsas omnes quarta parte superabant. Apud Persas tria sunt genera militum, pretorianorum, euocatorũ, & auxiliarium. Pretoriani certa stipendia merent, & eorum ornatissimo comitatu, firmissimoq́ue p̃sidio rex ipse in sua aula vtitur. Vbi verò bellũ imminet, ex omnibus regis ditionibus antiquæ nobilitatis beneficiarij, quorum ingẽs est numerus, euocantur: in ijs illi reliquos antecellunt, qui ex Perside & vrbe regia, nomine Scyras, accersuntur. Est ea

Militiæ ratio dispar.

Equi Persarum vt muniantur.

Turcarum opes.

Persæ tria habent militum genera.

Scyras vrbs clarißima. vrbs elegantium armorum officinis toto Oriente clarissima, incomparabili chalybis temperatura in acinaces & lancearum mucrones celebrata, quę vel immenso precio à Turcis cupidissimè coëmuntur: quòd eius ferri ea vis sit, vt vno ictu nostrorum galeæ discindantur, nihil retusa omninò acie, & lancearum mucrones solidum pectorale transfodiant. *Ferri mirae vis.* Auxiliares deniquè copiæ ab Hiberis & Albanis mittuntur.

Porrò Selymus Ottomannicæ domûs instituto, cùm tam multas occupat alienas ditiones, non alijs ferè quàm seruorum viribus & consilijs tam augustum continuit ac tuebatur Imperium, magnis propositis præmijs, ijs quorum egregiam erga se voluntatem ac studium perspexisset. *Turcæ inuisi Selymo Ottomanno.* Turcas autē ob antiquam nobilitatem non æquo tulit animo, pręsertìm eius gentis familias quatuor, vetustate originis Ottomannorum domui pares, putà Michaloglos, Ebrenes, Turacanos, atq; Malcocios, quos licèt insigni virtute prędítos non sinunt Ottomanni vel ad purpuratorum Bassarum, vel magistrorum equitum ordinem vnquàm euadere, nè ad imperiū adspirent: habent tamē interìm hæ familiæ amplissimas functiones. Michalogli voluntarijs equitib9 pręsunt, qui centum millium numerum plerunquè implent, dicunturque ab illis Acāzes, hoc est, antecursores. *Equites voluntarij 10000.* Porrò ex pręfecturis, quę sunt valdè multæ, nobiliores commēdantur reliquis tribus familijs, Peloponnesiaca Turacanis, Bosnensis Malcocijs, Ebrenibus Samandrica in Triballis. Ex omnibus pfecturis, quę sunt supra quadraginta & octo, *Præfecturæ supra 48.* nulla est tam tenuis, quę non habeat ad duo millia equitum, cùm ampliores sena vel septena contineant: & hi omnes singulis mēsibus certa habent stipendia. Atque in hoc equitatu præcipuum Ottomannorum robur consistit, cùm ad repentinū edictum

ctum intra paucos admodùm dies septuaginta am- *Robur*
pliùs egregiorum equitum millia in vnum locum à *Ottomanorum.*
prefectis facilè possint adduci. Vniuersis autem duo
Magistri equitum presunt, quos Bellerbechos, id
est, dominos dominorum vocant, quorum alter in *Bellerbechi duo.*
Asia ad Cutheiam Galatię vrbem, alter in Europa
ad Sophiam Mœsię inferioris residet. Cæterùm neque Turcę vlli, neque Christiani illorum pressi iugo, vel oppida, vel arces, vel pagos more Persarum possident, aut domos paulò munitiores ędificant, cùm id apud illos lege cautum sit. Itaque miserrima est Christianorum Turcis seruientium conditio, cùm neque opibus polleāt, nec vllam seruitutis excutiendę rationem inueniāt, etiamsi Christiani aliundè auxilium laturi videantur, quòd Turcę vbique paratum habeant equitatum, & grauissimū impendeat supplicium deprehensis. Porrò lectissimus apud Turcas equitatus constat ex alis prętorianis. Hæ nobilitate & cultu eximio cæteris pstant. Qui huius generis sunt, ex omnibus prouincijs deligun- *Alæ prætorianæ.*
tur, & à pueritia abiurata Christiana religione, per Eunuchos literis & armis liberalitèr instituti, ad summos honores prouehūtur. In ijs sunt, qui vocentur Mutpharacæ, qui toto orbe conquisiti, vir- *Mutpharacæ.*
tute admirabili prestantes, ea conditione militant, vt quam velint religionem impunè colant: quô fit, vt non modò ex alijs natiōibus etiàm planè ethnicis, sed etiàm nobilitate illustres Christiani, ad Turcam perfugiant, scilicèt momentaneos honores veræ virtuti & vitę ęternę anteponentes. Hi aūt singuli habēt sub seruos non paucos, quorū est cultus laudatissimus & splendidissimus, vt nō multùm à dñis differre videantur: Differunt tamen intersignijs. Atquì apud Selymum nihil neq; pręstantius, neq; validius cēsebat duab⁹ legiōibus ex Ianizaris *Ianizarorū duæ legiōes.*
delectis, quarū fuit semp inuicta virtus etiàm apud

 supe-

superiores Ottomannos. Sunt verò apud Turcas quatuor purpurati Bassę, qui rerum grauissimarum consilijs pręsunt, & per singulas hebdomadas quatuor continuis diebus in regia coeunt, supplicibus libellis respondent, lites dirimunt, Imperatore interìm per fenestellam velo protectam cuncta attentissimè auscultante. Huius ordinis antiquior, Imperatoris scrinio gemmaq; potitur, appellaturque Vesir, & scribis atq; notarijs decreta dictat. His rebus confectis, Bassę prandent, vniuersoque populo, qui in curiam coierit, publicè epulum datur ex oriza, veruecina carne, paneq; & aqua limpida paratum. Sunt apud Turcas Ianizari milites prætoriani, qui peculiari prærogatiua Exarcolam, id est, pileum album, aurea anteriore fascia & cristis insignem, acinaci impenetrabilem, pro galea gestant, lunatosq; calceos alijs vetitos induunt. Arma eorum sunt, sclopettus & arcus, quibus multò maxima eorum pars vtitur, tum quoquè hastę Germanicis breuiores, itemq; gladius incuruus & parua securis: Hi terra marique omnium audacissimè & constantissimè pugnant. Sed de his hactenùs dixisse sufficiat, vt videant Christiani, cuius hostis vires & arma intestinis suis dissensionibus & discordijs in se cócitent & exacuant. Nôrunt Turcæ exactissimè, quæ apud nos gerantur, & vbì arriserit occasio, nostro sanguine suas hastas & acinaces egregiè cruétabút: & sola demùm vexatio dabit intellectum auditui.

Bassæ. *Arma Ianizarorum.* *Esa. 28.*

Hoc eodem anno 1514. obijt Anna Francię regina, Claudię & Renatę parens, quarum natu maiorem Claudiam in matrimonio posteà habuit Franciscus Valesius dux Engolismẽsis, iuuenis egregiꝰ. Tum verò Ludouicus rex rebus Gallicis consulturus, Henrici Angli hostis infestissimi sororem Mariam, missa ad Britannos insigni legatiõe, coniugẽ sibi petijt & accepit summa totius Galliæ gratulatione.

tione.multa mouerunt Henricum,vt cum eo hoste pacem faceret, & in eas nuptias consentiret,alioquì non admodùm addictus Gallico nomini.Porrò Ludouicus iam ætate grauis,cùm nuptias celebrâsset Parisijs regio apparatu 7. Idibus Octobr. ad proximas Ianuarij Calend.mortuus est,nulla relicta prole mascula.Is Ludouicus ducem Mediolani Ludouicum Sforciam in Gallijs captiuũ detinuit in cauea ferrata,erepto omni scribẽdi & quæ cuperet legendi solatio,vbi etiàm ille princeps diem suum obijt. Idem rex florentem regni sui statum maximis obiecit periculis,dum profugis ad ipsum Cardinalibus, Pisani conciliabuli authorib⁹,fauere nõ dubitauit.

Ludouicus Franciæ rex moritur.

Eo anno grauis orta fuit lis inter Bauarię principes Vuilhelmum & Ludouicum,Vuilhelmo ex patris suprema voluntate totum sibi Bauarię ducatũ vendicãte,cùm ad populum longè gratiosior esset Ludouicus,nec se iusta portione principatûs fraudari pateretur.Eam litem sapientissimus Cæsar Maximilianus mira dexteritate composuit,vnicuique sua attributa parte, vndè pax inter illos egregios principes reformata est.

Lis inter Bauariæ duces.

Ea cõponitur.

Circa hæc ferè tempora, vel non longè antè,Emmanuel potentissimus Lusitaniæ rex, Alphonsum præcipuum ducem suum cum insigni classe misit ad Malacham, quæ est aurea Chersonesus,sic dicta ab auri, gemmarũ & variorum aromatum insigni copia. Est autem Malacha vrbs mirę magnitudinis, & id temporis Mauro regi Mahometanæ superstitionis parebat.Vrbs à Lusitano obsidetur,fit atrox pręlium, victor Lusitanus vrbem militi prędę datã ingreditur, magna hostiũ cæde edita, exiguo Lusitanorum damno. Rex ipse cum superstitibus Mauris fugit, Christiani opima reportãt spolia:in ijs septẽ elephantes,& tormentorum æneorum ad duo millia.Mox illic arx munitissima constructa, & fœdere

Aurea Chersonesus expugnatur à Lusitanis.

percusso cum diuersarum nationum mercatoribus, celebrius quàm anteà emporium est institutum, vndè hodiè in nostrum orbem magna vis aromatum inuehitur. Multa deindè alia præclarè gesta sunt à Lusitanis in ijs regionibus, admiratione digna, non tam humanis viribus, quàm superni Numinis fauore: de quibus partìm extat epistola lectu digna regis huius Emmanuelis ad Leonẽ X. Romanũ Pontificẽ.

Tres soles. Eodem 1514 anno visi sunt Vuittembergę tres soles, quibus singulis cruentus inesset gladius. In Rottweil etiàm sol adspectu sanè quàm horrendo apparuit, varijs diuersorum colorũ septus orbibus:

Tres lunæ. bis quoquè tres lunæ conspiciendas se prębuerunt.

Nno 1515. Ludouico regi Galliarũ vita functo successit Frãciscus Valesius, procerũ & regni totius suffragijs rex creatus, q̃ licèt iuuenis esset, tamẽ iã antè bellicæ virtutis & magnæ liberalitatis haud obscura indicia dedisset. Is, vt erat magno & elato animo, mox cogitationẽ om̃em ad Mediolanense bellum adiecit, nouo etiàm & anteà inusitato per inaccessas priùs alpes itinere vsus, exercitu maximas difficultates fortitèr superante. Potuissent facilè eius conatus om̃es retardari, nisì tum pleriq; Heluetij non semèl admodùm importunos & refractarios se præbuissent. Qui tamen arte quadam ad pugnam prouocati, incredibili & effera primùm in Gallos audacia irrumpentes, magnam non absque suorum clade stragem ediderunt, sed altera luce victi à Gallis, Mediolanum se receperunt: vndè tamen paulopòst excedentes, Maximilianum Sforciam ducem magno eius dolore hostibus obiecerunt, qui penè mẽtis inops, arcem inexpugnabilem seque sub certis conditionibus Gallo dedidit, cui

Franciscus Valesius fit Galliæ rex.

Mediolani arx deditur Gallo.

ea

ea victoria multo sanguine stetit.

Hoc anno Lusitaniæ rex Emmanuel Vlysbonæ edidit insigne spectaculum Elephanti cum Rhinocerote certantis. Est vtrunque animal immani corporis vastitate, sed longiora crura sunt Elephanto. Naturale autem illis inest odium alterius in alterũ, idque propter meliora pascua, vt quidam scribunt, quæ sibi inuicèm præripere nituntur. Rhinoceros, teste Pausania, duo habet cornua, alterum insigni magnitudine de naribus extans, alterum quod supernè erumpit, exiguum quidé, sed validissimũ. Fuit eiusmodi bestia viua allata regi Portugalliæ Emmanueli anno 1513. ex India, colore buxeo siue vermiculato, testis clypeatis tecta, omniq́ue ex parte armata. Cùm autem certamen initurus est Rhinoceros cum Elephanto, cui genitus est hostis, vt inquit Plinius, cornu ad saxa limato, aluum maximè petit, quam scit suis ictibus peruiam esse. Porrò Elephantus dentibus maximis & fortissimis cutem Rhinocerotis, quantunlibèt durã & vix iaculo peruiam, validissimo ictu lacerat, dentibusq́ue dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno, vt diximus, Vlysbonæ fuit, Elephas succubuit. Est hoc in Elephante admiratione dignum, quòd est illi patrij sermonis intellectus, officiorumq́ue memoria, nec vllum aliud animal humanis sensibus propiùs accedit. Et quãuis sit immani corporis mole, & inter terrestres bestias facilè maximus, tamen vsqueadeò ab homine domari se patitur, vt in India, vbì frequentes admodùm sunt, aratrum trahere, & necessaria quæque ex rure domum vehere non recuset. Laudetur Deus in creaturis suis, & eius erga homines immensus amor, quem nobis tam varia diuersissimarum creaturarũ in hominũ vsum conditarũ ministeria apertissimè loquuntur, ꝓuocet nos ad illũ redamandũ.

Pugna Elephanti & Rhinocerotis.

Rhinoceros.

Elephas proximè accedit ad sensum hoĩs.

Eodem anno mortẽ oppetit Philippus ab Oberstain

Philippus Oberstenius moritur. ſtain Archiepiſcopus Colonięſis, vir ſanè longiori vita dignus, in cuius locũ ſuffectus eſt Hermannus à Vueda, qui tandèm verſutiſſimorum quorundam hæreticorum aſtu & fraude, à Catholica fide in errores traductus, loco motus eſt, vt alibì dicemus.

Inundationes aquarum. Fuerunt hoc anno tota ferè Europa magnę aquarũ inũdationes, quæ etiàm arbores & domos euerterint. In Heluetijs quoddam flumen, quod anno 1513. ex mõte quodam eruperat, hoc anno cùm iam inſtàr maris excreuiſſet, tantum terrorẽ attulit eius loci incolis, vt ad montium cacumina confugerint: & paulò pòſt ſumma vi & maximo impetu illa vndarum cõgeries fractis rupibus, & obuijs quibuſq; obrutis, in vaſtum mare ſeſe euoluit.

Hac tempeſtate Selymus Turcarum Imperator, cùm iam mira celeritate & diligentia copias in Armenia ſuperiori ęſtate nõ parùm attritas & acciſas, reparâſſet, ad Iſmaëlẽ Perſarum regẽ cõtendit. Prius tamẽ, quàm in Armeniã interiorẽ ſe reciperet, expugnandũ ſibi ſumpſit Aladolũ, Tauri & Antitauri regẽ, à quo ſe meminerat è Perſide diſcedentẽ, paulò antè per ſummã fraudem inſignes clades accepiſſe. *Gẽtes Tauri & Antitauri.* Gentes, quibus imperat Aladolus, bellicoſę inprimìs & numero ampliſſimę ferũtur, ſed agreſtes ſunt atq; efferæ, & magna parte venationibus ac latrocinijs deditę. Ortæ dicuntur ex Galatis, Cappadocibus, Armenijs, veteribusq; minoris Aſiæ colonis, q propter aſſiduas bellorũ iniurias ſuperioribus ſeculis, & maximè cùm Tamerlãnes Scytha horrendum in modum Orientem populabundus peruaſit, ad hæc montoſa tanquàm pacata ſeſe loca contulère, aliquot primò ligneis pagis, mox quibuſdam illuſtribus oppidulis conſtructis. Itaque Selymus totis viribus adortus Aladolum, non abſque magna ſuorum ſtrage eum in fugam compulit, ſed nequedùm parta hac ratione victoria, eius prǽfectum Saxouaroglem

Selymus profligat Aladolum.

roglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cùm alioquì infesto in Aladolum esset animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & non multò pòst captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iussit, omnemque eius ditionem in prouinciæ formam redactam, sibi subiugauit. Inde perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandam irrupissent, Byzantium cum paucis redijt, & magno conflato exercitu Pannonios duplici incursione citò repressit. Ità ille immanis Tyrannus tam facilè & in Asia & in Europa diuersissimis locis præsentem se exhibuit, vtrobiquè ex hostibus victor. Habēt Christiani in Turca Nabuchodonosor suum, qui illorum ceruicibus plusquàm ferreum iugum imponat.

Per id tempus conuentus aliquot insignium regum habitus est Viennę, putà Maximiliani Cęsaris, Vladislai Hungarię ac Boëmiæ, & Sigismundi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihil Selymũ, quòd rumor esset contra ipsum illos reges arma sumpturos: sed vbì cōperit alia illic tractata esse, eo metu solutus, ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmissimis præsidijs cum Solimāno filio suo. Causa huius cōuentûs hæc fuit: Maximilianus Cęsar vnicam Vladislai Pannonię regis filiam Annam volebat alteri ex nepotibus suis, filijs Philippi Hispaniarum regis desponderi: porrò ad eiusdem Annę nuptias non minùs adspirabat Iohannes Zapolitanus, filius Stephani Scepusiēsis comitis, cui ea in re maximas ferebat suppetias mater eius vidua, cōciliato sibi procerũ fauore. Vladislaus rex propēsus videbatur in Maximilianum: sed cùm nihil effici posset ob studia eorum, qui Iohanni fauebāt, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipso armorum strepitu nascitur Vladislao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atque indè

Conuentus regum Viennæ.

indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata est & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladislaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigismundo Poloniæ rege Viennam se cõtulerunt, vbì cum Anna facta sunt sponsalia, & simultates ac suspiciones omẽs extinctæ, & principes isti perpetuo fœdere sunt cõiuncti, atque arctissima inter Maximilianum & Sigismundum amicitia conflata. Annam posteà duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Christianissimus Imperator.

Selymus oppugnat Aegypti Sulthanũ.

NNO 1516. cum ingenti exercitu Selymus Persarum regem inuasurus, in ipso belli apparatu intellexit Campsonem Aegypti Sulthanum magnis contractis copijs stare ab Ismaële Persarum rege, & nulla ratione passurum, vt Persas bello appetat. Id quidem consternauit nonnihil Selymum, & conatus est Sulthanum muneribus in suas partes trahere, sed frustrà. Itaque hunc sibi modis omnibus oppugnandum statuit. Atque hac in re mirificè illi fortuna arrisit, ità vt admodùm breui spatio Syriam, Aegyptum, Iudæam suo imperio adiecerit. Habebat Campson Mamaluchorum fortissimum exercitum, sed eorum superbum ac impotentem dominatum iampridèm pertæsi erãt Aegyptij. Mamaluchi, Christianæ religionis desertores sunt omnes, à captiuitate Mahometana superstitione, eiurato Christi cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio casu exceptos, vendant mercatoribus: ijq; rursùs corporis & viriũ indole, vel animi vigore præstantes, Alexandriam, atque indè ad Sulthanum Aegyptium, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à lanistis & præceptoribus institui. Vbì iam per ætatem nôrunt egregiè tractare arma, & militiam

Mamaluchi qui sint.

exercere, tunc ſtipendia facere incipiunt,& in prætorianos equites allegũtur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò ſeruiunt. Atq; ij omnes Chriſtiana ſunt religione initiati, quam abiurare coguntur. Nemo enim Mahometano vel Iudæo patre genitus, poteſt in equitum numerum adſcribi, idque adeò, vt nec ad Mamaluchorũ filios dignitatis equeſtris iura tranſeant, immò nec Sulthanus ipſe ad filios imperium tranſmittat. Multi perditæ vitæ & iudicijs damnati, è Chriſtianorum prouincijs eò confugiunt, qui mox deciſis præputijs & CHRISTO abiurato, ſi bello idonei ſunt, ad ampliſſimos honores proueh untur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus ſummè inuiſos reddiderunt: quod Selymo commodiſſimè cecidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam viliſſimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incredibili celeritate prẹter expectationem omnem ad Campſonem delatus, Caierbeium Campſonis præfectum iam proditoris animos induiſſe, & à Campſone ad ſe cum magna exercitûs parte deficere paratum inuenit. Vbi ad pugnam ventum eſt, mirabili & præferoci audacia Mamaluchi Turcas inuaſerunt, ità vt ſummo in diſcrimine verſarẽtur, donèc diſploſis in Mamaluchos tormentis, & recenti equitum multitudine ſuperueniente, victoria illis erepta eſt, ad quod plurimùm contulit Caierbeij perfidia & defectio. Campſon ipſe à ſuis è prælio fugientibus in arena protritus occubuit, vir ſeptem & ſeptuaginta ætatis habens annos. Hac victoria potítus eſt Selymus, quod mirum videri poſſit, eodem ipſo die, quo biennio antè Perſas ſuperârat. Mamaluchi in Campſonis locũ Tomumbeium ſtrenuum virum delegerunt. Interìm Selymus occupata Syria, totus Aegypti opibus imminebat, maxima

Chriſtiani qui ad Mahometanos cõfugiant.

Aegyptus quot ſeculis preſſa à Mamaluchis.

Campſon Sulthanus occumbit.

xima in eo itinere ab Arabibus damna perpessus, qui eius exercitum miris modis exagitabant.

Selymus venit Hierosolymam. Porrò Selymus antequàm Aegyptũ peteret, Hierosolymam adijt, veterumq; prophetarum sepulcra suppliciter veneratus, Christianis sacerdotib⁹ Domini sepulcrum obtinentibus, pecuniam in alimenta sex mensium largitus est. Indè expugnata Gaza, Aegyptum petijt, nec iam longè aberat à summo periculo, ipsi ab Aegypti rege structo, cùm ecce quatuor equites ex Tomumbeij exercitu profugi, omnia Tomumbeij consilia ei exposuerũt, quæ res illi & eius copijs salutem attulit. Mox rursùm manus confertæ tanto vtrinquè odio, vt magnã suorum paritèr atq; hostium stragem per mutuum errorem ediderint. Tandèm Tomumbeius receptui canere iubens, quòd se Turcis imparem cerneret, Memphim ꝓfugit. Hæc pugna incidit in 9. Calend. Februar. anno 1517. Postera luce in ipsa vrbe rursùs toto biduo cõtinentèr pugnatũ est, tanta Mamaluchorũ pertinacia & virtute, vt Selymus victoria desperata iusserit vrbẽ maximam & longè populosissimam inflammari, quod tamen incendium paulò pòst, cùm suos euasisse superiores didicisset, restingui iussit. Ità capta est ea vrbs longè amplissima, & Tomumbeius fuga sibi consuluit. Ad extremum cùm totiès victus, etiàm oblata à Selymo pace, bellũ redintegrâsset, captus & gula fracta in ipsa Memphitica vrbe extinctus est, summa priùs ignominia à Turcis affectus. Accidit hoc Idib. April. anno 1517. Ità nimirùm se habet rerũ humanarũ conditio, vt nemo sit quãtunuis potẽs & rebus om̃ibus afflués, qui nõ facilè possit è sũmo infimus, & ex fortunatissimo calamitosissim⁹ effici. Quod ꝓptereà sic est diuinę ꝓuidentię cõsilio ordinatũ, vt faciliùs hoĩes fortunę ludibria possint despicere, & summo bono ꝑpotenti Deo constãtiùs inhærere. Paulo antè Sul-

Capit Gazam.

Pugna atrox.

Memphis capitur.

thanorum

thanorum Aegypti fuerat sanè formidãda potestas, quæ necopinatò ità repentè omnis protrita est, vt vsq; ad regis Aethiopum longè potentissimi fines oĩa cesserint victoris Selymi imperio: cuius certè hominis fuit effera crudelitas, indigna tot rerũ prosperrimis successibus, nisì quòd tergis Christianorum hac Turcicarũ victoriarum perpetuitate asperrima flagella parabantur. Aegypto Selymus præfecit Caierbeium proditorem Campsonis, & Syriæ Gazellẽ, multisq; è memphi ablatis tũ publicis tum priuatis nõ sinè magna inuidia ornamẽtis, Byzãtiũ redijt, priùs tamẽ hyeme subsequẽte in Syria exacta. Intereà dum hæc in Syria & Aegypto gerũtur, Christiani principes nõ solùm nihil mouent cõtra Turcas, sed more suo intestinis bellis, præsertìm in Italia, sese conficiunt. *Caierbeius proditor, fit Aegypti præfectus & Syriæ Gazelles.*

Nno 1517. Selymus Turca, vt iam diximus, cepit Memphim, siue Alcairum, & mox Aegyptum omnẽ in suã redegit potestatem. Tomumbeius Sulthanus fugam arripiens, cùm se in palude quadam inter iuncos & arundines occultâsset, immersus aquis vsque ad summum pectus, captus & ad Selymum perductus est. Qui iussit primùm tradi cum tortorib9, vt de Campsonis thesauris quærerẽt: sed ille nihil prẹter suspiria & horribiles gemitus in summis cruciatibus protulit. Postero die vili camelo impositũ, ac detrita indutũ veste, reuinctis à tergo manibus, per omnia vrbis Memphiticæ fora & celeberrimas regiões circunductũ, laqueo ei gulam frãgi, atq; vt trãseuntibus ludibrio foret, vnco ferreo suspẽsum supra fornicẽ relinqui iussit. Multis ea res lachrymas excussit, atq; vtinàm moueret etiàm Christianos dynastas, quibus possint facilè *Tomumbeius capitur.* *Laqueo gula frangitur.*

etiàm peiora à tam feris & barbaris tyrannis accidere. Quātùm autem creuerit Turcarum potentia tot amplissimarum ditionum & inprimìs Aegypti accessione, dici vix queat. Sulthanis enim Aegyptijs nō modò Aegypt⁹, sed etiàm Syria, Palęstina, Phœnicia, Iudæa & plures aliæ prouinciæ parebant, quæ illis extinctis, in ius victoris Turcę concessēre. Quis verò vel solius Aegypti opulentiam pro dignitate explicet? Pomponius Mela lib. 1. cap. 9. dicit esse terram expertem quidem imbrium, sed tamē mirè fertilem, & hominum aliorumque animalium perfœcundam generatricē: idque Nilum efficere, amnium in nostrum mare permeantium maximum. Viginti millia vrbium ait, Amasi regnāte, in ea fuisse. Recētiores quidam ob soli præcipuam fœcunditatem & hominum frequentiam adeò eam excultam fuisse scribūt, vt decem & octo millia insigniorum vrbiū in ea extructa numerētur. Ipsa vrbs Memphitica incredibili fertur hominū multitudine abundare, & nihilo minùs res necessarias omnes affatìm ibì suppetere, dēptis lignis, quæ ad pondus vendant. Memphis eñ & Alcayrum (olìm Babylon Aegypti) pro vno oppido censentur, tametsi Nilus interfluit, nec aliquo ponte coniunguntur. Auget oppidi amplitudinē suburbanus ager, qui vicos propè innumeros obtinet. Pomponius Mela loco suprà memorato inter alia etiàm Aegypti Labyrinthum describit his verbis: Psammetichi opus Labyrinthus domos mille & regias 12. perpetuo parietis ambitu cōplexus, marmore extructus ac tectus, vnum in se descēsum habet, intùs penè innumerabiles vias, multis ambagibus hùc & illùc remeantibus: sed continuo anfractu, & sæpè reuocatis porticibus ancipites: quibus subindè alium super alios orbē agētibus, & subindè tantum redeunte flexu, quantum processerat, magno & inexplicabili tamē errore perplex⁹ est. Et paulò

20000. vrbes in Aegypto.

Memphis amplissima vrbs.

Labyrinthus Aegypti.

paulò infrà, Thebæ vtiquè, inquit, (vt Homero dictum est) centũ portas, siue (vt alij aiunt) centũ aulas habent, totidem olìm principũ domos, solitasq; singulas, vbì negocium exegerat, dena armatorum millia effundere. Sic ille. Sunt qui Thebas putẽt esse Heliopolim, quæ secundùm Strabonẽ olìm fuit sacerdotũ habitatio, hominũ Philosophię & Astronomiæ deditorum, quos pręclaris affectos olìm fuisse priuilegijs, etiàm diuinæ literę testantur. De Pyramidum admiranda structura multa quoquè commemorari possent, nisì ea res intolerandam haberet adiunctam stultitiam & vanitatem. De ijs ità scribit Solinus: Quæ in Aegypto fuère erectæ turres, fuerunt fastigiatæ vltra excelsitatem omnem, quæ manu fieri possit. Pyramides in Aegypto, inquit Plinius, regum pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio &c. Trecenta sexaginta hominum millia annis viginti amplissimam Pyramidem construxisse produntur. Ridicula quidem & stulta est hæc structura, sed tamen colligi indè possunt regum Aegyptiorum immensæ opes. Habet præterea sola Aegyptus balsami nobilissimum & odoratissimum liquorem, quĩ ad nos ferè non nisì vitiatus adfertur. Hęc omnia iam possident Turcæ, & quod maximè dolendum est, etiàm Iudęa, quam Christus Deus sua pręsentia mirabilitèr illustrẽ reddidit, ab illis occupatur, nec Christiani quicquã curant minùs, quàm vt eam ex illorũ manibus extrahant. Immò quidã hoc potiùs spectare videntur, vt quod superest Christianarum ditionum, Turcis prodant. Certè si Christiani inter se animis essent coniuncti, facilè recuperarent quæ sunt ablata à barbaris: sed ò tẽpora, ò mores. Iuuat scilicèt esse miseros. Enimuerò nè quid ad summam calamitatẽ reliq sit, quotidiè noui fingunt errores, & religio Christiana sub pretextu verbi Dei & purĩ Euãgelij, ab infaustis hoĩbus indiès magìs ac magìs obscu-

Thebarũ vrbs.

Pyramides Aegypti.

obſcuratur. Apud Catholicos quoq; parua aut nulla eſt morum correctio: atq; ità mali Catholicorum mores produnt Chriſtianam Remp. hęreticis, Hæretici porrò eam produnt Turcis & barbaris.

Martinus Luterus noua ſpargit dogmata.

Hoc anno Martinus Luterus, Auguſtiniani inſtituti monachus, cœpit in Germania noua ſpargere dogmata, & res nouas moliri, quę tandem toti orbi Chriſtiano exitiũ adferrent. De hoc homine accuratiùs aliquãtò agendũ eſt, vt poſteritas oĩs de illo & eiꝰ audaciſſimis facinoribꝰ certiùs ęſtimare queat: pręſertìm cùm præter alios eius hominis fautores, Iohannes Sleidanus Commentarios cõſcripſerit de Statu religionis & Reipublic. Carolo quinto Cęſare, in quibus ità tuetur Luteri & diſcipulorum eius cauſam, vt blanda & mellita oratione, religiõis negociũ cum alijs pleriſq; rebus geſtis cõmiſceat, ità vt miro artificio dum lectorẽ detinet hiſtoriarũ varietate, ſimul incautis & imperitis animis, identidèm etiàm inſigniter mentiendo, damnatorum iam olìm dogmatum virus exitiale inſtillet. Atq; vt dictis ſuis, q̃ ipſe nõ fuit neſcius, q̃ in múltis à vero abhorreant, fidem maiorẽ conciliet, Paulũ Iouium & Iohannẽ Cochlęum, tacito vtriuſq; nomine, in Epiſtola nuncupatoria per calumniã impudentèr perſtringit, cùm illis viris longè certè charior fuerit fides, quàm Sleidano & pleriſq; alijs ſectarijs, qui cũ Catholica fide omnẽ etiàm pudorẽ & dictorum factorumq; conſtantiã & fidem abieciſſe cernuntur.

Comẽtarij Sleidani pernicioſiſſimi.

Mendacia in negocio religionis quam deteſtanda.

Mentiri aũt, pręſertìm in fidei ac religiõis negocio, tam eſt pernicioſum & execrabile, vt quiſquis vel ſemèl de induſtria quod falſum ſciret, ꝓ vero affirmâſſe depræhenſus fuerit, illi omnis deincèps fides iure optimo detrahenda videatur. Mirum certè eſt, pleroſq; etiàm Catholicos vſqueadeò Sleidani lectione delectari: ſed quia volumus paſsìm oĩa etiàm ſuſpectę fidei hominũ ſcripta legere, & videmur

nobis

nobis ea eſſe iudicij acrimonia & maturitate, vt facilè de quibuſlibet ſtatuere poſſimus, falſaq; à veris internoſcere, ideò tam multi adeò leuitèr & puerilitèr in fœdos errores prolabimur, quorum meritò pudere poſſit nõ modò graues viros, ſed etiàm decrepitas anus & deliros ſenes: & tamẽ interìm videmur nobis in luce Euãgelij verſari, plꝰ videre quàm viderint Maiores noſtri, à quorũ nos grauitate, integritate, prudẽtia, cõſtantia lõgiſſimè diſtamus: & plerunq; temulẽtę mulierculæ & ex infima plebis fæce ſtolidiſſimi ac ſtupidiſſimi blaterones ſcripturas diuinas egregiè crepitãt, eas ſe quouis Theologo rectiùs intelligere procacitèr iactitãt: & eſt certè deniquè eò iam redacta res, vt dũ vel maximè Euangelium & purã doctrinam pleriq; omes Catholicæ Eccleſiæ deſertores ſibi vendicant, & magna vocis animorumq; cõtentione buccinare & crepare non deſinunt, in quendam horrendum atheiſmũ, & certiſſimum ethniciſmum prolapſi cõſpiciantur, adeò vt nõnullis locis vulgus miſerabile iam in varias pugnanteſq; diſtractum ſectas, non videat quid ſequi & amplecti debeat, & non multùm à ſuprema ſalutis omnis deſperatione abeſſe videatur. Sed hæc in ipſo proceſſu opportunis locis fortaſsè commodiùs demonſtrabimus. Iam ad Luterum veniamus. Is natus eſt Iſlebij, in celebri Comitatu Mansfeldenſi, anno ſalutis 1483. pridiè D. Martini, cuius nomen accepit in baptiſmo. Puerulus ſcholas adijt Iſlebij, indè Magdeburgum, pòſt anno abſoluto Iſennacũ Thuringiæ oppidum profectus, exactis illic annis quatuor, Erphordiam inſignem Thuringię vrbem, Academia celebrem, ſe contulit, vbì anno ætatis 20. artium magiſter creatus eſt. Indè cùm Iuriſprudentiæ animum appuliſſet, ambulãs cum ſocio in agro, repentè fulminis ictu ſocium perdidit: qua re territus & conſternatus, multis ſtupentibus, relicto mũ-

Luterus quandò & vbì natus. 1483.

Fit monachus Augustinianus. do & spretis omnibus, D. Augustini institutũ Eremitanum complexus est. Quod quidem si solo, vt appáret, seruili adactꝰ timore fecit, debili sanè fundamento nixus est, quippe cùm eiusmodi timor etiàm à Cicerone ethnico rectè vocetur non diuturni magister officij. Quanquàm non est culpandus, qui vel metu solo ad vitam corrigendam adducitur: sed tamen oportet niti ad magìs magisque obtinẽdam charitatem, quæ foràs mittit timorẽ illum. Verùm quocunque demùm animo Luterus cœnobium petiẽrit, certè in eò integrum annũ ante solennẽ professionem, vt moris ęst, nouitius cõstantèr perseuerauit, & deindè palàm professus est monachum, atq; *Facit professionem.* annis quatuor non instrenuum se prębuit in exercitijs spiritalibus, licèt quędam in eo apparérent, quę de mali dæmonis commercio suspectum eum redderent, illud inprimìs, quòd cùm aliquandò in Missa *Marc. 9.* diceretur Euangelium de expulso surdo & muto dæmonio, subitò corruens exclamaret, Non sum, Non sum. *Habet commerciũ cum dæmone.* Immò verò ipse nõ semèl in suis scriptis testatus est, se probè cognitum habere diabolum, & plus quàm frustũ vnum salis cum eo comedisse: quę quidem dictu sunt horrenda. Cùm autem Saxoniæ princeps Fridericus Vuittenbergæ nouam cõstituisset Academiã, ad eam quoquè Luterus anno 1508. *Academia noua Vuittenbergæ.* 1508. missus, publicè pręlegit Logicen & Physicen Aristotelis. Triénio pòst Romam ire cõpulsus cuiusdã litis componendę causa, ea transacta, redijt Vuittẽbergam, & Doctor Theologię factus, *Fit Doctor Theologiæ.* cùm esset disputator vehemens, primùm quidem Vuittenbergę, mox etiàm Heidelbergę ingenij & eruditionis famã disputãdo captare cœpit, nouis ꝓpositis thematîs.

Sleidanus à Leone x. pręclarã suã orditur historiam, & in ipso eius limine egregiè mentit: sed ità tñ, vt hęc mendacia ei cũ toto grege cõmunia sint: nec ideò tñ minùs turpia, cùm etiã religionẽ attingant,

de cuius receptis approbatisq; sententijs nemo nisi perniciosè mentitur. Verba Sleidani sunt hęc: Leo X. Pontifex Romanus, ex familia Medicea, Florentinus, pro sua, quam in omnes Christiani nominis ecclesias habere se putabat, quadam vsurpatione maiorum, potestate, &c. Primò quidem, nō putabat Leo pontifex (quem Sleidanus Romanum vocat, maximum pro suo candore non vult dicere) ad se pertinere curam omnium ecclesiarum, sed ex Euangelio certus erat dictum esse Petro ab ipso Christo, Pasce oues meas: nec ignorabat Romanum pontificem esse Petri successorem. Fortè non legerat Sleidanus illud Ambrosij in prioris Epistolæ ad Timotheum caput 3. Cùm totus mundus Dei, Ecclesia tamen domus eius dicitur, cuius hodiè rector est Damasus. Deindè non sibi eam vsurpârunt Pontifices authoritatem, vt Sleidanus aculeatè scribit nō sinè insigni tot sanctissimorum Pontificum iniuria, sed à Christo sibi demandatum in totum orbem Christianum vbicunquè res postulauit, exercuerūt. Mox addit ille Sleidanus, pontificem missis per omnia regna literis atq; diplomatis, omnium delictorum expiationem ac salutē æternam esse pollicitum interuentu pecuniæ, quam quisque daret. Multa hîc fraudulentèr silet ille hostis Pontificum. Ità enim non solent promulgari indulgentię vel condonationes. Petijt autem pōtifex subsidium pecuniarium pro structura templi S. Petri apostolorum principis, & eam pia animi deuotione largientibus dedit indulgentias, quæ tamen non dantur nisi verè pœnitentibus, & contritis, atque sua peccata confitentibus. sic enim solent habere diplomata condonationum. Nec putandus est pontifex liberalitèr eruditus alitèr scripsisse in suis diplomatîs, licèt fortassis quidā importuni earū indulgentiarū prędicatores, turpis quęstûs causa, pro cōcione temerè multa

Ioan. 21.

Cā Indulgentiarum a x Leone missarum

dixerint: quæ culpa non debuit à Sleidano conferri in pontificem. Ità ille bonꝰ vir suam lepidam historiam orditur ab iniurijs & calumnijs in Romanũ pontificem, & in rebus grauissimis impudentèr mẽtitur: qui si volebat repræhendere abusum, qui nõnunquàm etiàm in prædicandis indulgentijs incidebat, debebat abstinere ab insectatione Pontificis, de quo paulò pòst idem ipse scribit, quòd Luterus illius arbitrio atque potestati omnia sua scripta, vitam quoquè & salutem permiserit, scripseritq; quicquid à Pontifice profectum fuerit, eo loco futurum apud se, àc si dimanâsset à Christo. Quæ Luteri verba tum Luterũ ipsum, tum Sleidanũ quoquè egregiè pudefaciunt. Sed ad narrationem reuertamur.

Lutheri ad Leonem.

Intereà Romæ Leo Pontifex largissimas promulgat condonationes siue indulgentias, eiq; negocio in Germania pręficit Moguntinum Archiepiscopũ Albertum, principem celeberrimum. Is ad prędicãdas eas indulgentias delegit Iohannem Tetzellium Dominicanum. Ea res pessimè habuit quosdam Ordinis Augustiniani, inprimìs Iohannem Staupitium, eius Ordinis Generalem per Germaniam Vicarium, virum nobilem, facundũ, & Friderico principi charum, itemque Martinum Luterum Lectorem Ordinarium Vittenbergæ. Et quia interdùm non parui abusus eiusmodi euulgandis indulgentijs sese immiscuerant, indè sumpta occasione, Luterus primùm in indulgẽtiarum immodicos quosdam & sordidos, suo duntaxàt quæstui seruientes buccinatores acritèr inuectus est, datis ad Moguntinum antistitem literis, in quibus longè alitèr scripsit de salutis certitudine, q̃ paulopòst in sua Captiuitate Babylonica & scriptis alijs. Ait enim inter cætera, vbiquè Dominum difficultatem salutis denunciare, & Apostolum iubere sempèr in timore & tremore nos operari salutem nostram, & id genus multa

Origo turbarum in religiõe & Germania.

Oppugnat Lut. indulgentiarũ præcones.

multa alia, quæ Sleidanus fraudulentèr tacet, quia videt ea è diametro cum posteriori Luteri doctrina pugnare. Mox verò Luterus etiã 95. ꝓpositiões palã edidit, quibus indulgentias oppugnauit. Contrà verò Tetzellius 106. propositiones euulgauit, Luteranis planè contrarias. Ex hac lite ortum est illud immane & horrendum Luteranæ hęreseos incendium, quo tota penè Europa postmodùm conflagrauit. In ipsis huius Tragœdiæ initijs visus est Luterus etiàm plerisque viris grauibus & eruditis non pessimo zelo moueri, planeque nihil spectare aliud, quàm Ecclesię reformationem, cuius quidã deformes abusus non parùm malè habebãt bonos omnes. Sed vbì Luterus totum suum pectus nõ diù pòst aperire cœpit, facilè patuit, quàm ille nihil spectaret minùs, quàm Ecclesię pacem & repurgationem. Verùm multis imposuit eius simulata humilitas & erga Pontificem reuerentia, qua illi necessariò vtendum erat, donèc sibi parâsset vires, quib9 fretus, omnem iam vndecunquè occurrentium aduersariorum impetum sustinere posset. Scripsit Leoni Pontifici literas in quibus etiàm hęc eius verba legebantur: Quare beatissime Pater, prostratum me pedibus T. B. offero, cùm omnibus quę sum & habeo. Viuifica, occide: voca, reuoca: approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam, vocem Christi in te presidentis & loquentis agnoscam. Habebant hæc speciem quandam pietatis, sed longè alium reipsa paulo pòst se declarauit. Multi fuêre olìm insignes heretici, & ingenio quidẽ ac eruditiõe Lutero lõgè superiores: sed qui tam impotẽti & effera animi audacia ac importunitate fuerint, haud facilè vllos inuenias. Fruebatur amplissimi principis Saxoniæ Friderici patrocinio, cuius tunc erat cæteros Germaniæ proceres precipua ferè authoritas, potentia, liberalitas: & ideò facilè contemnebat minas & pi-

Luterus omniũ importuniss.

luterus propositiones 95 edidit.

verba luteri ad Pontificem

cula omnia,atq; indiſcriminatìm in quoſlibet tum Eccleſiaſticos tùm ciuiles magiſtrat⁹ petulãtiſſimè incurrebat,probraque & conuicia procaciſſimè iactabat,vbiquè ferè in id vnum p̃cipuè intentus,populo vt placerét quas feciſſet fabulas,populiq; gratiam & applauſum captaret. Et quia multa erant in Clero vitia, quem ille apud laicos in odium & inuidiam adducere modis om̃ibus conabat̃, ea ſumma animi acerbitate omnibus propalare, mirè exaggerare,& impudentèr multa fingendo in vulgus ſpargere ſtuduit. Et certè breuì ille multis id effecit locis,vt Clerus om̃is non alio q̃ luporũ loco apud laicos paſsìm habitus ſit:adeò vt paſsìm in ſuis domibus pontifices,ſacerdotes, monachos luporum forma & ſpecie depingi curârint, & incredibili odio atque contemptu proſecuti ſint. Et fuit id quidem veriſſimum ,Clerum multis abominandis ſcatere vitijs,q̃ cùm nulla Prælatorum ſeueritate caſtigarentur,permiſit prępotens Deus huius importuni & improbi apoſtatæ conatus non inanes habere ſucceſſus, Clerumque in ſummum venîre contemptum,vt vel ſic tandèm reſipiſcerent. Atq; vtinam vel ſola vexatio dediſſet intellectũ auditui. Dolẽda certè res,pleroſque adeò in Clero occæcatos,vt propemodùm ſtupidi & ab omni ſenſu alieni, ipſas ſuas ſupremas calamitates nec animaduertere quidẽ videantur,& in ſummis animæ & corporis periculis haud aliter atque in certiſſima ſecuritate verſentur. Atq; hęc vna ferè & præcipua ratio eſt,cur Luteri & eius diſcipulorum nefanda dogmata & impij conatus vſqueadeò felices habuerint progreſſus multis annis, quòd nulla apud Catholicos, etiam in ipſo Clero, ſecuta eſt vitę in melius commutatio,vt iam meritò pudere nos debeat ſocordię & impudentię noſtræ, qui videmus nos vndiquè Dei iuſto iudicio propter peccata noſtra tot malis obrui,

Venditat ſe vulgo.

Eſai. 28.

rui, nec tamen operam damus, vt moribus rectiùs cōponendis & corrigendis iram præpotentis Dei à nostris ceruicibus auertamus. Nihil prorsùs viriū est in istis impijs & blasphemis hæresum fabricatoribus, nisi quantùm vitę nostræ corruptione illis subministratur atq; fouetur. Sed de his satis.

Eodem hoc anno, qui fuit 1517. insignis quidam pirata Petrus Lōgus natione Frisius, cum 500. perditis nebulonibus mare infestum habuit, & vrbes maritimas aquilonares egregiè diuexauit. Voluit is vastator Danorū, vindex Bremensium, interceptor Hamburgensium, crux Batauorum prædicari. Insignia eius & vestium ornamenta, patibula & rotę pictæ, dignū tali patella operculū. In Italia hoc ipso anno armatæ acies in aëre visæ sunt infestis inter se signis concurrere & pręliari.

Frisius pirata.

In Italia Acies armatæ in aere visæ.

Eodem anno Christernus rex Danię & Noruegię Suediam occupare cupiēs, cùm viribus nō posset, ad callidas artes conuersus, cœpit ad defectionē quosdam è prioribus regni solicitare. Fertur Episcopus Vpsalensis Gostauus in eius partes cum nōnullis alijs concessisse. Sed illo à Stenone Suediæ gubernatore represso, Christiernus rē ad arma contulit, & Stocholmiam regni metropolim obsedit, sed frustrà. Itaque per dolum inducijs postulatis & acceptis, vbi à Stenone exercitus eius, qui summa rerum omnium inopia iam diù premebatur, recreatus est, datis obsidibus, Stenonem in castra ad colloquium euocauit: sed Senatus Stocholmiēs sentiens dolum, non permisit Stenonem eò se cōferre. Rursùs ad alias se transferens machinas, vrbem se ingressurum ait, modò priùs dentur obsides salutis suę. Mittunt ad eum aliquot nobilissimi iuuenes, in ijs Gostauus Erichson, posteà Suedię rex, quos ille mox vbi ad naues peruenissent, coniecit in vincula, & in Daniā abijt. Interim annis quatuor quie-

Christiernus Danus Suediā fallacia occupare nititur

uit

uit. Posteà cõscripto milite obsidet rurs9 Stochol-
miam: Senatus iam occiso in pugna Stenone, sub
certis cõditionibus Dano vrbem dedidit. Is donec
militem & arcem confirmaret, fidem datam mini-
mè fefellit. Sed iam satis munitus, conuocat suos,
aperit consilium perdendi ciues: modum quo id fi-
eri possit, tanquàm ipso insciente & inuito, per-
quirit. Illi dant consilium, quod rex amplectitur.
Fit apparatus magni conuiuij, ad quod Suediæ pro-
ceres & quidam alij inuitantur. Danus se iucundũ
præbet, idem Suedi faciũt, ignari periculi sui. Postq̃
triduo epulatum est, cõuiuæ rapiuntur in carceres.
Altera luce portæ vrbis clauduntur, milites armati
ingenti terrore edito, per regiones disponuntur, è
regia duo Episcopi Scarcensis & Strengenensis ad
aream, quæ est ante prætorium, producuntur à car-
nificibus, & mox prostrati capitibus truncantur.
Idem patiuntur alij proceres, & post illos Senatus
vrbis: indè in plebem sęuitum est: multisq; se occul-
tantibus, impúnitas edicto proposita fuit omnib9.
Prodeunt miseri ciues, & ad vnum omnes trucidã-
tur à barbaro milite. Durauit ea cædes aliquot dies
continuos, & immani quadam planeq; barbara ty-
rannide id temporis vsus est rex ille Christiernus,
qui nõ multò pòst, Deo iustã ab illo repetente vin-
dictam, ditionibus suis omnibus eiectus, vagus &
inops in solo alieno exulauit. Tandèm cùm regnũ
comparatis copijs rursùs obtinere vellet, captus &
custodiæ mancipatus est, & captiuus ad supremum
vsq; spiritum permansit. Fertur præsentissimo ve-
neno quorundam opera extinctus, diem suum mi-
serè obijsse. Sub hoc etiàm rege multa ppessus est
vir insignis Georgi9 à Schotborch Lundeñ Archi-
episcopus, q̃ ei nollet tradere insulã Bornholmẽ-
sem. Is episcopus tandèm propter iustitię defensi-
onem exul à sede & patria sua, Colonię Agrippinę
mor-

Deditur Stocholmia Dano.

Crudelitas Christierni.

O sæuitiam plùs quàm barbaricã.

mortuus est post multas huius vitæ ęrumnas & calamitates, quas constanti animo non paucis annis perferre mâluit, quàm dioecesim suam, non vt pastor, sed vt vilis mercenarius, prodere tyrannis. Habitaui ego aliquandiù in ædibus eius, cùm Coloniæ literis operam darem, multaq; vidi in illo virtutum exempla. Vtebatur sæpissimè aspero cilicio ad nudũ corpus, atq; in precibus erat assiduus. Rara quædam in illo prudentia cernebatur, & morum grauitas. Quandò exul venit Coloniam, hospitio receptus est à D. Iohanne Rinckio, patritio Colonieñ, viro celeberrimo atque integerrimo, ab eodémque & eius honestissima coniuge tractatus est humanitate incredibili. Solebat is Rinckius posteà de illo dicere: Fuit exemplo mihi & meis. Plura de eo episcopo dici possent laude digna, q̃ tamen breuitatis studio præterimus.

Nno 1518. Maximilianus Cæsar, conuentus egit Augustæ Vindelicorum, vbì principes electores omnes adfuerunt. Missus quoquè eò fuit Cardinalis Thomas Caietanꝰ vir excellenti doctrina, qui thesauros ecclesiæ Pontificis nomine in bellum Turcicum polliceretur. Eodem anno Maximilianus scripsit Pontifici de turbis per Luterum excitatis, oratq; vt maturè rebus affectis opem ferat: quicquid decreuerit, se curaturum vt executioni mandetur. *Comitia Augustana.*

Per id tempus scripsit Luterus Latinè librũ hoc titulo, Resolutiones disputationum de Indulgentiarum virtute, &c. in cuius Præfatione mirabilitèr se submittit Romano Pontifici: sed vt sibi gratiam apud omnes, aduersarijs odium conflaret. Itaq; hac simulatione nõ paucis etiàm grauibus viris ille primùm *Luterus se submittit Rom. Pontifici.*

mùm imposuit. Porrò aliquot ex eis, qui carmine & prosa valebant, sibi Luterum defendendũ susceperunt, multis coniectis in Prælatos & Theologos conuicijs. Ità sensim Luterus creuit apud vulgus, & aduersarij in contemptum venère. Intereà Luterus citatur Romã, sed excusat se. Negociũ mãdatur Cardinali Caietano, ad quẽ licèt inuitus, venit Luterus Augustã. Erat negociũ illud Romæ certis iudicibus demandatũ, qui Luterũ audirẽt, sed ille causabatur insidias, tum iudices suspectos, tum rei pecuniariæ inopiam, tum malam valetudinem: impetrauit autẽ per Saxoniæ principem, vt intra Germaniam iudices darenť: Erat tum, vt dictum est, Augustæ Cardinalis Caietanus. Is sanè multùm egit, vt hominem ad sanitatem reduceret, sed id frustrà fuit. Id temporis non erat illi à Maximiliano Cęsare data fides publica, sed habebat literas commendatitias Friderici Saxoniæ principis. Nec erat homo malè sibi conscius, sinè trepidatione. Tria illi à Cardinale Pontificis nomine proponebantur: Vt resipisceret, & caneret errorum suorum palinodiam: Vt in posterum fidem daret, se ad illos minimè rediturũ: Vt missa faceret ea om̃ia, q̃ ad Ecclesię perturbationẽ spectare viderenť. Ille verò se errâsse fateri noluit, ad extremũ tñ petijt & obtinuit spatium deliberandi. Postero die reuersus ad Cardinalé, inuenit apud eum quatuor proceres, q essent Cæsari à consilijs. Ibì versutus homo vt omnem à se hæreseos suspicionem apud illos amoliretur, corã Cardinale hanc ex scheda protestationem recitauit: ~~Ego frater Martin⁹~~ Luter Augustinian⁹, protestor me colere & sequi sanctã Romanam Ecclesiam in oĩbus meis dictis & factis, p̃sentibus, p̃teritis & futuris. Quòd si quid cõtrà vel alitèr dictũ fuit vel fuerit, p̃ nõ dicto haberi & habere volo. Hoc vtinàm ab illo syncerè dictũ fuisset. Nõ possum, quin hoc

Luterus venit ad Caietanum.

Luteri coram Cardinale Caietano protestatio.

hoc loco impudẽtissimũ Sleidani mendaciũ paucis cõmemorem, vt ex illo de eius tota historia lector capiat coniecturam. Scribit Cardinalẽ virum doctissimũ hoc tempore ità pdicâsse pontificis dignitatem. vt eum oĩbus scripturis atq; cõcilijs anteponeret. Quis verò vnq̃ credat illũ virũ, in catholica religiõe tã insigniter eruditũ, ausum affirmare, Pontificẽ etiã scripturis diuinis esse anteponendũ, cùm certũ sit, ea q̃ diuinitùs in sacris literis vel iussa vel vetita sunt, etiã Põtificem tum facere, tum cauere debere? Nimìs molestum esset, id genus mendacia sempèr annotare, quibus ille historicus libẽtèr suã adspergit historiam, vt catholicis inuidiam & odium, Lutero & sectis gratiã & authoritatem conciliet. Porrò Cardinalis hac Luteri protestatione accepta, quòd sciret illum multa & dixisse & scripsisse, quæ cum Romana Ecclesia non bellè concordarent, vrgere perrexit, vt pręstaret tria illa, quæ suprà dicta sunt. At ille rursùs protestatur nõ se meminisse quicquam à se dictum esse, quod cum diuinis literis, cum patribus, cum Pontificum epistolis decretalibus, aut cum recta ratione pugnet. Scilicèt ignorabat ille bonus vir se non modò in suis Resolutionibus, sed etiàm in proximo colloquio dixisse multa de Indulgentijs & Pontificis authoritate secùs quàm habeat fides Romanæ ecclesiæ. Perspicua igitur hîc illius fraus appâret. Nam aut fictè & simulatè protestatus est se in omnibus sequi sanctam Romanam Ecclesiam, aut turpitèr mentitur se nihil dixisse contra Pontificum decretales epistolas. Pulchrè ergò quadrat in illum, quod verissimè dictum est ab Iacobo Apostolo: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Addebat autem coram Cardinale, quandoquidem homo sit qui errare possit, libentèr se velle submittere iudicio Ecclesiæ, itemq; vniuersitatum

Sleidani mẽdacium. (handwritten margin note)

Iac. 1.

Ba-

Basileeñ, Friburgensis, Louaniensis, Parisiensis, quã postremam studiorum parentem & iam antiquitùs sempèr Christianissimam vocabat. Non fuit de nihilo, q̄ tantum ille tribuebat Theologis Parisieñ, de quibus tamen paulò pòst longè alitèr suo more scripsit. Nam ab illis multi eius articuli damnati fuêre, quod nullo pacto cōcoquere potuit vir supra modum arrogans & superbus. Ergò etiã istud fraudulentèr dixit. Cardinale autem suum porrò vrgēte propositum, de quo semèl atq; iterùm dictũ est, ille rogauit copiam sibi fieri in scripto respondēdi. Facta illi copia, satìs animi sui duplicitatē declarauit. Nam multa congessit contra Extrauagantē Clementis VI. de Indulgentijs, contra authoritatē decretalium Rom. Pont. contra merita sanctorum, cōtra Indulgentias, contra merita operum bonorum. Et hoc erat sequi in omnibus Romanã Ecclesiam. Minabatur illi Cardinalis, ni resipisceret, excommunicationis sententiam. Timebat verò Luterus, nè à Cardinali in custodiam traderetur. Itaq; multùm anxius, à Cæsareanis per amicós impetrauit fidem publicam. Non diù pòst clàm Augusta discessit: sed priùs veteratoriè à Cardinali Legato ad Pōtificem ꝓuocauit, & eam appellationē palàm iussit affigi. Scilicet id studio erat Lutero, vt Pōtificis audiret sententiam, qui neminem magìs cum toto cōmilitonum suorum grege, quàm Pōtificem insectatus est per omnem deincèps vitam suam. Sed tamen his artibus efficiebat, vt causam non malam fouere videretur, ac plurimos in suas partes pertraheret. Et Cardinali quidem deindè scripsit aliquotiès literas blandissimas, quibus eius clementiam & humanitatem mirè ꝑdicauit: alijs verò de eodē Cardinali lōgè alitèr & dixit & scripsit etiàm publicè, accusans eum tyrannidis, &c. Eiusmodi ergò, vt dixi, artibus ille non parua accepit incrementa, Deo

id permittente in castigationem Ecclesiæ suæ. Pauci id tum aduertebant, nec quisquã erat, qui ex ea scintilla tantum incendium breuì emersurum suspi caretur. Scripserunt id temporis contra Luterum aliquot præclari Theologi, sed quos ille duceret pro nihilo, multorum iam sciolorũ fretus fauore, qui Theologis orationis elegantiam neglectui habentibus, eo ipso nomine eruditionem quoquè detrahere non dubitarent, quasi rerum cognitio in dictionis phaleris posita sit.

Eodem anno Carolus Hispaniarum rex magnas eduxit copias aduersùs Marrhanos, & expugnato ex munitissimis eorum oppidis vno, plùs minùs quadraginta barbarorum millia prostrauit, ex præda huius victoriȩ duo preciosissima vexilla Cæsari Maximiliano, auo suo paterno transmittens.

Carolus debellat Marrhanos.

ANno 1519. Maximilianus Cæsar 12. Ianuarij anno ȩtatis suæ 63. mortuus est, cùm tempestiuè pharmacum incertæ efficaciæ contra morbum, quem sibi imminere putârat, hausisset: vir sanè p̃stantissimus, corporis atque animi dotibus inclytus. Annum 63. dicunt climactericũ. Apud Gellium lib. 15. cap. 7. legimus, obseruatum in multa hominũ memoria esse, in senioribus plerisq; omnibus sexagesimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis, morbiq; grauioris, aut vitȩ interitûs, aut animi ægritudinis. Sit hoc ità obseruatum à cæca gentilitate: nobis Christianis omnis annus, immò omne tempus suspectũ esse debet, cùm Christus dicat: Vigilate, quia nescitis diem, neq; horam. Maximiliano mortuo, Luterus factus est insolentior.

Maximilianus moritur

Mat. 25.

Per id tempus D. Iohannes Eckius Theologus celeberrim⁹ quibusdã annotationib⁹, quas Obeliscos inscripsit, Luteri primas de Indulgentijs ꝓpositio-

Iohannes Eckius taxat Luterũ.

ſitiones taxauit. Id malè habuit tum Luterum, tum Andreã Carlſtadium Archidiaconum Vuittenbergeñ. Sleidanusq́ ſcribit Luterum reſpondiſſe Eckio, quòd nihil ſacræ ſcripturæ, nihil è ſcriptis patrum, ſed ſua quædam modò adferret ſomnia, iam olim praua conſuetudine nimiùm in ſcholis recepta. Sed hoc aut de Lutero fingit Sleidan9, aut Luterus bilinguis fuit, cùm conſtet eum Lectori ſcripſiſſe, Eckium ſcripturæ patrumq́; verbis vti, ſed imperitè. Certè autem tanta fuit Eckij eruditio, vt Luterus planè indignus ſit, qui vlla ex parte cum eo componatur. Non eſt tamen mirum, à Lutero illum eſſe contemptum, cùm ille & patres omnes & concilia omnia poſteà reiecerit, ſicut infrà audiem9. Nouerat Luterus, ex crebra diſputatione celebre ſibi nomen in pleriſq; Academijs Eckium comparâſſe. Hāc ei laudem præripere voluit. Itaq; res in diſputationem deducta eſt, & diſputationi locus deſignatus Lipſiæ. Venit eò intrepidus Eckius, venerunt etiàm Luterus & Carlſtadius. Cum Carlſtadio primò diſputatum eſt: eo delaſſato, Luterus ſucceſſit: porrò monitus à conſiliarijs optimi Principis Georgij, vt comitèr & ſedatè ſe gereret, (viderant enim hominis vultum iracundum) ille reſpondit, Neque propter Deum hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur. Quæ erat certè vox inprimis barbara & immanis. Attamen in ipſa diſputatione de quibuſdam rebus longè alitèr, magisq́; Catholicè dicere viſus eſt, q̃ paulopòſt ſcripſerit. Nihil derogatum voluit neq; Romanæ Eccleſiæ primatui & authoritati, neq; Pōtifici. Aiebat non Latinè modò, ſed etiàm Germanicè, ſe non impugnare, nec Chriſtianè à quoquã impugnari poſſe, primatum & obedientiam Romanæ Eccleſiæ. Sleidanus de tota hac diſputatione ſcribit fraudulentèr pleraq;, aitq́; Luterum negâſſe Eccleſiæ Romanæ primatum. Vidit

Diſputatio Lipſica.

Barbara Luteri vox.

Sleidanus in Luteri ignominiam cedere, ſi diuerſa ſenſiſſe ſcriberetur, quod tamẽ ille fecit ſæpiſſimè. Præterea damnauit Boëmos tanquàm ſchiſmaticos: non ſolùm credere, ſed etiàm ſcire ſe dixit eſſe Purgatorium. Verùm longè ſecùs poſteà ſcripſit, & Eckium paſsim apud omnes, atq; apud ipſum adeò Romanum Pontificem acerbè traduxit. Scripſit etiàm in Hieronymum Emſerum petulantiſſimè: atque hoc ſanè ille pro more habuit, vt quos veritate non poſſet, eos conuicijs, lœdorijs, calumnijs, mendacijs obrueret: qua in re ſtrenuè eum imitantur, quotquot ex eius ſchola prodiêrunt, noui euangelij buccinatores.

Hoc anno Francophurti conuenerunt Electores Principes, & in Maximiliani Cæſaris locum elegerunt Carolum Auſtriacum principem potẽtiſſimum. Multùm laborauit Gallorum rex Franciſcus, vt is honos ipſi deferretur, nec deerant, qui illi fauere viderentur: ſed Carolus ei antelatus eſt. Fertur ea res exitiali illi bello cauſam dediſſe, quod breuì poſteà inter illos exarſit. Miſſus eſt ad Carolum tunc in Hiſpanijs degentem Fridericus Palatinus, qui eum & oblatum honorem ſuſcipere, & in Germaniam iter maturare hortaretur. Accepit eum Carolus liberalitèr, & honorificè donatum à ſe dimiſit. Habebat id temporis Carolus annos vndeuiginti, de cuius progenie pauca hoc loco non incommodè dicturi videmur. Galliæ regi Carolo 5. cui Prudentis cognomen fuit, Burgundiæ principatus cùm delatus eſſet, is eum fratri ſuo Philippo dedit. Philippus in matrimonium accepit Ludouici Flãdriæ comitis filiam vnicam Margaritam, ex qua illi natus eſt Iohannes filius, qui pater fuit Philippi eius, qui ducem illum longè potentiſſimũ Carolum, apud Nanceiũ tandèm cęſum, generauit. Eius verò Caroli filiam Mariam, ampliſſimarũ di-

Caroli V. electio.

Genealogia Caroli V.

tionum hæredem duxit Maximilianus, Friderici eius nominis 3. Romanorũ Imperatoris filius, qui Philippum procreauit huius Caroli V. parentẽ. Habuit enim Philippus iste in matrimonio Iohannã, Ferdinandi Hispaniæ regis filiã, vt iam suprà quoque dictũ est, ex qua suscepit Carolũ & Ferdinandum, ambos posteà Romanorũ Imperatores lõgè optimos atq; integerrimos, quorũ insigni virtute & pietate sic hactenùs defensum est Romanum Imperium, vt Turcarũ licèt potentissimus rex ab illis sæpè repressus sit, & non semèl in fugã cõpulsus. Porrò Ferdinandus Caroli Imper. auus maternus, fuit Aragoniæ atq; Siciliæ rex, coniugemq; habuit Elizabetham, Iohannis secundi regis Hispaniarum filiam hæredem. Pòst etiàm obtinuit regnũ Neapolitanum, genuitq; ex Elizabetha Iohãnem, Isabelã, Iohannam, Mariam, Catharinã. Iohanne mortuo & Isabela sinè liberis, totius regni successio, more eius gentis, deuoluta est ad Iohannã natù proximã sororem. Hac igitur ratione ditiones omnes tam Ferdinandi regis Hispaniarũ, q̃ ducis Burgundiæ Caroli, ad Iohannæ filiũ Carolũ, eius nominis V. Romanorum Imperatorẽ, peruenêre, ità vt multis seculis eo potentiorẽ non habuerit Germania Cæsarem, licèt in tanta amplitudine singularis q̃dam & incredibilis in eo principe semp̃ extiterit modestia & humilitas, vt nihil iã dicam⁹ de alijs ei⁹ virtutib⁹, q̃ sanè multæ in eo & haud vulgares apparuêre.

Caroli V. potentia.

Modestia.

Luteri spes vana.

Luterus autẽ & eius studiosi plęriq; omninò persuasum habebant, fore vt is iuuenis Imperator planè Luteranus fieret, nec dubitauit Luterus datis ad eum literis suam testari innocentiam, & aduersarios criminari. Verùm ab ineunte ætate singularis in Carolo prudẽtia enituit, nec potuit vnquàm vel Luterus vel quilibet alius sectarius eius candidissimum pectus deprauare. Augebatur intereà in dies

&

& inuidia Cleri ac Theologorum & monachorũ, & fauor multorum, præsertim poëtarum & rhetorum erga Luterum. Scripsit autem Luterus Leoni Pontifici literas, quarum ipse quoq; Sleidanus meminit, in Luteri & suam sempiternam ignominiam commemorans, quid illæ continuerint. Ait enim inter cætera scripsisse Luterum, se quidem erga Romanam Ecclesiam & ipsum quoq; Pontificẽ sic esse affectum, vt nihil in eam moliri cogitet: tantã enim eius Ecclesiæ potestatem esse, vt præter vnũ Christum in rebus humanis nihil ea sit excellentius. & post pauca: se quodammodò coactum ab aduersarijs, parùm reuerẽtèr illam atq; dignè tractâsse: velle autem commonefacere populum, nè suum imitentur exemplum. Hoc quidem hac in epistola scribit Sleidanus Luterum significâsse pontifici. Tenemus ergò vel ipsius Luteri confessione, non improbante Sleidano, Romana Ecclesia nihil præter vnũ Christum esse excellẽtius. Sed iam paulò antè, ipso Sleidano teste & referente, Luterus cùm appellâsset à Caietano legato ad pontificem, atq; ex Caietani literis accepisset, fore vt contra se Romæ iudicaretur, à pontifice prouocauit ad futurum concilium. Post hãc autem prouocationem, paucis admodùm interiectis, recitat Sleidanus Luteri epistolã ad Leonem, in qua habẽtur ea quæ paulò suprà retulimus de Romanæ Ecclesiæ excellentia. Quis verò hîc non rideat tum Luteri prodigiosam inconstantiã, tum Sleidani stultitiam, qui dum Luterum celebrare vult, om̃ibus cõspuẽdũ ꝓpinat? Sed hoc vsu venire necessè est mentiri volẽtibus. Quin etiã in disputatiõe Lipsica cũ Eckio habita palàm scribit Sleidanꝰ, Luterũ negâsse primatũ Rom. Ecclesiæ. quàm verò hæc inter se cõueniũt, nihil p̃ter vnũ Christũ esse Romana Ecclesia excellentius, & tamen eã primam & p̃cipuam nõ esse? Credat mihi Lector, si ve-

limus id genus absurditates in Sleidano omnes ꝑsequi, citiùs tempus & chartam, q̃ scribẽdi materiam nobis defuturam. Vultq; Sleidanus Luteri causam modis omnibus tueri, sed interìm vel fingit q̃ nusq̃ sunt in rerum natura, vel oblítus suî ea scribit, quæ Luteri insignem stultitiam, leuitatem, impudentiam, inconstantiam produnt. Dum refert ea quæ Caietanus, q̃ Eckius & plerique alij egerint cnm Lutero, admodùm malignè ea refert, vt illos in cõtemptum adducat, Lutero gloriam & insignẽ existimationem conciliet: & multis quidem hac ratione imponit, sed eius fraudes non latent eos qui alicuius sunt lectionis. Porrò multa Luteri tacet, q̃ illius malum animum facilè declararent, in quibus etiàm illud est, quod Hieronymus Emserus ex ipsius Luteri ore audiuit, & posteà illi grauissimè obiecit, nec à Lutero negari potuit, quod Lipsię cum Eckio disputaturus dixit, Hæc res nec propter Deũ cœpta est, nec propter Deum finietur. Et reuerà si Luteri fuisset rectus erga Deũ & religionẽ anim⁹, lõgè aliũ ille se ꝓbuisset. Tanta autẽ eius fuit in scribendo incõstantia, vt de cæteris eius vitijs taceam, vt qui cũ eiusq; doctrinã vult tuẽdam suscipere, is nõ possit nõ seipsum egregiè pudefacere, nisì velit identidẽ fortitèr mentiri. Est verò etiàm hoc obseruandũ in Sleidano, ꝙ Conciliũ Constantieñ & Basileeñ, itemq; Gersonem & Theologos Parisieñ, vbì pro Lutero nonnihil facere posse videñt, libẽtèr allegat, vt ad Põtificis minuendã authoritatem aliqd attulisse videaẽ: facilè aũt eadẽ oĩa contẽnit, vbì Luterũ oppugnãt. Ità etiã Luter⁹ ipse principiò submisit se iudicio Theologorũ Parisieñ, quia sperabat eos iniquo in Pontificẽ fore animo, & à se staturos: cùm autẽ illi eũ dãnâssent, suo more tractauit illos. quid verò attinet in negocio fidei ità fraudulentèr versari? Duplicitas hæc longè debet abesse

se ab omni homine Christiano. Corradit Sleidanꝰ multa, quę possint Pontificis authoritati & receptis Ecclesiæ catholicę cęremonijs & institutis detrahere, & in hanc partem libentèr commemorat etiàm Concilium Pisanum contra Iulium II. temerè coactū: adfert Guilelmum Ockam Franciscanū, qui scripsit in Iohannem 22. deniq; nihil est tam putidum, quod non arrideat Sleidano, modò sit contra pontificem. Cuius verò animus sic ardet odio Pontificum, quis illum credat res Pōtificum & quę religionis sunt, bona fide narrare? Sed habeant sibi tales scriptores, ijsq; quoàd libitum erit, fruantur, quos perire delectat.

Hoc anno apud Heluetios Tigurinos Vlricus Zuinglius cœpit indulgentiarum prędicatorem, cò missum à pontifice, oppugnare. Is Zuinglius dānatum olìm Berengarij dogma de Eucharistia instaurauit vnà cum Carlstadio & Oecolampadio, Brigidani instituti desertore. *Zuinglius contra Indulgentias.*

ANno 1520. apud Ciurlium Thracię pagum non absque manifesta Dei vindicta, pestilēti circa renes enato vlcere extinctꝰ est. Selymus Turcarum imperator, magno Occidentis cōmodo, cui propedièm arma illaturus videbatur. In eodem loco paucis antè annis cum patre suo conflixerat, dignus qui ibidèm quoquè pœnas lueret. Vnicum ex Bosphorani regis filia reliquit Solimānum, tot regnorum hæredem, de quo suis locis referemus. Audita Selymi morte, Gazelles Syrię prę- fectus rebellauit, Syrosque & Arabes habuit suæ defectionis approbatores. Sed cùm Caierbeius Aegypti prefectus eius consilium vsqueadeò non probaret, vt etiàm legatum illius supplicio afficeret, Solimannus è Cilicia misit contra illum Frahatem Bassam, qui eum cum omnibus ipsi adhærentibus & fortissimè pręliantibus interfecit. Ea vi- *Selymus Turca moritur.*

ctoria confirmatus Solimannus, paulò pòst Hũgariã cum magnis copijs sibi oppugnandam sumpsit.

Carolus V. venit in Belgium. Hoc anno Carolus Cæsar electus, ex Hispanijs venit in Belgium, indè petiturus Aquisgranum, & veteri instituto coronam accepturus. Sæuiebat id tẽporis pestis Aquisgrani, eoq; hortabant electores Carolũ, vt aliũ locũ inaugurationi designaret. Sed ille in sententia permãsit, dicens se non temerè posse mutare Caroli 4. legem. Itaq; Ecclesiastici Electores cum multis alijs principibus viris & tum aliorum, tum Saxonis & Brãdeburgici legatis, eò venerunt, & omnibus ex more peractis, primò Electores, post illos Cæsar indè Coloniam abiêrunt, vbì Imperij conuentus indictus est, & iussi principes omnes Vuormatiæ p̃stò esse VI. Ianuarij. Multa hîc Sleidani prudens prętereo, q̃ ille homo scribit de Imperatoris per electores electi confirmatione, & pleraq; alia, nè lectori molestus sim. Certè optimi quiq; & potentissimi Imperatores, reges & principes, Pontificis Rom. dignitatẽ & authoritatẽ nõ solùm nihil imminutã, sed modis om̃ibus auctã potiùs semper voluerũt, Christũ Deũ in illius vicario venerãtes, q̃cquid blateret liuidus ille Sleidanus.

Coronatur Aquisgrani

Seditiosum Luteri scriptum. Per hoc tempus Luterus scriptum edidit ad Carolum Cæsarem & nobilitatem Germanię, in quo inter alia, seditioni concitandę opportuna, ausus est scribere, Pontificis potestati non modò non obtemperandũ, sed resistendũ etiã corpore, substãtia & viribus om̃ibus: Papã & episcopos esse subiectos gladio Cęsaris, & alia multa, q̃ facilè coarguũt, quo spiritu ille homo impelleret, cũ sint manifestè cõtraria scripturæ diuinę, q̃ nos multis locis iubet obedire p̃positis nostris. Non diù antè, vt suprà dictum est, scripserat Leoni Põtifici, nihil esse Rom. ecclesia excellentius, eiusq; potestatẽ egregiè p̃dicãrat. iã vult Põtificis potestati nõ esse obtẽperandum.

dum. Præclarũ certè euangelistã, q ex vno eodemq; ore modò calidum, modò frigidum spirat: eandem rem modò probat, mox improbat. Nec hoc contẽtus homo improbus & impotenti arrogantia, totũ Ius Pontificium cum diplomatîs Pontificum Vuittenbergæ palàm incendit & exussit. Fuit hoc reuerà facinus audax, & non verbis, sed verberibus vindicandum, hominem priuatum tãtam sibi sumere authoritatem: & tamen non defuerunt, qui id nó modò non repræhenderent, sed etiàm multis laudibus cumularent. Et ipse Luterus iam planè perditus & deploratus, scripsit librum in huius facti sui defensionem, refertum atrocissimis calumnijs. Appellauit etiàm non semèl à Pontifice tanquàm Antichristo ad Cõcilium, quasi verò ille Concilio vlli vnquàm obtemperaturus esset, qui præ insania Decretorum codicem cõcremâsset, qui innumeris antiquissimorum Cõciliorum sententijs scatet. Hortatus est etiàm Principes, vt armis omnibus Pontificem & Cardinales oppugnarent, & in eorum sanguine manus lauarent suas. Hæc non erãt hominis Euãgelici, sed sanguinarij: nec sic prophetę & Apostoli, immò nec Christus ipse suum Euangelium auspicatus est: tantoq; minùs possunt excusationis prætexere, qui ab illo se seduci permiserunt. *Luterus Ius Pontificium comburit.*

Cùm autem didicisset Louanieñ primùm, deindè Colonienses Theologos ipsius scripta damnâsse, licèt Louanienses quandoquè Augustæ reuerentèr sibi postulâsset Iudices, in vtrosque more suo egregiè inuectus est, plùs sibi vni arrogãs iudicij & eruditiõis, quàm tot egregijs viris. Scripsit etiàm acerbè in alios quosdam, ità vt Leo Põtifex, vir alioquì mitissimi ingenij, cernens hominem apud Germanos sursùm deorsùm miscere omnia, nec vllis admonitiõibus posse à cœptis reuocari, tãquàm morbidum membrum ab Ecclesię corpore anathematis *Luterus scribit in Colonienses & Louaniẽses.*

ferro præciderit. Tum verò ille tanta animi impotentia scripsit in Pontificē, vt Catholicę aures ferre non sustineant. Sub hoc quoquè tempus edidit Captiuitatem Babylonicam, in qua pręter alia Boëmos & Gręcos tuetur, & nō hos, sed Romanos dicit hęreticorum loco haberi oportere. Iam nō diū antè in Lipsica disputatione magnæ contumeliæ loco acceperat, quòd Eckius eū Boëmis fauere diceret, eosq́; sibi sempèr inuisos fuisse affirmârat: nunc eos laudat, Romanos etiàm hæreticos dicit. Quid hoc homine temulentius? O nimiùm cæcos, qui id nō vident. Porrò Carolus Cæsar vbì percepit Pontificis sentētia dānatos Luteri libros, seueris propositis edictis iussit eos flāmis absumi: id quod etiàm factū est p Brabantiā, & in aliquot Imperij ciuitatib9 &c.

Edit Captiuitatem Babylonicam.

ANno 1521. frequentissimus fuit principū Imperij cōuentus, ad quē à Carolo Cæsare sub publica fide etiàm Luterus vocatus est. Ante hūc conuentū aliquàmultos ille libros ediderat, mirabili vafricie celās in plerisq; animi sui malignitatem, captásq́; doctrinæ & pietatis apud lectores existimationē. Et erāt in ijs libris nō pauca, q̄ quādam præ se ferrēt pietatē, quibus & scripturas interpretaretē, & tum adhortationibus, tum obiurgationib9 ad hoīes vteretur: sed hac fraude tegebat improbas animi sui machinatiōes. Erāt sanè nōnulli etiàm magnæ authoritatis viri, qui id genus scriptis lectis, putarēt eum zelo repurgādæ domûs Dei & instaurādæ disciplinæ ecclesiasticæ, hominesq́; in Dei cultū & amorē inflāmandi promoueri. Iu ijs libris erāt, Expositio decē pręceptorū, item septē psalmorū, quos pœnitentiales vocamus, item precationis Dn̄icę, de libertate Christiana, Cōmentarius in Epistolam ad Galatas, & plures alij: verùm simulata non possunt esse diuturna, nec Aethiops pellem mutat: quid ille moliręt, diū cęlari nō potuit. Vbì Comitia inchoata fu-

Conuētus principū Vuormatiæ.

fuêre, aderat nũcius summi pótificis Hieronymus Aleãder, præter cętera etiàm Hebraicæ linguę peritissimus, qui posteà factus est archiepiscopus Brundusinus & cardinalis. Is multis verbis, vt erat eloquẽtissimus, grauissimè accusauit Luterũ in frequẽtissimo ordinũ Imperij cõsessu, seditiõis, rebelliõis, impietatis, blasphemiæ & hæreseos. Et licèt ille vera diceret, ꝙ tamen Luteri scripta nondùm omnibus essent explorata, putarentq; nõnulli ex affectu quodã maleuolẽtię & liuoris ei⁹ oratiões proficisci potiùs, q̃ zelo iustitiæ, aliquãdiù conatus ei⁹ omĩs, quo Luterũ accusabat, frustrà fuit. Postq̃ aũt ex eius Captiuitate Babylonica, quam ille turris Babylonicæ egregius instaurator recèns ediderat, ad quadraginta circiter capita, in q̃bus pleraq; cõcitãdę seditioni erãt accõmodatissima, corã principib⁹ ex charta recitauit. Principes qui eũ librũ necdùm legerant, nec eiusmodi quippiã à Lutero expectârãt, sese mutuò respectabãt, animisq; cõmoti in Luterũ & eius studiosos, mussitabãt. Ibì tum Luteri patronus Fredericus Saxoniæ elector, ait ea capita falsò Lutero affingi ab aduersarijs. Altero igitur affirmãte, altero negãte Luteri ea esse, principũ deliberatione decretũ est, vt Luterus accerseret. Offerebat illi fides publica Cęsaris noĩe, eaq; munitissima, sed hæc nõ satis fuit Luteri patronis: verebãt eñ nè vbì aduenisset, à Cęsare Põtifici traderet, aut certè nulla ei tanq̃ hæretico fides seruaret. Itaq; lõga cõsultatio & difficilis inter principes orta disceptatio est, quib⁹ illũ cautionibus adduci oporteret. Tanti erat vni prospicere monacho, eiq; iam hęreseos damnato. Erãt quibus non immeritò displiceret, non sufficere Cęsaris fidem publicam: sed Luterus suis scriptis iam multos inescârat, & erant per Germaniam hominum animi incitati in clerum, ità vt res ad seditioné spectare videretur. Itaque permisit humanissimus Cæsar,

Luterus accusatur.

Saxo tuetur Luterum.

Cæſar, vt etiàm aliquot principes cum ipſo ſuam fidem interponerent. Nè quos tamẽ maiores ille aculeatis ſcriptis & concionibus ſuis tumultus cieret, omnem illi toto itinere ſcribendi & concionãdi facultatem Cęſar interdixit. Miſſus eſt igitur Cęſaris caduceator, qui hominem adduceret, nec tamen ſolus venit, ſed adiunctis ſibi Iona præpoſito, Scurffo iureconſulto, Amſdorffio theologo &c. Toto illo itinere viſendi monachi illius ſtudio multus erat hominum concurſus: in hoſpitijs accipiebatur genialitèr, licebatq; cernere monachum necdùm excuſſo cucullo arreptã pulſare teſtudinẽ, cunctis tanquàm Orpheum quendã illud portentũ adſpectantibus. Plauſibile enim euangeliũ non à pœnitentię, quemadmodùm Chriſti, prædicatione, ſed ab id genus mundi huius vanitatibus & oblectamentis ordiendum erat. Vbì Erphordiam ventum eſt, contra Cæſaris mandatum Dominico die palàm concionatus eſt, eamq; cõcionem voluit typis excudi, ſcilicet vt ad multos pręclara illa contra bonorum operum merita, contra Pontificem Romanum, contra clerũ, contra leges humanas doctrina perueniret. Latebát hęc Cęſarem, caduceatore non ſinè fauoris erga Luterum ſuſpicione nihil horum illi indicante, tametſi eſſent cõtra fidem illi à Cæſare datam. Cùm iam nõ longè abeſſent à Vuormatia, ferĩ admonitus à quibuſdam periculi, quod ipſi immineret, ſed illum periculũ omne contempſiſſe. Hoc quidem Sleidanus ſcribit, vt illi conſtantiæ & virtutis exiſtimationem conciliet, cùm tamẽ nulla hìc eſſet formidandi cauſa homini publica fide tam munito, & non diù antè animi ſui malè ſibi conſcij trepidationem ſatìs declarâſſet Auguſtæ apud cardinalem Caietanũ, à quo cùm timeret ſe captum iri, à Cæſareanis per amicos clàm fidem publicã impetrauit, & indè ſe ſubduxit. Tandèm ventum Vuormatiam 16. Aprilis. Poſtridiè perductus

Luterus cõcionatur contra Cæſaris edictũ

Luterus ve

perductus est in cõspectum Cæsaris, principũ & ordinum Imperij. Ibì dictum est illi, nè quid extra ea, quæ esset interrogatus, loqueretur: deindè iussus est palàm fateri num libros, quorum tituli quoquè exprimebantur, pro suis agnosceret: tum verò an quicquam ex ijs, quæ illi continerent, reuocare statuisset. Primò libens agnouit libros omnes: sed de reuocatione quid statuendum esset, petijt deliberãdi spatium, vt citra verbi Dei iniuriam & animę suæ periculum posset respondere. Habebant ea verba speciem quandam religionis: sed si errores suos ex animo agnouisset, absq; dilatione detestatus eos fuisset, & in Ecclesiæ catholicæ sententia actutùm acquieuisset. Principes deliberabant de hoc permittẽdo illi spatio, quòd diù antè compertum habuerat, qua causa eò accitùs esset: at Cęsaris humanitate dies vnus datus est illi. Hìc Luterus de seipso gloriabundus scribit, quosdam ipsum adhortatũ esse, atq; inter cætera dictum esse, Beatus venter qui te portauit. Quod quàm verè dictum sit, tota ferè Europa ab illo vno homine perturbata, suo magno malo in dies experitur. Non est autem dubium, quin id genus acclamationibus ille factus sit obstinatior. Altero die ad horam sextam pomeridianam admissus est iterùm in Cęsaris & principum conspectum: iussusq; dicere, num libros agnosceret pro suis, & num vellet canere palinodiam, longa primùm verborum ambage vsus, libros suos in tria genera distinxit. Tandem dictum illi est, vt disertis verbis, non intricatis, animi sui sentẽtiam expromeret. Tum his verbis respondit: Nisì conuictus fuero testimonijs scripturarum, aut ratione euidenti (nam neque Papæ, neque Concilijs satìs credo, cùm constet eos & errâsse sæpiùs, & sibijpsis cõtradixisse) victus sum scripturis à me adductis, & capta conscientia in verbis Dei, reuocare neque possum, neque volo quicquam, cùm

nit Vuormatiam.

Luteri protestatio.

cùm contra conſcientiam agere neque tutum, neq; integrum ſit: Gott helff mir, Amen, id eſt, Deus adiuuet me. Hęc nimirùm pulchrè quadrant cum illa proteſtatione eius corã Legato Caietano, qua proteſtatur ſe ſequi in omnibus dictis & factis ſuis Romanam Eccleſiam. Principes his auditis, poſt aliquã deliberationem per Cæſaris oratorẽ ità illi reſponderunt: Non te decebat Martine tam parùm modeſta reſponſio. Quid enim attinet ſemèl benè tractata retractare, & iterũ in diſceptationem vocare, ab Eccleſia & Concilio Conſtãtienſi damnata, quæ tu rursùs excitas? Vis cõuinci ſcripturis, ſed in hoc ipſo vehementèr deliras, cùm de his iampridèm Eccleſia pronunciârit. Ille captã ſuam conſcientiã repetens, aît ſe reuocare non poſſe. Ità diſceſſum eſt ex eo cõſeſſu, quòd iam noctis ſeſe tenebræ intenderent.

Epiſtola Cæſaris ad Ordines Imperij.

Poſtera luce Cæſar ſua manu ſcripſit ad ſenatum Imperij ſermone Burgundico, quæ poſſunt ità Latinè conuerti: Non clam vos eſt, me genus ducere à Chriſtianiſſimis Imperatoribus, ab illuſtri natione Germanorũ, à Catholicis Hiſpanię regibus, ab Auſtriacis archiducibus, à Burgundorũ ducibus: q oẽs ad ſupremum vſq; vitę diem ſe fideles Romanę Eccleſiæ declarârunt, ſemperq; Catholicæ fidei, ſacrarum cæremoniarũ, decretorũ, conſtitutionum, ſanctorum morũ, pro Dei honore, pro fidei incremẽto, pro animarũ ſalute propugnatores fuêre. qui vita functi, nobis ex naturæ inſtinctu, & iure quodam hæreditario ſacra, quæ diximus, catholica inſtituta quaſi per manus tradita reliquêre: vt eorũ veſtigijs inſiſtamus, & in ijs etiàm mortem oppetamus. Et nos quidem, vtpotè maiorum noſtrorum non fallaces imitatores, Deo nos benè iuuãte, in hunc vſque diẽ eo pacto viximus. Itaq; ſtat ſentẽtia, tueri & ꝓpugnare quęcunq; tum anteceſſores mei, tum egoipſe hucuſquè obſeruaui: id aũt vel maximè, quod ꝑ anteceſſo-

antecessores meos tam in Constãtiensi, q̃ alijs synodis sancitũ est. Cùm verò in aperto sit, vnũ solũ fratrem hallucinari, priuata opiniõe deceptũ, q̃ quidẽ cum totius Christianismi sentẽtia pugnet, tam eorũ qui ante mille annos pręcesserũt, q̃ qui in præsens viuũt: eaq; pręse fert, Christianos omnes hactenùs sempèr in errore fuisse: eã ob rem planè deliberatum mihi est, regna mea om̃ia, imperiũ, ditiones, amicos, corpus, sanguinẽ, vitam deniquè ipsam & animã impendere, nè improbus hic conatus longiùs progrediatur: quandoquidẽ in meã haud exiguam, itemq; vestrã id cessurũ est ignominiam, qui pręclara & cũprimìs celebris estis Germanię natio: quibus id in honoris, authoritatis, pręrogatiuæ cumulum accessit ex priuilegio, vt iustitię obseruãtissimi catholicęq; fidei defensores & propugnatores habeamur. Quòd si qua igitur non modò hæresis, sed vel suspicio hæreseos, vel aliqua Christianæ religionis imminutio in hominũ animis nostra tempestate relicta erit, id posteris nostris perpetuę vituperationi fuerit. Quandoquidẽ ergò pertinax hesterno die Luteri responsum coràm omnes audiuimus, mẽtem ego vobis meam aperio, pœnitere me quòd tam diù distulerim cõtra hominẽ illũ eiusq; falsam doctrinã procedere, nec me posthàc audire illũ velle, quicquid etiàm allaturus sit: iubeo aũt vt quamprimùm ex mãdati præscripto reducatur, caueatq; ipse ex publicæ fidei ipsi datę formula, nè palàm cõcionetur, néve populo praua sua dogmata instillare pergat, nè deniquè ipsius opera, noui quippiam aut motus aliqs excitet. Equidẽ, sicut iam dixi, cõtra eũ, haud secùs atquè cõtra notoriũ hęreticũ planè deliberaui ꝓcedere: simulq; à vobis reposco, vt in isthac causa id statuatis, quod decet probè Chr̃ianos, & vt vos facturos recepistis. Scripta mea manu 19. April. 1521. Hęc pijssima optimi & religiosissimi Cęsaris epistola

epistola tum quidem Vuormatiæ coram cunctis Imperij ordinibus, porrò Maij die 10. Romæ in publico Consistorio coram Cardinalibus iubente Pontifice Leone lecta est, & ab vtrisq; est ea Cęsaris cōstātia, zelus & integritas egregiè cōmendata. At Luterani aiebant Cęsarem esse puerum, qui à Pontificijs ad ipsorum voluntatem impelleretur: non sic dicturi, si Luteri commenta approbâsset: nec sinè tāti principis insigni iniuria, noctibus passìm ad fores scribebatur, Væ terræ, cuius rex puer est. Sed certè tam pio & religioso principe Germania ob tantam ingratitudinem digna non fuit. Atque vtinàm pijssimus princeps ab hac sententia non fuisset deductus etiàm Catholicorum dynastarum precibus, qui putabant mitiùs agēdum cum Lutero, nè res in tumultus & turbas horrendas euaderet. Hoc quidem tum consultum videbatur, sed rei euentus docuit verissimum esse, quod ait ille,

Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Luterus fingitur capt⁹. Non est crudelitas sæuire in membrum morbidum, nè serpat contagio, & corpus omne inficiatur. Luterus autem ex Vuormatia discedens, in ipso itinere per quosdam amicos & fautores mirabili calliditate interceptus est, & mox longè lateq; sparsa fama, cōtra datam fidem publicam eum atrocissimè vinctum abductum esse. Et iam passìm, præsertìm Vuormatiæ, omnia ad seditionem spectabant, donèc rei veritas comperta est. *Luteri Patmos.* Ductus est autem Luterus iussu Friderici principis sui Alstadium, vt ferunt, quod oppidum ex eo euentu Luteri Patmos ab amiculis eius vocatum est: Ibì ille importunus monachus securè in arce delitescens, multa scripsit digna tali viro. *~~[illegible]hortatur [illegible]udio Phi[illegible]~~* Inter alia hortatus est, vt adolescētes vitent Philosophiam & Theologiam scholasticam, ceu animæ mortem, Thomamq; Aquinatem asserit multa hęre-

tica

tica scripsisse: Quid ad me, inquit, quòd bullarum Episcopus eum canonizauit? Sic vocans Romanum Pontificem, qui Thomam diuorũ catalogo adscripserat, lõgè vtiquè saniori iudicio, quàm cum Luterus hæreticus hæreseos damnârit. Quemadmodùm autem Mahumetes impurissimus in suo Alcorano vetat, nè suæ sectæ homines cum Christianis disputent, veritus nè crassissimi errores apertis rationib9 confutati, ab illis agnoscantur & respuantur: ità & Luterus à Philosophia & scholastica Theologia arcet suos, nõ ignorãs, q in ijs benè versatus sit, facilè ipsius absurdissima cõmenta tũ cogniturũ, tum cõfutaturũ. Quòd aũt Thomã Aquinatẽ dicit multa hęretica scripsisse, id de viro sanctissimo atque doctissimo scelerate mentitur, cuius scripta docti homines summoperè commendant, nihil morati dictionis simplicitatẽ, quę illi seculo vsitata fuit. Scripsit pręterea Luterus in sua illa arce librum de abroganda Missa priuata ad fratres suos Augustinianos Vuittenbergẽses, qui primi omnium Missas abrogauerãt, quos hortatur, vt in eo incepto contra conscientiæ accusationẽ persistãt, sicut & se in quibusdam fecisse ait. An non verò mirum est, dum talia legũt homines, posse vel ad momentũ in eius viri doctrina permanere? An nõ perspicuũ est, omninò perire velle eos, qui tali homini, qui cõtra conscientiã suam se in plerisque fecisse affirmat, auscultent? Pugnare enim contra conscientiam à malis deterrentẽ, quid est aliud, quàm rebellem esse lumini, nec velle obtẽperare veritati, sed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicquid libet? Porrò in abrogan-da Missa & tollendo ab Ecclesia iugi hoc sacrificio multus profectò Luterus fuit, vt ea res plerisque nõ dubiam faciat fidem è propinquo imminẽtis Antichristi, qui iuge sacrificiũ prorsùs abolebit.

Lib. de abroganda Missa.

Eodem anno etiàm Parisienses Theologi in solenni

Parisienses

damnāt Luterum. lenni cõuentu Luteri ſcripta damnârunt, licèt longè ſecùs Luterus & eius amiculi ſperâſſent. Contra hos ſcripſit Philippus Melāchthon iuuenis Apologiam pro Lutero, hac inſcriptione: *Aduersùs furioſum Pariſienſium Theologaſtrorũ decretũ &c.* Eiuſmodi modeſtia tum Luterus, tum eius ſectatores omnes ferè ſemper vſi ſunt: quam vtiquè non à Chriſto, ſed illo qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, didicerunt. *Luterus cõtra Pariſiẽſes.* Scripſit etiàm in eos Luterus atrociſſimè ſermone vulgari, vt vulgus indoctum in eos cõcitaret. Amici quoquè eius ſcurrilem edidêre libellum ſub nomine facultatis Theologicæ Pariſieñ. Iſtud enim hominum genus non ferè niſì mendacijs, probris, contumelijs, conuicijs, ſcommatis, lœdorijs agere nouit cum aduerſarijs, & interìm vocant ſe homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint.

Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauiſſimum èdictum contra nouatores orthodoxę & *Caroli V. de Lutero ſententia.* Catholicæ religionis promulgauit, in quo inter cętera dicit Luterum nõ hominem, ſed diabolum ſub humana eſſe ſpecie, qui in perniciem humani generis permultas olìm damnatas hæreſes in vnam ſentinam congeſſerit. Quod quidem tam fuit verum, vt talem virum aliquid potuiſſe apud Germanorũ ☞ hactenùs ſummę cõſtantię & integritatis nationẽ, illi ipſi nationi ad ſempiternam hauddubiè ceſſurũ ſit ignominiam & confuſionem. Hîc verò Sleidanus Cæſarem quidem fatetur dixiſſe, Decretũ hoc ſuũ communi principum & ordinum conſilio factũ: ſed mox ſubiungit, Aiunt edictum hoc à paucis aliquot fuiſſe conflatum: ſcilicèt vult Imperatorem optimũ & religioſiſſimum arguere mendacij, nè tanti principis & ordinum Imperij cõmuni decreto damnata Luteri impietas, Luteri cauſam premat. Quis verò eam hominis impudentiam ferat, qui vt per mendacia

dacia

dacia Luteri partes defendat, potentissimum Imperatorem haud obscurè vocat in suspicionem mendacij? nec his contentus, quædam addit, quibus etiã Moguntinũ Archiepiscopum obliquè perstringere videtur: atq; haud scio, an in illum falsi crimẽ deriuare velit, nam obscurè scribit. Sed absit, vt plus credamus Sleidani nugis, quàm tantis principibus.

Est profectò mirum, tam facilè Luterũ in suã sententiã pertrahere potuisse inprimìs Saxonię fortissimã gentẽ, quã olìm Carolus Magnus triginta annis vix eò adigere potuit, vt relicto dæmonũ cultu, Christo nomẽ darẽt, à quo etiàm posteà nunq̃ defecerũt, sed in semèl suscepta religione cõstantissimè perseuerârũt, & singulari quodã studio Romanę ecclesiæ sempèr deditì fuêre. Sed homo versutus, sciẽs ea in gẽte ꝑmultos his extremis tẽporibus nimiùm addictos vẽtri & potationibus, vt eos sibi propẽsiùs alliceret, laxauit miseris habenas, ieiunia, preces, vigilias, confessionẽ sacramentalẽ, & alia pietatis exercitia, ceu papistica & monachorũ inuẽta, docuit reijcienda: quæ cùm essent incautis & imperitis, nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertentibus plausibilia, sub prætextu verbi Dei ab illo seducti & miserandum in modum euersi sunt, longè iam dissimiles sanctissimis maioribus suis, qui in Catholica fide, ità vt decebat virilem Saxonicorum pectorum constantiam, semper fortissimè perstiterunt.

Ipso hoc anno Solimannus Turca in Pannonia Belgradum, ad confluentes Sauum atque Danubiũ situm, insigne atque fortissimum totius Hungariæ munimẽtum, Christianis principibus intestina bella meditantibus, expugnauit, cùm iam anteà Amurathes eius abauus, & proauus Mahometes, magnis acceptis detrimentis, re infecta, indè discedere compulsi fuissent. Facilè id fuit Tyrãno, quòd inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pannonię pa- *Belgradum expugnatur à Turca.*

rùm conueniret, ideoque nulla firma præsidia hosti barbaro opposuissent.

Eodem anno Ferdinãdus archidux Austriç vxorem duxit Annam regis Hungariç filiam, itemque Ludouicus Hungariç rex, Ferdinandi sororem Mariam.

Per id ferè tempus ortum est eheu bellum inter Carolum Imperatorem & Galliæ regem Franciscũ, quod quàm funestũ fuerit Reipubl. Christianæ, vel eo solo nomine, quòd interim dabatur magna opportunitas Lutero & eius asseclis noua dogmata magìs magisq; in vulgus spargendi, nemo vllis vnquàm verbis consequi possit. Quòd si duo illi potentissimi principes aut vires suas coniungere, aut saltem rex Franciscus à bello abstinere voluisset, facilè hæreses omnes in ipsis suis initijs oppressç fuissent. Sed peccata nostra diuinam in dies prouocabant iustitiam, quæ tandèm malo dæmoni fecit potestatem Ecclesiam perturbandi & diuexandi: atque vtinàm vel serò sapiant Phryges.

Bellum funestũ Christianorũ.

Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum est Gallis, & paulopòst anno 1522. Leo Pontifex atrocis toxici abreptus violentia, excessit è corpore, cuius locum obtinuit Hadrianus Florẽtius Batauus, vir insigni tum doctrina, tum morum integritate, præceptor quondàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iamtum Cardinalis singulari prudentia, absente Carolo perturbatç Hispaniæ restituta iam antè fuerat tranquillitas. Carolus enim in Germaniam abiturus ex Hispanijs, cum regia authoritate in procuratione vtriusque Hispaniæ eum reliquerat.

Leo X. moritur, veneno. Hadrianus successit.

ANno 1522. Rex Danorum Christiernus suç crudelitatis luens pœnas, è regnis suis profugus, cum Isabela Caroli Cæsaris sorore Mechliniam venit: nec diù pòst superuixit Isabela, sepulta Gandaui

Christiernus rex regno pellitur.

ci apud D. Petrũ. Cùm rex ille è Dania aufugit, iam illum præcesserat Archiepiscopus Lundensis Georgius Schotborch, cuius nõ multò antè meminim9, fugiens eius regis tyrannidem. Et eccè dum moratur Aemsterdami, quod est Batauorum insigne emporium, rex quoquè Christiernus eò peruenit, ibiq; Archiepiscopum exulem inuenit, & quem paulò antè crudelitèr persecutus erat, iam familiaritèr allocutus est in solo peregrino, obstupescente Episcopo ad tam subitam regis calamitatem. Possunt eo exemplo admoneri, qui pręsenti fortunæ nimiùm fidentes, insolescunt, & ad crudelitatem & tyrannidem sua potentia abutuntur, perindè àc si Deo non sint curæ res humanæ.

Circa hæc ferè tempora Hẽricus Anglię rex VIII. scripsit in Luterum, eoq; nomine à Pontifice & amplissimo Cardinalium senatu, Catholicę fidei defensor appellatus est. Henricus. Angliae Rex, VIII.

Per id quoq; tempus Luterus è Patmo sua, si superis placet, rediit Vuittenbergam. Porrò interìm dum ille abesset, quiddã mirè ridiculũ accidit Vuittenbergæ. Carolstadius enim & Melanchthon, pręcipui Luteri discipuli & symmystę, haustaq; occasiõe ex scriptis Luteri, studiosis adolescentibus persuasère non esse dandam operam Philosophiæ: Platonem, Aristotelem, Ciceronem, & id genus alios nõ nisi mera scripsisse commenta & imposturas, eoque libros eorum Vulcano consecrandos: vni sacrorum Bibliorum lectioni vacandum: neq; fas esse hominẽ Christianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Genesi dictum est, In sudore vultûs tui vescèris pane tuo. Nemini dubium esse potest, quin ob stultissimam animi arrogantiam illi grandes Sophi ad tam absurdam & plùs quàm anilẽ delirationẽ deuoluti sint, cùm certũ sit, magnã esse liberaliũ artium & Philosophię ad multa opportu-

Carolstadius et Melanchthon delirant planè.

Ridiculus [illegible]

Gen. 3.

nitatem, modò quis rectè & moderatè illis vtatur. Scripſerat Luterus in libello ad Germanicā nobilitatē, Ariſtotelis Phyſica, Metaphyſica, Ethica, prorsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauſerant hanc ſuam præclaram doctrinam Carolſtadius & Melanchthon. Et vt magìs inſaniam proderēt ſuam, Carlſtadius ex Archidiacono factus eſt agricola in rure Vuittenbergenſi, Melanchthon in piſtrino artem piſtoriam meditabatur: pleriq; adoleſcētes, artium liberalium combuſtis libris, mechanica opificia cōplexi ſunt. Deniquè hac prodigioſa illorum homūcionum temeritate eò res perducta eſt, vt multis locis Scholæ clauſæ tenerentur annis aliquot. At Luterus Vuittenbergam è ſua Patmo reuerſus, Philippum hoc nomine caſtigauit, Carolſtadium ex ditione Vuittenbergē exegit, libroque edito aſſeruit Philoſophiam in ſe bonam eſſe. Nam mirè ille homo in dictis & ſcriptis ſuis varius & inconſtās, ſibiq; identidèm planè contrarius fuit, quod neq; amici eius vnquàm negare auſi erunt, niſi planè frontem perfricuerint. Et vel hoc vno argumento ſatìs ſuperq; licet intelligi, quo ſpiritu fuerit agitatus.

Luterus oppugnat Ariſtotelē.

1522.

Carolſtadius Agricola.

Philipp: Melitor factus.

Clauduntur Scholæ.

Per id tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum ſuorum Auguſtinenſium Miſſæ abrogationem, cùm id factum antè probâſſet: ſed doluit homini arrogantiſſimo, quòd ipſius iniuſſu factum fuiſſet. Scripſit etiàm valdè ſcurriliter & ſeditioſè in Bullam Leonis X. Porrò omnis oblítus pudoris & modeſtiæ, petulantiſſimè & maledicentiſſimè inuectus eſt in Angliȩ regē, cuius liber Germanicè conuerſus per Hieronymum Emſerum, multùm ipſius infauſto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili ſtultitia & arrogātia tumidus inter cætera ità ait: Ego verò aduerſus dicta patrum, hominum, angelorum, dæmonum, pono, non antiquū vſum, non multitudinem hominum, ſed vnius ma-

Damnat quod antè probauerat.

Scribit in Angliæ regem.

iestatis æternæ verbum, Euangelion, quod ipsimet
coguntur probare. Hîc sto, hîc sedeo. hîc maneo,
hîc glorior, hîc triumpho, hîc insulto Papistis, Tho
mistis, Henricistis, Sophistis, & omnibus portis infe-
ri, nedùm dictis hominum quantumlibèt sanctorũ,
aut consuetudini fallaci. Dei verbũ est super om̃ia.
Diuina maiestas mecum facit, vt nihil curem, si mil- *Nota intolerandam arrogantiã.*
le Augustini, mille Cypriani, mille Ecclesiæ Henri-
cianæ contra me starent. Obsecro, quæ hæc verbo-
rum monstra & portenta sunt? Et tamẽ habuit per-
multos homo miser, qui quicquid vel dixisset, vel
scripsisset, putarent planè esse Euangelicum. In eo-
dem libro iactitat se de Missa triumphâsse, atque ità
ex consequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdu-
biò nõ alio, quàm ipsius Antichristi, spiritu homo
nefarius dicere potuit. Nam de Missa ad breue tem-
pus triumphabit Antichristus, cùm tollet iuge sa-
crificium, quo nihil sanctius, nihil hominum saluti
conducibilius habet Ecclesia. Væ deploratissimo
isti seculo, quod tantum scelus ferre potuit. Et tamẽ
cùm hæc scriberet, nondùm abiecerat habitum mo
nasticum. Addidit eodem libro: Dogmata mea sta- Verba impudentia Luteri.
bunt, & Papa cadet. Sed mentita est iniquitas sibi.
Nam paucos hodiè etiàm inter sectarios reperias,
qui Luteri dogmata per omnia sequantur: & tamen
Papæ manet sua dignitas, iampridèm extincto Lute-
ro, cum plerisque dogmatibus suis permultis in lo-
cis. Scripsit prætereà ibidèm, quæ ad ipsius Impera-
toris & principum Germaniæ iniuriam non medi-
ocrem pertineant: Apparui ego, inquit, iam tertiò
coram eis. Deniquè Vuormatiam ingressus sum,
etiàm cùm scirem mihi violatam esse à Cæsare fi-
dem publicam. Nam didicerunt principes Germa-
niæ, olìm de fide laudatissimæ gentis, nunc in ob-
sequium idoli Romani nihil magis quàm fidem

contemnere, in perpetuam nationis ignominiam. An non hoc est Imperatorem & principes periuros & perfidos dicere? O portẽtum. Multa alia pijs auribus intoleranda scribit eo libro deterrimus pseudomonachus ille, quę hîc commemorare nõ libet. Nec est mirum, quòd ille talia scripsit: sed mirũ est, talia scribenti quenquam fidem commodare potuisse. Sleidanus libentèr recitat, si quid Pontifices etiàm superiorum seculorum egerint contra Imperatores, vt conflet pontificibus inuidiam, & principum animos in eos acuat. Quòd autẽ Luterus vilis scurra tam atrocitèr Imperatorem, Principes, & vel maximè Angliæ regẽ lacerat & proscindit, hoc ille bonus vir non solùm non repræhendit, sed acerrimè eum Anglo respondisse dicens, etiã laudare videtur. Vbì iam est illud scripturæ diuinæ: Principi populi tui nè maledixeris? Sed eat Sleidanus cũ Lutero suo, quò dignus est. Eodẽ anno librum edidit hoc titulo, *Aduersùs falsò nominatũ Ecclesiasticorũ statum, Papæ & Episcoporum.* In hoc libro se Euangelistam & Ecclesiasten Dei vocat. In Prologo sic habet: ~~Doctrinam meam ego nolo iudicari à quocunque, nec ab angelis omnibus~~. Cùm enim certus de ea sim, volo per eam & vester (scilicèt Papæ & Episcoporum) & angelorũ quoquè iudex esse &c. Verùm quis satìs explicare possit, quotiès ille Doctrinã suam, de qua hîc certum se iactat, paulo momento non semèl mutauerit, modò asserens quod antè negauerat, modò negans, quod asseruerat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina sua, cur totiès eam mutauit? Sed astutè facit, ꝙ nullum vult pati iudicem, vt sub hoc prętextu liceat ei scribere ꝗcquid libet. An nõ pudet Christianos homines tam prodigiosæ temulentię nugatorem esse sequutos? In eodem libro seditiosissimè scribit in episcopos, nec opùs est omĩa hùc adscribere, quæ sinè piaculo vix commemorari queant:

Luterus se Euangelistã vocat.

verba superba.

queant: vsqueadeò homo ille p̄ ira & furore nusq̃ sibiipsi temperare potuit. Iam traditus erat satanæ, à quo miserè exagitabatur. Quàm barbara vox est, ꝙ illic scribere non dubitat, Meliùs foret, vt om̃es episcopi occiderentur, omnia collegia & monasteria funditùs eradicarentur, q̃ vt vna periret anima, nè dicam, vt om̃es animæ perderentur propter inutiles laruas & puppas. Sed vnus Luterus plures iugulauit animas, quàm vel numerari queant. Porrò id genus seditiosis vocibus non paruam dedit occasionem rusticorum tumultui, qui non diù pòst secutus est, in quo vltra centum rusticorum millia cæsa sunt. Per id quoq; tempus vertit nouum Testamentum Germanicè, sed fide pessima, multis immutatis, demptis, additis: q̃ versio, dici non potest, q̃ perniciosa fuerit, p̄sertim imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tātos sibi sumpsēre spiritus, vt contemptis Theologis quibuscunque, non dubitârint contra Pauli prohibitionē publicè cōcionari. Iactabat quoq; Luterus cū suis, nunquàm anteà Germanis syncerè prædicatū fuisse Euangelium, se autem verum proferre Euangelion. Sed absit, vt pijssimos Maiores nostros credamus Euangelij veritate caruisse, qui certè Euangelij synceritatem ab ijs docti sunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus sit. Porrò q̃ bellum Germanis Euangelium Luterus attulerit, suo nunquàm præstando damno Germania iampridèm experta est. Habuissent hîc Germani præsertìm principes, iustissimā excandescendi causam, ꝙ non dubitaret ille superiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda ꝓscindere contumelia, ꝙ Euāgelij fuerint expertes. Nam si id verum est, omnes Maiores illorū idololatræ permanserunt: quo quid possit dici cōtumeliosius? Certè Luteri Euangelium eiusmodi est, vt

Vertit nouum Testamentū mala fide.

1. *Cor.* 14.
1. *Tim.* 2.
Fœminæ cōcionantur.

maiores nostri, si illud apud se prædicari persensissent, faciliùs passuri fuerint vitam quoquè ipsam sibi eripi, quàm talis Euangelij suis in regionibus fieri mentionem. Totum enim ad tumultus & seditiones spectat, & vbicunquè recipitur, mirabiles animorum dissensiones parit, & subditos in magistratus inflammat odio incredibili: & quo quisque magìs vult haberi Euangelicus, eò fit seditiosior. Ait enim Luterus, tanto verius euangelium esse, quanto plus tumultuũ parit: nec veritus est Vuormatiæ coram Cæsare & cunctis Imperij ordinibus dicere, sibi planè iucundissimam faciem istam in rebus esse, videre, ob verbum Dei studia & dissensiones fieri. Certum est autem, verbum DEI non dissensiones, sed animorum summam consensionem
1. Cor. 14. efficere: non est enim dissensiõis Deus, vt ait Apo-
Act. 4. stolus, sed pacis: & in Actibus Apostolorum legimus, credentium cor vnum & animam vnam fuisse
Ioan. 8. in Domino. Porrò diabolus homicida est ab initio, & qui tumultus ac seditiones mouent, ad eius gregem pertinent. Est verò proh dolor tumultuũ plus satìs excitatum in Europa, dum sanguinarium istud grassatur Euangelium. Sed ad id, vndè digressi sumus, reuertamur. Erãt tum temporis nõ pauci, q vt Luteri dogmata latiùs disseminarẽt, suã cõcionandi operam pasśim gratìs offerrent. Typographi quoq; Luteranorũ lucubratiões suis impensis politè & emẽdatè admodùm, porrò Catholicorũ malignè & deprauatissimè, alienisq; sumptibus excudebant. Ità breuì magnos habuit ꝓgressus Luteri doctrina: qua factum est, vt mortales pasśim insanire iuuaret. Hoc anno, vt paulò superiùs dixim9,
Adrianus Põtificatũ inijt Adrian9 natiõe Batauus, Caroli in
Papa VI. Hispanijs vices tum gerens, virtute ac fama Cardinalibus Romæ, non facie, notus. Is è tenuibus parẽtibus Vltraiecti natus, Louanij studendo tantũ ꝓfece-

fecerat, vt inter Theologos Louanieñ facilè deinceps primus haberetur: eaq; de causa & ꝙ singulari morum grauitate esset, in præceptorem Caroli V. assumptus, ac in Hispaniã ꝓfectus, ibiq; Episcopus & Cardinalis creatus, Caroliq; absentis posteà ibidèm vices p̃clarè admodùm gerens, in summũ põtificem magna Cardinaliũ consensiõe est sublimatus, retento pristino nomine. Nam & anteà Adrianus Florentius dicebatur.

Eodẽ anno à Cæsareanis capta & direpta est Genua, Liguriç vrbs insignis & opulenta. Indè accidit, vt Adrianus Pon. cùm ex Hispanijs eò appulisset, nulla afflictorũ ciuium lætitia sit exceptus. Adrianꝰ enĩ magnis precibus populi Romani & cohortatione senatûs, Romam eo anno felici nauigatiõe deuectus est. Cùm autẽ cognouisset Rhodũ à Turcarum ducentis millibus acerrimè oppugnari, volebat quidem ferre opem, sed pecuniæ inopia retardabatur. Itaq; Rhodieñ omĩ destituti auxilio, cùm aliquot menses vrbem fortissimè defendissent, & multa Turcarũ millia strauissent, tãdèm certa pactione vrbẽ atq; insulã barbaro hosti dediderũt, qui eam cõsilij ingẽtis & ꝑdifficilis belli occasionẽ audactèr susceperat, ꝙ Christianos reges intestinis occupatos bellis didicisset. Magnã eius insulç amissione Respub. Christiana & ignominiã & cladẽ accepit, atq; vno eodemq; tẽpore, irato Deo, forìs ditiones Christianorũ à barbaris, intùs religio ab hçreticis oppugnabatur. Certè oportuit altũ stertere, quos tot calamitates & incõmoda non excitârunt.

Genua diripitur.

Rhodus à Turcis occupatur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderent vulgus Luterana noui Testamenti versiõe facilè in hçreses illici, ꝓpositis edictis, omnibus subditis suis eius lectiõe interdixerunt. Ausus fuerat Luterus ex Canone scripturarum noui Testamenti reijcere Epistolam ad Hebrços, Epistolã

Testamentum Luteri interdicitur.

straminea D.Iacobi, quã stramineã ille impurus nebulo appellauit: Epistolam Iudæ, & Diui Iohannis Apocalypsin, q̃, teste D.Hieronymo, tot habet sacramẽta, quot verba. Atqui verò post annos quinq; primam versionem suam Luterus ipse plerisq; locis mutauit, idq; adeò, vt ex solo Matthęi Euangelio quidã annotauerint loca trigintasex. Quàm verò multis locis ille scripturam sacrã malè vertendo deprauârit, annotatum est à doctis quibusdam. Hieronym9 Emserus, vir doctus & pius, vt extarent Luteranæ deprauationis certa indicia, nouum Testamentum post Luterum Germanicè transtulit, & ad marginẽ plurima loca, ab Lutero malè conuersa, adscripsit. Videre tum erat pasśim in manibus imperitę multitudinis Luteri versionem, quę ab illis auidè legebatur, sed non nisì in suam ipsorum perniciem, vt rei euentus mox probauit. Cùm enim Luterus nihil vellet extra scripturas recipi, scripturæ autẽ ab illo essent deprauatæ, ruebant miseri in errores alios ex alijs, vnoquolibet scripturas pro suo cerebro interpretante. Indè posteà orta est tanta sectarum turba, vt difficile sit in certum eas numerum redigere. Quod etsi est longè calamitosisśimum, homines Christianos ità circunferri omni vento doctrinæ, & cuiuslibet somnia non alio q̃ Euangelij loco habere, tñ eam calamitatẽ vulg9 euersum ducit pro nihilo: sed id patiuntur horrendo Dei iudicio, ꝗ tam leuitèr aures fidemq; accõmodârunt Luteri commentis, quasi ille demùm, vt falsò iactabat, Euangelium in lucem protulisset, cùm reuerà ipsam Euangelij lucem in immanes quasdam tenebras mutârit, in certisśimum innumerabiliũ animarum exitium.

Per id quoquè tempus scripsit Luterus librum de vita coniugali, sanè turpisśimum. Vbì inter cætera ait impudentisśimè, omn... necessarium esse omni-

omnibus rei Venereæ vſum, magìs etiàm quàm cibum, potum, ſomnum, &c. Atq; idcircò teneri monachos & moniales, poſthabitis votis ſuis, nuptijs operam dare &c. Atque cùm hęc ſcriberet, nōdùm excuſſerat cucullū: itaq; huiuſmodi paradoxis iter ſibi muniebat ad illas prǫclaras ſuas nuptias, quas iam animo meditabatur. Sed ô Deus, vbì fuêre hominum mentes & oculi, cùm talia, tam execranda, in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei vindictam, vſqueadeò occæcari. *Luteri os impurum.*

ANno 1523. cùm pcepiſſet Luterus principes Catholicos ipſius nouum Teſtamentum damnâſſe & proſcripſiſſe, tanta acerbitate in illos ſcripſit librū de ſeculari poteſtate, vt in Eccleſiaſticos videri potuerit modeſtia quadam vſus fuiſſe. Erat in tuto loco apud principem Saxoniæ opulentum & potentem, quæ res eius effreni audacię calcar addebat. Auſus eſt in illo libello ſcribere, principes vtplurimùm eſſe vel pręcipuos moriones, vel deterrimos nebulones. Quis verò Catholicus tale aliquid ſinè ſumma omnium offenſione ſcriberet? *Luterus in principes Catholicos.*

Atque hæc Luteri contumelia ad ipſum quoq; Carolum Imperatorem & principes omnes pertinebat. Incredibile dictu eſt, quanta in hoc monſtroſo homine fuerit conuiciandi & mentiendi libido. *Cōtumelia ſumma in principes.*

Doctor Iohannes Dietenbergius, vt alios taceam⁹, in duabus duntaxàt Confutationibus, conuicit eū, 874. mendaciorum, quod poſſet incredibile videri illis, qui eius hominis ſcripta non legerunt. Sed qd non auſit, qui nihil non auſus fuit? In libello iam dicto de ſeculari poteſtate inter cætera cōtumelioſè aliquot principes perſtringit his verbis: In Miſnia, in Bauaria, in Marchia alijſque in locis pmulgauerunt tyranni edictum, (tyrannos vocat catholicæ religionis obſeruantiſſimos principes) vt noua te- *874 mēdacia Luteri*

ua te-

ua testamenta in præfecturas tradantur. Hic subditi sic agant: Nō foliolū, nō literam vnā tradant sub periculo salutis suæ. Quisquis eñ id fecerit, is tradit Christū Herodi in manus. Illi enim agunt velut Christicidę, sicut Herodes. His & id genus alijs Emblematîs ornat ille scurra illustrissimos principes, qui vulgo ea causa nolebant permitti versionem Luteri, quòd viderent non nisi deteriores ex eius lectione euadere. Faciebant principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiā laudem mereretur, ab illo insolentissimo tenebrione atrocissimis verborum flagris flagellati sunt. Admiscuit interìm multa ad seditionem concitandam vehementèr opportuna, ità vt appareat hominem furijs quibusdam agitatum, nihil nisi cædes & latrocinia anhelâsse. Apud Sleidanum altum de his, quantùm equidem aduerterim, silentium est: fortasśis & ipsum puduit, referre tam atrocia in principes conuicia, nè Luteri causam efficeret deteriorem: sed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Franciscus Sickingius perit. Hoc anno tormenti ictu in arce sua Lantstal perijt Frācíscus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimìs studiosus. Is bellū indixerat episcopo Treuirensi, obseditq; Treuiros, sed industria Episcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuère. Nec diù pòst ab Episcopo Treuirensi & fœderatis aliquot principibus obsessus, temeritatis suæ pœnas dedit. Celebre nomen sibi ille comparârat aliquot prosperis rerum successibus. Nam Lantgrauio Hassiæ adhùc puero grauissima intulerat damna, & vrbem Metensem longè florentissimam ad detrimentosas pacis cōditiones adegerat. Multùm in eo fiducię & spei collocârat Luterus, adeoque plùs quàm in vllo principe, quemadmodùm ipse Luterus clàm scripsit Vldrico Hutteno.

Hoc anno Bruxellis, quę est Brabantiæ præclara vrbs,

vrbs, duo professionis Augustinianæ ob Luteri dogma flammis exusti sunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quéadmodùm etiàm Iohannem Hussium & eius farinæ alios hereticos. Habet enim & diabol9 martyres suos. Porrò martyres Christi pœna non facit, sed causa, vt præclarè inquit Augustinus. Quam sibi pacem promittunt inimici fratrum? inquit sanctissimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ. quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotū? An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi fuerint in confessione nominis, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est. Et post pauca: Cum DEO manere non possunt, qui esse in Ecclesia DEI vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occídi talis potest, coronari non potest. Hæc ille.

Luterani duo martyres, scilicet.

Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorū rege Francisco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Francisci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infelicitèr attentauit Massiliæ occupationem, atque indè non sinè ignominia discedere compulsus est.

Borbonius à Gallo deficit.

Hoc anno quidam ciuis Torgauiensis, ex monasterio Nymicēsi nouem virgines sacras clàm Vuitenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarū vnam non longè pòst Luterus incestis nuptijs sibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defensionem libellum edidit Luterus. Alios quoquè duos libros conscripsit, alterum ad Pighardos, ad

Nota facinus insigne.

Hussi-

Hussitas alterum, videlicèt vt ęgerrimè faceret Romanę Ecclesię, cùm tamen ante paucos annos eosipsos ceu hæreticos & schismaticos publicis scriptis egregiè esset insectatus.

Inter alia multa q̃ hoc anno scripsit Luterus, etiàm libellum edidit de Communi fisco. In hoc bona ferè omnia totius Cleri addicit huic fisco communi. Hoc em̃ pacto facilè animaduertit se magnã apud principes & magistratus ciuiles gratiam initurum, si Ecclesiasticorum bona ipsis adiudicaret. Sed reuerà ex eiusmodi rerum Ecclesiasticarũ occupatione non solùm nihil locupletati, sed magis etiàm suis opibus plerique exuti videntur. Quę em̃ Deo semèl dicata sunt, in prophanos vsus nunquã sinè periculo transferuntur. Legimus in historijs M. Crassum Romanorum ducem, cùm ad bellum Parthicum proficisceretur, templum Hierosolymitanum sacris thesauris, instigãte nefaria cupiditate, spoliâsse. Verùm persecuta est sacrilegum vindicta diuina. Nam in pręlio à Parthis non multò pòst superatus, vnà cum filio cæsus est: porrò hostes in os eius repertum, non sinè auaritię & sceleris exprobratione, aurum liquefactum infuderunt.

Comitia Norimbergæ.

Eodem anno habita sunt Comitia Norinbergæ, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Franciscus Cheregatus interfuit. Et licèt pontifex operã suam liberalitèr offerret Germanię, vtpotè dulcissimæ patriæ suę, tamen magìs exulcerati sunt eius humanitate animi Luteranorum. Prodijt tum liber centum grauaminũ Germanię, authoribus Luteranis, vt nihil intentatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiã Pontifici & Ecclesiasticis. Porrò in his Comitijs decretum fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici ecclesiastę vterentur receptis Ecclesię doctoribus, & probatis Euangeliorũ expositionibus, quod Luterus mira vafricie ità inter-

terpretatus est, vt popul9 putârit principes ab ipso stare, cùm tamen id esset falsissimum.

Suprà diximus Luterum scripsisse contumeliosissimè in Angliæ regem, qui eius captiuitatẽ Babylonicam oppugnauerat. Illud regis scriptũ posteà defensum est à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania, Roffensi Episcopo & Thoma Moro in Anglia. Quáuis aũt nostrarũ partiũ catholici scriptores Luterũ, multorũ mendaciorũ sępè cõuicerint, tamen ausus fuit ille in libello contra regem Anglię affirmare, se à mẽdacijs abstinuisse. Ait enĩ, A virulentia & mendacijs abstinui, quibus liber regis refertissimus est. Hoc cùm esset mendaciũ impudentissimum, à nostris corona ad marginem expressa insignitum est. Murnerus certè ex solo illo in Anglię regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus regis librum virulentia & mendacijs esse refertissimum, non vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gentium regię dignitati deferendum sit. Fuit autem regis scriptũ planè Catholicum, & vt dixi, à doctissimis viris fortitèr defensum. Erat tum temporis in Anglia Ioannes Fischerus Roffensis episcopus, tum pietatis, tum doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarum peritissimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, scripsit librum pro defensiõe regię assertionis, sed summa modestia in hominem omnis frontis & pudoris expertem vsus, adhibitis quoq; tum scripturę diuinę, tum patrum sentẽtijs: quanq̃ in eius libri præfatiõe præter morem suum, iusto dolore stimulatus, aliquãto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis insolentia & improbitas longè acriora merebatur. Ità enim citra omnem modestiã petulantissimè debacchari in Pontificẽ, Episcopos, Imperatorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat

Episcopus Roffensis scribit contra Luterũ.

perditiſſimi & deploratiſſimi, non modò aſperis verbis, ſed etiàm aſperrimis flagellis & verberibus reprimendi. Et hæc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidem, quod equidem ſciam, vnquàm repræhendit, cùm tam multa blateret, mireque exaggeret, ſi quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura, Eccleſiæ, ſit dictum aut factũ, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exaſperare queat, præſertìm odiosè, & non bona fide commemoratum. Sed quanto Luteri fuit inſignior impudentia, tãto minùs excuſationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluerunt. Præter Roffenſem autem Epiſcopum, de quo iam diximus, ſcripſit pro Angliæ rege contra Luterum etiam Thomas Morus, ſumma doctrina & integritate vir, ſed ſub nomine Gulielmi Roſſei. Is verò, pro admirabili ingenij dexteritate ità omnem Luteri arrogantiam & os maledicum compreſſit, vt nihil contrà mutire auſus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex perſona Luteri: Quoniamquidem igitur contradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Epiſcopi, ſacerdotes, laici, & omnes in ſumma boni: mihi licebit pro Dei mei maieſtate Pontificem, Cæſarem, Reges, Epiſcopos, ſacerdotes, laicos, omnes deniquè bonos anathematizare, maledictis & conuicijs inceſſere, atque in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, ſtercora, merdas expuere &c. Porrò ſuperiùs etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre poteſt talem, qui mille vitijs oſtendat, ſe poſſeſſum atque agitatum à legione dæmonum, & tamen ità ſe iactat ſtolidè: Sancti patres omnes errauerunt: Eccleſia tota ſæpiùs errauit: Doctrina mea non poteſt errare, quia certiſſi-

Thomas Morus ſcribit in Luterum.

Veriſſima Thomæ Mori de Lutero ſententia.

+

tissimus sum doctrinam meam non esse meam, sed Christi. Quòd si quis respondeat, Testimonium tuum non est verum, quia testimonium perhibes de teipso, recurret ilicò ad nouam scripturam, Ego certus sum, dogmata mea habere me de cælo. Atq; ibi sistet in hoc suo principio, velut firmissimo fundamento, quod non omnes Papæ, reges, doctores, homines, angeli poterunt euertere. Certus igitur, immò certissimus, dogmata sua habere se de cælo: sicut certi sunt & certissimi, qui dormiunt, omnia vera esse quæ somniant: immò verò certus & certissimus, mentiri se vigilantem, dogmata sua esse de cælo, quæ sua sibi murmurat cóscientia, dæmonum illi præstigijs immissa: hominibus maledicit & angelis, quicunque dogmatis ipsius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere, cóspurcare sacra, blasphemare Deum, quicunque nó verentur arguere spurcissimas ipsius blasphemias. Itē in fine libri secundi, addit etiam hæc Thomas Morus: Verùm à mendacijs & virulentia prorsùs abstinuisse se testatur ipse, cui nihil est aliud iu calamo, quàm calumniæ, mendacia, sycophantię: cui nihil est aliud in animo, quàm virus, tumor, inuidia: qui nihil in capite concipit, pręter stultitias, furores, amētias: qui nihil habet in ore ꝑter latrinas, merdas, stercora, quibus fœdiùs & spurciùs, quàm vllus vnquàm scurra, scurratur. Hæc quidem de illo & longè plura scribit ille vir tantus, cuius iudicium nemo facilè contemnere ausus erit. Quæ autem scribit, tam sunt vera, vt etiàm illo tacente, Luteri dicta & scripta satìs superque ea confirment. Et quarè tandèm non volunt sibi cauere homines ab illo misero, quem viri graues tātoperè execrantur? Nam & Roffensis episcopus in ꝑfatione, cuius paulò antè meminimꝰ, vocat eū canē rabidū,

 lupum

lupum rapacissimum, vrsam sæuissimam. Et puto certè non paulo plus apud nos pōderis habere debere tantorum virorum grauissimam sententiam, q̃ Sleidani aut similiū ineptias, qui eū hominē tantum non ceu deum quendam in cælum ferunt, quē summæ eruditionis & virtutis viri tanq̃ orbis horrendam pestem toto pectore detestantur. Sed Roffensis & Mori scriptorū hoc loco Sleidan9 vir optimus non meminit, sentiens hauddubiò, quantum essent p̄claro Luteri euangelio totiq; eius causę factura præiudicium, si ea bona fide retulisset.

Adrianus pontifex moritur. Non diū pōst mortuus est Adrianus Pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum successit Clemens VII. è familia Medicea.

ANno 1524. Franciscus Gallorū rex ingentes coëgit copias, quib9 Prouinciam à Cęsareanis frustrà tentatā tueret. At vbi cognouit re infecta discessisse Cæsaris militem, ipse animum ad Mediolanū repetendū adiecit, nec voto frustratus suo, Mediolano potitus est. Indè verò infelicitèr Ticineñ oppugnatiōi aliquot mēses dedit, nulla re memorabili cōfecta. Erat Ticini p̄sidiū Germanorum, duce clarissimo Antonio Læua Hispano.

Mediolanū capit Gallus.

Conuentus Heluetiorū. Hoc anno 26. Ianuarij Lucernæ fuit Heluetiorum cōuentus, in quo vetus religio & Ecclesię ritus, cęremoniæ & instituta, iussa sunt inuiolata retineri. Iam enim Zuinglius eam gentem ad res nouas concitare cœperat, cuius impia dogmata id temporis soli ferè Tigurini sequebantur. Inter alia docebat Zuinglius, abolendas è templis imagines, & Missam tanq̃ impiā abrogādam. Quod vtiq; nihil erat aliud, q̃ Antichristi agere antecursorē q iuge sacrificiū, q̄d in Missa fit, auferet ad breue tempus. Multū sudatū est à Lutero & ei9 tota posteritate, malo dęmone id agente, vt Missa in summū apud oēs horrorem, abominationem, contemptum adduceretur,

retur, & magnos ea res successus habuit in Europa, dum interim barbarę nationes apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Missæ sanctissimum sacrificiũ summa alacritate & deuotiõe cõplectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noster orbis sacrosancta Missa abroganda, partim iam res ipsa abundè declarauit, & maiori suo malo sentiet posteritas, nisì resipuerit, & egerit pœnitentiam. Hac ferè tempestate Bennonis olìm Misneñ Episcopi, quẽ paulò antè Adrianus Põtifex diuorum catalogo adscripserat, ossa & reliquię venerabilitèr è vetusto terræ tumulo eleuatę sunt, & annuæ feriæ in eius honorem institutę. Id supra modum malè habuit Luterũ, ꝙ cerneret multùm suis conatibus detractum iri ea antiquę pietatis fama & obseruantia. Mox ergò libellũ edidit hac inscriptione: *Aduersùs nouum idolum & antiquũ diabolum, qui Misnæ exaltandus est.* Ità ille insanus nec diuis quidem iam beata apud Christum immortalitate fruentibus parcendũ putauit. Nõ sunt cõtaminandæ pię aures atrocissimis maledictis & contumelijs, quibꝰ in hoc libello tum in Bennonẽ ipsum, tum in alios quosdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendã huius ęui socordiã, q̃ hoc mõstrum ferre potuerit. Olìm cùm Christiani ad sacrificandum falsis dijs cõpellerentur, illiq; recusarent, dicerentq; non deos eos esse, sed homines fuisse impurissimos & sceleratissimos, ethnici magistratus non ferentes iniuriam, vt ipsis videbatur, deorum suorum, omni suppliciorũ genere in martyros sæuiebant: at Luterus & eius similes dogmatistæ, ęuo nostro in ipsum Eucharistię sacramentum, & in sanctos cũ Christo iam regnantes, impunè, immò permultis applaudentibus, immanes euomũt blasphemias. At tamẽ quandoquè Deus & suas & sanctorum suorum iniurias egregiè vlciscetur.

D. Bennonis reliquiæ eleuantur.

Nota Luteri deploratã insaniã.

Zuinglius discedit à Lutero.

Per hoc tempus Zuinglius non contentus à Lutero dici Luteranus, sed ipse potiùs de suo nomine sectam auspicari cupiens, non solùm Catholicos transsubstantiationis assertores, sed etiàm Luterum ipsum, vnà cum pane & vino verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistia haberi dicentem, oppugnare cœpit. Hoc quidem pessimè habuit Luterum, & hæc res occasiōem præbuit atrocissimæ illi inter Luteranos & Zuinglianos digladiationi, quę in hunc vsque diem componi non potest. Rectè hoc permisit sapiens & bonus Deus, vt Luteri arrogantia à proprio discipulo comprimeretur, & mortales omnes intelligerent rectissimè dixisse D. Hieronymũ, scripturas non in legendo, sed in intelligendo consistere. Ab vtraq; enim parte isti sectarij verbum Dei crepant, scripturas certatìm proferunt: & tñ cùm certissimum sit, non posse vtrosq; verum docere dum contraria dicunt, at nihilo minùs alij alijs cedere nolunt, & vtriq; praua scripturæ diuinæ interpretatione & se & suos omnes miserabilitèr pdunt, cũ vtrosq; rectè iã olìm dãnãrit hodieq; dãnet Catholica fides, qua certissimè credimus, in Eucharistia sub specieb⁹ panis & vini post Christi verba in sacrificio plata, ipsissimũ Christi corp⁹ & sanguinẽ substãtialitèr cõtineri, etiã extra sumptionẽ, cùm hoc sacramentũ nõ nisì oĩpotenti Christi Iesu sermõe cõficiaẽ. A Lutero hac in re iam antè dissensit Andreas Carolstadius, & cùm à Lutero acritèr reprehenderetur Ienę, qp Ecclesias s. Luteranas turbaret, ille se cõtra ipsum scripturũ, suamq; sententiã defensurũ respõdit. Tum verò Luterus, vt erat contendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabaẽ. Posteà libellos aliquot Carolstadius Basileę edidit, quorum summa erat, non esse Christi corpus naturalitèr in Eucharistia, nec tñ Zuinglij sententiã sequebaẽ, sed noua

In Dialo. aduersùs Luciferianos.

Carolstadius contra Luterum.

inter-

interpretatiōe ait, pronomine demōstratiuo, HOC EST, demōstrâsse, Christū corp⁹ suū mensę assidens, nō aūt sub panis specie cōtentū. Hāc stultissimam opinionē Anabaptistę quidā amplectebant, & Zuinglij atq; Luteri interpretationę reijciebant. Porrò Zuingli⁹ Carolstadiū dicebat veritatē quidē agnoscere, sed q̄a troporū vim ignoraret, verba non recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, q̄ iā sibi de Collega licèt inepto, nonnihil applaudebat: Alij Carolstadij expositionē ceu nimis durā & violentā respuebāt. Indè accidit, vt Senatus Tigurin⁹ cauerit, nè libelli Carolstadij in vrbe sua venderentur. *Nota mirabilem Euāgelicorum cōfusionem.*

Luterus verò Zuinglij expositionem libello quodam confutauit. Ità nimirùm spiritus vertiginis, in Luterum & eius præclaram sobolē immissus, repentè multas ab illis extorsit absurdissimas verborum cœnę Domini interpretationes, alias ab alijs, & simul om̄es à Catholicę Ecclesię sententia discrepantes: ortumq; est implacabile bellū inter istos factiosos spiritus, qui cùm om̄es iactitēt se veritatē demùm in lucē protulisse, non possunt tñ in vnam aliquā de re tanta cōspirare sententiā, & à veritate sunt p̄rsùs alieni, & interìm miserrimā & rudē plebeculam in diuersas factiones & opiniones distrahunt, efficiuntque vt iam permulti non videant, quem potissimùm in hac dogmatum mirabili varietate sequi debeant. Quis verò satìs deplorare possit, tā innumeras Christi Iesu sanguine redemptas animas, aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogantia & philautia in certissimum exitium, horrendamque æterni ignis damnationem præcipites agi? Verùm hoc isti perditi tenebriones pro ludo habent, modò ipsi sibi aliquod possint parare nomen, licèt cum summa hæreseos ignominia coniunctum. *Præcones Euangelici inter se tumultuātur.*

Scripsit hac tẽpestate Luterus libellũ Germanicũ de mercaturis & fœnore. Quid eo libello spectârit, res ipsa satis declarat. Multus ibi est in exaggerandis oneribus, q̃ accidãt Germaniæ auaritia mercatorum. Videbatur rem cum solis habiturus mercatorib⁹, & animo verè pio illorũ mala studia reprę-hẽsurus. Sed multitudinis animos & sibi cõciliare, & in principes iritare moliebatur. Quod nè temerè scripsisse videamur, ipse se ꝓdit, eodẽ in libello ità inquiẽs: Reges & principes hîc attẽtos esse oportebat, & ex iuris seueritate hęc interdicere. Sed, vt audio, habent illi caput isthic & partes: fitq; quod est ab Esaia dictum: Principes tui socij furum. Interea si quis aureum vnum aut dimidium furto tollat, eum suspendio necant: porrò sua habent commercia cum illis, qui totum orbem expilant, plusque furantur, quàm cęteri omnes, vt verum permaneat quod dici solet, Grandes fures, paruos tollunt in crucem, &c. Puto equidem satis hinc apparere, q̃ ille multam ꝓbuerit materiam multis editis libris tumultui Rusticorum, tametsi Sleidanus culpam omnem à Lutero in Munzerum transferre conatur, cùm tamen, si vir bonus fuisset, in Luterum ipsum, tanquàm eius mali fontem, potiùs referre debuerit. Ex Luteri enim scriptis Munzerus occasionem hausisse videtur, nõ facilè fortassis talia ausurus vnquàm, nisi illi Luterus ad quiduis audendum viam egregiè muniuisset.

Luterus seditiosè scribit.

Esa. 1.

Scripsit prætereà libellũ alium Germanicum de flagitioso cuiusdam monachę è suo cœnobio recessu, quem nõ dubitat inter diuina numerare miracula, homo totus à malo dæmone obsessus & occæcatus. Fuit Islebij insigne monasteriũ virginum, in quo Florentina quędam, cum cæteris monasticen professa, corpore degebat, non animo. Erat illa iam Luteri inescata blandissimis vocibus, ad

Monialis fugit è monasterio, Lutero approbante.

carnis sectandas voluptates etiàm DEO sacratas virgines egregiè incitantibus, quasi nulla sit votorum vis, liceatq; spretis votis, spreto omni pudore & verecundia, omni calcata honestate & religione, post datam Deo perpetuæ continentię fidem transire ad nuptias, & Christo immortali sponso repudiato, homini mortali breuissimæ cuiusdam captādæ causa voluptatis se sceleratissimè prostituere. Itaq; conquesta fuit illa cuidam è suæ stirpis hominibus, vitam monasticam nullo pacto sibi conuenire, velle proindè se ait ex monasterio discedere. Res delata est ad Abbatissam. Ea multis modis studuit eā ab hac amētia reuocare: sed cùm nihil efficeret, iussit eam ex monastici canonis pręscripto asseruari in custodia. Accidit intereà, vt quæ illi asseruandæ designata erat, ostium carceris casu quodam apertum relinqueret. Quod cernens Florentina, clanculò indè se subduxit, & ad Luterum, patronum scilicèt pudicitiæ & integritatis, profugit. Ille contra omnes Abbatissæ querelas graues, quibus illam profugam periurij & voti violati ream accusabat, libellū euulgauit, quo docere voluit nouus euangelista, alūnus non Christi, sed Iouiniani, aut alicuius eo deterioris, non sinè præcipuo præpotentis Dei miraculo illam fuisse ex inferno ereptam. Monasteriū enim ille vir optimus non alio quàm tartari loco habuit, vt indè etiàm, tanquàm ex vnguibus leonem, liceat hominem penitùs habere perspectum. Scilicèt grande prodigium fuit, aperto ostio fugere. In illo autem libello ridet miracula, quę circa obsessos à dæmone fiunt, quos ait aqua lustrali non cruciari, sed id tantùm eos fingere: quemadmodùm olìm, teste D. Hieronymo, impiꝰ Porphyrius & Eunomiꝰ, quòd martyrum cineribus mali dæmones torquerentur, aiebant præstigias esse dęmonum, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Sic nimirū Luterus, *Aduersùs Vigilantiū.*

terus, non immeritò à Zuingliano quodam crassus rusticus appellatus, immanis cuiusdã miraculi loco habet, quòd petulans fœmina patẽte carceris ianua aufugit: quòd autem dæmones aqua sacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundem in modũ Matthias Illyricus & eius socij, architecti historiæ Magdeburgensis longè vanissimæ, derident solennem illũ apud Catholicos aquam consecrãdi ritum, nolũtq; eum ab Alexandro antiquissimo pontifice & martyre, sed ethnico nescio quo pontifice vsurpatum. Non est dubium, à malo dæmone incitari id genus homines, vt ea omnia in contemptum adducãt, quibus catholica Ecclesia ceu præsidijs quibusdam vtitur aduersùs insultus & machinationes dæmonum. Sed sacræ aquæ tam est antiquus in Ecclesia vsus, & totiès etiàm ad maxima edenda miracula comperta vis, vt istos meritò suî pudere debeat, dum eam oppugnant. Non ità pridèm in lucem editi sunt octo libri Constitutionum Apostolicarum, à Clemente Romano conscripti. In ijs hæc habetur oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarum & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquã ad potũ & munditiem, oleum ad exhilarandum faciem in exultatione lætitiæ: ipse quoq; nunc per Christũ sanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum qui attulerunt, & da virtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonũ fugatricem, omnibus insidijs aduersariã per Christũ, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, Amẽ. Possent in huius aquæ confirmationẽ plurima adduci, sed nõ est huius loci. Hic satìs sit indicâsse, Luteri spiritum eam aquam ferre non posse, portò verò libentèr hominibus persuadere velle, lasciuientem mulierculam, blandissimæ Dominę Veneri litare cupientem, non sinè ingenti miraculo apertis ostijs è cœnobio

Aqua lustralis antiquus vsus.

Lib. 8. ca. 35.

cœnobio ſceleratè aufugiſſe. Sed hoc profectò ſtupendo nō vacat miraculo, vllū potuiſſe reperîri hominem, qui tam inſulſo & portentoſo nugatori fidem commodaret, quem non pudet fœdis ſceleribus patrocinari.

Hoc anno rursùs Comitia habita ſunt Norinbergæ. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurētium Campegium, virum ſanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia inſignem: cui aduentanti omnes ferè principes extra portam proceſſère obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comitèr eum precabantur, nè more ſolēni & cum ſolitis cæremonijs vrbē ingrederetur, quòd multi iam è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Pontificem: idque factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hungarorum Ludouici legatio, triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nūcium adferens, & neceſſaria poſcens ſubſidia: Verùm perquàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent. *Comitia alia Norinbergæ.*

Circa hæc tempora ſcripſit Luterus contra duo Cæſaris mandata, tanto furore & animi impotētia, vt morſus exitiales intentare videretur, idque tum Cęſari ipſi, tum reliquis principib⁹ viris, quibus ait Turcam deciès eſſe & meliorem, & prudentiorem: quoſque incunctantèr per ſummam contumeliam vocat ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos & amentes moriones. Sed niſi ipſe planè amēs & inſanus eſſet, tam impotentèr in principes non inueheretur. Cui honorem, inquit Apoſtolus, honorē. Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis rebus implicatus fuit, ità vt nefarium hominem comprimere non potuerit. *Luterus cōtra 2. Cæſaris mādata.* *Nota Luteri ſpiritum.* *Rom. 13.*

Sleidanus ſuo more has Luteri atroces & intolerandas calumnias in principes diſſimulat, ſcilicet nè Lector furioſi hominis barbaris vocibus per-

mo-

motus,ab eius doctrina desciscat,aut certè eam vehementèr suspectam habeat. Hæc autem omnia nô parùm faciebant ad ciendas turbas & seditiones côcitandas:nec possunt Luteri studiosi ab illo amoliri culpam tumultûs rusticorum, qui paulò pòst secutus est. Suis enim importunissimis scriptis non nisi bellicum cecinit: nec tamen aduertit misera plebs, quem hominem sequeretur. Miscebat enim seditiosis vocibus verba quędam,pietatis quandam speciê præ se ferentia,& hac arte tegebat animum sanguinarium.

Caroli V. literæ ad principes.

Sub hoc fermè tempus ex Hispanijs Carolus Cęsar literas dedit ad principes,quibus decretum Norinbergeñ Conuentûs acritèr repręhêdit,& Comitia Spiræ indicta fieri vetuit, vbì Principes & ordines Imperij rationem inituri erant côstituendę religionis vsque ad tempus Concilij. Id enim ad ipsos minimè ait pertinere. Antequàm hę literę venissent in Germaniam,Legatus Pontificis Campegius, Ferdinandus Austriacus, Episcopus Salsburgeñ, Duces Bauariæ Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Episcoporum legati Ratisbonæ côuentus habuêre,atq; inter se fœdus percusfsêre,quô Luteranę heresi possent fortiùs ire obuiàm:multa quoquè ibì saluberrimè decreta sunt pro Catholica tuenda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. Legatus quoq; Pontificis Campegius,quòd intellexisset Cleri malam vitam multis è vulgo ruendi in hæreses magnam præbere occasionem, quędam decreta promulgauit,quibus Cleri mores reformarentur,& abusus remouerentur,quæ alij quoquè Principes grata & rata habuêre. Erat enim frequens in ore Luteranorum dogmatistarum mala vita Cleri, & hac identidèm commemoranda, mireq; exaggeranda,multorum animos in Clerum concitabant: nec eos mouebât exempla bonorû, qui erant multi

Fœdus principum Catholicorû.

in clero, sed satìs habebāt inuenisse quod apud vulgus traducerent, quod optabāt ardere magìs ac magìs odio Cleri.

Fuit apud Antuerpienses quidam Henricus Zutphanius Prior Augustinianorum. Is cùm in hæresim Luteranam, quam semèl abiurârat, relapsus esset, vltimo afficiēdus supplicio, perfregit carcerem, & è Brabantia Bremam profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarsos hoc anno perfidiæ suæ pœnas dedit, flammis exustus. De eius supplicio lamentabilem scripsit Luterus epistolam ad Bremenses, quos ille Henricus apostata ex Catholicis fecerat Luteranos, qui tamen posteà ex Luteranis facti sunt Zuingliani vel Caluiniani. Sleidanus scribit eum ꝓpter euangelij doctrinam fuisse interfectum: scilicèt vt hæreticum Luteranum in martyres referat. Eat ille quò dignus est cum talibus Pseudomartyribus. Volebat ille apostata Thietmarsos bellicosam gentem ab Euangelio Christi ad Pseudoeuangeliū Luteri traducere: ea causa, non vt martyr, sed vt hæreticus peremptus est. Multū ille conabatur inter clerum & populum excitare discordiam, primò Antuerpiæ, deindè Bremæ, postremò Meldorpij. Luterus eius scripsit historiam, aitque eum Antuerpiæ à tyrannis expulsum, venisse Bremam. Atquì non ille expulsus fuit, sed fracto carcere aufugit, alioquì vt relapsus in hæresim pœnas luiturus. Sic isti inuicèm se ornant mendacijs, vt intelligas omni vera virtute destitutos, nihil in se habere, quod vllam verā laudem mereatur.

Apostata cōburitur.

ANno 1525. Franciscus rex Galliarū, cùm iam in quartum mensem frustrà oppugnâsset Papîam, nouis Cęsaris copijs superuenientibus, prælio decertare coactus est. Cuius is fuit euentus, vt nobilissimis quibusque Gallorum ducibus & procerib⁹ inter-

interfectis, Rex ipse gnauitèr pugnans, viuus in hostium potestatem concesserit. Ea victoria Hispanis & Germanis effusiùs tum lætandi materiam præbuit, quòd in natalem Caroli Cæsaris diem, qui est D. Matthiæ sacer, incidisset. Rex ineunte æstate à Genua in Hispaniā perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate consternatū eius animum, inijcienda meliori spe erigere nitebatur. Vbì in Hispaniā ventū est, Cæsar eum suum in conspectū venire noluit. Id verò vsqueadeò malè habuit regē sua spe iam deiectū, vt in morbum inciderit, qui ei supremū vitę diē allaturus videretur, nisi eū humanissimus Cæsar liberali colloquio blādè & amicè cōsolatus, ꝓpediēm dimissurū se recepisset. Erat eñ Franciscus magno & excelso animo, atq; vtinàm inter Carolū Cęsarē & ipsum syncera & constans pax & amicitia cōflari potuisset, meliori certè loco hodiè esset Respub. Christiana. Vterque eñ princeps & longè erat potētissimus, & Catholicæ religionis obseruātissimus. Sed hauddubiò peccatis nostris id effectū est, quòd perpetua ferè inter illos bella extitēre.

Carolstadius primus vxorius sacerdos. Suprà mentionem fecimus Andreæ Carolstadij archidiaconi Vuittenbergēsis. Is primus omniū ex sacerdotum ordine vxorē duxit, scortum dixissem veriùs. In illis nuptijs Missa celebrata est, cuius totū officium à Luteranis compositum fuit, tale reuera, quod vel solum sufficeret ad concitandam Dei in nos indignationē. Meritò de illis dici poterat, qui eam Missam celebrârunt, Fiat oratio eorum in peccatum. *Psalm. 108.* Cùm autem miser ille Carolstadius Vuittebergæ, reuerso è sua Patmo Lutero, non posset sua somnia liberè in vulgus spargere, obsistēte ei Lutero, qui solus volebat pręcipuus videri, abijt indè Orlamūdam ducis Saxoniæ oppidū, vbì fretus populi fauore, publicè Luterū repræhendit. Id minimè ferens Luterus, tādèm effecit vt è tota Satoniæ *Luter⁹ proscribi facit Carolstadium.*

ducum

ducum ditione profligaretur, licèt paulò antè summus fuisset Luteri amicus. Et quanuìs ipse non minùs quàm Luterus creparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulsus est, & vitam interim agere miserrimam cum sua non vxore, sed incesta cócubina, quæ quidem genere nobilis erat. Tandèm miser ille hostis sui Luteri opem implorare coactus, & eius precibus adiutus, in Saxoniã rediijt ea lege, nè quid contra Luterum vel verbo vel scripto palàm assereret. Scripsit in eum valdè acerbè Luterus, & concitatę rusticæ seditionis, in qua vltra centum rusticorum millia periêrũt, admodùm eum suspectũ reddidit. Scripserat antè in Luterum Carolstadius, nec omĩnò sinè precio, quia aureũ nummum ab ipso acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei respondit libro, cuius titulum esse voluit, *Contra cælestes prophetas*. Scripserunt verò in Carolstadium etiàm alij Luterani, & in ijs Vrbanus Regius, de quorum omnium scriptis apostata Oecolampadius in suo Antisyngrãmate hoc reddit testimonium, quòd causam Carolstadij non tam subuerterint, quàm confirmârint. Et hoc Oecolampadij testimonium, quanuìs hominis infamis, non parùm habet ponderis apud Sacramentarios, licèt Luterum oppugnet. *Notæ testimoniũ Satanæ contra Satanam.*

Huius anni mense Martio Zuinglius libellũ edidit *de vera & falsa religione*, quem etiàm non dubitauit in Catholica religione constantissimo Galliarũ regi Francisco dedicare. In pfatione eius libelli hęc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obstinatos, qui cùm videât veritatem de cœna Domini non per se, sed per alios in lucem proferri, more furiosorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis non obscurè Luterum ipsum & eius propugnatores perstringit, quos sanè disertis verbis ait à diabolo instigari, & instàr furiosorum de- *Zuinglius dedicat Librum regi Christianissimo.* *Luterum perstringit.*

debacchari &c. Videât iam miſeri & cæci homines, quàm meritò Luterum damnârit Catholica Christi Eccleſia, quandò tam malè etiàm proprij diſcipuli de illo ſentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibuſdam etiàm deterior.

Per hoc tempus idem Zuinglius cum ſuis Eccleſiæ Tigurinæ miniſtris & ſymmyſtis multùm egit in frequentiſſimo Tiguri Senatu, vt Miſſa & Euchariſtiæ adoratio prorsùs aboleretur. Reſtitit illis aliquandiù vir quidã egregiè catholicus: ſed quia plauſibilis valdè erat Zuinglij doctrina, quæ confeſſionem peccatorum, ieiunia, labores pœnitentiæ, & id genus alia reijceret, decretum eſt in Senatu, vt Miſſa deincèps in perpetuũ exularet, &, vt quidam ineptus ait, mox ſecuta eſt publica totius Eccleſiæ Tigurinæ gratulatio & lætitia: Scilicèt lætantur heretici, cùm malefecerint, & exultãt in rebus peſſimis. Catholici hauddubiò cùm hæc & id genus alia legunt, non poſſunt aliud quàm gemere & plangere iſtorum prodigioſam cæcitatem. Lætantur Chriſtiani, immò pſeudochriſtiani ablatã eſſe Miſſam, nec vident miſeri hoc propriè pertinere ad Antichriſtũ, cuius organa ſunt Turcę & Tartari, atq; antecurſores hæretici temporum horum. Vt autem Zuinglius in ſua hac impietate eſſet ptinacior, ſcribit ſe quodam ſomnio admonitũ eſſe. Ità apud illum hac in re grauiſſima permultum habuit momenti inſanientis cerebri ſomnium, cùm alioquì nihil apud ſe valere velint niſì ſcripta diuina. Eſt autem in hoc ſomnio id magnoperè obſeruandum, quòd Zuinglius ipſe palàm affirmat, neſcire ſe an ille admonitor,, qui in ſomnis illi apparuit, ater fuerit an cãdidus. Quę res argumento eſt, in rebus grauiſſimis quàm impiè iſti ludant, nec alicuius penſi habeãt, vtrùm à bono vel malo ſpiritu hauriant dogmata. Sed ità illudi par eſt illos, qui ſuum iudicium totius orbis iudicio antepo-

Miſſam Tigurini abrogant.

Prou. 2.

Zuinglius ſomnio incitatur ad abrogandã Miſſam.

reponunt. O cæcos duces cæcorum.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adſcribere, quos iſti homũciones è ſuo cerebro cõfinxerũt, vt videãt Catholici, quàm nihil iſti à ſumma barbarie diſcrepẽt. Tiguri, quod eſt præcipuum Heluetiorum oppidum, hic ſeruatur ritus, omnibus pijs valdè abominandus: Finita concione, menſa infertur, & munda mappa inſternitur. huic imponitur caniſtrum pane azymo plenum, catini quoquè & pocula lignea, (Nihil eñ hîc periculi eſt, vbi nullus eſt ſanguis Domini, ſed vinum ſolùm) quæ vino implentur. Accedit ad menſam Eccleſiæ miniſter cum diaconis, & totum cœtum ad attentionem excitat: mox alter ex diaconis ſubijcit inſtitutiõem cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios, (de qua tamẽ inſtitutiõe & eius ritibus ipſe dicit Apoſtolus eodem loco: Cætera, cùm venero, diſponã, tanquàm copioſiùs Corinthijs traditurus cœnæ peragendæ ritum, quod iſti nolunt aduertere, quia dati ſunt in reprobum ſenſum) alter verò recitat partem capitis ſexti Ioãnis. Mox recitato ſymbolo fidei, paſtor vel miniſter admonet, vt quiſque ſeipſum examinet & exploret, nè indignè accedẽdo, corporis & ſanguinis Domini reus fiat. (Sed quomodò poteſt eſſe reus corporis & ſanguinis Domini, qui illud reuerà nõ accipit? O miſeros homunciones.) Poſteà omnes ſe in genua demittunt, & paſtore præeunte, orationem Dominicam dicũt. Ea abſoluta, paſtor accipit panẽ, (& certè nihil aliud quàm panem, quia iſti paſtores non ſunt ſacerdotio initiati, aut certè nõ intendũt quod Eccleſia intendit) & rursùs ipſe quoquè alta voce recitat inſtitutionem Cœnæ Dominicæ: deindè panem miniſtris diſtribuit, & poculum porrigit, qui panem in catinis, & vinum in cyathis circunferunt, & populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris, edit, & proximè aſſidenti

Tigurini vt ſuam ſeruẽt cœnam.

I. Cor. II.

offert partem eius quod accepit, similitèr etiàm poculum porrigit. (Mirum, cùm isti vsqueadeò timeant, si vna specie vtantur, non timere illos, nè fortè à vicino Morbum Gallicum, aut Pestem, aut aliud aliquid eiusmodi contrahant. Certè nunquàm illi sic acciperent Corpus & sanguinem Domini, si Catholica Ecclesia hunc modū prescriberet.) Interim verò dum de hoc nō Domini, sed factitio (nè quid iam dicam grauius) pane edunt & de poculo bibūt, vnus ex Ecclesiæ ministris prælegit ex euāgelio Iohannis verba Christi ad passionem euntis, incipiēs à pedum ablutione, quæ quidem cùm ibì expressum habere videatur Domini mandatum, tamen ab istis prorsùs negligitur: porrò calix vrgetur, cuius nullum vsquàm extat expressum mandatum. Porrò verò si catini & pocula ad mensam redeunt, (quod fortè raró accidit, largitèr suauia vina potantibus fratribus & sororibus Euangelicis) Ecclesia iterùm in genua procumbit, & Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Christi. Piget hac de re quicquā ampliùs scribere, cùm sit & ridicula & impia, à malesanis & fanaticis cerebris commenta in Catholicę Ecclesiæ contemptum. Et hic quidem ritus Tiguri seruat. Porrò in ipso agro Tigurino minister omnia solus recitat, & ad mensam singuli accedūt. Pulchrè nimirùm, quia sic visum est Zuinglio. Basileæ verò Oecolampadius summus Zuinglij amicus hunc seruauit morem: (vt singuli eant in adinuentionibus suis) Pro suggestu legebat omnia vsq; ad verba cœnæ, que ante mensam recitabat. mox finita oratione & conuocatione, sequebatur communio. Interìm dum communio fieret, plebs psalmos vernacula lingua cantabát. Finita communione, cœtum cum exhortatione dimittebat. Immensi operis fuerit, singulorum diuersos ritus commemorare, quibus populus miserandū in modum in pugnantissimas opiniones

Ritus cœnæ in agro Tigurino.

Ritus Basileensis.

nionesdiuulsus est, ridentibus interim istis planè dissonis noui Euangelij buccinatoribus, quòd singuli habeant suos sectatores, quibus de suo nomine possint cognomen imponere.

Hac tempestate Sueuici aliquot Luterani Docto-res, nempe quatuordecim, Halæ Sueuorum conuenerunt, & scripto quodam, quod Syngramma dici voluerunt, (author putatur fuisse Ioannes Brentius insignis Luteranus) Oecolampadij sententiam damnarũt, Luterani s. Zuinglianũ. Nec se deserit Oecolampadius, mox Antisyngrammate respondet Sueuis illis. Quin & Bucerus desertor instituti Dominicani (Nam plerique omnes noui Euangelij authores & signiferi, apostatæ monachi, & eoipso infames ac detestabiles fuêre) scripsit ad quosdam ex Sueuis illis, vt perpẽderent quàm parùm deceat eos qui eundem Christum docent, dissidere &c. Sentiebant facilè apostatæ & desertores illi, ex mutuis his ipsorum dissensionibus pessimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebãt quidem rem compositam, sed præ animi tumore, cùm suam, non Christi, gloriam quærerent, alij alijs nihil concedere voluerũt. Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata constructorum nouæ turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno saltem argumento satis superque intelligi licebat, homines istos non Christi, qui pacis & author & amator est, sed satanæ, qui rex est super omnes filios superbiæ, & suos sectatores sui efficit similes, hoc est, pacis & cõcordiæ Catholicæ inimicos, spiritu duci, tamen misera plebs lucem euangelicam inuenisse se putans, à Catholica quidem Ecclesia libentèr discessit: sed interim tamẽ nunquàm potuit certam vnam aliquam, quam omnes sequerentur, doctrinam inuenire, sed vt queq; regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum his vel illis factionibus deditos accepit concionatores, ità in hãc

Luterani dãnant Oecolampadiũ

Oecolãpadius se tuetur.

vel illam concessit factionem: adeò vt eò tādèm res redièrit, vt multis locis etiàm sub eodem tecto tot sint sectæ, quot sunt capita: quod quidem est omnium flagellorum Dei longè acerbissimū. Verùm hoc necessè est illis accidere, q à Catholicę Ecclesię vnitate discedunt.

Luterus execratur Sacramētarios

Libellum Sueuorum, cuius iam meminimus, Iohannes Agricola, tum tēporis Luteri studiosus, vertit Germanicè: Luterus eam versionem præfatione probat, simulque testatur, se Sacramentarios planè execrari. Illi præfationi respondit Oecolampadius Germanicè. Si verò Luteri doctrina à Christo manauit, vt & ipse videre voluit, & eius studiosi iactitant, cur non habet apud eos pondus hæc eius sententia, qua Sacramētarios execratur? Cur tam multi à Lutero ad Zuinglij castra perfugiunt? Aut si in re tanta errat Luterus, cur nō intelligunt, nō Christi, sed mendacij spiritu eum ad sua scribenda commenta incitatum fuisse?

Scripsit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Ioannes Pomeranus excucullatus monachus Epistolam quandam Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus, vt eum Vuittenbergēsis Ecclesiæ pastorem fecerit. Sed tales pastores à suo grege arceat Christus.

Nota, pacē volūt sectarū, vt possint oppugnare Ecclesiam.

Miserunt hac tempestate Argentoratensis Ecclesiæ ministri Euangelici legatum suum ad Luterum, qui eum & suos hortaretur ad concordiam, vt regnum Pontificis Romani coniunctissimis viribus oppugnare possent. (Ità certè ipsi de se scribunt, nec pudet eos tantam sui pectoris vecordiam posteris prodere, qui vel ex hoc solo Romani pontificis odio & insectatione facilè intelligent, eos satanæ satellites fuisse.) Præclarè enim inter alia multa à Diuo Cypriano vetustissimo atque eloquentissimo martyre scriptum est libro primo Epistol. 3.

Quales

Quales putas esse eos, qui sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè quòd sacerdoti DEI non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: Nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumēs, seorsùm foris hæresin nouam conderet. Hæc quidem ille sanctissimus Episcopus: sed hæreticis frustrà commemorantur, quippe subuersis, & proprio iudicio condemnatis. Luterus verò nihil Argentinensium ministrorum motus admonitiōe, è diuerso potiùs hortatur Zuinglium & Oecolampadium, vt desinant animas seducere, planeq; affirmat, aut se, aut illos satanæ ministros esse. *Nota.*

Indignū putabat Luterus, qui illis cederet, sed expectabat, vt in ipsius sententiam oēs concederent. Quid interim mentis habebant, qui Luteri doctrinā secuti, nouam de Eucharistia opinionē proferri videbant, idque non sinè Luteri tanquàm errantis repræhensione? An non puduit eos tam leuitèr à Catholica Ecclesia ad Luterum defecisse, cùm viderēt se in summum salutis suę discrimen hac dogmatum diuersitate coniectos, & quidē intra paucos admodùm annos? Felices ergò illos, qui se intra Catholicæ Ecclesiæ vnitatem continuerunt.

Thomas Muncerus rusticorum tumultus ciet.

Per hoc tempus extitit quidam Thomas Munzerus presbyter, homo importunissimus & audacissimus. Is ex scriptis Luteri hausta occasione, multis

Germaniæ locis credulã nimìs & imperitam rusti-
corum turbam ad seditiones cõcitauit, & primò in
Clerum, mox in principes inflammauit. Itaque ma-
gnus hoc anno diuersis in locis factus est agrestium
hominum concursus, ad inauspicatam quandam li-
bertatem adspirantium, & multa ab eis nefariè &
scelerate sunt admissa, per summam crudelitatem
occiso, prçter alios nobiles viros, Ludouico comite
200. arces & monasteria inflammata. Heluesteno, qui in matrimonio habebat Maximili-
ani Cçsaris filiam notham: incensisque in vna Fran-
conia ducẽtis & eo ampliùs arcib9 & monasterijs.
Non dubium quin supremam is tumultus Germa-
niæ & vicinis prouincijs calamitatem fuerit allatu-
rus, ni maturè tam improbi conatus Principum ar-
mis prorsùs impediti & elisi fuissent. Feruntur hoc
Centum millia rusticorum cæsa. in tumultu, vt antè dixi, vltra centum millia rusti-
corum in Germania & Lotharingia cecidisse. Ani-
mauerat plerosque Munzerus, dicens inter alia, se
omnes bombardarum ictus sua manica excepturũ.
Sed ille non diù pòst captus est Francusij, & tradit9
Ernesto comiti à Mãsfelt inprimìs catholico, in cu-
stodia seruandus. Captus est etiàm socius eius no-
mine Phiferus, monachus apostata: sed hic obstina-
to animo permãsit in errore, & sic gladio cæsus oc-
Munzer9 resipiscit. cubuit. Munzerus verò fertur ex animo doluisse,
errores reuocâsse, præmissa Confessione sub altera
specie Eucharistiam accepisse, & ità demùm gladio
percussus, ex hac luce migrauisse.

Luterus vbì vidit miseram turbam armis princi-
pum, quibus iam extrema queque ceu quidam Py-
thius Apollo minatus erat, horrendum in modum
Scribit in rusticos Luter. concisam & profligatã, mox verso stylo, scripsit li-
brum in rusticos, vt se principibus vẽditaret nequã
& versutus homo, qui suis pestilentissimis scriptis
magnã illi seditioni & cçdi ansam prçbuerat, vt fa-
cilè potest re ipsa doceri. Sanè intra vnum mensem

Maium

Maiũ maiores tum clades cędesq; & vastitates perpessa est superior Germania, quàm bello decennali ab Hispanis & Gallis per id tempus Italia. Vnus Lotharingiæ dux Antoni⁹, in vna Alsatia supra 26. millia rusticorum cecídit. Misera erat tum Germaniæ, prefertìm superioris, habitudo, cùm subditi pleriq; aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarẽtur. Hunc fructum peperit prȩclarum Luteri Euangelion. Soluti enim religione animi, & ad carnis quandam libertatem à Lutero vocati, imperia pati non poterant.

Nec vrbibus deerant factiosi homines, qui seditiones excitarent in Clerum & senatum. Tumultuatum est atrocitèr Francophordiæ ad Mœnũ, mox Mogũtię, paulò pòst etiàm nõnihìl Colonię Agrippinę: sed non impunè tulerunt eorum tumultuum authores. Colonię certè nullis machinationibus efficere potuerunt Luterani, vt illic eis liceret publicè concionari. Quædam aliæ Imperij vrbes, nè similia à vulgo paterentur, magnis impẽsis coacti sunt cõscribere militem, quo se aduersùs vim seditiosę plebis tuerentur.

Seditiones oppidanorũ

Coloniẽsiũ constantia.

Francophordiæ ipsis Paschatis ferijs duo ex infima plebe, alter sartor, alter sutor, seditionis fuêre capita. Primo impetu plebs armata irruit in cœnobium Dominicanorum, sed ea tamen vsa moderatione, vt contenta vino imperiosè postulato, ab omni maleficio, quòd ad direptionem aut vastationem rerum attinet, abstineret. Vrbis portæ interìm clausæ seruabantur. seditiosus populus Senatum loco mouebat, atque totius vrbis imperium & administrationem in XXIIII. ex plebe delectos transferebat. Multa sanè fiebant ab illis insolentèr, & quasi Dictatores quidam leges promulgabant, minas quoquè & Clero & Senatui petulantèr

intentabant. Habebant earum rerum authorem Luterum, qui ſcriptis & verbis ſuis miſeros Germaniæ homines dementabant. Scripſerant Francophordiẽſes illi ex plebe delecti, capita 47. ex Luteri prodigioſis paradoxis ſumpta, eaque pro legibus haberi volebant, quę nimìs longũ eſt hîc recenſere. Et vt alios quoquè haberent ſuę improbitatis complices, ea capita 47. ad Moguntinos & Colonienſes tranſmiſerunt. Moguntiæ ergò populus trãſuersìm actus æquè vt Francofordienſes, multa procacitèr egit in clerum, toto triduo, clauſis portis, manens in armis. Cogebatur Clerus etiàm ad iniquas pacis conditiones deſcendere, maximè quòd Ruſtici tumultuantes, ſeditioſorum iſtorum hominum audaciã augerent: ſed non diù poſt extincta illa agreſtium hominũ colluuie, & Francophordienſium & Moguntinenſium temerarij auſus repreſſi ſunt, & in irritum redacta, quæcunque à Clero per vim & ſeditionem extorſerant. Multus ſupra modum eſt Sleidanus in recitandis ijs, quę Luterus hac tempeſtate de Ruſticorum tumultu ſcripſerit: ſed imprudens multa ſcribit, quæ & Luterum & ipſum pudefaciant. Ait Luterum ſcripſiſſe principibus, eorum dominatum homines nec poſſe, nec velle, neque ſanè debere ferre diutiùs: negocium hoc plebis in ipſos inſurgentis, D E V M agere, & bellum eis facere, & impietatis ipſorum pœnam expoſcere. An non hoc erat homines in principes armare? an non hoc erat tumultuantium & ſeditioſorum hominum factum probare, cuius ait D E V M ipſum eſſe authorem? Et tamen paulò pòſt ſubiungit Sleidanus ſcripſiſſe Luterum, ſe ſempèr ab initio docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehementèr abhorruiſſe, & hortatum eſſe populum, vt tyrannidem & impiam principũ dñationem tolerarent. Quę hęc, obſecro, amẽtia eſt, ꝙ intra vnã eandemq; periodũ

tam

tam pugnantia Luterum scripsisse testatur ille Sleidanus, vt & modestè sempèr docuerit, & nihilo minùs Principum imperium vocet tyrannidem & impiam dominationem? Iam rursùs post pauca profert Luteri scriptum ad Principes contra Rusticos, aitq; eum classicum cecinisse & monuisse, vt in eos non secùs àc in efferatas beluas impetus promiscuè fiat ab omnibus. Et hìc fatetur Luterus, teste Sleidano, se necessariò stylum vertere debuisse. Verùm abeat Sleidanus cum suo Lutero ad solas terras. Vult miser fascinare lectorem, vt fœdissimas Luteri antilogias, crassaq; mendacia & legat quidem, & tamen non animaduertat. Iam suprà dictum est, Luterum appellâsse principes nostros, stolidos, furiosos & amẽtes moriones: & Turcam eis decuplò esse meliorem, multaq; alia petulantèr scripsisse in principes. An non hoc erat subditos concitare in principes? An non hoc erat miseris persuadere, vt Turcarum tyrannidem, q̃ Cæsaris & principũ suorum legitimum imperium, pati mâllẽt? Et interìm, si dijs placet, referente Sleidano, non dubitat ille sanguinarius euangelista dicere, se sempèr docuisse modestè, & à seditionibus vehementèr abhorruisse. Sed quicquid vel Luterus de seipso, vel in Luteri defensionem scribat mendax Sleidanus, hoc vnũ certissimum est, Luterum hominem fuisse seditiosissimum, & suis nefarijs scriptis & concionibus arma insanæ multitudini suppeditâsse in legitimos suos magistratus. Sed nouerat ille accommodare se tempori, & tum quidem, cùm tumultus & seditiones suos habituri successus viderentur, minacitèr calamum strinxit in principes: cùm autem è diuerso temeritatẽ agrestium hominũ vidisset prudentia & viribus principum oppressam, mirabilitèr principum factum probauit, & ad perdendos miseros, quibus ipse tantæ nequitiæ author fuerat, in-

flammauit. Scripſerat anno 1523. librum de ſeculari poteſtate. Ibi Principes vtplurimùm ait aut maximos eſſe fatuos, aut deterrimos nebulones, & ab ijs peſſima queq; expectanda eſſe, parùm autē boni: iactitat vulgum iam fieri intelligentem, & paucos eſſe principes, qui non habeantur pro fatuis & nebulonibus. Id verò cui niſi Lutero acceptum ferre oportuit? Hanc eius inſaniam paulò pòſt in opus conferre conatus eſt Thomas Munzerus, & ex eius ſcriptis arrepta anſa, non inſtrenuum Luteri ſe administrum præbuit in concitandis plebibus: & ex multis quidem oppidis principiò repellebatur, è Praga Boêmiæ, ex Gutterbacho Marchiæ, ex Zuicania oppido electoris Saxoniæ, ex Hallis comitatûs Tyrolenſis, ex Alſteto, vndè eum Luterus ipſe fecit expelli, licèt ei harum molitionum ingentem materiam exhibuiſſet: immò apud Saxonię electorem cum initiò excuſâſſet ac defendiſſet, ſperans rem ei ex ſententia ceſſuram. Verba Munzeri ad ruſticos ſcripta, facilè declarant, quem ſecutus fuerit: Nolite, ait, diutiùs adulari peruerſis fatuis, impijs nebulonibus: Incipite & bellate bellum Domini: tempus eſt valdè &c. An non etiàm Luterus vocauit principes fatuos & nebulones? Vaſtabat Múzerus cum ruſticis templa & monaſteria, profligabat monachos, conculcabat ſacramenta, pluraq; id genus flagitia deſignabat. Sed num eadem aut non docuit Luterus, aut non faciunt Luterani & ſectarij dogmatiſtæ? A Lutero igitur in vrbes, in pagos dimanârunt ſeditiones & tumult9: ille ſuis ſcriptis claſſicum cecinit, atque innumerabilium malorum præcipuus author fuit.

Luterus nuptias celebrat in ſummo Germaniæ luctu,

Hoc anno in tanto Germanię luctu, tanta rerum omnium perturbatione, inaudita calamitate, idem ipſe Luterus quadā Erynni percitus, iucundiſſimas celebrauit nuptias, iuncta ſibi virgine ſanctimoniali, vt tan-

vt tandèm toto orbi terrarum hoc teterrimo faci-
nore testatum efficeret, quid iampridèm animo cõ-
cupiuisset ac destinauisset. Proh pudor, sacrę Theo-
logię Doctorem, publicè professum ꝑpetuã conti-
nentiam, pauꝑtatem, obedientiã, & iampridẽ sacer-
dotio initiatũ, ausum esse in tantã ꝓruere impudẽ-
tiam & turpitudinẽ, vt quod nullę sanę mẽtes & in
catholica religione benè institutæ vel solo auditu
ferre queãt, id ille miser ac deploratꝰ apostata mo-
nachus, facto & opere ꝑpetrare nõ dubitârit. Eant
iam cũ suo Euãgelista Luterani, & quotquot ab Ec-
clesia Catholica desciuerunt: certè vel hoc solo no-
mine apud oẽm posteritatẽ sempiternę ignominiæ
notam sibi sentient inustam, ꝙ tam nefariũ homi-
nem sequi non piguerit. Certè oportuit omnem
omninò mentem & sensum perdidisse, qui tantum
scelus videre non potuerunt. Superiorum tempo-
rum hęretici plerique omnes solebant tamen quã-
dam prę se ferre morum honestatem & vitę sancti-
moniam: at Luterus tum sibijpsi, tum alijs omnibꝰ
ad omnem turpitudinem laxauit habenas, nec qc-
quam voluit non licere, quod animis collibuisset.
Extant plurima eius scripta, extant teterrima eius
facinora, quibus hæc possunt liquidò demonstra-
ri. Et interim tamen, licèt reclamante conscientia,
talem ducem innumeri sequuntur, quidlibet illo
facilè permittente, modò adsit fides, quam solam
ille prędicauit ad salutem sufficere. Ecclesiæ & Põ-
tificum decreta, ieiunia, preces, vigilias, & deniquè
bona omnia floccipendit: immò ausus est scribere,
opus bonum optimè factum, veniale peccatum es- *In aßertiõ.*
se secundùm misericordiam Dei, sed mortale pec- *Artic.32.*
catum secũdùm iudicium Dei: & multa alia his ab-
surdiora, quę prorsùs damnat Catholica fides. Est
profectò multa admiratione dignissimum, quòd
cùm Luterus iactaret se nunc demùm Germaniæ
ipsissi-

ipsissimam Euágelij lucem intulisse, qua illa tot seculis caruisset, & interim excusso cucullo, proculcato continentiæ voto, spreta omni diuino & humano iure, publicè sibi iungeret virginem æquè Deo dicatam, non solùm non esse homines eo teterrimo facinore offensos, sed etiàm præclarę cuiusdam virtutis & insignis Euágelici exempli loco, habuisse quod innumeri posteà tum sacris initiati, tum monasticen professi vtriusque sexûs homines cum multa mortalium laude & applausu imitarentur. Quis tantam hominum cæcitatem vel admirari pro dignitate sufficiat? Olìm quidè ætate D. Hieronymi Romæ quidam extitit Iouinianus, quem monachum fuisse Augustinus scribit: Is ausus fuit docere, eodem Augustino teste, virginitatē sanctimonialium, & continentiam sexûs virilis in sanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorū castorum atque fidelium meritis parem esse, non maiorem. Adhibebat huic paradoxo adstruendo scripturas, sed, vt solent hæretici, perperàm intellectas. Verùm eius insania vel hæresis, vt eam vocat Augustinus, citò oppressa est & extincta, nec vsq; ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire. Erāt tamen lasciuientes quędam virgines sacrę, & quidē prouectę iam ætatis, quæ istis carni plausibilib9 vocibus illectæ, viris nupserunt: ipse verò nec habuit, nec habere voluit vxorem. Hoc insanum & temulenti cerebri dogma tum temporis nullos è clero permouere potuit, vt illud amplecterentur: facilè enim erat videre eius absurditatem. At nostro infelicissimo seculo Luterus lōgè in studiū cōtinentiæ iniqor, palamq; oēs etiàm Deo sacratos hoīes ad coniugiū inuitans, & spurcissimæ libidini laxās habenas, tam multos nullo negocio inuenit suę impietatis approbatores, vt sinè horrore dici aut cogitari vix queat, Scripsit in Iouinianū Hieronymus li-

De hæresibus, ad Quoduultdeum, 82.

libros duos, quibus illum grauissimè confutauit: sed Luterus iam totus datus in reprobum sensum, illius scriptis nihil moueri potuit, quibus tamē tūc temporis permultos dubium non est in sana fide sanctoq; continentię proposito fuisse cōfirmatos. Sed verissimè dicit scriptura: Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere, quem ille despexerit. Eccl. 7.
Non est mirum valdè, ꝙ Luterus huc vsque impudentiæ & impietatis progressus est: sed quòd habuit tam multos tantæ nequitiæ approbatores, & qui tam immanitèr prolapsum, nihilo minùs tanq̃ Christi apostolum quendam suspicerent & venerarentur, id omnem vincit admirationem. Habebant quondàm ethnici suas virgines Vestales, è quibus si qua rem cum viro habuisset, viua mergebatur in foueam, humoque obruta extinguebatur. Luterus tantæ turpitudinis etiàm summam reportat laudē. O tempora, ô mores. Quis iam dubitet in hæc tempora vel maximè quadrare illud Esaiæ: Dilatauit infernus animā suam, & aperuit os suum absq; vllo termino? Quid iam difficile erit persuadere hominibus ętatis huius, si nefandum apostatæ monachi incestum, & sacrilegum concubitum nō alio quàm castissimi & sanctissimi matrimonij loco habendū censuére, persuasi ab illo ipso, qui tam immani se scelere obstrinxerat? Quid superest, nisi vt in Mahometis transeamus disciplinam egregiè Epicuream, & absurdissimas Alcorani eius nænias & putidissima deliramenta complectamur? Et certè huc tendit ipsissimus totius Luterani euangelij scopus. Quòd tam multos habuit Luterus sectatores, non alia ratio est, q̃ ꝙ ea docuit, quę carni & sanguini, q̃ naturæ vitijs deprauatæ cumprimis arriderent. Idē fecit & Mahometh sceleratissimus, atq; ea causa tā longè & latè eius licèt dementissima superstitio ꝓpagata est. Christi Euangelium ad arctam viam, ad Mat. 7.
agendam

agendam pœnitentiam nos reuocat. Scripsit Luterus Epistolam quandam, quam voluit dici, Fidelem admonitionem ad omnes Christianos &c. In ea sic ait: Vide vt exerceas sanctum Euangeliũ: doce, loquere, scribe & prædica, quomodò leges humanæ nihil sunt: prohibe, & dissuade, nè quis fiat sacerdos, monachus aut monialis, & quisquis in eo statu sit, vt exeat &c. Tollit leges humanas oẽs: quid furibus, latronibus, adulteris possit dici iucundius? Tollit sacerdotium, tollit omne continentis vitæ studium: quid hoc aliud est, quàm Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas? His ille paradoxis creuit, & perdidit turbam nimìs credulam. Vult, vt qui in monastica vita sunt, indè discedant. Sed quid fiet de votis Deo nuncupatis? Ea nullius vult esse ponderis. Sed reclamat scriptura diuina, reclamant Patres om̃es, reclamat totius orbis perpetuus consensus, deniquè ratio ipsa reclamat. Sed Luterus vni sibi plus vult tribui, quàm his omnibus.

De adulterinis cõiugiis li. 1, cap. 24.

Atquì nos vel vnum Augustinum libentiùs audiemus, quàm mille Luteros. Is ergò sic ait: Quod cuiquam, antequàm vouisset, licebat, cùm id se nunquàm facturum vouerit, non licebit: si tamen id vouerit, quod vouendum fuit, sicut est perpetua virginitas, vel continentia post experta connubia &c. Hæc, inquit, & si qua alia sunt, quę rectissimè vouentur, cùm homines vouerint, nulla conditione rũpenda sunt, quę sinè vlla conditione vouerũt: quia & hoc Dominum praecepisse intelligendum est vbì legitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro.

Psal. 75.

Vndè Apostolus de quibusdam quæ continẽtiam vouent, & posteà nubere volunt, quod eis, anteq̃ vouissent, vtiq; licebat, Habentes, inquit, damnationẽ, quoniam primam fidem irritam fecerũt.

1. Tim. 5.

Hæc Augustinus, cui Patres omnes & tota Christi Ecclesia subscribit. Eat sanè Luterus, & tum sibi, tũ alijs

alijs,quantùm vult,imponat: nos vilem apostatam non audimus.

Eodem anno scripsit tèr execrandum libellum hoc titulo, *De abominatione Canonis Missæ*. Mirũ profectò est, illum hominem diù admodùm in Catholica religione benè institutum, ad tantam impietatem deuolui potuisse. Ergò qui stat, videat nè cadat, Væ omni superbo, quia proximus ruinæ est. Quid verò tremendis illis Missæ mysterijs & sacro Canone habet Ecclesia sacratius? Sed ille insanus amplissima Antichristicæ vastitati itinera præparabat. Edidit etiàm Sapidus quidam Argentoratensis pædotriba Carmina sanè quàm horrenda in Missam, non verbis, sed verberibus & flammis vindicanda: quæ doctissimus vir Arnoldus Vesalieñ, posteà Canonicus Maioris ędis Coloniensis, in Missę laudẽ mira dexteritate conuertit. Accessit his blasphemijs Dialogus quidam Teutonicus de ęgritudine & obitu Missę, vt totum suum virus malus dæmõ per administros suos in tremenda Missæ mysteria euomeret. Sed certum habeat Germania & reliquę nationes, quæ id genus blasphemijs delectantur, prępotentem Deum tantas suæ Maiestatis iniurias seuerissimè hauddubiè vindicaturum, vtì etiàm egregiè non semèl hactenùs vltus est.

Luterus in Canonem Missæ.

Carmina Sapidi in Missam.

Per id tempus scripsit Luterus etiàm Liuonibus, itemq; Duci Sabaudiæ, qui hominis nefarij fucos facilè contempsit. Scripsit etiàm ad Antuerpienses, item ad Christianos qui sunt in Hollandia, Brabantia & Flãdria. Iohãnes Pomeranus scripsit epistolam ad sanctos in Anglia. Faciebant hoc illi, vt sua dogmata latissimè propagarent, & de sectæ suę incrementis gloriari possent apud Germanos. Eo libello, quo Principes hortabatur Luterus vt rusticos seuerè punirent, multos offendit, q̃ nimiùm atrox & sanguinari⁹ esse videret. Id vbì ille pcepit,

ter-

tertium de rusticis libellum edidit, in quo ait, illos quoquè pro seditiosis habendos esse, qui priorem libellum suum sæuitiæ insimulent, aut qui vlla ergà cæsos rusticos commiseratione moueātur: & etiam vetuit nè quisquā mussitaret contrà, alioquì capite plectendus: rectum enim ait permanere oportere, quicquid ipse & doceret, & scriberet, etiam si totus mundus ea causa dirumperetur. Quid verò possit vel ab ipso Lucifero dici arrogantiùs? Et vbi sunt tam crebræ antilogiæ, tam repentinę & frequentes dogmatum mutationes? Certè si Rusticorum conatus suos habuissent successus, nemo ab illis magìs stetisset q̃ Luterus: mutata fortuna, Luterus stylum quoquè mutauit. Anteà scripserat in sua illa falsa exhortatione ad pacem, qua potiùs rusticorum furorem acuebat: Non sunt Rustici, ait, boni Domini, (loquens Principibus) qui se vobis opponunt: Deus ipse est, qui se opponit vobis, ad visitandam vestram tyrannidem &c. At rusticis succumbentibus, Tam mira, ait mox in alio libello, sunt nunc tempora, vt princeps aliquis magìs iam fundendo sanguine cælum promereri queat, quàm alij precando &c. O monstrum, in tot repentè formas mutatum.

Caroli V. nuptiæ.

Huius ipsius anni mense Aprili Carolus Cæsar vxorem duxit Isabelam regis Lusitaniæ filiam.

Albertus Brandeburgicus ducit vxorem.

Eodem anno Albertus Brandeburgicus 34. Magister ordinis Teutonicorum, Luteri dogma complexus, duxit vxorem Dorotheam regis Danorum filiam, & Magistri nomen in Ducis mutauit. His rebus totum in se concitauit Ordinem, qui ei Vualterum Cronbergium suffecit. Regis Poloniæ hodiè beneficiarij sunt Prussię duces, cùm superiorū temporum Magistri Ordinis Teutonici, cū regibus Poloniæ multa sæpè bella gesserint, & Prussiam ipsam è manibus infidelium suis armis vindicārint, cùm

ea regio etiamnùm dæmonum cultui esset addicta.

ANno 1526. cùm iam Luterus perniciosis scriptis suis non solùm vulgus, sed etiàm plerosque optimates & nobiles in antiquę religionis & cleri odium commouisset, animis iam in diuersa distractis, nemo Germaniæ principum opem tulit Ludouico Pannoniæ regi, cui Turca infestissimus imminebat. Interìm quoq; in Italia non deerant, quibus Caroli Cæsaris potentia iam formidolosa esset ob Galliæ regem captum, & mox certis conditionibus fœderatum. Ità vbiq; Christiana Respub. tum bellis intestinis, tum exitiosis dogmatibus laborabat. Neque id fugiebat Turcá, in omnem rei benè gerendæ, & Christianis quàm maximè nocendi occasionem sempèr intentū. Atq; is tum bellum indixit Ludouico Pannoniæ iuueni regi, & bellicis artibus propter ætatem non satìs instructo. Nobilitas Hungarica plùs æquo visa est Turcarum exercitum paruipendere, quippe quæ Ottomannorū regum castra necdùm viderat vnq̃. *Turca indicit bellum Pannoniæ regi.*

Tandèm ægrè 25. millibus peditum & equitum coactis, magna temeritate itum est obuiàm Turcis, quorum octuplo maiores erant copiæ. Vbì ad pugnam ventum est, nullo negocio Turcæ Christianos protriuerunt, ità vt & rex ipse, cùm sibi fuga salutē quærere vellet, lapsus in paludem, suffocatus sit, vndè tamen eius cadauer posteà integrū extractum, apud Albā regalē regio funere tumulatū est. Solimānus hac victoria potítus, & incredibili tormentorum æneorum copia auctus ac locupletatus, fertur risisse Hungarorum temeritatem, quòd non maluissent retrocedere, quàm cum tanto exercitu manus conserere. Maria Ludouici coniunx, Caroli Imperatoris soror, ægrè ex hostium manibus dilapsa, Viennam profugit. Solimannus Buda occupata, arcem inuisit, eamq; mirificè laudauit, nec quic- *Ludouicus rex occūbit.*

quam indè abstulit, nisì statuas æneas tres ingẽtes, quæ Matthiæ regis fuerant. In locum regis Ludouici primùm à Bohemis, indè ab Hungaris electus est Ferdinandus, optimus & Christianissimus princeps, Caroli Cæsaris germanus frater. Sed nè quid deesset ad supremam regni Hũgarici cladem & excidium, à quibusdam Pannoniæ rex electus est Ciliæ comes Iohannes Vaiuoda, qui non cessauit legitimum regem Ferdinãdum multis exagitare modis, donèc tandèm Hungaria tota ferè concessit in ditionem Turcarum, ità vt meritò dici possit, illius barbari hostis vires non nisì intestinis Christianorum bellis, odijs & simultatibus creuisse: quod est quidẽ certè miserabile, & lachrymis potiùs quàm verbis prosequendum. Vt verò etiàm in Germaniã paratior esset Turcis via, Luterus strenuã nauabat operam, vt seditiosis euulgandis scriptis subditos in magistratum, & principes ciuiles in Clerum concitaret. Sentiens verò se apud quosdam principes nihil promouisse neque minis, neque cõuicijs, neq; tumultibus excitandis, ad blãditias se cõtulit. Dux Saxoniæ Georgius, immortali dignissimus memoria, ditionem suã à Luteri dogmatibus egregiè tutatus est. Hunc Luterus calumnijs & conuicijs iam antè proscIderat, sed frustrà. Itaq; hoc anno scripsit ei literas blandissimas, & quæ reuerà etiàm constãtem animum nonnihìl emollituræ viderẽtur: adeò ille importunus & turbulentus homo, blãdè & simulata religiõe egit apud illum principem. Verùm tale ab eo tulit responsum, quali apostata dignus fuit. Vtinàm pleriq; Germaniæ proceres, eadẽ fuissent vsi constantia: meliùs profectò rebus tum priuatis, tum publicis consuluissent. Inter alia, hæc quoq; scripsit princeps ille longè optimus Lutero: Affirmare possumus, euangelium tuum nobis magnoperè curę non esse, ꝗ orbis Christiani capita

Ferdinandus fit Hungariæ rex.

Luterus vertitur ad adulatiões

Georgii Ducis responsio ad Luterum.

ta illud reprobârint. Id vnum dedimus operam, vt pro virili caueremus, nè in nostris reciperetur. In causa sunt mali fructus indè profecti. Nam neque tu, neque quisquam alius verè dicere potest, ex tua doctrina quicquam aliud enatum esse, nisì blasphemias in sacrosanctam Eucharistiam, in sanctissimam Dei genitricem, in sanctos omnes. Ex tua sectatorumq; tuorum doctrina omnes iam olìm damnatæ hæreses renascuntur, om̃is Dei cultus honestus aboletur. Quandò vnq̃ tot facta sunt sacrilegia Deo dicatorum hominum, quot sub tuo Euangelio? Quandò crebriores in magistratus extitêre rebelliones, quàm ex tuo Euangelio? Quandò tot sacrarum ædium expilationes, tot furta ac rapinæ visæ sunt? Quo vnquàm tempore tot habuit Vuittenberga excucullatos monachos & moniales, atq; hodiè? Quandò maritis ablatæ sunt vxores, alijsq; traditæ, quemadmodùm tuum habet euangelium? Quandò tam numerosa perpetrata sunt adulteria, quàm posteaq̃ tu scribere non dubitâsti: Si mulier è viro suo concipere nequeat, vt ad alium se trãsferat, à quo possit fœcundari, & maritus prolẽ indè natam alere teneatur: itidemq; vir faciat? Hæc & multa alia princeps ille celeberrimus scripsit Lutero, eius nefandas turpitudines illi statuens ob oculos, si fortè posset reduci in viam. Sleidanus hęc ex odio illum scripsisse mentitur impudentèr.

Luterus eam passus repulsam apud ducem Georgium, literas scripsit ad Archiepiscopum Mogũtinum, Marchionis Brandeburgeñ fratrem. Hortabatur eum, vt episcopatus suos in ciuiles principatus mutaret, & ducta vxore cæteris episcopis tam p̃claro exẽplo cõtinentiæ p̃luceret. Quid em̃ aliud suaderet Epicureus apostata, q̃ quod ipse maximè appetijsset? Volebat om̃es Veneri se deuouere, cui ipse erat deuotissimus, cùm Christus ipse suũ Euangelium

Luterus scribit Episcopo Mogunt.

Mat. 3. & 4

gelium ab agenda pœnitétia auspicatus sit. Sed has literas licèt typis excusas, nō est dignatus princeps ille vllo respōso. Sciebat enim etiàm apud Græcos nè sacerdotib⁹ quidē, multò verò minùs episcopis, licere vxores ducere, postq̄ sacerdotio initiati sunt.

Hîc quoq; Luterus spe frustratus sua, regē Angliæ sibi tentandū suscepit, quem anteà contumeliosissimè tractârat. Duo Angli Apostatæ summoperè in eam curam incumbebant, vt totum regnū Angliæ vel inuito rege ad Luteri dogmata traduceretur. Hi iam curabant Coloniæ versionem noui Testamēti à Lutero editā, in Anglorū idioma trāslatam, typis excudi, sed quorundā bonorū virorū opa res ad amplissimū Senatū Colonieñ delata est, qui mox ꝓhibuit typographis, nè in eo excudēdo opere ꝑgerent. Regi quoq; Anglorū & regni proceribus idē significatū est, quod multū retardauit illorū conatus apostatarū. Porrò ipse rex Angliæ respōdit Lutero egregiè, spretis eius fictitijs blāditijs: quibus in literis inter cætera improperat ei incestas nuptias cum virgine Deo dicata contractas. Olìm apud ethnicos virgines Vestales, si de stupro fuissent cōuictæ, viuæ humo obruebantur, & constuprator verberibus ad mortē vsq; mulctabatur. At nunc apud Christianos Luterus & multi alij desertores mōachi & moniales, impunè totos se mācipant turpissimę libidini, mundo illis applaudēte, & inexpiabile scelus, nisì resipiscāt, etiā in rectè factis ꝑcipuo ferè loco numerante. Sed de his suprà dictū est, quanquàm nunquàm satìs dici potest.

Angliæ insidiantur hæretici.

Virgines vestales olìm vt punitæ.

Hoc anno habita sunt Comitia Spirę: vbi quidā principes Luterizātes, petiêrūt sibi tēplum aliquod permitti, vbi suo more sacris & concionibus interessent. Sed fortissimè se opposuit Episcopus Spireñ Georgius, Bauarię princeps & Comes Palatinus. Itaq; in atrijs hospitiorū suorū iusserunt fu-

Comitia Spiræ.

os concionatores q̄tidiè verbũ facere ad populum, Catholicis principib⁹ ob tẽporũ iniquitatẽ ad multa cõniuentibus. Olìm tẽporib⁹ Archadij Imperatoris, Gainas dux Romanę militię petijt ab eodem principe, intra Cõstantinopolim sibi suęq; sectæ sacerdotibus (erat aũt Arrianus) templũ vnũ cõcedi. Archadius rẽ ad Ioannẽ Chrysostomũ ei⁹ vrbis episcopũ retulit. Is modis oĩbus se opposuit, dicẽs inter cętera: Nõ oportet principẽ q̄cquam cõtra Deũ audere, si quidẽ vera pietas illi curę est, sed potiùs bñ constitutas leges seruare, eã p̄sertim, q̄ cõtra hęreses lata est. Circa hui⁹ anni initiũ Luter⁹ quadã ad Reutlingeñ data Epistola, in Zuingliũ & Oecolampadiũ degeneres filios suos inuehit. Scripsit & Vrbanus Regius quandã Epistolã contra Zuinglij sententiã. Ediuersò Zuinglius quoq; Luteranis nõ fuit mutus: q̄n etiã Martinus Bucer⁹ apostata Dñicanus scripto quodã edito, aduersùs Brentiũ Luteranũ se tuet. De hoc B~~ucero graues~~ viri narrare solent, ꝙ initio ferè huius noui Euangelij ad Luterũ se contulerit, atq; ab eo petierit alicubì collocari, vbì posset nouo Euãgelio strenuã nauare operam. Porrò Luterus ab eo sciscitatus sit, num hac in re tranquilla frueretur consciẽtia: Ille verò respõderit, se quidẽ nondũ posse pectoris pace frui, testãte cõscientia saniorẽ esse Catholicorũ q̄ nouam hanc doctrinã: tum autẽ Luterus dixerit, Si sic res habẽt tuæ, nondũ mihi es idoneus. Abi igitur & pugna contra hanc conscientiam, donèc ea prorsùs consilescat, & tunc mihi eris commodus administer. Id verò Bucerus fecerit, & ad Luterum reuersus, dixerit se iam omnem conscientiæ aculeum prorsùs repressisse, paratumq; esse deincèps & viuere & mori in nouo Euangelio: sicque Luterus eum, tanquàm inprimìs aptum suæ doctrinę propagandæ hominem, alicubì ecclesiasten effecerit. Fuit enim Bucer⁹

Gainas

Luterus in Zuingliũ et Oecolampadium.

Zuinglius respondet.

Bucerus Brentius

Bucerus Zuiglianus. non parùm doctus, & prætereà ingenio ad simulãdum & dissimulandũ egregiè cõposito: q tñ Zuinglij potiùs q̃ Luteri dogma de Eucharistia cõplex⁹ est aliquãdiu, sed posteà in Luteri gratiã ferẽ à Zuinglio ad Luterũ defecisse. Multis annis Argẽtorati egit concionatorem, tandèm mortuus in Anglia, & morte sanè horrenda, vt sparsit rumor, licèt hìc nihil ausim pro certo affirmare, quo mortis genere obiêrit. Non est autem incredibile, ꝙ cõtra suã sit luctatus cõscientiã, cùm idẽ de se quoq; Luterus fateatur, nec tam stupidus fuit Bucer⁹, qn facilè animaduerteret non posse gratã esse Deo eam doctrinam, q̃ cũ Catholicæ Ecclesiæ doctrina è diametro pugnaret. Nec tñ verisimile est, cõscientię aculeum eius pectus deincèps minimè pupugisse: sed id gen⁹ deplorati homines contẽnunt nõ modò conscien-

Pro.18. tiam, sed & Deũ ipsum, dicente scriptura: Impius, cùm in ꝓfundũ venerit peccatorũ, cõtemnit. Ediderat anno 1524. Ioãnes Pomeranus commentarios in Psalmos. His suas cõmendatitias Præfationes ꝑfixerant Luterus & Melãchthon, Itaq; rapiebantur illi commentarij à studiosis. Cernens hoc Bucerus, audax facinus aggressus est. Vt enim hominibus ꝑsuaderet scholam Vuittenbergeñ cum Sacramẽtarijs cõsentire, illos Cõmentarios vertit, & mox in Psal.3. contra apertissimã authoris sentẽtiam, quã ꝑcedente Psalmo benè cõuerterat, verba corrupit, vt Zuinglianismũ sapere viderentur. Eam hominis ꝑfidiam Pomeranus ipse hoc anno 26. datis ad Brẽtiũ & Ioannẽ Agricolã literis accusauit. Vt autẽ latiùs spargeretur rumor Vuittenbergeñ subscribere Zuinglianis, sacramẽtarij Buceri versionẽ mox Latinè reddiderunt, atq; lõgè lateq; dispersèrunt. Et certè illa fraude & dolo effecit Bucer⁹, vt Zuingli⁹ & Oecolãpadius palã editis scriptis iactarẽt, Luterũ cũ suis Vuittẽbergicis stare à Sacramentarijs. Eodẽ

artificio Bucerus vsus est in vertendis Luteri commentarijs in epistolã ad Hebręos, quẽadmodũ Luterus ipse apud typographũ ꝑ epistolã conquestus est. Volebat eñ vir euangelic⁹ pro suo candore ea quoq; versiõe efficere, vt Luter⁹ ad Zuinglij castra trãsfugisse videret. Quòd si verò tales tamq́; nefarias fraudes illi exercẽt in eorũ vertẽdis libris, qui etiãnùm viuunt, cogitet pius Lector, quid in Patrũ vertẽdis scriptis, vel etiã citandis & edendis faciãt.

Hoc tempore Cõradus Pellicanus, qui ex Franciscano factus erat Zuinglian⁹, & qñq; Erasmi Roterodami confessionẽ audierat, cùm adhuc Basileę monachus esset, Tiguri cœpit de Erasmo eiusmodi apud amiculos suos spargere sermones, qui Erasmũ de Zuinglianismo suspectum redderent. Eam calumniã multis modis Erasmus à se conatus est depellere. Sed & alius quidã Zuinglianus, Leo Iudę dictus, Germanicũ libellũ edidit tacito suo nomine, quo docere voluit Erasmũ & Luterũ quãdoq; idem cum Zuinglio sensisse. Hoc Erasmus tulit molestissimè, licèt suis incautis scriptis non paruã fortassis occasionẽ dederit talia de ipso existimandi. Nõ tñ potuerunt eum Zuingliani vnq̃ in suã ꝑtrahere sententiam, licèt Basileæ diù vixerit, vbì cumprimìs viget Zuinglianismus. Scripsit autẽ hoc anno epistolam ad Heluetios, qui in Badeñ disputatione conuenerant, qua se ab hac suspicione purgat. At tamẽ rep̃hendendus est, ꝙ non scripserit in Zuinglianos eo zelo & ardore, quem res tanta flagitabat.

Conradus Pellicanus Erasmum traducit.

Erasmus se purgat.

Per hoc ferè tẽpus Zuinglius scribit Norinbergeñ Luteranis, docẽs Luteranorum de Eucharistia opinionem nouam esse, & cum sacris literis pugnare, suã verò à Christo ipso &c. traditam. Ediuersò scribunt de Zuinglio Luterani: & tñ non vidẽt homines ab istis nebulonib⁹ euersi, q̃ isthęc pugna arguat noui huius Euangelij vanitatẽ. Iurè ergò per-

Zuinglius damnat Luteranos.

Nota Zuinglij de Lutero cẽsurã. cunt, qui apertis oculis nihil videre volunt. Scripsit etiàm Zuinglius Germanicè Epistolã ad Eslingen, qua acerrimis verborũ flagellis cędit Luterũ & Luteranos, q̃s Suermeros, furiosos & fanaticos vocat.

Disputatio Badens. Hoc ipso anno disputatum est Badenæ in Heluetijs à Catholicis & Sacramentarijs. Venerunt cò Catholici primi nominis Theologi, Iohannes Faber, Eckius, & Thomas Murnerus. Zuinglius nulla fide publica adduci potuit vt veniret. Oecolampadius adfuit. Ea disputatio hunc habuit euentum, q̃ Heluetiorum Pagi omnes, demptis Tigurinis, in Catholica religione sibi permanẽdum statuerunt, neque nouum vllum dogma intra fines suos admittendum. Fuit hoc sub finem Iunij. Iohannes Faber

Antilogiæ Zuinglij. p̃multas collegerat ex Zuinglij scriptis antilogias, quibus ille fœdissimè & secum ipse pugnauit, & suã Luteriq; doctrinam destruxit. Eas obiecturus fuerat Zuinglio, sed ille mansit domi. Hac verò ratiõe, qua tum Luterus, tum Zuinglius & pleriq; omnes hæretici horum temporum, euidentissimè docent scripsisse multa inter se pugnantia, efficacissimè & ineluctabilitèr euinci & probari potest, ipsorũ dogmata non Spiritumsanctum, sed mendacij parentem diabolum habere authorem. Et hîc necesse est, vt pudefiant & obmutescant quicunque eorũ dogmata sequi & tueri volunt, cùm nulla res certiùs indicet doctrinę falsitatem, quàm si ea varia sit & inconstans, nec sempèr sui similis. Quis enim vel in prophanis & parui momenti rebus fidem commodare velit ei, qui de vna eademq; re modò aiat, modò neget? iam probet, paulò pòst improbet? Atque vel hoc solo nomine iustissimè damnabuntur, q̃tquot ab Ecclesia Catholica, q̃ toto orbe vnũ atque idem docet, ad hæreticos etiàm à seipsis turpissimè discrepantes, deficere non dubitârunt.

Hoc anno rex Franciæ Franciscus ex Hispanijs di-

dimissus, domum redijt. Et quia Italis aliquot proceribus suspecta fuit concordia inter Carolum Cæsarem & ipsum inita, vndiquè legatos gratulatum miserunt ad regem libertati restitutum, & Clemens Pontifex atque Veneti, adiuncto Britanniæ rege Henrico, ad mutuam securitatem noua cum Francisco rege fœdera percusserunt, quibus paratis vndiquè copijs, Cæsari totius (vt ferebatur) Italiæ imperiũ affectanti obuiàm iretur. Sed quàm falsus hic de affectato Italię impio fuerit rumor, res ipsa postmodùm declarauit, quandò Cæsar Francisco Sforciæ incredibili liberalitate Mediolaneñ ducatũ restituit. Franciscus rex, licèt duos ꝓ se filiolos Franciscum & Henricum dedisset obsides, & nisì pacta seruaret, quòd captiuum se denuò sisteret, esset pollicitus, tamen in eo fœdere cum Carolo icto non permansit. Indè mox nouis bellis arsit Italia, Turcis interìm ociosè satìs in Hungaria omnia vastantibus, & Christianorũ temeritatem ridétibus: porrò in Germania hæresibus magna ex hac occasione capientibus incrementa, cùm Catholici principes, intestinis bellis impediti, non tam possent quàm vellent eas opprimere.

Franciscus rex redit ex Hispania.

ANno 1527. Pontifex Clemens flexus humanissimis Caroli Cæsaris literis, aduenićte in vrbem Carolo Lanoio Cæsaris duce, in quo summa tũ erat belli & *pacis authoritas, Cæsari conciliatˀ*, & inter eos nouũ fœdus ꝑcutitur, ea cõditione, vt Lanoius Borboniũ *principé ab Vrbis Romæ* direptiõe auerteret. Iam ibat Lanoius ad Borboniũ cũ multis Germanorũ & Hispanorũ copijs ad vrbẽ ꝓficiscentem, sed nihil efficere apud Borboniũ potuit, militibꝰ pacẽ abnuétibus, & Romanę ꝓdę inhiantibus. Erant eñ inter Germanos non pauci Luteranæ factionis, qbus Põtificis nomen maximè inuisum esset. Ventum est ad vrbem commeatu & tor-

vrbis Romæ direptio.

mẽtis vacuam, pridiè Nonas Maij. Dux Borbonius dum mœnibus ſcalam admouet, in ipſo Vrbis limine per inguen dextri femoris glãde traiectus occubuit. At milites eius morte nihil abſterriti, ſtatim ſcalis appoſitis, Clemẽte põtifice exterrito, & ægrè ſe in molem Adriani, vulgò Caſtellum S. Angeli, recipiente cũ ſuis, Leoninæ primùm vrbis, quã Burgum vocant, loca humilia ſuperant, & obuiam multitudinem facilè reijciunt. Ibì tum horrenda cædes miſerorũ, abiectis armis fruſtrà mortẽ deprecantiũ, à Germanis & Hiſpanis edita eſt, ità vt barbarica quadã immanitate etiàm in ipſa D. Petri ſanctiſſima æde, adeoq; ad aras eius templi & monumẽta veneranda S. Apoſtolorum aliorumq; diuorũ, permultũ ſanguinis fuſum ſit, direptis templi ornamẽtis, omnibusq; ſacratis vaſis. Ea Vrbis parte vaſtata, magnam (vt vocant) Romam, tranſcenſis inter Aureliam & Septimianã portam vetuſtate collapſis mœnibus, irrũpunt, in eaq; cuncta auaritiæ & crudelitatis exẽpla paſsìm edunt, arcem circunſident, & nè quà detur vllum Pontifici effugiũ, perductis foſſis circunuallant. Nulla apud ferocẽ & partìm Luterana peſte infectũ militem, ſacri prophaniq; fuit diſtantia, om̃ibus in prędã vſurpatis: nemini omninò eius vrbis incolę, ſiue is Italus, ſiue Germanus, ſiue etiàm Hiſpanus eſſet, parcitum eſt: plerique ſummis affecti cruciatibus, in tormẽtis expirârunt: nec paucos contigit bìs ab hoſtibus captos, & tortos atrocitèr, modò à Germanis, modò ab Hiſpanis, rebus omnibus exui, & vix vitam ſolã ære alieno redimere. Sæuitum eſt horrendum in modũ in ſacros calices, in vaſa & arculas ſanctiſſimas, quas abiecta ſacroſancta Euchariſtia inſanus miles rapiebat: in ſacras veſtes, quibus mira exercebant ludibria: in diuorum reliquias, deniquè in virgines Deo dicatas, quibus ad ſuam libidinem turpiſſimè abutebãtur. Atque hæc quidem

Sæuitia militum.

Obſidetur pontifex.

quidē omnia inſciente & inuito Cęſare acta fuiſſe, vel indè facilè perſpici poteſt, ꝙ nec approbauit, nec rata habere voluit, quę prophanus miles à pontifice & Cardinalib⁹ vi ac metu extorſerat: & ſimul atquè in Hiſpaniam captę vrbis nuncius allatus eſt, ilicò ceſſare iuſſit ludos & ſpectacula, quæ propter recèns natum ei filium Philippum edebantur, deditque operam, vt pōtifex in priſtinam libertatem reſtitueretur. In hac verò Vrbis vaſtatione id perquàm incommodè accidit, quòd Bibliothecā Vaticanam incomparabili optimorum codicum theſauro inſtructam, magna ex parte furor barbaricus fœdiſſimè populatus eſt, maximo ſtudioſorum omniū luctu & detrimento.

Fiūt omnia inuito Cæſare.

Bibliotheca Vaticana vaſtatur.

Sub id tēpus Romæ quidā fuit Italus ſacco indutus, iram Dei grauē, ni reſipiſcerēt, Romanis imminere pdicans. Cumq; magnis clamoribus eadē crebriùs palàm dictitaret, coniectus eſt in carcerē, donèc capta vrbe rès ipſa declarauit, vera ipſum dixiſſe. Erat eius auſtera vita, & nomē Iohannis Baptiſtę. Poſt ſeptimū deniq; carceris menſem pontifex Clemens euaſit. Ea Vrbis & pontificis calamitas magnā attulit voluptatem Lutero & eius factionis hominibus: ſed Dei benignitate factū eſt, vt ea voluptas eis non contigerit diuturna, Pontifice non diù pòſt cum Carolo Cæſare amiciſſimè coniuncto.

Clement VII. liberatur.

Hoc ferè tempore viguit noua hęreſis Anabaptiſtarum, Lutero ſuis ſcriptis illi egregiam materiam ſuppeditante. Interìm nihilo minùs & Luterani & Zuingliani acritèr eos perſequuntur, cùm tamen ęquè illi iactitent verbum Dei & puram doctrinam, atquè Luterani & Zuingliani, immò etiàm pleriq; longè maiorem præ ſe ferāt vitæ probitatem, quàm vel Luterus vel Zuinglius cum toto grege ſuo. Quàm verò ridiculum eſt, Luterum eo nomine vel maximè ſe venditare populo, quòd ſyncerum ſe di-

Anabaptiſtarum hæreſis.

cit adferre Euangelion & verbum Dei,& nihilo minùs damnare Anabaptistas, æquè Euangelium crepantes? Verùm Catholica Christi Ecclesia nihil horum vana iactatione permota, omnes ex æquo damnat & reijcit, Luteranos,Zuinglianos,Anabaptistas,vtpotè qui non Euangelium adferant, sed suas prauas & priuatas opiniones, & detortas scripturæ interpretationes, à Catholico totius orbis Christiani sensu & consensu prorsùs alienas. Habent autem Anabaptistæ multa perniciosa dogmata, negãt baptismum paruulorum,& iam adultos rebaptizãt, volunt omnia esse communia,[etiam vxores, perindè vt Plato olìm in sua Repub.& Nicolaitæ. Ex his sunt qui dicant, Spiritus meus concupiscit carnem tuam:Veni itaque,& faciamus mirabilia. Anabaptistę æquè àc Luterani & Sacramentarij,in multiplices, easque pugnãtes, sectas dissecti sunt:vt nemini dubium sit,quo spiritu regantur. Est genus hominum propè arreptitium, & in suo errore mirabilitèr obstinatũ,ità vt plerunquè hilaritèr ad mortem accedant: quæ res infirmis magno sæpè offendiculo & piculosę tentationi est,nescientibus hanc non esse sobriæ mentis constantiam, sed insani pectoris satanicam pertinaciam. De Donatianis hæreticis scribit Augustinus multa horrenda Epistola 50. quàm illi, prodigiosa quadam mortis cupiditate insani, seipsos etiàm ethnicis atque alijs necandos obiecerint. Per abrupta verò,inquit ibidèm,præcipitia,per aquas & flammas occídere seipsos, quotidianus illis ludus fuit.moxque addit:Hæc enim eos tria mortis genera diabolus docuit,vt mori volentes,quandò non inueniebant quem terrerent,vt eis gladio ferirentur,per saxa se mitterent, aut ignibus gurgitibusque donarent.

Dogmata Anabaptistarum.

☞

Hoc vnum notatu dignum est, Luterum ipsum, licèt esset professione monachus & Theologus, & se-

sectarios om̃es, è Lutero ceu quodam equo Troiano cõfertìm enatos atq; profectos, hoc vel maximè dedisse & dare operam, vt habeant lepidam aliquã suis in cõplexibus puellam, vt præcipuus Euangelij eorum scopus is haudobscurè possit animaduerti, vt quàm maximè se totos Veneri deuoueant, tanquàm desperata om̃i salute, nihil in futurũ nisì certissima gehennę supplicia expectẽt, recteq; in illos dictum videri possit illud Apostoli, Quorum deus venter est, & gloria in confusione ipsorũ. Certè Luterus ipse quodam loco etiàm matrimonio iunctis ausus est permittere, vt si nolit vxor, liceat accersire ancillam. Ità em̃ ait: Si nõ vult vxor, veniat ancilla. Proh pudor, eò amentiæ recidisse homines, vt non videant, in cuius Sardanapali disciplinã se tradiderint. Interìm Luterus & hæreticorum dogmatistarum tota cohors, mirè debacchantur in vitia Cleri, & nihil ferè concionantur aliud ad populum, nisì quorundam impuram vitam, eaque commemoranda & vehementèr exaggeranda, plaustris interìm conuiciorum inuehuntur in pontificem & Catholicos omnes, cùm sint ipsi tèr execrandi hæretici, & omni flagitiorũ genere cooperti, & propterea indigni, qui alios repræhendant.

Philip. 3.

Sermone de coniugio.

Heretici acres in vitia Cleri.

Hac tempestate alijs atq; alijs emergẽtibus in religione dissidijs, hæresibus & sectis, non solùm Catholici, sed etiàm pleriq; Luterani principes & scriptores ijs opprimẽdis operã nauãrunt. Ipse dux Saxonię Elector, qui Luterũ tuebat̃, in Sacramẽtarios siue Zuinglianos & Anabaptistas seuerè constitutis supplicijs animaduertit. Luterus quoquè benè longum scripsit librum in Zuingliũ & Oecolãpadium, qui ex ipsius schola prodièrant. In eo libro gloriat̃ se suosq; humanis abiectis pręceptis, in libertatẽ se asseruisse ingẽti ac difficili labore. Porrò Zuinglianã hæresi nullam se legisse fœdiorẽ, quæ in ipso ini-

Luterani Zuinglianos puniunt.

Luter. in Zuing. & Oecolamp.

tio in tot sectas diuisa sit. Ait Germanos cupidè noua quæq; complecti, eisq; ceu fatuos adhærere. Diabolum nihil tam posse ineptũ proferre, quin discipulos inueniat. Germanos esse spurcas sues vel porcos. Ciuiles magistrat⁹ ait debere Suermeros, id est, Zuinglianos tanquàm blasphemos punire. Ipsos Zuinglianos vocat porcos & asinos. Multaq; alia in eo libro habet, quib⁹ nó magis Zuinglianos, quàm seipsum damnat. Ipse enim turbarum omnium author fuit in Germania suis pestilẽtissimis & pugnatissimis scriptis. Verùm dolebat ei, quòd multos vidit, se contempto, ad nouum Sacramentariorũ dogma transire. Porrò Zuinglius & Oecolampadius scriptis contrarijs ei responderunt.

Vult Zuinglianos puniendos.

Anabaptistarũ 300. insania.

Hoc anno vel circiter, 300. Anabaptistę in Heluetijs in editum quendam cõscenderunt montem, tanquàm illinc cum anima & corpore in cælum assumendi. Hos intantùm dementârat malus dæmon, vt citra vllum pudorem instàr pecudum commiscerentur, nè virginibus quidem à fœdo congressu sibi temperantibus. Scripserat enim Luterus, magìs necessarium esse congressum viris ac fœminis, quàm cibum & potum.

In Sueuia quidam ausus est docere, finem iam adesse Christianæ legis, atq; aliam subrogatũ iri. Multaq; alia per id tempus valdè absurda & impia spargebantur in vulgus, quibus omnibus ansam dedit præclarum Luteri Euangelion, quo pasśim omnes ad carnis libertatem vocabantur, & suo exẽplo Luterus prouocabat plurimos, vt & ipsi aliquid auderent.

Anabaptistæ necantur.

Sub idem tempus Rotenburgi ad Neccarum fluuium Anabaptistæ quidam vtriusque sexûs vltimo sunt affecti supplicio: flammis exusti viri nouẽ, fœminæ decem in aquas demersæ. Horum dux & doctor Michaël Sellarius apostata monachus, pro meritis

ritis horrendas luit pœnas, primùm excisa illi lingua impia, deindè ignitis laceratus forcipibus, & ad extremum corpore eius igni abolito. Nanq; homo nefarius multa valdè absurda & impia in populum sparserat dogmata. Alijs quoquè multis Germaniæ locis seueritèr in Anabaptistas animaduersum est etiàm à sectarijs. Præter alios scripsit in Anabaptistas etiàm Melanchthon, & cùm ille contra Catholicos disputans non nisì meras exigeret scripturas, tamen Anabaptistas de baptismo paruulorum nulla re alia efficaciùs, quàm Ecclesiastica Traditione, contemptor ipse traditionum, cõfutare potuit. Est autem certè Anabaptistarũ factio multùm execrabilis, & plerique ex eo hominum genere, vt paulò antè dixi, non multùm differunt ab arreptitijs & fanaticis. Quidam Sangalli, quod est Heluetiorum oppidum, inspectante vtroque parente, fratri suo germano caput pręcídit, dicens id sibi diuinitùs imperatum. Verùm sententia magistratûs eandem pœnam ipse quoquè luit. Sunt multi in eis vita & moribus sic satìs compositis, quæ res permultis imponit, sed habent absurdos doctrinæ errores. Tam est versutus diabolus, vt etiàm libentèr sinat sibi addictos quandam extrinsecùs præ se ferre vitæ probitatem, modò fidem in illis corruperit. Scit enim, sinè fide impossibile esse placere Deo. Erat id temporis quidam Pręmonstratensis apostata, qui palàm negabat esse infernum, Christum cùm dixisset, Eli, Eli, lamma sabacthani, desperâsse, & ideò dãnatum esse affirmabat. Porrò alij quidam non verebantur dicere, Christum non Deum fuisse, sed prophetam, inter Christianos quoquè nullum esse magistratũ, & multa alia impia & nefanda. Ità certatìm ab inferis erumpebant dæmones, & per apta perditionis organa, Luterum & id genus apostatas monachos & sacerdotes, sub verbi Dei splẽdido titulo tèr execrandas

Michaëlis Sellarij supplicium.

Melãchthõ cõtra Anabaptistas.

Immane facinus

Hebr. 11.

crandas

crandas vomebant blaſphemias, quibus in dies innumeri perdebantur.

Diſputatio Berneſ.

Hoc ipſo anno decreta fuit apud Bernates Heluetios diſputatio Catholicorum cum Zuinglianis, id agentibus Zuinglio & aliquot apoſtatis monachis. Sed hæc diſputatio plurimùm offenſionis habuit: itaq; nullus Catholicus Doctor ꝑter vnum Conradum Trigariũ prouincialẽ Auguſtinianũ eò ꝓfectus eſt. Senatus eñ Berneñ leges ei diſputatiõi præſcripſerat, catholicis iniquas, ſectarijs plauſibiles. Quin & Imperator ipſe interdixit ꝑ ſuos, nè Bernatenſes eam ꝑmitterent apud ſe diſputationẽ fieri. quatuor item Epi, ad quorum diœceſin pertinent Heluetij, multùm dehortati ſunt ab ea diſputatiõe: copioſiſſimè aũt Cantones octo Heluetiorũ Catholici eam literis impedire conati ſunt, qui inter cætera ſcripſère Bernatibus, memores eſſent diſputationis Badenſis intra bienniũ habitæ, quã ipſi approbâſſent, & iuramento ac literis ſigillo munitis cõfirmâſſent. Sed Bernates in ſua ſententia permanſerunt: eumq; hęc diſputatio finẽ habuit, ꝙ mox apud illos & aliquot vicinos, Miſſæ, aræ & ſtatuæ abolitæ fuêre, & multa alia inſolentèr & barbarè inſtituta, quæ tamẽ illi malè perſuaſi putant eſſe prorsùs Euãgelica, dolentq; ſe hactenùs in tenebris verſatos: nec vident ſe interìm damnare omnes Maiores ſuos, qui certè non tam ſtupidi fuêre, vt neſcirent ſe veram amplexos religionem, quam iſti reijciunt. Finem autem hæc diſputatio habuit 26. Ianuarij, anno 1528. Eſt memorabilis apud Tertullianum libro de præſcriptionibus aduersùs hæreticos ſententia, quam hic apponere non grauabor. Non proficit, inquit, congreſſio ſcripturarum cum hæreticis, niſì planè aut ſtomachi ineat quis euerſionẽ, aut cerebri. Quid ꝓmouebis exercitatiſſime ſcripturarũ, cùm ſi qd defenderis, negẽt: ex diuerſo, ſi qd negaueris, defẽdãt.

Et

Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequéris, nisi bilé de blasphematione. Ille verò si quis est, cuius causa in congressum descendis scripturarũ, vt eum dubitátem confirmes, ad veritaté an magìs ad hæreses deuerget? certè de pari altercatione incertior discedet, nesciés quam hæresim iudicet. Hæc ille.

ANno 1528. Luter⁹ cùm malè audiret ob sectas varias passìm emergentes, tanq̃ ab eo ceu fonte manarét, scripsit Germanicè in Anabaptistas. Inter alia in ipso libello rep̃hendit principes eo nomine, ꝙ supplicium sumerét de Anabaptistis, quasi verò etiá iá olìm supplicia cóstituta nó fuerint in rebaptizátes. Immò & Luterus ipse paulò antè scripserat, Zuinglianos à ciuili magistratu puniri oportere: Si Zuinglianos, cur non etiàm Anabaptistas? Sed & ipse dux Saxoniȩ in Anabaptistas seuerè animaduerterat. In hoc quoquè libello fatet̃, in Papatu multa esse bona, immò om̃ia Christiana bona, atque indè ad ipsos profluxisse. Ait in Papatu esse veram scripturá sacram, verum baptismum, verum sacramétum altaris, veras claues ad peccata remittéda, verũ verbi ministerium, verũ Catechismum &c. Et tamen solebat iactare, apud Papistas Euágelium sub scamno delituisse, se illud indè ꝓduxisse in lucem. Tanta erat illius hominis dictorũ factorũque incóstátia & varietas. Verùm cùm Dux Saxoniæ perciperet multa contra religionem effreni licétia etiàm in suis ditionibus geri, Visitationé instituit. Ea postmodùm tá imperiosè & sumptuosè acta est, vt nullȩ retrò Episcoporũ synodi vel Archidiaconorum cómunitates tam onerosȩ fuisse viderétur. Eam visitationem Melanchthon scripsit Latinè, nó planè Lutericè in nonnullis, quia plùs ibì pœnitentiȩ & doctrinȩ legis & timoris DEI tribuere visus *Visitatio Saxonica sumptuosissima.*

est, quàm Luteri Euangelion patiebatur: Atq; adeò libertatē arbitrij, quam in Locis communibus cum Lutero pernegauerat, asseruit. His verò & id genus, licèt cum ipsorum superiori doctrina pugnarent, etiàm Luterus subscripsit in editione Germanica eius ipsius Visitationis. Ità illi præclari Theologi de summis rebus & affirmare & negare nō dubitabant, prout ipsis fortè in buccam venisset. quod quidē turpissimū fuit in viris Germanis, nisì quòd Germani iam suæ cōstantiæ oblíti, à Maioribus suis nōn absq; ingenti dedecore degenerabant.

Carolus Geldriæ Dux.

Hoc anno Dux Geldrię Carol⁹ multis suis oppidis amissis, tādèm vt se Carolo Cęsari déderet, adactus est, interìm nihilo minùs Tila munitissimo ad Valim oppido fortitèr defenso. Fuit ille Princeps in amicitia & fœdere gallorū regis, & qa ditiōib⁹ Cęsaris vicin⁹ erat, multa eis sæpè dāna intulit, quéadmodū anno supiori derepētè signis mutatis inuasit in Hagam Comitis, Hollandiæ insignē & opulentū vicum, vastatisque omnibus, opimam egit prædam. Alioquì certè in fide Catholica fuit longè constantissimus, & alijs quibusdā principe dignis animi dotibus egregiè ornatus. Hæreticos omnes grauitèr persecutus est.

Traiectenses fiunt Burgūdici.

Eodem anno Traiectensis Episcop⁹ omnem ditionem suam transtulit in ius Ducis Brabantiæ & Comitis Hollandiæ, qui tum fuit Carolus Imperator, accedente eò nō solùm regionis totius, verùm etiàm Romani pontificis consensu. Multis ēm modis eam diœcesim vexabat Geldrię dux, & iam Traiecti ciues in Episcopum concitârat: nec his malis aliud inueniebatur remedium, quàm vt Burgundiæ ducibus sese permitterēt, quorū potentia tum Geldrus ipse, tum subditi Traiectenses frenari possent. Est verò opulenta ea regio, sed populus pronus in seditiones & tumultus fuit, priusquàm Burgundi-

sese dedidissent. Iam verò in multa pace degũt,nec illis iugum graue impositum est, vti nec Geldriensibus, postquàm ij Carolo imperatori sese submiserunt. Porrò Iurisdictio spiritalis vel Ecclesiastica mansit Traiectẽsi Episcopo, & præterea annui quidam reditus non contemnendi.

Hoc anno fames ingens pressit Italiã,p̃sertìm Insubres & Venetos,ità vt multi ea peste interièrint. Tiguri quoquè visi tres soles, famem prænunciare existimati sunt,quæ paulò pòst tanta illic extitit, vt etiàm ex Hungaria boues eò adduci oportuerit. *Fames in Italia.*

Accidit eo anno quiddã planè tragicũ Basileę. Ciuis quidã honestus & diues Christophor⁹ Bõgartnerus vxorẽ suã de adulterio suspectã habuit. Eam suspicionẽ auxit,ꝙ in famuli sui suspecti indusio ligulas sericas inuenit,quas suas esse nouerat. Extorquet vi ab vxore,vt fateatur se cum famulo rem habuisse:id si faciat,promittit impunitatem:sin neget, præsentem minatur mortem. Illa fatetur quod non fecerat, sed mox fugit ad sororem in pagum. At tamen amicorum intercessione mulier conciliata marito,redijt ad ædes illius. Ea nocte fertur ad cõmune admissa cubile. Atquì verò altera die, quæ erat Dominica, ablegata famula & liberis ex priore coniuge susceptis, primùm grauidam vxorem confodit, indè filiam vix quadrimam. Mox Epistolam scripsit ad senatum, & tèr inuocato nomine IESV, è summa ædium suarum parte se præcipitem dedit, fractis ceruicibus. Epistola illa continebat, quid & quo animo fecisset. Porrò de eo,licèt mortuo, graue est sumptum suppliciũ, & corpus eius fractis ossibus sublimi rotę impositum. Poterat hoc exemplũ deterrere ab adulterio,quod iam inter Euangelicos,vt quidam vir magni nominis scribit,cœperat esse iocus,sicut & multa alia infanda facinora. *Horrẽdum facinus.*

Eodem anno quidam ex iuratis Christianissimi

Georgij Paccij fraus.

Principis Georgij Saxoniæ Ducis consiliarijs, Georgius Paccius, vir nobilis, facinus audax & temerarium designauit. Erat is Luteri studiosus, sed occultè. nam alioquì princeps ille hominē in sua aula nō tulisset. Agebat tum apud ptincipē optimum vices Cancellarij. Ea occasione secretum Principis sigillum nactus, formulā effinxit fœderis cuiusdam icti à certis Catholicis principibus contra Electorem Saxoniæ & Hassiæ Lantgrauium, vt eos in Catholicos principes ad arma concitaret, vtì etiàm factum est. Formulæ illi cōmētitię appressit sigillū Gregorij Ducis. Porrò legendam obtulit Lātgrauio, qui viso sigillo, putauit rē prorsùs verā esse, cōmunicatoque cum Saxone consilio, grandē vterq; conscrîpsit exercitum, cęteris interim principibus mirantibus, qd ea militū cōscriptio sibi vellet. Interìm Lantgrauius per literas hortatur Georgiū principem, vt illi fœderi nuncium remittat. Princeps Georgius lectis literis & visa formula, cuius exemplum ad eum Lantgrauius miserat, obstupuit: moxq; datis ad Lātgrauium literis, generosè & luculentèr illi sese purgat, inter alia grauitèr postulans sibi ostendi virum, qui eam rem ad ipsum detulisset, deploratum, infamem & periurum nebulonem eum appellās. Excusàrunt sese etiàm alij Principes, qui hoc fœdere compræhensi ferebantur: sed tamē belli cladem à se auertere non potuerunt tres viciniores Episcopi, Moguntinus, Herbipolensis & Bambergensis, nisì numeratis centum millibus aureorum. Imparatis enim magnus imminebat exercitus, cui ditiones suas populandas & diuexandas obijcere noluerunt. Porrò Lantgrauius nè hanc fabulam ipse confinxisse videretur, indicauit authorem, certumq; p̄stituit diem, ad quē adessent Regis Ferdinandi, Electoris Brandeburgēsis, & Ducis Georgij oratores, hoīem accusaturi, si quid haberent aduersùs eū. Venerunt legati

Formula effičti fœderis.

Episcopi numerant 100000. aureorum.

gati Principũ,& multorum criminũ atq; etiàm falsi reũ eum peregerũt. Cùm em̃ sua decoxisset, multis vijs homine ingenuo planè indignis, pecuniã vndecunq; cõflare solit⁹ erat, atq; hoc nomine diuersas effinxerat epistolas, quas Georgij principis annulo obsignârat. Lantgrauius nomine fœderis ad ipsum falso delati quatuor millia aureorũ illi dono dedit, vt ijs æs alienũ dissolueret, quanq̃ id maius esset, q̃ quibus vel tot millia sufficerent. Tandèm cùm non posset obiecta ipsi à Principũ legatis crimina diluere, turpissima illi ignominiæ nota inusta est. Et vitã quidem clemẽtia Lantgrauij Principis retinuit, sed nusquàm ferè tutò cõsistere valẽs, instàr Cain vixit vagus & profugus in terra, latitans in vrbibus maritimis. Adextremùm, cùm plerunquè maleficia meritas non euadant pœnas, Antuerpiæ compræhensus est anno 1536. & sequẽtis anni mense Februario post longos carceris squalores & grauissima quæstionũ tormenta, capite plexus, & in quatuor partes dissectus est. Indè pax reddita Germaniȩ, nequaquàm diuturna fuisset, Sueuici fœderis socijs Lantgrauium incusantibus, quòd confœderatis ipsorũ iniuriam fecisset, nisì ea res Vuormatiæ opera Palatini Principis compositione transacta esset.

Paccius Antuerpiæ dat pœnas.

Per idem ferè tempus Galliæ rex Neapolim ingenti exercitu ità obsedit, vt iam propemodùm ea vrbe potiturus videretur, licèt Germani & Hispani milites, qui in prȩsidio erant, incredibili alacritate Gallos, vt se dẽderent, identidèm nõ iniquis conditionibus hortantes, cõtemnerent. Eccè autem mense Iulio sæuissima lues totum corripit exercitũ, ipso Lotrechio primario duce, & multis alijs egregijs viris extinctis, ità vt ex sexaginta millibus hominum, vt quidam literis annotârunt, ȩgrè quadringenti ad sua rediẽrint incolumes. Ità præpotens Deus pro Carolo Cȩsare mirabilitèr pugnare videbatur, sicut

Galliæ rex obsidet Neapolim.

Pestis vastat exercitum.

& sæpè aliâs, cùm potẽtissimorum hostium validissimis copijs non vno loco premeretur.

In hac Neapolis obsidione mortuus etiàm est Vaudemontius, Antonij Lotharingiæ Ducis frater germanus, qui regi militabat spe obtinendi regni Neapolitani. Erat eñ ex Andegauẽsium regum familia, qui sibi in eo regno ius vendicant. Pater eius Renatus Lotharingię Princeps Carolũ Burgundiæ Ducem cõmisso prẹlio ad Nansim interfecerat. Cadauer Vaudemontij in D. Clarę cœnobio honestissimo tẽpli loco humatũ est Neapoli. Id eñ templũ Andegauenses reges Vaudemontij progenitores, pia liberaliq́ue magnificentia condiderant.

Andegauẽs. regum familia.

Hoc ferè tempore à rege Gallorum Francisco discessit Andreas Auria, vir summæ authoritatis, Caroli Cęsaris amicitiã cõplexus, magno quidem Cæsaris commodo, sed non minori Regis Francisci detrimento. Habebat Auria captiuos apud se duos p̃cipuos Cæsaris duces, Alphonsum Vastiũ & Ascanium Columnam, quos nauali prælio ceperat Philippus Auria. Hos Rex Frãciscus ad se mitti voluit, sed Andreas Auria recusauit. Tulit hoc ægerrimè Rex, & contumeliosè Auriam proscidit. Is igitur dimisso à se Vastio & Columna ad Antonium Læuam, facilè obtinuit, vt in Cæsaris amicitiam reciperetur. Itaq; breui tempore Genuam Gallis eripuit, eamq́ue pristinæ libertati restituit. Atque hoc potissimùm nomine fertur à Rege se abalienâsse, quòd doleret ei patriæ (ea fuit Genua) erepta libertas. Videbat enim Gallos quædam moliri in eius vrbis nõ leue detrimentum. Tum quoquè non obscurè sentiebat Gallos secũ hostilitèr agere, Barbessio Gallicarum triremium præfecto ipsi insidias tendente. Ità ergò remisso ad Regem torque cõchyliato, qua cæremonia à militari sacramento se absoluit, & auratis lilijs, quæ erant Galliæ regis insignia, in extrema

Andreas Auria deficit à rege Franciæ.

Genua Gallis eripitur.

ma puppe pfractis atq; decussis, Cæsaris gratiam & militiã tãquàm vberiorẽ certioremq; amplexus est. Clemens Pontifex, & eius hortatu rex Franciscus multùm in eam curam incubuêre, vt eius animum delinirent, hominemq; possessione maris potẽtem in officio & amicitia retinerent. sed id frustrà fuit. Oblatus est deindè ipsi Auriæ à ciuibus oĩbus Genuæ principatus, sed ille eum insigni continentiæ exẽplo recusauit. Multa is vir pclara edidit facinora, psertìm in mari aduersùs Turcicos & Barbaros piratas, quos mirabilitèr persequut⁹ est. Decreta est illi apud Genuenses restitutę libertatis ergô statua Colosseæ magnitudinis è Lunensi marmore, cuius basi hæc inscripta erant: Andreæ Aurię ciui opt. feliciq; vindici atque authori publicæ libertatis, Senatus populusque Genuensis posuit. *Auria recusat Genuæ principatum.*

Per hoc ferè tempus aliquot superioris Germaniæ locis, pręsertìm in Heluetijs & Argentinę, multùm increuit dogma Sacramẽtarium & secta Zuingliana: & Missa, qua nihil est sancti⁹, ceu idololatria abrogata est, imagines è templis deturbatæ & flammis exustæ, Basileæ quidem ipso die Cinerum, quo solent Christiani se ad meliorem frugem recipere. Non tamen simul vno anno, sed per temporum interualla hæc sensìm irrepsêre diuersis in locis, ità vt res omninò ad Mahometicam, vel potiùs Antichristianam vastitatem spectare videretur, cùm isti Sacramentarij interìm Romanum pontificem nõ alio quàm Antichristi loco haberent: porrò apostatas monachos, publicè incestis nuptijs infames, haud secùs atque Christi apostolos susciperent ac venerarentur. Erat ea irati numinis horrenda vindicta & seuera animaduersio in hominum peccata. Contra hos sacramentarios rursùs nouum Luterus scriptum edidit, benè prolixum, de cœna Christi, confessionem suam. Ibì rursùs affirmat quædam quæ *Zuinglianismus increscit.* *Confeßio Luteri contra Zuinglianos.*

anteà negârat, negat quæ affirmauerat. Negat enim in cœna Domini manere vinum, quod in captiuitate Babylonica asserit. Non possunt hîc omnia particulatìm cómemorari, nè nimìs prolixi simus. Missam sanè hîc quoquè vel maximè se abominari dicit, licèt nó esset nescius, toto terrarũ orbe omibus retrò seculis apud Christianos Missam celebratam esse. Extat Græcè & Latinè D. Iacobi Apostoli fratris Domini, itéq; Basilij & Chrysostomi Missa, vt nihil de Latina Ecclesia dicamus.

Luterus Proteus.

Scripsit eodem anno Luterus alium librum contra concomitâtiam, planè scurrilem atq; dicacem, ex quo quidam catholicus Doctor collegit 134. calumnias. Sed quantumcunquè ille absurdus esset & petulans in scriptis suis, tamen mirè placuit cæcis mortalibus.

134. Calumniæ Luteri.

Cùm autem eius de Cœna Domini confessio in manus Zuinglij & Oecolampadij venisset, prolixè illi responderunt. Absit enim, vt vel tantillum discipuli magistro concedant, quandò non id agitur, vt veritas vincat, quæ tamen neque à Lutero, neque à Zuinglianis stetit, sed vt miseri homunciones alij præ alijs vicisse videantur. Neq; Bucerus hîc se mutum præbuit, sed edito Sebaldi & Arbogasti dialogo, Lutero non planè edentulum se ostendit. Fuit certè & est hæc res inprimìs ridicula & scurrilis, q̃ illi sublimes gigantes, qui se iactabant in Germaniam, qua tot seculis caruisset, lucem Euangelij inuexisse, tam inter se pertinacitèr & odiosè digladiabantur. Facessat hîc omnis friuola excusatio. Non est dissensionis Deus, inquit Apostolus, sed pacis. Quomodò possunt me isti docere quid verum sit, cùm se ipsi vicissìm in rebus grauissimis médacij insimulent? Et hæc quidem non paucos permouerũt, vt in hac mutua Luteranorum & Zuinglianorũ dissensione rem accuratiùs expenderẽt, aduerterentq;

Zuingliani contra Luterum.

1. Cor. 14.

Pugnantia dogmata Euangelico-

non posse eos veritatis esse prçcones, qui pugnantia docerent, atque eam ob rem ad Catholicã Christi Ecclesiam se reciperent, contemptis stultissimis fanaticorum hominum (sic enim ipsi se inuicèm vocant) opinionibus, quæ idẽtidèm in alias atq; alias formas transformantur, sicut necessè est euenire illis, quæ cum mendacio coniuncta sunt. Varium est enim & inconstans mendacium. *rum faciũt vt multi resipiscãt.*

ANno 1529. deimprouisò pestifer morbus (sudorem Anglicum vocabãt. eadem enim lues Britanniam vastauerat Hẽrici VII. Angliæ regis anno 1. qui fuit à nato Seruatore 1486.) totã Germaniam peruasit, multis hominum millibus intra 24. horas extinctis antè, quàm certum medici remediũ inuenissent. Permulti verò, vbì virus illud exudâssent, seruati sunt. Ità prçpotẽs Deus nouis in dies emergentibus hæresum & scelerum portentis, noua adhibebat flagella. Simul autẽ & annonæ caritas, & tumultus bellici Germaniam per id tempus premebant. Turcarum enim Imperator Solimannus cum ingentibus copijs Viennam fortissimè obsedit, sicut paulò pòst dicetur. Luter epistolam scripserat ad Vuencesłaum Lincum apostatam Augustinianum, concionatorem Nurenbergensem, qua Georgium Saxoniæ principem pijssimum, vehementèr suspectum reddidit, de fœdere illo, quod Paccius quoq; ei falsò affinxerat. Eius epistolæ exemplar tandèm venit ad manus eiusdem principis. Ille verò nouis editis literis multò etiàm fortiùs, quàm anteà, sese hac suspicione purgauit. Tanta iam erat Luteri potentia, vt etiàm Principibus confidentèr insultaret, & quidem impunè. At nunc rursùs furore percitus, Germanicum confecit libellũ de priuatis & furto surreptis literis, in eoque tam petulantèr & scurrilitèr illum laudatissimum Principem exagitauit, vt rei indignitate eti- *Sudor Anglicus.*

àm non pauci Luterani permouerentur. Sed interìm tamen mansit apud cæcos mortales sua Lutero authoritas,& laudabatur peccator in desiderijs animæ suæ. Certè si quisquam Catholicus ità scriberet in principes Luteranos, quemadmodùm ille importunus homo scripsit in Imperatorē quoq; & reges & principes, quas non turbas, cierent dogmatistæ Euangelici? Atq; vtinā Principes rem hác paulò attentiùs considerâssent.

Psal. 9.

Hoc anno conuentus Imperij fuit Spiræ multis de causis, quod & Turca auctus viribus, perdomita & sub iugum missa Hungaria, captaq; Buda, terribilior Germaniæ immineret, & sectæ vsqueadeò cæpissent augmenta, vt iam non catholicis modò, sed ipsæ sibi inuicèm essent formidabiles. Nam in Heluetijs & primarijs aliquot Germaniæ vrbibus iam Zuingliana factio Luteranam anteibat,& Anabaptistę occultis machinatiōibus tum sectarijs istis, tum Catholicæ Ecclesiæ non parùm terrori erant. Porrò in hoc conuentu ità discessum est,vt Ferdinandus rex non minimo dolore ex amissa Hungaria affectus,& anxiè metuens reliquis ditiōibus suis,nulla potuerit à Protestantibus auxilia impetrare,nisì eos sineret sua retinere dogmata. Itaq; publico decreto permissum est, vt in fidei & religiōis negocio ità se gererent, vtì & Deo & Cæsari facti sui rationem possent reddere, nihil tamē deincèps innouarent vsq; ad concilium, &c. Enimuerò illi in hoc ipso conuentu protestati sunt,se summi Magistratûs decretis quibusdam non posse subscribere: itaq; ad Cæsarem prouocârunt. Indè primùm ortum est Protestantium nomen,quod etiàm quędam liberæ Ciuitates amplexæ sunt.

Comitia Spiræ.

Protestātes vndè dicti.

Huius anni mense Februario Basileæ ciues tumultuantur,& duodecim Senatores loco mouent: quin & sacras imagines,vt suprà attigimus, in templis

Tumultus Basileæ.

plis omnibus demoliuntur, ceu idola quædam, ità persuasi à suis doctoribus, quasi eadẽ sit apud Christianos ratio imaginum, quæ fuit olìm apud Ethnicos idolorum. Missam quoquè prorsùs abolẽt, nihil deincèps habituri commercij cum incruento illo Ecclesiæ sacrificio. Ipso die Cinerum statuas vel imagines ligneas distribuerunt in homines tenuioris fortunę, vt illis barbaro inprimìs exemplo ad focum abuterentur. Sed illi tanta contentione eas sibi singulatìm vẽdicare conabantur, vt ad pugnas quoq; ventum sit. Ea re factum est, vt in nouem cõgestæ strues, ante summam ędem flammis omnes ꝓmitterentur. His rebus gestis, lætum illi diem egérunt, tam egregio patrato facinore. Alijs quoquè locis sęuitum est in imagines vel statuas, Missæque sacrosanctum sacrificium: & erat hoc ꝑclarum Euãgelij recèns orti studium, vt nihil intentatum relinqueretur à suî studiosis, quod amplissima Antichristo itinera præpararet. *Imagines cõburuntur*

Anno superiori multùm tum Cęsar ipse per Episcopum Hildesheimensem, tum episcopus Argentoratẽ & pleriq; alij egerant apud Argentinenses, vt nihil in religione mutarent, aut certè expectarẽt Concilij sententiam: at illi quoquè improborum hominum pestiferis persuasionibus circunuenti, ad res nouandas animum adiecerunt. Atq; ità alij post alios pasśìm in Germania, nobilissima quódàm ꝓuincia, in olìm damnatos nimiumq; crassos errores prolapsi, cęteris nationibus se affatìm irridẽdos ꝓpinârunt. Certè ipse quoq; Turcarũ Princeps Solimannus Luteranos detestatus fertur, propterea ꝙ essent proni in seditiones concitandas. Interìm verò qui à Catholica Ecclesia deficiebant, valdè sibi gratulabantur, quòd tyrannicum Romani Pontificis iugum excussissent, & iam tandèm verã Euangelij lucem inuenissent, Romanos enim Pontifices *Solimãnus detestatur Luteranos.*

non alio quàm Tyrannorum loco habent, & doctrinam Catholicæ Ecclesiæ vocant Papisticam ac meras tenebras. Porrò interìm illos duces sequuntur, qui odiosissimè à se inuicèm in rebus grauissimis dissentiunt, & miseros plusquàm Cimmerijs tenebris inuoluunt, quod tum demùm ipsi nimiùm malè experientur, cùm erit migrandum è corpore.

Apud Heluetios tanta cōtentione exarsit de religione controuersia, vt iam ad arma descenderet, Tigurini & Bernates suis fisi viribus, catholicis quibusdam cantonibus vel pagis iam vim inferre nitebantur, sed per sequestros res cōposita est ad tempus non diuturnum. Eius pacis conditiones catholicis parùm æquæ visæ sunt: discessum est tamen ad tempus ab armis.

Conuentus Euangelicorum Marpurgi.

Princeps Hassiæ Philippus dolens inter Luterū & Zuinglium tam atrox extare dissidium, volens eos in concordiam redigere, Marpurgum vtriusq; factionis homines euocauit. Venerant illi quidem, & nè nihil egisse viderentur, certa quædam capita vel articulos, in quibus contra Catholicam Ecclesiam inter se conspirârant, ediderunt. Porrò in primario Eucharistiæ articulo vetus dissensio mansit. ità illi re infecta discesserunt Princeps Lantgrauius & quidam docti viri modis omnibus efficere conabantur, vt quanuìs in negocio cœnæ conuenire non possent, tamen alij alios fratrum loco haberēt. Sed id Luterus facere noluit. Porrò verò sunt, qui scribant & putent in hoc vno articulo dissidere Zuinglianos à Luteranis: sed hoc falsissimum est, cùm etiàm in alijs non paucis inter se hostiliter dissentiant: immò verò paulatìm eò res redijt, vt nec Zuingliani cum Zuinglianis, nec Luterani cum Luteranis consentiant, sed alij alios palàm euulgatis libris odiosissimè & impotentissimè proscindant.

Editus hac tempestate est liber quidam de Actis Con-

Concilij Constantiensis erga Iohannem Hussum, incerto quidem authore, sed opera Iohannis Islebij, socij & amici Luteri. In prçfatiõe Islebius Hussum vocat probum Dei amicũ, Concilium Constãtiense synagogam Antichristi, Sed nos Hussum damnatum hæreticum multò rectiùs dicimus cum ea synodo, quàm cum Islebio virum bonum. Interìm tamen liber ille nihil facit admodùm pro Luteranis, ꝙ disertis verbis affirmet Hussum Constantię etiàm circa ipsum supplicij sui locum publicè negâsse articulos illos, quos Luterani vel maximè asserunt ac tuentur. *Liber de Actis Synodi Constantiensis.*

Sub hoc quoq; tempus cùm Turca in Germaniã aduẽtare diceretur, Luterus scriptum edidit, *De bello contra Turcas.* Sed eo ipso multò plùs deterret principes à bello Turcico, quàm ad id extimulet. Verisimile est, optâsse hominẽ odio Papæ deflagrãtem, vt Turca occupata Germania, mox etiàm Italiam pulso Pontifice occuparet. Verùm id Deus adhuc pro sua bonitate auertit. In eodem scripto valdè acerbè & contumeliosè inuehitur in Pontificẽ, Episcopos, Imperatorẽ, Reges, Principes prçcipuè verò curiam Romanam. Inter alia multa, Cæsar, inquit, nõ est caput Christianæ reipub. neq; defensor Euãgelij aut fidei. Oportet sanè Ecclesiã & fidẽ alium habere defensorem, ꝗ̃ sint Imperator & reges. Hi nanq; ferè pessimi sunt hostes Christianismi & fidei, sicut Psalmus 2. ait, & Ecclesia omni ex parte cõqueritur. Sic ille bonus vir tractabat sanctiss. Imperatorẽ & summos magistratus. Nihil eñ metuebat sibi, in tuto loco hçrens sub Saxoniæ principe. Eã verò maledicendi licentiam nõ ex Euãgelio, sed spiritu Antichristi hauserat. Quàm autẽ hoc quoq; ꝓdigiosæ fuit inconstãtiæ, quòd hoc quidem libro dehortatur à bello Turcico, dicens id esse cõtra doctrinam Christi, quæ dicit Christianos non debe- *Liber de bello Turcico.* *Inconstãtia Luteri.*

re

re malo resistere,&c.cùm non longè antè in Visitatione Saxonica scripsisset, eiusmodi orationem seditiosam esse atq; intolerabilē, ex Pauloq; probâsset, Magistratus nostros gladio & bello Turcas arcere debere, nec Christum vetâsse vsquàm, immanitatem Tyrannidemque Turcicam repellere? Omni certè lachrymarum fonte plangendi sunt, qui tam varium & ipso quoquè Proteo mutabiliorem hominem, in grauissimo religionis negocio sequi nō dubitârunt. Hac de re dici multa possunt, sed nunquàm satìs multa.

Turca obsidet Viennā. Huius anni mense Septembri cum infinitis copijs Turcarum tyrannus venit in Germaniam, & Austriæ primarium oppidum Viēnam grauissima pressit obsidione. Id bellum eiusmodi habuit originem: Rex Ferdinandus Caroli Cæsaris frater, Iohannem Vaiuodam regno Hungariæ exuērat. Is verò in eam redactꝰ calamitatē, in Sarmatiā ad Hieronymū Laschū virū ab illustri nobilitate & eximia eruditione clarissimū cōfugit. Laschus tāto lætꝰ hospite, omnē illi humanitatē impēdit, dissimulāte Sigismūdo rege, quòd Vaiuodæ germanā sororē in matrimonio habuisset. Intereà Laschꝰ, vt erat solerti & excellēti ingenio, miraq; ad res gerēdas dexteritate, Vaiuodę id tādèm cōsilij dedit, vt Solimāno se cliētē fore profiteret, si eiꝰ beneficio in regnū esset restitutꝰ. Id verò cōsiliū licèt inprimìs speciosū videret, & Vaiuodæ rebꝰ accōmodū, si huiꝰ vitę prosperitatē spectes: erat tamē christianæ Reip. admodùm pniciosū, vt rei euentus posteà luculentèr edocuit. Cęterùm Laschus hortatu Vaiuodę legationem suscepit ad *Laschꝰ adit Solimannū.* Turcarum Imperatorem Solimannum: atque vbi venit Byzantium, oblatis muneribus facilè in purpuratorum gratiam & familiaritatem se insinuauit. Eorum vero operà id consecutus est apud Solimannum, vt is prolixè polliceretur, sibi eam rem curę fore

fore, breuiqueſe in Hungariam aduolaturum. Miſit deindè ſuum quoq; legatum Byzantium Ferdinandus rex, ſed is demùm licèt à Solimanno humanitèr eſſet receptus, & à purpuratis, quos Baſſas vocant, patientiſſimè auditus, non niſi ſuperbum & inſolens tulit reſponſum, & pro inducijs atq; amicitia omnem belli cladem iuſſus eſt Ferdinando denunciare, & quamprimùm Byzantio excedere.

Per id tempus Ferdinandus Spiræ erat, hocque accepto nuncio, non immeritò perculſus eſt, quòd ſciret Tyrannum à ſentẽtia haud facilè diſceſſurũ, & Carolus frater eius bellis Italicis diſtineret. Itaq; Solimannus copias om̃es ad ſigna vocari imperat, quibus coactis, Hadrianopoli profectus, Belgradũ quintiſdecimis caſtris peruenit: indè rectà Budam petijt. Ei obuiàm ꝓceſſit Vaiuoda, Hungarorũ ꝓcerum ſeptus comitatu, q̃bus & Laſchus aderat, acceptus eſt comitèr à Solimanno, qui illi ſe recepit liberalitèr conceſſurum, quæcunque eo bello vi & armis paráſſet. Vbì Budam venit, propè vacuam inuenit, ciuibus metu in proximas vrbes dilapſis. Arx Germanico tenebatur præſidio, ſed eam cuniculis euertere nitebatur: quæ res terruit Germanos, vt etiàm inuito arcis cuſtode, cum hoſte ſaluis rebus paciſcerentur. Aſſenſit Solimannus: verùm iam abeuntes cum ſarcinis ſuis, contra fidem datam ſæuus tyrannus Ianizaris ad vnum trucidandos obiecit, arcis autem cuſtodem humanitèr dimiſit. Capta Buda, Viennam îter habuit, dimiſſis quibuſdam è ſuis, qui prædas agerent ex Chriſtianis, qui omnis generis hominum ingenti intercepta multitudine, ad Lincium vſque luctuoſas fecêre excurſiões, paſsìm ſumma crudelitate flammis omnia vaſtantes. Erant iam Viennę equitum & peditum plùs minùs viginti millia, & cum ijs aliquot præclari duces, inter q̃s ꝓcipuam obtinebat authoritatem Philippus comes Pala-

Solimãnus venit Budã.

Barbara ferocitas.

Excurſiones Turcarum.

Palatinus. Vbì ad vrbem ventum est, Turcæ amplissima suis castris occupauêre loca, quæ vel solo adspectu essent horrori. Et sedulò illi cuniculis sibi in vrbem aditum facere instituerunt. Porrò aliquot iam locis patefactis, audacissimè identidèm in vrbé irruentes, tanta vi Germanorum repulsi sunt, vt in toto hoc bello è Turcis ad octoginta millia perijsse ferantur, tandemq; cum dedecore & ignominia coactus sit Solimannus obsidionem soluere, & in Thraciam re infecta abire. Nõ dubiũ est, quin omnipotens Deus singulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certè vires tãto hosti longè alioquì impares erant. Sub Turcarum aduentum iussi erant vrbe excedere fœminę, pueri, sacerdotes, monachi, & omnis imbellis turba. At, quod summè dolẽdum est, ij magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes secuerunt medios, fœminas & senes, quos in seruitutem nollent abducere, partìm palis infixerũt, verubus trãsfoderunt, gladijs disciderunt. Feruntur in ea Turcicę vastitatis procella supra 60000. Germanorũ in seruitutem rapta. Porrò totus Viennensiũ ager succisis vitibus & frugiferis arboribus triste intuẽtibus spectaculum prębebat. Solimannus vbì Budã redijt, Iohannem Vaiuodam regem constituit, amicumque & beneficiarium appellauit. Sed sic recuperâsse regnum, miserum profectò est, & à Christiana pietate alienum. Quanquàm (ò cæca mortaliũ pectora) quid non faciunt plerique homines, vt vel ad breue tempus possint esse beati in hac vita, ijdé ipsi omnis laboris impatientes, si quid agendum sit pro æterna vita?

Turca turpitèr abscedit.

Crudelitas Turcarum.

Hispanorũ erga Carolum V. beneuolentia.

Hoc anno Carolus Cæsar ex Hispanijs venit in Italiam. Sunt qui scribant illi iter molienti, Hispanos proceres lõgè plures & pecunias & milites obtulisse, quòd illum impensè charum haberent, quàm

quis

quis alius minis extorquere potuisset. Viri enim mille quingenti spõte sua Maiestati eius liberalitèr obtulerunt, singuli millenos ducatos aureos in annos quatuor, absq; vllo suo cõmodo vel lucro. Pleriq; Principes equitum & peditum copias non spernendas pollicebantur, quas integro anno suis ipsorum sumptibus alerent.

Ante verò, quàm Cæsar ex Hispanijs solueret, Franciscus Gallorum rex amisso copiosissimo apud Neapolim exercitu, amisso Andrea Auria viro incõparabili, animum ad pacis consilia adiecit. Filij eius adhuc obsides hærebant in Hispania: eorum liberãdorum summo tenebatur desiderio. Itaq; pax Cameraci confecta est, quò conuenerant præter cæteros Margarita Cæsaris amita, & Aloysia Frãcisci regis mater. Conditiones initæ pacis huc adscribere nihil attinet. Rex quidem pro filijs numerauit Cæsari viciès centena millia aureorum. Hæc est fortasśis illa ingens præda, quam se Cæsar amissurũ cernebat, vt illi Sleidanus affingit, si Francisco regi in Hispanijs captiuo aliquid humani accidisset: atq; propter eam Cæsarem ait magìs ac magìs in dies animum ad pacem adiecisse. Quod Cæsar clementissimus pro innata ipsi humanitate erga regem Franciscũ, tunc ex animi dolore morbo correptũ, fecit, hoc Sleidanus videtur tribuere auaritiæ, scilicèt optimus & candidissimus historicus. Quid verò de eius historia princeps ille senserit, alibì dicetur. Vbì autem Cæsar in Italiam venit, magna oĩm gratulatione exceptus est, suoque aduentu ruenti Italiæ pacem attulit, præterquàm Florentinis, qui immodicis animìs pro libertate, vt aiebant, tuenda & Pontificis & Cæsaris in se arma concitârunt.

Pax inter Carolũ V. et Franciscum regem.

Annus hic Germanię fuit multas ob causas admodùm grauis & calamitosus. Irruebant sæuissimi Turcæ, grassabantur hæresum & nouorum dogmatum

Annus Germaniæ calamitosus.

gmatum portéta, morbus Anglicus innumeros tollebat è medio, & insupèr tanta erat annonæ caritas, quantam nemo mortalium meminisset. In inferiori autem Germania Flandris, Hollandis, Selandis repentina Oceani insaniétis inundatio damna passìm dedit longè grauissima, aliquot locis planè submersis.

Conuentus Suabachi. Fuit hoc anno Suabachi conuentus eorum, qui se Euangelicos dicebant: sed cùm inter se conuenire non possent de cœna Domini, (sic enim vocabant sacrosanctum Eucharistiæ sacramétum) alius conuentus Smalcaldiæ indictus est. Ità hoc præclarum Euangelium in re præcipui momenti, neq; tũc neq; posteà vnquàm idem statuere potuit: eaq; discordia magìs ac magìs sempèr aucta est, quéadmodùm illis euenire necesse est, qui à veritatis cõstãtissima luce ad incertas, varias & lubricas humani ingenij opiniones sese transferunt. Et tamen nõ desunt qui scribant, amicè eos discessisse Marpurgo, quò eos Lantgrauius euocauerat, cùm tamé (vt suprà diximus) Luterus Zuinglianos fratrũ loco, licèt plurimùm hortante Lantgrauio, habere noluerit, hodieque non cessent scriptis atrocissimis sese inuicèm lacerare, & Marpurgi à Zuinglio 300. argumenta Lutero fuisse obiecta, ipsi Zuingliani affirmârint.

Hoc etiàm anno Clemens Pontifex aduentanti è Genua Cæsari, & Placétiam contendenti, tres legatos obuiàm misit, qui à pontificiæ ditionis fines intrante solitum iusiurandum acciperent, nunq̃

Iurat Cæsar ipsum pontificis libertatem violaturum. Iurauit Cæsar verbis ritè conceptis, sed ità tamen, vt se de suo iure nihil discessurum testaretur: quod putant quidam ea ratione eum fecisse, quòd Placentiam & Parmam Mediolanẽsi imperio antiquitùs attributas repeteret, quandoquidem Mediolanense domini-

minium Imperatorū sempèr beneficiarium fuisset.

Porrò Cæsar vbì Solimānum turpitèr in fugam coniectum comperit, ingenti perfusus lætitia, cùm iam circitèr duos menses Placentiæ Parmæq́; exegisset, rectà Bononiam contendit, quò iam paulò ante Calendas Nouembres Clemens Pontifex peruenerat. Ibì quid tum gestū sit, ex Paulo Iouio scriptore Italico bona fide commemorabimus. Excipitur, inquit, Cæsar Bononiæ triumphali pompa summis honoribus, incredibili om̃ium lætitia, ipse paludatus & militaribus armis, vna dempta galea, vndiq; protectus, albo insigni equo, regio sumptu phalerato, à Mutineñ porta in forum prouehitur. Præcesserant quaterna vexilla cùm leuis tum grauis armaturæ Belgarum equitum, sagulis, cristis, & colorum varietate ità inter se distinctis turmis, vt quorum ducum essent, ab ipso insignium & vestitûs argumento facilè noscerentur. Successit indè peditatus totiès victor, non tam opimis hostium spolijs exornatus, quàm armorum fulgore ac adspectûs feritate terribilis, ad trucem tympanorum sonitum & graues tibiarum modulos gradu superbè composito sub signis introductus. Quadratam vmbellam auro purpuraq́; distinctam gymnasiarchæ & celeberrimi bonarum artium professores in togis sericis præferebant. Latus Cæsaris à decora Bononiensi iuuentute non custodiæ, sed honoris causa cingebatur. Prætor Vrbanus & decuriones cum vexillifero, & è Quadragintauirali magistratu primoribusq́; patritijs splendidissimè succedebant. Cōstitit in medio foro Antonius Læua æger pedibus, sed viuacib⁹ oculis pugnacissimi ducis habitū præ se ferens, ac vt magìs ob recentem bellicę cōstantiæ & rerū gestarū gloriá oīm oculis offerret, in sublimi sella gestatus, hinc veterana Germanorum legione, illinc Hispañorum cohortibus ità p̄

Carolus V. venit Bononiam.

Pompa excepti Cæsaris.

Exercitus pedestris.

densa acie directis aut obuersis, & tormẽtis in fronte collocatis, vt exercitus concursurus esse videretur. Erant iuxta Cæsarem illustres reguli, auro in lacinijs vel solido bracteato, vel acu pingẽte inducto, vel ad luxuriem conciso, itemq; exquisitis armorum & equorũ ornamentis maximè superbi. Secũdùm eos p̃lata est Romana Aquila, aureo in vexillo picta, ac item candidum aliud vexillum purpurea cruce distinctum, sub quibus totius aulę familia ex flore gentium oĩm delecta, & nobilissimi Hispaniæ sacrati religione equites Cæsaris vestigia sequebantur. Prætorianus miles custodię corporis assuetus, diuersis sub signis Hispanus, Belga, Germanus in croceis sagis agmen extremum claufit, & quicquid in foro spatij reliquũ fuerat, occupauit. Erat erectus in Petroniani templi vestibulo peramplus ligneus suggestus, peristromatis & aulæis ad loci dignitatem vndiquè ꝓtectus, in quo Cardinales & episcopi cæteriq; minores sacerdotes purpurati suo quisque ordine consederant. In medio aũt p̃alta in sede mitratus Põtifex Cæsarẽ expectabat. Ille itaq; nobilioribus tantũ regulis principumq; legatis sibi adscitis, equo descendit: subeuntem per gradus Cardinales duo deduxêre. Tũ verò vt prodijt, oĩm oculi in duos longè maximos terrarũ orbis dños sunt cõiecti. Explorabat enim quisq; valdè suspensus & tacitus, propter memoriam veteris dissensionis & recentis amicitiæ, an ora ipsa interiores sensus nunq̃ ex toto fallentia, subitis illis affectionum & nutantis animæ momẽtis obedirent. Erat vultus Cæsaris in gestu militari & graui, blanda quadam lenitate verecũdiaq; perfusus. Clementis vero facies ità subitò ad eius occursum exhilarata est, vt vel ob id maximè lætari crederes, ꝙ illũ multò humaniorẽ & augustiorem, q̃ putârat, esse cõspiceret. Varia siquidẽ ab Hispanijs &

Vexillum Aquilæ. Crucis.

Cæsaris vultus.

Clementis.

js & falſa quidē de Cæſare pleriq; malignè retuleꝛant, & multi etiā vltrò trepidis animis, propter acceptas tot inuſitatas clades, ſibi illū fingebāt vtì alterum Ariouiſtum, aut Rotomalcem, aliquo ſcilicet vultu Cimbrico & feritate Gothica metuendum, ac ipſius deniq; militib⁹ ferocia & ſpiritûs immanitate pſimilem, qui deuictis & ſtratis tot hoſtium exercitibus, tot vrbibus direptis, euaſtatisq́; ꝓuincijs diuina ac humana om̄ia dira confuſiōe miſcuiſſent. Sed iam fuerat exceptus Genuę, Placētiæ cognitus, Parmæ demùm, Rhegij, & Mutinę cum ſumma om̄is generis hoīm gratulatione ſalutatus, vtpotè qui paſsìm humanitatis, abſtinentię, pietatis atq; iuſtitię monumenta abſq; vllo vel ſuperbiæ, vel crudelitatis, vel libidinis veſtigio reliquiſſet. Em̄uerò, quo nihil eſt in rege popularius & gratius, aditū cūctis atq; aures ſumma benignitate & ſingulari patiētia pbuerat, dederatq́; obitèr reſponſa ſpei ęquitatisq́; pleniſſima, q́ ꝓpoſitis poſtulatorū capitibus ſingulatìm rectiſſimè reſponderēt. Illam verò militum licentiam diuturna impunitate confirmatam, ijs, qui vel ablata rapuerant, vel ante diē arrogantèr ſtipendia flagitârāt, ſupplicio protinùs affectis, ità repreſſerat, vt illo quod teneret, longè maximo oīm imperio digniſſimus haberetur. Sed nec eum: quanq̈ ętate & fortuna florētem, vllę vnq̈ vel licitę voluptates à perpetuis rerum maximarū conſultationibus auocabant, ità vt in eo ſimul iuuentæ decor eximius ad Martiam laudem emineret, & conſilia ſenili maturitate ꝓprijs, nō alienis, cogitationibus exquiſita, elaborata directaq́; manerent. Nunq̈ enim pclarum, nobile & firmū eius ingeniū vel irarū impetus pturbârat, vel cęca vindictæ libido pupugerat, vel vlla humana mollities, quin recta ſentiret, expugnârat. Erat eius vultus, vt hoc quoquè curioſi minimè deſíderent, & argen-

Caroli V. affabilitas.

Eximia laus Caroli V.

Vultus Caroli V.

Oculi. teo & grato quodã pallore dilucidus, oculi cæru-lei, suaues, nulla acri seueritate formidabiles, & ij quidem ad ingenuum pudorẽ virilemq; modestiã instituti.
Nasus. Nasus à medio clemẽtèr assurgebat, quod magnitudinis animi signum in Persarum etiàm regibus ab antiquis fuit obseruatum.
Mentum. Mentũ erat ad exiguam venustioris iniuriã paulò ꝓminentius, & quod grauitatis speciẽ addebat, subcrispa & flauẽti barba conuestitum.
Capillus. Capillum verò fulgore pallentis auri more Romanorum Cęsarum circuntõsum ostendebat.
Statura. Porrò statura corporis, vt in ipso ætatis integrę flore & prosperrima valetudine, nõ ab inerti succo, sed à valido neruorum nexu longè firmissima, peramplę item robustæq; manus ad
Manus. *Crura.* stringendum ferrum idoneæ: crura autem venustissimè extantibus toris trunci proportione directa, quod tum maximè apparebat, cùm equo veheretur. Tãta enim ei inerat cum dignitate equitandi peri-
Equitandi peritia. tia, vt nullus eo armato atq; equum incitante & in gyrum reflectente vel pulchrior, vel viuidior, vel in ferendo armorũ pondere patientior eques reperiri posse videretur. Cæterùm ad Pontificis pedes flexo genu prouolutus, ac mox dextra læti arridẽtisq; Pontificis erectus ad osculum, Hispanica oratione, Veni, inquit, sanctissime Pater ad pedes tuos,
Alloquitur Pontificem. quod summo voto sempèr expetiui, vt fessis Christianę Reipublicæ rebus communi consilio succurramus. Oro Deum Opt. Max. qui me huius voti compotem fecit, vt nostris consilijs adsit, atq; hic aduentus meus Christianis omnibus sit salutaris.
Pontifex respondet. Tum Pontifex, Certè hoc ipso congressu, inquit, sicut Deus immortalis & sancti cęlites certissimi sunt testes, mihi nihil vnquàm fuit antiquius, & iã superis gratias ago, quòd te videam prosperè atq; felicitèr mari terraque perductum, resque eò deductas intuear, vt te authore dę concordia omnium

um & solenni pace minimè desperemus. Obtulit subindè Cæsar auri signati circitèr libras decem, deductusq; est summa comitate à Pontifice ad templi limen: atq; ità digressi, Cęsar ad aram maximā supplicaturus superis contendit, Pontifex verò in Prętorium, cum vniuerso sacerdotum ordine, continuò est reuersus. Nec multò pòst Cæsar & ipse Prętorium intrauit, cui paratę erant summę ędium partes, ità coniunctę Pontificijs, vt inter vtriusque cubilia solus interesset paries, aditum prębente portula, vt cùm vellent, ignaris omnibus remotisque arbitris, interdiù noctuque de summis rerū negocijs familiarissimè disputarent. Eo modo sæpè arcana sensuum mutua & syncera animi liberalitate detegendo, ac odiorum origines ad fatalem vim & consiliariorum & ducum insaniam referendo, facilè Dijs benè iuuantibus viam inuenêre, qua pax egregiè componi, & tot malis & funestis incōmodis optatus finis imponi posse videretur. Deindè paucis interiectis de Veneti legati apud Pontificem & Cęsarem oratione, ipsiusque Pontificis pro Frācisco Sforcia apud Cęsarem deprecatione, ità subiungit Iouius: Sed tanta erat altitudo iudicij Cæsaris, tanta moderatissimi eius animi religio, & tantum deniquè pacis & concordię studium, vt nihil regali fastigio dignius atque pręstantius existimaret, quàm omnia consilio ad verum decus, ad solidam pietatem, & animi magnitudinem reuocare, vt arma in Turcas, adeò inter nos impiè fœdeq; tractata, verterentur: quippe qui non adumbratam, sed veram & viuidam, non fortunę adminiculis q̄sitam, sed à fonte ipso propriæ virtutis profluentē gloriam sectaretur. Itaque Solimanno Turcarum Imperatore iam à Viennę Noricę mœnibus cum strage ignominiaque depulso, atq; eo Byzantium pcipiti fuga properante, cùm nihil iam hostile indè am-

Colloquia secreta Clementis & Caroli V.

amplius esset timendum, pacare cuncta constituit, Euocatur extemplò Bononiam Franciscus Sforcia. ꝓcumbit ad eius pedes, redditoq; diplomate, quo illum data fide vbiq; terrarum Cæsar saluum & tutum esse iubebat, salutem, imperium & spes deniq; omnes vni Cæsaris probitati fideiq; cõmittit: quoniam innocentia fretus, omnia se ex illius ęquitate humanitateq; sperare prædicabat. Tum verò stupentibus cunctis videre licuit, quantò Cæsar esset omni sua fortuna maior & excelsior. Certârat ꝓ Imperio Mediolanensi desertus à socijs, ab omnibus oppugnatus, in qua contentione omnes oĩm vires ingentibus partis victorijs præclarè contuderat, & cùm aliquandò nutante partium fortuna, in dubia spe victorię versaretur, honestas pacis cõditiones sempèr elato constantiq; iudicio repudiârat, nè quod virtute atque vna animi magnitudine erat facturus, velutì ignobili metu subactus & ꝓsenti impulsus necessitate fecisse videretur. Habet eñ hoc in se regius eius animus, velut excellenti & ꝑfecta virtute pręditus, vt nunq̃ vel acritèr vrgente fortuna abiectè se demittat, vel ea penitùs arridente intemperantèr extollat. Ergò vbiquè victor & triumphator supplicem in gratiam recipit, Mediolanensium Ducem appellat, & tabulis Augustalibus ritè confectis, totum ei paternum regnum adiudicat, neq; amplioris pecuniæ tributum imponit, quàm ab initio & ante dissensionem imponendum esse cẽsuisset. Nec multò pòst Calẽdis Ianuarijs, solenni adiecta precatione, sacra peraguntur, ab incredibili hominum frequentia exoptatum afflictis Italię populis insperatę pacis nomẽ excipitur. Pręsentes Clemens Pontifex & Carolus Cæsar, orantis Romuli Amasęi viri eloquentissimi voce, Christiani nominis conseruatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur, Obortas præ gaudio

Francisco Sforciæ restituitur principatus Mediolanensis.

Eximium Caroli V. præconium.

dio lachrymas vix continent viri togati, optimi ciues, sanctissimi sacerdotes, legati regum omnium, Galliæ scilicet, Britanniæ, Lusitaniæ, Scotiæ, Pannoniæ, Sarmatiæ, Daciæ, Veneti Senatûs, ac item Allobrogis, Ferrariensis, Mantuani, Vrbinatisque regulorum, ac liberarum etiàm ciuitatum, Genuensium, Senensium & Lucensium, cunctiq; demùm proceres & principes, ipseque ante alios Franciscus Sforcia, honoris causa sessum inter postremos Cardinales receptus. Ea enim dies tranquillitati initium & ærumnis finem allatura videbatur. Intereà Cæsaris vxor Isabela puerum peperit, cui propter aui materni memoriam Ferdinandi nomẽ impositum est. *Nascitur Cæsari filius Ferdinandus.*

Hæc quidẽ Iouius, quæ vtì & alia pleraq; libentèr adscripsimus ob memoriã sempiternã optimi & potentissimi Cęsaris Caroli V. qui de Ecclesia Catholica optimè meritus est, licèt ille ab ingratis nõ eam sempèr retulerit gratiã, quã æquum fuisset. Longè verò maiora ille ꝓculdubiò præstitisset, præsertìm erga immanes Turcas, Christiani nominis atrocissimos hostes, & pseudochristianos hæreticos, nisì eius studia & cõsilia cũ summo Christianæ Reipub. detrimento alij repressissent.

Porrò verò cùm hunc in modum per Italiam singulari quodam Numinis fauore cõpositæ res essent, licèt Florẽtini plùs æquo etiamnùm insolescerent, in Germania indiès res in deterius abijt. Iam enim qui se Euãgelicos Protestantes vocabãt, rursùs aliũ cõuentum indixerant Smalcaldiam, eoq; cùm ventum esset, tametsi omnes cuperẽt vires suas icto fœdere coniungere, & se aduersùs Pontificiorum, id est, Catholicorum potentiam communire, nihil tamen confici potuit, quòd & Luterani nollent eos recipere, qui dogmata Luteri omnia complecti nõ vellent, & Zuingliani vt id facerent, adduci nulla ratione possent. Putabãt enim pro sua parte potiùs *Conuentus Protestantium Smalcaldiæ.*

ſtare verbum Dei & purã Euangelij doctrinã, quàm pro Luteranis. Lantgrauius verò medium ſe inter vtroſque gerens, volebat eos redigere in concordiam, ſed eius conatus omnes irriti fuêre. Cùm enim iam vtraque pars ab Catholica Chriſti Eccleſia ſe ſeparâſſet, non poterant habere ſpiritum illum cõcordiæ & pacis, qui non eſt extra Eccleſiam Dei toto orbe diffuſam. Interìm Zuingliani nolebãt à ſua diſcedere ſententia, nec minùs ipſi reijciebant Luteri iudicium & authoritatem, q̃ erat maxima apud Luteranos, quàm Luterus Romani pontificis. Quid ergò mirum, ſi Luteras ab Eccleſia Romana ſub verbi DEI & Euangelij prætextu procacitèr diſceſſit, quandò ab ipſo Lutero, quem iam plerique ceu deum ſuſpiciebant, ſub eodem prætextu intra pauciſſimos annos ipſius diſcipuli ptinaciſſimè deſciuerunt? Non enim minùs nititur verbo Dei, licèt perperàm intellecto, Zuinglius cum ſua cohorte, quàm Luterus cum ſuis. Et tamen neceſsè eſt vel Luterum errare, vel Zuingliũ. Non ergò ſatìs eſt ſcripturas allegare, quibus plerique omnes hęretici ſua ſempèr, quantumuìs abſurda, paradoxa firmare conati ſunt, ſed oportet legitimam ſcripturarum vim & intelligentiam adhibere, quæ non eſt apud hæreticos, ſed in ſola Eccleſia Catholica, cuius & doctor & rector eſt Spirituſſanctus: id quod non ſinè cauſa identidèm inculcamus. Sleidanus hoc anno mentionem facit libelli ab Eraſmo Roterodamo editi contra quoſdam, qui ſeſe falsò iactant Euangelicos. Mordet ea res Sleidanum, & vult ipſe quidem morſum intentare Eraſmo, ſed tamen continet ſe, non ſinè cauſa. Ait verò Eraſmum Baſilea relicta propter mutatam religionem, & vitandæ ſuſpicionis cauſa, Friburgum ſeſe recepiſſe, porrò in libello iam dicto totum ordinem, putà Euangelicorũ, perſtrinxiſſe. Habet enim in eo libello Eraſmus inter alia

Luterus deſeritur à ſuis.

alia multa, vt refert Sleidanus, nullum se nouisse ex illis, nempè euangelicis, qui nō seipso videatur esse factus deterior. Tantillum ex eo toto libello Sleidanus cōmemorâsse sat habuit, cùm ibì multo plura scribat Erasmus contra nouatores istos. Sed bellissimus historic9, qui tam multa Luteri aliorumq́; quę catholicam Ecclesiam lędere possint, tam liberalitèr & profusè lectori obtrudit, de Erasmi libello vix tria verba suæ præclarę historiæ inserere voluit, videlicet sentiens se suosq; premi authoritate Erasmi, quæ tum multa fuit apud multos. Et nihil quidē veriùs dixit Erasmus, q̃ ex istis nouatoribus nullū meliorē, om̄es deteriores esse factos. quod si Erasmus in catholicos ità scripsisset, integra folia Sleidan9 ex eius libro suis cōmentarijs intexuisset.

Nno 1530. Argentinēses Zuingliano dogmate imbuti, cùm nollent Luteri de Cœna Domini sententiam amplecti, & propterea in fœdus à Luteranis recepti non essent, vt suis rebus consulerēt, cum Tiguruis, Bernatibus & Basileensibus Sacramentarijs fœdus pepigêre. Vbì hoc percepit Senatus Imperij, cui tum præerat Fredericus Palatinus, conatus est eos indè reuocare, præsertìm quòd Cæsari & imperio deuincti, sinè illorum consensu non debuerint cum alijs fœdus percutere: sed parùm efficere potuit. *Argentinēsi. fœdus cum Heluetijs.*

Hoc anno Luterus motus discordia concionatorum sectę suæ, edidit Catechismum, in quo Decalogum, Precationem Dominicam & Symbolum Apostolicum in plerisq; longè alitèr exposuit, quàm fecerat ante annos decem. Docet ibì vsum Baptismi & Eucharistiæ, præter quę nulla alia vult esse Sacramenta, cùm in catholica ecclesia septem habeantur, *Catechismus Luteri.*

quæ

Catechismi innumeri Sectariorũ.

quæ pleraque omnia etiàm à Dionysio Areopagita Pauli Apostoli discipulo numerantur. Indè verò innumeri à sectarijs editi sunt Catechismi, sed è quibus vix duos inuenias, qui inter se per omnia concordent. Fuit hoc scriptionis genus iuuentuti longè perniciosissimum, cui sua venena homines versuti instillârunt, mira plerunquè vsi blandiloquentia & verborũ lenocinijs. Porrò apud vulgus ea re effectũ est, vt cerdones & laniones & edentulę anus deliriq; senes tanquàm quodam numine afflati, de rebus theologicis etiàm in tabernis aut apud focũ mira garrulitate deblaterent, putentque se plus aliquid in scripturis interpretandis valere, quàm vel pręcipuos Catholicæ Ecclesię Theologos. Itaque non rarum est apud Euangelicos, vt homines ex infima plebe, plerunq; etiàm homicidæ, lictores, carnifices, concionandi & sacramenta ministrandi munere fungantur, & tanta sit apud plerosque omnes confusio, vt nemo id satìs explicare queat. Scripsit enim Luterus omnes homines esse sacerdotes, vt sacerdotium cogeret in ordinem, & populi studium ac fauorem sibi eiusmodi docẽdi genere arctissimè conciliaret. Et effecit ille quidem apud vulgus miserabile, vt sacerdotio catholico ritu initiati, & monachi omnes in summum contemptum venerint, & in hoc sanè gloriari videtur in fœdissima illa Epistola, qua Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum Albertum, electoris Brandeburgici fratrem, ausus fuit hortari ad ineundum matrimonium. In ea enim hæc quoquè eius verba leguntur: Vulgus nunc didicit & intelligit Ecclesiasticum statum nihil esse, id quod satìs superque declarant tam variæ cantilenæ, dicteriaque & lœdorię, cùm in omnibus parietibus, in om̃igenis schedulis, deniquè in chartis lusorijs sacerdotes & monachi pingantur, & pro ludibrio & portento habeatur, si quẽ vel videre vel au-

Ministri Euangelici quales.

audire contingat è clero. Verùm Luterus horum causa est, & ipse docuit miseram multitudinem contemnere sacerdotium & clerum. Satius autē fuerat dicere imperitis, quàm grauiter olìm Deus etiàm in veteri lege puniuerit eos, qui sibi volebant arrogare sacerdotij functiones, & vt Christus dixerit apostolis suis, eorumque successoribus: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Deniquè etiàm in noua lege Christum instituisse apostolos & 72. discipulos, & ab apostolis rursùs alios esse ordinatos episcopos & presbyteros, & diaconos. Sed Luterus volebat loqui placentia, & hoc pacto innumeros perdidit. *Luc.10.*

Huius anni mense Februario ipsis ferijs D. Matthiæ, quo die natus erat Cæsar, & Galliæ rex captus, Bononiæ à Clemente Pontifice coronatus est, cuius rei historiam omnem visum est hoc loco ex Paulo Iouio Episcopo Nucerienſi adſcribere, qui præsens interfuisse videtur. Cæsar, inquit, multis de causis Bononiæ coronari statuerat, quanquàm id anteà Romæ faciendū esse decreuisset, vbì superiores Cæsares, tāquàm in sanctissima sacrorum sede & felici nationum omnium domicilio, vrbeque ipsa veteris imperij honore, antiquorum triumphis, & stupēdis supremę fortunæ monumentis longè clarissima, coronas legitimo iure suscepissent. Sed euastatę Vrbis & nōdùm nouis cōmodis subleuatę calamitosa tenuitas, & opulentæ supellectilis ornamentorumq; penuria Cęsarem auertebant, quanuìs ROMANI eius spe aduentûs ab omni tristitia & sordibus ad lętitiam veteremque splendorem reuocati viderentur. Itaque euocatis omnibus regulis, deligitur Iouis dies 6. Calendas Martias, Matthiæ Apostolo dicatus, qui erat natalis Cęsaris, semper ei faustus, & Ticinensi etiàm victoria lætissimus. A medijs Prætorij fenestris, patefacto aditu, pons ligneus pensilis, *Coronatio Caroli V. Bononiæ.* *Pons ligneus pensilis.*

lis, sublicis impositus, incuruo tractu per forum & Petronianum templum ad aram vsq; maximam protrahitur, & festa frõde pictisque tapetibus exornatur, vt sinè tumultu contundentis & prementis turbæ Pontifex & Cæsar in pompa præteruecti spectarentur. Erat de more veterum Cæsarum, vt Modoëtiæ propè Mediolanum coronam ferream suscipe-rent, quæ indicaret Romano imperio firmitatem ferro & militaribus copijs comparari. Tres enim coronæ Cæsaribus debentur. Prima est argentea, Germanici scilicet regni, quã suffragio procerũ Aquisgrani decennio antè susceperat. Secunda ferrea regni Lõgobardici. Tertia verò aurea Romani Imperij. Præstò igitur adfuère Modoëtiensium legati, qui ad retinendam veteris prærogatiuę dignitatem vetustissimi operis coronam & annalium codices antiquitate pernobiles detulère. Ea erat sinè florentibus pinnis in simplicem & latum orbem circunducta, ferro introrsùs tempora præcingente, sed exteriùs auro & gemmis exornata. Biduo itaque antè, quàm tertiam coronam acciperet, in sacello domestico, adstante Pontifice, sacris peractis, Cæsar vngitur, ferreaq; corona & cæteris regijs insignibus decoratur, ijsdem ferè cæremonijs quas paulo infrà memorabimus. Prętulère ante Cęsarem summi honoris causa, Aluarus Osorius Marchio Astoricensis aureũ sceptrũ, Didacꝰ Pacecꝰ dux Ascaloniꝰ ensem gẽmata vagina cõditũ, Alexãder Medices Dux Pinnensis, Cęsaris gener, orbẽ aureũ cũ ꝑfixa cruce gẽmis distinctũ, Bonifaciꝰ aũt Marchio Mõtisferrati Modoëtieñ coronã. His rebus ritè cõfectis, aduenit demùm dies, maioris coronę aureæ pompę destinatus, & is quidem, cùm noctù pluisset, Superis mirè fauentibus, incredibili serenitate perspicuus. Ante alia Pontifex, vniuerso Cardinalium & Episcoporũ ordine in mitris & pluuialibꝰ sacris pallijs, cæteris

Corõa ferrea Modoëtiæ.

Tres Cæsarũ coronæ.

Sceptrũ.

Ensis.

Orbis aureus.

Corona.

ris verò sacerdotibus in coccinea veste per pontem solenni pompa traductis, in prælta sede gestatur, & comitantibus prætorianis sub vmbella templum ingreditur. Iam in forũ Antonius Læua pedestres copias adduxerat, & obuersis in omnes aditus maioribus tormentis, & signis in medio constitutis, cuncta loca perpetua militum statione firmauerat. Interim è lacubus, qui in summo p̃torianę porticûs fornice fuerant fabrefacti, per siphones rubra & alba vina fundebantur, panes ab alto in subiectos milites spargebantur, torrebaturque n machina versatili bos integer ingens, hœdis, veruecibus, ac omni ferè volucrum genere farctissimus, vt in tâta festa hilaritate milites sub armis in acie stantes, ad manum paratis obsonijs cum iucunditate vescerentur. Nunquàm ab vlla memoria vel ad celeberrimi triumphi, vel ad inauditi spectaculi famã maior atq; nobilior mortaliũ insignium numerus in vnam vrbem confluxit. Erant adeò plena loca omnia, quæ foro imminebant, vt multi in alto suspensis & pendentibus speculis, alij in ædium proiecturis & periculosissimis locis cũ aliorũ admiratione ꝑspicerét. Iam Pontifex sacratas tunicas & chlamydes indueret, & sacra solennia excultis altaribus parabantur, cùm Cæsar sub vmbella ornatissimo procerum comitatu ad templi vestibulum peruenit, ità vt vix eo paucis passibus præteruecto, tabulata pótis, pręgrauante prætorianorum turba, frangerentur: ibique plerique militibus immixti, fœdo casu procidêtes, sese pilis atq; securibus induerunt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga Theologus Luteromastix: minima tamen pro tumultu clades incidit: Sed facile fuit æstimare ex atrocitate periculi, quis in Germano milite supra ferociam militarem natura implacabili, animorum habitus esset futurus, si ad certam omniũ perniciem Cæsar ipse, se paululùm vertente

Milites Cæsariani.

Vina fundunt siphones.

Bos integer tostus.

Frequentia nobilium.

tente

tente fortuna, cecidiſſet. Sed intrepidè reſpectans
Cæſar, lenitèr arriſit, ità vt fortunam ſuam certiùs
agnoſcere videretur, quæ cœptis & votis omnibus
benigniſſimè ſempèr adſpirâſſet. Erant omnia ad
imaginem Vaticani templi cõſtituta, & nouę ſacel-
lis appellatiões impoſitæ, vt ea ſigillatìm ad veterẽ
conſuetudinem ex Pontificijs libris reſponderent.
Adfuêre igitur Romani ſacerdotes, quibus ſacra Va-
ticani templi ſunt commẽdata. Ij ad aram Cæſarem
ſuſceperunt, linteaq; ſacerdotali tunica ſuperinic-
cta, in collegium eius ſacerdotij cooptârunt. Eum
Saluiatus Cardinalis in verba ex libris Pontificijs
concepto ſacramento adegit, ità vt in ſumma libẽs
iuraret, ſe Pontificiæ dignitatis perpetuò futurum
eſſe defenſorem. Ab hac ara duarum turrium nun-
cupata, duo Diaconi Cardinales, Saluiatus ſcilicet
ipſe & Radulphus, ambo ex patruelibus Pontificijs
nepotes, ad templi limen deducũt. Flexo genu ſup-
plicãtem, Picolomineus Presbyter Cardinalis, cer-
tis precationibus expiatum, in ſacellum S. Georgij
perducit. Ibì lintea tunica depõitur, ſandalia mar-
garitis & gemmis picta ſtatìm induũtur, & Dalma-
tica veſte in morem Diaconi priùs aſſumpta, palu-
damento demùm conueſtitur. In eo habitu præce-
denti Puccius Cardinalis ad porphyreticam rotam,
quæ eſt ad Vaticani templi medium, mittatus occur-
rit. Ingeniculatus Cæſar, ad aram maximam obuer-
titur, ſolenniq; altera precatione, vt eius imperium
ſtabile, perpetuum, victoriarũ, pietatis & laudis ple-
num faxit, Deo maximo, in cuius manu ſunt regna,
commendatur. Sũt eñ multa antiquitùs à pijs prę-
ſtantibusque ingenijs cum ſumma verborũ elegan-
tia & Chriſtiana grauitate compoſita, quæ ex ſacra-
to libro ad ſtatas rerum & locorum ceremonias ab
alijs atque alijs ſacerdotibus in frontẽ Cęſaris per-
leguntur. Quę omnia in illis Pontificum iam editis
libris

Cooptatur Cæſar in collegium Vaticanũ.

Præſtat iuramentum.

Induitur Dalmatica veſte.

libris quisque curiosus facilè poterit inuenire. Ascéditur demùm versùs aram maximam, vbì Innocentio Cibo Cardinale Litanias præeunte, alternis precibus piè pronunciatis, diui diuæq; omnes propicientur. In lectisternio supplicanti Cæsari Campegius Cardinalis adstitit, & de scripto oratiunculam, vt auspicatò coronaretur, religiosè recitauit. Indè mox Cæsar à Farnesio (quoniam is erat Senatûs princeps & Cardinaliũ vetustissimus) intra sancti Mauricij sacellum est deductus: vbì diffibulata Dalmatica, humeros & brachiũ dextrũ sacro oleo, adiectis puris & pijs orationibus, inungitur. His rebus ritè confectis, solénia sacra erudito Phonascorum concentu, alternantibus choris, operante Pontifice, ipso Cæsare in sacra veste ministrãte, ꝓtinùs inchoantur: quæ miro ordine ceremoniarum, summa grauitate sacerdotum, insigni omnium religione adèo in serum diem sunt protracta, vt vel piè curiosos fatigare potuerint, si is longè omniũ clarissimorum Principum admirabilis cõsessus, spectantiũ oculos vlla in parte satiare potuisset. Cęterùm summa sacrorum fuit, vt Cæsari de manu Pontificis Romani Imperij insignia traderentur. Itaque solenni precatione sempèr adhibita, Pontifex ei supplici sceptrum aureum dedit, florenti cacumine conspicuũ, quò piè gentibus imperaret: itemque nudatum ensem, quo Christiani nominis hostes persequeretur: ac pomum aureum, quem vtì terrarum Orbem insigni pietate, constantia, virtuteque regeret: & postremò tiaram illam potiùs quàm coronam bicipiti fastigio multisq; Adamantibus insignem, capiti imposuit. Ille piè inflexo genu, pronus exosculato pede Pontificem adorauit. Tum demùm Cæsar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea, ad læuam non procùl à Pontifice, in sede auro protecta, sed paulò humiliore, sessum est perductus,

Humeri & brachium dextrum vnguntur.

Datur ei sceptrum aureum.

Ensis nudatus.

Pomum aureum.

Corona aurea insignis.

Trabea triumphalis.

Salutatur Romanus Imperator. & Romanus Imperator appellatus. Quod vbì in foro militibus est renunciatum, Antonius Læua ad declarandam lętitiam maiora minoraque tormēta *Disploduntur bombardæ.* displodi iussit, ità vt terribili sonitu cęlum crepitare, terra quati, & tecta nutare viderentur. Nec multò pòst Pontifex sacratissimę Eucharistię hostiam humilimo quodam oris gestu, purissimoque animi habitu desumpsit, atque eam obitèr Cæsari omni labe criminum expiato religiosè communicauit. Peractis sacris, templo excessum: ad pręparatos equos Sacerdotes, Legati, Proceres discurrunt: omnis repentè multitudo in equis conspicitur: acclamationes, tubarum cantus, tympanorū strepitus audiuntur. Conscendenti equū Pontifici Cęsar ad lęuā pedes adstitit, vtì benignè auratam staffam sacrato pedi protinùs inducturus. Sed pium Cæsaris obsequium Pontificis humanitas religiosaque modestia superauit. Ergò iunctìm equo vterque albo, sed *Pontifex et Cæsar simul equitant.* Pontifex Thraicio, Cæsar Hispanico considentes, vmbellam subeunt, summæ dignitatis hominibus ad eam gestandam honori simul & labori succedentibus. Præcedebat miro pompæ ordine tum Cardinalium, tum procerum vtriusque aulę Familia: in tergo signa erant viatorum, qui cursores appellantur: Adhęc subsecuti sunt septē viri insignes, *Septem vexilla.* armis, trabeis, militaribus equis & pedestri comitatu valdè conspicui, qui totidem ingētia vexilla deferebant. Traducti pręthereà aliquot albi asturcones sinè sessoribus, auratis ephippijs instrati. Pręt ulêre etiàm adolescētes eximię nobilitatis in scipionibus p̄fixos galeros Pōtificis purpureos quatuor. Nec multùm indè succedebat EVCHARISTIA, *Eucharistia sub vmbella.* sub aurea vmbella loculo crystallino inclusa, & sellę generosi & tamen pacati equi superimposita: laterna ingens antè, & circùm dena funalia ferebantur. Tum demùm promiscuè gentiū omnium honestissimi

stissimi quiq; successêre, vt decuit in tanta hilaritate, regio sumptu, suprà quàm credibile videatur, exornati. Nemo enim ex tota Italia pauló vir illustris non venerat, nisì vehemẽti valetudine præpeditus. Hispani, Itali, Belgæ, prout libido genijque tulerunt, auro textili & serico omnis coloris elegantèr variegato, itéq; Phrygijs operibus & acupictis sagulis spectantiũ oculos pstringebãt. Germani in veste obscuriore, sumptuosa tamẽ, torquibus aureis relucebãt. Visebant passim equi ex oñi regionũ sobole maximè generosi, & insano sumptu toto terrarũ orbe cõquisiti. Aderant pmulti illustres, nobiles, opulẽti, clarorum principũ progenie editi, quos dinumerare vix queas. Indè sequutę sunt variæ legationes, & mox ipsi purpurati Cardinales. Indè non procùl successit vmbella, sub qua duo lõgè augustissimi terrarũ Domini in mitris illis stupenda & inæstimabili gemmarum & vnionum varietate preciosis, ità tolutìm & temperato passu incedẽtibus equis, vt ij certa ingenij grauitate, quales sessores veherẽt, sentire viderentur. Antecedebãt vmbellã, ipse Montisferrati Marchio, solenni in chlamyde & corona gemmis ornata, qui Cæsaris sceptrũ deferebat: Frãciscus indè Maria, Feltrius Dux Vrbini, Venetorum Imperator, & quoniã erat præfectus vrbis, in veste purpurea Dalmatica, cũ inusitato in metę formã capitis tegumento, aurea cruce distincto, & tenijs vtrinquè pendentibus, nudatum ensem prętendebat. Philippus verò Palatinus, quẽ decora proceritas & obsidio Viennæ aduersùs Turcas fortissimè tolerata, clarissimum reddebant, aureum Orbẽ detulit in talari toga purpurea, adstricta manicis, & plano pileo cãdidis pellibus redimito. Postremus erat Carolus Sabaudius Allobrogũ dux, pileolum ferens vnionibus, smaragdis & carbunculis collucentem, qui, cùm oporteret, nobilio

Pontifex & Cæsar sub vmbella.

Spargitur in populum moneta aurea & argentea.

ris officij causa demptã capiti Cæsaris coronã prætentis manibus deferret. Inter hos summi ordinis principes & vmbellam ipsam, Cęsaris quęstor obequitabat, qui per singulas regiones certis passuum interuallis ad dimouendam turbã excitandamq; lætitiam, effusè in populũ argenteã atq; aureã stipem signatã imagine coronati Cæsaris dispergebat. Secundùm vmbellam binis cubicularijs & medicis locus fuit. Tum verò Antistites opibus & authoritate pręstãtes, qui vel legati regũ erant, vel Cęsaris consiliarij, vel ij, quos ab insigni gratia Pontificis assistentes vocant, & cæteri demùm Episcopi in violaceis pallis, & post hos minores sacrati viri successerunt. Nouissimũ agmen clausère cataphracti equites Belgæ, per alas turmasq; distincti, eo ordine indutis galeis & prætentis hastis subsequentes, vt nõ modò tantæ pompæ præsidio, sed ornamento esse videretur. A templo, vt diximus, ꝓfecti, modico ad lęuam flexu ad vrbis vmbilicũ, vbi est turris Asinellorum, altitudine Italicarũ nulli secunda: Indè per regionem albis & cyaneis pãnis coopertam, quæ ad Flamineę viæ portam perducit, inter acclamationes longo tractu processum est, porticibus hinc & indè spectantium fœminarum multitudine refertis, sic vt pompa omnis sinè tumultu omnium oculis ad incredibilem voluptatem ostentata, quietissimè spectaretur. Tum demùm ad regionis biuium, quod dicitur, Ad clauaturas, Cæsar à Pontifice digressus, ad diui Dominici templum contendit. Ibì venientem Romani Lateranẽsis templi sacerdotes cum summa veneratione susceperunt, & vtì Vaticani dudùm fecerant, in collegiũ cooptârunt. Indè Cæsar ad aram D. Iohannis supplicauit, & multos omnis generis oblatos nobiles equestri dignitate, gladio leuitèr percussis humeris, ornauit. Nec multò pòst alio itinere, quàm îsset Pontifex, ad prætorium est reuersus.

Belgæ equites cataphracti.

Cooptatur Cæsar in collegium Lateranẽs.

Creat equites auratos.

ſus. Erat maximo triclinio, ad epulum præbendum aulęis vndiquè ſtrato, coniunctum cubiculum Hippolyti Medicis Cardinalis. In id familiaritèr Cæſar coronatus, excluſo fermè om̃i famulatu, ſe recepit, trabeam depoſuit, exuit ſandalia, & auream talarem togam ſumpſit, atq; hilaris aliquandiù ab illo tanto prætextæ chlamydis & prægrauis tiaræ pondere conquieuit. Intereà præcinentibus tibijs & tubis, epulæ miro ordine miniſtrorumq; ſilētio introferri ſunt cœptę. Itaq; adfuêre Cæſari præſtò quatuor illi principes, in ſua quiſq; ſolenni chlamyde, vt inſignia pręferrent, atq; item alij illuſtres reguli, vt eũ ad menſam deducerent. Cœnauit ſolus Cæſar, ſingulis Imperij inſignibus in menſa collocatis, q̃ erat aliquot gradibus excelſa. At in alia infra gradus, in cõſpectu tamen Cæſaris, diſcubuêre Sabaudius, Palatinus, Vrbinâs & Montisferrati reguli. In exteriore verò triclinio epulum cæteris proceribus prębitum. Remotis menſis, iterùm Cæſar gladium cepit, & pleroſque nobiles equeſtri dignitate decorauit. Hæc ex Paulo Iouio aliquãtò fuſiùs, omiſſis tamen hincindè nonnullis breuitatis ſtudio, quæ non magnoperè huc pertinere videbantur.

Cœnat ſolus Cæſar.

Creat iterùm equites.

Intereà cùm eſſet in Italia Cæſar, conuentũ Principum & Ordinum omnium Imperij indixit apud Auguſtam Vindelicorum in diem 8. Aprilis. Duæ omninò res, vt id faceret, vel maximè hortari videbantur: Diſſidium religionis longè pernicioſiſſimum, quod niſi breuì componeretur, exitiũ Germanię minari certum erat. Deindè bellũ Turcicum, cui ſuſtinēdo certę rationes & vię & opportuna remedia atque cõſilia paranda erant. Vſus eſt in ijs indicendis comitijs ſingulari quadã comitate & manſuetudine, ità vt propoſita fide publica, nulli non liberum faceret ad ea comitia ſecurè accedēdi, & ſuæ fidei formulam exponendi. Ità em̃ iam erãt exulce-

Indicit Comitia.

Cæſaris clementia.

ratæ Germanorum res, vt austeritate parùm profici posset, maximè quòd Turcarum immensæ vires & inexpiabile in Christianos odium, facilè Imperatorem absterrerent, nè quid ageret duriùs aduersùs quosdam refractarios, quos alioquì facilè domare potuisset, si à Turcis & quibusdam alijs securo ipsi esse licuisset. Fuit autem is cõuentus longè celeberrimus, & Cæsaris aduentus atque apud omnes peruulgata clemẽtia, facilè quoslibet eò vt accederẽt, inuitabat. In eo conuentu obtulerunt Luterani cõfessionem suam Cæsari, cuius architectus fuit Philippus Melanchthon præcipuus Luteri discipulus, & quidem excellẽti doctrina, sed adeò varius & inconstãs, (id quod necessè est illis euenire, qui à veritate deflexerunt) vt ipsam quoquè confessionem Augustanam crebrò postmodùm mutauerit, quod vtiquè absterrere debuit omnes cordatos hoĩes, nè tam incertę & ad humani ingenij mutabilitatẽ subindè in alias formas transformatæ doctrinę sese accommodarẽt ac traderent. Nam de ipsis quoquè sacramentis, per quę in nos diuina gratia ceu per canales quosdam deriuatur, tam est ille Melanchthon in sua confessione lubricus & ambiguus, vt primò quidem velit esse duo tantùm, deindè in alia editione tria ponat, porrò in extrema quatuor numeret. Est autẽ notatu dignũ, quòd de hac præclara Confessione scribunt quidam, eam tanto in precio fuisse apud quosdam non infimos Luteranos, vt dixerint se mâlle de Pauli Apostoli, quàm vel de Luteri vel Confessionis Augustanæ doctrina dubitare. O iusta Dei iudicia: qui decreta Conciliorũ & Pontificũ ducunt pro nihilo, eò amẽtię deuoluunt, vt plus apud eos valeat Luteri & Melanchthonis, quàm Pauli, id est, Christi in Paulo loquẽtis authoritas. Habent autem Vuittenbergæ in Academia sanctiones quasdã, quibus grauitèr in primis cauetur, nè qua dogmata aut spargant, aut ꝓpugnẽtur,

Comitia Augustana celeberrima.

Malãchthõ Proteus

Sacramentorũ numerus varius in confess. Augustana.

quæ cum hac Confessione pugnent. Deniq; in eius iurare verba oportuit ecclesiarum Luteranarũ ministros & professores. Et hæc quidem de illa Confessione scribunt fratres quidam euangelici, qui tamen etiam hoc habent, eam posteà sæpè repetitam, auctam & emendatam fuisse. Si ergò emẽdata fuit, subindè in pugnantia dogmata iurare oportuit. Et certè, vt dixi, nõ semèl mutata est ab vno eodemq; Melanchthone. Nõ ergò à Christi spiritu, sed à cerebro parùm sano profecta fuit, nec aliud quàm humanæ doctrinæ fermentum esse cẽsenda est.

Et tamen ad hanc confessionem permultæ sectæ sese referunt, atque etiàm Caluiniani. quibus vt id possent, occasionem dedit Melanchthon, dum illã Confessionem subindè recoquit, adeò vt Luterani quoquè nonnulli Melanchthonem grauissimè incusent, nec pati velint, vt Caluiniani, Zuingliani & quidam alij ad Confessionem Augustanam admittantur, quippe à qua non parùm dissentiant.

Interim solent isti iactare, vt aliâs diximus, se demùm veram & puram doctrinam in orbem reuocâsse. Sed absit vt hoc illis persuadeant, quibus salus sua curæ est, qui non instàr paruulorum fluctuantium omni volunt doctrinæ vento circunferri. Hanc igitur confessionem Augustæ Cæsari exhibitam, tanquàm illam Babylonicam Apocalypsis Diui Iohannis meretricem, pleræque horum temporum Sectæ adorant: & tamen nihil ferè in ea est, quod non ipsi Confessionistæ in mutua lite ponant, & in alios atque alios sensus, prout visum est, trahant. Nec quidem leuibus de rebus inter se atrocitèr digladiantur, sed de ipsis suæ confessionis capitibus. Et tamen ea est illorum hominum (de dogmatistis & concionatoribus loquor) propemodùm incredibilis impudentia, vt si fortè quæras ex illis inter CATHOLICOS, cur

Confess. August. meretrix Babylon. Apo.13.14.16.17.18.

Sectarij quàm inter se pugnent.

adeò inter se pugnent, actutùm respondeát, nullam de fundamento inter ipsos esse dissensionem: & hoc quidem persuadent illi miseræ ac imperitæ plebeculæ, quam miris quibusdam dolis ac fraudibus tenent miserabilitèr implicatam. Quin & scriptis palàm editis conatus est quidam importunus & prodigiosus Luteranæ factionis concionator Iacobus Andreæ Smidelinus hominibus p̄suadere, sectarios inter se perbellè consentire. Sed eius tam improba & portentosa vanitas, etiàm ab ipsis sectarijs egregiè confutata est: immò verò ipsa rei euidentia tam fœdum mendacium palàm coarguit, cùm permultis libris editis, inuicèm se mirabilitèr oppugnét & criminentur.

Impudentia Smidelini.

Et vt aliquid nôrit posteritas de impudētia istorū hominū, qui sub p̄textu Euāgl[ij] Germaniā & totū orbē Christianū p̄turbârunt, libet hìc insigne facinus eiusdē Iacobi Andreę Smidelini (q̄m se offert occasio) ad perpetuā rei memoriā subijcere. In colloquio quodā Vuormatiēsi cōuenerāt multi docti viri, de religionis negocio tractaturi. Quodam die Andreas iste cōcionem habiturus in frequentissimo auditorio, suggestum ascēdit. Sed quo tādèm habitu? Pudet referre, sed dicendum est tamen. Cum sago aulico paulùm infra genua, manica altera pictúrata circa sinistrum humerum, exertis vtrinquè brachijs, & cum cultro venatorio ad latus. Ità ille pacis & Euangelij pręco, vt videri volunt, repentè quendam Thrasonem repræsentauit in æde sacra, sub adspectu tot hominum, & in sacra concione.

Nota cōcionatoris euāgelici habitum.

Sed ad confessionem Augustanam reuertamur, de qua tamen priusquàm plura dicere pergamus, quod propemodùm obliti eramus, paucis explicabimus aduentum Cęsaris ad Augustam, & quæ tum illic obitèr gesta sunt. Venit Cæsar Augustam in p̄festo corporis Christi, & quidem sua spe tardiùs venit,

Aduentus Cęsaris ad Augustam.

nit, propterea quòd in itinere passim etiàm à Venetis per eorũ ditiones honorificētissimè esset accepto. In comitatu Tirolẽsi, vbi sunt celeberrimæ argentifodinæ, oblatus est ei nũmus argẽteus, q. precio æquaret aureos 1700, omnia Cæsaris stemmata miro quodam opere & elegãtia repræsentans. Monaci verò Principes Bauariæ quatriduo eũ retinuerũt cum fratre Ferdinando & Cardinale Cãpegio, ità vt nullum officij & honoris genus prętermisisse viderẽtur. Indè vbi iam Augustam aduẽtare cœpit, Principes oẽs & Ordines Imperij ei perquàm reuerẽtèr processerũt obuiàm, & vbì ad quinquaginta vel sexaginta passus appropinquârunt, ex equis descẽderunt. Eo viso, Cęsar pro sua singulari & ipsi propemodùm innata modestia ac humilitate, vnà cum fratre Ferdinando itidèm se demisit in pedes honoris causa. Excepit eum decentissima oratione Principum & Statuum omnium nomine Cardinalis Moguntinus Albertus Brandenburgicus, cuius inter Electores prima fuit dignitas. Indè itũ est ad vrbem, apud quam à Senatu & populo miro studio acceptus est. Intra vrbem excepit eum Episcopus Augustanus cum Clero, & sub vmbella ad summam ædem perduxit. Iam dies cœpit mutari in noctem, & ità Cæsar ad Episcopi ædes, quas Palatinas vocant, alij ad alia hospitia digressi sunt. Eiusdẽ verò diei vespera & manè sequẽti multùm egit per suos cum Saxone & alijs Luteranis principibus, vt interessent Processioni publicæ, qua gestanda erat sacrosancta Eucharistia. Sed hoc ab ijs impetrare non potuit, cùm ferè ad meridiem cum illis egisset. Persuaserant enim illis ipsorum cõcionatores, idololatriæ crimen admitti ab ijs, qui Eucharistiam adorarent. Negant enim CHRISTVM esse in Eucharistia extra tempus sumptionis. Fuit ea horrenda blasphemia, sed illi in sua sententia tan-

Nummus argenteus insignis.

Excipitur à Principibus

A Senatu.

Ab episcopo

Cæsar interest processioni.

quàm in magna luce permanserunt. At verò Cæsar religiosissimus, licèt iam meridies appeteret, cum reliquis principibus, quorum illic magnus erat numerùs, cum Hispanis quoquè & Belgiæ proceribus illi processioni cum quadam eximia in Deum pietate & haud vulgari splendore interfuit. Eucharistiam gestabat Cardinalis Moguntinus, à dextris rege Ferdinãdo, à sinistris Ioachimo Brãdeburgico Principe eum deducẽtibus. Ante Eucharistiam præcedebant Principes seculares, itemq́ue Clerus cum alijs permultis. Post eam sequebatur Carolus Imperator nudo sempèr capite, tametsi sol esset ardentissimus, in manu ferens quadrifidam facem ardentem, quod idem voluit fieri à cũctis Proceribus & Principib9. Imperatorem sequebantur omnes Archiepiscopi & Episcopi. Vmbellã ipsam, sub qua portabatur sacrosancta Eucharistia, vicissìm gestabant seni Principes seculares. Porrò longissima processione diuersi generis Musici concinebãt in laudem DEI. Omnibus ritè peractis, Cæsar valdè acerbè tulit Luteranorum Principum detrectationem, iussitq́ue vt quamprimùm altera die cum publica fide Augusta excederent, sed Principum Catholicorum precibus ab ea se sententia deduci passus est. Fuit certè hic Princeps longè optimus sempèr egregia in Deum animi pietate, ità vt omnibus perspicuum esset, eum non tam suis viribus aut opibus, quæ quidẽ erãt amplissimę, quàm ꝓpotentis Dei auxilio & fauore niti. Et qua ipse diuini honoris & cultùs admodùm studiosus fuit, ꝓpterea quoquè vbiquè ferè euidentissimis ꝑpotentis Dei auxilijs mirificè fruebaẽ, adeò vt ipsi etiàm Turcarũ potentissimo Tyranno eius prosperitas formidolosa fuisse dicaẽ. Non eñ debẽt Christiani piorũ principum prosperos successus fato vel fortunæ adscribere, quod quidam faciunt ethnico quodam spiritu parùm Christianè, cùm ex diuina proui-

It nudo capite, sole ardentissimo.

Vmbellam gestant seni principes

Pietas Caroli V.

prouidentia omnia pendeant, & DEVS amplissimis verbis sæpè polliceatur in scriptis diuinis, se glorificaturum eos qui ipsum glorificent. Nec ijs obstat, quòd sæpè diuersum euenisse legimus. Expedit enim interdùm, etiàm aduersis iactari flatibus pios, nè rebus nimiùm ad voluntatem fluentibus superbia intumescant. Cæsar igitur auditis rationibus Catholicorum Principum, iram remisit, & diem vigesimum Iunij inchoaturus actionem, iussit Principes & Ordines Imperij adesse in primario templo, vbi tum Missam celebrauit Cardinalis & Elector Moguntinus. Saxoniæ Elector consuluit suos theologos, num liceret Missæ interesse: & responsum est nihil esse periculi, quòd non ad Missam, sed ad suum officium euocaretur. Est enim hoc Saxonici Electoris munus, vt gladium Cæsari præferat. Ità nouerant illi Theologi Principibus quidlibet persuadere, vt dolendum sit, clarissimos Principes in tam infidos consultores incidisse. Itaque Saxo quoquè Missæ, licèt eam summè & extremè execratus esset Luterus in libro de abominatione Canonis Missæ, interfuit, & cur[...]o Georgius Brandeburgicus itidèm Luteranus. Sacrificio peracto, itum est in Curiam. Augustani octingentos pedites conscripserant vrbis tuendæ causa. Illos Cęsar dimitti iussit, & mille ipse conscripsit, qui vrbi a seditione & tumultu seruandæ inuigilarent. Omnibus quoquè tum Catholicis tum Sectarijs Concionatoribus interdictum est, nè publicè ad populum sermonem haberent, donèc religionis negocium absolueretur. Quosdam tamen Cæsar ipse constituit, qui sinè cuiusquam contumelia in summa æde concionarentur. Id quidē grauibus de causis ità fuit constitutum. Erant enim diuersarum sectarum concionatores, & singuli ad se populum traducere nitebantur, quæ res seditionibus materiā

præ-

1. Reg. 2. *2. Mac. 6.* *Cæsar placatur.* *Principes Luterani intersunt Missæ.*

præbitura videbatur. Ante omnia verò in ipsa actione Cæsar negocium religionis tractãdum suscipi voluit, non dubitans quin eo transacto, reliqua omnia faciliorem essent expeditionem habitura. Itaq; Luteranis permissum est suam publicè recitare Confessionem, quam & Teutonicam & Latinam Cæsari obtulerunt. In ea alij sunt Articuli, quibus suam fidem declarant: alij, quibus indicãt abusus ab ipsis mutatos. In prioribus multa dissimulant, quæ anteà secùs docuerãt: In posterioribus egregiè mentiuntur se non aboleuîsse Missam, sed eam retinere & summa reuerentia celebrare, vsitatasq; Cæremonias ferè omnes seruare, itemq; se confessionẽ non abrogâsse. Sed ea Melanchthonis mendacia, ipsa meridiana lux coarguit. Et hæc quidẽ ille Melanchthon scribere non dubitauit in illa præclara Confessione, quam totiès posteà retexuit. An non verò Luterus longè antè librum conscripserat de abroganda Missa? an non sacrum Canonem Missæ impiè lacerârat? an non Missæ sacrificium exploserat? Ità quòd ad Confessionem attinet, æquè impudens est Melanchthonis mendacium. Nam multis annis confessio integra, & qualis fit apud Catholicos, apud illos exulabat. Et quidem vt in inuidiam Catholici adducantur, Sleidanus more suo ait eos velle, vt delicta omnia diligentèr enumerẽtur: nec addit homo versutus, hoc de lœtalibus peccatis accipi oportere. Nam peccata leuiora, quę venialia dicimus, omnia nec debent, nec possunt enumerari.

Negocium religionis primò tractatur.

Hoc ferè tempore ex Hispanijs in Gallias profecta est Eleonora Cæsaris soror, & cũ ea duo regis Francisci liberi, Franciscus & Henricus, qui iam ad quadriennium apud Hispanos obsidum loco permanserant. Excepti sunt omnes incredibili totius populi gaudio.

Eleonora in Gallias it.

In Italia iam ad vndecimum mensem Florentia validissimo Pontificis & Cæsaris exercitu obsessa, hoc demùm anno sub certis conditionibus sese dédidit. Eiecerant Florentini optimates quosque & Mediceorum familiam, cuius tamen certè pręclara in eam vrbem extabant merita: iamque Respublica ab obscuris & nouis hominibus, omnia ad priuata commoda referentibus, administrabatur. Ea verò libertas, quam insanis ac peruicacibus animis ad interitum vsque patrię tuendam susceperant, quauis acerba tyrannide molestior erat: nec tamen poterant adduci, vt honestis conditionibus sese déderent. Sed diuturna obsidione ad eam vsque rerum omnium penuriam adacti sunt, vt iam pleriq; non feles modò, sed etiàm mures auidissimè deuorarét. Ità tandèm eorum fracta est pertinacia, summoperè gaudente Pontifice, ꝙ patriam sibi incolumem restitutam cerneret. Porrò à Cæsare illorum est Respublica constituta, iussiq; sunt Mediceam familiam in pristinam recipere dignitatem. Et quoniam in liberis ciuitatibus ob diuersa ciuium facilè dissidentium studia, nisì certo aliquo capite dirigantur, nõ ferè possit seruari concordia, declarauit Alexandrum Medicem, cui filiam suam notham despóderat, Reipub. caput, cuius singuli magistratus authoritatem sequerentur. Atq; is fuit exitus pertinacissimæ rebellionis, quæ non tam iudicio, quàm quorundam temeritate suscepta, Florentinis multas attulit clades & calamitates, donèc vel serò ad sanitatem redirent. In eius auté vrbis expugnatiõe Cæsar egregium erga Pótificem studium suum reipsa declarauit, non quidem certè absq; suo incommodo, amissis non paucis strenuis viris, atq; in ijs Philiberto Aurasień, supremo eius exercitûs Impatore, qui necdùm 30. natus annos, duabus traiect⁹ gládibus miserè pijt, cùm iá iamq; vrbs dedéda esset, Cæsar

Florentia deditur.

Summa rerũ penuria.

Alexander Mediceus caput Reip. Florent.

Confessio Augustana datur Theologis examinanda.

Cęsar, cùm ipsi oblata esset Luteranorum confessio, Theologis Catholicis examinandam & confutandam demandauit. Illi primò satìs acritèr eam & scripturis & rationibus oppugnârunt. Sed Catholici principes, pacis vel maximè studiosi, putauerunt omittenda esse ea, quæ Catholici ostendebant alitèr Luteranos & docuisse & scripsisse anteà, eaque tantùm confutanda, quæ essent in Confessione exhibita. Faciebant hoc principes pacis studio, licèt nulla ferè res magìs destruat Euangelicorum dogmatistarum nouum Euangeliũ, quàm quòd in sua doctrina tam varij sunt & inconstantes, quod illis non posset accidere, si vera essent quæ miseris persuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volũt, ea re factum est vt aliquot dies elaberentur. Sed confecta iam breuiori responsione, rursùs alia à Principib9 iniecta est difficultas, cuius nomine ea confutatio recitanda foret. Interìm aliquot hebdomadæ paucæ transigebanť.

Itaq; Luterani tum Augustę coràm, tum per literas apud absentes iactitabant, Papistas ad ipsorum confessionem non habere quod respõderent. Vbi autem confutatio lecta est in consessu Principum, Cæsar & Catholici omnes eam approbârunt, & vt idem facerent Luterani, Cęsar rogauit quidem, sed nòn obtinuit. Interìm verebantur Catholici Principes, nè quid durius statueret Cæsar in Luteranos ob eorum contumaciam: itaq; impetrârunt à Cæsare, vt permitteret cum illis de ineunda concordia accuratiùs agi. Assensit Cæsar pro sua clemẽtia, quæ erat in illo valdè singularis, & permisit multis modis agi cum illis. Principiò, vt posset res facilioreḿ habere expeditionem, delecti sunt ex cunctis ordinibus Imperij septẽdecim, qui de ineunda cũ illis,

Multis modis agitur cum Euangelicis.

mo-

modò id fieri posset, quod non planè desperabatur, concordia priuatìm tractarent. Hi igitur illos ad colloquium in maioris ędis Augustanæ domo, vt vocant, Capitulari habendum inuitàrunt: nec illi se difficiles præbuerunt. Vbì omnes paritèr consederunt, Ioachimus elector Brandeburgicus, cuius erat excellens facundia, prolixa oratione nomine delectorum illos peramantèr hortabatur, vt cum Cæsare & reliquis Imperij ordinibus idem sentire vellent in religionis negocio: alioquì metum esse, nè plurima indè mala existant, bella, seditiones & clades. Illi, re deliberata, post biduum respondent: Primò quidem dolere sibi aiunt ipsos sic admoneri, vt interìm quoquè minę intententur. Deindè in quatuor capita sua responsione distributa, Primò dicunt se à Cæsare non satìs auditos: Secundò, non esse ipsis Catholicorum Confutationem liberè traditam. (Cæsar enim ob certas causas exemplum confutationis eis dare petentibus nolebat, nisì sub conditionibus quibusdam, vt apud se seruarent, nec eius iniussu alijs darent: quas illi conditiones accipere nolebant) Tertiò, religioni ipsis esse, in eam consentire confutationem, quam necdùm satìs perspectam haberent. Quartò, in proximis Comitijs Spirensibus promissum quidem esse Concilium, sed nihil prestitum. Vbì obitèr aduertendum est, vt etiàm infrà dicetur, versutissimos Principum Protestantium vel Luteranorum concionatores & dogmatistas mira vafricie persuasisse Principibus, vt Concilium peterent, cùm tamen Luterus iam pridèm Concilia omnia reiecisset, nec quicquam minùs vellent vel Luterus vel eius symmystæ noui euãgelij buccinatores, quàm vt legitimũ conciliũ haberetur: sciebant enim à multis superioribus sanctissimis œcumenicis Concilijs ipsorum

rum pleraq; dogmata damnata esse. Sed hac fraude id efficere conati sunt, vt viderentur niti æquitate, & plures in suam sententiam pertraherent. Nā postea multis modis Concilium iam Tridenti indictū reiecerunt, & absolutum quoq; multis contumelijs & conuicijs prosciderunt. Quis verò non rideat Sleidani ineptias, qui cùm palàm affirmet, Protestantium Principes in hoc Conuentu Augustano dixisse Cæsari, si fortè iam definiri causa non possit, non se recusare totiès & promissum & decretū cōcilium: quod vtiq; nō alitèr ꝓmissum erat, quàm qualia fuissent sempèr concilia œcumenica: nō diù pòst addit, rursùs Protestantes in hoc ipso conuētu dixisse Cæsari, se petere vt primo quoq; tempore pium atq; liberum in Germania cogatur Concilium. Quod enim addit, pium & liberum, id tale est, vt his duabus dictiōibus facilè excludere & eludere possit quęuis Concilia catholico ritu celebrāda. Quod enim vel Sleidano, vel cæteris sectarum buccinatoribus Concilium vnquàm pium & liberū erit, nisì in quo ꝑcipua, immò sola authoritas statuendi, probandi, reprobādi sit penès sectarios? Sed quomodò illi vnquàm certi aliquid statuent, qui inter se de rebus maximi momenti hostilitèr digladiantur? Addit iterùm non post multa Sleidanus, Luteranos principes id quoq; hoc tempore Augustæ dixisse Cæsari, nihil sibi commune esse cum sectis, se neminem ad suam doctrinam velle adigere, se anabaptistas & eos qui sacramentum altaris contemnunt, (Zuinglianos intelligūt) suos intra fines nunq̄ tolerâsse. Hoc quidē illi faciebāt authore Lutero, qui Sacramētarios atrocitèr ꝓscindebat, licet nihilo illis melior. Dicat nūc igit Sleidanꝰ, qui nobis tātoperè cōmendat Luterū: Quòd Luterus Sacramētarios hostilitèr persequebat, ex verbo DEI id fecit, an verò minimè? Si ex verbo Dei, cur non in-

intelligit se fœdissimo in errore versari, rectéque hæreticum dici etiàm ab ipso Lutero? Sin minùs, cur non videt quàm nihil fidendum illi sit, qui in re tanti põderis tam turpiter sit allucinatus, pfertìm cùm ille testet se certũ esse, doctrinã suã nõ suã esse, sed Christi? sed valeat homo inept9, nos ad historiæ ordinẽ reuertamur. Postquàm dixerãt Protestãtes, quæ suprà retulimus, delecti illis per Ioachimum Brandeburgicum ad singula accuratè responderũt, inter cætera hoc etiàm cum veniæ præfatione addentes, quòd vbì minimè oporteret, magnam sibi religiõem inijci paterentur: vbì autem vel maximè religione opùs esset, ibì nihil animis angerentur. Grauari ipsorum conscientiam, quòd moneantur sentire cum Ecclesia: nihil autem grauari, quòd apostatarum iudicium totius Ecclesiæ iudicio anteponant, cùm interìm illi tã inter se miserè dissecti sint, & fructus pessimos eorum doctrina adhuc attulerit. Tum quoquè Concilia à Lutero floccipendi, & multa eum scripsisse, quibus conciliorum authoritatem apud vulgus eleuârit. Ad hæc Protestãtes sua rursùs responsa dedère, multisque verbis omnem à se culpam separationis ab Ecclesia, aut contempti Cæsaris vel edicti eius, aut debiti honoris non impensi Concilijs, amoliri conati sunt. Placuit autem vtrique parti, vt septeni & septeni ex vtrisque deligerentur, qui de concordia inter se amicè conferrent. Ibì tum in aliquot Augustanæ Confessionis articulis quædam facta fuit cõciliatio, & cùm speraretur in reliquis quoquè concordari posse, placuit Imperij ordinibus ab vtraq; parte ternos eligi, qui inter se tractarent: sed nihil potuit effici inter illos. Tandèm post multos labores nullus fructus consecutus est. Cæsar quidem nihil reliquit intentatum, sed oĩa frustrà, quòd iam planè decreuissent Protestantes in eo permanere Euangelio, quod à Lu-

tero apostata monacho didicissent. Et licèt id ad certissimam Germaniæ perniciem spectare videretur, illi tamen sic erant animati, vt patriæ & imperij extremam calamitatē perpeti mâllent, quàm cum Cęsare & Catholicis Princîpibus, qui certè longè illos & numero & dignitate superabant, redire in religionis antiquæ concordiam. Fuit hoc quidem longè acerbissimum omnibus, quibus Germaniæ, immò totius Ecclesię iam iamque, ni Deus auerteret, perituræ suprema clades & interitus dolebat: sed oportebat tamen omnia ęquo ferre animo, & tacitè considerare atque admirari & timere occulta quidem, sed veta & iusta iudicia D E I, cuius admodùm extimescenda, licèt iusta, ira & seuera animaduersione fiebat, vt plus tribueretur vilissimi apostatę malesanæ doctrinæ, quàm totius Ecclesiæ Catholicæ sentētiæ & authoritati. Cùm igitur, vt dixi, iam diu multumque vt vtriusq; partis delectis Principibus & Theologis ac Iurisconsultis tractatum esset, Elector Saxoniæ longioris morę impatiēs, petij t à Cæsare missionem, & abijt cum suis. Ità sinè concordia discessum est, multùm quidē dolente Cæsare & Catholicis. Luterus interìm non paucos edidit libros, quibus ipsum quoquè Cæsarem perstringere non verebatur, atque ij nonnunquàm etiàm publicè prostabant Augustæ apud Saxoniæ principis hospitium. In his erat Epistola ad Archiepiscopum Moguntinum, in qua exponit Psalmum, Quarè fremuerūt gentes, tanquàm principes Augustam conuenissent animo oppugnandi Christū & Euangelion. Itemq; liber quidā hac inscriptione, *Admonitio ad ecclesiasticos Augustæ in Dieta imperiali cōgregatos.* quo in libro & suam doctrinam vsqueadeò cōmendat, & episcopos atque Ecclesiæ cæremonias & instituta intantùm carpit ac repręhēdit, vt ad cōmouendos in clerum vulgi animos nihil possit scribi vehementius.

Elector Saxoniæ discedit.

Et vt episcopos ad se alliceret, iactabat se illos à Papæ Tyrannide & monachorum importunitatibus liberâsse. Sanè apud multos ille iam pontificem Romanum & Ecclesiæ instituta, ritus ac cæremonias in summum odium, inuidiam & contemptum adduxerat: sed in tali scelere gloriari, & non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & pręclari cuiusdam facinoris existimationem venari: id quidem eiusmodi est, vt non tam verbis, quàm flagris & flammis vindicandum sit. Mirè quoquè in eo libro inuehitur in Satisfactionem, quæ tertia pars est Pœnitentiæ, quam ait sentinam esse tartari ipsius, nec eam abominabilem doctrinam Episcopis vnquàm posse remitti. Piæ mentes sinè horrore legere vel audire non possint, quæ ille infelix scribit contra Satisfactionem, de qua tamen est Ecclesię non alia doctrina, quàm ipsę sacræ literæ locis innumeris expromant.

Luterus adulatur Episcopis.

Prescindit satisfactionem.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus, inter se septeni & septeni de concordia tractarent, & in XII. articulo Confessionis Augustanæ, qui erat de Satisfactione, non possent conuenire, primo vespere id negocij daretur Cochlęo & Melanchthoni, vt altero manè quippiam, quod ad rei compositionem faceret, adferrent. Protulit ergò Cochlæus ex Septicipitis cap. 31. quem Luterus contra indulgentias in Assertione 41. articulorum scripserat, ipsius verba Luteri, quibus sic ait: Ecclesia mater pio affectu præuentura manum DEI, castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, nè incurrant flagella DEI, sicut Niniuitæ operibus suis spontaneis præuenerunt iudicium DEI. Hæc pœna arbitraria est, inquit, non in totum, vt illi volunt, sed tamen necessaria. Nam aut nos, aut homines, aut DEVS punit peccata, quod illi per indulgentias tol-

Luterus suo ense iugulatur.

sunt omninò: cùm si essent pij pastores, potiùs imponerẽt pœnas,& Ecclesię exemplo puenirent Deum,sicut Moses eum puenit, occidendo filios Israel propter peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit,si nosipsos puniremus.

Hęc Luteri verba cùm Eckius è schedula recitasset,Luterani inuicèm se respiciebant:Porrò Melanchthon rubore vultu suffuso ait, Scio hæc scripsisse Luterũ:cumq; pręterea nihil adderet, Dux Iohannes Fredericus,Forsitan,inquit, hæc scripsit Luter ante annos decem. Cui à Catholicis responsum est, Quid tum posteà?Nobis satis est,hãc illius esse sententiam, Mox ira commoti Brẽtius & Sneppius dixère,se non adesse vt Luteri scripta defenderẽt, sed vt suam assererent confessionem. Pręclarũ videlicet discipulorum de magistro suo Lutero testimoniũ, cuius ipsi quoquè iam scripta suspecta haberent. Sed quanto fuisset satiùs,ab eius hominis disciplina penitùs discedere,cuius pugnantes sentẽtias,& modò in has, modò in illas formas mutata animi sensa animaduerterent,idque in rebus maximi ponderis, & quę iam satis superq; Ecclesię Catholicę sententia essent declaratę ac definitę? Quid,obsecro,in illo extremo mundi die ad Christi tribunal dicturi sunt,qui tale portentum tanto in precio habuerũt?

Pudefiunt Luterani.

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lutero percontatus est,cur in epistola ad Roma. cap. 3. vertisset Germanicè, Hominem sola fide iustificari, cùm tamen verba Pauli id non haberẽt, & eoipso ansam præberet Pontificijs ipsius versionem calumniandi? Tum ille intolerabili quadam arrogãtia respondit, si sciuisset Pontificios oẽs in vnũ cõflatos,vel vnũ caput scripturę diuinę rectè posse vertere Germanicè,libentèr eorum opem se imploraturum fuisse ad transferendum nouum Testamentum. Et post pauca:Si papista tuus, inquit, multa vult garrire de hac voce,

Arrogãtiss. Luteri dictum.

O portentũ.

voce, Sola, ei confestim respondeto: Doctor Martinus Luterus vult sic habere, aitq; Papistam & asinũ esse vnum. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione volũtas. Nolumus enim Pontificiorum esse discipuli, sed magistri ac iudices. Hęc quidẽ ille, nescio qua phrenesi correptus & insania temulentus, quæ sanos & sobrios homines facilè auertunt, nè tali portento vlla in re fidem adhibere velint. Si catholici sic scriberent, immò si Romani Pontifices tantum sibi sumerẽt, quot conuiciorũ plaustris in illos inueherẽtur fratres Euangelici? porrò cùm Luterus apostata infamis ità loquitur, non aliud est, q̃ Christi Euangelion. O cæcas hominũ mentes, ô pectora cæca.

Post Confessionem Luteranorum oblata est Cęsari & coram omnibus Imperij ordinibus recitatã Augustæ etiàm quatuor ciuitatũ, Argentorati, Cõstantiæ, Memmingę & Lindauiæ, quæ Zuinglij dogma sequebantur, confessio. Eius confutandæ curã cõmisit Cęsar Theologis eisdem, à quibus erat Luteranorum confutata, ipsaq; cõfutatio lecta est palàm. Itaq; Cęsar orabat seriò, vt cum reliquis Principibus & ordinibus Imperij idem sentirent: sed illi in sua sententia perstitêre, neque catholicis, neque Luteranis per omnia subscribere volentes, quia videbantur sibi rectiùs sapere, & plus aliquid vidisse in scripturis, quàm vel catholici, vel Luterus ipse cum sua cohorte vidisset. Et id quidẽ temporis Argentinenses Zuinglij partes sequebantur, quas Luterus prorsùs execrabatur. At Bucero postmodùm à Zuinglianis ad Luterum inclinante, eò tàdem res rediјt, vt qui hodiè Argentinę concionantur, Luteri de Eucharistiá doctrinam propugnẽt, & quidem acri contentione contra Caluinianos & Zuinglianos. Itaque aut illi omnes periêrunt, qui in illa vrbe priùs Zuingliũ secuti sunt, aut certè eos perire necessè est, qui illic hodiè cum Lutero sentiunt. En in

4. Ciuitatũ Confeßio.

huiusmodi labyrinthos incidimus, cùm nos ab Ecclesia catholica separamus.

Tiberis inundatio.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuię copia tāta Tiberis inundatio, vt in campo Florę ad longissimę hastæ altitudinem excreuisse visus sit, multaq; ædificia subruerit, & per vicinas regiones ad duodecim ferè hominum millia extinxerit. Incidit ea clades in diem 8. Octobris, & horas 24. durauit. Sunt qui scribant aliquot dies durâsse hanc inundationem.

Diluuiū inferioris Germaniæ.

Non multò pòst etiàm inferioris Germaniæ homines, præsertìm Flandros, Selandos, Hollandos, atque etiàm Franciæ aliquot subiectos populos, Oceano finitimos, mare ab imis visceribꝰ exagitatū vehementèr afflixit, partìm aggeribus perruptis, partìm ipsos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente. Feruntur ea repentina inundatione permulti mortales & bruta animantia grādi numero perijsse, dēptis alijs incommodis & damnis vrbium & ædificiorum, quę fuêre grauissima.

Margarita Maximiliani filia moritur.

Paulò pòst calendis Decēbris diem suum Mechliniæ obijt Margarita Cæsaris Maximiliani filia, Belgarum moderatrix laudatissima.

Cæsar Carolus, dum adhuc Augustę comitia haberentur, Luteranis domum abituris certos quosdam articulos publicè proposuit, sed quos illi recipere nollent. Itaq; sinè concordia ad sua rediêrūt. Porrò verò Cęsar cū Catholicis Principibus omnibus sub Comitiorum finem omninò statuit; in ea fide & religione, quam à sanctis Maioribus suis velut per manus traditam accepissent, constantissimè permanere. Ei sententię omēs & singuli subscripsêre die 19. Nouembris. Deindè soluto conuentu oēs discedunt, Cęsar cum fratre Ferdinando & non paucis Principibus Coloniā Agrippinā, alij domum.

Lātgrauij fœdus.

Lantgrauius vt sibi rebusq; suis cōsuleret, (videbat enim Cæsarem nō æquo animo ferre iam olìm

damna-

damnatas in religione nouationes, quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebantur, malè persuasi à quibusdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis, Argentinẽsibus & Basileẽsibus, qui Zuinglium à Lutero ipso damnatum sequebantur, in sex annos fœdus percussit, vt si qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis se auxilijs tuerent. Factũ est hoc mẽse Septẽbri. Constantiẽses & cæteri in Heluetijs, nouis dogmatibus addicti, iam anteà erant fœderati eandem ob causam. Hoc autem fœdus Christiana ab illis ciuitas dicebatur. Sed huius ciuitatis nemo cupiet esse ciuis, qui nolit excludi à ciuitate Dei. Eiusmodi pigmentis nôrant dogmatistæ sectarij fucare molitiones suas.

Iam suprà diximus, Marpurgi fuisse conuentum Luteranorum & Zuinglianorum concionatorum. Ibi cùm non posset certa pax constitui, tamen decretum erat, vt à scriptis aliorum in alios abstineretur, nè scilicèt Catholici magìs ac magìs carpere pergerent eorum mutua odia & atrocissimas digladiationes. Sed eccè hoc ipso anno Philippus Melãchthon, vt Luteranorum contra Zuinglianos sententiam tueretur, veterum aliquot scriptorum sententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc æquo animo Oecolampadius Sacramentarius, ediditque Dialogum, quo ostendit suo more, quid de Eucharistia veteres tum Græci tum Latini senserint: aitque Philippum patrum mẽtem non satìs perspexisse, sed filios contra matrem armare voluisse. Adcò non potuerunt sibi temperare, quin contrà quàm Marpurgi conuentum erat, mutuò se infestarent. At reuerà neq; Philippus, neque Oecolampadius Patrum sententias bona fide citauit, sed ad suas prauas opiniones pro se quisque detorsit, cùm sit longè certissimum, patres omnes de

Melanchthõ scribit contra pactũ.

Melanchthõ ab Oecolãpadio perstringitur.

Eucharistia id sensisse & docuisse, quod hodieq; & sentit & docet catholica Christi Ecclesia. Facile autem potuerunt isti versuti homines indoctę plebeculę persuadere, Patres veteres ab ipsis stare, quod non essent nescij, vulgum Patrum libros neq; legisse, neque vel legere vel intelligere posse. Est autem mirũ, ab istis citari Patres, qui Patres in vniuersum omnes facilè contemnant, vbicũquè eis collibitum sit. Sed habet ea res fucum quendam ad incautum lectorem, vt & multa legisse videantur, & suæ doctrinę habere approbatores veteres. Sed facessant cum suis calumnijs in illos sanctissimos Patres, qui si hodiè viuerent, omnibus ingenij, doctrinę, eloquentię viribus istos calumniatores oppugnarent.

Carolstadius fit diaconus Tigurinus.

Circa hoc tempus Carolstadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Ecclesiæ diaconus factus est ex archidiacono quondàm Vuittembergensi, ab equis, vt dici solet, ad asinos. Ea res non mediocritèr animum Luteri exacerbauit. Postquàm autem Zuinglius in prelio occubuit, vt pòst dicemus, Basileam se contulit, & illic in Zuinglianę Ecclesię ministerio vitã miseram miserè finiuit. De eo Luterani scribunt, eum Basileę turbas concitâsse, & miserabilem vitę exitum habuisse. Zuingliani id dissimulare videntur, qui etsi non planè probabant Carolstadij opinionẽ de Eucharistia, tamen Luteri hostem & aduersarium complectebantur.

Elector Saxoniæ accersitur Coloniam.

Post Comitia Augustana Cęsar Saxonem Electorem euocat Coloniam, idemq; facit elector Mogũtinus, cuius hoc officium est, vt vbi creandus est Romanorum rex vel Imperator, ipse reliquos Electores conuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filium suum Ioannem Fredericum & quosdam alios docere conatur apud Cęsarem, Mogũtinum citandis electoribus perperàm egisse. Intereà verò Lantgrauiũ & alios Principes ac ciuitates Protestãtes orat,

ad 22. Decembris Smalcaldiam vt veniant. Vbi eò ventum est, fœdus ictum est, cui aliquot principes & ciuitates subscripserũt, quibusdam verò id in aliud tempus reijcientibus. Ab eo ergò loco dictum est hoc fœdus Smalcaldicum, cui tẽporis successu multi principes & ciuitates sese coniunxêre, non optimo certè exemplo, quòd contra Cæsarẽ & Catholicos se armare viderêtur, id quod posteà quoquè re ipsa declarârunt, vt suo loco dicetur. Verùm dictitabant illi se non cuiusquam inuadendi, sed suî tantùm defendẽdi causa hoc fœdus percussisse: Hic verò Luterus, qui aliâs docuerat non esse Turcis resistendum atrocissimis Christiani nominis hostib9, facilè consensit, immò & scripsit, in Cæsarem & Catholicos arma corripi iure posse. *Fœdus Smalcaldicum.*

Smalcaldię congregati Protestantes, literis ad Cæsarem datis summoperè eum absterrere conantur, nè Ferdinandũ fratrẽ in Romanorũ regẽ eligi patiatur. Multas allegãt causas, sed quib9 id demùm effecerunt, vt Ferdinãdus optimus princeps, Romanorum rex renunciatus sit, sicut mox dicemus.

ANno 1531. pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Coloniæ in primario tẽplo, vbì trium beatissimorum Magorũ corpora cõdita asseruãtur, Electorum principum suffragijs creatus est Romanorũ rex, & die 11. mẽsis Ianuarij Aquisgrani coronatus. Saxo eam electionem per filium suum irritam protestatur, habuitq; principes alios, prẹsertìm Luteranos, qui ei consentirent. Verùm Cęsar, quòd amplissimas haberet ditiones, nec posset sempèr esse in Germania, consultum omninò putauit, vt in Imperio haberẽt aliquẽ loco suo, q ipso absente rebus præesset. *Ferdinãdus fit Romanorum rex.* *Coronatur.*

Hoc mense Ianuario Lusitaniam iuusitatus concussit terræmotus, ità vt multi mortales terrę quassatione & ruinis oppressi sint, prẹsertìm Vlysbonę, *Terræmotus in Lusitania.*

quæ vrbs damnum ſenſit incomparabile. Quædam etiàm nauigia turbulento inflati maris hiatu abſorpta ſunt, nec quiſquam ferè tota Luſitania ſuis iam ædibus committere ſe audebat, ſubſultante ſcilicet ſolo. Rex & regina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexerunt. quorũ exemplũ ſecuti vniuerſi ferè incolę, caſtrenſi more etiàm ipſi in tabernaculis ſibi degendum ſtatuerunt: quanquàm nec ibì ſinè metu eſſent, veriti nè repentino aliquo terræ habitu abſorberetur. Durauit is terræmotus dies octo, ſed tamen interpolatìm. Fama ſparſit Vlyſſbonæ 1500. magnas ędes & tẽpla om̃ia fũditùs corruiſſe. Eam ſecuta eſt peſtis ingens.

Proteſtãtes ſcribũt Gallo et Anglo. Huius anni menſe Februario Proteſtãtes literas ſcripſerunt Galliæ & Angliæ regibus, quibus ſuam cauſam egregiè tueri conati ſunt. Loquuntur ibi de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citant Gerſonẽ, qui iam olìm vitia Eccleſiaſtica grauitèr notârit. Sed Gerſon ità notauit vitia Cleri, vt tamen propterea non ſe ipſe ſepararet ab Eccleſia, nec turbas cieret. Et hoc quidem illis viſum eſt de Gerſone commemorare. Quòd autem idem ipſe fortitèr ſcripſit cõtra eos, qui dicerent laicis neceſſariò vtranque Eucharistiæ ſpeciem porrigi oportere, quod noſtræ ætatis nouatores pertinacitèr contendunt, eoſq́ue diſertis verbis hæreticos vocat, id ſilentio prætereunt. Facilè autem animaduerti poteſt, nõ Principes earum literarum fuiſſe authores, ſed Luteranos dogmatiſtas, quorũ vtinàm fraudem Principes aduertere potuiſſent.

Alius Smalcaldiæ conuentus. Menſis Martij die 29. rursùs Smalcaldiam ijdem Proteſtantes conuenêre, acturi de defenſione ſui, ſi qua vis ab hoſtibus, nẽpe Catholicis, inferatur. Sollicitauerãt per literas Fredericum Daniæ regem & Saxonicas maritimasq́; ciuitates de fœdere, ſed Danus recuſauit, quatenùs rex eſſet. Magnopolenſis

Hericus, itemq; Pomeraniæ dux Berninus, Lubecẽses quoquè & Luneburgẽses, & quędã alię ciuitates fœderi minimè subscripserunt. Luterus hoc fœdus approbauit, aitq; iniri posse, siue Cęsar ipse, siue qs alius fortè ei⁹ nomine bellum faciat. Iam antè Proteus ille lõgè secùs scripserat, quod Sleidanus quoquè non negat: sed hìc iam admonitum à Iurisperitis dicit licere resistere nonnunquàm, & eiusmodi casum nunc obtigisse, quo leges id permittant, sicq; Luterum ingenuè professum se nesciuisse hoc licere, atq; fœdus ipsum probâsse. Multus in eo est Sleidanus ille Sacramentarius hęreticus, vt Luteri doctrinã modis omibus ꝓpugnet, pręterq̃ vbì à Zuingliano de Eucharistia dogmate discrepat, & id facit lõgè maiori fraude & ꝑnicie, q̃ simplex lector possit aduertere: sed ità tamẽ facit, vt dum vult Luterũ etiam turpitèr à seipso dissentientem tueri, suã ipse prodat turpitudinem: sicut etiàm hoc loco, dum fatetur Luterum priùs docuisse, non esse resistendum magistratui, deindè tamen à Iurecõsultis secùs edoctum, alitèr docuisse & sensisse, & id quidem ex legibus politicis. Quid dicis Sleidane? Itáne iã apud Luterum & te ac tuî similes aliquid valẽt in re tanta leges politicę, cùm Luter⁹ vos docuerit nihil recipiendũ, quod diuinis literis non sit expresè comprehensum? Sciebas Luterum pugnantia scripsisse & docuisse, & hoc fuco quodam oblinere cupiens, à legibus politicis, quid liceret, eum didicisse fateris. Et nõ te pudet tuî & Luteri tui? Hìc iam aliquid valent leges politicæ, cùm Luterus omnia reijciat, quæ in scripturis expressa nõ sint? Quàm verò turpe est, eũ vos sequi Doctorem, qui à Iureconsultis demùm discere debuit, num Magistratui resistere fas sit, nécne, cùm ille longè anteà scripserit, certum se esse, doctrinam suam non suam, sed Christi, esse? Cũ ergò anteà docuerit, sicut tu testis es, Magistratuî

Sleidanus arguitur.

Inconstãtia Luteri.

tui non esse resistendum, & ea doctrina non ipsius, sed Christi fuerit: qua vel fronte, vel mente deindè aut ille alitèr docere potuit, aut vos alitèr docenti obtemperare? Hem, quò ruit cæca arrogãtia, & vesana temeritas? Satiùs fuerat, clarissimis Principib⁹ veritatem simplicitèr aperire, quòd nullam haberẽt iustam causam eius fœderis percutiẽdi, quãdò Cæsar nihil iniquum ab eis petebat, sed vt in religione idem secum & cum tota Ecclesia sentirent, vndè salus pendebat totius Germaniæ, quam istud religionis dissidium perdidit. Iam antè rustici seditiosi etiàm fœdus pepigerant contra Principes, & rectè se facere putabant, sed eorum audaciam principes meritò represserunt.

Luterus vbì resciuit Cæsarem & ordines Catholicos Imperij in extremis Comitijs Augustanis decreuisse firmitèr, in antiqua religione perseuerandum, nèc nouandum quicquam ante Concilij definitionem, fretus viribus eorum qui in Smalcaldicũ fœdus transierant, duos hoc anno libellos Teutonicè edidit, nempè, Glossam in putatitium decretũ Imperiale, & præmonitionẽ ad Germanos sibi charissimos. In quorum vtroque cùm planè suo more bellicũ canat, & seditiones concitet, tamẽ nequissima simulatiõe protestatur se nihil velle minùs. Nec

Luterus proscindit Principes.

satìs habet petulantèr incurrisse in pontificẽ & Ecclesiasticos proceres oẽs, sed & Cæsarem & Principes Catholicos oẽs non dubitat appellare proditores, ac scelestos vanosq́; nebulões &c. In glossi vult persuadere omnibus, Decretum Augustanũm esse commentitium, ac falsò præferre nomen Cæsaris: sed eã importuni hominis calũniam multa, eaq́; certissima, argumẽta facilè refellebant. Nam præter alia, tot sigillis Principum & procerum vtriusq; ordinis Decretum illud obsignatum fuit, vt si Lutero sa in os congesta fuissent, hauddubiò teterminũ ille

animum

animum actutùm exhalâsset. Sed quid ille prodigiosus homo non ausus est scribere? Subscripserant illi Decreto siue per seipsos, siue per legatos, Cæsar ipse & quinque Electores, Principes Ecclesiastici 30. Seculares 23. Abbates 22. comites & Barones 32. Ciuitates liberæ 39. Hoc ergò Decretum miris ille modis exagitat, inter alia Catholicam Ecclesiam vocans meretricem, & multa blaterans de communione sub vtraque specie, cùm tamen in Assertionibus dicat articulo 16. neutram speciem esse necessariam, sed fidem solam hîc sufficere. Porrò furore & amentia ebrius, scribit Ecclesiæ neque fidem habendam, neque morem gerendum, si quippiam præter vel extra verbũ Christi loquatur aut instituat: nec aduertit à Christo dictum esse, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnic⁹ & publicanus: & ab Apostolo vocari Ecclesiam columnam & firmamentum veritatis. Nõ igitur errat Ecclesia. Rectè enim dictũ est ab Ireneo antiquissimo episcopo & martyre, lib. 3. cap. 40. Vbì Ecclesia, ibì & Spiritus: & vbì Spiritus Dei, illic Ecclesia, & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neq; à mammillis matris nutriũtur in vitam, neque percipiunt de corpore Christi procedẽtem nitidissimũ fontem: sed effodiũt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, nè traducãtur. Hæc ille. Quid verò vnquàm possit Ecclesia Christi statuere extra verbum Christi, cùm ipsa certissimè habeat spiritũ Christi, manentem cum illa in ęternum, & inducentem illam in omnem veritatem? Sed Luterus videns Catholicam Ecclesiam suis paradoxis planè cõtraria & docere & statuere, oẽm illi authoritatem abrogare voluit, vt solus insanus Luterus audiretur.

Decretum Principum Catholicorum exagitat Luterus.

Multa quoquè deindè contumeliosè euomit in Missam & cæremonias. Nec veretur principes porcis

cis cóparare. Et hîc iã perſpicuè videre licet, quàm verum ſit, quod in ſua illa Auguſtana Confeſſione fatentur Luterani, ſe Miſſam retinere & vſitatas cæremonias ferè omnes, cùm Luterus in hoc quoquè libello irrideat vtrunque Miſſæ canonem & cæremonias, & quidem valdè acerbè. Poſteà vbì ad cum locum Decreti venit, vbì cauetur, nè deincèps quiſquam doceat ſolam fidem abſque charitate & bonis operibus iuſtificare, mirè conuiciatur, ac deindè in hæc prorumpit verba, quibus haud ſcio an vel Lucifer ipſe poſſit quicquam dicere arrogantius & inſolentius: *Dico ego Doctor Martinus Luterus, Domini noſtri Ieſu Chriſti indignus Euangeliſta, quòd hũc articulum (Fides ſola abſque omni opere iuſtificat coram Deo) firmum atque inconcuſſum permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Perſarũ Imperator, Papa, omnes cardinales, Epiſcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mundus ſimùl cum ſuis dæmonibus, atque inſupèr habebũt ignem tartareum in capita ſua, neque grates vllas. Hic eſto meus Doctoris Luteri inſtinctus à Spirituſancto, verumque ac ſanctum Euangelium.* Sed idem iſte Luterus in libro Viſitationis ſcribit, abſque pœnitentia nullam eſſe peccatorum remiſſionem, neque abſque pœnitentia remiſſionem peccatorũ poſſe intelligi. Vbì autẽ nõ eſt remiſſio peccatorum, ibì certè nõ poteſt eſſe iuſtificatio, Vtrum ergò eſt ex inſtinctu Spirituſſancti? iſthúcne, an illud ſuperius? O Deus bone, q̃s tandèm miſerorũ mortaliũ faſcinauit pectora, vt tã importuno ac impotenti monſtro, haud ſecùs atque Chriſti Apoſtolo & Euãgeliſtę, ſuas animas credere nõ dubitârint? Quis, obſecro, vnq̃ vel propheta vel Apoſtolus eiuſmodi verborũ portẽtis vſus eſt? Poſteà adfert quoddã Ioannis Huſſi damnati hæretici vaticinium, quod ad ſe ait pertinere. Sed Huſſus & Luterus iam paritèr ſuę temeritatis luunt pœnas, &

Nota intolerabilẽ Luteri arrogantiam.

licèt

licèt vterq; ecclesiã Ro. oppugnârit, tñ ea ecclesia il lis iãpridèm extinctis manet, mãsura etiã vsq; ad supremũ mũdi diẽ. In altero libello, quẽ pręmonitionem inscripsit, multò etiã est insolẽtior, impotẽtior & cõtumeliosior. Sed nõ est pi⁹ lector eius blasphemijs onerãdus. Respõsum illi abundè fuit à Catholicis: verùm ille iam multo & Principum, & populi studio fruebatur, proindeque nullius pensi habuit scripta omnia, adeoque & Ecclesiasticos & seculares principes ac magistratus omnes incredibili mentis elatione contempsit. Cęsar eius improbitatem nequaquàm tulisset, nisì eum grauissima, eaque ferè perpetua bella retardâssent. Edidit contra hunc Luteri libellum, scriptum quoddam lingua Germanica Ioannes Cochlæus, vir doctus & pius, & de catholica fide optimè meritus, in quo inter cętera magna sanè constantia, vtì & aliàs non semèl fecerat, obtulit se etiàm sub periculo capitis, ad experiendum coram iudice cum quouìs Luterano super doctrina & actis Luteri. Sed neque tunc, neque vnquàm aliâs quisquam eorum ausus fuit eius rei peticulum facere, & cum illo in hanc iudicij disceptationem venire. Cùm enim tum Luterus ipse, tum eius symmystæ ex ipsorũ editis libris planè conuincant & hæreticã & seditiosi esse, palamq; venisse cõtra omia tum diuina tum humana iura, verbis quidẽ mirã prę se ferũt iactantiã & confidentiã, sed legibus experiri nõ audẽt, & neq; ius, neque iudicẽ ferre vel volunt, vel possunt. Cùm sit autẽ inuicta veritas, defendi facilè potest, nec Christ⁹ deest ꝓ veritate certantib⁹: indè fit, vt Catholici pleriq; etiàm sub vitæ periculo sæpè se obtulerint ad disceptandũ cũ nostræ ętatis nouatorib⁹ coram Magistratu: sed timida nequitia, malæ cõsciẽtiæ stimulis agitata, nõ audet in tã ꝓsens se discrimẽ cõijcere: scriptis interìm & apud miseram plebeculã proijciũt ampullas & sesqpedalia verba.

Luteri impudens mẽdacium. Fuit verò hoc Luteri pestilentissimum atque impudentissimum mendacium, quòd in eadem Præmonitione sępè iactitat Papistas probè scire ac vltrò confiteri, Luteri doctrinam verum ac merum esse Euãgelium. Quod quidem ille faciebat, vt principes & populus tanquàm vera asserenti propensioribus animis fidem cõmodarent. Contra hoc eius insolens scriptum scripsit quidã laicus Dresdę grauitèr & validè, cui Luterus suo more non Euangelico, sed scurrili & satanico respõdit conuiciosissimè. Titulus libelli est, *Contra sicarium Dresdæ.* Ibì inter cętera sic habet: Nihil curo, q̃p queritur (scilicet laicus, quem sicarium vocat) in libro meo non ferè nisì maledicta & diabolos nominari. Hoc debet esse mea gloriatio, meusque honor. Sic & habere volo, vt deinceps dicatur de me, quòd plenus sim maledicentiæ, criminationisque & execrationis in Papistas. Volo & decętero me aduersùs nebulóes istos exercitare execratiõibus ac maledictis vsque ad sepulturam meam, nec vllum verbum bonum ex me ampliùs audient. Ego meis tonitruis ac fulminationibus sic eis ad sepulturam compulsabo. Sic ille miser, hauddubiò obsessus à dæmone. Ecquid verò in his verbis est non planè barbarum, immane, & plus quàm satanicum? Quis vnquàm vir bonus ità scripsit? Et certè ad sepulcrum vsque in Catholicos fuit maledicentissimus, cùm dicat Apostolus: Benedicite, & nolite maledicere. Quis autẽ vir fuit Luterus, vt tantum sibi sumeret? Dignus ille quidẽ, qui iusto Dei iudicio ad tantam insaniam & impietatem deuolueretur.

Quid gloriaris in malitia? Vide hominem insania ebriũ.

Rom. 12.

Maria regina venit in Belgium. Hoc ferè tẽpore Maria germanã soror Cęsaris, cõiunx quodã Ludouici Hũgariæ regis, q̃ quorundã infaustis deceptus cõsilijs, temerè cũ paucis processit obuiàm Turcarũ amplissimis copijs, misereq; periijt, in Belgium venit, successura Margaritæ Cæsaris amitæ

amitæ nupèr defunctæ in administratione ditionũ omnium Germaniæ inferioris, ad Cæsarem pertinentium.

Protestantes iterùm conuentum habent Francofurti, vt erat constitutum. In eo ciuitatum legati renunciant, se nolle Ferdinãdi regis electioni obstrepere: quòd si ille contra Euangelium vi quippiam moliturus sit, velle se ex fœderis Smalcaldici pscripto omia sua ad defensionem cõferre. Principes verò Cęsari & Ferdinando scribunt, eam electionem se non posse approbare, quòd esset contra morem & libertatem Imperij. Itaque hac in re alia Principum, alia ciuitatum Protestantium sententia fuit. *Conuentus Frãcofurti.*

Ciuitates eædem magnoperè id laborabant, vt Heluetij in fœdus adscriberentur: sed Saxo recusauit, propterea quòd de Cœna Domini non idem cũ Luteranis sentirent: Non enim volebat cum ijs hominibus quicquam habere cõmercij, quos sciebat Lutero esse vel maximè inuisos.

Ad penultimum mensis Augusti diem Moguntinus Archiepiscopus & Ludouicus Palatinus princeps diem constituerunt, quo agerent cum Protestantibus de pace cõponenda. Ventum est Smalcaldiam, missis vtriusque partis legatis, sed nihil confici potuit, excusantibus sese Protestantium legatis. Hęc animorum, pręsertìm in religione, dissensio nõ latebat Turcarũ principẽ, qui totis viribus in Germaniam sese armabat. Egit quoquè Cæsar priuatìm per Guilhelmum Nassouium & Nuenarium comites cum Saxoniæ Principe, si qua posset concordiæ ratio iniri, sed ille aiebat in ea se doctrina ad supremum vsque spiritum permansurum, quam Augustæ sit professus. Ea fuit Luteri doctrina. Sed vtinàm ille princeps eam constantiã in Catholicæ Ecclesiæ doctrina retinenda declarâsset. *Cæsar agit cũ Saxone per legatos.*

Hoc anno Tigurini & Bernates Zuingliani, quo-

rum est apud Heluetios magna authoritas & potentia, Quinquepagicis, nempè Lucernatibus, Vranis, Suicijs, Vnterualdijs & Tugianis, qui Catholicam religionem fortissimè tuebantur, omnes conuehendæ annonę aditus pręcluserunt. Ea res vehemētèr Quinquepagicos afflixit, compulitq́; bellum Tigurinis & Bernatibus indicere, vt factū est. Causas eius belli graues & vehementes in literis suis exprimunt: vt meritò pudere debeat Sleidanum, dum ait silentiò ab illis fuisse cōductas copias, culpamq́; omnem eius belli in eos conferre nititur. Sed non est hoc valdè turpe apud Sleidanum, mala fide in rebus narrandis versari. Indictum est hoc bellū Tigurinis & socijs eorum die 4. Octobris. Itaq; vtrinquè sese ad arma parant. Tigurini longè pręstāt humanis copijs & viribus: Quinquepagici causæ suæ æquitate freti, omnē spem suam in Dei auxilio collocant. Die XI. Octobris Tigurini apud Capellam monasterium Suicios, Tugianos & Vnterualdios inuadunt, Catholici fugam simulant, vt in paratas insidias hostem pelliciant. Mox ex insidijs valido agmine prorumpentes, Tigurinos in fugam compellunt. Cæsi sunt ex Tigurinis 1500. & in ijs omnium malorū incentor & caput Zuinglius, qui inuentus à duobus Catholicis adhùc spirans, interrogatusq́; num confessione expiare se vellet, mortuū se simulās, nihil respōdit. Et illi quidē hominē nō nouerant. Alius verò superueniens, vt vidit miserum, lœtale vulnus inflixit, detulitq́; ad belli duces, qui eum iudicio publico condemnatū ꝑditionis & hæreseos, flammis tradi iusserunt. Cęsi sunt cū illo etiàm alij quidam apostatę insignes. Ferunt, Tigurinos quosdam Zuinglij cineres domū absportâsse. Quid ni enim? Qui diuorum omnium cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erant qui damnati hæretici apud se cineres asseruarēt. Eius verò mors vsqueadeò

Quinquepagici Heluetij indicūt bellū Zuinglianis.

Zuinglius occumbit in prælio.

Nota.

vſqueadeò doluit Oecolampadio deſertori monacho, vt paulò pòſt à fœmina, quam inceſtis polluit nuptijs, in lecto extinctus repertus fuerit. Vſqueadeò enim frigidum eſt hoc genus apoſtatarum vt periculum ſit, nè præ frigore moriantur, niſì quamprimùm lepidam aliquam puellā ſibi per ſummum ſcelus adiungant, cuius ſulfureis amplexibus incaleſcant illo igne, quem non Dominus IESVS amator integritatis & virginitatis filius, ſed tartareus ſatan miſit in terras. Tigurini autem hac accepta clade, intra paucos dies rursùs maiores inſtruunt copias, accitisque Bernatibus, ad triginta hominum millia producunt in aciem. Occurrūt illis Catholici, quorum tota cohors octodecim millibus conſtitit. Iterùm concurſum eſt infeſtis ſignis, Zuingliani cędūtur à Catholicis, fit fuga turpis Zuinglianorum, flumen quingentos abſorbet, in conflictu ſeptingenti proſternuntur. Id prælium commiſſum eſt Octobris die 17. Peſſimè habuit ea res Tigurinos & Bernates, quòd plurimi à paucis in fugam turpitèr acti & ſuperati eſſent. Eamobrèm in auxilium adſciſcūt ſibi Baſileenſes & Schaffhuſianos & Sangallios, & Mulluſianos, eo cōſilio, vt noctù Catholicos imparatos inuadant. Non latuit Quinquepagicos quid illi machinarentur, iubentque ſuos interulas lineas armis ſuperinducere, vt eo ſymbolo noctù poſſint alij ab alijs internoſci. Vbì ad pugnam ventum eſt, atrox fit præliū, iamque Catholici non paucis amiſſis debilitari cœperant: ſed Deus, qui pijs nunquàm deeſſe ſolet, laborātibus opem tulit, adeò vt hoſtes fugam arripere cogerentur, aliquot millibus è ſuis deſideratis. Fuit hoc die Octobris 24. Sunt qui ſcribāt vltima Octobris iterùm cōmiſſum eſſe pliū, multis Tigurinis occiſione deletis. Eſt apud Heluetios templum quoddā inprimìs venerabile & miraculis celebre, Deiparæ virgini ſacrū: Eremū appellāt. Ad

Oecolampadius moritur.

Aliud prælium.

Tertium prælium

Eremus apud Heluetios.

id templũ Quinquepagici ꝓcessionẽ decreuerãt, à senibus, pueris, fœminis, virginibus, omniq́; imbelli turba peragendam. Tulerũt hoc ægerrimè Zuingliani, iamq́; constituerant illam ædem euertere, & imaginẽ beatissimæ Virginis in frusta cõcisam, igni absumere. Sed ille tam barbarus & à Christiana pietate alienus conatus, multo illis sanguine constitit, nec tamẽ voto sunt potiti suo. In his ꝑlijs cũ Zuingliani longè essent armis & milite superiores, satis euidẽter sese declarauit supni Numinis fauor, quo freti Catholici, pręclaras ex eis victorias retulerũt. Habebãt enim Catholici in exercitu suo sacrificos suos, quibus sua errata cõfiterentur, & quorũ sacrificijs quotidiè interessent, in quibus sanè religiosè admodùm diuinũ implorabãt auxilium, vt ostẽderẽt se nõ in armis, sed in potẽtia Dei spem suam reposuisse. Constituerant etiàm xviij. viduas, quę per vices nocte ac die senę sempèr in tẽplo D. Virginis eremitico ꝓ exercitu deprecarẽntur. Ad extremũ certis quibusdã cõditionibus pax redintegrata est. Non dubium quin hac sua cõstantia sempiternam apud oẽm posteritatem sibi laudem pepererint inuicti illi Catholicę fidei assertores, cuius nomine seipsos & sua omnia in exttemum non dubitârint discrimen adducere, nihil prorsùs absterriti neque multitudine neque potentia hostium, quòd scirẽt se causam fouere bonam, cui libentèr fauere soleat rerum omnium præpotens Deus.

Pietas & deuotio Quinquepagicorum.

Zuinglio apud Tigurinos successit Hẽricus Bullingerus, qui longo tempore solus ferè, vt suam declararet animi pertinaciã, Zuinglianũ dogma libris editis ꝓpugnare nõ dubitauit, alijs interìm & metu se intra silentium tenẽtibus, & sensìm in Luteri placita discedẽtibus. Multos em̃ ea, quã dixim⁹, Zuinglianorum in Heluetijs strages, à Zuinglij sentẽtia absterruit, & erãt res Tigurinorũ vehemẽtèr afflictæ

Henricus Bullingerus successor Zuinglij.

ctæ. Zuinglianus quidam duos illos miseros homū-
tiones, Zuinglium & Occolampadium, qui paruo,
vt diximus, interuallo ex hac luce repentè subtracti
fuêre, vocat duo pręclara Ecclesiæ lumina, quos ta-
men nō solùm Catholica Ecclesia, sed etiàm Lute- *Væ qui dicis malum, bonum.*
rus ipse non alio quàm hæreticorum loco habuit.
Quod autē de malis hominibus tam præclarè sen-
tiunt ab illis miserè euersi, id in augmentum cedit
damnationis illorum apud inferos: pręstaretq; nul-
lam vnquàm haberi eorum mentionem, quàm illos
vel tenuitèr laudari. Est autem certè prodigiosum
valdè, illos homines dici Ecclesię lumina, qui vastis-
simas Christiano orbi tenebras offuderunt, Oeco-
lampadius Basileę sepultus est in summi templi cir-
cuitu, eique etiàm insigne positum est epitaphium
his verbis: D. *Iohannes Oecolampadius, professione Theo-
logus, trium linguarū peritissimus, author* Euangelicæ *Do-
ctrinæ in hac vrbe primus, & tēpli huius verus* Episcopus, Epitaphiū *Oecolampadij.*
*vt doctrinæ, sic vitæ sanctimonia colendissimus, sub breue
saxum hoc reconditus iacet.*Ità apostata monachus, qui
diù in incesto vixit coniugio, & aliquot proles reli-
quit, orbemque horrendis blasphemijs infecit, vo-
catur vitæ & doctrinæ sanctimonia colendissimus,
& verus Episcopus Basileensis, quasi tum primùm
Basilea conuersa sit ad fidem Christi, quod certè il-
li vrbi vel maximè probrosum est. O quanta igno-
minia & dedecore afficientur isti in supremo mun-
di die, qui etiàm post tantam iniquitatem eiusmodi
sunt encomijs celebrati. Scripsêre quidā de eoipso
Oecolampadio, quòd ferro primùm, deindè vene-
no sibi mortem inferre conatus sit, sed à suis impe-
ditus, subita morte periêrit. Zuingliani hoc negāt,
atquì eorum suspectum est testimonium, præsertìm
cùm isti noui Euangelici non admodùm à pudendis
etiàm mendacijs abhorreant: verùm vtcunquè sit, si
sic mortuus est, vt Zuingliani scribunt, nempè in

ſic mortuus eſt, vt Zuingliani ſcribunt, nempè in ſuo errore obſtinatus, infeliciſſimè mortuus eſt. Cùm Zuinglij & Occolampadij mortem ex cuiuſdam catholici vîri literis Thomas Morus Angliæ Cancellarius cognouiſſet, ità illi reſcripſit: Zuinglij & Oecolampadij mors nunciata, lætitiam mihi attulit. Quãquàm eñ dolendi cauſas reliquêre nobis heu nimiũ graues, ꝓpter multa, quæ neq; ſinè horrore eloqui poſſum, & nemini ſunt ignota, neque audire homines pij ſinè profundo gemitu debent: ſublatos tamen è medio eſſe tã immanes fidei Chriſtianæ hoſtes, tam accinctos ad Eccleſiæ excidium, tam intentos vbiquè in omnem perimendę pietatis occaſionẽ, iurè gaudere poſſumus. Hæc ille vir tantus, cuius ſententia habet ſemperq; habitura eſt põdus præcipuum apud bonos omnes.

Zuinglij ſtudioſus quidam ſcribit, hoc tempore in Gallijs Euangelij quędam iam ſparſa fuiſſe ſemina, ſed diuturnam ibì & horribilem, in Zuinglianos prę̄ſertìm, perſecutionem eſſe motam. Hoc nomine rex Gallorum Franciſcus multa laude dignus eſt, quòd has orbis peſtes eorumq; dogmata in ſuis ditionibus ferre noluit. Porrò vero in hac Zuinglianorum calamitate Luterani quoquè quotidianis concionibus, libris, epiſtolis & carminibus, victis inſultabant, aiebantque iurè illos dediſſe pœnas ob iniurias Sacramento illatas. Et hoc quidem verum erat, ſed non decebat Luteranos iſthuc Sacramẽtarijs imꝓperare, cum quibus iam Marpurgi pacti erant, vt deincèps à ſcriptis odioſis vtrinquè abſtineretur, & ipſi Luterani non minùs, atquè Sacramẽtarij, hęreſios dãnati erãt. Sed quid iſti ſeruarent pacta conuenta cũ hominibus, q fidẽ Deo datã fallere nõ dubitârũt, cùm pleriq; poſt votũ perpetuę cõtinentię palàm Deo nũcupatũ, palàm ad nuptias trãſiêrint? quas quidẽ nuptias Auguſtin⁹ libro de Bono viduitatis, adulterijs dicit eſſe peiores.

Luterani inſultant Zuinglianis.

Multi

Multi tum ad Luterum à Zuinglianiſmo paulatìm deficiebant,& vſqueadeò Zuinglij & Oecolampadij nomen, tanquàm peſtilentiſſimorum hæreticorum, quales reuerà fuerant, execrationi habuêre etiàm ſectarij,vt ſcripta eorum prorsùs condemnârint. Quin & Bucerus verſutiſſimus apoſtata ſcripſit Tigurinis concionatoribus, Luteri ſententiam de ſacramento ſibi tolerabilem videri,quem illi cõtrà hortati ſunt, nè à tam manifeſta Sacramentariæ doctrinæ veritate ad Luteri dogma deficeret. Multis enim modis Zuinglij ſentẽtiam Bucerus hactenùs probârat, ſed irà tamen, vt videatur ſusq́; deq́; tuliſſe, vtcunquè de Sacramento ſentiretur, modò ipſi liceret ſuauitèr & mollitèr cum ſua Dalila viuere, & huius mũdi voluptatibus frui. Quid enĩ aliud ſentiendum eſt de excucullato monacho, in inceſto cõcubitu tot annis putreſcente? Et,nisì fallor,hui⁹ viri calliditate effectũ eſt,vt etiã Argentinẽſes, cùm ſuã confeſſionẽ Auguſtę exhibitã copioſiùs expoſuiſſent,nõ diù pòſt in fœd⁹ Smalcaldicũ tandẽ recepti ſint. Videt enĩ Bucer⁹ ità vafrè illam Cõfeſſionẽ eſſe interpretatus,vt à Luterana aut nihil aut parùm abhorrere demũ viſa ſit. Et certè id ille ſæpiùs etiã Heluetijs pſuadere conat⁹ fuit mira verborũ pplexitate,ſed illi hominẽ verſutũ audire noluerũt.

Mẽſis Decẽbris die 19. Proteſtãtes Frãcofurti rursùs cõuenerũt, acturi de vlteriori ſui fœderis defenſione. Valdè illi ſoliciti fuêre rerũ ſuarũ,vt ppemodùm ſuſpectos ſeſe reddiderint de mala fide, quaſi Euangelium ſuum non nisì armis defendi poſſe putârint, cùm tamen à Lutero didiciſſent, ne Turcis quidem reſiſtendum. Sed quis tandèm huius inauſpicati fœderis exitus fuerit, quàm nihil contulerit fœderatis, quot clades illis attulerit, infrà Deo volente dicemus. Rectè dixit Sapiens: Non eſt ſapientia, nõ eſt prudẽtia, nõ eſt conſiliũ cõtra Dominum. *Prou. 21.*

Zuingliani fiunt Luterani.

Conuentus Frãcofurti.

Cetus eÿcitur.

Hocanno haud procùl ab Harlemio, insigni Hollandiæ oppido, eiectus est piscis ingens ex Oceano, longus 68. pedes, crassus 30. oris tanta vastitate, vt pateret pedes duodecim.

ANno 1532. Cæsar Carolus comitia indixerat Spiræ, sed ob Turcarum irruptiones trãstulit ea Ratisponam, vt esset propinquior Austriæ, cui imminebat Turcarum tyrannus. Interim rursùm Cęsaris permissu quidam Catholici Principes egerũt de pace cum Protestantibus, qui tũ Suinfurti suos conuentus habebant. Multa sibi permitti volebant Protestantes, & cùm non posset certa cõcordiæ via inueniri, Norībergæ alter indictus est conuentus. Iam Turca cum incredibili exercitu imminebat Grrmaniæ, nec poterat negocium vltrà protrahi. Itaque Cæsare consentiente in tanta rerum difficultate, pax publica totius Germaniæ sancita est, & vt ad Concilium vsque nulli fiat molestia vlla religionis ergô. Sperabat enim Cæsar intra paucos menses celebratum iri concilium. Multa coactus est pijssimus Princeps ob temporum calamitatem dissimulare, hauddubiè non facturus, si tanta Turcarũ vis in certissimum totius Europæ exitium Germaniæ non incubuisset. Vbì verò Protestantes Cęsaris hoc decretum acceperunt, obsequentiam & officiũ illi deferunt, & auxilia contra Turcas pollicentur. Interìm Luterus & noui dogmatistæ animis erigebantur, quòd viderent magno se metu liberatos, Cæsare Turcico bello distento.

Christiernus Danus capiturà suis.

Hocanno Christiernus Danorum rex ob Tyrãnidem pulsus è suo regno, cõscripto milite, decimo exilij sui anno conatus est amissas recuperare ditiones: sed vbì in Noruegiam & Daniam venit, captus est parùm integra fide, cùm literis & sigillis cautum ipsi fuisset. Missus indè in carcerem, ad supremum vsque diem vitæ suæ mansit captiuus. Tandèm cùm populus

populus videretur propensis in illum esse animis, fertur præsentissimo veneno sublatus. Fuerat illius certè immanis & barbara planè crudelitas,cui etiàm hoc accessit, ꝙ in Luteri hæresin lapsus, in ea quoquè diem suũ obijt. Potest ille regibus & Principibus esse exemplo,vt si rectè & ordine subditis suis imperare ac dominari velint, priùs suis affectibus suoq; animo dominari discãt. Sed de hoc rege iam antè quoquè diximus.

Cùm Cæsar & Principes essent Ratisponæ,certis affertur nuncijs,Solimannum innumeris instructum copijs,in Mœsiam penetrâsse. Dolebat Barbaro & arrogantissimo Tyráno,quòd non lõgè antè cum ignominia à Viennæ mœnibus depulsus & ꝓfligatus esset:famaq; erat,ea causa auctis copijs venire in Germaniam,vt Viennam maioribus viribus oppugnaret.Putabat enim vni sibi summo iure deberi Romanum Imperium,qui Constantini potentissimi Grȩcorum Imperatoris sedẽ occupâsset.Prætereà cùm de Carolo Cæsare mẽtio haberetur, vel literæ scriberentur, eum non Cæsarem,sed Hispaniȩ regem barbaro quodam fastu appellare solebat. Porro in certã spem victoriæ se vocari minimè dubitabat,quòd certò comperisset Germanorum inter se de religione dissensiones,quæ illi animos vehementèr augebant.Et reuerà actũ fuisset de tota Europa,nisi communi omnium sententia & voluntate auxilia Imperatori decreta fuissent.quod quidem illi Tyranno præter expectationẽ euenit, qui Imperij sui fines Ottomannorum principum more magis magisque prolaturus, Germaniam spe iam deuorârat.Solent enim Ottomanni exercẽdo militi bella ex bellis serere,è veteri disciplina inerti ocio neutiquàm eos corrumpi sinere, finitimos quosq; tanquàm veros hostes armis in potestatẽ redigere. Eo instituto alternis annis ingentes copias

Solimannus imminet Germaniæ.

Ottomãnorũ erga milites institutum.

educendo, multis gẽtibus bello superatis, supra viginti Asię atq; Europę regna suo Impio adiecere.

Legati ad Solimannũ missi.

Ferdinandus rex certior factus de Solimãni expeditione, tres legatos cum muneribus ad eum mittit, quos ille quidem humanitèr suscepit, sed nihil impetrârunt aliud, nisi vt castra sequerentur. Cæsar interìm proponit in comitijs Ratisponensibus, quãto in discrimine res sint, nisi animis ad concordiam reuocatis, coniunctis viribus immani hosti eant obuiàm. Tum verò principes legatíque oẽs propensissimis animis pollicentur, se more Maiorum salutem publicam & cõmunem omniũ, maximeq; Imperij existimationem defensuros. Itaq; disceditur, & vno oẽs animo ad arma se parant. Cæsar ex Italia instructissimas Italorum & Hispanorum copias accersit. Andreæ quoquè Auriæ maris præfecto dat negocium, vt comparatis triremibus & onerarijs nauibus aduersùs Turcarum classem in Græciã traijciat.

Clemens Pontifex confert pecuniam.

Clemens Pontifex ad id bellũ immensam auri vim contulit, & eo officio suum in Remp. animũ verè paternum egregiè testatus est, quanquàm exactiones sacerdotijs & clero impositæ, nimiùm graues plerisq; viderẽtur. Gallię & Angliæ reges, itéq; Heluetij, eius belli spectatores ociosos sese prębuerunt: sed si quid Germanię præter spem accidisset, nihilo meliori loco eorum quoq; res futuræ erant. Legatum Pontifex misit Hippolytũ Medicẽ Cardinalem, iuuenem naturę & fortunę donis longè ornatissimum, qui bello interesset. Fuit eius aduẽtus non modò Cęsari & Ferdinando, sed etiàm Germanis vel maximè gratus. Nam præter ingentẽ pecuniam, etiã multos viros fortes ac militares equos adduxit, nullũ interìm Cardinei cultûs fastũ p se ferens. Eius pecunię parte quadã conducta sunt octo millia equitum Hũgarorũ, quos se habiturũ Ferdinãdus promiserat, Erãt apud Ferdinandũ duo, pręter

8000. millia equitũ Hungarorum.

ter alios, duces admirandæ virtutis, quibus singulis singula vexilla honoris causa de manu tradidit Cardinalis, in quibus pictæ erant imagines crucifixi Seruatoris nostri, quæ vel ferrea possent mouere pectora ad pietatem. Sub hoc tẽpus Vaiuoda Aloysio Gritto, quem Turca illi socium reliquerat, negocium dat expugnãdæ Strigonij arcis, quę Ferdinandi pręsidio tenebatur. Milites Germani eã oppugnationem aliquandiù fortissimè sustinuerunt, licet rerum propè omnium inopia laborarent, parumq; felicitèr cũ Turcis nauali pręlio manus cõseruissent, qui eis subsidio missi fuerát. Interìm in Austriam ex Italia venit Hispanorum ac Italorum non cõtemnenda manus, ità vt Alphonsus Vastius Cæsaris dux egregius, plerosque Italos, superante militum multitudine, dimittere cogeretur, quod quidẽ inuitus fecit, sed sic Cæsar iusserat. Indè Cæsar cum copijs Belgicis, quæ erant mirificę, per Danubiũ à Ratispona Linciũ deuehitur. Nũquàm tot naues, totq; milites à Romanis vsq; tẽporibus Danubius tulit. Vndiquè audire erat cõsalutantiũ acclamationes, tympanorumq; & cornuũ ac tubarũ cõcentus. Ripę quoquè fluminis equestribus & pedestribus copijs cõplebantur. Solimannus intereà vbì Belgradũ puenit, Sauo amne multis simùl pontibus constrato, innumerabilem equitũ multitudinem in Pannoniam intulit, & in Valeriam prouinciam, quæ Stiria hodiè dicitur, rectà contendit. *Copiæ Cæsaris.*

Ex legatis Ferdinandi & captiuis quibusdã posteà cognitum est, in exercitu eius fuisse ad quingẽta hominum millia, & in ijs trecenta ferè equitum millia. In ipso itinere occurrit illi Guintiũ oppidũ, quod Nicolaus Lurixi⁹ parua suorũ manu cõtra tãtam hostiũ vim defendere nõ dubitauit. Circudata est vrbs immenso exercitu, aguntur cuniculi, certatur vtrinquè acerrimè: sed cùm tandèm eò iam *500000. Turcarum. Guintiũ nõ possũt expugnare Turcæ.*

res redijsset, vt immanissimi hostes ꝓpemodùm intra murum irrumperent, ingens clamor à fœminis & pueris sublatus, ferocissimũ militem prorsùs attonitum reddit, ità vt impetum Turcæ reprimerét. Vrgebãt præfecti Turcarum milites verbis & verberibus, vt fortitèr pedẽ ꝓferrent, sed ijs planè detrectãtibus, pugna finem habuit. Referebãt Turcę, se equitem districto gladio ipsis vrbẽ inuadẽtibus minas intẽtantẽ in aëre cõspexisse, quẽ pleriq; piè crediderũt D. Martinum fuisse, qui Sabariensibus, à quibus Guintiũ parùm aberat, oĩbus dubijs temporibus sempèr opitulari cõsueuerit, licèt id rideãt hęretici, quorum impietas nos ad imploranda Diuorum suffragia multò etiàm magìs cõmouere debet. Scimus enim certa fide, illos iam DEO cõiunctissimos quidlibet facilè ab eo impetrare posse. Dolẽdũ est, ante tot secula in Vigilantio & alijs perditis hæresum architectis dãnatos errores, hoc æuo rursùm ab inferis in orbẽ reuocari, nec pudere Christianos eorum probare dogmata, quorum est apud Catholicam Ecclesiam memoria execrabilis.

In hac exigui eius oppiduli oppugnatione dieb9 23. hæsit Solimannus, & cùm vi expugnare nõ posset, quod mirũ ꝓfectò fuit, certis tñ conditionibus trãsegit cum Nicolao ꝑfecto, atq; ità nõ sinè dedecore indè abscedens, in Carinthię fines iter habuit.

Cùm adhùc apud Guintium esset, Ferdinandi legatos serica talari veste & singulis argenteis pateris donatos cũ literis ad Cæsarẽ & Ferdinandũ remisit. Erant illę in oblõgo & perãgusto dentatę chartę volumine aureis atq; cęruleis literis Arabicè cõscriptę, obsignatæq; aureo sigillo, & sacculo purpureo inclusæ, tantis inuolucris barbari vanissimique regis superbiam præferentes.

Literæ Solimanni ad Cæsarem.

Summa literarum erãt, se Ioannis Vaiuodæ amici sui ac beneficiarij vlciscendi causa in Pannoniam

venisse, ipsorumque ditiones infesto exercitu vastaturũ, & de totius orbis imperio cum eis prælio decertaturum. Hæc quidem ille & alia multa superbissimè, quæ tamẽ posteà, præsertìm quòd ad pugnam conferendam attinet, non præstitit. Habebat in exercitu suo tormenta ænea currulia circitèr trecenta: castra plena erant omnis opulentiæ, securitatis, silentij, disciplinæ: vniuersus exercitus veruecinis carnibus atque oriza affatìm reficiebatur. Verùm enimuerò non fuit ausus rectà proficisci ad Cæsarem, cuius exercitus magna alacritate eius aduentum ad Viennam sustinebat. Nè tamen absque Germaniç clade discederet, missus est Casonus dux strenuus & impiger cum quindecim millibus equitum, qui omnia longè lateq; depopularentur, & summã Germanis calamitatem sua crudelitate adferrẽt. Nõ defuit Casonus Solimanni votis: fit magna passìm in agris & pagis cædes hominum: cuncta fumo, flammis & ignibus per multa milliaria collucent, rapiuntur in captiuitatem passìm miseri, senes inualidi, fœmineçque catenis & laqueis tracti, equorum cursum adæquare coguntur, infantes pueri simùl cum ædificijs exuruntur. Ad Lincium vsq; oppidum, vbì tum erat Ferdinandus rex, ea barbarorum rabies ꝓgressa est. At vbì multa onustus ꝑda eodẽ ferè, quo venerat, itinere ad Solimannum redire cõtendit, in nostros pedites & equites incidit, qui diuersis in locis eius reditũ opperiebantur. In ipso aũt itinere captiuos ad quatuor millia, nè oneri essent, immanis barbarus crudelitèr occídit. Progressus indè, in Palatinum incidit, à quo magna equorum & hominũ strage edita, ipse quoquè Casonus fortissimè pugnans cęsus est. Qui superfuère, paulò pòst in Londronij & Ioachimi Brandeburgici copias delati, pecudum modo mactati sunt, captis tamen nonnullis, qui in seruos venderentur. Postremi, qui effugerant Germa-

Bombardæ currules

Cædes, rapinæ, incendia.

Turcæ à nostris trucidantur.

Germanos, Hungaros ſenſère longè infeſtiſſimos, qui etiàm fugientes per ſexaginta ampliùs ſtadia, terga cædentes, perſecuti ſunt. Ità in diuerſis locis ad octo ferè millia perièrunt. Quidam multò plures perijſſe ſcribunt. Iam Solimannus ad Gratiam contenderat. Cæſar verò ad Viennam caſtra poſuit, nõ detrectaturus prælium cum hoſte ſuperbiſſimo: ſed fruſtrà illius aduentũ præſtolabatur. Ferũt eum à quibuſdam Chriſtianis proceribus admonitum, nè pugnæ aleam ſubiret, quòd Germania omnis in armis eſſet. Nec tum ſolùm, ſed etiàm aliâs conſtat, Turcas, cùm iam in magno diſcrimine verſarentur, à Chriſtianis, vt ſibi cauerent, admonitos. Sed tales nomine fortaſsìs ſint, re autem vera minimè ſunt Chriſtiani, qui plùs Chriſtiani nominis atrociſſimis hoſtibus, quàm rebus Chriſtianis fauere videantur. Solimãnus itaque, licèt equitatu noſtros multis modis ſuperaret, eſſetq; alioquì bellicæ gloriæ auidiſſimus, non tamen eſt auſus vires periclitari ſuas, ſed (quod maximè dolendum eſt) plus quàm triginta millibus Chriſtianorũ in fœdiſſimam ſeruitutẽ (vt ferebãt) abductis, præter eos quos Caſonus & quidam alij Turcæ diuerſis in locis trucidârãt, Cõſtãtinopolim ex turpi fuga ſempiternã ſecũ ignominiam reportans, ità diſceſſit, vt identidèm reſpectaret, an Cæſar à tergo ſequeretur. Sic immanis ille Tyrãnus intra pauciſſimos annos bìs Germanorũ è finibus cum dedecore profugit, pugnãte haudubiò ꝓ pijſſimis principib9 Carolo Cæſare & Ferdinãdo rege, quos oĩnò extĩctos voluit, Deo Opt. Max. quẽ illi ſempèr religiosè coluère, maximo ad omnem poſteritatem veræ pietatis exemplo, quod Principes viri imitari ſummoperè debeant. Nam tametſi in hoc bello habuit Cæſar deſcriptorum peditum nonaginta, & equitũ triginta millia, præter alios multos vltrò in id ſacrum bellum profectos

Turca detrectat prælium.

30000. Chriſtianorũ capita.

Turca fugit.

Exercitus Cæſaris

fectos, præter equitum quoquè & peditum ministros, quorum erant non contẽnendæ vires, & bellandi peritia haud vulgaris, nos tamen totam hanc victoriam, quæ certè fuit memorabilis, non tam humanis viribus, quàm prępotẽtis Numinis fauori acceptam referre debemus. Sicut enim in Cęsare fuit singularis erga Deum pietas & animi deuotio, ità quoquè singulari sempèr ferè Dei Opt. Max. benignitate & fauore perfruitus est. Vbì verò Cęsar de Solimanni discessu cognouit, in Italiá cum aliquot Germanorum & Hispanorum millibus proficisci instituit, plurimùm deprecante Ferdinando, vt tãto exercitu vterẽtur ad opprimendũ Vaiuodá, quẽ Solimannus Hungariæ regem cõstituisset. Verùm Cęsar multis de causis, tum quòd hyems subesset, tum quòd pestis atrox in castris atque adeò in ipsa aula multos quotidiè raperet, in proposito discedendi permansit: sic tamen, vt Italicas copias omẽs relinqueret, quæ Austriacis iunctæ, bellum Pannonicum gererẽt. At verò Itali excitata seditiõe, sublatisq; vexillis, summo Ferdinandi regis dolore, in Italiam contenderunt.

Cæsar abijt in Italiam.

Interìm dum Cæsar in Italiá parat iter, Andreas Auria cum ingenti classe aduersùm Turcos proficiscitur, quibus hauddubiò eius inopinatus aduentus certissimam videbatur cladem allaturus, nisi à Venetis quibusdam de Aurię aduentu certiores facti, matura omninò fuga sibi cõsuluissent. At nihilominùs oppida aliquot Gręciæ, egregiè profligatis Turcis, Auria expugnauit, longè maiora damna daturus Solimanno, procùl à Cõstantinopoli in Germania bella tum gerenti, si Veneti, quorũ erat instructa admodùm classis, suas vires cum Cęsaris copijs coniungere voluissent. At illi fœdere cum Solimanno icto, quô minùs id facerent, se prohiberi asserebant. Non defuisset tum occasio rei apud Cõstan-

Andreas Auria aliquot Gręcia vrbes expugnat.

ſtantinopolim quoquè & alibì benè gerendę, Grę-cis præſertìm Chriſtianorum aduentum, ſuiq; è duriſſima ſeruitute liberationem auidiſſimè p̄ſtolantibus, Solimanno verò longiſſimè à Conſtantinopoli poſito, ſi Chriſtiani Principes coniunctis viribus ſæuiſſimum hoſtem opprimere voluiſſent. Nulla ergò re magìs auctæ ſunt Ottomannorum vires & potentia, quàm Chriſtianorum inteſtinis odijs, bellis & ſimultatibus, quæ plerunquè ex rebus friuolis trahunt originem, dum alij alios excellere volunt, nec cōtenti ditionibus ſuis, alienas inuadunt, aliaq; bella ex alijs ſerunt propter Meum & Tuum.

Cùm Ratiſponæ Comitia adhuc haberentur, publicè proſtabat ſcriptum quoddam valdè impium, hac inſcriptione, *De Trinitatis erroribus libri VII. Michaëlis Serueti Hiſpani.* Nefarios cumprimìs & inauditos hoc opus complectebatur errores, dataque opera eſt à Cæſaris confeſſario, vt ſupprimeretur. Verùm eodem tēpore homo Germanus è terra Iuliacenſi, Ioannes Campanus, q biennio Luteri diſcipulus fuerat Vuittenbergæ, eoſdem ferè de ſumma Trinitate errores aſſerere non dubitauit. Atqui Luterus, tametſi in eum calamū ſtrinxit, tamen ad tantam impietatem feneſtram illi aperuit, cùm non eſt veritus ſcribere libro aduersùs Iacobū Latomum, ſe odiſſe vocem Homouſion, quam etiàm dicit non receptam à multis, ijsque prę̀clariſſimis: quin & Hieronymum ait queri, neſcire ſe, quid veneni lateat in ſyllabis & literis. Verùm ibì ſceleratiſſimè de D. Hieronymo mentitur. Is enim in quadam ad Damaſum Epiſtola de Hypoſtaſi dubitat, non de Homouſio: immò verò etiàm per Homouſion Trinitatem orat Damaſum, vt reſpondeat. Porrò Luterus hoc ipſum in Arrianis probat, quòd noluerunt Homouſion, quam dicit prophanam vocem, recipere. Quòd autem D. Hieronymus de hypoſtaſis vocabulo

Michaëlis Serueti impiū ſcriptum.

Ioannes Campanus.

Luterus mentitur.

bulo hæsitat:indè accidit,opinor,quòd Hypostasis Græcis substantiam significat,sed à Theologis in rebus diuinis pro persona accipitur.Et vna quidem est diuinitatis substantia,personæ verò tres.Habuit itaq; ea dictio Hypostasis quandam amphibologiã, vt à maleuolis & de substantia diuinitatis,& de persona posset accipi. Quãobrèm etiàm reprehendũtur à D.Basilio Epistola 64.ad pręcipnos in Neocęsarea,qui D. Gregorij Neocęsareẽ episcopi verbis quibus contra ethnicum disputans, hypostasin pro substantia præter aliorum Patrum morem vsurpârat, ad stabiliendum impijssimum Sabellij dogma abutebantur.Porrò ausus est quidã Poëticus Theologus tres summè adorandas personas, tres Chimęras dicere,prouocatus audacia Luteri. *O scelus.*

Hoc anno scripsit Germanicè librum Iohannes Bugenhagius Pomeranus excucullatus monachus contra Catholicos,quem voluit appellari, *Aduersùs calicis fures.* Illum apostatam Vuittẽbergenses suum pastorem & superintendentem vocant. Is liber scatet maledictis, mendacijs & calumnijs, vt agnoscas spiritum Luteri quinti Euangelistę.Impotentèr incurrit in Episcopos, quòd populo calicem subtraxerint: damnat quoquè Missæ sacrificium, perindè àc si Ecclesia ab impuris apostatis discere debeat, quo sint ritu & ordine Sacramenta administranda. Idem Apostata ꝓfectus quandoquè ad amplas quasdam ciuitates,pręsertìm maritimas, non absque tumultu & seditione, qua nouum gaudet Euangelium, Luteri dogmata sparsit in vulgus rerum nouarum auidum, Ecclesiasq; Lutericas spiritu illo quo plenus erat, constituit & confirmauit. Cùm autem ex Dania rediret, & sinu Balthici maris emenso, nó quidem absque tempestatis periculo,littus Cimbricæ Chersonesi attigisset, non est veritus palàm his vti verbis: Tu meum habeas Dania Euágelion, ego num- *Scriptũ Bugenhagij.* *Vox digna deplorato apostata.*

nummos tuos. Vale. Et reuerà non parùm multis onustus opibus redijt Vuittenbergam, suauitèr & mollitèr illic perfruens rebus tam prçclarè partis. Confecto bello Smalcaldico, de quo infrà dicetur, librum edidit, quo auaritiæ suæ dolos haud obscurè prodidit delirus senex. Contra eius libellum, aduersùs fures calicis inscriptum, grauitèr & eruditè catholicos defendit Michael Vehus Doctor Theologus, professione Dominicanus, qui fuit Cardinali & archiepiscopo Mogũtino à consilijs. Principiò obijcit illi apostatæ maledicendi & conuiciandi libidinem: deindè ostendit, quæ illum probare oporteat. Ait ergò: In quolibet negocio optimum fundamentum est veritas: qua ille prætermissa, librũ orditur à mendacijs. Itaque nos eius calumnias domùm remittemus, donèc sua probet mẽdacia. quòd si verò nescius est, quid illi probandum incumbat, nos haud grauatìm id eum docebimus. Primò quidem planum faciet, Calicem ex Christi mandato ab omnibus necessariò sumi oportere, id quod ille adhuc cum suis neque fecit, neque facere vnquàm valebit. Sed estò: Sint hæc ad omnes dicta à Christo, Bibite ex eo omẽs: at tum quoquè docere debebit, ea verba necessariũ habere præceptũ. At si hìc suos cõsulat, inueniet suæ sectç primarios id negare, dicereq; Christũ neq; alterã, neq; vtranque speciem sumendam præcepisse. Deindè si hoc quoquè ponamus, ea verba habere necessariam prçceptionem, iam illud nihilo minùs testatum faciet, quòd ad singulos speciatìm, non ad omẽs generatìm, dicta sint, sicut illud, Crescite & multiplicamini. Atquì hoc etiàm concesso, dicta ea esse speciatìm ad singulos, porrò illi probandum venit, etiàm omnia huius prçcepti verba ad singulos pertinere. Sunt eñ hìc multa, Consecrare, Offerre, Edere, Bibere, In memoriã eius facere. At id certè nunquàm ille planum efficiet,

et, nisì consecrandi munus velit etiàm ad singulos
rusticos pertinere. Quòd si verò hoc quoquè illi pmittatur, tamen restat adhuc probãdum, Christum
accedente necessitate & periculo, nõ reliquisse præceptum hoc nobis liberum, neque Ecclesiam tali occurrente casu hac esse authoritate præditam, vt eiusmodi possit edere cõstitutionem, qua id periculi
euitetur. Hæc quidem ille in principio hui9 prolixi
operis contra Pomeranũ apostatã acutè & pensiculatè, ad quæ nõ facilè respondebit vnquã tota colluuies horum nouatorum.

Luterus cõtra pactum scribit in Zuĩglianos.

Eodem anno scripsit Luterus ad Albertum Marchionem Brandenburgensem, neq; id clàm, sed publicè, licèt secùs Marpurgi conuentum esset, hortaturq; illum principẽ, vt sibi caueat à doctrina Zuinglij, & Zuinglianos è sua ditiõe pfliget. Molestè hoc
tulerũt Tigurinę Ecclesię ministri, scripseruntq; etiàm ipsi eidẽ Principi, p suis symmystis illũ deprecãtes.

Zuingliani se tuentur.

Miserunt quoquè illi libellum Bertrami presbyteri de corpore & sanguine Christi, quem quidam
Zuinglianus Germanicè conuerterat, vt sciret tota
Germania, quàm antiquum ipsi dogma sequerẽtur.
Bertramus ille monachus fuit anno salutis 830. aut
pauló posteriùs. Et quanuìs non admodùm sit vetustus, nec magni momenti author, tamen hunc idoneum iudicàrunt Zuingliani, quem nobis tanquàm
prodigiosę antiquitatis & irrefragabilis authoritatis obijcerẽt, cùm ipsi interìm innumeros sanctissimos Patres habeant contemptui, licèt hinc indè ex
illorum scriptis quædam in speciem proferãt, vt indoctis hac fallacia imponãt, quæ tamen vix vnquàm
syncerè & integrè, sed potiùs malè detorta proferunt: immò etiam sępè contra suam conscientiam
aiunt eos sensisse & scripsisse, quæ tamen neque sensêre, neque scripsêre vnquàm. Caueat sibi, cui salus
sua cordi est.

Iohānes Saxoniæ dux moritur.

Per id tempus,quo in Turcas arma expediuntur, in venationis loco haud procùl Vuittemberga excessit e viuis Saxoniæ Dux Iohānes,Luteri patron⁹. In eius funere duas ad populū cōciones habuit Luterus,quas etiàm voluit exire in publicū. Eas quidā catholicus scriptor ità cōfutauit,vt ostēderit pudēdā Luteri incōstantiā, quæ in illo hoīe prodigiosa fuit,meritò cordatos oēs absterrere debere,nè eius doctrinā cōplecti velint. Piget referre ineptias,q̄bus

Eum Luterus cōparat Christo.

Saxonē ipsi Christo videtur velle cōparare,tanq̄ instàr Christi ꝓ oīb⁹,putà Luteranis,biēnio anteà Augustæ mortu⁹ fuerit, cùm tamē ibì corpore mortu⁹ nō fuerit. quòd si sentit Principem illū aīæ mortē illic oppetijsse,ea quidē horrēda mors est,nec obscurū est Augustæ eū palàm subscripsisse cōfessioni Luteranę, q̄ reuerà nō potest nō mortē adferre ipsam approbātibus. Successorē habuit Iohannē Fridericū filiū, Lutero impēsè fauētē. Ante annos aliq̄t,cū Luter⁹ primū scribere cœpisset,inter alia edidit etiàm librū de decē præceptis. In eo vehemēs est cōtra Vualdēses siue Pighardos,quòd illi Germanis affingerēt idololatriā ꝓpter cultum & venerationē sanctorū.Et q̄a loca scripturę, quibus vnus Deus adorari iubetur,insulsè pro se allegabant,vocat eos impios scripturæ peruersores, & subdolos calūniatores pietatis nostræ: q̄ nos verba & in illum, & in sectarios omnes rectissimè retorquere possumus.Eodem libro hæc addit: Omnes sancti omnia possunt, & tantum tibi per eos à Deo datur,quantùm credis te accepturum.Scripsit etiàm concionem de Pręparatione ad mortē, in qua hortatur ægrum,vt inuocet oēs angelos,p̄cipuè propriū,item Christi matrē,apostolos & sanctos oēs, eos p̄sertìm,erga quos specialē sentiat animi deuotionem. At nō diù pòst de sanctis admodùm contemptìm scripsit,inter alia dicens, Sanctos,dum viuerent, fuisse ceu gemmas quasdam,

quasdam, mortuos verò, esse veluti ligna quædam, immò mera idola, & quicunque eos venerarentur. At nunc rursùs homo inconstantissimus in altera concione funębri, multa dicens in laudem defuncti Saxonis, docere nititur, quàm preciosa sit in conspectu Domini mors sanctorum eius, quàm in maiori precio habeat sanctos defunctos, quàm in carne degentes, &c. Spectatum admissi risum teneatis amici? Quis enim non rideat tale portentum?

Eodem anno noua Oceani rabies Phrisones, Hollandos, Selandos, Flandros incredibili damno affecit. Pauloantè Franciæ & Angliæ reges Boloniæ & Caleti fœdus pcutiunt, quod meritò suspectũ esse potuit Carolo Cęsari multas ob causas, quas commemorare nihil opùs est. Vnũ certũ est, vt alibì dicemus, non diù pòst nouum bellum inter Cæsarem & Gallum exarsisse, ridentibus Turcis & hæreticis, quibus ea summorum principum discordia, ad agẽdas res suas inprimìs opportuna fuit. *Inundatio aquarum.*

Cęsar postq̃ in Italiã venit, cũ Clemẽte Pontifice Bononię sępè familiaritèr collocut⁹, de Cõcilio indicendo inter alia, vt erat Protestãtibus pollicitus, egit. Verùm Protestantiũ concionatores etsi verbis Conciliũ petere viderent, re ipsa tñ nihil petebant minùs. Nã eiusmodi illi habere volebant Conciliũ, quale nulla vnq̃ ætas apud catholicos vidisset. Atq; posteà res certa declarauit, q̃ illi Cõcilia nihili penderẽt, spreta authoritate & sẽtẽtia cõcilij Tridẽtini, qđ tñ certè fuit eiusmodi, vt cũ quis vel ante M. annos celebrato conferri possit. Sed de hoc suo loco. *Cæsar Bononiæ cum Põtifice loquitur.*

ANno 1533. Henricus eius nominis 8. Anglorũ rex, à quibusdã improbis adulatoribus malè persuasus, repudiauit Catharinã Ferdinandi Hispaniarũ regis filiã, & Caroli Cæsaris materterã, quã annos ampliùs viginti in matrimõio habuerat, pstãti sanè pudicitia & singulari humanitate mode- *Hẽricus Anglus repudiat Catharinam reginam.*

ſtiaque reginam,duxitq́; Annam Bolanam ſiue Bo-
leniá,in aula reginæ liberiùs educatá. Ferunt quen-
dam eximium Angliæ procerem, Gallicis captum
muneribus & auro,perſuaſiſſe Henrico regi,iurè ac
meritò repudiari poſſe,immò & debere Catharinã.
Hoc enim eò pertinebat, vt ea iniuria Carolo Cæ-
ſari irrogata, ab eius amicitia Angliæ rex prorsùs
abalienatus,cum Franciſco Gallorum rege arctiſſi-
mo fœdere copularetur. Aliquandiù cauſa diuortij
huius Romæ ventilata, eò tandèm adduxit Clemé-
tem Pontificem, vt contra regem Henricum ferret
ſententiam, minareturq́ue ei Excommunicationis
fulmen, niſi intra certum tempus reiecta Anna, Ca-
tharinam reciperet. Verùm Henricus à ſuo propo-
ſito nulla ſe paſſus eſt ratione deduci. Quæ res tan-
dèm Angliæ regnum florentiſſimum in multas cô-
iecit calamitates & clades, ità vt vſq; in præſens ei
regni ſtatus ſit admodùm infauſtus ac turbulentus.
Ex Catharina ſuſceperat rex filiam vnicam Mariá,
quæ licet compulſa fuerit renunciare regni titulo,
poſtquàm Bolenia aliam regi filiam peperit, at po-
ſteà tamen mira DEI prouidentia in Reginam pro-
cerum ſtudio electa, religionem Catholicã iam pe-
pemodùm extinctam reſtituit, & animo pluſquam
virili multa egregia eo in regno facinora deſigna-
uit, vtì infrà dicetur.

Pôtifex cô-tra Anglum profert ſen-tentiam.

Hoc anno Georgius Saxoniæ princeps optimè
meritus,ægerrimè ferens Lipſiæ quoſdam è plebe
Dominicis diebus ad vicinũ pagum, qui erat ditio-
nis electoris Saxoniæ,confluere ad Cœnam, vt ipſi
vocant,vtriuſq; ſpeciei,peſtem illam à ſuis ſubditis,
nè ſerperet eius mali contagio, prorsùs arcere deli-
berauit. Fuit hoc moleſtum ciuibus eo morbo cor-
reptis,& quia Lipſia à Vuittemberga non niſi ſeptẽ
Germanicorum milliariorum interuallo ſeparatur,
Luteri, ea in re quid agendum ſit, conſilium implo-
rant.

Georgius Saxo perſe-quitur Lu-teranos.

rant. ille incunctantèr respondet, vt nihil hac in re agant contra conscientiam, quam tamen ille satìs nouerat esse erroneã, & ad Ecclesiæ Catholicæ sententiam meritò corrigendam ac deponendam. In ijs literis importunus ille scurra pijssimum & verè Catholicum Principem Geogium vocat hostem Euangelij, satanæ apostolum, homicidam & raptorem. Iam seditionem Lipsiensis Senatus metuebat ipsis sacratissimis Paschatis diebus, quibus hæc Luteri Epistola venit Lipsiam, & à multis certatim describebatur: at tamen Senatûs Catholici studio sedata res est. Georgius Princeps vbì isthuc comperit, conquestus est apud Saxoniæ Electorem, & is quidē visus est minari Lutero, nisì se purgaret. verùm hoc ipso magìs inflammauit Luterum ad iactanda in optimum principem atrociora conuicia. Et id fecit homo audax admodùm impunè, cùm iam plerique etiàm Principes persuasum haberent, nihil à Lutero dici vel fieri, quod non esset planè Euãgelicum. Sic ille prodigiosus Euangelista multos Catholicos vtriusque ordinis principes audacissimè proscidit, securè latitans in nidulo Vuittenbergensi, ob bella perpetua, quæ Cesarem cogebant ab eius repressione aliò animum cogitationesq; suas omnes transferre. Dici satìs non potest, quàm sese impudentèr iactitat, quòd ipse vnus omnium iam indè ab Apostolis ciuilium Magistratuum & ordinum conscientias cumprimìs luculentèr confirmârit, instruxerit, & consolatus sit per singularem Dei gratiam, ità vt neque Ambrosius, neque Augustinus hac in parte ipsi comparandi sint. Et certè multùm ille egit, vt persuaderet Principibus & Magistratibus politicis, res & facultates Cleri atq; monasteriorum iurè ab ipsis vsurpari posse, vt etiàm multis locis factum est: sed quãtum indè creuerint opes Principum, res ipsa testatur. Quòd si verò hoc est confirmare & consola-

Luteri insolens iactãtia.

ri conſcientias Magiſtratuum, quod quidem nemo ſanus dixerit, non erit planè mendax Luterus, quippe qui hac in re vix parẽ habuerit vnq̃. Sic idẽ alibì ſcribit, Euangeliũ ſuum luculentius & clarius eſſe, quàm fuerit temporibus Apoſtolorũ, & Germanos ante ipſius doctrinam nunquàm verũ habuiſſe Euangelium. Sed ea portenta verborũ, hominis inſaniam produnt. Immò verò nunquàm Germania denſioribus fuit inuoluta tenebris, q̃ vbì Luteri Euangeliũ accepit. Teſtantur hoc tam variæ & monſtroſæ ſectæ, quæ in dies magìs ac magìs increſcunt. Porrò Princeps Saxoniæ Georgius, diligenti adhibita inquiſitione, cõperit homines circitèr 70. Lipſiæ nolle vna ſpecie eſſe contentos. Illos igitur intra certũ tempus iuſſit vel animum mutare, vel locum. Laboratum eſt ab Epiſcopo Mersburgẽſi & aliquot Prælatis & Doctoribus hortatu Principis Georgij, vt poſſent in viam rẽduci, ſed ęgrè duo admiſère in pectus ſana conſilia: alij Lipſia exceſſerunt, quos Luterus ſuo more conſolatus eſt, egregiè interìm & fortitèr mentiens, vt talem decebat Euangeliſtam. Inter alia enim auſus eſt ſcribere, Lipſiæ Euangelium, ſanctum Paulum, totamque ſcripturam diuinam ꝓhiberi & condemnari, hominesque ad eam abnegãdam & infeſtandam iuramento adigi. Multa ab illo improbiſſimo homine ꝑtulit ille inſignis princeps Georgius: & eſt certè dolenda res, licuiſſe homini importuno non ſolùm impunè, ſed etiàm multis applaudentibus tam impotentèr & inſolentèr incurrere in virum tantæ & dignitatis & integritatis. Et tamen nõ deſunt qui moleſtè ferãt, ſi catholici tam improbum hominem eiusque ſimiles ſycophantas, interdùm duriùs tractent. Scilicèt licere iſti debet quicquid libet: catholicis verò nec id quidẽ licere debet, vt ꝓ tuẽda veritate paulo liberius iſtorũ effrenem cõuiciandi, mentiẽdi & maledicẽdi libidinem

In ſermone de deſtructione Ieruſalem.

per-

perstringant. Quòd si verò tam sunt quidam addicti Lutero & eius satellitibus, vt ferre nequeant si quid in eum asperiùs dicatur, certè nõ paulo æquiores eos nobis fore non dubitamus, si legissent quibus illi se inuicèm emblematîs ornant.

Hac ferè tempestate fuit nõ minima dissensio inter Electorem Saxonem, & Georgium Principem, neque id tamen solo religionis nomine, verùm etiàm quasdam alias ob causas politicas. At verò quãdoquidẽ Electoris auus Ernestus, & Georgij Principis parens Albertus, eum in modum commixtìm ditiones suas partiti erant, vt alter alteri bellum facere non posset absq; propriæ ditionis detrimẽto, lis ad arbitros delata est, quorũ industria satìs prudentèr composita controuersia omnis, eum habuit euentum, vt tum Cochlæo, tum Lutero & alijs interdictum sit, nè suis altercationibus, quæ religiõis ergò susciperẽtur, nomina & causas principum horum atq; vrbiũ ad ipsos pertinentium admiscerent. *Cõtrouersia inter Saxoniæ principes.*

Hoc anno sensìm in Vuestphaliam irrepsêre Donatistarum reliquię, impij Anabaptistæ, quorum secta in multas partes, vt olìm Donatistarum, mirabilitèr distracta est, quemadmodùm & Luteranorum & Zuinglianorum, tametsi & ij & hæretici omnes nostræ ætatis, sua dogmata pleraq; ex Luteri fontibus hauserũt. Est in Vuestphalia oppidũ insigne quod Monasterium vocant. Eò tanquàm ad tutissimum asylum (est enim vrbs egregiè munita) confluxit ea perditorum hominum fæx, eo consilio, vt ibì quasi Capitolium aut Sion sibi constituerẽt. Quem autem successum habuerint, dicemus paulò infrà. *Anabaptistæ nidificãt in Vuestphalia.*

Eodem anno deflagrauit Antuerpię, quod est cęleberrimum Brabantiæ emporium, insigne templũ Virginis Matris, incendij origine incomperta.

Cùm Cæsar venisset in Italiã, egissetq; cum Pontifice de Concilio cogendo, iamque ex Italia mẽse *Legatus Põtificis ad Protestãtes.*

Martio nauigâsset in Hispaniam, Pontifex legatum suum misit vnà cum Cæsaris oratore ad Protestantes, qui illos certiores redderet de habéda Synodo Oecumenica. Vbì ad Saxoné venit legatus, ille cum reliquis Protestantibus deliberandi spatium petijt, & facilè impetrauit. Verùm satìs posteà ex responso Protestantiũ apparuit, quale illi cócilium, quàm alienum ab omni superiorum ætatum consuetudine peterent. Nolebant enim authoritatem Pontificis, leges Pôtificias & scholarum opiniones, vt ipsi vocant, quicquam hîc valere, immò & cótra ipsum Pontificem Romanum tanquàm reum agi volebât, quòd ille Luterum iniquè damnâsset, & multa alia, quibus id apertè declarabant, se nullum omninò velle in Concilio admittere iudicem, præter sacram scripturam, sed ità tamen, vt liceret ipsis eam pro suo arbitratu interpretari. Ità quidem Euangelici dogmatistę mirum in modum crepabant sacrã scripturam, cùm nihil minùs vellét, quàm gnisiam scripturæ sacræ mentem & intelligentiam, quam non ex priuatis & dopravatis prauorum hominum iudicijs, sed ex Catholico totius Christiani orbis cósensu petere oportet. Et quidem verissimè dixit Apostolus, Litera occidit, spiritus viuificat. At isti inhærent literæ, ad suas prauas opiniones plerunquè violentèr detortæ: mentẽ & sensum literę floccipendunt: vndè igitur confutabũt hæreses ab ipsis dissentientes, quæ non minùs atquè ipsi scripturas crepant? Dicit Luterus se puram doctrinam, purum Euangelium adferre. Idem dicunt Zuingliani, Anabaptistæ, Zuencfeldiani, Seruetiani, qui omnes in quibusdam planè discrepant à Lutero. Quis hîc iudex erit legitimus, qui has dirimat controuersias? Certè non nudus scripturæ textus, quem omes isti ad se rapiunt, & sibi singuli potissimùm vendicant: sed scripturæ genuinus sensus, quem ex Catholico or-

Scriptura sensus vndè petendus.

1. Corint. 8.

orbis Christiani consensu longè securiùs & certiùs accipimus, quàm ex insanis hæreticorum cerebris.

Quòd si illi vsqueadeò abominantur Pontificis Romani sentētiam & authoritatē, quam vniuersus orbis Christian9 sempèr agnouit, suspexit, & reueritus est: quātò nos iustiùs Luterum & eius generis pestes execramur, qui iam olìm damnatas hæreses reuocant in orbem, easq; in summi Dei singularem contumeliam non dubitant vocare purum Dei verbum, & puram Euangelij doctrinam? Fuit ea profectò mira Luteri & aliorum dogmatistarū versutia, quòd suis principibus & magistratibus persuadere potuerunt, se nihil magis petere quàm Concilium: & tamen cùm iam esset habendum concilium, ijsdē persuadere, eiusmodi nō esse legitimum Conciliū. His illi atq; alijs quibusdam artibus mirè illuserūt Germaniȩ, & horrendum in modum permultos fascinârunt, prodigiosa quadam incogitantia passìm ruentibus miseris mortalibus in præcipitia mortis æternæ, ad quæ vocabantur ab istis animarum parricidis, licèt interìm viderentur sibi iam tandèm veram agnouisse vitam & lucem, & euasisse laqueos & imposturas Pontificias. *Luteranorū versutia.*

Cuius generis multa leguntur in Sleidani commentarijs, cuius hoc præcipuum studium est, vt Luteri & hæreticorum nostratium perniciosa dogmata, dum lectorem incautum, historiæ voluptate captum, detinet, in totum orbem dispergat, & plurimos inficiat, interìm subindè impudentèr mentiēs, neque tam id spectans, quàm bona fide narret res gestas, quàm vt suæ causæ patrocinetur. Qua quidē re apud cordatos & intelligentes homines id consecutus est, vt historiȩ eius tantum apud ipsos habeant ponderis, quantum debent eius hominis, quem nec pudet, nec piget identidèm egregiè mentiri. Et hoc *Sleidani studium.* *Vanitas*

hoc ille facit libertate Euangelica, quæ istis permittit qdlibet, modò possint credere, sola fide se iustificari apud Deum. Estq; hoc certissimũ, istos homines nullius pudere mendacij, modò sua dogmata apud imperitos rerum tueri, & catholicos vel maximè inuisos reddere queant.

Concilium quale Protestantes petierint.

Hæc paulò fusiùs eò dicta sint, vt nôrit Lector, Conciliũ quidẽ sæpè petijsse Protestantes ordines, sed fraude suorum concionatorũ eò adductos esse, vt Cõcilium verum & legitimum prorsùs repudiârint, atq; eiusmodi duntaxàt voluerint, quod ipsorum concionatores suæ causæ iudicâssent cũprimis opportunum & accõmoda um. Nam cùm in omnibus œcumenicis synodis sempèr prima fuerit authoritas Romani Pontificis, isti concionatores Pótificem prorsùs cogunt in ordinem, cumque reip. personam sustinere volunt, quod est impudentissimæ insolentiæ, cùm non sint nescij, secùs in omnibus Concilijs legitimis actitatum esse, licèt suis Principibus & ciuitatum magistratibus diuersum persuaserint. Immò vsqueadeò Romanum Pontificem in odium & contemptum adduxerunt, vt apud omẽs, qui Luteri & discipulorum eius dogmata complexi sunt, non alio quàm ipsissimi Antichristi loco habeatur. Sic enim expedit istis Euangelistis, vt nulla sit Romanæ sedis authoritas, cuius pondere sciunt superiorum temporum hæreses omnes mirabilitèr oppressas & elisas.

Elizabeth filia regis Angliæ.

Huius anni mense Septembri Elizabetha, Annæ Bolenię filia, nascitur Henrico Anglorum regi, Maria Catharinæ Cæsaris materteræ filia, regni titulo se abdicare coacta, quæ tamen posteà mirabili rerũ permutatione in regnum euecta, hãc Elizabetham, quòd malè sentiret de religiõe, captiuam detinuit, nec capitis discrimen, vt ferebatur, Elizabetha euasisset, nisì Philippi Hispaniarũ Catholici principis, qui

qui tum Mariam in matrimonio habebat, precibus seruata fuisset. Atquì cùm paucis annis rerum potíta esset Maria, & heroica quadam animi virtute Catholicam religionem apud Anglos egregiè instaurâsset, mortua est non sinè multa veneni suspicione: porrò Elizabetha illi substituta, rursùs religionem mutat, aliquot Catholicos Episcopos in carceres conijcit, & execrabilem Iohannis Caluini hæretici Sacramẽtarij doctrinam toto regno propagat. Nec tamen ea sola ibì grassatur, sed multiplex portẽtosarum hæresum confusio illud opulentum regnum misere deuastat.

Hoc anno Clemẽs Pontifex rogatu Francisci regis Massiliam profectus, nuptias Catharinę ex iuniore Laurentio Medice neptis suę, quã iam antè Hẽrico Valesio Francisci regis filio desponderat, incredibili totius Gallię studio & alacritate celebrat, familiarirèr admodùm, idque crebrò, cum rege Francisco colloquia miscens. Ea verò res Caroli Cęsaris animum non parùm offendit, quòd nouos motus & turbas præsagire videretur. At Pontifex, qui Cæsaris filiam notham domi suæ tanquàm nurum habiturus erat, regię quoquè & nobilissimę stirpi sanguinem suum inserere maximè decorum arbitrabatur, communemq́; vtriusq; & Cęsaris & Regis amicitiam sibi colendam existimabat, quemadmodùm deceret Christi in terris Vicarium, cuius est communem omnibus se parentem exhibere, cunctisque se ex rectæ rationis præscripto prębere æquabilem. Prę̨ter materna oppida in Aruernis, centũ millia aureorũ cum vniõibus multisq́; gẽmis & prec osa toti supellectile dotis nomine Hẽrico accesserũt. Poterant plerisq;, vtì etiàm accidit, eę nuptiæ impares videri: sed Frãciscus rex non frustrà putãdus est Põtificis amicitiam varijs hominũ suspicionibus antepos uisse. Habebat apud se pontifex vnicornis bicubitale

Nuptiæ Henrici Galliæ regis.

Dos neptis Pontificis.

bitale cornu, aureæ cælatæ basi inclusum. id regi Francisco ad depellẽda epulis venena dono dedit. Ferũt eñ sudare cornu, si venenũ mensis inferatur. Rex insigne aulæum rependit, Belgica arte affabrè elaboratum. Dedit item Hippolyto Medici Cardinali mansuefactum leonem eximiæ proceritatis, quem è Mauritania Hariadenus Barbarussa cum legatis transmiserat. Vbi demùm Romam Pontifex redijt, alij atque alij eas nuptias alitèr atque alitèr interpretabantur, vt solent in libera ciuitate liberiùs interim iactari sermones in quoslibet. Cæsar interìm admonebatur ab amicis & socijs, vt à Francisco rege sibi caueret, qui conquiescere minimè posse videretur. Erat enim rex ille præcelso animo, nec facilè concoquere potuit eam ignominiam, quam in Ticinensi pugna captus & in Hispanias abductus acceperat: & certè, vt infrà dicetur, nõ diuturna pace afflicto orbi Christiano frui licuit. Hoc obitèr annotate libet, quanto illi in errore versentur, qui opibus cumulandis perpetuò inhiant, cùm videant potentissimos reges in summa rerum omnium affluentia quietos esse non posse. Essent autem quieti, si suis affectib⁹ & cupiditati potiùs, quàm vel toti orbi terrarum, dominari ex animo studerent.

Luterus cõtra Zuinglianos. Hac tempestate Luterus, contra Marpurgensem pactionem, scribit Francofurtensibus, nè communicent cum Zuinglianis. Bucerus profectus Tigurum, purgat se à defectionis suspicione, atque interìm nihilominùs versipellis homo Tigurinis ministris persuadere nititur, Luterũ verbis potiùs quàm re ipsa à Zuinglio dissentire, quod tñ illi non crediderunt. Erat hoc in illo homine prodigiosæ cuiusdam audaciæ, quòd cùm sciret Luterum penitùs execrari Zuinglianos, tamen persuadere Zuinglianis voluit, non dissidere Luterum ab illis, nisì verbis. Quid autem isti ausi non erunt, qui in re tam per-

perspicua prȩstigijs quibusdam id volunt efficere, vt apertis oculis non putent homines se id videre, quod vel maximè videant? Hi nimirùm sunt, q incredibili temeritate palàm asserere non dubitârũt, hactenùs Germanos non habuisse verum Euangelium, ipsos demùm hoc in lucem protulisse Et certè cùm tam impudens mendacium, cum intolerabili stultitia & amentia coniunctum, nullam prorsùs fidem mereretur, tamen innumeri illud haud secùs atquè ipsam Euangelij veritatem amplexi sunt. Sed hac de re posteritas iudicabit, nec satis mirari poterit, tantum potuisse versuta ingenia apud homines Christianos.

Zuinglianus quidam hæreticus Sebastianus Frãcus grande scripsit volumen Germanico idiomate, quod Chronica inscripsit. Tres eius operis partes sunt: Prima, ab Adam vsque ad Christum gesta cõmemorat: Secunda, à Christo vsque ad coronationem Caroli Cȩsaris: Tertia cȩteris prolixior & exitialior, omni ingenij contentione oppugnat Ecclesiam Catholicam. Sed tanta fuit eius scripti impietas, vanitas, impotentia, vt Magistratus Argentinẽsis authorem quidem iusserit ex vrbe emigrare: typographo verò eius vendendi facultate prorsùs interdixerit At tamen per fraudem multa clàm sunt distracta exemplaria, quæ leguntur à miseris non minori pernicie quàm voluptate. *Chronica Sebastiani Franci.*

Hoc quoquè anno Luterani, vt propheticæ gratiæ opinionem sibi conciliarent, multa spargebant in vulgus non solùm de iam iamque impendente iudicio extremo, sed etiàm de certa eius die, cùm tamen Christus ipse dicat, De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli cȩlorum, nisì pater solus: vt neque plerique ciues ædificare, neque agricolæ rus colere vellent: nobiles verò aliquammulti, tanquàm certo eodemque supremo mundi die mori- *Luterani prophetizãt* *Matth. 24. Marc. 13.*

turi,

turi, Euchariſtiam acciperent. At ea pſeudoprophetarum vana perſuaſio in riſum & ludibrium abijt, resq́ue ipſa docuit, quàm ſint iſti præclari prophetæ. Accidit hoc Vuittẽbergæ & in alijs nonnullis oppidis. Eiuſmodi terriculamentis etiàm Anabaptiſtæ libentèr imponere ſoliti ſunt rerum imperitis. Cautior longè fuit Manes vetuſtus hæreſiarcha, qui ne in ſuis vaticinijs coargueretur mendacij, ſi de futuris prædiceret, de præteritis prodigioſa figmenta contexuit.

Anabaptiſtæ occupãt Monaſterium.

ANno 1534. menſe Ianuario Anabaptiſtæ audax facinus aggreſſi, Monaſterium Veſtphaliæ metropolim occupârunt. In eam vrbem, ꝙ multo ſit Clero inſignis, tardiùs irrepſit Luterana lues. At vbì ea ſemèl irrepſit, ſensìm Anabaptiſtarum quoquè perdita fæx ſeſe, quadam vſa modeſtia, in id oppidũ inſinuauit. Cumq́; paulatìm ſuum gregem increuiſſe cernerent, ſeditionem mouẽt, forum occupant, cęteris nõ magnoperè reſiſtentibus, ſiue quòd abhorrerent à fundendo ciuium ſanguine, ſiue ꝙ Epiſcopum, nõ longè ab vrbe peditatu & equitatu inſtructum, vererentur per eam occaſionem in oppidum irruiturum. Porrò Anabaptiſtæ Magiſtratũ

Mouent loco Magiſtratum.

loco mouent, & primò quidẽ eos, qui ipſis conſentire nollent, patiuntur abire cum rebus ſuis, non tñ eſculentis & poculentis, quas exportari nolebant. Deindè verò rebus omnibus ſpoliatos, ex vrbe exigunt, quotquot ab ipſorum ſecta abhorrerẽt, adeò vt etiàm infantibus corallia detraxerint, nec à conuicijs in abeuntes iactandis ſibi temperandũ putârint, impios & ethnicos eos vocitantes. Hoc enim ea hominum peſtis ſibi perſuaſum habet, qui idem cum ipſis ſentire nolint, eos ethnicorũ loco haberi oportere. Itaque nõ modò Catholicis, ſed etiàm Luteranis fugam arripere coactis, Anabaptiſtæ vrbem

bem sibi vendicant, ædes pulcherrimas Canonicorum, Patriciorum & Senatorum aliorumque homines profligati & perditi sibi vsurpant, funestum aliquid hauddubiò in totius orbis perniciem meditaturi, nisi Deus illorum cruenta consilia anteuertisset. Mouit ea res non immeritò Episcopum Monasteriensem, vt de reprimenda sceleratorum hominum audacia maturè deliberaret.

Fuit in vrbe sartor quidam natione Batauus, quẽ illi miseri, miserè ab illo tanquàm diuinitùs admonito delusi, sibi regem creârunt. Nam ille mirabili vafricie persuasit insanis, Deũ ipsi per spiritũ mandâsse, vt rex fieret Israel & iustitiæ instàr Dauidis, & in totum orbem suæ dominationis iura proferret, perderetq; omnes, qui ipsius fidem amplecti & iustitię subditi esse detrectarent. Nõ est dubium, quin ex Luteri scriptis multam hauserint pestilentissimi erroris occasionem Anabaptistæ, vtcũquè eũ discipuli eius excusare nituntur. Quid enim aliud ille docet, quàm turpissimam quandam carnis libertatem, omnes ferè humanas leges respuentem? Igitur ille sartor ꝓmotus in regem, nõ defuit sibi, quod ad corporis voluptates affatìm explẽdas attinet. Duxit vxores multas, (nã plerunquè Euãgelici om̃es valdè sunt eam in rem intenti, nè, si solis cubandum sit, frigore enecti miserè pereant: & hoc habẽt ex schola Euangelistę Luteri) aulam regiam & proceres instituit, quorum essent diuersæ functiones & officia, eosq; & se quoquè holosericis, aureis & argenteis vestibus, quas è templis abstulerat, splendidè exornat: in capite gerit diadema triplici corona insigne, ex auro lectissimo, catenamq; auream gemmis coruscantibus conspicuam: pomum item aureum, cui exigua crux aurea esset infixa, cum hac inscriptiõe, *Rex iustitiæ super terram.* Deniquè ensem aureum cũ capulo argenteo. Reginam quoquè, inter vxores quas

Anabaptistæ multa hauriunt ex fontibus Luteri.

Sartor fit rex.

Eius vxores.

Aula.

Proceres.

Vestes.

Diadema.

Pomum aureum.

Ensis aureus.

Regina.

quas complures habuit, primariam, eiusque puellas
mirifico splendore afficit. Certos quoque p hebdo
madam dies constituit, quibus audiret ciuiũ actio-
nes & querimonias. Cùm in publicum prodiret, sti-
patus erat aulæ suæ proceribus & officiarijs: proxi-
Processus in publicũ. mè eum sequebantur in equis bini adolescentuli, q
à dextris erat, Biblia & coronam gestabat: alter eua-
ginatum ensem. Certè enim Anabaptistæ nó minus
quàm Luterani Euangelium & scripturas crepant,
nec alia ratione Melãchthon, cùm in eos scriberet,
vincere eos potuit, quàm Traditione Ecclesiastica,
cùm tamen alioqui nihil extra scripta diuina recipi-
endum blaterent Luterani. In foro sublimis ei col-
Thronus in foro. locatus erat thronus, aureo tapeto vestitus. Ibì qui
causam dicturi essent, priùs bìs curuato poplite, de-
indè semèl proni in terram prostrati, regem venera-
bantur. Longum esset, prodigiosæ insaniæ delira-
menta omnia enarrare, quæ in ea vrbe tum viseban-
tur. Vt verò dogmata sua longè lateq; ꝓpágarent,
quosdã in vicinas vrbes emitti voluit: quod ità ge-
stũ est. Propheta quidam tubę cantu cõuocat omnes
ad primariæ ædis atrium. Venerunt armati ad qua-
tuor hominum millia, cœnam inueniũt & elixis &
Cœna regis. assis carnibus instructam: discumbunt omnes, Rex
& Regina ministrant. Iam propemodùm peracta
cœna, rex ipse panem singulis porrigit, his verbis:
Nota insaniam. Accipite, comedite, nunciate mortẽ Domini. regina
poculum porrigit, dicẽs: Bibite, & annunciate mor-
tem Domini. Quid ni enim sacerdotum sibi munus
vendicarent, cùm Luterus docuerit omnes homi-
nes esse sacerdotes? Sed eiusmodi Eucharistiæ inte-
gro, vt ipsi vocant, sacramẽto digni sunt, qui in Ec-
clesiæ Catholicæ sententia nolunt acquiescere, sed
calicem quoquè putant necessariò sumendũ esse ab
omnibus. Cùm autem comedissent ij, quos iam di-
ximus, etiàm illi cœnârunt, qui interìm in excubijs
fue-

fuerant circitèr mille. Cœna absoluta, Propheta supradictus ex editiori loco percontatur, num omnes Dei verbo morem gerere velint. Illis asseuerãtibus, ait eam Patris esse voluntatem, vt in quatuor orbis plagas dimittãtur ex vrbe, qui doctrinam, quam ipsi essent amplexi, disseminarent. Deindè è scheda nominatìm recensentur ad vigintiocto, è quibus sex Osnaburgum, totidem Cosfeldiam, octo Susatum, & totidèm Vuarendorpium iussi sunt petere. Deindè rex & regina cum reliquis ministris & Apostolis ad profectionem designatis, cœnatum abeunt. Ibì inter cœnandum rex surgit è mensa, ait sibi quippiã à patre demandatum: militem proditionis accusat ipse, & suis manibus caput illi amputat: redit ad cœnam, & cruento commemorando facinore funestas epulas homo prophanus magìs etiàm polluit. Pòst dimittuntur illi portentosi Apostoli, quibus singulis singuli nummi aurei à rege erant attributi, prætereà quæ essent victui parando necessaria, vt eos ijs locis, vbì illorum non esset recepta doctrina, in perditionis testimonium relinquerent. Mira hæc sunt omnia, & plena insaniæ, & quę vix creditura sit posteritas. Sed quid non faciunt homines veritatis lumine destituti, & malorum dæmonum potionibus dementati? Eunt illi insani homines, vt iussi erant, & suis quisque locis horrendos edunt clamores, homines vt pœnitẽtiam agant admonent, alioquì breuì perituros: prętorium quoquè adeunt, coram magistratu vestem humi expandunt, in eam aureum nummũ quem diximus, conijciunt, à patre pacis annunciandæ causa missos se testantur, quam si recipere velint, iubent facultates suas omes in commune conferre: sin minùs, hoc se nummo contestari, quòd pacem oblatam repudiàrint. Iam enim venisse tempus illud à prophetis omnibus prædictum, quo Deus toto orbe velit coli iustitiam: & cùm rex,

Facinus prodigiosum.

Dimittit suos rex in orbem Apostolos.

Euangelium suũ legati premunt.

ſuo functus officio, in orbem vniuerſum iuſtitiam propagârit, tum Chriſtum traditurum regnum patri ſuo. Habent Anabaptiſtæ in verbis & moribus pleraq;, quę miram præ ſe ferant religionem: ſed eſt reuerà gen⁹ hoīm à malo dæmone miſerè faſcinatū & quaſi arreptitium, ità vt eam religionem multis pudendis & turpiſſimis flagitijs permixtam, re ipſa demonſtrent non ex pietate, ſed inſania & dæmonum illuſionibus proficiſci.

Capiuntur Apoſtoli Monaſterienſes.

Capti ſunt autem Apoſtoli iſti, & primùm blandè, pòſt per torméta rogati de ſua fide, vrbis munitione, & pleriſque alijs. Inter cætera reſponderunt, ſe ſolos habere veram doctrinã, quemadmodùm Luterani quoquè cum ſuo grege, & Sacramentarij cum̃ ſua factione, itemq́ue ſingulatìm hæretici oēs. Porrò vbì Apoſtoli, quos diximus, à ſua ſententia deduci non potuerunt, capite dãnati ſunt, ſed vnus euaſit.

Monaſteriũ obſidetur.

Interìm vrbs Monaſterienſis grauiſſima obſidione premebatˊ, & tandèm eò redacti ſunt, vt mures & glires in delicijs habuerint, corioq́ue & pellibus contuſis & coctis, panis loco vterētur, rege interìm non ad neceſſitatem modò, ſed ad luxū etiàm rebus omnibus abundante. Pleriſque verò inedia pereuntibus, quædam ex reginis illorum miſerata calamitatem, dixit cæteris, non ſibi videri eam miſerorum cladem DEO gratam eſſe.

Rex reginã decollat.

Id vbì Rex reſciuit, in forum illam cum cæteris ſuis vxoribus producit, caputq́ue illi præcídit. Ad tam præclarum facinus aliæ cantillant, & gratias agunt cæleſti patri: Rex quoquè choream ducit, populo vt idem faceret, perſuaſo, cui vix eſſet quod ederet. Luterus per hoc tēpus ſcripſit in Anabaptiſtas Monaſterienſes, de quibus agimus, & ea in illis repræhendit mirabili verſutia & ſimulatione, quæ ipſe docuerat. Inter cætera ſcribit, nullum eſſe errorem tam abſurdū & inconditum, quem non ſatanas perſuadeat. Hoc quidem veriſſimū eſſe vel in

ipſo

ipſo Lutero cernere licet, cuius ſunt multa tam fœda & putenda & abſurda tum in moribus, tum in doctrina, vt nihil maiorem habeat admirationem, quàm vel vnum aliquem potuiſſe inueniri, qui illis dictis fidem adhiberet, id quod aliquotiès non fruſtrà à me repetitur.

Vbì tandèm ſumma inopia obſeſſos in vrbe preſſit, duo ad caſtra Epiſcopi profugerunt, è quibus ille didicit, qua via vrbs poſſet capi. Tum verò Epiſcopꝰ hortatur obſeſſos vt ſe dedant, volens parcere multitudini. Erant eñ in vrbe non pauci, qui cuperent ſuæ ſaluti conſultum: ſed rex duodecim duces creârat, quorum opera fiebat, vt nihil poſſet populus ſeſe commouere. At præſente rege oppidani per Bernardũ Rotmannũ, qui in ea vrbe primò Luteri, poſteà anabaptiſtarum Euangelium docuit, reſpondent ſe à ꝓpoſito minimè diſceſſuros. Ità ergò duce perfuga milites circitèr quingenti per foſſam in vallũ euadunt, occiſis vigilijs portam minorẽ patentem inueniunt, vrbem intrant, & aliquandiù ancipiti Marte cum oppidanis congreſſi, portam reliquo exercitui patefaciunt. Tum verò copijs omnibus irruentibus, fit atrox cædes hominum: parcitur tamen quibuſdam veniam implorantibus. Rex & Cnipperdollingus eo ipſo tempore capiuntur. Rotmannus perditus nebulo, qui primus ferè author fuerat mutatę in ea vrbe veteris religionis, in cõfertos hoſtes deſperabundus incurrit, ab ijsque confoſſus, impiam animã ad ſtygias paludes tranſmiſit. Deindè Rex & eius cõſiliarij Cnipperdollingus & Crechtingus aliquot menſes ludibrio & in vinculis habiti, anno M.D.xxxvj, horrendo ſupplicio exanimati ſunt. Nam palis alligati, diù ignitis forcipibus lacerati, & demùm adacto per pectus mucrone perempti ſunt. Adextremùm caueis ferreis illigantur ſinguli, & ad ſummã vrbis turrim ſuſpendũtur, rex

Vrbs proditur.

Vrbs capitur.

Supplicium regis &c.

quidem medius & ad hominis staturā cęteris excelsior. Is fuit exitus hominum sceleratorum, qui reuerà quiddam Gotthicum, vel Cimbricum aut Vādalicum iam meditabantur, nisì Dei ꝓuidentia, quę nunquàm deest rebus humanis, illorū furiosa cōsilia retardâsset, & impios conatus perfregisset. At nec sic tamen ea hæresis extincta est, immò hodieq; multis locis magno numero id genus hominū versatur impunè quidem, sed non sinè magno eorum apud quos degunt, periculo.

Huius anni mense Decembri habita est Synodus pastorum Euangelicorum Cōstantiæ. Bucerus eius habendæ author fuit, nescio qua authoritate. In ea Synodo, rectiùs conciliabulo, rursùm actum est de pace cum Lutero in Eucharistię negocio cōponenda. Dici vix potest, quàm in id tot⁹ mira vafricie & verborū inuolucris, quæ Tigurini quoquè in ipso reprēhēderent, Bucerus ille incubuerit, vt Luterani cū Zuinglianis conciliari possent. Videbat id facilè astutus ille, q̄ turpis esset & probrosa illa dissensio. Euocârat ad hoc conciliabulum etiàm Tigurinos pastores, sed illi non venerunt: Porrò scripto suam sententiam de Eucharistia declarârunt, & quatenùs cum Lutero concordia possit iniri. Hoc scriptum Basileenses, Schafthusiani & Sangallēses, itemq; aliquot Sueuici ecclesiastæ approbârunt, Bernenses aūt quædā in eo repræhendebant. Summa summarum, Non est pax impijs, dicit Dominus: neque potuit inter dogmatistas sectarios concordia cōstitui. Euocatus est ex hoc cōuentu Bucerus literis Lantgrauij & Melanchthonis, vt de concordia certiores rationes inirentur: sed laboratum est frustrà. Vtraq; pars suam sentētiam pertinacitèr tuebatur, nec Tigurini Buceranas præstigias admittebant.

Hac ferè tempestate Luterus euulgauit scriptum longè pestilentissimum de Angulari (vt ipse vocat) Missa,

Synodus Euangelicorum Constantiæ.

Isaiæ 57.

Luterus de Missa angulari.

Missa, consecrationeque sacerdotum. In præfatione minas intentat de profligando rancido, vt ait, Chrismate, rasisq; coronis. Ibì quoquè per Dei verbum iactitat indulgentias abolitas, Purgatoriũ extinctũ, peregrinationes suppressas, & multas alias Papistarum idololatrias, & Dei Mammonæ cultus prostratos: vt rectè in eum competat illud scripturæ diuinæ, Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis: Itemq; illud, Impius cùm venerit in profundum peccatorum, contemnit. Sed quia non Dei verbo, sed ipsius Satanæ opera & hortatu multa ex iam dictis apud quosdam Germaniæ populos profligauit, vt tandèm id totus orbis perspicuè posset intelligere & videre, ipsemet in hoc libro sese turpissimè prodit, aitq; se cum diabolo in disputationem ingressum de Missa & quibusdam alijs, tandemq; ab eo victũ ac superatũ ratiõibus illius, illas se ꝓ inuictis acceptâsse: vt iam nemo tam stupidꝰ & plumbeus sit, quin vel digitis tangere possit eius infausti hominis doctrinam, non Christi, vt solet iactare, sed diaboli esse. Fatetur ibì diabolum aliquotiès sibi noctù apparuisse, atque ità afflixisse, vt sibi planè mortem oppetiturus videretur: addit etiàm se persuasum habere, Oecolampadiũ & alios quosdam eiusmodi ignitis satanæ telis & lanceis in subitariam mortem impulsos esse. Non est autem disputandum cum malo dæmone, & neque tunc ille mẽdacij parẽs audiẽdus est cùm vera dicit. Et tñ Luterꝰ cõtra missę sanctissimũ sacrificiũ illũ audiuit. Certè postq̃ hoc ille de se ipso scribit, cãt iam in suas tenebras cũ illo suo à diabolo edocto Euãgelista, quotquot eiꝰ dogmata sequunt, iactentq; purã doctrinã Luteri. nos nõ à diabolo, sed à Christo & eiꝰ Ecclesia discere & doceri volumꝰ. In eodẽ libro Papã vocat regem gliriũ, q̃ cõtumelia etiã in Cęsarẽ & oẽs catholicos reges, principes, magistratusq; redũdat:

Pro.2.

Pro.18.

Diabolus vincit Luterum, & in suam adigit sententiam.

Episcopos dicit fures DEI, sacrilegos, sacerdotes angulares, damnatos, fatuos &c. Missam vocat abominationem: tremendũ altaris sacrificiũ vocat stercus, lutum, sordes, illuuiem, quod ipse Lucifer dicere vix auderet: sacros ordines dicit rancidum putidumq; Chrisma. Quę sunt quidẽ eiusmodi, vt non argumentis, sed tormẽtis & supplicijs omnibus seuerissimè & atrocissimè vindicata oportuerit. Quis enim sanę mentis dubitare possit, hæc nõ nisi à sceleratissimo & longè impijssimo pectore pficisci potuisse? Vbì iam, obsecro, zelus ille est, quo Maiores nostros præditos fuisse nõ ambigimus, qui certè tã blasphemũ & execrabilẽ hominẽ ne ad punctũ quidem tẽporis, huius lucis vsura frui permisissent? At nostra ætas miro applausu ei⁹ hominis dicta factaq; omnia excepit, quod sanè quid mali portendat, & nos indiès experimur, & posteri longè etiàm acerbiùs, vt verendum est, experientur. Verùm cùm hoc de Angulari Missa scripto Luterus plerisq; suspectũ se reddidisset, ꝙ cum Zuinglianis & Vualdensibus consentiret, Germanicè Epistolam edidit, qua longè etiàm horribiliùs in Missam debacchatur. Inter cætera sic habet: DEVS Christianis omnibus eam mentem adspiret, vt cùm Missæ nomen audiunt, exterreantur, & tanquàm contra satanæ abominationẽ cruce se muniãt. Quid verò hoc est aliud, quàm iuge Ecclesiæ sacrificium, quod omnes retrò ætates reuerẽtèr agnoscunt, velle abolitum, quod tandẽm Antichristus efficiet? Immò potiùs Christiani omẽs frontem atque pectus crucis signo muniant, quotiès vel verbo vno Missam sacrosanctam violari audiẽrint. Porrò ante nõ multos annos scripserat Luterus in visitatione Saxonica quædam in Missarum laudem, easque viuis pręcipuè vtiles dixerat. In Cõfessione quoquè Augustana & Apologia fatentur Luterani, apud se Missam summa cum reuerentia celebrari,

Luteri blasphemiæ immanes.

Luterus imprecatur Missæ.

lebrari. Sed horum oblítus Luterus, dum Missam proscindit, seipsum toti orbi luculentèr prodit, & quàm nihil suæ doctrinæ fidendum sit ostendit, dũ de vna eademque re intra paucos annos tam longè dispari ratiõe scribere nõ veretur. Atq; eiusmodi antilogiæ & pugnantes sententię tam multę sunt in Luteri & eius similium tenebrionum & sectariorum scriptis, vt nemo illis enumerandis sufficiat. Cùm autem fateatur Luterus à diabolo se didicisse ea, quæ in Missæ contumeliam & abrogationem faciunt, nos ex hoc ipso tanto magìs certi esse debemus, Missam Deo vel maximè gratam esse, quã alioquì non esset impugnaturus satan, si sciret Deo inuisam. Non enim ille damnatus & perditus spiritus ea infestat, quæ scit nolle Deũ, sed quæ in illius nouit honorem cedere, & eius voluntate fieri.

Per hoc ferè tempus Sigismundus Poloniæ Rex pius & Catholicus, seuero proposito edicto, omnes Polonorum liberos, qui Vuittenbergę literis operã darent, indè reuocat, alijsque, nè eò proficiscantur, interdicit. Præuidebat sapientissimus ille Princeps, si iuuentus corrupta exitiale illud Luteri virus semèl hausisset, difficilè posteà curari posse, immò illorum opera totum Poloniæ regnum, quod hoc tempore adhùc religionis Catholicæ erat tenacissimum, infectum iri. Atque vtinàm ea seueritate alij quoquè Principes vsi fuissent: non tam latè serpsissent dogmata Luteri.

Poloniæ rex contra Luteranos.

Hoc anno Parisijs in ipsa aula regia atq; alijs eius vrbis & regni locis scripta quędã affixa fuêre Zuingliani dogmatis, quibus sacrosancta Eucharistia indignis contumelijs lacerabatur. Ea res Franciscum regem vehementissimè commouit, indictaq; publica processione, in qua ipse aperto capite pedes incessit, ardentẽ gestans facem, sequente eum Regina Leonora, regijsq; liberis & aulæ ꝓceribus, om̃ique po-

Zelus Christianissimo rege dign⁹.

populo, scelus hoc expiare conatus est: ac deindè à meridie grauissima oratione ad eius teterrimæ hæresis extirpationem oẽs hortatus est, aitque palàm, se ipsum quoquè brachium suũ excisurũ, si ea peste infectum sciret. Grauissima quoquè de quibusdam hæreticis supplicia sumpta sunt, vt & alij eorũ exẽplo deterrerẽtur. Erat genus supplicij lentũ & valdè terribile. Nam ad machinam alligati, in sublime tollebantur: indè in subiectum ignem submissi, iterumq; sursùm sublati, tandèm carnifice præcidente restim, in flammam præcipites ruebant.

Fuit certè ille rex in suo regno, quod est amplissimum, tuendæ & asserendæ Catholicæ religionis perquàm studiosus: potuissentque facilè hæreses omnes è Luteri schola profectæ, penitùs extingui, si nõ intercessisset illi perpetua ferè cum Carolo Cæsare simultas, quæ Christiano orbi maximam & incredibilem attulit calamitatem. Ea, quam diximus, processio siue supplicatio incidit in mensem Ianuarium anni 1535. quam Sleidanus, vt pleraq; alia, malignè cõmemorat, inter alia dicẽs Parisiẽses & Galliæ populos ad D. Genouefam virginem in summis rerum difficultatibus, tãquàm ad supremam ancoram & portum vnicum salutis cõfugere. *Calumniæ Sleidani.* Eiusmodi mendacijs & calumnijs tota Luteranorum & reliquorum sectariorum turba Catholicos apud rudes & imperitos sempèr odiosissimè traducere consueuit, quasi Diuos pro Deo colamus, nec vt intercessores, sed vt deos imploremus. Quanquàm nec hoc illi ferre volũt, vt sanctos inuocemus, vel ab eis auxilium petamus: sic enim loquitur Melanchthon in sua totiès recocta confessione. Et tamen hîc quoquè varij sunt. Ait Oecolampadius: (Nam Luteri hac de re antilogias iam suprà partìm adduximus) Sancti in cælis sua charitate flagrantes, non desinũt pro nobis intercedere. Cur ergò non pudet istos arcere nos ab inuocatione sanctorum, quos Oeco-

lampadius sempèr pro nobis dicit intercedere? An verò turpe nobis est ab illis petere, quod illi non dubitant pro nobis facere? Sed hæc Sanctorum inuocatio tot habet illustria ab omni Ecclesię antiquitate exempla & testimonia, vt istorum impudétiam nemo satìs & mirari & detestari possit, quòd eam exagitare & criminari non verentur. Certè autem dum Sanctorum inuocatio multis locis hodiè abolita est, tam propitio fruimur Deo, & aureũ experimur seculum, vt propemodùm nemo sufficiat cladibus, calamitatibus, malisque innumeris, quib⁹ continentèr opprimuntur prouinciæ, dinumerandis. Olìm verò cùm id genus calamitates existerẽt, solebant publicæ fieri litaniæ, & ad placandum citiùs Deũ, adhiberi sanctorum supplices implorationes: atque ità redibat tranquillitas. Noui Euangelij spiritus has curauit explodi, nè scilicet sui conatus impediantur.

Eundem in modum pafsìm miseris persuaserunt, nos bonis operibus nostris eam Vim tribuere, vt illis solis gratiam Dei iustificationisque beneficium & vitam æternam possimus promereri, quasi nos CHRISTVM & eius gratiam reijciamus: quæ licèt sit valdè crassa & absurda calumnia, tamen suis & verbis & scriptis id assecuti sunt, vt plerique omnes verum eos dicere putent. Atque indè factum est, vt Monasticæ vitæ professores omnes planè contemptui habeant, tanquàm qui suis operibus, non Christi gratia, nitantur: vocantque eos sanctulos operarios, vulgò Werckheiligen. Porrò ipsi nullam merendi vim tribuunt operibus bonis, quantumlibèt in gratia & charitate peractis, sed sola fide aiunt nos iustificari. Cùm autem scriptura euidentissimè dicat, Qui non diligit, manet in morte: certum est, eam fidem, quæ sit sinè charitate, iustificare prorsùs non posse. Nam vita fidei, charitas

Calumnia hæreticorũ.

1. Ioh. 3.

Fidei vita.

ritas eſt. Vbì ergò fidei iuſtificatio attribuitur, neceſsè eſt eam intelligi fidem, quæ ſit cum ſpe & charitate coniuncta. Tolle charitatem, & fides mortua eſt. Quî verò iuſtificare, & vitã conferre poſſit fides mortua? Sed quid tandèm illi hac inanis fidei buccinatione effecerunt? Nimirùm quòd iacet apud illos ſtudium om̃e bonorum operũ, & viuitur planè genialitèr, immò & bacchanalitèr, idq́; perpetuò, & plerũquè tum vel maximè, cùm ipſa temporis ratio hortatur ad continẽtiam, victûs parſimoniam, pœnitentiam, vitæ compoſitionẽ & pietatem omnem, nempè in ipſa ſancta hebdomade, qua Chriſti paſſionem toto orbe celebrare ſolet Eccleſia DEI. O quotiès illa hebdomade, atq; adeò in ipſa ſacra paraſceue, quæ ſaxa poſſet prouocare ad luctum & lachrymas propter paſſionem filij Dei, viſi ſunt apud

Nota Euangelicorum amentiam.

iſtos prodigioſos Euangelicos laruis induti diſcurrere, comeſſatiõibus, cõpotationibus, libidini, atq; om̃i generi laſciuiæ, petulãtię & obſcœnitatis vacare, & in ijs ipſis tanq̃ p̃clarè & ex Euãgelicę libertatis p̃ſcripto geſtis, impotentèr & ſcurrilitèr gloriari? Sed hæc vberiùs fortaſsìs, quàm pro inſtituto.

Angliæ rex abalienatur à Pontifice.

Hoc quoquè anno 1534. Angliæ rex, grauiſſimè ferens à Pontifice contra ipſum latam ſententiam de diuortio Catharinæ Cæſaris materteræ, totum ſe ab authoritate & obedientia Romanæ ſedis ſubducit, atq; in conuentu Parlamẽti Vueſtmonaſterij ſe ſupremum Eccleſię Britannicę caput vocat, eoq́; nomine ſibi ſacrorum prouentuum annatas, vt vocant, decimasq́; deincèps perſolui iubet, & id genus alia facit, quibus eam laudem, quam ſuperioribus annis pro Catholica tuenda religione aduersùs Luterum & eius farinæ homines ſuſceptis laboribus ſibi comparârat, prorsùs obliterauit. Sunt qui eum regem ſcribunt cuiuſdam magni viri adulationibus deprauatum, à priſtina virtute deflexiſſe. Ità eſt

certè

certè rerum humanarũ conditio, vt iuxta Pauli sententiam, qui stat, aut stare sibi videtur, meritò videre debeat nè cadat. Est verò adulatorũ genus longè pestilentissimũ, quod dum suis priuatis commodis studet, assentando omnia aut interdùm etiàm praua suggerendo sub quadam honesti specie, non rarò etiàm optimos Principes corrumpit. *1. Cor. 10*

Non diù pòst Clemens pontifex diuturno stomachi vitio tabefactus, 6. Calendas Octobris diem clausit extremũ, anno Pontificatûs vndecimo, ętatis verò 57. Rex Galliæ bellum moturus erat Francisco Sforcię principi Mediolanensi, sed obitus Pontificis moram & impedimentum intulisse putatur. Fertur Pontifex consilio medici cuiusdam vitæ ratiõe commutata, cùm alioquì firma esset valetudine & innato mẽbrorum robore præualidus, celerem sibi vitæ finem conciuisse, nõ sponte sua, sed quòd medici consilio parùm cautè sese accommodâsset. *Clemens VIII. moritur.*

Per id tempus inter Cardinales principem locum obtinuit Alexander Farnesius patria Romanus. In eum propẽso admodùm fuit animo Clemens, adeò vt si Pontificatus hæreditate posset obtingere, eum se testamento sibi hæredem scripturum affirmaret: hortareturq; Hippolytum Medicem Cardinalem, vt modis omnibus eum sibi substituendum curaret. Quod etiàm factum est. Nam simulatquè Clemens inter viuos esse desijt, non diù post 35. Cardinalibus conclaue ingressis, in Alexandrum Farnesium, qui & ætate omnes anteiret, & iam quadraginta annis Cardinalis fuisset, vota ferè omnium rara quadam concordia, simplicitate, religione collata sunt. Non enim syngraphis suffragiorum obsignatis, & de more in vrnam coniectis, sed publico consensu & præclara voce Cardinalium omniũ, Pontifex est salutat⁹, & secũdo Non. Nouẽb. ità vt moris est, coronatus, Alexãdri nomine in Pauli tertij mutato. *Alexandri Farnes. cõcors electio*

Eodem

Lātgrauius restituit Vuirtenbergicum.

Eodem anno Lantgrauius Hassiæ, pactus priùs cum rege Gallorum, copias conscripsit, & bellum mouit regi Ferdinando, q profligato Vlricho Vuirtenbergensi principe, eius ditionem occupârat. Ferdinandus volebat iure & legibus agi, sed ille interìm producit exercitum, & apud Laufenum oppidum in fugam actis copijs Ferdinandi, quibus præfuit Philippus Palatinus, Vlrichus princeps restituitur. Tandèm certis quibusdam conditionibus pax inter Ferdinandum & Lantgrauium atque Vlrichũ conciliata est. Restitutus Vlrichus, mox Catholicis pulsis, Luteranos & Zuinglianos concionatores recipit. Stutgardiæ Luteranus, Tubingę Zuinglianus concionator regnabat. Ea res contentionem peperit, qnam Bucerus versipellis componere nitebatur, sed princeps voluit, nè ab Augustana cõfessiõe discederetur. Ità Luteri dogma Zuingliano fuit ijs in locis efficacius. Eodem quoquè tempore inter Ferdinandum & Saxoniæ Electorem pacem fecerunt Moguntinus Archiepiscopus & Saxoniæ Princeps Georgius. Aegrè enim hactenùs adduci potuit Saxo elector, vt Ferdinandum pro Romanorum rege agnosceret.

Saxo conciliatur Ferdinando.

Carolus studet paci Italiæ.

Per hoc tempus Carolus Cæsar non obscurè veritus, nè quid in ipsum Franciscus rex moliretur, prę sertìm cùm nõ ignoraret, quas ille sibi copias & legiones peditum veteri Romanorum more in Gallijs pararet, quidq; cum Germaniæ quibusdã Principibus haberet commercij, licèt adhùc res quietæ esse viderentur, in eam curam diligentèr incubuit, vt pacem in Italia conseruaret. Iam enim elapsum erat tempus induciarum, quas Bononiæ cum Pótifice & alijs quibusdã fecerat, quo tempore Hispani milites ex Italia ad Pontificis preces deducti, in diuersa loca abiêre, magno Gallorum cõmodo, si in Italia bellum facturi essent. Qua quidem in re, vt plerisque

plerisq; alijs, Carolus optimus Cæsar plùs Pōtificis precibus tribuisse videri possit, quàm esset ex vsu & dignitate ipsius Cæsaris: sed multa faciebat pacis studio, licèt plerisque nunquàm posset satisfacere, qui eius potentiam & prosperos successus parùm æquis animis ferre viderētur. Itaque vt Franciscum Sforciam arctiùs sibi deuinciret, è Belgio accitam Christianam, Christierni captiui regis Danorum filiam, suam è sorore neptem, illi matrimonio iungit. nuptiæ Mediolani celebratę sunt regio sumptu, & qui populis vix esset tolerabilis, sed tamen æquioribus toleratꝰ est animis, quòd diuturnæ pacis spes amplissima oblata videretur. Alios quoquè Italiæ proceres magnis affecit muneribus, & Andreā Auriam Melphitano donauit Principatu, & eius ꝓpinquis ac trierarchis auxit stipendia. In eius enim viri consilio & virtute totius Liguriæ opes & classes copiæque nauales sitæ erant. Atque hunc in modum confirmatis Principum & procerum animis, Cæsar rebus suis prospexit. *Francisci Sforciæ nuptiæ.*

Ijsdem fermè diebus, quibus Pontifex Clemens è viuis excesserat, Aloysius Grittus, Andreę Gritti Venetorum Principis filius, cùm iam apud Solimānum Turcarum Tyrannum summa flagraret gratia, & amplissimi ei honores offerrentur, iussu Solimanni cum mandatis & authoritate missus in Hungariam, vt consilijs oḿibus pacis & belli interesset, tanquàm Solimanni legatus, ab Hungaris trucidatus est: vt blādientis fortunę ludibria discant mortales contemnere, & animum ad amplissimos regni cęlestis honores appetendos transferre. Eo ferè tempore, quo Solimannus iter habebat in Armeniam, & Hariadenus Barbarussa cum ingenti classe Turcica in Italiā & Africā ꝓperabat, Grittus Constātinopoli ꝓfectus cū multis & equitibꝰ & peditibus Turcis, aliquot etiàm Italis & Hūgaris, superato *Ludouicus Grittus.*

Da-

Danubio, venit in Valachiam, quæ olìm quidem Mœsia superior fuit, at hodiè in Moldauiam & Trāſalpinam ſecatur. Indè conciliata priùs amicitia Petri, qui tū apud Moldauos rerum potiebatur, in Trāſſyluaniā deflexit, cui tunc præfectus erat Americus epiſcopus Varadinēſis, de quo mox plura dicemus. Porrò verò plurima vſus authoritate Grittus, ad ſe tāquàm ad Solimanni legatū paſsìm iuſſit res controuerſas omnes deferri. Habuerat ille Byzantij villam ſuburbanam cum hortis amœniſſimis, quę dono dederat Abraimo viro primario inter Baſſas. Eius verò commendatione multam iam Solimanni gratiam erat adeptus, relictusq; ab Abraimo in Pānonia, Budam cōtra Ferdinandi exercitum fortiſſimè defenderat: atq; adeò ab ipſo quoquè Ioanne Vaiuoda regni Hungarici quæſtor erat effectus, & filius eius Antonius ab eodem donatus eſt ſacerdotio Agrienſi admodùm opulento. Verùm his fortunæ arridentis ſucceſſibus factus confidentior, etiàm contra Tranſſyluanię præfectum ea molítus eſt, quæ illi certiſſimum exitium attulerunt. Erat is, vt iam diximus, Americus Cibachus Epiſcopus Varadinenſis, vir illuſtri nobilitate, magna potentia, & virtute eximia, dignitate à rege id temporis proximus, multaque authoritate præditus. Idem autem ipſe moleſtiſſimè ferebat, Turcas paulatìm in opulēto illo regno nidificare & augeri viribus: atq; eo nomine Grittum quoquè minimè paſſurus videbatur. Hunc ergò virū opera Hungari cuiuſdam Grittus opprimēdum curauit, quanquàm incertum eſt, vtrùm trucidari eum voluerit, an tantùm viuū capi & ad ſe adduci, quô vinctū catenis ſub cuſtodia Byzantiū mitteret. Vtcūquè ſit, Americ9 nihil tale metuens, Hungari ducis perfidia capite truncatus eſt. Caput ad Grittum allatum eſt, quo ille conſpecto, paulò pôſt viſus eſt pœnitere, præſertìm quòd Hierony-

Americus Epiſcopus Varadinenſis cæditur.

*eronymus Laſchus qui tum aderat, id factum impꝛobare, aitq́; Americum iurè quidem cęſum eſſe: ſed ſe eũ capi potiùs, quàm interfici cupiuiſſe. Vbi autẽ ad hominum aures Americi cędes perlata eſt, incredibili dolore perciti, necẽ eius magna animorum conſenſione & contentione quamprimùm vlciſci decernunt. Fit magnus hominum cõcurſus, & paucis diebus ſupra quadraginta millia peditũ & equitum confluũt, duce præcipuè Mailato, qui Americi fuit ſtudioſiſſimus. Grittus interìm paſsìm ab omnibus, quibus plurimùm fidebat, deſtitutus, vt eſt plerunquè mortalium genus in rebus dubijs parùm conſtantis fidei, in magnas adductus anguſtias, inſuper morbo corripit. Tãdèm ad Moldauos receptũ ſe habiturum ſperãs, in fugam ſe dedit, ſed non inuentis Moldauis, in hoſtes incidit, atque ità ad extremùm ingẽti machæra caput ei detruncatum eſt. In eius autem ſanguine, quæ fertur eſſe eius gentis conſuetudo, proceres & propinqui Americi penulas militares intinxerunt, vt eſſet apud illos diuturna expetitæ vltionis memoria. Quę quidem barbara videtur eſſe conſuetudo. Porrò Hungarus ille, qui Americum occíderat, infeſtioribus animis & atrociori ſupplicio affectus diſcerptusq́ue eſt. Gritti cadauere poſteà nudato, in eius femorali loculus inuentus eſt, gemmas habens precij inæſtimabilis, ità vt om̃is illa ꝑda quadringẽtis mummũ aureorũ millibus æſtimata ſit. Sunt qui putẽt Grittũ Byzãtij natũ, & apud Turcas educatũ, ſtudioq́; Abraimi, q apud Solimannũ facilè principẽ gratię locũ obtinebat, Solimãno egregiè commendatũ, atq; ad ſummos honores, ſi Chriſtianã religionẽ abiurâſſet, ꝓmouendũ, nõ multùm ab hac execrabili defectione abhorruiſſe. Sed id nõ eſt admodùm veriſimile, maximè quòd parentem haberet iam grandæuum, Venetiarum principem, quem nollet tam immani ſcelere

Grittus trucidatur.

Præda Gritto cæſo ablata.

lere in ſummos animi dolores mortemq́; ipſam pꝛę-
cipitare: tum etiàm quòd res facultatesq́; ſuas in Pā-
noniam abſportáſſet, vt illic procùl Byzantio inter
Chriſtianos vitam exigeret. Porrò vero diſcunt hoc
eius repentino interitu, qui huius mundi proſperis
ſucceſſibus fruuntur, nè ſe illis dedant. Nam tunc
vel maximè fallit vitæ proſperitas, cùm pręcipuè ar-
ridet. Sed quis hęc miſeris perſuadeat mortalibus?
Volunt eſſe beati in hac vita miſera, & tamen tum
plerunquè ſupremam adeũt calamitatem, cùm iam
ſe fore putant omnium beatiſſimos. Exempla ex-
tant innumera, ſed faſcinata hominum pectora per-
gunt ſuo more. Suprà diximus, Hieronymum La-
ſchum Polonum Byzantij id effeciſſe, vt Solimãnus
ingentibus copijs in Hungariam proficiſceretur, &
Iohannem Vaiuodam in regnũ reſtitueret. is igitur
Laſchus à Gritti cęde Budam, Iohanne rege iubẽte,
vocatus, tormentis ſubiectus eſt, vt Gritti cõſilia &
machinationes proderet. Atquì orante pro illo Si-
giſmundo Poloniæ rege, tandèm euaſit, & in Polo-
niam profugit. Non om̃inò pręter meritum in eam
calamitatem is incidiſſe videtur, quippe qui auſus
fuerit Turcas immaniſſimos Chriſtiani nominis ho-
ſtes in Hungariam euocare, ſcilicet vt dum Iohanni
Vaiuodæ gratificari vult, totum orbem Chriſtianũ
in ſummum diſcrimen vocaret.

Turca bellũ mouet Perſis & Afris.

Hoc ipſo tempore, quo Grittus è Thracia in Pā-
noniam abijt, Solimannus Turcarum princeps duo
ingentia terra mariq́ue bella mouit, impotenti quā-
dam arrogãtia totius orbis imperium ſibi pollicẽs,
ſi Perſas & Afros ſub iugum miſiſſet. Ex Africa enĩ
facilem ſe videbat aditum habiturũ in Hiſpanias, Si-
ciliam & Italiam. Erat tum illi Africæ inuadendæ
author & incentor Hariadenus Mityleneus Bar-
baruſſa, Algerij rex in Numidia proxima Maurita-
niæ, cuius crebræ victoriæ celebrem illum apud So-
li-

limannū reddiderant, adeò vt Byzantium ad se euocatum, inter Bassas annumerârit, & mari præfecerit. Is Hariadenus fratrem habuit Horuciū: vterque patre Mahometano in insula Lesbo nat⁹ est, arreptaq; biremi, piraticam exercere cœperunt sub Camale archipirata. Interim aucti viribus, nauibus, copijs, multaq; præda, Mauritaniam prædabundi adiêrunt. Algerij tunc duo fratres de imperio contendebant, alter in suam perniciem Horucij opem implorat. Eam non negat Barbarus, sed intereà gentis ingenium & vires explorans, animaduertésque Maurorum mobilitatem & inter se discordiam, ea occasione opportunè arrepta, Algerij regnū multis profligatis occupauit. Multa deindè prosperis successibus fortiter gessit: sed non diù ea prosperitate fretus, captus ab Hispanis & Mauris equitibus, neci datus est. Eius ferocissimi piratæ caput in Hispania circunlatum, multis lætitiam attulit: sed ea diuturna non fuit, succedente illi Hariadeno fratre eius, qui iam totius Africæ imperium spe deuorârat, maximisque sæpè cladibus Afros & Christianos deinceps affecit, multis ijsdemque prosperrimis terra marique partis victorijs, non è Christianis modò, verumetiam Mauris & Numidis, quos vehementèr attriuit. Eius igitur, vt dixi, fama permotus Solimannus, cùm è Pannonia turpitèr fugiens Byzātium reuertisset, eū ad se acciri iubet. Ille hoc accepto nuncio, incredibili afficit lætitia, moxq; cū egregijs aliqt muneribus Solimanno præsentandis, se dat itineri. Fuit eius aduentus gratissimus Solimanno, coram quo multa acutè & grauitèr dixit preter alia de rebus Christianorum, & quàm illi fœda inter se discordia distraherentur: de profligando item Muleasse Tuneti rege, quem multis modis criminabatur. Neç tamen interim deerant, qui inuidia quadam torquerentur, cùm eum cernerent existimatione

Horucius pirata neci datur.

crescere apud Solimannum, & iam cunctantiùs admittebatur ad Solimanni conspectum, tandemq; ab ipso Solimanno iussus est adire Abraimum, qui tum in Syria erat cum exercitu. Quanuìs autem sentiret id ad suam ignominiam pertinere, at tamen imperij cupidus, terrestri itinere adijt Abraimũ: à quo honorificè receptus, & per literas Solimanno egregiè cõmendatus, Byzantiũ redijt, susceptusq; ob Abraimi commendationẽ magna animorũ propensione, coram Solimanno rursùs multa de gerendo in Africa, contra Muleassem præsertìm, bello perorauit. Habebat autẽ secum Roscettem Muleassis regis fratrẽ, ante annos aliquot domo pulsum, quẽ Bassis ostẽtans, belli in Africa gerẽdi occasionẽ captabat.

Barbarußa fit Turcicus maris præfectus.

Solimannus multo iudicio perpensis, quę erant à Barbarussa dicta, illum Bassam creat, totius maris imperium ei defert, vexillum, sceptrum, gladium de manu tradit, & vt dicta factis p̃stet, hortatur. Ità ille cum ingẽti classe octoginta triremium & aliquot biremium, multa onustus pecunia ex ęrario deprõpta, vela ventis permittit, maximaque Italiæ littoribus damna dat, aliquot vrbibus captis & direptis, multis Christianis cæsis & interceptis. Indè adeò celeritèr in Africã flectit iter, vt priùs eò peruenerit, quàm ab Italia deflexisse putaretur. Fuit tum etiàm Romæ non parùm trepidatũ, & nisì prępotens Deus rebus Christianorum prospexisset, longè deteriora ab illa immani belua pati facilè potuissent. Ea autem in Africam traijciendi celeritate vsus est, vt Muleassem Tuneti regem imparatum opprimeret.

Libet hîc pauca quędam de Africa, itemq́ue Muleasse & Tuneti regno commemorare, quę legisse iuuet. Africa multas olìm Romanorũ colonias habuit, eò deductas ob soli fertilitatẽ, postquàm Carthago Romani imperij ęmula deleta fuit. Regebatur autem proconsulari administratione vsque ad Vandalorũ

Africæ historia breuis.

dalorum irruptionem, quos Belissarius protriuit. Posteà verò redacta est in Grecorum imperatorum prouinciã, qui quotannis duces & presides eò mittere consueuerunt. Postremò Saraceni Mahometicam superstitionem, pulsis Christianis, in eam vi & armis expugnatam inuexerunt, adeò vt etiàm in Illiberi, quam nunc Granatam vocant, Mauri sedem suam statuerint, & Cordubæ gymnasium cum insigni bibliotheca sit constitutum, vbì Arabicæ literæ ex professo iuuentuti traderentur. Fuerunt ibì non pauci egregia eruditione & preclaris ingenijs viri. Atquì non solis literis dabatur opera, sed etiàm militiæ: quo factum est, vt tota penè Hispania Punicis armis subacta sit. Verùm post sexcentos demùm annos nostra ferè memoria Ferdinãdus Hispaniæ rex insigni virtute & singulari Numinis fauore è tota Hispania, p̃sertìm verò Granatæ siue Betice regno, impuros Mauros exturbauit. Hisce temporibus in Aphrica plurimùm omnium opibus & imperij amplitudine valent Tunetani & Festani reges: sed Tunetani & imperij antiquitate & generis nobilitate precipuam sibi compararunt authoritatem. Ab ijs enim sacra & iura omnia peti solebant. Supra Tunetum itinere tridui vrbs est Caruenna: in ea templũ est peruetustum, & sacerdotum pro eius gentis ritu sanctissimorum collegium: eaque causa vrbs libera est & immunis: ibiq; Mauri & Numidæ ꝓceres etiàm è remotis apportati tumulantur, quòd putent illorum sacerdotum precipuam esse vim & efficaciã ad impetrandam ijs, qui illic humati sint, celestem beatitudinem. Ditio Tuneti regis octingentis ferè millibus passuum in ora ab occasu ad Orientem extendebatur. Festani verò in Tingitana Mauritania, quòd plurimùm armis & equitatu pollẽat, cum Lusitanis perpetuò belligerantur. Reliquæ regiones & oppida, precipuè circa orã, regulis, quos Sceccos vo-

Granatã obtinẽt Mauri.

Caruenna vrbs.

Ditio Tuneti regis.

cant, párét Porrò mediterranea loca Numidæ, vno nomine dicti Arabes, vagabundi incolũt, cum Afris bella gerunt, & pro more bella cient, alunt controuersias, perpetuò militiæ ſtudent, pecoris & agri colédi operam in ſeruos, præſertim Aethiopes, reijciunt, quandoquidem gentes omnes nobilitate ſe facilè anteire perſuaſum habent, originem ſuam ab vetuſta Pœnorum ſtirpe repetentes. Diuiſi in multa agmina à Nilo amne introrsùs ad Atlanticũ Oceanum extenduntur, & cùm incertis vagentur ſedib⁹, certis tamen pagorum finibus imperia præſcribunt. Viuũt admodùm parco & tenui victu: ficu ſicca, dactylis, pulticula atque acido lacte conuiuia finiunt: Si quid verò ex venatione aut falconum aucupijs, quibus præcipuè delectãtur, prędę ceperint, tum quidem epulantur. Equum pernicitate inſignẽ immenſo precio alioquì ſeminudi & egentiſſimi homines ſibi parant: is totius patrimonij eorum cenſus eſt. Nam ſi deſint bella, tota vita in latrocinijs & venationibus agitur. Vxores admodùm ſeruilitèr viris officia etiàm vilia exhibent. Vtuntur verò equites ęſtate iuxtà àc hyeme pellicea talari tunica, quippe quę & vẽtos poſſit arcere à corporib⁹, & in magnis ſolis ardoribus ab ęſtu corpora tueatur. Ità quidem illi perſuaſum habent, licèt apud nos ridiculum videri queat, ęſtiuo cęlo corpora pellib⁹ operire. Habent quoquè corporum frictiones, artuũ plicationes & cõtentiones, quibus exercitatiõibus & morbos depellunt, & à pharmacorum moleſta vexatione ſeſe tuentur, atq; ad multam pertingũt ſenectutem, ità vt plerũquè ſinè vllo doloris ſenſu inter familiaria ſuorum colloquia mortis debitum perſoluere videantur. Ex hac gente traxit originem Lentigeſia Muleaſſis Tunetaui regis mater, cui⁹ & hortatu & induſtria Muleaſſes regnum vſurpauit, qui ſanè fratres ſuos ferè oẽs, cùm eſſent duo & viginti, barbarica

Arabes.

Victus Arabum.

Veſtitus.

Corporis exercitationes.

Lentigeſia mater Muleaſsis.

barbarica crudelitate partìm peremit, partìm candenti ferro oculorum vsu priuauit:quosdam etiàm fratrum filios iugulauit,multaque alia sanè crudelitèr gessit in suum sanguinem & paternos amicos quosdam atque etiàm nouercas, vt non immeritò omnibus inuisum & odiosum se reddiderit, ob suam feritatem regno tandèm exutus, vtì dicemus. Habuit fratrem ipso natù maiorem, Roscetten nomine. Is multorum Numidarum ducum fretus studio,bellũ Muleassi fecit, sed re parùm felicitèr tentata,ad Barbarussam confugit,à quo nõ multò pòst Byzantium ad Solimãnum perductus est, & licèt in libera custodia,tamen in catenis ibì derelictus,sparsa interìm fama, Roscettem Solimanni beneficio & opera in Tunetanum regnum restitutum iri. Erat enim Muleasses iam plerisque admodùm inuisus, porrò Roscettis nomen longè gratiosius. Hac simulatione Hariadenus quædam loca Muleassis ditioni subiecta occupauit, persuasis populis Roscetten esse in classe, qui mite ac liberale ingenium præseferens, in ipsa quoquè Tunetana vrbe miro studio expectabatur, præsertìm aduentante iam classe Turcica,quę ex Tuneti arce cõspiciebatur. Interìm Muleasses pessimè sibi cõscius,à quibusdam admonetur vt fuga sibi consulat. Et ille quidem fugam inijt, at Hariadenus vrbe primùm multa omnium gratulatione susceptus est:vbì verò Roscettes nusquàm comparuit,Tunetani in tumultum versi,Muleassem reuocare instituunt, mox arma corripiunt, in Turcas magno impetu irruũt,ad arcem aduolãt, eamq; expugnare moliũtur,sed frustrà. Nam Turcæ magna vi in homines bellicę rei imperitos ex arce duabus portis erumpunt:fit tetra cędes ciuium: Muleasses ipse vix ęgrè euasit, liberalitèr ex illa fuga habitꝰ, & summa fide seruatꝰ ac defẽsus à Doraco regulo,cuiꝰ soror Muleassis mater fuit: mansitq;

Muleaßes fugit.

Turcæ occupant Tunetum.

apud eum vsque ad Caroli Cæsaris aduentum, qui fuso fugatoque Barbarussa, eum in regnum restituit, vtì pòst referemus.

Porrò Hariadenus magna annonæ penuria alijsque rationibus permotus, cum Tunetanis inducias paciscitur, blandaque oratione persuadet, vt in Solimanni verba iurare non dubitârint. Rebus Tuneti compositis, Numidarum principes, vt est eius gentis admodùm venale & mobile ingenium, facilè sibi conciliauit, ac deindè missis Turcis, vrbes tum mediterraneas tũ maritimas deditione recipit intra dies non multos. Ità tum Solimanno cessit Tunetanum imperium opera audacissimi piratę Hariadeni Barbarussæ. Non dubium quin ea res summoperè incommodatura fuerit Christianorum vicinis prouincijs, nisì Caroli Cęsaris virtute ex illo nido paulò pòst Turcica barbaries exclusa fuisset, vt breuì dicturi sumus.

Tunetani iurant Solimanno.

Hoc etiàm anno cùm Barbarussa Byzantio excederet, Solimannus cum ingenti exercitu in Persas mouit, bellum allaturus Tammaso Persarum regi. Iam enim Ismaël Sophus eius parens, qui ob multa fortia facinora Magni cognomen adeptus fuit, desierat esse in humanis, quatuor relictis filijs, è quibus natù maximus Tammasus patri in imperio successit: reliqui fratres amplissimis sunt prefecturis ex patris volũtate honestati. Porrò Tãmasus Ottomannorum genus vehementèr exosum habens, bellum animo meditabatur in Solimannum, vlturus iniuriam, quam à Selymo pater ipsius accepisset. Persico imperio subiectæ gentes, hodiè vno nomine Agiamij vocantur, & diuersam à reliquis Mahometanis plerique superstitionem sectantur, de qua iam suprà diximus, cùm de Ismaële Sopho ageremus. Fiebát interìm excursiones tum Persarum in Turcicas, tum Turcarum in Persicas ditiones, quæ quasi prę-lu-

Solimãnus in Persas monet.

Agiamij dicuntur oẽs Persis subiecti.

ludium graui inchoando bello facere viderentur. Vbi em̄ Solimannus didicit, quid Persæ molirētur, vt erat excelso & elato animo, vehementèr in bellū Persicum accendebatur, dolens nihilo minùs haud mediocritèr, à Christianorum infestatiōe hac se occasione distineri.

Erat inter Turcicos Bassas longè princeps Abraimus, qui in suū exitium, vt pòst dicemus, Solimannum vt bellum Persis faceret, plurimùm incitauit, quandoquidē incredibili & summa apud Solimannum gratia & authoritate pollebat. De hoc Abraimo pauca referre operęprecium fuerit, vt eius exemplo discant sapere, qui huius vitæ secundis vētis ad omnem volūtatem perpetìm fruuntur, sintq́; memores cōditionis humanæ, & quàm nihil certū, nihil stabile, neque diuturnum habeat vita pręsens. Abraimus ergò ignobili Epiri vico natus, Scandarbassæ magno apud Turcas principi à prima pueritia seruiuit. Ibì ergò Mahometica superstitione imbutus, (licèt sint qui putent eum nunquàm ex animo Christianismū deseruisse) pro mira ingenij dexteritate celerrimè didicit Arabicè legere & scribere, & pleraque alia, quibus longè gratissimus esset tum Scandarbassę ipsi, tum ipsius gynęceo, adeò vt Solimanno etiamnùm puero, ceu festiui & elegantis inprimis ingenij ac moris seruus, dono missus sit, cum quo paritèr educatꝰ, sensìm ad amplissimos ab illo honores, præfecturas, opes & dignitates euectꝰ est, Vesiris etiàm inter Bassas dignitatem adeptus, qua nulla maior dari potest. Quin etiàm regij scrinij sigillum Solimannus ei tradidit, & non modò ab intimis eum cōsilijs, sed etiàm voluptatū horarumq́; omnium comitē habere voluit, ità vt iam tanquàm Imperij consortem etiàm potentissimi quique eum suspicerēt & colerent, hac ipsa immodica gr̄a haud-dubiè certum illi exitium breuì paritura. Hac ergò

Abraimus princeps inter Bassas

Abraimi historia.

Vesiris apud Turcas dignitas.

fretus fiducia, Solimannum in Persas concitabat, Germanos omni tempore inuictos, minimè bello lacessendos dictitans: breui fore, vt ipsi mutuis contentionibus & dissidijs cōfecti, nullo negocio Turcis se absque vllo periculo diripiendos & occupandos præbeāt. Eius crebris adhortationibus inflammatus Solimannus, maximo Christianorum commodo ab Europa in Asiam arma vertit Fuit sanè idē Abraimus erga mercatores Christianos, haud obscurè id molestè ferētibus Turcis, animo liberali & perquàm humano, perpetuo atque mirifico eos patrocinio & fauore prosequutus. In diuersam autem sentētiam trahebatur Solimannus tum à matre sua, tum vxore Roxolana, quę ambę Abraimū oderant, nec rarò pseudoturcam & ex animo Christianum per contumeliam vocabant. Verùm muliebria consilia Solimānus facilè contempsit, Abraimum secutus. Itaque euocato vndiquè milite in Persas, Vlamane (qui à Tammaso profugus, ad Solimannum se contulerat) itineris duce vsus, in Armeniam contēdit. Vbì ad Caim eiusdem Armeniæ vrbē peruenit, summa cepit admiratio Turcas omnes, quòd nullus eis Persarū exercitus longo itinere occurrisset. Verùm Tammasi consilium erat, relictis vrbibus montes petere, donèc Hiberi & Albani leuis equitaturę, qui Persas cataphractos antecedere consuêssent, superuenirent. Ea re per exploratores cognita, Solimannus castra mouit, rectaq; ad eum perrexit. In eo itinere Taurisiū amplissimā vrbem absq; vllo maleficio ingressus, moxq; egressus, Sultaniā petijt haud procùl indè distantē, quæ olìm Persarū regia fuit, sed à Tamerlane Tartaro deuastata, adhuc vetusta dignitatis suę templorū ornamenta retinet. Ad eā vrbem aliquandiù hærēte Solimāno, ex vicinis altissimis mōtibus, quos niues perpetuę obsident, sæuissima erupit tēpestas paulò ante æquinoctiū æstiuum,

Tammasus abit in mōtium recessus.

Sæua tēpestas vexat Turcas.

vt

vt ex ipsis montiũ iugis prẹalta nix in cãpos, vbi Solimannus Tãmasum sustinebat, vẽtis propellentib⁹ decideret, & ea immanis procella Turcarũ taberna-cula disijceret, iumenta & vel maximè camelos grãdi numero perimeret, milites permultos extinguere, adeò vt nec Solimannus ipse multùm à periculo abfuerit. Auxerunt eam cladem noctis tenebræ, & timor hostis propinqui, licèt is longè abesset. Nõ deerant, qui magorum incantationibus eam tẽpestatem excitatam autumarent. Postera luce solis radij multis attulêre remedium iam frigore & metu attonitis. Solimannus nonnihil recreato exercitu in Assyriam proficiscitur, hortante Vlamane transfuga, ac nullo negocio potitur Babylonia. In ea vrbe Caliphæ sacrorũ principis sedes est, quem Mahometani reges omnes obseruant, isque ex veteri instituto & adoptat & confirmat Assyriæ reges, ità vt etiàm Solimannus ab eo insignia atque ornamẽta eius regni accipere voluêrit. Vrbs illa, si veteris structuræ ambitus expẽdatur, lõgè omnium amplissima est, libuitque Solimanno in ea hyemare: sed iã multa illic vastitas conspicitur, horti innumeri ẹdificijs coniuncti, agri quoquè aratris proscissi, ferarumque captiuarum & inclusarũ nemora. Frequens indè nauigatio est ad Ormutiũ Persici freti vrbem clarissimam, in qua hodiè Lusitaniæ rex suũ habet prẹfectum, & fides Christi catholica mirificè propagatur agente eodem rege, & ea in re Maiorum suorum clarissimorum Lusitaniæ règum, pietatẽ egregiè sectante. Nec fide carent quẹ ab antiquis scriptoribus de hortis pensilibus, de regia structurẹ admirandæ, & murorũ incredibili magnitudine prodita sunt, cùm hodieq; earũ rerũ vestigia nõ desint. Except⁹ est Solimãnus ab Assyrijs & Mesopotamiẹ populis mira propẽsione, ità vt p vrbes illarũ regionũ exercitus in hybernis collocaretur. Quæ deinceps

Turca potitur Babylonia.

Babylonia vrbs qualis.

cèps tum Solimanno, tum Abraimo acciderint, anno sequenti referemus.

Turca redit in Persidē.

ANno 1535. Solimannus, hortante Abraimo & Vlamane, in Tāmasum arma instaurat, egregiam quandoquè, vtì sperabat, ex Persis victoriā relaturus. Itaq; Taurisium reuertitur, Tammaso indè ad eius inopinatum aduētum in Coraxenos iterùm abeunte: vrbemq́ue amplissimam, licèt iussa facere paratis incolis, sęua barbarie militi diripiendā obijcit, & ipse quoquè multa ornamenta ex regis palatio parùm liberalitèr secum absportat Byzantium, pręter artifices sericos, seruos quoquè & delectam vtriusque sexûs iuuentutem, quorum erat ingens multitudo. Ea pręda onustus, cùm iam aduentantis Tāmasi fama increbresceret, redit in Mesopotamiam: nec eo in itinere abfuisset à periculo exercitus, nisì falconum & sclopetarum ictibus Persę absterriti fuissent. Verùm enimuerò iam Tāmasus Taurisium redierat, eumq́ue persequi statuit, sed cataphracti Persæ leuissimos Turcas equites insequi nō poterant. Interìm Delimenthes satrapa fortissimus petit à Tammaso certum expeditorum equitum numerum, cum ijsq́ue per nota itinerum compendia Turcas insequitur, eosq; iam nihil aduersi formidantes vndiquè inuadit, perturbat, opprimit, ità vt Bassæ ipsi vix euaserint. Vix vsquàm Turcæ maiorem cladem vel in pugna cruentissima feruntur accepisse, ablatis præsertìm tormentis atque tabernaculis, cunctisq́ue vasis castrensibus & impedimētis, atque insupèr plusquàm dimidia equorum parte desiderata. Fuit hoc ad tertium Octobris, quem diem posteà celebrem Persæ habuêre. Ea clades Solimanni animum vehementèr afflixit, omninoq́ue Byzantium redeundum statuit, interìm profundè ac dissimulantèr inexpiabili odio in Abraimum cōce-

Taurisium diripitur.

Ingens Turcarū clades.

cepto, qui ei huius infelicis expeditionis suasor fuisset. Vbi Byzantium redijt, atrox Abraimo multorum procerum conspiratione, quibus iam immodica eius potentia nimisquàm inuisa esset, inuidia conflata est, atque apud Solimannum gratia eius omnis conuulsa est, matre quidem & coniuge Solimáni, primis eius exitialis odij authoribus, quę ferre non poterant, ad serui vnius arbitrium tantum principem huc illucque impelli. Nam certum est, nulli ferè vnquàm tantum apud principem tributũ fuisse, quantum ipsi Abraimo: sed ea gratia in summum odium repętè mutata est, vt rectissimè admonuerit propheta Regius: Nolite, inquiẽs, confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus. Plurimùm verò Abraimi existimationem prę grauabat, quòd haud obscuris indicijs compertum esset, eum Christianorum rebus fauere, proptereaq; Solimannum à Carolo Cæsare & Ferdinando rege, itemque Venetis infestandis ad Persas reuocâsse. Erat enim Solimannus acerbo in Venetos animo, tum quoquè Carolum Cęsarem vehementèr oderat, quòd didicisset eum per legatos cũ Persis egisse, suspicareturque eum Tammaso tormenta per Lusitanos è finitima India suppeditaturum. Itaque Abraimus ingrati & perfidiosi erga Solimannũ animi conuictus, cùm circiter idus Martias in regiam fuisset admissus, acerbissimis verborum flagellis cæsus est, seuerissimeque à Solimanno obiurgatus, nec vllis lachrymis ad Solimanni pedes prostratus, sęuum eius animum flectere potuit. Nocte indè proxima, in puluino dormitans in cubiculo, cultro adunco, quem Solimannus carnifici de manu tradiderat, iugulatus est. Porrò sole orto supellex & pecunia eius omnis in fiscum relata est, nihilque ferè pręter dotem miserrimę coniugi relictum. Is hominis longè fortunatissimi exitus fuit. Contemplentur hæc, qui tan-

Abraimus perdit gratiam.

Psalm. 145.

Abraimus iugulatur.

tantopere venantur hominum gratiam, & nihil no[n] agunt, vt Principum fauore conciliato, ad dignitates, honores, diuitias capessendas proueha[n]tur. Extant aurea cuiusdam doctissimi viri carmina, quæ huc adscribere visum est:

Felix ille animi, Diuisq; simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Solicitat, non fastosi mala gaudia luxûs:
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla silentia vitæ.

In Anglia mutatio religionis.

Hoc anno per Angliam facta est religionis infausta & funesta mutatio, rege ob odium Pontificis, q[ui] eius nuptias probare noluit, côniuente, licèt anteà Luteri dogma acerrimè oppugnâsset. Hoc quoquè humanæ mutabilitatis exemplum fuit non facilè obliuioni tradendum, vt qui stat, videat nè cadat. Erant per id tempus in illo regno inter alios duo præcellentes viri, pietate & erudition[e] clarissimi, Iohannes Fischerus Roffensis Episcopus, & Thomas Morus regni Cancellarius, qui est apud Britannos proximus à rege magistratus. Ij, vtpote viri graues, neque diuortium cum Catharina probare, neque regis, caput Britanniæ se profitentis, sententiæ subscribere volebant. Id verò rex tulit animo periniquo, & Roffensi quidem maioris odij auctariu[m] fuit, quòd captiuum Pontifex in cardinalium ordinem cooptauit. Extant eius reuerendi antistitis aliquot præclara volumina, quibus tum Luteranam, tum Zuinglianam hæresim grauitate & maiestate Pontifice digna sic confutat, vt vix quisquam vnquàm illi respondere ausus fuerit: quanquàm vt illi non magnopere responderent, vel eo nomine adduci poterant aduersarij, quòd Latinè scripsisset, nec vulgus eius scripta posset intelligere. Id enim semper hæretici omnes nostrorum temporum vel maximè curârunt, vt popularis gratiæ auram captarent, sci-

Scripta Episcopi Roffensis.

licet

licet vt illis liceret suauitèr & mollitèr ætatem agere, nihil intereà morati, quòd tot miseros, simplices & idiotas homines in grauissima salutis suæ pericula cõijcerent. Hoc certè ex illorũ scriptis palàm editis, tum ex quotidiana viuendi ratione tam potest planum testatumq; effici, vt qui secùs hominibus psuadere volunt, quod conati sunt homines quidam medij vel neutrales, ij suã impudentiã toti orbi plùs satis prodãt. Quod quidem nos de sectarum authoribus & cõcionatoribus dictum præcipuè volumus, quos plerosq; perspicuũ est contra suam mẽtem & cõsciẽtiã longè alitèr & scribere & docere, quàm rem ipsam se habere non sint nescij. Nam sæpissimè apertè mentiuntur: quod non facerent, nisì de industria in errore versari decreuissent. Sed ad rem reuertamur.

Rex Angliæ cernens neque Roffensem neq; Morum sibi obtemperare velle, vtrunque capite dãnauit per suos administros. Roffensis quidẽ ad X. Calend. Iulij, Morus autem ipsius Iulij 7. die capite plexus est. Roffensis certè multis annis diligentèr inuigilando gregi suo, administrandis sacramentis, assiduitate docendi tum voce, tum scriptis, mira quoquè liberalitate in egenos, benignitate ĩ studiosos, verum ac legitimũ egerat Episcopũ, ità vt eius aula nihil ferè à monasterio differre videret. Nec dubitauit conatib⁹ regis verbo ac scripto se opponere, nè suam cõscientiã negligeret, tametsi ea re exitiũ sibi pararet. Nolebat enim salutem Regis dissimulando negligere, sed vt verus Episcopus veritatem libera voce professus est ad supremum vsque spiritũ, adeò vt rum quoquè cùm in eum proditorũ immane supplicium esset constitutum, atque pronunciata eius horrendæ necis sententia, hilari & placido vultu intrepidus permaneret. Sed quia senio grauis, multisque vigilijs & studijs confectus erat, in mitiorem

Roffensis capite damnatur.

ea sententia mutata est, quòd vererentur antè exhalaturum spiritum, quàm rheda trahave, vt moris est, tractus ad supplicij locum perueniret. Itaque X. Calendas Iulij productus in planitiem, constanti & alacri vultu populum est allocutus, ac primò quidem regi & regno benè precatus est: deindè prece ad Deum fusa, illi se commendauit, atque ità securi caput præcidendum obiecit. Apud Anglos enim non ense, sed securi plectuntur rei, capite in truncū inclinato. Is exitus fuit clarissimi atque doctissimi Pontificis, postquàm iam diuturni carceris molestias pertulerat.

Morus capite plectitur. Breuì pòst etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò se Cancellariatu abdicârat, eundem vitæ exitum habuit. Videbat enim vir prudentissimus quorsùm tenderent Regis consilia: itaque nè cogeretur de innocentibus sumere supplicium, illi amplissimo muneri spontè renunciauit. Cùm autem Regis nuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus, & perpetuo carceri addictus est. Porrò hoc anno mense Iulio eductus ex arce Londoniensi, sistitur iudicibus à Rege designatis. Ibat debilis scipione fultus longo itinere, sed vultu animum minimè perturbatū præ se ferente, donèc ad locum ventum est. Ibì primùm hortari eum cœperunt ad resipiscētiam, sed ille Deum rogat, vt in sententia ipsum confirmet. Deindè obiecta diluit, licèt multùm iam debilitato corpusculo ex carceris diuturnitate & morbo: q̄ res permouit iudices, vt allata sella dum se purgat, sedendi habeat facultatem. Ijs peractis, vocati sunt ex gentis instituto Duodecimviri, vt inter se consultarēt, num Morus in decretū Parlamēti malitiosè peccasset. Illi breui inter se habita deliberatiōe, reuersi ad Iudices, aiunt, Gylthi, hoc est, reus est mortis. Mox à Cancellario in eum prolata sententia est. Tum ille men-

mentem suam coram omnibus explicauit de Decreto Parlamenti, quòd rex esset habẽdus caput Ecclesiæ Anglicanę, aitq; totis septem annis se diligentissimè veterum scripta & concilia euoluisse, nec tamen vsquàm inuenire potuisse, hominem laicũ vel secularem caput esse posse Ecclesiæ in rebus Ecclesiasticis. sed interstrepebant quidã, nec oratiõe eius permoueri potuerunt, licèt esset solidissima. Indè reducitur in carcerem, vbì priusquàm ad turrim vẽtum esset, miserandũ accidit spectaculum. Erat Moro filia Margareta elegãti forma, optimis moribus, rara eruditione. Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam sententiam, pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota, per medios satellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat, nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertìm testata est, nempè summam pectoris sui ægritudinem & angores. Verùm pater, satellitum permissu, constanti vultu iussit eam missos facere eiusmodi singultus, & animo infracto ferre præsentem rerum statum. Sic enim, inquit, visum est Deo: & tu iampridèm conscia es arcanorum pectoris mei. Iam verò Patre ab illa decem vel duodecim passibus progresso, illa non ferens immodicos doloris aculeos, ex tam præsenti parentis amãtissimi periculo eius animum vehementèr pungentes, rursùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeuntẽ, sed ab illo neq; lachrymas vllas fundente, neq; faciẽ in rugas aut mœrorem cõtrahẽte, hoc solùm audit, Vale, & Deum ora pro salute animę meę. Fuit ea hauddubiò grauis tentatio tanto viro. sed qui iam pro veritate semèl vitã cum sanguine ꝑfundere prorsùs deliberârat, Christi amori omnem quantunuìs ꝓpinquorum amorem posthabuit, vt se verum & inuictũ Christo martyrem consecraret. Ità quidem nos de tali viro sentire congruum est, qui cùm posset in il-

Mori oratio.

Ad Morum filia accurrit.

Virilis pectoris constantia.

lo regno rebus omnibus esse florentissimus, tamen nè Deũ offenderet, ipsam quoquè vitã perdere maluit. Idem autem ipse, cùm esset regni Cancellarius, quandiù rex Catholicam tuebatur religionẽ, seuerè in eos animaduertere solitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hæreticum sequerẽtur. Deindè septimo Iulij caput illi præcisum est.

Calẽdis Iulij damnat⁹ est, 7. Iulij capite trũcatus.

De eius itemq; clarissimi Roffensis Episcopi morte, ità quidam scriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij, septimo Iulij, vt diximus) obtruncatus est in Britannia Thomas Morus, non minorem constantiam in iudicio & supplicio pręse ferens, quàm iniquissimo Athieniensium senatusconsulto condẽnatus Socrates: Paucis diebus ante illum interfecto Episcopo Roffensi, in quem regis furor nõ alia causa vehementiùs exarsit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice esset cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffensis inditum stipiti, multis diebus omnium oculis fuit expositum: quod non modò non contabuisse, verùm etiàm multo venerabilius esse factũ ferebatur. Vbi is rumor percrebuit, mox amotum est loco. Et nè quid in Mori capite existeret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immanissimum. Renouata est Thyestæa fabula, & caput eius non nisì longa coctura maceratum, quò celeriùs difflueret, hastili est impositum. Hæc ille.

Reginaldus Theologus.

Eodẽ anno 15. Aprilis Reginaldus Doctor Theologus, omni virtute, & trium linguarũ atque omnium rerum diuinarum cognitione præclarè instructus, ex Abbatia Londinensi, quã Sion vocant, professione Brigittanus, itemque alij nonnulli religiosi & seculares Iudicibus sistuntur, tanquàm qui sententiam Parlamenti nollent admittere. Ibi Doctor ille Reginaldus inter alia palàm dixit, Si rex sciret quàm malè ipsi persuasum esset à quibusdam regni pro-

pceribus, grauissimè indignaturũ malis cõsultoribus. Tũ verò mox illi indictũ est silentiũ. Hoc enim malè fortassis sibi conscij ferre nõ poterãt. Et dolendum est certè, q̃ non rarò optimi principes improbissimorũ hoĩm prauis cõsilijs trãsuersim agunt, & faciũt plerũque quod alioqui nunq̃ attentassent, si aliena fraude deprauati nõ essent. Deindè iussus est ad quædam respõdere, quod cùm faceret magna libertate, rursùs silere iubet. Vbi porrò audiuit mortis in se latã sententiã, Hoc est, inqt, iudicium huius mundi. Petijt aũt bidui triduíve spatiũ sibi p̃mitti, q̃ se ad mortẽ p̃pararet: sed respõsum est illi, hoc iã nõ in iudicũ, sed regis arbitratu & clemẽtia sitũ esse. Tũ ille, Credo, ait, videre bona Dñi in terra viuentiũ. Iohan. 12. Psal. 26.

Per idẽ tempus Carthusiani quoquè Londineñ in regis irã incurrerũt, q̃ nollẽt eũ caput Anglicanę Ecclesię agnoscere. Erant in ea Carthusia multi religiosi fratres & Patres, inprimis p̃fect⁹ cœnobij, quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon, cuius fuit insignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno grassaret, & iam Carthusianis periculum impenderet, casu Londinũ alij duo Carthusiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Augustinus Vuebster. Cum ijs Prior Iohannes Houhthõ accessit Thomam Cromuel regni Cancellarium, sperans se ab illo impetraturũ, nè ipse cum suis cogeretur in regis verba iurare. Vbi preces suas submisfsè admodùm proposuit Cancellario, hoc solùm consecutus est, quòd mox tanquàm regi rebellis, cũ alijs duobus Prioribus in carcerem cõiectus est. Ibì postquàm hebdomadam vnam exegerunt, Cancellarius cum plerisq; alijs Regis cõsiliarijs venit, hortaturq; vt abiurato pontifice, Regem caput Ecclesię tam in ecclesiasticis quàm politicis rebus profiteãtur. Responsum est illi à patribus negatiuè. Non eñ sic didicerant ab Ecclesia Catholica. Itaq; iussi sunt

Carthusiani Lõdinenses.

Tres Priores in carcerem coniecti.

iterùm in cuſtodiam recipi. Deindè ad certum diē
producti ſunt in Concilium, rurſumque vt conſen-
tirent admoniti, conſtantèr reſponderunt ſe nec in
minimo velle ab Eccleſiæ ſententia diſcedere. Mox
adhibiti ſunt Duodecimviri, iuſſique inter ſe tracta-
re, num mortis rei eſſent Patres illi, qui nollent in
Parlamēti ſentētia acquieſcere. Illi deliberandi ſpa-
tium proferūt in craſtinum. Interìm cùm eſſent viri
boni, ſtatuunt illos innocētes ꝓnunciare, & nequa-
quàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem
ſicutì erat, miſit ad eos qui percontaretur, cur ſen-
tentiam cunctantiùs proferrent. Reſpondent ſe nō
eſſe auſos in tam inculpatæ vitæ homines necis ſen-
tentiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius perce-
pit, ira percitus, eueſtigiò iubet eis renūciari, ſi qui-
dem illi non inueniant vndè eos reos pronuncient,
ipſos reorum pœnam ſubituros. Cùm verò nec ſic
flecterentur, ipſe eos adijt, & crudeles minas inten-
tans, eò parùm firmos adegit, vt maieſtatis eos con-
demnārint. Quod cùm poſtera luce feciſſent, à Iu-

Damnantur à Iudicibus.

dicibus lata in eos ſententia eſt, quæ ſolet in reos
maieſtatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinque
diebus illic manſerunt, multas interìm perpeſſi mo-
leſtias. Poſteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij.
Itaq; trahæ impoſiti, immò reſupini toto corpore
alligati, per totam vrbē ad locū vſq; ſupplicij, qui à
carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus
modò per aſpera, modò per cœnoſa & lutulēta paſ-
ſìm obuia loca raptantur. Vbì eò ventū eſt, primus
ſoluitur Prior Londinenſis Carthuſię. Carnifex fle-
xo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat
veniā crudelis ipſi mortis inferendæ. Id ille magno
facit affectu, complexus hominē, & tum ꝓ illo, tum
pro cæteris Deū orans. Tum verò ſcalam aſſcendere
iuſſus, obtēperat incunctantèr. Ibì vnus ex conſilia-
rijs Regis, qui illic cū multis hominū millib⁹ adſta-

bant,

bant, rogat nũ regi & Parlamento consentire velit, impunitaté pollicens, si id faciat. At ille palàm testatur, se solo Dei timore, nõ vlla in Regẽ suum rebellióe adductũ, id facere neq; posse, neq; velle: immò mâlle pati omnia, quàm vel latũ vnguem à decretis Catholicæ Ecclesiæ deflectere. Porro, inquit, orate pro me, & misereat vos fratrũ meorũ, quorũ Prior immeritus fui. His dictis, breui spatio impetrato, legit sex primos versus Psalmi 30. Mox euersa scala, mansit pendulus, crasso fune de industria illigatus, nè p̃focaretur. Atquì subitò alius quidã funem p̃cídit priùs quàm moreretur, sicque lapsus in terram, paulùm palpitans ad se redijt. Nec mora, raptus in vicinũ locũ, & vestibus om̃ibus magna vi nudatus, trahæ rursùs nudus alligatur. Primò carnifex vnrenda præcídit, deindè ventrem scindit, & viscera omnia in igné proijcit, corde transfixo. Quę omnia vsqueadeò constantèr & placidè tulit, vt & pręsides & reliqui omnes nõ mediocritèr demirarẽtur. Caput indè truncatum est, & corpus quadripartitum. Idem supplicij genus reliqui duo Priores & Doctor Theolog⁹ Reginaldus, & quidã presbyter secularis Ioãnes Hailus, magna constãtia p̃pessi sunt. Nullus in his omnibus neq; in vultu pallor, neq; in sermone trepidatio, neque in vllo corporis gestu mortis formido apparuit: eodẽ habitu in teterrimo supplicio perseuerârũt, quo fuerant incolumes, nimirùm spiritu eos veritatis corroborante. Alia ratio est eorum, qui pro suis sceleribus vel prauis opinionibus pœnis subditi, hilaritaté & constãtiam pręse ferũt. Ea enim nõ constãtia, sed pertinacia est, prauo animi errore, non recta ratione, concepta, cùm vtiquè non pœna faciat martyrem, sed causa: ità vt valdè ridiculi, immò insani sint huius ętatis sectarij, qui magna conscribunt martyrologia eorum, qui non fidei, sed hæreseos nomine apud Catholicos suppli-

Prior Londinens. suspenditur.

Horrendum supplicium.

cijs affecti sunt: quasi verò apud posteritatem illorũ memoria venerationi, & nõ execrationi potiùs, futura sit. Sed his omissis, ad nostros reuertamur: qui cùm tam immanitèr excruciarentur, rogabant principes & reliquos circunstantes omnes, vt cõstantèr ad supremum vsq; spiritũ benè viuerent, Regi fidelitèr seruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non essent à Dei & Catholicę Ecclesię placitis aliena. Corporum membra aliquandiù cocta, diuersis Londini locis suspẽsa sunt, & capita stipitib⁹ infixa.

Nondùm tres elapsæ erant hebdomadę ab horũ patrum nece, & ecce quidam vilissimi homunciones à Cancellario copiam petunt & facilè impetrãt quosdam alios Carthusianos Londinẽses diuexandi. Itaque Carthusiam aduolant, & Vicarium Hunfridum Middelmore, Vuilhelmum ex Newe, & Sebastianum Nendegate sacerdotem impotenti insania adducunt cum ignominia ad putentissimũ carcerem, atque illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura cõstringunt atrocitèr, ità vt perpetuò erecti starẽt, nulla permissa facultate corporis exonerandi, quod necesse erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia molestiam creare. Posteà seorsìm concilio sunt exhibiti, & cùm constantèr responderent se nolle ab Ecclesia Catholica deficere, & validis ratiõibus & scripturæ sentẽtijs ostẽderent, Regẽ sibi nõ posse vendicare Ecclesiasticã authoritatẽ, idem suppliciũ, quod superiores, perpessi sunt die 16. Iunij. Erant quidẽ omnes tres ætate iuuenes, sed animo cani, & præclara prosapia, nec mediocritèr eruditi. Et Sebastianus quidem in ipsa Regis aula fuerat enutritus. Verùm edocuerunt illi nos suo exẽplo, pro Christi & veritatis amore cõtemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthusiani Londinenses in fœtidissimum carcerem protrusi, inibì vitam breuì cum morte cõmutirunt, vno

Tres alij Carthusiani mittuntur in carcerem.

Afficiuntur supplicio.

9. alij Carthusiani moriuntur in carcere.

vno dèpto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, sed tandèm idem supplicij genus perpessus est. Multùm laboratũ est annis aliquot, vt Carthusiani Londinenses Regi cõsentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulsati sunt. Pauci quidam versutissimis hominum fraudibus decepti, specie quidem visi sunt in verba Regis iurare, sed animo prorsùs detestabantur. Verùm horũ imprudens simplicitas hoc pmij adepta est, quòd cùm seruãdæ Carthusiç Londinẽsi causa simulatè iurâssent, illa prima oĩm deleta est, monachis indè omnibus expulsis. Alij quoquè duo Carthusiani Londinenses anno 1537. quinto Idus Maij suspensi catenis, tam diù in patibulo hæserunt, donèc ossa omnia deciderent. Dicebãtur illi Iohannes Rochester, & Iacobus Wannert. Præter hos ob eandem causam supplicio affecti sunt Ioannes Trauersius Doctor Theologus in Hybernia, & Ioãnes Stoneus Augustinian⁹ Cantuariç in Anglia. Stone⁹ quidẽ tenebatur aliquãdiù in carcere, ibiq; ad solita Christianorum arma confugiens, precibus & ieiunio triduano sinè intermissione se dedit. Ibì tum ad eum vox facta est, licèt neminem videret, quç eius appellato nomine, iussit eum infracto animo pro ea, quam professus eràt, sententia mortem oppetere. Multùm indè ille confirmatus, permansit constans, nec vllis vel minis vel terroribus potuit à sententia deduci, maluitque fortitèr mori pro iustitia, quàm regis parére voluntati. Porrò Trauersius scriptis quibusdam Romani Pontificis primariam authoritatẽ cùm defendisset, eo nomine accusatus est: & rapt⁹ ad tribunal, nõ negauit, sed extẽsis digitis, His, ait, ea cõscripsi, nec me ei⁹ facti vnq̃ vel pœnituit, vel Deo benè propitio pœnitebit. Igitur dictata in eũ mortis sentẽtia est, grauiq; de more suppliciũ sũpta. Accidit ibì res admiratiõe digna, quã narrãrũt illi, qui pſentes huic spectaculo interfuerunt.

2. alij in crucem acti.

 Cùm

Cùm carnifex manum illam amputâſſet,& ſpectáte populo in ignem conieciſſet, reliqua parte exuſta, pollicem cum proximis duobus digitis, quibus ſolemus literas pingere,nulla ratione ignis,licèt idétidèm inflámatus,abſumere potuit. Quo inſigni miraculo Deus,martyrem ſuum cauſam bonam tuendam ſuſcepiſſe, declarare voluit.Cauſa enim, vt rectè ait Auguſtinus, martyrem facit, nō pœna. Prætereà malè habiti ſunt & ad vnū omes in carcerem coniecti patres Franciſcani, qui Obſeruantes dicuntur,quòd etiàm illi,regi aſſenſum præbere nollent, Eccleſiæ Anglicanæ caput ſeſe dictitanti.Vtrùm autem ex eorum numero aliqui neci dati ſint, incertū habeo.Hoc pacto accepti ſunt,qui in bona cauſa defendenda eā declarârūt conſtantiā, quam & religio Chriſtiana, & ipſi9 cauſæ æquitas flagitabat.Verùm non diù impunè tulerunt,qui illas cędes innóxiorū hominum patrârunt. Nam ipſe Thomas Cromuel Cancellarius,poſt Carthuſiam Londinenſem direptam & vaſtatā, intra biennium capite punitus eſt, vtì nè quis confidat in principibus. Certè valdè impium eſt, vt poſſis humanam aucupari gratiā, omné cōtemnere legem diuinam: & qui huiuſmodi ſunt, non immeritò principum alieniſſimos etiàm poſt ſummam gratiam animos experiuntur. Alij quoquè alias perpeſſi calamitates,non diuturno gaudio potíti ſunt. Porrò inſignis illa Carthuſia mutata eſt in officinam ſcelerum, vbì ſcortationi, palæſtrę & ludis vacaretur. Et hæc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangeliū: Diuinas laudes, Ieiuuia, Preces, Vigilias,carnis Caſtigationes, quibus anteà illic vacari ſolebat,tolerare non poteſt.Et ea cauſa eſt, ꝙ hæc noua noui Euāgelij dogmata,tam cupidè à pleriſque cæcis mortalibus ſuſcipiuntur, quia iucunda ſunt & plauſibilia carni.O ſatanę verſutiam. Sed illi timere debét,quod in Iob dicitur:Ducunt in bonis

Cromuel capite plectitur.

dies

dies suos,& in puncto ad inferna descendunt. Et Iob 21.
quod Christus ipse in suo Euangelio,Væ qui ride- Luca 6.
tis,quia flebitis. Hoc sanè permultis locis fecit Luteri
Euangelium,vt monasteria vel prorsùs euersa, vel in prophanos vsus mutata sint,scilicet vt extincto
cultu diuino,ad Mahometanam insaniā sensìm deuoluamur,aut certè in Ethnicismum, vt iam aliquot
fit locis,relabamur. Oportet reuerà non Christi, sed satanę spiritum esse, qui ferre nō potest laudes
Dei,studium perpetuæ continentię,contemptū mundi & voluptatum om̄ium,vigilias,ieiunia, preces,
voluntariam paupertatem, propriæ voluntatis abnegationem:quę quidem & id genus alia pietatis
exercitia certum est nusquàm magìs, quàm in benè institutis monasterijs, viguisse & vigere. Sed ea,hortante
Lutero, vastata & prophanata sunt, adeò vt ipse Luterus Cœnobium Augustinianum occupauerit,
vbi anteà multi fratres solebant Deo seruire. Et ipsa quoquè Carthusia Londinensis, de qua nūc
agimus, postmodùm data est cuidam militi, qui ex ea struxit sibi palatium, templum mutauit in triclinium,&
totum ferè cœnobium euertit. Paulò antè in eius Carthusiæ templo Regis tentoria & arma bellica
tanquàm in armamentario reponebantur, imagines nō modò diuorum quorumlibet, sed etiàm
ipsius crucifixi Seruatoris,quæ nos tantæ charitatis admonere debent,cultris cōciderunt,& pedibus
calcârunt. In ipsis sacris aris saltârunt, & aleis luserunt, choreas duxerunt, multaq; alia valdè detestanda
perpetrârunt,cuiusmodi & Arrianos olìm fecisse legimus. Ea verò cœnobiorum euersio etiamsi
nihil prętereà mali haberet, tamen vel ob hoc pniciosa nimiùm est, quòd innumeri homines inopes,
mendici, calamitosi fraudant̄ eleemosynis,quæ illic largissimè pręstari solebant. Nunc postquàm à
nobilibus vel alijs prophanis hominibus sunt occu

Carthusia mutatur in castrum.

pata, citiùs lapidē quàm panē ad fores ſtipē poſcens retuleris. Eſt & aliud, quod mercatores peſſimè habet, qui etiàm licèt infecti Luterano dogmate, tamē māllēt cœnobia pleraque minimè euerſa, quāquàm ferre non poſſunt Mendicantium Ordinum monaſteria. Cauſam huius quādoquè audiui ex quodam mercatore egregiè Luterano, qui quotiès Luteri nomen promebat ore, nudabat caput honoris cauſa. Aiebat ille propterea ſe dolere extincta monaſteria, quòd olim nobiles conſueuiſſent proles ſuas in ea intrudere, & facultates ſuas relinquere illis liberis, quos domi retinendos cenſuiſſent, & tum nobiles fuiſſe locupletes, nec opùs habuiſſe rapinis & cædibus. At nunc poſtq̄ deleta ſunt Cœnobia, puellos & puellas inire coniugia, indè grandè examē nobilium liberorum exiſtere, qui cùm ex parentū facultatibus, inter ipſos pro rata cuiuſque portiōe diſtributis, non poſſint tantum conſequi, vndè ſic viuant quemadmodùm habet nobiliū cōſuetudo: iam nobis, inquit, mercatoribus iter agentibus inſidiantur, merces noſtras diripiunt, atq; ex rebus noſtris pdas agunt. Ità ille Luteranus nō propter Ieſum dolebat ſubruta monaſteria, ſed ꝙ ipſis iam non liceret tutò iter facere. Verùm ſi malū eſt eſſe monaſteria, vt Luteri habet euangeliū, nō debēt tolerari priuati cauſa cōpendij vel lucri. Si aūt malum nō eſt ea eſſe, cur nō etiàm ferant Mendicantiū fratrum domos, cùm tamen ex illis plerunquè plurimùm capiant ſolatij & ſubſidij ſpiritalis, dum ab illis vel in confeſſione vel in ſacris concionibus & multis alijs modis, rectè ac piè inſtituūtur? Sed hoc ipſum ſcilicèt dolet malo dæmoni, & ideò dedit operam, vt Mendicantium Ordines prorsùs profligati ſint, vbicunquè Luteri Euangeliū dominatur. Sed & alia omniū Ordinum cœnobia innumera aut deſtructa, aut miſerè expilata & deformata ſunt, iacetq; prorsùs omnis cultus diuinus,

Mercatores Luterani vellēt ſalua cœnobia.

Cœnobia euertit Luteri euāgelium.

diuinus, nisi quòd nominicis diebus apud sectarios in templo conueniũt Euangelici fratres & sorores, & ibi aliquem Germanicè vel alio idiomate vulgari psalmum cãtillant, suamq; cœnam peragunt, nihil à prophano conuiuio discrepantem, cùm plerunquè nõ sint sacris initiati, qui illis cœnã suam cõficiunt, vt ideò quoquè corpus & sanguinem Domini cõficere nõ possint. Si qui verò inter eos sunt apud Catholicos sacerdotio initiati, illi si conficiunt Eucharistiam, tamen negant manere corpus & sanguinem Christi extra sumptionem. Indè fit, vt ędituus quod superest vini, plerunquè secum domum absportet, hilaritèr cum suis inter edendum illud potitans, nõ absq; summa contumelia tanti sacramẽti. Nam licèt illi negent esse verum sanguinẽ, nõ tamen ꝓpterea desinit esse verus sanguis, si sit semèl ritè consecratus. Sed ad institutum redeamus.

Hoc anno rebus tam prosperè ad Luteri voluntatem in Anglia pręter eius expectationem fluentibus, magis etiàm ferocire cœpit. Scripsit acerbè & suo more calumniosè in principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocans eos seditiosos & rebelles Cęsari, atq; fures Dei, vt q neque Deo, neque verę Ecclesię Christi, (scilicet Luteranę) neque Cęsari aut vlli potestati obedire dignãtur. Sed hæc citra dubiũ in nullũ veriùs quàm Luterum ipsum & eius similes quadrant, qui sic Papæ iugũ excusserũt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & quidem vel maximè seditiosè, in Cardinalẽ Moguntinum, idq; in hunc modum, quanuis Teutonicè: *Si ciues Hallenses & subditi prouinciales Archiepiscopatus Magdeburg. Episcopum Moguntinũ tyrãnum suũ Cardinalem expellerent aut interficerent, iustè facerent ei.* Vbi verò Christus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, scribas & Pharisęos vestros interficiatis, rectè facietis? An nõ potiùs dixit, Super Cathedram Moisis

Luterus in Catholicos principes.

Nota seditiosum scriptum.

Matth. 23. Moisis sederunt scribę & Pharisęi: Oĩa quęcunque dicunt, facite? Quòd si Catholici scriberẽt subditis principũ Luteranorũ, Præclarè egeritis, si tyrannos principes vestros tuleritis è medio, quas turbas Luterus cum suis concitaret? Quid verò futurum est in orbe Christiano, si liceat subditis priuata authoritate vel expellere, vel trucidare suos principes? Dignus ergò Luterus erat, cùm ad huiusmodi nefariũ scelus, Cardinalis Moguntini subditos incitaret, qui seditiosorum pœnas lueret. Mirũ est, nusquàm videre potuisse homines, quàm nihil Luteri Euãgelium cõsentiat cum Euãgelio Christi: tum quoquè, quàm ille nusquàm sibi cõstet, sed tam sit in doctrina varius & inconstans, quàm se illi diuersa scribendi argumẽta obtulerũt. Hęc verò idcircò sępiùs repetuntur, vt vel posteritas discat nostro magno malo sapere. Vt autẽ in Moguntinũ Principem tam impotentèr Luterus incurreret, ea res in causa fuit, ꝙ is princeps iusserat subditos suos Luteri fermento deprauatos, rebus suis distractis, aliò emigrare, nè reliquos inficerẽt: quę quidem non tyrannica fuit, sed admodùm tolerabilis mulcta, nisi quòd Lutero licuit dicere quicquid libuit. An non verò Luterani Magistratus in Anabaptistas gladio animaduertunt? Cur id non repræhendit Luterus?

Per id ferè tempus fuit quidam Hallæ Saxonicæ ciuis, eiusdem Cardinalis subditus, nomine Casparus Querhamer, homo laicus, sed non planè stupidus. Is mira Dei ꝓuidẽtia in summã Luteri ignominiã miro studio magnaq; solertia ex diuersis Luteri scriptis collegit xxxvj. pugnantes & planè cõtrarias sententias de communione Eucharistiæ sub vna vel vtraq; specie, easq; in magnã digessit tabulam, quæ possit ad parietem suspendi. An nõ verò longè turpissimũ est, in re tanti põderis tam esse variũ & nunquàm sui similẽ? Et ità quidẽ in hoc vno articulo il-

Casper Querhamer.

le lubricus & varius fuit. Quis verò etiàm de alijs articulis eius antilogias vel numerare sufficiat? Verùm ille laic⁹ posteà in bello Smalcaldico malè mulctat⁹ est ab Euāgelicis. Fertur enī ad virilia ligato fune demiss⁹ in puteū, illicq; diù tort⁹ cùm in catholica fide constantissimus permaneret, rursùs extractus fuisse. Eant sanè Luteri symmystæ, & quantùm velint sui Luteri Euangelium laudibus vehant: veniet, veniet ille dies, quādò eos vehementèr pœnitebit, sed serò, tam inconstantem doctrinam non toto pectore esse execratos: nec habebunt quod in suî excusationem adferant, quandò ea inconstantia vel sola abundantissimè docere potuit, Luteri Euangelium non alium quàm ipsum mendacij parentem, satanā habuisse authorem, vtì iam sæpiùs dictum est.

Hoc anno ipsis ferijs diui Iohannis Baptistę Monasteriū Vuestphalię metropolis expugnatur. Quę ibi tum gesta sint, iam suprà diximus.

Eodem anno conati sunt Anabaptistę Amstelredamum insigne Hollandiæ emporiū fraude & dolo obtinere, sed frustrà. Fuit per id tempus Frisia quoquè ab ea hominū peste vindicata. Inuaserunt Anabaptistæ Amstelredamum nocturnis horis, Senatū vi occupant, vigiles & plerosq; ex Senatu perimūt: sed tandèm superati, pro meritis pœnas luunt, easq; valdè acerbas. Habuerunt episcopum quendam suum, cuius caput affixum palo, in vrbis turri colloca tum est. Iam paulò antè insigne quoddā Frisiæ cœnobium aquarum ambitu egregiè munitum occupârant, sed Frisię præfectus opportunè illorum conatibus occurrens, iugulauit omnes fortissimè repugnantes, in quibus etiàm virgines quędam erant, quas ob pertinaciam eadem pœna inuoluit. Faxit prępotens Deus, vt ea hominum lues principum & magistratûs negligentia & dissimulatione non maiora indiès accipiat incremēta, & rebus Christianis

Anabaptistæ inuadūt Amstelredamum.

ma-

maximam adferat cladem & calamitatem. Iam enim non paucis Germaniæ locis licet eis impunè degere, atque sensìm apud Catholicos quoquè in magnas vrbes irrepunt, & sic paulatìm coalescunt & augescunt magno Reipublicæ detrimento.

Catharina regina decessit.

Hoc anno 8. Idus Ianuarij in Anglia diem vitæ extremum clausit optima & constantissima Herois Catharina, quam rex Angliæ Henricus VIII. malè persuasus, à se separârat, cùm iam viginti annis eam in matrimonio habuisset. Ea quidem post diuortium illud infaustum, se contulerat in Comitatum Bedfordiensem ad villam regiam, quam appellant Kymbalton, cęlo parùm salubri sitam, vixitque illic admodùm religiosè & sanctè, magnoque animo illam separationem fortitèr perferens, quanquàm non dubium est, acres illam interdùm animi dolores sensisse, quòd videret regem parùm memorem salutis suę, ipsa contempta, Annam Boleniam sibi copulauisse. At hoc mense & anno grauitèr laborans aduersa valetudine, misso ad illam ab Henrico rege Cæsaris Oratore, saluere iussa est. Porrò sexto pòst die sentiens mortem adesse pro foribus, vocat ad se ancillam non indoctam, eique ad regem dictat Epistolam in hæc verba: Domine mi Rex marite sempèr charissime, salue. Iam aduenit hora mortis meæ, in quo temporis puncto amor facit, vt te paucis admoneam de salute animæ tuæ, quã debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quam & me in multas miserias, & teipsum in solicitudines plures coniecisti: sed hoc tibi ignosco, ac Deus tibi ignoscat tam velim, quàm precibus pijs oro. Quod superest, commendo tibi filiam communem nostram, in quam (quæso) officium illud paternè totum conferas, quod ego à te aliâs desideraui. Prætereà precor summè, vtì ancillas meas respicias, easque suo tempore benè

Epistola eius ad regem.

benè locare nuptijs placeat: quod multum nòn est, cùm non sint nisì tres: & dare meis ministris stipendium debitum, atque in vnum etiàm annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurum, nè deserti vel inopes esse videantur. Postremò vnum illud testor: Oculi mei te solum desiderant, Vale. His literis scriptis, eodē die mortua est. Facilè autē hinc liquet, quàm castè matrimonij iura coluerit etiàm in ipso diuortio, cùm se scripsit, nullum nisì Henricum petere. Rex certè literis his lectis, lachrymas tenere nō potuit. Corpus optimę principis ad Burgum Petri delatum, in cœnobio monachorum D. Benedicti, honorificè tumulatum est. Quidam vir impensè doctus annotauit huius optimæ & sapientissimæ reginæ dictum memorabile, quod hùc adscribere visum est: Aiebat illa, se quidem temperatam & mediam quādam fortunam mâlle, quàm vel asperrimam vel lenissimam: alterutrū tamen optandum si esset, electurā citiùs tristissimam, quàm blandissimam: Infelicibus non deesse cōsolationem, fortunatissimis deesse mentem. Fuit hoc dictū verè pudici pectoris & sapientis, vt ait idem. *Apophthegma eius.*

Eo ipso anno Carolus Cæsar inuictus, sentiens alieno in se esse animo quosdam Europæ proceres, non se deserit, sed vt erat mirabili prudentia, hostes suos anteuertere studet, vt sibi potiùs timerent, quàm ipsi bellum inferrent. Itaque in Africam ad opprimēdum Barbarussam expeditionem parat, honestissimis & Christianę Republic. vtilissimis ad id rationibus inductus. Galliæ rex nullam interìm fert opem, sed potiùs animo in Cęsarem alieno visus est esse, licèt eius sororem in matrimonio haberet. Neque ea res latuit Italos. Itaque & Genuenses & Florentiæ Dux Alexander sese egregiè communierūt, si quid fortassìs vellent Galli moliri. Porrò Paulus Pontifex aliquot triremes in Africanam expeditionem *Cæsar in Africam.*

nem Cęsari misit subsidio, nolens deesse publicę saluti & vtilitati. Interim in Hispania magnus fit belli apparatus, adeò vt rumores de Gallo, Britannoq; rege & Heluetijs sparsi, facilè extincti sint. Veneti ob fœdus ante annos triginta cum Baiazete Turcico Imperatore percussum, nihil ad hoc bellum contulerũt, huius sacrę expeditionis spectatores futuri potiùs quàm adiutores. Sed hoc quoquè quoddam fuit auctarium calamitatũ afflictę Reipublicæ. Porrò vniuersa Hispania in hoc bellum egregiè incubuit. Andreas Auria ob singularem fidem & rerũ maritimarum peritiam, à Cæsare suorum consiliorum factus conscius, ingentem comparat classem, in qua erat quadriremis vna, quæ Cæsarem ipsum veheret, cuius remiges omnes sericis erant vestiti tunicis, & ipsa nauis multo ornatu longè elegantissima. Paulus Pontifex Andreę Auriæ dono misit ensem solenni ritu consecratum, cuius erat gemmis ornatus capulus, multaque alia eiusdem gladij insignia ornamẽta. Misit etiàm pileum è villoso serico margaritis Phrygio opere depictũ. Eiusmodi verò munus dari solet magnis regibus: nec tamen immeritò datum est Andreę Auriæ, maritimis contra Turcas, Mauros, & piratas bellis clarissimo duci. Ea res strenuum alioquì senem magìs etiàm ad res præclarè gerendas incitauit. Interim Mediolani Cæsar reliquit Antonium Læuã, virum in rebus bellicis propè incomparabilem, qui sua diligẽtia res Italię tueretur. Porrò Paulus Pontifex ad Centumcellas subsistens, indè benè precatus est exercitui in Africam traijcienti. Venit aũt ad Cæsarem etiàm Ludouicus Lusitanię regis germanus frater, cuius sororem in matrimonio Cęsar habebat, cũ classe vigintiquinque nauiũ, in quibus pręter nautas descripti milites erant ad duo millia. Inter nauigandum verò accidit casus inopinatus. Quadriremis prætoria, qua Cęsar vehebatur

Apparatus belli.

Classis Cæsaris.

Pōtifex benè precatur classi.

Periculum Cæsaris.

vehebatur,hęsit in vado sabuloso,eratque res plena periculi, nisi q Andreas Auria, mirabili industria celerrimè ex illo arenæ tumulo nauim curauit extrahi.Mouit ea res non parùm Cęsaris animum,qui sciret patrem suū Philippū in simile discrimen cõiectum, minimè euasurum fuisse,nisi grãdi miraculo ingẽs fluctus nauim, qua vehebatur,vltra sabuli tumulos extulisset. Tota autem hæc Cæsaris classis septingentis ferè nauibus cõstitit.Barbarussa vbi certò comperit, Cæsarem ipsum in classe aduehi, vehementèr animo angi cœpit. Non enim putârat Barbarus Cęsarem tam difficile & periculosum in sterili & sabuloso ac omnis penè aquæ indigo solo, solstitialibus præsertìm diebus,bellum suscepturū, sed illud potiùs per suos duces administraturum. Hortabatur nihilo minùs suos,vt se viros præberét, nec de victoria quicquam ambigerent: inprimìs autem, vt Guletæ defendendæ fortissimã operam nauarét. Est autẽ Guleta turris lateritia, circùm adiectas habens munitiones,eamq; Barbarussa multis tormentis egregiè instruxerat. Vbì tota classis ad ancoras cõstituta fuit, Cæsar iussit milites scaphis se in continentem transferre: quod adeò compositè factum est,vt mox Barbari omnes, nullo commisso prælio, è littore profugerint, nostrorum bombardas minimè ferentes. Descendit & Cæsar ipse in terram,bonæ spei & multę alacritatis plenus,non suis,sed prępotentis Dei viribus innixus, qui hauddubiò illius & fautor & protector erat.Missi sunt autem,qui explorarent omnia. Ibì tum Numidæ, velox, insidiosum & summi laboris militū genus, vbiquè nostris sese offerebant valdè infestos, sagittis, iaculis, lapidibus incautos atrocitèr vulnerantes. Verùm Cęsar eorum feritate nihil deterritus, licèt amici graues à tam pręsenti periculo eum reuocare niterétur, cum paucis exploratum iuit, vndiquè volitantibus Numidis,

700. naues

Guleta.

midis, quos ille mira animi constantia contempsit. Pugnatum est intereà aliquotiès, irrũpentibus Barbaris in nostros, & modò illi, modò nostrì victores abiêrunt, donèc tãdèm paucos post dies Cęsar oẽm vim expugnandæ Guletæ adhibere constituit. Iam enim militũ corpora morbis vexari cœperãt, quòd interdiù vehementissimo solis ardore torrerentur, noctibus verò nimio cæli rore perfusa, ꝓpemodùm præ frigore rigere viderẽtur. Hucaccedebat, quòd Barbarussa ingentes Numidarũ copias mercede cóductas in dies expectabat, quorum aduentum Cęsar anteuertendum putauit: & quanuìs Cæsar insigni pietate ægris opem ferret rebus necessarijs abundè suppeditandis, tamen in arenoso solo vix vlla dabatur copia dulcis aquę, ità vt tũ sani, tũ ęgri ex acrioribus pomis siti vtcunquè mederi cogerẽtur, quę res nõ erat commoda valetudini. Itaq; Cæsar bonis auibus ad Idus Iulias iussit tormentorũ omnem apparatum ad Guletã oppugnãdam adhiberi. Andreas Auria à mari eius munitionis diuerberandæ negocium suscepit. Tum verò ab aurora vsq; ad meridiem tanta tormentorum vi is locus est oppugnatus, vt nõ modò cócuti tellus, sed tota passìm hiscere videretur: porrò mare, paulò antè tranquillum, mirabilitèr concitari & exæstuare atq; feruere cerneretur: cælum autem ipsum, dẽsissima fumi caligine omnium oculis eriperetur. Ea vi turris cum suo antemurali penitùs prostrata, & munitiones omnes latè disiectæ, non omninò difficilem nostris inuadendi aditum præbuerunt. Vt verò animis magìs incalescerent, quidam monasticæ vitæ professor ligneam crucifixi Seruatoris imaginem præferebat. Ibì iubente Cæsare alacritèr nostri milites in Barbaros irruperunt, nihil morati tela omĩs generis & missilẽm ignem tenaci flãma armis adhærentẽ, quæ ab illis in subeuntes conijciebãtur. Quãobrèm territi,

Guleta oppugnatur.

fiti, fuga sibi consulunt immanes Barbari, quorum non pauci in illo itinere cæsi & in stagnum detrusi periêrunt. Porrò paucis è Cęsaris exercitu desideratis, torméta omnia & tota Barbarussę classis, quę intra Guletæ fauces subducta fuerat, in ius victoris Cęsaris concessit, magno quidem Cęsaris cõmodo & voluptate, sed summa Barbarussæ & sæuissimorũ piratarũ detrimento, qui acerbissimè ferrẽt sibi totius nauigationis & maris facultatem ereptam. Illi verò qui è Guleta profugerant, vbì Tunetum ad Barbarussam venêre, ab illo contumeliosè primùm accepti, sed mox repressa ira, ad audendum fortitèr animati sunt, quòd Afrorum & Numidarum auxilia iam appropinquarent.

Guleta expugnatur.

Dum hæc geruntur, in castra Cæsaris venit Muleasses rex Tunetanus, quem Barbarussa è regno exturbârat. Fuit is procera statura, suffusco vultu planéq; virili, sed admodùm strabus. Vbì Cæsaris dextrã deosculatus est, more patrio humi collectis cruribus, sedit in tapete substrato, & per interpretẽ supplex petijt ab Imperatore restitui sibi paternum regnũ, multã eo nomine pollicẽs Cęsari fidẽ & id genus alia. Cęsar illi oĩa liberalitèr daturũ recepit, hortãs vt nõ Punica, sed integra fide ꝓmissis staret. Erat in illo Barbaro & Mahometanę stultitiæ professore rege magna tũ bellicæ exercitatiõis, tum rerũ cælestiũ ex Auerrois disciplina peritia. Iussit autẽ Cæsar tẽdi ei tabernaculũ, & hospitali liberalitate tractari hominem. Idem autem ipse in Cæsaris exercitu pręcipuè mirabatur numerum atque ordinem tormentorum, & incredibilem in foro rerum venaliũ oĩs generis copiam, & militum res necessarias ementiũ modestiam ac tranquillitatem. Ab illo verò multa didicêre duces exercitûs, quæ Cæsari magno vsui fuêre ad oppugnandum Barbarussam.

Muleasses rex.

Guleta expugnata, Cæsar ad Tunetum iter intẽ-

dit. Interìm verò dum multa secũ animo reputat, & omnia diligentèr expēdit, commissa sunt varia cum *Numidarũ* Numidis prælia. Solent Numidæ ferocitèr aduola-*mores.* re, & rursùs mira vafricie, si premantur, fugam arripere, vt insequentes longiùs proliciant: tum verò côuersis armis, paucos multi circunsistere, & nullo negocio trucidare. Cęsar vbì animaduertit Hispanos à Numidis in pugna quadã premi, acritèr cum grauis armaturæ equitib9 in Barbaros inuectus, eos in fugam pręcipites egit: eoque die non solùm strenui ducis, ante alios armatus in acie consistens, sed etiàm fortissimi militis officium pręstitit, ciuicamq; coronam meruit, Andrea Pontio equite nobili ab

hostibus circunuento, & sua ope liberato. Erant per id tempus quidã togati homines, qui Cæsaré hortarentur ad maturè discedendum ex Africa, quòd iam satìs multa laude potít9 esset, Guleta expugnata & piratis egregiè edomitis: verùm illos Cæsar graui oratione, vt erat vir longè p:udẽtissimus, pręclarè compescuit, Guletam autem rursùs cõmuniri *Guleta in-* iussit, imposito plùs mille Hispa.iorũ pręsidio. In-*staratur.* dè Tunetum versùs promotus est totius belli apparatus. Cæsar Vastium eo bello, eaque præsertìm die, qua cum hoste cõfligendum erat, Imperatorem ꝓnunciârat. Habebãt Itali, Hispani, Germani, singuli suos duces, qui eos hortarentur: verùm Cæsar ad omnes ordines adequitans, alacri vultu & ingẽti fiducia hortabatur, vt fortitèr cõtra Christi inermes inimicos decertarent, prædæ loco ipsos habituros vrbem locupletissimam. Dici vix possit, quantùm ea Cæsaris alacritas inflammârit militum animos, ità vt intolerabiles labores, pręsertìm sitis molestias, fortitèr pertulerint, licèt quidã ęgrè in officio contineri potuerint, quos tamen Cæsaris præsentia & seueritas ad sanitatem citò reduxit. Vt enim erat natura clementissimus, sic etiàm vbì res poscere videret

debatur, non deerat illi Imperatore digna seueritudo.

Iam ad Tunetum propinquabat exercitus, & eccè Barbarussa immensas Barbarorum copias in aciem producit, quę centum millia hominum excessisse feruntur. Tum verò Vastius, quem (vt dixi) Cęsar Imperatorem eo bello esse voluit, antequàm cum hoste manus consererentur, sic ait ad Cęsarē: Iure meo vtens, iubeo vt hinc abscedas ad mediam aciem, vbì sunt vexilla, nè fortuito incidētis pilæ casu vniuersa cōmunis fortunæ salus, vnius hominis periculo, inexpiabile subeat discrimen. Cæsar subridens, metu vacuum eum esse iubet, quādò nemo Augustorū Cæsarum tormento sublatus esset: at nihilo minùs pro sua singulari modestia dictis illius obtemperās, confestìm quò iussus erat, abscedit. Indè signo pugnæ dato, tanto impetu nostri in Barbaros irruperunt, vt trecentos sclopettis peremerint ante conflictum, reliquos omnes in fugam coniecerint, tormentaque ab illis relicta ceperint, præ dolore & ira dentibus frendente Barbarussa, & cum Turcis Tunetum properante. Erant Tuneti multa millia captiuorum Christianorum. Hos omnes ille immanis Barbarus, circumposito puluere tormētario, in carcere concremare voluit. Verùm dehortante quodā insigni pirata, sententiam mutauit. Eius autem crudelis consilij fama iam in carcerem peruolârat misericordia duorum libertorum, Francisci Hispani & Vincentij Dalmatæ, qui licèt Barbarussæ essent alumni, tamen insigni pietate permoti, patefacto carcere, instrumēta, quibus catenas frangerent, miseris illis obtulêre. Mox ruptis catenis, nudi homines saxis alijsq; correptis rebus Turcas inuadūt. Fugiunt ex arce Turcæ. Christiani captiui totam arcem occupant, aliquot cæsis Turcis; regios thesauros omes, omnem commeatum & arma intercipiūt, & è summa

Exercitus Barbarussæ.

Cōgressus pugnæ.

Captiui occupant arcē

ma arce Christianis dudùm ablatũ vexillum expandunt, vt Cæsari & eius exercitui captã arcẽ significent. Barbarussa ad arcẽ reuertit, falsis dijs suis crebrò maledicẽs, & nimio furore percitus, apertaque ianua supplex & propè lachrymans orat Christianos, vt ipsum intro cum suis recipiant, cũctis libertatem pollicitus. At illi certatìm in eum saxa conijciunt, ità vt totus præ ira insaniens, rebus deploratis, cum septem Turcarũ millibus, turpi arrepta fuga Hipponam, vbì olìm D. Augustinus incomparabilem egit Episcopum, properaret. Ea re cognita, Cęsar propiùs vrbem castra mouet, cui Magistratus claues deditæ vrbis obtulerunt, id enixissimè obsecrantes, nè militem intra vrbem admitteret. Ad id Cęsare cunctantiùs respondente, milites frementes & omnis moræ impatientes, vel iniussu Cęsaris certatìm in oppidum irruunt, frustrà deprecante Muleasse. Et ipsi quidem Cæsari vehementèr suspecta erat Punica fides, vt non sinè causa cunctantiùs preces Tunetanorum admisisse videatur. Nam stipendium per Muleassem ꝓmissum, astutè & vafrè protrahebant, visuri qui Barbarussæ successus forent. Primus cum parua manu ad arcis portã accessit Vastius, quem Christiani paulò antè captiui, gratulabundi exceperunt, arce in potestatem redacta, milites agminatìm irruunt in vrbem, Itali & Hispani in prædas inhiant, Germani Mahometano sanguine fundendo sitim suam explent, nulli om̃inò parcentes neque ætati, neque sexui: quæ res permouit Cæsarem, vt proposito edicto, capitis pœnam minaretur om̃ibus, qui Tunetano ciui vim intulissent. Cæsar arcem ingressus, captiuis Christianis libertatem & nauigia atq; commeatũ, quibus in patriam redirent, promittit. Porrò Frãcisco & Vincentio Barbarussæ alumnis, qui rumpendorum vinculorum authores miseris fuerant, pecuniã ac vestem largitur, Tria

Barbarussa fugit.

Tunetum diripitur.

Tria præcipuè in arcis Tunetanæ direptione Muleasses deplorauit, Arabicos inprimis codices antiquissimos, qui non modò disciplinas omnes, sed etiàm superiorum regum historiam, & Mahometanę superstitionis interpretationem continerent, quorũ Muleasses iacturam tulit grauissimè. Secũdò vnguenta & aromata odoris incomparabilis, ambram, moscũ & zibetum, quæ plũbeis loculis & arculis eburneis asseruabantur, & neutiquàm vulgaris erant precij. Tertiò pigmenta & colores varij & admodùm preciosi, quos milites dissipatos conculcârant: multûm illic lazurij, multùm cocci & laccæ Indicę pijsse dolebat Muleasses. Inuenta quoquè sunt in arce arma & ocreæ Gallorum equitum, qui ante annos trecẽtos cum Ludouico rege Tunetum obsederant.

Dum hæc geruntur Tuneti, Barbarussa venit incolumis Hipponam, & ibì triremes quatuordecim in stagno demersas celerrimè educit, seque egregiè munit. Interìm missi ex nostris, qui eius iter impedirent, cùm parùm essent rei naualis periti, re infecta, ad Cæsaris exercitum rediêrunt, nec sinè magno Christianorum detrimento illi sæuissimo piratę ad Algieram primò, mox ad Byzantium elabendi ingens spatium præbuêre. Ea res vehementèr cõmouit Andream Auriam, ità vt non planè desperans se hostem posse consequi, Hipponam contenderit: porrò non inuento Barbarussa, vrbem cepit, muros destruxit, arci præsidium imposuit, quam tamẽ Cæsar paulò pòst iussit funditùs euerti. Deindè Muleassem Cæsar regem Tunetanum pronunciat, tributum imponit annuum falcones duos & totidem è Numidia velocitate conspicuos equos, ea conditione, vt Christianis amicus, Turcis hostis, Cęsari addictus sit, & Hispanis, quos Guletæ ampliùs mille præsidij loco imponebat Cæsar, stipendium persoluat.

Barbarussa abit Byzantium

Cæsar venit in Siciliam.

His gestis, Cęsar ab Africa soluens, cum tota classe Siciliam contendit. Ibì triumphali pompa exceptus, & pasśim pecunia donatus, indè Neapolim peruenit. In ipso itinere nunciata ei est mors Francisci Sforciç, qui non ità pridèm Christianam Christierni regis Danorum filiam duxerat. Eius mors nouos in orbe Christiano, Gallis Mediolanum pertinacissimè repetentibus, tumultus & clades excitauit, hæreticis interìm mirè exultantibus, quòd non deesset Carolo Cæsari Christianus rex, qui eum suis armis ab ipsorum coërcitione retardaret. Quanto satiùs fuerat, Mediolanum vel terrę hiatu absorptum, ab hominum conspectu penitùs tolli, quàm eius causa Christianum orbem tot mala perpeti? Putant plerique potentes, se insignem sibi comparare gloriam, si ius suum, quod tamen plerunquè vel incertum habent, vel etiàm nullum se habere non sunt nescij, egregiè tueantur, etiamsi interìm totus debeat perturbari & perire orbis. Sed huiusmodi studijs non valdè magnam sibi laudem parant apud cordatos & Christianæ pietatis amantes. Verùm hæc Deus iustus iudex iudicabit, nos ad alia transeamus.

Legat9 Pōtificis agit cum Saxōe.

Sub huius anni finē Saxoniæ elector ex Austria, vbì Ferdinandum regem conuenerat, domum proficiscens, Pragæ appellatus est à legato Pontificio Petro Paulo Vergerio, qui illi Pontificis sententiam de Concilio indicendo, itemq; de loco Cōcilij indicauit, simul etiàm de sententia Cæsaris & Ferdinandi regis certiorem eum reddidit, quòd eis non displiceret Mantua, quam Pontifex Concilio destinâsset. Saxo respondit, se cum socijs Smalcaldici fœderis deliberaturū. Decembris die 26. ex Conuentu Smalcaldico responderunt Protestantes inter cętera, sibi Mantuā non placere, neq; perpessuros ipsos, vt in cōcilio Pontifex sua authoritate vtatur, quòd ille sit ipsorum aduersarius, qui dogmata ipsorum damnârit.

damnârit. Itaq; eum iudicem esse non posse, sed ex voluntate Cæsaris, regum & principum deligendos idoneos viros, qui iuxta verbũ Dei causam cognoscant atque definiant. Idoneos autem viros vocant hauddubiè Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Pomeranum, & id genus alios apostatas monachos, quos certum erat hæresios nomine damnatos esse, & vel maximè reorum personã sustinere, atq; ideò nulla ratione posse sententiam pronunciare. Atque ità Protestantes Concilium quidem se vehementèr optare & expetere dixerunt, sed à suis Cócionatoribus malè persuasi, tale Concilium petiêrunt, quale nulla vnquàm ætas verum & legitimum esse putauit. Cùm verò verbum Dei alitèr Luterus, alitèr Zuinglius, alitèr Anabaptistæ, alitèr Zuencfeldius, alitèr Seruetus exponant, quis vnquàm sanę mentis ex sola verbi Dei litera, non adhibita Catholicę Ecclesiæ interpretatione, aliquid certi in Concilio statui posse credat? Ità his tergiuersationibus nouorũ Euangelistarum siue dogmatistarum id apud Protestantes Magistratus effectum est, vt Conciliũ nullum admittere velint, cui Pontifex ab omi antiquitate recepto more præsideat, & ipsam quoquè Synodum Tridentinam, cui grauissimi & longè doctissimi viri interfuêre, non magnipendant. Sed absit, vt Ecclesia DEI talium habendorum Conciliorum modum à Sectarijs accipiat, quàm ipsi traditus est ab Apostolis & Apostolorum successoribus. Quòd si verò ex sectariorum sententia mutanda est Synodorum habendarum ratio, iam facilè quidlibet obtinere illi poterunt. Sed ità tñ, vt aliud statuat Synodus Luterana, aliud Zuingliana, aliud Anabaptistica, aliud alia nupèr natorum schismatum. Porrò in hoc Smalcaldico Protestantium Conuentu fuit etiam Gallię regis legatus. Rex ille Germanorũ Principum captauit gratiam, vtpotè qui iam bellum in

Concilium non recipiũt Euangeli

Gallus captat amicitiam Germanorum

Italia gerere decreuisset: atque interìm nihilo minùs in regno suo seuerissima sumpsit supplicia de nouorum dogmatũ assertoribus vel sectatoribus. Itaque quòd Luteranorum Principum captauit beneuolentiam, suî aduersùs Cæsarem communiendi causa id fecit, non quòd illorum religionem probaret: & rursùs Luterani in eius se amicitiam eadem omninò ex causa insinuabant, alioquì propter diuersam religionem non magnoperè addicti Gallis. Timebant enim vtrique Cæsaris potentiam, atque ideò modis omnibus communire se studebant.

Synodus Zuinglianorum Tiguri.

Hoc tempore Zuingliani Tigurini, offensi scriptis quibusdam Luteri & complicum eius, præsertìm quòd scripsisset Luterus Oecolampadiũ subitò à diabolo præfocatum expirâsse, synodum Tiguri conuocãt sexta Augusti ministrorum Euangelij sui ex vrbe & agro Tigurino, vbì definitum est, apologiam Latinè & Germanicè edendam contra Luteri & gregis eius calumnias. Sed hoc tam egregij conuentûs decretum vnus Vuolffgangus Capito Argentoratensis ecclesiastes Zuinglianus, impediuit ad têpus non longum. Interìm Luterus 5. Octobris scribit ministris Argentinensibus, se nõ alieno esse animo à concordia: itaque hortatur vt synodum indicant, in qua de illa tractetur. Mira res. Nolunt isti Romano Pontifici licere conuocare Synodum, & interìm ipsi tam multas cogunt synodos authoritate prorsùs nulla. Istas imposturas indoctum vulgus non aduertit, Principes alijs occupati, non satis considerant, & ità impunè faciunt noui dogmatistæ quicquid libet. Conuenerunt igitur Arouiæ, quod est oppidum ditionis Bernensium, quinque Euãgelij Zuingliani prędicatores, qui tutissimam aliquam formam conscriberent concordiæ cum Lutero ineundæ. O miseram Europam, quæ non videt, quid sub

Synod⁹ alia Arouiæ.

sub prætextu Euangelij moliantur horum temporum pseudeuangelistæ. Si à Deo missi sunt, vt iactitant, cur non idem docent? cur tam atrocitèr inter se digladiantur? An non meritò pereunt, qui tales duces sequuntur?

Hoc quoquè anno & apud Cæsarem & Ferdinãdum regem impensè laborârunt Protestãtes, vt fas non esset Cameræ Iudicibus tueri causam Catholicorum, quibus ipsorum facultates essent sub religionis prætextu ereptę. Id quidem certè durum fuit, & nõ multũ à barbara feritate alienum, monasteriorum & Cleri bona diripere, nec tamen patére miseris perfugium ad imperij Iudices, quorum authoritate possent ius suum obtinere. Quid verò faceret vel Cęsar, vel Ferdinandus, cùm & Gallus minimè quiescendum sibi putaret, & Protestantes iam vsq; adeò viribus creuissent, vt si quid minùs impetrâssent, facilè vi extorquere posse viderentur? Interìm valdè quiritabantur Euangelici, si quid à Cameræ Iudicibus contra ipsos hoc nomine decretum fuisset, & tamen ferre nolebãt, vt de suis iniurijs quererentur Ecclesiastici, vel res suas repeterent. Atquè hæc quidem & id genus alia vocantur purum Euangelium, pura doctrina, purum verbum Dei. Sic olìm Iulianus apostata fertur dixisse cuidam locupleti Christiano: Christus vester in Euangelio præcipit, vt relinquatis omnia: Da ergò mihi facultates tuas conuenientèr Christi Euangelio. Sed nõ præcepit Euangelium, ait Christianus, vt diuitibus, sed vt pauperibus res nostras largiamur. Porrò Luteri Euangelium nõ hortatur, vt tua relinquas, sed permittit etiàm, immò & præcipit, vt aliena tibi vsurpes. O prodigiosam rerum omnium in deterius mutationem. Olìm Germani Principes, Augusti Cæsares celeberrima passìm in Germania collegia, episcopatus, Cœnobia fundârunt, & amplissimis reditibus

Protestãtes volunt silere Camerã.

Matt. 19.

tibus donârunt: hodiè ea multis locis vastata, diruta, dissipata cernuntur: nec tamen licet extrema calamitate affectis, ius suum prosequi.

Hoc anno Bruxellis nubit Dorothea Christierni Danorum regis filia Friderico Principi Palatino, q hoc nomine quandoquè ius sibi vendicauit in Daniæ regno: quod tamen, Cęsare multis bellis implicito, non est satìs prosecutus. Et Cæsar quidem, si non defuisset opportunitas, videbatur Friderico in eius regni iure repetendo opem laturus.

Facinus atrox.

Eodem anno in Ducatu Vuirtenbergensi caupo quidam hospitibus carnes porci, rabidi canis morsu infestati, edēdas proposuit parùm hospitalitèr. Vbi homines ei⁹ rei ignari carnes comederūt, mox versi in rabiem, mutuis se morsibus lacerârunt.

Gallus petit Mediolanensem principatū.

Hoc ipso anno è rebus humanis ablato Frācisco Sforcia, Gallorum rex à Cæsare petijt sibi concedi Mediolanense Imperium. Verùm Cæsar non ignarus, quantum ex ea ditione ipse commodi haberet, tum etiàm non immeritò veritus, nè opulentissima Italiæ parte potentissimo Galliæ regi permissa, ille non contentus eo imperio, etiàm aliena, sua prę sertìm regna, mox inuaderet, quod superiores Galliæ reges fecisse meminerat, nullis precibus adduci potuit, vt Mediolanensem principatum Gallo concederet. Ea res nouas rerum perturbationes peperit, vt iam suprà attigimus. Porrò nè Franciscus rex in Cæsarem primus arma vertisse videretur, Sabaudiæ principem auunculum suum sibi inuadendum statuit, vt eius ditionibus in potestatem redactis, expeditum in Italiam iter haberet. Porrò eius principis coniunx, vxoris Cæsaris germana soror erat. Eius belli causam hanc prætexebat Gallus, quòd Sabaudus nollet ipsi Niceam Prouinciæ vrbem, persoluta pecunia, qua olìm à Gallis oppignorata fuerat, restituere.

Anno

ANno igitur 1536. ineũte vere aut circitèr, magnis copijs Sabaudi Principis ditionẽ Galli inuadunt multaque loca Duci destituto ab omibus eripiũt, & nisì Antonius Leua Cesaris Dux egregius valida manu eis occurrisset, Vercellas, quas obsidiõe premebãt, & multa alia misero principi facilè eripuissent. Et nè quid illi ad summã calamitatẽ deesset, etiàm Bernates Heluetij ad Lemanum vsq; lacum, quæ illius erant, vi abstulerunt. Causa hæc erat: Geneuenses Zuinglianũ dogma cõplexi erant. Est autem Geneua ferè in medio regionis Sabaudicæ. Princeps igitur, tum Zuingliani dogmatis profligandi causa, tum alijs rationibus permotus, Geneuam obsidet. Geneuenses sociorum Bernatum fidem & opem implorant. Illi nolentes socios negligere, bellum Sabaudo faciunt, multaque illi auferunt. Ità & à Gallis & ab Heluetijs oppugnatus, ad Cesarem confugit, qui tum ex Africana victoria reuersus, vbiquè in Italia summo omnium studio & maxima pompa excipiebatur. Neapoli quidẽ amœnissima in vrbe hyemabat, vbì tum filiam notham Alexandro Medici celebratis nuptijs in matrimonio collocauit, eximia cum laude veræ ac integerrimæ probitatis, quòd fidem Clementi Pontifici datam, licèt is iampridèm excessisset è viuis, inuiolatã seruaret, nihil permotus quorundam Florentinorũ patriciorum precibus, qui ei quotannìs grandẽ auri summam offerrent, si repudiato Alexandro, pristinam ciuitati libertatem restitueret.

Galli inuadunt Allobroges.

Itemq; Bernates.

Nuptiæ principis Florentini.

Sub id tempus Hippolytus Medices, qui Alexandri erat frater patruelis, quorundam adulationibus deprauatus, licèt amplissimo esset Cardinalatûs titulo, opulentisque sacerdotijs, multisq; opibus insignis, adspirare cœpit ad Hetruriæ principatum, eiusque obtinendi causa necem Alexandro molitus est: ea in re vsus fertur opera cuiusdam magni viri. Sed

Hippolytus Medices adspirat ad principatũ.

Sed Alexander insidias depręhendit, scripsitque Paulo Pontifici, qui ex Hippolyti familia quendam eius facinoris conscium compręhendi iussit. Ea re territus Hippolytus, ex vrbe excessit: deindè ad animum rediens, tam immanis sceleris ductus pœnitentia, cũ Alexandro in pacem redire studuit. Itaque Cæsarẽ, qui tum in Africa erat, adire omninò voluit, sed à Prorege Siciliæ negata ipsi naue, in quodam oppido agri Fundani consilij inops substitit, ibique febre pestilenti correptus sexto die obijt, iuuenis longè omnium elegantissimus, rebusque omnibus florentissimus: scilicet vt insani mortales discant nullis neque corporis & ætatis viribus, neque quantunlibèt amplissimis opibus fidere, neque vitę huius voluptatibus, sed vni viuo & vero Deo totos sese dédere, cùm in hac vita tam sint incerta & caduca omnia, vt ne puncto quidem temporis certa nobis sit huius lucis vsura. Porrò Cæsar cùm esset Neapoli, certo nuncio didicit Barbarussam classe apud Algieram reparata, Byzantium abeuntem, & in itinere apud Mangonis portum Christiana vexilla præferentem, Mangonianos omnes in miserã seruitutem in Africam captiuos abduxisse. Dolebat illi immani piratæ, quòd tanta clade affectus fuerat expugnato Tuneto, noluitque Christianis id omninò impunè cedere.

Idem miserè perit.

Intereà Cæsar multa vsus prudentia, cum Venetis fœdus percussit. Vt eam in rem Veneti propensioribus animis consentirent, nõ parùm in causa fuit, quòd sperarent Cæsarem principatum Mediolanẽsem alicui ttaditurum. Nam neque Cæsarem, neque Gallum æquo ferebant animo tam opulenta Italiæ ditione potiri, sed infirmiorem volebant, cuius vires & potentia ipsis neutiquàm formidolosa foret. Deindè Cæsar per Ferdinandum fratrem & amicos principes in Germania militem conscripsit. Interim vero

Fœdus Cæsaris cũ Venetis.

verò Nonis Aprilibus Romam venit, ingenti triumpho exceptus tum à Clero, tum à populo.

In Cœna Domini lauit pedes duodecim pauperum singulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic spectaculo intererant. Lotos verò, egregijs donatos muneribus, nempè omni argenti abaco mensæ illato, à se dimisit. Fuit in illo principe, vt antè diximus, modestia & humilitas incredibilis, amica & grata præpotenti DEO, qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam. Quatriduo aũt Romę moratus, pridiè quàm indè abscederet, grauissima & ardenti oratione regem Franciscum, circunstante Pontifice & Cardinalibus, multorumq; principũ Legatis, perstrinxit, quòd fœdus abrupisset, & totum ferè terrarum orbem contra se concitâsset. Demùm is exitus oratiõis fuit, vt se paratum diceret cum Francisco singulari certamine de ditionum iure contendere, vt reliquo Christiano sanguini parceretur. Erat tum commotus Cęsar calamitate Caroli Sabaudiæ principis, nec Iohannẽ Lotharingiæ Cardinalem, qui à Francisco pacis cõciliãdæ causa ad eũ missus apud Senas posteà ipsum conuenit, admittere voluit, totus iam ad bellum regi inferendum intentus. Pontifex verò Cæsarem complexus, orauit vti nè vel nõ iniquo dolori plùs tribueret, quàm clementię & pietati. Cæsar deindè reiectis Galli legatis, Senas proficiscitur, honorificentissimè à Senensibus exceptus, oblatis vrbis clauibus cum hymnis ad ædem summam deducitur. Post Florentiam abit, & Alexandri generi summo studio colitur: quem hortatus est, vt ab insidijs sibi caueret, non ignarus quòd ea in vrbe principem ageret, quæ omnis iugi impatiens, immodica cupiditate ad libertatem sempèr adspirâsset. Atque vtinàm Alexander ijs monitis diligentèr obtemperâsset, quæ à grauissimo & experientissimo Imperatore

Cæsaris præclarum facinus.

Iacob. 4. 1. Pet. 5.

Oratio Cæsaris.

Cæsar venit Senas.

Florẽtiam.

tore nō temerè illi promebantur, non tam horrendum vitæ suæ exitum habuisset. Sed de hoc suo loco.

Lucam. Cęsar deindè apud Lucenses quoquè triduo moratus, maximum eius vrbis studium, propensionem, liberalitatem est expertus. Posteà ad Antonium Leuam peruenit, qui parùm tempestiuo consilio, diuersum hortantibus Daualo Vastio & Ferdinando Gonzaga, Cęsarem impulit, vt in Prouincia Gallo bellum inferret. Egerat iam Antonius cum quibusdam, vt Massiliam Cęsaris exercitui proderent, sed ea res successum non habuit. Deniquè eò tādem res redijt, vt ex insperato superuenientibus Heluetiorum viginti millibus ad Franciscum regem, & iam morbo castra Cęsaris vehementèr affligente, Cęsar re infecta Genuam redierit, interìm in Gallijs mortem oppetente Antonio Læua. Atque eodem tempore exercitus, quē Maria Cæsaris soror, virilis animi fœmina, in Belgis conscriptum, duce Henrico Nassauio ad Peronam Gallorum vrbem duxerat, in Belgas reuersus est. Magnus quidem Parisienses timor inuaserat, tantis copijs in Gallias penetrantibus, adeò vt iam vrbi muniendæ incumberent. Interea verò nouo in Italia conscripto milite, Gallus Genuam occupare mirabili astutia nititur: sed is conatus frustrà fuit. Porrò Paulus Pontifex missis tum ad Cæsarē, tum ad Franciscum regem Legatis è cœtu Cardinalium, ad pacē hortatus est, & licèt id non impetrârit, specimē tamē eximiæ pietatis de se præbuit, functus optimi Pontificis officio.

Cæsar frustrà tentat Massiliam.

Dum ità in Gallijs bella feruent, Franciscus Delphinus Galliç regis primogenitus, incredibili totius regni dolore ex hac luce morbo subitario subtract⁹ est. Erat is quoquè iuuenis annos nat⁹ octodecim, eximijs pręditus ornamentis, in ipso ætatis & fortunæ arridentis flore positus: tam inopinato casu

Delphinus excedit è viuis.

casu admonens mortales omnes conditionis suæ, vt eius sempèr memores, quemadmodùm sapiētissimè hortatur D. Augustinus, omnem diem, supremum putent vitæ suæ diem, & sic Deo placitos mores ad extremum vsque perducant diem. Sed hęc quis persuadeat hominibus? Erant qui dicerent, veneno interijsse præstantissimum iuuenē, & eo nomine quidam Sebastianus Montecuculus in quæstionem raptus, cùm se id crimen doloris impatiens admisisse fateretur, ab equis in diuersa nitentibus discerptus perijt. Verùm is præcipiti suspicione appetitus, victus doloribus, vt alij volunt, crimen à quo erat alienus, ità fassus est, vt Antonium Læuam & Ferdinandum Gonzagam eius sceleris authores diceret. At illi viri egregij detestabile facinus à se depulerunt, nullis pſertìm veneni indicijs in extincti corpore existentibus, & affirmantibus plerisq; ex pilæ ludo immodico æstuantem, ac sudore diffluentem Delphinum, nimìs auidè aquam potâsse, eaq; re sibi mortem conciuisse, obruto natiuo calore.

Hoc anno cùm pessimè audirēt Luterani & Zuingliani concionatores ob dogmatum discordiam, rursùs quandam inter se concordiam sarcire conati sunt, idq; in Synodo Vuittenbergensi in ædibus Patriarchæ & Euāgelistę Luteri. Sed cùm verissimè dicat Sapiens, Inter superbos sempèr sunt iurgia: concordia illa simulata fuit, non syncera. Nec potuit suum habere effectum, ꝙ propter aliorū absentiam & absque magisttatuum suorum consensu nihil statuere ausi fuēre: sed nec ipsa quidem illius egregij conuentûs acta in lucē edere sunt ausi, tametsi scripta erant. Fuit ille syncretismus quidā, qualis olìm inter Cretenses, qui cùm perpetuò intestinis ac mutuis se bellis infestarent, vbì ab hostibus imminebat bellum, quandam inter se pacē conciliabant, vt iunctis viribus faciliùs hostes propulsarent. Ità etiàm

Cōuentus Vuittēbergensis.

Prou.13.

Cretensium mos.

Zuingliani cum Luteranis quandam ſimulabant pacem, vt ſignis infeſtioribus in Chriſti Catholicam Eccleſiam pariter inueherentur. Atq; in eo quidem inter ipſos conuenit, panem & vinũ minimè tranſſubſtantiari, vtq; eo nomine Catholicos, qui diuerſum docent, atrociſſimè idololatriæ inſimularent. Sed Eccleſia Dei hęreticorum calumnias irridẽs, in Euchariſtia Chriſtum viuum & verum Deum adorat cum omni antiquitate: & Chriſto ipſo dicente, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, ijs verbis certiſſimam fidem adhibet, ſciens non eſſe impoſſibile apud Deum omne verbũ. In hoc enim tremendo Sacramẽto oportet omnia humani ingenij argumenta procùl abſcedere, & vel maximè fidem exerceri, quæ tanto eſt maioris meriti apud Deum quanto minùs rationibus fulcitur.

Matt. 26.

Lucæ 1.

Hoc anno multas Synodos habuêre Zuingliani, quatuor Baſileæ, vnam Tiguri, & generalem quandam, ſi dijs placet, apud Bernates, cui interfuerũt ex pagis & vrbibꝰ coacti 300. parochi, minùs quatuor, fortaſsìs pleriq; deſertores monachi. Non dubium quin iſtorũ cõuenticulorũ decretis plùs tributũ ſit ab hominibus miſerè ſeductis, quàm vel Tridẽtinæ, quę tot habuit prę ſtãtiſſimos viros, vel cuiuis alteri à Catholicis habitæ Synodo. Fuit etiàm alia quædã Synodus Heluetiorũ Zuinglianorũ Arouię, in qua decretũ eſt, neminem ex miniſtris Helueticarũ Eccleſiarũ mittẽdum ad Synodum generalem Euãgelicorum, quę ad 14. Maij diem indicta erat Iſenaci, quod eſt Thuringiæ oppidũ, ſed poſteà Vuittenbergæ, vt iam diximus, celebrata eſt. Hanc Synodũ videtur indixiſſe Luterus, & eo nomine recusâſſe Heluetios miniſtros eò accedere. Mirum eſt non fulminâſſe in eos Luterum, pro ſua ſcilicet authoritate, & repentè omibus diris deuouiſſe refractarios. verùm Zuingliani necdùm Luterũ pro Papa ſuo agnoſcebant:

Crebræ Synodi Zuinglianorum.

bant: nec tamen eius fulmina euadere potuerunt. Mirabilitèr laborauit versipellis Bucerus, vt qualiscunq; posset in speciem conflari concordia: sed quibus non aderat spiritus Christi, qui vnius Catholicæ Ecclesię & Doctor & moderator est, à qua se separant sectarij omnes, non mirum est, certam inter illos concordiam iniri non potuisse. Atque vtinàm soli cócionatores inter se mutuis arsissent dissidijs, & nó etiàm miserrimam plebem in tam varias easq; pugnantissimas opiniones & sectas distraxissent. Nullis Buceri quantunuìs versutis declarationibus & machinatióibus Heluetij Zuingliani eò permoueri potuerunt, vt Luteri sententiæ aut Buceranis figmentis subscriberent. Nitebatur enim Bucerus illis persuadere, nullam in rebus ipsis, sed tantùm in verbis inesse discordiam: quasi non è diametro pugnent inter se, Christus est substantialitèr præsens in Eucharistia, & Christus non est illic præsens substantialitèr. Ità inanes fuêre Bucerani conatus, qui vir, vt antè dixi, non magnoperè curâsse videtur, vtrùm huic an illi sententiæ accederetur, licèt miram præ se ferret in verbis & scriptis religionem: qua re permultis imposuit, qui hominis vafriciem non aduerterunt. *Buceri versutia.*

Eodem tempore Ioachimus Vadianus Sangallésis Consul, insignis Sacramentarius, scripsit sex libros Aphorismorum de cósideratione Eucharistiæ, quibus apertè docet, quàm non conueniat Zuinglianis cum Lutero. Facessant ergò qui dicunt, pacem inter istos vnquàm synceram conciliatá. Dissentiunt acerbissimè in hunc vsque diem, & in dies è suis scholis nouorum dogmatum monstrosos & abominandos producunt architectos, qui simplex & incautum vulgus miserabilitèr perdunt.

Eodem anno mortuus est Basileæ Erasmus Roterodamus, vir certè excellenti doctrina, sed qui in *Erasmi mors.*

plerisque scriptis suis non minimam præbuerit Lutero & alijs perditis ac seditiosis hominibus tumultús in religione concitandi occasioné. Extant libri eius, quibus id potest euidentissimè doceri. Et ipso certè in Epistola ad Albertum Pium Carporũ principem ingenuè fatetur, quædam à se facta scriptaq́; quæ nec facturus erat nec scripturus, si hoc seculum exoriturum diuinare potuisset. Sed interìm in Colloquijs, vbi multa sunt ab eo nõ solùm incautè, sed etiàm perniciosè scripta, nihil ferè correxisse videtur. Quid autem necesse est imperitę iuuentuti tam crebro inculcare ea, vndè nihil discat aliud, quàm Ecclesiæ cõstitutiones, cæremonias, instituta vel cõtemnere, vel in dubium vocare? Non dicam quàm multis locis odiosè suggillet monachos & Theologos, alioqui plùs satìs huic nouo euangelio inuisos: hoc vnum in confesso est, multa eum scripsisse, quę præstaret nũquàm in hominũ venisse manus. quàm sæpè puerilitèr hallucinatus sit in Cẽsuris suis, Augustini & Hieronymi præsertìm operibus præfixis, facilè demonstrari possit, si res postularet. Est quædam in Hieronymi Tomis Epistola, eam negat esse Hieronymi, sed vel Tertulliani eam esse ait, vel alicuius vetustioris: & tamen in eadẽ Epistola fit mentio D. Ambrosij Mediolanensis Episcopi, & ab ipso repertorum corporum Geruasij & Protasij martyrum. In Augustino opus 50. Homiliarũ libentèr tribuit ipsi Augustino: alibì quandam ex ijs separatìm in ijsdem Augustini Tomis excusam Homiliam, negat esse Augustini. Nec mirum, errare eum plerunquè, dum nimiùm suo iudicio tribuit, & omnia ex stylo vult metiri, qui sanè apud Augustinum admodùm varius est, dum plerunquè ad vulgi captum sese accommodat, cui tanquàm Episcopus debuit pastoralem curam impendere. Non fuit illis sanctissimis Patribus tanta cura expoliendæ dictionis, quin pro

Censuræ Erasmi qnales.

pro captu illorum,quibus vel scriberent vel loquerentur,suam quoquè orationem libentèr interdùm deijcerent:id quod D. Hieronymus de seipso quodam loco apertè fatetur. Quantùm eius scripta nocuerint monasticis Ordinibus,immò veriùs monasticę vitę cōtemptoribus, quales ex eius libris multi euasêre, vt verendū est,nihil attinet dicere,nè videar odio potiùs, quàm veritate, ad hæc scribenda impelli. Consulit certè,nè quis antę annum 28.monasticæ vitæ genus aliquod amplectatur, multaque adfert,quæ possint iuuentutē non mediocritèr à vita monastica absterrere. Vbì in monasterijs omnis disciplina monastica iacet, & planè dissolutè viuitur,meritò non debent ea peti.Vbì autem religiosè viuitur, quid(oro)necessè est absterrere homines, nè eò se conferant ante annum ætatis 28? Scilicèt vbi iam planè vitijs assueuerint,vel etiàm matrimonium contraxerint, quod plerunquè ante eam ætatem fieri videmus,tum cœnobium petent. Nos verò cū tota Dei Ecclesia constantèr asseueramus,cœnobia esse saluberrimè instituta,& eos suę saluti vel maximè cōsulere, qui in tenera ætate,cùm iam sunt rationis benè compotes,ad ea se cōferunt,Deo illic perpetuò nō inuiti, sed sua spōte libentèr & alacritèr seruituri, quandò præsertìm tot sunt hodiè inter homines praua exempla, quibus tenera ætas ad horrenda plerunquè scelera & flagitia prouocatur. Nec enim cogitur quisquam inuitus monasticā vitam profiteri,sed datur satìs iustum deliberandi spatiū,quò abūdè possit quisq; vires experiri suas,& tū demùm id statuere, quod videat suæ saluti cōducere. Quòd si Erasmus posito monachi habitu màluit in hominū frequētia degere,nō absq; multorū graui offendiculo:nos cū beatissimis Patribus, Basilio, Gregorio Naziāzeno, Hieronymo, Gregorio Romano & innumeris alijs,hominum turbas tanquàm

Cœnobia petenda.

periculoſas fugere mâlumus, aut certè, ſi inſtitutum monaſticum id poſcat, vt inter homines verſandum ſit, alieno potiùsquàm noſtro arbitratu viuere, cùm nulla ſit peior libertas, quàm cùm ſic licet viuere, vt libet. Quæ quidem omnia idcircò dixerim, vtì nè quis nimiùm tribuat Eraſmi ſcriptis plerìſque, ſed meminerit hòminem eum fuiſſe, & qui non ſemèl lapſus ſit, ſicut paulatìm res ipſa euidẽtiùs & docet, & docebit. Hæretici vbì ꝓ ipſis facere videtur, libètèr eum amplectũtur, aliàs cõtemnunt. Atq; vtinàm res theologicas aut nunq̃ attigiſſet, aut religioſiùs & modeſtiùs tractâſſet. Ipſe quidẽ fatetur in memorata ad Piũ Epiſtola, ſe primũ omniũ ſubodoratum fuiſſe, ambitione corruptũ Luteri animum: ſed vtinàm tam ſe prębuiſſet ſtrenuum in oppugnando Lutero, quàm res ipſa flagitabat. Quid illum mouerit, cur non omnibus ingenij viribus cauſam religionis contra nouos dogmatiſtas tueretur, ego certò affirmare non poſſum. certum eſt autem, ſi vti ſua doctrina & eloquẽtia voluiſſet, plurimùm eum Eccleſiæ cõferre potuiſſe, maximè quòd apud multos ingens eius eſſet authoritas. Audiui ego ex quodam docto & graui viro, extare quandam Thomę Mori, non tamen typis excuſam, ad Eraſmum Epiſtolam, qua illum hortatur, vt ſcripta ſua retractet & corrigat: alioquì fore dicens, vt ab Eccleſia reijciantur. Non omninò vanus fuit vates ille eximius vir: nam videmus hodiè Eccleſiæ de Eraſmi ſcriptis iudicium. Quanuìs autem, vt dixi, multa de monaſtica vita incautè ſcripſit, non tamẽ eum ab ea vita prorsùs abhorruiſſe, non vno eius ipſius teſtimonio doceri poteſt. Fuit apud nos eius manu ſcripta epiſtola ad quendam Carthuſianum, in qua inter cętera ità dicit: Vereor nè imponant tibi quorundã pręſtigię, qui iactant hodiè ſplendidis verbis libertatẽ Euangelicam. crede mihi, ſi rem propiùs nôſſes, minùs te tæderet iſtius vitæ. Video genus hominũ exoriri, à

quo meus animus vehemētèr abhorret. Neminé video fieri melioré, deteriores oēs, quotquot ego sanè nouerim: vt vehemētèr doleā, me quódàm in libris meis p̄dicâsse libertatē spiritûs. & post pauca: Ciuitates aliquot Germaniæ implent desertoribus monasteriorum, sacerdotibus cōiugatis, plerisq; famelicis ac nudis: nec aliud q̄ saltat, editur, bibitur, subatur: nec docēt, nec discunt: nulla vitę sobrietas, nulla synceritas. Vbicunquè sunt, ibì iacēt oēs bonę disciplinę cum pietate. Plura tibi super his scriberē, si tutū esset literis committere. & rursûs: Quænam est hæc libertas, vbì non licet dicere preces, non licet sacrificare, nó licet ieiunare, nó licet abstinere à carnibus? Cogita q̄d talib9 possit esse miseri9 etiàm in hoc seculo. Itemq; post pauca: Emoriar, si vel tantillū roboris haberet hoc corpusculū, vt saltē viuere posset, ni mâlim isthic tecū agere, q̄ in palatio Cęsaris esse primus episcop9. Proindè mi charissime in Dño, & p̄ veteré, immò p̄petuā amicitiā nostrā, & p̄ Christū oro, obsecro, obtestor, vt istud tædiū penitùs excutias ex animo, nec auré p̄beas exitialib9 hominū fabulis, q̄ nihil opitulaturi sunt tibi, sed irrisuri potiùs, vbi te in foueā pellexerint. Hęc Erasmus ante annos plurimos ad Carthusianū quendā, quē etiàm tum, licèt iā senem, videntur quidā improbē instigâsse ad excutiēdum cucullū, à quo scelere eum Erasmus vehementèr deterret. Sleidanus libētèr adferre solet in suis cōmentarijs, si q̄d habeat Erasm9, quod possit facere cōtra catholicos, cętera vel silet, vel floccipēdit. Et nos igit̄ nō grauabimur vel vnā Erasmi de Luteri & satellitū eius euāgelio sententiā adscribere. Ait ergò in libro illo, quē tertiū scripsit de libero arbitrio: Certè multi Luteri discipuli ad publicā trāquillitaté adeò sunt inutiles, vt Turca q̄què ferat Luteranorū nomé execrari seditiōis odio, cū Chr̄ianos toleret ab ipsius dogmatibus alienos.

Quid hîc commemorem, quanta inter euangelistas (sic enim ipsi se vocant) dissensio, quàm atrox odium, quàm amarulenta contentio, immò quanta inconstantia, cùm ipse Luterus totiès mutârit sua placita, & subindè noua paradoxa suppullulent? Sed de his satìs: quanquàm non erit alienũ, si de hac dissensione quid sentiendum sit, ex ipso Lutero audiam⁹, vt hæreticus proprio ense iuguletur: Christus (inqt in Psalmum 5.) non alia ratione confligit cum hæreticis, quàm vt inter illos existat factiosus quidam dissensionis spiritus. Ex illorum enim discordia, interitus quoquè eorum & perditio consequitur. Sed ad historiam reuertamur.

Anna Bolenia supplicio afficitur.

Eodem anno Hẽricus Anglorum rex Annam Boleniam, quam repudiata Catharina regina sibi copulârat, palàm capite plecti iussit, atque altero pòst die Ianam Semeriam virginem sibi coniugẽ accipit. persuaserat quidã ex Angliæ ꝓceribus, vt ante diximus, Hẽrico regi iure eum repudiare Catharinam, quæ fuisset Arturi fratris eius vxor. Verùm Arturus quatuordecim annorũ puer Catharinã vt acceperat virginem, ità quoquè ea ætate mortuus virginẽ reliquit, quod Henricus ipse tum Cæsari, tum alijs confessus fuit. Et isthuc quidem inter alia grauitèr in scripto quodam suo obijcit Henrico Reginaldus Polus Cardinalis, ex regio Anglorum stemmate ortus, vir doctissimus atque integerrimus, quẽ virum incredibili impudentia (vt hoc obitèr Lectorẽ admoneam) non vno loco nugator ille Sleidanus scelerate traducit, tanquàm is Luteri insano dogmati fauerit, cùm illo viro nihil fuerit grauius, & in Catholica religione cõstantius, cuius etiàm causa putatur posteà in regno Angliæ veneno sublatus. Cur autem Henricus Rex Boleniam trucidârit, hæc causa fuit: Sẽtiens Bolenia nullam se ex rege masculam posse prolem concipere, quòd dictu quoquè nefas est,

Sleidani calumnia.

est, germanum fratrem suum Georgium ad incestũ concubitum prouocauit, scilicèt nè quis omninò suspicari de adulterino conceptu posset. Atquì nec sic voto potita suo, frustraque fratris experta complexus, procax mulier Norresium, Vesteniũ, & Brertonum equites ex aula illustres, vt secum cócumbant, inuitat, deniquè etiàm Marco artis musicę magistro se prostituit. Accidit deindè, vt ancillam cum amico ludentem seueriùs castigaret. Id illa indignè ferens, omnia defert ad regem. Is quæstione de supradictis habita, iubet eos interfici, ꝓlata etiã mortis sentẽtia in Boleniã à iudicib⁹, inter q̊s suũ quoquè tulit suffragiũ Thomas Boleni⁹ Annæ parens.

Hoc anno potentissimus idemque Christianissimus Lusitaniæ rex Iohannes, insigni potítus est victoria apud Indos, in potestatem redacta Cambaia vrbe inprimìs insigni potentia atque opulentia, & omnis generis frumenti copia. Construxit illic idem rex arcem munitissimam, & paulatìm mirum in modum in illis Barbaris regionibus propagata est fides Christi, dum interìm in Europa aliæ super alias hereses existunt, quas miseri homines pro verbo Dei cupidè amplectuntur. *Victoriæ Lusitani regis.*

Paulus 3. Romanus Pontifex, solicitáte etiàm piissimo Carolo Cæsare, volens perturbatæ Ecclesiæ mederi, hoc anno Concilium Oecumenicum apud Mantuam celebrem Italię vrbem indixit. Verùm is locus non placuit Germanis Protestantibus. Allegabant multa pericula, quæ tamen longè iustiùs allegandi Pontifici cedere nolebant, incitati à versutis concionatoribus, qui Pontificem in summũ odium & contemptum adducere non cessabant. *Indicitur Concilium.*

ANno 1537. mense Aprili Aetna mons Sicilię, materia plenus sulphurea, quam humida gignunt nutrimenta, ingẽtem ignis massam euomuit, quæ non repẽ- *Aetnæ incendium.*

tinò, sed passim decidens, colles, memora, saxa, rupes, pagosque duos (nam multos ille mons pagos complectitur) flammis vastauit, arbores, homines & pecora magnis affecit cladibus. Eius montis ignis sulphureus interdiù obscurum & subnigrum, noctibus verò prorsùs horrendũ se spectãtibus ostendit. Ratio naturalis terribilis ignis huius, à Philosophis eiusmodi adfertur, quòd Sicilia intrinsecùs in ipsis visceribꝰ sit planè cauernosa & referta sulphure, alumine, igne, aqua, & id genus rebus alijs ignem fouentibus. Porrò ignis non potest esse sinè respiraculo, sed vbiquè sese exerit. Indè fit, vt in Sicilia nõ paucæ reperiantur admodùm calidæ thermæ. Cęterùm ignis in cauernas sese proripiens, flammam excitat, quę foràs erumpere cupiens, fumum & igneos vomit globos, multisq; locis suos quærit caminos, per quos respiret. Nonnunquàm verò in ipsis terræ visceribus tanta est ignis violentia, vt vnà cum globis igneis vel flammis etiàm lapides exustos & arenam eijciat. Trogus libr. 4. sic scribit de hoc monte: Sicilia terra est cauernosa & fistulosa: quo fit, vt ventorum flatibus pateat, vndè ignis concipitur. Intrinsecùs sulphur habet & bitumen: vbì ventus per spiramenta cauernarum incubuit, diù luctatus concipit ignem. Sic Aetnæ durat incendium. Motus ergò ventorum, causa incẽdij est. Strabo scribit se in eius montis cacumine fuisse, & omnia diligẽtissimè lustrâsse. Feruntur in summo vertice mirabiles esse mutationes, interdùm erumpẽte igneo flumine, aliquãdò vel flamma, vel obscuro fumo. Id verò summam habet admirationem, quòd illius ignis calor neq; vllo frigore temperari, neque frigus depellere potest. Nostro æuo nihil ferè præter obscurum vaporé ex eo monte erumpere visum est, vsq; ad hunc 1537. annũ, quo ignẽ supradictũ euomuit. Verisimile est, quicquid dicant Philosophi, ijs in locis quædam

De Aetna Trogi sententia.

Nota miri quiddam.

dam esse Tartari ostia, aut loca puniendis animabus destinata: quemadmodùm etiàm in Islandia insula, quæ in Oceano sita, æstiuo solstitio noctem nullá, brumali nullum diem habet, mons est Occidentem versùs, Hecla dictus, à quo non longè absunt fodinæ sulphuris, quod indè copiosissimè plenis nauibus euehitur. Mons ille cùm furit, haud secùs atquè horrenda tonitrua insonat, proijcit ingentia saxa, sulphur euomit, cineribus egestis terram circuncircà tam longè operit, vt ad vicesimum lapidem vel milliare coli non possit. Sunt ibì multæ voragines, ità cineribus opertæ, vt vix euitari possint ab illis, qui vt eius incendij naturã explorent, propiùs mõtem accedunt, è quibus plerique viui à voraginibus absorbẽtur. Emergit illic ignis quidam, qui aquam absumit, stuppam non absumit. Visuntur illic mortuorum spiritus, qui in nota specie offerunt se familiaribus colloquijs hominum, idq́ue adeò, vt adhùc viuere putentur ab illis qui eos nesciũt vel submersione, sed alia violenta morte perijsse. (Nam tales præcipuè appárent.) Cùm autem orant eos amici vel noti, vt domum redeãt, dicunt cum ingenti gemitu se petere montem Heclam, ilicoq́ue dispárent. Voluit autem omnipotens Deus eiusmodi in terris extare loca terribilia, vt certiùs nôrint mortales, quæ pœnæ maneant impios post hanc vitam, & sic discant timere Deum, vt possint æternos ignes euadere.

Hecla mons in Islandia.

Mirum.

Carolus Cæsar cùm aliquandiù valetudinis confirmãdæ causa Genuę hæsisset, priusquàm in Hispanias proficisceretur, res Italiæ non negligendas putauit. Itaque cùm Montisferrati dominium à tribus magni nominis competitoribus, singulis suа iura allegantibus, magna cõtentione peteret, Cæsar erecto tribunali illud Frederico Gõzagæ adiudicauit. In eius eñ matrimõio cernebat soror Bonifacij, nõ dubia

dubia hæres fratris sui, qui repentino labentis equi casu interiêrat. Porrò arci Mediolanensi, toto orbe celeberrimæ, Hispanum quendam præfecit: ijsque rebus confectis, secundissima vsus tẽpestate, in Hispanias nauigauit, vrgẽte præsertìm Andrea Auria, vt ante brumales dies eam profectiõem maturaret.

Huius anni mẽse Ianuario accidit crudelissimum facinus, quod potest multos non mediocritèr ad agendam salutis suæ tum temporariæ, tum æternæ curam extimulare, viros præsertìm principes, qui nunquàm satìs possunt esse circunspecti ob multorum insidias: quas tamen faciliùs euadent, si Deum vita innocẽtèr transigẽda Deũ sibi propitiũ reddãt. Fuit Florentiæ dux & princeps Alexander Medices, Cæsaris potentissimi gener, iuuenis robusto ac vegeto corpore, vigintisex aut circitèr annorum, qui etiàm iure dicendo ciuibus æquum & moderatum se preberet. Verùm in tanta rerum affluẽtia, iuuentutis accedente feruore, admodùm in Venerem procliuis fuit, ità vt coniugis toro contentus non esset, parùm interìm habita tum dignitatis, tum valetudinis, tum salutis suæ cura. In eius intimã familiaritatẽ se mira vafricie insinuauit Laurẽtius Medices, ex Mediceis omnibus illi sanguine maximè propinquus, cui incautus princeps tantum tribuit, quãtum vix vlli alij. Is verò cùm Alexander esset Neapoli, vbì tum quoquè erant exules Florentini, incredibili perfidia & Alexandrum ferè quotidiè apud exules se iactitabat è medio ablaturum, ore maledicentissimo crebrò in illũ inuectus, & rursùs exulum cõsilia ad Alexandrum ilicò deferebat. Quod cùm exules persensissent, eum vehemẽtèr detestati sunt, & Alexandri stultitiã perstrinxerunt, quòd tam perfido homine vsqueadeò delectaretur. Detulit id quidam ad Alexandrũ, & is accito ad se Laurentio, quid audiẽrit, indicat. At homo versutus vera ipsum audisse con-

Cædes horrenda principis Florẽtini.

Notæ versutiam.

cōfirmat, sed hac demùm ratione, si se simulet apud exules principi quàm infensissimū, illorū machinationes facilimè posse perdiscere. Credidit princeps in suam certam perniciē impudenti mendacio. Accidit interìm, cùm iam sesquiannū & ampliùs exitium Alexandro molitus esset, vt matronam quandā pernobilem & constantissimæ pudicitiæ Laurentius tandèm expugnatam se polliceretur media nocte ad Alexandrum perducturum. Credidit miser scelerato homini, & passus est se ab illo duci in ipsi° Laurentij cubiculum, cuius domus principis ædib° erat coniuncta. Eò vbì ventum est, dimittere à se cubicularios duos iubetur, & in ipsi° proditoris lecto repositus, vt somno se tradat paulispèr monetur, donèc matrona possit in ipsius amplexus adduci. Porrò etiàm monetur deponere gladium, quo erat accinctus, vt suauiùs cubet. Id vbì factum est, ità capulum gladij inuoluit Laurentius, vt si fortasśis cū suî defendendi causa princeps velit educere, nō facilè possit. Ità iam cædi maximè opportunus, tradit se quieti, ignarus miser proximè impēdentis extremi periculi. O cæca mortalium pectora, quæ breuis cuiusdam eiusque nefariæ voluptatis explēdæ causa, sæpè seipsos in ipsam & corporis & animæ sempiternam mortem præcipitant. Laurentius deindè exit è cubiculo, corripit ensem, iuuenem homicidam, cui princeps vitam donârat, orante pro illo Laurentio, ad fortem sibi nauandam operam pellicit, adiuncto etiàm alio quodam nefario homine: quāquàm sunt, qui scribant vnius tantùm opera in hoc patrando parricidio vsum eum esse. Cum ijs clàm in cubiculum ingreditur, infelicissimum principem iam somno correptum adacto per costas gladio confodit, & aliquandiù reluctantem sociorum opera interficit. Audiebatur quidem à familia strepitus & clamor ingens, sed nemo se mouit: quòd

Alexander credit temerè.

princeps cconfoditur.

Laurentius iam antè consuêsset crebrò eiusmodi in eo cubiculo excitare tumultus, tanquàm iocosa exercitatione cum sodalibus animum oblectás, vt scilicet eam in diem dolum parâret. Quòd si princeps ille animo benè constituto eam horrendam necem ab illo perditissimo nebulone pertulisset, tametsi immane hauddubiò id esset parricidium, tamẽ moderatiùs dolendum foret, quòd mors illa nihil animæ noceret. Atquì verò eo in statu, quo tum erat ille princeps, tam inopinatam & nihil penitùs prouisam mortem adferre cognatum cognato, multis auctum beneficijs liberalissimo principi, id omnem excedit modum sæuitię & immanitatis. Sed iusto tamen Dei iudicio effrenatam principis libidinẽ tam terribilitèr castigatam esse nemo ambigit. Debebat ille princeps fidem seruare coniugi, debebat vereri tremenda Dei iudícia, qui nõ respicit personã principum, sed indiscriminatìm plerunquè seuerissimè in hominum flagitia animaduertit. Quod quia non fecit, in id genus horrendæ mortis incidit, vt suo summo malo doceat sapere mortales, nè ipsis similia eueniant. Nam vt sint fortasfìs permulti, qui diù impunè vitam viuunt impuram & sceleratam, tamẽ etiàm innumeri inopinatis omninò casibus in ipsis sceleribus opprimuntur, & ruunt præcipites in sulphureas gehennæ æstuantis carnificinas, nunquàm indè emersuri: quo quid possit esse horribilius? Ea cæde patrata, animo consternatus homicida execrabilis, nihil iam præter fugam meditari potuit, licèt antè decreuisset, Florentinis ad libertatem vocatis, gloriam sibi ex ea perfidia parare. Itaque in ipsa nocte ex vrbe excedẽs, quod nulli alteri facilè permissum fuisset, re necdùm comperta, incitatis equis primùm Bononiã, indè Venetias cum suis sicarijs peruolauit. Fuit deindè altera luce principis mors prudentissimè dissimulata, donèc accitis in vrbẽ & arcem

Laurẽtius fugam capessit.

cem militibus, tandèm triduo pòst mira præpotentis Dei prouidentia in defuncti locum subrogatus est Cosmus Medices, adolescens summæ spei, annorum decem & octo, qui vsque in præsens magno ciuiũ studio & amore patriæ suæ principatu, nisì fortè breuì è vita migrauit, moderatissimè potitur, studiosissimus sempèr Caroli Cæsaris longè optimi, cuius in se ꝓpensissimam voluntatẽ, in cõfirmando presertìm principatu, expertus erat. Porrò ille detestabilis parricida Laurentius ex Gallijs profugit ad Solimannum Turcarũ principem, Verùm Solimannus vbì scelus ab eo patratum didicit, execratus hominis perfidiam, capiendum dedendumque decreuit ipsum Cosmi principis iussu persequẽtibus: sed ille properè redijt Venetias, vbì tamen paucis pòst annis, à duobus Volaterranis militibus, Alexandri principis studiosis, trucidatus est.

Cosmus Medices Alexandro substituitur.

Laurentius cæditur.

Hoc anno Galli in Atrebates irruerunt, oppidũ & arcem Hesdinum egregiè munitam intra mensem deditione accipiunt, imposito firmiori ꝑsidio. Abeuntibus Gallis, Cæsareani par pari relaturi, oppidum D. Pauli vi capiunt, ac diripiunt magna strage edita, deniquè incendunt. Idem faciunt Monstrolio, cùm deditione id in potestatem illorum venisset, priùs tamen passi sunt ciues incolumes abire. In oppido S. Pauli vel Simpolio, vt quidam vocant, quod rex Franciscus præsens egregiè communiẽrat, vnico horę spatio quinque lectissimorum iuuenum Gallicorum millia cæsa sunt, multique præfecti & ipse prætor Parisiensium capti sunt. Monstrolium latissimum & copiosissimum Picardiæ oppidum est: eo compilato, & miserandum in modum incendio deformato, itum est ad Teruanam Morinorum. Iam fame laborare cœperant qui intra vrbem erant Galli, cùm eccè opportunè illis suppetias tulerunt Annibaldus & Pienesius, duo fortissimi

Galli capiunt Hesdinum.

Monstroliũ incensum.

mi Gallici proceres: verùm ij dum ſe ad ſuos recipiunt, prælio commiſſo capti ſunt. Indè iuſſu regis Franciſci percuſſæ ſunt decem menſium, vel vt alij habent, trimeſtres induciæ cum Maria Cęſaris ſorore, quę ſpe futurę pacis incitata, exercitùm dimiſit. Vtinàm verò hęc arma in Chriſtiani noïs hoſtes verſa fuiſſent, quorum vires mutuis Chriſtianorum principũ diſſidijs in dies augeſcebãt. Interìm nihilo minùs in Taurinis bellum perſeuerabat.

Huius anni menſe Februario Proteſtantes conuentum egêre Smalcaldiæ. Aderant illic etiàm illorum concionatores, qui cùm deliberaretur de Concilio à Paulo 3. Mantuæ indicto, de mandato principum atq; vrbiũ euangelici nominis profeſſi ſunt, ſe iuxta capita confeſſionis Auguſtanę & Apologię ſentire & docere in ſuis Eccleſijs. Hoc quidem illi perſuaſerant principibus: ſed quàm verè, ipſi viderint. Certè ipſa confeſſio ſæpè in alias formas mutata eſt. Nitebãtur quidã in hoc conuentu efficere, vt de cœna Dñi & eccleſiaſticis ritibus certũ aliquid, quod omnes ſequerentur, ſtatueretur. Principes verò, miſſo ad eos Saxonis Cancellario cũ altero quodam nobili, de ſolo concilio illos agere iuſſerũt. Videbant enim hiſce de rebus inter iſtos præclaros euangelij buccinatores nulla ratione poſſe pacem cõfici. Luterus morbo corrept9, miſſus eſt Gotham à principe Saxoniæ, atque eiuſdem principis voluntate adiêrunt eũ Bucerus & Bonifacius Lycoſthenes, qui eum ad reſpondendum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi ſe ait à ſcribendo impediri, licèt interìm Baſileenſi conſuli Iacobo Meyero ſcriberet, Heluetiorum ſcripta ſibi eſſe reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet.

Conuẽtus Smalcaldiæ.

Luterus ægrotat.

Hac tẽpeſtate orta fuit inter cõcionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaq; habita eſt Syno-

dus

dus Bernæ vltima Maij, in qua decretũ planè sacramentariũ editum est, & sic ea lis vel sublata est, vel vtcunquè in speciem sopita. Nihil enĩ ab istis concionatoribus syncerè & bona fide agitur. Huius anni mense Iulio Parisijs turris Belliaca ad Sequanã, in qua magna vis nitri, sulphuris & pulueris tormẽtarij cõdita seruabatᷓ, fulminis ictu funditùs euersa est. *Turris incẽditur.*

Hoc ferè tempore Paulus Pontifex maximus Reginaldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliæ regis nepti prognatum, quem paulò antè in Cardinalium ordinem adsciuerat, in Britanniam legatum misit, vt Henricum regem ad saniora complectenda consilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam scripserat Francisco regi, vt legatum ad se captiuum in Britanniam mitteret. Eius rei cõmonitus Polus Cardinalis, ex Gallijs in Flandriam profectus, aliquandiù hæsit Cameraci. Indè Leodium abiens, aliquot menses liberalitèr habitus est à Cardinale Erardo: pòst Romam repetijt. Sleidanus suo more pessimè eam legationem interpretatur, tanquàm proptereà missus fuerit ad Franciscum regem, vt eum in Anglum inflammaret. Ità sempèr improbi homines ex animi sui prauitate etiàm alios metiuntur. Et valdè hoc familiare est Sleidano & sectarijs dogmatistis omnibus, vt Romanos põtifices & catholicos quosq; magnoperè studeant apud omnes in summum odium & inuidiam adducere, licèt interìm ille piam doctrinam & purum ac syncerum Euangelium & incredibilem vitæ innocentiam sibi impudenti vanitate tribuere non vereantur. *Polus mittitur ad regẽ Angliæ.*

Mense Octobri Iana Semeria, quam ab Anna Bolenia Rex Angliæ Henricus suo iunxerat matrimonio, filium Eduardum peperit, sed ipsa duodecimo pòst die vitam cum morte commutauit. *Eduardus nascitur.*

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio viguisse bellum, multa Gallis apud Allobroges eri-

puit Daualus Vastius Cæsareanorum dux inclytus, & cùm iam binis castris obsideret Taurinũ & Pinarolum, Gallosq; ad summam alimentorum penuriam adduxisset, in ipso tempore Henricus Delphinus cum exercitu superueniẽs, rebus necessarijs grauissimè pressos subleuauit. Indè verò de pace tractari cœptum est, ictis primùm trimestribus inducijs, & ijs rursùs in alias trimestres, deniquè in longiores prorogatis. Ea in re cõficiẽda pręclaram sanè Reip. Christianæ nauauit operam Paulus 3. Romanus Põtifex, cui dolebat illud bellum intestinum.

Legatio ad Cæsarem.

Cùm Cæsar in Italia esset, miserunt ad eum legatos suos Protestãtium ordines. Illos Cæsar quidem audiuit, sed occupatus rebus bellicis, respõdit se p legatum illis responsa daturum. Hoc cùm Protestãtibus renunciatum esset, illi conuentum indicunt Smalcaldiæ ad septimũ Februarij anni huius diem, vbi omnes adessent. Adduxerunt eò primi nominis concionatores suos, Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Osiandrum, aliosque multos: qui tamen ità inter se erant animis concordes, quicquid interìm extrinsecùs simularent, vt quõdàm Cadmęi fratres.

Conuentus Smalcaldicus.

Luteri & Osiãdri fundamẽta diuersissima.

Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabãtur illic isti sectarij theologi: Luterus iustificationis suę fundamentum esse voluit Relationem, quæ est minimum entitatis, hoc est, nihilũ, vt ipsius habet disputatio typis excusa. Osiander verò prorsùs è diametro cùm illo pugnans, fundamenti loco posuit ipsam diuinam essentiam, quæ est simul omnia. Vult enim, eadẽ iustitia qua Deus essentialitèr iustus est, nos quoquè iustos esse oportere. Luterus autẽ, non reuerà, sed tantùm imputatiuè corã Deo iustos nos haberi dicit, perindè vt olìm Alexander Magnus apud Lacedęmones his verbis in deos relatus est: Alexander vult esse deus: Deus esto. Et licèt hæc inter se maximè sint diuersa, tamen Principibus & reliquis

liquis Ordinibus illis versuti homines visi sunt purum putum euangelium & ipsissimum Dei verbum prædicare: nec animaduertebant, q̃bus dolis & fraudibus ab istis Euãgelistis circũscriberentur. Interim mirè execrabantur summum Pontificem & Doctores Catholicos tanquàm Antichristi (sic enim vocant Pontificem) administros & satellites, & nõ videbant eos, qui isthuc ipsis persuaserãt, re vera ipsissimi Antichristi præcursores & prænũcios esse. Sed quid hoc magnoperè mirãdum in principibus, cùm etiàm plerisque doctissimis viris satìs interdùm negocij facessant importuni & versipelles homines, dum omnia vbiquè rimãtur & excutiunt, & si quid vspiàm occurrat, quod vel in speciem pro ipsis facere videatur, id mirè exaggerent, illud mirificè iactitent, adeò vt sæpenumerò non pudeat ipsos impudentissima vanitate ad suum sensum detorquere, quæ tamen sciunt nihil pro ipsis facere: scilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixisse videantur. Has fraudes si persentiscere potuissent Principes, puto equidem suis dentibus infidos homines discerpsissent potiùs, quàm vlla in re sibi sequendos statuissent.

Sed vt ad legationem Protestãtium reuertamur, tria potissimùm illi à Cæsare petebant: primùm, nè commodaret fidem sparso de ipsis rumori, quasi cum Gallo & Anglo fœdus fecissent: deindè, vt Cameræ iudicium cohiberet: postremò, vt qui post pacificationem Norbergicam in fœdus Smalcaldicum recepti essent, eius quoquè pacis beneficio fruerentur. Cęsar ad illos misit Matthiam Heldum procancellarium, virum eloquentissimum, qui in publico omnium consessu die 15. Februarij accuratè respondit. Hortabat inter alia Cæsaris nomine, nè Cameræ præscriberent, nec ius ipsum impediret. passìm enim ad Cæsarem & Camerè iudices deferebantur

Summa legatiõis Protestantium.

Legat⁹ Cæsaris ad Protestantes.

miserorũ querimonię,qui se rebus & fortunis omnibus exutos, in integrum restitui rogarent. illorum verò preces Cęsar, vt erat pijssimus, negligere non potuit, licèt interìm Protestantes,à suis Ecclesiastis instigati,rem se DEO gratam præstare arbitrarentur,si ecclesiasticos,præsertìm monachos, profligarent. Hoc verò Christi euangelium non docet, res alienas priuata authoritate,immò legibus omnibus & summo Magistratu acerrimè vetante,sibi vsurpare,aut pro suo arbitratu alijs conferre. Et quia Cameræ iudices plerunquè sententiam ferebant, qua iuberentur ablata restituere, Protestantes eos ferre nolebant. Ità oportebat miseros rerum suarum ferre direptiones,nec tamẽ vllum à iure subsidium petere. Quis verò hoc docuit?Luteri scilicet Euangelium.Sed hoc Euangelium iura omnia, & totus orbis Christianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate,quo iure,quibus rationibus hoc euangeliũ niteretur. Certè illi,penès quos summa est apud Christianos authoritas, quibus diuinæ & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangelium iampridèm execrati sunt. An non verò plus tribuendum est totius orbis iudicio,quàm vnius detestabilis apostatæ,cui nec id quidem tribuendum est,vt aliquo numero habeatur? Verùm Protestantes, vt à Lutero, & id genus alijs edocti erant,omninò pati noluerunt,vt aliquid cõtra ipsos ecclesiastica bona sibi vendicantes, Cameræ, id est, Cæsareæ Maiestatis iudiciũ valeret: putabant enim sceleratos homines & idololatras, hoc est,monachos (vt de alijs taceam)omninò profligandos, & interìm apostatas monachos haud secùs atquè Christi Apostolos cõplectebantur, quorum omnium parens Luterus in summo apud eos honore fuit, qui si nihil aliud fecisset, quàm quòd, omni abiecto pudore, ausus est virginem Deo sacratam suis nuptijs copulare, hoc solo

Protestãtes recusant Cameram

ſolo nomine dignus erat, qui flammis cremaretur. Nouimus Iouinianum imperatorem religioſiſſimum iam olim ante mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitalitèr in eum animaduerteretur, qui ſacrá virginem, non dico rapere, ſed attentare tãtummodò iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Imperator ad eiuſmodi inceſtas nuptias connixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes conniuere minimè deberent. Multa prętereà alia in eo conuentu dixit Heldus: poſtera verò die cum Saxõe priuatìm locutus, multam ei Cæſaris erga ipſum beneuolentiam indicauit, ſed quam hactenùs ob diſparem religionem in eum declarare ſatìs nequiuerit. Itaque hortabatur eum ad concordiã, ad adeundũ Conciliũ vel legatos eò mittẽdos, ad ferẽda auxilia cõtra Turcam, ad contribuendam pecuniã in Camerę iudicium. Saxo ſe cum ſuis communicaturum reſpõdit. Deindè 24. Februarij ad omnia fœderati omnes reſponderunt prolixè, quæ quidem commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergæ conuentum eſſet, nè quis ante Cõcilij definitionem religionem mutaret: porrò in id fœdus non admittebantur ferè nisì Luterani & id genus homines: Orabant Cæſarem, vt Cameræ iudicibus nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quædam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vtì viderentur. Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos indicabãt. Quòd ſi Cæſar permittat omnibus aditum ad veram doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propẽſiùs præſtituros, quæ de Turca & Camera Cęſar poſtulàrit. Multa deindè de concilio dixêre, quod liberum eſſe voluerunt, vbì Luterus cum ſuo grege aut parem, aut ſuperio-

l. ſi quis e. de epiſcop. & cler.

Heldus cum Saxõe agit.

Proteſtãtiũ reſponſum.

rem etiàm piæ Romano pontifice locum & authoritatem obtineret contra morem omnium seculorum. Multa ibì acerbè in Pontificem dicta, quòd is doctrinam non solùm verbo Dei, sed etiàm vetustis concilijs atque doctoribus contrariã inuexerit atq; defendat, cùm tamẽ reuerà nõ Põtifex, sed Luterus cum suis concilia & doctores oẽs nõ sinè contumelia reiecerit, & sua pestilẽti doctrina, quæ in multis ipsius quoquè Alcorani impia cõmenta lõgè supat impietate, florẽtissimum Germaniæ regnũ, adeoq; totã ferè Europam in summas calamitates, bella & odia intestina, incredibiles animorũ dissensiones, & nullũ non malorũ genus præcipitârit. Sed hæc & id genus alia multa licèt Principum & fœderatorũ nomine proponerentur, non tamen à Principibus, sed eorum concionatoribus petulantèr conficta fuêre. Nõ desunt vitia in Ecclesia Catholica, sed quòd doctrina eius pugnet cũ verbo Dei & concilijs & Doctoribus antiquis, id isti sycophantæ nunquàm docere poterunt. An verò non scatet omĩ flagitiorum genere istorum nouorum dogmatistarum vita? An non Luterus ipse fatetur, suæ sectæ homines vel decuplo Sodomitis peiores euasisse? Sed hoc illi importuno solius fidei buccinatori imputandum est. O si in Christianorum pectoribus non penitùs lux omnis rectæ rationis extincta fuisset: vidissent quæ dogmatum horrenda monstra, quàm prodigiosas & immanes tenebras pro Euangelij luce, quas deniquè tigrides, quósve lupos pro veris pastorib9 complexi essent.

Põtifex perstringitur.

Luteri de Luteranis testimoniũ.

Heldus respondet.

Vbì dicendi finem Protestantes fecerunt, Heldus euestigiò eis respondit, inter cætera periniquũ esse dicens, quòd cùm ea negocia, quę ipsi dicãt religionis esse, alij prophana esse contendant, nolle ipsos alterius partis rationes & argumẽta cognosci, cùm tamen & legibus, & ęqtati & diuinis literis consentane-

taneum sit, vt in omni controuersia pars vtraque ex æquo audiatur, neque secundùm alterutrius narratiōem, etiamsi ea nihil à vero abhorreat, quicquam pronuncietur. Tum quoquè nullo iure fas esse, quenquam vel religionis, vel alia quauis de causa, rebus suis spoliare. De Concilio ait grauissimum fore Imperatori, si ipsi iam exceptiones contrà facere velint, cùm non sint nescij, quantoperè eam in curam Cæsar incubuerit, vt Concilium quandoquè cogeretur. Quòd ad Pōtificem attinet, sperare Cæsarem, illum tanquàm precipuum ordinis Ecclesiastici caput, pro sui muneris ratione, Christianè sese gerere, nec de illo quicquam omninò sinistrum suspicari. Licere tamen ipsis, si quid secùs de illo nôrint, in Concilio modestè proponere, itemque de forma & modo Concilij. nanq; vt in ea re ipsi alijs natiōibus præscribere velint, id sanè minùs æquum esse: neque ipsos persuasum habere debere, ipsorum theologos solos sapere, reliquos omnes bardos & bliteos esse: alijs quoquè locis passìm viros & eruditione & pietate præstantes inueniri. Hæc & id genus alia dixit ibi Heldus, vt erat excellenti doctrina & mira ingenij dexteritate.

Eodem autem die venit eò legatus Pōtificis Episcopus Aquensis, sed à Protestātibus nō magna eius fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrānus legatos Christianorum comitèr excipiat. Die quodam voluit is legatus cum Lātgrauio colloqui. Ille respondit sibi non esse integrum, & eodem ferè momento adijt Luterum ex calculo grauitèr decūbentem. Poterat id è sua domo facilè videre legat⁹, sed debuit equo ferre animo apostatam monachum Pontifici maximo, cuius ipse legatus erat, longè anteferri.

Legatus Pontificis ad Protestantes.

Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Protestātes ꝓlixè admodùm responderūt: sed referre piget,

Protestantium responsum.

quia eiusmodi sunt, vt prçclaræ Germanicæ nationi apud exteras nationes oẽs ignominiã potiùs quàm laudem sint paritura: verùm hçc quoquè non Principes, sed cõcionatores ità cõposuerant, vt identidé splendidè mentirentur. Deniquè in hac responsione Concilium à Pontifice indictum reiecerũt. Aiũt enim iudicandi potestatem non ad solum Pontificem & Episcopos, verùm ad Ecclesiam pertinere: quo quidem in numero sint etiàm reges & cçteri ordines: dicerent apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulç anus, ambubaiarũ collegia, pharmacopolç. Quis verò ista non irrideat? Scilicet pronunciare de Ecclesiæ dogmatis pertinet ad laicos, immò & ad cocos & subulcos. O vastissimã dogmatistarum Euangelicorum cçcitatẽ. Et isti sunt purç doctrinç & germani Euangelij synceri atque intigerrimi prçcones. Oportebat sanè Germanos ad eiusmodi credẽda nõ temerè adduci, oportebat priscç Germanorum constantiç meminisse, & in rebus grauissimis summa, vtì par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hæc & id genus alia versuti homines parùm cautis facilè persuaserunt. Priùs autem quàm is conuentus dissolueretur, quod fuit 6. Martij, ad Galliæ regem datis literis, eius beneuolentiam & amicitiã captârunt. Rex eis liberalitèr respondit, licèt ex animo Luteri dogmata detestaretur: sed mutuis se auxilijs vt communirent, res ipsa poscere videbatur.

Reÿciunt Concilium.

Per id ferè tempus etiàm rex Angliç scriptũ edidit, quo se ostẽdit nõ multùm tribuere authoritati summi pontificis, neque venturum, neque legatos missurum ad concilium Pontificiũ: & alia pleraque satis acerbè in Pontificem, quem Catholici tanto propensiùs obseruare & suspicere debent, quòd ab illis tam hostilitèr oppugnatur, qui Luteri quàm Christi Euãgelium sequi mâlunt. Multùm hæretici plerique

Scriptũ regis Angliæ.

plerique omnes quiritantur de tyrannide Romanorum Pontificum: scilicet extinctam vellent illam summam authoritatem, qua hactenùs hereses omnes oppressę sunt.

Hoc anno Solimanus Turcarum Imperator molestissimè ferens Lusitanorum potentiam in Indiam vsque prolatã, maxima ipsius regionibus detrimenta adferre, interclusis Arabici sinûs nauigationibus, quibus Memphim (hodiè Cairum vocant) atq; Alexandriam omnis generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi solerent, quæ iam per vastissimum Oceanum in Lusitaniã auueherentur, atq; indè porrò in Angliæ, Belgij, Germaniæ aliarumq; regionum emporia dispẽsarentur, hortatu Aegyptij pręfecti ingentem triremium & aliorum nauigiorũ classem magnis impendijs institutam, contra Lusitanos misit, vt eos ex tota India, vbì iam illi munitissimas aliquot arces construxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Persico contra Tammasum infeliciter suscepto, didicerat Lusitanos quosdã sclopetarios & tormẽtorum magistros, qui maiora tormenta & fundere & peritè dirigere Persas docerẽt, regi Persarum militâsse. Id verò eius animum vehementèr in Lusitanos exacuit. *Turca infensus Lusitanis.*

Obitèr hîc cõmemorare libet, in intimo Arabici sinûs termino montem Sina situm, qui natura saxeus & abruptus in cælũ exurgit, difficilimumq; præbet in superiora nitentibus ascensum. In eius summo cacumine, vndè est latissimus in maria prospectus, positum ast delubrũ, Diuæ Catharinæ præclarissimæ martyri dicatum, quò confluunt peregrini Christiani religionis ergô, licèt non absque periculo pateat accessus. Nec dubiũ, quin illo in loco singulari quodam gaudio afficiantur piè visitantium animi, non solùm ob tãtæ martyris sacras reliquias, sed etiàm quòd indè prospiciẽdo mari rubro liceat *Mons Sina.* *Delubrum D. Catharinæ.*

grata mente reminiſci, ibì olìm ſubmerſum perijſſe Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is perſequeretur filios Iſraël, pręſenti DEI beneficio ex eius manibus grandi miraculo elapſos: tum etiàm, quòd eo in monte olìm lex vetus data ſit Hebręis: quanquàm hodiè pleriq; irrident eiuſmodi peregrinatiões religiõis ergò ſuſceptas, cùm ipſi potiùs ſint irridendi, qui ea carpant, quæ Chriſtiani omnes ſempèr religioſè admodùm ſibi obſeruanda ſtatuerint. Legãt ſcioli iſti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulæ matronę Romanæ, à D. Hieronymo conſcriptam, & indè diſcant, quàm non ſit nouum in Eccleſia, loca ſacra inuiſere.

Triremes plicatiles.

Porrò verò Solimannus, vt ad inſtitutum reuertamur, egregia claſſe inſtructa triremium plicatiliũ, quæ lõgo terreſtris itineris ſpatio ad Suetiam vſq; maris rubri portum camelorum opera traherẽtur, itemque aliarum nauium, ità vt omnes ſimul octoginta circitèr numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti præfectum miſit expugnatum Luſitanos.

Solimãnus Venetis inſenſus.

Eo tempore Solimannus leuibus de cauſis alieno, immò & infenſo in Venetos erat animo, iuſſeratque cõtra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patritios mercatoresque Venetos, nautasque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in claſſem contra Luſitanos inſtructã diſtribuit pręfectus Aegyptius. Sunt qui ſcribant, Solimannum id temporis à Chriſtianis quibuſdam, qui nimia Cæſaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocritèr in noſtros incitatum fuiſſe: quod quidem miſerrimum eſt, vſqueadeò torqueri felicitate aliena, vt propterea non dubites orbem Chriſtianũ prodere Chriſtiani nominis atrociſſimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Aegypti

gypti pręfectus Solimannus Eunuchus (sic enim vocabatur) adiuncto sibi Moro Alexandrino, sinûs Arabici angustias egressus, pręteruectusque Persici maris sinum, ad Indum vsque fluuium peruenit.

Vt verò Lector rem meliùs perspectam habeat, nouerit duas ex Europa in Indiam fieri nauigationes. Vnã ab Hispania vel Lusitania p littora Aphricæ & Aethiopiæ in Arabiam vsque ad vrbem Aden, indè porrò ad Ormutium nobilissimum emporiũ, ab Ormutio verò ad Cambaiam ciuitatem, atq; indè Calecutium, à Calecutio verò lógè vlteriùs vsq; ad auream Chersonesum, quam Malacham accolæ vocitant, quæ vrbs est miræ magnitudinis, regẽ habens Maurum: (Nam eousque, proh dolor, impia Mahometis secta peruaserat.) Eam autem Lusitani vi expugnatam occupârunt ac diripuerunt, deniquè flammis permiserunt. Multa ibì præda cessit Lusitanis, & præter homines captiuos septemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia. Porrò Lusitaniæ rex munitissimã ibì construxit arcem, apud quam diuersarum nationũ mercatores multis opibus atq; diuersis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, sibi ędes cum bona venia pręfecti Lusitani comparârũt, ità vt iam longè insignius quàm anteà ibì sit instauratum emporium. Turcæ igitur vbì ad Indum amnem peruenerũt, Dium vrbem munitissimam, apud quam Lusitani insignem habebant arcem, sibi totis viribus oppugnandam sumpserunt. Verùm Lusitanorum ea fuit industria, ea indomitæ virtutis constantia, vt turpitèr profligati Turcæ, incepto desistere, & relictis maioribus tormẽtis, ad Aden retrocedere compulsi sint, quod est felicis Arabiæ celeberrimum emporium. Vbì classis præfectus Solimannus Eunuchus acerbè ferens tam improsperos audacissimorum conatuum successus, fide data, ad classem euocat

Duæ in Indiam nauigationes.

Aurea Chersonesus direpta.

Dium oppugnant Turcæ.

cat Adenium regem, qui tributarius erat regis Lusi-
tani. Credidit ille miser fraudulēto homini, & cum
quatuor regni proceribus venit in nauim, gratifi-
caturus potentissimo Turcarum imperatori Soli-
manno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iu-
bet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ
nauis laqueo suspendi. Indè vrbem capit, militibus
prędę datam. Interfecit etiàm Zibitinū regē, (licèt
is præclaris muneribus impotentis hostis gratiam
ambiret) vnà etiàm omnibus aulæ eius pręsidijs tru-
cidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham ter-
restri itinere, vbì impijssimi Mahometis sepulcrum
inuisitur magno studio perditorum hominū, quos
Mecha vrbs ille insanus sua superstitione dementauit. Vrbs Me-
cha totius Arabiæ clarissima est ob Mahometis ci-
neres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus nō
desint, qui scribant corpus eius apud Medinam vr-
bem asseruari. Piget referre, quantum operæ & olei
perdāt miseri mortales in Medinę vrbis amplissimo
delubro, dum illum sceleratum nebulonē longè su-
pra Christum colunt, quē aiūt ad pedes Mahometis
Turcæ expi- sedere. Hoc autē obseruandum venit, Turcas Ma-
ant templa. hometanos, cùm in templo Christianorum sacrifi-
care volunt suo more, priùs templum expiare, diru-
tis aris omnibus, cunctisq; imaginibus exturbatis:
 quem morem sequuntur hodiè Zuingliani & Cal-
uiniani & pleriq; alij hæretici, vt noueris eos non è
Christi, sed Mahometis disciplina eum hausisse, sic-
ut & pleraq; alia. Porrò aras & imagines sacras è tē-
plis abolere, quid est (obsecro) aliud, quàm ex rudis
& simplicis plebeculæ animis omnem Christi Do-
mini ac ingentium beneficiorum maximeque acer-
bissimæ passionis eius memoriam, omē quoque ve-
ræ virtutis & pietatis studium euellere? an non hoc
planè Turcicum & Tartaricum est? O quàm miserè
deluditur plebs Christiana ab istis Mahometanis
euangeli-

euangelicis,idq; sub ingentis pietatis prętextu. Sed ad rem. Eo igitur successu pugnatũ est à Turcis cõtra Lusitanos, quod quidẽ Christi Opt.Max.bonitati acceptum ferẽdum est, qui noluit impuros Mahometanos Lusitanię regis sanctissimos conatus retardare, quibus ad ipsius cognitionem iam tum vocabantur & traducebant innumerę ijs in locis gentes, quæ ad id tempus stultissimis & absurdissimis erroribus implicitę, longè aberant ab omni vera salute. Nãque Calecutani & quidam alij ipsum cacodæmonem incredibili vecordia adorabant & colebant, multosq; illi mortales immolabant. *Dæmon adoratur.*

Porrò huius anni autumno infeliciter à Ferdinãdi exercitu ad Exechium pugnatum est. Multùm aucta est Turcarum potẽtia, dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cęsarum armis domita, & cunctis sempèr nationibus formidolosa, ab auita Maiorum pietate & religione discessit, & in portentosas casq; valdè inter se diuersas & pugnantes hęreses se abduci passa est. Nam anteà verissimè dici de ea potuit: *Turcarum vires vndè auctæ.*

Legibus antiquis stat res Germana virisq;.

Et nisi pijssimos principes atque monarchas, Carolum & Ferdinandum Imperatores habuissemus, quorum pietate potiùs quàm viribus, licèt eæ quoquè minimè contemnendæ fuerint, sæpè fracti sunt immanes Turcarum impetus & conatus, profectò iampridèm actum esset de Germania: tametsi id nolũt agnoscere homines ingrati, qui grauissima pereuntis patrię suę pericula aut non vident, aut effusè etiàm irrident, scilicet nondùm experti graue iugum Turcicę captiuitatis, sub quo iam tot amplissimæ Christianorum ditiones miserabilitèr suspirãt, nec minùs tamen velint nolint illud perferre cogũtur magno suo malo, quod vtinàm vel serò nos sapere doceret. Sed hoc quoquè est diuinæ animaduersionis

uersionis genus quoddam vel maximè formidandũ, cùm sic excęcantur hominum pectora, vt in præsentissimo positi discrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putent. Verùm ad Exechianum bellum veniamus.

Exechiũ occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idq; egregiè communitũ, totius belli contra Ferdinandum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Christianis damna dabat, plerunquè ex insidijs magno terrore nostris arma inferens: licèt interìm certa maneret induciarum conditio, quæ miñuta pręlia ijs in locis & extraordinarias incursiões, quæ vix vnquàm satìs prospici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta censebatur, nisì iusto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur. Verùm eiusmodi induciarum, quæ planè simulatoriæ essent, pertęsus Ferdinandus rex, statuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditum sedecim millia coëgit, magna tormentorũ omnis generis vi illis adiũcta. Erat is exercitus vsu belli & animis haud vulgaris, si cuncta rectè administrata fuissent. Mahometes Turca, vbì sensit in se arma parari, non defuit sibi, sed ipse quoquè magnas conscripsit copias, nostris neq; numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas sempèr, equitum pręsertìm, ingentes copias, nec desunt Turcarum imperatori expediti sumptus ex immensis tributis ac vectigalibus, quibus eos perpetìm liberalitèr alat in exitiũ Christianorum. Nostri indè Exechium obsident, & facta non semèl Turcis qui intùs erant, prælij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil se commouere sinũtur. Iam enim fames cœpit totũ debilitare Christianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducum nõ eadem rei gerendæ cõsilia, alijs aliud suadentibus, Interìm tẽpus terebatur,

Exercitus Ferdinandi.

Exechium obsidetur.

rebat, nulla re præclarè gesta, motis subindè castris, nec paruis acceptis incōmodis, dum Turcæ in oēm nocendi occasionem diligentèr sunt intenti. Porrò vbi Mahometes nostros ad iter capessendū instructos vidit, expeditos Ianizaros & Martellosios eos iussit anteuertere, nec tamē vsquàm pugnādi copiā prębere, sed falconum globulis atq; sagittis continentèr nostros appetere: quæ res plurimùm nostris nocuit, præsertìm mira velocitate Turcis nostros egregiè fallētibus, ità vt à nostris facta impressione repentè dilaberentur: sed mox è fuga se recipiētes, nostros paucos longiùs progressos, multi circunsisterēt & trucidarēt. Eo modo perijt Petrus Raschinius Boëmorum Mareschalchus cum Boëmis non paucis. Perijt etiàm pauló pòst Paulus Bachitius insignis dux Hungarus, cum plerisq; alijs fortibus viris Hungaris: dumq; nostri inter se cōsultant, quid potissimùm attentandum sit, nec tamen idem omes sentiunt, Mahometes omnia illorum incommoda p exploratores facilè cognouit, nec iam de victoria dubitans, itinera omnia velut lunato flexu circūdedit, vt nusquàm ferè nostris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vsarones Hungari, & clari aliquot duces, itemque Stiriani omnes. Pòst hos fugit etiàm ipse supremus belli dux, & quidem inermis, deserto prætorio, quod erat argentea supellectile cæterisq; ornamentis opulentum. Remansit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementèr quidem dolens, se à magna equitum parte turpitèr destitutum, sed nihilo minùs pedites ad fortitèr conādum præclarè adhortans. Ad eum verò confluxère equites Carinthij, Saxones, Misnenses, Thuringi, Francones, Austriaci & Boemi, qui ignominiosę fugæ comites esse noluerant, obsecrantes vt imperij munus susciperet, ipsos quę iuberet, incūctantèr facere paratos, & pro religione atque pro optimo rege

Christiani fugiunt.

ge

ge, donèc vires suppeterent, constantissimè cum impuris hostibus dimicaturos. Londronius quidem se imperatoris nomine indignum professus, tñ quoàd licuit, strenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant sæuissimi Turcæ truci vlulatu edito, nostrosq́ue vndiquè circundãt, ità vt multa simul prælia ab equitatu fierent. Multi ibì egregij viri ex nostris ceciderunt, hostium multitudine superati. Deniquè, quod miserandum est, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites, qui ante prælium illud non aufugerant, ab immanissimis barbaris trucidati sunt. Londronius cum tribus cohortibus hortatu Turcarum, qui iam in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, cædendo fessi erãt, sese tandèm post fortissimè nauatam operam dédidit: verùm in itinere ex vulnere saucius, q̃ minimè videretur Byzantium viuus adduci posse, à custodibus est interfectus, & caput eius Solimanno transmissum. Barbari cæsis nostris, auidissimè prędę inhiabant, eosq́; qui se effugere ex prælio posse sperauerant, multa velocitate insectantes, non paucos ex ijs interceperunt, in duram redigendos seruitutem. Mahometes verò direptis castris nostris, se iocunditati dedit, in pratulo quodam priùs à cadaueribus repurgato epulatus hilaritèr. Eò autem ad se adduci iussis captiuis nobilibus, splendidis spolijs, maximè verò vexillis, suos præfectos, qui eo in prę lio se strenuè gessissent, verbis egregiè commendauit, & militibus donatiui nomine aureos & argenteos nummos sua manu elargitus est: porrò captiuorum insignium nomina & dignitates annotari iussit. Solimanno posteà in argentea pelui oblata sunt tria præcipuorum ducum capita cum vexillis, inauratis thoracibus, galeis, &c. Hæc verò fuit Christianis longè turpissima strages, quam pleriq; conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Christia-

Cæduntur Christiani.

ftianos admonere potuit, vt tandèm positis animorum dissensionibus, religionis dissidijs compositis, vitijs quoquè & flagitijs, quibus supernum Numen offenditur, & barbarorum vires crescũt, egregiè castigatis, Deum sibi & orbi Christiano propiciũ efficere maturarẽt. Certum est enim, nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum, quàm vita flagitiosa, bellis intestinis, & deprauata religione. Certè insignis hæc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè sanguine constitit, cùm ex nostris flos equitũ & peditum ferè ad internecionem deletus sit. Qui autem viui in hostium potestatem venerunt, ijs plerisq; in summam ignominiá nares à barbaris truncatę sunt, & dura seruitus imposita. Fuit ea clades Ferdinãdo regi hauddubiè lõgè acerbissima: sed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat, infectum reddere nõ potuit. Ipsum tamen ducem primarium eius belli, aliquandiù honesta sub custodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaretur, (nam multi eum proditi exercitûs nomine deferebant) è custodia elapsus, ad Turcas profugit. Porrò vt cũ aliquo insigni munere ad Mahometem Turcarũ præfectum veniret, alium quendam regulum, vt secum aufugeret, solicitauit. Ille se facturum promittens, aut se promittere simulans, eum hospitio receptum post epulas obtruncauit, caputq́ue illius regi Ferdinando misit, qui illi castellum omnemq́ue substantiam cæsi ducis dono dedit. Ea fuit perfidiæ pœna. Iam multa illi liberalitèr promiserat Mahometes, eius opera vsurus contra Ferdinandum regem: sed DEVS perfidiæ consilia tam inexpectata cæde anteuertit.

Victoria Turcarum incruenta.

Transfuga vilis necat.

Hoc ipso anno Solimannus Turcarum imperator Italiam inuadere constituerat. Habebat classem ornatissimam, & multo milite instructam. Ea in re

Classis Turcica.

tanta fuit vsus celeritate, vt ducenta armatorũ millia priùs ad Macedóiæ oram adduxerit, quàm è Byzantio profectus crederetur. Nec deerant illi transfugę Christiani, qui ei Christianorum cõsilia explicarent. Ante annos quinquaginta auus eius Mahometes, occupata Hydrunte, summum Italiæ terrorẽ attulerat, iamque de Italia actum fuisset, nisi illum sanguinarium tyrannum subita mors, Deo Christianis maturè opem ferente, è medio abstulisset. Cùm iam Solimannus in Italiæ conspectum venisset, misit è suis, qui Salentinorum animos explorarent. Illi Castrum oppidum deditione acceperunt, quod tamen contra fidem datam, ducibus quidem inuitis, à barbaro milite direptum est, & captiui florenti ætate in classem abducti sunt. Interim noctù aliquot Turcæ equites hippagogis subuecti, ab Aulone in Salentinum agrum traiecerunt, & magnum omnis generis hominum & armentorum numerum interceperũt. Maior verò Christianis clades imminebat, nisi eam cuiusdã Veneti Trierarchi temeritas, Deo Christianis parcente, auertisset. Is enim paulò antè passus damnum à Turcis, in triremes quasdam Turcicas incidit, suoque indulgens dolori, aliquot ex eis demersit. Ea res Solimannum in Venetos non mediocritèr concitauit, licèt insciente senatu accidisset. Eodem quoquè tempore Andreas Auria Cæsareanæ classis prę fectus, casu in classiculam quandã incidit, omnis generis commeatũ & linum Alexandrinum Solimanno aduehẽtem, quam mox totam cepit, viris ad transtra triremium damnatis, & præda omi in suas triremes illata: porrò nauibus incensis, quòd sibi fortasse minimè vsui futuras iudicaret. Incendit etiàm duas Turcicas triremes, quibus Solimanni legatus Iunusbeius ad Venetæ classis præfectũ, qui tum in Corcyra insula morabatur, aduectus fuerat. Sed is quoquè malè acceptus à Venetis, &

Castrum direptum.

Capti christiani.

Classicula Turcica capta.

& in grande discrimen cóiectus, ità vt à latronibus Acroceraunеis, qui eũ in littus euadẽtem ceperãt, præsenti pecunia se redimere cogeretur, vbi ad Solimannum redijt, acerbissimè de Venetis cóquestus, Solimannum in bellum Venetum inflammauit, licèt Venetus præfectus id factum multa ratione excusaret. Hùc accedebat, ꝙ Auria noctù ac diù sulcando maria, atque omnes portus explorando, alias duodecim Turcarum triremes cruentissimo prælio captas deleuerat ijsdem ferè diebus, nõ paucis è suis propugnatoribus atq; remigibus & magistris triremium desideratis. Nam duodecim Turcicę triremes cũ trigintaquinq; instructissimis Aurianis triremibus audacissimè cógredi nõ dubitàrunt, & cùm iam milites Turcæ grauissimis saucij essent vulneribus, defessiq;, pugnando tamẽ occumbere, quàm se dédere, maluerũt. Porrò enses incuruos, quos magno parãt precio, in mare iactàrũt, nè Christiani illis potirentur. Ij erant Ianizari milites prætoriani, & delecti equites, quos Spaches appellãt: quorum vtrorunque est summa & incredibilis in hostes audacia & pugnandi pertinacia: quod plerique Christianĩ ignorantes, putant Turcas imbelle esse hominum genus, sed fallũtur, cùm sint reuerà apud illos inuictæ virtutis & summę constantiæ pedites & equites. Nec mediocritèr ad perferẽda & subeunda quęuis vitæ discrimina illos accendit, quòd sciunt certam sibi imminere perniciem, si per ignauiam minùs fortitèr & strenuè egisse deprę̄hendantur. Misit tum contra Auriam Solimannus Barbarussam cum octoginta triremibus, sed Auria abductis Turcarũ aliquot integris nauibus, fuga sibi consuluit: Porrò Solimannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata cõtumelia, acerrimis iracundiæ stimulis pupugit, quos mirificè acuebant aliquot Turcicĩ proceres, quorum hortatu cómutato belli cósilio,

Duodecim triremes captæ.

quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs assueti, feri & agrestes homines, nullos certos deos colẽtes, incredibili temeritatę consiliũ ceperunt Solimanni noctù interficiendi: sed ea res à vigilibus prætorianis facilè depręhensa, magnam illis cladẽ attulit, Solimanni iussu immissis in illos militibus, qui eos ad satietatem vsq; trucidârunt. Indè ad Corcyram itum est. Eam oppugnare cõstituit, tanquàm Venetæ ditionis. Itaq; immissi Turcę in insulam, Corcyram vrbẽ frustrà obsederunt, tandemq; post multas clades pasŝim Corcyrę insulę illatas, innumeros homines Christiana religione initiatos, in teterrimam seruitutem abduxerũt, quorum numerus, quod est cumprimìs triste & acerbum, sexdecim millium excessit, omnis sexûs & ætatis. Præerant tum Corcyræ duo Veneti patritij, qui (quòd sic salus publica poscere videretur) suburbia oppidi pulcherrimis & egregijs ædificijs ornata demoliti sunt, nè à Turcis occuparentur in vrbis exitium. Hoc erat quidem triste spectaculum: sed tolerabile tamen, quòd tecta diruta facilè instaurari possent: illud verò longè tristissimum, quòd cùm vererentur non suffecturam vrbi annonam, si à Turcis obsidiõe premeretur, imbellem omnem populi multitudinẽ ex oppido eiecerunt, quæ cùm in fossis pernoctare cogeretur, vi turbulẽtissimæ tempestatis & metu barbarorũ multi ex ijs, præsertìm pueri matrum ceruicibus inhæcẽtes, miserandum in modum extincti sunt. Verùm Solimannus & Italici & Corcyręi belli parùm felici euentu potitus, non absque pudore Byzantium, nulla re præclarè gesta, redijt: sed interìm tamen diuersis in locis iussit suos duces bellũ inferre Venetis. Porrò priùs quàm obsidionem solueret, vbi didicit Castri oppidi incolas contra fidem datam abductos

Facinus audacissimũ.

Corcyra vexatur.

ductos esse in captiuitaté, vsqueadeò eam rem moleste tulit, quippe qui nollet crudelitatis & sæuitiæ argui, vt eius maleficij authores iusserit supplicio affici, & Castrenses captiuos omnes magno studio conquisitos, in locum suum restitui. Tandem sub æquinoctium autumnale Corcyra ab hac Turcarũ infestatione liberata est.

Sub huius anni finem pleraque omnia Geldriæ oppida à suo principe Carolo Egmundano deficiũt ad Guilhelmum Cliuiæ & Iuliæ ducem. Defectionis occasio fuit, quòd Carolus dux videbatur eam munitissimam ditionem in ius regis Gallorũ, cuius fuit studiosus admodùm, trãsferre cõstituisse, quod Geldrenses minimè sibi ferendũ putârunt, nè Germani Gallis seruire compellerētur. Nouimagenses in ea defectione primi fuêre, qui etiàm principis arcem intra vrbem ipsorum sitam, munitionibus eius nouis solo æquatis, occupare non dubitârunt. Porrò Principi Iuliacensi eius ditionis fuit inauspicata vsurpatio, vtì posteà dicemus. *Geldrenses deficiunt à suo duce.*

Eodem anno tumultuatum est in Anglia, multis hominum millibus arma in regem suum corripientibus. Ij erant Lincolniẽses & Eboracenses, qui moestè ferebant innouatum regni & religionis statũ, tum quoquè frequentes exactiones regias. Fuerunt ad quinquaginta millia, sacram expeditionem militiam suam appellantes. Verùm callida ducum regis simulatione persuasi, cùm pacem à rege oblatã atq; concordiam expectarent, arma deponunt. Sed non diù pòst pœnas luerunt, aliquot eius turbæ capitibus vltimo supplicio affectis. *Tumultus Anglicus.*

Hoc ipso anno Paulus Pontifex aliquot insignes viros in Cardinalium collegium cooptauit. In ijs fuit Caspar Contarenus patritius & senator Venetus, Reginaldus Polus, Iohannes Bellaius, Fredericus Fregosus, quibus per interualla temporis ad-

iunxit Sadoletum, Alexandrum Bembum &c. Hoc factum cùm Sleidanus improbare non possit, animũ & cõsilium Pontificis pro sua modestia sibi carpendum sumit, cùm tamen bonorum virorum sit, etiàm dubia in meliorem partẽ interpretari. Scilicèt Sleidanus videre potuit arcana Pontificis consilia, quæ is suo in pectore versaret. O quàm longè abest ab omni animi candore eiusmodi sæuũ hominum genus, tametsi valdè velint Euãgelici videri. Ait Pontificem idoneos sibi ꝓpugnatores parare voluisse: videlicèt Romana sedes peritura est, nisì paucorum hominum scriptis & eloquentia à Lutero & eius infausta sobole vindicetur. Immò verò illa sedes, quæ trecentis & ampliùs annis à tot ethnicis, ijsdemque longè potentissimis, Romanorum Imperatoribus, Christiani nominis atrocissimis persecutoribus, qui ad Magnum vsque Constantinum totius ferè orbis imperio potíti, immanissimis in Christianos constitutis supplicijs, Christi fidẽ penitùs extirpare & abolere voluerunt, à tot prætereà tyrannis & hæreticis euerti hactenùs nõ potuit, Christo Domino suã Ecclesiam aduersùs omnes inferorum portas fortissimè propugnante, etiam deincèps ad supremũ vsq; mundi diem incolumis perdurabit, quantunlibèt in eam dèbacchentur horum temporum infausti dogmatistæ, à malo dæmone in multorum perniciem incitati, vt amplissimas futuro Antichristo vias muniant, & interim innumeras animas secum trahant in tartara, nulli omninò deteriùs nocituri, quàm sibijpsis & miseris illis, quos sub Euangelij & verbi Dei prætextu in varios inducunt errores.

Romana sedes inconcussa.

Matt. 16.

ANno 1538. Carolus Cæsar & Franciscus rex in mutuos venêre complexus. Multùm pro suo munere egerat Paulus Põtifex, vt apud Niceam conuenirent, sed efficere nõ potuit, vt ipso p̃sente in collo-

loquiũ venirẽt. Id tamen impetrauit, vt in nouẽ vel decem annos inducias inter se paciscerentur. Per id tempus Cęsar Pontificis nepoti Octauio despondit filiam suam notham Margaritam, quam priùs habuit in matrimonio Florẽtię princeps Alexãder. Quãuis autem Cæsar & Franciscus rex, licèt plurimùm annitente Pontifice, id temporis familiaritèr congressi non fuerint, Cæsar tamen per internũcios indicauit Frãcisco, se priùs quàm in Hispaniam nauigaret, in eius cõplexum venturũ, & tum Cæsar ipse, tum Franciscus rex ambo more Christiano Pontificem venerati sunt, ità vt vnà cũ rege multi quoquè eius proceres dextrum Põtificis pedem oscularent, idem tamen facere recusantibus Christophoro duce Vuirtenbergico, Guilhelmo Furstenbergio, Marescallo Marchiano, & Danię regis legato Georgio Gluchio, qui erant cum rege, quos vtiquè, nè id facerent, Luteri & eius similium scripta vehementèr deterruerant. Verùm si ipse præpotẽtis Dei filius ad pauperum piscatorum pedes se amantissimè demisit, eosq; beneuolentissima sedulitate & lauit & extersit: quid, obsecro, piaculi est, si homines Pontificis non quidem nudos, sed tectos pedes supremis labris Christianæ cuiusdam declarãdæ modestiæ causa deosculentur? O quantum interest inter spiritum Christi, & spiritum huius mundi. An non Christus ipse dicit omnibus, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde? O quàm facilè perspiciunt cordati omnes, quo spiritu imbutus fuerit Luterus, qui tantoperè à Christi humilitate abhorret, suosque abhorrere facit. Et hęc certissimè vnica causa est, quòd inter sectatores eius tot existunt dissensiones & dissidia, quòd prorsùs alieni sunt ab humilitate & mãsuetudine CHRISTI: vndè fit vt alij alijs cedere nolint, sed sua pro se quisque dogmata, quãtunuis absurda, mordicùs tueantur, nihil interim morati,

Induciæ inter Cæsarẽ & Gallos.

Iohan. 13.

Matt. 11.

Causa dissidiorum inter sectarios.

quòd tot millia imperitæ plebis horrendum in modum pereunt ac ruunt in tartara.

Porrò dum de paciſcendis inducijs apud Niceam tractaretur, Cęſarq; ad Villafranchã ſubſiſteret, accidit vt in quadã villa villicus quidã in area fabarũ aceruũ cribraret & vẽtilaret, idq; nõ vno, ſed multis per interualla locis. Indè verò dẽſæ nubes inſtàr fumi in altum eleuabãtur. Quę res vehementèr perterruit Cæſareanos oẽs, quòd putarent Barbaruſſæ claſſem ſuperuenire ad perdendum Pontificẽ & Cęſarem. Verùm cunctis mirè trepidãtibus, Cæſar ſtetit imperterritus, tametſi & Andreàs Auria & Daualus Vaſtius ad arma ſe pararẽt, & omnes nõ medioritèr animis perterriti viderentur. At paulò poſt vbì cognitum eſt, eam trepidationem temerè ſuſceptam fuiſſe, in riſum & cachinnos verſa eſt, non obſcuro pudore perſuſis principibus, qui tam inanitèr timuiſſent, maximè cùm viderent Cæſarem prorſùs impauidum. Indè ſolutus eſt ille apud Niceam conuentus, & Franciſcus rex in ſuum regnum abijt. Pôtifex primùm Genuam, deindè Romam peruenit, vbiquè ob ſtudium inter illos ſummos principes pacis conciliandæ ſummo cum honore pompa triumphali acceptꝰ. Cęſar verò, vt erat pollicitꝰ, ad Aquas Mortuas profectus eſt. Eò quoquè acceſſit rex Frãciſcus, & in duas ſcaphas ſe demittens cum Henrico Delphino & Carolo Aureliano Duce, multisq; proceribus, à Cæſare ad latus quadriremis ſuæ obuiàm accurrente, cum omnibus ſuis & liberis & proceribus ſummo animi candore in arctiſſimos amplexus ſuſceptus eſt. Andreas quoquè Auria, qui ante decem annos à rege Franciſco defecerat, impetrante Cæſare, in gratiam à rege receptus eſt. Poſteà Cæſar cum rege diù ſecreta miſcuit colloquia, ità vt omẽs in certã ſpem cõponendę inter ipſos pacis venirẽt. Deindè regem à ſe humaniſſimè dimiſſum, ad ſcalas quadrire-

Cæſar & Franciſcus rex conueniunt.

quadriremis suæ deduxit. Altera luce per oẽs triremes denũciat, nè quis ipsius iniussu in terram exeat: ipse vero cum aliquot aurei velleris illustribus viris ingressus est vrbem Gallicam, cum rege pransurus. *Cæsar cum rege prãdet.* Appáret indè candidũ pectus optimi imperatoris, qui ne de hoste quidem malè suspicaretur. Vbì verò in continentẽ perlatus est, rex & regina cum duob⁹ liberis illum humanissimè complectuntur, & in palatium regis abducunt. Iam appetente crepusculo Cæsar Andream Auriam, qui ad classem remanserat, certiorem reddit, se apud regem pernoctaturum. Id enim rex & regina ipsius soror ab illo impetrârant, *Apud regem pernoctat.* licèt non sinè magno discrimine id fieri videretur. Sed præpotens Deus, cui Cęsar egregiè confidebat, non est passus quicquam illi sinistrum accidere. Voluit autem Cæsar eius rei Auriam certiorem facere, nè quid ille aduersi suspicaretur. Altera luce Cæsar redit ad mare, comitante illum rege & multa procerum frequẽtia. Indè postquàm in puppi Cæsareanæ quadriremis rursùs hilaritèr cõpotatum fuit, amicissimè discessum est. Frãciscus rex per id tẽpus certam cum Cęsare contraxit amicitiã, ità vt sub Cęsaris vexillo, & in tentorio Cæsaris Caroli cùm maximis terra mariq; coactis copijs se Turcis bellũ illaturũ polliceretur. Cuius quidẽ amicitiæ fiducia Carolus Cæsar multa in itinere, quo Hispanias repetebat, cum Andrea Auria de bello Asiatico, Græco & Africano suscipiẽdo locutus est, & de pace cum rege conciliata, reges & principes Christianos omnes certiores reddidit. Sed rex Franciscus Mediolanensem ditionem sibi omninò adiudicandam sperauerat: ea spe frustratus, posteà in nouas belli cogitationes pertractus est, magno totius Reipublicę Christianæ detrimento: quãquàm etiàm alię rationes ad bella instauranda illum fortasè mouerunt.

Circa hæc ferè tẽpora mortuus est Erardus Cardinalis *Erard⁹ episcopus moritur.*

dinalis & Epiſcopus Leodiẽſis, qui multos Lutera-
næ ſectæ addictos malè acceperat, quod Sleidanum
malè habet:ideoq; ſcribit, illũ ſibi ſepulcrũ & exe-
quias anniuerſarias lõgè ante obitũ fieri curauiſſe,
non tam pietatis quàm oſtentationis cauſa, quòd
eſſet glorię cupidiſſimus. Ità Sleidanus magna fidu-
tia profert ſententiam etiàm in arcana pectorũ con
ſilia, quæ ſolus Deus nouit. Sed hoc licet Euangeli-
um Luteri complectentibus, verùm Chriſti ſectato-
ribus non licet. quid enim ſibi non permittunt Lu-
terani dogmatiſtæ? Qualisqualis certè fuerit vita il-
lius Cardinalis, ſcire tamẽ nõ potuit Sleidanus, qua
mente ille voluërit etiàm ante obitum exeqas anni-
uerſarias ſibi fieri. Ait ibidèm, Põtificios ſacrificorũ
operibus attribuere merita, quibus ęternę vitę prę-
mium debeatur. Ità quidẽ Sleidanus, vt vbiquè Ca-
tholicos ſuo more traducat. Certè Miſſæ ſacrificiũ
& viuis & vita functis ꝓdeſſe, tam eſt certũ ex ſan-
ctiſſimorum Patrum irrefutabilibus teſtimonijs, vt
meritò pudere debeat omnes, qui id negare audẽt.

Bona opera vndè meritoria.

Bona verò opera, quæ faciunt Chriſtiani, nõ eſt du-
bium fieri gratia Chriſti, non tamen abſq; liberi ar-
bitrij quadam cooperatione. Deus enim operatur

Philip. 2.

in nobis & velle & perficere, vt ait Apoſtolus. Indè
ergò eſt meritum bonorum operum, quòd fiant ex
gratia Dei. Tolle gratiam ab operibus humanis, &
parùm aut nihil grata erunt Deo, ſicut videmus in
Turcis, Iudęis & Ethnicis, qui nullis ſuis operibus
poſſunt placere DEO, cùm ſinè fide impoſſibile ſit

Heb. 11.

placere illi. Porrò verò ſi Deus per nos, non tamen
ſinè nobis, efficit bona opera noſtra, num ille indi-
gnus cẽſendus eſt, cuius operibꝰ debeatur vita ęter-
na, maximè cùm ipſe innumeris ſcripturę locis pol-

Luteranorum calumnia.

licitus ſit vitam æternam rectè agentibus? Sed aiunt
Luterani nos ità fidere operibus noſtris, tanquàm
illis ſolis abſq; Chriſti gratia debeatur vita æterna.

Verùm

Verùm hoc illi cõtra suam conscientiã mentiũtur. Nos enim etiàm cùm bonorũ operũ sumus studiosissimi, nõ tamen illis, quę nos facimus, certò vitam æternam deberi affirmare audemus, cùm scriptura dicat: Nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit. Itaque cùm multa videamus etiãm ab improbis hominibus fieri, quę speciem probitatis, pietatis & charitatis prę se ferant, pij omnes suis operibus nõ sunt ausi præfidere, maximè q non sint planè certi, an ex gratia & charitate, sinè qua nihil potest gratũ esse Deo, profecta sint, vel potiùs ex quodam naturæ instinctu, aut alijs id genus incitamentis, quę certum est vitam sempiternam mereri non posse. Hinc est illa Apostoli insignis & suspicienda prædicatio: Si linguis hominum loquar & angelorum, si omnẽ fidem habeam, ità vt montes transferam, & pleraq; alia, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Ergò nec fides prodest absque charitate. Et tamen Euangelici isti incredibili quadam confidentia & temeritate aiũt, si quis firmitèr apud se statuat per Christũ sibi remitti peccata, illũ, si sic moriatur, è vestigio euolare in cælum. Verùm hæc est omninò compendiaria via in mortẽ sempiternam. Scripturæ diuinæ omnes eiusmodi temeritatem & insanã confidentiam longè à nobis abesse volunt, propterea quòd longè alia sunt iudicia Dei, quàm hominum: nec tamẽ hac ratione impellimur ad desperationẽ, sed inuitamur ad cautelã & circunspectionẽ, nè inter tot vitę huius pericula vsquàm nimiùm securi simus. Tanto aũt certè securiores erimus, quãto bonorum operum syncera animi intẽtione studiosiores fuerimus: non q nostris operibus præfidere debeamus, sed q vita piè & religiosè transacta, magnam præstet homini fidutiam, vt multis scripturæ locis doceri potest, sed nõ est huius loci. Ità nanque & Apostolorũ princeps hortaĩ nos, vt p bona ope-

Eccẽs 9. *1.Cor.13.* *Temeritas hæreticorũ.* *2.Pet.3.*

ra

ra certam faciamus vocationem noſtram. Sed hæc tam ſunt manifeſta, vt mirum ſit vſqueadeò perfricuiſſe frontem iſtos euangelicos, quicquam vt contradicere auſint. Atque eorum impudentia facit, vt propter minùs peritos interdùm his & id gen⁹ alia explicandis diutiùs immorandum ſit, quàm alioqui huius ſcripti inſtitutum admittat: præſertìm verò, quandò Sleidanus in illis ſuis peſtilentiſſimis Commentarijs ſparsìm ſua diffundit venena, totuſq; ferè verſatur in Luteri & ſectatorum eius placitis fucandis, & lectori incauto exitiabilitèr inſtillandis. Atque hoc ferè loco ille bonus vir prolixè recitat formam reformatiõis cuiuſdam, quam aliquot Cardinales Pontifici clàm obtulerint. Deindè addit, Nicolaum archiepiſcopum Capuanum, om̃is emendationis impatientem, à Pontifice ſubmiſſum (vt certò creditur, inquit) magna cõtentione reclamâſſe, nè quid omninò reformaretur: itaque paſſos eſſe patres atque pontificem ſibi perſuaderi, nè quid mutaretur. Rursùs addit eũdem ipſum Nicolaum emiſſo clanculùm in Germaniam libello, voluiſſe pontificem atq; reformatores illos p̃bere deridendos: ità em̃ ait pleroſq; id accipere: alios putare dicit, non neſcio põtifice exijſſe libellũ, vt ſic aliquod ipſi⁹ ſtudium appareret emendationis. Quis hîc non videat hominis iſtius malignum in Pontifice traducendo animum? Ait certò credi, ait pleroſque ità accipere, ait alios putare. qui tandèm illi ſunt, niſì Sleidanus & eius ſimiles, Pontificis & Eccleſiæ Catholicæ obtrectatores? qui ſi Pontificem vlla in re lædere poſſint, videntur ſibi facinus deſignâſſe euangelicum. Fuit autem reformatio quædam oblata Põtifici, ſed illamipſam tum Luterus Germanicè, tum Ioannes Sturmius ſua illa preclara conuiciandi licentia atrocitèr oppugnârunt. Et tamen non pudet Sleidanum impudentèr affingere Põtifici, quòd ipſo inſtigante

Archiepi-

Archiepiscopus Capuanus reclamârit, nè q̃d omninò reformaretur. Nam etsi fortassis commodè non poterant statim reformari omnia, quæ emendatione digna viderentur: tamen nihil omninò voluisse reformari Pontificem, impudentissimam habet vanitatem. Itaque his & id genus alijs calumnijs hoc consecutus est ille Sleidanus, vt nulla in re tutò illĩ fides adhiberi possit, nisì aliundè constet vera cum scribere. Et Luterus certè hanc reformationem vertit Germanicè, & à margine sua adscripsit scholia, nõ alio magìs quàm tali viro digna: ipsos aũt reformationis authores, quorum, etiam Sturmio fatente, erat multa eruditio & vitæ integritas, non est veritus appellare perditos ac deploratos nebulones. Sed quid ille talis vir aliud faceret, cuius os maledictiõe plenũ erat, & amaritudine, & dolo? Nec Sturmius à conuicijs & contumelijs abstinuit, id quod in eo repræhendit doctissimus Cardinalis Iacobus Sadoletus.

Per hoc ferè tempus Luterus cum suo grege varijs machinationibus & scriptis, Concilij à Paulo Pontifice indicti authoritaté cõuellere nitebantur, vt rudem plebeculã arctiùs suis fraudibus implicatã tenerent. Scribebantur tum ab illis noui Pasquilli, nouæ Beelzebul epistolæ, fabulosæ Legendæ de Iohanne Chrysostomo, quas Concilio impudenti vanitate affingebant: prætereà quatuor Epistolæ Iohannis Hussi, & libellus de Donatione Constantinĩ Magni. Ità illi apud suos facilè efficiebant, vt qua vna re grauissimis religiõis dissidijs vel præsentissima semper remedia adferri cõsueuissent, ea in contemptum & risum adduceretur, & miserè euersis, & in diuersas easq; fœdè dissectas factiones distractis nihil prorsùs opitularetur. Traxerunt etiàm in suas partes Saxoniæ Ducem Henricum, fratrem optimĩ & constantissimi in Catholica religione Principis

Luterani oppugnant Conciliũ.

Georgij,

Georgij, quē Luterꝰ tā multis iniurijs & calumnijs mirabili quadam audacia ſibi diuexandum ſumpſerat. Edebant igitur nouas cæremoniarum ordinationes, nouos paſsìm Catechiſmos etiàm illi, qui nullis initiati ſacris, parœcias adminiſtrandas ſuſcipere non dubitârūt. Qua in re obſeruādum eſt arcanum Dei iudicium, quòd illi, qui cōtra Eccleſiæ ſanctionem calicem ſibi vſurpare voluerunt, Catholicosq́; ſacrificos criminabātur, quòd ipſis alteram ſpeciem malignè ſuffurati eſſent, tales accepêre paſtores, qui cùm nullam haberent conficiendæ Euchariſtiæ poteſtatem, ac nihilo minùs ſacramenta illis porrigerent, non aliud ſanè quàm merum panem & vinum præberent, vtraque illis ſpecie penitùs ſubtracta. Et ſic quidem par fuit puniri obſtreperos & refractarios, qui deſertoribus ac ſeditioſis monachis potiùs, quàm totius Eccleſiæ iudicio obtemperare voluerunt. Porrò Henricus Princeps per nouos Viſitatores nouos conſtituit articulos, quos & à Clericis & à Laicis ſuæ ditiōis voluit obſeruari. Verùm illi articuli non ſolùm à ſacris literis, ſed etiàm ab ipſorū Auguſtana Confeſſione & eius Confeſſionis Apologia diſcrepabant. Certè Luterus ipſe in libello de ſeculari poteſtate damnat eos Principes tāquàm inſanos & peruerſos, qui eis in rebus, quæ ad fidem & Eccleſiam pertineant, ſubditis ſuis leges preſcribāt. Verùm hæc Luteri ſententia nullius tum ponderis fuit: quanquàm eiuſmodi articuli non tam à Principe, quàm prophanis illis Viſitatoribus editi fuêre. Ità res paſsìm in deterius mutabantur, & mirabilis atq; incredibilis in religione confuſio magìs ac magìs increſcebat, cùm illi ſacra obirent munia, qui nullis prorsùs ſacris initiati, nulla legitima authoritate vel promoti vel miſſi eſſent. Et hæc tamen omnia ſummè erant Euangelica, & purum putum verbum DEI, effusè hauddubiò miſerorum mortali-

Horrendū Dei iudicium.

Mutatio religionis.

talium cæcitatem & delirationem ridentibus malis dæmonibus, qui ijs rebus mirificè delectarentur.

Hoc tempore Argentoratenses, qui Zuinglij dogma sequebátur, illis, qui ex Gallijs & Belgio sectarum nomine profugere compellebantur, in ipsa vrbe sua templum occupandum tradiderunt, vt Ecclesiam constituerent. Huic aliquandiù præfectus fuit Iohannes Caluinus ex Gallia profugus, qui posteà Geneuẽsem in Allobrogibus Ecclesiam occupauit. Hunc Caluinum à patria sua ob vitæ improbitatem exulâsse quidam scribit, eundemq; alius dicit inter dissolutos suæ vrbis viros dissolutissimum, inter inconstantes & fœdifragos inconstantissimum. Is nouam quandam de Eucharistia opinionem è suo parùm sano cerebro commentus, negat cum Zuinglianis veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sed horum tantùm energiam illic vult haberi. Non putauit Caluinus sua maiestate dignum, vt ipse minus aliquid, quàm cæteri, posse videretur. Itaq; hác nouam mundo iam planè vecordi doctrinam inuexit. Nec hoc contentus, etiàm multa alia p̃clara & tali viro digna scripsit, quæ quidẽ eiusmodi sunt, vt citra horrorẽ legi vix possint: quanquàm ea quoquè infelicissimis mortalibus non alio quàm ipsius verbi Dei titulo obtruduntur. Sunt autẽ cum intolerabili in Deum blasphemia cõiuncta, vt, quòd scelera & flagitia omnia Deus in homine operetur, ꝙ lex & voluntas Dei sæpè inter se cõtrariæ sint, ꝙ diabolus iubẽte & volente Deo mentiat̃ in cordibꝰ hominũ, & multa alia, nõ verbis, sed flãmis Tartareis vindicanda, q̃ tamen ausus est quidã eius sectator Theodorus Beza defendẽda suscipere. Proh nefarios homines, si tamẽ homines dicẽdi sunt, q certè in humana effigie Tartarei cacodæmones esse vident̃. Vt aũt suã egregiã doctrinã Caluinus ille, cùm iam Geneuæ multa præditus authoritate degeret,

Caluinus nouum fingit dogma.

Caluini immanes blasphemiæ.

mi-

miraculo quodam confirmaret, rem fecit sempiterna memoria dignam, vt cognoscat posteritas, quibus dolis, fraudibus & imposturis vti non dubitârint, qui Catholicam Ecclesiam nostro euo sub Euangelij instaurandi prętextu sibi oppugnandam sumpserunt. Persuasit quandoquè misero cuidam, vt se pateretur tanquàm mortuum in templum deportari. Fecit ille, consentiente etiàm eius coniuge. Porrò Caluini consilium erat, vt hominem coram populo iuberet redire ad superos seu reuiuiscere, homineq; mox sese erigente, tam inaudito miraculo certam omninò & sacrosanctam in orbem terrarum doctrinam inuexisse videretur. Sed ô Dei clemẽtiam, quæ perfidiosi hominis astum incredibilem noluit latere mortales, vt sic maturè ab eius cõsortio se remouerent. Miser ille qui viuus in templum illatus fuit, mortuus indè elatus est. Cùm enim Caluinus propiùs accessisset, &, si sua doctrina vera esset, eum iuberet resumpto spiritu surgere, vt homo callidus laqueo, quem alijs tetenderat, ipsus strangularetur, & omnes intelligerent falsissima esse quæ miseris pro verbo Dei venditaret, nihil prorsùs sese commouit homo, quippe omni huius lucis vsura repentè priuatus. Porrò coniunx illius, ea re comperta, eiulatu & clamore animi sui testatur necopinatum dolorẽ, sed Caluinus eam egregijs pollicitationibus deliniuit, nè rem latiùs propalaret. In hoc verò facinore depręhensus, fertur mox redijsse in suggestum, dixisseq; populo, Eccè hinc appâret imbecillitas fidei vestræ, quòd homo iste non potuit excitari à mortuis. Et fortasśis persuasit hoc miserrimæ illi concioni. Hęc quidem de illo Caluino, multaq; alia sparsit fama, quę iam feruntur Gallicè conscripta, & Latinè cõuersa, olìm in lucem proditura. Aiunt etiàm Parisijs repertas aliquot Caluini, Theodori Bezę, & aliorũ eius farinę hominũ Epistolas, q̃ illorũ neqtiam

Miraculum Caluini horrendum.

Astutiæ Caluini.

am egregiè declarēt, quas speramus quãdoq; in publicum edendas. Sunt enim eiusmodi, vt vbi in hominũ notitiã venerint, facilè oẽs intellecturi sint, q̈ sint illorum nihil minùs quàm Euangelica consilia, & admodùm perniciosi conatus. Hæc ità scripsi, quemadmodùm à fide dignis accepi. Infrà quoquè, Deo volente, Luteri quoddam miraculum referemus. Et nondùm intelligent plùs quàm lethargo correpti mortales, quàm infidis pastoribus animarum suarum salutem & curam committant? Scilicet istis hominibus hoc studio est, vt animas Christo, & non potiùs Orco, lucrifaciant. Porrò animaduertẽdum est, Caluinum, dum sibi præclarũ apud omnes tum Zuinglianos, tum Luteranos nomẽ parare cupit, mirabili vafricie ità in re sacramentaria tractanda versari, vt quandò illi res est cũ Zuinglianis, planè ab illis stare se simulet: quandò cum Luteranis, quibus ceu simplicioribus fucum se facere posse cõfidit, ad nauseam vsq; realitatem & substãtiam corporis & sanguinis Domini, atq; id genus alia Luteranis plausibilia inculcet & repetat. Interìm nihilo minùs nouum ille dogma fingit & tuetur, & cùm vtrisq; se fauere incredibili calliditate præ se ferat, vtrosq; suspensos & ambiguos detinet: nec tamen homo versutus perfidiam suam adeò celare potuit, quin Bernæ quandoq; illam proderet. Nam ibì in publico colloquio cõtra Zachariam Flandrum quẽdam cùm vehemẽs esset in defendẽda Zuinglij sententia, idem Zacharias Caluini ad D. Falesium epistolã ꝓtulit, percõtatus ex homine num suã agnosceret manum: quam cùm ille suam esse non negaret, Zacharia postulãte, publicè lecta est, multò maioribus scatens in Zuinglium conuicijs, quàm eo in colloqo eius essent ab illo celebrata encomia. Et ausus certè est Caluinus palàm edito libello, quem dici voluit, Summam confessionis de Sacramentis,

id omnibus persuadere conari, eos qui Augustanæ sunt confessionis, in eadem esse cum Tigurinis, qui vel maximè Zuinglium sectantur, sententia. Sed hoc scriptum à Luteranis est confutatum. Porrò Caluino illis respondente, exortum est odiosissimum certamen inter Caluinum & Luteranos, scriptisque contrarijs egregiè sese inuicèm ornant, vt insignes scurras inter se commissos iurè dixeris. Longum esset, egregia illa emblemata omnia hic referre: pauca ex Caluini annotabimus vltima admonitione ad Ioachimum Vuestphalum Luteranum, in qua simul aliquot Saxonicas ciuitates, quæ eius dogma damnauerant, fœdissimis lœdorijs & maledictis pro Euangelij sui modestia insectatur. Sic dicit esse suo errore fascinatos, vt quòd pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi non teneant: quid valeat Cœna, quorsùm spectet, nunquàm gustâsse brutos istos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimìs largam illis copiam cauillationum profluere. dum Luteri sui hyperbolas proijciunt, modô plebeculam fuosque fraterculos fascinent, popularis theatri plausu contentos, nec DEI, nec angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam, quòd eis superbia sit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit, quòd obstinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem gigantum, latratores phreneticos, bestias, proteruos, fastuosos, pertinaces, &c. Tum verò etiàm queritur de illis, ꝙ se suosque indignos esse clamitent, quos terra sustineat, ità quòd nisi repentè exterminentur è mundo, non posse cum eis melius

Caluini de Luteranis sententia.

Nota studia hæreticorũ, ab hæretico expreßa.

agi,

agi, quàm vt ad Scythas vel Indos ablegentur: accusare eos principum segnitiem, quòd non exerto gladio protinùs deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc ibì Caluinus, in quem pulchrè quadrat illud Ecclesiastici: Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animã suam. Quę enim hæretici alij in alios iactant maledicta, ea in illos ipsos recidunt, cùm plerunquè aut peiores, aut paulò admodùm meliores sint illis, quibus maledicunt. Et reuerà quales hîc Luteranos depingit Caluinus, tales sunt plerique omnes hæretici, qui dati in reprobum sensum, per præcipitia falsitatis ruunt in omne genus flagitiorum. In Caluino sanè vel maximè cernere licuit ea omnia, quæ Luteranis ille tribuit, & tamen à suis tantùm non pro DEO colitur. Et quia mendacium nunquàm diù constare sibi potest, mira quadam versutia ità suum de Eucharistia dogma vanissimum tractat, vt neque Luteranis penitùs accedat, neque Zuinglianis, sed vtrisque quibusdam præstigijs illudat, dum ait carnem CHRISTI naturalem & esse & non esse in Eucharistia, quorũ illud Luterani, istud verò Zuingliani docent: ad extremum tamen in Zuinglij partes propensior est, dum affirmat, in cœna Domini per fidem excipi efficaciam quandam & vim, de carne CHRISTI in cælo sita defluentem: sed nihilominùs de re tanta (quod necesse est à vero aberranti accidere) ferè sempèr pugnantia loquitur: quam ob causam Luterani eum præstigiatorem & Sophistam vocant: quibus sic respondet, vt impostorem eum & esse & agere, verba illius facilè declarent. Habet ille miser multos hodiè sectatores, & ingens est turba Caluinistarum, qui noui à quibusdam vocitantur Sacramentarij, propterea, vt habet Confessio Mansfeldensis, quòd noua quadã stropha Sacramenti virtutem eludere conantur. Eccl. 21.

In vita Caluini.

Sed has imposturas heu nimìs cæcum mortalium genus non aduertit, immò verò insanus Caluini discipulus Beza affirmare non veretur, vni Caluino post Christum & Apostolos deberi veram & germanam de Cœna Domini intelligentiã. Quod etsi est insolentissimè & stolidissimè dictum, tamen creditur à multis. Et quid mirum, cùm stultorum sempèr infinitus sit numerus? Caluini antilogias pugnantesque sententias viri doctissimi annotârunt, & possent vel ex hoc solo, quòd in doctrina varius est, homines satìs superque intelligere miserum illũ longè alienum esse ab incommutabili Dei veritate, sed videre non volunt.

Eccl.1.

Antinomi.

Accidit hoc anno quiddam memorabile apud Vuittenbergenses. Extiterũt quidam è Luteri schola, qui legem operum reijcerent, dicerentque homines Euangelicos non obligari ad bona opera diuinæ legis. Et sic quidem Luterus ipse ab initio docuerat. Verùm homo contentionibus & rixis natus ac destinatus, vbì hæc vidit ab alijs doceri, acritèr in eos inuectus est, cùm tamen hæc doctrina ex ipsius schola prodijsset: nec vidit homo inconsideratus, quicquid in huius dogmatis assertores scriberet, id ipsius iugulum vel maximè petere. Ferunt Iohannem Islebium huius dogmatis pręcipuum fuisse defensorem, sed à Lutero admonitum, ab eo resilijsse. Ità licuit Lutero vnam atq; eandem rem modò asserere, modò confutare: nec quicquam tam absurdum ab illo fieri potuit, quod non putarent homines perperàm ab eo instituti, purum putũ esse euangelion.

Synodus Tigurina Zuinglianorum.

Mense Aprili Synodus Zuinglianorum doctorũ Tiguri fuit, cui etiàm Bucerus & Capito rogatu Basileensiũ interfuêre. Ibì Bucerus mirificè se purgans, quòd hactenùs tantoperè paci conficiendæ studuerit, id se non sua voluntate, sed impulsu Lantgrauij

& quorundam aliorum fecisse dictitans. Disceptatum est ibi triduo cum illo de responso ad Luterum dando. Nam hic quoquè astutus ille, vt quidã Zuinglianus scribit, ambigua loquendi forma solidam concordiam sancire nitebatur, quam ambiguam loquendi rationẽ Tigurini non probabant, nec instàr Buceri obscurè & captiosè, vt idẽ Zuinglianus ait, loqui volebant, sed liberè & apertè, nè cõcordia fucata & insidiosa, qualem Bucerus efficere voluisse non immeritò illis visus est, posteà maiores turbas pareret. Alij tamen à Bucero pſuasi, Luterũ à Zuinglio in Eucharistiæ doctrina non tam re ipsa, quàm verbis discrepare, quod fuit falsissimũ, sicut Luterus ipse testatur nõ vno loco, cum Lutero visi sunt in quandã redire concordiam, sed quę re vera nulla esset, sicut ipse euentus paulò pòst docuit. Immò & Bucerus ipse, qui hanc simulatam concordiam tantopere vrsit, cùm à Tigurinis impetrare non posset responsionem ad Luterum, qualem ipse vellet, ab illis non parùm abalienatus est, licèt anteà non mediocritèr illos coluisset. Sunt etiàm alij quidã ab illis facti alieni, licèt videri nollent, & non pauci Luteranis accesserunt. Vtebantur autem isti, à Bucero, vt appáret, edocti, hac in re verbis & sententijs ambiguis & perplexis, nè fraus cuiquam appareret, qua tamen vel maximè creuit hoc prodigiosum Euangelion: adeoq; Bucerus ipse in Euãgelium Matthæi & Ioannis scribens, doctrinam de eucharistia, quam antè propugnârat, vt Lutero gratificaretur, retractauit. Et tamen hunc Proteum quidam neutrales, id est, qui nec Catholicę Ecclesiæ, neq; Sectarijs addictos se videri volunt, licèt interim non obscurè nouas ipsi fabricent sectas, non dubitant pacis & pietatis inprimis studiosum vocare: scilicèt pacis & pietatis studiosus est, qui vt sese offert occasio, modò hoc, modò illud de vna eademq; re dogma propu-

Bucerus ambiguus.

Bucerus fit alienus à Tigurinis.

gnat, facilè etiàm Mahometis Alcoranum approbaturus, si non desit opportunitas. Zuingliani quidam Bucerane cóciliationi, qua ille tam crebrò nisus est Zuinglianos cum Lutero in concordiam qualemcunque redigere, hoc tribuerunt, quod illis tribuédum est, qui præ nimio vini desiderio etiàm fæces hauriant. Nemo neque potest neque debet ambigere, hanc inexpiabilem dissensionem propterea inter istos nouos Euangelicos extitisse, vt sibi Catholici meliùs prospicerét, & à tam superbis, turbulentis & incon státibus ingenijs rectiùs cauerent.

Zuinglianorum de Bucero sententia.

Cineres D. Thomæ cremantur.

Apud Anglos hoc anno facinus insolens rex Héricus designauit in cineres & ossa beatissimi martyris Thomæ, Cantuariensis quódàm Archiepiscopi. Eius corpus in theca gemmis & auro mirificè exornata asseruabat iam aliquot seculis, eratq; eius martyris celeberrima memoria ob edita diuinitùs ad eius sacros cineres innumera miracula. Visebantur illic gemme incomparabiles: quedam vincebant oui anserini magnitudinem, pietatis causa eò missæ à monarchis & regibus, ad martyris memoriā ornādam. Verùm Héricus rex nescio quorum instigatus consilio, non contentus gemmis & auro nudâsse eius monumentum, etiàm ipsas venerandas reliquias exussit. Nihil quidem sanctissimo martyri nocitū est, qui vitam cum Deo viuit beatam & sempiternam: sed mirū profectò est, regem illum, qui paulò antè tanta constantia fidem Catholicam scriptis euulgatis defenderat, potuisse ad id infaustum consilium deuolui, vt in martyris ossa ante annos ferè quadringentos pro pietate cæsi, tam atrocitèr desæuiret. Sed id genus multa audent Luterani & reliqui sectarij, apud quos pleraque templa hodiè non multùm discrepant à ferarum cubilibus, & locis planè desertis, & in horrendam vastitatem redactis: quæ quidem, nisi Deus rebus nostris prospiciat, nihil

viden-

videntur significare aliud, quàm propediè in his Europæ locis cultum DEI omnem penitùs extinctum iri.

Cùm indictum esset à Paulo Pontifice Conciliũ ob certas emergentes rationes nõ iam Mantuę, qui locus visus erat opportunior, sed Vicentiæ celebrandum, Luterus certos euulgauit articulos, quos vellet suo nomine Concilio proponi. Verùm illi tam absurdi & impij erãt, vt nõ defuerint, qui Germanos dehortarentur, nè proponerẽt eiusmodi articulos Concilio, nisi vellent Germanos reliquis nationibus irridendos & ignominia notandos propinare. Erant enim in ijs, qui ab ipsa quoquè Augustana Confessione dissiderent. Verùm etsi turpissimum est, in religionis negocijs diuersa sentire, & quod hodiè affirmâris, cràs negare, hodiè asserere, quod herì negaueris, tamen hoc apud Luterum & eius præclaram sobolem non valdè turpe putatur, immò verò frequens & solẽne est, vt eorum scripta testantur, licèt id imperita concio non facilè animaduertat. *Luteri articuli, Concilio offerendi.*

Hac tempestate in Anglia direpta atq; euersa passìm sunt monasteria: & vitę monasticę cultores vestem mutare coguntur. Cæsi etiàm fuêre aliquot illustri dignitate proceres, quòd nollent regis improbandæ sententiæ subscribere. Multùm in eo regno sanguinis fusum est: & sectarij quidem egregium conscripsêre martyrologion, in quod retulêre etiàm nomina illorum, qui sub regina Maria, de qua pòst dicetur, hæresis nomine plexi sunt. Verùm illos nemo Christi, qui veritas est, martyres dixerit, qui non pietatis, sed perniciosæ doctrinæ causa tolluntur è medio, nè multos sua peste corrumpant. Videmus hodiè summo omnium dolore, quò progressa fit quorundam, initiò non seuerè vindicata, audacia. Quæ non hodiè hæresum monstra existunt? *Monasteria euertuntur in Anglia.*

ſtunt? In Lituania ſunt multi Arriani & Neſtoriani, nec parùm multas occupârunt eccleſias homines valdè athei & execrabiles, qui ſummam & ſummè venerandam Trinitatem, proh nefas, vocant cerberum tricipitem, & Symbolum non Athanaſianum, ſed Sathanaſianum, & multa alia nimìs horrenda. Si principiò ſeuera fuiſſet adhibita animaduerſio, poterant omnia hæc mala facilè auerti. At nunc vſque eò increuerunt, vt nullum appareat remedium.

O ſcelus.

Naufragiũ Barbaruſſæ

Hoc anno Barbaruſſa inſigne fecit naufragium, amiſſis viginti millibus hominum, cùm iam claſſe educta, in noſtros cogitaret. Illiſit eas triremes tempeſtas oborta Acrocerauneis cautibus, quarum fragmenta toto ferè Dalmatico littore eiecta viſebantur. Paulò antè inſignem contra illum claſſem eduxerant Paulus Pótifex, Carolus Cęſar, & Veneti duce Andrea Auria, & Vincétio Capellio Veneto. Erát ſimul naues ſupra CC. & quinquaginta, adeò vt nunquàm ferè maior noſtrorum in Ionio mari claſſis conſpecta ſit, plurimumque ſibi metueret Barbaruſſa, homo alioquì audax & imperterritus. Verùm cùm Veneti nollent præſidium Hiſpanorũ militum in ſuas triremes accipere, vt quidam aſſerebant Ligures, nec Auria Venetis triremibus planè confideret, licèt Veneti culpam aliò conferant, vt ſolent libentèr homines, ſi quid perperàm geſtum ſit, à ſe omnem culpæ ſuſpicionem in alios amoliri: orta interìm tempeſtas eſt, & noſtri omnes, inſequente & inſultante ac irridente Barbaruſſa, in fœdiſſimã fugam verſi ſunt, cùm potuiſſent facilè, vt quidam autumant, illo die totam Barbaruſſæ claſſem delere & perdere. Et iam quidem reſumptis animis volebant Barbaruſſam inuadere quaterna acie: ſed cùm cunctantiùs ſua conſilia expedirent, Barbaruſſa retroceſſit in ſinum Ambracium. Magnam eo die Chriſtiani tulêre ignominiam, quòd tantæ occaſioni nõ ſolùm

Fuga turpis Chriſtianorum.

ſolùm deeſſe, ſed etiàm in turpem fugam ſe conijcere non dubitâſſent. At tamen paulò pòſt, vt dixim⁹, incomparabilem Barbari cladem accepêre, multis amiſſis triremibus, Deo Opt. Max. hauddubiè Chriſtianorum rebus opem ferente. Verùm id damnum breuì poſteà Solimannus ſarciuit, vt eſt immenſis opibus prædiues, noua inſtructa claſſe. Magnam verò indè cepit voluptatem, quòd Barbaruſſa omnib⁹ propè rebus inferior, noſtros toto mari effugere compuliſſet.

Hoc anno multis Germaniæ locis armati homines in aëre viſi ſunt, & versùs Orientem ſtella inuſitatæ magnitudinis, quæ cruentos ſpargeret radios: & iuxta illam crux ſanguinolenta, cum vexillo per aëra volitante. *Viſa horrẽda.*

Sub initium Octobris rex Franciæ Cameraci cõuenit Mariam Belgij præfectam, Caroli Cæſaris ſororem. Indè pariter cum magna põpa egreſſi, venerunt ad S. Quintini oppidum. Vbiquè regina incredibili ſtudio & apparatu excepta eſt. Exactis diebus ſexdecim, alio itinere redijt in Hãnoniam. Nihil nõ egit rex Franciſcus, vt poſſet Mediolanum Cæſaris beneficio impetrare: ſed Cæſar præalto conſilio & exacta prudentia, potentiſſimis Gallorum regibus ampliſſimum illum Italiæ principatum vt adiungeret, nullis rationibus ꝑmoueri potuit, verit⁹ hauddubiò, nè illo minimè contenti, maiora tentarent. Sunt qui Cæſaris auaritia & toti Italiæ dominandi libidine factum ſcribant, vt tam pertinacitèr Gallis Mediolanum negaret: ſed illi certè temerarij ſunt & iniqui cẽſores, cùm ante paucos annos eundẽ principatũ, quẽ maximis impẽdijs & difficultatibus bellicis obtinuerat, rogatu Põtificis Clemẽtis, Frãciſco Sforciæ liberaliſſimè reſtituerit. Florentiã quoquè ipſius armis domitam, Alexãdro Medici tradiderit, qui certè eſt inſignis principatus. *Calũnia in Cæſarem.*

Eo tempore, quo apud Niceam Pontifex, Cæsar & Franciscus rex fuêre, Ioachimus Elector Brandeburgicus Saxoni Electori per legatum indicauit, se certis nuncijs didicisse de Turcę in Germaniam aduentu. Iam enim Vaiuodæ ipse Turcarum Imperator hoc significârat. Orabat igitur Brãdeburgicus, vt Saxo certam ipsi, quam cuperet, pacis ineũdæ rationem perscriberet: se cum Ferdinando rege porrò acturum, vt apud Cæsarem intercedat. Hic princeps Luteri quidem dogma sic complexus erat, vt tamen plerasque cæremonias Ecclesiasticas retineret, & cùm esset Cæsaris atque Ferdinãdi studiosus, noluit in fœdus illud Smalcaldicum transire. Habebat autem in matrimonio optimi & Christianissimi Poloniæ regis Sigismundi filiam, quæ in hũc vsque diem, raro & eximio insignis pietatis exemplo fertur in catholica religione constantissimè permanere. Saxoniæ elector rem omnem deindè cum Lantgrauio communicat, & illi simul respondent Brandeburgico, se quidem videre neçessariò totis virib' obuiàm eundum esse Turcæ hosti crudelissimo, sed tamen id fieri non posse, nisì ipsis certa & non dubia pax cõcedatur. Ea erat eiusmodi, vt iudices Cameræ nihil contra ipsos possint in causa religionis, qua etiàm compræhẽdi volebant direptionem bonorum Ecclesiasticorum: atque vt ea pace frui liceat etiàm illis, qui post Noribergicam transactionem accesserint & accedere voluërint ad ipsos, atque ipsi etiàm Daniæ regi, qui non erat subditus Imperio: quæ quidem omnia vehementèr erant Catholicis onerosa, & tamen nisì permitterentur, illi contra Turcas parùm aut nihil se moturi videbantur. Iudè socij omnes Smalcaldici fœderis ad 24. Iulij monẽtur Isenacum se conferre. Eò non principes ipsi, sed legati venerunt. Eadem petunt, quę anteà principes petiêrant, & alios ibì quoquè in suum fœdus recepe-

Princeps Brandeburgicus.

Conuentus Isenaci.

perunt. Habebant tum litem cum Henrico Brunſ-uicenſi principe Goſlarienſes fœderati. Itaque orabant legati fœderatorum, vt Ferdinandus ab Imperatore peteret mandatum, quo princeps Henricus actioni ſe ſiſtere cogatur: & tamen illi nolebát Catholicis licere ſuum ius perſequi in ſupremo imperij iudicio. Addebant autem minas, nisì id contra Henricum principem impetretur, ipſos Goſlarienſes ſocios minimè neglecturos. Ea tum erat Imperij per Germaniam habitudo, vt lachrymis potiùs, quàm ſcripto, proſequendum ſit. Imminebat Germaniæ cruentiſſimus Turcarum tyrannus, & tamen ſic erant plerique animati, vt nisì Cæſar ipſorum voluntati obſecundaret, non magnoperè recuſaturi viderentur iugum Turcicæ captiuitatis, cùm certum eſſet, eos ſuis viribus tanto hoſti minimè poſſe reſiſtere.

Penultima die Decembris Lantgrauius Haſſiæ haud procùl ab oppido Caſſello venationi intentus, incidit in ſcribam Henrici principis Brunſuicenſis, qui nihil habebat commercij cum fœdere Smalcaldico, quia Catholicus erat princeps. Vbì autem Lantgrauius didicit ſcribam illum eſſe huius Henrici principis, iuſſit compręhenſum Caſſellum abduci. Habebat ille apud ſe literas principis ſui ad Archiepiſcopum Moguntinum & Heldum Cæſaris legatum. Eas vtraſque & quædam alia ſecreta Lantgrauius reſignauit & legit, ipſumque ſcribã captiuũ detinuit. Hoc vtrùm decuerit illum principem, alij viderint. Certè ea res primò quidem ipſi principi Henrico magnam calamitatem, ſed non paulò maiorem Lantgrauio poſteà attuliſſe videtur, cùm ijs ex initijs, licèt aliæ quoque cauſæ ſuppeterent, grauiſſima inter principes odia excreuerint: & Henricus quidem princeps primò à Lãtgrauio captus ſit,

Scriba ducis Henrici comprahenditur.

at

at ipse posteà Lantgrauius non solùm Hēricum dimittere, sed in eius quoquè captiui locum succedere coact⁹ sit. Verùm ad has diras animorum acerbitates, quæ sub hoc Luteri infausto Euangelio inter Germaniæ principes extitêre, magna fomenta & incitamenta suggesserunt importuni concionatores Luterani, quì principibus suis sub verbi Dei specioso titulo multa persuasere, quę à verbo Dei prorsùs abhorrerent.

Isabella Imperatrix moritur. Item Dux Geldriæ

Mortua est hoc anno Isabella Caroli Cæsaris cōiunx, idque in puerperio, edita quidem prole, sed q̄ nō diù supuixerit. Mortuus est etiàm Carolus Geldrię dux Catholicus, eiq́; successit Guilhelm⁹ princeps Cliuēsis, sed parùm feliciter, vt ipse rei euētus declârauit. Galli eum in suas partes ptrahere nitebātur, vt haberet Cæsar in Belgio vicinū hostem: sed Deo benè propicio, princeps Cliuēsis saniora cōsilia secutus, breuì in gratiā cum Cęsare, quā tum occupata Geldriæ ditione, tum Gallorum amicitia offenderat, rediјt, vt infrà dicemus.

Cōuentus Frācofurti.

ANno 1539. fuit conuentus Protestantium Frācofurti, vbì datæ sunt illis à Cęsare induciæ mensium 15. & decretū fuit, vt vtriusque partis viri docti & moderati deligerentur, q inter se de rebus cōtrouersis colloquerētur. Eius generis colloquia multa idētidèm fuêre instituta, sed nullo felici exitu, quòd neq; Sectarij vellent à sententia decedere, neque Catholicis fas esset quicquam illis cōtra Catholicæ Ecclesiæ sententiam concedere. Multa autem in Protestantibus & nūc & aliâs quoquè Cæsar pijssimus dissimulauit, quòd non facilè pateret via & ratio secùs cum illis agendi. Protestantes em̄ non solùm magnis iam erant ex Smalcaldico fœdere auctì viribus, sed etiàm Luteri & aliorum concionatorum suorum seditiosissimis tum scriptis, tum con-

cionibus

cionibus eò propemodùm impulsi videbantur, vt nisi Cæsar ipsis petita permitteret, nescio quid non molituri putarentur. Erant quidem non contēnendæ Cæsaris vires, sed eas tum Turcica, tum Gallica arma sic perpetuò ferè exercebant, vt cum Protestantibus nihil posset duriùs agere, licèt plurimùm illi doleret, paucorum impotentium Apostatarum monachorū scriptis & concionibus seditiosis Germaniæ pacem penitùs perturbari. In hoc ipso conuentu Saxoniȩ Elector id inter alia testificabatur, se Ferdinandum nō agnoscere pro rege Romanorum. Adeò iam erant in Germania perturbata omnia, eas turbas cientibus infaustis concionatoribus, quę Protestantes ordines egregiè illudebant. Erant quoquè inter principes acerbæ suspiciones & simultates, ex religionis dispari habitu emergētes: vndè fiebat, vt Germaniæ vires, quę hactenùs omnibus sempèr nationibus fuissent formidabiles, iam ità miserè distractæ & dissipatæ, haud dubiè supremam cladem iampridèm subituræ fuisse viderentur, nisì præpotens DEVS singulari quādam beneuolentia rebus nostris prospexisset. Erant enim adhuc permulti, hodieque sunt in Germania, qui à sectis prorsùs abhorreant, nec anili leuitate eam sibi religionem deserendam putent, quam tot seculis vniuersa Germania summa omnium consensione coluerit.

Intestina dissidia.

Hoc anno diem vitæ clausit extremum clarissim⁹ & integerrimus Princeps Saxoniæ Georgius, quem Luterus egregiè cōuicijs & contumelijs, & quidem impunè, sæpè prosciderat. Fuit is princeps generosa & planè Germana animi fortitudine, in auita Maiorum suorum religiōe cōstantissimus, & Carolo Cęsari lōgè optimo sempèr deditissimus, dignus profectò multis nominibus, quem omnis posteritas laudibus vehat. Eius obitū maxima accepit incommo-

Obitus Georgij principis.

da

da religio Christiana. Nullos enim reliquit liberos. Itaque testamento scripsit hæredem fratrem suum Henricum & eius filios Mauritium & Augustum, ea conditione, nè quicquam in religione mutarent. Missi fuerũt ad Henricũ, q hoc ei proponerent, sed interìm mortuus est pius princeps, & continuò Henricus ditionem omnem occupauit, atque in omnia Misniæ, Thuringiæ & Saxoniæ loca, quæ GEORGIO Principi paruerãt, Luteri dogmata inuexit. Iam eñ Luterani, vt antè dixi, eum in suam nassam pertraxerant. Is posteà successorem habuit Mauritium, Mauritius Augustum, vt suo loco dicemus. In Misniæ oppido absque vlla intermissione nocturnis atque diurnis horis perpetuæ Deo Optimo Maximo laudes promebantur, raro quodam eximiæ in Deum pietatis exemplo, diuersis cantandi & psallẽdi vicibus institutis in ipsa Ecclesia cathedrali: sed is cultus diuinus maxima ex parte tum abolitus est, antiqua religionis facie prorsùs mutata. Hæc faciebant Principes persuasi à Lutero, alioquì præ insita Germaniæ principibus spectata generositate, nunquàm talia facilè attẽtaturi: quãquàm in eiusmodi grauissimis rebus nihil priuata authoritate, sed totius Christiani orbis cõsensu omnia cũ summa deliberatione & exacta maturitate transigi oportebat. Non enim satìs erat Luterum dicere, hęc & pleraq; alia rectè & ex verbi Dei præscripto fieri, cùm hereticorum omnium ea perpetua fuerit consuetudo, vt quanuìs absurda & impia in orbem commenta inueherent, ea tamen verbo Dei consentanea & ex verbo Dei profecta assererent: sed oportebat Christiani orbis sustinere sententiam. id quidem generosos principes & reliquos Germaniæ magistratus magìs decuisset. Porrò vbì Hẽricus princeps ditionem fratris in suam fidem adegit, Luterum è Vuittenberga Lipsiam accersiuit: eò quoquè aduolauit ex

Mutatio religionis in Misnia.

Præcones Luterani Lipsiam aduolant.

ex eodē Luteri asylo ingens cōcionatorum examē, quót currus capere posset. Ij Luteri inauspicatum Euangeliū strenuè in illū populū propagârunt, quē tot annis catholicus princeps in catholica religiōe cōtinuerat. Est Lipsia paruū quidē, sed elegās oppidū, insigni mercatu & vili rerū degēdę vitę necessariarū precio, atq; etiàm vniuersitate vel Academia tum celebre, tū pquàm cōmodum studiosis, nisì q Luteri Euāgeliū illic regnat, nō tñ prsùs Lutericè, q in nōnullis à Lutero nonnihil deflexerint, vocēturq; à quibusdam catholicis molles cōfessionistæ, quēadmodùm alij rigidi cōfessionistę, q Luteri dicta factaq; oīa, quātunuìs putida & insulsa, sibi mordicùs tuēda statuerūt: q etiàm Lipsenses & alios qsdā acerbissimè proscindūt, q à Lutero defecerint. Lipsia.

Sleidanus hoc tempore scribit à Lutero librum editum de Concilijs & Ecclesia, in quo inter cætera ille quoquè demōstret Canones Apostolorum esse adulterinos. Scilicèt premere nos vult Sleidanus authoritate Luteri, qui non modò hos Canones, sed multos etiàm scripturę diuinę libros reiecit. Quòd si verò tanti sit apud Sleidanum Luteri authoritas, discat quid ille sentiat de Zuinglianis, nec ægrè ferat se in illis quoquè perstringi. Verùm hæc ille bonus vir libentèr dissimulat. Porrò verò ridiculùm hîc nobis commemorat idem ipse, scribere Luterū in libro memorato de contrarijs doctorum sententijs de baptismo, Cypriani pręsertìm & Augustini. Quis verò negauit vnq̈, Cyprianū de baptismo hæreticorū alitèr sensisse q̈ sentiat Ecclesia catholica? Sed interìm Cyprianꝰ sanctissimꝰ martyr neminem à sua cōmunione repellebat, q diuersum ab illo sentiret, quod euidens signum est, nō illum pertinacitèr suam voluisse sententiam tueri. Sed qd sibi vult Sleidanus, quòd Luterum ait hâc de Baptismo Cypriani diuersam ab Ecclesia sententiam proferre?

For-

Fortaſsis efficere vult, vt vni Lutero plus tribuam, q̈ om̃ibus patribus, propterea quòd Cyprianus nõ idem cum alijs ſentit. Sed ſi ideò minus tribuẽdum eſt patribus, quàm prorsùs nihil tribuẽdum eſt Lutero, immò verò quàm ille planè exibilãdus & conſpuendus eſt, qui in rebus grauiſſimis etiàm à ſeipſo tam crebrò turpiſſimè diſſidet? Belliſſimus certè vir Sleidanus eſt, qui id genus portẽtis farcit nugaciſſimam hiſtoriam ſuam. Addit deindè, Luterum ibidèm recitare quatuor illa Concilia, quorum præcipua eſt authoritas. Sed hæc ipſa Concilia ꝙ nihili fecerit tum Luterus ipſe, tum eius ſatellites & noui dogmatiſtæ, ex illorum ſcriptis ſatìs ſuperq́; doceri poteſt. In ſumma, nullum tam ſanctum eſt Concilium, quod iſti non prorsùs reijciãt, ſi cum illorum prauis opinionibus non concordet. Tum quoq; viſum eſt optimo Sleidano commemorare ex Luteri hoc præclaro commento, quàm denſæ fuerint ſub Põtificatu Romano tenebræ, quàm impura fœdaq; religio, atquehuc fuiſſe deuentum, vt etiàm veſtis monachorum ad æternam ſalutem non parùm cõferre putaretur. Sed quàm denſas tenebras Luterus cum ſuis in orbem inuexerit, iam miſeri mortales re ipſa experiuntur, dum ille miſer totiès ſua mutauit paradoxa, dictiſq́; & ſcriptis ſuis id effecit, vt quod quiſque nocte ſomniat, id non dubitet pro Dei verbo ſtultis hominibꝰ obtrudere, adhibitis perperàm ſcripturæ diuinæ, quam Luterus ſolam vult valere, ſententijs: atq; eò iam res redijt, vt penè tot ſint ſectæ, quot capita, & miſerandum in modum rudis & indocta plebs in abſurdiſſimas easq́ue pugnantiſſimas hæreſes in dies inducat̃. Neq; nos mouet, quòd recitat Sleidanus quoſdam in habitu D. Franciſci ſepeliri voluiſſe. Fecit id Rodolphus Agricola, fecit Albertus Pius Carporum princeps, fecit Chriſtophorus Longolius, viri ſumma eruditiõe: in quibus

ſi

si reprǽhēdendum est, quemadmodùm impius facit Sleidanus, quòd pio quodam animi affectu in eo habitu mori voluerunt, non quòd eum solum ad salutem sufficere putarent, sed vt suæ satisfacerent deuotioni: quantoperè non modò repræhendendus, sed etiàm execrandus & diris omnibus deuouēdus est Luterus & eius similes apostatæ, qui habitũ monasticum petulantissimè abiecerunt, & cum illo simul omnem pudorem & religionem exuerunt, habentes certissimam damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt? Et certè nō illibentèr credet posteritas, plerosque sub mortem voluisse S. Francisci habitum indui, & in eo sepeliri, licèt Sleidanus putet id eam fortè non credituram: sed ægrè admodùm fortassìs credet potuisse sceleratissimos apostatas tantam mereri fidē & authoritatē apud hoīes, vt illorũ impijssima & iã olìm dãnata dogmata haud alitèr, atque ipsum Christi Euãgeliũ, amplecterent. Hoc eñ eiusmodi est, vt nemo id vnq̃ neq; admirari satìs, neq; ꝓ dignitate deplorare queat. Sed de his alibi latior fortasìs dabitur agendi opportunitas.

Hoc anno Anglię rex scriptum quoddam edidit, quo Pontificem, qui Concilium tum Vicentiæ indixerat, acerbè perstringit. Eã res cumprimìs iucunda fuit Luteranis & reliqs nouis dogmatistis. Quicquid enim Pontifici accideret, quod in eius contumeliam & ignominiã vergeret, id singularem huic hominum generi adferebat voluptatem: vt nôrint posteri oẽs, quo spiritu afflati fuerint, qui implacabili odio pastorem Ecclesiæ prosequi non dubitãrint. Verùm nè nimio Luterani gaudio insolentiùs exultarent, non diù pòst idem Angliæ rex non ferens in suo regno turbas, offendicula, seditiones (quarum rerum valdè ferax est Luteri Euangelium, ità vt vix vspiàm absque seditione & tumultu receptum sit) ex Luteri irrepente dogmate grassari, co- *Comitia Angliæ cō-tra Luterũ.*

mitia totius regni indixit, siue conuentum Ordinū
regni, (ipsi Parlamentum vocanr) vbì pro stabilien-
da religionis concordia propositæ sunt sex quæsti-
ones, de quibus in Actis publicis ità relatum habe-
tur: Tandèm post longam super his articulis delibe-
rationem, post consultationes plurimas, post deni-
què argumenta infinita, vltrò citroq́ue connexa,
omnium tam regiæ Maiestatis, quàm vtriusq; Sena-
torij ordinis, ac plebis in hūc Senatum coactæ sum-
mo consensu fuit, & est resolutum, decisum ac statu-
VI. Articuli tum eo modo ac forma, qua sequitur: Inprimìs, In
1. beatissimo altaris Sacramento, per virtutem & effi-
caciam potentissimi verbi Christi, simul atquè illud
sacerdos ore locutus fuerit, sub forma panis & vini,
naturale corpus & sanguinem Dominicum, conce-
ptum ex Maria virgine, realitèr adesse: & post con-
secrationē, nullam panis aut vini, aut aliam q̈ Chri-
2. sti Dei & hominis remanere substantiam. Secundò,
Communicare sub vtraque specie non est omnibus
hominibus iure diuino necessè ad salutem: creden-
dumq́ue est & non dubitandum, quoniam in carne
sub specie panis sit verus sanguis, & cum sanguine
sub specie vini sit vera caro, tam diuisìm quàm con-
3. iūctìm. Tertiò, Sacerdotes postquàm sacris initiati
sunt, iure diuino non possunt vxores ducere. Quar-
4. tò, vota castitatis siue viduitatis à viro fœminá ve
non temerè facta Deo, iure Diuino sunt obseruan-
da, Christianiq́ue populi libertate quadam eos pri-
uant, qua, nisi vouissent, potuissent vti frui. Quin-
5. tò, Missas priuatas in hac regis Anglicana Ecclesia
ac congregatione admitti ac celebrari, simul & bo-
num & necessarium est, per quas probi Christiani,
quorum vita respondet, paritèr & bona & diuina
solatia & beneficia indè recipiunt, Missasq; celebra-
6. ri iuri diuino quadrat. Sextò, expedit necesseq́ue est
auricularem confessionem retineri in Ecclesia Dei.
Quo-

Quocircà regiæ Maiestatis authoritate, ac summo vtriusque ordinis senatorij, plebisque in hunc senatum coactæ consensu in hũc modum, qui sequitur, latum est senatusconsultum: Qui vel in hoc regno Angliæ, vel in alio quouis regiæ maiestatis dominio post 12. diem Iunij, qui proximè sequetur, verbo, scripto, prelo, ficticijs characteribus, aut alio quouis modo publicè cõcionantur, docent, dicunt, affirmant, declarant, disputant, aut ratiocinãtur secùs, quàm iam dictum est, in illos tanquàm hæreticos grauissima constituit rex supplicia, atque etiàm in eos, qui consilio aut re tales iuuerint &c. Hoc quidem præter omnem expectationem accidit Saxonico Papæ Lutero & eius symmystis, nouorũ dogmatum buccinatoribus, præpotente Deo non nimiùm eis laxãte habenas, quemadmodùm etiàm satanæ diuum Iob flagellanti certos quosdam semper præfixit cancellos, quos ille prætergredi neque posset, neque deberet. Certum est enim, Luterum & totum nouorum dogmatistarum & ecclesiastarum gregem, ad tempus accepisse diuinæ iustitiæ permissu potestatem vexandi Catholicam Ecclesiam: sed nec hactenùs potuerunt, nec deincèps poterunt tãtum sæuire, quãtum vellent. Vtinàm Catholici corrigerent vitam: breuì pessùm iret omnis illis diuinitùs permissa sęuiendi facultas. *Senatusc cõsultum Angliæ.*

Hoc anno Gandaui, quod est amplissimum Flandriæ oppidum, Caroli Cæsaris ortu clarissimũ, nonnihil tumultuatum est. Ea res vbì ad Cæsaris tum in Hispania degentis notitiam peruenit, eò maturiùs eundum sibi censuit, nè res in peius dilatione procederet. Itaq; cum perpaucis principibus ingressus est Gallias per Baionam. Id enim vt maiori fiducia faceret, multis Francisci regis legationibus & literis inuitatus fuerat, licèt omnes eius Consiliarij, nè id faceret, prorsùs eum deterrerent. Verùm optimus *Tumultus Gandauẽsis.* *Cæsar it per Gallias.*

princeps accepta à rege Francisco fide publica, illud certè periculosum iter arripuit. Nam tametsi rex Franciscus putandus est non malo tum in Cæsarem animo fuisse, tamen quia in tanta illũ detinendi opportunitate potuisset facilè humanum aliquid pati, non absq; ingenti periculo Cæsar illud iter ingressus est. Vtebatur autem tum veste pulla, & equis cõmodatitijs, ijsque Gallicis. Sed certè eo ipso tempore depræhensus est à legatis sororis eius Mariæ, quę Belgio præerat, idque non semèl, per noctem duab⁹ aut tribus horis vtroque flexo poplite in cubiculo, nigris vndiquaquè pannis tecto, orare. Et hauddubiè Deus cui confidebat, non absque multorũ summa admiratione, toto illo itinere seruauit eum. Porrò ea precandi ratione in omni vita, & loco, & ętate eum quotidiè vsum fuisse constat. Orabat manè duab⁹ plùs minùs horis, totidem nocte vel vesperi. Indè postquàm se induisset, accedebat etiàm manè ad auscultandum Sacrum. Sed de his alibì plura dicentur. Cùm esset in hoc Gallico itinere, & ad regẽ properaret, contigit regis filium Carolum, lectissimum iuuenem Aureliorum ducem, inopinantèr insilire in tergum illius equo insidentis. Cumq; eum Cæsar humanissimè salutâsset, ille clamauit, Cæsar redde te captiuum, Cæsar redde te captiuum. At verò Cæsar nihil illi respondit, sed tantùm ridentis in morem gratissimis & iucundissimis oculis illum intuebatur: sicque vno vecti equo, in chorum Gallicarum fœminarum & heroidum venerunt: Vbì Cæsar obitèr salutata Leonora sorore sua, Regis Francisci coniuge, longum miscuit sermonẽ cum Estampia heroide, quæ tum in magna erat gratia apud regem, nec desunt qui putent eam consuluisse regi, vt Cæsarem in Gallijs detineret. Accidit quandoquè, vt inter loquendum Cæsari inopinanti (vt quidem rebantur homines) annulus excideret gemmam habens

Cæsaris preces quotidianæ.

bens nobilissimam. Eum cùm leuâsset illa è solo, vt Cæsari redderet, noluit eum recipere, sed illi dono dedit. Toto autē hoc spatio, quo Cæsar fuit in Gallijs, summi illi honores & omne humanitatis ac beneuolentiæ genus oblatum est à rege Francisco & omnibus regni proceribus, adeò vt etiàm regia planè authoritate ad aliquot dies vteretur. Non tamē longè abfuit tum Ambasiæ, tum Parisijs à grauibus periculis. Ambasiæ Græci ignis fumo in gradibus turris cuiusdam immodicè excitato, propemodùm suffocatus fuit: Parisijs tabulatum in caput eius elisum, sanguinem sparsit. Rex Franciscus vbi comperit earum rerum authores, mox in crucem eos tolli iussit, sed pijssimus Cæsar multis precibus vitā illis impetrauit. Nolebat enim aduentum suum in Gallias cuiquam funestū esse, maximè cùm nihil horū de industria factum didicisset. Simul autem sororē suam Mariam tum de eximijs ipsi delatis honoribus, tum de ijs improuisis euētibus mox certiorem reddidit, nè quid illa famæ, quę tum varia spargebatur, temerè crederet. Ipse Franciscus rex id temporis ex vlcere cœperat meliusculè habere, & apud Lochias Cæsari aduentanti summa hilaritate occurrit, paratus etiàm duos liberos suos Henricum & Carolum ipsi obsides dare, si parùm regi fideret. At Cæsar obsides recusauit, & ità (vt dixi) toto regno mirificè honoratus & splendidissimè habitus est, regijs liberis ex regno abeuntem Valencenas vsq; deducentibus, vbi tum à Maria Cæsaris sorore nihil prętermissum est erga Cæsarem ipsum, & Francisci regis regios filios, quod ad eximiam propensissimi animi testandam beneuolentiā pertinere videretur. Poterat facilè inter duos illos longè potentissimos reges pax firma & constitui, & coalescere, si rex Frāciscus à Mediolani amplissima ditione repetenda animum reuocare voluisset. Porrò dum inter se certant

Cæsar honorificentissimè habetur

Mediolanū pacis remora.

tant reges de Mediolani imperio, interìm Turcis anim⁹ creuit,& hæreses in dies ità auctæ sunt,vt vix numerari queát. Sed nemo temerè culpam in reges conferat.Nostris peccatis prouocata Diuina iustitia permittit interìm eiusmodi perniciosas dissensiões oriri inter principes & pleraq; alia mala,vt ijs castigati, resipiscamus & ad meliorem frugem nos recipiamus,nisì acerbiora quoquè experiri velimus.Extant exempla non pauca etiàm in scriptis diuinis.

Hoc anno tanta fuit vini vbertas, vt non suppetentibus vasis, plerique grandes foueas egregiè tabulis vndiquè munitas, vino compleuisse ferantur.

Castronouum expugnatur.

Eiusdem anni mense Augusto aut circitèr, Turcæ duce Barbarussa Castronouum Dalmatiæ vrbẽ maritimam,in qua erat fortissimum Hispanorum præsidium,non sinè maxima suorũ cæde expugnârunt. Paulò antè Cæsareani id Turcis victis occupârant: sed ea res Solimanno impensè doluit, nec quieuit, donèc id Christianis sentiret ereptũ. Sunt qui scribant,quosdam Dalmatas ex vrbe profugos, Turcis secreta vrbis prodidisse. Habẽt Turcæ enses incuruos,quibus & galeas & loricas ferreas nostrorum scindunt: sed id inprimìs nostris incõmodè cecidit, quòd in ipso acerrimo cum Turcis conflictu pluuia erumpente non potuère sclopettis vti. Porrò Turcæ in nostros atrocissimè sagittas iaculabantur. Multa tum Christianorũ millia trucidata sunt.Dolendũ certè, tantum posse in populum Dei impuros illos Mahometanos, sed nostris vitijs illorum vires aluntur. Obitèr tamen aduertendum, ex Hispanis à Turca hoc loco cęsis plerosque interfuisse Romanę vrbis sub Clemente 7.fœdissimę direptioni,vt non immeritò hæc illis clades accidisse videatur.

Per hoc tempus,cùm iam non pauci putarent Sacramentarios cum Lutero redijsse in concordiam, quod tam multis colloquijs & conuenticulis totiès

frustrà

frustrà tentatum fuit,& Tigurini propterea à scriptis acerbis & contumeliosis in Luteranos abstinerent: Eccè tibi Luterus libellum de Patribus & Conciliis edit, quem nè videretur in solos Catholicos scripsisse,in eoipso Zuinglium per summam contumeliam Nestorianum fuisse dicit. Hoc malè habuit Tigurinos ministros,magistrum suum tam honorificè ꝑdicari à Lutero,nec sibi hoc silentio transeundum putârunt, sed datis ad Luterum literis, admonent hominem, nè contra vltimam pactionem tam malè de Zuinglio sentiret & scriberet. Luter⁹ nihil illis respōdit.Ità nunquàm inter istos Sectarios nisì ficta & simulata pax fuit, quippe qui non id spectarent, vt veritas vinceret, sed vt ipsi pro se quisq; ꝑclaram orbi doctrinā & nouam lucem inuexisse viderentur,atq; hoc nomine apud vulgus insigne sibi nomen compararēt.Indè adeò est,quòd cùm Saxonici quidā Ecclesiastæ Luterum suū mirè ꝑdicarent, & ipsi D.Paulo conferre non vererentur, atque oēs alios Euangelij istius noui socios nihil esse dicerent ad illum suum Apostolū & Eliam, adderentq; tandèm,ad hanc laudandi Luteri necessitatē ipsos adegisse illū Thrasonicū Gallū, quē hauddubiè Caluinū accipi volūt: Caluin⁹ nō ferens Luterū sibi anteferri,egregiè illos Saxones Luteranos ꝑstringit, inter alia sic dicēs: Vitia ꝓ virtutibus exosculari, stultitiæ & ꝑposteræ affectatiōis est. Minùs etiàm excusabilis inconsiderati zeli feruor, quòd scripturā turpitèr & putēdum in modum corrumpunt,vt D. Iohannis Baptistæ spolijs Luterum exornent. Quāuìs em̄ non negēt etiàm in Ioanne Baptista factum esse, quod de venturo Elia prædixerat Malachias, volūt tamen de Lutero intelligi hoc vaticinium, quia sit Elias ille,per quē restituenda fuerint oīa:& quod in Iohanne Baptista sēmèl factū est nō obscurè tam Prophetę quàm Christi testimonio,in Lutero fuisse

Luterus Zuinglium Nestorianū vocat.

Caluinus nō vult Lutero videri inferior.

iterandum. Qua falſitate non minùs fœdârunt Luteri nomen, quàm Aegyptij Ieremiæ, corpus ſepulcrumque eius adorando. Atque vt Eliæ nomen Lutero concedatur, ſacrilegę tamẽ eſt temeritatis, aſſerere vltimum Eliam, àc ſi præciſa eſſet manus Deo, nè quem præſtâtiorem parémve poſteà emittat. Ità Caluinus, haud obſcurè indicans, quàm velit ipſe Lutero prȩſtantior haberi. Sed iſta non videt mundus, neſcio quo lethargo oppreſſus. Verùm Sleidanus, qui ex Luteri libro de concilijs & Eccleſia, quẽ eundem eſſe appáret, quem alij vocant de Patribus & Concilijs, non pauca citauit, quæ poſſent flagellare Catholicam Eccleſiam, hanc de Zuinglio Luteri ſententiam, qua eum dicit Neſtorianum, pro ſuo inſigni candore tacitus præterit: ſcilicèt optimæ fidei hiſtoricus fraudulentèr cælans, quæ contra ſe ſuosque faciant.

Legati Proteſtant. ad Cæſarem.

ANno 1540. rex Ferdinandus ab Auſtria venit Gandauum ad Carolum Cæſarẽ: venerunt eò quoquè legati Proteſtantium Ordinum, qui præter alia multa, quibus & ſeſe mirificè purgare, & in Catholicos turbarum omnium culpam conferre nitebantur, coram illo Catholicæ religioni addictiſſimo Principe dicere non ſunt veriti, hoc tempore Deum Euangelij ſui cognitionem excitâſſe, quaſi antehàc Germania Euangelium neſciêrit, & ab apoſtatis demùm & votifragis monachis illud diſcere debuerit. Eodem tẽpore Proteſtantes Ordines ad Galliæ regem non parùm blandas ſcripſere literas, vt ſi quid à Cæſare durius expectandum eſſet, haberent potentiſſimum regem ſibi coniunctum. Cæſar cùm legatos Proteſtantium audiuiſſet, ſe deliberaturum reſpondit. Multùm hîc iterùm vrgebant legati illi, vt Cameræ iudicibus non liceret pro illis ferre ſententiam, qui ſe quererentur rebus

Poſtulata Legatorũ.

&

& facultatibus suis sub Euangelij prætextu priuari, quales querimoniæ à Clero Catholico & Monasticæ vitæ cultoribus tum nō raræ ad Cameræ iudiciū deferebantur. Dicebant Catholici, se iniuria rebus suis spoliari: asserebant contrà Euangelici, iure id fieri, quòd falsam colerent doctrinam &c. In hac autem controuersia non licebat Catholicis ad supremum Imperij iudicium prouocare, sed oportebat eam ferre sententiam, quam apostatæ & incestis nuptijs polluti monachi, suis magistratibus persuasissent verā esse & prorsùs Euangelicā. Hoc miserum erat & calamitosum, & tñ sic habebat pura doctrina noui Euangelij. Cæsar cogebatur ob temporū iniquitatem pleraque dissimulare, cùm tam multis ijsdemque potentissimis premeretur hostibus. Indixit nihilo minùs Conuentum Principum Spiræ, qui tamen ob pestis sæuitiem translatus est Hagenoam, cui Ferdinandus rex Cæsaris nomine præfuit, Cæsare alijs occupato. In hoc conuentu Luterani noluerunt pondus aliquod habere eam quorundam articulorum cōciliationem, quam Augustæ septem ab vtraque parte collocutores effecerant. Petiêrunt etiàm colloquium Vuormatiæ habendum, & impetrârunt. Sed in eo colloquio parùm confectum est. Hoc ferè loco Sleidanus recitat prolixissimum scriptum Protestantium ad Grâuellanum, quemadmodùm & aliâs passìm multa superuacanea, immò & vana & perniciosa, ad nauseā vsque commemorat, vt docti quidam non immeritò affirmârint, plura apud illum esse πάρεργα quàm ἔργα. Hoc verò scriptum satìs appáret ex concionatorum & dogmatistarum officina profectum. Multùm illic bellissimi isti ecclesiastę & apostatę monachi suam causam fucis quibusdam oblinere conātur, sed ità tamē, vt nō ipsi, sed Principes & magistratus loqui videantur. Nos verò ex vnguibus leonem facilè dignoscentes,

Conuentus Imperij Hagenoæ.

iſtis apoſtatis & dogmatiſtis reſpondemus. Aiunt Catholicos magna crudelitate graſſari in homines innocẽtes. Ijs verbis Imperatorem, Regem Franciæ, multosq́ue alios Catholicos principes obliquè crudelitatis inſimulãt, ꝓptereà quòd de hæreticis ſupplicium ſumerent, quos ipſi vocant homines innocentes. Et tamen etiàm Proteſtantes ſeuerè animaduertebãt, hauddubiè inſtigati ab iſtis, in Sacramentarios & Anabaptiſtas, qui ſe non minùs atquè Luterani, innocentes iactitabant. Quæ verò illa innocentia eſt, homines à Chriſti corpore, quod eſt Catholica Eccleſia, abſtrahere, & in peſtilẽtiſſimos errores inducere, quos neceſsè eſt non aliud q̈ ipſam mortem ſempiternã cōnſequi? Latrones atroci plectũturſ upplicio, ꝙ corpora iugulent, & iſti animarum parricidæ tanquàm innoxij tantæ immanitatis nullas pœnas dabunt? Aiunt ſe in ſuſpicionem vocari, quaſi non emendationem Eccleſiæ, ſed commoda ſolùm ſua ſpectent, & has calumnias longè lateque diſſeminari, quô vera religio & ipſi in odium adducantur. Quis hîc non rideat iſtorũ impudentiam? Si Eccleſiæ emendationem ſpectabant, cur non manſerunt in ſuis cœnobijs? cur tot iam olìm dãnatos errores ab inferis excitârunt? cur Germaniam fœdiſſimis religionis diſſidijs horrendum in modũ diſtraxerunt? Et has tantas errorum tenebras audẽt vocare puram doctrinam, audent dicere ſe filij Dei nomen & euangelium profiteri. Sed nè impietatis arguantur, quòd ſua cœnobia deſeruërint, & poſt nuncupatum Deo perpetuę continentiæ votum inceſtis ſe nuptijs polluerint, vitam monaſticam vocant phariſaicam & impiam. Ità nimirùm dicere eos oportebat, ſi cauſæ ſuæ conſultum vellent. Sed erit apud omnem poſteritatem ſummæ execrationi hæc ipſa veſtra impudentia, quòd nòn modò non voluiſtis tantum ſcelus agnoſcere, ſed etiàm in illo gloriari.

riari, Sic olìm Iulian⁹ apostata cùm à Christiana religione defecisset, sacras literas his verbis irrisit, scribẽs ad primarios sui temporis Episcopos: Legi, Cognoui, Damnaui: Cui ità à nostris respõsum est: Legisti, sed non cognouisti: si eñ cognouisses, non damnâsses. Vt ille impius irrisit scripta diuina, sic isti innocentes homines & belli euangelici, lacerant vitam monasticam, quam ab ipsis Apostolis vsque in præsens constat in Ecclesia Dei magnæ venerationi semper fuisse. Sed cùm illi per summum scelus ab ea vita discesserint, si suæ velint existimationi consultum, non debent nisi pessimè de illa & dicere & scribere. Et habent certè qui illos audiant, & eos rectè fecisse credant: sed quis interim explicare satis queat, quibus illi noctes atque dies conscientię sæuissimis aculeis pungantur, licèt id apud homines dissimulent? Sciũt enim om̃es illos veteres sanctissimos patres, adhibitis scripturæ diuinę testimonijs, id cõstantèr affirmare, vota cõtinẽtię & aliarũ rerum bonarũ Deo semèl p̃stita, prsùs reddi oportere, illosq́ impios & pfidos cẽsendos, q postquàm Deo vouerũt continẽtiã, audẽt inire cõiugia. Hæc, inquã, illi non ignorant, sed obstinata animi desperatione cõtemnunt: cumq́ue se videãt ab omni spe salutis, nisi resipiscant, excidisse, summoperè in eam curã & cogitationem incumbũt, vt quàm plurimos secum in damnationem adducant. Itaq; haud secùs àc pestes quædam fugiendi sunt, nè sua contagione alios inficiant. Verùm id illis persuaderi nõ potest, quorum oculos suis mendacijs ità perstrinxerunt, vt illorum scelus & turpitudinem videre nõ possint. Iam verò quantam habet vanitatem & impudentiam, quòd aiunt in his literis, se nihil cõtra veteris Ecclesię formulam docere, cùm certissimum sit, & à nostris abundè ostẽsum, eos p Euangelio & Dei verbo hominibus nihil ferè obtrudere aliud, quàm crassissimos

Niceph. Eccle, Hist. li. 10. cap. 25.

Impudens mendacium apostatarũ.

& iam olìm damnatos errores? Et nè parùm ſit tam
ſcelerate eſſe mentitos, adijciunt mox aliud tam in-
ſolens & prodigioſum mendacium, vt nõ ſtylo, ſed
magiſtratûs ſceptro & ſeuera animaduerſione vin-
dicandum ſit. De pœnitentia, inquiunt, in Eccleſia
docebatur frigidè & perplexè: de gratia per Chri-
ſtum accepta, de condonatione peccatorum ne ver-
bũ quidẽ. In re tã apta, quã ipſa lux meridiana palã
coarguit, quid poſſumus aliud, q̈ & iſtorum deplo-
ratam malitiam, & illis fidem commodantium miſe-
randam dolere cæcitatem? Quis verò poſſit mederi
hominibus, qui ſibi tam luculentèr imponi ſinunt?
Legãtur vel ſoli Doctorum Scholaſticorum libri, &
penè ad faſtidium vſque comperientur de Chriſti
gratia & peccatorum remiſſione ſcripſiſſe. Non er-
go iſti quadam animi imbecillitate aut ignoratiõe,
ſed deſtinata & deplorata malitia hæc & id genus
alia multa in miſerorum certiſſimam perniciem cõ-
fingunt. Sed porrò adijciunt, Miſſam priuatam eſſe
rem nouam & inuectam partìm ignoratione, partìm
auaritia. Et hoc rursùs mendacium eſt intolerabile:
& certè ipſi in ſua Auguſtana Cõfeſſione profiten-
tur Miſſam apud ſe retineri & ſumma reuerentia ce-
lebrari. Quid verò, ſi rem ipſam ſpectes, intereſt in-
ter publicas & priuatas Miſſas? Sed qcquid de Miſ-
ſa illi blaterent, certum eſt, eos ſummos eſſe Miſſæ-
maſtiges: qua de re ſatìs ſuperq́ue Catholici illis re-
ſponderunt. Pergunt viri oprimi: Propter ablatum,
inquiunt, ſacerdotibus coniugium, redundabant
omnia turpiſſimis exemplis. Sed omnis Oriens &
Occidens iam antiquitùs non permiſit ſacerdotib9
coniugium. Vnius tantùm D. Hieronymi teſtimo-
nium proferem9, nè prolixi ſimus: Apoſtoli, inquit,
vel virgines fuerunt, vel poſt nuptias continentes.
Epiſcopi, presbyteri ac diaconi aut virgines eligun-
tur, aut vidui, aut in ęternum certè pudici. Huic oẽs
Patres

Aliud inſigne mendacium.

In Apologia ad Pammachium.

Patres adstipulātur. At hodiè sub isto nouo Euangelio videmus omnia redūdare incestis nuptijs sceleratissimorū & votifragorum monachorū & monialium. Aiunt boni viri, vt paulò antè audiuimus, se nihil contra veteris Ecclesiæ formulam docere. Sed quæ vnquàm vet⁹ Christi Ecclesia permisit monachis & monialibus coniugium? Audiant perditi isti Canonem 15. celeberrimæ illius & toto orbe receptę Synodi Chalcedonensis: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similitèr monachus, nō licet eis nuptijs iungi: si verò inuenti fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Sed hunc tantæ Synodi Canonem isti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones prorsùs contemnunt. Nam est scriptum q̊d-dam posteà editum, vbì palàm asserunt noui euangelistæ, Chalcedonense Cōcilium tetro errore monachis & monialibus coniugium interdixisse: quo in loco etiàm Nicenam illam primam & antiquissimam Synodum repræhendunt, quòd contra Ioannis Baptistę sententiam de militibus decretum fecerit, multaque alia etiàm veteris Ecclesiæ Concilia ceu censores quidam incredibili temeritate condemnant, inter cætera etiàm de Carthagineñ 3. cui Augustinus episcopus interfuit, ista ore impuro euomentes: Tertia (sic enim legendum appáret, non quinta, in qua nihil hinc agitur) Synodus Carthaginēsis inuexit impia sacrificia, oblationes & intercessiones pro defunctis. Impia vocant sacrificia, ipsi omnium impijssimi, simulque turpissimè mentiuntur, quòd tum primùm cœptum sit sacrificari ꝓ defunctis, sicut copiosissimè ostendi posset, si locus pateretur. Addunt quoquè de Concilio Mileuitno, cui similitèr Augustinus interfuit, statuisse illud, vt diuortio post adulterium alterius ex cōiugibus facto, non liceat innocenti personæ denuò contrahere cōiugium, idque aiunt nimìs durum & iniustum esse.

Scriptum contra Synodi Tridentinæ continuationem à Pio 4. indictam.

esse. Durus ergò & nimìs iniustus est etiàm Christ9 ipse & Apostolus, q idem sanxerūt. Et certè Canonis verba hæc sunt: Placuit, vt secundùm Euangelicam & Apostolicā disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur, sed ità maneant, aut sibimet reconcilientur: quæ ab Apostolo Synodus mutuata est. En quò isti proruunt! Sed vt insignitèr animi sui fraudem prodant, adijciunt Fabiolæ nobilis Romanæ matronæ exemplum, quòd illa, teste Hieronymo, post diuortium alteri nupserit. Hac tandèm in re vnius fœminæ exemplū apud eos plus habet ponderis, quàm Christi ipsius, quàm Apostoli, quàm totius Ecclesiæ sententia. An non apertissimè dicit Apostolus: Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cùm alio viro? At quì verò hoc ipsum Fabiolæ exemplum vsqueadeò nihil pro eis facit, vt eos etiàm planè pudefaciat. Nā vt in eius Epitaphio refert idē Hieronymus, ea post mortem secundi viri in semet reuersa, saccum induit, errorem publicè fassa est, tota vrbe spectante Romana ante diem Paschæ in Basilica quondàm Laterani stetit in ordine pœnitētium, episcopo, presbyteris & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submisit. Hęc cùm ipsius Hieronymi sint verba, qua vel mente, vel fronte audēt isti Fabiolam pro se citare? Sed his nefarijs dolis & fraudibus tam multos decipiūt, vt nemo satìs deplorare queat. Si ergò aliquid apud eos valet exemplū Fabiolæ, imitent eius pœnitētiā, induāt saccū, errores suos, immò tèr execrāda mēdacia sua palàm fateant, & clamēt ad Deū totis viribus, si fortè possint ab illo impetrare veniā tot immaniū parricidiorū, quib9 tot animas Christi sanguine redemptas, horrendum in modū iugulārunt. Sed sat scio, hanc Fabiolæ pœnitentiam more suo pharisaicam & impiam clamabunt. Et est certè ad-

Matt. 5.
Mar. 10.
Luc. 16.
1. Cor. 7.

Rom. 7.

admiratiõe dignum, hoc exemplum etiàm à Melan-chthone citari, idque cum repræhensione sancto-rum patrum, tanquàm fœdè prolapsorum. Sed ex his & id genus alijs istorum hominum fraudulentis citationibus, & impijs calumnijs tãquàm ex vnguibus leonem, eorũ malignos animos perspicuè cognoscimus, atque vtinàm cognoscerent etiàm illi, qui candidè & religiosè in religionis tractandis negocijs eos versari nimìs malè sibi persuasum habent. Et reuerà istorum improbitas cogit nos interdùm his in rebus diutiùs, quàm aut velimus, aut institutũ poscat, immorari, & speramus lectorem nostræ necessitati veniam facilè daturum, quippè qui his commemorãdis id spectamus, vt simplex lector intelligere possit, quibus dolis & fraudibus tum cęteri dogmatistæ euangelici imponant orbi Christiano. Nam alioquì mallemus simplicitèr historiam texere, & ab alijs interìm abstinere: sed cùm isti suas historias & scripta alia tot mendacijs & fraudulẽtis machinationibus oppleant, cogimur nonnunquàm illa prodere & vel paucis repræhendere, vt sibi ab illis cauere nôrint, qui per se talia non facilè animaduertunt. Nec tamen studio nobis est omnia Sleidani vitia, quibus scatent eius Commentarij, aperire: nam id proprium omninò & quidẽ prolixum opus flagitat: sed sat habemus obitèr quædam indicâsse, vt ex ijs discat Lector, quis vir ille fuerit, & quid de eius commẽtarijs, tum etiàm de symmystarum eius & cæterorum noui euangelij præconum scriptis, quę tot fraudibus & mendacijs scatent, sentiendum sit. Atq; hæc quidem vt hoc loco paulò fusiùs scriberemus, occasionem nobis obtulit Sleidanus tam prolixè recitandis literis Protestantium ad Granuellanum, in quibus etiàm hoc additur, Protestantes non defuturos colloquio & actioni conciliationis, sed ità, vt scriptura duce verum exquiratur,

In lib. de Ecclesia.

&

& Christus solus pro iudice agnoscatur. Quam cátilenam illi bellissimi theologi perpetuò cantillant, quasi nó eadem voce & multi alij superiorum temporum hæretici vsi sint. Sed aduertat dolum lector. Volunt scripturam solam valere, sed ità, vt penès ipsos sit facultas eam interpretandi. Quæ vero tam impia possit extare hæresis, quæ non libentèr hac ratiõe scripturam solam iudicem patiatur? O nimiùm simplices Christianorum animos, qui hanc versutorum hominum vafriciem non aduerterunt. Non est nobis controuersia cũ illis de scripturis, sed de sensu scripturarum. Hunc illi volunt petere ex suis parùm sanis cerebris, nos illum petendum esse dicim⁹ ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ consensu. Verùm hoc illi prorsùs refugiunt, quia sciunt dogmata & priuatas falsasque opiniones suas ab hoc publico totius orbis Christiani consensu prorsùs discrepare. Interim scripturas crepant apud imperitos, sed docti facilè intelligunt tam nihil pro illis facere germanum scripturæ sensum, quàm nihil suffragatur mendacio veritas. Et qui tandèm fieri possit, vt bona fide & scripturas prouocent, cùm ipsam suã confessionem Augustanam & pleraq; dogmata sua nõ semèl mutârint? Potéstne verum esse quod variũ est, aut potest cum tanta inconstantia vllum habere cõmercium incommutabilis scripturę diuinæ veritas? Sed tempus est, vt receptui canamus, nè nimiũ istis respondendo, lectori tædio simus. Habebunt hæc alibì fortassis locum opportuniorem.

Conuentus Protestantium. Sub hoc tempus Legati Protestantium ex Anglia redierunt, & in cõuentu Smalcaldiensi, quem Protestantes tum agebant, cui intererant Luteranorũ Doctores antesignani, Ionas, Pomeranus, Melanchthon, Cruciger, Bucerus, narrauerunt statum religionis in Anglia, & quemadmodùm rex ipse Henricus in familiari colloquio dixisset, Protestantium the-

Scriptura [illegible] v. [illegible] interpretan[illegible]

theologos de præcipuis quibusdam cōtrouersis rebus non rectè sentire. Nam etsi rex ille propter diuortium, cuius antè non semèl meminimus, à Pōtifice, qui illud probare noluit, abalienatus erat, tamē Luteri dogmata pleraq; prorsùs è suo regno profligauit. Hoc verò non placuit Euangelicis dogmatistis, qui suos principes vel maximè eò incitabant, vt potentissimorū regum cōiunctis viribus & amicitia, sese contra Pontificem & Cæsarem munirent, quos timebant ipsis bellum molituros propter mutatam religionem. Post dies paucos Theologi Protestantium scriptū exhibuerūt, cuius hęc erat summa, non esse discedendum ab Augustana confessione & eius Apologia. Hoc quidem illi Theologi præ se ferebant, sed mentita est iniquitas sibi, cùm ab illa confessione etiàm author & architectus eius Melanchthon discesserit, eamque non semèl mutârit: adeoq; Luterani plerique hodiè summa acerbitate id Melanchthoni & plerisq; alijs Augustanæ confessionis professoribus obijciant, quòd ab ea confessione turpitèr defecerint. Nec est contentionum inter istos vllus finis, vt mirū sit nō aduertere Principes, non posse illos homines Dei spiritu regi, qui in doctrina Euangelij, vt ipsi vocant, tam impudentèr vani sunt & instabiles ac varij, tanq; fœdis inter se dissidijs distrahuntur. Approbat confessio liberū arbitrium, quod tamen Luterus & Caluinus, multiq; alij Sectarij pertinacissimè negāt, Deum ipsum, quod sinè horrore dici non potest, scelerum omniū authorem facientes. Non reijcit Missam Confessio, licèt ea Missa Luterana sit potiùs quàm Catholica. Sacramentarij verò, qui & ipsi sub hac confessione delitescunt, aut se delitescere fingūt, ipsam quoquè Luteranorum Missam si nō superstitionis, certè ludi cuiusdam loco habent. Non negat Confessio veritatem corporis & sanguinis Christi in Euchari-

Versutia Theologorū Protestantium.

Ab Augustana Confessione vt Euangelici defecerint.

stia, Sacramentarij irrident. Luterani alij bonorum operum merita asserunt, alij refellũt. Melanchthon ipse huius Confessionis author, in Confessione affirmat, in cœna Domini (sic enim vocant Eucharistiam) corpus & sanguinem Christi verè adesse: sed idem ipse in Caluini errorem, aut certè nouum Sacramẽtariorum dogma posteà deflexit. Quanti igitur, obsecro, ea facienda est Cõfessio, quam nec ipsi sequuntur, qui eam conscripsêre, eam iactitant, eam perpetuò nobis obtrudũt, & ab ea se discedere nolle turpitèr mentiuntur? Nihil certè isti faciũt aliud, quàm quòd grauissimum æternę salutis negocium in ludum vertunt, & quod de medicis alia significatione dici solet, animas negociantur.

Legatio ad Venetos. Circa hoc ferè tempus missa est à Cæsare & rege Galliarum Francisco splendidissima legatio ad Venetam Rempublicam, ità vt Veneti ipsi faterentur nihil ipsis vnquàm specie legationis ad dignitatem honorificẽtius accidisse. Cæsaris nomine missus fuit Alphonsus Daualus Vastius, procera corporis statura & multa oris dignitate conspicuus, rerumque gestarum fama clarissimus, & Cæsaris in Italia dux summus: Porrò regis Francisci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus.

Veneti à Turca afflicti. Erat tum temporis Veneta Respublica vehementèr afflicta à Turcarum tyranno, qui non solùm Corcyram, Cretam & insulas Cyclades mirum in modum, diuexârat, sed etiàm mercatores Venetos Byzantij atq; tota Syria & Aegypto in catenas coniici, eorumq; res & merces magni precij in fiscum referri iusserat, adeò vt tum nequaquàm tuta esset Venetis more solito nauigatio, atq; præterea summa rei frumentarię, quę ex Macedonia & Gręcia facilè peti posset, inopia premerentur. Atque hoc quidem tempore, cùm regũ legati adessent, inducijs cũ Solimanno pactis fruebantur, quorũ tempus iam ꝓpe effluxe-

effluxerat. Itaq; hoc rerum statu licèt Vastius præsertìm Cæsaris legatus diligentèr in id incumberet, vt cum Cæsare & Gallo coniunctis armis Turcam paritèr oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhùc certi & cóperti habens de Cæsaris & Fráncisci regis solida amicitia, ingenti quidem studio & omni honoris officio eos legatos prosecutus est, at nihilo minùs paulò pòst Aloisium Badoerium ad Solimannum pacis conficiendæ causa misit, certis illi, quibus apud Solimannum ageret, conditionibus præscriptis. Eas conditiones Solimannus quorundam proditióe, quæ multas perdit Respublicas, iam perceperat, & legatum Aloisium, ità vt iussus erat, quædam dissimulantem, seuerè corripuit, dicens se iam scire quid à Decemuiris definitum esset. Ea obiurgatióe territus legatus, suprà etiàm, quàm Senatus permiserat, Solimanno cócessit, vt pax conciliaretur. Ità tum Solimannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Peloponnesi vrbibus, & Nadino atq; Labrana Dalmatię castellis, non sinè magno Venetę Reip. detrimẽto. Posteà verò diligenti habita inquisitione depræhensi proditores, graui supplicio affecti sunt.

Veneti pacẽ à Turca petunt.

Eam impetrant.

Cùm Cæsar Carolus esset Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacensis, qui iam Geldrensem quoquè principatum vltrò ipsi oblatum possidebat. Voluit ille Princeps cũ Cęsare de pace transigere, sed nihil tum effectum est. Interìm Galliæ quoquè rex, vbì se videt spe obtinendi Mediolanensis imperij frustratum, à Cæsare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacẽsi principe, desponsa illi, vt quidam scribunt, Iohanna è sorore Margarita Nauarræ regina nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentissima. Ea amicitia non benè cessit Iuliacensi principi, vtì posteà referemus, neq; eæ nuptiæ suum habuêre processum.

Cromuuel capite plectitur. Hoc anno Thomas Cromuuel, ex humili loco ad supremam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem euectus, ab eodem capite damnatus est. Fuerat is, qui in Episcopum Roffensem Ioannem Fischerium, Thomam Morum, & plerosque alios religiosos viros seuerissimè iussit animaduerti, quòd nollêt regis cum Catharina diuortium & quædam alia approbare. Non desunt, qui se valdè beatos putent, si magnorum principum gratia fruantur, eiusque tum obtinendę, tum conseruandæ causa multa plerunque faciunt pręter ius fasque: at prępotẽtis Dei iusto iudicio tales nõ rarò suæ stultitiæ meritas dãt pœnas, gratia Principum in odium versa: quemadmodùm legimus olim Perillum Atheniensem insignem fabrum Phalaridi crudelissimo tyranno, vt illi placeret, æneum fabricâsse taurum, in quem coniecti homines, & igne supposito dirè excruciati, nõ humanam vocem, sed bouis mugitum edere viderentur, ab ipso Phalaride, cuius gratiam venabatur, primùm in illam sæuissimam carnificinam coniectum esse, malumque consilium ipsi consultori pessimè cessisse. *Perilli supplicium.*

Hoc anno Carolus Cæsar graui edicto proposito, per omnes ditiones suas hæreditarias Germaniæ inferioris omnibus interdixit lectione librorũ Luteri, & quorumcunque aliorum hæreticorum. in immorigeros capitis pœna decreta est. Hoc verò etsi plerique permolestè ferunt, putantque omnibus eiusmodi librorum lectionem permitti debere, tamẽ consultissimè fit, nec est in Ecclesia nouum, sed etiàm longè ante mille annos tempore Nicenæ illius sanctissimæ Synodi non modò ipsa Synodus Arrij & sectatorum eius libros comburi iussit, verùm etiàm Constantinus Imperatot Christianissimus capitis sententiam tulit in eos omnes, qui eos occulâssent libros, & non statim cõbussissent. An non Apostolus *Cæsaris edictũ cõtra libros hæreticorum.* *Niceph. Eccle. Histor. li. 8. ca. 18.*

stolus ipse hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem vitandum dicit, & sermones hæreticorum instàr cancri serpere? Pauci sunt eo iudicio prædit, vt possint verum à falso secernere, & de dogmatibus iudicare: & multi quidem hoc iudiciũ sibi tribuũt, & legunt indiscriminatìm scripta quorumcunq;, sed capti & illaqueati insidiosissima versutissimorum hominum blandiloquentia, dant pœnas confidentiæ & temeritatis suæ. Rectè igitur etiàm ante mille annos Gelasius Pontifex eruditissimus libros hæreticos damnauit & cauendos iudicauit, itemque nostro seculo Pontifices seuerissimè prohibent hęreticorum librorum lectionem, nè scilicet incautus lector exitiale virus imis visceribus hauriat: dumque se non potest ex callidissimorum hominum argumentatiõibus extricare, falsum pro vero amplectatur, atque sibijpsi mortem consciscat sempiternã. Certè de Apostolis & eorum discipulis Irenæus sanctissimus & Apostolorum ætati proximus scriptor, libro 3. contra hæreses testatur, eos ne verba quidem commutâsse cum quopiam eorũ, qui veritatem adulterant atque deprauant: nec dubium quin illi magistratus non rectè cõsulant subditis suis, qui in suis ditionibus & vrbibus permittunt palàm prostare dãnatos codices & scripta hæretica. Nam nulla ferè alia re tam multi capiũtur & pereunt apud Catholicos, quàm quòd eiusmodi pniciosos libros facilè sibi comparare possunt, dissimulante interìm Magistratu, in quem illorum perditio, vt verendum est, redũdabit. Multi hæc modò paruipendunt, sed vbì ventũ erit ad tribunal Christi æquissimi iudicis, iam paruipendere non licebit. Multis locis horũ temporum Sectarij quidam non modò Catholicorum, sed etiàm aliorũ Sectariorũ ab ipsis discrepantium libros, seuerissimè omnibus suis interdicunt, Catholici verò plerique id negli-

Tit. 3.

Dist. 15. Sãcta Romana.

Apostoli quàm vitârint hæreticos.

Rectè prohibetur lectio librorũ hæreticorũ. gunt admodùm perniciosè. Hoc obitèr admonere visum fuit, vt pius lector nouerit, non solùm nõ repræhendendos, sed etiàm præcipuò studio & amore complectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes & Magistratus omnes, qui è totis suis ditionibus damnatos libros proscribunt, eorumque lectione subditis omnibus interdicunt: perindè vt suis liberis parentes illi, qui modis omnibus cauẽt, ne qd ab illis toxici aut exitialis cibi potúsve sumat.

Hac tempestate Angliæ rex Henricus, clarissimi Principis Guilielmi Cliuię Ducis sororem Annam, quæ illi quarta fuit coniunx, repudiat, & Catharinam Hauardã Ducis Nordfolcię ex fratre neptim, quinto matrimonio sibi coniungit. Porrò Londini tres nouo Euangelio addictos, atque in ijs Robertum Barnum, cremari iussit. His alios tres pari pœna plectendos adiunxit, qui Romani Pontificis primatum, & Catharinæ Hispanæ coniugium approbabant. *Quintæ nuptiæ regis Angliæ.*

Obitus Budæi. Huius anni mense Augusto obijt Parisijs Guilielmus Budęus, vir citra controuersiam summa eruditione, & apud Gallorum regem magna authoritate. Multùm illi viro debent studiosi omnes, quibus plerisq; doctissimis lucubrationibus suis nõ parùm contulit. Illo authore & instigatore Franciscus rex Galliarum doctissimos viros liberalibus stipendijs Lutetię auxit, vt bonas literas & linguas pfiterentur: quę res magnos attulit rei literarię progressus. Voluit absque vllo fastu corpus suum sepulturæ tradi, modestiæ causa, vt opinor, vnico tantùm lumine præeunte. Reliquit vndecim liberos, & non paucos libros ab ipso elucubratos.

Mors regis Hungariæ. Moritur etiàm hoc anno Ioannes Hungarię rex, relicto infante sub tutela Georgij monachi, qui Hungariam omnem quæ illi paruerat, in pueri etiamnùm in cunis vagientis verba iurare compulit.

Ea

Ea res noua bella peperit, quæ Hungariam Turcis occupandam obiecere.

Fuit huius anni æstas memorabili siccitate grauis, & vini quidem preciosissimi ferax, & siliginis prouentu mediocris: sed fœni, olerum, & id genus aliarum rerum, quæ ad victum hominibus præsertim tenuioribus necessaria sunt, magna penuria.

Hoc anno à Pontifice Maximo Paulo III. approbatum est institutum Societatis Iesu, cuius professores licèt hodiè maximos toto orbe in vera propaganda pietate apud Christianos & ethnicos, Mahometanos & Iudæos fructus proferant, nihilo minùs non desunt pio huic instituto multi neutiquàm probandi calumniatores & obtrectatores, ex ijs præsertìm, qui se Euangelicos dici quàm verè Euangelicos præstare mâlunt: eapropter nonnihil hoc loco de eoipso instituto dicendum est, nè quis rei ignorantia deceptus erret, aut maledicorum linguis vel scriptis fidem commodet. Instituti huius primus author & inchoator fuit Ignatius Loyola Cantaber, nobili Baronum familia ortus. Is ob singularem prudentiam & animi fortitudinem cùm Galli arcem Pompeiòpolitanam acerrimè oppugnarent, præfecti munus adeptus, strenuè se suosque defendit: sed tandèm in vtroque crure grauissimè læsus, & à Gallis captus est. Ea crurum vulnera posteà ei vitæ in melius commutandæ non minima causa fuere. Nam dimissus à Gallis, cùm ex ijs vulneribus incredibiles noctù diuque ferret dolores, ad sese redijt, mundi vanitatem, cui iam plùs satis addictus fuisset, & vitæ breuitatem altiùs perpendit, diuinisque & æternis, quas hactenùs non magnoperè curâsset, rebus animum adijcere cœpit. Contigit interìm, vt annum integrum & eo ampliùs ex morbo decumbenti in manus venirent Vitæ Sanctorum, quas cupidè legêtem mira in-

Approbatur Societas Iesu.

Societatis Iesu institutor.

cessit religio, dolor quoquè ob admissa superioribus vitæ spatijs peccata, deniquè cupído vitæ deincèps asperè & seueritèr transigendę, agẽdæque pœnitentiæ. Curatis igitur vulneribus ità se comparat, tanquàm ad ducem Nagera profecturus, re aũt vera spretis omnibus mundi huius voluptatibus & vanitatibus, relictis rebus & facultatibꝰ suis, Christo deincèps militaturus, in ipso ętatis flore (agebat quippe tum annum ætatis XXVI. ad celeberrimum montis serrati templum se contulit, vbì vestibus lautioribus & Sericis exutus, quas pauperi cuidam dedit, eius laceras rursùs induit: tamq́ue rigidam & omnis virtutis studiosam aliquãdiù vitam egit, vt permultos ad Dei amorem suo exemplo inflammârit. Degebat ad tempus solitarius in specu quodam ad littus fluuij per campum Manresanum decurrentis, faciens dignos fructus pœnitẽtiæ, quemadmodùm Domini Baptista Iohannes in Euangelio hortatur. Id temporis literarum rudis fuit, sed Spiritussanctꝰ & mirabili eum collustrauit lumine, & singulari erga proximos amore succẽdit. Indè in pauperis peregrini habitu se contulit Hierosolymam, loca sacra supplex veneraturus, in quibus CHRISTI Dei etiamnùm expressa extant vestigia. Ijs verò locis vsqueadeò delectatus est, vt nihil optârit magis, quàm ætatem omnem illic degere: verùm diuinitùs est admonitus, vt in Occidentem reuerteretur. Itaque in Hispaniam redit, & primò Complutum, pòst Salamanticam se confert, ibiq́ue literis dat operam: cumque in vili habitu, sacco coopertus, palàm homines ad pœnitentiam hortaretur, nulla accepta ab Episcopis concionandí potestate, nec eruditione sufficienti prędítus, bìs in carcerem coniectus, [& ab Inquisitoribus tanquàm de doctrina suspectus, examinatus est, sed tandèm extra omnem noxam integer vitæ scelerisque purus repertus, è custodia dimis-

Ignatius meditatur vitæ emendationem.

Matth. 3.

Abit Hierosolymam.

Conijcitur in carcerẽ.

missus, Lutetiam Parisiorum se contulit: atque vt alijs docendis & ad CHRISTVM conuertendis magis esset idoneus, decem annos literarum illic studijs, corpore debilis, & rerum propè omniũ inops, nisi quantùm aliorum liberalitate & propria mendicitate sustentabatur, impendit: tantumque labore & diligentia assecutus est, vt breuì artium magister creatus sit. Nec interìm cessabat verbo & exemplo homines prouocare ad pœnitentiam, idque adeò, vt mirabili vitæ ac morum eius integritate & flagranti in Deum amore permoti aliquot insignitèr docti viri, illi se socios & imitatores adiungere non dubitârint. *Lutetiæ studet decennio.*

Posteà in Hispaniam redit anno salutis 1536. atq; indè Romam proficiscitur, quò etiàm socij eius viri cumprimìs venerabiles se contulerunt, vt vnà Hierosolymam religionis ergô proficiscerentur. Anteà verò quàm Romam venissent, Venetijs illi egregij viri in domibus hospitalibus pauperũ summa cum humilitate versati, incredibile studium ægrotorum morbis curandis, vulneribus obligandis, putidæ saniei detergendæ impenderant, atque ea raræ cuiusdam virtutis de se documenta præbuerant, vt iam omnibus admirationi essent. Roma deindè iterùm Venetias reuersi, audiunt ob pacem inter Turcas & Venetos per id tempus ruptam, non patére aditum ad loca sacra Hierosolymorum. Mutata igitur necessariò sententia, septem ex illis, Sacris initiantur, atque ad sacerdotium promouẽtur: sed itâ, vt contemptis facultatibus omnibus, ad pedes Veralli Archiepiscopi Rosonensis, legati Apostolici, voluntariam paupertatem vltrò professi sint, vt liberioribus animis totos se lucris animarum impendere possent. Et ipse quidem Paulus III. Pontifex, eius legis Ecclesiasticę, qua cauetur, nè quis Sacris initietur, qui non habeat vndè possit honestè viuere, eis *Exempla veræ pietatis.*

 gratiam

gratiam fecit. Data tunc illis septem facultas est, vt confessiones peccatorum vbiquè recipere possent. Cœperunt tunc per vrbes Venetæ ditionis in Italia cum ingenti feruore & fructu incredibili prædicare verbum Dei. Posteà simul omnes iterùm Romam petunt, vbì post multa raræ pietatis, modestiæ, innocentiæ, eruditionis edita exempla, malo dæmone illorum pios conatus retardare conante, multis sunt & varijs molestijs exagitati, quæ tamen illorum institutum & nomen mirificè illustrârunt & amplificârunt. Intereà temporis, cùm nõ pauci ad illorum sodalitatem accessissent, per Cõtarenum longè doctissimum Cardinalem petunt à Paulo III. Pontifice instituti sui confirmationem. Ea in re nihil se Pontifex difficilem præbet, non obscuris indicijs iam præsentiens, quàm illorum viuendi ratio Christianæ Reipub. iuuandæ esset accommoda & opportuna: nè quid tamen in re noua inconsideratiùs egisse videretur, principiò cauit, nè vltra sexaginta in eam societatem reciperentur. Fuit hoc anno 1540. Cernens autem idem Pontifex, quantos illi in dies fructus facerent, rursùs anno 1543. eorum Institutum, quod Spiritumsanctum habere authorem & Procuratorem minimè ambigeret, confirmat. nec iam certum sociorum præscribit numerũ, quippe quos vel maximè auctos & multiplicatos optaret. Hæc sunt huius Instituti initia. Quis verò eius ꝑgressus fuerit, quantùm breui tempore creuerit, & in omnẽ terrarũ orbem, ad extremos vsq; Indos & Aethiopes atque Antipodes, se diffuderit cum incredibili animarum fructu, & barbararum quoquè nationũ ad Christianismum traductione, hæreticorũ ad Catholicam fidem reductione, innumerabilium iam planè deploratorum & desperatorũ ad bonam frugem reuocatione, si dicere velimus, opus crescet in immensum. Quanuìs aũt in hac Societate Iesu multi

Confirmatur institutum Societatis Iesu.

ti sint viri excellenti doctrina & rara virtute, non tamen faciunt, quemadmodùm hodiè fratres Euangelici, qui à nemine missi, currunt, falcemque suam impudentèr mittunt in messem alienam: sed Romano Pontifici atque totius Instituti primario Pręposito se totos permittunt, atque ab illorum voluntate penitùs pendent: quicquid illi iusserint, id citra vllam tergiuersationem imperterriti exequuntur, etiamsi præsentissimum, quod sæpè fit, vitæ discrimen adeundum sit. Indè adeò accidit, vt cùm non sua voluntate, sed iussu superiorum multa sæpè difficilia & ardua munia obeant, ea tamen singulari quadam dexteritate, pręsenti Numinis fauore freti, exequantur: sicut euidentissimè videre licet in illis, qui apud feras & barbaras nationes Christi Euangelium hodieque prædicant, & hactenùs prædicârunt, qui licèt plerunquè supra vires humanas noctù diuq; grauissimis baptizandi, concionandi, confessiones recipiendi, Sacramenta administrandi, & id genus alijs pietatis laboribus occupentur, non tamen delassantur animo: quin & corporis ea fruuntur valetudine & robore, vt ægrè plerique credituri sint. Nec pauca ab ijs in Christi gloriam illis in locis sunt edita miracula, Domino illis cooperâte, & sermonem confirmante sequentibus signis. Vt verò ad Germaniæ amplissimam & Romanæ Sedis quondàm obseruantissimam nationem copiosissimus ab hac Societate fructus manaret, præstantissimus vir Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Ioannes Moronus, qui in Synodo Tridentina Pontificis legatus fuit, cum Ignatio huius Instituti Præposito egit de construẽdo Romæ Collegio, in quo maxima Germanorum adolescentium multitudo optimis disciplinis & vera pietate liberaliter & gratìs institueretur, nec tamen eo nomine, vt in IESV Societatem adolescentes illi pellicerentur, quod quidam

Obedientia Societatis Iesu.

Edita miracula. Mar. 16.

Collegium Germanorũ Romæ.

dam falsò calumniantur, ſed vt ab eius Societatis cumprimìs eruditis & religioſis Patribus præclarè inſtituti in Germaniá remitterentur, vbì ſacris concionibus & alijs pietatis exercitijs Germanos ſuos, verſutia inſolentium dogmatiſtarum in varios pugnantesq́; errores ſeductos, ad Catholicæ fidei ſynceritatem & vnitaté reducerent. Quantis verò ſumptibus & laboribus ea res conſtiterit, nemo facilè dixerit: & poſſent indè, modò vellent, haud obſcurè colligere germani noſtri, quo animo pontifex & Cardinales ſint in Germaniam, qui immenſis impendijs collegium illud ædificandum & ſtudioſos Germaniæ adoleſcentes gratìs illic rebus omnibus neceſſarijs afficiédos, optimisq́; artibus egregiè inſtruendos curârũt. Et ipſe quidem immortali proptereà nomine dignꝰ Cardinalis Moronus ad idem Collegium ſuſtentandũ & amplificandum, non minùs opis & adiumenti, quàm ad inſtituendum adfert. Ea verò res, tamq́ue felices in Germania & alijs locis huius præclaræ Societatis proceſſus, ſatanam inprimìs, deindè nouos nouorum dogmatum ſatores atq; buccinatores, mirum in modũ diſcruciant. Vident enim ſuis conatibus in dies magìs ac magìs ab huius inſtituti viris obuiàm iri: vident multos de ſuo grege detractos, ad ouile Chriſti reduci: vident non paucos Catholicos, ſuperioris vitę impuritate & fœditate damnata, redire ad ſtudium puritatis & innocétiæ: vident deniquè non ſolùm vitæ integritate, ſed etiàm multiplici & rara eruditióe plerosq; huius Societatis adeò inſtructos, vt, quod alioqui impotentèr & petulantèr nimìs in Clero noſtro facere ſolent, nec mores illorum, nisì planè impudentes eſſe velint, carpere, neque vllum doctrinæ genus in pleriſque deſiderare queant. Hinc illud plùs quàm Vatinianum illorum in hanc Societatem odium, hinc illa conuicia probraq́ue iactãdi ſæua libido,

Cardinalis Moronus.

do, quòd cùm re vera mores repræhēdere non possint, nisi per calumniam, in Societatis nomen petulātèr incurrūt, modò Iebuzitas, modò prima detracta syllaba Suitas, inprimìs autē Jesuwider Germanicè, tanquàm IESV aduersarios vocant: sæpiùs etiàm atros equites, quòd pleriq; omnes pulla veste vtantur: quasi verò eiusmodi cauilla quicquam noceant laudatissimæ Societatis patribus, & non potiùs Sectariorum petulantiam declarent. Scilicèt nocuit ipsi Christo, quòd dęmoniacus, quòd turbę seductor, quòd vorax & potator vini à calumniatoribus dicebatur. Quanquàm nō ignoro, etiàm quosdam bonos viros interdùm aliquid erga hāc societatem humanū esse passos: sed id indè accidit, quòd nondùm certam haberēt ipsius Societatis notiōem. Mouētur enim sinistris suspicionibus nōnunquàm etiàm homines nō mali, quia homines sumus, & vt homines, non rarò fallimur. Certò autem mihi persuadeo, quisquis eius Societatis res benè cōpertas habet, eum nō nisi benè de illa sentire posse. Multi sanè hoc calamitoso seculo, quo tot emergunt iampridèm damnatæ hæreses, nouis istis & mirè varijs dogmatistis, qui vtplurimùm literarū politiorum & linguarum peritia sese venditant, huius Societatis professores esse diuinitùs oppositos sentiunt, vt illorum perniciosos conatus solida & vera eruditione atque minimè simulata vitę integritate pessùm premant. id quod multis lòcis Dei benignitate fieri videmus: atque vtinàm pleriq; illis viris tam se gratos præberēt pro magnis & multis laboribus, quos pro iuuanda Christiana Repub. bona fide continētèr exantlant, quàm id illi benè merentur. Certè Christianissimus imperator Ferdinandus quàm ꝓpenso in illos sit animo, aliquot eius instituti constitutis Collegijs, ijsdemq; non contemnendis prouentibus, quibus studiosi alantur, attributis, regia planè

Petulantia hæreticorū.

Io. 7. et 10. Matth. 11.

Bonorū suspiciones ex ignorantia

Cæsaris fauor erga societatē Iesu

planè liberalitate declarauit. Longum esset enarrare, quot prætereà tota ferè Europa eius Societatis à maximis Principibus collegia passim sint condita, è quibus ad mortales omnes fructus vberrimi dimanant, ad Satanam verò & infaustæ doctrinæ, quam miseri Euangelicam vocare non dubitant, buccinatores dolor incredibilis. In Barbaris regioibus, lōgissimè à nostro orbe dissitis, ex ea Societate aliquot pro fide sanguinem libentissimis animis fuderunt, atque in ijs dominus Franciscus Xauier, qui multis illustribus claruit miraculis, & Prophetico spiritu eximiaque virtute præditus, immensos pro Christo labores tulit, non absque fructu vberrimo in India atque vltimis Orientis regionibus. Alius quidam non ità pridèm anno Christi 1561. multa nobilitate clarus apud Lusitanos, Goncallus de Sylueira, flagrantissimo accensus amore, ex ciuitate Mocambiguæ, mercatorum frequentia florentissima aliquot Lusitanis sibi adiunctis, in amplissimum Manamotapiæ regnum profectus est, vt regem iuuenem cum toto regno ad fidem conuerteret. Post multas & inexplicabiles itineris difficultates, ità vt maxima natando flumina non semèl traiecerit, vestibus interim sacris, quibus sacra facere deberet, capiti impositis, tandèm ad Manamotapam ciuitatem maximam peruenit, & à rege comitèr exceptus, tanta dexteritate illis CHRISTVM annunciauit, vt breuì rex cum matre sua & regni proceribus quadringentis se baptizari voluerint. Eorum exemplo tota plebs amplissimæ prouinciæ iam accensa fuit, cùm eccè satan per Mauros quosdam, iuratissimos religionis nostræ hostes, regi persuaderet, virum illum sanctissimum, magũ esse, atque eò conniti, vt eius latissimum imperium Lusitano regi prodat. Credidit imperitus iuuenis impuris nebulonibus, repudiataque Christi religione, misit satellites

Franciscus Xauier.

Gõcallus de Sylueira.

Manamotapa vrbs.

quatuor

quatuor, qui Goncallum iam diuinitùs de morte impendente admonitum interficerent, & in flumen demergerent. Eius verò mors adeò non deterruit huius Societatis fratres ab illa adeunda Prouincia, vt nihil magìs optent, quàm vel summo vitæ cum discrimine illis miseris hominibus præreptam Euágelij lucem restituere. Verùm in his commemorandis fortè prolixior sum, quàm ferat præsens argumentum. Vt igitur paucis absoluam, nouerit candidus Lector, huius præclarę Societatis Patres conatus omnes eò intendere, vt tum propriæ inprimìs saluti inuigilent, tum totos se proximis Deo lucrifaciendis impendant, fidem catholicam propugnēt & propagent, publicis concionibus, prælectionibus, spiritalibus exercitijs, puerorum ac rudium in Christianismo institutionibus, recipiendis confessionibus, administrandis Sacramentis, sopiendis dissidijs, captiuis & morbo affectis visitandis & consolandis, & id genus alijs exercendis pietatis studijs, Dei gloriam & proximorũ salutem, quoàd eius fieri possit, promoueant, idque sanè gratìs: vt meritò pudefieri debeant noui precones, qui se Euangelicos vocant, qui hos sibi viros vel maximè lacerandos, & apud populum traducendos sumunt, nulla quidem veritate fulti, sed more suo calumniando, conuiciando, mentiendo. Vt autem iam antè diximus, confirmauit eorum institutum Paulus 3 pontifex, neq; is solus, sed post eum quoquè Iulius 3. Paulus 4. & Pius 4. Quin etiàm amplissima Synod⁹ Tridentina Sessione 25. Can. 16. vbì multa agit de Religiosis, inter cætera sic habet: Per hæc autem sancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere, quin religio Clericorum Societatis Iesu, iuxta pium eorum institutũ, à sancta Sede Apostolica approbatũ, Domino & eius Ecclesiæ inseruire possit. sed de his hactenùs.

Goncallus occiditur.

Synodus Tridentina.

Anno

Comitia Ratisponæ.

ANno 1541. mense Aprili Comitia Imperij sunt habita Ratisponæ, tum Turcis resistendi, tum religionis componédæ causa. Fuit in illis Comitijs Carol⁹ Cæsar maturè admodùm, diuq; aliorũ aduentum sustinuit. Venit eò etiàm rara tum doctrina, tum pietate insignis Cardinalis Caspar Cõtarenus, missus à Põtifice: nec principes Luterani abesse voluerunt cum suis concionatoribus, qui in priuatis hospitijs concionabantur, & Catholicæ Ecclesiæ ritus, cæremonias, & solenne Quadragesimę ieiunium, quod constat ex Apostolica Traditione ad nos vsque perductum, facilè contemnebant. permittebantq; nõnullis suę factiõis Principib⁹ in sancta hebdomada, atque in ipsa adeò sacrosancta Parasceue, qua die Christus Dominus tanta propter nos perpessus est, quanta nemo vnquàm nedùm verbis, sed nec cogitatione quidem consequi poterit, venationibus oblectare animum. Nouum enim hoc Euãgelium in plerisq; quoquè Epicuri scholam, voluptatum prodigiosa indulgẽtia, longo post se relinquit interuallo. Cõscriptus aũt fuit liber quidam à nonnullis, quib⁹ etiàm Bucerus mirabili vafricie se admiscuit, isque liber oblatus est Cæsari, tanquàm rebus componẽdis accommodatissimus. Institutũ est nouum colloquiũ, ab vtraq; parte terni collocutores designati, itemq; auditores aliquot, & duo Præsides, Palatinus Princeps Frideric⁹, & illustris dominus Granuellanus. Diù multumque laboratum est, sepositis interìm alijs Imperij negocijs, vt cõcordia fieret: & in quibusdam quidem articulis cõcordiæ ineũdæ ratio, vt videbatur, non defuit: sed ad extremũ tamẽ nulla certa cõstitui cõcordia potuit, cùm neq; Catholici, neq; Protestãtes vsquequaq; ea reciperẽt, quæ in libro Cæsari oblato conciliata viderentur. Protestantium sanè theologi tam perplexas &

Nulla certa concordia.

& intricatas more suo articulorum conciliatorum interpretationes mox ediderunt, vt Oedipo quodam opùs fuerit, qui quid sibi velleut, perspicuè declararet. Principes & Ordines Protestantes neque librum, neque articulos conciliatos per omnia approbabant, sed in Confessione Augustana se acquiescere testabantur. Porrò cōcionatores Euangelici etiàm in Contarenum Cardinalem longè doctissimum, & multa generis nobilitate illustrem, scripto acerbo inuecti sunt, quorum calumnijs Eccius doctissimus Theologus respondit. Tandèm perdito oleo & opera, non sinè maximo Cæsaris Caroli detrimēto, qui Turcas in Africa inuadere decreuerat, solutus est ille conuentus, & Cęsar in Italiam, atque indè in Africam, iam hyeme appetente, contendit.

Sleidanus agens de Vuormatień colloquio, quod deindè Ratisponæ continuatum fuit, multa impudentissimè mentitur more suo, & ità suæ factionis theologos purgat, vt culpam omnem in Catholicis hærere velit, quos ait diem ex die duxisse, nouasq; & alienas cōditiones proposuisse, cùm ab alia parte potiùs alienæ conditiones proponerentur, quibus id volebant, vt non solùm nudæ sententiæ collocutorum, sed etiàm argumenta & rationes & harum explicationes literis mandarentur, scilicet vt nullus vnquàm esset colloquendi vel modus vel finis. Itaq; non dubium est, qui tam absurdam omnia conscribendi formā flagitabant, eos potiùs quæsiuisse effugia & diuerticula, non catholicos, vti ijs falsò affingit Sleidanus. Apparet in istis hominibus intolerāda quędā quidlibet in Catholicos fingēdi libido, vt suę causę cū miserrimę plebis horrēda perditiōe vtcunquè patrocinētur. Et nè me lector temerè putet toties Sleidanū mēdacij insimulare, extant scripta grauium virorum, quibus possint coargui mēdacia illius. Immò ipse sua mendacia tam luculentèr pdit, *Sleidani vanitas.*

dit, vt non ſit opùs teſte alio. Et tamen eius vaniſſimi & pernicioſiſſimi Cõmentarij leguntur ab omnibus, quia ſcilicet iuuat eſſe miſeros, & in fraudē impelli. Sanè hoc ipſo loco, vbì de conuentu Ratiſponenſi agit, dicit Pontificis adminiſtros ducendo tēpus & nectendo moram diuerticula ſibi quærere & effugia: & tamen paulò pòſt dicit Eccium, quem crebrò perſtringit, paratũ ſe & inſtructum dixiſſe, cùm Cęſar deſignâſſet eos, qui colloquium Ratiſponenſe cõtinuare deberēt. Quæ verò cauſa eſt, vt catholici diuerticula quærant, cùm res nobis ſit non ferè niſì cum apoſtatis monachis & eorũ ſymmyſtis iam olìm damnatarum hæreſum buccinatoribus, quos ad ſuam originem reuocâſſe, viciſſe & condemnâſſe eſt? Scilicèt ingentis cuiuſdam molis eſt, cum ijs in diſceptationem venire, qui etiàm ante mille annos damnatos errores in orbem reuocant, & hoc ſolo triumphant, quòd deterrimis mendacijs faſcinatam ſimplicem plebeculam in ſuas partes traxerunt, quæ ſi dolos & fraudes illorum poſſet intelligere, ne illi haudquaq̃ orbi diutiùs illuderent. Verùm hìc quoquè fortaſsìs diutiùs quàm par ſit, immoror mēdacijs Sleidani cõfutandis: itaq; ad alia tranſeamus.

Locuſtarũ copia.

Fuit hoc anno incredibilis multitudo ingentium locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis. Hæ primò nullas habebant alas, ſed magnos dabant ſaltus: paulò pòſt quatuor adeptæ ſunt, tantaq; multitudine prouolârunt, vt duo milliaria in lõgum & latum cubito tenùs ità occuparent, vt ſolis quoquè ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua dēſitate excluderent. Dici non poteſt, quantum damni dederint rebus humi naſcentibus, vaſtantes & depaſcentes omnia ad radices vſque. Tranſuolabant aquas, arbores, ædes & obuia quæque. Cùm alæ ſuccreuiſ-

Magnitudo locuſtarũ.

ſent, erant magnitudine humani digiti, & tũc atrociùs graſſabantur in fruges, & ea quæ in vſus hominum

nũ necessarios gignit humus. Tota æstate nulla neque vi,neq; arte earum sæuitia retardari potuit, sed in autumno deniquè,cęlo frigescẽte,extinctæ sunt, atro post se relicto semine,vnde proximo anno alij vermes orti sunt. Fuit ea proculdubiò plaga & animaduersio Dei in hominum peccata:nė tamen tanta damna nullo beneficio compensasse videant,ipsas mortuas pecus edebat auidissimè, porci inprimis, qui se illis mirè farciebant:quodque illis vesceretur pecus,carnes crassiores habere visum est. Vulgus Zarantias eas vocabat,putanturq; non absimiles fuisse Aegyptijs illis,quarum in Exodo fit mentio. Extiterunt hoc anno primùm in Valachia, cunctaque in circuitu Leopolim vsque, milliaribus circitèr sexaginta,ad solum vsque deuorârũt. Huiusmodi diris cladibus solet Deus homines admonere,vt maturè resipiscant,ni deteriora pati velint.

Esca porcorũ locustæ.

Exo 10.

Sub hoc tempus,scilicet anno superiori,Ferdinãdus Romanorum rex,cognita morte Iohannis Hũgariæ regis,ad occupandum Pannonię regnum animum adijcit, multis ad id eum instigantibus regni eius proceribus & nobilibus viris,qui eam occasionem minimè negligendam dictitabãt.Idem & Germani aliquot duces asserebant. Porrò Hieronymus Laschus natione Polonus, generis nobilitate & insigni rerum peritia illustris,regem hortatur,vt omissis Martis consilijs,Solimannum Turcarum principem muneribus & precibus eò adducere nitatur, vt beneficiarij iuris nomine,quemadmodùm Iohãni Vaiuodæ,regnum sibi permittat. Non displicuit id consilium Ferdinãdo,& ipsum Laschum, qui iam in Solimanni aula esset inprimis gratiosus, id Legationis munus obire voluit. Atque is quidem à Vienna Byzãtium est profectus: at interim nihilo minùs Ferdinandus à belli cogitatione minimè sibi discedendum putat. Mittit itaq; legatum ad reginã Hungariæ,

Ferdinãdus molitur bellum Hũgariæ.

Legatio ad Solimannũ.

Item in Hũgariam.

gariæ, qui eam admoneat recentis cum Iohāne defuncto pactionis, cuius ea summa erat, vt Iohanne defuncto, regnum ad Ferdinandum deuolueretur: hortareturq; vt spontè regno decedat: id si faceret, Ferdinandum filio eius Sepusianam prouinciā concessurum, & reginæ peramplos reditus. Legatus vbi Budam venit, ægrè tandèm ad reginā peruenire potuit, quibusdam proceribus id impedire conantib⁹. Postquàm autē datus est accessus, id demùm ab regina, multo etiamnùm dolore ex mariti obitu affecta, responsum tulit, ipsam cum Sigismundo patre rege Poloniæ rem omnem communicaturam, neq; ab eius sententia discessuram, cuius virtus & iustitia Ferdinandum minimè lateret. Legatus ad Ferdinandum reuersus, postquàm regni statum & qui illic rerum potirentur, explicuit, sua oratione id effecit, vt rex sinè mora conscripto milite armis ius suum in Pannoniæ regno repetendo persequi statuerit. Mittitur igitur iustus exercitus Strigonium, vrbem Ferdinandi studiosam. Indè itur ad Vicegradum, cuius arx in montis supercilio posita, amœnissimum habet prospectum. Id verò summa vi Germani expugnant, atque à Vicegrado ꝓgressi, primò Pestum, mox Vacciam sinè vulnere occupant. Indè promotis castris Budam petunt. Germani ducem habebant Leonardum Velsium. Is Budam non tam oppugnaturus quàm obsessurus, ad aquas calidas castra locauit. Illiç nonnihil moratus, rursùs Vicegradum se confert, arcem expugnaturus: quæ licèt prealto esset loco sita, tamen cessit ingentium pilarum perpetuis ictibus. Arce in potestatem redacta, ad Albam regalem contendit. Ea vrbs quanuis vi & armis esset inexpugnabilis, tamen Pereni, qui Ferdinando cuperet ac studeret, consilijs facilè ad Ferdinandi fidem redijt, pręsidiumq; accepit.

Bellum in Pannonia.

Alba regalis recuperatur.

His gestis, ob certas causas Velsius Strigonium

cum

cum exercitu repetit, & exercitum in hyberna dimittit. Intereà vicini Turcę à regina solicitati, arma expediunt, vt Budensibus maturè opem ferant: nec tamen quicquam se mouent, donèc Solimannus ex Reginæ legatis de omnibus certior factus, præfectis illarum regionum seuerissimè perscripsit, vt citra vllam cunctationem quamprimùm Reginæ suppetias ferant. Ea res mirificè exhilarauit Legatos Reginæ, quibus insupèr non parui precij munera puero regi deferenda Solimannus dederat. Illis verò domum properantibus, Laschus Cōstātinopolim ingreditur: cumque ad Solimānum admissus, multa de Caroli Cæsaris potentia immodica orationis libertate iactaret, iussus est custodiæ tradi, quibusdā dicētibus dignum capitali supplicio, qui pacem peteret, cùm interim Ferdinandi exercitus iam Hungariam vastaret. *Turcæ arma expediunt.*

Dum hæc geruntur Byzantij, Turcæ magnis coactis copijs, vt erant iussi, Reginæ opitulaturi, Drauum Sauumq; fluuios transmittunt. Vbì ad Danubium ventum est, vel inuiti coacti sunt tantispèr hęrere, donèc glacies, quæ margines latè cōnstrinxerat, cælo mitescente solueretur. Fuit hoc anni 1541. primo vere, quo tempore Hungari cum Turcis cōiuncti, Vacciam recuperant, trucidatisque nōnullis incēdunt. Mox Pestum oppugnāt, sed frustrà, egregiè se defendentibus Germanis & Hungaris, qui illic in pręsidio erant. Turcæ demùm re infecta, relicta Pannonia, in suos se fines recipiunt. Id vbì Ferdinandus in Comitijs Ratisponensibus didicit, Carolo Cæsari facilè persuadet, vt Rochādulfus regiæ aulæ magister, cum nouis copijs in Pannoniam mittatur. Is vbì ad veterem exercitum peruenit, Budam oppugnare instituit. In ea oppugnatione legatos ad reginam mittit, qui eam ad deditionem hortentur, sed nihil impetrārunt. Igitur duobus in locis fit vehemen- *Turcæ mouent in Pānoniam.* *Turcæ abeunt.* *Buda oppugnatur.*

hementiſſima murorum verberatio, iamq́ue ingens patebat in vrbem ingreſſus, cùm eccè nocte aduentante, ea capiendæ vrbis occaſio cum ſumma Germanorum ignominia & Ferdinandi regis damno incomparabili, è manibus dimittitur. Differtur enim irruptio vſque in alteram lucem, ſed interìm Budéſes omnes ſumma contentione nouum erigunt aggerem, irrumpemtesq́ue poſtridiè Germanos fortitèr repellunt, non parua militũ cæde edita. Aguntur deindè cuniculi, ſed fruſtrà. Erat tum temporis Budæ quidam Hungarus nomine Bórnemiſſa, qui ob priuatas quaſdam ſimultates vrbem ſe Ferdinãdo proditurum certa conditione polliceretur, ſic tamẽ, vt Hungari, qui in eius eſſent exercitu, noctù per exoletam quandam partem intromitterentur. Hoc eo conſilio fecit Bornemiſſa, quòd ea proditione vellet parcere tot inſontium ciuium ſanguini, quibus Germanos multis modis laceſſitos verebatur minimè parſuros. Eam quoquè tantam opportunitatem Rochandulfus dux ſua prępoſtera prudentia perdidit, introductis in vrbẽ Germanis cõtrà quàm erat pollicitus. Bornemiſſa enim vbì ſenſit non adeſſe quos voluit, Germanis ſe ducem itineris prębere noluit, atque interìm Budenſium excubiæ re (vt erat) animaduerſa, conclamãt ad arma, trepideq́; fugientes Germanos partìm trucidant, partìm capiunt, reliquis fuga dilapſis. Fuit hoc auctarium quoddam infamiæ Rochandulfi, quem iam etiàm gregarij milites corruptæ tantæ occaſionis & victoriæ condemnarent. Indè verò obſidendę vrbis conſilia expediuntur. Porrò Solimannus opportunè de omnibus admonitus, ingentem exercitũ mittit in Pannoniã, qui reginæ obſeſſæ opem ferat. Ipſe interìm Adrianopoli ſubſiſtit, non immeritò Cęſaris Caroli & Germanorum potentiam veritus, licèt hoc quidem tempore vana ratione adductus, cùm Cæſar

Amittitur occaſio vrbis capiẽdæ.

Cęsar minimè adesset. Vbì Germani de Turcarum aduentu cognoscunt, inter se quid agendum sit, cõsultant, atque alijs alia dicẽtibus, vicit sententia Rochandulfi, qui inauspicatissimo consilio hostibus Turcis obuiàm eundum censuit. Mota igitur sunt castra & Turcis opposita, pugnatumque est quotidiè minutis prælijs, sed ità, vt hostibus animi crescerent, Germanis paulatìm frangerẽtur multis de causis. Nec tamen parùm damni interìm Turcis allatũ est, non paucis eorum trucidatis. Tandèm eò res redijt, maximè cùm Solimannus ipse cum nouis copijs aduentaret, vt Ferdinandi exercitus relicta Buda Pestum se receperit. Sed vbì id Turcæ senserunt, in ea fuga magna nostrorum cædes ab illis & Budẽsibus edita est. Quin & Pestum, nostris indè quoquè turpitèr fugientibus, à Turcis cum multa & horrẽda Christianorum cæde facilè occupatum est. Ferũtur eo bello supra viginti Christianorum millia varijs casibus interempta. Capta sunt ab hostibus eximię elegantię muralia tormenta trigintasex, minora autem, quę cantherijs & curribus imponerentur, centum & quinquaginta, pręter aliam pulueris tormẽtarij, ferrearum pilarum, armorum, telorum, commeatùs mirabilem copiam. Rochandulfus, qui non sanis consilijs hoc bello vsus esset, vulneris ex tormenti ictu accepti, & animi dolore confectus interijt. Paulò pòst Solimannus maximis vsus itineribus in Pãnoniam peruenit, adductosq; ad se Christianos captiuos circitèr octingentos, paucis demptis, crudelitèr trucidari iubet. Erat in ijs proceræ staturę Noricus miles. hunc in Germanorum contemptum iussit pomilioni, vix militis eius genua capite attingenti, necandum tradi. Erat hoc fœdissimum spectaculum, virum fortissimum imbecilla nani manu per risum & iocum crebris ictibus humi ꝓsterni, & ęgrè tandèm pre virium imbecillitate iugulari.

Infaustum ducis consilium.

Pestum Turcæ recipiũt.

Præda Turcarũ ingens

Fœdum spectaculum.

gulari. Huiusmodi spectaculo immanissimi Turcarũ principes sese suauitèr oblectabant. His ità gestis, Solimannus tum puero regi, tum Hungaris proceribus non contemnenda mittit dona, persuadetque reginæ, vt puerum in castra ipsius mittat. Fuit ea res plena periculi. Allatus est verò puer ad Solimãnum regalibus crepundijs exornatus, carpentoque aurato impositus, comitantibus plerisque proceribus, quos à Solimanno diximus muneribus affectos. Vbi in tabernaculum Solimãni ventum est, ille quidem puerum humanitèr inspicit, blandè cum eius nutrice loquitur, liberos suos Selymũm & Baiazetem, q̃ aderant, puerũ complecti & amantèr exosculari iubet: sed interìm mira vafricie, dum Hũgari proceres cum Bassis prandent, immissis in vrbẽ cohortibus, Budam occupat, moxque sinè tumultu ciues omẽs, iubente Tyranni præfecto, arma tradunt, Turcasq; iam in fidẽ recepti hospitio recipiũt. Nihil quidem illi ciuibus molestiæ attulerunt, disciplinæ militaris seueritate coërciti: sed dubium non est, quin Budẽsium animos ea insperata rerũm commutatio valdè perplexos habuerit. Iam nox suberat, & eccè Solimãnus puerum remittit in vrbẽ, sed proceres apud se retinet. In ijs erat Georgius Varadinẽsis antistes, in quem totius huius Hungaricæ calamitatis culpa precipuè confertur. Hos proceres non minimũm perturbatos Bassæ, pauloantè blandi & affabiles, seuerè & impudentèr de rebus grauissimis examinare cœperunt. Porrò regina his omibus valdè consternata, supplices literas scribit Solimanno, quibus eũ datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Deliberatur intereà quatriduo de regno Hũgariæ, sed cùm non idem Bassæ sentirent, Solimannus tertio Calend. Septembris Budam ingreditur, & in tẽplo celebri diuæ Virginis, priùs à sacerdotibus Turcicis Mahometano ritu expiato, sublatis scilicet aris &

Puer regius venit in castra Turcæ.

Buda occupatur.

Solimannus Budam ingreditur.

& imaginibus diuorum deletis, (quod hodiè quoquè apud nos faciunt plerique isti noui Euangelici, vt non dubitemus Mahometis potiùs quàm Christi eos cultum & religionem inuehere) sacrificat: indè reginam iubet ex vrbe & arce excedere, atque cum puero vltra Tibiscum in Lippam concedere, eiusq; regionis dominio frui. páret regina nô sinè lachrymis & gemitu, tyranni perfidiam detestata, tormentis & armis omnibus omniq́ue commeatu relicto. sic enim tyrannus voluit. Proceres quoquè cum ea profecti sunt. Non omninò pręter meritum hæc Reginæ & proceribus illis acciderunt, qui sæuissimos Christiani nominis hostes non in Hungarię modò, sed totius Reip. Christianæ exitium acciuissent. Debebãt stetisse pactis conuentis, quibus regi Christianissimo Ferdinando regnum Pãnoniæ optimo iure deberi non ignorabant. Sed ô cæca dominãdi libido, quò non plerunquè præcipites agis miseros mortales? Fortaßis autem regina non se difficilem præbuisset ad ineunda pacis cum Ferdinando consilia, si non quorundam Procerum ad dignitates & imperia adspirantium sententiæ & monita eam retardâssent. Sic pium videtur sentire de pijssimi Sigismundi regis Poloniæ filia, præsertìm cùm illa nô tam suis, quàm Procerum quorundam consilijs duceretur. Vbì porrò Ferdinandus rex suorum stragẽ & Turcarum victoriam certis nũcijs cognouit, noua eaque insignia Solimanno munera mittit, quibus animum eius sibi conciliaret. Legati eius à Turcis honorificè excepti sunt, & postera die cum Bassis pransi, orizam & carnes veruecinas, nihilq; prætereà sibi esculentum apponi cernunt. Ea barbarorum temperantia nostræ gentis luxuriam proculdubiò seuerè castigat, cùm illi non tam gulæ desiderio quàm naturæ necessitati satisfaciant: nostrates verò tum se præclarè sua putent instituisse cõuiuia, *Legatio Ferdinandi ad Turcam.*

si nullus sit iritãdę gulę ventrisq́; farciendi modus, ità vt verissimè dici de nostris possit, plures crapula quàm gladio perire. Atq; sanè detestabilis ille apud plerosq; mos est cõuiuia in multas horas protrahẽdi, cùm nõ animę dũtaxàt, sed etiàm corpori admodùm sit perniciosus: sed scilicet faciẽdum est, quod dici solet, Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas. Legati regis Ferdinandi ad Solimannum indè introducti, eius animum oblatis muneribus mirificè exhilarârunt. Ea erant, poculum excelsum aureum, quali solent vti Germani locupletes, insignibus ornatum gemmis, atq; insupèr admirabilis quędam machina argentea, quę tum spatia horarũ, tum errantium siderum motus, menstruasq́; solis ac lunæ coitiones exactissima ratione indicaret, intùs scilicet dentatis rotis certisque ponderibus, admirabili momento, vel in multum æuum minutissimas temporum mensuras dispensantibus. Illata est ea machina coram Solimanno duodecim seruorum humeris, quę tum illius tum principum oculos & animos admiratione compleuit. Porrò cùm Legati peterent Hungariæ regnum Ferdinando beneficij nomine concedi, hoc biduo pòst responsum tulerunt, vt si pacem vellet Ferdinandus, totius regni Hungarici finibus excederet, & prætereà quotannis ex Austria Turcis tributum penderet. Fuit hoc arrogantissimi tyranni superbum & insolens respõsum, sed aliud impetrari non potuit, nè induciæ quidem tantilli temporis, quo Carolus Cæsar & Ferdinandus consuleretur. Obitèr admonendus est Lector, cùm Legati ad Solimannum introducerentur, singulos à binis purpuratis Bassis in medio arreptis brachijs, tanquàm honoris causa, ad manûs dextræ osculum perductos. Neq; enim ad Turcarum principem alitèr patet accessus, nisi priùs explorẽt, num sub veste arma lateant, atq; ità constrictis brachijs, etiamsi

Sæuũ Turcæ respõsum

etiamsi quispiam quicquam attētare ausus sit, dissimulāter impediatur. Atq; interim nihilo minùs assidēti in toro adsunt ad manū Principi ensis incuruus, clypeus, claua ferrea, arc⁹ & sagittę. Ità qui vult omnibus esse terrori, sempèr in metu se esse significat. Dimissi sunt deindè legati, quibus pro regia liberalitate multiplices vestes & pecuniam dari iussit. Porrò mox misit è suis, qui Austriam & Morauiam rapinis, incendijs & cædibus vastarent, quibus tamē magno impedimento fuêre plenis imbribus inflati amnes. Deniquè pręficitur Budę cum imperio Hūgarus quidā, qui ab ineunte ætate bello captus, Mahometanam superstitionē sequebatur. Laschus quoquè Legatus Ferdinandi è custodia dimittitur, sed paulò pòst in Polonia decedit, & Solimannus redit in Thraciam. Obitèr redeunti narratur, Transyluaniam quoquè magna ex parte in fidem concessisse. Fuit is illi nuncius gratissimus, licèt demùm permiserit, vt Trāsyluani in pueri regis, cui suprà diximꝰ Lippam regionem fuisse attributam, verba iurarēt. Hodiè totum ferè Hungariæ regnum immanes illi barbari occupant, quod sanè viri graues & cordati vel maximè deplorant. Fuit illud regnum sub Matthia Huniade longè florentissimum atq; potentissimum, & multis rebus fortitèr gestis, rex ille nō modò Turcis, sed & vicinis omnibus terrori fuit. Illo defuncto, sub Vladislao, Casimiri Polonię regis filio, Hungari regis eius benignitate & clementia abusi, ac deindè sub Ludouico iuuene & rerum adhuc imperito rege, luxui, inertiæ, ocio & fastui sese corrumpēdos dedidère. De procerum quorundam regni luxu & pompa quidam grauissimè in suis scriptis cōqueruntur, cùm interim regni limites necessarijs pſidijs destituti, ab hostibus Turcis vastarētur ac diriperent. Hoc quidē mirū est, immò & cūprimis miserū, adeò incuriosum esse rerū suarū, & tam ꝓpinquo

Turcæ vastant Germaniam.

Matthias Huniades.

pinquo hoste vsqueadeò supinum agere, & summa pericula habere neglectui. In ea sanè tam crudelium hostium propinquitate non luxui & fastui, sed placando inprimìs Numini, moribus corrigẽdis, vitijs & flagitijs exterminandis, regno opportunis præsidijs muniendo studendum fuit. Sed ô cæcas hominum mentes. Ecquid hodiè faciunt nostri Germani? An verò illi ex Hungarorũ periculo didicêre, ipsis quod ex vsu siet? Bonis viris id minimè videtur. Immò vt nihil ad inflammandam in nos præpotentis Dei irã desit, non sat habemus omnibus sceleribus diffluere, sed etiàm in dies nouos fingimus errores, quos ceu idola quædam sub verbi Dei prætextu adoramus. Existunt alij post alios, immò multi simul passìm prodeunt fanatici hoĩes, qui prodigiosis damnatorũ dogmatũ cõmentis in mille sectas Germaniam distrahũt, & tamen habẽt singuli suos sectatores, qui illos haud secùs àc Christi Apostolos suspiciãt & sequãtur. Quis ergò dubitet, nõ aliud expectandum esse Germanis, quàm quod Hungari iam experiuntur? Et vt nullus sit externus metuendus hostis, hac religionis & rerum omnium fœdissima confusione, nisi Deus propicius nos respiciat, Germania pereat necesse est. De Hungariæ quidem regno, cùm illic, vt diximus, pompa, fastu, insolentia, luxu plerique diffluerent, fertur quidam ex aulicis dixisse, nunquàm se vel vidisse vel audiuisse regnum vllum, quod maiore, atquè Hungaria, gaudio & tripudio periêrit.

Germaniæ calamitas.

Porrò verò cùm illud opulentissimum regnum ademptum est Christianis, non mediocrem fecisse iacturam putandi sunt. Hoc autem stultissimum fuit, quòd cùm ea esset in Hungaria vitiorum confusio, rerumq́ue desperatio, tamen à Solimanno Turca, cùm is patri suo successisset, non solùm pacem noluerunt petere, sed etiàm Oratores eius captiuos detinue-

Hungaroũr insolens temeritas.

detinuerũt. Ea enĩ iniuria lacessitus Turca, Hungariam hostilitèr inuasit, ac paulatìm eò ꝓgressus est, vt Germaniȩ vicinior esse vix queat. Fuit anteà illud regnum Christiani orbis vel maximũ ꝓrȩsidium & propugnaculũ, vt iam quotidianȩ clades facilè testantur. Tum verò tãtæ sunt illius regni opes, vt nõ Hungari duntaxàt, quãquàm illi vel maximè, vtpotè pro patria, sed reliqui etiàm Christiani omnes ꝓ illo conseruando laborare debuerint, aut pro recuperando nullum non mouere lapidem. Nihil enim ferè ex ijs rebus, quarum vsus ad hominũ solatia & commoditates pertinet, illic desideratur, & quæ eiusdem generis apud alios habentur, illic præstantiora ꝓueniunt. Magna ibì auri, argenti, cupri, chalybis, ferri copia est, non aliundè importata, sed ex ipsis terræ visceribus eruta. Plumbi parùm habet, stanni nihil. Salem metallicum gignit humus optimum & purissimum: nec desunt aquæ, quæ ferrum in cuprum mutent. Vina profert non eiusdem precij omnia, sed nonnullis tamen locis eiusmodi, quæ cum Cretico de dignitate certare possint. Frugum & fructuum copia est mirabilis. Feris & auibus sic abundat, vt rusticis venatione vel aucupio interdicere, valdè insolés habeatur, nec ferè plebeij homines minùs quàm nobiles leporibus, damis, ceruis, apris, turdis, perdicibus, phasianis, & id genus delicijs vescantur. Pecus habet copiosissimum, vt Italiæ, Boëmiæ, Germaniæ affatìm communicare queat, adeò vt obseruatũ sit, vno anno in Germaniã, idq; per solam viam Viennensem, (cùm sint plures aliæ viæ, per quas pecora inuehantur,) supra octoginta millia boũ acta esse. Deniquè vsqueadeò pisciũ fertile est, vt ferè quàm minimo vȩneant, & propemodùm gratìs dentur: quanquàm fieri potest, vt dira horum temporũ calamitate illic quoquè rerũ precia nonnihil creuerint, vel etiàm irato Deo, eorum, quæ

Hungariæ opes.

Vis aquarũ.

Copia pecoris.

Vbertas piscium.

quæ diximus, minor hodiè prouentus ſit, vt intrà paucòs annos alibì quoquè paſsìm videmus omnium rerum maximam extitiſſe caritatem:ſed id non tam regionis,quàm hominum,vitio tribuēdum eſt. Apud Budam, quæ Hungariæ regia eſt, multæ ſunt aquæ calidæ,quas thermas vocamus, quarū aliæ regiæ,aliæ communes ſunt, lauādis hominum corporibus valdè opportunæ:aliæ verò,niſì refrigerētur, balneis non ſunt idoneæ. adeò enim feruent ex his quędam,vt in eas miſſum ouum,celerrimè elixetur. Sed iuxta has fons eſt aquæ frigidæ,ità propinquus calidæ, vt in eodem veſtigio calida & frigida ſimul hauriri poſſit.Hę,quas diximus,thermę apud Budā aliæ ſuperiores,aliæ inferiores dictæ ſunt,quòd aliæ ſupra, aliæ infra vrbem ſint. Turcæ hodiè (quippe qui mirificè lauacris & balneis ſtudēt,& aquas præſertìm fluentes, ſummo honore dignantur, quibus etiàm crebriùs per diem nō modo ob corporū,ſed etiàm animarū ſordes abluendas vtuutur)has thermas egregiè ornârunt, apud vtraſque ceu cœnobijs quibuſdam extructis, in quibus Deruiſæ degunt, qui ferè apud illos ſunt tales, quales apud nos Monachi è mendicitate viuētes. Habent enim etiàm illi turpiſſimi Mahometis cultores ſuos Monachos, quemadmodùm & Ethnici ſuos philoſophos,& Indi Gymnoſophiſtas,quorum iſti Deruiſæ quædam videntur eſſe reliquiæ. Sæuiunt em̄ in corpus ſuum vel inuſtiōe ſtigmatum,vel nouaculæ inciſione, vel vtroque modo. Ità habet ſatan etiàm ſuos Monachos. Ecquis verò hoc illi inuideat, cùm habeat & ſuos martyres,ſicut hodieq; videmus multos hæreſeos nomine damnatòs, alacres & iucūdos mortem excipere? Ex his Monachis cuidā ſacellum apud Budam extructum eſt,qui dū viueret,Numinis cuiuſdā loco à Turcis habitus,nunc defunctus & illo in loco cōditus, religioſè ab illis miſeris colit,cùm alioqui

Thermæ Budenſes.

Turcæ crebrò lauant.

Deruiſæ, Monachi Turcici.

quì diuorum imagines ex tẽplis oĩbus eradãt. Porrò Buda ipsa vix vlli totius Europæ vrbi cesserit, vel amœnitate sitûs, vel cęli salubritate, vel fœcunditate soli, vel aliarum quarũlibet rerũ vitę degẽdæ cõducibilium, aut etiàm ad splendorem & luxum pertinentium vbertate. Atque hoc tam omnibus rebus florentissimum regnum nulli magìs atquè Christiani Christianis eripuerunt, dum contra Christianos Christianorum iuratissimi hostes accersuntur. *Budæ encomion.*

Per hoc tempus, quo Turcæ Pannoniam occupant, duo Galliarum regis Francisci legati, missi ad Turcarum principem, à Cęsarianis intercepti, in Pado flumine interficiuntur. Alter ex his Antonius Rinco nomine, ab Hispania exul, capitis pœna demnatus, putatur iure potuisse cædi, quòd ad hostes transfugisset, & omnibus Cæsaris imperij finibus prohibitus, nihilominùs ausus fuerit in hostilis terræ flumine nauigare. Sed vtcunquè sit, ea cædes, licèt præfectus Cæsaris Alphonsus Vastius se planè insciente factam crebrò testaretur, cruẽtissimo bello ansam dedit. Contigit tum ex Hispania venire Georgium Austriacum, Maximiliani Cæsaris filium nothum, Archiepiscopum Valentinum. Is Lugduni in carcerẽ conijcitur, necis, quam diximus, vlciscendæ causa. *Legati Gallorum cæsi.* *Georgius Austriacus capitur.*

Hoc fermè tempore Franciscus Antonij Lotharingię Ducis filius, Christianam Christierni Daniæ regis filiam ducit in matrimonium. Id nõ valdè gratum fuit Gallorum regi, ꝙ Christianam ex Cæsaris sorore Isabella, Christierni regis coniuge, natã non esset nescius. Venerũt ꝑ id ferè tẽpus in fœdus Gallicũ Christianus & Gustauꝰ Danię & Suediæ reges, ambo Luteranæ doctrinæ addicti, poterantque Caroli Cæsaris res iam planè desperatæ videri, tot regibus in illum conspirantibus, nisì pium principem sibi defendendum sumpsisset præpotens Deus, maximè

ximè cùm hoc ipso anno non minimam cladem in Africa accepisset, vtì iam dicemus.

Cæsare Carolo in Comitijs Ratisponēsibus multùm temporis componendæ religionis causa frustrà cōsumente, Turca (vt diximus) Pannoniā sibi vendicat. Ea re comperta, Cęsar vt diuersis bellis tyrannum distineret, in Africā expeditionem parat: quò tamen etiàm nō mediocritèr eum pertrahebāt Hispanorum querimoniæ, qui à Turcicis prędonibus, quos apud Algerium, siue Argieram Asanaga Barbarussæ præfectus in Sardinia natus, sed abiurato Christianismo, Mahometanam superstitionem cōplexus, fouebat, grauissima in Hispaniæ littoribus damna patiebantur. Multa tum in Cæsarem etiàm à quibusdam proceribus scommata iactabantur, sed quæ ille magno animo contemneret. Interìm tamen & ipse Pontifex Maximus, & Andreas Auria, atque Alphonsus ob impendentem hyemem magnoperè ab Africana hac profectione eum deterrebant: verùm ille mansit in proposito, easque Pontifici sui consilij rationes exposuit, vt eum Pontifex prolixè demùm laudaret. Vbì ex Germania venit in Italiam, vbiquè incredibili studio excipitur, pręsertìm Mediolani, cùm ille interìm tantus princeps, omnibus eius visendi desiderio ardentibus, non nisì in atra penula & vili pileolo se spectandum præbuerit, atque etiàm in oculo eius parùm hilari animus mœrore affectus appareret, tanquàm præsagire videretur cladem, quæ pridiè ad Budam accepta fuerat. Cum Pontifice apud Lucam in colloquium venit: qua in re laudanda est eius propè decrepiti Pontificis pietas, qui multis ab hoc itinere, tanquàm certam illi mortem allaturo, eum deterrentibus, nullo pacto adduci potuit, vt communi Reipublicæ saluti deesset. Crebrò ille dicebat: Quorsùm vitam hanc extraxisse attinet, nisì vt hæc suprema officia

Cæsaris expeditio Africana.

Modestia Caroli Cæsaris.

officia iam in ruinam propendenti Reip. qua possumus fide præstemus? & certè optatius erit communi omnium expectationi, etiamsi ea re mors oppetenda sit, satisfecisse, quàm turpi ignauia vitæ spatia extendisse. Quòd si verò conatus nostros non par sequetur effectus, habebit tamen ad omnem posteritatem optima certè voluntas præclari studij honestam famã. Hoc spatio, quo Lucæ sunt, tèr Cæsar ad mutua colloquia Pótificem adijt, Pótifex Cęsarem semèl. Admissus est quoquè Francisci regis legatus, qui Fregosium & Rinconem captos repeteret: nondùm enim constabat mortuos: palamque Cæsar testatus est, quicquid illis accidisset, dissimulato habitu nomen suum celantibus, id suo iniussu & se ignaro penitùs accidisse. Petebat Franciscus rex pro filio suo Carolo Mediolanensem principatum, sed Cæsar suum ius grauissima oratione explicabat, aitque Gallum cæco liuore corruptum, suæ inuidere fortunæ, multaq; alia, quę hic referre nihil attinet. Deniquè in eo colloquio decretum est, vt quod Cęsar vehementèr optabat, Concilium in annum proximum indiceretur. Cæsaris copiæ omnes, quas ad hoc bellum conscripserat, ad vigintiduo millia erant peditum, & paulo supra mille equites. Vbì ad Africam ventum est, Cæsar biduo expectauit Hispanos, magno quidem exploratæ propemodùm victoriæ & exercitûs sui detrimento. Interìm mittit ad Asanagã præfectum Algerij, vt vrbem dedat. Ille cõtemptìm respondet, licèt Cęsar multa liberalitèr polliceretur. Erat Asanaga in Sardinia natus & Christiana religione initiatus, sed eam deseruisse videtur. Hortabatur enim Cæsar, vt veri numinis cultum reciperet. Omnibus igitur ad vrbem oppugnandã egregiè cõparatis, dũ tormenta expectantur, eccè tibi repentè imber à prima statìm vigilia maximè gelidus & ꝓcellosus tota nocte in exer-

Colloquia Pontif. & Cæsaris.

Copiæ Cæsaris.

Tempestas sæua.

citum cōtinētèr effusus, multùm illi molestiæ & detrimēti adfert, sęuissimaq́; tempestas naues mirè iactar. Nō desunt illi opportunitati Turcę equites & Mauri pedites, magnoq́; impetu in nostros irruentes, nō paucos trucidāt, sed mox à nostris in fugam cōpelluntur. At rursùs Barbari in nostros sæuiunt, eosq́; vehemētèr affligunt, quibus tum Cæsar ipse, in tanta rerū difficultate prorsùs imperterritus, cū Germanis opportunè opem tulit. Verùm cùm nihil remitteret immanissima tempestas, multæque naues sub militum adspectu collisæ & confractæ mergerentur, adeò vt de necessario commeatu non immeritò timor omnes inuaderet, Cęsar incredibili constantia & serena vultûs alacritate omnium animos recreabat: nullum militaris prouidentię, nullū humanitatis officium prętermittens, castris constitutis & firmatis contra barbarorum vndiquè volitantium incursus, iubet vt defessi duces se dent quieti: consolatur saucios milites, & in ea tabernacula, quę contra vim ventorum pertinacitèr substiterant, referri ac foueri curat, sibijpsi interìm loricato & madefacto minimè parcens. Desiderauit eo die ab hostibus cęsos milites circitèr trecētos. Aliquot etiàm nautę cùm multis æneis tormentis mersi periêrunt. Iam alimenta deficiebant, coactusq́ue est Cęsar mactatis equis exercitum sustentare. Hoc autem in illo principe obseruatu dignum est, quòd cùm tantis rerum difficultatibus vrgeretur, non est impatientię agitatus stimulis, nec stultum aliquid cōtra Dominum locutus est, sed eum potiùs placare studuit pura peccatorū confessione, & sacrosanctæ Eucharistiæ perceptione, ad hæc pietatis opera totum etiàm exercitum prouocās: cumq́ue & ducibus & militibus Algerium facilè expugnari posse videretur, non conquiescentibus ventorum iris, militem in naues se recipere iussit, dicens, se mâlle vnum Christianum

Naues elisæ.

Cæsaris cōstantia & pietas.

Iob.1.

Exemplum memorabile.

stianum seruare, quàm mille Mauros, Turcas, Pœnosque occídere. Hoc idem satìs tum quoquè declarauit, cùm iussit equos ad vnum omnes in mare proijci, vt in nauibus locus superesset militi reducendo. Multæ enim naues perîerant, nec poterant vel angustè capere militem eæ quę supererant. Màluit autē pius princeps equos perire, quàm milites, licèt illa nobilium equorū iactura vehementissimè perstringeret dominorum animos. Post omnia demùm maris superata discrimina, licèt rursùs oborta tēpestate, multi in ipso reditu perîerint, & publica sparserit fama, Cęsarem vndis absorptum interijsse, milites passìm incolumitati restituti, canebant: Alibì Carolus agmina, Algerij sese, & aera, & maria vicit. Nihil enim tantæ clades infractum illius principis animum è suo statu dimouerunt: quanquàm nō omninò temeritate quadam caruisse videtur, quòd vsqueadeò alieno tēpore importuosum Africæ littus tentare voluit, præsertìm multis id dissuadentibus. Verùm nonnunquàm bonus dormitat Homerus, & certè optimus pij principis animus laudādus est, licèt parùm ex sententia successerit. *Fortitudo animi in Cæsare.*

In Anglia hoc tempore iussu regis Henrici capitali supplicio affecta est Margarita Sarisbiriēsis, Georgio Edouardi quarti fratre germano nata. Nihil ei ad euadendum supplicium contulit neq; generis antiqua claritudo, neq; totius vitę spectata integritas, neq; ætas exacta, quippe quę iam annum ætatis septuagesimum excessisset. *Margarita Sarisbiriēs. trucidatur.*

Circa hoc ferè tēpus excessit è viuis Nūburgēsis episcop9. In ei9 locū Canonici delegerūt Iuliū Pflugiū, virū & generis nobilitate & spectata eruditiōe conspicuū. Sed huic electioni se opposuit Saxoniæ Elector, aitq; eā absq; suo cōsensu fieri nō potuisse: repellebat aūt ꝓptereà Pflugius, ꝙ Luteri euāgelio aduersaret. Porrò ab Electore in locū ei9 intrusus est

Nicolaus Amsdorffius, insignis Luteranus, quem tamen aliquot annis pòst expulit Carolus Cæsar, restituto Pflugio. Et vt magis etiàm miretur Lector, Amsdorffium Luterus inaugurauit. Bella profectò rerum mutatio. Apostata vilis, hostis Pontificis, ipse sibi Saxonicum vendicat Papatum, & nulla authoritate præditus, creat episcopos.

ANno 1542. recruduit bellum calamitosissimum inter Carolum Cæsarem & Franciscum Galliæ regem. Cæsar ferebatur fluctibus maris obrutus. Itaque multa offerebatur Gallo occasio belli gerendi. Erant tum res Christianorũ valdè afflictæ, Turcis in Hungaria grassantibus, & Germaniæ dira quæq; minitãtibus, hæresibus quoquè mirũ in modum serpẽtibus, & in varias formas abeuntibus: at nihilo minùs Galli Mediolanũ sibi modis omnibus repetẽdum censebant. Itaque multis locis exercitu quintuplici Cæsaris ditiões sibi inuadendas sumũt. Actum videbatur de Cæsare: sed si Deus pro nobis, quis contra nos? Magnum presidium contra aduersa omnia est pietas in Deum, qua Carolus Imperator egregiè præditus fuit. Galliæ verò rex Mediolanum iure sibi deberi putabat, iusque suum minimè sibi negligendum ratus, arma corripuit. Huc accessit cædes Fregosij & Rinconis, quam vlcisci voluit. Annam Momarantium magistrum equitum, quem Conestablium Galli vocant, fertur eo nomine à sua gratia & functionis suæ administratione amouisse, quòd illi induciarum cum Cæsare paciscendarum parùm commodus author fuisset. Igitur rebus omnibus ad bellum comparatis, duos filios suos cum instructis copijs mittit in Cæsaris fines, Henricum in citeriorem Hispaniam, Carolũ in Lucemburgensem regionem. Henricus quidem ad Pyrenęos montes perrexit, vt Perpennianum occuparet.

Galli inuadunt ditiões Cæsaris.

Rom. 8.

Henricus regis Gallorum filius.

ret: Verùm eius conatus Hiſpanorum ducum vigilantia facilè eluſit. Sunt qui putent id oppidum non difficultèr expugnari potuiſſe, ſi Henricus maiori celeritate fuiſſet vſus. Tandèm re infecta retrò abijt ad patrē ſuū. Carolus verò, maximæ ſpei adoleſcēs, in expugnandis aliquot Lucemburgenſis principatûs oppidis ꝓſperos inprimìs ſucceſſus habuit, ſed ità tamē, vt paulò poſt eius diſceſſum Cæſaris exercitus omnia è Gallorum manibus breuì extorſerit, vno dempto Iuodio, quod mirificè communitum, Gallis per id tempus adimi non potuit. Hoc bello Galli Danuillerum cum arce mirandę vetuſtatis & ſtructuræ eximię incēdunt & euertunt: itemq; alias aliquot vrbeculas & caſtra. Arlunum quoquè, cùm ędificiorū magnificentia, tum ciuium frequentia & opibus percelebre oppidum, cùm ſe ciues ſaluis corporibus dedidiſſent, funditùs diruunt. Lucēburgo ſex millium Germanorum præſidium imponunt. Alius Gallorum exercitus, duce Vindocinenſi principe, in Atrebates atque Morinos impetum facit, & aliquot caſtella occupat. Nec Pedemontio ab hoſte licet eſſe ſecuro. Nam ibì quoquè Gallicæ copiæ, ductore Guilelmo Langæo, hoſtiles declarant animos. Verùm hac in re conſilium regis minimè probatur, qui ſuum militem in tot partes diſtraxerit parùm felicitèr, vtì rei probauit euentus.

Carolus Franciſci filius.

Nec tamen contentus rex Franciſcus tot locis inuaſiſſe Cæſarem, etiàm Longeuallum mittit in Germaniā, qui ex Sicambris & Menapijs, adiuncto ſibi bellicæ rei peritiſſimo Martino Roſſemio, aliquot millibus peditum & equitū coactis, cùm iam in Germania inferiori bellum nemo ſuſpicaretur, propterea quòd valida Germanorum manus in Pannoniam abijſſet, Belgium inuadit, horrendiſque paſsìm incendijs & flagitijs deſignatis, parùm abfuit, quin proditione Antuerpiam, longè opulētiſſimum Eu-

Gallo militant Germani.

Belgij deuaſtatio.

ropę emporium, caperet, Louanium quoquè celeberrima Academia insigne oppidum, dolo in potestatem redigeret. Verùm ille quoquè exercitus, pręterquàm quòd miseros & innoxios agricolas incensis pagis innumeris ad summam inopiam redegit, nihil laude dignum gessit, & tandèm Aureliano principi Carolo se in Lucemburgensi ditione coniunxit. Hæc sæua Belgicæ vastationis procella eò fuit calamitosior, quòd nullum esset bellum indictum, & planè imparati obruerentur. O si scirent Principes, quàm immanitèr peccent in Deum, dum ità crudelitèr sæuiunt in turbam innoxiam, & rapinis atq; incendijs omnia longè & latè populantur, profectò cunctantiùs bella susciperent. Dum enim miseri sic opprimuntur, clamant haud dubiò in cælum, nec Deus despicit miserorum gemitus.

Conuentus bini Principum.

Hoc anno bini sunt Principum conuentus habiti, alter Spiræ, alter Noribergæ. Vtrobiquè præcipuè deliberatum est de expeditione contra Turcas in Pannonia. Decreta sunt subsidia ex tota Germania, quibus præesset Ioachimus Elector Princeps Brandeburgicus: sed oleum & opera perijt, mansitque Pestum & Buda, vt priùs, in Turcę potestate: quin & de exercitu, qui fuit amplissimus, multa millia morbi contagione periêre. Miserat eò Paulus Pontifex ad tria millia peditum, qui hoc bello strenuam nauârunt operam. Hoc tempore Luterus libellum edidit de precibus contra Turcas, siue Concionem castrensem vel militarem, planè contrariam alijs quibusdam scriptis suis. Ex hoc libello multa recitat Sleidanus, sed homo versutus de industria id omittit, quòd Zuinglium Luterus medium inter Anabaptistas & Thomam Monetarium, rusticæ seditionis in Germania authorem, collocat, causamque ferè omnem Turcicæ sæuitiæ in Zuinglianos confert. Habet etiàm in eodem libello Luterus precatio-

precationem contra Turcas, in qua Romanum Pontificem cum diabolo & Turca coniungit, vt in eum rectè quadret illud Dauidis, Fiat oratio eius in peccatum. Multi tum hortabantur Tigurinos, vt eam Luteri calumniam à se & Zuinglianis depellerent: verùm illi priuatis sese ad amicos eos literis excusasse contenti, à publico bello abstinendum censebant. Quòd Sleidanus Luteri exitiosa scripta tam prolixè non vno loco recitat, omissis tamen quæ ipsorũ causam lædant, hominis arguit malum animum & nocendi libidinem. Multum certè ocij illi fuerit oportet, vt tantum & temporis & operæ in perlegendis & transferẽdis eius blasphemijs ponere non dubitaret. Vult scilicèt vir bonus, vt quamplurimi Luterico fermento corrumpantur. Hæc illi causa est tot chartas Luteri paradoxis ad nauseam vsque commemorandis opplendi. Sed cur omittit honorificam Zuinglij scilicèt mentionem? Quia vidit impostor eã destruere aut certè ꝑgrauare partes Sacramentariorum. Hoc nimirùm est historiã bona fide texere, & rem Euangelicã sinè fraude prodere.

Luteri insolentia.

Psal. 108.

Exercitus Cæsaris, recuperatis oppidis agri Lucemburgensis, cùm in Galliam irrueret, grauissima aëris intẽperies tanta rabiei pertinacia illis sese obiecit, vt non pauci equites & pedites partìm pluuia, partìm frigore enecti sint. Itaque Galliæ vastandæ consilium in aliud tempus reijcitur, moxque in Brabantiam reuersi, Iuliacensem regionẽ populabundi inuadunt, bellumq; latissimè circunferentes, Durã, Iuliacum, Zittardiam, Hinsbergum, pluraq; alia oppida & arces subigunt, imposito præsidio locis opportunis. Multa ibì quoquè damna data sunt miseris hominibus, & penè incredibilis præda abacta, vt par pari relatum videretur. Superuenit autem Principis Iuliacensis exercitus, & eos retrocedere compulit. manserunt tamen Hinsbergi nõ pauci, itemq;

Tempestas infesta militi.

Iuliacensis regio vastatur.

Sufteriæ & Duræ. Qui Zittardiæ erant, destructis muris, ad tutiora se loca cõtulerunt. Circa Nouembris initia magnam commeatûs copiam in Hinsbergum Brabãti important, idem facturi apud Duram, nisi eos principis Iuliacensis copiæ deterruissent. Vbi se in tutiora recipiunt, hostilis exercitus abeuntes insequitur: atrox pugna præter expectationem in tenebris committitur, eademque aliquot hinc-indè cæsis dirimitur.

Per id tempus Princeps Guilelmus Zittardiam vallo egregiè munit, aliquot præsidij causa relictis illic cohortibus. Idem facit Iuliaci. Demùm extremo Decembri Duram Cæsarianis extorquet, rebus tamen & corporibus saluis. Deditione enim recepit.

Dura occupatur.

Hẽricus Angliæ rex Catharinam Hauardam, quã, Principis Cliuensis sorore repudiata, sibi cõiugem adsciuerat, adulterij nomine, quod cum Durantio & Culperio nobilibus perpetrâsset, capite plectit, & Catharinam Pariam viduam, sexto matrimonio sibi copulat.

Sextum Angli matrimonium.

Hac æstate innumera ingentiũ locustarum turba Italiã citeriorẽ, & in Germania Silesiã, Misniamque multa clade affecit. Habebant digiti longitudinem, turgida capita, vẽtres obesos & sanie refertos. Itaque extinctæ, intolerabili fœtore aêrem corruperũt, vt etiàm corui, cornices, accipitres, aliæque aues, cadaueribus alioquì inhiantes, ferre nequiuerint.

Locustæ immanes.

Bellum atrox inter Scotos & Anglos terra marique feruet, & Iacobus V. Scotiæ rex, anno ætatis 33. vnica filia, vixdùm in lucem edita, regni hærede relicta, moritur.

Fuit hic annus ferax monstrosorum infantum, & pecuinorum fœtuum diuersis in locis.

Indictum est hoc anno à Paulo III. Concilium Tridenti.

Saxoniæ

Saxoniæ elector & Lantgrauius Hassiæ cum fœderis Smalcaldici socijs Henricum Brunsuicensem principem, Catholicæ religionis acerrimum vindicem, omnibus ditionis eius finibus eijciunt, compelluntque ad Cęsarem fugere in Hispaniam. Dehortatus eos fuit Ferdinandus rex, nè bellum facerent Hẽrico: sed illi causas belli explicant, seque rectè fecisse cõfirmant. Metus erat, nè intestinum hac occasione in Germania bellum existeret, quo nihil potuisset accidere calamitosius, nostris præsertìm in Hungaria cum Turcis parùm felicitèr dimicantibus, in summam Germanici nominis ignominiam. Nam cùm esset copiosissimus & potẽtissimus equitum & peditum exercitus, nihil tamen effectum est, hostibus Turcis effusè ridẽtibus Germanorum militum socordiam, nec dubiam spem de tota quandoquè Germania felicibus auibus occupanda concipientibus. Nunquàm autem tot clades, totque p̄bra ex illis spurcissimis mancipijs Germania accepisset, si non religionis dissensio animorum quoquè concordiam & mutuam beneuolentiam abrupisset. *Dux Brunsuicens. debellatur.*

ANno 1543. Tigurinæ Ecclesiæ ministri, non contenti versione Luteri, nouam Bibliorum translationem edunt. Exemplum eius typographus Christophorus Froschouerus mittit Lutero, maximam scilicet à Papa Saxonico initurus gratiam. Ecquid verò Luterus? concoquere ne potuit tantam cõtumeliã, vt noua versiõe eius interpretatio haud obscurè taxaretur? Scribit Froschouero, nè quicquã deincèps ei mittat, quod à Tigurinis ministris profectũ sit: Se nihil cum illis cõmercij habere, libros eorũ nec recipere nec legere velle: Nã Ecclesias Dei cum eis cõmunicare non posse: Multos quidẽ illos ferre labores, sed frustrà: quãdò & ipsi iam damnati *Tigurini vertunt Biblia.* *Luterus proscribit Tigurinos.*

ſint,& alios quoquè homines miſeros ſecum trahāt in Tartara.Se itaq; damnationis & blaſphemię illorum nolle eſſe participem: ſed quoàd vixerit, eos & precibus & libris oppugnare conſtituiſſe,&c. Si nō ſat habent Zuingliani,à Romano Pontifice eſſe damnatos,ſaltèm nè cōtemnant dānationem Papę Saxonici, qui Euangelium ſe primū iactat inuexiſſe in Germaniā. Verùm quatenùs quidem Luterus ſæuit in Romanū Pontificem & veterem religionē, hactenùs eſt Euāgeliſta Chriſti, tertius Elias,& neſcio qd non: Vbì autem Zuinglianos quoquè perſtringit, iam non Chriſti ſpiritus, ſed diabolus loquitur per eum. Sic enim Tigurini de illo ſcribunt: quaſi verò contumelia ſit,iam olìm in Berēgario damnatæ hęreſis excitatores proſcindere:porrò facinus apoſtolicum, inuehi in ſummum Pontificem, & Eccleſiæ Catholicæ, velint nolint hæretici, Paſtorem, cui in Petro dictum eſt,Paſce oues meas. Et quarè tādèm non vident homines, quàm abſurdos habeant magiſtros, qui cùm in Papiſtis, vt ipſi vocant, hoc vel maximè damnent,quòd non verbo Dei, ſed humanis conſtitutionibus nitantur,quod tamen ipſi turpitèr mentiuntur, tamen ſe inuicèm ferre non volunt, licèt vtrinquè nihil nisì purum Euangelion ſicrepent? Hìc quoquè altum eſt apud Sleidanum ſilentium de Luteri iſta reſpōſione ad Froſchouerū, qua tam atrocitèr damnat Tigurinos. Sic nimirùm expediebat cauſæ, quam defendendam ſuſceperat Sleidanus Sed vbì interìm fides hiſtorici, quā ipſe de ſe pollicetur? O quàm multa eſſent in illo homine annotanda, ſi tempus & inſtitutum pateretur. Legant ſanè Sleidanum, qui bonas horas peſſimè collocatas volunt:viri cordati ſat ſcio hominis impudentiā & vafriciem deteſtabuntur.

Ioh. 21.

Zuinglij opera edū-

Nè verò Tigurini nimiùm diù Lutero tacuiſſe viderētur,opera Zuinglij colligunt,Germanicè ab il lo

lo scripta, ab eius genero Rudulpho Gualtero Latinè trásferri curát, tátumq; thesaurū in lucem edūt, vt aliæ quoque natiões scire possint, q̄ egregius vir Zuinglius fuerit. Illis operibus præfixa est pro Zuinglio eiusdē Gualteri Apologia ad Catholicā Ecclesiam, (sic em̄ vocant suā synagogā) in qua inter cætera aduersariorum̄ obiectionibus & criminationibus respōdet. Vę tibi Lutere. Eam quidem operum Zuinglij editionem Luterani permolestè ferebant, vt scribit Zuinglianus quidam. *tur magno dolore Luteranorum.*

Huius anni mense Ianuario, dum Carolus Cæsar est in Hispanijs, Comitia Noribergæ habētur. Mortuus est illic Christophorus Episcopus Augustanus, Cæsaris in eo conuentu legatus, habuitq; successorem Ottonem Truccesium, posteà Romanæ Ecclesiæ amplissimum Cardinalē, multis corporis & animi dotibus valdè insignem. in his Comitijs Protestantes se purgant apud Ferdinandū & Cæsaris legatos de profligato Brunsuicensi principe, aiunt rectè atq; ordinè se fecisse: petūt amoueri Iudices Cameræ, & alios cōstitui, & quædā alia: adduntq;, nisi sic fiat, quemadmodùm ipsi petūt, nō posse se de bello Turcico quicquā statuere. Henricus Princeps ad Camerā accusārat Protestantes, sed illi Cameræ iudices prorsùs respuebant. Respōdit illi Ferdinandus & Cęsaris legati, iam indictū esse conciliū, Cęsarē aduentare, indicta causa nō posse amoueri iudices Camerę, Henrico principi sua repetēti nō posse ius denegari, & pleraq; alia. Verùm Protestātes aiūt se Conciliū non approbare, &c. Interìm nihilo minùs decretum facit Ferdinandus cum reliquis ordinibus de certis quibusdam rebus, cui decreto Protestantes se minimè cōsentire profitentur. Quis nō videat, quàm hęc ad certam Germanię perniciem pertinuerint, nisì Deus nobis pepercisset? Has animorū offensiones & dissensiones peperit nobis Luteri

Comitia Norìbergæ.

Protestātes suā causam tuentur.

teri Euangelion, cuius protaſin longè triſtiſſimam
iampridèm vidimus, cataſtrophen verò longè tur-
bulentioré expectamus. Turca demùm vel Moſco-
uita docebit nos recta ſapere.

Concilium ſuſpēditur.

Miſit hoc anno tres Cardinales legatos Paulus
Pontifex ad Concilium Tridentinum, ſed feruente
bello inter Cæſarem & Gallum, in aliud tēpus pro-
rogatum eſt. Quæ enim poterat ſpes eſſe Synodi
peragendæ, dum inter ſe infeſtis ſignis concurrerēt
præcipui orbis Chriſtiani reges?

Obitus Ecciј & Pighiј.

Mortui ſunt eodem anno intra vnius menſis ſpa-
tium duo clariſſimi viri Iohannes Eccius & Alber-
tus Pighius, inuictiſſimi Catholicæ doctrinæ ppu-
gnatores. Eccium acerbè perſtringunt Euangelici:
ſed ſi omēs ſuos grammaticos theologos in vnum
conflent, vix Eccio parem efficient. Dictio eius non
admodùm elegans eſt, ſed ſolidè doctum fuiſſe res
ipſa loquitur: nec Græcæ & Hebraicæ linguæ rudis
fuit. Memoria tenaciſſima plurimùm illi contulit,
& prӕterquàm quòd veteres Patres ſtudiosè legit,
etiàm in ſcholaſticis diligentèr verſatus eſt. Horum
temporum ſcioli pleriq; ſcholaſticos ſcriptores ob

Scholaſtici Doctores minimè cō-temnendi.

ſermonis barbariem planè contemnũt, ipſi vel hoc
ſolo nomine meritò contemnēdi: quaſi eruditio à
verborũ phaleris, & nō ab ipſa potiùs rerum cogni-
tione petēda ſit. Multi hodiè verſantur in veterum
Patrum lectione, contemptis ſcholaſticis: ſed quan-
tùm illi in ſolida Theologia ptoficiant, res ipſa de-
clarat. Nec immeritò noſtri Euangelici Scholaſti-
cos oderunt, cùm non ignorent ab illis affatìm tela
ſuppeditari, quibus ipſi conficiantur. Quòd enim
quæſtionibus ſua ferè tractant, ingeniorum exerci-
tandorum cauſa id faciunt, vt poſſint in prōptu ha-
bere argumenta, quibus hæreticorum commenta
elidantur.

Fraucifcus Gallorum rex ſcribit literas ad ſum-
mum

mum Pontificem, quibus vehementissimè perstrin- git Carolum Cæsarem, iamq; animo totus in bellũ inclinatus, suis extraordinarium imperat stipendiũ quinquaginta millium peditum. Copijs omnibus equitum & peditum coactis, in Hannoniam proficiscitur, Landresiũ capit, mirificè communit, & Landæ viro egregiè militari seruandum committit. *Gallus perstringit Cæsarem.*

Per hoc ferè tempus Hermãnus princeps elector & Archiepiscopus Coloniensis, à quibusdam deceptus, Martinum Bucerum Argentorato Bõnam accersit, religionis quandam reformationem, vel potiùs deformationẽ eius opera inchoaturus. Fuit ille princeps natura vir bonus, & in miseros ac egenos benignus & liberalis, sed parùm doctus. Itáque non mirũ est, potuisse eum Buceranis fallacijs facilè circunscribi. Bucerus, vbì Bonnã venit, iubẽte Episcopo, cõcionatur ad populum. Ea res non parùm offendit Reuerẽdum & illustre maioris ædis Capitulum, Clerum omnem, & totam Vniuersitatem Coloniensem. Hortantur igitur Episcopum, vt desertorem monachum reijciat: si non habeat idoneos concionatores, se curaturos vt habeat. Ille contrà manet in proposito, velle se reformare ait diœcesin suam. Cùm illi è diuerso obijcerent, si quid tale vellet, non debere id ipsis inconsultis ex canonum præscripto facere, nec ea in re vti opera votifragorum monachorum: Bucerus in suì defensionem scriptũ edit librum, multis tetris erroribus, fœdis mendacijs & atrocibus in catholicos calumnijs scatentem, qui est mox ab Vniuersitate & Clero Coloniensi contrario scripto egregiè confutatus. Verùm Episcopus, quibusdam eum instigãtibus, etiàm Melanchthonem à Saxone petit, nec ille solus venit, sed præter eum etiàm Pistorius, Sarcerius, & eius farinæ plures. Ab his liber quidam de Reformatione instituenda conficitur, præcipuo architecto Bucero.

Elector Coloniens. res nouas molitur.

Bucerus cõcionatur Bonnæ.

Melanchthõ cum alijs venit ad Episcopum.

Hunc

Hunc librum Episcopus mittit Clero summæ ædis Colonieñ, vt si possint, vera ratione confutent: sin minùs, nouerint eum proximo Ordinum Diœcesis suæ conuentu, qui tum imminebat, librum publicaturum, & eam Reformatiõem executioni daturum. Scriptum est igitur intra tres hebdomadas Antididagma contra hanc pestilentem reformationem, & primarij Cleri nomine missum est Episcopo cũ demissis admodùm precibus, quandoquidem Buceri librum nulla ratione admittendum perlegisset, etiam Antididagma suum vtì nè legere grauaret. Porrò legitimam Reformationem non modò non recusare, sed cumprimìs etiàm cupere se scripserunt. Ad extremum orant, vt minimè probatos illos concionatores à se dimittat. Historiam hanc Sleidanus longè alitèr narrat, quèm deceat bonum virum. Inter cætera ait, etiàm à Pontificis legato & Cæsare in Comitijs Ratisponensibus iniunctum episcopis, vt in suis quisque finibus piam emẽdationem instituerent: Scilicèt ignorabat Sleidanus nihil voluisse minùs Legatum & Cæsarem, quàm vt Bucerus ad eam rem accerseretur. Tum addit non fuisse apud Colonienses, quos Episcopus populo rectè præficeret. O sycophantam: nõ erat tam inops bonorum virorũ Coloniensis diœcesis, vt Bucero apostata haberet opùs. Non semèl etiàm clarissimum virum Iohannẽ Gropperum in suspicionẽ hæreseos vocat, táquàm is Bucerum plurimi fecerit & sempèr magnoperè commendârit. Sed hanc calumniam ille insignis vir edito ad imperatorem Carolum V. libro à se depulit, atque alibì etiàm testatur Sleidanum, quem vocat infidum rerũ Imperij exploratorem, in sua mendacijs referta historia falsò hæc ipsi affingere, & Bucerum ipso & bonis omnibus non modò inscientibus, sed etiàm inuitis, in Coloniensem diœcesim irrepsisse, disertisque verbis eodem loco Bucerum vocat

Antididagma.

Sleidani vanitas.

In opere de Eucharistia, Articulo 4. ca. 14.

vocat hominem deploratæ memoriæ. Nec ſanè impunè tuliſſet Sleidanus eam iniuriam, niſi priùs è medio fuiſſet ſublatus, quàm Gropperus ità vt inſtituerat, ſcripto eum refellere poſſet. Sunt & alia Sleidani commenta, ſed longum eſt omnia referre. Hoc tamen addendum eſt, D. Gropperum, cùm reuerſus eſſet ex colloquio Ratiſponenſi, cuius paulò ſuperiùs meminimus, percurriſſe ſcripta Buceri, & vt hominis exploraret conſtantiam, contuliſſe ea cum ijs articulis, qui in eo colloquio erant conciliati: tum verò innumera offendiſſe non mediocritèr diſcrepantia ab illis, quæ in illo colloquio Bucerus receperat & approbârat: deniquè annotâſſe fœdiſſimas quaſdā illius Buceri antilogias, errores, mendacia, blaſphemias, quibus & Manichæum superâſſet. Si quis hæc exactiùs nôſſe volet, legat ea quæ ſcripſit doctiſſimus vir Euerhardus Billicus in defenſionem Iudicij vniuerſitatis & Cleri Colonieñ aduersùs calumnias Melanchthonis, Buceri &c. vbì hæc inſeruit. Indè iam videre licet, quid de Bucero ſenſerit Gropperus, & quàm candidè de Groppero ſcripſerit Sleidanus. Ità non poſſunt iſti ſuū Euāgelium propagare in orbem, niſì impudentèr identidèm mētiantur? Debebat meminiſſe infidus ille hiſtoricus, ſi in alijs nōnullis rebus, quarū notitiā paucíſſimi haberent, falsò narrādis impunè mētiri poſſet, tamen ea in re, quæ & libris palàm editis, & multorum etiamnùm ſuperſtitum teſtimonijs eſſet cōpertiſſima, mala fide narranda, non niſì turpiſſimè & impudentiſſimè eum mentiri potuiſſe. Ecquis verò illi in arcanis referendis fidem commodet, quem in manifeſtis non pudet eſſe vanum? Hæc dicta ſint propter eos, qui tantum tribuunt Sleidano. Quòd verò Epiſcopus Hermannus tanti fecit Bucerū, non minima ex parte eius inſcitiæ tribuendum eſt, qui non ſatìs calleret, quantoperè ſacri Canones, vetu-

ſtiſſima

ſtiſſima Concilia, & ſanctiſſimi Patres, ſanctarum vtiquè ſcripturarum authoritate ſubnixi, quæ iubét vota reddi, damnant Apoſtatas monachos, prǽſertìm ſi illi etiàm inceſtis nuptijs ſe contaminent. Bucerus verò non vnis contentus nuptijs, etiàm tertijs ſe polluit, licèt monachus & presbyter eſſet, contra datá DEO fidem, contra Canones & Concilia omnia, contra morem gentium omnium è religione Chriſtianarum. Et tamen hunc virum non dubitant quidam vocare pacis & pietatis ſtudioſum. Væ qui dicitis bonum, malum: & malum, bonum.

Num.30. Deut.12. & 23. Pſal 75. Eccés.5. Eſa.5.

Philippus declaratur Hiſpaniæ rex.

Intereà Carolus Cæſar ex Hiſpanijs nauigaturus in Italiam, Philippum filium, ſextumdecimum ętatis agētem annum, Hiſpaniæ regem pronunciat, eiq; totius regni ciuitates per legatos ſacramentum dicunt. Conferuntur Cęſari in bellum ituro ſupra quadraginta myriades aureorū nummûm: rex quoquè Luſitaniæ Iohannes grandi pecunia pium principem iuuat. Iam non immeritò ſummus orientis belli metus Europam inuaſerat, nè eius occaſione Solimānus Turca totum Occidentem ſibi ſubiugaret: quod quidem facile illi fuiſſet, nisì Deus clemēs & pius eum à noſtris ceruicibus auertiſſet. Et certè locuſtæ illæ, quæ ab Oriente per Illyricum ſtupendis agminibus in Italiam conuolàrant, maximáque paſsim in agris, ſegetibus, pratis, arboribus, folijs omnibus ocyſſimè deuoratis, damna dederant, Turcarum aduentum portendere viſa ſunt: neque id prorsùs temerè, vt ex ijs quę paulò pòſt dicemus, apparebit.

Paulus 3. it ad Cæſarē.

Cæſare in Italiam aduentante, Paulus Pontifex multa iam ætate grauis, ſe dat itineri, ſpe componédę pacis cum Cęſare collocuturus. Cęſar Genuę in Aurianis ædibus ſplendidiſſimo ornatu excipitur, & viſus eſt paulò aſperior, propterea quòd pontifex nulla ei in Gallum ſubſidia dediſſet, vixque impe-

petrari potuit, vt in colloquium veniret. Sed Pontifex, qui se parentis sustinere personam non ignoraret, ità se gessit mediũ, vt neutrius partes fouere videretur. Porrò Cæsar nimiùm lacessitus tot ditionum suarum rapinis, incendijs, euastationibus ac direptionibus, de pace nihil audire sustinuit, nec voluit colloquijs nihil tamẽ effecturis tempus terere, vt maturè bellũ susceptum contra Cliuensem principem conficere posset. Passus est tamen se in colloquium nedùm Pontificis, sed etiàm amplissimi Cardinalium Senatûs trahi apud Buxetum vrbem, vbì sanè Pontifex id vel maximè conatus est à Cæsare impetrare, vt pace cũ Gallo composita, in Turcam arma conuerteret. Idem conati sunt Cardinales, sed Cæsar multis de causis inexorabilis, ab ea belli cogitatione deduci non potuit. Nihil enim eorum latebat prudentissimum principem, quæ non vno loco hostes in eum machinati essent, idq; eo tempore, quo contra acerrimos Christianæ religionis hostes pugnaturus, maximam bellici apparatûs in mari iacturam fecisset apud Argieram. *Colloquiũ Põtificis cũ Cæsare.*

Dum hæc geruntur, Hariadenus Barbarussa iussu Solimanni Turcarum Principis, cum centum & decem triremibus, biremibus quadraginta, ad Messanę fretum peruenit, Rhegium occupat, abductis indè in miseram seruitutem septuaginta circitèr Hispanis militibus, & multò pluribus Rheginis ciuibus. Posteà Ostiam venit vsqueadeò Romanis trepidãtibus, vt vrbem planè deserturi viderentur. Triduò illic hæsit Barbarussa propter aquationem longè optimam, posteà Massiliam rectà contendit. Indè classem ad Niceam Prouincię admouet, vrbem grauiter oppugnat & capit, eamq; milites Turcæ diripiunt, & incendijs deformant, multamq; indè atq; ex Italia Christianorum hominum vtriusque sexûs prædam abducunt in tetram captiuitatem. Ferun- *Classis Turcica.* *Nicea oppugnatur.* *Præda ingens.*

tur fuiſſe circitèr 5200. & in ijs eleganti forma virgines Deo ſacratæ 200. Reliqua præda penè ſexcẽtis ducatorum millibus, æſtimata dicitur. Barbaruſſa Turcę gratificaturus, & homines & reliqua omnia quatuor magnis nauib9 impoſita, adiuncta alia naui præſidiaria, Solimanno tranſmittit. Intereà Garſias viceregis Neapolitani filius, claſſe ſua Iohannitica ſociata, Turcicas oras depopulatur, non mediocri relata præda. Dum autem Siciliam versùs nauigat, obuias habet Barbaruſſæ, quas diximus, naues cum præda hominum & aliarum rerum. Sentiens verò hoſtiles eſſe, irruit in eas, & omnes Meſſanam perducit, non ſinè maximo Dei beneficio, quo è ſæuiſſimorum barbarorum manibus miſeros illos extorſit, quos nõ dubium eſt incredibilẽ animi mœrorẽ ab inſperato in ſummum gaudium cõmutâſſe.

Præda Turcis eripitur.

Nè quid verò ad ſummam calamitatem Chriſtianis deeſſet, dum Barbaruſſa mare infeſtum habet, Solimannus cum ingentibus copijs Pannoniam vaſtat. Valponium primò, mox Soclos capit. Apud Soclenſes in pręſidio erant ducenti, & eo ampliùs nobiles Hungari, qui cùm diù fortiſſimè reſtitiſſent, tandèm cõpulſi ſunt ſe victoris arbitrio permittere. Itaque deditione facta, porta vrbis excedentes, ad vnum omnes interficiuntur. Indè Strigonium, trina licèt irruptione infelicitèr tentata, noſtris fortitèr reſiſtẽtibus, tandèm deditione occupat, opera pſertìm transfugæ cuiuſdam ſenis Calabri, qui quo loco vrbs oppugnãda eſſet, ſceleratiſſimè detexit. Captam eam vrbem Solimãnus mox admirabili ſtructura & opere ità communiuit, vt Chriſtianis eius recuperandæ ſpes omnes prorsùs præcidiſſe videatur. Mox Tattam oppidu ũ, pręſidiarijs ſeſe dedentibus, in poteſtatem redactũ funditùs euertit. Ottomanni enim, veteri inſtituto, raris, ſed validis, pręſidijs partas bello prouincias tueri ſolent. Pòſt cum

Hungariam populantur Turcæ.

Strigonium occupant.

coto

toto exercitu Albam petit, quæ propterea Regalis dicitur, quòd illic perantiquo gentis ritu reges coronentur, ac eodem in templo priscorum regum sepulcra visantur. Totius autem Pannonię facilè nobilissimæ vrbes sunt Buda, Strigonium, & Alba, quę paribus ferè interuallis inter se distantes, trianguli figuram efficiunt. Est Alba cumprimis munita, nec deerant vrbi tuendæ strenui milites: consilium reb. administrandis idoneum defuisse videtur. Solimãnus vrbem latè complexus, spectantes nostros admirabili atque stupenda castrorum specie conterruit, adeò vt quingenti Vsarones equites ex vrbe discesserint, magno nostrorum incommodo. Vbì ad oppugnationem ventum est, breuì eò Albani ciues adducti sunt, vt maturè dedendam vrbem deliberårint. Itaq; eo quoquè insigni oppido immanis Barbarus potitus est, totiq; demùm Pannoniæ Mahometem Iahaoglem cum imperio præesse voluit, qui locis illis, quæ etiamnùm à Ferdinando rege tenebantur, crebris excursionibus, magnas sæpè clades attulit.

Alba regalis vndè dicta.

Porrò cùm hæc in Pannonia geruntur, Cęsar Carolus ex Italia in Germaniã abit. Ante eius aduentum Hinsbergo impositi à Brabantis milites, summa annonę penuria laborare cœperunt. Rem igitur per literas Brabantis indicãt. Illi cum ingenti exercitu & omni ferè nobilitate Mosam transmittunt, & 12. Calend. Aprilis maximam commeatûs copiam & reliqua bello gerẽdo necessaria in oppidum important. Vbì id Principis Cliuensis copiæ rescis cũt, ad eos contendunt, oblataq; mirabili opportunitate, quòd Brabantis venti, pluuię & grandines ex improuisò se obijcerent, nõ dubitant pauci cum multis confligere. Fit atrox pugna diù ancipiti Marte, donèc cæso & in fugam verso Brabantorum peditatu, victoria ad Cliuensis Principis militem incli-

Hinsbergo alimẽta inuehuntur.

Præda multa.

naret. Lauta illic & suprà quàm dici queat, magni precij præda capta est, multa tormenta egregia & pleraque alia.

Cœmeterium munitiß.

Hac victoria elati Cliuenses, ditionem Limburgensem populabundi inuadũt, prædas strenuè agũt, pagum Herl adeunt, eius cœmeterium egregiè munitum, quò incolæ confugerant, obsident: sed incolis impigrè dimicantibus, re infecta, nõ sinè damno abscedere coguntur, vtì etiàm aliâs non semèl ab eodem loco.

Hinsbergũ obsidetur.

Appetẽte messe, quòd milites ex Hinsbergo crebra eruptione vicinis pagis essent infestissimi, à Cliuensibus obsidetur oppidum, & admotis tormentis muri validis ictibus sternuntur. At qui intùs erant, nihil exterriti, aggeres instituunt, & se hostibus fortiter opponunt. Octaua obsidionis hebdomade Brabanti instaurato exercitu rursùs Mosam traijciunt, sensimque hostibus propinquantes, nunc accedendo, nunc cedendo ab oppido hostem in campum eliciunt: dumq́ue vtriq; ex aduerso consistunt & leuibus prælijs crebrò se lacessunt, diuerso itinere currus Brabantici, annona & alijs rebus necessarijs onusti, Hinsbergum ingrediuntur. Iam iusta omninò pugna instare videbatur, dum eccè Cliuenses præfectorum iussu sensìm retrocedunt, moxq́; in fœdam dilapsi fugam, Brabantis insequendi & fugientium terga cedendi occasionem offerunt. Ex ea fuga non dubio pudore perfusi milites, cùm in duces culpam reijcerent, Martinum Rossemium ducem primarium sibi dari petunt. Annuente Guilelmo Principe, Rossemius aliquot Traiectensis diœcesis oppidula infestat, Amsfordiam insigne & munitum oppidum, exclusis miro astu præsidiarijs, qui prędatum ex vrbe processerant, deditione occupat, ciues graui ære mulctat, quo militi aliquot mẽsium stipendium persoluit. Princeps Aurantius subsidio venit

Amsfordia capitur.

venit Amsfordianis, sed serò. Rossemius porrò pergit in Buscoducésium fines, Helmundam & Endouiam capit & diripit. Sub idem quoquè tempus Limburgensis ager, nupèr intactus, cum tota Dalcuia & ditione Falckenburgensi, opimis abactis spolijs, vastatur.

Intereà Cæsar Spiram venit. Ibì Protestantes per legatos quædam ei proponunt, quibus responsum est, satìs ipsis de pace cautum esse, Cameræ iudices indicta causa remoueri nefas esse, & quędam alia. Moguntiæ deniquè, quò eum Legati illi sequebantur, dictum est illis, nisì Henricus Brunsuicésis restituatur, Cæsari non defuturam viam qua illum restituat. Appáret hinc mirabilis animi fortitudo in illo principe, qui id tẽporis tot potentissimorũ hostium armis petebatur, nec tamen vspiàm sese per ignauiam abijcit. Sunt tamen, qui scribere videantur Granuellanum & Nauium dixisse Protestantiũ legatis, Brunsuicensem ipsum, nisì restitueretur, rationes initurum, quomodò sua recuperaret. Sed id quoq; ferè eôdem pertinet, cùm satìs cõstet Brunsuicensem Cæsaris amicitia & ope fretum suis rebus neutiquàm defuturum fuisse, eoque spectâsse Granuellanum appáret, cùm hoc responsum reddidit legatis Protestantium. Nam proprijs viribus, quæ tum angustæ erant, non facilè contra fœderatós illos Protestantium ordines quicquam Brunsuicensis efficere potuisset. *Cæsar Spiræ respõdet Protestãtib⁹.*

Apud Spiram Archiepiscopus Coloniensis Cæsarem pro Cliuensi Principe deprecatur, sed Cæsar nullam pacis mentionẽ audire voluit, nisì ille priùs Geldrensi principatu decederet. Rogauit quoquè pro eo Saxonicus legatus iussu sui principis, sed nihil potuit obtineri.

Moguntia Cæsar dat literas ad Senatum Coloniensem, quibus eorũ laudat in fide Catholica con-

Cæsar laudat Colonienses. stantiam, quòd non cesserint quibusdam concionatoribus, qui eos à catholica religione auertere modis omnibus attentârint: hortatur, vt perseuerēt, & populum in officio contineant. Idem ferè scribit ad illos etiàm Pontifex Paulus 3. Senatus itaq; conuocato populo mandat, vt his edictis pareant. Dici vix queat, q̊t dolis, q̊t cuniculis, q̊t modò occultis, modò apertis machinationibus malus dæmon per suos administros hāc vrbem multis nominibus lōgè celeberrimam, conatus sit ab vna, vera, Catholica fide in istos deterrimos & pugnātissimos noui Euāgelij errores abducere, quibus iam tota ferè Germania miserè perijt: sed quæ Dei est singularis benignitas, nihil hactenùs efficere potuit, Senatu prudētissimo & grauissimo diligētèr inuigilante, nè homines pestilentes voto suo potiri queant. Multæ sunt artes cacodæmonis, & habet ille suos satellites, qui vbi vident nihil aperto Marte se posse cōsequi, vertuntur ad insidias, transferunt se in angelos lucis, nihil nisì pacem & pietatē præ se ferunt, donèc hac perniciosissima simulatione apud incautos præclaræ cuiusdam existimationis, magnę pietatis, non dubiò integritatis famam sibi cōcilient: Tum verò sensim virus effundūt suum, & sub pietatis prætextu, etiàm illos non raro à Catholicæ Ecclesiæ pace & vnitate auellunt, quos neq; Luterus, neq; alij omnes ex ꝓfesso Ecclesiæ hostes, euertere potuerunt. Vigilandum est igitur omnibus, quibus sempiterna animarum suarum salus cordi est, nè circunueniantur à satana. Habet, semperq; quandiù hìc stabit Orbis, habebit suas laudes eximias inclyta & pręclara Colonia Agrippina, quòd tam multis in Germania ab auita eademq; sanctissima religione deficientibus, ipsa cōstantissima permansit, nec eam fidem & religionē puerili leuitate sibi deserendā putauit, quam longè ante mille annos accepisset, & in hunc vsque diem,

Coloniæ multùm insidiati hæretici.

Coloniæ encomium.

diem, à sanctis Maioribus suis integra fide velut per manus sibi traditam, religiosè cõseruâsset, licèt sępè incredibilibus a stutissimorũ satanæ satellitũ fraudibus & technis, armis & machinis oppugnata. Orandus aũt est Deus, vt candẽ etiàm deincèps, vtì benè speramus, constantiam seruet, præsertìm cùm nunquàm cesset satanas nouos texere dolos, & nouas meditari artes, quibus vel tandèm etiàm cõstantissimos expugnet: nec desint qui hanc eximiã laudem inclytę vrbi inuideãt, quã illi tribuit scriptor quidã vetustus his verbis vsus: *Postquã fidẽ suscepisti Ciuitas pranobilis, recidiua non fuisti, sed in fide stabilis.*

Hoc tempore Caluinus librum edidit cõtra reliquias, dignum planè tali patella operculũ. Esto, fuerit quorundã tanta inscitia, vt nonnunq̃ non satìs rectè vsi fuerint sacris reliquijs, num proptereà tam impiè in reliquias ludendum est? Valdè acuti sunt isti scioli, vt vel minima queq; in Catholicis videãt: ipsi suas absurdissimas impietates, horrendos errores, infanda scelera non vident. Si vixisset hac ætate D. Hieronymus, os blasphemũ Caluini multò etiã maiori dicẽdi libertate & inuicta incõparabilis doctrinæ authoritate oppressisset, atq; olìm impij Vigilantij, quẽ Eunomij blasphemias sectantẽ contra martyrũ reliquias, caluus iste Caluinus socium habet impietatis suæ. Vtinàm Christus tandèm líberet Ecclesiã suam ab id genus deploratis hominibus. *Caluinus contra reliquias.*

Cęsar vbì Bonnã venit, ab Episcopo aliquot dieb⁹ lautissimè accipit: Episcopũ verò Cęsar orat, vt Bucerũ à se dimittat. Nã Melanchthõ iã discesserat, aderat Bucero socius Caspar Hedio, vterq; nõ multò pòst abijt Argẽtinã. si in Hispanos milites incidissẽt, haud dubiè martyres euasissẽt. Verũ illis tũ lõgè tuti⁹ erat latitare. Habet em̃ & diabol⁹ martyres suos. *Cæsar venit Bonnam.*

Bonnæ Cæsar lustrato exercitu suo, 21. Augusti Duram iter intendit: quò cùm peruenit, Heraldum

mittit, qui vrbis deditionem petat. Ea non impetrata, paulò pòst summo manè horribili tormentorum tonitru quassantur mœnia, donèc tandèm quinto incursu vrbs capta est. Magna tum oppidanorum & aliorum intra vrbem cædes facta est, vt solet ijs in locis, quæ hostis vi occupat: vastatæ ædes, bona direpta, non pauci capti, qui vitam magno ære redimere coacti sunt. Altero die, incerto authore, vrbs incenditur, & quod miles rapax tollere nõ potuit, flamma vorax absumpsit. Misit verò pius Imperator milites, qui incendium restinguerent, sed non nisi paucæ ædes cum Franciscanorum cœnobio seruari potuerunt. Ità intra vnius anni spatium vrbs calamitosa tèr obsessa, nũc demùm miserè perijt. Grassante incendio, qui superstites manserant, in castra educti sunt: vbì fœminæ & pueri sub Cæsaris papilione, viri Ecclesiastici in Episcoporũ tentorijs seruati sunt incolumes, atque luce proxima reducti in vrbem. Porrò caput Diuæ Annæ matris beatissimæ Mariæ virginis, quod illic seruatur auro inclusum, & quotannìs multo cõfluentium hominum studio & deuotione visitabatur, religiosus Imperator cum magna celebritate ab Hispanis curauit inferri in tẽplum Franciscanorum, nè incẽdio vastaretur. Eiusmodi sanctarum reliquiarum piam venerationem, quæ tamen tota in eius fit honorem, à quo sancti habent sanctitatem suam omnem, noui Vigilantiani nostri ferre non possunt. Dicamus ergò illis, quod olìm Diuus Hieronymus incomparabili tum eruditione, tum vitæ sanctimonia præditus, dixit Vigilantio: Rides, inquit ille ad Vigilantium, de reliquijs Martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio Ecclesijs Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur. Et infrà: Sentio, sentio infelicissime mortalium, q̃d doleas, quid

Dura oppugnatur & capitur.

Inflãmatur.

Reliquiarũ venerationem nõ ferunt Vigilantiani.

quid timeas. Spiritus iste immundus, qui te hæc cogit scribere, sæpè hoc vilissimo tortus est puluere, (sic enim Vigilantius appellabat cineres & reliquias Sanctorum) immò hodieque torquetur &c. Multa ibì alia scribit Diuus Hieronymus, quæ meritò deberent istorum insaniam comprimere, qui hodiè cum illis ante tot secula damnatis hæreticis Diuorum reliquias atque etiàm inuocationem oppugnant, & misero persuadent vulgo, dum illas honoramus, idololatriæ scelus nos admittere. De Cõstantino Copronymo Imperatore Græco, Leonis imaginum oppugnatoris filio, homine valdè impio, Suidas Græcus author sic habet: Eò dementiæ & vecordiæ, inquit, peruenit, vt publicitùs populo sanctionem vniuersalẽ proposuerit, nè quis omninò ministrorum Dei sanctus diceretur, sed vt reliquiæ eorum inuentę despuerẽtur. néve intercessio illorũ, quòd nihil possent, peteretur. Quin mortalium omnium impurissimus, pręcipere est ausus, nè quis Marię intercessionem imploraret. Non enim inquit, opitulari cuiquam potest. Atquì Venerem ille coluit, (quemadmodùm certè præclarè etiàm nostri Euangelici) & victimas humanas obtulit &c. Hæc Suidas. Pudeat tãdèm tam sceleratæ societatis. *Cõstãtini Copronymi impietas.*

Dura expugnata, Cæsar abit Iuliacum, quod vacuum ferè inuenit, demptis paucis fœminis & exacta ætate viris. Pòst Ruræmundam proficiscitur, Geldriæ munitam vrbem. In eo itinere ex omnibus fermè Iuliacensis regionis oppidis veniunt legati, deditione pacem expetentes. Ruræmundenses nihil expectata obsidione, Cæsari sub certis cõditionibus se dedunt. Cæsar vrbem ingressus est altera Septẽbris die, & ab oppidanis honorificè acceptus, his salutatur vocibus: Salue Imperator, salue Carole V. dux Geldriæ. agnoscit dominum Ruræmundensis cliens, fidelitatemq; iureiurando confirmat. *Ruræmũda deditur Cæsari.*

Indè Venloné oppidum valdè munitum se cõfert. Ciues primò inducias petunt paucorum dierũ, quibus consulant principem Guilelmum. Illo respondente, vt consulant rebus suis, se illos sacramento, quo ipsi teneantur, soluere, in Cæsaris ditioné cócedũt. Idem faciunt etiàm aliquot alia Geldriæ oppida, itemq; Zutphanienses per legatos suos.

Item Venlonenses & Zutphanienses.

Cæsare apud Venloné agente, Princeps Cliuensis sanis vsus cósilijs, comitatus Henrico Brunsuicensi principe & legatis Archiepiscopi Coloniensis, ad Cæsarem supplex venit, ab eoque sub quibusdam conditionibus in gratiam recipitur, Videlicet, vt religionem Catholicam in omnibus suis ditionibus inuiolatam retineat: si quid mutatum est, restituat: Cęsari, Romanorum regi & Imperio se morigerum prębeat: fœderi Gallico, Danico & Suedico renunciet: Ducatu Geldriensi & comitatu Zutphaniensi sese prorsùs abdicet, & iusiurandum populo remittat: & quædam alia, quæ non est necessè huc adscribere. Cæsar quoquè principi condonauit, quicquid hoc bello damni datum esset regionibus ipsius, & offensiones omnes. Seruauit auté sibi ad breue tempus Zittardiam & Hinsbergum, munita Iuliacensis agri oppida.

Princeps Cliuensis conciliatur Cæsari.

Per hoc tempus in diœcesi Monasteriensi ad castrum **Sassenburg** haud procùl à **Warendorp**, sanguine pluit.

Pluit sanguine.

Hoc anno nouus quidã propheta extitit in Frisia, noíe Georgius Dauid. Ille insanus non se dubitauit Dei nepoté appellare. Cùm feris & auibus quocũq; esset collibitum idiomate colloquia miscuit, & ab illis alimenta accepit, hauddubiò præstigijs & dæmonum opera vsus. Aiebat cælum prorsùs esse vacuũ, se diuinitùs missum, vt regni hæredes accerseret: multaq; id genus alia ridicula & absurda, quibus tamen nó defuerunt qui fidem cómodarent, vt est

Georgius Dauid.

hoc

hoc seculum pudẽda leuitate, & plusquàm anili stoliditate auidum in res nouas, quantumcunquè alioquì absurdas & impias. Quis huius Prophetæ demũ exitus fuerit, infrà suo loco dicemus. Carolus Cæsar huius farinæ homines ferro & igni seuerissimè in suis ditionibus inferioris Germaniæ persecutus est, adeò vt Georgius iste timens pelli suæ, cùm suis Basileam se contulerit, vt infrà dicetur.

Sub finem Decembris Franciscus Gallorum rex Lucemburgum rursùs occupat. Ferebatur opem laturus Cliuẽsi principi, atq; eo nomine etiàm adduxisse sororis filiam Iohannã, Cliuensi anteà desponsam: Verùm vbì de Principis cum Cæsare conciliatione certum accepit nuncium, nó mediocritèr fuit perturbatus: at nihilominùs Lucemburgum egregiè muniendum curauit. *Lucemburgum occupatum.*

Eodem tempore Anglię rex Henricus exercitum mittit in Belgium, qui cum Cæsaris copijs coniunctus, Landresiũ obsidet. Cæsar eò venit mẽse Octobri cum ingenti exercitu: venit etiàm Galliæ rex cũ manu valida. Res non longè à prçlio abesse videbatur; sed Galli, cùm in oppidum annonam intulissent & militem recentem, clàm indè recedunt. Cęsareani luce demùm appetente id sentiunt, abeuntes insequuntur, ex postremo agmine non paucos interficiunt, multamq́; vasorum aureorum & argenteorũ, atq; aliarum rerum prædam referunt. Cæsaris consilia arcana de prælio ineundo ad Gallos quorundam opera delata ferebantur: qua re offensus Cęsar, post Galli discessum, soluta obsidione Landresij, Cameracum occupat, eiq́; arcem imponit: cętera, vt quidam annotauit, liberam ciuitatem, de pristino statu eius nihildũ immutãs, Antistiti permisit: quædam etiàm alia vicina loca sibi vendicat: porrò exercitûs partem dimittit: reliquos ad Lucemburgi obsidionem mittit: ipse domum redit. *Landresium obsidetur.* *Cameracũ obtinet Cæsar.*

Anno

Lusitanus rex occubit

ANno 1544.2.Ianuarij è viuis excessit Lusitaniȩ rex Iohãnes, Iohãnis tertij filius, anno ætatis suȩ 17. In matrimonio habuit Caroli Cæsaris filiam Iohannã, quæ ab illo grauida relicta, eiusdem mẽsis die 20. Sebastianum principem enixa est. O quàm multi in rerum omnium summa affluentia tum auferuntur ex hac luce, cùm eam primùm incipiunt intueri. Et tamen in tanta miseræ vitæ huius incertitudine, quotusquisq; est, qui non sibi Nestoreos propemodùm polliceatur annos?

Eodem mẽse natus est Franciscus, primogenitus Henrici Valesij, posteà Gallorũ regis, cui idem ipse Franciscus non diù pòst successit. Sunt qui scribant non defuisse iuris ciuilis doctores, qui Henrico regi permitterent, à Catharina Medice ipsius coniuge, quæ iam multis annis fuisset sterilis, diuortio separari, eiusq́; rei exempla aliquot recentia adferrent: sed tum Henrici patrem Franciscum, tum Henricũ ipsum sanctis rationibus eiusmodi perniciosas insusurrationes constanter refutâsse, & quadam Christiani iudicij æquitate asseuerâsse fidem seruandam præpotenti Deo, qualitercunquè illi visum sit facere. Ea verò tum Francisci patris, tum Henrici filij, vtriusque Galliarum regis pietas non potest non magnoperè commendari.

Conuentus celebris Spiræ.

Cæsar huius anni initio è Belgio Spiram proficiscitur ad Imperij ab ipso indictum cõuentum, qui quidem cumprimìs celebris fuit, præsentibus illic Electoribus omnibus, quod raròfieri solet, & ipso quoquè Ferdinando rege, & principibus plerisque omnibus. In hoc conuentu Cæsar contra Galliȩ regem ab omnibus Imperij ordinibus grandem pecuniæ summam in sex menses impetrat: cum Daniæ rege, qui cũ Gallo fœdus percusserat contra ipsum, omninò transigit: Saxoniæ quoquè Elector Ferdinando regi obseruantiam promittit. Erat tum fama

sparsa

sparsa de Francisco Gallorũ rege, quòd cum Turca fœdus fecisset, eo nomine permultos à se abalienauit, licèt ipse rex scripto propalàm edito sese purgare conatus sit. Miserat legatos suos ad comitia Spirensia, sed non sunt permissi eousquè progredi.

Hoc anno Luterus suas in Genesim annotationes edidit, in quibus passìm temperare sibi non potest, quin in Sacramentarios inuehatur: & nè omninò Prophetiæ spiritu caruisse videatur, prophetizat fore, vt ipso extincto, Sacramentarij, quos sua authoritate compresserit, ipsius doctrinam certatìm oppugnent. Nec hoc contentus, mox licèt Melanchthone resistente, postremã suam de Cœna Domini Confessionem euulgat, in qua Zuinglium, Oecolampadium, eorumq; discipulos apertè hæreticos, Sacramentorum hostes, æternumq; damnatos esse dicit. Hæc Luteri in Zuinglianos sententia nõ paulò plùs ponderis habet apud Luteranos, quàm vel mille Romanorum pontificum & totius Concilij Tridentini. in quo multi fuêre viri lõgè doctissimi: & tamen Zuingliani æquè contemnunt Luteri iudicium, atquè Romani Pontificis. Erant tum multi, qui Lutero respondendum putarent. Bucerus vtriusque partis gratiam captare visus, Lutero tãquàm de Ecclesia Christi optimè merito parcendum suasit. Philippus Melanchthon in quadam ad Bullingerum per id tempus data Epistola, hanc Luteri cõfessionem scriptum vocat atrocissimum. Tigurini interìm omninò respondendum censent, eduntq; Apologiam, de qua posteà dicemus. Sleidanus qui ex alijs plerisque Luteri scriptis tam multa recenset in suis Commentarijs, vt Catholicos infestet, huius quidẽ de Cœna Domini libelli Luterici meminit, sed duobus aut tribus tantùm verbis, quia videbat vir bonus se non absq; sua ignominia posse Luteri de Zuinglianis sententiam referre, quippe quem

Luterus carpit Zuinglianos.

Luteri de Zuinglianis iudicium.

quem tantoperè aliâs nō vno loco celebrâsse videretur. Sed velit nolit Sleidanus, aut valere debebūt quæ de Sacramentarijs Luterus scripsit, aut Sleidanus vel inuitus fatebitur, Luterum non esse virum bonum, & se illum falsò ac fraudulentèr laudâsse.

Arca marmorea inuēta Romæ.

Huius anni mense Februario Romæ in Vaticano haud procùl à Tiberi, cùm in sacello S. Petri fundamenta foderentur, inuenta est marmorea arca lōgitudine pedū 8. & semis, latitudine 5. & 6. latitudine, in qua condita fuit Maria, Honorij Imperatoris cōiunx, quæ virgo obijt, morte abrepta ante nuptias. In ea arca, corpore absumpto, aliquot tantùm dentes supererant, capilliq́; ac tibiarum ossa duo: prætereà vestis & pallium, quibus tantum auri fuit intextum, vt ex his combustis auri pondo 36. collecta

Capsula quoquè argentea.

sint. Erat insupèr capsula argentea, lōga pedem vnū & semissem, latitudine digitorum 12. in qua vascula multa ex crystallo, nōnullaq́; ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei 40. varijs gemmis or-

Smaragdus insignis.

nati. Erat & smaragdus auro inclusus, in eoq́; sculptum caput, quod creditum est ipsum Honorium referre. Is 500. aureis, nempè ducatis, æstimatus est. Prætereà inaures, monilia, aliaq́; muliebria ornamenta, in quibus vna earum, quas hodiè Agnus Dei vocant, per cuius ambitum inscriptum erat, Maria nostra florentissima: laminaq́; ex auro, & in ea hæc nomina, Michaël, Gabriel, Raphael, Vriel, Græcis literis. Item velutì racemus, ex smaragdis, alijsque gemmis consertus: & discriminale longitudine 12. digitorum, inscriptum hinc, Domino nostro Honorio: hinc, Domina nostra Maria. Adhæc inerat sorex ex chelidonio lapillo, cochleaq́; & patera ex crystallo: item pila ex auro lusoriæ similis, sed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmę, quarum etsi plurimę vetustate corruptæ, nonnullæ tamen recentem admirandamq́ue

pulchri-

pulchritudinem retinebant. Et hæc omnia Stilico filiæ dedit pro dote.

Dos Mariæ Imperatricis.

Intereà dum Spiræ comitia aguntur, Ludouicus Palatinus Princeps & elector vitam cum morte cómutat. Successorem habuit fratrē suum Fridericū, cuius coniunx fuit Dorothea, Christerni Danorū regis filia. Ijsdem in comitijs grauissimis pœnis interdictum est, nè quis exteris militaret, Gallis præsertìm. Erát tamē, qui ea seueritate contēpta, nihilo minùs Galliæ regi operam nauare non dubitarent. Ex ijs in Lotharingia captus est Hubertus comes Bichlingus Germanus, adductusq; Metim ad Cęsarem, vltimò iubetur supplicio affici. Vxor eius multùm precata Cæsarem, flectere non potuit, iamq; ad necem parata erant omnia, cùm eccè Maximilianus Ferdinaedi regis filius, Cæsaris animum mollit, seruatq; comiti vitam.

Edictum, nè quis Gallo militet.

Antequàm de Cæsaris ad bellum Gallicum è Spirensi cōuentu profectione dicamus, obitèr hìc quędam inserere libet de Muleassis Tunetani regis casibus inopinatis. Circa hæc ferè tēpora, cùm Turcicam Barbarussa duce classem apparari, atque deindè Italiæ oram legere didicisset, in Siciliá traiecit. Metuebat enim sibi haud temerè à Barbarussa, quem è Tunetani regni possessione à Carolo Cæsare non longè antè expulsum meminisset. In regni tutela reliquit sibi maximè fidos, Mahometem, qui præesset vrbi, & arci Corsum quendam, cui nomen erat Fares, præposuit. Porrò filium suum Amidam præfecit copijs, qui Tunetum à Turcis & Numidis tueretur. E Sicilia Genuam petiturus soluit, vt ibì cum Cæsare colloqueretur, sed reflantibus ventis, Neapolim est reiectus. Vbi à Prorege lautissimè habitus, Neapolitanis nouo cultu, vescēdi more, & exquisitissimis odoramētis admirationi fuit. Dapibus eius ex regiæ culinæ disciplina prodigiosi sumptûs vnguenta

Muleasses se confert in Siciliam.

Dapes im-

maniū sumptuum. guenta infarciebātur, adeò vt pauonem, cum duobus phasianis condítum, obseruatum sit centum aureorum impensam excessisse. Fuit ille rex superstitioni Mahometanæ addictus, & astrorum obseruator, quæ res ei certissimum exitium attulit. Visum enim ipsi fuit ex fatali, vt putabat, astrorū influxu, amittendi regni & diræ mortis cladem sibi impendere. Eo partim nomine discessit ex Africa, sed eo ipso discessu cladem, quā euitare voluit, in suas ceruices acciuit. Atque vtinàm vel Christiani tandem discerent vanissimā eam esse, quæ ex astris petitur, rerum futurarū, immò & superstitiosam, atq; ideò

Cōtra astrologos. illicitam diuinationem. Scilicèt liberū hominis arbitrium Deus astris subiacere voluit, quæ in hominum ministeria condita sunt. An non scriptura

Ierem. 10. euidentissimè dicit, Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt? Multis locis D.

Lib. 2. de doctr. Christia. cap. 21. Augustinus, vt alios prętermittam, in hoc genus superstitiosæ diuinatiōis acritèr inuehitur, & Mathematicos egregiè perstringit, quos, dum ex stellarū positione actiōes nostras vel actionum euenta prędicere conantur, nimiùm errare dicit, & vendere imperitis hominibus miserabilem seruitutē: immò eiusmodi prædictionem, magnam dementiam vo-

Cap. 22. cat. Quòd autem non raro eueniunt, quæ ab istis astrologis prædicuntur, eius causam idem vir sanctissimus exprimit his verbis: Illusionibus & dece-

Cap. 23. ptionibus præuaricatorum angelorum euenit, vt istis superstitiosis & perniciosis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec ali-

tèr accidant quàm dicuntur, multaque obseruantibus secūdùm obseruationes suas eueniant, quibus implicati curiosiores fiant, & sese magis magisque *inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris* &c. Verùm ad Muleassem reuertamur.

Dum

Dum Neapoli moraretur, vbi eum Cæsar iussit subsistere, post Niceæ arcē frustrà à Barbarussa oppugnatam, certis ex Africa nuncijs didicit, Amidam filium, ipsius amicis & præfectis trucidatis, Tunetum & arcem occupâsse. Ea re vehementèr perturbatus, militem conscribit magna celeritate, confluuntque breuì ad eum mille & octingenti homines, ijsq; nauibus impositis, Guletam proficiscitur. Sperabat enim se filium nondùm cōfirmatis viribus facilè oppressurum, nec prorex Petrus Toletanus eius cōsilia improbabat. Amidam filium quidam proceres corruperāt, excitatis vanissimis rumoribus, Muleassem Neapoli discessisse è vita, & per summū scelus ante obitum Christiana religione initiatū esse. Amida his rumoribus & procerum consilijs permotus, Tunetum se confert, sed indè tunc excedere compulsus est, quòd Tunetani de Muleassis morte nihil comperti haberent. Hæret interim in hortis Martijs, & rursùs oblata ab insperato occasione, à Tunetanis quibusdā euocatus, qui Muleassem odirent, Tunetū reuertit, aliquot ipsi aduersos perimit, & in arcem se recipit, paruo momento vrbe, arce & regno potitus. His de causis, vt diximus, Muleasses conscriptis tumultuarijs copijs in Africam traiecit. Vbì Guletam venit, à Francisco Touarre Cæsaris præfecto admonetur, nè cum tam parua manu Tunetum adeat, nisì Tunetanorū ciuium animos priùs habeat exploratos. At illum facilè fefellerunt proceres quidam Afri ex vrbe progressi, qui gladijs iugulo admotis, more gentis, fidei militaris sacramētum ei dicunt, Amidamq; ipso conspecto celeritèr vrbe excessurum confirmant. Mox ille plurimùm deterrente Touarre, Tunetum pergit, & in itinere rursùs ab Hispanis equitibus à Touarre missis admonitus, vt sibi ab insidijs, quæ iuxta vrbem essent, caueret, in proposito perseuerat. Vbì autem ad vrbem

Amida filio Muleaßis, regno patrē excludit.

Amida Tunetum occupat.

Fraus Punica.

bem propiùs acceſſit, erumpentib9 tum ex vrbe, tũ
ex oliuetis Afris, ex eius exercitu periêre ſupra mil-
le & trecenti, & ipſe Muleaſſes fugiens, nulla re alia
magìs q̃ vnguentorum odore ab hoſtibus agnitus
& captus eſt. Eum ad ſe adductũ, Amida filius vtro-
que orbatum lumine crudelitèr excæcat, candenti
ſcalpello proſciſſa vtriuſq; oculi pupilla. Idem per-
tulêre duo Amidæ fratres, cum Muleaſſe capti, Na-
haſer & Abdalas. Indè cũ Touarre ferit inducias, &
aliquid annumerat pecuniæ, quod Hiſpano militi
ſtipendij nomine ſolueretur. Filium quoquè ſuum
Schitem, nouem annorum puerum, ei dat obſidem,
quem tamen continuò ſibi vult reſtitui, ſi pax con-
fici certa nõ poſſit. Touarres, licèt eæ induciæ mul-
tis de cauſis neceſſariẹ viderentur, tamen quòd non
dubitaret Cæſarẽ Amidæ crudelitate offenſum, de-
dit operã, vt Abdamelech Muleaſſis germanus fra-
ter, qui apud Anemſcham Numidarum regulũ diû
exul permanſerat, Tunetani regni ſedem obtineret.
Et id quidem mira celeritate efficitur, remiſſo inte-
rìm Schite puero obſide Tunetum, nè fidem Ami-
dæ datam fallere videretur. Feſtinus Abdamelech
Guletam properat, indè Tunetum, facieque linteis
ſudarijs inuoluta, non eſt agnitus à portæ arcis cu-
ſtodibus, ſed pro Amida admiſſus, arcem occupat,
cęſis cuſtodibus, qui illo agnito arma corripere cœ-
perunt. Ità ille repêtè à ciuibus Tunetanis in arcem
admiſſis rex ſalutatur: ſed, vt nihil eſt in rebus hu-
manis diuturnum, paulò pôſt morbo lœtali corre-
ptus, trigeſimoſexto die vita excedit. In eius locum
ſubſtituitur Mahometes eius filius annorum ferè
duodecim: ſed cùm à proceribus quibuſdam, eius
pueri moderatoribus, regnum longè alitèr admini-
ſtraretur, quàm Tunetani vellent, & alia quoquè,
quæ ipſi nollent, acciderent, Amidam rurſùs accer-
ſunt. Sed interìm Muleaſſes è carcere educitur in
templi

Muleaſſes capitur, & oculis orbatur.

Abdamelech Tuneto potitur.

Excedit è viuis.

templi cuiusdam asylum inuiolabile,atq; indè,Touarre expetente,Guletam perducitur.Idē ipse Muleasses iam anteà, Tunetanis ipsi necem intentantibus, ab anu quadā inope in scrobe multis allijs cooperta seruatus fuerat.Amida igitur Tunetum rursùs occupat, & Muleasses tandèm Cæsaris iussu in Siciliam deductus est, publico Siculorum sumptu alendus.Rectè igitur Claudianus Poeta: *Muleasses mittitur ad Siculos.*

Desinat elatis quisquam confidere rebus.

Fuit autem Muleasses rex non indoctus,inprimìs autem Auerrois studiosus: porrò Choreæ familiæ, ex qua ipse præalto stemmate natus esset,reges Tunetanos, quorum stirpem ad Homarem Mahometis pseudoprophetæ consanguineum & discipulum referebat,supra nongentos annos nulla admixta alieni sanguinis successione, regnâsse aiebat, Tunetanumque regem augustiore cognomento appellari *Emir Munemim*, hoc est, in religione optimè credentium principem. *Genus Muleassis.*

Cæsar soluto Cōuentu Spirensi,cùm iam exercitus eius ad Lotharingię fines peruenisset,primò Lucemburgum Gallis extorquet, indè Linæum oppidum & arcem:mox Sandesirium obsidione premit, Henrico Angliæ rege interìm Boloniam fortissimè oppugnante. Sandesirium Landræ viri strenui operа diù egregiè defensum est, sed eo bombardæ ictu sublato,tandèm ad deditionem ventū est.In ea obsidione perijt Renatus Auraicæ Princeps, iuuenis omnibus naturæ & fortunæ donis cumulatissimus, & Cæsari inprimìs addictus & charus, adeò vt Cæsar expirantē cum lachrymis complexus sit. Capto Sandesirio, Cęsar vltrà progreditur,& ad Matronā vsq; castra promouet,non mediocritèr trepidantibus Lutetianis, qui iam propinqui hostis potētissimi arma non immeritò verebantur. Sed Deo benè propitio,tum demùm inter Cęsarem & Regem cer- *Cæsar facit Gallo bellum.* *Princeps Auraicæ perit.*

tis conditionibus pax confecta est, Gallis inprimis exoptata, quòd iam regiones eorum nō ab hostib⁹ modò, sed etiàm à Regis exercitu miserandum in modum vastatæ cernerentur. Sub hoc tempus Angliæ rex Boloniam deditione capit, quod superiores eius regni reges frustrà tentârāt. Sed & ille quoque posteà cum Francisco rege pacem fecit.

Bolonia deditur Anglo

Coloniens. Episcopus vrget suam Reformationem.

Dum Gallicum feruet bellum, Hermannus Coloniensis Archiepiscopus pergit vrgere suæ diœcesis infaustam planéque Buceranam reformationem. Clerus sese opponit, hortatur & obsecrat principē, vt rem differat ad Oecumenici Concilij cognitionem & definitionem: nam si secùs faciat, ad supremum Magistratum sibi confugiendum, easque vias excogitandas, quibus possint conscientijs suis satis facere. Princeps malè persuasus, mansit in sentētia. Itaque Clerus & qui ad eum pertinent, Octobris 8. die, cùm in vnum conuenissent, inter alia commemorant, quæ ante annos 23. Vuormatiæ, vbì Luterus à Cæsare, cunctis ferè illi Principibus suffragantib⁹ damnatus fuit, quę item posteà Augustę & Ratisbonæ, atq; recèns Spiræ decreta fuerint: quibus omnibus posthabitis, Hermannus Archiepiscopus rex nouas attentârit: Bucerum apostatam & Sacramentarium, qui iam alteris sese incestis nuptijs contaminârit, Argentina euocauerit, concionandi munus & illi & passìm alijs leuibus hominibus demandârit: horum verò suggestione quandam Reformationis formam conceptam, & Principis mandato euulgatam: Se quidem modis omnibus Principem dehortatos, sed nihil promouisse: iam verò Diœcesin pessimè habere, omniaque ad summam perturbationem spectare: quamobrem necessariò ipsos prouocare ad summum Pontificem & Cæsaream Maiestatem. Id vbì resciuit Episcopus, scripto publico testatur nullam eos prouocandi causam iustā habuis-

Clerus Coloniens. prouocat ad Pontificē & Cæsarem.

habuisse: se nihil præter officiũ fecisse: proinde eam se appellationem reijcere, sperareq́; ipsos à proposito discessuros. Quod si non faciant, se tamen in cœptis progressurum: simul etiàm non mediocritèr Luteri & Buceri scripta cõmendat, sed hauddubiè ab alijs malè institutus.

Tum verò summæ ædis Canonici totius diœcesis Coloniensis Ordines omnes ad se euocant, Principis conatus explicant, Cæsaris quoquè mandatũ, nè quam nouationem admittant grauissimè iubentis, exponunt: hortantur omnes, vt in Catholica & quam ab Apostolis acceperint atq; hactenùs cõseruàrint, religione cum ipsis permaneant. Principi verò, vt ab Appellatione cessarẽt, & quædam alia hortanti, prolixè scribunt, & vt Summi Pontificis atq; Cæsaris, quibus ipse quoquè subditus sit, sententiã expectet, monent: multaq́; alia, quæ nimis longum esset hùc adscribere. Hisce literis Canonici Primariæ ædis, itemque D. Gereonis, & Vniuersitas sua sigilla appendunt. Verùm Episcopus, credẽs se rem Deo gratam facere, doctrinæ Luteranæ buccinatores non solùm non remouit, sed etiàm in quibusdã oppidis religionem mutare permisit: quæ res & fidei Catholicæ perniciosa, & veris atque legitimis pastoribus iniuria, & rudi plebeculæ admodum exitiosa fuit. *Mutatio religionis.*

Per hoc tempus Gallus quidam concionator, factione Sacramentarius, nomine Petrus Brulius, Argentorato proficiscitur Tornacum Neruiorum insigne oppidum: & primùm apud Tornacenses, indè apud Insulanos Flandriæ vrbem priuatìm spargit virus Sacramẽtarium. Vbì Tornacum redijt, cœpit de eo inquiri, (non enim diù latére potuit) cumq́; non posset præsens euadere periculũ, ab amicis per murũ fune demittitur: sed cælesti eum vltione persequẽte, dum humi sedet, quidam submissa voce ex *Petrus Brulius Tornacum inficere nititur.*

muro ei salutem precatur, at simul saxo è muro resoluto sedentis crus perfringit. Tum miser ille dolorem cruris & frigus hyemis (erat enim Nouemb. secunda dies) non ferens, voces dat lamentabiles: sicq; seipsum prodit vigilibus, qui mox accurrũt, & hominem in carcerem includunt. Non diù pòst flãmis exuritur. Feliciùs è muro Paulus Apostol⁹ olìm elapsus, totum mundum Christi Euãgelio cõpleuit: Idem conatus non defuit Brulio, sed longè dispar causa non eosdẽ habuit successus. Vtinàm verò tam pleriq; Catholici feruerẽt in tuenda fide Catholica, quàm isti buccinatores Euãgelici in sua propaganda impietate. Sleidanus multis verbis cõmemorat huius Brulij extremam fidei confessionẽ, quę certè valdè impia est, & in quibusdam à Luteri quoq; placitis aliena, quippè sacramentaria potiùs quàm Luterica. Ait quoq; eum suam doctrinã ad finem vsq; constantèr, veriùs pertinacitèr diceret, professum. Sed idemipse paulò antè ferre non potuit cruris lapide quassati dolorem, vt hîc quoquè probabile sit Sleidanum more suo plus tribuisse hæretico, q̃ habuerit rei veritas: quanquàm etiamsi vera sint quæ scribit Sleidanus, non solùm nihil faciunt pro Brulio, sed etiàm lõgè deteriorẽ eius causam reddunt, quòd in tetris erroribus obstinatione satanica perire maluerit, quàm redire ad sanitatẽ. Nec est quòd isti suos nobis obtrudant martyres, cùm certum sit extra Ecclesię Catholicę vnitatem nullum esse verũ martyrium, sed quantumcunq; atrocia perferantur supplicia, ea nõ modò nullã mereri martyrij laudẽ, sed maiorũ etiàm apud inferos in omnẽ æternitatẽ luendarũ pœnarũ & causam esse & initiũ. Nam ipsa ꝑtinacia immane crimẽ est & prorsùs inexpiabile.

Flammis exuritur.

ANno 1545. Tigurini Apologiam edunt contra Luteri confessionẽ, Latina & Germanica lingua, qua inter cętera etiàm ad crimen hęresis, quod illis

Tigurini cõtra Luterũ.

illis Luterus intulerat,& ad alia conuicia acritèr respondét,frustrà dehortante Bucero, qui arte Bucerana sequestrũ se nõ semèl obtulit:sed Tigurini intricatum & ꝑpterea fallax loquédi hominis genus sibi ferendũ minimè putârunt. Vtinàm Coloniensis Archiep.Hermãnus tã sibi cauisset ab illa vulpecula.

Luterus,nè planè obmutesceret,Theses suas edit cõtra Theologos Louanienses,valdè q̃dẽ superbè & arrogantèr scriptas:Sed in illis ipsis egregiè mordet Sacramẽtarios. Nam Thesis 15.sic habet:In Eucharistiæ Sacramento venerabili & adorabili, est & exhibetur & sumitur verè & re ipsa corpus & sanguis Christi,tam à dignis,q̃ indignis. Et Thesi 27.Hęreticos, inquit, seriò censemus, & alienos ab Ecclesia Dei esse Zuinglianos & omnes Sacramentarios,qui negant corpus & sanguinẽ Christi,ore carnali sumi in venerabili Eucharistia &c. Sic Luterus,vt se vlcisceretur de Tigurinis:qui in scripto cuius antè meminimus,inter alia hoc pręclarũ de illo tulerant testimoniũ: *Prophetæ & Apostoli,* inquiunt, *Dei gloriæ,nõ priuato honori, nõ suæ pertinaciæ & superbiæ studebãt,sed peccatorum salutem quærebant vnicè. Luterus autem sua quærit,pertinax est,insolentia nimia effertur, & cõfestim satanæ tradit,* (tali scilicet Pontifice digni estis, qui Romani Põtificis iugum excussistis.) *quotquot illius sententiæ non ilicò subscribere velint: & in omnibus correptionibus suis plurimùm maligni spiritûs, quàm minimùm verò amici & paterni ingenij deprahenditur &c.* Obitèr hìc obseruãdum venit Sleidanũ nõ solùm mentionem facere Thesium Luteri cõtra Louanienses, sed quædã etiàm indè assuere suæ historiæ, sed interìm astutè reticere,quę in ijsdẽ Thesibus habent contra Zuinglianos. O candorẽ verè Euangelicũ. Sed hæc imprudens lector nõ aduertit,& Sleidanus per fraudem voto potitur suo,q̃d nõ est aliud,nisì vt lectori imponat. Addit verò, & Parisienses & Louanienses

Luterus cõtra Sacramentarios.

Tigurinorũ de Lutero sententia.

Theologos nuda axiomata proponere, scilicèt hæreticis, locum nullũ è sacris literis adducere, & magistratum ad animaduersionem inflammare. Sic nimirùm visum est Sleidano scribere, cùm tot extent libri illorum Theologorum, scripturæ diuinæ sententijs muniti, contra istos nouatores, vt meritò Sleidanũ sui pudere debeat. Et certè mallent Theologi resipiscere hæreticos, quàm puniri.

Luteranorũ de Tigurinis sententia. Luterani contrà accusant Tigurinos, quòd Luterum acerbè & cõtumeliosè sint insectati, cui tum ob multos pro Ecclesia susceptos labores, tum ob senium parcendum fuerit. Tigurini illis respondẽt, *Tigurini respondent.* maiorem veritatis, quàm Luteri, habendã fuisse rationem &c. Ità isti Euangelici fratres mutuis sese encomijs celebrant. Sunt autem inter illos qui scribant, Papistas illorum acerbis dissidijs magnoperè lætatos fuisse. Scilicèt delectat Catholicos, quos illi Papistas per cõtemptum vocant, tot animarum myriades istorum seditiosis & contentiosis dogmatis in dies rapi in Tartara, & Christianum orbem odiorum inexpiabilium flammis, quas isti suis concionibus & scriptis excitant, Turcis plaudentibus & rei benè gerendæ occasionem expectantibus, dæmonibus quoquè nouas sempèr faces admouentibus, cõflagrare. Quis verò tam saxeo sit pectore, vt vel vnius animæ mortem sempiternam, in illa æstuantissima gehennæ fornace sinè vllo fine perferẽdam, hilari ferat animo? Si tamen hæc sectariorum dissidia delectant Catholicos, idcircò delectant, quòd facilè possent homines, modò vellent, istorum nouorum dogmatistarum aduertere falsitatem, dum adeò inter se pugnant & dissident, cùm de primis nostræ religionis hominibus scriptum sit, Erat credentium cor vnum & anima vna. *Acto. 4.*

Comitia Vuormatiæ. Hoc anno Comitia habita sunt Vuormatię. Nullus ferè Principum ibì adfuit, nisì per legatos. At

Cæsar

Cæsar ipse, licèt tardiùs ob affectam valetudinem, & Ferdinandus rex interfuêre: nihil tamen admodùm constitui potuit propter principum absentiã. Alius igitur Ratisbonæ indictus est Conuentus, in Epiphania Domini anno proximo inchoandus, ad quem principes omnes confluerent, nisi quem aduersa valetudo retineret domi. Porrò in hoc Vuormatiensi conuentu inter alia Protestantium legati palàm testati sunt, se Cõcilium Tridentinum, quod Pontifex rursùs indixerat, pro legitimo non agnoscere. Et ea fuit facilima ratio omnia eius Concilij decreta eleuandi & negligendi. Si sic liceat subditis quibuslibet Principum suorum decreta pro legitimis non agnoscere, nimirùm breuì pulcherrimum habebimus in Repub. rerum ordinem & tranquillitatem. Sed hæc ab Ecclesiastis suis Protestantium ordines hauserant. Verùm hoc illius amplissimæ Synodi authoritati nihil penitùs ponderis detraxit. Atque ità videre licuit, q̃ ex animo tot superioribus comitijs suis magistratibus illi ecclesiastę suasissent, vt Oecumenicam Synodum peterent. Erant res exulceratæ valdè in Germania, & sensìm via patefieri cœpit ad bellum Protestantium contrà Cæsarem, de quo posteà dicemus. Quanuìs autem iam sæpè tentatum esset, si qua posset conciliandæ religionis ratio doctorum virorum vtriusq; partis colloquijs inueniri, nec quicquam tamen successisset, at nihilo minùs Cæsar, qui pacis constituendæ & religionis componendæ esset cupidissimus, hoc cõuentu in id rursùs consensit, licèt Catholicis ordinibus non assentientibus, vt in proximo Ratisbonensi conuentu vtriusq; partis docti viri ad colloquium euocarentur.

Protestãtes respuunt Conc lium Tridentinũ.

Luterus hoc anno scriptum edidit contra Pontificatum Romanum, à satana cõstitutum. ea est enim præclari operis inscriptio. Et vt omnes cordati vi-

Luterus cõtra Põtificatũ Romanũ.

deant totum hominis pectus, libro picturam præfixit eiusmodi: Sedet in sublimi cathedra Pontifex, iunctis & ꝓtensis manibus, ornatu solenni, sed auribus asininis: circa cum plurimi sunt dæmones varijs figuris, quorum alij capiti eius imponũt diadema triplex, oleto fastigiatum: alij funibus eum demittunt in medium infernum, horribili specie subiectum: alij titiones & ligna cõportant: alij tãquàm officiosi, pedes ei subleuant, vt rectè molliterq; descendat. Hæc nulla indigent confutatione, quia per se produnt pect⁹ omni spurcitie & turpitudine inquinatissimũ: quod qui nõ vident, illis nemo possit peiùs precari, quàm vt in hac cæcitate permaneant.

Pictura Lutero digna.

Nec hoc præclaro facinore contentus, alterã quoquè nõ tam in Põtificis, quàm suũ & suorũ dedecus emisit picturam: Pontifex sui insidet ornatus amplæ & mammosæ, quam calcaribus fodit: dextræ digitis duobus, pollici proximis, de more protensis benedicit ijs, qui fortè veniũt obuiàm: sinistra tenet oletum recens atq; fumans, &c. Id quidem notatu dignum est, in Luteri & totius gregis eius apostatarũ Monachorũ scriptis nihil ferè crebriùs malo dęmone & stercore nominari: vt intelligat prudẽs lector, eos se totos cacodæmoni & spurcissimæ Veneri deuouisse. Et tales, tã impuri homines, non alio quàm vel ipsius Christi Apostolorum loco habentur. O horrendam nimìs Dei iram. Sleidanus harũ picturarum in suis Cõmentarijs libentèr meminit, & nõ modò non reprehendit, licèt id plerosq; fecisse scribat, sed etiàm nititur nobis ex Lutero prophetam efficere. Sic olìm Manichæi impurissimum nebulonem illum Manetem, authorẽ sectæ ipsorum, non alium volebant esse, q̃ ipsum Spiritum sanctum. Sed veniet ille dies, quandò æquissimus iudex Christus verã feret sententiã, & tunc apparebit, q̃ nihil ꝓfuerit Lutero Sleidanus, vanissimus ipsius encomiastes.

Huius

Huius anni mense Iunio Cæsar Clerum & Academiam Coloniensem in suum patrociniū recipit, & Episcopum intra tricesimū diem ad se venire & accusationibus respondere iubet. Facit idem Paulus Pontifex mense Iulio, intra sexagesimū diem illum citans.

Citatur Episcopus Coloniens.

Per hoc ferè tempus Cęsari ex Hispanijs lætus affertur nuncius de Carolo Philippi regis Hispaniarū filio, tum recèns nato: sed paulò pòst eam lætitiam nónihil perturbauit obitus nurûs Cæsaris, vt nihil est in rebus hominum omni ex parte beatum.

Carolus Philippo nascitur.

Hoc quoquè tẽpore Henricus Brunsuicẽsis Princeps, à Protestantibus è sua ditione iampridèm eiectus, conscripto milite sua recuperare instituit. At Protestãtes viribus illo lõgè superiores, breuì multo maiores copias cõscribunt, & eum vnà cum Carolo filio in suam potestatem redigunt. Cæsar vbì id comperit, scribit Lantgrauio, vt ea victoria moderatè vtatur, & captiuos Principes more principū liberalitèr habeat.

Dux Henricus cum filio capitur.

Cæsar hoc anno in Comitijs Vuormatiensibus, cùm Protestantes in bellum Turcicum nihil collaturi viderentur, nisì impetrâssent de cõcilio & Cameræ iudicio quæ vellẽt, Gerardum Veltuuichum, multa eruditione & linguarum insigni peritia præditum, ad Turcam misit paciscendarum induciarum nomine.

Obijt huius anni mẽse Septemb. vel circitèr Carolus, Francisci Galliarum regis filius, quem Cæsar vel generum, vel affinem habiturus videbatur. Fuit is iuuenis ętate florenti, & maximę spei, plerisq; etiàm non mediocritèr charus: sed vt suo exemplo albæ gallinę filios ad contemnenda fortunæ ludibria excitaret, in ipso iuuẽtutis flore repẽtè sublatus est.

Carolus Francisci filius moritur.

Luterus postquàm cognouit Henricum Brunsuicensem principem captum teneri à Lãtgrauio, scri-

ptum

ptum euulgat ad Electoré Saxonię & Lantgrauiū, quo illos dehortatur, nè captiuum dimittant. Ait eum à Deo castigatū, nec posse absolui, nisi veram agat pœnitentiam & ritè satisfaciat. Hoc loco aliqd valet pœnitentia & satisfactio, quam adeò irrident isti Euangelici. Multa alia in eo libello habet, quibus se egregiè ridendum propinat omnibus cordatis: sed superfluò hîc commemorantur, quòd mundus iste videtur velle in errores induci, & sua perditione lętari. Sleidanus, vt antè dixi, etiàm prophetiæ spiritum tribuit Lutero, licèt homo Sacramentarius, à Lutero in re sacramentaria non parùm dissenserit. Et quídni propheta vocetur Luterus, qui etiàm tertius Elias à suis dictus est? Habent etiàm Turcę magnum prophetam suum Mahometh.

Luterus nō vult dimitti Brunswicensem.

NNO 1546. Protestantes cōuentus egêre Francofurti mése Ianuario. Deliberatum ibi est de concilio Tridentino, de prorogando fœdere, de sumptibus belli Brunsuicensis, de non deserendo Coloniensi Archiepiscopo, qui contra Pontificis & Cęsaris mandatum religionem mutârat. Eius legati in hoc cōuentu questi sunt de iniurijs Cleri, vt ipsi dicebant, & de citationibus atque mandatis Pontificis & Cęsaris. Eò iam res in Germania reciderat, vt de summis Magistratibus liceret querelas deferre ad paucos Imperij principes, qui etiàm dicerent se non defuturos Coloniensi Archiepiscopo, si qua vis ei fieret.

Conuentus Protestantium Francofurti.

Hoc tempore in Palatinatu Rheni Luterismus introducitur, & Protestantes missa legatione, tam egregij facinoris nomine Principi Palatino gratulantur. Putabant eñ Euangelij lucem in eas regiones inuehi, in quas Luteri Euangelium plusquàm

Luterismus in Palatinatu.

Cimme-

Cimmerias tenebras inuexisset. Hodiè in Palatinatu illo regnat Caluinismus, omnes etiàm crucifixi imagines deijciunt, vt nulla sit tanti beneficij apud homines, prçsertìm rudes, memoria. Si Romanus Pontifex hoc faceret, omnes eum vocarent Antichristum: nunc quandò Caluinus iubet, Euangeliũ Christi est. Et certè Antichristus ex locis omnibus Christi Dei memoriã abolere conabitur: Caluinus & eius symmystę magna eum tanti laboris parte leuant. Sed benè habet, quòd multò plures interìm apud barbaras noui orbis & aliarum regionum nationes eriguntur imagines, quàm in Germania, & vicinis locis nouis dogmatibus infectis destruãtur. *Posteà Caluinismus.*

Huius anni mense Ianuario demùm inchoatũ est Colloquium Ratisbonense. Melanchthon diù frustrà expectatus est. Tandèm in eius locum submittitur Georgius Maior. Ad 27. diem Ianuarij factum est sacrificium de Spiritusancto, & mox agi cœptũ in curia Ratisbonensi. Iam antè dixi, Ordines Catholicos ob inchoatum Tridenti Concilium noluisse hoc Colloquium approbare: sed Cæsar vidés Protestantes Concilium Tridentinum prorsùs reijcere, nè qua in parte paci conciliandę defuisse videretur, permisit haberi colloquium, non tamen in aliquod Tridentinæ Synodi prçiudicium, ad quam sciebat religionis negocium necessariò reijci oportere, sed vt paci publicæ consuleret. Præsides colloquij fuêre Mauritius Eystetensis Episcopus, & Fridericus comes Furstenbergicus. Collocutores & auditores Catholici, octo: totidem Protestantium. Catholici primi adfuêre. In ipsius actionis initio diù laboratum est de colloquendi ratione. Volebant enim Protestantes collocutores dicta vtriusq; partis omnia in scripta referri: quod cùm esset longè molestissimum, & negocio suscepto cumprimìs importunum, tamen coacti sunt Catholici morosis homi- *Colloquium Ratisbonense.* *Præsides Colloquij.* *Collocutores.*

hominibus morem gerere, & multi temporis iacturam facere, nè aduersariorum calumniæ paterent, tanquàm qui causę diffiderent. Hoc enim in vulgus sparserunt de Catholicis, cùm ipsi potiùs, vt cordatus quisq; facilè animaduertit, hac scribēdi importunitate diuerticula quærerēt, tempusq́; omne nullo fructu extraherēt. Quinto demùm Februarij die colloquium à Maluenda Catholico Theologo inchoatum est, qui inter cætera, suo & sociorum Catholicorum nomine testatus est, si quid ab ipsis in hoc cōgressu fortasšis dictū fuerit, quod sacris scripturis, aut Apostolicis traditionibus, aut Ecclesiæ Catholicæ decretis aduersetur, id se pro irrito & non dicto velle haberi: deindè, vt quæ inter partes cōuenta fortassè vel cōstituta fuerint, ea non aliter valeant, quàm in cōgressu familiari, nec vllā vim habeant definitionis, aut placiti, aut determinationis. Hoc quidē sapientèr Catholici, nè Synodo Tridentinę piudicâsse viderētur. Protulit deindè Maluenda Confessionē Augustanam, Cęsari anno 1530. Augustæ exhibitam, cum eius Apologia, cuius vtriusq; architectus fuerat Melanchthon: percontatusq́ue est ex Protestantibus, num in eius sententia permanerent, scripta verò alia quęcunq;, etiàm sua ipsorū, illi contraria damnarent. Bucerus, qui primas apud Protestātes obtinebat, primò quidē hîc hęrere cœpit, sed demùm respōdet, se damnare scripta cōtraria, ꝓprio se ense iugulans, & suos paritèr symmystas damnans, qui ab ea Confessione in plerisq; vsqueadeò defecerunt, vt hoc nomine inter se Luteri discipuli hodiè mirū in modū tumultuentur. Longum esset om̄ia huius Colloquij acta referre. Apparebat facilè in Bucero & eius socijs quędā animorū acerbitas & amaritudo, quę identidèm verbis exprimebatur & moribus: cùm Catholici se vbiquè placidos & commodos exhiberent, ac propemodùm

Inchoatur Colloquiū.

Bucerus se & suos damnat.

vltrà quàm oporteret,morosis hominibus in agendi ratione concederent. Multis enim modis hoc captabat Bucerus cum suis,vt occasionem haberent à Colloquio discedẽdi: sed ità,vt eius intermissi culpa omnis in Catholicis hęrere videretur. Vicesimo-primo die Februarij Maluẽda extemporali disputatione ad eas absurditates adegit Bucerum, vt in illo tot doctorũ virorũ consessu nó puduerit eũ affirmare, Eum qui mortali peccato tenetur, fidem Catholicam amittere, non credere DEVM trinum & vnum esse, neq; Christũ esse filiũ Dei, neq; redemptorem humani generis, neq; natum, neq; crucifixum,nec rediuiuum &c. Omnia peccata esse incredulitatis, nullum imbecillitatis vel ignorantiæ, sed omnia ex malitia & contra cõscientiam committi. Eò enim impudentiæ adigit id genus homines obstinata animi elatio, vt mâlint quãtunuìs impias & absurdas opiniones pertinacitèr tueri, quàm se victos videri. Et interìm spargebatur longè lateq; rumor,idque contra fidem secreti, Catholicos victos à Protestantibus, & Maluendam à Bucero in summas adactũ angustias. Quid facias hoc hominũ genere? Nimirùm ab ijs nobis expectandũ est studium Ecclesiæ reformandæ,& hominum saluti consulendi,quos adeò nullius pudet mendacij & calumniæ.

Buceri absurdißimæ aßertiones.

Rumor cõmentitius.

Vicesimaquinta Februarij venerũt literæ à Cæsare,quibus Colloquij habẽdi forma pręscribebatur: (volebant eñ pręsides certiùs cognoscere eius hac in re voluntatẽ) Bucerus cum suis eam formam nó ꝓbauit. Deniquè,nè sim longior,ex multis verborum ambagibus aliud nihil intelligi potuit, quàm eos Cæsareæ Maiestati ità obtemperaturos esse, si omnia quæ vellent, ipsi statuerent de Colloquio, & Cęsari etiàm atque Catholicis leges ferrent. Nec adduci potuerunt,vt Cæsaris voluntati morem gererent, ea, quam diximus, forma amplectenda: sed

non

non diù pòst ità se clanculò subduxerunt, ac propemodùm ex oppido eiecerunt, vt nō tam profectionem quàm fugam adornâsse viderentur, magno quidem Præsidum dolore, quibus iam Iulius Pflug Numburgensis antistes, ex volūtate Cęsaris adiunctus erat, qui indignitate moti, illos quidem retinere conati sunt, sed frustrà: Porrò scripto edito Præsides ijdem satìs declarârunt per ipsos minimè stetisse, quò minùs & Cæsaris & Ordinum Imperij expectationi satisfieret, cùm præsertìm ipsorum Protestantium Collocutorum consensu ad Imperatorem scripsissent, & eius responsum in dies expectarent. Ità demùm etiàm hac vice res ipsa probauit, non esse in eiusmodi Colloquijs expeditam & certam pacis componendæ rationem, maximè cùm religionis negocium omninò maturiori & augustiori deliberatione tractandum sit, nec in paucorum hominum priuato tractatu ponēdum: tum quoque ea sit sectariorum peruicacia, vt vinci quidem facilè possint, sed nec victi vnquàm cedere velint, nec victi videri.

Euāgelici è colloquio se subducūt.

Intereà Tridenti patres Cōcilium inchoant. Legatos eò miserat Pontifex Iohannem Mariā Montanum, Marcellum Ceruinum, & Reginaldum Polū Cardinales: sed cùm rari aduenirent, aliquandiù parùm admodùm constitui potuit.

Concilium Tridenti inchoatur.

Tristissimum autem sub ipso Ratisbonensi Colloquio ad Protestātes nuncium allatum est de obitu sanctissimi patris sui Luteri. Is litis cuiusdam cōponendæ causa ab illustribus Mansfeldensibus comitibus Islebiū, quæ fuit illi patria, honorificè euocatus, eò venit cum magna pompa, tribus stipatus filijs, ex præclaro monachi & monachæ concubitu procreatis. Obuiàm illi missi sunt 113. equites honoris causa. Itaq; die 17. Februarij, cùm lautè & splēdidè cœnatus esset, & facetijs suo more hilaritèr lusisset,

Obitus Luteri.

uisset, eadem nocte sublatus est è medio. Eius obitus non eodem modo à Catholicis & Euágelicis id tẽporis referebatur. Ionas Cocus, qui se Iustum Ionã vocat, eius morti interfuit, sed ità eam describit, vt apud cordatos maiori cum contumelia quàm laude affecisse videatur. Inter alia scribit eum ipsi Ionæ & Cælio & alijs circunstãtibus dixisse, Orate pro Domino nostro Deo, & eius Euangelio, vt ei benè succedat, quia Cócilium Tridenti & abominabilis Papa grauitèr ei aduersantur. Hæc fuit egregia morituri hominis pœnitentia. Sed cur tantoperè metuebat Domino Deo, & suo potiùs quàm Dei Euãgelio, cùm prophetare non dubitârit, *Ridicula Luteri oratio.*

Pestis eram viuus, moriens tua mors ero Papa?

Quid verò dictura est posteritas, cùm hæc legerit? Hoccine est, ad illud tremendum Christi tribunal sese præparare? Scilicet moriente Lutero Pontifex mortuus est. Eius quoquè precationem supremam recitant in hæc verba: *Pater mi cælestis, Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Deus totius consolationis, gratias tibi ago, quòd mihi dilectum filium tuum Christum reuelâsti: in quem credo, quem prædicaui & confeßus sum, quem amaui & laudaui: quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, persequuntur & blasphemant.* Et sic ille mortuus est. O verè mortem expauescẽdam & horrendam, ità obstinato in Pontificem & Catholicos odio exhalare spiritum, atq; sic proficisci ad illum æquissimum iudicem. Quàm verò immanis illa calumnia est, quòd ait Pontificem, quem vocat abominabilem, & impios omnes, quo nomine vult Catholicos intelligi, vituperare, persequi & blasphemare Christum? O si miser ille seipsum cognouisset, certè illa extrema hora palàm fassus esset se longè omnium atrocissimè & immanissimè vituperâsse, persecutum esse, & blasphemâsse Christũ, cui vnus ipse suis impijs dogmatis tot abstulit animas, *Precatio suprema Luteri.*

vt ſinè horrore & ſtupore nec dici queat. Et tamen dicit ſe amâſſe & laudâſſe CHRISTVM. Hoc ergò erat de tanta impietate non ſolùm nihil angi animo, ſed gloriari etiàm. Cadauer eius ſtanneo incluſum loculo, cum multa equitum & peditum turba & pompa ingenti Vuittenbargam non ſinè multorum lachrymis perductum eſt. Ille quidem ſic mortuus eſt, ſed poſt ſe in multis Europæ ampliſſimis regnis & prouincijs ſupremam ferè reliquit vaſtitatem, religione miſerabilitèr confuſa & perturbata, innumeris euerſis Eccleſijs, deſtructis monaſterijs, omnibus pijs abrogatis cæremonijs & ritibus Eccleſiaſticis, ſacramentis horrendum in modū profligatis, vt ad Mahometanam cōſtituendam impietatem parùm aut nihil supereſſe videatur: & certè quibuſdam in locis, vbì eius regnat euangelium, homines in atheiſmum atque etiàm ethniciſmum ferè prolabuntur. Eos nobis fructus affatìm produxit miſer ille, & mortalium omnium longè infeliciſſimus, qui vtinàm nūquàm natus fuiſſet, aut certè ſolus perijſſet. Nullum quidem vnquàm miraculum edidit, quāquàm miracula omnia facilè vincit, quòd monachus apoſtata, inceſto monachæ concubitu totiès pollutus, tot iam olìm ante mille annos damnatarum hæreſum inſtaurator, tot flagitijs coopertus, homo importuniſſimus, audaciſſimus, maledicentiſſimus, qui nulli omninò parceret, oīa ſursùm deorsùm miſceret, tantam ſibi apud cæcos & miſeros mortales exiſtimationem conciliare potuit, vt non alio quàm apoſtoli & tertij Eliæ loco haberetur. Conatus eſt quidem aliquandò dæmonem expellere, ſed fruſtrà. Id in Lectoris gratiā huc breuitèr adſcribam. Anno 1545. puella quædam dæmoniaca è Miſnia adducta eſt Vuittenbergam ad Luterum, ceu tertium Eliam, ea ſpe, quòd Luterus dæmonem eſſet eiecturus. Ille quidem, vtpotè malè ſibi

Miraculum Luteri inſigne.

Luterus dæmonem vult expellere ſed fruſtrà.

sibi conscius, principiò valdè se difficilem præbuit, tamē tandèm iussit puellam in sacrarium parochianæ Ecclesiæ introduci. Ibì suis quibusdam Lutericis exorcismis adiurat dæmonem, sed dæmon eius exorcismos irridet. Tum verò Luterus mirè angi, discruciari, & è sacrarij ostio se velle proripere. At malus dæmon adeò obstruxit ostium, vt neque foris, neque intùs reserari potuerit. Ea res etiàm in maiores illum miserum angustias adduxit, iamque per fenestras erumpere conabatur, sed conatus eius cancelli ferrei retardabant. Deniquè securi ferrea per cancellos immissa ostium perfringi oportuit, vt Lutero pateret exitus. Faxit Dominus Deus noster, vt ad sanitatem redeant, qui eius hominis, nulla vitæ sanctimonia, nulla miraculorum efficacia suffulti, infaustum Euangelium magno totius Europæ malo complexi sunt.

Nôrunt omnes, quàm ille infelix atrocitèr oppugnârit peregrinationes religionis causa susceptas, & inuocationem Sanctorum, adeò vt etiàm Virginem matrem nōn plùs sibi præstare posse precibus suis, quàm quempiam vicinum suum, dicere non dubitârit. At multò rectiùs fecissent, qui puellam hanc ad eum adduxerunt, si pro ea beatissimæ Virginis MARIAE suffragia apud Deum implorâssent, quam certum est hodieque multa præstare beneficia ipsam piè inuocantibus. Et vt pietas confirmetur, atque impietas pudefiat, adscribam hîc nonnulla ex Thoma Moro, qui aliquandò fuit Angliæ Cancellarius, Vir incomparabili ingenio, magna doctrina, & tandèm celebri martyrio illustris: sed adscribam verbis meis. Nam ille quidem hæc Anglicè scripsit, quæ alius Vir Doctus posteà reddidit Latinè. Ait se *Dialog. li. 1. cap. 16.* nonnulla posse suæ ætatis commemorare miracula, quæ ad imagines, quas solent homines pij

etiàm peregrè inuisere, edita sint, tam ab omni suspicione aliena, tamque amplis fulta testimonijs, vt qui ea velit reuocare in dubium, is non multùm ab insania abesse videri queat. Interìm vnum recitat admodùm illustre, quod ante paucos annos in cuiusdam viri nobilis Rogeri Vuentunorthi aliquot proles declaratum sit diuinitùs, præcipuè autem in vnam ex filiabus eius, annorum non ampliùs duodecim, quam malus dæmon inuaserat, & multis modis diuexârat. Erat illa iam mentis inops, deliransq; procacitèr & petulantèr in Deũ ipsum incurrebat, execrabaturq; res quasq; precibus sacratas, & quod mirum est, facilè etiàm nullo indicante à non consecratis illas internoscebat. Fiebant hæc proculdubiò illo efficiente, qui puellam occupabat. Interìm verò tum sua voluntate, tum diuina admonitione permota est, vt ad S. Mariæ Ippisuuitchij (est hoc Angliæ oppidum) accederet. In illo autem itinere quæ id temporis alibì dicerẽtur & fierent, citra mẽdacium edicere potuit, multaq; rapta in ecstasin rara & sublimia promebat, licèt ipsa eorum rudis esset & imperita, vt etiàm viri doctissimi non mediocritèr admirarentur talia ab illa dici posse. Vbì porrò ad locum ventum est, erat ibì imago beatissimę virginis Mariæ. Coram ea dum illa puella sistitur, aderant perplures splendidi ac nobiles viri, & eccè ab illo tetro spiritu horrendum in modum dilaniatur, facies & oculi terribilem in speciem transformantur, os contorquetur & distenditur, oculi in maxillas prominẽt, vt sinè horrore nemo eam posset intueri. Aderant & aliæ personę, in quas permittente Deo improbus satan mirabilitèr sæuiebat. Atquì mox omnes illæ vnà cum puella perfectæ sunt redditæ sanitati. Huic tanto spectaculo aderant parentes puellæ, homines & ordinis amplissimi, nempè equestris, & rebus locupletes: aderant & alij per-
multi

multi magnæ dignitatis, prudentiæ & experientiæ. Aberat verò omnis fingendi vel ratio vel ſuſpicio, tum quòd puella tenera eſſet ætate, tum quòd rei ipſius immanitas & horrenda ſpecies omnem excluderet ſimulationem. Cernens autem puella ſe liberatam, licèt pater obluctaretur, mundo huic ilicò nuncium remiſit, & in cœnobio benè inſtituto ſanctarum virginum religionem profeſſa monaſticam, piè & ſanctè vixit. Hæc ferè Morus, cuius tanta eſt authoritas & integritas, vt bona fide rem totam ab eo relatã eſſe nemo niſi improbus dubitare queat. Luterus proculdubiò cum ſuo grege hîc exclamaret rem eſſe commentitiam, quemadmodùm Brentius non veretur ſcribere, quòd Iulianus apoſtata in magno poſitus metu, nè à dæmonibus diſcerperetur, licèt iam Chriſti religionem abiurâſſet, tamen crucis expreſſo ſigno illos à ſe fugârit, id non factũ crucis ſigno, ſed dæmonis ſimulatione ad confirmandam ſuperſtitionem & magiam: nec enim magìs ad pietatẽ facere digitis crucem formare, quàm ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris: quæ ſunt verba digna tali viro, qualis eſt Brentius, hoc eſt, impuro hæretico. Sed nos iſtorum hominum verbis prorsùs nihil moueri debemus, præſertìm cùm huius rei tot illuſtres fuerint ſpectatores, & teſtes omni exceptione maiores. Mihi hoc miraculum cõmodè hoc loco inſeri videtur, vt Catholicus lector videat non deeſſe hodieq; miraculorum etiàm inſignium editionem in Eccleſia Catholica: porrò de iſtis prodigioſis noui Euangelij buccinatoribus rectè dici poſſe, eos nec claudicantem canem, nec cæcutientẽ equum vnquàm curare potuiſſe: quãquàm vt miſeri homines intelligerent, quale portentum in infauſtis Luteri dogmatis complectendis ſequerentur, memorabili id portento præpotens Deus teſtatum voluit efficere, quandò biennio poſt illud

Brentius cõtra Petrum Sotum.

Vuormatiæ à Carolo V. & imperij ordinibus contra Luterum promulgatum edictum, ad fines Vuittembergæ vitulum caluo capite & cucullatum, stupendo illo quidem, sed cumprimis accommodato ostento vacca peperit. Fertur autem Luterus etiàm mortuum quandoquè quibusdam immurmurationibus excitare voluisse, Vilhelmum illum Nesenum in Albi submersum, sed accidit illi quod Persius ait: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Conuentus aurei velleris. Hoc anno Carolus Cæsar Traiecti habuit Conuentus aurei velleris, & Italiæ, Hispaniæ, Germanię, Flandriæ principum aliquot noua electiõe illud auxit sodalitium. Indè Ratisbonam ad Comitia iturus cùm Traiectũ superius venisset, Legati aliquot Principum & ciuitatum Germanię occurrunt, vt certiùs cognoscerent de fama, qua iam vulgatum erat, Cæsarem militem cõscribere. Sed eodem quoquè tempore rumor erat, Protestãtes nescio quid moliri in Cęsarem, sua habere conuenticula, & id genus alia, quæ non immeritò Cæsarem ad arma paranda mouere potuissent. Vbì autẽ viderunt legati, Cæsarem nullum circa se inusitatum habere militum præsidium, meliùs sperare cœperunt, itaque discedunt. Erant cum Cæsare custodiæ causa equites cataphracti quingẽti. Vbì Spiram venit, Palatinus cum vxore Cæsaris nepte eum adijt, venit etiàm eò Lantgrauius Hessiæ: atq; vterque non diù post discessit, quòd Cæsar non vsquequaquè votis illorum respõdere videretur.

Ferdinãdus duas elocat filias. Dum Ratisbonæ Comitia aguntur, quò iam Cęsar peruenerat, Ferdinandus rex duas filias suas elocat, Annam Alberto Bauariæ, Mariã Guilelmo Cliuensium Principi. Interim Cæsar ad se tribunos & centuriones aliquot clàm euocat Ratisbonam, neq; id latuit Protestantes, qui omnia accuratissimè explorarent. Itaq; Cæsarem adeunt, scire cupiunt, cui

bellum

bellum facturus sit, se quidem paratos imperata facere. Cæsar nõ negat aliquot se cohortes cõscribere in quosdã refractarios & rebelles, quos edomare constituerit: qui ipsi auxilio sint, illis se benignũ & clementem dominum fore, cæteros non alio quàm hostium loco habiturum. His auditis, Legati domum proficiscuntur. Hoc belli Germanici inter alia quoddam fuit initium: Cæsar diù multa dissimulârat, sed pactis cũ Turca inducijs, pace quoquè cum Gallo & Anglo confecta, non putauit sibi vlteriùs dissimulandum, præsertìm cùm vir prudétissimus non ignorâsse videatur, quid pleriq; moliréntur. Erant per id tempus Luteranorum siue Protestantium magnæ vires, porrò Cęsaris exiguę copię, & magna gerendi belli in ipso initio impedimenta ac difficultates, p̃sertìm quòd Cæsaris cõsilia etiàm ab amicis ad hostes perferri dicerentur. Augustani omnium primi ad arma concurrunt, ea tamen moderatione, vt Cæsareanos vrbe non arceant, quô minùs ad bellum necessaria comparare queant. Venerunt autem ad Cæsarem Germanorum peditum cohortes quinquaginta: ex Pannonia Hispanorum duo millia expectabantur & octingenti, è Gallia Cisalpina eiusdé gentis tria millia. Equitum ad nouem millia conscribi iussa sunt, sed locis valdè diuersis, quod Cæsari magno incommodo fuit. Protestantes interìm ex Augusta & Vlma & ditione Vuirtenbergica Clusam properant, vt Italos à Pontifice missos excludant. His Protestantium copijs prętrat Sebastianus Schertelus vir militaris. Itaque Clusa arx munitissima deditione capta est. sunt qui proditione factum putent. Indè Oenipontem petunt, sed nihil efficiunt. Abeunt igitur, præsidio imposito Clusæ & Fiessę, quę duæ omninò vię erãt quibus ex Italia in Germaniam veniretur. Si Schertelus cum suis copijs rectà petijsset Ratisbonam, ubi

Copiæ Cæsaris.

Protestãtes obtinent Clusam.

Item Fiessam.

vbi Cæsar tum erat, rebus omnibus imparatissimis, meliùs suorum rebus consuluisset. Sed eo consilio DEVS illos tum priuauit. Fuit hic primus illorum error.

Primus error Protestantium.

Dum hęc geruntur, Saxo & Hessus scribunt Cæsari literas, quibus se testantur in officio permansuros, aut si quas iniurias intulerint, de illis velle satisfacere, si lege agere sinantur. Cæsar illis nihil respōdit, quippe qui sciret eorum exercitum omnem in vnum locum conduci. Nec diù pòst omnes eorum copiæ Danouertum cum Saxone & Lātgrauio peruenêre. Erant peditum ad octoginta, equitum ad decem millia: porrò tormenta bellica 130. Cæsar tum admodùm immunitus fuit. Atque hîc quoquè summam rei benè gerendæ occasionem Protestantes amisêre, dum non vident, quàm facilè Cæsarem vel è tota Germania excludere potuissent, si cum omnibus copijs rectà Ratisbonam contendissent. Non est igitur dubium, quin à Cęsare steterit DEVS. Et hic eorum secundus est error.

Copiæ ingẽtes Protestantium.

Secundus error.

Interìm Ferdinandus rex Pragam peruenit, cum Mauritio Saxone acturus de bello in Electorem Saxoniæ concitando. Fuerant Mauritio cum Electore cōtinentes inimicitię, sed eæ pauloantè sopitæ erāt. At postquàm Cæsar proscripsit Electorem Saxonię & Lantgrauium, Mauritius inimicitias repetit, & cum Ferdinando rege cōiunctus, Saxonis ditiones vastare instituit. Porrò verò Saxo & Lantgrauius puerum cum æneatore ad Cęsarem in castra mittūt, qui epistolam perferunt ad teli amentum deligatā. Hic vetus Germanorum mos est belli denunciandi. Videbantur illi digni esse supplicio, sed incolumes dimissi sunt cum tabulis proscriptionis, nullis præthereà literis alijs additis. Cæsar quidem eorum epistolam nec inspicere voluit. Sub idem tempus veniunt ad Cæsarem à Pontifice peditum circitèr decem

Protestātes bellū denūciāt Cæsari.

Copiæ auxiliares Pontificis.

decem millia, equites leuioris armaturæ ſeptingenti. His alij ducenti equites à Coſmo Medice Florentino Principe, & centum à Ferrarienſi duce miſſi acceſſerunt. Venerunt & Hiſpani, præſtanti virtute & veterani omnes. Erant iam cum Cæſare 16. millia Germanorum peditum, Italorum decem, Hiſpanorum circitèr octo, equites haſtati mille ſexcenti: & præter hos alij, ità vt in ſumma eſſent bìs mille cataphracti, & mille leuioris armaturæ, omnes verò copiæ præſertìm peditum, longè ſelectiſſimę: nec tamẽ aderant, quæ in Belgio à Burano conſcribebantur. Cum hoc exercitu & trigintaſex tormentis æneis Cęſar ad hoſtem contendit, qui tum çirca Ingolſtadium ſtatiua habebat. At Saxo cum Lantgrauio Ratisbonam iter intendit prudentèr quidem, ſed ſerò. Cæſar enim mox Ratisbonam ſubſidia equitum & peditum mittit. Itaq; Ingolſtadium Proteſtãtes reuertuntur, quò ſe etiàm Cæſar contulit. Non defuiſſet tum Proteſtantibus occaſio rei benè gerendæ, ſi totis viribus Cæſarem oppugnâſſent, aut illius ad Ingolſtadium iter anteuertiſſent: atquì certè non in multitudine exercitûs, ſed in Numinis fauore certa eſt belli victoria. Igitur Cæſar Ingolſtadiũ præoccupat, & opportuno loco caſtra metatur. Loci natura hæc erat: Siniſtrum latus ripa fluminis & loca paluſtria tuebantur: à tergo quæ erant, oppidum ipſum tuta ab hoſtibus reddebat: à dextra & à fronte, aperta planities, ſed leuitèr faſtigiata. Ab hac vtraque parte Princeps Albanus, quem Cæſar eius belli ſummum Imperatorem eſſe voluit, incredibilĩ celeritate tranſuerſam foſſam & vallum perduxit. Non diù pòſt vtraque & Cæſaris & hoſtium caſtra ea propinquitate inter ſe coniuncta ſunt, vt tormentorum pilis contingi poſſent. Ibì Cæſar equo vectus ſuos obequitabat, nè quicquã pilarum denſos imbres reformidarent adhortans, & vt præſenti

Cæſaris caſtra ad Ingolſtadium.

Cæſar hortatur ſuos.

animo, pristinæ virtutis & secundissimorum prælio-rum memores, hostis impetum ferãt, locum quisq; suum strenuè tueatur. Quę Cæsaris oratio & præsentia dici vix queat, quantum alacritatis & bonæ spei militi attulerit. Atqui hostes ex alia parte horrendum in modum tormenta displodunt, & pilarũ imbribus vallum & acies Cæsareanas complent: sed paucos admodùm, DEO suum Cęsarem euidentissimè protegente, lædunt. Cæsaris agmen sæpissimè traiectum est, atque circa eumipsum tam densę volitabant pilæ, vt in maximo discrimine versaretur.

Cæsaris discrimen.

Accidit quandoquè, vt globus directò in illum eiaculatus, ità propè ad pedes eius decideret, vt præsentissimum illi immineret periculum, si vel leuitèr resultâsset, & non præpotentis Dei iussu eodem loco defossus & immersus hæsisset. Sæuissima illa tormentorum tempestate, quæ octo ampliùs horis cælum commouit & vndas, in ea Cæsaris acie vnus ex stipatoribus peremptus est, equi duo, & signum militare vnum discerptum: nullum aliud grauius damnum datum, singulari pculdubiò beneficio Dei, qui seruat sperantes in se. Fuit autem in Cæsareanis

Constantia Cæsareanorum.

hoc eximiæ constantiæ & inuicti animi haud obscurum argumentum, quòd nullus suum visus est locum deserere, licèt nongẽtis hostium globis terribilitèr eo vno die peterentur. Alio die rursùs ad tormentorum crebriora, quàm priùs, tonitrua hostes redeunt. Cæsar ad suos alacritèr accurrit, eorũ animos mirificè confirmat, contemptis periculis, à quibus plerunquè non longè aberat. Quàm fuerint hostes in displodendis tormentis pertinaces & crebri, vel indè constare potest, quòd præter alios qui

1900. pilæ in castra Cæsaris cõiecta.

vel in castra non inciderint, vel reperiri non potuerint, mille nongenti & ampliùs globi reperti sunt.

Cùm autem Cęsar illorum castris in dies propiùs suas munitiones cõiungeret, multisq; illi quotidiè incom-

incommodis afficerentur, non sinè magno dedecore eo loco decedunt, cùm anteà comminati essent, se Cæsarem breuì è tota Germania exacturos.

Per hoc tẽpus Comes Buranus suas copias, quas Cæsari in Belgio coëgerat, Rhenum mirabili industria ac solertia inuitis hostibus traducit. Ad Francofurtum posteà cum illis leuiori commisso prȩlio, non paucos occídit, reliquis vsqueadeò perterritis & properè in fugam ruentibus, vt non priùs fuga desisterent, quàm in oppidum peruenissent. Cæsar Buranum admonet, vt iter cautè instituat: hostes à se discessisse, atque ad ipsum properare. Progressi verò hostes, ad Danouertum castra locant, & Lantgrauius rei frumentariæ consulturus, Laugingam Bauariæ oppidum deditione facta, in fidem accipit, atq; indè Danouertum redit. Buranus breuì posteà cum suis copijs, quæ erant longè ornatissimæ, ad Cæsarem Ingolstadium incolumis peruenit. Ea re fracti sunt nonnihil Protestantiũ animi. Biduò pòst Cæsar Neoburgum petit, inter densissimam missilium multitudinem, quȩ ab hostibus è muro iaculabantur, loci naturam & situm oppidi summo cum periculo, Albano comitatus, explorat: indè Ingolstadium redit, postridiè castra mouet, atq; rectà ad Neoburgum regione considet. Neoburgenses ad eum legatos mittunt, seq; eius voluntati permittũt: idem faciunt tribuni & ordinũ duces, qui illic præsidio relicti erant. Id quidem Cæsari ob eius loci opportunitatem, commodissimè euenit. Cæsar hostium prȩsidiarios milites omnes pro sua clementia incolumes dimisit, cùm iure in eos, tanquàm qui in Principẽ suũ arma tulissent, animaduertere posset. Eo triduo Cæsar more militari exercitum suum recenset: repertus est equitum numerus millium circitèr nouem, peditum circitèr quadragintaquinq;.

Burani copiæ ad Cæsarẽ veniũt.

Neoburgi deditio.

Totus Cæsaris exercitus.

Neoburgo Cȩsar Vuendingũ cum exercitu proficisci-

ficiſcitur, atque aduentanti Senatus vrbem deditu-rus occurrit. Per hoc tempus nunciatur Cæſari, hoſtes cum omnibus copijs ad ipſius caſtra contendere, neq; iam procùl abeſſe. Tum ille, licèt dextrum pedem podagra affligeret, equum conſcendit, pedē linteo ab ephippio penſili ſuſtentat, atque hunc in modum tota die inter ſuos obequitat, contemptis acerrimis podagræ doloribus: verùm hoſtes nebulę beneficio vſi, quæ ea die denſa admodùm fuit, iter Norlingam versùs conferebant. Cùm autem ei ab Albano nunciaretur, videri ipſi hoſtes ad dimicandum paratos, ille reſpondit: Per me non ſtabit, quô minùs, fauente Deo, fiat pugnandi poteſtas: Et mox vt erat in equo, (nō enim podagra ſinebat eum deſcendere) arma induit, & acies procedere iubet. Verùm hoſtes cœptum iter Norlingā versùs nihil intermittentes, Cęſareanos pugnę auidos ſua ſpe fruſtrantur. Videns autem Cæſar ad pugnam eos elici non poſſe, ad alia conſilia conuertitur. Mittit clàm Octauium Farneſium cum Italicis copijs & Schamburgianis cohortibus, qui Danouertum vrbem ad Danubium ſitam repentè occupent. Ea res proſperos habet ſucceſſus, & oppidani ſubita Cæſareanorum irruptione perterriti, ſeſe dedunt, non minori hoſtium damno, quàm Cæſaris commodo. Cæſar poſtera luce eò contendit, hoſtibus interìm nihil ſe mouentibus. Altero indè die Dilingam Auguſtani Epiſcopi oppidum, ſed quod tum hoſtium prȩſidio teneretur, venit. Hoſtes mox fugiunt ex oppido, & ciues libentiſſimis animis tum Cæſarem, tum Epiſcopum recipiunt. Indè quoquè Lauginga ſe dedit, licèt initio ſuperbè reſpondiſſent incolę. Idem facit Gudelinga.Ità paulatìm Cæſaris res creſcebāt, Deo illum adiuuante.

Danouertū occupāt Cæſareani.

Intereà nunciatur Cæſari, à Ferdinādo & Mauritio in Saxonia rem proſperè geri, Saxones pulſos &

Saxonia à Ferdinando

& profligatos, & magnam eius ditionis partem in vtriusq; potestatem esse redactam. Hoc nuncio Cęsar exhilaratus, multa tormenta in lętitię signum & vt hostes intelligerent hæc iam ad ipsum perlata, displodi iubet. Iam hyems appetebat, nec deerant, qui Cæsarem hortarentur, vt militem in hyberna reduceret, maximè quòd castra loco admodùm incommodo sita essent. Sed Cæsar commodissimo castris locandis loco reperto, eò traducit exercitum, cunctis vsq; adeò gratulantibus, vt eum locum castra Cęsaris appellârint. Ex eo loco vehementèr afflixit hostes, emissis lõgè lateq; equitib⁹ hipposclopistis & leuioris armaturæ, qui eos à frumentatione prohiberent. Indè accidit, vt in eas rei frumentariæ angustias venerint, vt quinq; continuos dies milites frumento & pane caruerint. *et Mauritio vexatur.*

Inopia frumenti apud Protestãtes.

Sub his angustijs Saxo & Hessus nacti idoneum hominem, per Iohannem Brandeburgicum Electoris Brandeburgici fratrem, de pacis conditionibus cum Cæsare agere cœperunt: sed cùm Cæsar alias proponeret, quàm ipsi vellent, nihil effectum est. Dolendum quidem est, Principes illos suorum cõcionatorum malis consilijs eò adductos esse, vt tam se Cæsari refractarios præberent, & demùm etiàm arma contra illum capesserent, cùm raró soleat benè cedere, si quid cõtra magistratum temerè attentetur. Et hoc quidem bello, cùm essent illorum lõgè auctiores quàm Cæsaris copię, tamen quatèr castris excedere compulsi sunt. Vbi porrò Cæsar intellexit hostium equitatum cum parte peditum in Franconiam iter habere, omnibus modis anteuertendum putauit, nè tam opulenta illi potíti prouincia, vires iam non mediocritèr elisas redintegrarẽt. Itaque licèt difficili anni tempore, tamen nihil sibi cessandum putauit, donèc Rotenburgo ciuitate imperiali potiretur. In eo itinere dedunt se illi Boffingenses,

gerenses, Norlingenses, Dinckelspulenses. Vbi Rotenburgenses eius sensêre aduentū, pridie obuiàm progressi, magno studio se suaq; omnia illi permittunt: neq; enim illi reliquis fœderatis consenserant, neq; auxilia illis vlla suppeditârant. Vbi hostes sensêre Rotenburgum à Cæsare teneri, non mediocriter perturbâtur, atq; paulò pòst singuli domum reuertuntur. Lantgrauius vbì Francofurtum venit, obsecrantibus decurionibus & ciuibus, vt quid faciendū sit edoceat, respondit optimam sibi rationem videri, vt vnaquæq; vulpecula suam caudam tueatur.

Rotenburgū Cæsari se permittit.

Protestátes domum abeunt.

Saxo quoquè, aliquot contractis dispersarum copiarum reliquijs, domum redit, & in itinere ab Ecclesiasticis magnam vim pecuniæ extorquet. Cæsar verò Buranum in Belgium remissurus hortatur, vt ex itinere vel ad defectionem inducat, vel ad deditionem vi adigat Francofurdienses. Ipse Cæsar cum reliquo exercitu ad fœderatas ciuitates, in quibus hostium præsidium omne & robur positum esse nō ignorabat, iter statuit conuertere. Sed tantus iam omnes terror inuaserat, vt pleræq; ciuitates à fœderatis desciscerēt, & ad eius amicitiam adspirarēt. Rotenburgo discedens, Halam Sueuiæ insigne oppidū peruenit. Eam enim tum recèns Cæsar in fidē receperat.

Cùm illic podagræ morbo impeditus, aliquādiū hęrere cogeretur, Fridericus Palatinus ad eum venit, & supplex cum multis lachrymis veniam petijt & impetrauit, licèt Cęsar principiò nonnihil asperū se non sinè causa exhiberet. Miserat enim non paucos equites subsidio Protestantbus. Sed in Cæsare hoc fuit admiratione dignum, quòd non tam illatæ iniuriæ, quàm beneficij quandoquè collati esset memor.

Palatinus veniā petit et impetrat

Eodem tempore venerunt etiàm eò Vlmenses, & tandèm admissi coram Palatino, qui ægrotanti Cęsari

Item Vlmēses.

sari aderat, capite demisso & vultu mœstissimo ad Cæsaris sese pedes abijciunt,& eius clementiam implorant. Cæsar qeoquè illis ignouit certis conditionibus.

Deindè Cęsar Hala egressus,Hispanos & aliquot cohortes alias mittit in agrum Vuirtembergensem, atq; mox ipse cũ reliqua exercitûs parte subsequitur. Ea re cognita, Vuirtembergensis Princeps non ferens ditionis suę vastationem, atq; animaduertẽs omnes vicos,omnia ędificia & oppida omñia,in Cęsaris potestatem venire,à Cęsare pacem petit,& impetrat non recusatis conditionibus,quas Cęsar pręscripserat. Interìm veniunt literę à Burano ad Cæsarem de occupata Francophordia. Postridiè ad eũ veniunt à septem ciuitatibus fœderatis legati de deditione. Vt ęnim ad Cęsaris gratiam propensiùs adspirarent, eius faciebat incredibilis moderatio, qua in tanto belli maximi successu vtebat̃. Iam Sueuię vrbes omnes in eius potestate erant: Augustañi soli cunctantiùs sese dedidêre. Cęsar indè Vlmam venit,susceptus honorificentissimè & amantissimè. Fuit enim Germanorum in Cęsarem amor singularis, ità vt eum patrem blandissima voce appellarẽt: quin & exterę nationes & hostes etiàm ipsi nó mediocritèr ipsi afficiebantur. Est enim ea virtutis vis, vt in suî admirationem & amorem etiàm improbos inuitet. Augustani Cęsaris exercitu aduentante,ad Cęsarem legatos mittunt,sed ijs cõditionibus propositis, quas Cęsar nollet, vacui recedunt. Indè re deliberata, & quòd Schertelus, vir militaris & audax, ex vrbe spõtè excessisset, ad Cęsarem redeunt, veniam supplicitèr petunt,& à clementissimo Principe impetrant,adeò vt mitissima consuetudine sua dexteram singulorum appręhenderet, quo honore etiàm alias ciuitates affecerat. Postremò etiàm Argentoratenses fide publica ad eum veniunt, & se in pristi-

Princeps Vuirtẽbergieus Cæsari cõciliatur

Frãcofurtũ occupatum.

Germanorũ amor in Cæsarem.

Augustani redeunt in gratiam.

Item Argẽtoratenses.

priſtinam clientelam reſtituunt. Hic nimirùm fuit prioris belli Germanici, contra Imperatorē temerè ſuſcepti euentus, ad quod Imperij Ordines impulerunt impuri apoſtatæ & ſeditioſi eccleſiaſtæ, qui ſalua Cæſaris ampliſſima authoritate, res ſuas ſaluas eſſe non poſſe facilè peruidebāt. Ex ipſis autē atrociſſimis religionis & dogmatum diſſidijs, quæ inter illos vigent, haud obſcurè poteſt animaduerti, non magnoperè illis curæ eſſe Reipublicæ & Chriſtianorum ſalutem, ſed vt ſuis priuatis rebus cōſulant, quantumuìs interìm ſursùm deorsùm moueantur omnia. Ipſe quidem Luterus in libello, quē non diù ante obitum ſuū ad Saxonię principen & Lantgrauium ſcripſit, ad hoc Germanię bellū claſſicum canit, dum inter cætera ait, Quiſquis arma non corripit dum poteſt, is non vtitur rebus à Deo collatis. Quid verò hoc eſt aliud, quàm ſubditos in ſuos magiſtratus concitare?

Pax inter Gallos & Anglos.

Hoc anno pax inter Gallos & Anglos conciliata eſt ea cōditione, vt certa pecunię ſumma Anglis intra octauum annum numeretur: ea perſoluta, Bolonia ad Gallos pertineat, ſed interìm ab Anglis retineatur. Eam pacē, ob diuturna bella & alias calamitates, ingens annonę caritas apud Gallos ſecuta eſt.

Incendium Mechliniæ.

Mechliniæ in Brabantia accidit clades memorabilis 8. Idus Auguſti. Fulmen incidit in portam Arenariam, in qua aſſeruabatur pulueris tormentarij immenſa vis, quæ illo cælitùs lapſo igne inflammata, tam horrendum edidit fragorem & tonitruum, vt pleriq; mortales putarent ſupremum adeſſe mūdi diem. Fuit id reuerà ſpectaculum horroris & terroris pleniſſimum. Momento temporis porta illa mirabilitèr diſſipatur, & nō modò turris, ſed etiàm vicinorum murorum fundamenta reuelluntur, & longè lateque per aëra iactantur: foſſarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur. Multi homines partìm extincti,

tincti, partim grauitèr saucij reperti sunt. Ludebant quidam chartis in caupona, sed subitò oppressi pereunt: materfamiliâs domûs sola euasit incolumis, quòd magno suo commodo in cellarium descenderat, ceruisiam allatura. Quidam post triduum è specu progressus, sciscitabatur num mūdus adhuc subsisteret.

Saxoniæ princeps elector, vbi percepit Ferdinādum & Mauritiū ipsius vastare ditiones, nec à Cæsare ea, qua vellet, conditione pax obtineri posset, copias dispersas partim colligit, atq; in itinere, vt suprà attigimus, magnam pecuniæ vim, pręcipuè ab Ecclesiasticis extorquet: Gemundam Sueuiæ oppidum oppugnat, ciues se dedentes pecunia mulctat, à Francophordiēsibus nouem aureorum millia accepit, à Moguntino millia quadraginta exigit, Fuldensem abbatem & alios quosdam catholicos eodē modo tractat, licèt esset à Cæsare proscriptus. *Saxo extorquet pecuniam.*

NNO 1547. die 18. Ianuarij Saxo Lipsiam Mauricij principis oppidum grauissimè oppugnat, sed re infecta discedere cōpellitur, quòd vrbs fortissimè defenderetur. Crebris tormentorum ictibus fœdissimè vrbs dilacerata fuit atque deformata. Indè profectus, amissa per Thuringiam & Misniam, licèt difficili anni tēpore, recuperat, quinetiam Mauricij oppida capit, præter Lipsiā & Dresdam, multa quoquè alia ad se traducit, sed non diù occupaturus. *Oppugnat Lipsiam.*

Per hoc tempus Hermannus Coloniensis Archiepiscopus, cùm nulla posset ratione à sententia inuehēdi in suas ditiones Luterismi deduci, iussu Romani Pontificis & Caroli Imperatoris, loco mouet, & ei Adolphus ex illustri & antiqua Scavuenbur- *Hermannus Episco. loco mouetur.*

gensium Comitũ familia subrogatur. Fuerat is aliqt annis Hermãni coadiutor, multis pręclaris dotibus ornatus, & catholicę religiõi addictissimus. Vbi aũt ad eam peruenit dignitatem, mox religionem veterem tota diœcesi restituit, Bucerana cõmenta prorsùs aboleuit, & verum pastorem reipsa declarat. Id quidẽ maturè accidit p̃clarissimæ diœcesi, quæ iam multis locis ità erat nouis dogmatis infecta, vt difficilis omninò curatio videretur, nisi Deus manum apposuisset suam. eiusdem autẽ Hermãni frater Fridericus Bonnensi pręposituiã exuitur, eaq; clarissimo viro Iohãni Groppero pręter omnẽ eius expectationẽ cõfertur. Eius viri p̃ tuẽda apud Coloniã Agrippinã & totã Coloniẽsem diœcesin Catholicã religione suscepti labores, vsqueadeò eum celebrẽ reddiderũt, vt Põtifex Paulus IIII. eum in Cardinalium amplifs. senatum cooptârit. Fuit admirabili eloquentia, rara eruditione, animo imperterritus, nocte & die scripturæ sacræ & sanctissimorũ patrũ lectioni incubans, atque à fœdissimo concubinatu, quo se plerique ex Clero turpitèr dehonestant, vsqueadeò abhorrens, vt cùm quodam die domũ reuersus, famulam inuenisset lectũ ipsius sternentem, vehementissimè cõmotus, famulam repentè è cubiculo exigeret, & lectum è fenestra cubiculi proijceret, hoc ipso sanè egregium animi sui erga continentiam zelum & ardorem præclarè declarans. Quod idcircò commemorare volui, vt tanti viri exemplo permoueantur Ecclesiastici, & carnis petulantiam victûs parsimonia, sacræ lectionis & feruẽtium precum assiduitate, vigilijs opportunis, mulierũ vitanda cõsuetudine, & id genus alijs pietatis studijs edoment, desinantq; aduersùm se prouocare iram prępotentis Dei, atque procacibus hæreticis veterem eandemq; Catholicam religionem lacerãdi ac proscindendi præbere occasionem.

Vetus religio restituitur.

Iohannes Gropperus.

Exemplum cõtinentiæ.

Sub Ianuarij finē Henricus Angliæ rex, anno 38. regni sui, vita excędit. Is Pontificem quidem Romanum ferre nōn potuit, quòd repulsam apud illum passus esset in approbando Annę Boleniæ cōiugio, sed tamen religionem veterem in plerisq; retinuit. Successit ei Edouardus filius, nouem annorū puer, sub quo paulò pòst Zuinglianismus in eo regno factus est. Protestātes ad regem Henricum legatos miserant, qui ab eo contra Cæsarem auxilia peterent, sed id frustrà fuit. *Angliæ regis obitus.*

Non longo interuallo, nempè pridiè Calendas Aprilis, Franciscus Galliarum rex in arce Rambuletana moritur, quem itidèm Protestantes de suppetijs ferendis solicitârant. Obijt anno ætatis 54. Rex per omnia Catholicus & acerrimus nouorum dogmatum persecutor, fautor quoquè præcipuus hominum literatorum, ipse non mediocri rerum multarum cognitione prędìtus, quā sibi indè contraxerat, quòd inter edendum de varijs disciplinis cupidissimè loqueretur, haberetq; in eum vsum apud se viros doctissimos, qui ex Poëtarum, Historicorum, Cosmographorum atque aliorum authorum libris sempèr aliquid in medium adferrent. Habuit quoquè in Italia & Gręcia, qui veterū monumenta cōquirerent, confecitq; Bibliothecam optimis libris refertissimam, vndè nonnulli posteà in lucem prodiêrunt. Poterat Ecclesia vel Florentissima nostris temporibus euadere, si nō incidisset inter Carolum Cæsarē & hunc Franciscū regem illa perpetua ferè simultas, quę rebus Christianis, hauddubiè propter peccata nostra, magnam attulit calamitatem, pręsertìm quòd interìm Turcarum auctę sunt vires, Christianorum imminutę, & portentosę hæreses mirum in modum increuerunt, certatìm aliæ super alias ab inferis in orbem nostrum reuocatæ ab importunis ingenijs. Regi Francisco in regno successit Henri- *Frācisci regis mors.* *Bibliotheca Francisci regis.*

cus filius, anno ætatis suæ vicesimooctauo, qui mox Annam Momorantium Conestablium, quem Latinè Magistrum equitum dicimus, in pristinam dignitatem, qua iam totos ferè annos sex caruerat, restituit: porrò quosdam alios magnos viros loco mouit. Horum duorum potētissimorum Galliæ & Angliæ regum obitus non mediocritèr afflixit Protestantes, qui se sperârant ab illis cōtra Cæsarem subsidia habituros.

Cæsar bellū Saxonicum meditatur.

Cæsar cùm adhùc esset Vlmæ, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, quæ ab Saxone principe gererētur, & vt is Boemos solicitaret, vulgus ad se alliceret, Ioachimicam vallem, ærarijs sectiris & auri argentique fodinis abundantissimam Ferdinando eripuisset, toto in bellum Saxonicum animo incumbebat, licèt afflicta esset valetudine: Putabat enim rebus maturè opem ferendam, anteq̄ viribus cōfirmatis hostes noui aliquid molirentur. Erant cum Saxone peditū circitèr decem, equitum quatuor millia. iamque vsqueadeò Boëmos in suas partes traxerat, vt ij non dubitârint filias regis Ferdinandi in arce Pragensi inclusas tenere. Itaq; Cæsar nullum neq; laborem, neq; periculum, neq; valetudinis detrimentū subterfugiens, præter copias, quas iam pręmiserat, Germanos & Hispanos ex hybernis educit, & aliquot tormentis ab Vlmensibus acceptis, iter ingressus est.

Vuirtenbergicus fit supplex Cæsari

Eo die, quo Vlma discessurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in sella gestatoria, quòd podagra præpeditus, pedibus cōsistere nō posset. Tandèm admissus ad Cęsarem, per Cancellarium demississimè eius iram deprecatur, errorē suū palàm confitetur, & in posterum summam fidem & obseruantiam pollicetur. Hoc spectaculū Vlmensibus & alijs qui eò confluxerant, non mediocrem stuporem attulit, quod illum quoq; supplicem Cęsari viderent, quo

quo nullus è vicinis principibus esset potétior. Cæsar vbiquè vsus clementia, sub certis conditionibus noxam omnē afflicto Principi cōdonat: & cōfestìm Vlma discedens, prima die Giengam, altera Norlingam venit. Ibì morbus podagræ recrudescens, magnam videbatur moram allaturus: sed prꝫter omnium expectationem celeritèr conualuit. Saxo interìm Albertum Marchionem, quem Cæsar præmiserat, cuiusdam illustris fœminꝫ proditione apud Rochliziam capit, & de eius exercitu mille trecentos homines occídit, reliquos ferè in potestatem redigit: ipsum Albertum Gotham perduci iubet, locum valdè munitum. *Albertus Marchio capitur.*

Dum Cæsar est Norlingæ, Argentinensium legati ad eum veniunt, veniam deprecātes. Eos quoquè Cæsar in fidem & clientelam accepit, quibus visum est conditionibus, inter quas hæc vna fuit, vt Cæsaris sacramēto rogarētur, quòd anteà nulli cuiquam vnquàm Imperatori contigerat. Indè Cæsar Noribergam venit, magna ciuium gratulatiōe exceptus. Ibì dies quinq; confirmandæ valetudinis causa permansit. Constituerat ad Egram, quod est Boëmiæ oppidum, cum Ferdinando & Mauricio coràm cōferre. Ibì Boëmorum apparuit à suo rege defectio, qui crebris arboribus succisis, Ferdinādum & Mauricium transitu prohibere conati sunt: attamē longiori circuitu tandèm ad Cæsarem cum copijs suis, tribus ab Egra milliaribus, in castra venerunt. Erāt illis grauis armaturæ bìs mille ducenti, leuis armaturæ Hungari noningenti equites, omnes egregiè instructi. Paschalibus ferijs Egræ peractis, (ea enim ciuitas cum summa laude hactenùs in Catholica religione constantèr permansit) Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs prꝫmittit, ipse mox sequitur, in id vel maximè intētus, vt cum Saxone daretur priùs confligendi opportunitas, quàm ille se *Cæsar venit Noribergā.* *Egra vrbs Catholica.*

vel Vuittembergam, vel Gotham, & in id genus alia munitissima loca reciperet. Erat per id tẽpus Saxo apud Misniam oppidum, quod Mauricio paulò antè eripuerat. Eò se confert Cæsar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis. Cùm iam nõ amplius tribus milliaribus abesset à Misnia, cõperit Saxonem Vittembergam iter conuertisse. Intererat inter eum & Saxonẽ Albis latissimus fluuius, quem omninò trãsmittere cõstituit, nè Saxo ex ipsius manibus elaberetur. Erat res summæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidũ in vlteriori fluminis ripa cum valida manu consedente. Interìm nunciatur Cęsari, vadum in amplissimo flumine repertum eo loco, vbì & hostes eregionẽ sederent, & fluuius trecentos in latitudinem passus pateret, vndarumq; impetu & mole vel spectantibus horrorem incuteret.

Vadum in Albi repertum.

Iam hostes secundo flumine nauibus deferebantur: sed id Cæsareani conspicati, maximo impetu in ipsum flumẽ irruunt, & brachijs atq; humeris solis ex aqua extantibus, densissimam pilarum grãdinem in hostes mittunt, ità vt & è nauibus in terrã se eijcere, & præcipiti fugæ mandare cogerentur. Vt autem commodiùs pedites & tormenta traduci possent, Cęsar pontẽ curauit ex nauibus fieri: sed quòd latior esset fluuius, quàm vt naues ab ipso allatæ sufficerent, milites hortatur, vt hostium concisum pontem capiant. Atq; eccè cõfestim decem Hispani pedites vestes deponunt, gladios transuersos ore mordicùs compræhendunt, flumen tranant, inter tela hostium innumera scaphas arripiunt cæsis aliquot hostibus, & ad citeriorem ripam pertrahunt incolumes. Saxo tum concioni intererat, sed Cæsaris audito aduentu, concio silet, conclamatur ad arma, & miles ripę defendendę adesse iubetur. At Cęsar incredibili celeritate equites vadũ tentare, pon-

Cæsareani in Saxones.

Audax facinus 10. Hispanorũ.

temq; ex scaphis coniungere monet. Erat tum illic rustic⁹ quidá iuuenis robusto corpore, cuius equos bijuges hostes pridiè eius diei abstulerant. Is Cæsari vadum ostendit. Primi traijciunt Hungari equites, humeris tantummodò & pectore eminentes, & cum eis leuis armaturæ equites, quibus singulis singuli milites sclopetarij, à tergo equis insidentes, adiuncti sunt. Indè cataphracti equites subsequuntur. Cæsarem vehebat equus Hispanus, coccino serico villoso, cui ex auro fimbria erat, instratus. Ipse armis inauratis conspicuus, & conchiliata fascia bombycina, auro distincta, superindutus, casside Germanica capiti aptata, breuem hastam venabulo similem manu tenebat. Et sic ille princeps, rustico prçeunte, Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorẽ pertendit ripã, atq; cum eo equitatus omnis saluus in terram euadit. Rusticum autem centum donat coronatis & equis duobus.

Albim traijciũt equites.

Cæsar Albim equo trãsmittit.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaq; Cæsar omnia in celeritate posita cernens, solo equitatu hostẽ adoriri constituit. In ipso autẽ itinere, dum hostes insequitur, incidit in statuã Christi è cruce pendẽtis, cuius pectus tormẽti globulo traiectũ erat. Id ille pius Princeps cõspicatus, magno animi dolore correptus, suspicit in cælum, & O DEVS, inquit, modò velis, facilè potes tantum scelus vlcisci: sicque cœptum prosequitur iter. Interim Albanus oblata rei benè gerendæ occasione, Cæsari indicat se iam in hostes irruere: tum acris à Cæsareanis in hostẽ fit impressio, ità vt mox in fugam incitati equites, peditatũ prædę & cędi obijcerent. Iam ad Locheranam syluam ventum erat, quæ passim tanta armorum multitudine constrata visebatur, vt insequentibus Cæsareanis moram adferrent. Sed & occisorum & sauciorum multus erat numerus: maior verò captiuorum, ità vt plerosque

Facinus Euangelicum, scilicèt.

Capti multi.

Cæsaris milites viceni & ampliùs captiui circunsisterent. Cæsareanis verò Saxonicos summa contentione insequentibus, breuì ad Cæsarem, qui in media circitèr sylua constiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phrisio armatus: cumq; ad Cæsarem peruenisset, velletque ex equo descendere, & dextræ chirothecam detrahere, Cæsar mitissimum secutus ingenium suum, neutrum permisit. Tum ille capite nudato, Ego, inquit, potentissime & clementissime Cęsar me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæsar, Nunc ità quidem me compellas, ait, cùm anteà secùs feceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumultu, non Cęsarem eum, sed Carolum à Gandauo, qui se falsò Cæsarem diceret, in literis publicis scribebant.) Addidit quoquè Cæsar, optimo merito suo ad eiusmodi fortunam ipsum esse redactum. Quo audito, ille subticuit: humerisq; pressis & capite demisso terram intuens ingemuit, vultu sanè miserabili. Indè iterùm petit à Cæsare, vt ipsum sic tractare velit, vt solent capti Principes. Ego verò, inquit Cæsar, te vt meritus es, tractabo. Mox in castra abducitur.

Saxo captus fit supplex Cæsari.

Eo die Mauricius princeps in summo periculo fuit. Cùm enim hostes persequeretur, quidam ex illis à tergo eum adortus, bombardam dorso admouit, sed inani conatu, quòd ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauricianis discerptus est. Capta sunt in eo conflictu tormenta quindecim, & magnus bellicarũ rerum apparatus: postridiè quoquè sex alia torméta in itinere intercipiuntur. Multa quoquè præda, impedimenta, signa legionaria & equestria. Captus etiàm est Ernestus Brunsuicensis. Cæsar non ampliùs quinquaginta equites amisit. Victoria hac potitus est 8. Calẽdas Maij. Iulius Cæsar olìm Pontico triumpho trium verborũ titulum prætulisse fertur, *Veni, Vidi, Vici.* Ijs verbis nonnihil immu-

Mauricij periculum.

immutatis sic noster Cęsar, longè illi ob veram pietatem præferendus, vsus est: *Veni, Vidi, Deus vicit:* vt ostenderet, se non suis viribus, sed diuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Ernesti deindè custodia Alphonso Viui mandata est. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cæsar ad Vuittenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiêrat, vt facilè etiàm diuturnã obsidionem passura videretur. *Nota Cæsaris modestiã & pietatẽ.*

Obitèr prætermittendum non est, qua in parte Albim Cæsar vado traiecit, postera die non nisi natando, & ęgrè quidẽ, id fieri potuisse. Graues quidã scriptores sic sentiunt, nõ sinè miraculo & præsenti Numinis ope Cæsarem illud latissimum flumen cũ tantis copijs vado transijsse. Quo autem die Saxo captus est, æstus fuit longè grauissimus, & sol velut sanguinolentus apparuit, non in Germania duntaxàt, sed etiàm in Gallijs.

Iam Cæsar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuensis principis, cuius soror in Saxonis matrimonio visebatur, precibus flexus, capitali sententia Saxonem absoluit, vitamq́; ei his conditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidisq́; omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Thuringia tantùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta omnia cum vniuerso rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex sola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatę sint: Gotha nullis viribus expugnabilis solo æquatur. In ea fuère centum tormenta maiora, minora quamplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas præterimus studio breuitatis. Accepta in de- *Cæsar Saxonem vita donat.* *Gotha munitissima.*

ditionem Vuittemberga, biduo pòst Saxonis coniunx cum multis nobilibus in Cæsaris tabernaculũ venit ex vrbe, atq; ad Cæsaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humanissimè in amplexum recipitur. Ea res omnium animos ad summam cõmiserationem flexit. Cæsar vbì multis eius precibus mitissimè respõdit, mariti adeundi copiam ei facit, & honorificentissimè à se dimittit, atque altera die intra vrbem in arce ipsam inuisit.

Scytha & Afer parati militare Cæsari.

Per id tempus partìm à Scythica quadã gente ad Borysthenis ripã, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cæsari oblata sunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cæsar liberalitèr dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto, ijs copijs nõ esset habiturus opùs.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cæsaris victoria cognouit, non immeritò consternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus se coniungit: qui tum plurimùm apud Cæsarem gratia & authoritate valebant. Cæsar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, ostendit: sed cùm Lantgrauius ad postulata sempèr aliquid vel adderet vel demeret, Cæsar tandèm respondit, nihil se cum Lantgrauio velle agere, rebus ille suis vt vellet consuleret. Id responsum non mediocritèr eius perterruit animum, & ab vna iam Cæsaris peruulgata clementia salutis sibi præsidium petendum sentiens, datis ad Mauricium literis, compositionis conditiones à Cæsare præscriptas, manu sua descripsit & tradidit, ijsdemq; paulò pòst apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus est.

Lantgrauius se permittit Cæsari.

Verùm antequàm isthæc transigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & sex peditum Vuittenberga celeritèr Pragam proficiscitur,

tur, & Cæsar cum omnibus copijs suis ad Lantgrauium edomandũ contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus discederet, Hungarici equitatûs præfecti Cæsari valedicunt, orantq; supplices, vt Pannonię à Turcis oppressę afflictis rebus opem ferre velit. Cęsar eis liberalitèr respondet, & singulis præfectis ac decurionibus trecentorum coronatorum torquem donat: reliquis turmis vltra emerita stipẽdia in singulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè prędicârunt. Hispanos etiàm illos, qui gladijs mordicùs ore correptis hostium scaphas nando appręhenderant, singulos veste holoserica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adscribit.

Liberalitas Cæsaris in Hungaros.

Item in 10. Hispanos.

Cæsar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentũ. Ibì tum repentè oritur seditio inter Germanos & Hispanos, hauddubiò tristẽ habitura euentũ, ni Cęsar non sinè periculo inter duas acies, furore & amẽtia cæcas, mediũ se opposuisset. Erant adhuc apud Cęsarẽ Boëmorum legati: eos ad se vocat, hortatur vt ad officiũ & sanitatẽ redeãt, se alioquì fratri Ferdinando minimè defuturũ. Eadem ad Boëmos perscribit.

Seditio militaris.

Dum hæc geruntur, Langrauius cum 100. equitibus Halam venit, postridiè à Mauricio & Ioachimo in regiam deducitur. Aderant frequentissimi nobiles, qui se id nunquàm visuros putârãt. Lantgrauius coram Cæsare in genua ꝓuoluitur, & eius nomine Cancellarius supplex Cæsarem honorificentissimè appellat, veniam petit, & obseruantiam ac fidem in posterum pollicetur, ac iureiurando cõfirmat. Cæsar per oratorem respondet, se licèt grauissimè læsum, tamẽ supplici noxam cõdonare, capitis pœna, proscriptione & carceribꝰ perpetuis absoluere. His alijsq; nõnullis dictis, Lãtgrauius surgit, sed Cæsar ei neq; dextrã dedit, neq; vllũ beneuolentiæ genus

Lãtgrauius supplex veniam precatur.

exhi-

exhibuit. Intererat huic spectaculo Henricus Brūsuicensis, quem hactenùs captiuum Lantgrauius detinuerat. Posteà Albanus Lantgrauium secùm in arcem ducit, Electores ad cœnam inuitat, & Lantgrauium cœna facta apud se detinet. Id verò præter spem accidit Lantgrauio, qui se longè maiori libertate vsurum putârat. Conditiones quibus se dedidit, ex multis hæ ferè sunt: Lantgrauius & eius cliētes omnes Cæsari iurent, & vltrò eius voluntati se permittant. Ipse ex omni ditione quatuor delectas vrbes continuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorum millia pendat. Tormenta omnia rhedis imposita (ea erāt ampliùs ducenta) Cæsari tradat. Henricum Brunsuicensem restituat. Vitam Cæsaris beneficio habeat. Perpetua custodia non asseruetur, &c. Hanc vltimam conditionem neq; Lantgrauius ipse, neque Principes intercessores satis considerâsse videntur, qua vtiquè in Cæsaris arbitrio custodiæ vel breuiandę vel prorogandæ facultas cōstituta est. Tulit principiò grauitèr captiuitatem suam Lantgrauius, sed cùm suis ipsius scriptis reuinceretur, eam fortunam cœpit ferre moderatiùs, ad hanc verò calamitatem vtrūq; Principē, & Saxonem & Lantgrauium, importuna Luteri & seditiosorum concionatorum consilia adduxêre.

Lātgrauius captiuus tenetur.

Is igitur vtriusque Germanici, quorum alterum potest Saxonicum dici, belli euentus fuit, & Cæsar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cæsari obtigerat, felicitèr edomita, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, MAXIMI & FORTISSIMI cognomine ornatur. Olìm Carolus Magnus, multis bellicis rebus clarissimus, triginta annis Saxones ægrè domare potuit: noster Carolus maximus intra tres ferè mēses Saxoniam omnē sibi parēre coegit. Post demolitas

Cæsar totā domat Germaniam.

litas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæsar tormenta omnia,quæ vtroq; hoc bello ceperat,Francophordiam conferri iussit, eaque hunc in modum distribuit: Mediolanum 50. totidem Neapolim,trecenta in Belgium, reliqua in Hispaniam mittit. Posteà Noribergam cõtendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores sua authoritate adderet. Breuì pòst certior fit,Boëmos iussa facere paratos, ad officiũ redijsse. Dum Noribergæ moratur, à Lubeco ampla ciuitate & nobili, legati ad eum veniunt, qui doceant se nunquàm cum fœderatis cõsensisse,neque,vt pro certo etiàm constat, omninò contra eum conspirâsse. Bremenses quoquè per Danorum regem in fidem Cæsaris recipi vehementèr orant.Idem contendunt Pomeranus & Lunæburgicus. Hamburgenses primi omnium in deditionem venerant, missis Noribergam ad Cęsarem legatis,qui magna pecunię summa mulctæ nomine persoluta,vrbẽ,quod nunquàm anteà contigerat, in Cæsaris clientelam conferrent. Ità iam Cæsar latè rerum in Germania potiebatur, sed pro mitissimo ingenio suo ea vbiquè in dedititios hostes vsus clementia & lenitate, vt non defuerint posteà, qui dicerent illum non ea vsum fuisse seueritate,quam res postularet. Verùm prudẽtissimus princeps, qui suę felicitatis ęmulos non defuturos minimè ignoraret,& longè lateq; omnia circunspiceret, nõ est putandus in ea amplissimæ victorię prosperrimis successib9 quicquã temerè statuisse. Cùm autem tantę fuerint tamq; instructę hostium copię, & Cęsar contrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo seciùs tamẽ omnem hostium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit, & de tota Germania mirabilitèr triumphârit; facilè, qui volunt,animaduer-

Cæsar tormenta capta vt distribuerit.

Lubecenses alieni à cõspiratione.

Cæsar victor fauore Numinis.

maduertere possunt, à pio Principe stetisse Deum: hostes verò, tum quòd ab auita Patrum suorum religione sanctissima ad noua seditiosorum dogmatistarum commenta desciuissent, tum quòd in Principem ac dominum suum arma temerè sumpsissent, diuina ope dèstitutos fuisse, atq; ideò nihil vsquàm ferè felicitèr gessisse.

Iulius Pflugius.

Eo tempore, quo Cęsar è Vuittemberga excessit, & Mauricius, septemuirali dignitate auctus, suos milites in vrbé immisit, clarissimus vir Iulius Pflugius in Episcopatum Numburgensem missus est, quem tum occupabat Nicolaus Amsdorffius egregiè Luteranus. Is Amsdorffius post colloquium Vuormatiense vltimum, quod anno Christi 1557. habitū est, vbì sectarij inter se conuenire non potuerunt, scriptū edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quosdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Osiandrum damnare noluerunt: atq; hoc ipso nomine, quòd hos & eorum sectatores damnare noluerint, eos ab Augustana Cōfessione discessisse ait. Eodē scripto apertè damnat Zuinglianos atq; etiàm Adiaphoristas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò commemorare obitèr volui, sicut etiàm id genus alia non raró iam suprà memoraui, vt lector intelligat, quàm pręclarè inter se in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatq; sibi à talibus, modò suę velit saluti consultum.

Boëmi cum rege suo in gratiam redeunt.

Cùm Ferdinandus rex in Boëmia esset Lætmeritiæ, Cæsar ei auxilio misit signa octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenses, quibus eos sibi præstò esse iubet in arce Pragensi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & supplices ab rege offenso veniam petunt, & eius se voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinandus, regis Ferdinandi filius, & Augustus

gustus Mauricij frater,& nõnulli alij proceres,Itaq; sub cõditionibus quibusdam à Rege pacẽ impetrârunt:porrò in nobiles quosdam, qui ad diem citati non venerant, seuerior sententia pronunciata est. Aliȩ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles instàr Pragensium absq; conditione sese dedunt. Caspar Pflugius, quem fœderati sibi caput constituerant, læsæ maiestatis damnatur, & promittuntur aureorum millia quinque in caput eius. Ità illud quoquè regnum breui tranquillatum est, punitis seditionis authoribus.

Ad Iulij tertium diem Cæsar Bambergæ,vbì tum erat,imperij conuentum indixit: iubetq; ad Calendas Septembres cõuenire omnes Augustã. Ipse sub finẽ Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lantgrauium Danouerti reliquerat.Ad Cȩsarẽ Augustȩ morantẽ venit à Solimanno Gerardus Veltuichus, quem Cæsar legatũ miserat Byzantium, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Cõuentus frequentissimus, tametsi nõ sinè morsu eũ Sleidanus armatum vocat ob Cæsaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant electores omnes, & præter alios Imperij principes etiàm Cæsaris soror Maria Belgij prudẽtissima gubernatrix, & neptis,Lotharingiȩ vidua.Maximilianus Austriacus Cæsaris nomine paucis præfatus est, ac deindè Cæsar per scribam,vt moris est,proposuit,quȩ vellet ijs Comitijs tractari.

Conuentus Augustan⁹.

Induciæ cũ Turcis quinquennales.

Mensis Septembris die decimo quorundam coniuratione Petrus Aloysius, Pauli Pontificis filius, Placentiȩ domi suȩ cõfoditur, & Ferdinãdus Gonzaga,.qui per id tempus Mediolanensi ditioni Cæsaris nomine præerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more suo acerbè perstringit non Aloysium modò, sed ipsum quoquè Pontificem, quem non solùm Astrologiæ,

Petrus Aloysius perimitur.

sed

sed & Necromantię admodùm studiosum fuisse scribit. Ità isti miseri nusquàm sibi temperare possunt à summo sacerdote carpẽdo, in quo si nollent personam, saltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè scribunt, & eius virtutes prędicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus sacramentarius hęreticus dignus nõ fuit, qui illum repręhẽderet. In veteri lege capitale fuit, si quis principi gentis eius maledixisset. Hodiè nihil ęquè familiare & solenne est, pręsertìm apud Euangelicos, quàm atrocissimè in Pontificem Ecclesię pastorem inuehi, & omnibus maledicentię generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè instituti sunt, in Pontifice Christum suspiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatẽ & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Christũ ipsum lacerâsse videantur. Olìm longè ante mille annos Cõstãtinus pijssimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatę illi essent querelę aliquot Episcoporum, quibus se inuicèm accusabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas esse videtur, Ecclesiasticorum virorum accusationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omnes, quas nec legere quidẽ voluit, coram Episcopis combussit: addiditque & illud: Si in Episcopum incideret alienum coniugium violantẽ, se purpura sua piaculum illud obtecturum esse, nè tam fœdum facinus spectatoribus occasionem mali crearet. Sed hęc propter insolentes dixisse sufficiat.

2. Reg. 19.

Cõstantini Magni memorabile exemplum.

Hac tempestate Angli Scotos prelio superant ductore Somerseto regis auunculo. Pugnatum est ad Musselburgum. Scotis pręerat Iacobus Hamiltonus, Arranę comes & regni Scotię gubernator. Dubio aliquandiù marte acritèr certatum est, sed paulò pòst multis nobilibus viris cadentibus, victoria

Angelorum de Scotis victoria.

penes

penès Anglos fuit. Causa belli fertur, quòd Edouardo regi sponsa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti se facturos receperant. Post eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & suæ ditionis fines in Scotiam proferunt. Porrò domum reuersi, cum statuis & imaginibus sacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & sacerdotibus ineundi matrimonij faciunt potestaté. Præclarum sanè Euangelium, quod à contumelia Christi & sanctorum eius, atq; à sacris Veneris amplexibus sua fundamenta orditur. Sed hæc quandoquè vindicabit Christus, & suas sanctorumq; suorum iniurias egregiè vlciscetur, Venerisque putidos sacerdotes mittet in stagnum pice & sulphure in omnem æternitatem arsurum.

In Augustano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis se submittunt, Cæsare plurimùm eam in curam incumbente, vt religio collapsa in Germania posset instaurari, & hæreses profligari. Porrò verò, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam spem accidisset, multùm his comitijs laboratum est pro eius impetranda liberatione. Vxor eius Augustam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cæsarem intercedunt, sed nihil tum impetrari potuit. Priusquàm intercederetur, Cæsar rem omné, vt cum Lantgrauio actũ esset, paucis ordine ad status omnes exposuit, nec erat quisquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauricius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidisse videtur, vt antè dictum est, quòd neq; hi duo principes, neq; Lantgrauius ipse satìs perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij.

Principes omnes concedunt in sententiam Synodi Tridentinæ.

ANNO 1548. in comitijs Augustanis rex Polonus suos habuit Legatos, qui illius ius in Prussiam Ordinibus Imperij declararẽt, & Proscri-

Poloni legati in Comitijs.

ptionē Cameræ Spirēſis in Albertū Pruſſiæ quondàm Magiſtrum, abolerēt. Is Albertus mutata Pruſſicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam ſe dederat, nomenque Magiſtri in Ducem mutârat. Cæſar vbì Poloni regis poſtulata cognouit, Vuolfgango Pruſſiæ Magiſtro dat orationis exemplum, qui die 23. Ianuarij reſpondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoſcendi quibuſdam datum eſſet, communi omnium conſilio deliberatū eſt, ſententiam à Cameræ iudicibus in Albertū latam, eſſe proſequendam. At cùm difficilis eſſet executio, in Cæſarem omnia reijciunt. Non diù pòſt obijt Sigiſmundus Poloniæ rex valdè Catholicus, & iam ætate grauis. Natus ex patre Caſimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eū ordine regnârūt fratres eius natu maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus eſt 1507. Mortuus 1548, prima Aprilis. Fuit eius obitus perniciosus ampliſſimo Polonię regno. Nam eo extincto, hæreſes abominabiles, etiàm Arrianorum & Neſtorianorum, illic paulatìm criſtas erexerunt. Succeſſorem habuit filium Sigiſmundum Auguſtū, excelſo animo principem, & paternis veſtigijs in catholica religione inſiſtentem. Teſtatur enim de illo ampliſſimus Cardinalis Vuarmiēſis Staniſlaus Hoſius, cuius apud omnes peruulgata eſt pietas & doctrina, eū, cùm peterent nonnulli in comitijs Vuarſhauienſibus, vt de cauſa religionis cognoſceret, cóſtantèr admodùm recuſâſſe, dixiſſeque non ſui id eſſe muneris: regem ſe, non pontificem, agere velle: ſatìs ſibi negocij eſſe cum prophanis cauſis. Eadem fuerat & Sigiſmundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cantionibus dementati, peterent ab illo, vt puram Luterici euāgelij doctrinam in ſuo regno prædicari pateretur.

Mors Sigiſmūdi regis.

tur. Tum ille animo verè heroico pureq; ac germanè Christiano, Non est meum, inquit, de puritate verbi cognoscere: munus hoc episcoporũ est, quorum iudicio etiàm egoipse libẽs me submitto, quorumq; iurisdictionem in omnibus saluam esse volo. Vtinàm hanc tanti regis constantiam plerique alij secuti essent politici magistratus, quib⁹ ab impostoribus istis noui euangelij buccinatoribus pestifera adulatione persuasum est, ad ipsos pertinere, vt de fide & religione sibi iudicium vsurpent: quę res magnas, nõ vno loco calamitates attulit. Sed vt sibi facilius deuincirẽt principũ & potentũ animos, hoĩes nequissimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorũ esse scelerate asseuerârũt, vt de religiõe ipsi cognoscãt: quanq̃ hac in re nõ idẽ sentiũt fratres euãgelici, sed alij hãc, alij diuersam sentẽtiam propugnant.

Erat hoc tempore Conciliũ nonnihil distractũ, Patribus alijs ob aëris incommoditatẽ Bononiã profectis, alijs Tridenti remanentibus. Interìm Cæsar veritus, nè tardiùs, q̃ expediret, Conciliũ religionis negociũ absolueret, quibusdã negociũ dat formulę cuiusdã conscribẽdę, qua per Germaniam vterẽtur vsq; ad Concilij definitionẽ. Hi fuêre Iulius Pflugius Episcopus Numburgẽsis, Michael Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Islebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbì clàm venit, à principe librũ de religione à tribus illis, quos diximus, conscriptum accepit & legit. Rogat⁹ à principe, vt subscriberet, recusauit, quòd magìs esset Catholicus, quàm Buceri Euangeliũ ferre posset. Ea re grauitèr principẽ offendit. Porrò ipse domum redijt. Eo tempore Coloniensis Archiepiscopus Adolphus primitias, vt vocant, seu primum sacrificiũ fecit Augustę, pręsentibus Cęsare, Ferdinãdo rege, & reliq̃s principibus maxi-

Concilij patres partìm Bononiæ, partìm Tridenti.

Cõscribitur INTERIM.

Primitiæ Coloniensis Archiepiscopi.

maximo numero, quibus posteà epulum dedit magnificentissimum.

Per hos dies Augustam venit Muleasses Tunetanus rex, proprij filij, vt suprà dictum est, in se expertus crudelitatem, vtroq; adempto lumine. Secutus est eum paulò pòst etiàm alter filius. Is rex in tanta calamitate pristinam visus est retinere animi excelsitatem, erecta ceruice inambulans, & insigni plerúquè cultûs & gestûs grauitate veteris fortunæ maiestatem repræsentans.

Muleasses Augustam venit.

In libello, quem diximus iussu Cæsaris conscriptum, inter cætera pacis tuendæ causa permittebatur, vt qui apud Protestantes ex sacerdotum ordine vxores duxissent, vsque ad Concilij determinationem non cogerentur eas relinquere: itemque qui vtranq; speciem Eucharistiæ hactenùs sumpsissent, non compellerentur calice carere. Hęc duo multos Catholicos offenderunt, quòd non posset Cæsar tale aliquid statuere. Verùm optimus princeps nihil sibi sumebat in eiusmodi rebus authoritatis, sed quàm posset cómodissimè cupiebat res in Germania nimiùm exulceratas, sensìm in pristinum gradũ reuocari, salua semper Pótificis & Tridentinæ Synodi authoritate, quam ille prorsùs inuiolatam voluit: facileq; videbat, si vi adhibita inuitos ad omnia subitò mutanda cogere voluisset, nihil nisì grauissimos Reipub. motus expectandos esse: quanquàm ego hac in re nihil velim statuere, sed libentèr sequi rectiùs sentientium iudicium. Hoc quidem eo rerũ statu nimìs fuit insolens & intolerabile, quòd cùm libellus hic passìm vocaretur INTERIM, quidã scriptores Euãgelici miris modis in eam vocem luderent, & sannis atq; conuicijs petulantèr proscinderent. Verisimile est, iam tum agitari cœpisse consilia, quibus se sperarent breuì in pristinum gradum restitutum iri. Vuittembergæ quidẽ Mauricius Philippum

lippum Melanchthonem, Pomeranum, Crucigerũ restituit. Antequàm autem Cæsar libellum memoratum Imperij Ordinibus proponeret, priùs eum Romam Pontifici misit, hocipso sanè animi sui religionem testatus, quòd in rel gionis negocio nihil ipse per se vellet constituere. Põtifex verò q̃d eo in libro displiceret, nõ tacuit: quẽadmodùm aũt Pontifex rescripsit, sic est à Catholicis liber receptus. *Cæsaris erga Pontificẽ obseruãtia.*

Per hoc tempus Maximilianus Ferdinandi regis filius, Augusta in Hispanias ꝑficiscitur, habens apud se Cardinalem Tridentinum. In multa trepidatione tum fuêre præclari Euangelici concionatores, qui sibi vix vsquàm tutum superesse locum viderent: & mirabili metamorphosi, qui priùs acerbissimè inter se contendissent, in hac publica, vt ipsi scribunt, Ecclesiæ calamitate, priuatarum offensionũ obliuiscebantur. Et ridiculum sanè fuit spectaculum, quosdã egregiè Luteranos tum videri apud Zuinglianos sibi latibula quærere, quosdam etiàm Helueticis ministris amantissimè scribere, cùm tamen animis alij ab alijs dissiderent acerrimè, & Luterus iampridèm Zuinglianos hæreticos appellâsset. Brentius quoquè insignis Luteranus Hala Sueuica pulsus, Basileę aliquandiù moratus est. Petrus Martyr, anteà ex Italia profugus, nunc Argentina relicta, migrat ad Anglos. Vuolfgãgus Musculus ex Augusta ad Heluetios se recipit. Andreas Osiander relicta Noriberga fit Prutenorum infaustus apostolus. Erasmus Sarcerius à Guilhelmo comite Nassouio discedit, Erardus Sneppius cum multis alijs Ecclesiastis ex Vuirtenbergensis Principis ditionibus exulare iubetur. Iam periculũ erat, nè Euangeliũ in tota Germania occumberet, nisi ꝙ horũ Euangeliũ eiusmodi est, vt votis omnibus optandum sit, vt ex toto orbe terrarum tanquàm certa quędam Reipub. pernicies, penitùs proscribatur. Saxo captiuus induci *Maximilianus Austriac⁹ it in Hispaniam.* *Euangelici præcones quærunt latibula.* *Saxo non*

potest deduci à sententia.

non potuit, vt Concilij decretis & editi libelli doctrinæ subſcriberet, dicens, ſi hoc faceret, ſe contra conſcientiam facturum, & admiſſurum peccatum in ſpiritum ſanctum, quod ſit prorsùs irremiſſibile. Sic iam perſuaſi erant aliquot Germaniæ principes à verſutiſſimis apoſtatis. Sed ſi illi tam perniciosum putârũt diſcedere ab hominum fanaticorum, & inter ſe tam pertinacitèr & odiosè diſſidentium commentis, quàm nos conſtantes eſſe debemus in ea retinenda religione, quam omnibus ſeculis, quibus Chriſtũ agnouit, Germania coluit, & totus vbique terrarum Chriſtianus orbis ſempèr retinuit? Scilicèt grande piaculum eſt deſerere, quod ab apoſtatis monachis didiceris: & pietas eſt, puerilitèr ab eo deficere, quod indè ab Apoſtolis Catholica Chriſti Eccleſia tenuerit.

In Anglia hoc tempore ſub puero rege Miſſa abrogata eſt, & non diù poſt Stephanus Epiſcopus Vuintonienſis, vir longè doctiſſimus, cuſtodię mãdatur. Porrò Concilium Tridẽti continuatur. Eo tempore Veneti edicto cauent, vt libri à catholica religione diſcrepantes, ad certos homines adducantur, idq; intra dies octo, quibus elapſis, inquiſitum iri aiunt, & qui deprẹhenſi fuerint, non impunè abituros: ijs, qui deferant huius edicti contemptores, munera promittũt. Hęc moleſtiſſimè ferunt homines, ſed ſi ſaperent, gauderent magiſtratus ipſorum ſaluti maturè conſulere: atq; vtinàm vbiquè terrarum proſcripti eſſent libri omnes, ex hæreticorum hominũ officinis ꝓfecti. Nam ſermo eorum, quod veriſſimè dixit Apoſtolus, vt cancer ſerpit.

Edictum Venetorum de libris hæreticis.

2. Tim. 2.

Conſtantienſes, quòd nollent Cæſari obtemperare in quibuſdam, ab illo proſcribuntur. Id illi nõ ferentes, quòd res plena eſſet periculi, habita deliberatione, Cæſaris de religione libellum recipiunt, & Clerum in vrbem admittũt. Porrò miniſtri Euãge-

Constantienses Cæsari obtẽperant.

gelici, & in ijs facilè primus Ambrosius Blaurerus apostata monachus, aliò se conferunt. Lindauienses paulò antè pertinaciores, Constantiensium exemplo territi, libellum & ipsi recipiunt.

Augusti mensis die tertio Cæsar senatum Augustæ exauthorat, in quo multi etiàm ex plebe essent, nouumq; constituit: Tribus quoquè similitèr abrogat, & ciuium conuenticula, nè deincèps fiant, interdicit. Religioné quoquè ad libelli præscriptum vt mutent, senatui nouo grauitèr imperat: sicq; relicto pręsidio, Vlmam petit, atq; illic itidèm Senatū loco mouet, alium subrogat, & Martinum Frechtū ministrum Euangelicum cum socijs concionatoribus, quòd nollent libellum recipere, in custodiam duci iubet. Senatus libellum recipit. Ex concionatoribus istis quatuor pertinacitèr in suo permansère errore, duo saniora sunt consilia secuti. *Senatus Augustæ mutatur.* *Itemq; Vlmæ.*

Argentinenses legatos ad Cæsarem Spiram mittunt. Ibì non inuento Cæsare, Moguntiam vsq; sequuntur: sed propter consiliarios quosdam absentes, iubentur Coloniam Agrippinam vsq; cum ipso proficisci. Hìc Cæsari literas offerunt, petunt sibi decreti, quod libello sæpè dicto contineretur, gratiam fieri, aut illud mitigari: se em̄ de sua salute valdè esse solicitos, nec audere contra conscientiā agere. Ità mirum in modū trepidabatur vbiquè in Germania, cùm ad viam reuocarentur, vndè malorum concionatorum fraude exciderant, cùm nihil quicquam trepidâssent, quādò ab auita & catholica religione auocabantur. Cōtrà oportebat cunctantissimè ad res nouandas accedere, immò nouitatem omnem prorsùs suspectā habere: porrò ad religionem omnibus seculis & toto orbe excultam, etiàm vltrò & incunctantèr reuerti. Itaq; illic trepidauerunt timore, vbì non erat timor. Tandèm Argentinenses hoc à Cæsare responsum accipiunt, vt cum *Trepidatio præpostera.* *Psalm. 13.*

Epiſcopo ſuo tranſigant. Iam enim obtulerant ſe ad permittenda aliquot templa Catholicis, dies feſtos & ieiunia obſeruanda, & alia quædam.

Paulo ſuprà de Conſtantienſium proſcriptione dictum eſt. Erant hoc nomine in ſummis anguſtijs, nec humanum apparebat auxilium, Cæſare tunc lógè latéq; in Germania triumphante. Tādèm igitur multis diuexati modis, quod ꝓſcriptis euenire ſolet, Auſtriacę domui ſeſe dedunt in perpetuum. Ferdinandus rex in fidem eos recipit certis conditionibus, quas illi per iuſiurandū accipiunt. Eſt Conſtantia vel ſola Cōſtantienſi Synodo vbiquè notiſſima, vrbs non admodùm magna, ſed elegans & amœna. Habet Epiſcopum, cuius diœceſis amplitudine reliquos ferè Germaniæ Epiſcopatus excedit. Habet enim ſupra mille & octingentas parœcias vel parochias, & quadringenta monaſteria. Obitèr huc adſcribere libet, quod de Rhenanis Epiſcopatibus quidam dicunt: Curienſis eſt ſummus, quia iuxta Rheni fontes. Conſtantienſis ampliſſimus, Baſileenſis amœniſſimus, Argentinēſis nobiliſſimus, Spirenſis religioſiſſimus, Moguntinus authoritate venerabiliſſimus, Colonienſis opulentiſſimus, Treuirenſis vetuſtiſſimus.

Diœceſis Cōſtantienſis ampliſſima.

Apud Burdegalenſes in Aquitania fit tumultus ob ſalinariū vectigal & tributa extraordinaria. Res non multùm à defectione abeſſe viſa eſt: ſed Rex Henricus tempeſtiuè occurrens, miſſo cum exercitu Anna Mommorantio, ſeditionis authores tollit è medio, & Burdegalenſes egregiè caſtigatos, cogit in ordinem. Ademptæ ſunt illis campanæ omnes, ne ijs ad turbas ciendas abuterentur, priuilegiorum literæ exuſtæ omnes, & quia regis præfectum occiderant, coguntur humum, vbi conditum eius cadauer erat, digitis & vnguibus fodere, donèc ad corpus ventum eſſet, &c.

Seditio Burdegalenſis.

Grauis caſtigatio ſeditioſorum.

Cæſar

Cæſar tandèm in Belgium redit, ſeruato apud ſe Saxone, Lantgrauio verò Andernandam, quod eſt Flandriæ oppidum, miſſo. Paulò antè ad Calendas Octobris Cameræ iudicium conſtituit, aduocatos tres de Luteriſmo ſuſpectos remouet, cęteris omnibus inter alia p̄ſcribit, vt catholicæ Eccleſię dogmata ſequantur, aut loco moueantur. Ad Cæſarem in Belgium, relicta Gallia, venit eius ſoror Eleonora Franciæ regina, idq́; Henrico rege annuente. *Cæſar Cameram conſtituit.*

Hoc ferè tempore Philippus Hiſpaniarum rex ad patrem Cæſarem, relicto in Hiſpanijs Maximiliano fratruele, annorum 21, iuuenis ex Hiſpania Genuam proficiſcitur cum quinquaginta triremibus & totidem ferè nauibus onerarijs. Apud Genuam primò, & indè alijs Italiæ locis magnificentiſſimè excipitur. Mediolanum ingredienti prȩſtò fuére Sabaudiæ princeps, Veneti, Florentini, Ferrarienſes, Senēſes legati. Intereà Bruxellis moritur comes Buranus Maximilianus anginæ morbo. *Philipp⁹ rex in Italia accipitur honorificétiſſimè.*

Theologi Proteſtantium Vuittembergenſes & Lipſenſes per hoc tēpus inter ſe de voluntate Principis Mauricij conueniunt aliquot locis, & nonnihil ad Cæſaris ſcriptum ſeſe accommodant, edita religionis formula in Mauricij ditione ab omnibus ſeruanda. Indè grandis poſteà inter Luteranos orta tempeſtas eſt & altercatio. Ij poſteà dicti ſunt molles Cōfeſſioniſtæ, quorum facilè princeps fuit Melanchthon. De his ſcribunt in præfatione ſeptimæ Centuriæ authores hiſtoriæ Magdeburgicæ, rigidi Confeſſioniſtæ: An non ex ipſis ſcholis (Vuittembergenſem & Lipſenſem intelligi volunt) vbi hæreſiarchæ in altis pulpitis, cincti clypeis politicorum ſedent, prodeunt cōplures iam annos libelli famoſi, tetros errores continentes? quibus quales pulli* excludantur, & qualem poſteritatem habiturus ſit filius Dei, luculentèr demonſtratur: nempè vt reuer- *Molles Cōfeſſioniſtæ.*

ſus ad iudicium, ſicut prædixit, fidem vix ſit reperturus. Ità illi Stoici Luterani ornāt Melanchthonē & ſocios eius molles Confeſſioniſtas, quos etiā alijs locis egregiè lacerant, & rursùs mirificè lacerantur & proſcinduntur ab illis. Quæ res profectò mouere debet homines Chriſtianos, vt à talium communione & doctrina quamprimùm recedant.

NNO 1549. Cæſaris filius Philippus ad Patrem venit in Belgiū, & cū eo, præter alios, Cardinalis Tridentinus. Cæſar aduentāti inſignem equitatum in Germaniam vſque honoris cauſa obuiàm miſit. Mauricius Princeps Tridentum vſque proceſſit ei obuiàm, & pro Lantgrauio captiuo plurimùm orat, vt apud patrem velit intercedere. Philippus ſuam ea in re operam liberalitèr pollicetur.

Magdeburgenſiū pertinacia.

Magdeburgenſes iam anteà proſcripſerat Cæſar, cumq; nollent decretum religionis Auguſtæ euulgatum recipere, maiorem in eos concipit indignationem. Hęc vrbs ferè prima amplexa fuit Luteri infauſtum Euangelium, erantq; hoc tempore illic aliquot ſtrenui Luterani cócionatores, Nicolaus Amſdorffius, quem Cęſar ex Numburgenſi Epiſcopatu eiecerat, & Matthias Flaccus Illyricus. Iſti videntur commouiſſe ciues, vt pertinacitèr Cęſaris decretum repudiarent. Illyricus diù fuerat Melanchthonis diſcipulus. Sed cùm videretur Melanchthon cū Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus non prorsùs à Cæſaris decreto abhorrere, multa quoquè concedere, ſcripſit vnà cum ſocijs Magdeburgicis, qui nec latū vnguē vlla in re à Luteri placitis diſcedendū putabant, contra Melanchthonem & eius aſſeclas. Scripſit in eos etiàm Nicolaus Gallus, qui, nisì fallor, id tempo-

temporis Magdeburgi erat, postcà verò factus est superintendens Ratisbonẽsis. Hæc verò rigidorum & mollium Confessionistarum (Sic enim Catholici quidam eos vocant) cõtentio tãdèm eousquè progressa est, vt miser Illyricus tota ferè Saxonia proscriptus, Ratisbonam vsq; ad Nicolaum Gallum profugerit. Vehemẽs est enim Illyricus, & in quibusdã libellis supplicatorijs mirabilitèr vrget & instat, vt in Germania vel potiùs Saxonia Synodus congregetur, cui tamen nõ intersint nisì Synergistę, Maioristæ, & Adiaphoristę, cum quibus solis sibi rem esse vult, ac mirum in modum quiritatur de Confessione Augustana, quæ multis sit locis deprauata: crimenq; falsi alicubì Melãchthoni pręceptori impingit, quòd & confessionem Augustanã, & libros Luteri plurimis in locis adulterauerit. Nec planè mentitur Illyricus, cùm in confesso sit, Augustanam cõfessionem non semèl à Melanchthone mutatam. Tales ergò cùm essent Magdeburgi buccinatores, pertinacitèr diù sese Cæsari opposuerunt, pessimo quidem obstinatæ rebellionis exemplo. *Illyricus falsariũ vocat Melãchthonem.*

Hoc anno prodijt in lucem scriptum quoddam contra septimam Synodum Niceæ habitam, sub nomine Caroli Magni. In eum librum pręfatur quidam Eli Phili. vt Oedipus meritò adhibendus sit, qui illud nobis nomen interpretetur. Deindè nec loci, nec typographi vlla fit mentio, vt librum alioquì vel maximè suspectum, isthæc omnia magìs etiàm suspectum reddant. Verebatur Eli Phili, nè quandoquè aliquid à Catholicis reperiretur, vel proferretur, quo liber ille falsò tanto Principi adscriptus doceretur. O quantùm laborat perfidia, vt vel per fraudem aliquid contra sanam fidem moliatur, quandò cum veritate non potest. De libro illo nihil admodùm dicere attinet: nam non multùm facit pro istis nouis dogma-

dogmatistis, qui apertè doceat sanctam Romanam
Lib.1.ca.6. Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, cæteris Ecclesijs à Domino prælatã, pro causis fidei cùm quęstio surgit (sic enim loquitur) omninò esse consulendam. Et id quidem hoc scripto sibi oblato fecit Carolus Magnus rex verè Catholicus. Ea igitur tẽpestate, qua Niceæ habita synodus est contra Iconomachos, quidam in eius acta inciderunt, & vt apparet, quæ ab illa synodo de Imaginibus venerandis prolata sunt, isti de cultu diuino adorandis intellexerunt. Ad oppugnandam ergò eam Synodum se conferunt, conscribunt quatuor libros, eosque Carolo Magno, vt probabilis est coniectura, dedicant. Is vero mittit eos examinandos Adriano Pótifici, cuius & amãtissimus & obseruantissimus fuit. Porrò Adrianus eos confutat, sicut testatur prolixa illius hac de re ad Carolum ipsum epistola, quæ iam in Cóciliorum Tomis habetur, quam ego pulcherrimis characteribus in mẽbrana descriptam ex Gallijs habui, sed aliquot locis mutilam. Habetur autẽ etiàm Romæ vndè eam expectamus. Cùm sit autem certissimum, in Synodo Nicena Adriani legatos nó adfuisse modò, sed præfuisse etiàm, quî fieri potest, quod Eli Phili in sua prefatione confingit, vt Carolus in Synodo Francophordiensi, cui æquè legati Adriani interfuêre, Nicenam Synodum damnandã curauerit, aut contra eam quicquam scribere voluerit? Sed benè habet, quòd Adriani scriptum extat, quo libri illi quatuor grauitèr cófutantur, idq; ea verborum seueritate, vt perspicuum sit nó à Carolo, sed ab alijs eos esse elucubratos. Hanc plagam verebatur Eli Phili: itaq; & suũ, & loci, & typographi nomen suppressit, vt in illum quoquè quadret
Ioan.3. illud Euangelicum, Qui malè agit, odit lucem. Mirum autẽ in modum Caluinus & Illyricus cum suis hos quatuor libros iactitant, nec vident stulti lógè
plura

plura in ijs haberi, quæ illorum impia cõmenta destruant, quàm quæ illis fauere videantur. Sed hoc apud hęreticos in more positum est, vt vndecunquè arripiant occasionem infestandi catholicam Ecclesiam. Vt imagines oppugnent, cogunt religiosissimum & inprimìs Catholicum Principem fieri iconoclastam: nec pudet eos pro se allegare illum eximium regem, qui tot olìm episcopatus, monasteria, collegia, aliaque sacra loca fundauit, & amplissimis reditibus auxit & donauit, quę isti perditi homines hodiè destruunt, diripiunt & euertunt, non impunè tot sacrilegia laturi, si ille Carolus verè Magnus hodiè superesset. Paucis hæc annotare volui, vt videat pius Lector, quanta sit istorum hominum improbitas, qui cùm è diametro pugnent cum religione & pietate Christianissimi illius regis Caroli, tamen audent Ecclesiæ Dei illius nomine insultare, qui fuit Catholicæ Ecclesiæ vindex acerrimus, & fidissimus atq; constantissimus defensor ac propagator. Quòd autem fingunt in Frácophordiensi Synodo, assentiente Carolo, damnatam esse Synodum Nicenam, tam est pudendum & insolens mendaciũ, vt eorum impudentiam nemo satìs admirari queat. Vt enim iam antè dixi, vtriq; Synodo interfuere legati Adriani Pontificis, à quo hi libri prolixè confutati sunt, nec dubium est eius legatos nõ diuersa, sed eadem de re vna statuisse. Tum verò decretum Synodi Francophordiensis, quod proferũt, eorum os impudens planè cõfundit. Sic enim habet, quemadmodùm ab ipsis profertur: Allata est in medium quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt. Iam efferebant se hæretici, putabant se planè victores abijsse, & quauis talpa cæciores non videbant nullam hìc Nicenę, sed Cõstantinopolitanę Synodi mentionẽ fieri. Habita enim nõ longè ante Nicenã Syno-

Synodum, fuit Cõstantinopoli pseudosynodus de imaginibus profligandis, eamq; hîc intelligi oportere certum est. O quàm sunt isti ad nocendum intenti, quorum tamẽ improbos conatus diuina prouidentia miris modis eludit, & plerunquè ità fraudes illorum palàm retegit, vt mirum sit illos vnquã ausos prodire in publicum, magìs etiàm mirum sit non sibi cauere homines ab istorum insidijs & malis artibus. Citant etiàm pro se Abbatis Vrspergensis testimonium, sed iusto Dei iudicio occæcati non vident, ibì quoquè non Niceni Concilij, sed Constantinopolitanæ pseudosynodi nomen expressum.

De aduentu regis Philippi in Belgium paulò suprà memini. Ingressus est ille egregius Princeps Bruxellas summa patris Caroli Imperatoris gratulatione, & ingenti Belgarum studio. Quę deindè secuta est æstas, ea ferè omnis incredibili erga iuuenẽ principem mirificis exhibendis pompis, dum is inaugurandi causa circunducitur, liberalitate cõsumpta est, adeò vt nõ desint, qui annotârint solos Antuerpienses in publica hac cõgratulatione supra centena tricena coronatorum aureorum millia expendisse: quos reliquæ sanè quàm opulentæ vrbes pro sua quæq; virili & facultate imitatæ sunt. Est enim omnis illa ditio prędiues certè, & mira in suũ Principem beneuolentia.

Erat interìm etiàm in Gallijs summa lętitia, rege & regina maximis regni eius opibus honorificétissimè Parisijs acceptis: & poterat Reipub. certa pax & tranquillitas diù optata tandèm cumulatè etiàm obtingere, si inter hos potentissimos reges Carolũ Imperatorem eiusq; filium Philippum, & Galliarũ regem Henricum firma & syncera concordia constitui potuisset. Sed eam necdùm merebantur corruptissimi hominum mores, & effrenis peccandi licentia, cui castigandæ noua parabâtur flagella, non

multò

multò pòst exardescente bello inter Imperatorem & regem Henricum, de quo pòst dicemus.

In Anglia hac tempestate feruebãt intestinæ animorum dissensiones & acerbitates, atq; in religionis negocio pugnantes opiniones & fœda dissidia, quæ parit hoc nouum Euágelium ab hominũ monstrificis ingenijs ab inferis excitatũ, in quo tum ꝓponendo, tum propagando mirum in modum feruent importuni homines: sed cùm à veritatis studio & spiritu sint alieni, in multas repentè factiões distrahuntur, & habent singulæ malè detorta quædã scripturæ loca, quibus imperitæ cócioni vera se docere persuadeant: sed impudentissimã eorũ vanitatem ipsa doctrinæ varietas & pugnantia coarguit, quę nihil potest cũ veritate habere cõmercij. Porrò Senatus Anglicus armata manu ortas seditiones cópescuit, sumptumq; suppliciũ est de illarũ authoribus. Cæsus aũt est etiàm Thomas Semerus Británię Amiralius, ꝙ in affectati regni suspicionẽ venisset apud germanũ fratrẽ suũ, qui tum regni protector erat, & regis Edouardi auunculus. Dum aũt inter se Angli tumultuantur, rex Galliarũ ea arrepta rei gerendæ opportunitate, in maximas annonę & rerum necessariarũ angustias adduxit Bolonię arcẽ, ademptis Anglis partìm vi, partìm deditione Ambletula & Monlamberto, quæ sunt loca Boloniæ vicina, & ab Anglis munita tum erant. Et vt hostem alibì quoquè distineret, exercitum in Scotiam mittit, qui Scotis iunctus, egregiam ex Anglis profligatis victoriam reportat commisso prælio, reginæq; restituuntur, quæ Angli Scotiæ regno ademerant.

Idem Henricus rex cùm esset Parisijs, seueritèr animaduertit in quosdam hæreticos, habuitq; solennem & publicam supplicationem ad Deum & sanctos eius. Deindè scripto quodam typis excuso testat̃ se Catholicæ fidei, authoritatis Apostolicę & cleri

cleri ſuſcepturum patrocinium: palamq; declarat, quàm ex animo deteſtetur noſtrorum temporum hæreticos & hæreſes, partim è cineribus excitatas, partim recens inuentas à Lutero, Carolſtadio, Zuinglio, Oecolampadio, Melanchthone, Bucero, Caluino & id genus alijs hæreſiarchis, hominibus mōſtroſis & peſtiferis, quas etiam velle ſe ait è ſuis ditionibus extirpare, & in reos grauiſſimè vindicare. Hæc quidē ille rex Catholicè, & vt decebat regem Chriſtianiſſimum: atq; ea in re ſecutus eſt patrem Franciſcum, qui noua dogmata ferre non potuit, & ſæpè acerba ſumpſit ſupplicia de hæreticis. Videbāt ſanè illi reges, quàm nihil ferè niſi tumultus & ſeditiones, diuinarū humanarumq; legum contemptum, magiſtratûs odium & faſtidium, & multa alia horrenda mala pariat nouum iſtud Euangelium. Et felices ſanè atq; florentes illæ ſunt reſpublicæ, in quas exitioſa dogmata minimè irrepſerunt. Speramus autem fore quandoq;, Deo benè propitio, vt omnes intelligant, quàm nihil niſi merę fraudes & impoſturæ fuerint, quæ ſub puri verbi DEI & ſynceræ doctrinæ ſpecioſis titulis nouorū dogmatum architecti & ſatores orbi venditarunt. Sed hæc & id genus alia alibì diximus, quanquàm etiamſi crebrò repetantur, non poſſunt videri ſuperflua, quòd expediat horum ſæpiſſimè admoneri homines, vt relictis errorum tenebris, redeant in viam, & ad pacē ac vnitatē Catholicę Eccleſię, extra quam nulli poteſt eſſe vera ſalus.

Diſputatur in Anglia cū Martyre. Mēſe Maio in Anglia diſputatum eſt Oxoniæ ab eius Academię Theologis cum Petro Martyre, monacho apoſtata, profugo ex Italia. Diſputationi præerant legati regij, qui poſteà ſcripto edito, viſi ſunt palmam tribuere Martyri. Is Martyr aliquandiù Bucerano more ſolebat de cœna Domini, vt ipſi vocant, loqui: ſed vbì aduertit eum loquendi

modum

modum à sua mente alienum esse, quod Bucerus nō magnoperè curâsse videretur, noluit ampliùs Buceri imitari simulationē, sed apertè professus est Zuinglianismum. Iuit autem in Angliam etiàm Bucerus, vt nè quid ad eius regni infelicitatem deesset.

Octobri mense Argentinēses cum Episcopo suo transigunt: tria templa Catholicis permittunt, & quædam alia inter vtrosq; componuntur.

Hoc anno primogenitus Turcæ Solimanni filius ad Persas confugit. Erat Solimannus propensior in secundę vxoris liberos, è quibus alterum Mustaphę primogenito, hortatu vxoris, prælatur' videbatur. Id indignè tulit Mustaphas, Persarumq; fretus copijs, aliquot Persis loca finitima expugnat. Solimānus cum quingentis hominum millibus pergit obuiàm, Persas in fugam conijcit: sed cùm Persę longè lateq; omnia incenderent, è Solimanni exercitu, rerum inopia pressi, ad centū millia periêre, coactusq; est Solimannus re infecta discedere. *Solimanni filius ad Persas profugit*

Decima Nouembris die, anno ætatis suę 82. moritur Paulus Pontifex III. In hunc Sleidanus scribit suo more, & vt vita functum acerbissimè & odiosissimè traducat, citat librum Italicū Bernardini Ochini, longè contumeliosissimum. Si quis ità scriberet in principes Euangelicos, quemadmodùm ille liber perstringit Pontificem, nemo æquo ferret animo. Et hic visus est dignus Sleidano Sacramentario, è quo non pauca in defuncti Pontificis contumeliam suis illis præclaris commētarijs infarciret. Sanè qui talium commentariorum lectione delectantur, illi facilè quoquè Mahometis Alcoranum & id genus alia commenta non admodùm recusaturi videàtur. Fuit ille Pontifex à luxu & crapula alienus, & temperantię inprimìs studiosus: quę res illi tam rarā cōciliauit senectutem. Porrò qui stupris, libidinibus, cōmessationibus & largioribus poculis assiduè va- *Paulus 3. excedit è viuis.*

cant, vix possunt ad eam pertingere senectutem. Fuit idem Pontifex multa rerum peritia ac prudentia, & apud oẽs plurimùm gratia valebat, Italiamq; diuturno liberauit bellorũ tumultu, & perpetuam seruans pacem, vulgò dictus est pater patriæ, bonus pastor, bonus Reipub. Sleidanus & tota nouorum dogmatistarum cohors non nisi mordere nôrunt summos illos Ecclesiæ pastores.

Missa rursùs Argentinæ celebratur.

NNO 1550, ipso Purificationis die solenni Argentinensis Clerus Missam in tribus tẽplis rursùs celebrãt, iam plusquàm viginti annis intermissã. Ibi itidẽ Sleidanus mirè est facetus, & ceremonias ecclesiasticas haud secùs atquè Turcus aliquis aut Scytha irridet. Eo autem die excitatus est Argẽtinę tumultus occasione quadam, & vsqueadeò res periculi plena fuit, vt indè vsq; ad Pẽtecosten rursùs diuina officia intermissa sint. Oderãt Clerum pleriq; vrbis incolę, nec alio quàm idololatrię loco habebant plerasq; omnes Catholicæ Ecclesiæ cæremonias: porrò apostatæ Buceri identidèm repetitæ incestæ nuptiæ, horrendæ in Eucharistiam & alia sacramenta blasphemiæ, diuinarũ ac humanarum rerum plusquàm Babylonica confusio, purum putum Euangelion videbantur. Hæc quidem faciunt, vt minorem apud nos admirationẽ habeant, quę Antichristi temporibus futura creduntur. Habebit ille plurimos, qui eius impietati consentiant: sed habẽt etiàm horum temporum prodigiosi dogmatistæ, qui cupidè illorum absurditates amplectantur, idq; adeò vt non desint, qui scribere ausi fuerint, nec adorandum Deum, nec præsidium ab eo expectandum. Et hoc quidem dogma est Ochini. Quid verò deteriùs ex ipsa Antichristi schola prodire poterit? Neq; verò multò tolerabilior eorum doctrina est,

qui Missam vsqueadeò execrãtur, nec ferre possunt vt in Eucharistia Christum adoremus.

Galliæ & Angliæ reges pacẽ faciunt, Boloniã Angli reddũt Gallis, à qbus certa illis pecuniæ summa numerat. Quòd Angli Boloniã restituerent, pleriq; nõ mediocritèr admirati sunt. Et vt maior sit inter reges necessitudo, Gallus ordinis Anglici, Anglus Gallici fit eques. *Pax inter Gallos & Anglos.*

Huius anni mense Ianuario senatus Burdegalensis in Gallia restituitur. Hoc tempore Cęsar grauissimum in Luteranos suis in hęreditarijs ditionibus promulgat edictum: sed antè q̃ promulgaretur, vnà cum Philippo filio Augustam ad comitia proficiscitur, Saxone quidem sibi adiuncto, Lantgrauio aũt Mechliniæ, munitissimo Brabantiæ oppido, relicto. *Edictum in Luteranos.*

In defuncti Põtificis Pauli locum subrogatur Februarij die 7. Iohannes Maria Montanus, & vocatur Iulius 3. Erat tum ob Iubileũ magnus Romæ hominum cõcursus, qui Luteri & eius similium blasphemijs surda aure pręteritis, pia animi deuotione loca sacra Romanę vrbis inuisebant, & largissimarũ cõdonationũ, quas Indulgentias vocamus, participes sese reddere studebant. Luterani & eius farinæ alij non indigent Indulgentijs, quia sua sterili fide securi, rectà proficiscũtur in Orcum. De indulgentijs possent multa dici, sed istis nouis Euangelicis nunq̃ possunt satìs multa dici. Si tamẽ audire dignantur, dicam quid Tridentina Synodus amplissima de his statuerit. Verba Synodi hæc sunt Sessione 25. Cùm potestas cõferendi indulgentias à Christo Ecclesiæ concessa sit, atque huiusmodi potestate, diuinitùs sibi tradita, antiquissimis etiàm temporibus illa vsa fuerit, sacrosancta Synodus Indulgentiarum vsum Christiano populo maximè salutarem, & sacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet & præcipit, eosq; anathemate *Iulius 3. Põtifex.* *Synodi Tridentinæ de Indulgẽtijs sententia.*

damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. His contenti sunt Catholici. Sectarij nec his nec alijs opus habent, sola fide sua migraturi quò digni sunt. In hunc quoquè Iulium Pontificem Sleidanus impura & flagitiosa iactat conuicia: vt aduertamus, ex abũdátia cordis os illius talia euomere obscœna & pudenda. Parceret saltem lectoris pudori, si nollet parcere Pontifici. Verùm impunè, immò & cum multo huius infelicis seculi applausu, ab istis quiduis iactatur in Pontificem: sed mendax Sleidanus fidem nō meretur.

Comitia Augustana.

Iulij mensis die 26. Cæsar Comitia auspicatur Augustæ. Et hæc quoquè Sleidano armata dicũtur, quòd Cæsar vrgeret quædã, quæ id genus homines nollent. Mauricius, qui anteà Cęsari se submiserat, ad hunc Conuentum mittit legatos, per quos ostẽdit se non alitèr probaturum Concilium Tridentinum, nisì etiàm Augustanæ Confessionis theologi habeant definiendi potestatem, & Pontifex nō obtineat locum præsidis in Concilio. Hæc absurda è suis absurdis habuit Theologis. Scilicè: rei, immò iam olìm damnati non vnius, sed multarum hæresum, in Concilio sententiam ferent. Quis vnquàm audiuit eiusmodi absurditates? Videtur Mauricius iam tum coxisse bellum in Cæsarem, de quo post audiemus.

Granuellanus occũbit.

Extremo Augusto mense Granuellanus, qui iam totos viginti annos apud Cæsarem summum obtinuerat dignitatis locũ, migrat à corpore. Eius functionem Antonius filius, tum quidem Atrebatensis Episcopus, posteà verò Mechliniensis Archiepiscopus & Cardinal. multæ vir literaturæ obtinet. Erat is quoquè in magna apud Cæsarem familiaritate, in magna quoquè posteà gratia apud Philippum Cæsaris filium, potentissimum Hispaniarum regem ob mul-

multas egregias dotes, multamque in rebus dexteritatem.

Per hoc tempus Aphrodisium Aphricæ munitissimum oppidum Siciliæ prorex magna vi expugnat. *Aphrodisiũ expugnat.* Obtinebat in ea vrbe nidum suum insignis Archipirata Dragutus, qui maria suis excursionibus adeò habebat infesta, vt nulla ratione diutiùs tolerari posset. Capta sunt in ea vrbe à Cæsareanis, & in seruitutem abducta ad octo circiter barbarorum millia. Ea res vehementèr offendit Solimanni animũ, nouisq; bellis materiam præbuit. Coniunxerat se enim illi non ità pridèm Dragutus. Imperator deinde ablatis omnibus, quæ in naues conijci poterant, Aphrodisium funditùs euertit, quòd parùm vtiles in eo, militari præsidio firmãdo ac tuendo, sumptus poni viderentur.

Hoc quoquè tempore Magdeburgenses magnis afficiuntur damnis à Georgio duce Magnopolési, *Magdeburgensiũ clades.* & in acie non sinè multorum hominum cæde vincuntur: capti sunt plurimi, & tormẽta, currus, & instrumenta militaria omnia in Ducis Georgij potestatem veniũt. Ea ex Magdeburgicis parta victoria, multi ad bellum illis faciendum sese accingunt. In *Obsidio Magdeburgi.* ijs fuère Mauricius & Elector Brandeburgicus cum Alberto patruele, itemq; Henricus Brunsuicensis, cœptaq; est vrbs obsideri Octobris 4. die. Imperij quoquè ordines in id bellum auxilia pollicentur, & Mauricius rerum summæ præficitur. Decernuntur autem in bellum aureorum millia sexaginta menstrua, & pro sumptibus factis centum millia.

Sub Idus Nouembris Iulius Pontifex, qui Paulo III. successerat, annos natus duos & sexaginta, Concilium indícit Tridenti cõtinuandum, iubetq; vt adsint omnes ad Maij Calendas, ad quos pertinet interesse. Interìm Mauricius fortitèr rem gerit contra Magdeburgicos, multa illis clade illata, & noua *Vrbs noua capitur.*

vrbs (est enim vrbs ipsa tripartita) multis cæsis ciuibus occupata. Porrò rursùs cum Brandeburgico instat apud Cæsarem de dimittendo Lantgrauio. Cæsar respondet, non ipsum modò, sed & filios eius & consiliarios ità se gerere, vt nōdùm possit in libertatem restitui. Instabat verò Cæsar, vt edictum religionis omnes executioni mandarent, & videbantur omnia posse in tanta Cæsaris fortuna paulatìm in Germania ad pristinū statum reduci, nisì satan impediuisset bello Gallico, de quo pòst dicemus.

Lātgrauius fugā meditatur.

Lantgrauius captiuitatis valdè pertæsus, consilia fugæ cum suis ex Hassia euocatis init. Erat ingentis res periculi, Hispanis attentè vigilantibus. At tamē reperti sunt duo, qui suam ei operam addicerēt. Hi toto itinere ab Hassiæ finibus Mechliniam vsq; celeres disponunt equos, & iam parùm aberat, quin res prosperos haberet successus: sed ad Hispani pręfecti notitiam perfertur, & in ipso propè fugæ momento duo ex Lantgrauianis confodiuntur, nonnulli cōpræhensi capite plectuntur, & Lantgrauius arctiori custodię mandatur. Cæsar hos conatus indignissimè tulit.

In Augustanis Comitijs multùm fertur Carolus Cęsar egisse cum Ferdinando fratre de Philippo filio ad Imperij successionem admittendo. Sed nihil ea in re effici potuit. Non dubium quin Cæsar, qui sciret Plilippi amplissimas ditiones & vires, Reipublicæ Christiano illo promouendo consulere voluerit, quandoquidem & Turcę vicini, & alij Imperij hostes non nisì summa potentia arceri possint. Cur autem Ferdinandus ea in re, vt aiunt, Cęsari nō acquieuerit, me latet, nec est nostrum, Principum consilia scrutari.

Osiandri nouum dogma.

ANNO 1551. in Prussia Andreas Osiander nouū de iustificatione dogma è suo cerebro fabricat, videlicet, hominē Christianum eadem prorsùs iustitia,

iustitia, qua Deus essentialitèr iustus est, iustum esse oportere: hanc verò iustitiam homini inseri &c. Cōtra hunc, licèt alioqui strenuus esset Luteri propugnator, multi Euangelici aliquot Principum & ciuitatum Luteranarum præcones acritèr scripserunt, sed ità, vt & illi Osiãdro, & illis rursùs Osiander multas execrandas hæreses impingat. Inprimìs autem Vuittembergenses, & in his Meláchthonem perstringit. Sic illi fratres Euangelici non contenti turbare Ecclesiam Dei, etiàm mutuò se egregiè lacessere & perturbare non desinunt. Et quanuis tam multos haberet Osiander contradictores Euangelicos tamen in suam sententiam pertrahere potuit Albertum Prussiæ Principem, qui eius aduersarios, & in his Ioachimum Merlinum insignem Euangelicum, è suis finibus exegit. Quis non rideat, apud istos infaustos rerum nouatores Euangelij sui doctrinam totiès in nouas mutari formas, easque tam diuersas, atq; inter se mirè discrepantes? Sed dolendum maximè est, dum isti ità in rebus grauissimis ludunt, miseræ plebi tam miserabilitèr ac nimiùm exitiabilitèr illudi.

Luterani contra Osiandrum.

Merlinus proscribitur.

Die 27. Februarij perijt in Anglia Martinus Bucerus, monachus Apostata, & qui contra omnium seculorum & Christianarũ gentium morẽ, cùm esset sacerdos, ad tertias vsq; nuptias progressus est. Audiui ego ex quodam graui lõgeq; doctissimo viro, fuisse eum Iudęum, & cùm quandoquè puerũ quendam nescio ex qua fœmina sustulisset, eum circuncidisse. Vtrùm aũt hęc prorsùs certa sint, nõ possum affirmare, præsertìm quòd ille quoquè qui hęc referebat, se ab alijs accepisse diceret. Vnum hoc certũ est, fuisse hoĩem pestilentissimũ. Facessant importuni quidã, qui talẽ virũ pacis & pietatis studiosum ꝑdicere nõ dubitãt: nã seipsos satìs ꝓdũt, ꝙ sint parũ syncerè catholici, & verę pietatis amantes. Si qua in

Bucerus extinctus.

 eius

eius viri toto pectore hæsisset scintilla veræ pietatis, nunquàm ausus fuisset tantæ sibi turpitudinis conscius, præsertìm post publicitùs Deo nuncupatum perpetuæ continentiæ votum, in cuiusquam boni viri prodire conspectum. Sanè inter Euangelicos buccinatores haud temerè inuenias, qui vafricie & calliditate Bucerum superet. Multa arte conatus est præclaram Coloniensem diœcesin in suos errores pertrahere, & iam aliquousquè progressus erat, sed Deus ꝑpotens illius conat⁹ citò dissipauit. De eius horrenda morte multa tum dicta fuêre, sed quia non satis constant, nolim ea huc adscribere.

Mensis Martij die 14. in oppido Bernburgensi sub concionem statua CHRISTI in cruce pendentis, magno & stupendo miraculo ad quatuor horas largitèr sudauit. Erát qui sudorem illum subindè absteregerent, sed rursùs magna copia manauit. Multæ hac nostra ætate, dum regnant pasśim hæreses, statuis & imaginibus iniuriæ & contumeliæ petulantèr illatæ sunt, nec adhuc cessatur, licèt non desint id genus prodigia, quibus possent importuni homines absterreri. Videntur valdè sibi Euangelici, si ab hominum oculis imagines & statuas Christi & diuorum remoueant, nec pudet eos Iudæorũ & Turcarum aliorumq; Mahometanorum imitari vecordiam & impietatem. Sed hac quoquè ratione via sternitur Antichristo.

Robertus Vuaucop cæcus fit Archiepiscop⁹. Hoc anno obijt Robertus Waucop Scotus Lutetiæ Parisiorum. Is à puero cæcus, vsque eò Parisijs in literis processit, vt Theologię doctor creatus sit. Indè Romę fit sacerdos, ac paulopòst Archiepiscopus Armachanus in Hybernia, & posteà sub Iulio 3. Legatus à latere. Interfuit quoquè Synodo Tridentinæ. De Didymo Alexandrino, quem D. Hieronymus suum videntem appellat, constat, à parua ætate captum oculis, ad summam eum euasisse eruditionem,

nem, atq; adeò etiàm geometriam, quæ vel maximè visu indiget, ad perfectum didicisse.

Galliæ rex Henricus in suam fidem & clientelam recipit Octauium Farnesiũ, & Parmæ imponit Gallicum præsidium inuito Pontifice & Cæsare. Ea res initium præbuit calamitosissimo & diuturno bello Gallico, quo totius Germaniæ, immò & Europę in pristinum statum restitutio, prorsùs impedita est. Pontifex Cęsaris, tanquàm defensoris Ecclesię, opẽ implorauit contra Farnesium, nec eam Cæsar Pontifici negare potuit, quòd Parma tum esset ditionis Pontificiæ. *Parma Gallicũ præsidium accipit.*

Sub Maij finem Philippus Cæsaris filius Augusta discedit in Italiam, indè in Hispaniam, comitante Maximiliano, quem patruus Imperator & parens Ferdinandus ad Comitia euocauerant.

Augusti die 26. Ecclesiæ Augustanę ministri Euãgelici, Cæsaris voluntate intra diem tertium ex vrbe decedere iubentur, nec vsquàm omnino concionari intra Cæsaris ditiones. Intra Augustam vetat Cæsar Luteri dogmata doceri. Eodem modo actũ est cum Memmingensibus & alijs Sueuię concionatoribus. Erat in ijs quidam, cuius Dalila iam proxima esset partui. Is petit sibi copiam fieri vxoris, vt ipse vocabat, inuisendæ. Tum Atrebatensis Episcopus cumprimìs eruditus, ad suos cõuersus, vxorem iste vocat, ait, quæ scortum est. Et reuerà non nisì scorta, immò scortis peiores sunt, quæ vel sacerdotibus, vel monachis iunguntur. Horum autem profligatio magnum omnibus vbiquè terrorem incussit, qui hauddubiò idem sibi quoquè formidarent: potuissetq; hac ratione facilè populus miserè seductus in viam reduci, expulsis prauis & seditiosis doctoribus, cùm eccè in tanta publicæ pacis & tranquillitatis expectatione, Galliæ rex Cæsari bellum mouet. Mauricius deindè cum Gallo fœdus ferit, *Exiliũ concionatorum Augustæ Itemq; aliorum.*

Bellũ Gallus Cæsari facit.

eam gratiam pro maximis beneficijs Cæſari rependens: Cæſaremque vehementèr & Gallus & Mauritius afflixerunt, tam inopinato nec vſquàm indicto bello: immò cùm Cæſari Mauritius omnem interim obſequẽtiam polliceretur, & Gallus videretur, nullas belli iuſtas cauſas habere. Quicũq; autem huius in Cæſarẽ inexpectati belli authores fuêre, non diù poſteà ſuperuixêre, & pleriq; omnes in ipſo ætatis flore dura morte periêre. In Galliç Chriſtianiſſimo rege mirum fuit, quòd ſe eo quoquè nomine ſcriberet bellum Cæſari facere, vt Saxonẽ & Lantgrauium, qui erant præcipui Luteranæ doctrinæ patroni, in libertatem aſſereret, cùm tamen ipſe in ſua ditione Luteranos & aliarum ſectarum homines ſeuerißimè perſequeretur.

Tripolis à Turcis capta.

Hoc tempore Turcica claſſis, Melitæ arce fruſtrà tẽtata, Tripolim Aphricæ vrbem expugnat, & Gallus naues aliquot Belgicas capit & diripit. Per Pedemontium quoquè aliquot vrbes occupat. Dolebat regi, quòd Cæſar Pontifici ferret opem contra Octauium, quem, vt diximus, ipſe in ſuam fidem accepiſſet. Cæſar eius facti publico ſcripto rationem reddidit. Quod de captis nauibus Belgicis diximus, ità ferè accidit. Viginti & duæ naues onerariæ multis mercibus onuſtæ, fretæ inducijs, vt quidam ſcribit, è Belgio tendebãt in Hiſpanias. Eius rei per nauem ſpeculatoriam certior factus Polinus Gallus, adnauigat ad naues, ait ſe vehere reginam Scotiæ, & orat vt recepto nautico more, congratulationis & honoris cauſa tormenta omnia diſplodant. Faciunt id nimiùm creduli. & eccè repentè ille in exarmatas naues impreſſionem facit, & nouem duntaxàt euadentibus, reliquas cum mercibus, quarum precium quingẽtiès mille aureis ſcutatis æſtimaretur, Rotomagũ pertraxit, magna quidem nauiculatorũ iniuria, & incomparabili damno mercatorum.

Ad Calendas Septembris Tridenti Concilium rursùs continuari cœptum. Aderant magna omnium gratulatione tres Germaniæ Archiepiſcopi Electores, Moguntinus, Coloniẽſis qui paulò pòſt aduenit, & Treuericus: & p̃ter hos etiàm aliquot Germaniæ antiſtites. Rex Galliæ eò miſit Legatum, excuſauitq; ſe coram Patribus Concilij, cur ipſe hac vice ſuæ ditionis Epiſcopos non eſſet paſſus ire ad Synodum. Erat tum propter Parmenſe bellum nõ nulla offenſio inter Pontificem & Regem. Teſtabatur nihilominùs per legatum Rex, ſe erga Religionem & Romanam Eccleſiam animo futurum ſyncero & integro. Et certè Catholicam religionem in ſuo regno egregiè tutatus eſt, & ſi illi longior contigiſſet vita, nũquàm eas hęretici in eius regno turbas excitâſſent, quibus poſt eius obitum Gallia miſerabilitèr quaſſata eſt. Atque hoc ipſo tẽpore, quo propter Parmenſe bellum alieno in Pontificem viſus eſt animo, edictum lòngè grauiſſimũ contra Luteranos in ſuo regno ꝓpoſuit, pręmia etiàm magna delatoribus pollicens. *Continuatio Concilij.*

Nouembri menſe Magdeburgenſes, longa iam obſidiõe preſſi, in gratiam his cõditionibus recipiuntur. Supplices à Cęſare veniam petant, in Auſtriacam & Burgundicam familiam nihil faciãt, Cameræ ſe ſubmittant, Auguſtano decreto poſtremo pareant, aureorum quinquaginta millia perſoluant in vſum fiſci pro belli ſumptu, tormenta maiora duodecim Cæſari tradant, & quędã aliæ durę ſatis. Sleidanus hanc eorum laudat cõſtantiam, quòd illi Cęſari & toti Imperio tam p̃tinacitèr reſtitiſſent, quare dicit eos ſummam nominis gloriam apud exteras nationes adeptos. Verùm nemo ſanę mentis dixerit eos laudem vel gloriam mereri, qui ob pertinaciam & rebellionẽ proſcripti à Cæſare, ſuo exẽplo alios quoquè ad rebellandum inuitent. Sed Sleidanus ad *Magdeburgenſes ſe dedunt.*

tam

tam preclarum facinus audendum etiam alios, dum laudat, instigat & accedit. Porrò Mauricius Magdeburgum in Cæsaris, Imperij & suam fidem adigit, & relicto in vrbe præsidio abscedit.

Interceditur pro Lãtgrauio.

Sub Decembris initium Mauricius, Elector Brãdeburgicus, & multi alij Principes partim per literas, partim per legatos apud Cæsarem pro Lantgrauio rursùs intercedunt. Cæsar, qui de Mauricij cum rege Gallorum fœdere & bellicis consilijs nihil sciret, (adeo tectè & dissimulantèr à Mauricio gerebantur omnia) respondet se expectare in dies Mauricium, cum illo se ea de re ità coràm acturum, vt intelligant Principes, ipsorum intercessionem apud se pondus habuisse. Paulò pòst Lantgrauij filius Guilelmus venit ad Mauricium, ait Cæsaris hoc dubium esse responsum: Patrem suum tabescere squalore carceris, (licèt non sit verisimile, Cæsarem tam duritèr egisse cum Lantgrauio) hortatur vt patri opem ferat. Ità Mauricius, qui sua consilia mirificè cælarat, hoc Cæsaris non incommodo accepto responso, statim ad bellum gerendum animum adijcit, tempusq; anni idoneum expectat. Habebat iam exercitum quo Magdeburgum obsederat, cui adiunxit eos milites, qui vrbem defenderant. Hi per Thuringiam hyemabãt, & multa præsertìm Ecclesiasticis atq; in ijs Moguntino Episcopo damna dabant. Ea res permouit tres Electores Episcopos, vt domum cogitarent.

Mauricius bellum parat.

Bellum in Cæsarem suscipitur.

NNO 1552. Germanicum in Cæsarem bellum suscipitur, Galliæ rege cum Mauricio & alijs quibusdam sese coniungente, & defensorem Germanicæ libertatis palàm scribẽte. Cæsar necdùm quicquam comperti habuit de Mauricij machi-

machinationibus, quippe qui omne studium Cęsari per literas & legatos polliceretur, & etiàm legatos duos ad Concilium mitteret, Cæsari quoque persuaderet milites ob nõ soluta stipendia tumultuari, cùm tamen eius sacramento tenerentur Hæc quidẽ in illo principe, quẽ Cæsar amplissimis auxisset honoribus & beneficijs, minimè probantur. Nam ad Lantgrauij liberationem nihil opùs erat tam pernicioso bello, quo Germaniæ plerią; Principes dirissimè afflicti, ciuitates magna damna perpessæ sunt, Noriberga inprimis, cui Albertus Brandeburgicus Mauricij socius tantum damni dedit, quantum credi vix queat: & quo denique latiùs serpente, ipse Mauricius florente ætate extinctus est. Si accessisset Cæsarem, vt & se facturum dixerat, & Cæsar per literas petebat, hauddubiè illius animum flexisset, & Lantgrauium longè faciliori via liberâsset. Sed non vna Lantgrauij captiuitas, verùm multò magis, vt est verisimile, importuna Luteranorum dogmatistarum instantia, cum ad hoc bellum Cæsari præter omnem expectationem faciendum induxit.

Cùm Tridentum crebris nuncijs de bello allatũ esset, paulatim Cõcilij patres domum abeunt: neq; enim tutum erat, cum armato milite de religione disceptare. Ità tot Cæsaris conatus, tot sumptus & labores eo importuno bello periêrunt. Iam Mauricius cum exercitu progreditur: priùs tamen ad Ordines Imperij scribit, facti sui rationem reddit: Cęsarem, non tamen nominatim, acerbè perstringit, & moderatissimo Principi multa impingit, quę in illũ minimè quadrant. Appáret, illas literas non à Mauricio, sed ab aliquo impuro apostata vel Melãchthone conscriptas, præsertim quod ad primam earum partem attinet. In altera agit de Lãtgrauio, vbi rursùs imputat Cęsari, licèt obliquè, studium arripiendæ Monarchię. Sed dum sic scribit, videtur optimo Prin-

Concilium bello dissipatur.

Principi propemodùm nimiā improperare clementiā, qua nisì ille in Germanos vti voluisset, non valdè difficile fortaſsìs ei fuisset, tale iugum imponere Germanorum ceruicibus, quod non facilè excutere potuissent. Sed & hoc ex alicuius virulenti apostatæ Monachi officina profectum videtur. Scilicet Carolus Cæsar apud ingratos & in tot sectas dissectos Germanos Monarchiam affectauit. Habuit ille longè potentissimus Princeps, hodieque habet Hispaniarū serenissimus rex Philippus filius eius tantam, tamq; amplā & ꝑpotentem in nouo Orbe Monarchiam, vt tota Europa vix digna sit, quæ illorum in eo Orbe ditionibus comparetur. Deindè laudat Galliæ regē, & cū eo se pcussisse fœdus scribit, aitq; Cæsari decretū esse, Galliæ regem omnibus fortunis euertere. Hoc quidē Cæsarē voluisse, nusquàm apparet, nec hoc quisquam facilè credet, qui Cæsaris res gestas inspexerit. Sed vt dixi, talia Mauritius nō suo, sed alieno calamo scripsisse putatur.

Cæsaris in nouo orbe potentia.

Edidit etiàm scriptum quoddam Albertus Brandeburgicus, socius Mauritij, quem Cæsar captiuum in libertatem restituerat. Is inter cætera in hoc scripto ait, Cæsarem induxisse militem externū in Germaniam, qui & plurimum dat damni per agros, & cōplures ad inopiā redigat, & omne genus insolentiæ exerceat. Hoc autem vtrùm veriùs in externos milites, quàm in eum ipsum Albertum Principē cōpetat, qui tot modis vexauit Germaniam, testes esse possunt multæ amplæ Germaniæ ꝓuinciæ. Valdè etiàm perstringit Commentarium Ludouici ab Auila clarissimi viri Hispani de Cæsaris bello germanico, ipsumq; Ludouicum vocat hominē impurū & mēdacem, quod quidem in eum virum non competit, quē Cæsar admodùm habuit multis annis familiarem. Et ipse quidem Ludouicus etsi vno loco nōnihil insimulat Albertum negligētiæ, idq; eo tempore

Albertus Brandeburgicus cōtra Cæsarem.

Ludouicus ab Auila perstringitur.

re quo captus fuit, tamē alibì honorificā eius mentionem facit, & dicit Cæsarem vel maximè lætatum fuisse, cùm eum sibi videret ex captiuitate restitutū, magnisque eum affecisse beneficijs.

Galliæ quoquè rex, cur hoc bellum susceperit, publicis literis declarat. Is nominatìm perstringit Cæsarem non semèl. Iam omnes isti erāt ad bellum instructissimi, & ingentes post se militum turbas trahebant, cùm interim Cęsar omnia ferè tuta putaret. Ità verò necopinatò à tam multis nō vno loco hostilitèr apperi, & iam propè in ipsas hostium manus incidere, tam est humanæ infirmitati molestum, vt non pauci etiàm ex longè minoribus casibus legantur subitò vel apoplexia, vel alio morbo extincti: & est verisimile, Carolo Cęsari hanc inopinatam persecutionem non paucos vitæ annos detraxisse: quāquàm nec illi diù superuixerūt, qui in eum tam hostilitèr incurrerunt. Scriptum istud Galliæ regis typis fuit excusum lingua populari, & in fronte præferebat pileum inter duos pugiones. Subtùs erat titulus regis, qui se libertatis Germaniç & principum captiuorum vindicem appellabat. Sunt qui dicant hoc symbolum repertū in antiquis numismatîs, & ab illis, qui Iulium Cæsarem occiderunt, vsurpatū. Historici interdùm scribūt, seruos ad pileum vocatos, hoc est, ad libertatē, cuius insigne est pileus. Iam antè dixi, multos fuisse admiratos, ꝙ ille rex, qui diceretur Christianissimus, eos principes ex Cæsaris Catholici manibus vi extorquere voluit, qui essent Luteranorum præcipui patroni, cùm tamen ipse in suo regno hocipso ferè tempore decretum seuerissimum in Luteranos promulgâsset.

Galliæ rex perstringit Cæsarem.

Mauritius cum socijs progreditur, multas Germaniæ vrbes occupant, abrogant magistratus à Cęsare institutos, ipsi nouos creant: nec hoc contenti, etiàm pecuniā & tormēta exigunt: & hoc erat Ger-

Mauritius occupat Germaniæ vrbes

manię restituere libertatem, cùm ipsi non essent illarum ciuitatum domini, immò bellum facerét suo Principi. Augustam quoquè paruo pręsidio munitá deditione capiunt. Interim Gallię rex cum maximis copijs Tullum, Virdunum, Metim Imperio subtrahit, Lotharingiam occupat, ducem puerum nouem annorum in Gallias mittit. Metensibus durum est iugum impositum, nec præter meritum, vt quidam putant, quòd Luteri dogmata non admodùm respuere viderentur. Ità rex Gallię, qui se libertatis Germaniæ vindicem scribebat, breui tempore ab Imperio tres abstraxit Episcopatus, adiutus Germanorum auxilijs. Visus est etiàm Gallię rex tentare Argentinam munitissimũ Germaniæ oppidum, sed id frustrà fuit. Mauricius Augustę mutauit Senatũ, à prudentissimo Cæsare constitutum, & veteré vnà cum tribubus restituit. Indè sex diebus Vlmam oppugnant, sed oleum atq; operá perdunt: quanquàm Albertus Brandeburgicus Vlmensium vicos & oppida vastauit incendijs, pecuniam extorsit, eodem instituto vtens apud Vlmensium vicinos.

Imperio tres Episcopatus adimuntur.

Vlma frustrà oppugnatur.

Est Vlma potens & nobilis Sueuię vrbs, quam tamen ipsam constat olìm à Carolo Magno Christianissimo Imperatore attributam fuisse amplissimo illi monasterio, quod Augiam maiorem vocant. Et vt videat Lector, quanto studio quondàm sanctissimi Imperatores, Reges & Principes exædificandis & ditandis Ecclesijs & monasterijs incubuerint, adscribam hoc loco fragmentũ literarum Caroli Magni, quibus Vlmam largitur monasterio iam dicto, idque sanè longè maiori pietate, quàm hodiè infames apostatę incitant reges & principes atq; magistratus ad expilanda & destruenda monasteria. Est verò hoc literarum exemplar: CAROLVS diuina fauente gratia Imperator Augustus: Si sanctorũ monasteriorum loca, nè labantur, frequẽter susten-

Vlma datur monasterio Augiensi.

tamus, sustentando ditamus, non solùm Deum per hoc nobis placamus, sed etiàm nostri totius regni statum corroboramus. Quapropter omnium præsentium ac futurorum comperiet industria, qualitèr Vlmam nostram regalem villam, pro animæ nostræ ac parentum nostrorum remedio, ad monasterium quod constructum est in insula, quæ in Alemanniæ partibus sita, Sintleohesuna nuncupatur, vbì venerabilis præsul Hetto spirituali turmæ præest, cum omnibus appendicijs suis & locis adiacētibus tradimus atque transfundimus: vt fratres ibidèm regularitèr subsistētes, & diuino operi die noctéque iugitèr insudantes, dum sumptibus alacritèr procurantur, assiduis eorum precibus Deum nobis propicium facere dignentur. Et vt prædictus Hetto cum fratrib⁹ suis monachis & clericis in p̄fata insula, exterioribus curis remotis, Deo seruire liberiùs atq; securiùs insistere valeat, cū ipsius Abbatis desiderio, suorumq; monachorū rogatu, adelbertū cognatum nostrum in supradicta Vlma aduocatum ac defensoré cōstituimus &c. Datum anno salutis 813.

Ex quibus literis inter cætera obitèr licet animaduerti, quàm vanum sit istorum nouorum hominum commentum, qui monasteria olìm non nisì Christianas scholas fuisse somniant, in quibus pueri instituerentur. Nam etsi etiàm in quibusdam monasterijs habebantur monachi doctissimi, qui iuniores fratres in humanis ac diuinis literis instituerēt, at tamen præcipua monasteriorum occupatio fuit, diuinis vacare officijs & ministerijs. Pudet sanè pigetque referre, quàm multa & impudentèr & petulantèr, atque etiàm imperitè & stolidè hac de re à quibusdam sectarijs confingantur. Scripsit quidam Guilielmus Radensis epistolam dedicatoriam in Chronicon Hirsaugiense Ioannis Tritthemij Abbatis. Is multus est in laudādo illo Abbate, sed quæ-

Monasteriorum præcipua studia.

dam tamẽ illius obliquè perſtringit. Cogor eſſe breuis, alioquì in breui epiſtola multas illius hominis ineptias, nè quid grauius dicam, oſtenderem: & tamen videtur ſibi belliſſimus euangelicus. Ait ſatis liquere, monaſteria olìm nihil aliud fuiſſe quàm Chriſtianas ſcholas, ad ætatem iuuenilem in omni genere literarum & bonis moribus vſque ad annos maturioris ætatis inſtituendam. Itaque putat poſteà ſic inſtitutis licuiſſe indè diſcedere & abire quò vellent: nam mox ſubiungit: Quæ quidem nunc triſtiſſimi ſunt carceres. Sed vel ex vno illo Chronico, quo ſe vult tueri, abundantiſſimè hominis vecordia confutatur. Nam in monaſterijs monachi inſtituebantur iam monaſticen profeſſi, aut certè profeſſuri, tametſi fortaſsìs etiàm admittebãtur honeſtorum virorum id petentium pueri nonnulli, vt cum literis vnà etiàm pietatem apud monachos imbiberent. Nec tamen ſic dabatur opera literis, vt nihil prætereà aliud fieret ab eis. Immò poterat delirus iſte ex Regula Diui Benedicti, de cuius monachis potiſſimùm agit Tritthemius, id perſpicuè diſcere, non licuiſſe monachis quicquam diuino operi, hoc eſt, precibus horarijs & cultui diuino in templo abſoluendo anteponere, nisì id fortaſsìs certas ob cauſas rationi conſentaneas alicui permitteretur. Itaque monaſteria eò potiſſimùm ſpectabant, vt in ijs ex monaſticæ regulæ præſcripto in caſtitate, paupertate & obedientia (cuius obedientiæ votum iſte miſer vocat impijſſimum) viueretur, vt Diuinis laudibus vacaretur, & tempus omne religiosè expenderetur, idq́ue ex Regulæ & Obedientiæ præſcripto. Hoc verò iſti tenebriones vocant triſtiſſimum carcerem, non vtiquè ſic dicturi, ſi vel micam haberent CHRISTIANAE pietatis. Nôrunt enim homines in vera pietate exercitati, quantam animi libertatem & iucunditatem

tem pariat eiusmodi propriæ voluntatis abnegatio & studium obedientiæ: contrà verò, quàm verè misera & dira sit seruitus suæ obsequi voluntati, suis indulgere affectibus & desiderijs, quemadmodùm faciunt hoc tempore apostatæ monachi, qui pertæsi Euangelicæ illius vitæ, quæ in monasterijs benè institutis cernitur, ad ollas Aegypti & seculi atque carnis voluptates rediêrunt: cumque suam turpitudinem & fœdissimam apostasiam in sacco & cinere plorare deberent, è diuerso in reprobum dati sensum, criminantur vitam monasticam, & vbiquè magistratus instigant ad abolenda monasteria, eorumque reditus & facultates in pios scilicèt vsus conuertendas. Ità factum est, vt multis locis monasteria destructa sint, quædam verò mutata in scholas, vbì pueri instituantur, contra ipsam monasteriorum primam institutiôem & fundationem. Porrò reditus eorum & facultates sic distribuuntur, vt non exiguam indè atque etiàm ex alijs bonis Ecclesiasticis portionem ad se adducant viles apostatæ, qui cum suis incestis Dalilis viuunt ex eis non paulò suauiùs, quàm olìm eis in ipsis monasterijs licuisset. Sed veniet ille dies, quandò diuitias quas deuorant, euoment, & de ventre illorum extrahet eas DEVS. Luent quæ fecerunt omnia, nec tamen consumentur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum sic & sustinebunt. Et quarè tandèm? Sequitur apud Diuum Iob: Quoniam confringentes nudauerunt domum pauperis, (Sunt enim monachi ex professo pauperes, & licèt pleraque mònasteria habeant non paruas facultates, tamen necessarijs cōtenti monachi, reliqua longè meliùs quàm isti desertores expendunt, nec quicquam priuatìm indè sibi ceu proprium vendicant) rapuerunt & non *Iob* 20.

ædificauerunt eam, nec est satiatus venter eorũ. Reuelabunt cæli iniquitatem eorum, & terra consurget aduersùs eos. Certè omnium harum turbarum caput & author Luterus sibi vendicauit Augustinianum monasterium, quod fundatum erat pro monachis triginta, nec id quidem in scholã publicam conuertisse eum legi, sed cum sua Catharina vixit ibì genialitèr, idque non modò non repræhendente, sed summè etiàm applaudente cæco hoc mundo. O fœdissimã rerum mutationẽ. Olìm sanctissimi & potẽtissimi reges & principes innumeris extruendis & ditãdis monasterijs exatiari nõ potuerũt, & ea re, vt paulò antè ex literis Caroli Magni didicim⁹, Deũ se placare, & totius regni statũ corroborare credebant: hodiè contra ad sceleratorum apostatarum suggestionem pasśim excinduntur & euertuntur, hauddubiè non sinè euidenti regnorum & ditionũ multarum euersione. Nam certè in monasterijs instabatur precibus nocturnis atque diurnis, & erant in illis permulti, quorum preces Deus contemnere non potuit: & tum florebat Resp. & erant opes & copiæ in regnis, magna annonæ vilitas, vberes rerũ prouentus. Conferantur sanè ea secula, quibus in precio fuêre monasteria, cum hoc nostro reuerà miserrimo & infelicissimo seculo, quo nihil ferè est contemptius monastica vita, & re ipsa vtrorunque mirabilem atque ferè incredibilem diuersitatem comperiemus. Non volunt attẽdere homines, tanto sempèr omnia rebus in humanis feliciùs succedere, quanto maior impenditur cura, studiũ & opera in cultum diuinum. Sed Luterus & sui aiunt eum Dei cultum, qui est in monasterijs, esse impium & idololatricũ. Quid verò aliud diceret Luterus cum toto grege suì similium apostatarum? Longè alitèr de monachis senserunt omnium ætatum & seculorum optimi quiq; & doctissimi homines, atq; etiàm

pijssi-

pijssimi & inuictissimi principes. Et certè nisi suę im pietati vel maximè obsistere videret malus dæmon vitæ monasticę professores, nunquàm tam atrocitèr per Luterum & id genus pestes eos esset insectatus. Verùm ab eius farinæ hominibus vituperari, id demùm eximiè laudari est: maximè cùm isti non solùm ea vituperent, quæ ab omnibus bonis prædicãtur, sed interìm etiàm palàm impudentissimè mentiantur. Ità ille bonus vir, cuius suprà memini, Guilielmus Radensis in illa sua Epistola hoc quoquè addit: Nunc nemo ferè est, (aut saltem paucissimi) qui vel à limine sacras literas in monasterijs, ab Antichristi fermento non repurgatis, salutârit, nedùm profiteatur. Immò si quis sit, qui Bibliorum lectiõi intendat, inque vsum transferre vel saltem cogitet, hunc statìm hæreticum, schismaticum, inobedientem, apostatam ac Luteranum proclamitant &c. & rursùs: Authores, inquit, bonos exurũt &c. nam nimis longum est eius nugas & calumnias referre. Obsecro, quid in his hominibus vel mentis vel frõtis est, quos non pudet tam turpitèr mentiri? Vt nihil dicam de alijs monasticis ordinibus, quorũ mihĩ non tam nota sunt exercitia & studia, atquè nostra. In Carthusiano instituto, quod ego me amplexum lætor, quotannìs tota sacra Biblia publicè in omnium fratrum auribus perlegũtur, partìm in templo, partìm alijs certis locis: psalterium totum hebdomadis singulis recitatur, vt cætera priuata studia p̃teream: & tamen non verentur isti scribere, arcerĩ monachos à Bibliorum lectione, & qui Biblia legant, eos hæreticos vocari. Et hæc quidem & id genus alia plurima, licèt sint impudentissimæ vanitatis, tamen persuaserũt permultis: & hoc illis sufficit, potuisse scilicèt id ipsos efficere, vt quanuìs scelleratè & prodigiosè mentirentur, tamen verà dicere putarentur. Et viedas sanè hodiè perplures, qui hui-

ufmodi multa petulantèr confingant, aut ab alijs horum temporum nouatoribus haufta, admodùm confidentèr iactitent, & in hoc fibi bellè fcioli & præclarè religiofuli videantur, fi poffint infultare monachis. Ità nofter Guilielmus Radenfis, cuius femèl atq; iterùm memini, rursùs ait, ordines quofdá peruerfis fuis (fic enim vocant, quos nos conuerfos dicimus) omnium librorum lectionem aliquot feculis penitùs interdixiffe. Scripfit ifte egregius vir, fuam hanc epiftolam Magdeburgi anno 1559. cuius vrbis concionatores quidam Luterani, in quibus & Illyricus, mirabilitèr oppugnârunt Vuittenbergenses & Lipfenfes theologos, & fortafsìs ifte Radenfis fuit vnus ex illis. Talibus verò tam profligatis & deploratis tenebrionibus prolixè velle refpõdere, non nisì bonas horas perdere eft. Audiant miferi illi, multos hodieq; in monafterijs inueniri monachos, qui fe à talibus humani generis peftibus irrideri & vituperari, in magno lucro ponant. Vtinàm verò prępotens Deus quãdoquè pectoribus hominum, malè ab iftis fafcinatorum, adfpiret lumẽ gratiæ fuę, vt videant quorum hominum prodigiofa commenta fequantur, mâlintq; fimiles effe Caroli Magni, & innumerabilium aliorum religiõe & pietate præftantium Maiorum fuorum, quàm iftorum reuerà miferorum hominum, quorum horrendam cæcitatẽ tanto magìs execrabitur pofteritas omnis, quòd eam ipfam pro magna Euangelij luce iactitârint. Scio hęc non admodùm commodę hoc loco inferi; fed candidus lector boni confulet, quòd interdùm iftorum infolentię refpondemus, quorum alioquì amentiam & ftultitiam irridendo & contemnẽdo prætergredi mallemus, nisì nos fimplicium minusq; peritorũ periculũ, quippe qui horũ fraudulentis mendacijs nõ raró euertantur, cogeret veritatis fufcipere patrocinium. Verùm his obitèr cõ-

memora-

memoratis, iam ad narrationis ordinē reuertamur.

Cóuenit intereà Lincij, quod est Ferdinãdi regis oppidũ, atq; ibì cũ Ferdinando Mauricius de pace tractat, nec Cęsar se valdè difficilē pbet, certis tamē cōditionib9, quas cùm Mauricius sinè sociorũ cōsensu se diceret per oĩa accipere nō posse,ità discedit, indicto rursùs cōuentu Passauij. Cæsar iã militē cōscribebat. Episc. Augustanus nō mediocri ab Mauritij socijs damno afficit. Camerę Iudices Spira excedunt nō sinè causa. Magna est in Germania, pro cuius libertate isti se dicebãt arma cepisse, rerũ confusio & perturbatio, multis etiàm Protestãtibus ad summã inopiã redactis. Vndecimo die Maij veniũt literę ad regē Gallię à Mauricio de pace cum Cęsare cōponenda. Ijs acceptis literis, Rex, qui nihil minùs sperâsse putatur, biduo pòst redit in Lotharingiam. Et hæc fuit merces, ꝙ Mauricium Cæsari bellum mouentē tam magnis impēdijs adiuuerat. Mauricius quidē paulò pòst redit cum Cęsare in gratiã, & militē suum in Hungariam contra Turcas ducit, rege Gallorũ posthabito. Sed dũ Gallię rex in Germania versatur, Cæsareani duce Martino Rossemio Gallias inuadũt, & Campanię Gallicę fines lōgè latèq; vastant incendijs. Mouit hoc quoquè regē, vt suos potiùs limites tuereť, q̃ in Germania hæreret. *Gallus redit in Galliam.* *Mauricius Cæsari conciliatur.*

Mauricius Lincio digressus, victoriã obtinet apud Alpes, capta arce Erebergo, vbì non longè abfuit à supremo vitæ discrimine, nisì celerrimè ex militum stipendium poscentium manibus elapsus esset. Vbì Cæsar cognouit de capto Erebergo, mox Oenipōte discedit festinabũdus, & cum eo Ferdinãdus rex. Paulò antè Saxoni captiuo libertatem restituerat, sed is à Cæsare discedere noluit, abeuntemq; secutus est Villacum vsq;, quod est in Carnis oppidum. Vix Cęsar abiêrat, cùm Mauricius adest cum suis, ingressusq; Oenipontem, res omnes Cæsaris, Hispanorum *Mauricij periculũ.* *Oenipōtem Mauricius obtinet.*

norum & Cardinalis Augustani diripit, rebus Ferdinandi & ciuium nihil læsis. Augustæ paulò post scriptum edunt, quo à Cęsare fugatos concionatores Luteranos reuocant, & eos iureiurando, quo Cæsari se obstrinxerant, absoluunt nescio qua authoritate. Ità permissum est, immò & mandatum illis præclaris noui Euangelij præconibus redire ad Luteri confirmandam & amplificãdam doctrinam: & hoc quoquè erat libertatem Germaniæ restituere. ò miseram libertatem.

Noribergẽsiũ clades.

Per hoc ferè tempus Albertus Brandeburgicus Vuolphgango Teutonici Ordinis Magistro direptionibus & incendijs plurimùm dat damni, atque insupèr pecuniã extorquet. Indè verò in Noribergensium agrum sese confert, & tam immanitèr eorũ omnia vastat & populatur, vt vicos centum, castella & ciuium villas septuaginta, & cum his tẽpla, postquàm ea spoliâsset, atque tèr mille iugera syluæ ad eos pertinentis combusserit. Bambergensis episcopus durissimis conditionibus pacem ab eo redimit.

Item Bambergenses & Vuirciburgici.

Vuirciburgicus aureorum millia ducenta numerare cogitur, & pᵹtereà in se eius debita recipere, quæ erant circitèr trecẽta quinquaginta aureorum millia. Sueuicæ ciuitates numero ad vigintisex, & in ijs Augusta, per legatos hortabantur Noribergẽses ad pacem cum Alberto faciendam: sed illi prætèr alia, quæ eos ab hac pace absterrerent, à Cæsaris & Ferdinandi fide discedere noluerũt. Tum verò Albertus longè etiàm maiori impetu Noribergam oppugnat, & tandèm his cõditionibus cum eo pacem facere compulsi sunt: Aureorũ ducenta millia dependant, licèt iam antè Mauritio & socijs eius centum millia dedissent: tormenta magna sex instructa rebꝰ omnibus tradant: principes cõfœderatos fauore pᵃsequantur &c. Et hæc ipsa ciuitas Augustanæ erat Confessionis. Hoc successu fretus Albertus, Vlmensibus

Noribergẽses afflicti grauissimè.

ſibus quoquè dira minatur: ſed illi reſpondent negatiuè ad ea quæ poſtularet. Si Romanus aliquis Pontifex, vel alius quiuis Catholicus Epiſcopus ità diuexâſſet vrbem aliquam, nullum Sleidanus & eius ſimiles ſectarij ſcriptores, eius atrocitatis exaggerandæ finem facerent. Et multus eſt Sleidanus in commemorandis pecunijs, quæ è Germania & alijs regnis Romam exportentur. Et hęc facit vir bonus, vt inuidiam conflet Pontificibus. Verùm ſub hoc nouo Euangelio tantam rerum ferè omnium iacturam fecit Germania, totq; damna & clades perpeſſa eſt, vt pecuniæ omnes Romā exportatæ, pro nihilo habendæ ſint: nec adhuc calamitatum vllus appáret finis. Hoc verò bonus Sleidanus nō videt, & libens patitur hærere in calamo, non paſſurus, ſi ad Pontifices exagitandos iſthuc pertineret. Tales nimirùm ſunt pleriq; omnes ſcriptores ſectarij, qui ſe Euangelicos vocant.

Galliæ rex Lucemburgenſem ditionem inuadit, populationibus & incēdijs graſſatur, Danuillerium oppidulum deditur, & poſteà Iuodium valdè munitum, in quo erat Erneſtus Mansfeldius Comes, qui cum multis alijs in regis poteſtatem venit. *Gallus vaſtat Lucemburgenſes.* Porrò Mauricius ad conſtitutam diem Paſſauium aduolat, vbi & Principes aliquot coràm aderant, & abſentiū multorum legati. Aderat & Galliæ regis legatus. *Conuentus Paſſauienſis.* Mauricius tria vrgebat: Lantgrauij liberationem, & vt cognoſceretur in illo ipſo Paſſauienſi conuentu de illis rebus, quę eſſent contra Germaniæ libertatem: deniquè vt religionis cauſa nemini fiat moleſtia, donèc lis omnis cōpoſita ſit. Albertus Brandeburgicus egregiè pergit Moguntinū, Treuirenſem, & alios per Germaniam multis illatis damnis affligere. Volebat ab Argentinēſib⁹ milites ſuos quouis tempore intra vrbem recipi, & præſidium quoquè admitti, & quædam alia. ſed nihil impetrauit. Non

tulissent impunè, nisi eo ipso temporis puncto, quo hæc ferè exigebat, rumor allatus esset de Mauritio ad pacem spectante. Iam Vormatiam & Spiram occupârat. Relicto autem Spiræ præsidio, cum copijs Francofordiam repetit, & indignè ferens pacem cum Mauritio confectam, noluit subscribere, sed pergit oppugnare Francofordiam. Reuerà dici non potest, quàm multos per Imperij ditiones ille Albertus mirabilitèr flagellârit. Mauritius pace facta cum Cæsare, exercitûs sui partem, vt iam antè attigimus, ducit in Hungariam contra Turcas. Pacem illam Rex Galliæ fertur non æquo tulisse animo.

Cæsar venit Augustã

Iam Cęsar ingenti coacto exercitu Oenipontem redibat. Indè 20. die Augusti Augustam venit, Senatum à Principibus institutum remouet, & priorem, quem ipse creârat, restituit. Per hoc verò tempus in Italia Senenses Gallorũ ope Hispanos milites è sua vrbe eijciunt. Lantgrauius è custodia dimissus, vbi ad Traiectũ superius venit, rursùs ob Rifebergi copias cum Alberto recèns cõiunctas, Hispanis custodiendus traditur, donèc Cæsar consuleretur. Albertus Brandeburgicus primò Moguntiam, mox Treuirim occupat. Moguntiæ arcem episcopi & quædã alia loca flamma vorax absumpsit. Treuerica quoquè ditio ignes & dira multa ptulit, & cum aliquot monasterijs arsit etiàm quędam Episcopi arx, haud procùl à Treueri. Episcopus Treuirensis erat in arce munitissima apud Confluentiam, quò etiàm se contulit Coloniensis Episcopus. Facilè ex ea arce prohiberi poterat, si Albertus (vt ferebatur) militẽ nauibus per Rhenũ deuehere voluisset. In hoc Principum Confœderatorum bello Vlmenses, in Cæsaris fide constantissimè permanserunt, licèt sex dierum (vt diximus) obsidiõe premerẽtur, & Albertus dira eis comminaretur.

Cæsar

Cæſar Septembri menſe venit cum omnibus copijs Argentinam, ſed non niſi cum paucis vrbem ingreditur, quod Galliæ rex impetrare non poterat: ſumptoq; illic prandio, rursùs egredit. Tandèm iam appetẽte hyeme importuno tempore cœpit oppugnare Metim, 22. Octobris die. Vrbẽ illam Galli mirum in modum cõmunièrant. Albertus Brandeburgicus hoc tẽpore, cùm nõ poſſet cum Galliæ rege de ſtipẽdio cõuenire, quorundã precibus cum Cæſare redit in gratiã. habebat apud ſe 50. ſigna peditũ, nec paucos equites. Aumalius Guiſij Principis frater, cognita eius à rege defectione, cùm iam ei legionẽ vnã peditum, cui Riſebergus pręerat, Galli detraxiſſent, in eum magno impetu irruit: ſed Albertus, licèt lõgè pauciores haberet eqtes, magna vi Gallos in fugam cõijcit, multos etiàm nobiles cędit, Aumalium ipſum capit, & in Germaniam mittit cuſtodiẽdum: moxq; ad Metim ſe cum Cęſaris exercitu coniũgit. Fuit hoc Nouẽbris quarta die. Cæſar 20. die Nouẽbris venit in caſtra. Tum verò tanta vi vrbs oppugnata eſt, vt tormentorũ horrẽda tonitrua vltra viginti duo Germanica milliaria ſint audita: ſed quòd ſæua eſſet hyems & tẽpus omninò importunũ, obſidio ſoluta eſt ſub Decẽbris finẽ. Ex exercitu multi frigore & contagione periêrunt. Guiſius princeps, q vrbẽ ꝓpugnauit, egregia in milites Cæſaris, morbo aut vulneribus nè exercitũ ſequi poſſent impeditos, vſus eſt humanitate & liberalitate, benignè eos excipiens, & rebus omnibus neceſſarijs adiuuãs. Fuit hoc ſanè facinus Chriſtiano principe dignum, & merita apud omnem poſteritatem laude celebrãdum. Et certè idem ille princeps religionis catholicæ fuit cõſtantiſſimus propugnator, quę res illi tãdèm mortem conciuit, vt poſteà indicabimus.

Cæſar intrat Argentinam.

Metis obſidetur.

Terribilis oppugnatio

Ab alia parte Cæſaris Belgicę copię vaſtant Galliam, & Heſdinum expugnant, Interìm ex Hungaria

ria Mauricius domum redit. Porrò Henricū Brunsuicensem hoc ferè tempore non mediocritèr afflixit Volratus comes Mansfeldius, qui Alberti militabat auspicijs, cùm is Gallicarum esset partium.

Germaniæ clades & damna. Magna omninò & incredibilia hoc anno damna tulit Germania, idq; ab ipsis Germanis, qui se Germanicæ libertatis vindices profiterentur, prætterquàm quòd etiàm tres Germanię Episcopatus Gallus sibi vendicauit. Videbantur iam Euangelici pręcones restituti, cùm eccè Ioachimus Vuestphalus, *Luterani instaurãt bellum in Zuinglianos.* Ecclesiæ Hamburgensis pastor, classicum canit, nec sinit pace gaudere Zuingliani Euangelij fratres. Libellum enim emisit hac inscriptione, *Farrago confusanearum & inter se dißidentium opinionem de Cœna Domini, ex Sacramentariorũ libris congesta.* Hoc telo præter spem Tigurini & reliqui eius generis symmystę, inprimìs Caluinus percutitur: Vult Ioachimus hoc libello ostendere, Zuinglianos in varias & pugnantes inter se opiniones scissos esse: quæ sit ꝓpria nota seductorum. Certè ipse quoquè Luterus 8. Zuinglianorum sectas in breui sua Confessione enumerat. Hortatur quoquè Ioachimus doctiores, vt nocentissimum Zuinglianorum errorem opprimant: Deniquè dicit esse dignas Zuinglianorum blasphemias, quæ potiùs sceptro magistratûs, quàm stylo refutentur. Paulò antè Caluinus Tiguri ostēderat, idem se cũ Tigurinis de cœna sentire: sed hoc Ioachimus per simulationem factum dicit. Nemo quidem cōtra hoc Vuestphali scriptum quicquam hoc anno edidisse visus est, sed nō sempèr impunè feret, quòd ausus est tanta cōtumelia afficere Caluinum cum suis. Obitèr hìc obseruanda sunt occulta Dei iudicia. Gaudebant iam hæretici, Mauricij opera ipsis aliquam esse redditam libertatem & Cæsarem grauissimis bellis teneri implicatum: sed eccè dum sibi à Cæsare tuta ferè omnia pollicentur, in mutua

se

se bella transferunt, & tam dirè inuicèm se lacerant & insectātur, vt parùm à Catholicis passi videri possint. Hoc tamen dubitandum non est, qui Cæsarem impediuerunt, nè posset cœptam Germaniæ ab hæreticis contaminatæ restaurationem prosequi, eos Christianæ Reipub. cladẽ haud vulgarem attulisse. Sed de his alij fortasśìs scribent copiosiùs.

Hoc anno Giapan insula, in extremæ Asię finibꝰ à Lusitanis, quorũ est lõgè lateq; prolatũ Imperiũ, etiàm in remotissimis ab vrbe nostro regionibus, de amplectenda Christi religione sedulò pertentatur. Est ea gens in paralello Germaniæ & Gallię ad Antipodes sita, disciplinarumq; omnium gnara. Itaque difficiles se prębent, nec volunt Lusitanis morẽ gerere, nisì id priùs faciant Sinarũ populi, de quibus iam magna spes est, quòd possint ad fidem Christo benè propitio traduci, vtì infrà paucis attingemus. Sinarum rex perpetuũ gerit bellum cum Cathainis Tartaris, quorũ est amplissimum imperiũ, fertur'q; idem rex aliquot milliariũ murum cõtra Tartaros exædificâsse, vbì perpetìm in armis habeat centum millia hominũ, nè qua à Tartaris fiat irruptio. Giapan insula vergit ad Septẽtriones, & vt Hispani numerant, à Sinarũ regione versùs Aquilonem distat leucis sexcentis: & corporũ quidem colore, linguæ accentu, vestimentis & cultu corporis, eius incolæ Germanis perquàm similes sunt. Habet et insula in lõgum leucas sexcentas, alicubì in latum trecentas.

Giapan insula apud antipodes.

Sinarũ populi Germanis aßimiles.

ANNO 1553. mense Ianuario Galli apud Metenses inquirunt libros Lutericos per ciuium domos, inuentos tradunt carnifici publicè exurendos. Mirũ profectò est, cùm Germani Principes, qui Gallum cõtra Cæsarem sibi adiunxerunt, id eo partìm nomine se fecisse testati sint, nẽ Augustana Cõfessio, hoc est, Luteri doctrina opprimeretur, tamẽ

Libri hæretici cõburũtur Meti.

cum

cum eo rege percutere fœdus voluisse, quem sciret Luterano dogmati esse infestissimũ: nec minùs mirum est, regem Henricum Gallum eorum voluisse principum amplecti fœdus & amicitiam cõtra Cæsarẽ, quos & ipse odisset religionis nomine, & quos non dubitaret à se quoquè animis esse alienos causa religionis. Venit etiàm Metim Robertus Metensis Episcopus, Galliæ regi valdè addictus, & nouum constituit Senatum.

Fœdus cõtra Albertum. Albertus Brandeburgicus rursùs conscribit militem. Fœdus contra eum vel potiùs sui defendendi causa aliquot principes ineunt. Mauritius cum Hẽrico Brunsuicẽsi fœdus percutit, & Episcopis Vuirceburgensi & Bambergensi atque Noribergicis suam pollicetur opem. Albertus coactis copijs in Episcoporum & Noribergensium fines sęuit incendijs & direptionibus, Bambergam & Suinfurtum Imperij vrbem capit & præsidio munit, quædam Noribergensium castella & oppida occupat.

Terouenna euertitur. Cęsar oppidum Morinorum munitissimum Terouennã Gallis vi eripit, diripit, incendit, euertit. Captus in eo fuit Conestablij filius. Turca hoc tẽpore aut circitèr mare Iõnium & Tyrrhenum infestum habet. Sunt qui scribãt Gallos se eis cõiunxisse. Ego nihil huius affirmare velim. Nimiùm enim turpe est, Christianos cõtra Christianos cũ Turcis Christi atrocissimis hostibus se coniungere. Dum *Albertus grassatur.* Albertus in Franconia grassatur, Mauritius & socij exercitum eò mittũt. Albertus magna exacta pecuniæ vi, multis abductis captiuis obsidib⁹ è Noribergica ditione, in Saxoniam celerrimè aduolat, multos Erphordiensis agri vicos diripit. Mauritius eius repentino aduentu cõmotus, omnes suos ad arma vocat. Albertus eius finibus nihil nocet, Halberstatensi Clero magnam pecuniæ vim imperat, Henrici Brunsuicensis agrum incendijs vastat. Ferdinandus

rax

rex & Mauritius bellum ei denunciant. Noribergenses eius ditionem inuadunt, editoque libro inter alia hoc ei obijciunt ceu singulare quoddam inauditę crudelitatis exemplum, quòd cùm Altorfum atque Laufum ditionis Noribergicę oppida occupâsset, & oppidanos & ruricolas, & pecudes incluserit eo animo, vt omnes exureret: eo incendio pueros, mulieres aliquot grauidas, & nō paucos ægrotos conflagrâsse.

Iulij sexto die in Anglia obijt Eduardus rex, citèr annorū sexdecim adolescens, magno quidem dolore Euangelicorum fratrum, qui nihil non illo viuo sibi polliciti essent: nec minori illorū dolore successit ei Maria Catharinę illius, quam Henricus à se separârat, filia, virgo prudentissima, & Catholicæ religionis amantissima. Sleidanus Eduardi mortem non parùm deplorat, aitq; tantæ expectationis regem seculis aliquot Europam non habuisse, quippè qui noui euāgelij doctrinam vehementèr amâsset. Sed Sleidani encomia plus vituperatiōis quàm verę laudis adferunt, nempè ab hæretico sacramentario profecta, qui non laudet nisì suî similes. *Eduardus rex decedit.*

Nona die Iulij cōmittitur in Saxonia ꝑlium cruentissimū à Mauritio & Alberto, atq; vtriusq; copijs. Mauriti⁹ cū suis victoria potit̄, sed ipse lœtali accepto vulnere, paulò pòst morit̄, Albert⁹ incolumis effugit. Periērūt in eo bello duo Hērici Brunsuicēsis filij, & permulti comites, ꝑter alios. Multa eo die millia periērūt, illis inter se infestissimis signis concurrētibus, q se Germanicę libertatis assertores scripserāt. Hoc quidē in bello videre erat Mauritium, Lantgrauiū, Brūsuicensem Henricum & Episcopos Vuirciburgicū ac Bābergeñ in ijsdē versari eastris: Porrò Alberto studere Ericū Brunsuigiū, Mauritij sororiū. Fert̄ Mauriti⁹ durissima obijsse morte, & se mirū in modū ob nimios dolores veluti spiras con traxisse. *Præliū Saxonicū immane.* *Mira rerū metamorphosis.*

traxisse. Sed nihil huius pro certo asseuerare velim. Sunt qui scribant eum noua cum Gallo rege consilia tum agitâsse. Vtcunquè sit, Cęsarem illa inopinata ad Galliæ regem defectione & bello pręter spem illato adeò afflixit, vt eius valetudinem alioqui nõ bonam, non mediocritèr perturbâsse videatur, cùm ipse in se Cæsaris summam esset expertus beneuolentiam.

Sub hoc tempus sanguineæ guttæ repertæ sunt in folijs arborum, auditi canum importunissimi latratus, & mutuæ dilaniationes, equorum veluti fremitus & concursationes armorũ. Fuerat inter Mauritium & Albertum maxima necessitudo, quæ tandèm hunc habuit euentum.

Hesdinum rursùs expugnatur. Superiori anno Hesdinum, arcem munitissimam diximus Cęsareanos expugnâsse. Eam Galli recuperauerant. At hoc anno, mense Iulio, rursùs Gallis eã vi extorquet Cæsaris exercitus, cæso Horatio Farnesio Galliarum regis genero, multisq; captis nobilibus, & in ijs Galliæ Mareschallo Marchiano.

Mauritio successit Augustus frater eius, qui regis Danorum sororem habet in matrimonio. Per id tẽpus maximus terræmotus concussit Misniam Augusti oppidum. Saxo, quem Cæsar captiuum duxerat, electoriam dignitatẽ & possessiones ablatas ab Augusti optimatibus, itemq; à Cęsare repetebat, sed Augustus mansit in possessione.

Episcopi Vuirciburgicus & Bambergensis cum Noribergicis, Alberti oppida oppugnant. Lugduni nouem Euangelici fratres iussu regis rapiuntur ad supplicium. Bernates pro ijs apud regem intercedunt, sed frustrà.

Iohanna Suffolcia. Eduardus rex Angliæ hoc anno, vt diximus, moritur. Is sibi substituit Iohannam Suffolciam, Henrici regis proneptem ex sorore: porrò Mariam & Elizabetham sorores suas exhæredat. Assentiunt pro-

ceres

ceres plerique, sed populus & nobilitas omis fert indignissimè. Erat enim Maria legitima Henrici filia, & ipsam Henricus moriens Eduardo voluit succedere. Multùm Northumbrius Dux conatus est impedire, nè Maria in regno succederet: at successit tamen, Deo illam benè iuuante, & multis ad eam confluentibus. Porrò Iohanna ducitur in custodiam, captusq; Northumbrię Dux, Londinum adducitur, mira in eum conuicia iactante populo. Capti sunt etiàm eius liberi, & frater, & nõnulli alij proceres, & Eduardi præceptor Iohannes Checus, qui tamen posteà dimissus est. Deindè Maria regina Londinũ venit in arcem, atque in carcere liberat locoq; restituit Stephanum Vuintoniẽsem & Tonstallum Dunelmensem, doctissimos Episcopos, ducemq; Norfolciæ, & quosdam alios Catholicos. Vuintoniensi addit summę dignitatis munus, nempè Cancellarij. Northũbrius Augusti die 22. capite plectitur: multi Euangelici superintendentes in carcerem conijciũtur. Northumbrius cùm iam supplicio afficiendus esset, palàm suum errorem cõfessus est, & quia Edouardo regi puero suasor fuerat mutandæ religionis catholicæ, coram tota populi frequentia hortatus est omnes ad Romanę Ecclesiæ amplectẽda dogmata: simul etiàm commemorauit turbas & tumultus, qui ex sectis nasci soleant, quales etiàm Anglia iam vidisset intestinis exagitata dissidijs, & Germania fœdissimè confusa. Ad extremùm ait, se velle mori catholicè: atq; ità cæsus est. Petrus martyr, monastici instituti desertor, insignis Zuinglianus, ex regno excedit. Calendis Octobris Maria regno inauguratur, annos nata ferè 38.

Maria succedit Eduardo.

Henricus Brunsuicensis Albertum, nouas cõscribentẽ copias, in pugna vincit. Turcica classis Corsicam insulam Genuensium capit, aliquot demptis oppidis. Cæsar Hesdinum solo æquat, & cùm vellet

Albertus vincitur.

Dorlanum tentare, eius exercitus à Gallis in fugam compellitur, non paucis occisis & captis. Galli Cameracum tentāt, sed frustrà: & cùm vsq;adeò ꝓpè Cæsaris ad Valencenas castris se cõiunxissent, vt res ad ꝑlium spectare videret, plurimis desideratis abeunt 18. Septembris die, in reditu longè lateq; oĩa vastantes incẽdijs. Lutetiã sęuissima vastat pestis, & rex multos Euãgelicos cõburit. Brunsuicensis Henricus cum exercitu proficiscitur contra Albertũ in Franconiam, & licèt non deesset ei occasio quosdã Principes, à quibus læsus fuerat, egregiè diuexandi, tamen cõmodum & humanũ se ꝑbet, & finè maleficio exercitum per eorum fines ducit.

Caluinus Seruetũ afficit supplicio. Geneuæ Caluinus Seruetum Hispanũ, valdè impiè de sacrosanctа Trinitate sentiẽtem, extremo curat supplicio affici. Mirum hoc erat, nõ solùm quòd Caluin⁹ nihilo esset illo melior, sed etiàm quòd isti Euangelici nolũt morte affici hæreticos. Porrò verò Caluinus suũ hoc factum vsqueadeò illustre esse voluit, vt totã historiã scripto euulgato cõphenderit, & in hæreticos gladio vindicandũ docuerit. Tanta est nouę huius euãgelicę doctrinę constãtia.

Sleidanus hanc Serueti necem non improbat, non probaturus, vt appáret, si Pontifex aut Catholici eam hæretico illi intulissent. In summa: quicqd facit Luterus, Caluinus, Zuinglius, & id genus pestes, id potest non esse euangelicum: si quid eiusdem generis faciat Pontifex Romanus, sæua tyrannis est & facinus Antichristianum. O cæcas hominum mentes. Certè Caluinus non minùs commeruerat mortem atquè Seruetus ille: nec refert secùs de illo sentire miseros, quos ille miser euertit. Luterani sanè si habuissent illum, tractâssent illum haud alitèr, ni fallor, atquè hæreticum.

Alberto Brandeburgico aliquot oppida eripiuntur ab hostibus. Galli Vercellas ex improuiso capiunt,

unt, factaque direptione, indè recedunt, quòd Gōzaga Cæsaris præfectus superueniret.

Turcica Solimanni classis multa damna infert ditionibus Cæsaris, quę ad mare vergerēt, Siciliç, Calabriç, Corsicę quoquè, quam (vt dixi) occupârunt, permultis cæsis Corsis & Genuensibus. Interìm diuina vltio Solimannū illum domi persequitur. Erat ei filius natu maximus Mustaphas. Hunc suspectum habens de regno ipsius inuadēdo, ad se eum accersit Alepiam in Syriam, vbì tum regiam habebat Solimannus. Mustaphas patri statìm obtemperans, ad eum cum magnis properat muneribus. Vbì se de equo demisit, nullas suspicatus insidias, in Solimāni tabernaculum ingreditur, iussusq; acinacem deponere, ad Solimānum eius manum osculaturus propiùs accedit: sed ô crudelē patris animū, antequàm accessisset, à regijs ministris, vt eis imperatum erat, subitò cōpræhenso funis in collum inijcitur, & inspectante patre strangulatur. Eadem hora signifer eius, ex nobili Michaëlium familia Venetijs ortus, capite plectitur. Fertur posteà Solimannus eam filij necem multis lachrymis prosecutus.

Classis Turcica vexat Christianos.

Solimānus suum iugulat filium.

Albertus Brandeburgicus à camerę iudicibus p̄scribitur, tanquàm publicæ quietis & tranquillitatis perturbator. In Angliæ regno catholica religio magna ex parte restituitur: Regina Philippo, Caroli Cæsaris filio, despondetur, & Euangelici malè mulctantur. Multos martyres numerant Euangelici in solo regno Angliæ, & quidam Iohannes Foxus, de quo infrà fortasśis plura, martyrum istorum Angliæ historiam conscripsit. Sed ab horum martyrum cōsortio libera nos Domine. Ne Luterani quidem istos dixerint martyres, cùm Zuinglij potiùs, q̄ Luteri dogma secuti videantur. Ineptus quidam scribit, exules Anglię priuatìm in Germania multos de vera sentētia verborum cœnæ priuatìm docuisse,

ſe, ijs verbis non ſolùm catholicos, ſed etiàm Luteranos perſtringens. Et certè hoc eodem anno Ioachimus Vueſtphalus Luteranus libellum edidit hoc titulo, Recta fides de cœna Domini: quem libellum ideò ſe ſcribit dedicâſſe Eccleſiæ Hamburgenſi, vt eam inſtrueret aduersùs Sacramentarios.

Ioaunes à Lasko à Luteranis vbique repellitur.

Iohannes à Lasko Polonus nobilis, ſed ſacramẽtarius, permiſſu reginæ Mariæ ex Anglia cum duabus nauibus in Daniam ſe confert cum multis ſocijs ſacramentarijs. Putabat ſe illic per hyemem latitaturum: ſed quòd aliam à Lutero ſententiam de ſacramentis adferret, non potuit obtinere hoſpitium. Luterani enim non ferunt ſacramentarios, vti nec ſacramentarij Luteranos. Venitur ergò ad maritimas Saxõiæ vrbes, Lutero addictas: ſed ibì quoquè Laskus cum ſuis repellitur. Culpam illam inexpiabilem non tam in magiſtratus, quàm Luteranos concionatores Sacramentarij conferunt. Tandèm poſt longos errores & pericula, in Phriſiæ Orientalis oppido Embdano inueniunt nidulum, vbì refocillarentur.

Embdæ recipitur.

In eos acritèr inuecti ſunt etiàm publicis ſcriptis Saxonici quidam eccleſiaſtæ, ità vt compulſus ſit Iohannes Vtenhouius hiſtoriam ſcribere, De inſtituta ac demùm diſſipara peregrinorum in Anglia Eccleſia, quam tamen etiàm ipſi Sacramentarij vellent non euulgatam. Et quis non rideat, dũ iſta legit? Prodijt etiàm, Iohanne Stoltzio authore, defenſio Luteri contra Sacramentarios, in qua narrat Lutero, Sacramentarios œſtro percitos, ipſum ſcribendo nunc vincere, & quibus poſſint ſannis commentarios eius & verſionem Bibliorum carpere: illum, qui à caluitie nomen habet, (Caluinum intellige) eius ſanctiſſimos commentarios in Geneſim ſingulis ꝓpè folijs explodere, & cachinnis amarulentis excipere &c. ſcripſerat enim Caluinus cõmentarios in Geneſim à Lutero diſcrepantes. O

miseros, qui tales sequuntur duces in rebus grauissimis, ad animarum vel salutem vel exitium sempiternum pertinentibus.

Hoc anno fuit quidam Parisijs, qui se Iohannis Apostoli & Euangelistæ mente perfusum diceret. Porrò & Basileæ & Parisijs visus est, qui genio Petri Apostoli se duce frui contenderet. Alius quoquè Basileæ asserere non dubitauit, se Mosis angelũ habere, prædixitque regem Galliæ ante mensis Iunij initium Protestantium dogma recepturum. Multos ille quidem initiò commouit, sed vbì vidit regem Franciæ constantèr in auita religione permanere, subduxit se, veritus laqueum, furcifer. Non finxissent isti, opinior, talia, nisì vidissent homines plerosque incredibili stoliditate quibuslibet commentis facilè commodare fidem. *Homo portentosus Parisiis.* *Item Basileæ & Parisiis*

ANno 1554. Cæsaris amplissimi legati in Anglia matrimonium Philippi & Mariæ reginæ omninò conficiunt, inuitis seditiosis quibusdam, qui authore Viato rebellionem excitârunt. Regina turbam ad arma concitatam mira dexteritate sedat, Viatus capitur, & in carcerem ducitur: Dux Suffolcius, seditionis non minima pars, Londinum captiuus adducitur. Northumbrij filius Guilfordus & Iohanna vxor eius, quam Eduardus rex puer sibi substituerat, capite mulctantur, paulò pòst etiàm dux Suffolcius capite plectitur die 21. Februarij. Eodem die moritur Vinariæ Sibylla Cliuẽsis, Saxoniæ ducis coniunx, et vndecimo post eam die dux Ioannen Fridericus maritus eius. *Conficitur matrimoniũ Philippi & Mariæ.*

Hoc tempore religio Catholica in Anglia prorsùs restituitur, & multi Euãgelici indè aufugiunt, sedesq; suas apud Germanos diuersis locis captant. Elizabetha reginæ soror, quòd anteactæ seditionis conscia putaretur, in custodiam datur. Hęc religio- *Religio restituta in Anglia.*

nis mutatio molestissima fuit Euangelicis, qui sibi illo in regno certum perfugium collocârát, si quid alibì aduersi accideret.

Albertus Brandeburgicus omni ditione sua eijcitur, & Blasseburgũ, præcipuũ eius propugnaculũ, obtinet rex Ferdinãdus. Intereà Brunsuicẽsis Héricus per inferiorẽ Saxoniã aliquot principes & vrbes, multos quoq; nobiles & illustres pecuniã poscit. Alteræ eius & Episcoporũ ac Noribergensium copię, pulso Alberto & expugnato Suinfurto, quosdam alios mulctant in Germania superiori. Porrò Carolus Sabaudiæ princeps morit, relicto Philiberto, qui Cæsari militabat. Galliæ rex Cæsaris vexat ditiones, inter alia Bouinum oppidum & Dinãtum capit, diripit, arces ibì demolítur, Mariæburgo præsidium imponit. Cæsare illi occurrente, in Hannoniam deflectit, Binsium oppidum & arcem, vbì regina Maria res magni precij & cultissimos hortos habuit, fœdissimè diripit, inflãmat, & omia longè ac latè populatur & incendit. Eodem verò tempore Gallicus exercitus in Italia à Cæsareanis profligatur, & Senenses grauissima premuntur obsidione.

Galli vexãt Burgundos.

Philippus Caroli Cæsaris filius 9. Iulij venit in Angliam: quarto pòst die Vuintoniã, vbì ad summã cũ multa nobilium turba progressus ædem, ab Episcopo Vuintoniẽsi & quibusdam alijs excipitur. Luce altera reginam adit. Porrò sequenti die, ipsis ferijs D. Iacobi, regali magnificentia nuptię celebrantur. Cæsar eò miserat legatum, qui suo nomine regnum Neapolitanũ filio nuptiarũ causa concederet. Postẽà cum multo splendore Londinum cum regina ingreditur. Sub finẽ Octobris, Mediolanẽsis quoque principatûs possessionẽ Cęsar ei tradit per legatos. Ipse interìm iuxta Hesdinũ, superiori anno ab ipso captum & euersum, nouam munitionem & oppidũ contra Gallos condit.

Philippus rex in Angliam.

Nuptiæ.

Nouem-

Nouembris die 12. Londini in Anglia publica inchoantur Comitia. Aderat rex Philippus & Regina. Venit etiàm eò Cardinalis Polus, vbiquè summo honore exceptus. Is in publico conuentu hortatur omnes ad ecclesiæ Catholicæ amplectendam communionem & vnitatem. Ibi sanè regni Ordines petũt veniã schismatis cõtra Pontificẽ admissi, orãtq; vehemẽtèr, vt à cẽsuris Ecclesiasticis absoluti, recipiantur in Ecclesię sinũ. Altero die inter alia, q̃ narrare longũ est, Rex & Regina cum cæteris procumbunt in genua, & Cardinalis in oẽs absolutionẽ pronunciat. Hæc irridẽtur ab istis nouis Euãgelicis: sed quantũcunquè procaces sint & insolentes, nisì absoluant̃ horrẽdi illius anathematis vinculis, quibus velint nolint constricti tenent̃, nunq̃ Dei vultũ cõspicient. Olìm solebat plerunq; malus dæmõ inuadere eos qui essent excõmunicati: quod cùm hodiè rarò fieri videat̃, Excõmunicatio, qua nulla est pœna seuerior, & formidãda magìs, in contemptũ abit. Interìm tamen, etsi corpus non videt̃ obsidere, animam certè anathemate percussi malus dęmon obsidec. Et indè est, quòd in summum Pontificem adeò atrocitèr incurrunt plerique omnes hæretici, quia sciunt illi datas esse claues regni cęlorum, & ligandi atq; soluẽdi primariam in terris potestatem, quam, licèt eis rũpantur ilia, tamẽ eripere ei non possunt.

Comitia Angliæ.

Anglia Ecclesiæ cõciliatur.

I. Cor. 5.

Matth. 16.

ANno 1555. Ioachimus Vuestphalus præco Hamburgensis, nouum edit scriptũ contra Sacramentarios. In præfatione scribit, Regem Danię & senatũ Hãburgensem edicto phibuisse, nè quis ciuiũ Anabaptistas, Sacramẽtarios, vel alios sectarios hospitio reciperet. Hoc edictum renouatum esse ob grauissimum periculum, quod Luteranis Ecclesijs à sacramentarijs ad maritimas vrbes confluentibus immineret. Alię quoquè eius littoris vrbes sub graui

Vuestphal⁹ in Sacramẽtarios.

ui pœna vetuerunt, nè quis Zuinglianos hoſpitio reciperet. Iſthuc quidem eſt ſapere, lupos arcere à grege, niſi quòd ſatanas ſatanam expellit, dum Luterani pellunt Zuinglianos. Vtinàm verò ea ſeueritate erga ſectarios omnes vſi eſſent Catholici, non tam latè ſerpſiſſent tot monſtroſæ hæreſes.

Caluinus in Vueſtphalū

Diù tacuerat contra ſuum genium Ioannes Caluinus, ſed nunc tandèm primam contra Vueſtphalum defenſionem euulgat. Vueſtphali quidem nomine abſtinuit, ſed eo conſilio, vt ipſe ſcribit, vt ſi fortè ſanabili eſſet ingenio, tacitè eius ignorantia ſepeliretur. Verùm ſenſit Caluinus non edentulum Vueſtphalum. Mox enim libellum conſcripſit contra Caluinum, hoc titulo: *Aduersùs cuiuſdam ſacramentarij falſam criminationem.* Prodijt eodem tēpore Timanni Luterani, Bremēſis paſtoris, Farrago contra Sacramētariorum diſſentientes inter ſe opiniones. Terrebant hæc Luteranorum fulmina Iohannem à Lasko egregium Zuinglianum. Itaq; menſe Aprili ex Embda migrat Francophordiā, vbì ei permiſſum eſt conſtituere Eccleſiam peregrinorum. Sic vocari voluit illa non admodùm magna ſynagoga. Sed quàm miſerum eſt, quáque horrendum ea ratione dici peregrinos? Quanto conſultiùs feciſſent, ſi ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe adiunxiſſent, futuri deincèps ciues ſanctorum & domeſtici Dei? Eſt tamen hı́c quoquè non negligentèr obſeruandum iuſtum Dei præpotentis iudicium, quo factum eſt, vt qui eam profiterentur ſectam, quæ multos Catholicos è ſuis ſedibus expuliſſet, multisque modis diuexâſſet, ipſi iam ferè nuſquàm poſſent certam & tutam obtinere ſedem.

Vueſtphalus contra Caluinum.

Menſis Martij die 18. morit̄ Sebaſtianus ab Hanſenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, & ei ſubſtituitur Daniel Brendel ab Homburg, multa doctrina & inſigni virtute conſpicuus.

Eiusdem mensis die 23. obit diem suũ Iulius Pontifex eius nominis tertius. Eius morte cõperta Moronus Cardinalis, itẽq; Augustanus & reliqui Cardinales Romam celeritèr aduolant, noui Pontificis creandi causa, eligitur autẽ ab omnibus Marcellus Ceruinus, recento sibi nomine Marcelli, multa & eruditione & probitate venerabilis. Sed quod dolendum est, eius Põtificatus vix paucorum fuit dierum. Ab eius obitu die vicesimo Senẽses ad summã rerum omnium egestatem redacti, Cæsari tandèm se dedunt post diuturnam obsidionẽ. Marcellus successorem habuit Iohannẽ Petrum Caraffam, senem propè octogenarium, qui ex more mutato nomine dictus est Paulus Quartus.

Iulius 3. moritur.

Marcell⁹ 2.

Senæ dedũtur Cæsari.

Paulus 4.

Sub veris initium apud Heluetios nata est dissensio propter quosdam Locarnorũ subditos, qui trãs Alpes positi, Zuinglianismum complexi erant. Id Quinquepagici cũ cæteris Catholicis Heluetijs nullo pacto ferendum putârunt, alijs Zuinglianarum partium rem approbantibus. Tandèm cõpulsi sunt illi, qui religionem mutârant, extra eam regionem cum familijs & facultatibus suis discedere. Eorum bonam partem Tigurini in suam vrbem & agrũ receperunt.

Dissensio apud Heluetios.

Sub finem Octobris Carolus Imperator Philippo filio, euocatis ad se legatis prouinciarum, dominiorum & ciuitatum Burgundicæ domûs, potestatem regnandi & gubernandi terras ipsi subiectas vltrò tradidit. Eo tempore sedentis Cęsaris dextrum latus Philippus filius, sinistrum Maria soror eius ità claudebant, vt terna sedilia triangulari ferè linea essent constituta. Enarrabat tum ad eos qui aderant, labores suos & annos Regni sui, idque viua voce, & valdè oratoriè, grauitèr, & copiosè. Lachrymabatur autem Cæsar ipse. Porrò filius Philippus rex, & Maria Regina Pannoniæ, & plurimi proceres mirabili-

Carolus V. Philippo filio permittit Burgundiæ administrationem.

tèr doluerunt, & multi in profusissimas lachrymas eruperunt, etiàm illustres aurei velleris equites. Inter cætera dixit palàm optimus Imperator, quod nemini sciens & prudens iustitiam negârit. Aderat inter alios Hannoniç Senescallus, podagræ morbo vexatus. Illi Cæsar semèl atq; iterùm humanissimè iussit sedem poni, quam tamen ille modestissimè recusabat. Finita oratione, Guilielmi Principis Auraniæ, & Burenij comitis humeris se sustentans, ex cōspectu amplissimi theatri abscessit.

Zuingliani respondent Luteranis.

ANNO 1556. aliquot Sacramentarij dogmatis signiferi Luteranis egregiè respōdent. Principiò Henricus Bullingerus apologiā edit, qua ostēdere nititur, Tigurinos ministros in Orthodoxa & Catholica fide sanctè perseuerare. Crede, si vis. Deindè Bernardin9 Ochinus cōtra Vuestphalū defensionem cōscribit & euulgat. Et vt nullus Luteranis hostis nō esset molestus, etiàm Caluinus secundam suam defensioné, piam scilicèt & Orthodoxam de Sacramentis, cōtra Vuestphali calumnias euulgauit. Si Romanus Pontifex & tota Christi Ecclesia, ausi essent, inuitis Zuinglianis istis, hoc pacto calamum stringere in Luteranos, omnia illorum scripta non alitèr acciperentur, q̄ Papistica cōmenta, quibus conarentur opprimere lucem Euangelij. Sed vt isthęc calumnia facesseret, viderentq; homines ab istis noui Euangelij præconibus non ipsum verbum DEI, quod tam impudentèr iactitant, sed priuatas quorunque opiniones pro Dei verbo imperitis obtrudi, permisit sapiētissimo cōsilio etiàm inter se atrocissimè & pertinacissimè digladiari miseros & omni lachrymarum fonte plangēdos, vt qui necdùm eorum laqueis implicati sunt, caueant, nè quandoquè irretiātur: qui autem irretiti sunt, ocyssimè sese explicare nitātur. Accessit his Luteranorum hostibus aucta-

Dissidia Euangelicorū.

auctarij loco Iohānes à Lasko, qui ad Poloniæ regē & eius regni ordines omnes scribit Epistolam, qua & Zuinglianū dogma tuetur, & Luteranos ait cum mente totius scripturę & Catholicę Ecclesię cōsensu pugnare, neq; citra Dei cōtumeliam, eorum doctrinam retineri posse. Poterant tot hostes miseris Luteranis sufficere, sed iritati crabrones nō tam facilè conquiescunt. Angli exules apud Geneuā edūt Latinè Nicolai Ridlæi libellum de Cœna Domini. Hūc Ridlæum hęreseos nomine in Anglia flammis tradidit regina Maria. Porrò Zuingliani eū in martyrum album retulerunt. Hunc in modum isti præclari Euangelici noua bella atrocissimè instaurârūt, immò potiùs simulatam concordiam in apertissima bella verterunt. Multi libri, orationes, dialogi, confessiones, epistolæ, theses, pręfatiōes vtrinquè à doctis pariter & indoctis euulgabant, & maiori, quàm vnquàm anteà, impetu res agitata est. Luterani Zuinglianos apud omnes in odium & inuidiā vocabant, & multas habuêre synodos, quibus de opprimēdis Sacramentarijs actitârunt. Atque hæc & multa alia scribunt ipsi Zuingliani: adduntque Luteranos plerosque se iunxisse Papistis, vt Zuinglianos faciliùs opprimerent. Verum quidem est, non paucos Luteranos ad Catholicos sese recepisse, agnito errore suo: sed ij non minùs oppugnant Luteranos, quàm Zuinglianos. Ex ista enim mutua dissensione, cùm vtrinquè non nisi verbū Dei creparent fratres Euāgelici, complures ad sanitatem redierunt, nec cum talibus quicquam voluerunt habere cōmercij, quos non minùs à se inuicèm, quàm à Catholica Christi Ecclesia diffidere viderent. Erant in hoc negocio vehemētes Saxonici ministri, Heluetij visi sunt moderatiùs agere cum Luteranis. Habet Saxonia multis locis cereuisiam mouēdo cerebro, si nimiùm bibas, valdè idoneam. Porrò Euangelicos per Saxoniam

Luterani in Zuinglianos sæuiūt.

niam fratres verisimile est pro more gentis potare largitèr. Indè tot fumi & crassi spiritus, qui cerebrũ pertentant, immò obruunt, faciuntq; nihil ferè sobriè ab istis vel dici vel scribi. Heluetij cùm vinum non habent, non inuiti aquam potitant. Hoc Saxones cane peiùs & angue oderunt. Hæc possit forsan ratio reddi, quòd ministri Saxonici egerunt tumultuosè, Heluetici paulò sedatiùs. Sed vtcunquè sit, optimè dixit Sapiens, Inter superbos sempèr sunt iurgia. Quin & Erardus Snepffius Luteranus confessionem de Eucharistia hoc tempore edidit, qua Zuinglianos perstringit.

Prou. 13.

Intereà moritur Conradus Pellicanus, ex Franciscano apostata Zuinglianus. In eius locum Argentorato à Tigurinis accitus est Petrus Martyr Florẽtinus, qui ex Italia profugerat. Prodijt quoquè scriptum quoddã Erasmi Alberi Luterani cõtra Carlstadianos, Sacramentarios, fanaticos & Anabaptistas &c. Accidit quoquè rediculum quiddam Francophordiæ. Caluinus publicè disputat cum Iusto Velsio (qui apud Coloniam Agrippinã parùm faustus hospes aliquandiù hęserat, quin & in carcerem coniectus fuerat) de libero arbitrio: cumq; ille magnus Sophos, qui apud Geneuenses tantùm nõ deus aliquis habitus est, cum ministris eius loci de causa Sacramentaria conferre vellet, tanquàm Zuinglianus reiectus est, non sinè crimine læsę maiestatis, si penès Geneuates sit sententiæ pronunciandę potestas & authoritas. Sunt qui in scriptis suis indicare videantur, Velsiũ, abiuratis erroribus, reuertisse ad Catholicam Ecclesiam. Res mihi necdùm penitùs comperta est: sed si ità tamen est, gratulandum est homini docto, quòd magno & raro Dei beneficio potuit agnoscere lapsus suos. Vtinàm eius exemplũ resipiscentiæ, si modò certa est, plurimi imitentur, & redeant in viam dum adhuc dies est, priusquàm

Disputatio Caluini cũ Velsio.

illa

illa æternæ noctis tetra caligine inexplicabilitèr inuoluantur.

Inter Carolum Cæsarem, filium eius Philippum & Galliæ regem quinquennales nō ità pridèm erāt pactæ induciæ, sed hoc anno rursùs ruptæ sunt, & ad arma vtrinquè magna miserorum hominum, quî interìm opprimebantur, infelicitate concursum est. Moritur quoquè 4. Calēdas Martij Fridericus Elector Palatinus: & paulò post eum Iohannes Treuirensis Episcopus ex Comitibus Eisenbergicis. Eius sedem obtinet Iohannes à Laien, cuius inter alias corporis & animi dotes, eximia prudentia & in Catholica religione constantia prædicatur. *Mors episcopi Treuerici*

Excessit è viuis per idem tempus 3. Nonas Iulij Reuerend. D. Episcopus Cyrenensis Iohannes Nopel à Lippia, Reuerendissimo archiepiscopo Coloniensi à suffragijs, magna eruditione & facūdia vir, longioriquè vita digniss. probitate vitæ & strenuo cōcionandi labore de Ecclesia & fide Catholica per annos aliquot optimè meritus: atq; ea re inter illustres Dominos Capitulares summi templi Coloniensis, haud procùl à sacello, vbì trium Magorum corpora asseruantur, honorificè sepultus.

Moritur etiàm Adolphus Archiepiscopus Coloniensis die XX. Septembris, & ei succedit germanus frater eius Antonius ex comitibus Schauuenburgicis. Ità breui tempore quatuor Rheni Electores è medio ablati sunt. Mense Februario visus fuit in cœlo cometes, qui plerunquè terris dira minari solet. *Obitus Adolphi Archiepiscopi Coloniensis.*

Est in Caluini discipulis quidam non postremus, Theodorus Beza. Is quondàm Iuris licentiatus, Parisijs ex opulētis sacerdotijs vltra septingentos coronatos aureos percipiens, vitam viuebat turpissimam, ac varia libidinum spurcitie contaminatam. Erat hæc quædam ad deteriora parasceue, talesque mores nihil merebantur aliud, quàm vt homo impurus

purus prorsùs à DEO reiectus, in inexplicabilis perfidiæ & hæreseos labyrinthos detruderetur, quod & factum est. Nam ad Caluinum defecit, venditis priùs Simoniaco sacrilegio sacerdotijs vel beneficijs Ecclesiasticis. Sed quemadmodùm in Caluino alijsque hæresum architectis multa fraus & dolus, miraque inconstantia fuit, ità & in hoc Beza, quemadmodùm vel vnum hoc præclarum facinùs, quod subijcimus, declarabit. Anno hoc 1556. venit ille ad electorem Palatinum Ottonem Henricum, qui erat Luteri placitis addictissimus, cum Farello homine pestilente, qui Geneuam infecerat, & Caluinum, Seruetum, Viretum, aliosque id genus habuit discipulos, atque ob metum seditionis à Basileensibus proscriptus & in exilium abire iussus fuit. Obtulit autem is Beza illi principi arte veteratoria & multa cum simulatione confessionem quandam, aitque illi non modò Allobroges, sed etiàm Heluetios subscribere. Fecit hoc ille bonus vir, vt Principis sibi beneuolentiam conciliaret, qua tum opùs habebat, maximè quòd rex Francorum seuerè in Caluinistas animaduerteret, quem eo nomine apud Principem accusabat tyrannidis, orans vt regem à proposito precibus & minis deduceret. Porrò hæc Confessio ad verbum habebat, verum & reale ac substantiale corpus & sanguinem CHRISTI sub specie rerum visibilium repræsentari & exhiberi. Dixisses Caluinistas & Zuinglianos prorsùs mutatos in Luteranos: sed quid non fingit deplorata nequitia? Princeps quidem & qui aderant, ea Confessione lætabantur, & quòd putarent conuersos esse sacramentarios, communis gratulationis ergô miserunt eam Duci Vuirtembergico. Is quoquè tam insperatam metamorphosim miratur & laudat. Spargitur mox rumor in Germania

mania, agiturque de Zuinglianis triumphus ante victoriam. At Tigurini vbi de re tota certiores fiunt, tanta hominis impostura acritèr dolent, & eam Confessionem magna cōtentione oppugnant, Bezamque falsi reum peragunt. Nihil enim Zuingliani illi volebant minùs, quàm à Zuinglio ad Luterum defecisse videri. Nam tametsi in quibusdam Luteri placita non inuiti sequuntur, at in re Sacramentaria errâsse Luterum, plùs Lutero vidisse Zuinglium contendunt. Quid verò interìm Beza? num se deserit? Minimè. Audi artem tali artifice dignam. Vult persuadere Tigurinis, dolum aliquandò bonum esse, & aliud agere atquè simulare. Nec dubium est, quin nouum hoc Euangelium his artibus sit instructissimum, ijsque & ortum, & auctum, & propagatum sit. Et id quidem mortales necdùm vident: vbì autem DEO benè propitio quandoquè viderint, repentè vt fumus istorum præstigiæ, quibus homines dementant, euanescent. At Tigurini tamen hoc paradoxo minimè contenti, non priùs in gratiam recipiunt Bezam, quàm suam ille culpam agnosceret. Redit indè vir optimus ad suos Heluetios & Allobrogas, & vt priorem fraudem posteriori expiaret, atque re ipsa testatum efficeret se Germanis illusisse, in Vuestphalum & Heshusium stringit calamum, palamque profitetur, non aliam in COENA DOMINI esse corporis & sanguinis præsentiam, quàm in baptismo, in concione, in Lectione Sacræ scripturæ, atque in priuata meditatione quotiès mens fidelis ad CHRISTVM assurgit. Et rursùs tamen, vt à Germanis non prorsùs discedere videatur, fatetur in COENA DOMINI substantialitèr ac realitèr verum & naturale CHRISTI corpus esse & exhiberi: sed Cœnam non vult esse id, quod inter homines ex

Domini præſcripto geritur, eius verò præcipuam partem in cęlis peragi, cui nos fide interſimus & ſpiritu. Ità iſti infelices ſibi inprimìs, deindè etiàm alijs portentoſis verborum ſtrophis illudunt, atque in ſanctiſſimis religionis negocijs haud alitèr atquè in ſcena verſantur, in alias atq; alias ſubindè tranſformati formas, vt cùm ijdem perpetuò loquantur, diuerſos loqui putes. Et tamen is idem Beza multas poſteà in Gallijs turbas excitauit, opima è locis ſacratis ſpolia abegit, & tantùm non apud homines miſerè faſcinatos principatum & regnum obtinere viſus eſt. Faxit clemens & bonus Deus, vt tamen vel tandèm nobis pateſcant oculi, & videamus quàm ſplendidè iſti nobis imponant, quàm omnia in ſummam & ſempiternam animarum noſtrarum perniciem machinētur, quàm nihil ſpectent minùs, quàm vt rebus ſalutique noſtræ conſulant.

Auſtriaci cupidi nouæ doctrinæ.

Rex Ferdinandus neceſſaria contra Turcarum irruptiones pręſidia comparare volens, petit à ſubditis ſuis eam in ré ſubſidia. Auſtriaci inferiores apud Viennam conueniunt, ſeq́; imperata vltrò facturos recipiunt, modò ipſis permittatur Euangelium. Id ſi fiat, ſperare ipſos omnia contra Turcas ex ſententia ceſſura. Nihil tum impetratum eſt, quòd facilè videret ſapientiſſimus Rex, nunquàm adeò infeſtos fuiſſe Turcas Germanis, quàm his annis, quibus Luteri Euangelium miſeri homines amplectuntur. Et reuerà niſì aliqua ratione tandèm Germaniæ ſua priſtina religio reſtituatur, & noua dogmata, quæ tot nobis pariunt ſectas & hæreſes, atque inteſtinas animorum acerbitates & ſimultates, prorsùs eliminentur, fieri non poteſt, quin vel Turcico vel Moſcouitico aut certè Tartarico quandoquè ferro vaſtetur, & duriſſima ſeruitute oppreſſa, leuitatis & temeritatis ſuæ meritas pendat pœnas. Vtinàm vel Græcię ſumma calamitas doceret tandèm Germanos

nos maturè sapere. Sed fortasſis peruenit in nos quoquè ira Dei vſq; in finem. Magnum profectò eius iræ argumentũ eſt, tam horrenda cęcitas & vaſta caligo, vel potiùs inſania quædam, quæ nos non ſinit noui huius Euangelij fructus lógè peſſimos intueri. Luterus viſus eſt nouam mundo lucem inuehere: eius doctrinam multi è vulgo cupidè ſtatìm complexi ſunt, cordatiores cunctantiùs eam admiſerũt, permulti penitùs reſpuerũt. Vbì animaduerſum eſt, eius conatus, dum non initiò reprimuntur, ſuos habere ſucceſſus, mox alij ſuper alios exiſtũt homines importunis ingenijs, & ipſi quoquè nouam mundo lucem venditant, aiunt ſe vidiſſe, quod Luterus necdùm viderit. Ità repentè intra vnã Germaniã multiplex nimiùm credulæ turbæ Euangelium obtruditur, & incredibili ſtultitia ab imperita concione arripitur Luteranum, Carlſtadianum, Anabaptiſticũ, Zuinglianum, Zuencfeldianum, Oſiandrinum, &c. Nec vident miſeri & cæci homines, dum ab vna, vera, Catholica religione abduci ſe ſinunt, ſe in tam varias & mirabilitèr inter ſe pugnantes ſectas ſeduci, vt iam permulti ſint, qui prorsùs ignorent, quid potiſſimùm ſequi debeant in tanta nouorum dogmatum varietate. Hoc verò iure meritoq; patiuntur, quòd ſtultè & puerilitèr quibuſlibet nouatoribus primò aures, mox etiàm fidem commodârunt, cùm in ea debuerint religione conſtantiſſimè perſeuerare, quam tot perpetuis ſeculis vniuerſa Germania & Catholica Chriſti Eccleſia coluiſſet, quam hodieque tot ampliſſima regna & prouinciæ colant. Interìm verò dum ſeductoribus obtemperant, qui non Chriſti, ſed ſuam gloriam quærunt, & miſerorum animas negociantur, in multas diſcindunt factiones: indè animorum exiſtunt diſſidia & perniciosiſſimæ diſſenſiones, ſimultates, inimicitiæ, vndè neceſſè eſt Germaniæ vires prorsùs eneruari & ſen-

1. Theſ. 3.

Cæcitas horum temporum.

Diſcordia religionis perdit Germaniam.

sim collabescere, dum inter se Germani tam miserè distrahuntur. Atq; ità Turcis, qui hæc non ignorát, crescit animus, crescunt vires: nec dubitare quisquã sanæ mentis potest, quin illi in omnem occasionem sint intenti, & vbi eis commodũ visum fuerit, totis viribus nos sint oppugnaturi, & certè nullo negocio etiàm oppressuri, quod quidẽ illi nunquàm vel sperare ausi essent, si apud nos Maiorum nostrorũ sacrosancta religio inuiolata & inconcussa permaneret. Sed de his satìs, quippe quæ & superiùs nõ semèl haudquaquàm temerè inculcata sint. Ferdinandus Rex, vt dixi, hoc tempore non est passus mutari religionem: at nihilominùs misit exercitum contra Turcas & aliquotiès felicitèr cum illis pugnatum est, multis cæsis, multa quoquè præda abacta.

A. 1556. *Sacrilegum & horrendũ facinus.* Accidit hoc ipso anno in Poloniæ regno res memorabilis. Fœmina quędam vilis, Dorothea Lazecka nomine, Christiana quidem professione, in oppidulo Sachazew, non longè ab arce Louitz, cuidam Iudęo annis aliquot seruiebat. Interìm verò Iudęus ille sæpiùs eam solicitat, vt sacrosanctũ Christi corpus, more Christiano cum cæteris acceptũ, ipsi perferat. in eius flagitij præmium promittit ei taleros tres, & vestem sericis fimbrijs ornatam. Et quid nõ mortalia cogis pectora auri sacra fames? Fœmina scelerata cõditionem accipit, tantillo illecta munusculo, & in ipso Paschatis peruigilio abit ad pagum Cotzo dictum, ibì cum cæteris accedit ad aram, & instàr Iudæ accipit Eucharistiam, ac paulò pòst ex ore extractam in sudariolum reponit, & tertia Paschatis feria Iudæo hero suo illam tradit: ad quem tres alij Iudæi huic oppidulo vicini, putà, Michalecus, Sachaus, & Iosephus veniunt, fortasśis ab illo *Iudæi sæuiunt in Eucharistiam.* inuitati, sacrosanctã Eucharistiam in suam synagogam deferunt, pugionibus & cultris confodiunt. Et eccè

eccè repetè ex illa hoftia multus emánat cruor, quē perfidi Iudæi cochleari in vitreum calicē transfūdunt. Non diù latére potuit tam atrox facinus. Ante omnes mulier fcelefta Sochafzeti cōpræhenditur, indè Iudæus eius herus. Hi confitentur rem geftam omnē. Per id tempus Poloniæ rex Sigifmūdus Vilnæ erat, quæ eft Lituaniæ metropolis, & erant tum in Polonia, qui Euchariftiæ vtranq; fpeciem neceffariò putarent porrigi oportere. Vbì Rex quid effet actum cognouit, mandat oppiduli præfecto fecundario, vt rem eam diligenter inueftiget, & fi ità factum fit vt narratur, in omnes eius flagitij cōplices extremo fupplicio animaduertat. Itaq; Dorothea & Iudæus, priùs habita quæftione, die Veneris poft Chrifti afcenfionem flāmis exuruntur. Reliqui Iudæi fceleris focij, vno dempto qui aufugerat, Calendis Iunij comburuntur. Voluit omnipotens Deus hoc infigni miraculo, qualia fępè etiàm aliâs circa facratiffimam Euchariftiam contigêre, eorum caftigare incredulitatem, qui perindè àc fi non fit totus Chriftus fub vtralibet fpecie, ità prorsùs infidelitèr & infipientèr calicem efflagitant: qui fi effent in ijs, quæ funt Chriftianę religionis, benè inftituti, fcirēt nunquàm poffe Chrifti corpus, poftq̄ è fepulcro rediuiuum furrexit, ab anima, à fanguine, à diuinitate feparari, ficq; libētiffimè vnius fpeciei perceptione contenti forent. Commodiffimè quidem ifthuc eo tempore in Polonia accidit, quandò & pleriq; illic calicem expetebant, & Romanus Pontifex eò mifer at Aloyfium Lipomanum Veronenfem Epifcopū, virum multa probitate & eruditione fpectabilem, qui gentem Polonam in Catholica religione confirmaret. Et ipfe fanè Poloniæ rex fertur hoc miraculo non mediocritèr in Catholicæ Ecclefiæ retinenda cōmunione cōfirmatus, & propenfiùs etiàm Romani Pontificis legatum admififfe.

Iudæus capitur.

Iudæus exuritur.

Item alij Iudæi.

Carolus V. nauigat in Hiſpaniam.

Carolus Cæſar, poſtquàm ditiones omnes filio Philippo regi tradiderat, in Zelandiam abit. Indè cùm duabus ſororibus reginis, Eleonora & Maria, commodam nactus tempeſtatem, in Hiſpaniam vẽto admodùm propitio nauigat. quò poſtquàm peruenit, quodam in loco ſaluberrimo atq; amœniſſimo, qui Iuſtus vocatur, vbì Hieronymitanũ eſt ſodalitium, DEO ſe & rebus diuinis, quod ſæpè antè concupiêrat, tradidit, diuinis vacans & incumbens cogitationibus, magna cõtinentia vitæ, magna morum temperantia, magna vini cibiq́ue abſtinentia in illo relucente. Ità pijſſimus Princeps re ipſa declarauit, quàm iniuria ſæpè eſſet à quibuſdã inſimulatus immodicæ regnandi libidinis & ambitionis, dum ſe ſponte ſua omni ditionum ſuarum ampliſſimarum adminiſtratione abdicauit, & à toto mundo ſeſe auertit, & in quandam ſolitudinem Deo vacaturus incluſit. Non fuit dignus hic mundus tali principe: & eſt ſanè veriſimile, prudentiſſimũ principẽ nimię pertæſum ingratitudinis, tãdèm priuatum omninò vitę genus delegiſſe, vbì ſoli Deo & ſibi vacaret. Nõ deſunt qui putent magnæ cuiuſdã infelicitatis fuiſſe, ab Auguſto imperio ad tantam vitæ priuatæ humilitatem deſcendiſſe: ſed hoc mundi huius ſpiritus ſuggerit hominum pectoribus. Nam qui benè in ſancta Chriſti religione ſunt inſtituti, optimè nôrunt, Deo ſeruire, id demùm regnare eſſe, nec quicquam eſſe glorioſius, quàm omnem mundi gloriã, tanquàm rem caducam & vanã, generoſo & excelſo animo Chriſti amore contempſiſſe.

Vacat ſoli Deo et ſibi.

Religio mutatur in Palatinatu.

Per hoc tempus aut circitèr Otto Henricus Palatinus Elector, & Carolus Marchio Badenſis, è ſuis ditionibus veterem profligant religionẽ, & nouam introducunt. Non eſt mirum, vt etiàm aliâs dixi, populũ libẽtèr amplecti noua hęc dogmata, quia plauſibilia ſunt & ſuauia veteri homini: permittũt direptiones

ptiones

ptiones rerum Ecclesiasticarum & cœnobiticarum: ieiunia, vigiliæ, preces, mortificationes carnis, mūdi contemptus, studium cōtinentię, sobrietatis, pudicitiæ, & id genus virtutū, papistarum sunt cōmenta. Sola fides iustificat. Cōfessio peccatorū & pœnitentia, nugę sunt & carnificinę papisticę. Quis non hęc libentèr audiat? quis nō cupidè amplectatur? Et tamen lōgè secùs docet scriptura omnis, & ipsa quoquè, quantunuìs dissimulemus, lōgè diuersum nobis testatur cōscientia. Qui aūt sunt Christi, ait Apostolus, carnem suā crucifixerunt cum vitijs & cōcupiscentijs. Hoc fac, & viues. Eant Euangelici cū suo isto blandissimo Euāgelio, quò volēt. Vbì ad Christi tribunal venerint, sentient se toto cælo errâsse. *Galat. 5.* *Luc. 10.*

Mense Septembri horrenda tēpestas Locarni vltra Alpes in finibus Heluetiorum deseuijt. Summo manè turbo vehemens è nubibus descendēs, quædā ędificia subruit. Indè à meridie pluuia, tonitrua, fulgura & fulmina per horas quatuor tam immanitèr sæuiêrūt, vt eius loci homines supremū mūdi diem adesse putarent. Ex ea pluuia torrens quidam adeò excreuit, vt & arbores & domos secum raperet, nec vllum tandèm quò se euolueret, haberet exitū. Totum itaq; circuniacentē agrum occupat, & tāquàm lacum efficit. At posteà reperto exitu, magno erumpens impetu, multa secū iumēta, pecora & homines abripit, & magna clade adiacētem regionem afficit. *Tempestas horrida apud Locarnenses.* *Torrens ex pluuia.*

1556.

Pestis hoc anno multis locis plurimos extinxit, præsertìm Argentinæ, & in locis Rhenanis, & inter alios etiàm Iohannem Sleidanum, qui suis cōmentarijs magnam orbi Christiano pestem inuexit. Decreuerant contra illum scribere viri duo longè clarissimi, Colonię Agrippinę præclara lumina, Iohānes Gropperus designatus Cardinalis, & Eberhardus Billicus Carmelitanus Prouincialis, si & Sleidano & ipsis vita prolixior cōtigisset. Nemo me putet *Sleidanus peste moritur.*

hominis illius odio sæpiùs illum perstringere. Mihi ille nec de facie vnquàm notus fuit. Mendacia & errores tetros illius detestor. Multi, immò plurimi nôrunt Iulium Pflugium Numburgensem Episcopum, quo ob multam ætatem nemo ferè meliùs nouerat res Imperij. Is Sleidani Commentarios volebat sibi à quodam mihi notissimo, qui tum in eius aula versabatur, legi. Porrò verò inter legendum, cùm aduerteret res ipsi notas mala fide à Sleidano narrari, sæpiùs exclamabat: Ibì nebulo ille sceleratè mentitur. Quin & Carolus V. integerrimus & potentissimus Imperator, cùm ipsi quoquè legerentur Cõmentarij Sleidani, itidèm subindè exclamabat: Nebulo ille mentitur, nebulo ille mentitur. Et sanè datum erat ab eodem Imperatore negocium cuidã, vt comitiorum acta ob Sleidani mendacia confutanda syncerè excuderentur: sed nescio quo casu res illa impedita fuit, & omnia in Hispanias transferri iussa feruntur. Certè hæretico homini nunq̃ tutò credi potest.

Dauidis Georgij historia. Hoc anno obijt Basileæ Dauid Georgius, pestilentissimus hæreticus, cuius suprà mentio facta est. Fertur is Delphis apud Batauos ortus. Porrò cùm Cæsar in inferiori Germania eius dogmata persequeretur acerrimè, Basileam se contulit Calendis Aprilis, anno salutis 1544. cum aliquot comitibus. Ibì ciuitatis statu diligẽtèr explorato, questus de suis calamitatibus, quas Euangelij causa perferret, à Senatu supplex petit, vt Christi Iesu & Euãgelij causa in ciuitatẽ cum familia satìs ampla recipiatur. Senatus liberalitèr respondet, & copiam illi facit cum suis Basileam commigrandi. Erat homini corpus quadratum, barba flaua, oculi glauci & micantes, sermo grauis & sedatus, totius corporis motus, status, incessus decens, & ad omnem, vt videbatur, probitatem compositus. Senatûs accepto responso, octauo

Admittitur Dauid Basileæ.

Calen-

Calendas Septembris redit Basileam cum multa familia, vxore, liberis, clientibus & seruis, reliquoque comitatu, & in ciuitatem adscribuntur. Deindè intra vrbem domum sibi comparant, extra vrbem arcem & prædia quædam opima emunt, connubia contrahunt, & modis omnibus ità se comparant, vt viri boni & religiosi viderentur, nec quisquam de eis sinistrè suspicaretur. Huiusmodi artibus id homo versutus effecit, vt à plerisque magno in precio haberetur. Hanc autem falsam opinionem augebat magna vis auri, & preciosæ res quas secum attulerat, & ex inferiori Germania quotidiè adferebantur: prætereà regalis propè splendor & apparatus, sed cum quadam modestia & tranquillitate coniunctus. Habebant in ampla illa familia singuli quique suas functiones, nec quisquam supra vires aut inuitus ad aliquid faciendum cogebatur. Porrò callidus homo non Dauidem Georgium, sed Iohannem à Bruck se nominabat, triaque ab illis diligentèr curabantur: primùm, nè Dauidis Georgij nomen proderetur: deindè, cuius in patria conditionis fuisset: postremò, nè dogma suum vlli vel Basileensi vel Heluetio aperirent. Interìm in Germania inferiore & alijs semotis locis, literis, libris, nuncijs sectam suam continentèr fouebat, apud Heluetios incredibili silentio tegebat. Sed quid humana possit versutia contra consilium præpotentis DEI? Ex ipsis familiaribus eius de eius doctrina quidam dubitare cœperunt. Ex ijs facilè principem ad se vocat, cui alioquì plurimùm cõfideret, nec sinè stomacho ex illo percontatur, cur de re certissima dubitare voluèrit: an non credat, se verum esse illum Dauidem à DEO missum, vt his extremis temporibus regnum Israeliticum restituat, Iacobique tabernaculum instauret? Sed post multam disputationem iste mansit in sententia, & à

Demum & arcem sibi emit.

Ampla familia.

Mutat suũ nomen.

Deficit ab illo quidam coniunctissimus.

Dauide illo fertur abalienatus, monuisse etiam permultos, vt à perniciosissima secta quamprimùm discederent.

Diuinitùs in eum animaduertitur.

Ad huius admodùm coniuncti viri defectionem accessit, quòd è duabus, quas intra vrbem habuit, ædibus altera fulmine tacta est: altera, quam in pascuis magnificè extruxerat, cum preciosa supellectile conflagrauit: nec diù pòst domûs, in qua ipse habitabat, tabulatum repentè concidit. Omnium verò molestissimè tulisse fertur aduentum cuiusdam viri grauis ex Germania inferiori, qui Basileę Dauidem ipsum totamq; eius familiam descripsisset. Eo percepto nuncio, primùm eius cōiunx morbo correpta moritur, & mox ipse quoquè excedit è corpore, qui se Christo Domino ṗtulerat, & immortalem finxerat. Fuit hoc anno Christi 1556. 8. Calendas Septembris. Sepultus est honorificè in æde Diui Leonhardi. Eius mors non mediocritèr perturbauit discipulorum animos, qui eum nūquàm moriturum putârāt: nisì quòd homo veteratorius falsa persuasione eorum sustentabat spem, quòd pollicitus esset se intra triennium reuicturum, & præstiturum ea, quę ipsis amplitèr promisisset. Post obitū eius paulatìm cœpit latens fraus aperiri, itá vt plerique iam sentirent eum, qui se Iohannem à Bruck/ atque etiàm ab arce, quam Basileæ emerat, Iohannē à Benningen falsò appellârat, Dauidem Georgium esse sectæ pestilentissimæ authorem, qui se regem & Christū sceleratissimè asseruisset. Hęc fama permouit Senatum Basileensem, vt rem diligentiùs inuestigandam susciperet. Itaq; 4. Idus Maij anno 1559. (libet enim hìc totam historiam vnum in locū congerere, nè posteà sit necesse per partes absoluere) Dauidis Georgij iam mortui, filij & quotquot in eius erant familia mares, quidam etiàm extra familiam clientes & amici in curiam accersuntur. Vbì eò

Moritur impius.

Fit inquisitio in defunctum.

venerunt

Venerunt omnes, Tribunus plebis, nonnulla p̄fatus de illorum ſimulatione & diſſimulatione, poſteà interrogat, num Iohannes à **Bruck** ſit proprium hominis defuncti nomen, an vnquàm ſiue priuatìm, ſiue publicè docuerit, & quę eius doctrina fuerit. Ibì à nonnullis reſponſum eſt, nullam ipſos propriam habere ſectam: à nonnullis verò, nõ aliam ſe tenere religionem, quàm quæ Baſileæ doceretur. Nec ſe aliud nôſſe viri nomen, quàm Iohannis à **Bruck**, quod à patria haberet: priuatìm quidem illum non tam docẽdi, quàm adhortandi cauſa quędam inter ſuos dixiſſe, nihil à Baſileenſium concionatorũ dictis diſcrepantia. Erant homines vndecim: cumque hanc ratione nihil eſſet cõpertum, iubentur ſecedere, & ſinguli reuocantur, & ſeparatìm interrogantũ. At nec ſic quicquam repertũ eſt. Itaq; iubentur oẽs iſti in carceres abduci, & haberi in vinculis. Mittũtur interìm à Senatu, qui in illorum ædibus ſcripta oĩa cõquirant, ſi quid fortè indè cognoſci queat. Facta conquiſitione, permulti librì & literæ repertæ, cum ipſis Dauidis ad viuum picta imagine abſportantur, danturq; Theologis & Iuriſperitis quibuſdam examinandę, num quid in ijs ſit diuerſum à religione recepta. Faciunt illi diligentèr quod iuſſi erant. & Dauidica ad ſenatũ referunt. Senatus porrò mittit ad eos, qui in vinculis erant, ſeptemuiros rerum capitalium, qui ſeuera primùm interrogatione nihil ab illis impetrant. At tamen cùm quidam nonnihil titubare viderenũ, accuratiùs inquiritur: & ibì tum quidam fatentur, qui ſe Ioannẽ à **Bruck** dixiſſet, eum eſſe Dauidem Georgium, cuius nomine in Germania inferiore tot eſſent turbæ excitatę. Porrò cùm eis nonnulla doctrinæ eius decreta proponerẽtur, fatebantur ſe illam doctrinam nũquàm ex eo audiuiſſe, nec in libris eius inueniſſe, ſed ſe prorsùs eam deteſtari. Quòd ſi tamẽ in aliquo errârint,

Perquiruntur ſcripta illius.

Proditur nomen impij

vel etiamnùm errét,cupere institui rectiùs.Hęc vbì ad Senatum septemuiri retulerunt, missi sunt certi concionatores & theologi,tam ad eos qui in carcere erant,quàm ad eiusdem familię fœminas oẽs.Vbì ad eos ventum est, vno ore tam viri quàm fœminæ respondent,se detestari ea quę ipsis tanquàm Dauidis Georgij inuenta essent proposita,& eam cõplecti fidem.quę Basileę tradatur.Deindè Senatus Dauidicæ doctrinæ capita quædam Academię & Concionatoribus cẽsenda proponit,Om̃es igitur à Rectore Academię conuocant, veniũt ad Cõcionatores, cunctiq; ea capita dãnant. Posteà Senatus iubet homines è carcerib9 educi,& sub certis aliquot cõditionib9 dimitti. In ijs cõditionibus etiàm illa fuit, vt Dauidicos libros oẽs, siue typis excusos, siue manuscriptos, qui vllo modo Dauidicũ fermentũ redoleãt, quos apud se habeant, mox in curiam apportẽt, nec vllũ Batauica lingua scriptũ librũ apud se retineant. Hac quidẽ ratiõe possent facilè extingui hęreses oẽs,si sic cum omnium damnatorũ dogmatum scriptis ageret.Sed hanc legem in suis scriptis non facilè tulerint dogmatistæ Zuingliani & eorum similes.

Iudicium in defunctum.

Biduo pòst Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgij cadauere,libris,& reliquijs ad eum ptinentibus,in aream productis, extremũ iudicium instituunt. Inter alia obijciunt, quòd ob eius perniciosam sectam multi vtriusque sexûs, atque etiàm propria mater eius, in inferiori Germania vita mulctati fuerint.atq; ea causa ipse indè aufugerit, licèt aliud Basileæ prætexeret.Deindè pronunciant, eius scripta omnia flammis exurenda, eius cadauer siue ossa & quicquid reliquum in eius sepulcro fuerit, effodiendum,extra portam in supplicij locum,vnà cum libris & imagine eius ad viuum picta à carnifice trahendum, illicq; simul omnia in cineres redigenda,

sicut

ſicut cum ipſo Dauide fieret, ſi ſupereſſet. Porrò bona eius omnia in ærarium publicũ inferẽda. Poſtremò, ſi quis cõtra hoc iudicium quicquã dixerit, fecerit, eadẽ pœna plectendũ. Sic illi9 inſani hominis memoria ꝓrsùs abolita eſt. Cùm carnifex cadauer ei9 cõburere voluit, priùs illud ità erexit, vt ab omnibus, qui hominẽ nouiſſent viuũ, facilè agnoſceretur. Nam ſatìs adhuc integrũ erat, ꝑſertìm flaua barba. Erat aũt hoc modo ornatus: In capite villoſum è ſerico pileũ purpura ſuffultũ habebat, & è roſmarino corollã: caput puluini nõ ignobiles fulciebant: ipſe vndulata toga, quod camelotũ vocãt, veſtit9, ac ſindone mũda inuolutus: Sic enim hęredes eum ſepeliendũ curauerant. Combuſtus eſt aũt cum ſcriptis ſuis corã maxima hominũ frequentia. Fuit ille Dauid magno vir ingenio, (licèt patre, vt aiũt, ludione natus, & ipſe in prima ætate pingẽdi vitri artẽ ſit ſecutus) ſed malo prauoq́; quod ex plurimis eius libris, Hollãdica lingua cõpoſitis, poteſt animaduerti. Linguæ Latinæ & omniũ aliarũ, niſi patriæ, rudis fuit. Eius autem doctrina multos continet execrabiles errores, è quibus paucos huc adſcribã: Auſus eſt ſcribere, omnẽ doctrinam Moſeos, prophetarum, ipſius Chriſti, & apoſtolorum ac diſcipulorum eſſe imperfectã, & inutilẽ ad abſolutam conſequendam felicitatem, atq; in eum tantùm vſum traditam, vt homines quaſi pueros ad hoc vſque tẽpus coërceret: ſuam verò doctrinam eſſe perfectam, & quæ hominem beare queat. Aſſeruit ſe verum eſſe Meſſiam, patris chariſſimum filium, non ex carne, ſed ſpiritu ſancto natum: ſe reſtauraturum domum Iſraëlis, verosq́; Leui filios, & verum Dei tabernaculum, idq́; non cruce, vel morte, aut rebus aduerſis, vt alter Chriſtus, ſed clementia, & ſpiritûs Chriſti, qui ipſi à patre ſit datus, amore & gratia. Se dixit habere poteſtatem ſoluendi peccata, & remittendi

Cadauer vt ſepultum fuerit.

Exuritur cadauer & ſcripta eius

Impia eius dogmata

& retinendi, ſeque in extremo die totum mundum iudicaturũ: ſe maiorem eſſe Ieſu Chriſto, quòd hic ex muliere in carnem natus ſit, ſe verò è Spiritu ſancto cæleſtem Chriſtum natũ & vnctum. Multa alia abſurda nimìs & impia ſcripſit homo perditꝰ, & tamen hæc omnia conatus eſt adſtruere ſentẽtijs ſcripturæ diuinæ. Ità nullus ferè eſt tam ſceleſtus & abominandus hæreticus, qui nõ iactitet Dei verbum. Cur igitur tandèm non cauent ſibi homines ab iſtis noui Euangelij in tot ſectas diſtracti pconibus, ſub prætextu puræ doctrinæ & verbi DEI & ſynceri Euangelij horrendos in orbem errores inuehentibus, & innumeros in tartara abducentibus? Obitèr autem obſeruãda eſt ſeueritas iudicij, quo cadauer hominis impij & eius imago flammis addicta ſunt, idemque ſupplicium intentatum ijs, qui quippiam cõtra hoc iudicium dixiſſent, feciſſent. Nos quidẽ, qui Catholici Deo fauente ſumus, ſatìs nouimus iurè animaduerti grauitèr in hæreticos At tamen cùm Pontifex & Catholici magiſtratus id faciunt, quàm bellè audiant apud ſectarios, ſcripta eorum probãt. Scilicèt cùm Zuingliani vel Luterani, aut alij id genus homines puniunt hæreticos, in virtute & laude ponendum eſt: cùm Catholici, in vitio & vituperatione. In Anglia, vt mox dicam, cremata ſunt cadauera Buceri & Fagij. Id indigniſſimè ferunt Foxus & eius complices. Sed rectiùs illi ſtomacharẽtur in Geneuẽſes ſuos, apud quos traditur ante annos nõ admodùm multos cadauer cuiuſdam, qui ritu catholico ſacramenta ſibi miniſtrari petièrat, in cruce actum. Omnia licent præconibus euangelicis, Pontifici & catholicis nihil licet. Vna eademq; res cùm fit à Lutero, Zuinglio, Caluino, vel eorum ſimilibus, purum putum euangelion eſt & eximia virtus: cùm fit à Pontifice aut catholicis, facinus eſt Antichriſtianum, impium, execrabile.

An-

ANno 1557. octauo die Ianuarij mortuus est Albertus Brandeburgicus, qui intra paucos annos mirabiliter afflixit Germaniam. Primò cum Mauritio persecutus est Cæsarem, indè Noribergenses, quos maximis affecit damnis, & Episcopos Herbipolemsem atque Bambergensem. Posteà à Gallo rursùs defecit ad Cæsarem, cęsis multis Gallis & capto egregio Gallorum duce Aumalio. Deindè cum Mauritio acerrimè conflixit, in quo multa Germanorum millia perièrunt vna die, & Mauritius ipse cum duobus Henrici Brunsuicensis principis filijs, multique comites. Nisì Deus maturè eum abstulisset, putatur maiora fuisse moliturus. Per id genus homines solet DEVS interdùm castigare peccata mortalium, quemadmodùm veteres narrant historiæ, Attilam Hunorum crudelissimum tyrannum se appellâsse flagellum Dei, quo scilicet hominum scelera corriperentur. Obijt Albertus anno ætatis suæ 35. *Mors Alberti Brandeburgici.*

Moritur etiàm Bona Sfortia, huius, qui nũc apud Polonos rerũ potítur, Sigismundi regis mater, cùm antè sese Barium in Apuliã, relicto Poloniæ regno, in quod sensìm teterrimæ hæreses irrepere cœperunt, contulisset. Bona moritur

Die 21. Februarij in Anglia combusta sunt cadauera Martini Buceri & Pauli Fagij, & templum, vbì condita fuerant, more Christiano expiatum, & denuò consecratũ est. Et quidni Catholici sic tractent damnatorum dogmatum assertores, quandò idem, vt suprà dictum est, Dauidi Georgio fecêre Basileenses? Nihil debet Christianis commercij esse cum damnatis hæreticis, ne in sepultura quidem. Olìm D. Iohannes Apostolus, (quemadmodùm Irenæus martyr ex Polycarpo eiusdem Apostoli discipulo se accepisse testatur lib. 3. cap. 3. contra hæreses) cùm *Cadauera Buceri & Fagij exuruntur.*

bal-

balneo eum vti oporteret, atque in eo Cerinthum hæreticum cerneret, quanta potuit celeritate inde se proripuit non lotus: Fugiamus, inquiens, nè balneum cōcidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat. Videat, qui volet, Historiam Nicephori Ecclesiasticam lib.3. Cap.14.

Liberalitas Philippi regis. Eodem ferè tēpore, cùm fames & inedia Germaniam inferiorem premeret, Rex Philippus, paternæ pietatis æmulator, alicundè curauit frumēta apportari in vsum multorum, & idemipse supra ttia millia pauperum suis sumptibus in ea fame aluisse dicitur.

Hoc tēpore recruduit bellū inter Galliæ & Hispaniæ reges. Anno superiori orta erat contentio q̄dam inter Pontificem & Philippum regem. Iamque dux Albanus nomine Philippi multo cōscripto milite non pauca in Italia loca & in ijs ostia Tiberina occupauerat. Ea res multam Romanis trepidationē attulit. Erant tum induciæ inter Galliæ & Hispaniæ reges. At Gallus opem laturus Pontifici, duo millia peditum Romam misit, qui iuncti Pōtificis copijs, ad magnam annonæ inopiam Philippi exercitū adegerunt. Porrò hoc anno 57. Gallus inuasurus Neapolim & Mediolanum tentaturus, Guisium in Italiam misit cum 12. millibus peditum & 2. millibus equitum, qui in itinere nonnihil lacessiti à Valentię vrbis incolis, eam hostilitèr expugnârunt, præsidiumque firmissimum imposuerunt. Ea vrbs fœderata erat regi Philippo. Eodem verò tempore alius Galli exercitus Artesiam vexabat, adeò vt circa Epiphaniam alienissimo anni tempore Duacum frustra tentârint, Lensam autem vrbem vi ceperint, multa præda absportata & oppido inflammato. Ità quinquennales induciæ, vix integro seruatæ anno, rescissæ sunt, & sæuissimum deintegrò bellum exarsit. Verùm interìm dum Galli exercitus hæret in

Italia

Italia, Philippus Hispaniarum rex insigni potitur victoria apud D. Quintinum Galliæ oppidum. Miserat Philippus Philibertum Sabaudiæ principem cum instructo exercitu, qui in hostium terras irruens, tandèm deimprouisò ad oppidum D. Quintini deflectit, castraque illic figit, vrbemq; obsidet. Galliæ rex eò mittit Annam Mommorantium Conestablium cum triginta duobus signis peditum Germanorum, duce Reingrauio, & vigintiduobus signis peditum Gallorum, & quinque, vel (vt alijs placet) quatuor millibus equitum, cum quatuordecim maioribus tormentis. Eos Mommorantius iubet hostem leuibus prælijs distinere, ipse interìm in oppidum conatur aliméta inuehere. Verùm Philibertus Princeps, quem Philippus rex suis copijs præfecerat, ad eos contendit. Erant in eius exercitu, præter alios, equitum Germanorum circitèr decem millia, quorum singuli prȩter hastas & gladios, quatuor aut quinque vel plures etiā sclopetos, rotulæ circumactu ignem concipientes, gestabant. Hi vnà cum alijs in Gallos irruunt. Galli, equitatûs tanti impetum non ferentes, in fugam vertuntur: pedites, turbatis ordinibus, à Philippicis cæduntur, plurimi capiūtur, reliqui abiectis armis sese dedūt. Captiuorum ingens fuit numerus & in ijs multorum principum & nobiliū. Conestablius ipse captus est vnà cum filio suo. Captiui omnes ad Philippum regem, qui nondùm in castra venerat, perducti sunt. Signa militaria Gallorum ferè omnia atq; tormēta bellica capta sunt, & ingentia spolia reportata. De exercitu Philippi vix quinquaginta eo in certamine perijsse putantur. Incidit hæc memorabilis victoria in decimum Augusti mensis diem. Aliquot pòst diebus Philippus rex venit in castra, & quòd se dédere nollēt Galli, qui in S. Quintini oppido erāt, vrbs ipsa validè oppugnata, & die xxvj. Augusti vi expugnata

Victoria Philippi ad S. Quintinū

Copiæ Gallorum.

Exercitus Philippi.

Capti Galli

Oppidū S. Quintini direptum.

gnata & direpta est. In ipsa vrbe captus est Amiralius Franciæ, cum multis alijs nobilibus. Non est hîc prætermittenda insignis pietas regis Philippi. Ante ipsam vrbis expugnationem præconis voce edixit, nè Sacramenta & sacra milites prophanent, nè quid in reliquias sancti martyris Quintini, quæ illic reuerentèr asseruabantur, committant, nè sacerdotes iniuria afficiant, vt parcant senibus, cœnobitas & virgines Deo sacratas nè lædant. Ex ipsa deindè vrbe imbellem turbam curribus per mediu castra in Gallias duci iubet, Germanos milites eo bello victos in gratiam recipit, adhibitisque contra vim custodibus, in patriam reduci curat, singulis aureis in singulos pro viatico distributis. Porrò victoria parta ingentes Deo gratias egit. Capto S. Quintini oppido, arces aliquot proximæ Han & Castelletum victori Philippo regi cedunt. Erat tum Franciæ rex in non mediocri trepidatione, coactusque est suos ex Italia reuocare, & nouum repentè conscribere militem.

Pietas Philippi.

Vt autem est hæreticorum in omnem occasionem mirabilitèr intenta versutia, dum sic bella feruent in Gallia, & rex alijs negocijs distenditur, ipsi sua agunt clàm conuenticula, & spargunt in illo Christianissimo regno pestilentissima Caluinianæ impietatis dogmata. Die 5. Septembris summo manè in cuiusdam priuati hominis ædibus, qui tunc procùl aberat, Lutetiæ depræhenduntur permulti viri & fœminæ, qui illuc ad concionem nouorum dogmatum conuenisse dicebantur, & ferè omnes in vincula conijciuntur, demptis illis, qui nocturnis freti tenebris, fuga dilapsi erant.

Caluini fermento Gallia corrumpitur.

Capiuntur Caluinistæ.

Initio huius anni Iohannes à Lasko Polonus Sacramentarius, scripto edito conatus est testatum facere, Zuinglianum dogma nō discrepare ab Augustana Confessione, Philippus Melanchthon eā Confessio-

Io. Laski

fessionem subindè mutauit: & tandèm etiàm Zuinglianis fenestram, qua in eá irreperent, aperuit, cùm alioquì etiàm testatus esset de cœna Domini magis sibi placere Zuinglij quàm Luteri doctriná: immò etiàm conquestus est quandoquè de Luteri tyrannide, quam diù passus esset. At prima Confessionis Augustanæ editio, quá Cæsari Augustæ Protestantes exhibuêre anno 1530. nulla ratione admittit dogma Sacramentarium. *Mutata crebrò cõfeßio Augustana.*

Porrò ex Anglia profugi Zuingliani, qui Embdę nidulum obtinuerant, libellum edunt sancti Christi martyris & reuerendi patris Thomæ Cranmeri Archiepiscopi Cantuariensis, quem regina Angliæ Maria ob impiam hæresim vita mulctârat. Sic enim visum est illis profugis ornare hominem impium, non Christi, sed satanæ martyrem, pseudoepiscopú, non Archiepiscopum. Et quid non audent isti? Inuenti sunt olìm hæretici, qui & Cain & Iudam venerarentur, quin & Core, Dathan & Abiron & Sodomitas colerent. Tanta est hæreticorum insania. Crámerus hic à Reginaldo Polo diligentèr admonitus fuit, vt ad sanitatem rediret, cumq; eius resipiscentiæ spes non modica initiò apparéret, Polus à regina Maria veniam impetrauit homini, licèt ea non religionis duntaxàt, sed etiàm sua causa meritò illi esset infensa. Verùm posteà animaduersa eius simulatione, ad quam fictus esse videbatur, & qua omnibus in rebus tota vita, vt grauis quidá vir scribit, vsus semper fuerat, flammis absúmptus est. Et is quidem ex Catholico primùm Luteranus, mox ex Luterano factus fuerat Zuinglianus, homo incóstantissimus, quem oblata quælibet vitę spes facilimè immutaret. *Hæreticorũ stultitia.*

Atquì Ioachimus Vuestphalus Luteranus Epistolam edit contra Caluini conuicia: breuem quoquè respõsionem ad scriptum Iohannis à Lasko, in qua *Vuestphal⁹ cõtra Zuinglianos.*

SS osten-

ostendit Ioannem à Lasko cum suis à Confessione
Augustana in cœna Domini dissentire, etiamsi aliud
callidè simulet. Idem Vuestphalus Cōfessiones Ec-
clesiarum Saxonicarum collegit, & in libellum re-
dactas edi curauit contra Caluinum. Et quanuis Ec-
clesiæ Saxonicæ strenuè defendunt & mordicùs re-
tinent sanctissimi patris sui Luteri doctrinam, tamē
libellus, quo earum confessiones cōtinebantur, di-
uersis comprehensę Epistolis, à Zuinglianis, ô rem
indignam, per iocum dictus est Epistolę obscurorū
virorum. Itáne etiàm Luterani iam obscuri vocan-
tur, & quidem à symmystis Zuinglianis, cùm apud
eos orta sit mundo noui Euāgelij lux? Iustus es Do-
mine, & rectum iudicium tuum. Qui Ecclesiá tuam,
quæ nō nisì vna est, & sola rectè Catholica dicitur,
sibi irridendam & lacerandam sumpserunt, iurè se
inuicèm irrident & lacerant, & omnibus cordatis
hominibus irridendos propinant,

Zuingliani rident Luteranos.

Psalm. 118.

Mense Augusto Caluinus librum euulgat hoc
titulo: *Vltima admonitio ad Ioachimum Vuestphalum, cui
nisì obtemperet, eo loco posthàc habēdus erit, quo pertina-
ces hereticos haberi iubet Paulus.* Refutat etiàm hoc
scripto, vt titulus habet, superbas Magdeburgensiū
& aliorum censuras, quibus cælum & terram obru-
ere conati sunt. Sic isti Euangelici fratres omnibus
ostendunt, quid ex mutuis aliorum de alijs iudicijs
sentire de ipsis debeant: atque vtinàm puderet nos
cęcitatis nostrę, quòd nolum⁹ vel serò animaduer-
tere, quàm miserè nobis imponát sub puræ doctri-
nę prętextu infausti tenebriones isti. Romanus Pō-
tifex cùm istos hæresios damnat, cēsuram eius con-
temnimus, & tamen illi ipsi inuicèm se condemnát
& hæreticos vocant, idque tátum pondus habet, vt
hoc nomine & Luterani Zuinglianos, & Zuinglia-
ni Luteranos ferre nequeant.

Caluini scriptum contra Vuestphalum.

Mense Septembri Martinus Micronius sacramē-
ta-

Zuinglia-

tarius apologeticum scriptum euulgat, quo partìm Vuestphalum, partìm Suerinenses ministros Luteranos confutat, & suos symmystas tuetur. At rursùs Paulus Eizenus, Ecclesię Hamburgensis superintendens, scribit defensionem verę doctrinę de Cœna, nempè Luteranę. Eo consilio se scripsisse dicit, vt contradicentibus veritati Dei, & multas simplices animas suis imposturis in perditionem seducētibus resistat: manifestè Zuinglianos indicans. Nam & eadem ferè habet, quæ Vuestphalus & Timannus iam antè cōtra eos attulerant. Et quidem impostores & seductores eos vocat. Porrò quidam Adamus Christianus (appáret nomē esse fictitium) libellum edit, quo sarciendæ inter Euangelicos concordiæ viam ostendere molítur: sed oleum & operam perdit. Inter superbos enim sempèr sunt iurgia. Nolunt isti à Christo discere, mites esse & humiles corde. Putabat forsan Caluin⁹, se sua postrema terribili admonitione Vuestphalum prostrauisse penitùs: sed eccè tibi nouū Vuestphalus librum cudit hac inscriptione: *Iusta defensio aduersùs insignia mēdacia* Ioannis à Lasko &c. Librum dedicat Francofordiensi Senatui, hortaturque vehementèr, nè Zuinglianos foueant: nec dubitat inexpiabili (si in Caluini foro disceptetur) blasphemia eos Zuinglianos, q̄ supremo supplicio affecti sunt, martyres diaboli dicere. Vsq; adeò nihil commouit Caluinus sua admonitione Vuestphalum.

nus contra Luteranos.

Luteranus cōtra Zuinglianos.

Prou. 13.

Matth. 11.

Vuestphal⁹ contra Laskum.

Hoc anno colloquium indictum est Vuormatiæ inter Catholicos & Luteranos. Accidit ibì quiddam longè fœdissimū, quod operæprecium sit ad posteritatis notitiam transmittere. Erāt Euangelicarum partiū duodecim theologi. Ab his Catholici theologi petiērunt, quādoquidem multijuges Sectæ sub Augustana Confessione se compræhendi volunt, quæ tamen etiàm in maximis rebus inter se disside-

Colloquium Vuortiense.

ant, vt tamē declarare velint, quas ipsi sectas Augustanæ Confessioni vel cōsentaneas vel dissentaneas, statuant. Nam decretum erat, inter eos solos colloquium habendum, qui essent vel religionis veteris, vel Augustanæ Confessionis: exclusis reliquis sectis omnibus. Ibì in diem vsque decimumsextum certatum est inter Euangelicos theologos, nec tamen res componi potuit, quòd alij ex ijs Sectas quasdā, tanquàm à Confessione Augustana discrepantes excluderent & damnarent, alij retinendas, eisq; parcendum censerent. Ea cōtentio & altercatio eousq; progressa est, vt ex duodecim quinque reiecti sint, nec eos deincèps Collegarū & symmystarū loco habere voluerint reliqui septē. Itaq; quinq; illi à suis soci
cijs excōmunicati, relicto Colloquio, domū abiērunt. Erat expectatio magna alicuius inter Catholicos & Euangelicos cōciliandæ cōcordię: sed ea vsqueadeò iniri nō potuit, vt ipsi Euangelici in duas ppemodùm æquales partes turpissimè dissecti, Catholicis non immeritò dubitationē attulerint, vtra pars Cōfessionem Augustanam sequatur. Nec leuibus de rebus isti Euangelici theologi inter se rixabantur, sed de præcipuis capitibus: putà, De libero arbitrio, De Iustificatione, De Operibus, De Sacramentis, præsertìm de Eucharistia. Et certè quinque illi exclusi theologi literas sigillis suis munitas nostris theologis tradidēre, quibus testantur, omniuarias hactenùs sectas & corruptelas irrepsisse, & earū authores Confessioni Augustanæ se immiscuisse, & sub Augustanæ Confessionis prætextu, tanquàm eiusmodi hæreses illi consentaneæ sint, eas defendere voluisse, &c. Quandò verò ipsi quinque eas à Confessione Augustana excludere & specificè condemnare voluerint, à suis reliquis septem Collegis & socijs ex eorum consortio extrusos esse &c. Itaq; istis ità inter se distractis, & quòd à septem reliquis qui

Mira inter Euangelicos cōcertatio.

Reÿciuntur quinq; Luterani.

Nota literas 5. exclusorum.

qui Vuormatiæ remanserant, nunquàm impetrari potuit, vt multiplices sectas à Cõfessione Augustana specificè separarent atque damnarent, nè frustrà cum Euangelicis Colloquij labor omnis insumeretur, necessariò hac vice Colloquium intermitti & suspendi oportuit. Prodiêrũt posteà scripta acerbissima, præsertìm Nicolai Amsdorffij & Nicolai Galli, quibus mirabilitèr lacerãt illos septem, qui alios quinque reiecerunt. Inter alia sic habet Amsdorffius in libello, cui titulum fecit, Publica Confessio puræ doctrinæ Euangelij, & confutatio pręsentium Suermerorũ: Brentius, inquit, & Adiaphoristę (Philippum Melanchthonem & socios intellige) iam in Colloquio Vuormatiensi Zuingliũ & Osiandrum, ob linguarum & artium insignem peritiam, condemnare noluerunt: nostros autem, qui in colloquiũ illud consentire recusârunt, nisì illi damnarentur, sannis & contumelijs laceratos, è Colloquio exclusêrunt & abire compulerunt. Nos Zuinglianam & Osiandrinam hęreses tranquilla conscientia amplecti nõ possumus. Et quanuìs Theologi, qui in Vuormatiensi colloquio post nostrorũ discessum permãsêre, publicè editis scriptis testati sint, se ab Augustanà Confessione nolle discedere, re tamen ipsa diuersum planè faciunt. Cùm enim Zuinglianos & Osiandrinos execrari nolint, non possunt Augustanæ Cõfessioni adhærere, &c. Posteà nominatìm sex damnat Sectas ac diris deuouet, quę tamen ferè oẽs ad Augustanam Confessionem se referunt. Nicolaus Gallus præco Ratisbonensis, in suis Thesibus & Hypotyposibus inter cætera disertis verbis ità scribit: Non sunt leues inter nos (Euangelicos) cõcertationes, nec de rebus leuibus, sed de sublimibus doctrinæ Christianæ articulis, de Lege & Euangelio, de Iustificatione & bonis operibus, de Sacramentis & vsu Cęremoniarum: nec vlla ratione componi & transigi

Luterani in Luteranos debacchantur.

Nota.

Nõ leuibus de rebus cõflictantur Euangelici.

trânsigi possunt &c. Sic nimirùm isti scribunt, & verum eos hac in parte scribere, cùm alia multa, tum presentis anni Colloquium declarat. Quarè verò permittit Deus istorum pudendos errores & priuatas atque ab animi cæca arrogántia profectas opiniones in eiusmodi fœda abire dissidia & implacabiles animorum dissensiones ac acerbitates, nisì vt vel manibus ac pedibus tandèm palpare possimus, ab istis hominibus non verbi Dei veritatem, quæ sempèr vna est & vbiquè suì similis, sed sub prætextu verbi Dei, mêdacium (quod varium sempèr est & inconstans ac multiplex, & subindè in alias atque alias formas transformatur) miseris mortalibus obtrudi, & tam multos horrendos errores in orbem nostrum inuehi? Qui isthuc non videt, planè cæcus est & excors: & cui nô dolet tot animarum, quæ his erroribus implicantur, sempiterna apud inferos damnatio, is dignus non est qui Christianus vocetur.

ANno 1558. Héricus Gallorum rex, paulò antè non medioeritèr afflictus amissione exercitûs sui ad S. Quintini vrbê, suos ex Italia reuocatos cũ alijs recèns conscriptis, duce Frãcisco Guisio, mittit contra Philippum. Guisius primò ità se comparat, tanquàm sit S. Quintini oppidum oppugnaturus. Erat animi tempus longè alienissimum: atq; eccè per exploratores certior factus, Caletum non satìs firmo Anglorum presidio teneri, derepentè cõuerso itinere, eò cum exercitu contendit, vrbemq; omnium opinione inexpugnabilem, septimo obsidionis die, hoc est, 9. Ianuarij, aut circitèr, in regis Gallorum potestatẽ redigit, cùm iam annis ducẽtis Angli eã obtinuissent. Fuit hoc facin⁹ audax & ꝓpè incredibile, præsertìm tam iniquo anni tempore. Mox etiàm Guiennam vi expugnat, castellum munitissimum, direptumque incendit. Hoc quoquè oppidum

Caletũ expugnant Galli.

Itẽ Guiẽnã.

oppidum Angli supra ducentos annos Gallis ereptum possederãt. Ijs inopinatis victorijs Galli, iam propè consternati, animos recuperant. Horrendum in modum tormentis diuerberatum fuit Caletum: nec præsidiũ militum arci & vrbi impositum, eam quam oportuit, præstitit in defendendo constantiam, multumq; amisso loco illo munitissimo, Angliæ rebus decessit. Vrbs ipsa deditiõe sub certis cõditionibus venit in Gallorum manus. Eduardus tertius eius nominis Anglorum rex, anno Christi 1346. Caletum vndecim mẽses obsessum, è Philippi sexti Franciæ regis manibus extorserat: sólebantque dicere Britanniæ reges, donèc Caletum haberent, claues Galliæ se in cingulo circunferre.

Mensis Februarij die 24. quo die in hanc lucem editus fuit, & anno 1530. Bononiæ à Clemente VII. incredibili splendore Imperij insignia acceperat, missa insigni legatione ad Principes Electores, qui Frãcofurti cõuenerant, Carolus Cæsar Imperiũ in fratrẽ suũ regẽ Ferdinandũ trãsfert, & vt Septẽuiri id gratũ & ratũ habere velint, orat. Indè 13. Martij die principes electores Ferdinãdo maximi Impij dignitatẽ deferũt, & tãdèm Impator ipse & Principes oẽs domũ repetũt. Vt in multis alijs, sic in hoc quoquè facto Caroli V. Cæsaris longè optimi summa apparuit modestia & humilitas, q sua spõte se Imperio abdicârit, cùm interìm non deessent, qui illi ambitionẽ & regnãdi libidinẽ improperarent. Vtinàm digni essem⁹ multos tales habere Imperatores. Deincèps priuat⁹ in multa pace vixit aliquot mẽses optim⁹ Princeps, quod etsi miserũ & ingloriũ videtũ plerisq; huic mundo deditis, vt iam antè dixi, tamẽ spontè renunciâsse tanto Imperio & omnibus quæ sunt huius mundi, inprimìs gloriosum & multa laude ac prædicatione dignissimum est. Non enim debemus nos, qui Christiana religione initiati sumus,

Carolus V. Imperio se abdicat.

id genus in rebus hominum ethnicorum, aut etiam huic mundo nimis deditorum opinione duci, sed oculos habere defixos in Christum verũ Deum ac Dominum nostrum, qui cùm in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens.

Phil. 2.

Vuestphal' in Caluinistas, &c.

Huius anni initio Vuestphalus, minimè Caluino cessurus, aliquot scriptis Apologeticis fœdissimas, vt ipse ait, Sacramentariorum calumnias diluit, & Luteri de Eucharistia doctrinã tuetur. Edidit etiam Confutationem aliquot enormium mendaciorum Iohannis Caluini, sequuturæ Apologiæ aduersus eius furores præmissæ, &c. Hic est enim eius confutationis titulus. Mox secuta est Apologia illa ad vltimam Caluini admonitionem. Ioachimus quoque Magdeburgicus librum euulgauit, de vetere & nouo Christo: aitque veterem Christum prædicari à Luteranis, nouum, à Berengario excogitatum, annunciari à Sacramentarijs. Non possunt dicere Euangelici hæc esse Papistica commenta, sed sunt purum putum verbum DEI, vt quidem ab vtraque parte isti miseri iactare solent. Cur igitur tandèm alij alijs non cedunt, & hactenùs se errãsse confitentur? Sed hoc non finit spiritus ille, quo reguntur.

Nota.

Episcopus Herbipolen. interficitur.

Mensis Aprilis die 16. Melchior Zobel, ex antiqua & nobili familia, omnibus charus Princeps & Episcopus Herbipolensis, nefando latrocinio in ipsa vrbe Herbipolensi & Mœni ponte crudelitèr interficitur.

Theonuilla expugnatur

Rex Galliæ duce Guisio Theonuillam oppidulum munitissimũ, multis suis desideratis, expugnat, sed Lucemburgum frustrà oppugnat. In Theonuillæ expugnatione glande ictus P. Strozza interijt. Eius morte & rex ipse, & exercitus omnis Gallorũ, & vniuersa Francia non mediocritèr indoluit. nam multis in rebus strenuam Galliæ operam nauauerat.

Alius

Alius verò Gallorum exercitus ad Grauelingam à Philippicis partim deletus, partim captus est. Multa peditum & equitum vexilla Gallis ablata sunt: oẽs machinæ, quas partim ex vrbibus nupèr occupatis absportârant, recuperatæ sunt: aliquot belli duces, Comites, nobiles, & quinque Gallici ordinis equites capti sunt. Paulò post Dunckerca vi expugnatur, & Gallorũ ad tria millia cæduntur. Aegmondanus Comes, vir strenuus & bellicæ rei peritissim⁹, huius prælij dux fuit. *Gallorum strages.*

Die 18. Iunij moritur Antonius Coloniensis Archiepiscopus, è Comitum à Schauuenburg familia, habuitque successorem Iohannem Gebhardum è Mansfeldicis Comitibus. *Episcopus Coloniensis obit.*

In Hispanijs obijt Eleonora Caroli Cæsaris soror, Franciæ regina. Eius exequię Lutetiæ Parisiorũ diebus 13. & 14. Aprilis in summo beatiss. Marię virginis templo celebratę sunt. Et 24. Aprilis Henricus Galliarum rex, Mariam Stuardam Scotiæ reginam, Francisco Delphino filio suó Parisijs dat vxorem, nuptijs regia magnificentia celebratis. *Obitus Eleonoræ.*

Die 21. Septembris, cùm iam aliquot dies acutissima febre tertiana laborâsset, è viuis felicitèr excessit pijssimus & celeberrimus Princeps Carolus V. Romanorũ Imperator potẽtissimus. Ante mortem in illa sua optata solitudine dies ac noctes precibus ad Deum fundendis cõsumebat, mundo se iam, immò & Deo deincèps in vita hac inutilem dicebat: itaque cupiebat liberari mortali corpusculo, vt in ęterna vita Deũ perpetìm laudare posset. Cùm esset in precibus ardentior, sæpè & valdè piè pro Ecclesiæ concordia Deum orabat, inquiens, *In manus tuas Domine tradidi Ecclesiam tuam.* Sæpè lapsus suos publicè ingemiscens lamentabatur, & toto vitæ suæ spatio nullum diem se dicebat DEI seruitio dignè & vt par erat impendisse. Crucifixi Seruatoris ima- *Diem suum obit Carolus V.* 1558. *Precatio eius.*

ginem per multos dies vlnis, oculis, oreq; complexus, septimo à translato Imperio mense, præsente Archiepiscopo Toletano, omnibus Sacramẽtis Ecclesiæ imbutus, maximam vim lachrymarum effundens expirauit, anno ætatis suæ 59. Ante mortem post sacram vnctionem, licèt iam antè corpus Domini accepisset, iterùm illud sibi dari petijt, dicens, *In me manes, ego in te maneã.* Sic mortuus est pijssimus & sempiterna memoria dignus Princeps Carolus V. de quo ob totius Ecclesię ædificationẽ hoc loco visum est breuem historiam annectere, vt pro multis & maximis eius in Ecclesiam beneficijs, hãc qualemcunque illi impendamus grati animi significationem, & cognoscat posteritas omnis, qualem nostra ętas, alioquì longè calamitosissima ob hęresum & nouorum dogmatum prodigiosam fertilitatem, habuerit Imperatorem.

Historia Caroli V. optimi & religiosissimi.

Et quidẽ, vt iam initiò dictum est, natus est Gandaui, idq; anno seculari, anno Iubileo, anno gratiæ. Nimìs esset longum, oĩa singulatìm persequi, quę in huius Principis tota vita viri grauissimi obseruarunt. Porrò verò singulari quadam Numinis prouidentia hunc Principem orbi labenti datum, dubitari non potest. In eum enim statum, cùm ille ad Imperium prouectus est, iam res Christianę in Germania reciderant, vt nisì tanta ille & authoritate, & potentia & Numinis indubitato perpetuoque fauore præditus Imperij habenas accepisset, de Germania propemodùm desperãdum fuerit, pręsertìm in dies magìs ac magìs increscentibus sectis & erroribus, atque Turcis eam ob causam Germaniæ extrema minitantibus. Postquàm enim in Germania mutata est prisca & auita religio, vires quoquè Germaniæ labefactatæ sunt, & multa Imperio detraxerũt Turcæ, Moscouitæ, & plerique alij, idque paruo negocio, ob animorum dissensiones, quas noua religio

pepe-

peperit. Statim post natum Carolum multa omni in re præclara hominũ ingenia extitêre: multos Italia, Germania, Gallia, Hispania, Britannia, Sarmatia, Hungaria doctissimos viros protulit: poteratq; eo nomine hoc seculum longè felicissimum videri, si non pleriq; suis ingenijs in Dei contumeliam abuti voluissent.

Cæsaris forma externa

Quòd ad Corpus Caroli attinet, erat illi cutis cádida, capillus flauus, oculi glauci, & pæti, in quibus cum summa grauitate mira inerat amabilitas: genæ succulentæ, brachia & femora carnosa, venter subactus, rotundum, neruosum & compactum tergum, graciles suræ, nasus aquilinus, labra rubricátia, lata, crassa: pedes, manus, auriculæ breues: digiti vtrinq; longiores, neruosum collum, humeri lati, pectus latum & frons lata, vultus serenus, placidus, mitis: statura media. Atque hanc corporis formam vsq; ad annum ętatis quadragesimum incolumem retinuit, multa omnium admiratione. Patrem habuit Philippum Austriacum, regem Castellæ & Legionis: matrem Iohannam, filiam Ferdinandi & Elizabethæ Catholicorum regum Castellæ & Aragoniæ. Philippi pater fuit Maximilianus Cæsar, Maximiliani Fridericus tertius, Friderici Ernestus, Ernesti Leopoldus, Leopoldi Albertus, Alberti Albertus Romanorum rex, & huius pater Rudolphus, æquè Romanorum rex.

Genus Caroli V.

Ingenium.

Ingenio fuit Carolus V. humano, miti, candido, disciplinarum capessendarum auido, taciturno, tractabili, pio, pietatis maximè studioso, clemente, honesto, magnanimo, forti, recõciliabili, multùm amicitiæ appetente, vindictæ non cupido, liberali, largo, amabili, dulci, versatili, prudente, sapiente, prouido, cunctabundo, nõ præcipiti, nõ effreni, modesto, moderato, æquo, iusto, bono, veraci, tristitiæ & grauitati magìs q̃ leuitati aut lætitiæ dedito, raro hilari,

hilari, semper constante atque tranquillo, vbiquè sui simili, nusquàm & nusquàm dissimili, aut sui immemore.

Educatio. Mechliniæ à puero educatus est apud Margaretam Maximiliani Cęsaris filiam. Primam eius pueritiam gubernauit Pótifex Bisontinus Vergiacus Sequanus, vir grauis, & post hũc Guilielmus à Croia Marchio Ariscotiæ. Porrò Maximilianus Cæsar, Caroli auus & tutor, cupiens eum optimis & literis & moribus imbui, Adrianum Florentium Vltraiectinum, virum grauem & eximiũ theologũ, ei præceptorem adhibuit. Adrianus Caroli ingenio benè perspecto, nihil sui officij in eo optimè instituendo prætermisit. *Adrianus Florentius Caroli præceptor.* Carolus verò, optimę indolis iuuenis, morigerum se prębuit prõptissimè, & lectioni, scriptioni, alijsque literarijs exercitationibus grauitèr incubuit. *Guilielmus à Croia.* Guilielmus à Croia Marchio, rebus militaribus, luctationi, iaculationi quæ fit arcu, equitationi, saltationi, armorum vsui & venationi operam dare eum permittebat. In omnibus facilè superabat commilitones suos, nè tamen eos contristaret, victoriæ brauium illis impertiebatur. Multa ei quotidiè proponebantur veterum heroum ex sacris & prophanis histórijs fortia facta, quin & Maximiliani aui paterni & Ferdinandi aui materni bellica facinora: quibus fiebat, vt literarum studia sensìm refrigescerent, præsertìm dicente Adriano Florentino, virum principẽ magìs bonos mores, quàm bonos colores complecti debere, eumque iam vltrò pietati deditum, ad studia pietatis amplectenda extimulante. *Adrianus it in Hispaniam.* Interìm Adrianus legationis nomine abit in Hispaniam, & Carolus totum se confert ad Rempublicam.

Inauguratur Carolus Belgio. Anno ætatis suæ 15. sui iuris factus, Belgicis ditionibus inauguratus est, summa cum Belgarum omnium gratulatione, maximis illi exhibitis triumphis, idque

idque non rarò. Deindè magnoperè studuit regum & principum sibi affinitates, quòd eæ plurimùm faciant ad pacem publicam, conciliare: & primò quidem totum se ad Francisci Gallorum regis amicitiã contulit, qui tum recèns regni titulum obtinuerat. Lusitano regi Eleonorã, Daniæ regi Isabelam, Pannoniæ Mariam sorores suas collocauit. Henricus Angliæ rex eius materteram Catharinam, Ferdinãdi Hispaniæ regis filiam, iam antè coniugem acceperat. Anno ætatis suæ 17. primò in Angliam, mox in Hispaniam nauigat, matrẽ & regni proceres humanitèr & piè tractat, dum regnis Hispaniæ inauguratur. Interim verò adfertur ad eum de obitu Maximiliani Cæsaris. Habebat tum secum quosdam principes viros, qui eum cuperent in Imperio succedere Maximiliano. At Carolus veritus, nè Franciscũ Galliæ regem, qui putaretur Imperium petiturus, ea re offenderet, suam illi mentem aperuit. Franciscus rex respõdit, nihilo magìs se offensum iri, quàm si duo vnam virginem expeterent: pergeret bonis auibus, Deum feliciori adfuturum. Itaq; imperium Carolo defertur 19. die mensis Iulij: quæ illi causa fuit maturiùs in Germaniã redeundi. Relicto igitur Adriano iam Episcopo Dertusensi, præceptore quondàm suo, eique summa in Hispanijs potestate tradita, in Belgium redit, & Aquisgrani in regẽ Romanorum coronatur & vngitur. Eo tempore constans inter Carolum & Franciscum regem pax fuit.

Conciliat sibi reges.

Abit in Hispaniam.

Eligitur in Imperatorẽ

Coronatur Aquisgrani

Indè ad Conuentum Vuormatiensem abit anno ætatis suæ 21. vbì Luterum damnauit, & graui edicto paci publicæ consulere voluit. Erant tum Principes quidam in ea sententia, vt dicerent, Lutero, licèt fide publica Vuormatiam accersito, non esse seruandam fidem. At Carolus eum iussit in Saxoniam reduci, dicens Fidem rerum promissarũ, etiamsi toto mundo exularet, tamen apud se consistere oportere,

Conuentus Vormatiæ.

tere. In his Comitijs dum est Cæsar, bellum ei mo-
Bellum fit Cæsari. uetur in Belgio, in Italia, in Hispania. Et ille quidé
palàm testatus est, se ad bellum & arma capessenda
prorsùs inuitum descendere: porrò rem omné Deo
committere: sibi verò id maximè dolere, quòd inte-
rìm Turcis in Germaniam via sterneretur.

Multa per omnem vitam vir mitissimus & clemé-
tissimus bella gessit sempèr ferè adeò propitio Nu-
mine, vt hostibus suis, ipsiq; adeò potétissimo Tur-
carum principi, ob perpetuam in conficiendis bellis
Virtus eximia. felicitatem, terrori fuerit. Fuit autem hoc in illo ad-
mirabile, & eximiæ virtutis euidens argumentum,
quòd neque tum, cùm rex Gallorum Franciscus in
pugna Ticinensi captus, neque cùm Clemens Pon-
tifex & Roma superata nunciaretur, vllum dedit læ-
titię signum nec publicè nec priuatìm, sed Deo sup-
plicationes septem dierum decreuit: porrò pro Pō-
tifice ex sęuissimi militis manibus liberādo, dierum
quadraginta. Nam certè Pontificem Romanum, vt
Obseruātia erga Pontificem. verè Catholicus princeps, ex illa summa voluntate
sua non amauit tantùm, sed coluit etiàm. Itaq; quā-
primùm militum efferos animos, qui Pontificem
obsidebant, pecunia placari iussit. Nec diù pòst
Galliæ rex, Italicis quibusdam illi se coniungenti-
bus, Neapolim inuadit: sed ecceè tibi præpotés Deus
absentis Caroli Cęsaris curam gerens, fœda lue illas
hostiles copias adeò attriuit, vt plurima sanè & pe-
ditum & equitum millia Gallus se amisisse querere-
tur. Inter hos auté Christiani orbis intestinos mo-
tus & bella ciuilia, valdè se pius princeps consola-
batur, quòd in nouo orbe ab ipsius præfectis suba-
cto, innumerę gentes Christianam fidem in dies am-
plecterentur.

In nouo orbe multi reges subacti. Et quidem inter cæteros eius præfectos Ferdi-
nandus Cortesius, in regno Mexicano, & Franci-
scus Pizarrus in regno Peruaco, octodecim reges &
prouin-

prouincias totidèm acerrimis prælijs subiugârunt, & Christiana religione initiari curârunt, alijs etiàm eò suam operam accommodantibus. Est autem hoc notatu dignum, quòd noui orbis incolæ Temistitani nullis literis siue characteribus vtuntur: sed res gestas Maiorum, imaginibus quibusdam auium ac stirpium annotârũt: Peruaci autem, chordarum coloribus & nodis. Aiunt cælum & terram post certa spatia peritura, & animas immortales rectè & malè factorum præmium & supplicium apud cælites laturas. Porrò ante celi & terrę interitum Solem priùs & Lunã occubituros, quos interìm pro dijs coluerunt. Credũt quoquè Peruaci carnis resurrectionem: sed planè barbarum est, quòd eam ob causam mariti cum vxoribus & familia magìs chara sepeliri solebant, & quidem eodem momento, eodemq; in loco, vt tanto citiùs simul resurgerent. *Peruacorũ opiniones.*

Tot autem hominum millia in illo nouo orbe Carolino (sic enim vocant) Christi fidem complexi sunt, quãtum esse possit in hoc veteri orbe nostro. In solo regno Mexicano iampridèm fuêre octoginta sanctissima monasteria, & in dies plura fiunt. Sunt ibì magni vbiquè populi, multæ & validæ vrbes, pulcherrima ędificia & palatia ex latere & candido quoquè marmore: incredibilis frugum, auri, argenti, æris, & aliorum metallorum copia. *Multitudo hominũ in orbe nouo.* Vnica vrbs Mexicana centum viginti millia ędium habet: vicina autem municipia, alia septem, alia quindecim, alia viginti, alia triginta, alia quadraginta, alia sexaginta, alia septuaginta domorum millia obtinent: *Amplitudo vrbis Mexicanæ.* Marchionis Ferdinandi Cortesij palatium solùm tanta est amplitudine, vt cùm ipse, & senatus Caroli Cæsaris, & multi pręfecti & tribuni militares illic omnes laxissimè habitarent, septem tamen ducatorum millibus partes ædificij vacuę quotannìs elocarentur. *Palatiũ amplissimum.*

Potentia regum Cuſconiorum.

In regno Peruaco quāta fuerit regum Cuſconiorum potentia, antequàm Caroli armis domiti eſſent, vel indè facilè conſtare poteſt, quòd duas illi vias militares è ciuitate Cuſcone in ſeptingentas Leucas direxerant, quarum vna per alpes, altera per valles ducebatur: atque in his vijs ad ſingulas ſeptenas leucas diuerſoria, quas ipſi tumbas vocabant, conſtituerant, in quibus ſingulis ſempèr nudus, exarmatus, famelicus quadraginta aut ampliùs milliū hominum exercitus, ſubitò appellēs, veſtiri, armari, paſci in longum tempus poſſet. Et quidē Atabaliba vltimus Cuſconij rex, qui multos ſub ſe habebat reges, Cęſaris Caroli ſubactus armis, ſeptuaginta milliones aureorum Carolinorū, (id eſt, ſeptuagiès dena centena millia aureorum Carolinorum) intra diem ſeptuageſimum ſe ſpoponderat appenſurum, ſi libertati ſuæ reſtitueretur. Sed duorum Tribunorum Cæſaris diſſenſione & auaritia factum eſt, vt poſt ſeptiès quadraginta auri vaſa appenſa, morte violenta ablatus ſit, non minima Caroli Cęſaris iactura. Miranda quidem ſunt hæc, ſed id multo mirabilius, quòd tam opulentæ gentes ſanctè, piè & caſtè Chriſti religionem colunt, quod vtiquè ſinè prę̨ſentiſſimo Numinis fauore & ſummo miraculo fieri non potuit: vt nos meritò gaudere debeamus, noſtro æuo gentes ampliſſimas & opulentiſſimas, relictis dæmonum cultibus, ad vnius viui & veri DEI cultum traductas eſſe, dum interìm in his Europę̨i orbis anguſtijs, in mille ſectas diſtracti, ſensìm ad atheiſmum quendam & paganiſmum relabimur.

Atabaliba immenſum auri pōdus offert.

Idioma Mexicanorum.

Eſt hoc quoquè admiratione dignum, quòd pleriſq; Imperij Mexicani locis coloni & incolæ idiomate vtuntur eiuſmodi, quod valdè affine & ſimile ſit Flandrico, præſertìm Gandauenſium idiomati. Nec verò ſinè maximo ſudore & multis periculis

nouus

nouus orbis in Caroli Cæsaris ditionem redactus est. Sunt nanq; ibi multę amplissimę ciuitates, multi altissimi montes, rupes inaccessibiles, profundissimæ voragines, densissimæ syluæ, frequẽtes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendæ beluæ: sed hæc oĩa, Deo benè fauente, Caroli Cæsaris virtuti & pietati cessère, Hispano veterano milite nullos pro Cæsare & Christi fide propaganda labores recusante.

In solo regno Peruaco quadraginta nouas vrbes Carolus Cæsar exædificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicum, (in qua, vt diximus, tèr quadraginta sunt millia amplissimarum ędium, quã Corthesius ob seditionem totam iusserat cõcremari, augustissimè totam nouam ædificari voluit, vndè etiàm Palatium Caroli vocatur vrbs ipsa. In nostro quoquè orbe (vt id obitèr dicam) multas & vrbes & arces construxit Carolus Cæsar, putà Carolomontium, Philippopolim, Hesdinfertum vrbes, Cameraci, Gandaui, Vltraiecti arces validissimas in Belgio, atque alibì complures alias. *40. vrbes Cæsar cõdit in regno Peruaco.* *Structuræ Cæsaris in nostro orbe.*

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. tèr septem milliones aureorum Carolinorum coronatorum siue ducatorum (million significat deciès centena millia) Carolo Cæsari obtulit, vt priuilegium & legem quãdam Carolinam abrogaret. Totidem milliones eorũdem ducatorũ etiàm Philippo Caroli Cæsaris filio alter legatus posteà obtulit. Ex ipso nouo orbe septem decades millionũ auri feruntur in Hispanias relatæ, & totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus & reliquis lapidibus & rebus preciosioribus noui orbis: quæ summa si ritè supputetur, penè incredibilis euadit: sed sunt magnæ opes illarum regionum. At multò maior summa pecuniæ, demptis tamen his auri summis, in milites & pręfectos Cæsaris *Opes ex nouo orbe allatæ.*

annis quadraginta in nouo orbe subigendo & muniendo consumpta est. Per hos autem auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Castellanorum ducatorum Carolinorum.

Orbis nou⁹ vbi repert⁹. Et quidem in Australiori veteris orbis nostri plaga, trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei, nouæ noui orbis Carolini plagæ & vastitates repertæ sunt, quæ magnitudine spatiorũ lõgè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Austrum porrigãtur, adeò vt nouæ quotidiè terræ noctù & interdiù emicârint in mari.

7. Senatus noui orbis. Porrò in nouo orbe septem Carolus Cęsar esse voluit amplissimos Senatus, quorum quidam Cancellarię vocantur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba est Gubernator, & in noua Galicia sunt quatuor Prętores, q̃ vocantur Alcaldes maiores. Constituit quoquè duos

Duo Proreges. Proreges, alterum q̃ præsit mari meridionali & eius littoribus & locis mediterraneis, habitatq́ue Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latissimis littoribus, & locis ac prouincijs mediterraneis, habitãs in Mexico.

Magistratus varij. Sunt quoquè Gubernatores plurimi siue proconsules, vt in Boriqueno, Panama, Cartagena, Venezuela. Sunt Adelantadi pręsides prouinciarum. Sunt & præsides vrbium, itemq́ue Cõsulares prouincię, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos supradictos Proreges pertinet.

Archiepiscopus Fani Dominici. In Fano Dominici est Archiepiscopus, & habet septem sub se Episcopos, videlicet, Xalisconiũ, Mechauacanum, Guaxacam, Tascalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. In Regibus, quæ est vrbs

Item in Regibus. regni Peruaci nobilissima, est Archiepiscopus, cui inter cęteros subsunt Episcopi, Cusconus, Quitonꝰ & Charcas: & quotidiè plures creabãtur, Porrò rex Ca-

Castellę est patronus omnium Archiepiscoporum, Episcoporum,dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorū noui orbis: & ipse illos designat permissu Romani Pontificis.

Nouus ille mundus Carolinus in mari Boreali in dimēsione littorum obtinet septem millia leucarū communium Gandauēsium, quarum tèr septē leucę conficiunt vnum latitudinis siue altitudinis gradum,si à septentrione Boreali in Australem plagam metiaris.Singulis autem gradibus Ptolemęus attribuit septuaginta millia passuum, quæ efficiunt septuaginta milliaria Italica. Porrò vet⁹ orbis noster habet trecentos sexaginta gradus:& totidē dies numerant noui orbis incolæ in anno vno:sed illis interserebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos,vt nos Pascha nostrum. *Magnitudo noui orbis.*

In mari autem Australi noui orbis dimensio continet in se tèr mille quingentas leucas communes. Noster vetus orbis,quacunquè eas,conficit septem millia leucarum communium. Si singulis climatibus mille leucas attribuas, septem erunt orbis climata. Si decem parallelos singulis climatibus inijcias, & singulis parallelis singulas leucarum centurias adijcias, septuaginta parallelos & septuaginta centurias leucarum orbis habebit.Vndè conficiunt 360. gradus Ptolemaici, quorum singuli continent tèr septem leucas communes Gandauenses,in quos Ptolemęus orbem partitus, spatia telluris marisque distribuit.Est autem omninò verisimile & ferè necessè,in Australi noui orbis plaga,hoc est,ad polum antarcticum [& fretum Magellanicum,vbì arę & columnæ Caroli Quinti cōstitutæ sunt, esse latissima, vastissimaque terrarum spatia. *Magnitudo orbis nostri*

Fuit quidam Sebastianus à Cano appellatus, qui vltra ęquinoctialem egressus cum naui Victoria dicta, triennio vndè egressus fuerat nauigans, in Hi- *Sebastiani à Cano nauigatio stupenda.*

ſpanias reuertit, ac in tellure vtrorunque Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Aſiæ, Aphricæ, Europæ littora circunnauigauit, vltra lineam æquinoctialem ſe extēdens, quam veteres inhabitabilem ob æſtûs nimietatem falsò putabant: ſed vltra vtroſque Septentriones, Boreales ſcilicet & Auſtrales, noluit aut non potuit tantillo temporis ſpatio progredi.

Terra oĩs habitata.

Certè non deſunt viri grauiſſimi, qui contra veterum opinionem dicant, mūdum totum non ſolùm habitabilem, ſed etiàm habitatū, idque multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam, & libertatem itinerum intercluſam, magis vitæ hominum impedimento eſſe, quàm ſolis ardores, aut polorum frigora & hyemes: conſtanterque affirmant, eſſe antipodes & antœcos & periœcos, nec dubitant dicere orbem nouum Carolinum cōprehendi altero mundi hemiſphærio, & noſtro eſſe æqualem, illique in æquilibrio reſpondere.

7. Prouinciæ maiores noui orbis.

Eius orbis ſeptem ſunt prouinciæ maiores ſiue Conſulares, quarum maximè borealis eſt Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terram Laboratoris attingunt, & Gronlandiam, Iſlandiamque ad ducentas leucas reſpiciunt. Altera prouinciæ, eſt Hiſpania noua: Tertia, eſt Terra firma: Quarta, Andalouſia noua: quinta, Breſillia, quæ páret Regi Luſitaniæ: & hæ prouinciæ omnes poſitæ ſunt ad mare Boreale. In mari Auſtrali, vnica eſt Peruaca, prouincia ſexta, in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges, Platana, Loxa, Portus vetus, Guayaquilæ, Guanucum, Pax, Valles, & ſimiles vrbes ac dynaſtiæ. Septima prouincia eſt, quæ nupèr reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta, & freto Magellonico lōgiſſimè reſpōdet, veterem & nouum orbem reſpiciens.

Ortus ſolis in Mexico.

Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem, quàm in Mexico, & ijſdem

septem horis priùs eclipses, solstitia & æquinoctia apparent in limite nostri veteris orbis, quàm noui Carolini. Et quidé anno salutis 1524. venit in ciuitatem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis, tanquàm vicarius Papæ à Carolo Cęsare illuc cum authoritate eiusdem Pontificis missus: eodemque anno pręedicauit ille in noui orbis terra continente Euangelium Christi, & magnos illic progressus magnaque incrementa fides Christi accepit, & quidem eaipsa fides, quam Germani & pleriq; alij Europęi, à Martino Lutero & alijs sectarijs malè persuasi vt Papisticam reijciunt. Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures simul vxores habuissent, dubitareturq; quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habita est Synodus solénis, cui tanquàm Papę Vicarius pręsedit Martinus Valentinus, in qua tandèm definitum est, quòd qui fidem Christianam cum omnibus Romanæ & Catholicæ Ecclesię ritibus complecterentur, ex omnibus vxoribus vnam tantùm quam vellent, ducerent ritu Christiano. 1524. *Martinus Valentinus Christũ annunciat nouo orbi.* *Synodus Mexicana.*

Idola omnia ex tẽplis exturbabantur, crux Christi & sanctissimæ Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Eucharistia populis ostendebatur, Missæ sacrificium à Martino & collegis duodecim patefiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur, in ea noui orbis plaga, vt alij septiès dena centena millia, alij quaterdeciès dena cẽtena hominum millia in solo illo Mexicano regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu est hominum copia, adeò vt in insula Fani diui Dominici quindeciès centena hominum millia fuisse reperiantur, & quandoquè in processione centum millia hominũ se Christiano more cecíderint virgis. Eodem anno 1524. misit Cortesius ex Mexico *Multitudo baptizatorum.*

Carolo Cęsari per Diegonem de Soto septuaginta
Colubrina argentea. millia castellanorum ducatorũ aureorum, vnamq́; colubrinam argenteam, quadragintanouem millibus aureorum Carolinorum æstimatam.

Et ô diuinam prouidentiam, ô terribilem Deum in consilijs super filios hominũ, *Psal. 65.* septimo anno post natum in Germania dogma Luteranum, in nouo orbe Martinus Valentinus vitæ sanctitate & miraculorum operibus inclaruit, & cæcis gentibus Euãgelij lucem synceram, quam Germania Martino Lutero apostata infami duce fastidiuit, inuexit. Qua de re Catholici quidam hos versus scripsère:

Inuito potuit Romano præsule Luter
Sacramenta Dei vellere, non premere.
*Septem post annos *validus Martinus in orbe*
Illa tuo repetit Maxime Carle nouo.
Iste duodenis sociatus fratribus, ipsum
Prototypum sequitur legis Euangelicæ.
Hunc sequitur (quemnam sequitur Germania?) Cæsar.

**Alludit ad Valētiam, Martīi hui⁹ patriã.*

Et certum est, omnes Indos & noui orbis Carolini incolas & accolas, fieri quotidiè magis ac magis Christianos. In archiuis Caroli Cæsaris lectum est, vnum quendam sacerdotem septiès centena hominum millia baptizâsse: alium ter centum millia, aliũ centum millia: alios plures, alios pauciores. In solo *30. dynastæ regni Mexicani.* Mexico referunt multi summa fide dignissimi triginta fuisse dynastas, quorum quilibet habuerit sub se centum millia hominum, aut circitèr: & tria millia toparcharum, qui & alios sub se haberent clientes fidutiarios, & beneficiarios Vasallos, valuasores & valuasinos: qui Dynastę certa anni parte familiã suam alebant in ciuitate Mexitana curia regis Moteczumę: & ex ea non licebat illis discedere ad suas prouincias, nisi regis permissu, ac relictis siue filijs *Horrendæ sacrificia.* siue fratribus suis in ciuitate obsidũ loco: &, quod dictu horrendum est, mille plerũquè homines vno die

die in ciuitate Mexicana immolabātur. Sed omnia idola exturbata sunt, dęmonibus silentium indictū, oracula & pręstigiæ conticescere iussę sunt, pluralitas vxorum in vnius consortium redacta, septem illis Sacramenta & cęteri Romanę Ecclesię ritus reuerentèr traditi sunt, nobis interim in Europa de horum contemptu & nouorum dogmatum complexu petulantèr nobis applaudentibus, & tāquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus prępotēs, spretis nobis contemptoribus, suam gratiam offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt heretici tabescant, omnes illas facit Romani Pontificis obseruantissimas, & veteris religiōis studiosissimas. Solent iactare isti temulenti noui Euangelij pręcones, se Romano pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miseri, vt ipsos irrideat qui habitat in cęlis, & tantò Romanum Pontificem in remotissimis noui orbis regionibus faciat maiori studio ac veneratione affici, quantò in Europa apud plerosque minori in precio est. Nostrum erat, iuxta Pauli doctrinam, obedire prępositis nostris, permanere in ea religione, quam à sanctis Maioribus nostris accepimus, exercere nos in operibus bonis, sobriè & iustè & piè viuere in hoc seculo, & oīa peregrina dogmata vitare. At dum ista nos negligim⁹, eccè Christus se confert ad Indos & antipodes, offerturque regnum Dei gentibus facientibus fructū illius, & nos hic in tot sectas & errores distrahimur, vt referre pudeat. O nos miseros, q in summa quoquè miseria nos felices & beatos putamus.

Psalm.2.

Hebr.13.

Matt.21.

Quòd autem in nouo orbe vsqueadeò propagata est fides Christi, vel maximè illustrem reddit Carolum Cęsarem, cui vtiquè id præcipuè studio fuit, vt fides catholica illic modis omnibus disseminaretur. Dicebat autē pęccata nostra meruisse, vt Ecclesia discinderetur, & vt authorem ostenderet, Vnus ho-

Dictū Cæsaris de Sectis

homo, inquit, nobis ſcribendo perdiderat rem, Luterũ videlicet ſignificans. Vt enim ab vna interdùm ſcintilla vaſtiſſimum oritur incendium, ſic ab vno Lutero faces ſubminiſtratę ſunt, quibus totus apud nos conflagraret orbis Chriſtianus. Quàm autem hoc ſit verum, tædet referre, cùm res ipſa id plus ſatìs teſtetur. Sed noſter Carolus non ſolùm nouum ſibi ſubiugauit orbem, ſed etiàm nominis ſui fama celeberrima, ex multis rebus feliciter geſtis comparata, & Mauritanorum, & Libycorum, & Tartarorum, & Scytharum, & Sophi regis Perſarum, & Pręcioianis, qui eſt potentiſſimus Aethiopum rex, legationibus perquàm honorificis affectus eſt. Fuit autem idemipſe magnæ temperantię in cibo & potu, vt plerunquè ad mẽſuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet. Nec vnquàm veſtitui nimio indulſit: nuſquàm purpura Tyria, nuſquàm preciosa & regalis veſtis in vſu vitæ eius quotidiano apparuit: ſed atra lanea veſte & diù lugubri, præſertìm à coniugis obitu, eſt vſus, vt & in re omi familiari attentus, nuſquàm immodicus eſſet. Nuſquàm pręter modũ lauta vtebatur ſupellectile, nuſquàm mirifici incendebãtur odores, nuſquàm mẽſis epulæ conquiſitiſſimę inferebantur, niſi certa ratio aliud hortaretur. Et in menſa plerunquè ſolus & tacitus ſedebat, ità vt conuiuia eius ſinè conuiua, moderata, ſolitaria, honeſta, non opiparè apparata, eſſe conſtaret. Nunquàm pecunię pręter cauſam prodigus fuit, cuius expendendę magnam ſempèr rationem habendam cenſuit, non ignarus, quantam pecuniæ vim bella abſumerent.

Legationes ad Cæſarẽ. *Cibi & potus parſimonia.* *Veſtitus.* *Supellex.*

A vinolentiæ, vanę gloriationis, & voluptatum vitijs adeò ſempèr fuit alienus, vt qui illum & à puero optimè nouerant, eãdem illi tum indolem, quæ nunc in ſene & extrema ætate apparuit, etiàm infanti, & ephebo, & adoleſcenti, & iuueni, & viro fuiſſe affirment

Pudor ingenuus.

affirment, sempèr in eo pudore ingenuo mirificè relucente. Fuit humanitate, morum suauitate & clementia in omnes singulari. Familiam suam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis, idq; sua lenitate & bonitate affectus est, vt sæpiùs ipse ab hostibus laudatus sit, q alij Principes ab amicis & ciuibus suis. Cùm ad Solimannum Turcarum principem quidam Christianus dynasta trãsfugisset, & ab illo interrogatus, cur relicto Cęsare ad ipsum perfugisset, ille tribus de causis, putà auaritiæ, libidinis & iniustitiæ Cæsaris fecisse responderet, Solimannus ait, nihil horũ sibi posse de Carolo persuaderi, quippe qui diù percõtando & indagando cognitam haberet Cæsaris vitam, nec posse horum vitiorum labem in illo hærere, qui tam sanctè & piè leges cęremoniasq; Dei & Maiorum suorum obseruaret: iussitq; hominẽ Solimannus à suo cõspectu remoueri, & posteà etiàm odijs & proscriptionibus eum est persecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Est hoc insigne testimoniũ ab eo redditum, qui non Caroli tantùm, sed totius Christiani nominis hostis infestissimus esset.

Lenitas & placabilitas

Nota Solimanni de Carolo V. testimoniũ.

Multas Cęsar callebat linguas, quod illi ad multa magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerso vtens milite, cum Germanis Germanicè, cum Hispanis Hispanicè, cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtìm loquebatur: ad Hungaros, Boëmos, Dalmatas, Macedones varijs sermonibus vtebatur. Imperium & imperiale diadema sempèr non vt patrimonium se suum possidere, sed vt magistratum gerere profitebatur, idq; quàm humanitèr & beneuolè accepit, tam liberalitèr ac munificè reddidit à quibus acceperat. A risu fuit abhorrens, quod idem de Carolo Magno legitur: interìm tamen in apophthegmatibus, & acutè, salsè, breuitèr, facetè dictis valdè ele-

Peritia idiomatum.

A risu abhorret.

gans fuit, ſic vt Atticus quidã lepos in eius ſermone & Neſtorea eloquẽtia apparéret.Ità enim labijs compreſſis ſua verba diſtinctè, articulatè & tractìm pronunciabat, vt ſingulę & ſyllabæ & conſonantes, & vocales, & diphthongi audirentur. His adiungebat pronunciationis dulcedinem, cum ſumma modeſtia & grauitate coniunctam. In ipſis autem apophthegmatîs ſuisità ſe cõparabat, vt eſsẽt ſinè ioco ioci. Atq; ex ipſa natura magìs ad condolendum & collachrymandum, quàm ad ſubſannãdum aut irridendum vitam aut mores hominum procliuis fuit, quæ quidem rara eſt virtus. Indè accidit, vt nõ rarò in lachrymas solueretur, cùm pro hominibus calamitoſis ei preces offerrẽtur, & plerũquè magìs ipſe fleret, quàm pro quibus rogabatur.

Cũdolentia erga miſeros.

Preces quotidianæ.

Quotidiè ſuas manè horas Canonicas, vt vocãt, legebat, casque ità extendebat, vt bìs tantum ferè, quantum presbyteri, ſempèr manè legerit. A cœna ſempèr redibat ad longiſſimas preces ſuas, quę duarum plerunquè erant horarum, ſicut & matutinæ. Non enim ſuis viribus fidebat potentiſſimus Princeps, ſed totus à ſummi Numinis ope & auxilio pendebat, quod ſibi precibus tam longis quotidiè conciliare ſtudebat. Et hinc tanta illi in rebus gerendis felicitas, tam inſignes victorię: adeò vt ob multa fortiſſimè geſta, Galli cum Herculi, Germani Carolo Magno, Itali Dauidi, Siculi Africano, Hiſpani Alexandro Magno, Turcæ Iulio Cęſari, Afri Hãnibali comparârint. Multi cùm aduertiſſent eum & domi & militiæ ęquè continuum & prolixum eſſe in precibus ſuis, dicere ſolebant: *Carolus ſæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In ſingulas bellorum expeditiones nouas ſibi preces ipſe & cõponebat, & ſua manu cõſcribebat, quę prolixitate ferè ęquarent ſeptem illos Pſalmos vſitatiſſimos, casq; priùs examinandas dabat ſuis Cõfeſſarijs, & ab eis approbatas,

Preces in bellis.

batas, quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat, nõnunquàm per speciem exonerãdæ vesicę aut alui ab agmine secedens, vt prolixiùs & feruentiùs oraret.

Cùm bella gereret, ipse primus sempèr suo in agmine fuit, nonnunq̃ quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugitèr residens. In omnibus expeditionib9 bellicis audacissimus fuit, vt ità mortem planè contemnere videretur: adeò se ad omnia pericula impauidũ offerebat, vt nusquàm ob bombardarum ictus caput inclinaret, nusquàm pedem moueret, nusquàm expallesceret. Et in castris ità se audactèr supra humanum modum cõtra hostes gerebat, vt occídi velle in militia videretur: In omni quoquè ætate nunquàm cupidus vitę, sempèr mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in castris, & in ipso iuuẽtutis flore dicebat, Cupio dissolui & esse cum Christo. Eam verò inusitatam animi fortitudinem indè partìm habuit, quòd nullã expeditionẽ in hostes susceperit, nisì animo trãquillo & optima cõscientia. *Fortitudo & magnanimitas in bellis.* *Philip. 1.*

Plerique viri militares dicere solebant, Cæsarem vincere quidem nósse, sed victoria non perindè vti nósse aut velle: quibus Cęsar respondit, Iuliũ Cæsarem quem illi óbijciebát, & alios veteres ethnicos vnum tantùm habuisse finem, videlicet honorẽ: nobis Christianis duos esse propositos, putà & honorem, & animę salutem. Sæpè etiàm dixit: Etsi totum expugnâssem Francię regnum, redderem illud regi, modò id exiguum, quod meum esse cõtendo, mihi relinqueret. In seruandis matrimonij legibus sempèr castissimus fuit: & licèt nõ deessent, quæ eum ad libidinem illicerent, eas tamen sempèr constantissimè respuit. Sępè ipsemet fenestram clausit, nè inspiceret prętereũtes formosiores fœminas. Sępè dictitabat, nunquàm se ducturum vxorem, si fratrẽ Ferdinandum tam fœcundum fore sciuisset. *Dictum Cæsaris.* *Castitas in matrimonio*

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus est,

nisì

nisì decoris & honesti respectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, nisì cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus est.

Ingenij acumen et prudentia.

Supra modum acuto & perspicaci fuit ingenio, ità vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & sapiētiam pręstantissimi viri sæpè mirarētur. Sæpè suam sententiam scripto compręhensam, ad aliquot suos principes & duces mittebat, & illorũ tamē iudicio, vt erat mirabili modestia, se submittebat: sed illi ferè sempèr eius subscribebant sententiæ, cumq; meliùs quàm sese rem perspexisse fatebantur. Hinc cōstans fama fuit sempèr, *Carolũm sapientißimũ senatorum, fortißimum centurionum, pientißimum iudicũ fuisse:*

Elogiũ Cæsaris.

quam iudicij pietatem nō semèl in illo experti sunt potentissimi satrapę, cùm illis grauissima essent crimina intentata. Tres belli neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex ijs si aliquo carendum esset, militem veteranum se potissimùm electurum, cuius promptitudine reliqua duo se ex hoste comparaturum consideret. Cùm esset in cubiculo cum suis familiaribus & domesticis, nusquàm quisquam vel læta vel tristia ad eum esse perlata, ex eius vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultùs Cęsarei cōstantia, & quasi perennis quædam serenitas.

Constantia oris.

Quotidiè tres quartas horæ partes genu flexo orabat manè, longa talari supra subuculam indutus veste: ac tum nemini in cubiculum patebat ingressus. Posteà patebat ijs, quibus ius ingrediendi erat, ac tum preces Ecclesiasticorũ Horarias dicebat. Indè se vestiebat. Pòst ad Rempublicam gerendam se componebat. Hinc ad Sacrum audiendum se conferebat, quod in omni vita sempèr audiuit, præterquàm in bello Africano semèl. A Sacro rectà ad mensam, nũquàm ad negocia ibat, nisì grauis accidisset casus. Cùm Missæ sacrificium ad medium perductum esset, mensa parabatur: cùm ipse

Vt diem transegerit.

ipse è sacro egrediebatur, cibi ex culina efferebantur. Halecibus, salsamentis & piscibus naturalitèr delectabatur, sed ità tamen, vt haberet rationem valetudinis. In mensa etsi parùm aut nunquàm loqueretur, audiebat tamē libentèr aliquid nōnunquàm, *Audit oēs.* prȩsertim ex sacris depromptum. A prandio omnes prolixissimè audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & misericors, supplicesq; omnium libellos accipiebat.

In prȩstāndis eleemosynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit, adeò vt cùm puer esset, quadragenos aureos in loculis habens, sȩpè septiès vno die eos erogârit, nescientibus præfectis & œconomis suis. *Largitas in eleemosynis* In virili ætate & senili in largiēdis eleemosynis ad puellarum matrimonia, iuuenum studia, senum vitā sustentandam, captiuos ab hoste redimendos, ȩgrotos curādos, omnium regum, principum, Cæsarum liberalissimus ac munificētissimus est habitus. Quæcunq; autem eius generis donabat, clanculùm faciebat, tum accipientium pudori, tum suæ modestiȩ cōsulens. In Germanos, ab hȩreticis rebus suis spoliatos aut vexatos, sacros & seculares, liberalitate sua pientissimè vtebatur: sed nunquàm ferè tales dedit eleemosynas, quin lachrymas multas profunderet, grauiterque doleret, non se posse egenis omnibus ex æquo subuenire. Habuit autem œconomos sempèr circum se attentissimos, quorum seueritate fiebat, vt princeps natura liberalissimus, nō esset profusus in eos, quos non esse egenos putaret.

Quidam sapientissimi proceres, Cȩsari intima familiaritate coniuncti, sæpè eum admirati sunt, atq; planè sui temporis miraculum naturæ Carolū fuisse confitebantur: tanta erat in Carolo & morum, & sapientiȩ, & pietatis prȩstantia. *Miraculum naturæ Carolus.* Tandèm optimus princeps sentiens se viribus deficere, & multam ergà se multorum ingratitudinē expertus, toti mundo &

do & omnibus mundi honoribus valefecit, & in solitudinem sese contulit, nauigans ex Belgio in Hispaniam. Sed in ipso itinere nunciatum ei est, Ouranum Africę promontorium liberatum obsidione Turcarum & Afrorum, ac multa illic Turcarum & Afrorum millia concisa ab Hispanis: atque etiàm in auro quinquagiès centena millia aureorum Carolinorum, & in lapidib⁹ preciosis viciès centena millia aureorum ex orbe nouo Carolino Hispalim esse allata. Per id tempus stupendæ auri copiæ ex Peruaca & Mexicana plaga tum expectabantur. Denique felicitèr ex hac luce in lucem sempiternam migrauit optimus, pijssimus, potentissimus princeps Carolus V. cui parem per omnia Imperatorem multa secula non viderunt.

Aurum & gemmæ allatæ ex nouo orbe.

Atque interìm tamen non desunt, præsertìm aliquot Gallici scriptores, qui tantum principem non semèl acerbè perstringant, & apud omnes traducere conentur: quos oportebat modestia vti, præsertìm in principem religiosissimum, cui ipsi suis scriptis apud cordatos omnes non solùm nihil detrahent, sed eoipso efficient etiàm, vt tantò in maiori precio & veneratione habeatur. Atque hæc quidem in Caroli V. longè potentissimi & pientissimi Imperatoris commendationem pro nostri instituti breuitate dicta sint satìs. Caroli Cæsaris mortem paulò pòst secutus est obitus Mariæ sororis eius, fortissimæ & prudentissimæ heroinæ, quæ multis annis Belgio præfuerat. Sub finem Nouembris mortua est etiàm Maria Angliæ règina longè pijssima, cuius incredibili virtute intra breue tempus in Anglia restituta fuit religio Catholica. Non mediocritèr illam afflixerat Caleti & aliorum oppidorum expugnatio: tum etiàm quòd videret Philippum regem bello implicatum teneri: nec huius doloris exiguum auctarium fuit mors Caroli V. soceri sui. Accedebat his

Maria regina excessit è viuis.

Item Maria Anglica.

his omnibus hydropisis, quæ cùm initiò eius intendisset ventrem, creditum est, eam è Philippo rege concepisse: nec adhibebantur matura remedia, nec ipsa eam quam oporteret, sectabatur victûs rationem. Indè in febriculam incidit, quæ suis sensìm aucta incrementis, longiori vita ob multas excellentes animi dotes dignissimam heroidem extinxit. Habuerat illa germanum fratrem Henricum nomine, sed quem non nisì trimestrem mors præpropera enecârat, pro regno terreno fruiturum regni cælestis immensa gloria. Itaq; cùm Henricus rex & Catharina Mariæ parentes, inter quos tum mutuus vigebat amor, solam Mariam sibi superesse cernerent, ad quam regni successio deuolueretur, hoc vnum summoperè curârunt, vt ea piè & honestè educaretur, & optimis moribus imbueretur. Erat tum Margarita, Edouardi 4. Anglorũ regis fratris filia, Reginaldi Poli mater, cuius etiàm suprà meminimus, tum ipsi Henrico regi sanguine iuncta, tum singulari prudentia & in Deum pietate fœmina. Ea præ omnibus visa est vel maximè idonea, cui Maria quàm rectissimè instituenda committeretur. Et ea quidem in suam eam curam & disciplinam recepit, & moribus sanctissimis, omniquè virtutum genere, vt pòst res ipsa satìs declarauit, excoluit: verùm posteà cùm nulla posset ratione adduci, vt à Catholicæ religionis integritate deflecteret, hoc præmij tulit ab Henrico rege, quòd plùs quàm septuagenaria iussa est capite plecti, vt iam antè dictum est: nec ipsa sola, sed etiàm filius eius natu maximus, & duo alij eius consanguinei, religionis causa, eodem rege iubente, cæsi sunt.

Mortua Maria Angliæ regina, eodem anno REGINALDVS POLVS Cardinalis & Archiepiscopus Cantuariẽsis, multa & virtute & eruditione, & regio quoquè stemmate Clarissimus,

cam tam breuì secutus e ſt,vt inter vtriuſque obitũ, quod mirum videri queat, non nisì ſedecim horarum ſpatium intercesserit. De cuius inſigni viri vita & virtutibus pauca hoc loco commemorâſſe operę precium fuerit, maximè quòd Sleidanus non vno loco in hæreſeos ſuſpicionem eum vocare videtur; tanquàm is à nouo hoc Euangelio non abhorruerit, quæ quidem eſt iniuria non mediocris in talem virum. Et vt breuitèr genus eius attingamus, patrẽ habuit Richardum Polum, qui frater conſobrinus fuit Henrici 7. Anglorum regis: mater eius Margarita ex Georgio Clarẽtiæ duce orta eſt, qui fuit germanus frater Edouardi 4. Anglorum regis. Is verò Edouardus filiam procreauit Eliſabetham, quę nupta Henrico 7. peperit eidem Henricum 8. Angliæ regem. Itaque & paternum illi & maternum genus fuit longè clariſſimum. Natus verò eſt anno ſalutis 1500. menſe Martio, non diù poſt Carolum V. cui fuit inprimìs charus, adeò vt cùm quandoquè de Romana curia loqueretur, dixerit ſe quidẽ nouiſſe neminem, qui Polo eſſet melior. Mater Margarita puellũ piè inſtituit, adoleſcentulũ miſit ad gymnaſium iunctum Carthuſiæ, haud ità procùl à Londino diſtanti. Indè abijt ad Oxonienſem academiam. Porrò annos natus 19. Patauium in Italiam profectus eſt, non mediocri iam tum literarum cognitione præditus. Habebat pro generis ſplendore ſic ſanè honeſtam familiam, morumque ſingulari venuſtate facilè omnium erga ſe amorem & beneuolentiam demerebatur. Alebat domi ſuę aliquot doctrina præſtantes viros, in ijsq; Chriſtophorũ Longolium Belgam, qui apud ipſum mortuus eſt: quorum ille opera & conſuetudine vſus, in omni ſcientiæ genere & linguarum cognitione maximos progreſſus fecit. Quinto anno poſtquàm in Italiam venerat, exacto, iuſſus domum redire, priùs Romã adijt, præſer-

præsertìm quòd tum annus Iubileus ageretur, locaque sacra, quæ in ea vrbe plurima sunt, pia animi deuotione inuisit, non id vtiquè facturus, si Luteri fermento infectus fuisset. Reuersus deindè in Angliam, summa omnium voluntate & gratulatione, quòd ob mores amabilissimos & multam doctrinā omnibus esset gratissimus, à rege & petijt & impetrauit eam domū, quam Iohannes Coletus ad Carthusiam, cuius suprà memini, vbì puer vixerat Polus, exædificauerat. Ibì sanè delectatus Carthusianorum sodalitio & instituto, (quemadmodùm etiàm per omnem vitam loca solitaria & monasteria quotiès opportunum fuit, libentèr expetijt, magìs ab ipsa natura literarum studijs & contemplationi quàm actioni deditus,) biennium permansit, donèc rege malè persuaso Catharinæ reginæ repudium meditante, copia à rege petita, Parisios profectus est, vt impendentes Angliæ calamitates declinaret. Sed anno absoluto, reuocatus à suis in Angliam, iterùm duos annos in sua illa Carthusiensi habitatione religiosè & piè exegit. Tum verò per quosdam rex conatus est illum eò permouere, vt in Catharinæ repudium consentiret. Hæc res illum vehementèr anxium cùm haberet, tandèm visus est sibi eam inuenisse rationem, qua nec regi aduersaretur, nec suæ conscientiæ prorsùs deesset. Orabat autem obnixè Deum, vt in tanto animæ periculo minimè se desereret. Ingressus indè ad regem, vt illi mentem suam explicaret, mirabili Dei prouidentia & voluntate ità obmutuit, vt aliquādiù ne verbum quidem edere potuerit. Quæ enim ipse sibi reperisse videbatur, non tam veritati solidæ, quàm humanæ prudentiæ, innitebantur. Deindè reddita loquendi facultate, summa cum modestia, in nullo prorsùs regi assentatus, humanissimè eum admonuit, vt à diuortio, quo pristinam esset gloriam ob-

ſcuraturus, & animam perditurus, ſeſe maturè reuocaret. Hoc quidem euidens miraculũ, & inſigne erga Polum præpotentis Dei beneficium fuit, qui paſſus non eſt, vt aliqua ex parte ſuam conſcientiam regię machinationis qualicunq; approbatione cõtaminaret. Ea reſponſione rex, qui ſperârat Polum, quod ipſe magnoperè optaret, approbaturum, ità commotus eſt, vt eum inter loquendum tantùm nõ occídere cogitârit. Neque tamen vnius regis duntaxàt, ſed etiàm aliorum in ſe animos hoc reſponſo cõcitauit. Itaq; facilè animaduertens quo in diſcrimine verſaretur, per quoſdam regi charos obtinuit, vt ipſi è regno abſcedere liceret. Venit igitur primò Auenionem, mox Patauium, cumq́ue virorum doctiſſimorum amicitia delectaretur, ijs tamen vtebatur familiariùs, quorum eſſet ſpectata pietas in Deum. Venetijs cùm eſſet, Caſpari Contareno & Petro Caraffæ, qui poſteà fuit Paulus 4. Pontifex maximus, atq; tum temporis cum nõnullis ſanctius quoddam & ſeuerius vitæ genus, cuius ſectatores Theatini dicti ſunt, inſtituerat, familiaris admodùm fuit. Non multò poſt, licèt inuitus, à Paulo 3. in Cardinalium eſt collegium cooptatus anno 1536. Multa ſtudioſè prætereo, nè longior ſim, omnibus optimi viri virtutibus cõmemorandis. Miſſus deindè eſt legatus à Pontifice in Galliam & Belgium, & cùm Pariſijs eſſet, à rege & omnibus honorificè acceptus, tamen quòd Henricus Angliæ rex apud Galliæ regem vehementèr inſtaret, vt Polum ſibi traderet, iuſſus eſt poſtridiè indè abire: id quod properteà Gallus fecit, nè vel tradendo Polo, Pontifici de ſeruando illo fidem datam falleret, vel etiàm diutiùs retinendo Anglum iritaret. Etſi verò id permoleſtum accidit Polo, tamen mox Cameracum petijt, & quidem non abſque magno diſcrimine. Interìm Angliæ rex eum tanquàm Maieſtatis reum pro-

proſcripſit, & qui eum tuliſſet è medio, illi quinquaginta millium aureorum præmium conſtituit. Indè verò non difficilis coniectura capi poteſt, quibus ille nullo nô loco obiectus eſſet periculis. Vnus tum Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, eum ad ſe interpoſita fide publica euocauit, & ſex menſes ſumma humanitate tractauit. Et quia bellum erat inter Cæſarem & Gallum, Anglus in quatuor millia peditum cõtra Gallum decem menſium ſtipendia Belgico Senatui, in quo erat etiàm Leodienſis Cardinalis, pollicitus eſt, ſi Polum in ſuam poteſtatem traderent. Reuocatus pòſt à Pontifice Polus, Romam eſt reuerſus. Omitto hoc loco legationem aliam à Pontifice illi demandatam ad Cęſarem & Galliæ regem, qua tamen nihil potuit effici. Ab ea verò legatione ex Hiſpanijs & Gallijs reuerſo aliam, ſed multo tranquilliorẽ, putà Viterbienſem, Pontifex ęi detulit, in qua multos annos magna cum laude verſatus eſt. Indicto autem Tridenti Cõcilio, pontifex illũ cum duobus alijs Cardinalibus ſuum voluit eſſe legatum, qui Concilio Pontificis nomine præſideret: idq; bìs idem Pontifex Paulus 3. fecit, cùm prima vice ob antiſtitum abſentiam nihil potuiſſet effici. Et fuit ſanè inter illos legatos ſumma animorum charitas & conſenſio, & Polum omnes plurimi faciebant. Pontifex quoquè ipſe ſi quid in religionis negocio, & cum regibus & principibus agendum eſſet, atq; etiàm in id genus ſcribendis literis Poli opera perlibentèr & crebrò vtebatur. Mortuo Paulo III. duos & eo ampliùs menſes maior Cardinalium numerus Polum delegit, quos tamen ille orabat, raro ſanè inſignis continentiæ & modeſtiæ exemplo, nè qua humana affectione duci ſe paterentur, ſed ante omnia Dei gloriam & Eccleſiæ vtilitatem ſpectarent. Erat tum ex Cardinalium numero, qui ei ambitionem obijceret.

Cui ille grauitèr admodùm respondit, summi illius sacerdotij onus non tam sibi leue videri, vt non reformidandum potiùs quàm appetendum existimaret. Per id tempus apparuit sanè in illo eximia virtus & animus benè firmus, quandò neque certa ferè Pontificatùs expectatio, neque aliquorum atroces calumniæ eius constantiam perturbârunt. Deniquè fuisset ille tum proculdubiò creatus Pontifex, si se à Farnesio eiusque socijs Cardinalibus de more adorari permisisset. Cùm enim illi auidè ad eum properarent, reiecit eos, dicens non nocturnum se velle tempus: differrent rem in crastinam lucem, DEVM non tenebrarum, sed lucis amantem esse. Postera die mutata sunt Cardinalium studia, nec deerant qui tantam animi virtutem ignauiæ & stupiditati tribuendam putarent. Creato deindè Iulio tertio cùm bellum contra Gallos ad Mirandulam moueretur, Polus Maguzanum profectus, q̃d est Benedictini instituti cœnobiũ, in summa illic tranquillitate vixit. Postquàm verò Maria in Anglia rerum potita est, Pontifex primò quidem Polum legatum in Angliam mittere voluit, sed ob certas causas ea re dilata, legationem aliam ei decernit, de pace inter Cæsarem & Gallorum regem concilianda. Venerat tum Polus Dilingam vsque ad Cardinalem Augustanum, sed ibì hærere iussus est à Cæsare, ad quem ibat, donèc accersceretur. Fecit id quidem Polus, sed interìm tamen datis ad Cæsarem literis, ostendit quàm parùm deceat Pontificis Legatum eius aditu prohiberi: quàm ea res hæreticis magnam sit allatura voluptatem. Nec verò id faciebat Cæsar contemptu Pontificis aut Legati, sed quòd tum ageretur de contrahendo Philippi & Mariæ matrimonio, cui rei verebatur nè quam moram adferret Poli in Britanniam aduentus. Eo matrimonio breuì pòst contracto,
Polus

Polus ad Cæsarem Bruxellas venit, acceptus ab illo Principe perhumanitèr. Multa illic sapientèr locutus est ad Cæsarem de pace cum Galliæ rege facienda, & Cæsar sanè libentèr eum audiuit, nullasque se pacis conditiones honestas & quibus minimè dubia pax confici posset, recusare testatus est. Ijs auditis, adijt Polus etiàm Galliæ regem, cum quo itidèm ea ratione de pace egit, vt rex eum non sinè spe pacis dimitteret. Eo autem abeunte, plurimùm se dolere rex ait, quòd non rectiùs eum antehàc nouisset. Nam se nullum alium quàm ipsum maluisse creari Pontificem. Reuersus ad Cæsarem Polus, in cœnobio quodam prope Bruxellas degebat. Iam verò celebratis in Britannia Philippi & Mariæ regum nuptijs, regina Maria Polum missis legatis ad se accersit, abrogatis priùs legibus, quas contra illum & eius familiam Henricus rex tulerat, & Edouardus ratas habuerat. Tum ille, Cæsare annuente, in Britanniam abijt mense Septembri anno 1554. secundissimo vsus vento, cùm diù antè contrarius perpetuò flauisset. In Britannia vbiquè honorificè inprimìs exceptus est, ab ipso etiàm rege & regina. Rex sanè illi processit obuiàm, & perhumanitèr eum amplexus est. Regina quoquè tantam se ex eius conspectu voluptatem capere testata est, quantam tum cepisset, cùm regina esset declarata. Mansit verò aliquandiù cum regibus, deindè in ædes magnificè reginę iussu instructas, multis primarijs viris comitantibus, deductus est. Tertio indè die cum rege, qui illi extra cubiculum obuiàm processit, de rebus quarum causa venerat, tractaturus, ab eo literas perplures Roma missas, quibus legationis authoritas non parùm expetita augebatur, accepit, hoc ipso sanè mirificè lætatus. Postera luce rex ad eius domum accessit, diuque cum illo familiaritèr locutus est de Britanniæ regno ad Ec-

clesię vnitatem reuocando. Sequenti die cōuentus fuit in ipſa regia, p̄ſente quoquè Polo legato, qui in eo cōuentu benè longā habuit orationē, gētis eius vſus idiomate. Ea oratione gratias egit, ꝙ ipſi aditū in regnū legibus antè ꝑcluſum ab Henrico latis patefeciſſent: ait ſe propterea veniſſe, vt eos cum Deo & Eccleſia in gratiā reſtitueret: quas eſſent calamitates perpeſſi interìm dū ab Eccleſia ſe separâſſent, & quāta omni tēpore ſedis Apoſtol. in eos extitiſſent beneficia, cōmemorauit: hortatus eſt, vt oblatā ipſis modò gratiā amplecterētur & aſſeruarent. pluraq́; dixit alia, quę ab illis oīibus nō abſq; ſignificatiōe ꝓpenſæ erga ea voluntatis audiebantur. Indè regni Cancellarius Epiſcop⁹ Vuintonienſis regū & totius conuentûs noīe Legato gratias egit, ſeq́; in ijs quæ ꝓpoſuiſſet, in deliberationē ituros ait. Abeunte verò legato in ꝓximū cubiculū, idē Cancellarius paucis repetijt quæ erāt dicta à Legato, & hortatus eſt vt in viā, à qua ſe quoquè deflexiſſe fatebatur, hac oblata opportunitate redirent. Ità cōuentus eo die ſolutus eſt. Altero manè magno omniū cōſenſu decretū eſt amplecti Eccleſię Catholicę cōcordiam & vnitatē. Die ſequenti, in quem feriæ S. Andreæ apoſtoli inciderant, oēs iterùm in regiam cōuenerunt, miſſiq́; à regibus ſunt ad Polum Legatum Epiſcopi ſex & totidē viri proceres, & cum ijs Arondelli Comes, regiæ domûs pręfectus, qui legatū in regiā deducerent. Is venit eò Legati ornatu atq; omnib⁹ inſignibus, multumq́; honorificè à regibus acceptus eſt. Ibì Cancellarius repetit priùs dicta, rogat num permaneant in ſententia, cupiantq́; ad Eccleſiæ vnitatē & Pōtificis maximi redire obedientiā. Mox ab omnibus acclamatū eſt, id planè ſe velle: ſimulque à Cancellario ſupplex libellus porrectus eſt regibus, quo vniuerſi ſe fatebantur p̄teriti ſchiſmatis & quę in Romanā ſedē peccâſſent, ex animo pœnitere, orabantq́; reges qui ab hac labe alieni eſſent, veniā ipſis

à Pōtifice per Legatū impetrarēt, vtq; in matris Ecclesiæ gremiū benignè reciperent. Lecto eo libello, à regib9, redditus est Cancellario, q eum palàm recitauit. Indè surgentes reges Legatū adeunt, eumq; ipsis occurrentē regina & suo & regis nomine orat, vt qd supplici libello petebatur, pstare nè grauaret. Mox cùm omnes resedissent, Legatus multa quæ ad rem pertinere visa sunt locutus, quibus illos apparebat non mediocritèr permoueri & affici, surrexit, & cunctis in genua procumbentibus, vniuersos absoluit, vixque ab eo dictum est, In nomine Patris & Filij & Spiritussancti, cùm omnes acclamarent, Amen Amen. Proferente autem Polo absolutionē, regina & pleriq; alij prę gaudio & studio pietatis illachrymârūt. Post absolutionem omnes inuicèm se amplexabantur, mutuoq; gratulantes sępiùs dicebāt, Hodiè renati sumus. Deindè in regię sacello cantatū est, Te Deū laudamus. Altera die, petentibus id magistratibus, Polus Legati ornatu Londinum ingressus est, obuiàm procedēte tota ciuitate, quę illū ad D. Pauli templū deduxit, vbì prę̨sente rege & vniuersa regni nobilitate, Missa solennitèr celebrata est, & Legatus oīb9 pōtificalē benedictionem & indulgentiā de more impertiuit. Posteà data opera est, vt religio instauraretur, religiosi viri reuocarētur, hæretici qui ex locis oībus ceu ad asylum quoddā eò cōfugerant, expellerētur, Episcopi Catholici, doctrina & pietate prę̨stantes instituerētur. Regina quoquè tres ad Pōtificē Legatos misit, qui ei suo, regis, regni totius noīe obedientiā deferrent. Ij Legati Iuliū Pontificē paulò antè obijsse inuenerunt. Eius successor Marcellus paucorū dierū pōtifex cùm fuisset, magno Poli dolore extinct9 est. Ità factū est, vt Paulo 4. hęc obediētia exhiberetur. Regina deindè Polo Archiepiscopatū Cantuariensem, licèt multùm anteà reluctanti, attribuit. Eū ille

ità recepit, vt Pontifici Romano rem omnem perſcriberet, à quo ſanè in Cardinalium conſeſſu vnà cum regina mirificè laudatus eſt. Poſthæc ſacerdotij ordinem ſuſcepit, & pallio Londini accepto, ibidèm primum Sacrum peregit. Abſoluto ſacrificio, ad frequentiſſimum auditorium concionatus eſt, vti etiàm aliâs non rarò. Iam verò vt poſſet adeſſe gregi ſibi credito, apud reginam inſtabat, copiam ipſi faceret ad ſuos Cantuarienſes ſe conferendi. Regina ſentiens eius operam ad multa ſibi cumprimis neceſſariam, maximè quòd non deeſſent etiàm in ipſius aula, qui Catholicæ religioni occultis machinationibus detrimenta afferre conarentur, quibus opponenda erat Poli prudentia & integritas, non eſt paſſa illum à ſe diſcedere. Et theologi quoquè, alijq́ue viri optimi in ea erant ſententia, vt dicerent non poſſe illum, ſalua conſcientiæ pietate, eo rerum ſtatu reginam deſerere: ſed & rex ipſe Philippus iturus in Belgium, omninò voluit illum manere apud reginam, & conſilijs omnibus adminiſtrandæ Reipub. non intereſſe modò, ſed etiàm præeſſe. Hoc verò initiò ille modis omnibus à ſe amoliri conatus eſt, ſed regibus in ſentẽtia permanentibus, ità tandèm aſſenſit, ſi Pontifex id gratum & ratum haberet. Nam Pontificis authoritati ſempèr plurimùm ille detulit. Egit tum cum regina de reſtituendis bonis illis, quę Eccleſijs Henricus rex ademerat, regijsq́; vectigalib⁹ adiunxerat, & ad regias poſſeſſiones ꝑtinere voluërat. Ea in re promptiſſimũ inuenit reginę animũ, q̃ ablata oĩa Romani Pontificis & eius Legati Poli arbitrio permiſit, quæ Polus adhibito Epiſcoporum conſilio, prudentiſſimè Eccleſijs diſtribuere inſtituit. & ea ferè dimidia pars erat prouentuum, quos ijs in locis habuerant eccleſiaſtici florente catholica religione. Quę verò ab alijs paſsim obtinebantur, ea conſentiente Pontifice

tifice

tifice tum quidem exacta non sunt, quòd spes esset reflorescente in eo regno religione, plerosque sua sponte ea reddituros. Atque hîc obitèr obseruãda est versutia & malus dolus nouorum huius temporis dogmatistarum, quorum parens Luterus fuit, quòd illi persuadent magistratibus, res ecclesiasticorum iure illis auferri posse, & tum in priuatos, tũ alios vsus cõuerti. Id enim propterea illi facere videntur, vt magistratus hac ratione arctiùs implicatos retineant. Et solet hæc res magnas parere difficultates, cùm ad Ecclesiæ vnitatem redire cupiunt, qui se ab illa separauerant. Sciunt enim multa esse Ecclesijs ablata, quæ æquum sit restitui, & tamen plerunquè non apparent vndè possint restitui. Itaque illi quidem prudentissimè sibi consulunt, qui id genus fraudulentas persuasiones non audiunt, nec sibi vsurpare volunt, quæ semèl Deo & Ecclesijs dicata sunt. Sed ad rem. Polus deindè cernens ob superiorum temporum perturbationes collapsam disciplinam Ecclesiasticam, Synodum habuit Angliæ Episcoporum omnium, cui etiàm permulti alij è clero interfuêre. In ea Synodo post multos tractatus conscripta est totius Anglicanæ Ecclesiæ reformatio, quæ illis temporibus maximè congruere visa fuit, quam tamen non priùs edere voluit Polus, quàm esset à Pontifice approbata. Multùm ꝑtereà illi negocij erat cum hęreticis, quorũ ꝑmulti in regno supererant. Et ille quidẽ studebat leuitèr cum illis agi: sed quòd pleriq; pertinacitèr suis erroribus inhærerent, locus misericordiæ non relinquebatur. Quosdam sanè in viam reduxit, & in ijs Iohannem Cicum, hominem doctissimum, & magni apud Anglos nominis, qui cùm coram regina, multis omnium ordinum adstantibus, veniam erroris petijsset, etiàm impetrauit. Fuerat ille præceptor Edouardi regis. Crescebat interìm in Anglia catho-

lica pietas, & tum Lōdini, tum alibì aliquot monasteria Poli opera & reginæ pietate iam erāt restituta. Et poterant omnia paulatìm ad pristinum reuocari statū, nisì interìm obortis bellis, & multis alijs accidentibus incommodis, regina è rebus humanis dolore animi & morbis corporis confecta excessisset: quam paucis horis secutus est, vt antè diximus, Polus: qui duplici quartana correptus febre, cùm se vehementèr eo morbo exhauriri animaduerteret, testamentum scripsit, in quo præter cætera etiàm fidem & erga Romanum Pontificem & sedem Apostolicam summam obseruantiam suam egregiè expressit. Ingrauescente autem in dies morbo, Ecclesiç sacramentis se, vt pium & catholicum virum decebat, p̄muniuit: & licèt admodùm fractis esset viribus, tamē quotidiè, vt anteà sempèr fecerat, Missam audire voluit, & cùm ventum esset ad eum locum, quo solet sacra hostia eleuari, ministrorum auxilio è lecto surgens, flexis humi genibus, Christum in Eucharistia admodùm humilitèr & reuerētèr adorabat. Pridiè eius diei, quo è corpore migrauit, ipse vltrò à nemine admonitus, extremæ vnctiōis sacramentum sibi ministrari voluit, sicque ad vltimū vsq; spiritum mentis planè compos, tandèm ità lenitèr animam reddidit, vt nō tam mori quàm obdormire videretur. Obijt annos natus 58. & 6. menses, eodem anno quo Carolus V. Ex his verò omnibus, q̄ bona fide à me scripta sunt, colligat prudēs lector, quàm alienus fuerit summus ille vir ab omni hæreseos labe, quam tamen illi adspergere non veretur infidus ille Sleidanus. Obijt hoc tempore etiàm in Germania Otto Henricus Comes Palatinus Elector, & in Dania Christianus Danorum rex.

Moscouita populātur Torpatēses Eodem anno Moscouitarum Princeps potentissimus in Liuoniç Torpatensem ditionem ingētem mittit exercitum, trecentorum millium hominum, qui

qui omnia longè & latè populantur, ferro & igni omnia vastãt, & per multa milliaria omnia cęde, rapinis, fœdissima barbarie & immanitate complent. Nulli neque ætati, neque sexui parcitur. Pueri infra annũ decimũ necantur, intra decimũ & vigesimum cõstituti, Tartaris feris hominibus vendũtur: supra viginti annos, trucidantur omẽs. Pecus omẽ, quod in Moscouiam abduci non potuit, mactatur: ingens ex tota Torpatensi prouincia præda abigitur. Quadraginta dies hunc in modum sæuitum est, paucis arcibus & vna Torpatensi ciuitate vim hostilẽ euadentibus. In Germanos ille Moscouitanus exercitus præcipuè sæuiebat: depræhensos omnes, mares quidem brachijs truncatis, fœminas sectis vberibus dirè cruciant: plerosque in frusta discindũt, & mẽbra palpitantia hàc illàc dispergunt. Multa nobiliũ & populariũ, immò infinita ꝑpemodùm turba cum vxoribus & liberis & rebus omĩbus intra Torpatũ vrbem se recipiũt, etiàm ex ijs qui decẽ, immò & viginti milliaribus indè distarẽt: sed cùm nimiã multitudinẽ vrbs capere nõ posset, supra millia decẽ in oppidi fossas confugiunt. Erat videre miseria, alios asperrimo hyemis frigore, alios inedia, alios postremò hostili gladio confectos, passìm ruere. Nam sæuissimi Moscouiorũ milites, vbì miseros in fossis latitantes cõspiciunt, ꝓcipites in eos irruunt: gladijs, lanceis, sagittis immanitèr cõficiunt, eratq; plurima mortis imago. Qui intra vrbem erant, nimia hostium multitudine absterriti, nõ fuêre ausi miseris ferre opem: tandèm multis in eos tormentis exoneratis, hostes abscedunt. Indè porrò in Teutonici Magistri ditionem per Leidẽse territoriũ proficiscuntur, eademque illic horrendæ crudelitatis exempla edunt, adeoque populantur omĩa, vt ne vnum quidem tuguriolum incolume permanserit. Eundem in modum se gerunt in regione Neruiensi, quæ & ipsa

Exẽpla barbaræ crudelitatis.

Pereunt multi.

Ditio Magistri Teutonici vastatur.

ipsa páret Magistro Teutonico. Vbì satis tandem cędibus, rapinis & incendijs grassatum est, in Russiã immensis aucti spolijs reuertuntur. Nemo illis Liuonię procerũ ausus est ire obuiàm, ità vt impunè illi omnia vastarent & diriperent.

Fit deindè conuentus omnium Liuoniæ procerum in Vuédensi oppido, & post multam disceptationem in eam sententiam itum est, vt sexaginta aut septuaginta aureorum millibus pax ab hoste redimatur. Quod etsi turpe videri poterat, post tantam acceptam cladem, tamen in præsens non aliud occurrebat consilium. Interim verò dum Liuoniensiũ legati longissimis viarum emensis spatijs ad Moscouiæ Principem contendunt, (abest enim vrbs Moscouia à Torpato cẽtum quinquaginta milliaribus Germanicis) Liuones contra pactas quadrimestres inducias Ruthenicę Neruię incolis vim adferũt, duabus colubrinis in eos displosis, & non paucis occisis. Attamen Moscouitæ, quibus religio erat violare inducias, nihil se commouent, sed celerrimo nũcio rem totam ad principem suum referunt. Ità accidit, vt eodem tempore quo Liuoniensium legati Moscouiam vrbem perueniunt, etiàm hic nuncius ad principem perferretur. Legati, eius quod acciderat ignari, Principem adeunt, de pace tractaturi. Sed ille vehementèr commotus, induciarum ruptam fidem eis improperat, cum nouo eodemq́ue impio Luteri dogmate, quod ab annis paucis cõplexi sint, omnem illos fidem, pudorem, constantiam abiecisse, dictitat. Iubet redire ad suos, pecuniam reddere Magistro, se breuì adfuturum, & egregiè acceptam iniuriam vindicaturũ. Ad fines Moscouiticę & Liuoniensis ditionis, duæ erant vrbes cum singulis arcibus: vtraque Neruia dicebatur: sed altera Germanica, altera Ruthenica. Inter vtranque non nisì fluuiolus intererat. Itaque Liuones è sua Neruia duas, vt

Liuones violant inducias.

Duæ Neruiæ.

vt dixi, colubrinas in Ruthenorũ Neruiam exonerârunt, alijsque prætereà Liuonibus vicinis, qui inducias ruptas putarent, confluentibus, aliquot Ruthenorum cædes ediderũt. Ea res animum Moscouiæ Principis ab omi pace prorsùs abalienauit. Rursùs ingens conscribitur è Moscouia & Tartaris exercitus, qui primò Neruiam Germanicam occupant vi, arcem deditione capiunt: ciues Neruienses Moscouię Principi sacramentũ dicunt. Capta Neruia, exercitus omnis Neruiense territoriũ longè lateq; ad quindecim Germanica milliaria fœdissimè rursus diripit & vastat, multaque in sui Principis ditionem redigit. Post in Torpatẽsem diœcesin aduolãt, Episcopi arcem Nienhusium, octodecim à Torpato vrbe milliaribus distantẽ, obsident & deditione accipiunt, vita viris & fœminis donata: sed cùm ex arce ad duo milliaria excessissent, in aliud Ruthenorũ agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, viros rebus omnibus spoliatos dimittunt. Habebat Magister Teutonicus aliquot equitum turmas, sed cùm audiret Moscouitã cum vniuerso agmine aduentare prælij committendi causa, deserto Torpatensi episcopo, ad vigintiquinq; ferè milliaria aufugit. Porrò Rutheni eqtes ad triginta millia cœpto pergũt itinere, Germanos quosq; obuios trucidãt. Totius exercitûs Moscouitici dux Petrus Sisegaleider, strenuus olim pirata, cum omnibus copijs, in quibus erant Tartarorum triginta millia, & sclopetariorum millia duodecim, ad Torpatum obsidendum progreditur. Erant hominum ad trecenta millia. Interim Germanos quosdam appræhensos, crudeliter tractat: viris brachia, fœminis vbera & nares præcidit: sicque fœdè deturpatos, in vrbem mittit: oppidanis, vt se dedant, imperat: ni faciant, eadem ratione se oẽs mulctaturum edicit. Multi iam ciues ex vrbe discesserant, paucique qui vrbem defenderent,

Neruia Germanica expugnatur.

Nienhusiũ capitur.

300000. bellatorum.

rent,relicti erant,partim Catholici,partim Luterani. Catholici intra Ecclesię cathedralis immunitatem,vt vocant,suas habebant ædes. Neminem enim ciues Torpatenses apud se ferebant,qui non catholicam religionem eiurâsset. Moscouitę vbi ad oppidum veniunt, horrendum in modum tormentis omnia concutiunt. Fit magnus fœminarum & puerorum eiulatus: & licèt Catholici vrbem cõstantèr defensuros se reciperent,& Senatum atq; ciues Luteranos ad constantiam hortarentur, at nihilo minùs paulò pòst intolerandis conditionibus se dedũt Moscouitis. Modò vita & facultates ipsis saluę maneant, Pontifici & imperio Romano renũciant, & præstito sacramento, in magni Moscouiæ Ducis imperium concedunt. Præclarè nimirùm,vt qui ex Catholicis facti erant Luterani, ex Luteranis fierēt Moscouitę,qui ferè Græcorum ritus & religionem sequuntur. Eam deditionē indignissimè tulère Catholici, qui etiàm vitam cum sanguine potiùs se fusuros dicerent, quàm vrbem hostibus prodant, & ab auita religione discedant. Ea re cognita, Dux exercitûs Moscouitici nunciat obsessis, neminem se cogere, vt abiurato imperio Romano in Moscouij Principis ditionem transeat. Si qui id nolint, licere illis in Germaniam illæsis abire. Itaque cùm Catholici forìs hostes, intùs ciues aduersos haberent, ab vrbe excedunt. Erant omnes viri & fœminę ad quadringentos. Fuit hoc quoquè tristissimum spectaculum, dum maritus ab vxore, frater à sorore, liberi à parentibus diuelluntur. Qui in vrbe remanserunt, Pontifici & imperio Romano valefaciunt, & Moscouitico iugo colla supponunt. Lõgum esset enarrare, quantam cladem Liuoniæ amplissimæ prouinciæ dederit Moscouiticus exercitus: sed omnia recto DEI iudicio, quia à prisca religione ad Luteri commenta dilapsi, cum religione paritèr pristinam virtu-

Torpatũ oppugnatur.

Catholicorũ cõstãtia.

virtutem & constantiam, atq; robur inuictum perdiderant plerique Teutonici milites. Olìm cùm catholici essent, religiósi & pietati addicti, decem illorum millia, Moscouitarum 80. millia collatis signis in fugam vertere potuère. At postquàm partìm Luteri, partìm Zuinglij, partìm Anabaptisticum Euangelion amplexi sunt, Moscouitis prędæ sunt. Et iurè quidem ferunt Moscouiticum iugum, qui Pontificis Romani ferre noluerunt. Quàm vero miserum est, non videre homines, dum sub Euangelij prætextu à Catholica Ecclesia se separant, mox in diuersas & pugnantes se sectas distrahi: Indè porrò existere animorum dissensiones, quibus necessè sit tandèm etiàm amplissimas Respublicas interire, cùm verissimè dictum sit, Concordia res paruæ crescunt, discordia maximę collabuntur? Sed hęc, Turcico demùm aut Moscouitico pressi iugo, intelligemus.

Virtus priscorũ Teutonicorum militum.

Salustius.

ANno 1559. decimoquinto Ianuarij die in demortuæ Marię reginę locũ Angli substituunt Elizabetham, quam Henricus rex ex Bolenia susceperat. Ea, religiõe vetere ex toto regno exulare iussa, Zuinglianismũ aut Caluinismũ restituit. Sed dũ illud regnum religionẽ mutat, Deus Optimus Maximus inter potentissimos planeque Catholicos reges Henricum Gallię, & Philippum Hispaniæ pacẽ largitur multis conditionibus initam, quas nimìs longum esset huc adscribere. Iam vtriusque regis prouinciæ tot annorũ perpetuis bellis defessę erãt, nec sinè grauissima Catholicæ religionis iactura diutiùs protrahi potuissent, hæreticis intereà suũ virus clàm spargentibus, & multos inficientibus. In hac mutua tantorum principum conciliatione, vt esset pax firma & stabilis, regi Philippo despondetur Elizabetha Henrici regis maxima natù filia, & soror

Elizabeth substituitur Mariæ.

Pax inter Galliæ & Hispaniæ reges.

soror ei⁹ Margarita Emanueli Philiberto Allobrogum clarissimo principi.

Exequiæ Caroli V. Mensis Februarij die 24. in Principum & Procerũ ex tota penè Europa frequentissimo Conuẽtu Augustæ exequiæ celebratę sunt Caroli V. pientissimi & potentissimi Imperatoris: idq́ue singulari studio & solẽnnibus cæremonijs, atque magna animorum commiseratione.

Iohan. Gropperus moritur. Die 14. Martij obijt Romæ clarissimus vir D. Iohannes Gropperus, Ecclesię Coloniensis in tuenda Catholica religione singulare decus & ornamentum, quem Pontifex Paulus quartus in Cardinalium ordinem amplissimum cooptârat. Sepultus est in Ecclesia Germanorum ad pedes optimi pontificis Hadriani. VI.

Eodem mense Martio quiddam prodigiosum accidit in ea regione Anglię, quam veteres Cambriã, hodiè Vualliam vocant. Annosa quædam fraxinus vi tempestatis deijcitur, trunco ad septem pedes è terra extante. Is verò cùm media sui parte eo ventorum turbine diffectus esset, in eius parte interiori crucis admiranda effigies conspicitur humano pede longior, colore nucis auellanę. Ager, in quo ea arbor fracta est, hominis fuit non vulgaris, sed torquati equitis: & quod maiori quoque admiratione dignum est, ea arboris pars, quam ventorum impetus à trũco auulsam humi strauerat, eandem omninò crucis figuram referebat. Et vt ad plurimorum notitiam rei stupendæ miraculum perferretur, aliquot annis in arboris trũco crux illa perdurauit, nõ sinè stupore eam adspectantibus hominibus, qui frequentes eò confluebant rei nouitate permoti. Porrò qui eò accedere commodè nequibant, precibus ab alijs contenderunt, vt crucis effigies ad viuũ pictoris manu & arte expressa, ipsis visenda deferretur: quod etiàm factum est, idq́ue adeò, vt in exte-

ras

ras quoquè regiones multa eius exempla peruenerint. Successerat iam in regno Angliæ Mariæ reginę pijssimę Elizabetha, quæ religionem, vt dixi, mutauit, permisitq; Caluinistas & Zuinglianos illic nidificare, immò & primas obtinere. Ea verò hominum fæx vbiquè demolitur statuas & imagines, & nec ipsius CHRISTI figuram & effigiem pati potest. Voluit autem præpotens DEVS illos Antichristi satellites hoc stupendo CRVCIS in arbore existentis prodigio admonere, vt ab impietate sua maturè animum reuocarent, desinerentque persequi Crucem illius, quæ idcircò varijs modis figuratur & exprimitur, vt apud homines perpes sit memoria ineffabilis illius charitatis, quæ filium Dei compulit ob nostra expianda peccata ad tam immane & ignominiosum vsq; supplicium se deijcere & offerre. Ipsa quidem regina Elizabetha, licèt admodùm molestè id ferentibus noui Euangelij in Anglia buccinatoribus, fertur in basilica aulæ suę Christi crucem erectam retinere, nec ęquis auribus ferre concionatores in eam impiè debacchantes. Et quid tandèm aliud est ità passìm deijcere & profligare sacras illas Christi crucifixi imagines, nisì ab hominum memoria penitùs tollere oēm memoriam ineffabilis erga nos amoris & beneuolentiæ illius, qua redempti sumus? Sæuitum porrò est immanitèr in Anglia in statuas & imagines, & è templis ità illæ exturbatæ sunt, àc si nihil ab ethnicorum simulacris distarent. Nec tamen satìs fuit impijs hominibus, eas è templis exegisse, sed in campū raptatas pro scopo collocârunt, ad quem sagittas & iacula contorquerent. sed neq; hîc impietas sistere se potuit. Nam in vrbibus celebrioribus non diuorum modò, sed etiàm Christi ipsius imagines in ignem coniecisse ludus fuit. Alij eò amentiæ & furoris progressi sunt, vt Christi à cruce pendentis

imaginem, ea potissimùm parte, sagittis è trunculo tereti & cauo magna vi spiritûs efflatis, conficiendam sibi proposuerint, qua nô absq; singulari mysterio è latere sanguis ꝓfluxit & aqua, & in tam nefario & omni suppliciorum genere vindicando flagitio inter se contenderint, quis primus illud sacratum latus traijceret, aut telo cor transfigeret: idque in ipsis Londini suburbijs ità perpetratum, vir quidam grauis & fide dignus annotauit. Magna est interìm Christe DEVS patientia tua, sed tarditatem supplicij quandoquè grauitate compẽsabis: quanquàm hoc ipsum omne fermè vincit supplicium, vt iusto tuo iudicio sinantur homines in tam horrendæ impietatis barathrum ire præcipites.

Paulò post illud in arbore apparentis Crucis inusitatum prodigium, nempè circiter Pentecosten, in Cantia, quæ est Angliæ pars alia, mulier quædam in subucula sua Crucis vidit expressam effigiem. Erat ea fœmina non ignobilis, neque Crux illa aut colore aliquo ab homine effi cta, neque acu vel filo intexta, sed è Cælesti quodam influxu nata cernebatur. Frustrà hæretici cum impijs Iudæis & Mahometanis Christi crucem abolere conantur. Obitèr hîc hæreticorum fraus quædam commemoranda venit. Profertur ab illis edictum Valentis & Theodosij de non effingendo signo Christi. Prima fraus est, quòd constat Valentem in imperio nunquàm consociatum fuisse Theodosio: altera fraus est, eaque apud hæreticos valdè solennis, quòd à Theodosio quidẽ edicto cautum est, nè quis signū Crucis sculperet aut fingeret, sed additum est, humi. Hanc voculam illi impostores omiserunt. Videbatur pio principi cedere in aliquam Christi iniuriam, quòd eius signum pedibus calcaretur: itaq; nè deincèps humi exprimeretur, vetandū putauit. Vetuit hoc idem Romę fieri ante paucos annos Pius 4.

Roma-

Romanus Pontifex. Ità isti malæ fidei homines miserandum in modum incauto lectori imponũt, nec timent illos æternos æstuantis gehennę ignes, quibus in omnem æternitatem ob tam nefaria mendacia cruciabuntur.

Vicesimasecunda Iunij magnificentissimo apparatu celebrãtur nuptię Philippi regis & Elizabethæ filiæ Henrici Galliarum regis. Aderant Philippi nomine Dux Albanus, princeps Aurantius, & comes Egmondanus cum alijs proceribus & nobilibus. Cumque paulò pòst etiàm Philiberti & Margaritæ sororis nuptias esset celebraturus Henricus rex, & interìm certamina equestria fierẽt publicè, ipso rege omnium admiratione fortissimè se gerente, eccè repentè postremi diei concursu, à quo tamen permulti eum retrahere conabantur, inprimìs regina cõiunx, hasta in regis pectore frangitur, & eius fragmentũ per galeam adactum, in cranium vsq; altè defigitur. Ex eo vulnere intra paucos dies rex, annos natus quadraginta, ætate, opibus, gloria florentissimus, occumbit. Eius obitus Gallię regno incõmodissimè accidit, plerisq; res nouas molientibus, & praua dogmata cõplectentibus, quod illo superstite nũquàm ausi fuissent. Omninò statuisse fertur, si ei superuiuere licuisset, acerrimè in toto regno suo persequi eos oẽs, qui noui Euangelij cõmenta sequerentur. Ei in regno suffectus est Franciscus filius natũ maximus. Eiusmodi verò exempla admonẽt homines, vt meminerint nihil esse sub sole diuturnũ: tum quoquè apud præpotentem Deum non esse personarũ acceptionẽ, sed cùm ei visum est, tollere eũ è medio sublimes & humiles, diuites & inopes: quarũ rerũ prudẽs & sagax cogitatio id efficere apud nos debet, vt semp animus sit erga Deũ pius, & à rerũ labẽtiũ atq; fluxarũ studio & amore liber & absolutus. Hęc eñ magnã pstãt pectoris trãquillitatẽ.

Nuptiæ Philippi regis.

Mors Henrici regis Gallorum.

Paulus 4. decedit.

Die 18. Augusti Paulus 4. Romæ vitam cum morte commutat. Moritur etiàm Hercules Estensis Ferrariæ dux: itemq; Isabela Hungariæ regina, cui rara felicitate contigit, vt & regis esset filia, & regis soror, & vxor, & mater. In regno Scotiæ vnus atque alter temerarius & indoctꝰ nebulo inter populares religionis nomine seditiones excitat planè barbaricas, quæ deindè quorundam nobilium adiutę studijs, eius regni statum mirè perturbârunt.

Beza cõtra Vuestphalũ.

Caluinus post vltimam suam Ioachimi Vuestphali admonitionẽ, pro sua maiestate nihil deincèps contra eum scribere constituerat. Itaq; Theodorus Beza impurus nebulo, hoc anno scriptum edit contra Vuestphali calumnias. Prodit etiàm Petrus Martyr, sed non martyr Christi, aduersùs Stephani doctissimi Vuintoniensis Episcopi librum, quo is Capernaitarum (sic enim vocat Sacramentarios) cauillationes confutat. Est hoc Martyris scriptum longè pestilentissimum, quo homo callidus mira arte & vafricie, summaq; vi audet sacras literas & antiquos patres & Concilia ad sceleratissimum dogma suum confirmandum detorquere, cùm certissimum sit, hæc omnia ab illo vel maximè dissentire. Sed huiusmodi mendacijs miseræ plebeculæ illi atrocitèr imponunt. Faciebat hoc homo versutus, quia videbat tot testimonia Patrum contra Sacramentarios adferri à Vuintoniensi, vt multi in Anglia egregiè in fide Catholica cõfirmarentur, & nõ prorsùs à periculo abessent Sacramentarij.

Luterani sectas multas damnãt.

Iuniores Saxoniæ principes hoc anno Latina & Germanica lingua scriptum publicum ediderunt. Itemq; comites Mansfeldenses aliud scriptum, quibus vndecim enumerantur sectæ, & vt execrabiles hæreses condemnantur. In ijs sunt etiàm Melanchthonici, Maioristę, Adiaphoristę, & Sacramentarij. Porrò in Heidelbergensi academia periculosum ortum

Contentio Heidelber-

ortum est certamen inter Tilmannũ Heshusium & Guilielmum Clebitium de cœna Domini. Princeps Palatinus, cui páret Heidelberga, in hac Euangelicorum funesta altercatione à Melanchthone quærit, quid ipse hoc in negocio sentiat. Melanchthon sic respondet, vt nouum quoddam Sacramentariæ impietatis genus effinxisse videatur. Sic isti miseri ex erroribus alijs in alios labuntur, semper seipsis deteriores. Nicolaus Gallus, præco Ratisbonensis Luteranus, huic Melanchthonis scripto egregiè respondet. *gensium.*

Rex Danorum suis & sociorum principum armis Thietmarsos liberos populos, vel qui libertatẽ sibi vendicarent, in duram redegit seruitutem. Solebat ille populus archiepiscopo Bremensi parére, & Catholicę religioni esse addictus: & eatenùs permansit inuictus. At vbi Luterizat, & religionem veterem abijcit, insigni seruitute pressus, dat suę leuitatis pœnas. Atque hi sunt prȩclari fructus noui Euangelij. Nouum Euangelium docet libertati carnis studere gnauitèr, & interim suos sectatores vel Turcicę, vel Moscouiticæ, vel aliæ molestissimæ seruituti addícit. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. *Thietmarsi domantur à rege Danorum.* *Psalm. 118.*

ANNO 1560. die 2. Ianuarij. Romæ Pótifex Maximus renunciatus est Iohannes Angelus Medices Mediolanensis, & Pius 4. dictus, qui summa cum laude pótificatum administrauit. Eodem anno obijt in Polonia Iohannes à Lasko vir nobilis, sed insignis sacramentarius. Obijt etiàm Philippus Melanchthon, Luterismi egregius propagator, licèt in Eucharistię negocio Zuinglianismi quàm Luterismi esset studiosior. Multùm is vir nocuit Catholicæ Ecclesiæ, vel hoc solo nomine, quód modestia quadam vsus, multorum sibi incautos animos conciliauit, cùm Luterus planè importunus & vehe- *Pius 4. fit Pontifex.* *Melanchthõ exhalat spiritum.*

mens, inuisum se nonnullis hoc ipso redderet. Fertur autem Melanchthon aliquot Luteri scripta limâsse & castigâsse, quæ alioquì in lucem sic emissa, vt Luterus impotenti quodam animi impetu & insolentia ea confecerat, plurimùm Luteri dogmatis detractura fuisse putantur. Fuit Melanchthon admodùm familiaris Sacramentarijs, quippe à quorum dogmate non valdè abhorreret. Iohannem Crispinum ad edenda denuò Oecolampadij scripta hortatus est, Bullingero & Caluino de rebus suis sæpè scripsit familiaritèr: multis studiosis author fuit, vt Tigurum & Geneuam, ob cognoscendam liquidò de Eucharistia sententiam, se conferrent. Et quia illum non puduit à sanctissimi patris sui Luteri dogmate Eucharistico dissentire, ipsius quoquè discipuli & alumni & viuum & mortuum multis conuicijs, vt quidam scribit sacramentarius, lacerârunt. Et quídni illum lacerent sui discipuli, quãdò ille totiès lacerauit matrem suam Ecclesiam Catholicam?

Melanchthõ familiaris Zuinglianis

Magdeburgenses ministr grandia aliquot volumina ediderunt Historiæ suæ Ecclesiasticæ. Hoc anno quarta Centuria eius præclaræ, immò pestilentissimæ & perniciosissimæ, vt grauissimi viri testantur, historiæ prodijt. Et vt magìs mireris, Matthias Illyricus cum socijs eius Historiæ authoribus, eam reginæ Angliæ dedicant, nec dubitant in ea Epistola Nuncupatoria Zuinglianos acritèr perstringere, vt qui philosophicis rationibus Testamentum DOMINI adeò euacuent, vt corpus & sanguinem CHRISTI, quo ad præsentiam & Communicationem, iuxta clarissima, euidentissima & potentissima verba ipsius CHRISTI prorsùs remoueant, miraque verborum perplexitate fucum faciant. Porrò cùm Zuingliani iactitent vetustos Patres ab ipsis stare, isti contrà hoc prorsùs

Historia Magdeburgensis.

His verbis seipsos quoquè iugulãt

nüs negant, & secum facere Patres, cum Zuinglianis verò pugnare affirmant. Quibus tandèm assentiemur?

De hac Magdeburgensiũ historia operæprecium fuerit paulò accuratiùs agere, & quàm bona fide, qua religione & pietate in ea conscribenda versati sint, Lectori explicare. Iactitant illi se omnia ad solius veritatis amussim exigere, & hoc proculdubiò persuadent imperitis: sed qui alicuius sunt lectionis & iudicij, tot in illis fraudes & mendacia, tot in patres sanctissimos intoleranda conuicia, multaq; alia nulla ratione ferẽda comperiunt, vt facilè animaduertant, non hoc illis studio fuisse, vt nobis verã & Catholicam texerent historiam, sed vt veras historias patrumq; scripta in multorũ perniciem deprauarent & contaminarent. Constat quidem, eos plurimùm & operæ & temporis in ea cõscribenda posuisse, nec vlli pepercisse labori, vt vndecunquè cóquirerent, quæ possent Catholicæ Christi Ecclesiæ aliq̃d adferre detrimẽti, illorumq; praua dogmata vel in speciem confirmare: sed vtinàm illorum mala mens tam posset ab omnibus perspici, quàm illi sedulò mirabili astu & vafricie eã student celare. Erũt haud dubiò in Catholica Ecclesia, qui quandoquè prolixè illis respõdeant, & imposturas omnes producãt in lucem: nec ità pridèm vir doctissimus Alanus Copus Anglus sex Dialogos edidit, in quibus permultæ illorum calumniæ, fraudes, & mendacia reteguntur: cuius ego vestigijs insistens, pauca quędam indè cõtra istos infidos historicos mutuabor, meisq; ferè verbis nonnulla ex ijs efferam, quæ ibì copiosissimè & elegantissimè habẽtur. Pro meo verò instituto breuis ero, ità tamẽ, vt lector ex ijs, quę à me annotabuntur, de tota illa in multas Cẽturias distributa Historia, nullo negocio possit statuere.

XX 4 Hoc

Hoc inprimis vel maximè deplorandum est, in ijs hominibus, qui semèl obstinato animo à Catholicæ Ecclesiæ castris ad sathanæ synagogas defecerunt, tantum inesse nocendi studium & conatum, vt nihil prorsùs prætermittere videantur, quod possit in miserorum mortalium certam perniciem cedere: qui si soli perirent, posset hominum deplorata malitia id iure meritoque pati videri: iam verò quandò contenti nō sunt sibijpsis exitium attulisse, sed modis omnibus nituntur etiàm quàm plurimos secum in æstuantis gehennę æternum chaos pertrahere, hoc quidem tantam habet immanitatē & barbariem, vt nullus vnquàm pro dignitate satìs id explicare queat. Et est sanè multùm formidandū, nisi Deus istorum machinationibus potenti virtute sua finem imponat, & Ecclesiam ab hac hominū fęce repurget, nō quieturos illos, donèc Patrū scripta corrumpant, quæcūq; illorum opiniones destruūt, maximè cùm iam ante multos annos constet, Luterum harum turbarū authorē, in ipsis diuinæ scripturę libris tam multa adulteràsse, certumq; sit, & Luteranos Luteranis, & Sacramentarios æquè Luteranis, & Luteranos Sacramentarijs palàm obijcere, quòd scripturas deprauent. Quid enim nō ausi erunt homines incredibili audacia & petulātia, qui etiàm in Deum ipsum, & in sanctos cum Deo in cælis regnātes, palàm cōtumeliosi & blasphemi sunt? Porro verò cùm nō ignorent Romanos pōtifices Christi in terra vicarios, ꝑ suę sedis primaria authoritate hęreticis sempèr iuisse obuiàm, & eorum elatas ceruices fortitèr compressisse, mirabilitèr cùm cæteri hęretici omnes, tum isti Magdeburgenses centuriones in Romanos Pontifices incurrunt, illos etiàm, quos pro CHRISTO suscepta mors, aut alioquì incomparabilis vitæ sanctimonia & eximia doctrina egregiè cōmendat. Hinc est, quòd non pudet eos

Hæretici Patrū scripta corrumpūt.

Hæretici infesti Pontificibus.

eos in dubium vocare, num Petrus Apostolus vnquàm Romæ fuerit, & cùm multorum Patrum citẽt testimonia, quibus perspicuum fit Romæ Petrum fuisse, idq́ue testetur orbis vniuersi consensus, tamẽ non multùm referre existimant, quid in quamlibet partem credas: scilicet veteratoria arte in id intenti, vt si Petrum Romæ non fuisse hominibus persuadere possint, iam illud quoquè obtineant, Romanos Pontifices non esse Petri successores, nec alijs episcopis præferri eos oportere. Caluinus hac in re, vt in multis alijs, Proteus est. In Institutione sua scribit se propter consentiẽs antiquitatis hac de re testimonium non pugnare, quin Petrus fuerit Romæ mortuus: at in Epistolam D. Petri scribens, Nisì, inquit, maria & terras momento transuolauerit Petrus, procùl ab Italia mortuum esse constat. Bellissimè sanè, in re apertissima tam pulchrè sibi constans, vt agnoscas mendacij spiritum istorum sibi pectora vendicâsse. Iam verò quòd & Magdeburgici, & Caluinus, & hæretici omnes Romanum pontificem cogunt in ordinem, nec Romanam sedem volunt alijs esse antelatam, id illorum malitiam & perfidiam egregiè coarguit, cùm nõ sint nescij Romanis pontificibus non modò de omni antiquitate præcipuos sempèr esse delatos honores, sed ipsum etiàm Carolinum librum, quem falsò illi religiosissimo principi Carolo Magno attribuunt, & de quo tam impotentèr Catholicę Ecclesiæ insultant, disertis verbis affirmare, Romanã sedem nullis synodicis constitutis cęteris ecclesijs esse prælatam, sed ipsius DOmini authoritate tenere primatum. Si tanti apud illos est scriptum illud, cur hæc & multa alia eius scripti non recipiunt? Sed improba versutia satìs habuit aliquid inuenisse, quod ex illo scripto nobis obijceret, etiamsi non nesciat multò plura illic haberi, quæ illis à nobis possint rectiùs obijci, quàm

Lib. 4. Cap. 6.

Lib. 1. Cap. 6.

quæ nobis ab illis. Est ergò hoc magnoperè in istis infaustis hominibus obseruandum, quòd incredibili quadam animi calliditate in omnem occasionē intenti sint, & si quid vspiàm in patrum scriptis occurrat, quod pro ipsis facere videatur, id mirum in modum exaggerēt, cætera omnia floccipendant: ꝙ si eiusmodi aliquid occurrat, quod trūcatum si sit, incauto lectori fidem possit facere, cum illorum erroribus conuenire, ibì nihil eos pudeat mutilas & truncatas sententias citare, q́ tamen si integræ proferantur, illorum opinlones destruant. Nec infrequens apud illos est, dum allegant aliqua ex patrib⁹ vel aliundè, ea omittere, quę si absint, ab illis Patres stare videantur: si adsint, eos oppugnare certum sit. Quæ omnia hominum sunt flagitiosorum, & falsa pro veris imperito lectori obtrudere cupientium.

Cent.3. Ca.6. & 7. Recitant Magdeburgici Centuriones, qui illas mendacijs refertas centurias conscripserunt, nefarium quoddam crimen sanctissimi martyris & Romani pontificis Cornelij, (sic enim illis collibitū est tantum tractare virum) voluntque Cypriani testimonio docere, Cornelium contra Christi institutionem populo non nisì aquam in calice porrexisse: addunt alias blasphemias, in Romana sede mysteriū iniquitatis, vt in alijs rebus, ità & in Cœnę Dominicæ deprauatione maturè laborare cœpisse. Hæc iam prima fronte illorum hominum in Ecclesiā & pontifices Romanos inexpiabile odium perspicuè satìs prę se ferūt, fitq; illis iusto Dei iudicio, vt odio & liuore occæcati, toti orbi conspuendos & irridēdos se propinent, nec id tamen animaduertant. Primò enim intolerabilem isthæc narratio habet vanitatem, quasi ille insignis Episcopus & martyr, quem tam prolixè ipse Cyprianus commendat, tam vel stupidus, vel impius fuerit, vt contra Christi institutionem pro sanguine meram aquam porrigeret.

Lib.4. Epist.2.

Deindè Epistola illa Cypriani, quam pro se allegāt Magdeburgici, non ad Cornelium scripta est, sed ad Cæcilium Africæ Episcopum, qui illi Carthaginensi de rebaptizandis hæreticis Synodo interfuit: & audent impostores isti contra omnium exemplarium fidem, pro Cæcilio Cornelium substituere. Facit hoc liuor & inuidia, de quibus, vt ait D. Hieronymus, scripsit B. Cyprianus librum valdè optimum: quem vtinàm isti potiùs legissent, & ex eius lectione sese corrigere maturâssent, quàm falsò producerent Cypriani Epistolā, nihil ad Cornelium pertinentem. Colligat hinc prudens lector, qua fide isti homines in rebus nostrę religionis versentur. O calamitatē temporū horū. Et tamē has historias multi cupidissimè arripiūt, eisq; auidissimè lectis putāt se Crœsi opes inuenisse. Vtinàm tales vel admoniti, ab horū fraudibus sibi cauerent Et nè putet lector me illos iniuria afficere, eodem ipso sexto capite tertiæ Centuriæ, vbì hanc Cœnæ deprauationē Cornelio affingunt, mirabili & incredibili stoliditate & cęcitate animi sui prauitatem omnibus produnt, dum illam Epistolam, quam aliàs Cornelio scriptam nugantur, non illi, sed Cæcilio scriptam, contra suam sententiam affirmant. Ità repentè illi suî immemores, de vna eademque re, pugnātia eodem capite loquuntur. Quis tantam fraudem vnquàm pro dignitate vel deplorare vel detestari sufficiat? Volebant illi Cornelium Pontificem & martyrem odio Romanæ sedis summa ignominia afficere, & sibijpsis sempiternæ ignominiæ, dum suam ipsi malitiam produnt, apud omnem posteritatem notam inurunt. Nec est iam quòd miremur istos Euangelicos, immò hæreticos homines, in nostræ & aliquot superiorum ætatum Romanos Pontifices tam petulantèr incurrere, quandò nec illi tam antiquo & celebri pontifici & martyri parcunt. Omnis

Lib. 2. Epi. 3.

In Epistolā ad Galatas.

Omnis verò illa Pótificum iniuria in Christum redundat, qui talium contumeliarum vindex acerrimus erit, immò etiàm nunc est, quando istorum nugatorum fraudes & mendacia non ab alijs magis, quàm ab ipsis aperiri sinit. Eadem fide isti viri egregij non raro vtũtur, tum in Cypriani, tum aliorum Patrum contra Romanæ sedis principatum proferendis sententijs: & si quidem par esset illorum voluntati facultas, iampridèm suis mendaciorum cuniculis eam sedem penitùs euertissent. Sed frustrà sudãt miseri. Est autem hoc admirabile, quòd cùm patres oẽs, vbicũquè fert occasio, virgula censoria notatos, nihil velint habere authoritatis vel ponderis, sed impudentèr & procacitèr reijciant, rursùs tamen si quid apud illos sit, quod ad ipsorum causam tuendam aliquid subsidij adferre posse videatur, id vel miserè mutilatum, vel etiàm vi detortum, vel per capillos attractum, cogant suis seruire mendacijs. Ità cùm B. Cyprianus Ecclesiasticæ vnitatis & concordiæ sempèr fuerit studiosissimus, adeò vt etiàm qui diuersam ab ipso de rebaptizandis hæreticis sequerentur sententiã, illos à sua noluerit cõmunione separare, nihilo minùs multa ex eo isti p̃clari centuriones allegant, quibus vnitatem Ecclesiasticam oppugnent, quę nulla esse potest, nisì cum Romana Ecclesia, quam idemipse Cyprianus principalem, quam radicem, quam matricem, quam vnitatis originem appellat, cæterę per orbem Ecclesię consentiant. Porrò insignem illam eiusdem Cypri-
Li.1.Epi.6. ani sententiam, qua ait: Ecclesia vna est, quæ vna intùs esse & foris non potest. Nam si apud Nouatianũ est, apud Corneliũ nõ fuit: Quòd si apud Corneliũ fuit, q episcopo Fabiano legitima ordinatiõe successit, Nouatianus in Ecclesia nõ est: hãc (inquã) sententiã, quæ nõ vnius Cypriani, sed aliorũ quoquè sanctissimorum Patrum est, confidentèr reijciunt. Sed
quarè

quarè tandèm? Vident hîc legitimæ successionis mentionem inijci, quam cùm ipsi in suis synagogis nullam proferre queant, cane peiùs & angue illam oderunt. Ad hos enim pertinet illud propheticum: Non mittebam prophetas, & illi currebant. Si exigas ab eis, quas habeât suarum ecclesiarum apostolicas & continuatas successiones, ibi videbis aut obmutescere, alioquì nimiùm loquaces, aut atra bile percitos ferri in rabiem. Quam vero isti vnquàm possint proferre successionem, cùm neque sibijpsis diù constent, nec idem sempèr doceant, sed subindè in alias formas sua paradoxa transforment? Porrò multùm ab illis sudatur, vt ostendant Romanos Pontifices Concilij Niceni Canones deprauâsse, vt sibi supra alios authoritatem vsurparent: & hic sinè vllo pudore aut religione tantæ impietatis insimulant Innocêtium I. Zosimum, Bonifacium, Cælestinum tam vetustos & sanctos pôtifices, è quibus aiût Zosimum, vt falsum testem, post tres annos & nouê menses diuinitùs extinctum esse. Mirum autem in modum hîc iactitât Synodum 6. Carthaginensem, cui Augustinus interfuit, quam etiàm amplissimam & ornatissimâ vocant, aiuntq; eius Synodi patres, comperta Romanorum pontificum perfidia, nihil ab eo tempore Romano Pontifici iuris in Africanas ecclesias concessisse. Quæ omnia eiusmodi sunt, vt indocto lectori nimiùm pniciosè imponât, doctos verò admirari cogant istorum hominum improbitatem & deterrimam mentiendi libidinem. Non opùs habebant Romani pontifices vel Nicenę Synodi, quòd ad ipsorum primatum attinet, approbatione, vel eius deprauatione, quæ incidere non posset, nisì in hominem longè sceleratissimum, cùm in Euangelio extêt Christi Dei ad Petrum verba, quibus ei ouium suarum pascendarum & fratrum suorum confirmandorum attribuit potestatem. Nec Africani

Hier. 23.

Cent 5. Cap. 10.

Iohan. 21.
Luc. 22.

Africani patres Romanæ ſedis authoritatem contempſerunt, aut illi quicquam detraxerunt: quod ſi vel maximè feciſſent, quod iſti hæretici nunq̃ docere poterũt, tamẽ extat Synodus œcumenica Sardicẽſis, cui 300. epiſcopi ſubſcripſère, q̃ plurimũ tribuit Romano Põtifici, meritoq́; antefert illi Synodo Carthagineñ, q̃ tñ nihil facit pro hæreticis, ſi ꝓpiùs inſpiciat. Nã etſi nõnihil hęſitabãt quidã epiſcopi, num eſſent Niceni Cõcilij canones, qui ab Apoſtolicæ ſedis legatis proferebant, at nihilominùs ꝓfitebãtur, ſe eos tãtiſpèr ſeruaturos, donèc integra exemplaria Nicenę Synodi ab Alexãdria, Antiochia & Cõſtantinopoli adferrent. & cùm Legati Pontificis inter cætera dixiſſent, vt hac de re ad Romanũ pontificem quoquè ſcriberẽt, Aureli⁹ Carthaginis epiſcopus, reliqs oĩbus approbãtibus, ait in hęc verba: Neceſsè eſt, vt noſtrę paruitatis literis ſancto fratri & conſacerdoti noſtro Bonifacio ſingula, quæ tractamus, pleniſſimè intimemus. Quibus verbis ſatìs indicant ſuã erga Pontificẽ obſeruantiã. Sed hęc oĩa diſſimulãt verſuti hæretici, vt imperitũ lectorem fallãt. Nec ignorãt, etiamſi in Nicenis canonibus hodie nõ legant illa, q̃ à legatis Põtificis in hac Synodo Carthaginẽſi proferebant, tamẽ haberi ea in Synodo Sardicenſi, quæ certè authoritatis habet plurimũ, cui etiàm magn⁹ ille Oſius interfuit, quẽ cõſtat Nicenę quoquè Synodo interfuiſſe. Sed appáret (quod maximopè dolendũ eſt) in iſtis hominibus quędã animi malignitas, in hoc ſolùm intẽta, vt errorẽ ſuũ ꝑtinacitèr etiàm ꝑ fraudẽ & mẽdacia tueat. Hinc eſt ꝙ hoc loco aliqd valet apud eos hæc Synodus Carthaginenſiũ, cùm alioquì etiàm ipſam Nicenã, & Chalcedonẽſem, & in vniuerſum Synodos oĩes reijciãt, vbicũquè illis collibitũ eſt. Quid verò Põtifici Romano Africani epiſcopi tribuerint, cùm multa alia, tũ tres illæ epiſtolæ, q̃ in Auguſtini Epiſtolis

Hæretici Synodos reijciunt.

Epistolis leguntur, putà 90. 92. & 95. satis declarãt: in quarũ prima, nẽpè 90. his vtunt verbis episcopi Synodi Carthaginensis ad Innocentiũ: Hoc gestum domine frater sancte, charitati tuę intimandũ duximus, vt statutis nostræ mediocritatis etiàm Apostolicæ sedis adhibeat authoritas. Hæc & id genus alia plurima fraudulentèr celãt centuriões nostri, contenti fragmentũ aliquod hincindè excerpsisse, quod prima frõte ꝓ ipsis facere videat, vt sic incautũ Lectorẽ decipiãt. Pluribꝰ hoc loco illorũ de põtificibꝰ mẽdacia cõfutaremꝰ, sed est ab instituto nostro alienũ: hoc vnũ addendũ est, Augustinũ disertis verbis affirmare, ad Mauritaniã Cęsareẽsem iniũcta à Zosimo Apostolicę sedis Episcopo ecclesiastica necessitate se esse pertractũ. Itaq; ille tãtus Africę episcopꝰ reuerẽtèr agnouit Zosimi authoritatẽ, quẽ tamẽ isti Cẽturiones aiũt vt falsum testem post tres annos & nouẽ mẽses diuinitùs extinctũ: & vt magis eorũ ꝓdatĩ improbitas, eadẽ Epistola 157. idẽ asserit Augustinꝰ Pelagiũ & Cęlestiũ hęreticos à Papa Innocentio & Zosimo toto Christiano orbe damnatos esse: quibꝰ verbis luculẽtèr cõfirmat, Pontifices Romanos toti Christi Ecclesiæ præsidere. Sed de his satìs: atq; vtinàm vellẽt tandèm animaduertere homines, quàm mala fide ab istis nouis dogmatistis religionis grauissima negocia tractẽtur. Pręterea hoc loco, quàm contumeliosè Centuriones nostri proscindant Leonem I. & Gelasium sanctissimos atque doctissimos Pontifices, quamque impudentèr mentiantur, patres quinti seculi rara aut nulla edere testimonia de Romanorum pontificum præ alijs authoritate, & Iulium antiquissimum & sanctissimum pontificẽ sibijpsi canones de suo iure mentitũ esse: quę omia nihil sanè istis celeberrimis pontificibus derogant, sed horũ centurionũ prodũt teterrimã in põtifices liuorẽ & odiũ, deploratamq; nequitiam & impieta-

Epist. 157.

Cent. 5. Cap. 10.

Cant. 4. Cap. 7.

tatem, quam etsi ad tẽpus fert magna Dei patientia, tamen quandoquè seuerissimè castigabit. Quàm verò fœdum & probrosum est, quòd ijdem Centuriones ex Socrate & Zozomeno Canonem proferũt, quem modò vnà cum Musculo deprauatè translatum, eò pertinere volunt, nè ecclesię citra Romani pontificis consensum dedicentur, modò non hac de re, sed de pontificum Romanorum prębrogatiua, qua episcoporum causas ex remotissimis prouincijs ad suum tribunal reuocabant, agere apertè profitentur, idque in eadem cẽturia? immò etiàm eodem omninò folio de hoc Canone pugnantia scribunt. Porrò eius Canonis hæc sententia est, non oportere absque sententia Romani pontificis Concilia celebrari, vt habet vetus Epiphanij Scholastici versio, vel decreta Ecclesijs sancire, vt quidam recèns vir doctissimus transtulit. Qui sanè Canon cùm sit antiquissimus, præclarum Romanorum Pontificũ authoritati redddit testimonium, quod Centuriones ferre non possunt, & citant tamen, vt seipsos turpitèr pudefaciant. Et id genus fœdissimi lapsus crebri sunt apud istos & alios noui euangelij præcones, quos diuino iudicio, dum aduersùs veritatem quasi quibusdam furijs agitati vndecunquè praua sibi commenta conquirunt, mirabilitèr occæcari videmus, & ruere pręcipites in fœdas antilogias & putidissimas absurditates: nec tamen pudet sui homines perfrictę frontis, & leuiùs ferunt, quòd sciant ab imperitis isthæc non facilè animaduerti.

Et hæc quidem de oppugnatis frustrà à Centurionibus istis Romanæ sedis Põtificibus dixisse sufficiat: iam veniamus ad ea, quibus illi sacerdotũ cœlibatum euertere conantur. In ijs non postremum locum obtinet epistola quædam, quam illi volunt esse Vldarici Augustani Episcopi. Hoc quidem obseruandum est, legem de cœlibatu ab ijs incunctantèr

Hæretici vt oppugnẽt cœlibatũ sacerdotum.

ter vocari doctrinam dæmoniorum: porrò quòd ipsi bellissimi Euangelici fratres, pleriq; omnes periuri sacerdotes, & votifragi monachi, ruptis omnis pudoris & religionis vinculis, perfractis omnium diuinarum humanarumq; legum repagulis, blandissimę dominę Veneri se totos consecrant, & alios vt idem hilariter factitent, verbis, scriptis, exemplis prouocant & extimulant, id verò purū putum esse verbum Dei, & hoc credunt, nescio quo lethargo oppressi, mortales. Sed absit, vt plus tribuamus istis cæcis & insanis apostatis, quàm omnium retro seculorum sanctissimis & eruditissimis patribus, & iudicio totius orbis Christiani. Porrò videamus, quam isti nobis pertexant fabulā ex Epistola Vldarici scilicèt. Vldaricum vocant, quem Vdalricū dicunt alij, sanctissimum Augustæ Vindelicorum quōdàm episcopum. Huic isti tenebriones quandam ausi sunt affingere epistolā, vt nullius eos flagitij pudet, scriptam ab illo ad Nicolaum I. Romanum Pontificem. Sed impudens commentum, vtriusq; & Vdalrici & Nicolai inspecta ætate, instàr fumi dissipatur. Nam Nicolaum Pontificē doctissimi viri scribunt obijsse diem suū anno Christi 867. Porrò Vdalricus obijt anno Christi 973. Itaq; hinc colligat prudens Lector, quales nobis chimeras pro ecclesiasticis historijs obtrudant Magdeburgici centuriones. Quorsùm verò attinebat ab istis citari Vdalricum, cuius tota vita è diametro cum istorum portentosis dogmatibus pugnat? Sed versutissimi homines, omni eius sanctissima vita posthabita, inuenerunt Epistolam, quam illi non sinè insigni in tantum virum cōtumelia attribuerent. Nam Vdalrico hoc tribuitur encomion, quòd fuerit pastor & doctor Ecclesiæ fidelissimus. Et vt paucis videat Lector, quàm nihil conueniat Vdalrico cum centurionibus & toto grege dogmatistarum Euāgelicorum, fuit Vdal-

S. Vdalrici vita. ricus puer in monaſterio benè inſtituto S. Galli educatus, indè à parētibus traditus eſt Adelberoni Epiſcopo Auguſtano, cui inprimìs ob morum integritatem charus fuit. Factus Epiſcopus Auguſtanus, tempus omne ferè orando & legendo tranſmiſit, rigidus caſtigator corporis ſui, ſempèr abſtinuit à carnibus, & plurimùm delectabatur offerēdo Miſſę ſacrificio. Viſitabat crebrò totius diœceſis ſuæ clerum & populū, inquirebatq́; diligentèr, num populus ſanę doctrinę & Eccleſiaſticis præceptis obtemperaret. Profectus Romā, indè ſanctorum reliquias abſportauit, multaq́; fecit miracula etiàm adhibito oleo benedicto. Tādèm obijt annos natus 84. Quis verò nō totus obſtupeſcat, talis viri vel tenuē mentionem fieri à Centurionibus? Sed certè ità illi ad ſua mendacia tuenda intenti ſunt, vt parùm curent etiàm illa pro ſe citare, quæ ipſorum paradoxa penitùs deſtruant. O quàm immanes & horrendi iſtos quandoquè angores corripient, vbì ventum erit ad extrema. Sed ad Epiſtolam veniamus. In eius parte quadā ſcribitur, Gregorium eius nominis primum Romanū Pōtificem, inueniſſe Romę ſex millia capitum infantilium in piſcina, à parentibus enecatorū ob cælibatum, ad quem eos Gregorius cōpulerit, cuius eum poſteà vehementèr pœnituerit. O verè prodigioſam iſtorum hominū mentiendi libidinē. Quis, oro, alicuius nominis vel exiſtimationis author, huius cōmenti in ſuis ſcriptis vel tenuem vnquàm mentionem iniecit? Non tulit cælibatùs legem primus Gregorius, ſed totus orbis longè ante Gregorium eam agnouit. Subdiaconos quidem in Sicilia Gregorius admitti vetuit ad hunc ordinem, niſì priùs caſtitatem promitterent: ſed ea caſtitatis lege etiàm Leonis I. tēpore, immò etiàm longè ante Leonem, vt ex Epiphanio lib. 2 tom. 1. hæreſi 59. & Concilij Elibertini Can. 33. doceri poteſt, iam tenebantur

bantur subdiaconi. Et quid tam ridiculum,tam absurdum,quàm credere,illis paucis annis,quibus Ecclesiæ prefuit Gregorius,subdiaconos Sicilię vnius tot procreâsse pueros, eosq; & immani crudelitate priùs iugulare,deindè iugulatos per longa maris & terræ spatia ad Romanam piscinam apportare voluisse,quasi defuerint Siciliæ vel flumina,vel maria, in quę multò & tutiùs & faciliùs infantes demergerentur? Et mirum sanè,subdiaconos omnes hoc inter se tanta concordia potuisse reperire consilium, vt infantes suos vniuersos tam barbara feritate occiderent, tamque stulta vecordia Romam vsque deferrent, nec tamen quisquam esset qui tantum scelus efferret in publicum. Apparet sanè quanta in his hominibus,quamque meditata modis omnibus Catholicæ ECCLESIAE nocendi & labem aliquam adspergendi insit animorum contentio, qui ad huiusmodi teterrima figmenta corradenda confugiunt, hocipso satis superque testatum efficientes, non se habere, quod in Ecclesiæ doctrina,nisi per fraudes, mendacia, calumnias,reprehendant. Et vt nihil pro illis facit tota, quam succinctim exposui, Vdalrici sancti Pontificis vita, ità si epistolam, quam scelerate illi affingunt, recipiendam velint, iam in multis cogentur damnare seipsos, & à suis dogmatis discedere. Hæc ipsa enim Epistola, magna seueritate sacerdotibus & monachis coniugio interdicit, & Romanum Pontificem vt summæ sedis Episcopum,vt omnium Episcoporum patrem, vt vniuersalis ECCLESIAE caput, vt Apostolicum reuerentèr agnoscit. Verùm hæc isti suauissimi dominę Veneris mystæ & iuratissimi Pontificum hostes non admittent vnquàm,nè si miseris absq; Dalilis suis cubandũ sit,vel lemures patiantur infestos,aut frigore enecentur. Nã vt suis illis liceat frui incestis connubijs, hinc tantas illi turbas cient:

& cùm non ignorent omnium ætatum sanctissimos Pontifices & patres id genus scelerata damnare cõiugia, hæc illis causa est tam atrocitèr in Pontifices & patres debacchandi. Qui si aduersùm suas impuras & obscœnas libidines bellũ susciperent, & cum
1. Corin. 9. Apostolo corpora sua castigarent, & in seruitutem redigerent, iam & sibi & alijs lõge profectò meliùs consulerent. Interìm verò, vt Apostolorum princi-
pis verbis vtamur, superba vanitatis loquentes, pel-
2. Petri 2. liciũt in desiderijs carnis luxurię, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatẽ illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

Et in hac quidem parte, vt probent sacerdotum coniugia esse verbo Dei consentanea, multam ponunt operam Centuriones nostri, & tamẽ vbì multùm sudârunt, non nisì oleum & operam se perdidisse non ignorant, oppressi omnium seculorũ perpetuo consensu & grauissima authoritate. Nam & apud Græcos non licet sacerdotio initiatis vxorem ducere. Quid verò hic tantus conatus spirat aliud, quàm pectus Veneri deuotũ, & spurcissimis libidinibus miserabili captiuitate & deterrima seruituti addictum? Volunt huic turpitudini adhibere patrocinium, & tamẽ etiãsi rumpãtur, nõ possunt. Et hoc loco plurimũ apud eos põdus habet vnius Paphnutij exemplũ, quem volunt in Cõcilio Niceno patribus authorẽ fuisse nõ indicendę cõtinentiæ sacerdotũ ordini, cùm tamen hæc Paphnutij historia admodũ dubia & incerta sit, & à Socrate ferè tota pẽdeat, qui Nouatianus fuisse videt, à quo Zozomenus eam mutuatus est, quẽ isti bellissimi Centuriones, si cõtra ipsos faciat, totius superstitionis mãcipium faciunt. Quòd si verò veteris Ecclesię & sanctorũ patrũ hac de re consentientẽ sententiã & doctrinam inquiramus, inueniemus tantę antiquitatis esse sacerdotũ cõtinentiã, vt qui eam oppugnare instituit,

ſtituit, nihil niſi ſuã ſtultitiam & impudentiã ꝓdãt. Sed nõ eſt huius loci adferre omnia, tamẽ quandò illi, vt paulò ſuperiùs oſtẽdimus, ex 6. Carthaginẽſi Synodo adferre nõ dubitârunt, quæ cõtra Põtificẽ Romanum facere viderẽtur, nos breuitèr ex 2. Carthaginenſi Cõcilio, cuius authoritatẽ hîc iſti impudentes floccipendũt, annotabimus, quę cõtinentiã ſacerdotũ vel maximè cõfirment, vt videat etiã hac in parte lector, quãta ſit horũ centurionũ improbitas & petulantia. Eius ergò Synodi cap. 2. hæc ſunt verba: Epiſcopos, presbyteros & diaconos ità placuit, vt cõdecet ſacroſanctos antiſtites, & Dei ſacerdotes, necnon & Leuítas, vel qui ſacramẽtis diuinis inſeruiunt, cõtinẽtes eſſe in oẽib⁹, quô poſſint ſimplicitèr, q̊d à Deo poſtulãt, impetrare, vt quod Apoſtoli docuerũt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos q̊què cuſtodiamus. Hæc illi Patres vno ore oẽs decreuerunt, ſed apud Centuriones & totũ noui Euangelij buccinatorũ gregẽ nõ habẽt pondus, quia libidinũ mancipia doctrinã pudicitię ferre nõ poſſunt. Et interìm nõ pudet eos pro ſe citare patres Africanos, quaſi apud illos vlli ominò, nedùm Africani, patres aliq̃d habeant authoritatis, vbicũquè illorũ teterrimis erroribꝰ & ſpurcis libidinibus non cõſentiunt. Verùm his dolis fallunt imperitã multitudinẽ. Fortaſsìs aũt dicturi ſunt, hunc Africanũ Canonẽ accipiendũ eſſe de miniſterij tẽporibus, quibus ſit abſtinendũ à fœminis: ſed patres oẽs huic interpretatiõi reclamant, perpetuãq; volũt eſſe eorũ qui in ſacris ordinibus ſunt cõtinentiã, ꝓpterea ꝙ, vt ait D. Ambroſius, die noctuq; ꝓ plebe ſibi cõmiſſa eos oportet orare. Quid facient Orientis Eccleſię, inquit D. Hierony. cõtra Vigilantiũ, q̃d Aegypti & ſedis Apoſtolicę? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut cõtinentes: aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſiſtũt. Verùm noſtri blãdiſſimi cẽturiones cũ Dormitãtio

Sacerdotum continentia perantiqua.

Diſtin. 82. *Cùm in præterito.*

In 1. *Timot. cap.* 3.

(ſic enim eodem loco vocat Vigilantium D.Hiero-nymus) libidini frena permittunt, & naturalem car-nis ardorem (vt ait idem) ſuis hortatibus duplicant, & cùm Chriſtus ſuũ Euangeliũ auſpicetur ab agen-da pœnitẽtia, iſti etiàm homines diuinis miniſterijs addictos vocãt ad ſacrificia Veneris, vt nihil ſit quo diſtemus à porcis, quo differamus à brutis animan-tibus. Sed eant ſanè, & ſtrenuam ſuæ Veneri apoſta-tæ monachi & periuri ſacerdotes nauent operã: ve-niet illa dies, quãdò inceſtas libidines vltrices æſtuã-tis gehennæ flammæ egregiè concremabunt, & in omnem æternitatem diriſſimè excarnificabunt.

Hæretici oppugnant vitam monasticam.

Habent verò noſtri Centuriones permulta, qui-bus monaſticę quoquè vitę inſtituta infeſtiſſimè ex-agitant, idq́; adeò, vt nullam apud eos fidem prope-modùm mereri videatur, quicquid in eorũ inſtitu-torum approbationem adferri poſſit. Et cùm mona-ſtica vita tot habeat ab omni antiquitate illuſtria teſtimonia, eximia encomia, innumeros eosq́; omni virtute, doctrina, miraculorum gloria clariſſimos ſectatores, tamen non verentur iſti impudentiſſimi nugatores palàm aſſerere, monachatum verbo DEI aduerſari, eſſe genus vitę ſuperſtitioſum, & ad to-tos trecẽtos annos à Chriſto nato, nullum reperiri monaſticę vitę fide dignũ teſtem, niſì Epiſtolas de-cretales Pontificũ, & Vincẽtium, qui in Alexandria Aegypti mentionẽ monaſterij fecit, vbì fabulã ſeu legendã Eugeniæ recitat: ſic eñ iſtis viſum eſt loq.

Cent. 2. cap. 7.

Cum huiuſmodi hominibus, immò potiùs Chimę-ris cõtendere, quid eſt (oro) aliud, quàm bonas ho-ras malè collocare? Et tamen propter ſimplices, qui-bus miſerandũ in modum illudunt, detegendę ſunt illorũ fraudes, idq́; breuitèr, nè nimiùm ab inſtitu-to deflexiſſe videamur. Obſeruet autem Lector, ad quantã impietatẽ iſti deuoluti ſint, qui cùm plurima etiã ex vetuſtiſſimis ſcriptoribꝰ adferant monaſticę

vitæ

vitæ testimonia & miracula à monachis edita, tamē omnia aut sceleratè irrident, aut malitiosè eleuant, aut prorsùs tanq̃ figmenta reijciunt, cùm alioquì fragmentum quoddā Epistolæ cuiusdam Vldarici, quē illi S. Vdalricū esse voluerunt, tam impotentèr nobis obijciant, àc si è medio Christi Euāgelio petitum sit. Itaq; si quid vel parùm ipsis fauere, Pōtifici & Catholicę Ecclesiæ aduersari videatur, id etiamsi ab obscuro & ignoto homine editū sit, tamē vrgēt, obijciunt, exaggerāt mirum in modū. Si verò ipsorum impijs cōmentis perpetuis reclamet omnium seculorū consensus, totusq; orbis terrarū, prorsùs nihili pendunt, & incredibili temeritate reijciunt, aut saltem aliò impudentèr detorquent. Habemus monasticæ vitæ insignes testes & encomiastas, Dionysium Areopagitā, Athanasiū, Basilium, Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, & innumeros alios: sed quæ ab istis de monachis scripta sunt, aut negant esse illorum, aut fabulosa videri volunt, aut egregiè proscindunt & lacerant, & euidentissima Diuinæ Maiestatis miracula eximiasque monachorum virtutes, dæmonum præstigias & mandatorum DEI transgressiones vocant. Quid igitur istis cæcis & perditis sycophantis ad summam impietatem reliqui esse potest? Quid facerent isti, si res & gesta monachorum non nisì ab obscuris & incertis authoribus prodita haberemus, cùm à grauissimis, doctissimis, sanctissimis patribus conscripta, vsqueadeò exibilent & proscindāt? Sed hac sua impudentia id tamen quandoquè consequentur, vt totus orbis intelligat, eos homines planè deploratæ & profligatæ nequitiæ fuisse.

Certè qui eorum hac de re (vt de alijs iam sileam) scripta, & eas ipsas, de quibus agimus, Centurias legunt, perspicuè animaduertunt eos datos in reprobum sensum, & plenos malo dæmone,

 ea scri-

ea ſcribere, quæ nullæ piæ aures ferre ſuſtineant. Eius generis ſunt, ꝙ hiſtorias ſanctorũ monachorũ à grauiſſimis patribus ſcriptas, tanq̃ fictitias & nugaces ac ſuperſtitioſas exibilant: quòd D. Gregoriũ incõparabilis ſanctitatis Rom. Pontificẽ, in Dialogis ſuis totum aiunt ad monachorũ præſtigias celebrandas effundi, cuius ea, quę de D. Benedicto ſanctiſſimo viro ſumma fide & integritate cõſcripſit, ꝙ plena ſuperſtitiõis eſſe dicãt, ne relatu quidẽ digna iudicant: interìm tamen inter alia miracula, quæ (vt ipſi blaterãt) ſuperſtitionẽ & idololatriã redolent, illud in ſuis illis mendaciorũ & blaſphemiarũ Centurijs recenſent, ex eodẽ beatiſſ. Põtifice Gregorio, vt iubente Benedicto vas vitreũ continens pauxillũ olei, forràs proiectũ in ſaxa, nõ ſit confractũ. Multa præthereà alia diuinæ potentiæ miracula, tũ ex Gregorio Põtifice Romano, tũ Gregorio Turonenſi & alijs, quę pij oẽs nõ ſinè admiratione & venerati-
Cent. 6. cap. 13. õe legunt, cõmemorant, eaq; ſpeciali titulo his verbis cõpręhendũt: De miraculis ſuperſtitionẽ & idololatriã redolentibus. Nõ eſt iam certè, ꝙ horũ tẽporum monachi doleant ſe ab iſtis noui Euãgelij prodigioſis pręconibꝰ parùm cõmodè accipi, cum ſic tractent priſcos illos longè ſanctiſſ. monachos: immò verò intelligant hinc, niſì monaſtica vita malis dæmonibꝰ vel maximè inuiſa, Deo verò inprimìs grata foret, nũquàm ſatanam per hos ſuos adminiſtros tam atrocitèr eam inſectaturum fuiſſe. Sic iſti egre-
Centu. 4. cap. 10. gij Centuriones verbis D. Hieronymi recitant Hilarionem, ſummæ perfectionis monachum, à ſexageſimoquarto anno vſq; ad octogeſimũ pane abſtinuiſſe, incredibili feruore mẽtis, vt eo tẽpore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem (Hic addunt miſeri iſti, ſuperſtitioſam) Domini, quo cæteri ſolent remiſſiùs viuere. Cogitur ergò etiàm Hilarion eſſe ſuperſtitioſus, quem talẽ ac tantũ virũ fuiſſe ſcribit

Hierony-

Hieronymus, vt si eius conuersatio vitaque ab ipso quoque Homero conscribenda foret, vel inuideret materiæ, vel succumberet. Sed non frustrà in Hilarionem tam petulantèr incurrunt monstrosi Centuriones. Vident enim eius vitam ab euãgelicorum apostatarum spurcissimis libidinibus longissimè distare: & poterant illi sanè, si non totos se Veneri deuouissent, discere ab illo, quemadmodùm petulantia carnis edomanda sit. Cùm enim pubescenti iam corpori illius, vt de eo scribit D. Hieronymus, solita voluptatum incendia Diabolus suggereret, ille iratus sibi, & pectus pugnis verberans, Ego, inquit, aselle faciam vt non calcitres: nec te hordeo alam, sed paleis. Fame te conficiam & siti, graui onerabo pondere, vt cibum potiùs quàm lasciuiam cogites. Simul etiàm frequentèr orabat & psallebat. Verùm hæc nostri Centuriones vsqueadeò non ferunt, vt mox impiam superstitiõem sint proclamaturi. Sed tamen vel ab ipso apostolo coguntur audire, quòd castigârit corpus suum, & in seruitutem redegerit, Et eum igitur, si ausi sunt, superstitiosum vocent. Est autem certè edomanda carnis petulantia ieiunijs, vigilijs, precibus, atque alijs id genus pietatis exercitijs: atque hæc non dæmoniorum, sed Christi & Apostolorum eius doctrina est, cum qua nihil habent commercij noui isti Epicuri de grege porci, quorum omis philosophia desinit in tartareos deæ Veneris amplexus & oscula, cui illi quotidiè gnauitèr sacrificant, vt longè rectiùs in illos idololatriæ teterrimum scelus conferri queat, quàm in sanctos illos priscorum temporum monachos, qui vni Deo viuo & vero se totos consecrârunt. Sed ad narrationem redeamus. Audent isti Centuriones Benedictum, Patroclum, & alios plerosque multa sanctitate conspicuos monachos, incunctantèr pronunciare Antichristi notis insignes fuisse, Brigidam virgi-

1. Cor. 9.

Cent. 6. Cap. 10.

nem toto orbe, apud Scotos inprimìs, celebré, ap-
Cent. 5. pellare magam, Martinum Turonésem Episcopum
Cap.10. longe sanctissimum, dicere necromanticum, quem
etiàm fatentur vitam monasticam, quam supersti-
osam illis vocare libitum est, ante episcopatum co-
luisse. Et in his tam confidentèr & sceleratè pronú-
ciandis nulla retrahuntur religione, nec verẽtur nè
præpotés Deus tam nefarias sanctorum suorum in-
iurias & blasphemias è vestigio, vt sæpè aliàs fecit,
vlciscatur. Sed hîc meminisse oportet eius sentétiæ,
quam in scriptis diuinis legimus: Etenim quia non
Eccés 8. profertur citò contra malos sententia, absq; timo-
re vllo filij hominum perpetrant mala. Attamé pec-
cator ex eo quòd centiès facit malum, & per patié-
tiam sustentatur, ego cognoui quòd erit bonum ti-
mentibus Deum, qui verentur faciem eius. Istorum
enim hominum effrenata impietas & horrenda oc-
cæcatio hominibus pijs religiosam quandam inijcit
solicitudinem, & diuino timori accuratiùs & studi-
osiùs inhærent, nè quãdoquè & ipsi excidant è gra-
tia, & in eiusmodi reuerà expauescendam prolabã-
tur animi cæcitatem & impietatem. Calumniantur
tenebriones isti sanctissimorum monachorum Hi-
larionis & multorum aliorum admirabilé abstinen-
tiam, & summam cibi potusque parsimoniam, vi-
tæque austeritatem: nec vident cæci, vel potiùs per-
fidiosè dissimulant, Iohannem Baptistam ab ipso
Matt.11. Christo eximijs ornari pconijs, quem diuinæ lite-
Luc.7. rę testãtur vixisse locustis & melle sylucstri, vsumq;
Matt.3. veste è pilis camelorum confecta. Aiunt monasticũ
viuendi genus aduersari verbo Dei, cùm præcipua
eius vitę instituta, ab ipso Christo & eius Euãgelio
petita sint. Vouent monachi obedientiam, castita-
tem, paupertatem. Earum verò virtutum clarissima
exempla in ipso Christo relucent, cuius tota vita
summa fuit erga patrem cælestem obedientia, nihil
castius,

castius,nihil pauperius orbis habuit, cùm Ipse de se locuples testis sit, filium hominis non habere vbì caput suum reclinet. Quid verò aliud fuit primorum credētium vita,quàm exemplar quoddam monachatûs, cùm illic degerent omnes sub Apostolorum obedientia, nihil quicquam haberent proprium, & pleriq; à nuptijs prorsùs abstinerent? Omnes qui credebant,ait S. Lucas,erant paritèr,& habebāt omnia communia,& erant perseuerantes in doctrina apostolorum,& communicatione fractionis panis,& orationibus. Talis quoquè fuit priscorum monachorum vita, hodiéque tales esse conantur omnes boni monachi. Cùm sit aût doctrina Christi & Apostolorum prorsùs aduersa prauis animi cupiditatibus & fœdis carnis voluptatibus, ꝑ multi horum temporum pseudomonachi pertæsi eius doctrinæ,cucullum excusserunt,& ad vomitum reuersi,contra fidem Deo datam, incestis se polluerunt nuptijs,& omni calcata obedientia, etiàm res alienas,qui proprias priùs deseruerant,vsurpârunt,ducuntque ex ijs plerique iucundos dies, & interìm tamen prodigiosa quadam impudentia iactitant se puram adferre doctrinam & syncerum Christi euāgelion,cùm indè longissimè absint.Nam velint nolint, fateri cogentur illos sanctissimos priscorum temporum monachos,totos se cōposuisse ad Christi & apostolicæ doctrinæ imitationem, hodiéque in multis benè institutis monasterijs idem studium spectari: quam vitá cùm ipsi deseruërint,nihil aliud quàm viles & detestabiles apostatæ censendi sunt, prorsúsque à Christi & Apostolorum doctrina alieni.Obijciunt nobis stupendi Centuriones,monachos frustrà colere Christum mandatis hominum: nos verò dicimus,vt iam antè quoquè diximus,præcipua monachorum studia, putà, obedientiæ, paupertatis & castitatis,ipsum christū habere authorē.

Matt.8.
Luc.9.
Act.2.

Et interim tamen ex ijs, quæ ad obedientiam pertinent, multa sunt ab hominibus mandata, sed cùm non solùm nihil officiant pietati, sed plurimùm etiàm eam promoueant, rectè à monachis obseruantur. Atq; hîc cæcos istos & stupidos magistros stultitiæ suæ admonere atq; etiàm arguere & conuincere poterat exemplum Rechabitarum, qui quòd ex præscripto patris sui Ionadab vinum non biberent, non solùm non repræhensi, sed his etiàm verbis à Domino per Hieremiam laudati sunt: Hęc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quæ præcepit vobis: propterea hęc dicit Dominus exercituũ, Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis dieb⁹. Hęc, nisi fallor, negare non poterunt Centuriones nostri, animales, spiritum nõ habentes, non aliud esse, quàm purum putum verbum Dei. Desinant igitur carpere obediẽtiam monasticam, & sui gregis apostatas monachos & impuros sacerdotes hortentur ad resipiscentiam, vtque se vltrò restituant suauissimo sanctæ obedientiæ iugo, nullam alioqui vnquàm partem cum Christo habituri, qui factus est obediens Deo patri vsque ad mortem crucis. Non est instituti mei, omnia huc adferre, quę pro monastica vita faciant contra Centuriones: pauca annotâsse sat habeo. Extat scriptum Philonis de vita cõtemplatiua, in quo multa habet, quæ non parùm momenti ad monachatûs defensionem adferrent, sed studendũ est breuitati. Et ille author vixit apostolorum temporibus. Sanè haud obscurè indicat Christianos illos, de quibus agit, habuisse monasteria, in quibus ab alijs seiuncti, sanctæ vitę mysterijs imbuerentur: item omnibus facultatibus & mundi curis nuncio remisso, extra muros in semotis locis habitâsse

Rechabitæ. Ionadab. Hiere. 35. Phili. 2.

habitâsse, & miram sectatos esse cibi ac potûs parcitatem, ac diuinarum rerum contemplationi vacâsse. Sed hoc grauissimum Philonis testimonium nostri Centuriones, qui mentiri non dubitârunt, ad trecentos annos à Christo nato nullum fide dignũ Monachatûs testem extitisse, maligno & fraudulento silentio ferè totum inuoluerunt. Quæ verò Philo hic scribit, ea Eusebius Cæsareensis, Epiphanius, Hieronymus ad monachos accommodant, quod tamen simili versutia isti Centuriones dissimulant. atque hac illi fide in rebus ecclesiasticis explicandis versantur. Non est verò dubitandum, quin illorum præclarum euangelium, quod non nisi mendacijs, fraudibus & imposturis nititur, vbi præpotēti Deo visum erit, perindè vt superiorum ætatum hæreses omnes, quandoquè sit ruiturum. Porrò monasticæ vitæ studium & hactenùs semper fuit in Ecclesia, & deincèps quoquè, Deo fauēte, sempèr permanebit. Apostatas autē & desertores monachos ponet Dominus vt clibanum ignis in tēpore vultûs sui, & in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Atque vt magis tabescat istorũ in monachos odium, libet D. Hieronymi ex epistola quadam ad Marcellam verba huc adscribere: Certè flos quidã, inquit ille, & preciosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta, monachorum & virginum chorus est. Et id genus permulta alia possent ex alijs omni genere doctrinæ & sanctitatis celeberrimis patrib9 adduci, sed non est huius loci. Centuriones & alij euangelij quinti buccinatores dum monasticam vitam oppugnant, sui produnt pectoris putentissimam sentinam, seque ab omni Christiana pietate & Christi atque apostolorũ eius moribus & doctrinam prorsùs abhorrere demonstrant. Quòd autem tam immanitèr & sceleratè proscindunt multos incomparabili vitę sanctimonia illustres patres & monasticę cul-

Psal. 20.

D. Hieronimi verba.

cultores, & eorum sanctissimam vitam & insignia miracula ad superstitionem, idololatriam & impietatem referunt: id quidem eiusmodi est, vt vel ex eo solo satis superque possit intelligi, totos illos esse occupatos à malo dæmone, atque ab omni spe salutis prorsus excidisse, quòd illos etiam malitiosè calumnientur & lacerent, quos constat iam beatam cum Christo in cælis vitam viuere. Et vt paucis rem totam expediam, nihil in istis hominibus appâret aliud, quàm pectus mundo huic & mundi voluptatibus atque omni spurcitiei & impietati deditissimum, à Christo verò & eius spiritu atque omni iustitia & sanctitate longè alienissimum, cymmerijsq; oppressum tenebris, & in id vnum vel maximè intentum, vt quamplurimos secum in damnationem trahat.

Hæretici oppugnant Sanctorum inuocationem.

Habent verò nostri Cēturiones etiàm cum Diuorum inuocatione in illis suis præclaris Centurijs acre & immane bellum, & cùm non possint negare, multa eius inuocationis luculenta testimonia extare in vetustissimorum Ecclesiæ doctorum lucubrationibus, eò validissimi & inuicti athletæ confugiunt, vt quæ illorum scripta huius mentionē faciunt, ea aut negent eorū esse vera & genuina, aut ab alijs blaterant esse corrupta & deprauata. Ità videlicèt vel ipsum Euangelium & omnis scriptura diuina istis erit adulterina & suppositicia, vbi discrepat ab illorum paradoxis. Quòd autem hâc Sanctorum inuocationem minimè putant esse ferendam, summam illorum arguit rerum diuinarum imperitiam, qui prorsùs non intelligant beatos angelorum & hominum spiritus, tam esse omnipotenti Deo familiaritèr & inseparabilitèr cōiunctos, vt nec illi quicquam velle possint alitèr quàm velit Deus, nec qcquam illis vnquàm aut velit aut possit negare Deus, cum quo iam vnus spiritus sunt, & cum quo iam prorsùs vnum illis & nolle & velle est. Quod si intellige-

tellige-

telligerent rudes & crassi isti Centuriones, desinerent carpere sanctorum inuocationem, cùm omnis ille honor & cultus, quem Sanctis impendimus, in ipsum Deum, cui sunt cōiunctissimi, redundet. Sed hanc quoquè præclaram doctrinam, vt multa alia, ex veterum iam olìm damnatorum hęreticorum lacunis hauserunt: nec pudet eos toti obstrepere Ecclesię cum paucis tèr execrādis hæreticis, Eustachio in Gangrensi Synodo antiquissima damnato, & Vigilantio, quem pro dignitate egregiè perstringit præclarum illud Ecclesiæ lumen Hieronymus, cui tamen isti impudentes Centuriones Vigilantium non dubitant opponere. Atque multos illi quidem citant patres, è quibus fraudulentèr simulant se suam posse tueri sententiam: sed ijipsi vel soli abundè sufficiunt ad eorum confutandam stultitiam, tametsi multos alios veteres patres vsitatissima illa dissimulandi arte prætereunt. Quid verò bonę frugis adferre potest isthæc fraus & dolus malus, dum grauissimi patres aut citantur quidem, sed vel mala fide, vel quæ in eorum scriptis aperte docent sanctos inuocandos, ea dicuntur adulterina & suppositititia, aut etiàm permulti patres silentio inuoluuntur, nè si eorum prolata sint testimonia omni exceptione maiora, Centuriones nostri tanto pondere oppressi, toti orbi se irridendos propinent? Tam enim vetus & constans est in Ecclesia Dei de sanctorum inuocatione doctrina, vt qui eam oppugnare conantur, non nisì insignem suam prodant amentiam & impudentiam. Et in ijs quidem est non postremus Philippus Melanchthon, qui in Apologia Augustanæ Confessionis impudenti vanitate iactitat, apud veteres scriptores, ante Gregoriū primum Romanū Pōtificē, summū esse de hac inuocatiōe silentiū. Non est huius operis citare patrū sententias: fecerunt id permulti nostra ætate doctissimi viri.

Cent. 4. Ca. 6. & 8.

Pu-

Reliquiæ ſanctorum proſcinduntur ab hæreticis.

Pugnant autem Centuriones noſtri etiàm cum reliquijs ſanctorũ & miraculis ad eas editis, vt animaduertat lector cruciari in illis tetros illos tenebrarum angelos, quibus pleni ſunt. Et hîc quidem pectus ſuum egregiè, vt ſæpiſſimè aliàs produnt, dũ Vigilãtium hæreticum haud obſcurè inter pios doctores numerare videntur, eumque de martyrũ ſuperſtitioſo, vt ipſi aiunt, cultu ac veneratione fortè benè & piè ſcripſiſſe dicũt, porrò D. Hieronymum eius ſcripta parùm firmis rationibus cõuellere, magiſque conuicijs & importunitate, quàm argumentis & rationibus ſuperare. Addunt verò etiàm Auguſtinum oſtendiſſe in Africa ſuo tempore ſuperſtitioſum & magnum multitudinis ad reliquias Stephani ꝓtomartyris cõcurſum, dementatis populis quibuſdam illuſionibus, quæ pro miraculis habitæ ſunt. Nec his contenti, illud quoquè adijciũt, apud Theodoretum illud eſſe memorabile, has martyrũ reliquias ethnicos nihili feciſſe, exiſtimantes ſe inquinari, ſi ad eorum ſepulcra accedant: quam illorum opinionem Theodoretus ibidèm ait eſſe extremæ ignorantiæ & maximæ dementiæ. Poterant hæc ſufficere ad iſtorum oſtendendam inſaniam, quandoquidem & Vigilantius hæreticus laudem, & D. Hieronymus repræhenſionem apud illos habet, & quę D. Auguſtinus vt inſignia Dei miracula recitat, ea iſti om̃i lachrymarũ fonte plãgẽdi tenebriones, volunt illuſiones fuiſſe. Tum poſtremò ethnicorum exemplum loculos martyrum contemnentium, nobis opponunt, quaſi iam ab ethnicis dęmonum cultoribus, quid nobis agẽdum ſit, diſcere debeamus. Sed ipſi certè eò hoc protulerunt, vt boni omnes intelligant, eos dum martyrũ reliquias contemnũt, ad ethnicorum eſſe deuolutos impietatem. Auguſtinus ſanè apertiſſimè teſtatur, facta ſuis temporibus multa miracula, Deo faciente per quos vellet

Cent. 4. Cap. 8. — *Cent. 5. Cap. 6.* — *Cent. 5. Cap. 15.* — *De ciui. Dei Lib. 22. Cap. 8.* — *Ibidèm.*

let & quemadmodùm vellet: eaque ità recenset, vt ea plurimùm velit habere ponderis ad confirmandam fidem nostram. Libet huc ex eodem Augustini loco breue adscribere miraculũ, vt istis stomachus moueatur. Sanctimonialis quædã, inquit, cùm ægritudine laboraret, ac desperaretur, ad memoriã Stephani martyris tunica eius allata est, quę antequàm reuocaretur, illa defuncta est. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto spiritu, salua facta est. Sed vtcũquè insaniant Centuriones, vel potiùs vtcunquè in eis & cum eis torqueatur diabolus, qui vt olìm per Eunomium & Vigilãtium detestabiles hæreticos, teste Hieronymo contra Vigilantium, ità nunc per eos ipsos Centuriones ridet martyrum reliquias, sunt tamen miracula hæc, quæ ab Augustino prolixè commemorantur, illius ipsius facta virtute, qui olìm ad vmbram prætereuntis Petri curabat ægrotos omnes. Non est autem magnoperè mirandum, quòd bellissimi Euãgelici nostri Centuriones cum suis symmystis buccinatoribus ità debacchantur in miracula diuinitùs ad martyrum & sanctorum reliquias edita, cùm se cernãt hac gratia, vt etiàm omni vera virtute, adeò destitutos, vt nec vllum vnquàm canem claudicantem restituere potuerint. Inuident igitur Catholicæ Ecclesiæ & eius clarissimis membris sanctis martyribus & eorum reliquijs hanc efficaciam, & immani blasphemia opera DEI non verentur atrocissimè calumniari, & dæmonum illusionibus ac figmentis tribuere homines planè profligati & perditi, qui non contenti vexâsse Ecclesiam etiamnùm in terris militãtem, etiàm in illam iam cum Christo in cælis felicissimè triumphantẽ, suos stylos & blasphemas linguas acuunt, habituri quandoquè amplissimã mercedẽ tam nefarię peruersitatis. Quàm enim est illa eorum intoleranda impudentia, quòd

Acto. 5.

ſcribere non verentur, totis quingentis à Chriſto annis nullum verũ miraculum à ſancto aliquo poſt mortem editum reperire ſe potuiſſe, cùm tam multa vnus recitet Auguſtinus, quæ ſe certò ſciuiſſe, quibuſdam etiàm præſentem interfuiſſe affirmat: vt alios grauiſſimos Patres & Scriptores omittamus, quos omnes iſti videntur velle inſimulare mẽdacij, quaſi eadem vanitate fuerit Auguſtinus & alij ſancti Patres, qua ſunt iſti egregij Centuriones, quos non pudet fortitèr & inſignitèr mentiri. D. Ambroſius Epiſtola 85. præclariſſima ad ſanctorum Geruaſij & Protaſij reliquias declarata miracula recitans, ſuper quas etiàm multa indumenta iactata ait, vt tactu ipſo medicabilia repoſcerentur, ità ſubiungit: Gratias tibi Domine IESV, quòd tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitâſti, hoc potiſſimùm tempore, quo Eccleſia tua, prçſidia maiora deſiderat. Non adſcribit ille, vt noſtri ſtupidi Centuriones, ſanctorũ miracula dæmonũ illuſionibus, ſed pro ijs Chriſto gratias agit. Et rectè quidẽ ob tantã improbitatem in illos quadrare poteſt, q̃d Sermone 19. de Arrianis dicit idem Ambroſius: Nõ alitèr, inquit, eorum operibus inuiderent, niſì fidẽ in his fuiſſe, quam iſti non habent, iudicarẽt, & fidẽ illam Maiorum traditione firmatã, quam dæmones ipſi negare nõ poſſunt. Multa hîc ſtudiosè prçtereo Centurionũ noſtrorum cõmenta & fraudes, quòd nimìs longum ſit omnibus annotandis immorari.

Impudentia hæreticorũ.

Multùm etiàm miſeros iſtos torquet reliquiarũ ſanctorum tranſlatio, quã more ſuo audactèr vocãt ſuperſtitioſam, & interìm ipſi nõ ignorant, rem eſſe in Eccleſiæ vſu & praxi antiquiſſimã, nec tamen verentur cæci & miſeri dicere, eam partìm ex ethnica ſuperſtitione primùm cœpiſſe, & mirum in modum mendacibus prodigijs & ſignis confirmatam, magis magiſq; creuiſſe. Eſt hæc illis impietas cum impijs

Tranſlatio reliquiarũ.

Cent. 4. Cap. 6.

Porphy-

Porphyrio & Eunomio cõmunis, vt miracula & signa diuinitùs exhibita, præstigias dæmonũ esse calumniẽtur. Legimus in D. Hieronymi scripto cõtra Vigilantium, sanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei ab Cõstãtino Imperatore trãslatas esse Cõstantinopolim, & apud easdẽ dæmones rugijsse: ab Archadio quoquè Augusto Samuelis ossa de Iudæa trãslatas in Thraciã, & Episcopos eius cineres in serico & vase aureo portâsse. Habemus in his multisq; alijs celeberrimis exẽplis Catholicæ Ecclesiæ morẽ antiquissimũ, qui apud nos lõgè plùs valere debet, q̃ innumeræ Centurionũ & similiũ tenebrionũ calumniæ & blasphemiæ. Eant illi in tenebras cũ suis portẽtosis calũnijs, nos in Ecclesia Cathol. Christũ ducẽ & authorẽ sequimur, cuius spiritu scìmus Ecclesiã regi, nec posse errare vnq̃. Hoc verò tamẽ obseruatu dignũ est, multa ab istis Centurionibꝰ diuinitùs declarata miracula apud reliquias & memoriã sanctorũ totius ferè Europæ, vel silentio vel mẽdacio supprimi & aboleri. Est in Sicilia tẽplũ Philippi, qui fuit Petri Apost. discipulus, & ab illo missus in Siciliã, ad q̊d quotannìs eo die, q̃ illi sacer est, multi à dæmonibus liberant. Et expediret ꝓfectò, nostros q̊què eò adduci Centuriones, si fortè abiecta ꝑfidia liberari possent à malis dæmonibus, qui eos ad hæc & id genus alia cõscribenda impellũt. Anno salutis 1541. ducentæ penè fœminæ ad hoc tẽplũ expulsis tetris spiritibꝰ curatæ sunt. Huius Philippi Centuriones isti nec mentionem quidẽ facere voluerunt. In eadem Sicilia aliud templum est S. Viti longè celeberrimum, quod cùm inuisunt rabidi canis morsu infestati, curantur. In Hispanijs celebris est memoria Iacobi Cõplutensis Frãciscani. Huius meritis & intercessiõe, vt ait Michael Medina doctiss. theologus, varij ac desperatissimi morbi frequẽtèr pelluntur, adeò vt etiàm Carolus, Catholici Hispaniarum

Miracula apud reliquias sanctorum.

De recta in Deum fide lib. 2 ca 8.

regis Philippi vnicus idemq; charissimus filius, teste eodem Medina, post omnium medicorum desperationem, post totius regni mœrorem, post regiæ domus luctus, ex capitis cõfractione penè à morte receptus sit. Sed hæc nostri Centuriones, aut non vident, aut præstigias dæmonum esse ore impuro vociferabuntur, quorum incredibilẽ audaciam & immanem pectorum cæcitatem nemo vnquàm satis & admirari & abominari poterit. Nam etiàm insignia illa miracula, quæ Eusebius testatur, edita esse ad illam herbam, quę ad imaginem Christi, apud Paneadem à muliere quã Christus sanguinis fluxu liberârat, statuta fuit, vsqueadeò obscurare non verentur, vt & herbam illam superstitiosam vocent, & imaginem horrendo fulmine disruptã sceleratissimè mentiantur, cùm eam quidem imaginem Iulianus apostata iusserit deijci, & suum in eius locum simulacrũ substitui, quod mox ignis cælitùs immissus ità disiecit, vt collum atq; pectus à reliquo corpore auulserit: porrò Christi imago, quam ille scelestus suo loco mouerat, à Christianis in templum translata est, vt istos impudẽtissimos nugatores tam turpis mendacij meritò æternùm pudere debeat: quemadmodùm & immanis blasphemiæ, quòd Christi beneficia per illam herbam, curandis morbis omnibus efficacissimam exhibita, ad superstitionem trahere nõ dubitant: quanquàm nè insigne hoc de Christi fulminata imagine mendacium ipsi cõfinxisse videantur, nouo mẽdacio eius rei testẽ citant Zozomenũ, cuius alioquì vilis apud illos authoritas est, qui tamen nihil huius habet. O viros Euangelicos, ô fidissimos historiæ Ecclesiasticæ scriptores. Eat iam Lector, & in scribendis historijs eos bona fide versari sibi persuadeat, quos neque piget, neque pudet tam profligatæ vanitatis. Tales sunt nostrorum temporum historici Euangelici.

Lib. 7. ca 18 vel iuxta Ruffinũ, 14.

Cent. 4. Cap. 13.

Si hoc loco adferre velim, quæ illi de imaginibus non venerandis eadem fide & integritate scribunt in suis malè cõfutis Centurijs, nimiùm longus ero. Et hìc tamen illorum atroces morsus & vipereas linguas pati cogitur etiàm illa Magni Constantini sanctissima mater Helena, quam pro sua teterrima conuiciandi libidine mulierem superstitiosam vocant, nec volunt ab ea Domini Crucem esse inuentam, cùm id testentur tam multi peruetusti patres: immò verò ipsi ijdem Centuriones parùm attenti ad illud, quod vulgò dici solet, mendacem esse memorem oportere, in eadem Centuria, vbì isthuc nõ admittunt, itidèm affirmant his verbis: Helena mulier superstitiosa illuc profecta adorandi causa, reperta Domini cruce, duo templa ædificari curauit. Hoc verò in illis rarum non est, vt parùm sibi constent, quod mendacibus euenire necessè est. Sic in eadẽ centuria & negant apud Eusebium extare mẽtionem inuentæ crucis, præterquàm in Chronico, cui tamen id volunt à posterioribus insertum, & aiunt id apud illum haberi lib. 3. de vita Constantini. Eodem modo alibì sanctissimam Longobardorum reginam Theodelindam stolidam & superstitiosam, alibì in eadem Centuria mulierẽ pietate & eruditione insignem, atq; etiàm pijssimam vocant. Hoc quidem pacto cæca impietas seipsam destruit & euertit. Pertinent autem etiàm ipsi ad eorum numerum, quos Apostolus vocat inimicos Crucis Christi, cuius venerationem non ferunt, bellissimi discipuli sanctissimi patris sui Luteri, qui in Concione quadam asserere non dubitauit, se quidem si omnes crucis Christi particulæ apud ipsum essent, eò illas proiecturũ, quò nulli mortaliũ pateret aditus. Et quãuis Centuriones Cõstantinũ citent, qui crucis fuit præcipuus venerator, tamẽ nõ verentur Centuria 3. ca. 10. Crucis vsum ad Montanistarũ errorem,

Cent. 4. cap. 13.

Cent. 4. Cap. 6.

Cent. 6. cap. 6.

Ibidèm cap. 2. & 3.

Philip. 3.

Luteri impia vox in Crucem Christi.

rorem reuocare. Et est reuerà magnus ad ethnicismum atq; adeò atheismũ sub hoc nouo Euangelio factus progressus, dum pleriq; eò tandèm deuoluũtur, vt nulla ratione adduci queant, crucis vt signũ frontibus suis imprimãt: quod quidé efficere apud nos potest, vt minùs admiremur, tantas esse hodiè dæmonũ vires, quippe quę crescant hominũ amentia, salutaria remedia contra illorũ insidias & insultus adhibere nolentium, cùm olìm etiàm lógè ante mille annos vsitatissimum apud Christianos fuerit, crucis signum in fronte digito pingere. Est apud Augustinum memorabilis sentẽtia, quã huc adscribam in gratiam Centurionum & eius farinę quinti Euangelij buccinatorũ, vt pudefiant: Quid est, inq̃t, quod oẽs nouerũt, signũ Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquę qua regenerant̃, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo alunt̃, nihil eorũ ritè perficitur. Augustino lógè vetustior Tertullianus, ad omnẽ, inquit, ꝑgressum atq; promotũ, ad omnẽ aditum & exitũ, ad vestitũ & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunq; nos cóuersatio exercet, frontẽ signaculo terimus. Sed nostri Euangelici cum his nihil habent cõmercij, sicut nec cum Ecclesia Dei, extra quã illi suas condunt synagogas, in quib⁹ spiritu vertiginis agitati, portentosa subindè effingunt paradoxa, aut iam olìm explosa refingũt, in quibus etiàm illud est è Brentij schola profectũ, cruce se signare, ad superstitionẽ & magiam pertinere, nec magìs ad pietatẽ facere digitis crucem formare, quàm si manibus in aëre circulum descripseris: item illud: Signũ Crucis non esse Apostolicę traditionis, nec elementũ eam, sed figmentũ appellandã, & non eã, sed asinũ potiùs adorandũ, qui naturalẽ dorso portet crucem: deniquè omnẽ hunc Christianum cultũ, magiam esse & idolo-

Tractatu 118. in Iohannem.

De *Corona militis.*

Brentius cõtra Sotum.

Idem in præfat. in respõ. Smidel. ad refu. Hosij.

idololatriam. Puto equidē nō longè istos abesse ab ethnicismo, vel potiùs atheismo, qui in tā immanes blasphemias prolabuntur. Sed sic solet iratus Deus punire eos, qui sibi plùs sapere vidētur, q̈ sapiat totus orbis. Væ miseris mortalibus infelicissimi seculi huius, q in istos tā exitiosos & blasphemos dogmatistas inciderunt. Sanè Cēturiones nostri cùm multos citent vetustissimos patres, & in ijs Ambrosium, Augustinū, Chrysostomū, qui prȩclarè sentiant de crucis signatione, nō tamē verentur eorū hac de re scripta vocare superstitiosa, & vehementèr cōtumeliosa in meritū Christi, atq; cum fidē pugnantia. Et eam quidē Augustini sententiā, quā paulò antè adscripsi, ipsi quoquè habēt, & cùm negare nō possint esse Augustini, eam tamē putāt illi nō esse tribuendam. O cȩcos & stupidos Centuriones. Non vident dum tot sanctiss. patrū proferūt amplissima testimonia, nihil se cōsequi aliud, nisì vt totus orbis eos vt impios hæreticos exibilet & execretur, qui à totius Ecclesiȩ sententia & cōsensione discedāt, & tot patrib⁹ summā audeant irrogare cōtumeliā. Latet aūt in hoc ipso magnus quidā istorū dolus, qui dū vetustissimis illis patribus fidē & authoritatē detrahere moliūtur, facilè id cōsecuturos se sperant, vt aliorū omniū, qui per mille deincèps annos scripsêre, testimonijs pondus omne detractū videatur. Sed dabit quādoquè Deus pius & bonus, vt isti Centuriones, vbì eorū fraudes & præstigiȩ hominibus innotuerint, ceu vanissimi impostores ab omnibus explodantur & exterminentur, & cum suis mendaciorum Centurijs in solas terras relegentur, si nihil eis acciderit deterius. Vtinàm verò resipiscant, & maturè agenda pœnitentia, Deum & Ecclesiam sibi reconcilient. Hæc Lectori paucis indicata volui, vt & præsentes & posteri intelligāt, quales viri fuerint, qui nostra ætate Ecclesiā Christi oppugnârūt.

Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtenbergensi, vbi Brentius est superintendens, promulgatum est edictum contra Sacramentarios.

Iohannis à Lasko scriptum posthumum.

Basileæ prodijt liber Iohannis à Lasko, cum hac inscriptione: *Responsio ad virulentã, calumnijsq́; ac mendacijs cõsarcinatam* Ioachimi Vuestphali *Epistolam quandam, qua purgationem* Ecclesiarum *peregrinarum* Francforti *conuellere conatur &c.* Adeò etiàm post fata Laskus nõ desinit esse infestus misero Vuestphalo: qui si se defendere velit, cum vmbris illi pugnandũ erit.

Supplicatio Ienensium.

Porrò Theologi Ienenses Supplicationem edũt ad principes & ordines Confessionis Augustanæ pro legitima synodo, in qua Luterani soli conueniant, & Zuinglianos atq; alios aduersarios condemnent. Non dubium quin illius amplissimę synodi decreta plùs authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miserè fascinatam plebem, quàm ea omnia sacrosancta Concilia, quæ Romani Pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita sint. Et quid est absurdum magìs? O quò prolapsa es Germania?

Heshusius in Sacramẽtarios.

Quin & Tilmannus Heshusius libellum Ienæ edit cõtra Sacramentarios, & mox in ipsa Præfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de Cœna latè per orbem Christianam diffusum esse, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. Inter cætera, hoc libro suum, id est, Luteranum de Cœna dogma ex scripturis & patribus probare conatur. Idẽ contrà faciunt Zuingliani. Non ità pridẽ Superintendentes Heidelbergenses huiusmodi decretum promulgârunt: Luteri & Brentij Catechismi extra Ecclesiam eijciantur, & eorum scripta nullam habeant authoritatem. Eccè vt ille Pontificiæ authoritatis impotentissimus exagitator & euersor, iam à suis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ structoribus.

Nota lector

Franci-

Franciscus 2. Galliæ rex post celebrem sui apud Rhemos inauguratione, cum multo comitatu Ambæsias se confert: vbi paulò pòst à seditiosis quibusdam excitato tumultu, res ad summum ipsius regis & vniuersæ aulæ periculum spectare videbatur. Sed eccè Deus misertus optimi adolescentis, authores seditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauissimum sumptū est suppliciū. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum est, dum Caluinismum amplectuntur, Anglis suppetias ferentibus, qui & ipsi Caluinisticum Euangeliū complexi erant. Regina Scotiæ longè optima, Maria Guisiani olim Ducis filia, dum à Galliæ rege contra non ità dudùm de religione concitatos motus suppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoquè pleriq; Caluinismū suspirabant. Interim enim, dū Henricus rex tot perpetuis annis grauissimo bello implicatꝰ tenebatur, Caluinus cum suis summam nactus opportunitatē, pestilentissima scripta per Gallias clàm dispersit nō Latino tantùm, sed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaque Franciscus rex, summæ spei adolescens, omnibus regni Ordinibus Cōuentum indicit religionis componendæ causa. Verùm nō diù pòst superuixit, 4. Decembris die morbo increbrescente extinctus. Successorem habuit Carolum fratrem suum, 12. annorū puerum magnæ spei. Extat scriptum Galli cuiusdam, in quo inter alia refertur, nefandissimum Geneuæ initum fuisse consilium de hoc ipso rege Francisco, Regina vxore, Regina matre Francisci, & eius liberis, proceribus, bonis magistratibus ad certum diem commodo loco per insidias trucidandis: atque eius crudelissimæ, & post homines natos atrocissimæ conspiratiōis Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomann subsignatorem, Spifamium suasorem, omnes Galliæ

Regis Galliæ periculū

Scotia Caluinizat.

Franciscus rex occūbit.

prędones & laniſtas conſcios fuiſſe. Si quem plura nôſſe iuuat, legat religiôis & regis aduersùs exitioſas Caluini, Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defenſionem primam. Multa hoc anno feruntur viſa portenta. Alicubì ignis in aëre per horas tres, Alicubì ſanguinem pluiſſe, Foſani tres cometæ viſi, In planitie iuxta Centalium maximus equitum numerus turmatìm conſpectus: multaq; in Gallijs, Germania, Polonia portenta alia. Iam enim paſsìm homines à Catholica religione ad plauſibilia multiplicis noui euangelij dogmata deficiebant, digni qui eiuſmodi oſtentis terrerentur.

Conuentus Numburgēſis Euangelicorum.

ANno 1561. Conuentus fuit Principum Auguſtanę Confeſſionis Numburgi in Thuringia. Quidã Zuinglian⁹ ſcribit, in hoc Conuentu acerrimè actũ eſſe, vt ferebatͅ, de Zuinglianis ſolennitèr & q̃ apertiſſimè condemnãdis, ſed id quorundã principum bonitate eſſe impeditum. Miſit ad eum cõuentum Pius 4. Pontifex nuncium ſuum virum longè doctiſſimum, nobili apud Venetos ſtirpe editũ, cui Cæſar Ferdinandus ſuum quoquè legatum adiunxerat. Sed quòd Principes Auguſtanæ Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerent, illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat contra Heshuſium, quibus eius nebulæ diſcutiantur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianus, duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia: prior Cyclops, poſterior Sophiſta inſcribitur: vt animaduertas Euangelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionem aliarum calũniarum Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergenſis examen libri ab Heshuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilelmus Clebitius, ô facinus audax & incredibile, librũ edit hoc titulo:

Caluinus cum ſuis cõtra Luteranos.

Victoria veritatis, & ruina papatûs Saxonici. Sed quia sublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, nō potuit ruere, nisì fracta ceruice: sepeliatur ergò, nec eius deincèps vlla sit memoria. Hoc quidem contēdunt Sacramentarij, sed Luterani non deerunt suo Lutero Papę Saxonico. Eodem ferè tempore etiàm Iohannes Sturmius quędam Buceri scripta Eucharistica diuulgat, & in prę fatione sua queritur, Luteranos importunitate & iniustitia sua cursum Euangelij impedire. Ad extremùm dicit, Si magistratus illis hominibus per triduum gladium suum cōcederet, crudelissima statìm secutura condemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quæ velint probare: rursùm, quæ velint, & quos velint, improbare, vexare, condemnare, proscribere, palo propè & cruci affigere, in ipsas propè vstrinas & rogos impellere &c.

Ruit Papatus Saxonicus.

Sturmij de Luteranis iudicium.

Porrò Lipsiæ Martinus Kemnicius Brunsuicensis Apostolus Repetitionem edit sanæ doctrinæ de vera prę sentia corporis & sanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de ꝑsonali vnione duarum naturarum in Christo, in quo veram corporis & sanguinis præsentiam in Cœna Luterice explicat, valdè tabescētibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptā nollent. At tamen Petrus Martyr illi respondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripsit aliū quoquè libellū Brētius cōtra Bullingerū, q nihil minùs forsan ab illo expectàrat.

Luterani in Zuinglianos.

Hoc anno quidam impius, blasphemus & tèr execrabilis furcifer, Lucas Sternbergerus nomine, in sacrosanctam Trinitatem, in CHRISTI IESV diuinitatem, in ipsum quoquè Spiritumsanctum, in sanctissimam Dei genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Eucharistiæ Sacramento, de Baptismo deniquè, quod satanicā vocat institutionem, tam horrēda & abominanda pa-

Blasphema sectarū blasphemi dogmata.

làm

làm dixit & asseruit, vt nullæ piæ aures sinè horrore ferre queant. Idem ipse cùm aliquandò pauciores opinione sua cœnam Domini percepturos haberet, alios omnes his verbis accersiuit: Venite hùc: nō enim possum solus illum deuorare. Et ille quidem in Eucharistia se fassus est Melanchthonem sequi, in reliquis Sacramentis Luterũ. Docuit inter alia, non esse Trinitatem, sed vnum Deum: non Christũ, non spiritum sanctum. Huic tam impię opinioni quædam alia planè contraria emersit in Polonia, dicentibus quibusdam Pseudoprophetis, non vnũ, sed tres esse Deos: at Filium tamen aliquanto minorem esse Patre & Spiritusancto: Porrò Athanasij symbolum iure sathanasianum appellandum. Sciscitantibus quibusdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepissent, illi respondent purum putũ esse Euangelion, & eam doctrinã se accepisse à suis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Musculo. Hunc verò tantũ thesaurum nunc demùm voluisse Deum per suos fideles seruos reuelare. Sed cũ tali thesauro abeant illi quò digni sunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Conuentus Lunæburgensis.

Saxones Luterani Lunęburgi Conuētus agunt, damnantque hæresios Albertum Hardenburgium Zuinglianũ. In Transsyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramētis doctrinam recipiunt. Indè secuta est Ecclesiarum distractio, effusè ridentibus Turcis tantam Christianorum insaniam. Porrò Bremenses, qui ferè ex primis Saxoniæ populis Luteri Euangelium susceperant, iam nouo afflati spiritu, Caluinismum complectuntur, fremētibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras essent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulsi sunt. Vbì nũc sunt illi, qui ea in vrbe hactenùs Luteri Euangelium tanquàm certam veritatem

te amplexi sunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Galliç Christianissimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blasphemias deficiunt, & res necdùm satìs sopita est.

Heretici sauiunt in Gallijs

ANnus 1562. inprimìs infaustus & luctuosus fuit florentissimo & Christianissimo Franciç regno, in quod iam sensìm irrepserant ferç belluæ hæretici Caluiniani. Sçuitum est hoc anno mirabilitèr & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in sacrosanctam Eucharistiam, in res Deo sacratas, in templa, in monasteria, in calices, vasa sacra, & id genus alia. Ex Duodecim noui Euangelij buccinatoribus, qui inter alios verbi ministros se dicebant, octo vel nouem erant desertores monachi, quos euomuerat Christus ex ore suo. Omnium verò dux & signifer Theodorus Beza, in bonis Ecclesiasticis egregiè iam antè etiàm luxuriat⁹ fuerat. tales ferè plerique oēs fuerunt horum infelicium temporum præcipui dogmatistæ & buccinatores multiplicis noui Euangelij. Habet autem malus dæmon amplam potestatem in eiusmodi impios & deploratos apostatas, quibus ceu aptissimis malitiæ suæ organis & administris ad omniuariam abutitur in miseros & incautos homines spargendam & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezæ satellites inter aulicos quosdam suum cœpêre virus spargere, & quos in suam potuêre nassam pertrahere, illis persuadere conati sunt, nè nefas esse putarent mentiri, fallere, fingere, agere prædas & sacrilegia perpetrare: nec huic bellissimo euágelico Thrasoni deerat suus quidam verbi Dei egregius prætextus, sub quo perditissimi nostræ ætatis hæretici innumeros perdiderunt. Et erat hæc doctrina plausibilis, sensimq; per hác apud quosdam non infimos sibi gratiam conciliârunt. Ea obten-

obtēta, in eam cogitationē incubuēre, sua vt cōsilia in opus conferrent, statueruntque mense Iauuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidem aliud ex illa prȩda quàm aurum Tholosanum relaturi. Id vt suos haberet successus, socios suos omnes iusserunt quantam maximam possent hominum turbam cogere, & hospitia omnia vrbium occupare, quô faciliùs hac ratione suas illas præclaras prædas nocte vna, absque ciuium prohibitione, possent agere. Interim iactabatur ab illis, si quod animo destinârant, re ipsa possent consequi, ante Maium mensem haud obscurè ipsorum pium propositum & concilium perspectum iri. Sed vt sunt versuta hæreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, si Senatûs iniussu hæc sacrilegia & templorum direptiones fierent, alias nationes id illis probro daturas & pessimè interpretaturas, neque plerosque Galliæ proceres & homines eas rapinas toleraturos: præstare igitur, vt res differatur, atque intereà ratio ineatur Regis & Senatûs eius fallendi, atque hac via alicuius mandati conflandi, vndè Regis voluntate & consensu hoc negocium agi appareat. Hoc quidem sic nonnullis visum tum fuit, sed plerique Aquitani huius moræ impatientes, magno impetu in sua regione omnia comminuerunt. Est enim in hoc nouo Euangelio spiritus quidam vehemens, qui miseros homines agit præcipites ad audenda ea, quæ sani homines nunquàm auderēt. Cùm enim malè persuasi sint ab impostoribus pseudoprophetis, hactenùs ipsos ambulâsse in tenebris, iam demū veram appræhendisse lucem, non sobrietatis, sed amentiȩ musto ebrij, ruunt in facinora, & cùm multa agant, non verbis, sed flammis vindicanda, tamen se putant rectè & religiosè agere: quæ persuasio falsa addit vires temeritati, vt tanto res nefarias ausint
liberiùs,

liberi⁹, quãto eas arbitrant̃ magìs Deo gratas. Et hęc quidem de imperita multitudine dici possint: nam multi etiàm non errore, sed malitia peccant. Porrò aũt etiàm Parisijs visebantur plures solito homines armati ad cóciones procedere duobus in locis, nec obscurè licebat animduerti, non nisì pessima quęque istos machinari. Nam & minas vulgo intentabant, & verberabant obuios, nemine ferè contradicente: eoque planè spectabant, vt cuius causa eò venerant, id quamprimùm exequerentur: at tamen reformidabant populi frequentiam, licèt inarmati. Si quis enim ciuium ab Hugonistarum (sic vocabantur socij Caluiniani) factióe alienus gladiũ gestâsset, is vt seditiosus compræhendebatur, cùm tamen isti Hugonistę om̃e genus armorum circunferrent. Ipsis Iohannis Euangelistæ ferijs, cùm Hugonistæ frequentes admodùm ad concionem iuissent, & ea absoluta Catholici ad preces vespertinas in sancti Medardi æde campanas pulsarent, Hugonistæ eam pulsationem iniquo tulêre animo, eaque verbi Dei prędicationem interturbari querebantur. Indè igitur arrepta occasione, in ædẽ necdùm benè exædificatam armati impetum fecerunt, vna manu gladium, alia sclopettum gestantes, effractisque valuis omnibus, miseram plebem inuaserunt haud alitèr, quàm si bellum denuciatum esset. Erat ibì cum plebe concionator Catholicus, quem isti viri Euangelici ità tractârunt parùm Euangelicè, vt ille iam procumbens in genua, capitis sui sectionem expectârit, sed ictus illi intẽtatus, tunicã scidit, & carnĩ nõ leue inflixit vuln⁹, nec tamẽ caput penitùs ampu tauit, deindè ense quoàd collibitũ est, illũ egregiè verberârũt. Quosdã etiã alios enecârũt, nec paucos sauciârũt. Ipsam verò sacrosanctã Eucharistiã, quod sinè horrore dici vix potest, homines emotæ mẽtis confregerũt, & humi abiectã pedibus ꝓculcârunt.

Parisiis hæretici insolescunt.

Templũ S. Medardi inuadunt.

Eucharistia cõculcatur.

Tam verò atrox bellum ſtatuis indixerunt, vt ne vna quidem ſuperfuiſſe feratur, cui non amputârint caput, haud alitèr quàm ſi vitali illę ſpiritu animatæ fuiſſent: nec feneſtræ vitreæ huius furoris expertes eſſe potuêre, è quibus multas comminuerunt, atq; etiàm aras nó paucas demoliti ſunt, calices, reliquias, veſtes ſacras & quicq̄d abſportari potuit, abſtulerũt. Horum dux quidam ad ſummam vſque aram adequitãs, clamitabat, **Pilla tout/Pilla tout**, id eſt, Diripiatis omnia, Diripiatis omnia. Iam qui omnium fuiſſet audaciſſimus & flagitioſiſſimus, is præ omnibus palmã referebat. Intereà luctus & lachrymæ obtinebant catholicos Pariſienſes, tum DEO, tum regi ſuo fideles, cùm cernerent binos & binos tum presbyteros, tum alios vtriuſque ſexûs homines vulneratos, in puteos ſinè vlla miſericordia detrudi, atque ità crudelitèr enecari: nec tamen quiſquam auſus erat tam barbaricam miſerorũ necem vel lachrymis vel gemitu proſequi. Si quis è catholicis vel ſuſpexiſſet tantùm, haud ſecùs atquè ſeditionis ſtudioſus, verberabatur.

Catholici aliquot in puteos demergũtur.

Miſeram quandam mulierculam capillis appræhenſam per plateas raptabãt & immanitèr percutiebant, eam vnam ob cauſam, quòd plorabunda dixiſſet, ☞ En quibus premimur anguſtijs, num perpetuò tam miſeri futuri ſumus?

Ibant autem Hugoniſtæ per vrbem Pariſienſem inſtructa acie equites iuxtà àc pedites, diſtrictis gladijs, alta voce clamantes, Euangelium Euangelium: non Chriſti vtiquè, qui non ſic ſuum annunciauit Euangelium, ſed Caluini & Bezæ, inſignium Antichriſti anteambulonum, qui ei ampliſſima præparârunt itinera. Addebant etiàm: Vbinàm ſunt idololatræ papiſtę? & id genus multa alia digna talib⁹ viris & tali euãgelio. Nec verò occurrebat populo catholico, q̄d ad hæc reſpóderet, aut quò ſe verteret.

Menſe

Mense Ianuario conuentus egit Senatus regius, vt statuerent tolerarine deberet in Gallijs gemina religio, & Hugonistis templa permitti. Tandem,vt quidam scribunt, permissum est Caluinis impunè concionari, baptizare, sacramenta contemnere,sed extra tamen vrbium mœnia. Vt verò animi Parisiensium lenirentur, multa ipsorum causa facta dicebantur, quandoquidem in hoc edicto id quoquè haberetur, nefas esse Caluinistis intra vrbes templa erigere, vel concionari, tametsi non vetabantur in vrbibus commorari & degere. Hoc autem edicto Caluinistæ se mirificè tuebantur posteà, nec dubitabant dicere,proceres illorum approbâsse religionem, cùm tamen disertis verbis in eo edicto haberetur, nolle ipsos duas approbare religiones. Iam porrò sectarij confidentiùs quàm antè suis se induebant armis,idque sub specioso edicti huius exequendi prætextu. Rex etiamnùm admodùm puer erat, nec poterat rebus afflictis Galliæ in hoc miserabili tumultu ità facilè opem ferre,erantque etiàm quidam magni nominis, qui Caluinianis concionatoribus non obscurè fauerent: quod idcircò dixerim, nè quis temerè hanc rerum confusionem in illo florentissimo regno regi puero longè optimo & summæ spei adscribat. Si regi Francisco, huius regis Caroli fratri, diuturnior vita cótigisset, hæreticorum conatus non illos fortassis progressus habuissent. Sed propter peccata hominum permisit DEVS aliquid posse impium Bezam cum suis socijs apostatis monachis, rursùs vbi immensæ eius bonitati visum erit, regnum illud Christianissimũ ab omni hæreticorum fermento repurgaturus. Cùm autem hæc ità gererentur, vt paulò antè dixi, Senatus Parisiensis, quem Parlamentum vocant, disertis verbis ad ea sic respondit: Nec possumus, nec volumus, nec debemus. Quibus verbis satis

declarârunt, quàm eſſent plerique animis alieni ab iſtorum hominum conatibus & machinamẽtis. At tamen ob armatę multitudinis metum, poſteà non-nihìl mutata ſententia edictum illud paſſi ſunt certa quadam ratione non aboleri. Iam enim Caluinianorum ingens erat numerus, & armis perſtrepebant. Verùm nec ſic quidem ſatisfactum ſibi putabant Caluiniſtæ, quippe qui non hoc vnum ſpectarent, vt illis ſuo more concinere & concionari liceret, licèt plurimùm id ſe obtinuiſſe lætarétur, quòd hàc ratione populum in ſuam naſſam poſſent pertrahere.

Quandò verò poteſtas illis facta non fuit noua templa conſtruendi, miniſtri ſeu buccinatores Caluiniani à rege impetrare molíti ſunt, vt liceret ipſis in Catholicorum templis ſua agere miniſteria: qua in re mirabili vſi ſunt vafricie. Simulabant enim ſe cum Catholicis in ipſorum velle redire Eccleſias, modò quædam remouerentur, quæ ipſi cenſerent diuino repugnare honori: atque de his cupiebant audiri contra Theologos & eos omnes, qui ipſis id negandum putarent. Hæc autem illi ſic petebant, vt ſuarum rerum incrementa indè oritura non ambigerent. Tandèm definitum eſt, vt cum Caluinianis miniſtris Catholici Theologi de religione coram Regina diſputarent: & miſſæ ſunt ilicò literæ ad facultatem Theologicã Pariſienſem, vt quatuor aut quinque è ſuis mitterent reſponſuros ad ea, quæ ipſis eſſent proponenda.

Diſputatur corã regina cum hæreticis.

In hac diſputatione à parte Caluinianorum princeps erat Theodorus Beza, qui, vt ait inſignis quidam Theologus, multa nouit adferre in medium, ſi habeat obſequẽtes auditores, qui nihil illi opponant. Socius illi aderat quidam apoſtata Franciſcanus. Commodùm ſanè iſtis hæreticis euenerat,

quòd

quòd huic disputationi interesse non potuit amplissimus & doctissimus Lotaringię Cardinalis, alibi tum grauibus negocijs occupatus, qui aliâs in Possiaca disputatione os impurum istius Thrasonici Bezæ oppresserat, præsente Regina & multis regni proceribus. Intereà ciuibus Parisiensibus gloriosi Euangelici fratres persuadere nitebantur, ea quæ Catholici docent, hominum inuenta esse, & pugnare cum scripturis sacris, victosque à Caluinianis esse Theologos Catholicos. At Parisienses illis respondebant, maiores & præpositos suos non minorem agere curam salutis suæ, quàm Caluinianos: porrò ab illis suis maioribus & præpositis habere se doctrinam suam velut per manus traditam, in qua illi haud alitèr atquè in fidę IESV CHRISTI, & in regis sui, tanquàm legitimi principis & domini sui obedientia, potiùs mortem essent oppetituri, quàm vnquàm transituri in castra fremẽtium beluarum atque ferarum, nouorum scilicèt Euangelicorum hominum, qui cælum terræ miscerent, & ordines omnes perturbarent. Quòd si verò omninò oporteat ipsos rationem reddere religionis suæ, missuros se eò aliquot homines doctos suis sumptibus. Deindè vrgebant summoperè Theologos aliquot, vt ad disputationis locum celeritèr proficiscerentur. Nauabant id temporis strenuam operam Catholicæ tuendæ religioni præter alios etiàm Guisij principes, magister equitũ, Mareschallus sancti Andreæ, & ciues atque mercatores Parisienses, qui se primos opposuerunt Caluinianis, multumque posuêre studij, operæ & diligentiæ in obsecrandis, adhortandis & extimulandis proceribus, vt Caluinianorum consilia & machinationes impedirentur. *Defensores Catholicæ religionis.*

Primum aũt disputationis caput fuit, quòd Caluinistæ concionatores cuperẽt statuas, imagines, reli-

quias, templorum ornamenta destruere, confringere & eliminare: aiebántque non se redituros ad religionem nostram, nisi priùs hæc & alia pleraque ipsis molesta profligarētur: scilicèt in gratiam apostatarum recedendum est ab ECCLESIAE Catholicæ institutis, & illorum impijs dogmatibus & Turcicæ iconomachię subscribendum. Fuit autem responsum illis abundè à Theologis Catholicis, sed illi ab hac sua sententia discedere noluerunt. Erant tum quidam ministrorum Caluinianorum fautores, qui vt illos in suo proposito cōfirmarent, hac moderatione vtendum aiebant, vt imagines omnes exploderentur, dempta CHRISTI crucifixi. Sed id ministri ferre noluerunt, nihilo magìs propitios erga CHRISTI, quàm Diuorum imagines, sese declarantes. Sed neque Catholici eos audiendos dicebant. Si enim CHRISTI imago veneranda est Christi causa, quem repræsentat, itidèm Sanctorum imaginibus honor habendus est propter eos, quorum sunt imagines. Non deerant verò, qui hanc controuersiam ad Romanum Pontificem vel Synodum œcumenicam referendam statuerent: verùm ità fiebat, vt quod apud Catholicos sempèr in vsu & more positū fuerat, iam in dubium verteretur. Et Caluiniani quidem hinc ansam arripuère suis sacrilegijs & templorum expilationibus fucum quendam prætexendi. Et est tunc quoddam ab eis scriptum editum, in quo illi affirmare nō dubitârunt, se plena regis authoritate imagines confregisse, vt suam impietatē in regem reijcerent, & sceleratissimè illum apud omnes traducerent. Sed & sermone passìm apud omnes iactabant, se disputatione obtinuisse, vt cum imaginibus bellum gererent, theologicamq; facultatem & Episcopos ab ipsis stare: nec talium mendaciorum pudebat bellissimos Caluini discipulos. Iam quidā proceres

Vanitas Caluinianorum.

Calui-

Caluiniani clàm militem conſcribebant,alij eorum ſocij parùm humanitèr clerum tractare cœperunt. In pagis multi paſtores vel parochi occidebantur, quibuſdã ſacerdotibus precidebant auriculas,easq; ſuis affigebant pileis, Duces & ſigniferi ſectarij nō deerant ſuis machinationibus promouendis:neque ignorabãt quanti ipſorũ intereſſet, ſi Lutetiam ſibi poſſent ſubigere: ea enĩ in poteſtatẽ redacta reliqua oppida nullo negocio poſſe opprimi. Viſi tunc ſunt quãdoquè Pariſijs in cōncione ſeptingẽti vel octingenti homines in equis,præter ingentem peditum multitudinem. Inuaſerat indè timor ciues Pariſienſes, nec immeritò haud vulgaritèr commouebantur, quòd præcipui è ſectarijs ad nongentas propè domos inſignes eius ampliſſimæ vrbis prædæ deſtinâſſent. Opportunè autem ſuperuenit clariſſimus princeps Guiſius, cuius præſentia ciuium animi recreati & confirmati ſunt, & impedita conſilia hominum factioſorum, qui iam ſpe deuorauerant facultates optimorum ciuium. Sic non deeſt præpotens DEVS ſpem ſuam in ipſum collocantibus. Tum verò fremere ſpe ſua fruſtrati ſectarij, quòd talem bolum ſibi præreptum cernerent. Porrò ex vrbe excedentes, aliò commigrârunt, vbì habita conſultatione, cùm intellexiſſent abeſſe præter alios etiàm Guiſium principem, altero Paſchatis die ad portam Pariſienſem rediêrunt vrbem occupandi animo. At poſtquàm præmoniti ſunt nè ad vrbem propiùs accederent, nì cæſos ſe vellent, actutùm Aureliam omnes profugerunt, vbì facilis eis patuit aditus. Aiebant enim ſe mandato regis eò venire, vt oppidum illud conſeruarent, nec vlli damnum darent, cuique libera relicta facultate viuendi pro ſuo arbitratu, quemadmodùm haberet edictum in Ianuario propoſitum, quo cautum eſſet, nè qua templa vexarentur aut ſpoliarentur.

Periculum Pariſienſiũ.

Hæretici profugiunt Aureliam.

Sed belli homines hac ratione aditum in oppidum quærebant, eaque fide hæc dicebant, qua vti solent hæretici omnes & perfidiosi ac simulati Christiani, apud quos nullus est Dei timor, & honestũ est propemodùm mentiri, fallere, periurare, nullis stare promissis. Admissi igitur intra vrbem Aurelienſem, in dies magìs ac magìs templa vastanda & expilanda susceperunt, idque planè contra edictum, cuius se volebant videri patronos & conseruatores. Et primò quidem libuit illis impetum facere in Abbatiam quandam, cuius templum vastauerunt, imagines confregerunt, sepulcra & fenestras vitreas dissipârunt, sedilia & quicquid ex ligno fabrefactũ erat, Vulcano cõsecrârunt, & in eundẽ ignem coniecerunt libros sacros in Abbatia repertos, multis interìm vsi petulantissimis sermonibus. Deindè suos eò equos introduxerunt stabulatum, tantaq; barbarie in illud monasterium sæuiêrunt, vt nullum eius murum integrum reliquerint. Quosdam etiàm ex monachis, qui illic remanserant, ceperunt, coniectosque in carcerem vi eò adigere voluerunt, vt ipsis indicarent sacras reliquias quas absconderant. Erant in ijs iuuenes quidam, qui magnis pollicitationibus inescati, sacra ossa prodiderunt: quæ illi scelerati & nefarij homines flammis exusserunt, vt quantùm in illis erat, rursùs beatissimos martyres semèl pro CHRISTO cæsos, ad carnificinam reuocarent.

Templa Aureliæ vastãtur.

Erant in monasterio illo duo iam affecta ætate senes, nõ ferè minores octogenarijs. Ex his alter in quodam pestilentis domûs solario sedebat inclusus ad menses quatuor, clàm illi victum suppeditante quodam eius amico. Orabat verò diù noctuque DOMINVM, illud mortis expectans genus, quod DOMINVS ipsi vellet euenire. Alter pastoris functus officio in illa parœcia, per id tẽpus itidèm à

mona-

monasterio clàm recesserat, latitaturus in exiguo quodam loco, ad quem tamen non diù pòst isti sacrilegi Aurelia profecti, cùm ægrotum & miserum hunc senem, qui iam Eucharistiam ceu breuì moriturus acceperat, inuenissent, percontati ex eo sunt, essétne monachus & sacerdos certi cuiusdam monasterij. Illo id minimè negante, restim in collum & subter brachia eius iniecerunt, sicque nudum deorsùm pertraxerunt. Vt autem viderunt iam ferè extremum illum ducere spiritum, cruentissimi carnifices lœtifero ictu caput eius pulsârunt, atque ità animam exhalauit. Nec hoc contenti, homines omnis humanitatis & pudoris expertes, ad arborem cadauer alligârũt, & pro animi voluptate sclopettis illud traiecerunt. Postquàm verò iam dictum monasterium vastauerunt, ad alias Ecclesias progressi sunt, sed multa cum simulatione, vt est solenne apud hæreticos. Proclamatum fuit Aureliæ, nulli posthàc templo quicquam detrimenti allatum iri: sed hoc eum habuit euentum, quòd reliquis Ecclesijs non alitèr accidit, atquè illi de qua iam diximus. Sanctissimi Aniani, eius vrbis antiqui Episcopi, sacra ossa immanissimè tractârunt & exusserunt. Conculcabant homines impijssimi consceleratis pedibus sacrosanctam Eucharistiam, vel etiàm sclopettorum globulis traijciebant.

Summa crudelitas in moribundũ senem.

Simulatio Caluinistarum.

Fabricæ & reliquiarum curatores, rationem harum reddere cogebantur: quòd si non satìs exactè quiuissent, in custodias ducebantur, & interdùm grauissimè torquebantur, nisì pecunia se redemissent. Summam sanctæ Crucis ædem incendere cùm cœpissent, populus ea re permotus clamabat, Quid isthuc rei est Domine DEVS? Iam enim sibi perijsse videbantur, cernentes ardere templum suum. Res preciosas templorum ex auro & argento fabrefactas, siue clinodia sub eo prætextu

auferebant, quòd dicerent se ea velle seruare regi, cùm indè postea nummos cuderint, nulla regi reddita ratione. Vestes sacræ omnes prædæ cesserunt, quibus ad magnum ludibrium abutebâtur, non tẽperantes interim sibi ab immanibus blasphemijs in DEVM & cultum illius. Interdùm sese oblectandi causa vnum aliquem è suo grege sacerdotalibus induebant vestimentis, tanquàm iam iturum ad sacrificandum: cumque cum ingenti triumpho per totam vrbem circunducentes, ludibrij causa cantabant, Te Deum laudamus, vel, Requiem æternam &c. multaq; fœda & abominanda designabant, indigna planè quæ apud Christianos referantur. In templis & sacerdotum domibus nihil relinquebant integrum: libros & imagines omnes dilacerabant & exurebant: demptis tamen deæ Veneris & id genus prophanis imaginibus, quibus ea hominum fæx non paulo plùs delectatur, quàm CHRISTI crucifixi aut sanctorum eius. Monumenta omnia eleuatiora perfregerunt, & in plerisque ossa recondita combusserunt. Ipsum quoque cadauer regis Francisci eius nominis 2. qui frater fuit Christianissimus æquè Christianissimi regis Caroli, iam in Gallia regnantis, in æde sanctæ Crucis conditum combusserunt, animi crudelitatem in extinctum declarantes, quam in viuum non poterant. Is enim pius adolescens Aureliæ decesserat, cùm illic ageret consultandi causa, quibus rationibus regni sui calamitatibus posset mederi.

Nota impiã petulantiã.

Cõburitur corpus Frãcisci 2. regis

Campanas & candelabra templorum bellissimi Caluinistæ in bombardas transformare instituerunt: valuas destruxerunt, libros exusserunt, atq; tẽpla deformârũt, vt speciem templorum omnẽ amisisse viderentur. Baptisteria cloacarũ loco habuêre. Quasdã Ecclesias in cellaria mutârũt & armamẽtaria. In templo Frãciscanorũ reposuerãt puluerẽ tor-

menta-

mentarium, in quem posteà ignis incidit, & cōsumpsit omnia. Clerus & religiosi tot malis circundati, pro se quisque suæ saluti consulere compulsi, ex vrbe illa euadere, seq; clàm subducere conati sunt. Nam si quos comprehendissent, eos insimulabant furti, quòd templorum clinodia surripuissent. Faciebant hoc illi fratres euangelici, vt occasionem haberent eos tormentis excarnificandi, adeò vt in ea vrbe nemo ab his tormentis se posset eximere, nisi sacrum Baptisma & Confirmationem abiurâsset.

Accidit vt quodam die inuenirent sacerdotem in solario Missæ sacrificium offerentem, & Catholicos confirmantem atque consolātem. Illum sic vt erat sacris vestibus indutum per plateas duxerunt vsque ad portæ excubitores, vbì capiti eius imposita galea, & hasta in humeros iniecta, totum diem compulerunt ieiunum perstare inter illos perditos nebulones, q excubias agebāt, à quib⁹ benè liberaliter fuit irrisus, & cōuicijs atq; ludibrijs exagitat⁹. *Nota facin⁹ euangelicū.*

Parochum S. Paterni, virum grandæuum, putà septuagenarium, nolētem deserere ouiculas suas, sed eas quotidianis sermonibus confirmantem, & de Dei benignitate ac misericordia benè sperare iubētem, cùm post menses quatuor eis tandèm proditus fuisset, captus & præsidi cuidam traditus est. Is præses iampridèm hostili in eum erat animo, quòd permultis annis contra Hugonistas, & hunc præsertim presidem aliosque nonnullos iudices, Catholicam religionem Aureliæ propugnâsset, crebroque eos malè administratæ iustitiæ accusâsset, adeò, vt eo nomine delirus, imperitus & seditiosus quoquè habitus fuerit. Ità enim solent isti euangelici homines infamare eos, quos cupiunt extinctos. Et tamen, vt scribūt graues viri, si in illo Galliæ Christianissimo regno, immò etiàm apud alias nationes, pauci quidam nouādarum rerum cupidi, à locorū presidibus *Parochus quidā vexatur ab hæreticis.*

initiò mox oppressi fuissent, & ex iuris pscripto, in eos esset animaduersum, non tot millia posteà pijssent. Habet enim hoc hæresis omnis & falsa doctrina innatū sibi, vt nisì in ipsis suis initijs radicitùs extirpetur, paulatìm crescat in immēsum, & longè lateq; oīa horrēdū in modū depascat & depopulet. Vidimus proh dolor eius rei in diebus nostris exempla multa nimìs, q abūdè quod dicimus, testari queant, etiāsi vetera nulla suppeterēt. Sed ad rē. Cùm sic, vt diximus, venerandū hūc parochū Caluiniani captū tenerēt, haud secùs eū tractabāt, atquè olìm Christū satellites Herodis, illudētes & mendacijs studio effictis virū bonū onerātes, inter alia hoc etiā illi asfingētes, q voluērit regē Christianissimū pdere: tū etiàm q adulterinos nūmos cudisset. Hoc illis bonis viris sic visum tū fuit illi pio sacerdoti imponere, q ipsi essent id temporis occupatissimi multifarijs cudendis numismatìs ex illa pclara immaniū sacrilegiorū pda. Ad extremū liberā se illi abscedēdi potestatem facturos dictitabāt, si abiurata religiōe Catholica, ipsorū teterrimis paradoxis assentiret. Atq; eius gratia crebrò ad illum mittebant suos ministros, q cum illo disputarent, & eum euerterent. Sed ille vir pius, in Christo benè firmatus, quo plùs ab istis molestiæ pertulit, eo factus est robustior, & in recta fide constantior. Tandèm multò etiàm acriùs eum infestare cœperunt, vt à fide deficeret: cumque interrogatus ab illis, velletne ab animi sui proposito discedere, prorsùs pernegaret, optatiusque sibi esse diceret vitam perdere, quàm vel suos parochianos deserere, vel tam nefariū illis de se exemplū pbere, suspendio eum adiudicārūt. Itaq; ad illud suppliciū proficiscēs, inter eundū loquebat de Christi passione, orabat p ouiculis suis & p vrbe illa. Cùm verò iam scalam ascēdisset, multas fecit optimas adhortationes ad dominos, ad illorū ministros seu cōcio-

cionatores & ad populũ,ostenditq́; illis ipsorum aduersùm Deũ, religionẽ & regẽ Chr̃ianissimũ pessimi exempli rebellionẽ, simul Deũ laudãs ꝓ hac ipsi collata gratia, q̄ posset ꝓ fide occũbere,populumq́; admonẽs nè cuiusquam ꝑiculi causa ab auita religione se abduci paterent.Hac verò ei⁹ dicẽdi libertate & cõstantia excanduerũt tũ domini quidã,tũ concionatores Caluiniani: porrò è plebe pleriq; ingemiscentes lachrymabant,q̄ ille tam affecta ętate senex ea animi fortitudine mortẽ exciperet religiõis ergò. Vt autẽ Caluiniani suæ causæ patrocinarent̃, rursùs ꝑ concionatorẽ quendã eum cõpellârunt, si quidẽ à sua religione discedere vellet,licere ipsi incolumẽ abire. Verùm illo talia impiorũ hominũ ꝓmissa fortitèr contemnente, ab illis peremptus est.

Postquàm aũt intra Aureliã nihil reliqui sibi fecerãt Caluinistæ, in quod suã tyrannidẽ exercerẽt, p̄ter ciues Catholicos,q̄bus nõ parùm infesti fuêre, magno numero ꝓfecti sunt in pagos, vbì suo more tẽpla egregiè expilârũt. Quòd si in illorũ man⁹ incidisset sacerdos aliquis, illũ ad equos suos alligatũ cogebãt post ipsos aliquãdiù cursitare:ea voluptate exatiati,vel oculos ei eruerũt, vel nares & aures, interdùm etiàm virilia p̄ciderũt, ac postremò ad arbores alligatũ bombardarũ globulis confecerunt. *Immanis barbaries in Clerum.* Quorundã secârũt capita,alijs è facie cutẽ detraxerunt,& primores digitos amputârũt. Quibusdã in locis fœdissima edidêre latrocinia & cædes omnis generis hominũ,ne ipsis quidẽ paruulis parcẽtes.In pago quodã haud itã ꝓcul ab Aurelia plùs minùs 25 homines cõprehenderunt,in q̄bus erãt aliquot pusiones. Sperabãt ij pueri se horũ cruẽtas man⁹,conscensa ædis sacrę turri posse euadere. Verũ in ipsam turrem ab illis coniecto igni,duo paruuli è fenestra suî seruandi causa exiliêrunt, quos nefarij homines excipientes, rursùs in ignem deportârunt, & miserandum in modum concremârunt.

Facinus sacrilegum in Ludouicum regem.

Quodam in templo alio cùm nulla clinodia reperissent, statuam Ludouici XI. Gallorum regis brachijs & cruribus amputatis fœdissimè truncârunt, mox etiàm præfecto capite abiecerunt. Post effracto eius mausoleo, cadauer ad cineres vsque combusserunt. Putantur in illo rege ea causa tantã exercuisse immanitatem, quòd ille hæreticos solitus fuerit seueritèr castigare. Eadem barbarie vsi sunt in sacello Longauillano, vbì conditi erant magnates pleriq; omnes è regio stemmate oriundi: quorum corpora conuulserunt, & membra cęsa canibus proiecerunt. Porrò verò cùm non inuenissent optatam prędam, neque etiàm Canonicos, qui eis illam indicarent, palàm proclamari iusserunt, vt intra triduum Aureliæ comparerent, responsuri ad ea quæ ipsis essent proponenda: quod si non facerent, vbicunquè postea reperirentur, laqueo se scirent enecandos. Et eò sanè rem tandem perduxerunt, vt in ipsorum manus thesauri peruenerint, quibus suo more vsi sunt. Posteà ad Nauarræ reginam profecti, ea inspectante id genus alia Euãgelica facinora designârunt, proiectis & exustis cadaueribus parentum & cognatorum regis Nauarræ. Quodam in loco destruxerunt sepulcrum cuiusdam ducis Ioannis, qui sanctus habetur, itemque omnium successorum eius, quorum omnia corpora in cineres redegerunt.

Beza vult ire in Germaniam.

Theodor9 Beza cõcionator & dux istorũ, nõ exigua è tot sacrilegijs cõflata pecunia, consultius sibi fore putauit, si ab Aurelia discederet, procùl à piculo abfutur9. Metuebat enim sibi à Rege, qui magno conscripto exercitu hæreticis imminebat. Persuasit autem bellissimus Beza suis hominibus se iturum in Germaniam, & inde copias auxiliares adducturum. Intereà bìs térve quadam in regione Galliæ concionatus, cùm se ab eius incolis cerneret negligi, duros & ceruicosos eos vocauit: vt verò ab eis præclarè

rè & inprimis Euangelicè se vlcisceretur, omnes illorum parochos & sacerdotes iussit trucidari, cùm iam anteà sæpè eos numerata pecunia se redimere compulisset. *Crudelitas Bezæ.*

Inter alias ab ipsis occupatas vrbes, etiã Turones obtinuerũt: qua in ciuitate è tribus tẽplis ingentem auri & argẽti vim rapuerũt, ꝑter gẽmas: fuit id damnum propè irreparabile. Aliud quoddam oppidum ꝑcipuo quodã festo die cùm ingressi essẽt, sub finẽ sacrificij cùm Agnus Dei caneret, in ecclesiã armati irruerũt, contentisq; vocib9 clamârũt, Apagite perfidi sacerdotes, priùs quàm frustatìm cócidamini. Ex præcipuis quidam dictitabant: Eià nos hîc iam sacrificemus, nam isti posthàc suas hîc Missas non facient. Profugiebant tum vt poterant Canonici, haud immerito animis consternati, sed ab illis sicarijs capiebantur, & ad suas ædes raptabantur, daturi quicquid haberent. Interìm his minis illorum circunsonabant aures, quòd eorum sanguinem canibus hauriendum præbituri essent. Erat in ijs Canonicus paulò commotior, qui istos prædones ad eius ædes adducentem iussit abscedere, quòd regis iniussu nihil haberet in ipsius domo negocij. At ille nolens cedere, & impressionem faciens in ædes, ab illo Canonico gladium corripiente & eius caput secante peremptus est. Eo viso, alij facto impetu eũ vinctum tradiderunt præsidi, qui eum laqueo adiudicauit præter ius fasque.

Est verò & aliud quiddam ab eis designatum planè tragicum, & om̃em vincens modum immanissimæ crudelitatis. Grandæuus monachus ab eis interceptus est. Huic primò virilia amputârunt, mox ea cocta illum edere compulerunt. Indè verò mirificè eum excruciârunt, & adhuc spiranti ventriculũ seu stomachum è corpore euulserunt, perscrutaturi homines mortalium omnium perditissimi, vbinàm illud *Flagitiosissimum hæreticorum facinus.*

illud eduliū hæreret. Quid hac fœdissima barbarie vel ab ipsis feris belluis, vel immanissimis Scytharū populis possit attentari flagitiosius, & ab omni humanitate remotius? Hæc nimirùm disciplina hauritur è scholis quinti Euangelij, cuius author Luterus, insignis verò p̄ter alios promotor Caluin⁹ fuit.

Hæretici mirè sæuiūt in Nortmannia. Rothomagi & per totam Nortmanniam templa inflāmârūt, exustis vnà reb⁹ sacris: qua in re eam illi adhibuêre obstinati animi peruicaciā, vt ipsos cineres, ex his incēdijs remanētes, nō modò vendere noluerint, sed etiā penitùs dissipârint & aboleuerint.

Item in Aquitania. In Aquitania crudelissimè grassaturi erant, nî maturè conatibus illorum esset itum obuiàm. Nam quodam loco Catholicos viuos in puteos demerserunt, paruulos medios dissecârunt, sacerdotum ventres sciderunt, & intestina lignis quibusdam glomeratìm illigata extraxerunt.

Inter omnia verò summæ impietatis facinora id vel maximè deplorandum videtur, quòd sacrosanctam Eucharistiam indignissimè tractârunt, pedib⁹ eam conculcantes, canibus proijciētes, ignibus cōcremantes, & sclopettorum globulis traijcientes. Quid hæc autem portendant, quáve tandèm ratiōe præpotens Deus has suas iniurias, quas nō ibì tantùm, sed alijs etiàm Europæ locis perpessus est, vltur⁹ sit, ipse nouit: quē vtinàm maturè agēda modis omnib⁹ pœnitentia ità nobis reddam⁹ ꝓpitium, vt auertat ab ira furoris sui. Insani mortales nō pensant illos ęternos gehēnæ ignes, quib⁹ in oēm ęternitatē ꝑ tātis sceleribus atrocissimè cruciabuntur: vt interìm sileamus p̄sentis vitę vltiōes acerbissimas.

Itidem Pictauij. Pictauij quoquè suæ atrocitatis exempla insignia isti perditi & miseri ediderunt. Grassatum est illic quoquè ab istis horrendum in modum in templa & ædes Canonicorum. Asseruabantur ibì ossa Hilarij sanctissimi pontificis, quem D. Hieronymus nō im-

meritò vocat tubam Latini ſermonis contra Arrianos,atque etiàm Radegundis reginę Franciæ,cuius fuit eximia in Deum pietas & vita ſanctiſſima: aliorum quoquè ſanctorũ.Hæc oſſa & ſacratas reliquias illi impuri nebulones ꝓroiecerunt, & more ſuo combuſſerunt: vnà quoquè bibliothecas inflãmantes. Nolunt enim extare patrum monumenta, quibus eorum poſſint impia commenta facilè confutari. Lugduni quoquè præter alia facinora euangelica, illi9 antiquiſſimi & ſanctiſſimi martyris Irenæi oſſa concremãrunt, & in templa mirum in modum ſæuiêrunt, nè haberent Catholici vbì ſacrificarent. Apud Turones illius itidèm incomparabilis ſanctitatis Epiſcopi Martini ſacras reliquias in ignem ꝓiecerũt,& cineres in aêrem diſperſerũt.Huiuſmodi, in quã,diſciplina ꝓficiſcit ex Caluini & Bezę ſchola, & tam pręclara facinora edere docet nouum euangelium. Et nondùm volunt intelligere miſeri mortales,quos duces præceptoresq́ue ſequãtur.Si Turcæ & Tartari hæc feciſſent, omnẽ impietatis & crudelitatis modum exceſſiſſe dicerentur: iam verò ab illis hæc perpetrata ſunt,qui ſe euangelicos iactitãt, cùm ſint quibuſuis Turcis & Tartaris longè immaniores. Aberat aliquandiù à Gallię regno illuſtriſſimus ille princeps Franciſcus Guiſius, ſed hæreticorum graſſantibus tumultibus, à matre Regina & regis Senatu in regnum è Lotaringia reuocatus eſt, qui ſanè & Chriſtianiſſimo regi, & illi ampliſſimo regno fidiſſimam nauauit operam. Conſcripſit eũ exercitum iuſſu regis, & iam multi erant cum rege, ità vt diuerſi exercitus ad diuerſas ab hæreticis occupatas vrbes mitterentur: at tamen quòd tardiùs illę copiæ conuenirent, non potuit primis hæreticorum conatibus obſiſti. Vbì ad Turones ventum eſt, ea vrbs hæreticis erepta eſt cum alijs minoribus oppidis ad Ligerim fluuium poſitis.

Irenæi oſſa cremantur.

Item S. Martini.

Eripiuntur vrbes hæreticis.

Ereptum

Ereptum est etiàm Andegauum. Iam enim plerique præsi erát tá barbarę immanitatis & sacrilegę direptionis templorum: ità factum est, vt non minori facilitate ad regis sui obediétiam se reciperét, quàm ab illa dudùm discesserant. In Aquitania multi à regis exercitu cæsi sunt sectarij, duce quodam insigni, qui aliquotiès felicitèr cum illis congressus, non paruam stragem edidit. Intra Tholosam aliquot côtinuis diebus certamé acre erat catholicis cũ Caluinianis: sed hoc ipso duce opportunè superueniéte, Caluiniani fusi fugatiq; sunt. Indè verò ad obsidionem môtis Albani, vrbis munitissimæ, in quá magnæ hęreticorum copiæ sese abdiderant, profectus est. Longum esset singula persequi, neque id in pręsens commodè possem, quòd necdùm certam ominò rerum omnium eo tempore in Gallijs gestarum notitiam contraxerim.

Pictauium recipitur.

Pictauium quidem venit Marescallus S. Andreæ, qui in 4. Marescallis facilè primus est. In eius exercitu erant ad decem hominũ millia, aut circiter. Venit ante vrbem 8. Calend. Augusti. Exhibuit illis, qui erant intùs, regis literas, vt se déderent, nihil neque in rebus aut corporibus, neq; in religiõe sua passuri detriméti, modò agnoscerét Regem suum. Hoc quidem sic illis crebrò ꝓpositum est, sed nihil effectum, illis respondentibus se agnoscere suum regem, & illi parére se velle: sed illum non habere quicquam in mandatis à rege côtra ipsos. Literas etsi ostentaret, tamen eas non esse regis: & si maximè essent, regem esse puerum, ignorare quid fieret, impelli illum transuersum à duce Guisio. Hanc cantionem plerique omnes Caluinistæ cantillabant in Gallijs, cùm ad Regis obedientiam reuocarentur. Intereà extra vrbem cum exercitu manente Marescallo, leuibus vtrinquè prælijs subindè certatum est, donèc à Turonibus aduecta sunt tormenta. Tum verò ipsis Augusti Calendis

vrbs tormētorum ictibus validè quaſſata, & eodem die proditione capta & direpta eſt. Cæſi ſunt initiò non pauci hæretici, ſed maxima pars & quidem ſeditionis capita, in pedes ſe coniecerunt. Tádèm tota vis belli ad Aureliam obſidendam conuerſa eſt. Accidit autem, vt Caluiniani illi cum catholicis cōfligerent accerrimè: & quidem Caluiniſtæ primùm aliquandiù rem ꝓſperè gerunt, cæſo ſummo Franciæ Mareſcallo S. Andreę, quē infenſiſſimè oderant, capto etiàm ipſo Coneſtabile, & multis primę nobilitatis viris. At vbì Guiſius cum extremo agmine ſupuenit, victoria ex eorū manibꝰ extorquet, & ipſe Cōdęus Caluinianorū caput capit, & totus peditatꝰ ad interneccionē deletur. Ferūtur ex Cōdæi partibꝰ cecidiſſe eo ꝓlio ad ſexdecim millia. Ex regijs quoquè permulti ciciderunt, & in ijs nobiles & egregij duces. Cōdęus in cuſtodiā ducit, & qui ab eius grege capti erant ex regijs, Aureliam abducunt. Ammiralius ſecundus à Condęo, ab hac pugna redit Aureliam, vrbemq; mirificè communit. At Guiſius ad obſidendam vrbem cum omni exercitu reuertitur.

Prælium funeſtum.

Hoc ferè tempore Abdyſu Aſſyriorum Orientalium Patriarcha, venit Romam longiſſimo itinere, vt Pontificem inuiſeret, atq; ab eo confirmaretur: ad cuius etiàm genua prouolutus, obedientiam ꝓmiſit: iurauit etiàm ſe Conciliorum Oecumenicorum & ſpeciatìm Tridentini ſtatuta atque decreta omnia ſuſcepturum, ſeruaturum, & ſuos omnes docturum. Habet autem multos ſub ſe Epiſcopos, & ingenuè faſſus eſt, ſe de Synodi Tridentinæ legitima congregatione nihil ambigere. Ipſe quoquè ad Synodum illam acceſſiſſet, niſì eum neceſſaria negocia in patriam reuocâſſent. Et quia in itinere à Turcis ſpoliatus erat, Pontifex eum eiuſque preſbyteros & diaconum, veſtimentis & rebus omnibus ad eius ſacerdotium pertinentibus, & viatico

Abdyſu patriarcha Aſſyrius venit Romam.

Professio fidei patriarchæ Abdysu

donauit. Fidem suã in Cócilio Tridétino die 7. Septembris Anno 1562. húc in modú absens professus est: Confessus sum puro corde & fide non ficta coram Reuerendissimis & illustriss. D. Michaële tituli S. Sabinæ Alexãdrino, & M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio, S. R. E. presbyteris Cardinalibus, in hanc formam: Ego Abdysu filius Ioannis de domo Martia, ex ciuitate Gezirę in Tigri flumine, olim monachus S. Antonij monasterij sanctorum Rochæ & Iohannis fratrum, electus Primãs siue Patriarcha ciuitatis Muzal in Assyria Orientali: Iuro quòd ità corde credo & ore confiteor Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidem, approbatis omnibus & singulis illis, quę ipsa approbat: & damnatis similitèr omnibus, quæ ipsa damnat: Amplector & perpetuò me amplexurum & retenturum esse profiteor & promitto, & omnes fratres meos Metropolitas siue Episcopos ac diœcesanos, quouis modo meę iurisdictioni subiectos ità credendum & tenendum esse docebo, & modis omnibus quibus potero, persuadere conabor. Ità me DEVS adiuuet, & hęc sancta Dei Euangelia. In quorum omnium fidem, hanc meam fidei profeonssiem & attestationem manu mea scripsi &c. Romę die 7. Martij, Anno 1562.

Cùm vrbe excederet rediturus ad suos, petijt studiosissimè, vt Tridentini cócilij Canones & decreta ad ipsum perferri curarentur: se enim omnia seruaturum. De sacris literis sæpè interrogatus, grauitèr & copiosè respondit. Nominabat etiàm & se habere dixit libros omnes veteris & noui Testamenti, etiàm quos Hebræi & hæretici ex Canone reijciunt. Antiquos doctores Gręcos & Latinos, eosdem ferè quibus nos vtimur, Chaldaicè, Syriacè aut Arabicè versos diligentèr se legisse: nonnullos etiàm, quorum nomina nobis sunt incognita. Sacramentis vtì se ac populos illos ijsdem ferè quibus nos:

Apud Assyrios quæ scripta diuina & Patrũ habeantur

Sacramẽta.

Confessione auriculari, precatione pro salute mortuorũ, Canone ijsdem ferè verbis in celebrãda Missa, cõsecratione prorsùs eadẽ. Imagines diuorũ pijs precib⁹ venerari. Fidẽ ab Apostolis Thoma & Thadæo, eorumq; discipulo Marco olìm accepisse, hodieq; retinere ea loca, vbì ipse degeret. Ità Ecclesiæ dignitas & salutaris doctrina per 1500. annos in tã longinquis gentibus inter tot perpetuas infidelium vexatiões, eadẽ in hũc vsq; diẽ permanet, quã apud nos Euangelici pręcones oppugnant & lacerant. *Confeßio. Canon Mißæ*

Anni huius mense Nouembri Francofurti in Romanorum regem communibus omnium Electorum Principum suffragijs eligitur Maximilian⁹ Boëmiæ rex, Cæsaris Ferdinandi filius, multis egregijs corporis ac animi dotibus insignis, de quo omnes boni sibi pollicentur, eum in seruanda ac tuenda Catholica religione, patrui Caroli V. & parẽtis Ferdinandi sanctissimorum & pientissimorum Cæsarum constantiam & integritatem præstiturum, sicut etiã iam non semèl præclarè præstitit. Temporis angustia non patitur rem totam accuratiùs & prolixiùs commemorare, & quæ illic gesta sint, omnia ordinè describere. Turcici Imperatoris Legatus venit Francofortum, præter literas ad Cæsarem Ferdinandum datas à Turca Solimanno, etiàm equum gradarium & quatuor Camelos munera Solimanni offerens. Ait etiàm Solimannum misisse Cæsari dono captiuos Christianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec intercessione principum quorumcunque redimi passus esset: petere autem, vt & ipse Cæsar captiuos Turcas dimittat. *Maximilianus fit Romanorũ rex.* *Legatus Turcæ cum muneribus.*

Mense Maio Lunęburgi Conuentus fuit principum & ordinum imperij, Circuli, vt vocant, inferioris Saxonię, in quo præcipuè actum est de Bremẽsibus Caluinizantibus, & decretũ factum de Sacramentarijs. Iam enim metus erat, nè sensìm Caluinus *Conuentus Lunæburgensis.*

etiàm in Saxonia nidificaret, & Luterani præcones cogerentur solum vertere. Tilmannus Heshusius scribit piam defensionem præsentię corporis Christi contra Caluini, Boquini, Bezæ & Clebitij cauillos & calumnias. In diuersum scribit Thomas Erastus Medicus, abutés Christi, Pauli & Patrum testimonijs. Porrò Bullingerus egregiè se tuetur contra Brentium. Tristissimum fuit, quòd Illyricus, Viandus & Matthæus Iudex scriberét se à Saxonię principibus è Schola Ienensi dimissos eo quoquè nominè, quòd Sacramētarijs se opposuerint. Et quidem, nisi fallor, hodieq; miserè exulat Illyricus insignis Luteranus. Deniquè Brētius de vera pręsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna, librum edit cōtra Martyrem & Bullingerum. Hoc scriptum dum ille Martyr impugnare statuit, magno Brentij commodo exhalat spiritum Nouembris die 12. Pro talibus non est orandum, quia immunes sunt à Purgatorio.

Calamitas Illyrici & sociorum.

ANno 1563. Bullingerus Brentio respondet. Ità est inter Luteranos & Zuinglianos rixa implacabilis, cùm vtrinquè puram doctrinam iactitent. Mirum est, Principes & reliquos magistratus non aduertere istorū dogmatistarū vanitatem, & quāto cum periculo coniunctū sit, talibus fidē cōmodare. Quidam Zuinglianus veretur, nè hęc euangelicorū controuersia tandèm funestum & lamentabilé exitum habeat. Et quid mirum, si funestum habeat exitum quintum isthuc Euangelion, cùm nō ferè nisi turbulentum & seditiosum habeat initium, vbicunquè recipitur? Valdè offenduntur isti puri Euangelici impura vita quorundam in Clero Catholico, & eam vehementèr traducunt apùd indoctum vulgus: sed sunt ex nostris, qui quandoquè in Tabulas quasdam visitatorias istorum Euangelicorum Visi-

ta-

tatorum inciderint,in ijsq; plura & deteriora à cōiugatis concionatoribus adulteria perpetrata legerint, quàm possint apud Catholicos in tam augusto orbe scortationes reperiri. Quidam Luteranic9 sacerdos mirabili fraude adeptus parochiam quandam,vxorē duxit. Ea cùm nouello marito iam minùs arrideret,toxico ab illo perimitur,vt nouis nuptijs via sterneretur. Interrogat9 cur tantū admisisset facinus,respōdit coniugiū in Luteranis sacerdotibus non restinguere vagas libidines.Innumeris id posset exemplis doceri,vt maximè quoquè rephendendi videantur,qui hodiè Catholicis volunt permitti coniugia sacerdotibus, contra omnia omniū seculorum & ætatum exempla.Non frenatur libido libidini indulgendo, sed gnauitèr potiùs reluctando,& pijs studijs perpetim vacando.

Adulteria Euangelicorum concionatorum.

Mense Martio anni huius in suburbio Augustæ Vindelicorum apud S. Georgium, textor quidam filiam habuit annorum viginti,à malo dæmone obsessam & dirissimè vexatam, adeò vt parentes eius tantam calamitatem cernere ampliùs non sustinentes, Augustanæ Confessionis Luteranos concionatores eiusdem vrbis (erant enim ipsi quoquè Luterani) consilij & opis petendæ causa adierint. Et venerunt quidem nonnulli ex illis euangelicis præconibus ad puellam dæmoniacam, arbitrati se virtute & efficacia Luterici euangelij satanam illum expulsuros:sed satanas satanam non eijcit. Conati tamen sunt aliquid facere, sed securus eos contempsit teter spiritus, quippe qui Luteri carnale euangelium floccipendat.Nè tamen nihil fecisse putarentur,iusserunt parentes diligentem habere puellę curam: posse enim Deum facilè rursùs liberare puellam, si eius permissu id illi acciderit. Porrò virgo quædam, Matthiæ iurati eius vrbis quondàm chirurgi filia, Anna nomine,cum famula Magdalena ex pia

Dæmoniaca puella non potest liberari ab euangelicis.

quadam Christianæ charitatis commiseratione ad eandem puellam inuisendi gratia in hypocaustum venit, perspectaque eius miseria, cùm existimaret non posse eam vel vnum superuiuere diem, ægrè tandèm parentes puellę permouere potuit, vt accersitum mitterent D. Simonem sacræ Theologiæ doctorem, & apud D. Mauritium Augustæ catholicum ecclesiasten. Rogatus ille, vt laboranti puellæ & summis angoribus comprehensæ suam p̄sentiam non negaret, ad iter se accinxit: cumque haud ità procùl ab ædibus dæmoniacæ abesset, illa miserandum in modum clamitare, minitari suî præfocationem, nî dimittatur, simul etiàm magno impetu velut è lecto se præcipitare velle. Sciscitante verò Anna, quam diximus, ecquid sibi vellet, dicit potum ipsam petere.

Vis aquæ sacratæ.

Tum illa in poculo obtulit illi aquam lustralem siue benedictam: qua hausta, mox cœpit miserabilitèr sese agitare & sursùm deorsùm mouere, adeò vt caput inter pedes adigeretur. Quo viso, ij qui circunstabant, cernere & re ipsa comperire se dicebant vim quandam sacratæ illi aquæ inesse. Nulla enim deincèps requie potita est puella, tantamque vim patiebatur ab illo immundo dæmone, qui aquam illam ferre non potuit, vt vnus è viris quatuor, qui eam seruabant, testatus sit se ne vnam quidem noctem apud illam porrò excubare velle, etiamsi vrbem Augustam lucraturum se sciret ea opera, nisì parentes illi actutùm remedium adferri curarent. Adeò nanque tetrum ex ore suo exhalâsse fœtorem, vt omnes sibi pereundum existimârint.

Cùm sic illa igitur magìs magisque exagitata sæuiret & tumultuaretur, memoratus D. Simon Theologus ad limen domûs, vbì ea iacebat, accessit. Tùm verò illa barbaricum in morem immanitèr vo-

vociferari, furere, bacchari, Theologo atrocitèr ma-
ledicere. Missum me facito, inquit, sacrifice, pro-
bè equidem te sentio, præfocare me vis, fure fer,
scelus, nequam perditissime. Ijs auditis, Theolo-
gus dixit patri puellæ, vt eam liberam ire sinerent.
Sed cùm immodicè sæuiret ac ferociret, clama-
retque se anima & corpore cessisse in ius & do-
minium mali dæmonis, idem Theologus petijt, vt
pedibus eius vincula inijcerentur. Itaque ipsus
eius parens mantili eius colligauit pedes, per-
contans interìm ex Theologo, velletne eam duri-
tèr ligari. Cui ille, Minimè, inquit. siquidem fru-
strà à te vincietur, nisì DEVS eam vinctam tenue-
rit. Tum illa misera horrendum in modum ad ta-
bulatum vsque sese efferatè intendens, constri-
ctosque pedes supra caput adducens, se expolia-
uit, tantamque vim præ se tulit, vt quatuor illi vi-
ri, de quibus antè diximus, alios duos sibi adiun-
gere cogerentur, quòd non possent soli eam te-
nere. Qui simul omnes clamabant, IESVS, IE-
SVS: malus dæmon eam absportat. Postquàm
verò Theologus sæpè dictus DEI cœpit implora-
re opem, teter spiritus ad quartam ferè horæ par-
tem continentèr in puella mirè furere & maledice-
re, tum quoquè crassa admodùm viri voce multa
& sciscitari & respondere disertis verbis non ces-
sauit. Initiò his vsus vocibus est: Ha, ha, he, equi-
dem sacrifice non migro ex hoc domicilio. Simul-
atquè verò à Theologo dictum est, Præcipio tibi
&c. aliquantò pòst respondit: Compellórne igitur
hinc egredi? Ait Theologus: In nomine Iesu regis
gloriæ p̃cipio tibi. Tũ aliqua interiecta mora, multa
nequã spirit⁹ lugubri voce locut⁹ est, & modò supe
riùs, modò inferiùs emigrare voluit, donèc tãdèm
ꝓmissũ est illi ꝑ fenestrã abscedere. Anteà verò q̃ id

fieret, puella in grabato se pronã inuertit, ducensq; rhonchos cœpit tumultuari & ferocire, tanquàm vomitura: atque interìm ex eius ore prælonga, immanis, atra lingua longissimè protensa est, osque carbonum instàr ingresfactum est, & collum in capitis amplitudinem intumuit, idque sic aliquandiù perdurauit. Deindè sursùm mox erectis luminibus, complosisque manibus, Deo laudes gratesque agens, ità ait: Iam nũc ego agnosco & video Deum meum. Multas quoquè Theologo gratias egit: à quo creberrimè interrogata, num se sentiret liberatã, sempèr illi respondit, Liberata sum, Deo gratia, sed video quendam rubicundo capite, tetro vultu, protensa lingua, mihi perpetìm innuentem, vt ad ipsum veniam. Itaque docuit eam Theologus, vt tèr sibi imprimens crucis signum, diceret, IESVS Nazarenus rex Iudęorum. Cui illa morem gerens, rursùs ab illo interrogata, respondit: Quotiès crucem exprimo, dæmon euanescit, sed mox reuertitur. Deindè in multis Theologus eam piè & Catholicè instituit, vtque abrenunciaret satanæ, & totam se Deo ac Domino suo addiceret: quæ omnia illa se facturam bona fide recepit, & sacrosanctam Eucharistiam accipiens, paulatìm integræ sanitati restituta est. Hanc historiam quisquis syncero perlegit animo, facilè videt, apud sectarios nullam esse dæmonum expellendorum potestatem, eamque apud Catholicos in hunc vsque diem permanere. Nec erit quisquam tam impudens, qui rei huius veritatem negare ausus sit, cùm graues viri eam apud Augustanos compertissimam esse testentur.

Hoc anno cùm princeps Guisius fortissimè Aureliam obsideret regis Galliarum nomine, & quodam die ad vesperũ nauigio Ligerim traijceret domum iturus, in ipso itinere à quodã sceleratissimo proditore, quẽ hostes prece & precio ad tantũ facin' im-

impulerant, tribus sclopetti globulis in humero dextro lœtalitèr vulneratur, nec multis pòst dieb⁹ superuixit, magno quidem Caluinianorum Aurelianensium commodo, qui propedièm in eius manus venturi putabantur, si paululùm ei diuturnior contigisset vita. Eius obitus regno Franciæ longè infaustissimus fuit. Ante mortem aliquot diebus superuiuens, omnes suos grauissima oratione admodùm piè & religiosè instituit, & tandèm Catholicæ religionis ergô tam proditoriè occisus, Christo spiritũ reddidit. Eo mortuo, Condęus liberatur è custodia, nec diù pòst Lugdunenses hactenùs refractarij, regi se dedunt, & Catholica apud illos religio restituitur. Porrò rex necessitate adactus, cum Caluinianis pacem fecit.

Princeps Guisius à sicario perimitur.

Religio Lugduni restituitur.

Mense Decēbri finis optatus impositus est Synodo Tridentinæ, in qua multa sanctissimè & saluberrimè decreta sunt: sed Euangelici dogmatistæ in suis fæcibus hærent, perguntq; suos & tueri & propagare errores. Fuerunt in ea Synodo multi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & viri cõplures longè doctissimi. Multos in eam Synodum sumptus fecit Romanus Põtifex Pius IIII. Itemq; Ferdinand⁹ Imperator religiosissimus.

Hoc anno Presburgi in Hungariæ regem cum multa celebritate & solitis cæremonijs coronatus est Maximilianus, Romanorum & Boëmiæ rex prudentissimus.

Maximilianus coronatur Hungariæ rex.

ANNO 1564. Rex Daniæ & Lubecenses bellum, quod superiori anno in regem Suediæ susceperant, continuant maximis impendijs, multis vtrinquè & datis & acceptis incommodis.

Hoc anno, 5. die Martij, Ingolstadij obijt vir doctissimus Fridericus Staphylus, ætatis suæ anno 51. Hic annis decem vixerat Vuittembergę familiaritèr

cum Lutero & Melanchthone, sed tandèm magna Dei benignitate conuersus ad Catholicam fidē, hæreticorū fraudes & mendacia atq; fœdissimas antilogias ità cœpit proferre in publicum, vt omnium illorum in se plùs quàm Vatinianū concitârit odiū. Fuit is vir Græcè Latineq; doctissimus, & hæreticorum mysteria nouit ad vnguē, quæ paulatìm statuerat ad omnium notitiā perferre, nisì eum mors impediuisset. Anno 1558. Coloniæ typis excusa est theologiæ Luteranę trimembris Epitome, ipso Staphylo authore. Is libellus mirabilitèr offendit hęreticos omnes, & cùm nō essent inter se cōcordes, hoc tanto oblato aduersario ad syncretismū cōstituendum se mutuò hortati sunt, quò cōmunibus armis Staphylum oppugnarent: quod & factū est. Sed ille acritèr eis respondit, adeò vt posteà quidā Luteranus eum magnum diabolū vocârit, quandoquidèm infestissimis eos, & propè ipsorum telis & armis oppugnabat, luculentèr eorum ostendens fœdissimas antilogias, & mutuas dissensiones, idq; ex proprijs illorum scriptis. Erat inter alios eius hostes quidam Goppingensis præcò Iacobus Smidelinus. Is incredibili stultitia & impudentia ausus est asserere, nullā inter Euangelicos esse in doctrinę fundamento discordiā, cùm tamen nō solùm à Staphylo, sed etiàm ab ipsis Luteranis diuersum ostenderetur. Sed quid nō audet hęreticorū perfricta frons? Cùm hoc Smidelino præcipuū fuit Staphylo certamē, non quòd dignus esset cuius ineptijs & calumnijs responderetur, sed ob hominis cōtundendam impudentiam, & Catholicā fidē ab illius calumnijs vindicandam. In Apologia sua idem Staphylus de quodā iuuene cōcionatore Luterano cōmemorat historiā lectu dignam, quā hoc loco inserere paraphrasticôs nō grauabor, vt nôrit posteritas, q̄ mōstrosos ediderit dogmatistas ætas nostra. Iuuenis quidam concionator Misnen-

Fridericus Staphylus prodit fraudes hæreticorum.

Misnensis (Est autē Misnia pars Saxoniæ) cùm esset aliquādiu concionatus in Misnia, voluit in Saxoniā proficisci, (ampla est enim Saxonia & latè patet) idq; spe obtinendi alicuius ministerij Euāgelici. Erat aūt ipse quidē Adiaphorista, i. Melāchthonicus: porrò ea Saxoniæ regio, quò se cōtulit, Illyricanū habuit superintendentē. Quāuìs aūt Matthias Illyricus discipulus fuerit Melanchthonis, tamē in quibusdā acerrimè dissidet à suo præceptore, sicut & Melanchthō à suo magistro Lutero. Interrogatus igitur hic iuuenis ab Illyricano superintendente, quam religionem profiteretur, respōdit, se sentire cū Melanchthone & Georgio maiore. Ergò, inquit superintēdens, māmaluca es tu & apostata hæreticus. Tantum iam intererat inter Luteri & Melāchthonis doctrinam. Porrò sciscitāti superintendēti, num crederet bona opera esse perniciosa saluti, ille quidē respondit nō se id credere, sed potiùs prodesse ea saluti: mox verò tanquā Euāgelij hæreticus iussus est ex ea vrbe totaq; regione discedere. Iā enim Melāchthonis discipulus Illyricus, Melāchthōis discipulū ferre nō poterat. Passus igitur miser hîc repulsam, è Saxonia se trāstulit in Prussiā, opulentā & vberē regionē. Ibì tū regnabat Osiandrinū Euāgelium. Petijt verò ab Osiandrino quodā Ecclesiasticū ministeriū: sed illo percōtante, nū crederet hominē essentiali Dei iustitia iustū fieri oportere, & nū eos qui diuersum sentiāt, nō alio quàm hæreticorū loco haberet, istoq; respondente alitèr docere Melāchthonē, atq; etiàm Illyricū, nec se ità posse de hominis iustificatiōe sentire: ilicò ceu hæreticus reiectus est, & ex Pruteni principis ditione profligatus. Venit igitur in Poloniā ad Caluinianos, sed cùm nollet eādē cū eis cantilenā canere, nec à Luteri Euāgelio deficere ad Zuinglianismū, ab illis itidē haud secùs atq; hæreticus repulsus est. Itaq; exclusus à Caluinistis, ad Pîcardos se cōtulit, sperans ab illo hominum genere

Exemplum memorabile

genere se in eorum sectam & contubérnium recc-ptum iri. At illi volebant, vt reliquis sectis omnibus abiuratis, vnicam Picardorum doctrinam tanquàm optimam complecteretur. Quod cùm illi non esset integrum, miser ab illis perindè, vt à superioribus compulsus est fugæ se committere. Indè ad Silesianum quendam nobilem venit, à quo interrogatus ecquídnam de Suencfeldij Euangelio statueret, an crederet externum ministerium esse superuacaneū, internum verbum, seu verbi prædicati energiam, esse ipsum Dei filium, respondit sibi eam videri antiquam hæresin, quæ ab Illyrico, Philippo, Caluino & alijs multis palàm editis scriptis oppugnata sit. Quod responsum molestè ferens nobilis Suencfeldianus, hominem à se repulit: atq; ità rursùs ille in pedes se conijcere compulsus est. Tot igitur locis repulsam passus, ad Anabaptistas in Morauia nó infrequentes profugit, non tamen apud eos permanendi animo, sed vt eorum mysteria & institutum exploraret. Verùm ab illis callidè sanè prȩuentus, fidem eis suam exponere iussus est. Quȩ cùm illorum placitis non valdè concordaret, nihil morati, quòd ille longos suos circuitus prætexeret, non alitèr q̃ hæreticum eum à se eiecerunt. Et tamen hæ sectæ omnes singulatìm sibi vendicant puram Euangelij doctrinam, eamque cæteris omnibus detrahunt. In tanta autem doctrinæ varietate fieri quî potest, vt vera sint quæ docentur ab illis? Quid (oro) tandèm facient miseri mortales, qui in hos errorum Labyrinthos præcipitantur, vel potiùs sua leuitate induci se sinunt? Tam diuersis ex orbis nostri angulis clamant certatìm pugnantissimi dogmatistæ, noui Euangelij buccinatores, Eccè hîc est Christus: & tamen simul mentiuntur omnes, cùm non possit esse Christus, nisi in vna sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, à qua isti omnes turpitèr defecerunt. Sed

vt ad

vt ad nostrum iuuenem concionatorem redeamus, venit ille tandèm Viennam Austriæ, vbì in Catholicum quendam incidens, suas illi molestissimas peregrinationes & aduersos casus, & in quib9 versatus esset hæresibus, enarrauit, simul obnixè orans, vt ad obtinendam solidam certamq; doctrinam, & scripturæ diuinæ genuinam interpretationem auxilio sibi esset. Fuit hoc proculdubiò diuinę gratiæ opus, vt homo tot exagitatus difficultatib9, tandèm quãdoquè rediret ad se, & perspecta falsitate, quam hactenùs pro Euangelij luce esset amplexus, in viam reduceretur. Possunt em̃ hæreses de se polliceri veritatem, sed exhibere non possunt. Est verò ab illo Catholico hoc ei datum consilij, vt eum scripturæ sensum, qui sempèr & vbiquè receptus fuit, amplectaretur, porrò priuatos omnes & singulares sensus repudiaret. Fieri enim non potest, inquit idem, vt priuatę opiniones Catholicum scripturę sensum ferant, multo etiàm minùs vt inter se consentiant, sibiq; constent. Cùm enim nõ sint isti in eo corpore, quod viuit de spiritu Christi, & eius perpetuo ductu ac moderamine gubernatur, sed ceu aridi palmites à vite Christo præcisi, foràs proiecti sint, spiritu vertiginis huc illucq; impelluntur, & sua cõmenta venditant cæcis & incautis mortalibus pro verbo Dei. Ità quod singulis visum est, hoc pro Euangelio obtruditur: cùm aũt alijs alia magìs placeat, nec alij alijs velint cedere, nascũtur dogmata mirè diuersa, & singula tamen pro veris defenduntur, & ab euersis hominibus recipiuntur. Accidit autem hoc iusta quidem, sed nimiùm formidanda ira Dei, vt in istos laqueos incidant homines, & pro veritate recipiant mendacium, dum nolunt audire Ecclesiam Dei, & ijs viuunt moribus, qui talem vindictam mereãtur. Est autem certè doctrinæ veritas non apud hæreticos, sed in Ecclesia quærenda, de qua præclarè dictũ est

Iohann. 15.

est ab Irenæo: Tantæ ostensiones cùm sint hæc, non oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli, quasi in depositorium diues, plenissimè in eam contulerint omnia, quæ sint veritatis, vti omnis quicunq; velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus: omnes autem reliqui, fures sunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & appræhẽdere veritatis traditionem. Quid enim, etsi quæ de aliqua modica quęstione disceptatio esset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere, quod certum & re liquidum est? Quid autem si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis? nonnè oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorũ, eorum qui in Christum credunt, sinè charactere vel atramento scripta habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligentèr custodientes. Hæc Irenæus martyr & Episcopus ante mille trecentos & eo ampliùs annos. Vt autẽ ad Staphylum redeamus, scribit ille quodam loco se de nostrorum hæreticorum imposturis, corruptelis, fraudulentis machinationibus habere cistas aliquot libris & epistolis plenas, quæ etiàm venissent in lucem, nisì mors eum abstulisset.

Aduersus hæreses lib. 3. cap. 4.

Iohan. 10.

Nota de Traditione.

Mense Iulio ipsis ferijs D. Iacobi Apostoli, diem suum obijt sanctissimus & omnibus modis Catholicus Princeps Ferdinandus Romanorum Imperator, de cuius integritate, pietate, & in Catholica fide constantia multa dici possent. Etsi verò turbulentissima fuit nostra ætas, tamẽ non immeritò gratulari sibi potest de duobus sanctissimis & religiosissimis

Obitus Ferdinandi Cæsaris.

ſsimis,& Catholicę religionis obſeruātiſſimis Imperatoribus Carolo V. & Ferdinādo eius germano fratre, quorum ad omnē poſteritatē ſacroſancta & celeberrima erit memoria. Inſiſtit eorum veſtigijs Maximilianus 2. Ferdinandi filius,qui hodiè gratulante Eccleſia Dei,Romani Imperij habenas moderatur.

Hoc anno Philippus rex Hiſpaniarum Garſiam à Toleto, regiarum triremium & maris ducem ſuum generalem, cum ingenti claſſe miſit ad expugnandā arcem munitiſſimā *del Penol di Velez* appellatam,ſub dñio Turcarū ad Africę oram ſitā,vndè frequentèr impij piratæ in mare Hiſpanicū incurſiones facientes, prædas agebant, quod rex Catholicus minimè ſibi ferendum exiſtimabat.Vbì claſſis vniuerſa,centum videlicet triremiū, abſq; alijs nauibus, quarum certū non habemus numerū, Malacā vrbē appulit, magnam illic peditū & equitū tormentorumq; bellicorum & cōmeatûs copiam accepit, atq; indè ſoluens,vltimo Auguſti menſis die,trāquilliſſimo mari & ſecundo flatu ad arcem memoratam incolumis peruenit,expoſitoq; in terrā milite,oppugnari cœpta eſt arx ipſa inter abruptiſſimas petras ſita,& mari vndiquè ſepta, difficilimū aditū nō ſolùm hominibus,ſed ipſis etiàm ibicibus prębens. Cùm autem per ſingula momēta validis tormentorū ictib9 verberaretur, eccè pręter omnium expectationē 6. die Septēbris Turcę milites, qui eam cuſtodiebant, intempeſtæ noctis ſilentio turpitèr indè aufugiunt. Manſerūt aūt trigintaquinq; Turcę,quòd fortaſsìs ob natādi imperitiam fugæ ſe mandare nō poſſent: ijq; viui in Hiſpanorū poteſtatē venêre. Dici verò non poteſt, quāto gaudio ea inſperata & incruenta victoria omniū animos perfuderit. Fatebatur Dux ipſe illuſtriſſimus, & totus exercitus magno clamore teſtabatur,à Deo exercituum immiſſum hoſtibus terro-

Claßis Philippi regis.

Arx Turcica expugnatur.

terrorem, vt ex ea arce turpitèr abſcederēt, quę vix multo tempore & multo ſanguine potuiſſet obtineri. Impoſitum indè eſt fortiſſimum illi arci præſidium contra barbarorum incurſiones. Cùm autem milites ſeſe ad claſſem reciperent, Saraceni ingenti numero & magnis clamoribus multoq; impetu, vt apud illos moris eſt, eos aggreſſi, partìm cæſi, partìm vſque ad 5. vel 6. millia vulnerati ſunt. Erant in hac expeditione aliquot viri doctrina & pietate inſignes, qui rogatu illuſtriſſimi Ducis Garſiæ eò ſe contulerant, vt exercitui, ſi res poſceret, Sacramenta miniſtrarent. Ijs verò tum Dux ipſe generalis, tū multi alij primarij Duces & alij nobiliſſimi & illuſtres viri peccata ſua confeſſi fuêre, & ſanctiſſimam Euchariſtiam ab ijs accepêre. Sic nimirùm promerenda eſt ſuperni Numinis clementia, cuius ope & auxilio freti Hiſpani, arcem penè inſuperabilem intra paucos dies, nullo ſuorum fuſo ſanguine, in Catholici & optimi regis Philippi ditionē redegerunt. Scripta ſunt hęc à quodam viro graui & fide digno, qui huic expeditioni præſens interfuit.

Præſidium Hiſpanicū.

Huius anni 1564. menſe Septembri literæ venerunt ex Iaponum & Sinarū regionibꝰ, vbi iam ſunt aliquot Patres Societatis Ieſu, quos vulgò Ieſuitas vocant, quibus ſignificabatur, magnum illorum infidelium numerum, ad octo millia, in quibus ſunt reges & principes, permultiq; proceres & optimates gentilium, relicto dæmonum cultu, CHRISTI IESV fidem eſſe complexum. Accedit hùc miraculum, quod in cuiuſdam Sinæ conuerſione operatus eſt DOMINUS. Eſt ea Sinarum natio innumerabilis, & auri atq; ingeniorum ditiſſima. Dormiebat ille, & vidit in ſomnijs tanquàm vnum ex patribus Societatis Ieſu, qui eum vt Chriſtianus fieret hortabatur, comminatus, nî conſentiret, inciſurum ſe forfice, quam in manu geſtabat, capillos eius capitis: quod

Sinenſes multi ad Chriſtum conuertuntur.

est ignominiosum & infame apud eos: & eo renuẽte, abscidisse aliquot. Idipsum vidit per tres continuas noctes, sed in postrema abradebãtur ei omnes capilli capitis. Tũ ille mox adijt Patres illos Societatis Iesu, & petijt baptizari: qui hominem cõplexi, docent eum quæ sunt religionis nostræ, ac deindè baptizãt. Porrò isthęc visio nõ dubiã illis spem fecit totius gentis illius ad Christi fidẽ traducẽdæ. Benedictus Deus, qui illis lõginquissimis & ab orbe nostro remotissimis nationibus, fidei suę & gratię lucẽ impertit. Sunt eñ Sinarũ populi ad extremos Oriẽtis fines longissimo à nobis interuallo dissiti.

Mense Aprili anni huius, Mulbrunnæ habitũ est aliquãmultis diebus Colloquiũ inter Luteranos & Zuinglianos vel Caluinistas. Interfuêre Colloquio Principes duo, Palatinus elector, & Dux Vuirtebergicus. Theologi vtriusq; Principis diù multũq; inter se disceptârunt, sed nulla ratione, neutris alteri parti cedere volentibus, vllã cõcordiam inire & cõciliare potuerũt. Defendebant Vuirtebergici Theologi, quorũ principes facilè erant Brentius & Iacobus Smidelinus, vnà cum pane & vino in cœna Dñi (sic eñ illi loquuntur) adesse substantialitèr & realitèr corpus & sanguinẽ Dñi, & nedùm à bonis, sed etiàm à malis ore percipi vtrũq;: cõtrà Palatini tam corporalẽ pręsentiam, q̃ quòd ab impijs sumeretur Eucharistia, pernegârunt. Ibì tũ multùm sudatũ est à Smidelino, vt persuaderet Christi corpus perindè atquè diuinitatẽ, nõ modò in cœna, sed etiàm locis omnibus, i. vbiquè p̃sens adesse. Eã stultissimã & hactenùs inauditã opinionẽ hausisse videt̃ ex Brentio symmysta vel potiùs p̃ceptore suo. Nã isti homunciones dũ suis fidũt ingenijs, ex alijs in alios labunt̃ errores, quãtoq; acriùs in id incũbunt, vt Ecclesiam catholicã oppugnẽt, eo deteriùs occæcant̃, lõgiusq; à luce veritatis in inexplicabiliũ errorũ tenebras recedunt.

Colloquiũ Mulbrunnense.

Prodigiosum dogma Brentij & ea

cedunt. Nituntur quidē Brentius & Smidelinus docere, Christū corporalitèr in Eucharistia præsentē: sed cùm id cōpræhendi nulla ingenij vi possit, sed simplicitèr & incūctantèr credi oporteat, sub panis & vini speciebus reuerà Christi corpus & sanguinē adesse, isti prodigiosum dogma confingunt, Christi corpus tam esse vbiquè pręsens, q̃ est diuinitas. Sed humanæ cęcitatis figmentū est, non doctrina Christi, neq; Catholicæ Ecclesiæ. Porrò Caluinistæ vel Zuingliani dū nullo pacto suis imbecillis ingeniolis cōsequi possunt, vt se Christus corporaliter præsentem in Eucharistia exhibere queat, instàr Capernaitarum dicunt: Quomodò potest hic carnē suam dare ad manducandū? itaq; ad tropos cōfugiunt, & euidentissima ac luculentissima Christi verba, quibus hoc & ipse instituit, & in Ecclesia conficitur Sacramentum, sæua & impia interpretatione ad figuratam locutionē detorquent. Sed audiunt vtriq; & Luterani & Zuingliani: Nisì credideritis, nō intelligetis. Si dicis, Quomodò potest fieri, audis ab Ecclesia, Deus omnipotens id pollicetur & facit, & tu dicis, Quomodò potest fieri? Porrò incredibilem & execrandā habet impudentiam, quòd cùm tam Luterani q̃ Zuingliani toto cælo à Catholica veritate aberrent, tamen incunctantèr & crebrò asseuerant, ab ipsis stare veteres Patres omnes. Et hoc quidem imperitis, & in Patrū monumentis parùm versatis, perniciosissimè illi persuadent: sed qui vel vtcūquè Patrum scripta nôrunt, illorum satìs mirari nō possunt improbitatem & impudentiam. Interìm Ecclesiam Catholicam vtrique insimulant idololatriæ, propterea quòd Christū in Eucharistia adoramus: sed absit vt illorum blasphemiæ nos ab hac adoratione absterreant. Immò verò audient, velint nolint, ex Augustino in Psalm. 98. Quia Christus in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnē nobis manducan-

Iohan. 6.

Esa. 7.

Sectariorū vanitas.

Eucharistia adoranda.

ducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit: inuentum est, quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorãdo, sed peccemus nõ adorando. Ità Augustinus. Verùm his obitèr dictis, ad Colloquium Mulbrunnense redeamus. Longa sanè (vt dixi) disputatione præclari illi Theologi frustrà tempus triuerunt, & non solùm nulla inter eos cõstituta pax est, sed simultas & odiũ acriùs exarsit. Nam eodem anno Vuirtebergici de actis eius Colloquij scriptũ Germanicè ediderunt, cui Brentij præfixa est Latina epistola, qua inter cætera insignem impudentiam & vanitatem Palatinis Theologis impingit. Contrà verò Palatini non diù pòst grande opus Germanicũ euulgârunt, quo totius Colloquij acta explicantur, & scriptum Vuirtebergensium mendacij crebrò insimulatur, atq; prolixè cõfutatur. Certè verum dicit Sapiens: Inter superbos sempèr sunt iurgia. Est autem hoc cumprimis admiratione dignum, quòd Smidelinus, qui palàm ausus est scribere, inter Euangelicos præcones nullam esse in doctrina pugnantiam, iam lõgissima disputatione, in qua solus ipse loco Vuirtebergensium loquebatur, Brentio se intra silentium tenẽte, ꝑpetuò cõtra Caluinistas cõtendit, & q̃ fœdè in rebus grauissimis inter se dissideãt, toti orbi luculẽtèr ostendit. Sed hanc deplorati hoĩs vanitatẽ & versutiam misera plebs nõ aduertit. Si qui verò aduertũt, & tamẽ id genus hominibus in religionis rebus, vndè salus sempiterna pendet, fidẽ adhibent, illis ego nihil sentio esse deploratius atque infelicius. Scilicèt nulla est inter istos præclaros insigniũ blasphemiarum buccinatores discordia, cùm nullã vnquàm possint conficere concordiam, nec desinant palàm editis libris alij alios oppugnare perpetuò. In hoc ipso Colloquio Vuirtebergici Palatinos vocant se-

Sectarij mutuis se scriptis lacerant.

Prou. 13.

Smidelini impudentissima vanitas.

ctarios,(sic em̃ Palatini interpretãtur)porrò Vuirtebergenses Palatini aiunt noua, falsa & inaudita dogmata proferre. An non præclarè inter se cõsentiunt,qui id genus elogijs seseinuicèm ornant? Nõ debent iam isti ęgrè ferre,si à Catholicis tales appellantur, quales ipsi se inuicèm salutant. Inter colloquendũ Boquinus Zuinglianus dicebat,nõ de scriptura,sed de eius intelligentia inter ipsos quæri:ibi Smidelinus egregiè ꝓdidit versutiã suã & omnium istorum sectariorum,dicẽs Boquinum hoc ipso sibi arma eripere,quibus cõmunitèr vtantur contra Papistas. Hoc enim certissimum est,non propterea ad scripturas ꝓuocari ab istis infidis hominibus,quòd scripturæ pro ipsis faciant, sed quòd facilimè possint scripturas ad sua in speciem adstruenda mendacia detorquere.Itaq; si adigas illos ad scripturarum intelligentiam, quæ non ab hæreticis,sed ex perpetuo Catholicę Ecclesię Doctorum consensu petenda est,iam planè iacent omnia hęreticorum cõmenta. Hoc cùm ipsi nõ ignorent,vsqueadeò solas crepant scripturas perperàm intellectas & impiè detortas, vt Patres simul omnes & Concilia omnia prorsùs reijciant,vbicunquè ab illis dissentiunt. Itaque Luterus ipse quodam loco scribere ausus est, sacra Biblia esse hæreticorum librum. Huc igitur & Luterus & sectarij omnes impudentèr prouocant, hæc sola valere volunt: & tamen res ipsa loquitur, quòd ea alitèr Luterani, alitèr Zuingliani,alitèr alij sectarij interpretantur. Ità cogunt singuli illam veracissimam sacrorũ Bibliorum scripturam suis mendacijs seruire & adstipulari,non absq; summa incõmutabilis veritatis Dei contumelia & blasphemia.

Sectarij mutuis se ornãt elogijs.

Sectariorũ versutia.

Fuit hoc apud hæreticos ferè omnes in more positum, vt scripturas suis commentis prætexerent, & ità scripturas scripturis oppugnarent. Nec defuerunt, sicut nec hodiè desunt, qui scripturas deprauare

uare & corrumpere non dubitarent. Immò verò etiàm Vuirtebergici Palatinos vocant falsarios, qui corruperint Lucæ Euangelistæ verba: contrà Palatini asserunt, Vuirtebergicos suis somnijs scripturam peruertere.

Quis igitur istis fidem commodet, qui tam egregia de se mutuò testimonia dicunt? Addunt Palatini Vuirtebergicos de vna eademque re & affirmatiuè & negatiuè solere respondere. Nec hoc mirum: permittit id enim Luteri Euangelium, quem hominem etiàm ipsi Palatini Zuingliani in multis sibijpsi cōtrarium ostendunt, vt meritò pudere debeat, eius commenta tantum habuisse pondus apud plerosq;. *Præclara encomia sectariorū.*

Atquì verò è diuerso & Luterus, & Ioachimus Vuestphalus Luteranus, id obijciunt Zuinglianis, quòd inter se pugnent. Nos hæc testimonia aliorū de alijs libentèr amplectimur, & à toto eiusmodi dogmatistarum grege, toto pectore & animo nos separamus & secedimus. Quod vtinàm etiàm illi facerent, qui ab istis infaustis & nimiùm ab omni vera luce alienis, in fraudem impelli, & ab Ecclesia catholica diuelli se passi sunt. Verùm dabit quandoquè benignus DEVS gratiam suam, vt videant homines quod hactenùs magno suo malo videre noluerunt, quàm infidis nō Euangelij, sed portentosæ vanitatis buccinatoribus, animas suas crediderint. Ridiculum verò est, quòd quidam ex Zuinglianis obijcit Luteranis, quos nouos vocat suffraganeos, quòd necdùm inter se cōcordent, quínam sint veri Tomi operum Luteri. Alij enim alijs obijciunt, quòd Luteri scripta deprauârint. Adijcit etiàm, Luteranos voluisse Luterum nouum efficere Papam, vt ipsi eius Cardinales, & temporis successu etiàm successores esse queant. Dij prohibeant, nè talem Papam & tales Cardinales habeamus, quos nec fratres Euangelici, qui ad se eam dignitatem *Luterani noui suffraganei.*

deriuare mâlint, recipere velint. Quis iam nobis inuideat Papam nostrum Romanum Pontificē, eiusq; Cardinales, quandò etiàm sectarij suos volunt habere Antipapas & Pseudocardinales? Sed hæc quidem de Colloquio Mulbrunnensi annotâsse breuitèr satis sit, de quo ingens scriptum, vt dixi, Palatini, & aliud Vuirtebergici ediderunt, vt totus orbis sciret quàm præclarè inter se consentiant fratres Euangelici, & vel manibus palpare possint qui velint, quàm nihil cum illis commercij habeat spiritus Christi, qui facit vt sit credētium cor vnum & anima vna in Domino.

Acto. 4.

Immane latrocinium.

ANNO 1565. immane facinus perpetratum est Leodij. Abbas quidam Præmōstratensis ordinis famulum habuit, quē certa de causa iussit à se discedere, & alium sibi dominū quærere. Tulit hoc ægrè famulus, & interìm hęret ad aliquot dies apud Abbatem, atque, vt priùs, cubicularij fungitur officio. Paucis autem elapsis diebus, Abbate è quodam conuiuio iam serò cubitum abeunte, homo crudelis nihil tale suspicantem fera & plusquàm barbara crudelitate in ipso cubiculo iugulat, multamq; secum pecuniam è cubiculo eodem auferens, equum Abbatis sternit & abscedit, cùm priùs nescio quæ mendacia de Abbate ad familiā retulisset. Hoc quidem teterrimum exemplum admonere mortales omnes meritò & potest & debet, vtì sic vitā instituant suam, nè imparati hinc exeant. Nā propter eiusmodi dubios vitæ casus & mille pericula, inter quæ quotidiè versamur, Christus Dominus in Euāgelio crebrò nos admonet vt vigilemus. Horrendū sanè fuit ità subitò ac improuisè necari, idque à famulo, cui iamdiù non dubitâsset Abbas vitam suam committere: sed tamen si animus fuit pius & diuinę voluntati religiosè subditus, nihil quidem Abbati

Mat. 24. 25.
Mar. 13.
Luc. 12.

nocitum

nocitum eſt: ſed crudeliſſimum facinus ſceleratum homicidam & temporarijs & ęternis ſupplicijs, niſi dignam agat tanti ſceleris pœnitentiam, reddidit obnoxium.

Prodijt hoc anno ſcriptum benè longum Iohannis Marbachij ſuperintendentis Argentoratẽſis cõtra Caluiniſtas & Zuinglianos, cui mox certatìm, ſed breuitèr ab iſtis reſponſum eſt, adeò vt etiã medicus quidã Zuinglianus, poſtpoſitis interìm pharmacis & potionib9, aculeatè in illũ ſcripſerit. Videtur aũt etiàm iſte Marbachius Brentianã vbiquitatẽ docere. Caluiniſtę eũ tanq̃ ineptũ & indignũ reſpõſo cõtemptìm ꝑſtringunt. Habet certè in ſuo libro ineptias multas, & tantũ tribuit Lutero, vt eũ omnibus etiàm veteribus Patribus nõ dubitet anteferre: egregieq; eũ cõmendat ob exagitatũ & oppugnatũ Papatũ: quodq; nimìs eſt intolerabile, ait ſe & ſuos Luteri doctrinã haud ſecùs, atquè ipſi9 Chriſti verba & doctrinã, accipere, cũ tamẽ luce meridiana clari9 ſit, Luterũ ſępè pugnãtia ſcripſiſſe, & certè nulla ratione dignũ fuiſſe, cui id tribueret, ꝙ errare nõ potuerit, cùm multos nefandos & pudẽdos errores ab inferis excitârit. O ꝓdigioſam huius ſeculi cęcitatẽ, quòd videre nõ poteſt, q̃ nihil videant, qui ſe veram demùm Euãgelij lucẽ in orbẽ inuexiſſe gloriantur. Piget & pudet tã cęcis Doctoribus cõfutandis tempus terere, præſertìm cùm nec huic inſtituto magnoperè conueniat. Id verò admiratione plenũ eſt, quòd iſte Marbachius ſcribit, ſe ſuoſque adiutores Eccleſiæ Argentinenſis iam idem docere Argentinæ, quod Luterus & Saxonicæ Eccleſię de Euchariſtia doceant. Cùm enim Argentinæ Zuinglij dogma diù receptum fuerit, iſte iam Argentinenſibus apud omnes leuitatis & inconſtantiæ notam inurit, tanquàm qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranum cõplexi ſint, quod fortaſsìs Argentinenſes

Marbachius Vbiquetarius Brentianus.

non æquo sint animo laturi. Est quidẽ mirabilis in Germania rerũ cõfusio, dum videmus alios à Luterismo ad Zuinglianismũ,& rursùs alios à Zuinglianismo ad Luteri placita desciscere, vt interìm alias innumeras sectas taceam. Nec erit certè vnquàm ab alijs ad alias sectas deficiendi finis, propter dogmatum incredibilem varietatem & inconstantiam, nisi redeant ad vnitatem Catholicæ Ecclesiæ, cui & rector & protector adest spiritus veritatis, quem hæretici habere non possunt. Hoc quidẽ certo certius est, multùm conniti istos insignes Euangelicos dogmatistas omnes, vt authoritatem Romani Pontificis prorsùs euertant: sed tanta est eius authoritatis vis & pondus, vt etiamsi illis rumpantur ilia, nihil tamẽ sint relaturi aliud, quàm summum dedecus & ignominiam sempiternam. Perstitit hactenùs Romanæ Ecclesiæ sedes annis mille quingentis contra omnes tyrannorum & hereticorum omnium insultus, perstabit etiàm hauddubiò vsq; in mundi finẽ. Decessit nonnihil in Europæ aliquot angulis illius sedis authoritati,sed longè plus accessit in amplissimis noui orbis atq; remotissimarũ gentium vastissimis regionibus. Et vt tabescat liuor improbus & amens furor vilissimorum homuncionũ,qui prauis confingendis dogmatibus & contumeliosis edendis scriptis,eius sedis ex professo hostes se declarát, libet hîc inserere pauca quædam de rege Lusitaniæ lõgè potentissimo,qui hoc anno literas scripsit Patribus societatis Iesu Romæ cõgregatis, in hũc modum:Patres societatis Iesu, qui nunc estis Romæ in congregatione generali,rogo vos vt petatis à Deo, vt faciat me verum filium & defensorẽ Ecclesiæ Romanæ,sicut confido me futurũ auxilio Dei.O quantùm desidero osculari pedes sanctissimi patris. Hæc ille inuictissimus Lusitaniæ rex.Fuit verò etiàm hoc ipso anno Coloniæ vir quidã grandęuus & venerabilis,

Sectarij oppugnant Romanam sedem.

Legatus patriarchæ

bilis, missus ex Thebaide ab Alexãdrino Aegypti patriarcha, qui eiusipsius patriarchæ nomine Romano Põtifici obedientiam ꝓmitteret, vel potiùs scriptũ adferret, quo is patriarcha obedientiam promittebat. Ità irridet præpotens DEVS miserrimorum homuncionum impotentiam, qui se putant illam sedem posse destruere, quam nulli hactenùs neque ethnici Imperatores, neque subdoli hæretici euertere potuerũt. Elidant igitur insana licèt capita sua in parietes, salua manebit sua authoritas Romano Põtifici, atque ea ipsa hæresum architecti & buccinatores omnes pessùm prementur & penitùs opprimentur. *Alexandrini.*

Idem Lusitaniæ rex Christianissim⁹ petijt à summo Pontifice, vt duo Episcopi mitterentur in Iaponam remotissimam à nostro orbe insulam, vbì mirè increscit religio Christiana, & obseruantia erga Romanum Pontificem: Porrò feruntur illic esse homines acuti & insignes philosophi, quibus conuertendis non deerunt etiàm Catholici Doctores, multa eruditione & vera pietate suffulti. Quæ quidem libètèr nos commemoramus, vt pudefiant insolentes & miseri homunciones, qui se putant magnam cladem attulisse Romanæ sedi, dum tam varijs, impijs & inter se mirè pugnantibus doctrinis Europæ regiones quasdam perdiderunt & corruperunt. Veniunt ad fidem barbaræ nationes, dęmonum cultrices: Aethiopię rex longè potentissimus, quem vulgò Prætoianum vocant, cuiusque est amplissimũ imperium, iam Lusitanis magna iunctus est amicitia, & per eos hauddubiè in dies magìs ac magis vera fide Aethiopes imbuentur: Multæ quoquè Indorum insulę & regiones auidè doctrinam Christi amplectuntur, & sæpè integræ ciuitates sacro ablutę sunt Baptismate. Habet harum rerum commemoratio mirificam iocunditatem: itaque non pige- *Indi conuertuntur ad fidem.*

bit paululùm ijs immorari. Postquàm reges Lusitani longissima nauigatione in Indiæ vsque & orbis extremos fines aditum sibi fecerunt, eam in curam summoperè sibi incumbendum putârunt, vt miseros homines dæmonum teterrimo cultui addictos, ad Christi religionem traducerent. Ea in re longè pijssima, & quæ illis regibus cedet in gloriam sempiternam, vsi sunt opera Patrum Societatis nominis Iesu, qui iam pasim Iesuitæ vocantur. Ex ijs plerique apud illas barbaras & feras nationes ea vitę sanctimonia, eo animas Christo lucrifaciẽdi ardore emicuerunt, vt non facilè fidem habiturus sit Lector, si singula referre velimus. Sed non est abbreuiata manus Domini, vt non possit etiàm hodiè innouare signa, & immutare mirabilia. Inter hos Patres facilè primus fuit Franciscus Xauier, ex primis socijs celeberrimi Patris Ignatij, à quo hoc institutum cepit initium. Is Franciscus incredibili charitatis feruore succensus, discurrit per Indię regiones, & iam in Sinarum vsque regionem penetrare gestiebat, tametsi id sinè summo vitæ discrimine fieri non posset, cùm lege prorsùs barbara apud illam gentem cautum sit, nè quis peregrinum hominem eò adducat: eius legis transgressori capitis supplicium constitutum est. Sed perfecta charitas foràs mittit timorem, & iam Franciscus cum mercatore quodam transegerat, oblato ei pro naulo 300. aureorũ pipere, quod eleemosynę nomine datum illi erat, vt in Sinarum regionem eum inueheret. Verùm non diù pôst superuixit, maximis exantlatis laboribus. Vt autem CHRISTVS ostenderet, quàm illi charus esset vir ille æterna memoria dignus, post eius obitum corpus illius vltra menses 15. ità seruauit integrum & illæsum, vt recèns mortuum putaretur, & suauissimum spiraret odorem, tametsi aliquandiù & calce fuisset obrutum, quæ etiàm ossa consumit, & humo

Esa. 59. *Franciscus Xauier.* *1. Iohan. 4.* *Corpus exanime manet incorruptũ.*

humo opertum, vbì humana corpora facilè putrescunt. Ità voluit præpotens DEVS honorare eum, qui illam fidem annunciâsset cæcis gentibus, quam sectarij horum temporum Papisticam vocant. Non patitur hic locus commemorare huius Francisci gesta omnia, prophetiæ gratiam, & miraculorum efficaciam. De regione Sinarum iam antè diximus. Est ampla admodùm, homines habet acuto ingenio, & discendi auidos, ac benè eruditos. Qui inter illos plurimùm eruditione pollet, nobilissimus habetur, & authoritate cæteros antecellit: & tamen etiàm ex ijs iam multa millia CHRISTO nomen dederunt. In regione Maluccarum iam perplures in CHRISTVM crediderant. Inuidit hoc malus dæmon, & regum duorum opera vsus, partìm blanditijs, partìm terroribus illos ad pristinam stultitiam retraxit. Sed nō defuit vltio diuina tam fœdæ apostasiæ. Ager anteà fertilissimus repentè sterilis factus est, vt toto eo tempore, quo in apostasia perdurârunt, quanuìs crebrò sererent, nullos fructus attulerit, oriza sementi seruata computruerit, aquę dulces nunquàm illic comperto miraculo in salsas versæ sint. Et quanuìs ea calamitate multi interierint, non tamen flecti potuit dura ceruix Mahometanæ superstitioni deditorum, quin pergerent à CHRISTI fide abducere quos possent. Tandèm ingens barbarorum manus collecta est, vt armis rem gererent, & Lusitanis vi resisterent. Sed eccè subitò corripiuntur terrore & tremore, arma è manibus excutiuntur, humi omnes prosternuntur: sol propè meridianus adeò obscuratur, vt alij ab alijs minimè cernerentur: terra tremuit, igniti lapides ruunt è cęlo, & dæmonum delubra aliaq; om̄ia ædificia prosternūt: arbores ità euertuntur, vt radices sursùm, rami deorsùm spectarēt. Pauci deindè Lu-

Sinenses populi.

Maluccæ.

Vltio diuina in apostatas.

Lusitani, cessante hac tempestate, innumeram illam
turbam aggressi, multos ex illis cædunt, nihil ipsi
prorsùs læsi. Redeunt tandèm ad sanitatem homi-
nes pfidi,& tũ ipsi,tũ alij mult,iethnicismi errorib⁹
implicati,ingẽti numero fidẽ cõplectuntur, adeò vt
intra vnã hebdomadã supra 15 hominũ millia Chri-
stianismo adiungerẽtur, quin & ex alijs insulis per-
multi eò confluebant, vt Christiana religione ini-
tiarentur. Nec defuit diuina clementia resipiscenti-
bus. Nam agris reddita fertilitas est,aquis dulcedo
pristina. Hæ Maluccarum gentes longissimo à no-
bis interuallo separantur, Crescit apud illas garyo-
phyllum, & plura illic locis munitissimis habentur
Christianorum propugnacula:nam à Mauris & In-
dis non parùm infestantur. Est Indię regnum quod-
dam Bisnagæ vocabulo. In eo vrbs Chiromandel
Thomas Apostolus vbì cõditus. est, vbì Apostolus Thomas & viuus annunciâsse
Christi Euangelium, & mortuus conditus fuisse,
hodieq́ue totus illic asseruari confirmatur totius
gentis eius testimonio. Est sepulcrum in rupe ex-
cisum, in quo visitur corpus satìs amplum & pro-
cerum, suauissimum spirans odorem, quod in hunc
vsque diem tanquàm Thomæ Apostoli, in multa
apud omnes eius loci homines veneratione habe-
tur. Sunt illic quoquè Christiani, & plures fiunt.
Cùm primùm annis superioribus apud Indos Fran-
ciscus Xauier, cuius suprà meminimus, Christum
prædicaret,ad illos homines conuertendos non pa-
rùm illi contulêre pueri idololatrarum:quippe qui
mirabili zelo & feruore parentes idololatras re-
præhenderent, atque etiàm accusarent, & missi ab
eodem venerabili Patre in loca vbì parentes dæmo-
Pueri persequuntur idola & eorũ cultores. nibus sacrificâssent, idola par præceps in cautes de-
turbarẽt,aut flammis exurerent, alijsq; multis mo-
dis eis illuderent:adeò vt parentes nõ nisì clàm ad-
modùm eiusmodi nefanda sacrificia exercere ausi
fue-

fuerint. Eosdem pueros, cùm omnibus ipse coràm adesse non posset, qui eius operam efflagitabant, ad ægrotantes mittere solebat, qui conuocatis vicinis & domesticis, symbolum cum precibus quibusdam crebrò recitabant, asserẽtes fore vt sanitati restituerentur, si crederent in Christum: Ità factum est, vt non pauci & corporis & animi morbis liberati, Dei erga se misericordiam experirentur. Huiusmodi miracula permulta in ijs regionibus Catholici edidêre, cùm in nostro orbe fratres Euãgelici tam longè sint alieni ab edendis miraculis, quàm nihil habent veræ fidei, licèt nihil perindè atquè fidem iactitare videantur. Viuunt genialitèr: absque fœminis cubare nimìs molestum est: vigiliæ, preces, ieiunia, execrationi illis sunt tanquàm papistica commenta: & quid mirum, si tales nulla signa faciant? Longè alio gradiuntur itinere, qui apud Indos miraculis clarent, & innumeras Christo animas lucrifaciunt. Certis constat grauium virorum testimonijs, Franciscum illum Xauier, in cuius libentes recidimus mentionem, longissimis sæpè etiàm nocte tota precibus incubuisse, attentissimis meditationibus mirificè animum occupâsse, parcissimo plerunquè cibo contentum fuisse, labores incredibiles libentissimè & quidẽ nõ sinè diuinarũ affluẽtia consolationum, quas isti carnales & pseudoeuangelici buccinatores nesciunt, noctesq; diesque pertulisse, non semèl præsentissima mortis discrimina adijsse, quæ illi à barbarorũ persecutionibus imminebant, deniquè totum se Deo & lucrandis animabus impendisse. Nec mirum si talem vitam consecuta sunt insignia miracula, & inexpertis vix credibiles diuinæ consolationes, quibus vsqueadeò sæpè inter tot labores & pericula recreabatur, vt non raro inter orandum exclamârit: Domine, plus satìs animi voluptatum. Sæpè etiàm inter dormiendum auditæ

Miracula apud Indos.

Francisci Xauier vita.

sunt

sunt eiusmodi ex eius ore voces, O bone IESV, ô Domine, ô Creator mi, & id genus alia multa. Aerumnarũ & laborum longè fuit appetentior, quàm quantumlibet auarus auri vel argenti, quod sanè est haud vulgaris sanctitatis perspicuum argumẽtum: neque se eripi volebat diuinitùs, si quæ incidissent res difficiles & molestæ: adeò iam didicerat cum Apostolo gloriari in tribulationibus, & certè præstitit ei DEVS quod appetebat, vt innumeris subindè calamitatibus premeretur, quæ illi amplissima in cælis præmia conciliabant, insignesque coronas.

Rom. 5.

Obitus.

Obijt tandèm Cantanæ in regione Sinarum, mirabili ante mortem feruens desiderio videndi Saluatoris. Is Pater primus, vt iam antè dixi, nostra ętate Indis CHRISTVM prædicauit, & innumeros ad fidem traduxit, quem deindè plures alij secuti sunt societatis Iesu Patres, qui hodieque immensos proferunt fructus apud Indos & vicinas insulas, è quibus vnus in quibusdam literis suis scribit in hũc modum: Cùm venit in mẽtem laborum, quos olìm impigrè alacriterque nescio qua de causa stultè suscipiebam ac sustinebam, pudeat nunc in difficultatibus periculisque pro Christi religione adeundis defatigari. In præteritorum verò peccatorum memoriam dum redeo, nunquàm in diuinis rebus tractandis, Christique cultu conseruando & longè lateque disseminando satiari possum, cùm mihi videatur, quod verissimum est, nihil omninò esse quod facio præ eo quod debeo, quia seruus inutilis sum. Ità ille, qui triennio mansit Ormutij, quæ insignis Persici sinûs vrbs est, adeò solis ardoribus exposita, vt homines in aqua viuere cogantur: quique tres duntaxàt horas plerunquè somno indulgebat, & supra naturę vsum duobus integris mẽsibus quotidiè vnius horæ somno cõtentus vixit, charitatisque & pietatis officijs mirũ in modum addictus sempèr fuit,

Luc. 17.

Ormutiũ.

fuit, ac tandèm intra paucos annos nimijs cōfectus laboribus, magno suî apud omēs desiderio relicto, Christo spiritum reddidit.

In Promontorio Commorino iampridèm vltra trecenta Christianorum millia fuisse feruntur: nec dubium quin interìm plures accesserint. Erat in ea prouincia quidam societatis Iesu pater, Criminalis nomine, qui singulis mensibus totam perambulans, curam omnium singularem gerebat: cumque hostes barbari eum perdituri aduentarent, possetq; facilè eorum iniuriam omnem conscensa naui declinare, è naui exilijt, & tum pueros tum alios multos in littore consistentes Christianos, nè Maurorū minis & iniurijs ad abiurandam fidem adigerentur, quotquot potuit ad naues adduxit. Sed tādèm barbarorum militum lancea cōfixus, ad templum quò multi Christiani confluxerant, abijt, ibique ante altare orans, cæso capite, CHRISTO se martyrem consecrauit. Fuit eius vita admodùm pia & religiosa, digna quę martyrio clauderet. Mos illi erat quotidianus, trigesiès ad orādum in genua incumbere. Socij eius alij in vincula cōiecti, alij barbaris vendi ti, alij verberibus affecti sunt. Successit illi Henricus Henriquez, qui strenuam inprimìs operā in illo Promontorio animabus lucrandis nauauit, vir multa virtute conspicuus, cui socius adiunctus erat Paulus Valleus magnæ perfectionis & sanctimoniæ, qui toto mense in carcere detentus, nihil in cibum sumpsit neque etiàm petijt aliud, nisì orizam aridam & aquam. Non est operis huius omnes commemorare, qui in illis remotissimis Indorum populis & regionibus innumeros nostræ religioni adiunxerunt, in quibus nouis Christianis viget feruor fidei Christianæ, cùm hoc in orbe miserè tepescamus, & errores impios Euangelij nomine complectamur. Accidit quodam tempore vt nauim

Promontorium commorinum.

Pr Criminalis.

lancea cōfixus

trigesies quotidiem in genua procidebat

Henricus

Paulus

mira

Turcę

Turcæ caperét, & in ea præter Lusitanos plurimos, etiàm 30. pueros Indorum, ætate quidem teneros omnes, sed adeò animi virtute robustos, vt cùm grauissimis supplicijs à Turcis cogerentur CHRISTO nuncium remittere, vinci nulla ratione potuerint.

Constantia 30. puerorũ

Est insula versùs Septentrionem haud procùl à Sinarum siue Chinarum amplissima regione, qaam Giapan vel Iapaniam vocant, ante hos paucos annos à Lusitanis mercatoribus inuenta, in longum obtinens sexcenta vel plura etiàm milliaria. Sunt in ea reges & principes, è quibus rex Bonganus facilè omnium eius insulę opulentissimus, iampridèm significauit Proregi, qui nomine Lusitaniæ regis Indiæ præfectus fuit, se nostræ religióis esse cupidum. Laboratum est apud illas gentes, & Domino suam gratiam largitèr adspirante, iam ante aliquot annos supra quadraginta millia Christianæ fidei iugum mansuetis humeris acceperunt, nec dubium, quin aucto operariorum numero & labore, auctus plurimùm sit ille numerus. Sunt homines eius insulæ rationi obsequentissimi, & bona cumprimìs indole atque ingenio. Ità fit, vt nec in gratiam, nec metu cuiusquam, sed recta incitati ratione, & Christo suam illis gratiam liberalitèr impertiente, alacres accedant ad fidem: & quia perspicaci sunt ingenio, rationes & argumenta probè assequuntur, & acutè ad interrogata respondent: si qua in re hæsitãt, modestè petunt adiunctis rationibus sese institui. Postquàm salutaribus vndis tincti sunt, cum multo spiritûs feruore disputant aduersùs parentes & familiaritate coniunctos, eosque erroris conuincunt: porrò nostram fidem egregiè propugnant. Tanta in illis animi constãtia appáret, vt citiùs vitã quàm fidem sint deserturi. Plerique nobiles & viri primarij magno numero in Christum credunt, & quo quisq; est perspicacior, eo minori negocio fit Christianus,

Giapa Insula.

Iaponia

stianus, quippe qui cernant nostram legem vsqueadeò rationi esse consentaneam. Ità nimirùm præpotens & bonus DEVS habet sempèr, qui eius sanctissimam fidem & religionem cupiant amplecti, dum ea ab ingratis & iam inueteratis atque in hęreses erroresque auidis fastiditur. Atque vt alibì iam dixi, etiàm Sinarum populi, quos alij Chinenses vocant, ad Christi sanctissimã fidem traducũtur, quorum ditio tam vasta & ingens est, vt sua magnitudine superet orbem Christianum. Porrò vero apud has Iapaniæ & Sinarum pręclaras & insignes nationes nulla hactenùs extitit memoria Christi. Quid nos hîc dicturi sumus, qui eam religionem, quam tot seculis nostri coluère Maiores, homines graues & constantes, quamque modò illę à Christo hactenùs alienę nationes cupidè complectunt, ità leuitèr & insipientèr, nè quid duriùs dicam, deseruïmus, & fanaticis ingenijs in tot sectas nos distrahendos & seducendos tradidimus? Vtinàm vel serò tantæ leuitatis nos pœniteat. Est insula Seilam in illis longinquis locis sita, ambitu suo trecenta complectens milliaria, cinnamomo, mális aureis & rebus alijs abundans, tanta aëris salubritate & loci amœnitate, vt incolæ persuasum habeant paradisum nusquàm alibì fuisse. In ea insula Lusitaniæ rex non pauca habet castella, præsidijs impositis munita, nec desunt homines pij, qui illic quoquè CHRISTVM annuncient. Eius insulæ rex iamdiù baptizatus est. Est in regno Malagiorum vrbs populosa valdè Malacca, quæ cum toto regno Imperatori Xãtanæ páret, cuius etiàm alia tria regna agnoscunt imperium. In hac vrbe Malacca arcem habent Lusitani, & est ibì quoquè Collegium patrum Societatis IESV, sicut & permultis alijs Indiæ locis, non absque ingenti incolarum fructu. Fiunt igitur apud barbaras nationes plurimi Christiani, & ve-

Sinarum ditio amplissima.

Seilam insula.

Malacca vrbs.

niunt,posthabito cultu dæmonum, ad agnitionem & cultum vnius viui & veri Dei,homines à Christo & vera luce alieni, aut etiàm multis erroribus implicati,vt si om̃ia exactè prosequi velimus, lõgè ab instituta nobis breuitate recedendũ sit. Est verò ea insignis Christi clemẽtia,ꝙ pleriq; ex ijs,qui recentes ad fidem veniũt,nullã dant requiem sibi, donec etiàm alios ad vnius Dei cognitionem perducant. Quę quidem om̃ia paucis in gratiam Lectoris huc adscribere libuit, vt desinant homines importuni gratulari sibi de oppugnato Papatu & Romani Pótificis authoritate: quandoquidem vident feros & barbaros populos amplecti fidẽ Romanæ Ecclesiæ, quam ipsi oppugnant, & reuerentèr suscipere totiꝰ Ecclesiæ patrem & pastorem, Christi in terris Vicarium. Doleant potiùs se vera Christianæ fidei luce destitutos errare turpitèr, & alios quoquè in errorem inducere. Resipiscant maturè & agant pœnitẽtiam,quia bonus est Dominus,nec vult mortẽ peccatoris,sed vt conuertatur & viuat. Quòd si in sua duritia & improbis conatibus pertinaci animo persistere perrexerint, nihil quidem nocebunt Romano Pontifici, sed seipsos potiùs malis dæmonibus effusè irridendos propinabunt, ac paulò pòst vnà cum illis,quos seduxerint, in ignem præcipitabunt pice & sulphure sempèr arsurum. Christus in euangelio dicit ad Petrum:Ego pro te rogaui, vt nõ deficiat fides tua. Ea precatio & promissio,ad Petri illam Romanam sedem pertinet,in quo hodieq; perseuerat fides vera, quæq; est magistra omnium Ecclesiarum. Quòd si hoc non vult credere superbus hæreticꝰ,habet Christus apud extremos Indos,habet apud Antipodes populos innumeros, qui id libentèr sibi persuaderi patiantur. Faxit pius & misericors D E V S,vt in viam redeant,qui ab huius Sedis obedientia discesserunt: quia certè non est ouis Chri-

Feruor nouorũ Christianorum.

Eze. 18.

Luc. 22.

Christi, qui non vult illi obedire, cui Christus commisit pascendas oues suas. Sed de his satis.

Sub finem anni 1564. & initio anni sequentis tanta fuit hyemis asperitas & sæuitia, vt multis locis vites ad solum vsq; planè interiërint, & grandes quoquè arbores exaruërint. Secuta est posteà mira aquarum inundatio, quæ locis non paucis, præsertim Danubio & Rheno propinquis, incredibilem agris & ædificijs cladem intulit. Sæuissima quoquè pestis aliquot his annis cótinuis innumeram hominum multitudinem tulit è medio: & vt intelligerét mortales irati Numinis iram planè effusam esse, etiàm horrenda annonæ caritas dirè afflixit multas Europæ regiones, adeò vt non pauci homines ob famis immanitatem & sibi & alijs manus attulisse ferantur. In Liguria haud procùl à Nicea vetusta vrbe aliquot vici ità repentino terræ hiatu absorpti sunt, vt nulla eorum vestigia superesse ferantur. Atque vtinàm hæc flagella duras ceruices nostras vel tandèm inflecterent ac edomarent. Percutit nos omnipotens DEVS, vt agnoscamus scelera nostra, & desinamus impiè agere. Non delectatur ille calamitatibus nostris, sed vult vt flagellis castigati, emendationem meditemur, nè pœnæ temporales mutentur in æternas. Volumus hodiè sub prætextu Euangelij nouas subindè hæreses amplecti, fastidimus Patrum nostrorum tot seculis ad nos vsque religiosè cultam fidem, votifragos & impuros monachos incestis nuptijs pollutos, aliosq; importunos tenebriones, qui vel ante mille annos sepultas hæreses iam ab inferis excitant, non alio quàm Apostolorum CHRISTI loco habemus, eorũ blasphemias & impia commenta pro luce Euangelij recipimus & adoramus, & interìm non videmus noua in dies diuinæ irę grassari flagella, nouas inauditasque clades existere, omnem ab hominibus mu-

Frigus.

Aquarum inundacio.

Pestis.

Fames.

tuam fidem, charitatem, beneuolentiā prorsùs extinguere: quæ omnia necesſè eſt euenire, cùm hæreſes & ſectæ vigent. Vbì enim vera & Catholica fides deficit, ibì paritèr corruere necesſè eſt pietatem & virtutem omnē: porrò è diuerſo emergere vitia & flagitia omnia, quæ deindè non poteſt non conſequi & perſequi diuinæ iuſtitiæ ſeueritudo, multis ijſq; horrendis flagellis in ea animaduertens. Non admodùm multi elapſi ſunt mēſes, quòd in cuiuſdam regni Comitijs publicè diſputatum fuit, num Chriſtus ſit Deus. Tales impietatis progreſſus faciunt, qui à Catholicę Eccleſię, quam ipſi Papiſticam vocant, contubernio ſibi diſcedendum ſtatuerunt. Quid illic ad Mahometanā ſuperſtitionem reliqui eſt, nisì vt circuncidantur, & Chriſtum abiurent? Quid iſti ſentiant de totius noſtrę religiōis Sacramentis, inſtitutis ac legibus, qui Chriſtum negant eſſe Deum? Certè non eſt quòd miremur ab iſtis & alijs ſectarum architectis ac præconib⁹ tot blaſphemias & contumelias iactari in Sacramenta, in ritus & cæremonias, in omnia deniquè ſacra & inſtituta Chriſtianiſmi. Sed non dormitat ſempèr Chriſtus. Expergiſcitur quandoquè & vlciſcitur iniurias ſuas: quanquàm vt non ſemèl dictum eſt in ſuperioribus, hęc ipſa eſt grauiſſima & vel maximè horrenda Dei ira & vindicta, quòd ſinit homines ad tantam impietatem & amentiam deuolui, quibus ſatiùs eſſet vel mille peſtes ſano animo in corpore pertuliſſe, aut certè nunq̄ natos fuiſſe. Verùm de his aliàs.

Melitæ oppugnatio.

Hoc anno Turcarum tyrannus Solimannus Meliten inſulam magnis viribus ſibi ſumpſit oppugnandam. Ea inſula milliaribus ſexaginta ſeparatur à Sicilia: ambitus eius eſt millium paſſuum ſexaginta, longitudo 22. latitudo 12. Sunt in ea loca munita & pagi quadragintaquinq;. Hanc inſulam ſi cepiſſet Turca, non dubitabat ſe in Siciliam & Italiam

Italiã facili compendio traiecturum. Classem igitur ingentem, milite & armis instructissimã, mittit, quę ità prorsùs sese comparauit, tanquàm Melitam in Turcici Imperatoris ditionem redactura. Sed rectè dictum est à Sapiente: Non est cõsilium contra Dominum. Noluit benignus Deus, vt immanis barbaries sæuissimi hostis illud sibi munitissimum Italiæ propugnaculum vendicaret. Est autem ille truculentus Christianorum omnium hostis vel maximè infensus Rhodiensibus militibus, quos hodiè Melitenses vocamus, quòd non ignoret illos ex professo inexpiabiles gerere inimicitias contra ipsum & eius similes Christianismi oppugnatores. Et olìm quidem ante annos non adeò multos expulit illos è Rhodo, omĩ ferè Christianorum aliorum ope destitutos: sed pari apud Melitam conatui non idem adfuit successus. Apparabatur Byzantij ingens nauium vis, & res omnes ad oppugnationem necessarię: neque id latuit Valettanum militiæ Melitensis magistrum, quippe qui suos haberet Byzantij homines, è quibus de rebus omnibus certior fieret. Itaq; habito suorum concilio, ad resistendum se comparat: insulam, vbicũquè visum est opportunum, egregiè munit, resque necessarias conquirit. Erant in Turcica classe pręter alias naues tum onerarias, tum mahonas commeatui conuehendo accõmodas, tum liburnicas, hemiolias & scaphas, centum & sexagintaocto triremes munitissimæ, porrò nauigia simul omnia ad 240. Ea classis partìm primò in Marsasiroccum portum appulit: sed non satìs illi fidens, in alium, quem maiorem vocant, sese transtulit. Habebant Melitenses milites in insula non contemnendas vires, magnisque animis hostem excipiebant. Erant Turcici exercitûs principes duo, alter terrestribus copijs, alter vniuersæ classi præfectus, ille Mustapha, hic verò Pialis dictus. Ijs nonnunquàm

Prou. 21.

in administrando bello non satìs conueniebat. Nam cùm Mustapha ante Draguti aduentum tormenta è nauibus extrahenda censeret, Pialis planè voluit rem ad Draguti accessum differendam. Erat enim Dragutus rei militaris peritissimus, & ad difficilia obeunda vir strenuus, adeò vt Solimãnus iusserit, nè quid eo inconsulto in castris fieret. Aduehebat is triremes tredecim, & in ijs sexcentos pedites. Sed iam antè cùm vniuersa classis Marsasiroccũ portum attigisset, milites ad viginti millia in terram expositi, fossas, tuguria, tentoria, stationes apparare cœperant. X. Calẽdas Iunij Pialis Bassa cum 7. millibus peditum ad S. Michaélis oppidũ explorandũ se confert, sed quòd frequentes indè pilæ volitarent, propiùs accedere non potuit. Inito verò peracri prælio, aliquot è Turcis cæsi sunt, signumq́ue militare eis ereptum. Consultatione indè habita, num arcem S. Elmi, vel Burgum priùs obsiderẽt, vbì arx visa est primo loco obsidenda, eamq́ue hostes è monte accuratè specularentur, rursùs ad pugnam ventum est vel leue certamen, in quo complures Turcæ, pauci Christiani periêrunt. Iam agger ab illis instituebatur ad S. Elmi arcem, vt indè eam acritèr pulsarent, in eandem curam etiàm aliquot triremibus incumbentibus. Verùm ille agger non potuit esse diuturnus ob fulmina arcis creberrima, quibus hostes sternebantur quotidiè, & agger prosternebatur. Sub his autem augebantur in dies hostium copię, ab ipsa etiàm Alexandria missis sex triremibus cum peditibus nongentis. Porrò Valettanus in S. Elmi arcem misit Hispanos 400. qui rebus sæpè præclare gestis, non paruas hostium strages edidêre, paucis suorum desideratis. Miserat aũt ex Insula Valettanus quendam ad Toletanum Siciliæ Proregem, qui eum certiorem redderet de Turcica obsidione: idemq́ue à

Turcæ exeunt in insulam.

Toletano in Insulam remissus, magna animi tum industria, tum virtute, quanuìs non sinè ingenti periculo, tandèm ad Valettanum redijt, & ab eo iussus nocte eadem iterùm proficisci ad Toletanum, se dat itineri, significaturus Toletano Insulam maioribus egere præsidijs. Iam illucescebat dies S. Elmo sacra, & eccè mirabili impetu, ceu œstro quodam perciti, permulti Turcæ ad vallum terraceum oppugnandum accurrunt, & licèt vi quandoquè repellerentur, tamen multitudine freti, tandèm propugnaculum quoddam obtinuerunt, vbì se contra nostros communiêrunt. Sed cùm fossam illam, quæ ducta fuerat è regione valli editioris, replere conarentur, cæsi sunt illic octingenti, ijque ex illorum numero, qui cæteris fortiores habebantur: plurimi quoquè vulnerati, posteà in fossis spiritū exhalârūt. Sunt autem & ex Christianis cæsi 45. & nonnulli sauciati. In eorum locum, vt arx tutior esset ab hoste, Valettanus misit pedites ducentos cum aliquot equitibus. Is verò, quem paulò antè diximus remissum in Siciliam, Syracusas veniens, duas illic Melitenses triremes offendit, quas priùs edoctas qua deberent proficisci in Insulam, eò pergere iussit cum peditibus quadringentis. Ipse Messanæ Toletanū adijt, suaque illi mandata exposuit, hortans ad ferendum suppetias obsessis. Id temporis Toletanus classem habebat necdùm satìs instrūctam. Intereà Melitenses dum sustinent Toletani aduentum, sese egregiè aduersùs importunissimum hostem tuentur: Valettanus inprimìs sedulò suum facit officiū, ad labores impiger, ad pericula imperterritus. Illæ autem duæ supradictæ triremes non eum tenuêre cursum quem erant edoctę: itaque res ea admodùm incommodè cecidit Melitensibus, quorum arx in magno discrimine versabatur.

Turcarum impetus.

Pius pontifex mittit subsidia Melitensibus.

Dum his rerũ difficultatibus laborat Melita, Pius 4 Romanus Pontifex, omni qua potuit ratione illi mox opem tulit, conscripto milite & certa pecunia constituta in illud bellum, adiuncta etiàm pulueris tormentarij magna vi. Et ipsa sanè periculi magnitudo poterat meritò permouere omnes, vtì Melitensibus nè deessent: quos si Turcicus tyrannus sibi subiugâsset, dubiũ non erat, quin de tota Italia, immò vniuersa Rep. Christiana idem ille fuerit cogitaturus. Missi sunt igitur cum Pompeio Columna sexcenti pedites Neapolim, simulque plerique viri illustres sua sponte eò secuti sunt, præclaram suo sumptu Reip. Christianæ in tanta necessitate operã nauaturi. Erant tum aliquammultæ triremes Neapoli, quæ cum his cohortibus profectæ sunt Messanam, vbì classis Philippi regis Hispaniarum instruebatur. Nec latebat Turcas augescere vires & classem Christianorum: itaque sibi maturandum rati, statuunt totis viribus & continenti labore oppugnare arcem, donèc ea potiantur. ea enim occupata, videbant facilem sibi aditum fore ad reliqua Insulæ præsidia occupanda. quod si æstate non succederet, tamẽ in ea arce & portu Marsamusetto decreuerant esse in hybernis.

Oppugnatur arx S. Elmi.

Sũma igitur animi & corporũ contentione oppugnationem adoriuntur, & perpetuo triduo assiduis propè pilarũ verberationibus mœnia deijciunt. Quarto die cùm nonnihil remisissent ea horrenda tormentorum tonitrua, cõmissum est leue certamẽ, Turcasq; eos præsertìm qui cum Draguto recèns venerant, insolentiùs sese ingerentes, fortissimè nostri represserũt, seq;, multis occidione deletis, in fugam conijcere compulerunt, septẽ aut ad summum octo duntaxàt cæsis è nostris. At verò Turcæ magìs etiàm iritati, proxima nocte totis viribus rursùs arcem inuadunt, nostris interìm ad arma conclamantibus. Initum est vtrinquè trium ferè horarum

horarum certamen acerrimũ, cuius tandèm hic fuit euentus, vt Turcæ omni sua spe frustrati, plurimis quoquè è suis amissis, per ruinas præcipites detrusi sint. Indè verò ad quatiendos muros redeunt, & cũ sex dieb⁹ cõtinuis propè assiduè eo in opere versati essent, cum toto exercitu arcem inuadunt, certã sibi victoriam pollicẽtes, quòd ad tredecim globorum ferreorũ millia in eam contorsissent. Irruunt in nostros ferocitèr, & erat sanè aliquandiù anceps victoria, tanta multitudine barbarorũ paucos circunsistente. Erat tum inter Melitẽses equites Baraganus quidã vir strenuus. Eius eximia virtute primùm nõnihil repressi hostes simul & exterriti, multis deindè è nostris ad illum cõfluentibus, non pauci occisi sunt. At Turcis recẽtiora sempèr auxilia capientib⁹, Valettanus suis trecentos subsidio misit, qui Turcarum pontẽ ex triremiũ antennis fabrefactũ inflammãrunt, quo collabente, plures 800. Turcis extincti sunt, & sexcenti vulnerati. In hac pugna è præstantioribus Turcis ad duo millia cæsi sunt: alij volunt, ad quatuor millia cecidisse: è nostris centum cæsi, totidemq; vulnerati. Verùm Turcæ nihil hac suorum amissione retardati, nouis tormentorũ ictibus arcẽ concutiunt, atq; muris disiectis tãta vi nostros adoriuntur, vt propè re desperata in fugã versi sint. At tamẽ cùm antè decreuissent fortitèr pro religione occũbere, hostibus se opponũt: pugnatur horis quinq; atrocitèr, è nostris cadunt ducẽti, ex hostiũ numero permulti. Dragutus in eo prælio ict⁹ in capite, biduo pòst moritur. Nocte sequenti perpetuò cum hostibus dimicatũ est, muros scandere molientibus, sed sempèr fortissimè repulsis. Hanc tam crebram suorũ cladem indignè ferebant Bassæ. Itaque classe tota ad arcẽ adducta, vires oẽs periclitari statuunt, & vel abire victores, vel victi succumbere. Sed antè quàm isthuc attentarent, pontes & scalas

Turcarum pertinatia.

Dragutus perit.

cæteraque opportuna & necessaria præparabant. Valettanus his animaduersis, metuens suis qui erant in arce, suorum priùs habito consilio, mittit ad obsessos tres insignes viros è suo ordine, qui arcem inspiciant, & de relinquenda ea hostibus, quippe cuius iam muri deiecti essent, quæque ab hostibus defendi ampliùs non posset, cum illis agant. Ibant illi tres non absque præsentissimo vitæ periculo, multis in eos displosis sclopettis: cumque arcem contemplati essent, ac summæ constantiæ & præclaræ spei responsa à præsidiarijs militibus accepissent, ad Valettanum redeunt, & duo quidem ex ijs confirmabant posse arcem defendi, sed tertius pernegabat, maximè cùm propugnacula omnia prorsùs subruta cernerentur.

Obtinuit autem eorum sententia, qui locum minimè deserendum censebant, in eamque à cæteris itum est: sed ea infaustum habuit euentum. Turcæ enim omnes rebus necessarijs celeritèr comparatis, arcem terra marique inuadunt, duobus & triginta Canonibus terribilitèr quatiunt. Certatum est à noctis medio in horam vsque diei tertiam, nec tamen nostri tam pauci vlla re illa ingenti hominum multitudine visi sunt inferiores, multosque fortissimè arcem propugnando Turcas ceciderunt, parati pro Christiana religione se totos præpotēti Deo sacrificare. Verùm nimia erat tormentorum ingentium vis, quibus mœnia ad solum vsque radebantur, cecideruntq; ex illis egregijs viris quadringenti. At nec sic reliquis quicquam de animi magnitudine decessit, sed incredibili virtute defixa iam hostium signa lacerârunt, centuriones, signiferos & multos cohortium præfectos trucidârunt. Porrò tandèm non mediocritèr sole incalescente, perpetuo labore nimiùm fatigati, (sempèr enim fessis Turcis recentes submittebantur, quę res nostrorum

Melitenses in arce S.

rum vires exhausit) cæduntur à barbaris hostibus milites Christiani ad vnum omnes, sed non inulti, quippe qui ferè toti Turcico erant adspersi sanguine. In ea pugna è nostris desiderati sunt 1300. in quibus equites erant 130. Nemo Christianus ambigit, tam constantèr & fortitèr pro religione & Reipub. Christianæ defensione oppetitam mortem, immortali memoria summisque præconijs esse dignissimam. Turcæ occupata arce, singulari quodam immanissimæ crudelitatis genere sæuièrunt in milite; triginta, etiamnùm semiuiuos repertos. Primùm singulis pectus ferro scindunt, cor vi extrahunt, deindè caput amputant. Corpora postremò tam fœdè trūcata, vbi à nostris spectari possent, exponunt. Nec his cōtentus Mustapha, ea vestib⁹ cruce candida signatis induta iubet in mare iactari, vt Melitensibus insultaret. Eius rei indignitate permotus Valettanus, Turcas captiuos oēs iubet perimi, nec vllos deincèps captiuos fieri, sed captos mox iugulari. Cæsorū capita versùs hostium castra iactata sunt. Misit deindè Mustapha ad Valettanum qui ex eo percontarentur, num quam accepturus esset deditionis conditionem.

Elmi cædũtur.

Illos verò Valettanus magna ira permotus, è suo conspectu quamprimùm iussit abscedere. Id tulit indignissimè Bassa, multaque dirissima Christianis minitatus est. Erat in Turcicis equitibus Philippus Lascaris, è nobili inprimìs Græcorum familia, propenso in CHRISTIANOS animo. Is vbi persensit Bassæ commotum animum in Melitenses, ad Valettanum transfugit, eiq; hostium consilia explicauit, neq; segnem posteà in Turcis propulsandis operam nauauit. Eum, cùm Romam post Turcarum decessum venisset, Ro. Pontifex liberalitèr pro ea in Christianos fide & bñuolētia muneratus est. Porrò verò dū in his angustijs res esset Melitēsiū, cōmodū

Lascaris transfugit ad Melitenses.

illis

illis è Sicilia superuenêre, licèt tardiusculè ob maris tempestatem, octoginta equites Melitensis ordinis & sexcenti pedites. Horum aduentus mirificè eorum recreauit animos, qui etiàm à Valettano cõtenderunt, ipsis vt permitteret defendendum S. Michaelis oppidum, cui iam Turcæ primas erant admoturi manus: tanta erat horum militum alacritas. Permisit id Valettanus, sed nullo tamen è prioribus eius loci defensoribus indè reuocato. Ab his nouis militibus paulò pòst è Turcis cæsi sunt 160. & non pauci vulnerati. Hoc tempore castra Turcarum laborare cœperunt dysenteria, Deo contra illos pro Christianis pugnante. At illi de suo conatu nihil remittebant, sed septuaginta canonibus, in quib⁹ erãt tres maximi basilisci, permultis locis simul oppidũ S. Michaëlis & Burgum verberabant ac perfringebant, atq; in eum vsum aliquot sibi aggeres extruxêre, putà nouem, quibus singulis sena imposita erant tormenta, quæ nullo neq; noctis, neque diei tempore ab oppidi & Burgi quassatione cessabant. Iam verò è Sicilia sexcenti Hispani, & equites Melitensis ordinis atq; à Põtifice Max. missi milites trecenti, duce Pompeio Columna, Melitam se conferebant: sed ijs ex Melita signum discedendi datum est cùm adhuc procùl abessent, quòd Valettanus neq; magnoperè fortassìs tum illis haberet opùs, neque eos vellet in pręsens periculũ venire, Turcis omnes insulæ aditus accuratè obseruantibus.

Algerij rex iungitur Turcis. Tertio Idus Iulij regulus Algerij cum 27. triremibus & bìs mille ducentis peditibus ad Turcicã classem accessit. Is insigne aliquod facinus designaturus, petit à Bassa copiam oppidi à mari oppugnãdi, eamq; facilè impetrat, additis illi duobus millibus recentium Turcarum. Intereà Valettanus catenam quandam opportunissimè pertendit eo in loco, vbi erant Turcæ oppidum inuasuri, quę illis non paruo

ad

ad exponendum militem fuit impedimento. At nihilominùs Idibus Iulij terra mariq; oppidum infestant, sed tormentorum ictibus, quæ in vrbe displodebãtur, 12. depressa sunt nauigia, & ad duo Turcarũ millia submersa. Qui verò à terra oppidũ oppugnabant, cùm ad quinq; horas cum nostris cõflixissent, multis è suis interfectis, è nostris ducentos occiderunt. Erant sanè Melitenses ob perpetuam cum hostibus tam atrocibus tamq; multis conflictationem in magno periculo, coëgitq; ea res Valettanũ rursùs scribere Toletano Siciliæ proregi de mittẽdis auxilijs. Et is tum quidem misit nonnihil subsidij, plùs missurus, nisì res summi fuisset periculi ꝑpter Turcas itinera omnia obsidentes, qui etiàm interceperunt celocẽ vnum, missum à Toletano, quo multa pharmaca ægrotantibus aduehebantur. Fit verò rursùs ab hostibus noua oppidi diuerberatio, eaq; tam perpes & vehemens, vt ægrè nostri potuerint dissipata mœnia vtcunquè communire. Simul etiàm pons ab illis construitur, quem cùm è nostris quidam immisso igni inflammare instituerent, infecto negocio, plerią; omnes ceciderunt, & in ijs Nicolaus Parisottus, Valettani nepos. Indè cùm diù satìs mœnia verberâssent, ter repetito insultu, pertinacissimè in oppidum Turcæ multis in locis contendunt, & iam vrbe potituri videbantur, sed multis suorum amissis, nostrisq; fortissimè & constantissimè resistẽtibus, coacti sunt redire in castra. Post illud acre certamen vires hostium nostri cõtemnere cœperunt. Et illi quidem tum ad ducendos cuniculos sese conuertunt, sed nostrorum prudentia is quoquè labor nullos habuit successus. Calẽdis Augusti cõcrematus est à nostris hostium pons, quem in mœnium fossa fecerant. Paucis pòst diebus rursùs barbari in oppidum irruunt, sed frustrà, suorum trecentis desideratis. Arctissimè tum temporis obsideba-

Turcæ irrũpere nituntur in vrbẽ.

debatur oppidū à Turcis, ità vt nostri vix vnquàm tutò vel respicere extra muros possent, nedùm pedem extra oppidum efferre. Habent enim Turcæ magnam displodendorum sclopettorum peritiam, quibus nostros cōtinentèr impetebant. Per id tempus cùm adeò & oppidi & Burgi tormentorum pilis essent muri prostrati, vt vel plaustris peruium esset iter, vtrunque locum summa vi Turcæ inuadunt, tantusq; erat ab vtraque parte tormentorum, sclopettorum, armorum, clamorum sonitus, vt insula omnis corruere videretur. Eo tumultu excitatis oppidanis, equites omnes ex vrbe egressi, in fugam compulerunt hostes qui aquam seruabāt, quibus vt auxiliarenť, reliqui ab oppido inuadendo se reuocant, properantque ad suos, sed vtrobiquè succumbunt. In eo prælio è nostris centum ceciderūt, & totidèm vulnerati sunt: Turcæ ampliùs mille & quingenti interfecti sunt. Ea oppugnatio durauit horis quinque, & quia non sinè magno DEI beneficio ea erat parta ex hostibus victoria, Valettanus cum omni populo solennitèr templum adijt, DEO laudes gratesque acturus. Eodem autem die, vt nostri lassitudine frangerentur, rursùs Bassa suos iubet in oppidum facere impetum, sed repulsus est æquè vt antè, magna suorum strage edita. Et quanuìs victoriam iam desperaret, tamen nè apud Solimannum sæuissimum tyrannum ignauiæ vel negligentiæ accerseretur, crebras in oppidum irruptiones casso labore faciebat. Erant iam admodùm accisæ Turcarum vires & copiæ, permultis occidione deletis, plurimis vulneratis: quibus de rebus per quendam è Melita profectum certior factus Toletanus, decreuit cum septuaginta triremibus adire Syracusas, & decem millia peditum Melitam adducere. Dū hæc fiūt, ex oppido S. Michaëlis quidam ad Bassam Turcicum transfugit, ostendit nulla

Immanis Turcarum impetus.

inter-

interpoſita mora oppidum inuadi oportere, ſolos quadringentos ſupereſſe oppidi propugnatores. Eius fuga noſtros incitauit ad muniendũ oppidum ſanè quàm diligentèr, licèt ingens eſſet murorũ interruptio. Hoſtes occultiſſimè rursùs cuniculum agũt, in eoq; ſpes omnis muri ſubruendi collocata erat: ſed is quoquè cuniculus à noſtris & depræhẽſus, & fruſtratus eſt. Itum porrò in concilium eſt à Turcis, hærendúmne ſit diutiùs in inſula, an indè recedendum. Maior pars cenſuit, relicta Melita, domum abeundum. At ſummus dux maluit expectandum Solimanni reſponſum. Dum igitur manent in inſula, nihil relinquunt intentatum: ſempèr aliquid militaris exercent operæ, ſuntque ſeduli in inſtituendis pontibus, agendis cuniculis, foſſiſque implendis. Iam penè conſumptus erat puluis tormentarius, & tamen rursùs & oppidum & Burgum maiori quàm antè contentione pilarum ictibus verberant, murosq; ſolo æquant. Habebant præter alia tormenta tres baſiliſcos, quorũ pilæ ad ducenta põdo accederent. Ijs mirabilitèr mœnia perfregerunt. Deindè tèr repetito conatu horrendum in modũ in vrbem impreſſionem faciunt, ſed egregiè cõtuſi & conſciſſi, noſtrorũ inuicto robore repulſi tandèm retrocedere coguntur. Eo in certamine oppidani oẽs fortiſſimã propugnandæ vrbi operã nauârunt, adeò vt etiàm adoleſcentuli arma in hoſtes inferre, & virili cõſtantia fœminę armatę, ad arcẽdos à mœnibus hoſtes accedere non dubitârint. Igitur plurimos è ſuis Turcę perdiderũt, è noſtris 60. deſiderati ſunt. Erant tum, qui rebus ſuis metuentes hortarẽtur Valettanum, vt lautiorẽ maiorisq; precij ſupellectilẽ in S. Angeli caſtellum transferri iuberet, vbì ab hoſtibus tutior foret. Tulit id indignè Valettanus, tanquàm pluris facienda eſſet ſubſtantia, q̃ ipſa corporum vita & ciuium ſalus. Itaque nè plùs illi

Turcarum ſedulitas.

Ciuium Melitenſiũ magnanimitas

caſtello,

castello, quàm pugnantium virtuti & fortitudini tribuere viderentur, voluit vt demptis tormentorũ ministris, præsidiarij omnes ex illo castello in Burgum dimicaturi accederent. Nec diù pòst iterũ magnis viribus Turcæ oppidũ adoriuntur, sed frustrà, non paucis suorum trucidatis. Redeunt igitur ad castra, moxq; incredibili furore mœnia concutiunt, accurritq; ad Valettanum quidam clamans, Omnes periuimus. Iam enim tria signa in vrbem Turcæ intulerant. Tum verò Valettanus repentè sumpta galea & hasta, suos hortatus vt imbelles Turcas fortitèr cæderent, diuina freti benignitate, quæ ipsis hactenùs sempèr adfuisset, in hostes facit impetum. Eum verò mox secuti equites Melitêses, tum etiàm adolescentes & fœminæ, Turcas omnes intra mœnia ingressos conficiunt, ingredi conantes vi repellunt. Ea pugna ad occidentem vsque solem perducta, etsi hostibus maximè calamitosa fuit, tamen etiàm è nostris ampliùs ducẽtos abstulit. Turcæ tandèm cum ignominia ad sua castra recedunt. Iam Toletanus instructam habebat classem, cumq; lectissimis triremibus septuagintaduabus, quibus decem millia peditum, & ducenti equites Melitenses, & quadraginta equites S. Stephani vehebantur, Syracusas versùs iter intendit, missa interìm trireme & naue speculatoria, quæ apud Melitam res Turcarum exploraret. Nostri autem in Insula loca à Turcis deiecta gnauitèr instaurant, vt redituros hostes fortiùs sustinere, & acriùs reprimere possint. Turcæ eo die supremam collocaturi operã oppido & Burgo expugnandis, egregiè se cõmuniunt, duobus quibusdam confectis ad tabulati formã operimentis, quæ à nostris igni missili concremata sunt: hostesq; & ab oppido & à Burgo repelluntur. Nocte sequenti Turcæ octoginta cæduntur. Porrò Toletanus iam Melitã aditurus, obuiam habuit nauem onera-

Periculum Melitensiũ.

onerariam è Syria ad Turcas missam cum magna panis nautici copia, sex millibus cadorum pulueris tormentarij, multisque globis ferreis. Eam, exemptis priùs sexaginta Turcis, Syracusas misit. Erant intereà Melitenses perpetuo in opere, nullam obtinendi oppidi rationem & conatum Turcis prætermittentibus: qui etiàm paulo pòst cum toto exercitu oppidum inuadunt tanta vi, vt planè victores abituri viderentur. At hîc quoquè bìs insultantes, bìs æquè à nostris reijciuntur. Die sequenti magnis propositis præmijs & opum & honorum, in diem tertium iubet eos Mustapha paratos esse ad inuadēdum oppidum. Deindè septimo Calend. Septembrís terribilis redintegrata est pugna, per murorum ruinas summa vi intrò contendentibus Turcis, periculaq; omnia fortitèr contemnentibus. Tum quidem diù ancipiti belli euentu vtrinquè atrocitèr pugnatum est: sed ad extremum cùm è nostris CXIII, è Turcis ampliùs mille ducenti cecidissent, hostes re infecta abscedere coguntur. Erat sanè in nostris tanta animi magnitudo, eaque virium strenuitas, vt propè incredibilis videatur. Calendis Septembris literæ veniunt à Toletano, quibus significabatur breuì adfuturam classem Christianorum. Nec desistebant Turcæ nostris facessere negocium, nec nostri aut illis parcere, aut sibi deesse visi sunt. Quodam die è nostris vigintiquinque Turcas trecentos inuasére, & in fugam verterunt. Nonis Septembris Christianorum classis ad Sacrum Iunonis, quæ est insula perexigua non longè à Melita, applicuit. E transfugis quidam per id tempus indicauit Valetano, Turcas sequenti die decreuisse omnibus copijs oppugnare oppidum, & nisì eo potiantur, ab insula recedere: multa etiàm amplissima esse proposita præmia egregiam operam nauaturis in expugnanda vrbe. Et certè non erat ille supremus

Nauis oneraria capitur à Toletano.

Terribilis Turcarum irruptio.

barbarorum conatus absq; ingenti nostrorum periculo futurus. Verùm præpotens DEVS non passus est viros fortissimos & de Repub. Christianæ præclarè meritos illis, sæuissimis & immanissimis belluis obijci trucidandos. Itaque illo benè iuuante, è classe Toletani principis expositi sunt in insulam Melitam ad octo millia & trecenti milites.

Exponũtur 8000. militũ Christianorum. Porrò Toletanus dum isti ad Valettanum se conferunt, triremem ingressus, Orientem versùs nauigat cum vniuersa classe. Quæ vbi à Melitensibus ciuibus conspecta est, tormenta & sclopettos omnes gratulationis ergô displodunt: itemque Toletanus suarum triremium tormenta omnia semèl atq; iterùm exonerari iubet. Mox redit in Siciliam, reliquas copias adducturus, vt maturè Turcica præda potiretur. Iam hostes quatriduò suas res in naues inferre cœperant: cumque iam extremam oppidi oppugnationem instituerent, Turca quidam citato equo aduolat, refert magna Christianis venisse auxilia. Mox à Turcis classicum canitur, impedimenta reliqua colliguntur, tormenta in naues inuehuntur, aggeres inflammantur. Ex omnibus tormentis vnus solus regius Canon in Insula relictus est, qui pilam vomeret pondo centum viginti.

Sunt qui putent magnam tormentorum partem Turcis eripi illo die potuisse, si nostri in illos impetum facere voluissent. Ad extremum cùm Turcæ cum recentibus Christianis pugnam conserere instituerent, supra mille quingenti, & eo ampliùs à nostris cæsi sunt. Deniquè à Melita immanes illi *Turcæ Melitam relinquunt.* barbari recesserunt, relictis illic suorum cadaueribus ad vigintitria millia: & pręterquàm quòd illam insulam horrendum in modum ferro & igni vastatam, domos quassatas, vrbium mœnia disiecta reliquerunt, etiàm hominum non paruam edidêre stragem,

gem, ità vt ad quinque millia è nostris desiderati ferantur, & in ijs equites Rhodienses vel Melitenses CCXL. Habebunt illi insignes viri sempiternam apud omnem posteritatem eximiæ virtutis suæ laudem, quòd pro DEO, pro religione, pro Rep. Christiana tam fortitèr & constantèr seipsos totiès ad præsentissima mortis discrimina offerre non dubitârunt. Annotârunt quidam, à barbaro hoste ad septuagintaocto millia pilarum in insulam coniecta. Fatentur autem etiàm ipsi equites Melitenses, non tam humanis viribus, quàm Dei virtute se esse seruatos. Et est sanè etiàm plurimùm laudanda Pij IIII. Pontificis Maximi erga Rempub. Christianam paterna solicitudo, qui amplissimas toto orbe diuulgauit condonationes, quas Indulgentias vocamus, vt ijs inuitaret Christianos omnes ad precandum DEVM pro salute Melitensium & totius Ecclesiæ. Nec dubitandum est, eas Christianorum preces ferocissimi hostis truculentos conatus vel maximè eneruâsse. Postremò etiàm Catholico & inuictissimo Hispaniarũ regi Philippo maximæ ab omĩbus habendę sunt gratię, quòd Melitensibus in tanta rerum difficultate non sinè magnis impendijs opem tulit. Hæc fusiùs multo quàm anteà scripsi, posteaquàm prolixior ad me totius belli narratio peruenit. *78000. pilarum.*

Eodem anno etiàm felicitèr in Hungaria res gessit Maximilianus Cæsar cõtra Turcas & alios quosdam, duce fortissimo & clarissimo Lazaro Schuendio, viro rei militaris peritissimo, nec minùs optimis literis instructo, atque insupèr CATHOLICAE religioni addictissimo. Multa illius egregia facinora referũtur, & erũt hauddubiò, qui ea literis commendent: mihi necdùm omnia satìs assecuto, nè parùm certa pro certis commemorem, aut multa *Maximilianus Cæsar contra Turcas.*

etiàm præclarè gesta ob eorum ignorationem prætermittam, id inpræsentiarùm præstare non licet.

Hocanno prodijt Vuittenbergæ liber 5. Chronici Carionis, expositus & auctus à Casparo Peucero. Is Peucerus gener est Philippi Melanchthonis. Is bonus & Lutericè euangelicus vir, pro modestia quinti huius Euangelij, incredibili furore exagitat in hoc Chronico summos Pōtifices, quos cupit Imperatoribus, regibus & principibus Christianis reddere vel maximè inuisos. Ego pauca huius Chronici legi:(quid enim attinet,talium hominum furiosa & maledica scripta legendo, bonas horas malè perdere?)sed in ijs paucis tam multa inuéni, quæ hominis in Pontifices & Catholicam Ecclesiam plusquàm Vatinianum odium ità perspicuè declarent, vt vel ex ijs solis de tota eius historia satis superque possit statui & pronunciari. Quis verò illum hominem in narrandis rebus putet in fidi historici officio permanere, qui ad easipsas animum adfert odio & liuore cæcatum,& prauis de religione opinionibus deprauatum? Ait hic noster quodam loco: Vt præcedens, ità tota sequens historia euidenter testatur, verè fuisse Pōtifices ἀλάστορας Ecclesiæ & Imperij, & flagellum Dei, vt de Attila vetustas prodidit. Quid, obsecro, his dici possit atrociùs,cùm tamen certò constet,permultos ex Pontificibus fuisse viros sanctissimos, quibus etiàm maximi & potentissimi Imperatores,reges & principes tantum detulerint, quantum nunquàm detrahere poterit ista progenies viperarum? Sed ad tempus habent isti,permittente D E O, facultatem quandam illos Ecclesiæ pastores, non ab homine, sed ab ipso CHRISTO, velint nolint hæretici,institutos, ipsamque Catholicam Christi Ecclesiam infestandi & proscindendi: paulò pòst obstruetur

Fol. 41.

Peucerus ardet odio Pōtificum.

ſtruetur os loquentium iniqua, & ſempiternis inextinguibilis gehennæ flammis exurentur viri deſertores, qui cùm deberent in cinere & cilicio pœnitentiam agere tam immanium blaſphemiarum, errorum, contumeliarum, mendaciorum, quibus planè cooperti ſunt, tamen non ſolùm hoc non faciunt, ſed etiàm gloriantur in ſuis maleficijs, & in plùs quàm Cymmerijs tenebris haud alitèr atquè in ipſa meridiana luce, ſeſe impotentèr & impudentèr efferunt.

Alibì quoquè habet hic noſter, nè ſolos Romanos Pontifices oppugnâſſe videatur: Vetera Burggrauiorum iura multis in locis paulatìm fregerunt Epiſcopi, cùm impatientia alterius imperij poteſtatem politicæ gubernationis rapuerunt, vſi occaſionibus ſuperſtitionis, qua faſcinatæ tenebantur mẽtes omnium ordinum. O os impurum. Itáne ſuperſtitioſi fuerunt hactenùs omnes ordines Imperij, & Luterus demùm cum Peucero cæteriſque id genus præclaris ſcilicet viris, veram nobis religionem attulit? An non hoc eſt intolerabili iniuria & contumelia afficere Imperatores, Reges, Principes & tot ſanctiſſimos atque religioſiſſimos maiores noſtros? Si ego aut Catholicus aliquis ſic ſcriberet, quàm atrocitèr in nos debaccharetur Peuceri ſtylus? Non hic iam perſequar, qua modeſtia quáve fide ſcribat, Epiſcopos poteſtatem politicæ gubernationis rapuiſſe, vſos occáſionibus ſuperſtitionis. Pertinet hic Peuceri morſus ad tam multos potentiſſimos Epiſcopos, & Imperij principes, qui facilè eam Peuceri à ſe calumniam depellent. Quòd ſi verò aut tempus, aut huius ſcripti ratio pateretur, quàm multa id genus ego poſſem ex hoc præclaro Chronico excerpere. Sed nolim ego tempus tam malè collocare.

Fol. 56.

Nota Peuceri calumniã inſignem.

Quàm autem ridiculum eſt, nè quid grauius dicam,

cam, quòd idem noster Peucerus socerum suum Philippum Melanchthonē, quem omnes boni execrantur, quique à Lutero ad Zuinglij vel Caluini castra defecisse, à Caluinianis palàm asseritur, audet appellare hominem sanctissimæ memoriæ? Longè aliter de illa atra tellure scribit Illyricus eius discipulus cum socijs suis, disertis verbis illum affirmans & Confessionem Augustanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterâsse. Quod crimen falsi non cadit in hominē sanctissimę memorię, maximè cùm Luterani tam pertinacitèr iactitent, Confessionem Augustanam & Luteri scripta puram putam habere Euangelij doctrinam. Quid verò possit esse sceleratius, quàm Euangelium adulterare? Verùm hoc non Melanchthon modò, sed & Luterus & totus nouorum dogmatistarum grex & fecit sempèr hactenùs, & adhuc facere pergit. Obitèr hæc tantùm attingo. nam accuratiùs ea excutere iam non libet. Hoc quidem in Peucero notatu dignum est, quòd Gregorium Magnum Romanum Pontificem eius nominis primum, virum summa doctrina & incomparabili vitæ sanctimonia, totoque orbe longè celeberrimum, audet appellare superstitionum architectum. Nisi planè fallor, potest hæc vna tam atrox & impia in tantum Pontificem contumelia, totum Peuceri pectus nobis penitùs inspiciendum exhibere. Ego certè non video, quid de eiusmodi hominibus alitèr sentiendum sit, nisi planè venisse eos in profundum malorum, totosque datos in reprobum sensum. Atque vtinàm soli perirent, & non tam multos secum in gehennam pertraherent. Sed certè stabunt quandoquè illi beatissimi Pontifices contra istos miseros & deploratos homunciones, & suas de illis iniurias egregiè vlciscentur.

Fol. 24.

atra tra. Melanchthō falsarius.

Peuceri calumnia in Gregoriū I.

Fol. 17.

Iam verò etiàm ſcholaſticos Theologos noſter Peucerus prorsùs Euangelicè ſcilicèt exagitat. Ait enim: Sunt in manibus ſcripta Scholaſticorum, qui in vno magiſtro Sentẽtiarum, velut canone & norma fidei explicando occupati, nè terram amittant, cælo bellum inferunt, præferentes ſententijs diuinis Romana decreta, & teſtimonia ſacra, ſicubì poſſunt, ad decreta Pontificum, non è diuerſo hæc ad illa, inflectentes &c. Quàm multa in his pauciſſimis verbis inſunt, quæ hominis impotentem obtrectandi, criminandi, mentiendi libidinem prodant euidentiſſimè? Nec opùs eſt his reſpondere, cùm ipſa ſe deſtruant tam impudenti vanitate, & cęca impudentia. Et fortaſsìs Peucerus noſter nunquàm vel à limine ſalutauit ſcholaſticos theologos, ſed à ſuo illo ſanctiſſimę memoriæ ſocero Melanchthone hanc præclaram hauſit doctrinam, vt tam luculẽtèr calumnietur theologos ſcholaſticos. *Fol. 16. Peucerus ſcholaſticos exagitat.*

Sed quid Melanchthon parceret ſcholaſticis, qui nec veteribus illis ſanctiſſimis patribus parcit in ſuo illo libello de Eccleſia, in quo homo arrogantia ebrius, velut è ſublimi loco pronunciat de illis Eccleſiæ luminibus, cogitque tot patres ferre hæretici cenſuram? Eat igitur Peucerus cum illa atra tellure, quò dignus eſt. Sed quid me neceſsè eſt perſequi omnes Peuceri in tam exiguo opere calumnias & blaſphemias? In præfatione ſanè vel epiſtola liminari eius ſcripti, quædam inſupèr habet nõ prorsùs negligenda: ea vbì paucis excuſſero, hominem iubebo ire, ſi volet, ad ſolas terras, nihil cum eo penitùs commercij habiturus vnquàm. Sed hæc interìm Lector ſciat eo animo hìc mihi commemorari, vt nôrint omnes, etiàm qui poſt nos futuri ſunt, quales viri illi fuerint, qui noſtra ætate bellum aduersùs ECCLESIAM DEI ſuſceperunt. *Melanchthõ flagellat Patres.*

Nec dubito, quin posteritas omnis non alio eos loco habitura sit, quàm quo nos hodiè habemus Simones Magos, Marciones, Cerdones, Valétinos, Manichæos, Arrios, Nestorios, Vigilantios, & id genus diras pestes orbis terrarum. In præfatione igitur sua Peucerus, vt è pluribus pauca tantùm annotem, ait extare sapientum querelas & commonefactiones, quibus præcipitur, nè qui sapientię laudem quærunt, strepitu applausuque vulgi capi se sinant. Hoc quidem si cauisset Luterus, non eas hodiè turbas in Ecclesia videremus: immò verò nisi Luterus totus eò incubuisset, populo vt placerent quas fecisset fabulas, nunquàm eius iam olìm damnata paradoxa tantos progressus habuissent. Tum verò etiàm in scribendis historijs plurimùm tribuit Peucerus iudicio scriptoris, cùm ab historico id potissimùm exigatur, vt rem gestam non pro suo vel affectu vel iudicio, sed quemadmodùm habet veritas, simpliciter exponat. Quòd si variant de vna re scriptores superiorum temporum, nõ dubium quin eorum præferenda sit sententia, quorũ probatior est fides & authoritas. Sed hæc ideò dicuntur Peucero, vt liceat ei liberè debacchari in Pontificęs, de quibus ipse nihil potest pro suo iudicio statuere aliud, quàm fuisse & esse Antichristos, vt eos vocat suus Luterus. Atque si quid de Pontificibus scribendum sit, eos potiùs sequendos sibi statuit, qui eos acerbissimè exagitent, vt fecit nostra ætate Sebastianus Francus, & partìm etiàm Sleidanus, quàm qui eos commendent. Hinc illa huius generis historicorũ temulenta rabies in Gregorium VII, (vt alios pontifices omittam) quem tamen grauissimi authores testantur virum inculpatum, immò sanctissimum fuisse, eumque non immeritò laudibus efferunt. Addit posteà Peucerus, Henricum IIII, Fredericum II, & Ludouicum

Bauarum rabiosè exagitare, scriptores Pontificios veras causas & sceleratas molitiones pontificum prorsùs dissimulâsse. Hoc sic visum est scribere Peucero, nullo allato suæ affirmatiõis testimonio, tanquàm nobis sufficere debeat, αὐτὸς ἔφα. Hoc iacto fundamento, pergit Peucerus, & quidẽ rabiosè: ex vna falsa hypothesi detexi Põtificia oĩa, s. pontificẽ iure diuino armatũ esse vtroq; gladio, & caput esse ac dominum Ecclesiæ & regnorum mundi. Puto sanè aduertere Lectorem, hæc non nisì rabiosè posse dici. Quid enim sibi vendicat Pontifex in regnis mundi, nisì vt pro officio suo, quo vniuersus Christi grex, ad quem pertinent etiàm reges, ipsi pascendus incumbit, admoneat omnes, & si quem videat suam potestatem vertere in tyrãnidem, omnibus modis det operam, id vt emendetur? Hoc fecère semper etiàm sanctissimi Pontifices, & certè licèt inuidia crepet Peucerus, adeò non vsurpârunt sibì regna aliena Pontifices, vt ea quæ obtinent, Christianissimorum ac potentissimorum Imperatorum & regum ferè liberali donatione obtineant. Multa deindè furiosè iactat Peucerus contra Pontificum authoritatem, sed non est opùs, eius ineptijs & calumnijs oĩbus respondẽdo tẽpus amittere. Qui in historijs fide dignis versati sunt, hominis cõmenta facilè & aduertent & contemnent. Addit verò etiàm hoc: Pontifex Romanus prærogatiuam in Ecclesia Christi nullam habet præ alijs vllo iure, sed sola cõsuetudine introductæ tyrannidis. Nec hìc vllum adfert scripturæ locum, sed satìs habet pro sua insigni authoritate id affirmâsse. quàm sit autẽ hæc vana & temeraria assertio, nihil attinet indicare, cùm sit totiès à nostris ex ipsis etiã scrpturę diuinę clarissimis sententijs ostensum. Verùm iam etiàm plus quàm Imperatores ipsi ausi sint, sibi vsurpat Peucerus, cùm subiungit, se non facultates eripere Ecclesiæ, sed regna,

Rabies Peuceri in Pontifices.

Nota impudens mẽdaciũ Peuceri.

Peucerus vult Episco-

gna, quæ Christus non contulit aut commendauit Ecclesiæ. Iam scripserat pauló superiùs, Episcopos tenere regna. Hæc ergò eis eripit: sed benè habet, quòd Peuceri verba non nisi aërem verberāt. Nam Episcopis Peuceri authoritas nec pilum quidem auferet. An non verò hoc est cuiusdam intolerabilis arrogantiæ, vt homo priuatus tantum sibi sumat in Episcopos, qui sunt etiàm principes Imperij? Sed non se discruciet his curis Peucerus. Manebunt Deo benè propitio Episcopis ditiones suæ, etiàm vbi Peucerus computruerit. Sed hoc scilicet est classicum canere ad inuadendas Episcoporum ditiones. Quid si verò catholicus aliquis talia scriberet contra politicos principes, an non cælum terræ misceri Peucerus ante omnes vociferaretur? Ait etiàm Peucerus noster, vt obitèr lectori offeram occasionem admirandi peritiam illius in rebus geographicis & historicis, Cathaynę regnum se extendere vsque ad sinum Persicum, & ante Tartarorum irruptionem, in Europa ferè dominatos esse Rossos, cùm Rossi non adeò magnam Europæ partem tunc occupārint, & sinus Persicus à Cathaynæ regno plurimùm distet. Sed hæc fortè leuicula sunt: illud prodigiosum est, quòd ait certamina quę Lutero oppugnante mendacia eorum, qui Indulgentias impudentèr circunferebant, extiterunt, regno pontificio primò inclinationem, mox ruinam attulisse, cùm hodieq; Pontifici maneat sua dignitas, crescatque multis locis apud remotissimas à nostro orbe nationes. Sed ea fide solent versari fratres euāgelici in rebus narrandis, vt iam non immeritò contemnamus, quod mox subiungit se historica & religiosa fide vsurū.

pis eripere regna sua.

Fides euangelicorum fratrum.

Tum porrò accedit ad Appendicem Chronicorum Naucleri. Sed eam Appendicem sanè non nisi aut nimia potione aut furore ebrius primùm inspexisse videt. Nam ꝑ Surio legit Surrianū, & è Surriano

no mox pro euãgelica modestia efficit scurrã,pindè àc si quis ꝑ culice legat cuculũ, & repentè cuculum trãsformet in crocodilũ.Deindè plenis velis in hũc miserũ Suriũ,ne verbo quidem vnq̃ ab eo læsus, incurrit.ait eum impudẽtèr res manifestè veras calumniari & deprauare. Scilicèt putabat me esse similẽ sui Melãchthonis,(vt alios omittam)quem,vt antè dixi, Illyricus eius discipulus falsi reum agit, & pagit.Iam verò in totũ monachorũ chorũ rabidę desæuiens, vocat eos deploratũ profligatumq; hominum genus, quorũ plusq̃ caninã impudentiã& audaciã plusquàm diabolicã iam multis seculis orbis Christianus sit detestatus. Qui vnus locus satìs superq; sufficit ad detrahendã fidẽ omnẽ toti historię Peucerianæ, cùm certissimè cõstet, monachos cunctis retrò seculis, & ab ipsis adeò Ecclesiæ nascentis initijs in magna apud Christianos oẽs existimatiõe fuisse. Quòd verò subijcit distichon Pij 2. hoc nos libentèr amplectimur, sed hactenùs,vt ostendamus illud in neminẽ magìs quàm in ipsum Luterũ posse quadrare.Est autem eiusmodi distichon:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audent
Effrenis monachus,plenaq; fraudis anus.

Reuerà enim iste effrenis & dissolutus apostata talia attentauit, qualia fortasśis nec ipse satanas auderet, ità vt nos nõ inuideamus Peucero tam insignẽ magistrum. De effreni enim monacho, qualis fuit Luter⁹, nõ de illo,q intra sui monasterij septa degens, vitam viuit monasticæ professioni congruentẽ,hoc distichõ loquiť. Porrò verò etiàm modestissim⁹ vir Surio id videť tribuere,ꝙ in scribenda historia vsus sit ꝑceptore diabolo. Nã etsi Peucer⁹ maledicentiã vocat, tñ Suri⁹ satìs sibi benè cõsci⁹ est, nihil se cuiusquam hoĩs odio scripsisse, multò verò minùs vsũ esse ꝑceptore diabolo,cũ quo familiaritèr sanè versatũ se esse & ab eo didicisse q̃ cõtra Missę sacrificiũ euome-

Luterus effrenis apostata.

euomeret, Luterus apertè fatetur, vt talis præceptoris meritò pudere debeat Peucerum. Nec tamen his contentus vir optimus, & planè Lutericè Euangelicus, vocat Surium blasphemum filij Dei hostem, & mox dira ei imprecatur, his vtens versibus,

Vtque repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic sit in exitium lingua proterua tuum.

Dolet optimo viro, quòd Surius duriusculè tractat inclytæ Germaniæ nostræ proditores & perditores, Luterum & cæteros prauorum dogmatum architectos, qui ex illo vno homine ceu equo Troiano cateruatìm prodiêrunt, quòd illorum mutuas easque acerbissimas altercationes, odia, conuicia, quibus se inuicèm egregiè proscindunt, traducit, fœdissimas antilogias ostendit, & pleraque alia illorum mysteria profert in lucem: quę quidem omnia cùm ex ipsorum scriptis euidentissimè doceri queant, tamen non pudet Peucerum in eadem sua liminari epistola scribere, doctrinam Ecclesiarum Lutericarũ irrefragabili authoritate, perspicuitate quãta nullius sit doctrinæ, certitudine immota verbi cælestis se suosque instauratores & propagatores tueri: scilicèt præclarè se suosque tuetur, quæ totiès in alias mutata est formas, cuiusque propagatores inter se odiosissimè digladiantur. Putat Peucerus oẽs homines aut fungos, aut talpas esse, vt nihil porrò cernere queant. Adijcit verò etiàm, viros bonos restinguere calumnias meritis & innocentia sua. Nos verò palàm testamur Luterum, Bugenhagium, Bucerum, & cæteros desertores monachos, hui9 quinti euãgelij propagatores, vel eo solo nomine, quòd ausi sunt post solennem perpetuæ continentiæ professionem ad incestas nuptias transire, esse perpetuò execrabiles & infames, q fidẽ Deo datã irritã fecerint: cui immani flagitio si addas tot impios iã olìm dãnatos errores & hæreses, tot nefanda sacrilegia,

sacramentorũ ꝓphanatiões, multaq; alia ab istis designata, facilè cõstabit, q̃ nihil sint dicẽdi minùs, q̃ viri boni tũ ipsi, tũ Melãchthon quoquè & alij oẽs noui dogmatistæ, qui quidem monachi non fuêre, sed tamen apostatarum istorum blasphemias editis libris defenderunt, aut nouas hæreses condiderunt. Quòd si verò Peucerus ferre non vult hos à nobis hæreticos dici, nunquàm certè negare ausus erit & Zuinglianos à Luteranis, & Luteranos à Zuinglianis hæreticos propalàm vocari, atque etiàm à plerisque Luteranis ꝓrsùs damnari & reijci Melãchthonicos & Adiaphoristas. Hæc cùm sint toti orbi testatissima, tamen iactat Peucerus doctrinam ecclesiarum suarum, eamque ait vocem esse filij Dei, perindè àc si mortales omnes lethargo correpti sint, nihilque prorsùs oculis quanuìs apertis videant. Quæ verò possit esse atrocior in Dei filium blasphemia, quàm eius vocem dicere eam doctrinam, quam ipsi quoquè Luterani in mutua lite ponunt, atque alij in alijs execrantur, nisì fortè ipse Dei filius, qui est incommutabilis veritas, sibijpsi contrarius est, & pugnantia docet? Quòd si ad Ecclesiæ Catholicæ sententiam respicias, quæ quinti euangelij doctrinam ceu hæreticam condemnat, quæ aures ferre sustineant, à Peucero impias hæreses dici vocem filij Dei? Sed his ego nimiùm immoror. Potest iam Lector intelligere, quæ sit horum temporum labes, in quibus id genus perniciosa scripta innumera ab importunis ingenijs in lucẽ edita sunt, nec adhuc edi cessant.

Euangelici inuicẽ se hæreticos vocant.

Nam hoc ipso quoquè anno prodijt Latinè scriptum aliud benè magnum aduersùs Synodum Tridentinam, à Pio 4. indictam, cuius architectos fuisse liquidò appáret prẹcones quosdam noui euangelij, cum quib⁹ solis mihi hîc res est. In eo certè scripto tanta acerbitate præter alia inuehũtur in Romanos ponti-

Scriptũ aduersùs Synodum Tridentinam.

pontifices, vt etiàm ipsis sectarijs possint meritò de
odij & liuoris nimia immanitate suspecti haberi. Sic
Psal. 65. sensìm proficiũt in peius, & ꝓfundiùs ruũt, q̃ semèl
ab Ecclesia discesserũt. Reuerà terribilis Deus in cõ-
silijs super filios hominũ, qui occulto quidem, sed
iusto tamen iudicio permittit imperitã & miseram
plebeculã ab istis immanissimis lupis, qui nullũ faci-
unt perdendarũ animarũ finẽ, tam atrocitèr in frau-
dem impelli, & in horrẽdos errores induci, idq́; sub
specie eximiæ pietatis & prętextu verbi Dei. Sed nõ
est hoc nouũ: fuit id apud hæreticos oẽs superiorũ
ætatũ sempèr in more positum, vt mẽdacijs niterẽ-
tur, & ementita quadã veri specie incautos fallerẽt.
Hoc p̃clarè fecerũt, & faciũt nostræ ætatis noui do-
gmatistę, quorũ certè incredibilẽ versutiã si princi-
pes & populi Germaniæ aliarumq́; nationũ videre
potuissent, puto equidẽ nũquàm in eorum dogma-
ta consensissent, neque illos apud se vlla ratione to-
lerâssent. In hunc quidẽ scopũ omnes isti mirabili
vafricie collimant, vt Romani pontificis & Conci-
liorum labefactent authoritatem. Quod vbì semèl
obtinuerunt, iam illis salua sunt omnia. quòd enim
scripturam iactant, fraudulentèr & falsò id faciunt,
non scriptura, sed scripturæ praua interpretatione
nitentes. Itaque in hoc prolixo opere neruis omni-
bus contendunt euertere omnem pontificũ & cõ-
ciliorum etiàm vetustissimorũ authoritatem, adeò
vt & ipsam quoquè Nicenam primam & Chalcedo-
nensem lõgè amplissimas Synodos carpere non ve-
reantur: & sanè confidentèr de omnibus in vniuer-
sum ità illi pronunciant: Hominũ traditiones, con-
cilia, Synodi, congregationes, & harum decreta ꝑ-
fectò multiplicitèr labi, errare, decipi, falli possunt,
& multis modis à verbo Dei ac veritate in oẽm par-
tẽ discedere. Id posteà docere conant̃ allatis aliquã-
multis Concilijs: qua in re certè luculentèr prodũt
ne-

Nota hereticorum de Concilijs omnibus sententiam et versutiã.

nequissimam animi sui calliditatē, vel potiùs malignitatem, quòd synodos partim prouinciales, partim ab Ecclesia damnatas, pariter permiscent, & imperito lectori intolerabilem fraudem imponunt, q alias ab alijs secernere non potest. Itaq; primo loco collocant Synodū Carthaginensem sub Cypriano, quę ab hęreticis baptizatos censuerit rebaptizādos, quasi nesciant eam Synodum nūquàm receptam ab Ecclesia, tum verò non œcumenicam, sed prouincialem fuisse. Nos verò non negamus prouinciales Synodos errare posse, sed de œcumenicis legitimè celebratis, id planè pernegamus. Eę nanque repræsentant Ecclesiam, quę est columna & firmamētum veritatis. Mox subiungunt illam sacrosanctā Nicenam primā, quam aiūt de militibus statuisse Canonem, qui Ioannis Baptistæ sententiæ contrarius sit: tum etiàm fecisse pœnitentię Canones, è qbus multum superstitionis irrepserit posteà in ecclesiā. Obsecro, quid istis ad summam, immò plùs quàm satanicam arrogantiā reliqui esse potest, qui tam nefariè lacerant illam sanctissimorum patrum, quibus hauddubiè adfuit, sicut promisit Christ⁹, ipse spiritussanctus, Synodum longè celeberrimam? Et reuerà calumnia hæc non in illos patres magìs, quàm in ipsum redundat spiritumsanctum. Sed benè habet, quòd ità perspicuè se nobis totos inspiciendos exhibent. Iam enim quandò illi tantæ Synodi decreta impia vocare non dubitant, nihil prorsùs ambigere possumus, quin ad illorum numerum pertineant, de quibus Christus ait: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et est profectò istorum planè deplorata & insanabilis malitia, cum quibus etiàm iam eam ob causam nemo Catholicorum vnquàm facilè vel tria commutaret verba, nisi cogeret salus miseræ & imperitæ plebis, quam isti horrendum in modum vnà secum perdunt.

Synodus Nicena carpitur ab hereticis.

Matth. 18

Si

Si sic enim liceat Conciliorum etiàm grauissimorũ decreta nõ modò eleuare, sed per summam contumeliam impia dicere: quid, quæso, superest nobis ad immanem quendam atheismum, quò certè isti nos adducere moliuntur? Non est huius loci, istorum fraudes omnes persequi: nam lõgũm est, & ab instituto meo alienum, præsertìm cùm illi pleraque adferant, quibus lectorem incautum fallere se posse non dubitant, quæ si singulatìm fusiùs explicare velimus, lectori stomachum mouebimus. Certè eodẽ loco aiunt, Chalcedonense Concilium tetro errore monachis & monialibus virginibus coniugij vsum interdixisse. Qua vna sententia simul damnant veteres sanctissimos patres omnes & vniuersam Christi Ecclesiam, quæ idẽ sempèr sensit: immò & ipsam scripturam diuinam, quæ grauissimè præcipit vota Deo reddere. Et sufficeret quidem hominibus, in quibus non prorsùs lumen omne tum fidei, tum rectæ rationis extinctum sit, ad istorum amentiam & tetram impietatem liquidò cognoscendam, hanc eorum tam prophanam & ab omni Christiana pietate prorsùs abhorrentem sententiam didicisse: at fit tamen nescio quo tremendo Dei iudicio, vt cùm isti non sinè magno scelere & summa impudentia, tum Chalcedonensis Concilij sanctissimum decretum lacerent, tum monachis & monialibus coniugia permittant cõtra fidem DEO datam, tamen habeãt permultos, qui illis potiùs accedant, quàm amplissimæ Synodi Chalcedonensis & vniuersæ Catholicæ Christi Ecclesiæ sententiæ & authoritati. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca. Itáne plùs apud nos põderis habet impurissimorum apostatarum prodigiosus incestæ libidinis appetitus, quàm grauissima totius orbis Christiani, quem vel maximè Synodus illa Chalcedonensis repræsentat, sententia & authoritas? Vtinàm verò suam intelligerent

Item Chalcedonensis.

gerent turpitudinem eiusmodi non coniugiorum, sed incestarum libidinum assertores, & quantam sibijpsis apud bonos omnes & posteritatem omnem fœdissimæ ignominiæ notam inurant. Sed fronte sunt plerique omnes plùs quàm meretricia, & nesciunt erubescere. Dabit autem quandoquè benignus Deus, vt vulgus miserè ab eis dementatum, & alij malè ab eis persuasi, cognoscant eius sceleris immanitatem, quo se obstringunt apostatæ monachi, cum fœmina sub honesta coniugij specie sacrilegè cubantes, & eos profectò toto pectore detestabuntur. Et reuerà si legissent plerique veterum sanctissimorum patrũ scripta, pessimè istos impuros apostatas acciperent. Quandò igitur isti hucusquè impietatis progressi sunt, vt tam execrabilem concubitum palàm doceant sanctum esse matrimonium, frustrà sanè cum illis agitur de rebus nostræ religionis. Itaque nolim tempus terere commemorandis alijs, quæ in memorato scripto ab istis adferuntur: nam & multa sunt, & partìm impudentissimæ calumniæ, partìm iam olìm damnatæ hæreses. Hoc tamẽ certum est, in hoc opere conflando nihil eos diligẽtiæ, nihil acerbitatis prætermisisse, vt semèl omnem pectoris sui aterrimam bilem in Romanos Pontifices & Christi catholicam Ecclesiam euomerent. Interìm nõ vident, quàm sint ipsi egregij viri, qui tam multos iam olìm ante mille annos partìm damnatos errores & hæreses in vulgus spargant, qui inter se atrocissimè de ipsis turpissimis erroribꝰ suis digladientur, atq; mutuò palàm se hęreseos condemnẽt, falsi reos agant, & liberalitèr atque prorsùs suo more euangelicè se immanibus conuicijs proscindant, atque eiusmodi emblematis ornent, quibus nemo rectiùs, quàm flagitiosissimi nebulões, onerari mereatur. Quæ cùm ex ipsorum libris certissimè ostẽdantur, nihilominùs viros se dici & haberi volunt

Turpitudo apostatarũ cum fœminis cubãtiũ.

pios & euangelicos, ecclesiæ repurgandæ studiosos,& nescio quid non. Sumunt sibi authoritatem in Pontifices,in Concilia,in patres omnes,in totam denique Ecclesiam.O plùs quàm caninam impudẽtiam,plùs quàm satanicam arrogantiam. Sed valeãt putidi & deplorati hęretici, vt etiàm ipsi se inuicèm salutãt. Ego satìs habeo annotâsse,his infelicissimis temporib⁹ eiusmodi scripta ab istis importunis dogmatistis esse sparsa in vulgus, quod sub Euangelij prætextu miserè perdunt.Hoc quidem certissimum est,huiusmodi scriptis euulgandis nihil se consecuturos aliud, quàm vt apud cordatos lectores omẽs, totamq; posteritatem nõ alio quàm insignium hæreticorum loco habeantur, sensimque eorum malus anim⁹ & fraudulentæ machinationes in principum aliorumque notitiam perducantur: tum verò actutùm actum erit de illis, sicut & de omnibus superiorum ętatum omnium hęreticis,qui ad tempus diuina permittente iustitia Ecclesiam diuexârunt, sed tandèm vt fumus cum sempiterna sui nominis ignominia euanuerunt. Vnum hoc loco paucis ex suprà dicto contra Synodum Tridentinam scripto adijciam,vndè certo certiùs colligat Lector nõ hęc temerè à me dici. Aiunt supradicti vsque eò auctas fuisse superstitione & barbara inscitia tenebras in doctrina eius temporis, vt & ipsi Theologiæ & sacrarum literarum studiosi, qui superiore seculo, & ante annos 40.scholasticã Theologiam didicerant, confessi sint lectionem quidem se frequentâsse diligentèr,& tempora studijs Theologicis perdiscendis constituta compleuisse sedulò,verè tamen affirmare posse, se toto illo quinquennio aut sexennio, quo in scholis didicissent, nullã de filio Dei vel nominis saltem mentionem à præceptoribus factam audiuisse: atque ità occupatos fuisse homines miseros ineptissimis libris Magistri Sententiarum, Scoti

Pagina 10. Nota intolerabilem calũniam.

ti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & similium eius farinæ Scholasticorum, vt prophetarum & apostolorum scriptis legendis nullus omninò relictus esset locus, ac ne quidem vlla de his in Schola mẽtio fuerit reliqua, nedùm vt his aliquid serij studij attribueretur. Hæc illi. Quæso te Lector, quid his fingi possit vel ab ipso malo dæmone aut vanius, aut impudentius, aut contumeliosius? Quis credat quinque vel sex annis nullam in Scholis habitam mentionem filij Dei, cùm ipsimet fateantur occupatos fuisse in libris Magistri Sententiarum, cuius tertij libri bona pars de CHRISTO prolixè agit? O portentosam, & non tam verbis quàm verberibus & flagris vindicandam mentiendi libidinem. Iam quòd Magistri Sentẽtiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & similium libros vocant ineptissimos, non certè facerẽt, si non ipsi essent om̃ium ineptissimi, & indigni prorsùs qui ijs viris vlla ex parte comparentur. Scioli isti grandes sibi sophi videntur, quòd bilingues, vel etiàm vtcũquè trilingues interdùm sint, nôrintq; scribere Latiniùs quàm illi patres, quos sanè præter alios nostræ ætatis doctissimos viros, Christophorus Longolius & multijuga rerum cognitione, & insigni eloquentia celeberrimus, summa vitæ integritate, & admirabili quadam diuinarum humanarumque rerum cognitione, optimi cuiusque iudicio scribit esse commendatos. *Conuicium in Scholasticos.*

Deniquè, quòd asserere non verentur, nullam in scholis prophetarum & apostolorum quinque vel sex annis habitam fuisse mentionem, intolerabilem itidèm habet calumniam & impudentissimam vanitatem. Nam idem Sententiarum Magister, quo eos totos fuisse occupatos aiunt, plurima è scriptis diuinis loca commemorat. *Alia calumnia.*

Hinc igitur colligat Lector, quæ istorum hominum religio, quæ animi pietas, quis pudor, quæ verecundia sit, qui talia scribere non dubitent. Et hi nimirùm sunt, qui Concilium Tridentinum contumeliosè lacerant, se verò Ecclesiæ reformatores iactitant. Sed tamen, vt dixi, quandoquè sentient homines, quibus præstigijs orbi ab istis illudatur.

Obijt hoc anno mense, ni fallor, Decembri Pius 4. Romanus Pontifex, qui sanè Ecclesiæ Dei, maximè in absoluendo Concilio Tridentino, tanto pastore dignam nauauit operam.

Pius V. fit pontifex.

ANno 1566. die 7. Ianuarij in Romanum pontificem electus est Michael Giselerius Dominicanus, Cardinalis Alexandrinus, & dictus est Pius V. Eodem die summo manè de alio quodā actū fuit, cui etiàm ad pontificatum pauca suffragia deerant: à prandio autem inter primarios quosdam sermo habitus est de Cardinali Alexandrino, & paulò pòst omnibus Cardinalibus in eius electionem mirè & præter omnium expectationem consentientibus, ille eductus è cella, pontifex maximus salutatus est. Nemo erat qui ambigeret à Domino isthuc factum esse: tanta erat etiàm absque scrutinio votorum cōcordia. Et sanè quæ eius electionem adhuc secuta est in Pontificatu vita, nihil clamat aliud, nisì eum diuinitùs ad hoc amplissimū munus esse vocatum. Ante coronationem, quæ celebrata est, nisì fallor, 17. Ianuarij, habuit Cardinalium congregationem: (consistorium enim, vt vocant, ante coronationem haberi non solet) ea peracta, quidam ex insigni familia petijt episcopatum quendam. Respōdit Pontifex, se quidem illi cupere summoperè gratificari, nec defuturū, si alia in re prodesse ei possit, sed episcopatum tamen minimè collaturum, quòd ad tantam functionem parùm idoneus esse videretur, non

Episcopatū petens reijcitur.

satis

fatìs literis & eruditione instructus. Cùm autem ille suæ eruditionis testimonium proferret, Ego, inquit Pontifex, hac in re, quæ mihi satìs cognita est, testes minimè requiro. Ità ille in ea petitione repulsam passus est. Porrò ad Cardinales adhuc præsentes conuersus pontifex, hortatus est, nè quicquā ab ipso peterent, quod vel cōtra diuinum obsequium, vel contra Concilium Tridentinum, vel contra ordinem & rem Ecclesiæ facere videretur. Addidit etiàm, se quidem in rebus licitis & honestis Christianos principes iuuare constituisse: contrà verò, si quid præter fas & decorum peterent, nulla se ratione illis daturum.

Extant prçclara de eo testimonia, quòd ità se prorsùs comparet, vita illius vt quandam referat imaginem priscorum illorum Pontificum, quorum sanctitatem veneramur. Familiā se dixit eiusmodi habere velle, quæ & vita & habitu cçteris exemplo sit: nec tam ministrorum nnmerum aut cultum corporis, quàm virtutem & integritatē sibi spectandā cōstituit. Magnum se ostendit fore iustitiæ patronum & vindicem. Melitensibus Turcicam denuò obsidionem expectantibus liberalitèr sanè vniuersas pontificatûs maximi opes pollicitus est, & iam missurus erat subsidio tria millia peditum, nisì posteà cognouisset frustrà Turcarum aduentum formidari. In consanguineos suos mirabili vsus est frugalitate, adeò vt tres è sorore nepotes non solùm nullis auxerit vel opibus vel honoribus, sed etiàm ægrè adduci potuerit maximorum hominum precibus, vt vnum ex eis, doctrina & pietate conspicuum, tandèm in Cardinalium senatum cooptaret. Fidei catholicæ conseruandç ac propagandæ perquàm studiosus est: precibus assiduis feruentèr incūbit, quas dicit esse pontificum prçsidia. Statuas Vaticanorum hortorum, à quibusdam eius decessoribus magno

Familia Pij V.

sumptu & studio ibì collocatas, Populo Romano ad Capitolij ornamentum largitus est. Ad mensam sedés, vt est in sumẽdo cibo potuq; parcissimus, ità in adhibendis precibus & gratiarumactione plurimus. Episcopos non patitur abesse diù à grege suo. Est quædam sanè in eo seueritudo, sed eam incredibili humanitate ità tẽperare nouit, vt om̃ibus charus sit. Possunt ab eo boni sperare virtutis præmiũ, mali formidare supplicium aut pœnam, quæ ab illo iam non leuis constituta est in blasphemos, nefariæ libidini & id genus flagitijs addictos. Reformationẽ tanto põtifice dignã & instituit, & porrò in rem conferre pergit: & domesticę quidẽ familię numero permultùm detraxit, vt possit Ecclesiæ rebus necessarijs largiùs opitulari. Catholicis quibusdam lõge ab Italia degẽtibus, sed vel penuria, vel carceris molestia laborãtibus, partìm mittenda pecunia, partìm scribendis literis humanitèr opem tulit, & ferre decreuit. Quàm prorsùs absit ab om̃i auaritia, satìs declarat, quòd pleraque à Romana curia iussit exulare, quæ magnam vim pecuniæ conflare possent: & certè difficilimo quodam tempore cùm illi dispensationis cuiusdam obtinendæ causa, quæ alioqui concedi soleret, multa essent oblata aureorum millia, prorsùs ea accipere recusauit: idque illi perpetuum est: nec enim tam id spectat, quid possit ex re qualibet obuenire compẽdij, quàm quid iustitia & ęquitas reposcat. In resignatione beneficiorum ecclesiasticorum simplici, multa sæpè admittuntur parùm ad ecclesiæ leges & vtilitates accõmodata: eam igitur statuit deincèps nõ temerè admittere, nè hac occasione res Ecclesiæ velut iure quodam hæreditario ad posteros trãsmittant, aut etiàm indignis, aut parùm idoneis ecclesiastica beneficia conferantur.

Preces ad mensam.

Reformatio instituta.

Pius V. quã alienus ab auaritia.

Simplex beneficiorum resignatio.

Oblatus ei quandoquè fuit à quodam magno principe annuus triginta millium aureorum prouen-

uentus, sed eum ille magno animo recusauit. Vir quidam illustris nepoti pontificis filiam suam vxorem obtulit cum dote egregia, vt posset pontifici sanguinis affinitate coniungi. Eius verò erga se beneuolentiæ Pontifex gratias quidem egit, sed neque Ducis, neque Marchionis, neque Baronis titulis suam se velle ornari familiam ait, quibus ea hactenùs caruisset.

Iudæus conuertitur à pontifice.

Erat Iudæus quidam Elias nomine, multa & eruditione, & prudentia, & opibus inter suos insignis, & quidem Synagogæ iam præfectus, & sacerdos maximus. Is pontifici, cùm adhuc Cardinalis esset, & de nostra complectenda religione multùm cum eo egisset, pollicitus erat, se tum Christianę religioni suscepto baptismo velle accedere, cùm ipse Romanus pontifex crearetur. Huic igitur, iam ad pontificatum præter illius omnem, vt apparet, existimationem promotus, ità ait: En cernis me renunciatũ Pontificem: fac igitur quod pollicitus es. interìm verò curabat pro illo preces Deo offerri. Paulò pòst Iudæus ad Pontificem redit, & se velle CHRISTO nomen dare affirmat. Monet verò pontifex, vt maturè secũ deliberet, & si ex animo cupiat fieri Christianus, sibi significet. Non multa interiecta morula indicat ille Pōtifici, se diutiùs veritati & spiritui sancto obluctari non posse: prorsusq; se cōstituisse cum tribus filijs & nepote trãsire ad castra Christianorum. Ea res summo pontificem affecit gaudio, hominemque complexus, & gratias Deo agēs, tertio Pentecostes die in præsentia Cardinalium ferè omnium, magnaque populi mirificè gratulantis præsentia, suis eum & alios manibus baptizauit, multisque eis concessis priuilegijs, vnum è filijs ferè septennem sibi in filium adoptauit, atque in Collegio Germanico cum suis nepotibus curauit educandum.

Porrò Michaël (sic enim à baptismo Elias dictus est) multam nauat operam Iudæis ad fidei lumen à Iudaica cæcitate pertrahẽdis: neque id sanè frustrà, paulò pòst triginta ex ijs ad Catechismum perductis. In festo sacrosanctæ Eucharistiæ, licèt fractis esset viribus, & medicorum opera vteretur, attamen verè pius Pontifex non sella pro more gestatus, nec corona pontificia ornatus, sed cum maxima populi ædificatione pedibus ingrediens, illud præstantissimũ corporis Christi voluit circũferre sacramẽtum.

Circumfert Eucharistiã Pontifex.

In Tridentina Synodo ad Pontificem reiecta fuit cura edendi Catechismi, Breuiarij & Missalis. Catechismum iam curauit Latinè edendum, idemq; eius iussu in Gallicam, Germanicam & Polonicam linguam transfertur.

Catechism⁹ editus.

Maximiliano serenissimo Cæsari nostro contra Turcas dimicaturo pijssimus pontifex opem latur⁹, tres supplicationes indixit, quibus ipse quoquè interesse voluit, vniuersum iter iam ætate grauis & affecto corpusculo, pedib⁹ cõficiens, & Deũ aperto capite iunctisq; manibus attẽtissimè deprecãs. Aderant & pleriq; Cardinales & prælati, nobiliumq; & vtriusq; sexûs ingẽs multitudo. In prima supplicatione mulier dęmoniaca horridos & immanes edẽs clamores, ad pontificẽ adducta est: q̃ licèt à plurib⁹ teneri vix posset, mox tamẽ vbi à Põtifice benedictione tertiò repetita cõsignata est, in terrã mortuæ similis corruit: sed posteà incolumis surrexit. In secunda supplicatiõe tres alię à dęmone occupatę, ad pontificẽ adductæ, & triplici benedictiõe accepta sanatę sunt, è quib⁹ vna nõ ignobilis, anteà à nemine curata fuit, licèt sępi⁹ tentatũ id esset. In tertia quoquè supplicatione alia quoquè à dęmone vexata, Pontificis precibus restituta est. Ea pontificis pietate, & erga expellendos dęmones comperta virtute, animi hominum mirè accensi videntur: tanta erat

Dæmoniaca curatur.

Itẽ 3. aliæ.

Item alia.

ob promerendam Iubilei gratiam sua peccata confitentium multitudo.

Capta fuit per hos dies nauis longa insignis cuiusdam piratæ, in qua Christiani octoginta captiui visebantur, qui decem & eo ampliùs annis miserrimam pertulerant seruitutem. Eos, cùm Romam venissent, Pontifex humanissimè accepit, & vestibus atq; pecunia donauit. Exemplo integerrimæ vitæ illius permulti ad meliorem frugem se recipiunt, adeò vt etiàm ex Iudęis ampliùs centum, doctrina & opibus præstantes, ad Christianam religionē accesserint. Porrò in vsum catechumenorum emit Pontifex magnificētissimas ædes, quibus etiàm suos reditus haud contemnendos attribuit. *Iudæi ad fidem veniũt.*

Huius anni Augusto mense morbus periculosus vrbem inuasit, ità vt plurimi cum tota familia decũberent pessimè affecti. Ibì sanè videre erat Pij Pontificis singularem pietatem. Nam singulis misit pecuniam, omnibus decem medicos adhibuit, multaque alia solatia insigni liberalitate impertiuit, adiunctis etiàm religiosis viris, qui animarum curam gererēt. Dici facilè non queat, quanta iam in Clero & populo cernatur sub hoc pontifice Romæ morum reformatio: & licèt iam senio affectus sit, at tamē ipse vult audire, videre, cognoscere controuersias plerasque omnes: assiduis incumbit precibus, multùm ieiunat, in victu summa vtitur temperantia, quotidieque rem diuinam facit, quod profectò mirum videri queat in tanta ætate. Sed vt ipse quoquè fatetur, inter hæc tot tantaq; negocia, quibus continentèr occupatur, tam prospera aliquandiù vsus est valetudine, vt vix vnquàm rectiùs valuerit. *Liberalitas Pontificis in ægrotos.*

A piratis redimi curauit nepotem suum exigua quidem pecunia, fortasse Turcis nescientibus quòd esset pontificis nepos. Hunc ad se accitum, non alio habitu videre voluit, quàm quo fuerat vsus dum se- *Nepos Pontificis redimitur à piratis.*

deret ad remos captiuus, qui vilis erat. Admonuit auté cum ſanè grauitèr, vt ex anteacta miſerrimè in ea ſeruitute vita, diſceret ad bonā frugem ſe recipere, & Deo ſeruire. Deindè equo & equeſtri officio, vndè centū aureos annuos habeat, donatū, ad ſuos remiſit. Hoc & pleraque alia facilè teſtantur, quàm non ſit ſtudioſus cognatos & propinquos ſuos ad opes & honores prouehendi.

Solebant adhiberi inſtrumenta muſica, quotiès Pontificis & cardinalium habebatur conſiſtorium. Eam conſuetudinē voluit ſublatam. Crebrò vrbis Eccleſias viſitat, & ad Clerum concionatur. Familiā ſuam magno ſtudio reformat, quòd ſciat indè exēpla manare ad Eccleſiaſticos omnes, vt ipſi quoquè ſe ſuoſq; ad ipſius exemplū componant. Initio mēſis Octobris familiares ſuos omnes conuocauit, cōcionē ad eos habuit, & inter alia, quę ijs obſeruanda prę́ſcripſit, voluit vt ſinguli ſuum indicarent nomē, ordinem & ſacerdotia. Sacerdotes vt minimùm tèr in hebdomada ſacrificium faciant, cæteri, prę́ſertìm diaconi & ſubdiaconi, ſaltem quintodecimo quoq; die communicent, edixit. Sacris ordinibus initiatos, aut Eccleſiæ prouentus percipientes, habitum iuſſit ferre clericalem atq; tonſuram, nec veſtes habere niſi ex lana ſimplici abſq; vllo ſerico. Turgida femoralia pati nō vult. Aulicos ſuos omnes, nè ocio tempus malè perdant, iuſſit ſacræ lectioni, quam tèr in hebdomada ſacri Palatij magiſter habet, intereſſe: Fiunt etiàm in aula prę́lectiones Philoſophicę. Porrò non paucos ſuis libros Eccleſiaſticorum ſcriptorum dedit, vt ijs legendis dum Pontificem viciſsìm obſeruant, tempus vtilitèr trāſigant. Nihil in ſuorū moribus, habitu, colloquijs, & tota deniquè viuēdi ratiōe vitioſum, & quod praui ſit exempli, tolerat. Prę́fecto cuſtodiæ corporis ſui mādauit, det operā, vt milites ſui tranquillè & ſinè inſolentia viuant.

Familiæ reformatio.

Prælectiōes in aula Pōtificis.

Impu-

Impudicas mulieres, publico propoſito edicto, ab vrbe expelli iuſſit. Erant tum Romanorum plerique, qui ſe vehementèr opponerent, dicerentque, ſi meretrices ab vrbe excluderentur, magnum id Reipub. annui quæſtûs diſpendium allaturum: Pōtifex tandèm ità eis ſilentium impoſuit, vt aſſeueraret ſe cum tota Curia ſua aliò migraturum, nisì illa hominum fæx profligaretur. Ità illæ coactæ ſunt diſcedere, interìm tamen nonnullæ in vicis ignobilibus ob peiora vitanda relictæ ſunt, cùm priùs in vijs publicis & ſplendidis ædibus magno numero habitarent. Quædam ex ijs, quæ præ cæteris maiorem infirmis animis tentationum & ruinarum materiam præbiturę videbantur, à tota ditione Eccleſiaſtica nominatìm relegatæ ſunt. *Meretrices proſcribuntur.*

Alio quoquè edicto vetuit, nè quis ex ijs qui Romæ degunt, hoſpitia publica & cauponas Vrbis cōuiuandi & compotandi gratia adeat, nec quiſquam in ijs ludere ſinatur. Eo edicto multa flagitia & peccata reſecata ſunt, effectumque vt hoſpitia aduenarum commoditati ſeruiant. Nebulo quidam obſcurus maledico quodam Paſquillo vel famoſo carmine Pontificem contumeliosè proſcidit. Is tandèm compręhenſus, & Pontifici oblatus, cùm ab omnibus diceretur ſeueriſſimè plectendus, iuſſus eſt à Pontifice carmen ſuum recitare, tum exponere, cuius vel conſilio vel voluntate id ſcripſiſſet. *Clementia in maledicum.*

Dicente eo ſe non nisì mali dæmonis id inſtinctu compoſuiſſe, Pontifex reſpondit: Si tu mihi vt ſummo Pontifici maledixiſſes, non ferres impunè. At nunc quia in fratrem Michaelem, in monachum ſcarponem, in Cardinalem Alexandrinum conuicia iactâſti, abi lìber quò vis. Ego verò humilitatem generis mei, vitæ & habitûs ſempèr & animo retinebo, & libens confitebor, & ero vilis & abiectus in oculis meis. *2. Reg. 6.*

In tota Ecclesiæ ditione accuratissimè edixit, vt itinera à latronibus tuta seruentur: si quis à latronibus cædatur, ait se pœnam exacturũ ab illis, in quorum vicinia id accidisset. Nobiles quidam Poloni ab hæresi Dei benignitate ad fidem sanam Catholicæ Ecclesiæ reuertisse ferebantur. Id vbi Pontifex resciuit, mirificè gauisus est, datisq; ad illos humanissimis literis hortatus est ad perseuerantiã. Mirũ enim in modum lætatur resipiscentia eorum, qui fraude diaboli in hæresin prolapsi sint. Cognatos suos & consanguineos omnes iussit ab vrbe abscedere, præter nepotem Cardinalẽ, & alterum in Collegio Germanico literis incumbentem: in quo apparet animus ab omni immoderata erga suos affectione prorsùs liber. Cardinalibus quoquè grauitèr mandauit, vt familiam suam ad habitûs & morũ honestatem informent.

Tuta itinera.

Euocauit quandoquè ad se Cardinales, qui præsunt inquisitioni, itemque Rotæ auditores, (quod iudicium est in vrbe exactissimum atq; præcipuum) reliquosq; qui Romę iudicijs pręsunt, doctissimaq; oratione hortatus est omnes, vt in exercendis iudicijs synceros & integros se præbeant, minas etiàm intentans ijs, qui secùs facerent. Meretricibus, quas in vnum vrbis angulum reiecit, seueritèr præcepit, nè per vrbem vagentur: contrà facientes, iussit publicè flagellari. Duo verò aut tria illis designauit templa, quę sacrificij & Cõcionis auscultandę causa petant. Ex ijs pleræq; nupserunt, aliæ complures cupiunt, honesta reperta conditione, ex ea se turpitudine extrahere; nec Pontifex se defuturum illis dixit, quas paupertas à sectanda pietate remoraretur. Eas autem, quæ sinè sacramentis in ijs sordibus decederent, in sterquilinio vult sepeliri, quod multis calcar addet ad meditandam resipiscentiam. Est Romæ Academia, quam vulgò Sapientiam vocant. Eam

Oratio ad Iudices.

Meretrices redeunt ad bonam frugem.

Academia restituta.

iam collapsa erat, & eius liberales annuos prouētus quidā sibi vendicârāt. At Pōtifex eos iussit restitui, vt ijs alantur scientiarū omnium egregij ꝑfessores.

Iussit etiàm, quod ante eum Fecerat Pius II. vt qui Magistratu defuncti sint, administrationis suæ totius rationem exigantur. Decreuit etiàm per totam Italiam mittere Visitatores, qui ab Episcopis, Collegijs Canonicorum & Monasterijs rationem gubernationis reposcant. Monasticam disciplinam, quæ multis locis proh dolor nimiùm laxata, immò collapsa est, summoperè curat restituendam, atque inprimìs apostatas omnes seuerissimo anathemate percussit: nè qui tamen ex ijs animum despondeant, hortatus est primarios monachorū præfectos, quos Generales vocant, vt suos singuli apostatas requirant, eosque piè & humanitèr tractent. Verùm ex ijs pleriq; attrita sunt fronte & indomabili corde, qui seipsos, desperantes, tradiderunt impudicitiæ, secumq; alios quoscunque possunt trahere conantur in puteum abyssi: qui vtinàm per principes arcerentur vbiquè à docendi functione, quia reuerà lōgè omnium perniciosissimi sunt id genus deplorati apostatæ, posteaquàm in hæresin prolapsi sunt: id quod tum in nostra Germania, tū vicinis regnis & prouincijs res ipsa plùs satìs declarauit. Sed ijs omissis, ad Pontificem redeamus. Is sanè huius anni sacrum illud tempus, quod aduentum Domini vocamus, tametsi senilis ętas à ieiunijs illum facilè eximeret, quotidianis ieiunijs, crebrioribus precibus, largioribꝰ eleemosynis religiosissimè voluit obseruare, libenterq; sacris concionibus adfuit: quo exēplo permulti ad illos sacros dies piè transigendos incitati sunt: nec interìm tamen optimus Pontifex quicquam de ijs, quę ad suum officium pertinerent, prætermisit, nec detrectauit solito more priuatis personis humanitèr præbere aures. *Pontifex vt Aduentum exegerit.*

Fit

Fit nonnunquàm, vt ære grauentur alieno etiàm Cardinales, quorum cùm sit excellens dignitas, nemo eos facilè vel in ius vocare, aut contra illos ferre sententiam, vel latam exequi audebat. Id sentiens Pontifex, grauissimè edixit, vtì nec ipsis Cardinalibus, si sint de ære alieno delati, parcatur, sed contra eos iudices liberè pronuncient, pignora quoquè ab eis auferâtur, domus ipsa diripiatur, donèc creditoribus sit satisfactum. Atq; interìm erga illum mira est Cardinalium obseruantia & reuerentia.

Nō vult parci Cardinalibus.

Vt coluerit festa Natalitia.

Festa Natalitia huius anni magna deuotione coluit, adeò vt in ipsa nati Saluatoris sacratissima solennitate horam circitèr decimam nocturnis precibus & primæ Missæ interesse curârit, deindè in domestico sacello primam & secundam Missam deuotissimè fecerit, cunctis familiæ suæ hominibus sua manu Eucharistiam præbuerit, & tandèm apud D. Petrum tertiam Missam solenni ritu celebrârit, porrò etiàm pomeridianæ concioni interfuerit. Possent multa alia de hoc dignissimo Pontifice commemorari, sed hæc in præsens sufficiant pro hoc anno. Vident, nisì fallor, nostri Euangelici præcones, hæc quæ diximus, eiusmodi esse, vt non possint meritò non laudari. Desinant igitur carpere & proscindere Romanos Pontifices, imitentur huius Pij V. virtutes. Sed sat scio, progenies ista viperarum hęc quoquè pręclarè gesta dente canino arrodet, & pessimè interpretabitur. Hoc enim apud illos in more positum est, vt si videant Catholicos, præsertìm Pontifices & qui in Clero sunt, piè & religiosè viuere, eos vocent hypocritas, & qui suis meritis in gloriæ CHRISTI derogationem fidant: sin autem malos in ijs mores quosdam cernant, eos ad vulgus odiosissimè traducant: nec dubitem dicere, si è cælis ad nos descendant Petrus & Paulus sanctissimi

ctissimi Apostoli, & ità viuant vt olìm in terris vixerunt, istos nostros portentosos noui Euangelij buccinatores permulta habituros, quæ in illis atrocissimè lacerent & proscindant.

Et quid mirum est, eos etiàm optimos quosque & Catholicæ religioni addictos rodere, conuiciari, proscindere, cùm etiàm mutuò sese, vt sæpè dixi, tam hostilitèr insectentur? Est hæc quædam pœna gigantææ arrogantiæ, qua isti tument, ponuntq; etiàm in cælum os suum. Vt enim homines possint intelligere, quàm nihil tutum sit eorum sequi doctrinam, misit inter eos DEVS dissensionis spiritum, quo mirabilitèr exagitati, non desinunt publicè editis libris innumeris mutuò se horrendum in modum conspuere & lacerare. Ostensum est hoc iam crebrò locis superioribus, nec tamen vnquàm satìs ostendi potest: adeò illi sempèr manent suî similes. Sunt inter Zuinglianos & Luteranos perpetuæ contentiones, eduntarq; identidèm ab vtraque parte scripta plurima, quibus alij alios oppugnant. Est inter Zuinglianos è præcipuis vnus Henricus Bullingerus, inter Luteranos Iohannes Brentius, vterq; iam grandæuus. Isti pro more suî Euangelij se honorificè inuicèm tractant, sed tamē Bullingerus astutè nonnihil se premere conatur, & miscet mella piperi, nec potest tamen imperare sibi, quin subindè egregiè perstringat aduersariū Brentium. Scripserat Brentius de maiestate Christi librū cōtra Petrū Martyrē apostatā Franciscanū & istum Bullingerū. Huic libro respōdit Bullingerus. Rursùs adfert suū scriptū cōtrariū Brētius, quē Bullingerus vocat Arabiū tibicinē, & scriptum eius acerbissimū & caliginosissimū. Adeò verò prolixū quoquè fuit, vt Bullingerus arbitretur annū propè integrū in eo Brētiū cōsumpsisse. Et quāuìs nō sinè magno tædio, vt ipse scribit, librū hūc nebularū vastū inspexe-

Spiritus dissensionis inter hæreticos.

Cōtentiones inter Brentium et Bullingerum.

inspexerit & euoluerit Bullingerus, obitèr duntaxàt perstringendum duxit: sed hoc ità tamen facit obitèr, vt Brentius se sentiat non valdè mollitèr acceptum: nec mirum, cùm ipse, si Bullingero fides habenda est, longè sit maledicentissimus. Et vt Lector nôrit, quo de scripto Bullingeri agam, nouerit anno 1564. edidisse eum Repetitionem & dilucidiore explicationem quandam, eiq; ceu coronidem apologeticam addidisse, qua perstringit Brentij recognitionem. (sic enim est titulus libri Brentiani) In hac Coronide apologetica dicit pios omnes concorditèr censere, Brentiũ peccare enormitèr edendis libris suis maledicis, &c. eum petulantissimè cõculcare fidem & doctrinã Ecclesiarum, nempè Zuinglianarum, quarum dogmata vocet Brentius calumniator cacodoxa. Dicit, Brentium nullo Dei spiritu bono doctum, iudicare ipsum Bullingerum inanes & sinè fide ꝓfundere voces, & ceu aprum Calydonium vineam Domini euertere. Dicit, quisquis Brentij reliqua his coniuncta inspexerit propiùs, illum visurum apertè virulentis redundare edacissimi liuoris morsibus. Non sic scriberet Bullingerus de Brentio, si is in Romanos Pontifices aut monachos ea scripsisset, quæ scripsit in hæreticum Bullingerum. Sed qui nunquàm desinunt lacerare Pontifices, debent nonnunquàm id genus atrocissimos morsus mutuos sentire. Sed pergamus videre alia multa in tam breui Coronide. Petrus Martyr iam obièrat: eum Bullingerus vocat beatæ memoriæ, sicut & Melanchthonem, cuius quidẽ Melanchthonis etiàm testimonium profert contra Brentium, quòd scripserit, vt transsubstantiationem, ità & vbiquitatem corporis Christi excogitatam esse non ità pridèm, & portentosam. Et verum quidem scripsit Melanchthon, doctrinã vbiquitatis corporis Christi non ità pridèm excogitatam esse. sed quòd idem

Bullingeri de Brentio testimonia.

de

de transſubſtantiatione aſſerit, ſuo more mentitur, cùm ipſe quoquè non neget D. Ambroſium ſenſiſſe panis naturam mutari in Euchariſtia, idemque ſentiant veteres ſancti patres omnes. Nec tamen negat Bullingerus, ipſum Melanchthonem vnà cum Brentio fuiſſe Zuinglianis infenſum, adeò vt exiſtimauerit ſe bona conſcientia illos pro fratribus agnoſcere non poſſe, ſed tamen tandèm factum eſſe illorum ſummum amicum & fratrem intimum. Hoc verò tametſi pertinacitèr de Melanchthone negent Luterani quidam, quòd ad Zuinglianos defecerit, nec careat nota turpiſſimę leuitatis & inconſtantiæ, tam varias vna eademque de re amplecti opiniones: at vult nihilo minùs Bullingerus plúrimas, quibus id probetur, Melanchthonis manu ſcriptas epiſtolas poſſe proferri, neq; id leuitati aut inconſtantiæ, ſed ſaluberrimo eius profectui eſſe tribuendum. Scilicèt egregius profectus eſt, ex Luterano transformari Zuinglianum. Vellet autem Bullingerus etiàm Brentium ità proficere, quem, quia id non vult, vocat ceruicoſum, irreconciliabilem, & Iohannem in eodem. Præclara ſunt hæc hæretici de hæreticis teſtimonia; pergamus ad reliqua. Ait Bullingerus, Brentium abuti veterum teſtimonijs ad ſuum inſtitutum commonſtrandum: quaſi verò non idem faciat etiàm Bullingerus & deſertores omnes Catholicæ Eccleſiæ. Quàm autem abſurda eſt Bullingeri doctrina, quandò ipſe quidem Brentium ait verborum ludere præſtigijs, cùm id faciat ipſe Bullingerus, ſimul aſſerens & Chriſtum ſe è cælo non detrahere, vtiquè ſecundùm humanitatem, & tamen eum vera ſua carne fideles ſuos in Cœna paſcere. Sed talibus præſtigijs illudunt iſti indoctæ multitudini, atq; vtinàm vel tandèm reſipiſcant. Et hoc quidem loco vult Bullingerus longè tutiùs fidem commodari patribus, quàm Brentio, quem dicit nupèr na-

Melanchthō olìm hoſtis Zuinglianorum, poſt ſummus amicus.

Præſtigiæ hæreticorū.

tum, nec semèl depræhensum lolio victitare & strychnum bibere. Sed si patrum authoritas apud istos hæreticos, tam; Brētium quàm Bullingerum, eorūq; similes valeret, iampridèm esset pax reddita Ecclesiæ, & profligati essent errores omnes, quos isti ab inferis excitārūt, aut è suis cerebris partìm effinxerunt. Verùm tanti illi faciunt tum Patres, tum Concilia omnia, quanti volunt, immò sanè prorsùs nihili, vbicunquè ab ipsorum impijs cōmentis & prauis dogmatis discrepant. Pergit Bullingerus contra Brentium, eumque dicit tergiuersari, suffugia latibulaque quærere, sese implicare, & quid dicat ignorare, deniquè simplices circumagere, & naribus trahere. Et hoc quidem verè dicit Bullingerus, sed homo versutus seipsum suo sibi ense iugulat. Nam idem præclarè faciunt etiàm ipsi Zuingliani, dum negant CHRISTI corpus haberi substantialitèr in Eucharistia, & tamen affirmant vera nos eius carne vesci. Itaque vbiquitatem Brentij meritò ridet Bullingerus, sed non minùs ipse meritò ridetur à Brentio, dum negat corporalem CHRISTI in Eucharistia præsentiam. Atque vtinàm contenti illi essent, in suas istas inextricabiles incidisse perplexitates & labyrinthos, nec miserrimam plebeculam secum eò pertraherent. Sed ad rem. Adijcit porrò Bullingerus, Brentium vociferari negocium sibi esse cum virulenta excetra, & cum scorpionibus venenatissimis, deniquè cum homine effronte, cum sophista, omniumq́ue mortalium nequissimo, & quidem his emblematis perfrequentèr ornare Bullingerum. Quis non credat vera dicere Brentium, tantum Luteri discipulum? Sed iam Bullingerus eò se confert, vt doceat Brentium, qua ratione de vbiquitate agere debeat. Nam ità diceret, inquit: Vbiquè gentium in Ecclesia ingraue[...]it fastus, superbia, auaritia, vsura, blasphemia, calumnia,

Nota. (margin, beside "homo versutus seipsum...")

Nota testimoniū Brētij de Bullingero. (margin, beside "porrò Bullingerus...")

Nota fructꝰ noui Euangelij. (margin, beside "ne de vbiquitate...")

[...]munia, ſpurciloquentia, ebrietas, crapula, luxus, libido, inceſtus, ira, cædes, contentio & inuidia. En hi ſunt fructus iſtius noui Euangelij, quos etiàm ipſi eius præcones fateri coguntur. Nos his addere poſſumus, vbiquè ingraueſcere inceſtas libidines apoſtatarum. Sed his tot malis an non illi præclaram obtulêre occaſionem, qui ſolam fidem crepant, Eccleſiæ ſacramenta conuellunt, inſtituta Eccleſiaſtica exibilant, carnis libertatem prædicant, & iam olìm condemnatos errores pro verbo DEI imperitis venditant? O vtinàm quandoquè videant homines, quæ hominum commenta pro verbo DEI amplexi ſint. Poterat his flagitijs fieri medicina, ſi non eſſet exploſa ab iſtis infauſtis dogmatiſtis diſciplina Eccleſiaſtica: quæ etſi etiàm apud Catholicos multis locis proh dolor elanguit, non tamen docetur vulgus impiè ſentire de Canonibus pœnitentiæ, quemadmodùm hæretici iſti faciunt, quos non pudet palàm ſcribere, in illa ſanctiſſima Nicena prima Synodo factos eſſe pœnitentiæ Canones, ex quibus poſteà multùm ſuperſtitionis irrepſit in Eccleſiam, vt meritum CHRISTI non parùm hac ratione obſcuraretur paulatìm.

In libro cõtra Synodũ Tridentinã.

Iſti enim tenebriones laxant miſeris habenas, nec vident, immò videre nolunt, huiuſmodi pœnitentiæ Canones non ſolùm non obſcurare, ſed illuſtrare etiàm meritum CHRISTI, dum homines hac ratione, retrahuntur à vitijs, monenturque ſic viuere, vt merita CHRISTI ipſis bono eſſe queant. At poſtquàm Luterus cum ſuo ſatellitio docere cœpit, Solam fidem iuſtificare, & tollere peccata, Confeſſionem peccatorum non eſſe neceſſariam, Liberum arbitrium rem eſſe de ſolo titulo, & dum facit quod in ſe eſt, peccare mortalitèr. Docendos eſſe CHRISTIANOS plùs diligere

Luterus in Aßertionibus ſuis.

Egregia Luteri doctrina dæmon[illegible]

diligere excommunicationem quàm timere, Papam vel Ecclesiam non posse condere leges morum seu bonorum operũ, & id genus alia portentosa & impia paradoxa, indè nimirùm ea in hominibus nata est vitæ dissolutio, vt ipse quoquè Luterus posteà fassus sit sui Euãgelij homines decuplo peiores euasisse Sodomitis. Arripuerunt enim improuidi mortales ab istis seductoribus sub specioso libertatis Euangelicæ pretextu oblatam ipsis teterrimam carnis & vitiorum seruitutem, & certè nulla his malis potest vnquàm sperari medicina, nisì profligatis istorum hominũ impijs dogmatis redeatur ad vnitatem Catholicæ Ecclesiæ, & in ea instauretur collapsa multis locis Ecclesiastica disciplina, id quod modernus Pontifex Pius V. admodùm seriò conatur, nec infelicitèr ea in re progreditur. Donèc autem erunt homines in tot sectas inter se dissectas & procacitèr corrixantes distracti, hæc quæ Bullingerus commemorat, scelera & peccata non poterunt non in dies magìs magisque augeri, quãdoquidem sectarum istarum signiferi & buccinatores, hominum animos omni ferè religione soluunt, prauisq; erroribus imbuunt, abstractosque à Christi corpore, quod est Catholica Ecclesia, malis dæmonibus illudendos, & in quæuis flagitia nullo negocio impellendos obijciunt. Quorum enim in cordibus fides corrupta est, in ijs CHRISTVS habitare non potest: vbì autem ille non habitat, dubium non est, illic sibi domicilium constituere tartareos spiritus. Sed ad Bullingeri Coronidem redeamus.

Ait Brentium scribere de se, nempè Bullingero, quòd atram in se bilem releuet, meraque & pura mendacia proferat. E diuerso probat Bullingerus, Brentium bellè cõsentire cum doctrina Suencfeldiana, cùm tamen id Brentius perneget. Præclara sunt, vt dixi, hæc emblemata, quibus isti gigantes

Brentius Suencfeldianus.

gantes se mutuò ornant: & tamen hi sunt capita Luteranorum & Zuinglianorum. O miseram plebem, quæ tales habet dogmatistas. Audiamus & alia: Dicit Bullingerus, Brentium Vatiniano in Zuinglium feruere odio, & Adria iracundiorē atræ bilis nimbos, æstûs, tempestatesque, ante multos nimirùm annos conceptos, impetuosè effundere, & Zuinglium omnigenis conuicijs perfundere, atque ex vera filij DEI Ecclesia illum excludere, doctrinamque Zuinglianam vocare impiam, atque inter cętera obijcere Zuinglianis iconomachiam, quā sanè vsqueadeò non negat de se suisque Bullingerus, vt apertè fateatur se suosque & dici & esse malle iconoclastas, quàm iconoplastas. Itaque & hac in parte videmus diuersa Luteranos & Zuinglianos sentire, Luteranos iconomachiam damnare, Zuinglianos amplecti. Hoc autem à Brentio grauitèr obijcitur Bullingero, quòd ab irato & furioso Lutero, ad placidum & extra contentionem loquentem, se scripserit appellare. Eccè videmus etiàm hæreticos in Lutero aduertisse furorem: & fuit ille sanè impotens & rabiosus homo: cur igitur nō pudet talem furiam sequi? Sed Luterum Luterani tertium volunt esse Eliam, & Bullingerus quoquè in hac Coronide ait se dona in Lutero & multa & magna libentèr agnoscere. Sed in religionis negocio furiosum esse, quis quæso inter DEI vel infima dona numeret? O cæcos doctores, cæci, immò furiosi, doctoris asseclas. Addit autem Bullingerus, Luteri adulatores, immodestiam hominis excusantes, dixisse palàm, heroica ingenia non rarò corripi furore, non poëtico quidem illo, sed planè Diuino aut Theologico.

Brētius ardet odio Zuīglij etc.

Obijcit Zuinglianis iconomachiam.

Eliam tertium, Luterum volunt esse Luterani.

Ità habuit Luterus suos adulatores, qui eius furorem, diuinum dicerent. Quid hîc possumus aliud, quàm lugere hominum ætatis nostrę cęcitatem, qui

ista tam absurda sibi sinunt persuaderi? Pergit Bullingerus, & ait satis hîc apparére, quàm anhela mente Brentius in ipsius inhiet exitium. Deindè commemorat quasdam Brentij antilogias pugnantesq; sententias, vt qui quandoquè scripserit verbum ad panem ferre id quod continet, nempè corpus Christi: nunc autem scribat, non posse crimen Papisticæ magiæ effugere, qui recitatis in Cœna Domini verbis putet corpus Christi adduci: cùm tamen & Luterus multis locis scribat, teste Bullingero, verba Cœnę conficere corpus & sanguinem Christi: ità vt iam ipsius Brentij iudicio non ipse duntaxàt, sed & tertius Elias Luterus, magus sit appellandus. An non hæc sunt eximia præconia? Ità cæcus Brentius dum sibijpsi contraria scribit, suaipsius sententia fit magus. Sed absit, vt Christi sermonem, quo sacrosancta Eucharistia conficitur, ad magiam pertinere credamus. Dicat hoc & sentiat Brentius cum suî similibus, daturus quandoquè pœnas æternas tam nefariæ blasphemiæ. Ait porrò Bullingerus, tantum non rumpi Brentium præ nimia ira, obijcientem Zuinglianis malitiam fingendi, mentiendi, rectè dicta calumniandi, deprauandi, inuertendi, & quid non? adijcientem etiàm, sibi cum Luciano (Bullingerum dicit) in schola Epicurea negocium fore. Egregia sunt hæc: sed necdùm satis multa Brentio. Rursùs autem nè Bullingerus taceat Brentio, ait illum summis viribus contendere, cęlum, in quod ascendit CHRISTVS, nec locum esse, nec loci quidem nomen. O insaniam. Pergit Brentius, referente Bullingero, & dicit Zuinglianos veritatem ab alijs manifestatá oppugnare: sed rursùs à Bullingero egregiè irridetur ob ineptissimas & stultissimas quasdam delirationes, cogiturque ferre Bullingerum ista palàm scribentem: Ità ineptè & perplexè illum Diuina loqui voluit prouidentia, vt vel hinc

Brentij antilogiæ.

Bullingerus de Brentio.

pij & curabiles lectores intelligerent, refugiendum sibi esse à doctore, qui postquàm Archytæ crepitaculum diù & abundè pulsauit, tandèm se ignorare fatetur quid dicat, aut de quibus asseueret. Hæc de Brentio Bullingerus, sed quę in ipsum quoquè Bullingerum pulchrè quadrent: sicut & illud, quod ait Brentium scripturæ Diuinę & etiàm Augustini sententijs abuti: quod certum est omnes istius infausti Euangelij Buccinatores & fecisse hactenùs, & facere. Absit enim vt vel scriptura Diuina, vel sancti Patres illorum teterrimis erroribus vllà ex parte faueant, tametsi non pudet eos pro se sacra Biblia Patresque citare. Habet deindè Bullingerus etiàm fœdissimum Brētij de inferno errorem, fatentis in- *Brentij de*
fernum quidem esse, negantis verò locum esse. Ità *Inferno*
Brentius cælum tollit paritèr & infernum: nec mi- *error.*
nùs impiè Bullingerus tollit è Sacramento substantialem corporis Christi præsentiam. Non potest, inquit porrò Bullingerus, in Brentio probari nimia eius licentia in scripturis detorquēdis, & quòd nulla necessitate recedit à receptis concordi in Ecclesia consensu expositionibus, immò & doctrinis. Certè non debent hæc in Brentio tolerari, sed neque in Bullingero, in quem hæc non minùs quadrant quàm in Brentium, à quo se Bullingerus scribit eiectum ex Ecclesia CHRISTI, sed contemnit æquè Brentij vt Romani Pōtificis excōmunicationē. Ait enim se brutū iudicare Brentij fulmen. Meritò sanè contemnunt eorū fulmina, qui summi Pōtificis anathemata cōtemnūt, & fit istis q̄d Esaias
ait, vt qui spernunt, ipsi quoquè spernantur. Hoc *Esa.33.*
tandèm certo certiùs eueniet om̄ibus istis superbis gigantibus, qui Ecclesiæ pastores in summū cōtemptum apud suos adduxerūt, & iusto Dei iudicio à se inuicèm intolerabili cōtemptu afficiuntur: id quod Bullinger⁹ satìs ꝓdit in hac sua breui Coronide, dū

addit Brentium per prolixum & impexum librum suum, nempè recognitionem, omnes propè paginas adſperſiſſe contumelijs atque conuicijs, porrò ſub finem libri furioſo curſu ruere in portum, clamareque Zuinglianorum dogmata eſſe diabolica & impietatis plena, redundare illorum omnia deprauationibus, ſtrophis atque calumnijs: errorem illorum de Cœna Dominica non eſſe leuem, ſed pro ſua fœcunditate alios atque alios magis ſacrilegos ſecum trahere, ſatanam per illos ſibi viam prȩſtruere ad omnes iniquitates: breuì futurum, vt per illos reducatur in Eccleſiam hæreſis Neſtorij, & nihil deniquè maneat reliquum de articulis noſtræ religionis, ſed inducatur in Eccleſiam ethniciſmus, Thalmudiſmus & Mahumetiſmus. Hæc ſunt ſanè luculenta in Zuinglianis Brentij Luteranorum hodiè Coryphei teſtimonia & encomia. Porrò de Brentio è diuerſo teſtatur Bullingerus ſub finem huius coronidis, illum propter ſingulares ſuas opiniones furere, tumultuari, ad arma conclamare, & omnem bipenni amicitiam diſſecare. Hæc ego ſanè ex breui illa Bullingeri Coronide breuitèr huc adſcribere volui, vt videant tamen vel tandèm miſeri mortales, quos duces in rebus grauiſſimis ſequantur, qui tam atrocitèr inter ſe diſſentiunt, tam immanitèr ſe mutuò proſcindunt. Quòd ſi vel meum inſtitutum pateretur, vel mihi ſtudio eſſet omnia illorum ſcripta excutere, quàm multos ego Codices conficerem ſolis eorum contentionibus & cōuicijs mutuis referendis? Vtinàm verò cunctantiùs illi principiò admiſſi eſſent, nec tam facilè fides habita foret noua paradoxa ſub ſpecie verbi DEI proferentibus. Quid verò de nobis dicturi ſunt poſteri noſtri, cùm hæc & id genus permulta alia didicerint, viderintque illos nos homines haud ſecùs atquè CHRISTI Apoſtolos &

Nota, nota.

nuncios

nūcios accepisse, qui non nisi tetros in orbē errores inuexerint, & præter hoc etiàm inter se odiosissimè & pertinacissimè dissenserint? Faxit præpotens Deus, vt vel serò videamus.

Non mihi hoc propositum est, vt istorum hominum absurditates & mutuas acerbitates oēs cōmemorem, nec tamē possum committere, quin vel aliquas annotem. Habet enim earū cognitio suas non mediocres vtilitates, & possunt illę certè mouere homines, vt ab illorum contubernio celerrimè se expediant. Excusa hoc anno est mēse Ianuario De bonis & malis Germaniæ admonitio Iohannis Vuigandi, qui (nisi tamē fallor) vnus est ex præclaris illis Centuriarum Magdeburgensium architectis. Est is egregius & quidem Stoicus Luteranus, vt & Matthias Illyricus. In hac Admonitiōe ille primò se pollicetur explicaturum præcipua Dei beneficia, Germaniæ potissimùm ab anno 1517. collata, putà Ecclesiastica, Politica, œcumenica, & communia quædam. Primum beneficium vocat Biblia sacra in clarissimam lucem producta, quæ multis seculis pro obscuro libro vbiquè locorum sint habita, penéq; situ & squalore interiērint: laicos publicè tantū audiuisse, Legēdas Sanctorum: Theologiæ studiosos in scholis ad scholasticorum disputatiōes & Summas tantùm assuefactos. Ità ille Vuigandus in hoc primo referēdo beneficio tam multa benè luculēta habet mendacia. Simul verò etiàm nostram Bibliorum Latinam versionem carpit, & Luteri Germanicam vsqueadeò prædicat, vt non dubitet eam tribuere dictanti Spirituisancto, & omnium aliarum gētium versionibus illam anteponat. Sed ostensum est à viris doctis, permulta loca sua non versione, sed peruersione Luterum corrupisse: & sanè vsqueadeò nō satisfecit Germanis Luteri versio, vt posteà nouam cuderint Tigurini. Videt Lector quàm sint ve-

Liber de bonis & malis Germaniæ.

ritatis studiosi homines isti, cuius gustum quendam hæc paucissima præbent. Proh dolor, tam malè collocari bonas horas & scribendis & legendis id genus fœdis & perniciosis mendacijs. Addit mox, pueros & puellas iam Biblia Germanica legentes, proprium ac genuinum sensum absq; longis commentarijs ob oculos videre. Certè didicit Germania nunquàm prestando damno suo, quàm bellum sensum è scripturis diuinis tot insana capita elicuerint, dum certatìm aliæ super alias emergunt hæreses, singulis sua fœda commēta sacrarum literarum authoritate confirmare nitentibus. O quāta est horum impudentia, qui cùm videant etiàm ipsos Luteri discipulos inter se atrocitèr digladiari, & singulos crepare scripturas, non dubitant tamen scribere, tam clara & lucida nunc prodijsse Biblia Germanica, vt pueri & puellæ genuinum sensum facilè assequantur. Nam si hoc verum est, cur etiàm grandes isti sophi inter se tam turpitèr corrixantur?

Nota insaniam. Alterum Germaniæ à Deo impēsum beneficium est, inquit Vuigandus noster, præcipuorum articulorum fidei illustratio, qualis ab Apostolorum temporibus hucusquè in hoc mundo non est cognita. Quis dubitet hunc hominem lethargo correptum, aut nescio quibus furijs agitatum, præ insania non videre quid dicat? Proh scelus, tam densas tenebras, quas isti Argi scilicèt in orbem inuexerunt, etiàm fidei illustrationem eximiam dici.

Calumnia in S. Patres. Deindè etiàm tā priscos illos q̄ scholasticos patres hic insignis tenebrio calumniat: aitq; discrimē legis & euāgelij ꝑrsùs obliteratū fuisse post Apostolorū tēpora, sed per Luteri ministeriū dilucidè explicatū. O portentū in solas terras relegandū. Talibus flosculis scatet hic Vuigādi libellus. Addit verò, in Papatu inuocationē à Deo ità auersam, atque ad mortuas creaturas (sic vocat sanctos cū Christo in cælo

vitam

vitam beatam viuentes) conuersam, vt nulla inter gẽtes fœdior vnquàm idololatria extiterit. Agnoscit Lector Stoicum Luteri discipulum, nouumque Vigilantium. Isti impij homines ferre non possunt inuocationem sanctorum, quam etiàm se gloriantur profligâsse, sed certè magno miserorum hominum malo, qui solebant ab omni antiquitate non sinè fructu ambire diuorum suffragia, quos scirent iam CHRISTO coniunctissimos, pro ardentissimo illorum erga nos amore, plurimùm sibi præstare posse. Verùm isti miseri & cæci vt alieni sunt ab illo corpore, cuius caput CHRISTVS est, & cuius omnes sancti membra sunt, ità quoquè nullo eius spiritu vegetantur, sed traditi satanæ, vnà cum illo sanctos insectantur, nec eos à nobis inuocari volũnt. Sed audiunt illi à nobis ex Augustino: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Sufficit hoc contra istos. Quæ verò Vuigandus porrò habet iactabundus de superstitiosis ritibus à baptismo amotis, (sic enim ille impius vocat tam antiquas baptismi cæremonias) de integra cœna reddita, de clauibus non ampliùs raso & inuncto hominum generi (putà sacerdotibus) seruientibus, & id genus alia purè Luterica, id est, verè impia, nolo hîc commemorare. Nam appáret hominem nihil habere hominis, sed totum obsessum à dæmone. Ait enim inter cætera, totum corpus doctrinæ cælestis simplicitèr, dilucidè, propriè, dextrè erutum & traditum esse à theologis Germaniæ, quale in omnium patrum scriptis post apostolos nullum inuenitur. Et tamen isti theologi tam bellè inter se consentiunt, quàm olìm Cadmæi fratres. O infelices Germanos, qui isthęc mõstra apud se ferre queunt.

Cõtra Faustum, lib. 20. ca. 21.

Quid

Quid verò possit his dici monstrosius? En qui noluimus audire sanctos patres, iam istos cogimur audire insanos tenebriones, qui reuerà præ insania nesciunt quid dicant. Nanq; addit hic noster: Plus rerum in vno aliquo scripto exegetico Luteri in prophetam aut psalmum inuenias, quàm in multis libris patrum. O nugatorē. Certè blasphemijs & maledictis egregiè scatent libri Luteri, digni qui flammis exurantur.

Deindè tertium vocat beneficium, quòd Antichristus Papa à Lutero spiritu oris Christi interfectus est. Hoc quidem Luterus summis viribus conatus est, vt Christi in terris vicarium Romanum Pontificem penitùs profligaret, sed frustrà. In eo autem scelere etiàm laudare illum, hominis est penitùs perditi & profligati, qualis certè est Vuigandus iste, cuius valdè execrabiles voces puto nec ipsis suis symmystis probari, qualis est etiàm illa, asinum Cumanum Romanum pontificem sibi armis cruentis niti vsurpare potestatem articulos fidei destruēdi ac erigendi pro arbitrio: quod dici non potest, nisì à sceleratissimo & deploratissimo nabulone. Certè quandoquè aduertent homines istorum virus aterrimum & intolerandam animi malignitatē, odiumque in Pontificē & Catholicam Ecclesiam plùs quàm Vatinianum.

Calūnia in Pontificem.

Alia deindè recenset Vuigandus Dei beneficia, de profligatis monachis, de exclusa idololatria, id est, inuocatione & veneratione defunctarum creaturarum, vt ipse vocat, de egregiè oppugnato & expugnato Antichristo Romano Pontifice, de copia doctissimorum virorum & salutarium Ecclesię ministrorum (per quos vtiquè non nisì Stoicos Luteranos intelligit) de copia item innumerabilium librorum à germanis theologis, Lutero & similibus, editorum: quæ quidem eiusmodi sunt omnia, vt ne-

nemo nisì Germaniæ proditor & hostis, ea possit beneficia vocare. Nam vt alia omittam, cùm fateatur iste Vuigandus tot libros ab istis Luteranis scriptos, vt in mundo nunquàm plures in lucem venerint, (quod tamen est putidum & crassum mendacium) potest hinc sanè liquidò colligi, quàm immanes sumptus in eos libros impensi sint non solùm nullo Germaniæ fructu, sed etiàm damno illius inæstimabili. Nam cùm pecunia ea omnis, quæ in hos libros scribendos, excudendos, emẽdos collata est, & infinita propè sit, & nõ nisì in Germaniæ & multorum aliorum certissimam perniciẽ cesserit, quantùm quidem ad eos attinet, qui talium librorum lectione vel cognitione in hæresin pellecti sunt: quis vnq̃ verbis vllis possit consequi, quantùm & Reip. vtilitatib⁹, & animarũ saluti tot ꝑditissima & pestilentissima scripta nocuerint? Et interìm tñ solẽt isti mirum in modum exaggerare pecuniam, quæ Romam exportetur è Germania, nec volunt videre se proditores & perditores esse Germaniæ, dum pro verbo Dei impias hęreses venditant incautis, & immensam pecuniæ vim exhauriunt suis pestilentissimis scriptis euulgandis, quæ vulgus imperitum auidè emit, sed nec precio exiguo, nec paruo salutis suę detrimento.

Septimum beneficium vocat Vuigandus, repressionem hæreticorum, in quibus ille numerat Anabaptistas, Sacramẽtarios, Antinomos, Enthusiastas, Cothurnifices seu concinnatores Christi & Antichristi, ꝑ quos intelligit haud obscurè Melãchthonicos & Adiaphoristas, quæ nostra, vt ipse dicit, luce & potentia verbi sui Deus profligauit. Hîc iam videt lector hominis egregij Luterani censuram nõ modò de Sacramentarijs, quos illi ex professo oderunt, sed etiàm symmystis suis Melanchthonicis & Adiaphoristis. Qui enim Luteri doctrinam omnem

Hæretici qui sint Vuigandi.

mor-

mordicùs retinent, Melanchthonem & Adiaphoristas, qui in quibusdam à Lutero deflexisse vidētur, ferre nō possunt. Ità fit, vt Luterani Luteranos quoquè persequanť, & quidē valdè acerbè, vt est hæreticorū genus maledictione & amaritudine plenum: quod quidem iam sæpè dixi, & est crebrò dicendum, dum isti noua sempèr acerbitatis suæ argumēta in lucem edunt, quæ tamen ab illis miserè euersi non aduertunt. Verùm obseruatu dignum est, quòd porrò adijcit Vuigādus, suum & suorum esse, confiteri & statuere aliquam saltem Ecclesiam, licèt exiguam, permansuram vsque ad extremum diem. Iam enim Stoici isti Luterani in eas rediguntur angustias etiàm à sectarijs alijs, vt ꝑpemodùm suæ doctrinæ successum desperare videantur. Et certè in eas angustias sensìm redigentur omnes horum temporum hęretici, & tandèm veritas, aliquādiù ab istis oppressa, eluctabitur.

Transit deindè Vuigandus ad beneficia politica, & ibì splendidè adulatur magistratibus, & mētitur turpissimè, ab Apostolorum temporibus neminem ęquè àc Luterum illustrâsse doctrinam de authoritate & officio Magistratuum. Tandèm stultissimus homo doctrinę Luterice oblítus, postquàm multus fuit in pontificibus & monachorum operibus proscindendis, ait magistratus pro suis multiplicibus laboribus æterna præmia consecuturos esse. Vbì igitur nunc est illud Luteri, Opus bonum optimè factum, veniale peccatum esse secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum secundùm iudicium Dei? item illud, Nemo non certissimus esse debet, se sempèr mortalitèr peccare, si sua vita ad iudicium Dei iustissimum compareтur? Num peccatis vel venialibus vel mortalibus æterna præmia debētur? Ità isti cęci doctores dum veritatem oppugnāt, sæpè pugnantia docēt: id quod Lutero quoquè accidit

In Assertionibus, articulo 32.

Ibid. Articulo 35.

cidit in doctrina meritorum, & alijs plerisque. Tertium bonum politicum dicit esse, quòd subditi magistratui promptiûs nunc obtemperāt: quod quàm sit vanum & commentitium, res ipsa loquitur, & tumultus Rusticorum, multaq; id genus alia satìs superque declarârunt: & nisì Deus Luteri conatibus obstitisset, cerneremus profectò quę hodiè magistratûs esset authoritas. Reliqua beneficia politica, œconomica, communia, nè sim Lectori onerosus, ineptiēti Vuigādo relinquo, nec ijs commemorandis tempus perdere volo.

Accedit deindè Vuigandus noster ad mala Germaniæ enumeranda. Hic principiò duo schismatum genera ponit, vnum à Sacramentarijs, alterum ab Interimistis excitatum. Sacramentarios dicit, superstite Lutero, Helueticos tantùm quosdam montes fuisse tenere coactos: illo extincto, seminatores istorum zizaniorum longè lateque esse progressos. Putabant Sacramētarij se præclarum quippiam præ Lutero vidisse, sed vident suam doctrinam à Vuigando Zizania vocari. Et quanuìs hodiè multùm iactitent se quoquè esse Augustanæ Confessionis, at disertis verbis dicit Vuigandus, eos nec partem fuisse eius Confessionis, cùm ea Augustæ Carolo 5. exhiberet, nec deincèps sese eidē adiunxisse. Et verū diceret Vuigādus, si non Melāchthon illā confessionē subindè recoxisset, atq; tādèm ad castra Sacramētariorū deflexisset. Addit aūt Vuigādus, nō in re sacramētaria tātùm, sed in alijs quoq; articulis non postremis publicè sacramētarios impingere. *Schismatū duo genera.*

Accedit deindè Vuigādus ad alterū schismatū genus, ipsis planè, vt dicit, intestinum, eoque longè p. niciosius. Sub hoc compręhendit Melanchthonicos & Maioristas, tametsi nominatìm nō exprimit. Istis tribuit perplexas, ambiguas, flexiloquas, vafras, & astutas locutiōes, eosq;, licèt impium, vt ipse vocat, dogma illud, Bona opera ad salutem esse ne- *Interimistæ*

cessaria, & pleraq; alia mendacijs & fucis stabiliant, tamen sinè omni fronte scriptitare, sese à syncera Dei & Luteri doctrina nè pilum quidem declinasse. Non enim patitur Vuigandus operum & pœnitentiæ concionem, sed sola fide cum Lutero suo rectà euolat in cælum Plutonis.

Nota satanicam malignitatem

Tertium malum vult esse Vuigandus, quòd remissiùs iam Lutero mortuo impetitur & laceratur Romanus pontifex. Eccè tibi hominis deploratissimam amentiam & aterrimam cæcitatem, qui hoc ipsum pro magno malo numeret, quòd abstinetur à iactandis conuicijs & contumelijs in pontificem. O plùs quàm cymmerias insani pectoris tenebras. Ait enim: Necessè est, si Ecclesia Christi iterùm rectè purganda est, vt alacri pectore & coniunctis vocibus atque stylis ardentiùs ac luculétiùs Antichristus oppugnetur, quàm aliquot annis factum est. O quas dabunt isti olim pœnas tantæ peruersitatis: sed homines impij, qui iam in profundum venerũt malorum, contemnunt donèc in illum abyssi puteum detrudantur. Non vident isti miseri & omĩ lachrymarum fonte plangendi, quàm nihil minùs deceat hominem è religione Christianum, quàm ista teterrima maledicendi petulantia, præsertìm pastori Ecclesiæ, cui, velit nolit Vuigandus, Christus commisit pascendas oues suas, omnemque illi illatam iniuriam & cõtumeliam, sibi factam ducit. Sunt hæc profectò eiusmodi, vt pijs animis vberrimam suppeditent plorandi materiam, quòd populus Christianus preciosissimo Christi Iesu sanguine redemptꝰ ab istis immanissimis lupis & sceleratissimis nebulonibus tam miserè seducitur, & ad proscindendum & conspuendum pontificem etiàm incitatur. Sic Christus non docuit, neque Apostoli eius, sed hanc doctrinam hausit à Lutero Vuigandus, & ab ipso satana Luterus.

Quar-

Quartum malũ Vuigandus iste ait esse ignauiam vigilum Ecclesiæ Dei (sic vocat illum Luteri cœtũ, qui rigidos habet Luteranos) in refutandis erroribus, putà Sacramentariorum &c. Sunt sanè, qui putent inter Luteranos & Zuinglianos solam esse de Eucharistia controuersiam. Sed cùm plerique alij Sectarij, tum hoc loco etiàm Vuigandus disertis verbis testatur, non de rebus friuolis & ineptis, sed de summis capitib9 doctrinę cælestis esse inter ipsos disceptationem. Quin & inter ipsos Luteranos nõ leues cõtentiones sunt, vocatq; hic noster Vuigandus quosdã nostræ ætatis Pelagianos, haud obscurè significans Lipsenses dogmatistas, quos etiàm impostores appellat. De nouis Sacramentarijs, nempè Caluinianis, id affirmat, eos verba habere tali stratagemate adornata, vt pro libitu eis vti queant. Deindè adijcit explodenda esse tam frauduléta spectra orationum, quib9 ad fallendum imperitiores vtantur Pelagiani & noui sacramentarij. Sed & Vuigandus cum sua teterrima maledicentia paritèr profligandus est.

Luterani et Zuingliani de quibus inter se dissentiant.

Sextum Ecclesiæ malum Vuigandus vult esse intempestiuam & perniciosam philosophiæ cũ Theologia permixtionem. Hoc loco rursùs, non tamen nominatìm, Vuittenbergenses & Lipsenses dogmatistas perstringit, porrò Sacramentarios apertè: nec dubitat dicere, lupos miseras ouiculas crudelissimè diripere ac deglutire. Multa hìc enumerat, quæ ex Philosophia contra veritatem Euangelij habeant isti, quos modò dixi, Vuittenbergenses, Lipsenses, & Sacramentarij. Refert ibì se audiente quendam præconem (intellige quinti euangelij) de coniugio ad populũ declamãtem, plùs quàm viginti carmina ex Ouidio de arte amandi protulisse. Et hoc quidẽ Vuigãdus se detestari indicat, quasi verò suus Luterus nõ planè amatoriũ & Venereũ nobis euangeliũ

rrriona:

protulerit, omnibus etiàm & monachis & monialibus laxans turpitudinis habenas, & in cõiugio quoquè degentibus permittens dicere, Si nõ vult vxor, veniat ancilla.

Septimum malum est Vuigando προσωπολατρεία, qua viri eruditione excellẽtes, incipiunt velutì idola coli. Melanchthonem & quosdam alios molles Confessionistas, qui in nonnullis à Lutero discesserunt, videtur hîc quoquè carpere. Enatũ enim fuit non leue dissidium inter Melanchthonicos & Illyricanos, hoc est, molles & rigidos Confessionistas, nec res adhuc sopita est, scripsit Melanchthon acerbè in Illyricanos, cùm tamen eius discipulus fuerit Illyricus, & ab Illyricanis damnatus est Melanchthõ cum suis.

Octauum malum dicit, quòd isti prosopolatrę in multis magnis & paruis scholis iuuentutem virulentèr inficiunt. Dolet Vuigando, quòd Luteri dogmata quædam euanescũt, & veretur plurimùm, nè tandèm ille cum suis è tota Europa proscribatur. Eccè verò iam ab ipsis quoquè Luteri discipulis dicit Vuigandus infici miseram iuuentutem. Cur tandèm nõ euigilant homines, & se totos ab omni istorum hominum commercio semèl expediunt? Satis superq; à Catholica Christi Ecclesia admoniti sunt, à Lutero & eius symmystis buccinatoribus reliquisq; noui euangelij pseudoprophetis perdi iuuẽtutem, & tetros in orbem errores spargi, nec fidem tamen sanissimis admonitionibus habere voluerũt. En iam ipsi Luteri discipuli suos condiscipulos palàm affirmãt corrumpere iuuentutem: vel illis tandèm credant, & profligatis simul omnibus, redeant ad Catholicæ Ecclesiæ vnicum ouile, nec sibi sempèr ab istis tenebrionibus tam turpitèr illudi patiantur.

Iuuentus à quibus corrumpatur.

Nonum malum est, vt ait Vuigandus, effrenis & inau-

inaudita petulantia & maledicentia ſtolidæ iuuentutis, quam malè imbutam à proſopolatris dicit fuere, tantumnon dira conuicia euomere in pios Eccleſiæ doctores (ſe ſuosque intelligit) fœda, obſcœna, crudelia, impia & ſcelerata ſcripta, paſquillos & picturas effundere, certare inter ſe impudentiſſimis mendacijs confingendis, qualia diabolos propemodùm ipſos puderet proferre, & vt quiſq; in his artibus magìs excellit, ità ſuis eſſe præceptoribus gratiorem, & ad maiores honores euehi. Quę omnia dicunt de Melanchthonicis, Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus. Aduertit hinc Lector, quàm ſint vera & iuſta præpotentis DEI iudicia. En iſti miſeri nullum faciunt finem maledicendi ſummo Pontifici: tam multis ſupra modum contumelioſis ſcriptis, paſquillis & picturis in illum CHRISTI vicarium petulantiſſimè incurrerũt, & eccè ex ipſis Lutericis ſcholis prodeunt diſcipuli, qui, qua menſura ipſi menſi ſunt Pontifici, illis copioſiſſimè remetiantur. Quis hìc non manibus ipſis & pedibus palpet, vlciſci CHRISTVM iniurias Vicarij ſui? Et ſunt hæc tantùm initia quædam iuſtiſſimæ vltionis, quæ, nisì reſipuerint, apud inferos creſcet in immenſum, & puniet blaſphemos & maledicos Pontificum calumniatores & conuiciatores in æuũ ſempiternum. Taceo hic de conuicijs in Epiſcopos, ſacerdotes & monachos iactatis ab iſtis, quibus iſti Euangelici ſatiari nunquàm poſſunt. Sed CHRISTVS ſuo tempore non deerit officio iuſtiſſimi Iudicis, cuius vtinàm illi ſeueritatẽ agenda, dum adhuc licet, pœnitentia anteuertant.

Iuuentus petulans & maledica.

Decimum malum noſter Vuigandus id ait eſſe, quòd typographiæ oẽs latiſſimè patent illis, nempè Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus, qui non erubeſcant falſas doctrinas tueri & profiteri, dirisque

conuicijs in probos ac fideles Dei seruos (Vuigandum scilicet, Illyricum, &c.) inuehi: cõtrà verò, qui errores ingruentes (putà Vuittenbergensium & Lipsensium) indicare vel Apologias opponere pro se student, ijs præla arctissimè occludũtur. Eccè rursus euidentissimum Dei iudicium in Luteri rigidos sectatores, & hostes Ecclesiæ Catholicæ. Iam longè suprà dixi, cùm Luterus & sui primùm inciperent noua dogmata spargere, typographos illorũ lucubrationes suis impensis politè & emendatè admodùm, porrò catholicorũ malignè & deprauatissimè alienisq; sumptibus excudisse. At nunc Luteri fidissimis discipulis & symmystis etiàm apud Luteranos præla arctissimè occluduntur, & vt addit Vuigandus, isti Luterici Pontifices territant typographos suis fulminibus, nè quicquam contra se suáve dogmata patiantur in suis officinis imprimi, in quos prorsùs nihil potestatis habent. Quis hic non & miretur & laudet diuini iudicij æquissimam censuram? Volebat Luterus cum suis prorsùs profligare Romanum Pontificem, at nunc ille cum suis profligatur à suis: quiq; contemnebat adeò Romani Põtificis excõmunicationem, vt scribere nõ dubitârit, docendos esse Christianos plùs diligere excommunicationem, quàm timere, iam in suis discipulis tales cogitur pati pontifices, vt ipsi quidem per summam arrogantiam dici volunt, qui sinè vlla authoritate excommunicẽt typographos, si illorum scripta excudant, qui puras putas ipsius blasphemias mordicùs tuentur. Hoc idem cæteris omnibus Pontificis & Catholicæ Ecclesiæ oppugnatoribus tandèm eueniet. Addit autem Vuigandus, hac ratione solos illos regnare, solos triumphare, & tranquillam sedem sibi parare. Vellent certè plerique Luterici superintendentes Papalem sibi, si possent, parare sedem: quæ si illis contingeret, sentiremus

Præla non patent Lutericis.

Nota.

In Assertionibus.

mox

mox quantam illi ſibi ſumerent authoritatem, cùm interìm miſeri non ceſſent Pontificem calumniari, quôd is ſibi ius vſurpet, etiàm vbì nullum habeat. Certè Melanchthon quodam loco, vt ſuprà quoquè retuli, de diſcipulis ſuis, Lutero quàm ipſi addictioribus, ità ſcribit: Cogunt concilia, quandò & vbì ipſis placet, atq; vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Hæc Melanchthon. Sed non multùm diſſimilitèr conqueritur Vuigandus de Melanchthonicis Vuittenbergicis & Lipſenſibus. *Nota.*

Vndecimum malum Eccleſiæ, Vuigandus dicit Eccleſiaſticæ diſciplinæ laxationem. Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici? Planè Vuigandus iam vult papiſta fieri. Ait politicos nolle pati, vt notorij, ſcandaloſi & impœnitentes peccatores, Eccleſiæ CHRISTI publicè indicentur, & pro publicanis & ethnicis habeantur, donèc pœnitentiam agere diſcant. Eccè tibi Vuigandum publicè agendæ pœnitentiæ præconem. Adijcit porrò: Blaſphemare veritatem, ignominia afficere miniſtros verbi DEI, rapere Eccleſiaſtica bona, (nota Lector) ſcortari, inebriari, rapere, vſuras exercere, homicidia, aliaque eius generis innumera peccata eò magìs inualeſcunt quotidiè, quia libertatem creſcendi habent. En quanta eſt vis veritatis, vt eam plerunquè etiàm ipſius atrociſſimi hoſtes fateri cogantur. Certè autem ſi reſtituatur vbiquè Eccleſiaſtica diſciplina, etiàm Vuigandus ipſe cum toto grege apoſtatarum monachorum & pſeudoprophetarum, publicam debebit agere pœnitentiam. Quàm autem ridiculum eſt, quód homo perditus inter alia flagitia, quæ ſub iſtis infauſtis carnalis libertatis præconibus in immenſum excreſcunt, etiàm bonorum Eccleſiaſticorum rapinam *Vuigandus Papiſta.*

commemorat, cùm vix vllo vnquàm seculo tot sint perpetrata sacrilegia & bona Ecclesiastica direpta, quot sub Luteri euangelio, qui sanè nouas euulgauit quandoquè Indulgentias vel Condonationes cunctis illis, qui sese facultatesque suas & existimationem in hoc expenderent, vt Episcopatus, Collegia & Monasteria funditùs delerentur: aitque, eos qui hoc facerent, tam præclaro facinore verorum Christianorum & charorum DEI filiorum nomen promerituros. Atque ijs teterrimis vocibus primò inflammati rustici in Germania, maxima rebus Ecclesiasticis diripiendis damna dedêre, vt alibì dictũ est. Voluit Luterus iustis possessoribus auferri bona Ecclesiæ: at nunc Vuigandus quiritatur rapi bona Ecclesiastica, quasi ipse cum suis symmystis pseudoprophetis quicquam habeat iuris in Ecclesiasticis bonis, & non potiùs in ipsum sociosque suos quadret sacrilegij crimen, si res Ecclesiasticas veris possessoribus ablatas sibi vsurpant, vt sanè faciunt multi. CATHOLICI potiùs conquerantur, Luterum cum suis pseudoprophetis docuisse homines rapere bona Ecclesiarum & monachorum. Quòd verò nunc etiàm Vuigando & suî similibus auferuntur ipsorum res, manifesta est vltio Diuina, reddens eis in caput illorum, quod ipsi alijs faciendum docuerunt.

Indulgẽtiæ Luteri.

Duodecimum malum, Ecclesiam perdens vult noster Vuigandus illud esse, quòd nullæ legitimę Synodi obseruantur. Porrò nihil hîc agi dicit de Romani Antichristi, sed de Ecclesiæ Synodis, quæ Confessionem Augustæ exhibitam retinet. Vbì sanè & à Romano Pótifice, & à Zuinglianis, & à Vuitenbergensibus & Lipsensibus Luteranis indictas Synodos damnat.

Itaque illa sola rata & legitima erunt Concilia, quæ vel Vuigandus noster, vel Illyricus, vel Cyriacus

ctus Spangebergius, aut id genus Stoicus aliquis Luteranus præco indixerit. Sed benè habet, quòd vnà cum Romano Pontifice etiàm Luterani molles & Zuingliani reijciuntur. Eccè quò proruit cæcus hereticorum furor. Eodem modo Zuingliani & Melanchthonici, & Anabaptistæ & innumeri alij sectarij non ferent nisì suæ sectæ Synodos. Quis verò istis prodigiosis teterrimorum errorum buccinatoribus authoritatem contulit Synodos conuocandi? Quid non sibi sumit deplorata istorum arrogantia? Nolunt Romano Pontifici vllum esse ius conuocandi Synodos, & illud tamen sibi arrogant, qui nec id quidem merentur, vt inter infima Ecclesiæ membra numerentur. Obitèr obseruandum est, esse quosdam Luteranos Vuittēbergæ, qui doceant opera bona ad salutem esse necessaria: at hos Vuigandus vocat pseudoapostolos. Vuigandus enim cum suî similibus sola fide beatus est, modò sempèr erumena nummis turgeat, & Dalila foueat cubantem. Extat Erasmi non minùs verè quàm salsè dictum: Duo, inquit, quærunt Luterani, censum & vxores: reliqua omnia præstat illis Euangelium. *Luterani quid quærant.*

Conqueritur etiàm Vuigandus, Synodos Euangelicorum iuxta arbitrium potentum aut affectus hominum gubernari. Quod si diceret Papista, esset peccatum plùs quàm mortale. *Synodi Euāgelicorum.*

Redeat ergò Vuigandus cum suis ad Catholicam ECCLESIAM, cui adest doctor & rector Spiritussanctus. Nam extra illam conciliabula cogi possunt, legitima Cōcilia nulla ratione haberi possunt. Pergit verò Vuigandus, & dicit: Donèc Synodi vel impediuntur vel differuntur, varia Zizania augmenta sumunt & dominantur, & plurimi istis erroribus suffocati intereunt. En importunissimus homo Synodos vrget, cùm ille cum suo

Lutero omnes Ecclesię Catholicę superiores synodos, vbicunquè libitum est, reijciat. Si vult audire Synodos, habet & sanctissimas, & plurimas intra Catholicã Ecclesiam celebratas: illas audiat. Quòd si illas audire non vult, quæ insania est, vt nos putet sua conciliabula vel pili facere debere? Dolet autem illi, quòd plurimi deficiunt à quibusdam Luteri placitis, quodque hac occasione ipse cum suis in contemptum venit: & non dolet illi, quòd Lutero authore tam multi à Catholica ECCLESIA ad fœdissimas hæreses defecerunt. Sed paulatìm non Luteri tantùm, sed aliorum quoquè nostræ ætatis hæreticorum praua dogmata vt fumus euanescent, & veritas triumphabit. Rectè enim à Cicerone dictum est: Opinionum commenta delet dies. Laborauit iam aliquot annis veritas, sed quandoquè eluctabitur.

Cæsareopapatus. Tertiumdecimum malum est Vuigando Cæsareopapatus, quo dicit destrui Christi vineam. Hîc primò Lutericè inuehitur in Papę dominiũ, & more suo egregiè mentiens, inter cætera ait Pontificẽ Cæsaribus diademata pro arbitrio imposuisse vel deposuisse, & pleraq; alia, quę vel mediocritèr eruditi nôrunt esse meras calumnias. Deindè ad politicos dominos accedit, ex ijs nonnullos suis terminis excedentes, ait pedem alterum superbè in ECCLESIAM collocare, eam pro suo arbitrio regere, ministros verbi non tantùm osculatores, sed mera scabella suorum pedum esse velle, religionum formulas seu cothurnos gignere, articulos doctrinæ cudere, eosque posteà cum imperio & armatis minis doctoribus ærumnosæ Ecclesiæ Christi (putà rigidorũ Luteranorũ) obtrudere, vt citra omnem cõtradictionẽ amplectantur: mandata affigere atq; exhibere, quibus pscribitur, quomodò & quatenùs ministri verbi Dei errores & peccata repręhendere debeant,

Politici Domini carpũtur à Vuigando.

debeant, nempè, vt errores grassantes (Vuittenbergensium & Lipsensium &c.) non refutét, falsos doctores non indicent, nec moneāt eos cauendos esse: peccata hominum, quantunuìs in hoc mundi fine atrocia, tantùm in genere stringāt, nè quis animaduertere queat se peti, sibi scilicèt agendam esse pœnitentiam. Neminem esse excommunicandum, nisì de sententia politicorum: Nemini esse denegandum vsum sacramentorum, nisì ex arbitrio aularum vel curialium, quęcunque tandèm illa causa sit. Quemadmodùm autem, inquit porrò Vuigādus, Papa excommunicationis fulmen suæ tyrannidi adhibuit: ità illi politici suas minas de expulsionibus, de carceribus, de gladijs audacissimè subijciunt. Sic igitur exurgit & in dies incrementa sumit Cæsareopapatus, & versa vice ecclesiasticus Antichristus in politicum degenerat. Hæc omnia noster habet Vuigandus, qui postquàm delassatus ferè est Romanū Pontificem Antichristum per calumniā appellando, iam idem nominis tribuit etiàm Luteranis politicis dominis & magistratibus. Quis verò etiàm in his non mireť & p̄dicet diuini iuris ęquitaté? Noluerunt isti euangelici dogmatistę Romani pōtificis agnoscere authoritaté, iam cogūtur ferre politici magistratûs longè graui⁹ (vt ipsi indicāt) iugum. Sed nunquàm sibi politici magistratus tantum in res Ecclesiasticas sumpsissent, nisì Luterus cum suo dogmatistarum grege ad hoc eos incitâsset. *Antichrist⁹ Politicus.*

Decimumquartum malum, inquit Vuigādus, est odium & profligatio seriorum & salutarium verbi Dei doctorum, & substitutio ac copiosus numerus molligradorum ac placentia dicentium. Hoc verò longè iustiùs conqueri Catholica Christi Ecclesia posset, dum profligatis catholicis concionatoribus, substituti sunt quinti Euangelij buccinatores blandissimi, nec nisì placentia loquētes, qui miserę mul-

titudini solam fidem ad salutem sufficere persua-
dent. Sed tamen audiamus, quid de se & suis sym-
Nota. mystis porrò dicat Vuigandus: Traducũtur, inquit,
synceri & fideles verbi DEI ministri odiosissimis
titulis horridorum Stoicorum, intractabilium, se-
ditiosorum, turbulentorum hominum: muti verò
canes & palpatores (Vuittebergicos & Lipsicos Adi-
aphoristas &c. dicit) ornantur encomio pulcherri-
mo pacificorum, placidorum, salutarium Doctorũ.
Addit adhuc miser Vuigandus: Reperiuntur non
Nota. pauci inter ministros verbi Eceboli & Gnathones,
qui peccata potẽtum contra ipsorum dicta factaq;,
mira fraudulentia excusare atq; ornare, carbonesq;
ignitos supponere non verentur, vt magìs accensi
politici, in doctores synceros (Vuigandum, Illyri-
cum, Spangebergium &c.) audentiùs sæuiant, eosq;
è suis locis exturbẽt, ità vt iam etiàm pleriq; ex illis
Luterani parturientiũ dolores sustineãt. Hęc omnia Vuigan-
parturiunt. dus Stoicè Luteranus, contra molles Luteranos cõ-
cionatur: nec aduertit cæcus homo, sic se iã tractari
à suis condiscipulis, vt ipse cum suis tractare solet
Catholicos, præsertìm clericos & monachos. Quis
pro dignitate exprimere sufficiat, quàm multi Ca-
tholici intra hos quinquaginta annos ab istis neo-
christianis non mediocritèr diuexati, & in summas
angustias sæpè redacti sint? Reddit Deus paria Vui-
gando & socijs Lutericis, idque ità tamen, vt hæc
omnia ferant à Luteranis. Non dormitat sempèr vl-
tio diuina: lento gradu procedit, sed tarditatẽ sup-
plicij grauitate compensat.

Iam verò etiàm ad politica mala se cõfert noster
Animorum Vuigandus. In ijs primum locum tribuit Guberna-
inter prin- torum dissociationi, & non firmæ inter eos animo-
cipes disso- rum conglutinationi. Hanc certè animorum disso-
ciatio. ciationem nulli magìs acceptam ferre potest nostra
inclyta Germania, quàm Lutero & asseclis illius, qui
dum

dum nouas opiniones in religionem inuehunt, homines in diuersas sententias trahunt: & reuerà nisì data fuerit opera, vt isti à Lutero & socijs eius alijsque pseudoprophetis intra hos quinquaginta annos disseminati errores, funditùs extirpentur, & ad pristinam religionis concordiam redeatur, nō possumus non pessima quæque timere & expectare. Itaque si vult Vuigandus cum suis symmystis fungi officio boni viri, palàm confiteatur se turpitèr errâsse, se cum suis socijs pro puro verbo DEI non nisì è malo cerebro enatas prauas opiniones miseræ plebeculæ venditâsse, agat publicam pœnitentiam, volutetur in sacco & cinere: & qui cum suo Lutero tam multis fuit author ad amplectēdos errores, etiàm multis suo exēplo præeat ad agēdam pœnitentiam, & complectendam catholicæ doctrinæ veritatem.

Non libet hîc omnîa Vuigandi adscribere, nè sim longior, sed non est tamen omittendum sextū malum politicum, quod ille vocat rapinam & abusum bonorum ecclesiasticorum. Nam sacra bona, prouentus & reditus dicit multos politicos nimìs rapacitèr contrectare, immò per fas nefasque suę profanæ possessiōi subijcere. Sed qs hoc faciendū docuit, nisì Luter9 & sui discipuli? At verò Vuigandus dicit, hanc ecclesiasticorum bonorum direptionem aurum Tholosanum & pennas aquilinas rectè appellari, & cum copia bonorum Ecclesiasticorum summam inopiam rapi. Obsecro te Lector, perpende quid iste miser dicat, & inuenies quantunuìs vanos, fallaces & impios homines, tamen vi veritatis adactos, interdûm vel inuitos verū dicere. Quis dubitet, nō posse cuiquā bono esse carū rerum, q̄ Deo semèl dicatę sint, direptionē? Et tñ sub Luteri Euāgelio quàm multa Ecclesijs erepta sint, & quidem non solùm nullo commodo, sed multiplici etiàm

Rapina bonorū ecclesiasticorū.

Germaniæ

Germaniæ & aliarum regionum detrimento, nimis in aperto est. Pudeat hæc dicere Vuigandum, qui cum suo Lutero & socijs ad hęc designanda pręclara facinora facem hominibus prætulit, dignus sanè qui vel ob id solum & præsentis & futuræ vitæ pœnas luat. Libentèr autem commemorat Vuigandus illud Esaiæ, Erunt reges nutricij tui, quia perquàm vellet suauiter percipere largos Ecclesiæ prouentꝰ, & foueri munusculis principum, cùm interìm nihil illi minùs, quàm reditus Ecclesiastici debeantur. Multis quidem locis Ecclesiarum & monasteriorũ bona conuersa sunt partìm in vsus id genus ministrorum euangelicorum: sed veniet ille dies, quandò ab æquissimo iudice ad vltimum vsque teruncium omnia ab illis in gehennæ tormentis repetentur.

Esa.49.

Octauum malum politicum est Vuigando luxuria, quæ iam omnes, vt ipse dicit, verecundiæ fines perrupit atq; excessit. Sed talem prolem edidit nobis Luteri prorsùs Sardanapalica doctrina. An non ille scripsit palàm, minùs virũ fœmina, et fœminam viro carere posse, q̃ cibo, potu, somno? Pudeat Vuigãdum & sui similes horũ vel meminisse, nec dubitent se suo hoc blandissimo propagando euangelio mortalibus omnibus ad omnem turpitudinem laxâsse habenas. Cùm enim Luterus ipse continentiam professus, virginem DEO sacratam sibi iungere non dubitârit, quod nihil erat aliud, quàm spurcissimam doctrinam suam sacrilegæ libidinis fœdissimo exemplo adstruere, nemo iam ambigere potest, illum & doctrina & moribus inuitâsse mortales oẽs, etiàm illos qui solenni voto se Deo dedicârunt, ad explendas strenuè carnis voluptates: hincque factũ esse, vt luxuria omnes verecundię, immò & diuinarum & humanarum legum fines perruperit. Adijcit verò Vuigundus, luxuriam inter summos, mediocres & infimos impunè excrescere: vbì sanè etiàm princi-

Luxuria sub nouo Euangelio.

De vita coniugali.

principes perstringit. Sed quicquid huius est, nulli magìs quàm Luterico euangelio debetur.

Inter communia mala Vuigandus etiàm illud habet, quòd non est numerus neque finis, vt ipse ait, claudicantium & inclinantium denuò ad Antichristi præstigias: (sic vocat doctrinam catholicę Ecclesię, cuius pastor est Romanus Pontifex, qui Vuigando est Antichristus.) Atque vtinàm faxit benignus Deus, vt videāt tandèm homines istorum suauium euangelij noui buccinatorum præstigias, pro verbo Dei ipsis obtrusas: ità enim fiet, vt ocyssimè sese ad Catholicam Christi Ecclesiam recipiant, & ab istis impostoribus toto pectore sese quàm longissimè subducant.

Quin illud quoquè adijcit Vuigandus, iuuentutem subindè fieri deteriorem, intractabilioré, eaq; vitia audere perpetrare, quibus olìm adulti vix erāt obnoxij: resonare tristes querelas pàssim de iuuentutis petulantia & malitia, quę incorrigibilis planè videatur. Hæc quidem verissimè dicuntur à Vuigãdo, sed non vult fateri homo improbus, his tot iuuentutis sceleribus amplissimas fenestras aperuisse doctrinam Luteri, quemadmodùm facilè intelligi potest ex ijs, quæ suprà non vno loco memorauimus. Luter⁹ & pueris & puellis, & viris & fœminis, & monachis & monialibus, & infimis & summis licere voluit penè quicquid libéret, dũ multa palàm scribit, quæ non stylo, sed laqueo & flammis vindicanda sint. An non hominis planè perditi, & dominę Veneri deuotissimi est, quòd in libro de vita cõiugali scribit, non esse libertatis vel consilij, sed necessitatis & naturæ, vt quilibet vir habeat mulieré, & quælibet mulier virum? magìs hoc esse necessarium, quàm edere, bibere, excreare, dormire, vigilare? atque ea causa teneri sacerdotes, monachos & moniales, posthabitis votis suis, liberis operá dare? Proh

Iuuentus fit deterior.

Sic scholae Luteri non pero Christi docet.

Proh scelus. Et miratur adhuc Vuigandus, cùm talia pleraque alia docuerit Luterus iuuentutem, prorsùs effrenē existere? Hæc quidem ex Vuigandi exiguo libello in Catholici Lectoris gratiam strictim annotare volui, vt videat istorum euangelicorum hominum mutuas dissensiones, & se gratuletur illorum insidiosissimis laqueis non esse irretitum: simul etiàm agnoscat fructus noui huius euangelij, quos nec ipsi tacere possunt. Mihi quidem non parùm molestiæ adfert, ex illorum maledicis & impijs scriptis hæc aliaque excerpere: sed tamen vt tum pśentes, tum posteri videant istorum cæcitatem, impietatem, impudentiam, fraudes & dolos, odiosissimeque dissentientes aliorum ab alijs animos, tametsi pro se singuli certatim vociferentur, se purum docere euangelium, non volui subterfugere laborem, qui possit cordato Lectori nō mediocrem adferre fructum, tum ad euitandas istorum hominum sectas, tam miserè dissectas, tum ad constantiùs permanendum in vnius sanctæ catholicæ & apostolicæ Ecclesię sana, & syncera, ac stabili doctrina.

Tomi operū Luteri corrupti.

Exijt etiàm hoc ipso anno scriptū valdè acerbum cuiusdam Christophorus Vualtheri Vuittenbergæ demorantis, aduersùs Iohannem Aurifabrum Vinariensem, eiusque primum & secundum operum Luteri Tomum Islebiēsem. In hoc breui libello mirè iste Christophorꝰ rixatur cum Aurifabro concionatore de corruptis Luteri operibus, tractatq; hominē Luteranū Luteranus planè Lutericè. Obijcit illi, ꝙ Luteri Cōciones deprauatè & trūcatim ediderit: ait hominē contra suam conscientiam palàm mentiri, conuicia probraq; iactare, suumque isthuc satanicū propositū & iniquitatem tueri. Ornat miserum concionatorē multis bellè Lutericis elogijs & emblematis, quibus istorum scatent libri. Adfert quoquè ipsius Luteri verba, conquerentis ple-

plerosque ex liuore vel auaritia malè deprauatas ipsius conciones edere sub ipsius nomine. Et cur non pateretur suarum Luterus blasphemiarum deprauatores, cùm ille non sit veritus sacras literas corrumpere? Interim tamen dolendum est, tantam esse hæreticorum audaciam, vt nihil vereantur corrumpere aliorum libros. Cùm enim istud faciant libris Luteri hæretici, quis dubitet eos idem audere in libros sacræ scripturæ & sanctorum Patrum? Hîc verò nisì legum vigilet seueritas, quod tandèm doctrinæ chaos habituri sumus? Non desunt sanè, qui etiàm veteribus illis præcipuis Ecclesiæ doctoribus manus impuras admotas esse conquerantur. Verùm hoc nouum non est apud hæreticos. Id quidem omnem vincit admirationem, quòd iste Christophorus Vualtherus, quem apparet hominem esse valdè insulsum, non dubitat scribere, multos è præcipuis Patribus à Papistis & monachis esse vitiatos & deprauatos. Scilicèt toto orbe inter se conspirârunt Papistæ & monachi, vt omnes patrum libros adulterarent. Sed hoc dicunt isti belli euangelici homunciones, vt impunè liceat ipsis patres vel ad Luteri, vel Zuinglij, vel aliorum hæreticorum impia commenta per summum scelus accommodare. Scire autem debebat rudis iste & impolitus Vualtherus, veritatem fidei Catholicæ non indigere patrum deprauationibus: sed eiusmodi adminiculis sese fulcire mendacia, q̃ salua esse nō possunt, nisì malis artibus id efficiant, vt veritas ab ipsis stare videatur. Eat Vualtherus, & respondeat latiùs præfationi Nicolai Amsdorffij insignis Luterani, in primum operum Luteri Tomum Ienæ editum, vbì propalàm asseritur, in Tomis Vuittenbergensibus multa omissa esse: respondeat etiàm suo Aurifabro, & desinat ore impuro & maledico tot seculorum carpere monachos & Papistas.

Insignis calumnia.

Extant

Extant hodieque vetustissima sanctorum patrum manuscripta exemplaria, nihil discrepantia ab ea catholicæ Ecclesiæ doctrina, quam hodieque Papistæ profitentur, vt meritò istum insulsum officinæ typographicę correctorē Vualtherum, pudere debeat tam petulantis in monachos & papistas calumniæ. Commemorat autem Vualtherus iste, Sebastianum Munsterum apostatam monachum, repræhendisse Luteri versionem in 2. capite Ionæ prophetæ, quòd alitèr verterit locum quendā Luterus, q̃ habeat Hebraismus, vel Hebræorum expositores: at Luterum sic illi respondisse, Non esse curandos Hebraistas Grammatistas, qui in sensu scripturę sint Rabinistę, id est, animal sinè intellectu. HOC quidem pulchrum est Lutericæ modestiæ exemplum. nam sic ille suos tractare solet aduersarios, conuicijs scilicet & contumelijs in eos iactandis. Porrò Luteri hanc modestiam etiàm Vualtherus iste non segnitèr æmulatur. Idem autem ipse in hoc suo libello obijcit Aurifabro, quòd falsò affirmet infantes necdùm baptizatos etiàm actualia habere peccata. Verùm abeāt isti cum suis mutuis emblematîs quò digni sunt: mihi satìs est, indicâsse etiàm Luteri opera hodiè ab ipsius amiculis & discipulis deprauari, & hoc nomine etiàm illos inter se atrocitèr digladiari: à qua contentione etiàm Matthias Illyricus non est alienus.

Luterus à Munstero reprahēsus.

Multa hoc anno alia sectariorū scripta typis excusa sunt, quibus illi euangelici fratres inter se cōtendunt benè largitèr. Vuirtebergici Luterani vel Brentiani suam contra Heydelbergenses Caluinistas tuentur Vbiquitatem: contrà verò Heydelbergenses eam oppugnare pergunt. Accedit huc Iohānes Marbachius præco Argentoratensis, & valdè prolixo scripto contra Caluinistas vel Zuinglianos defendit Luteri de Eucharistia doctrinam. Scripserat ille etiàm tres Conciones, sed eas Iohannes Syl-

manus tam egregiè proſcindit, vt in ipſa opuſculi inſcriptione non vereatur ſcribere, eas plenas eſſe erroris Eutychiani. Eſt nanque etiàm Marbachius vbiquitatis Brentianæ nõ inſtrenuus propugnator. Et nè deſint hominibus miſeris libri, quibus & legendis tempus peſſimè amittant, & emendis nummos perdant, edidit etiàm Iacobus Smidelinus conciones non paucas, in quibus ſuo more pergit Luthericum confirmare & propagare Euangelium. Porrò etiàm Iacobus Schegkius Schorndorffenſis libello euulgato vbiquitatem ſuo modo videtur velle defendere. O quot immanes impenſæ collocantur in pernicioſos libros, nec eſt eiuſmodi conſcribendarum & in miſerrimum vulgus diſſeminandarum nugarum, errorum, hęreſum finis vllus. Nec hîc tamen quiſquam conqueritur exhauriri homines perditiſſimis ſumptibus, quos in eiuſmodi ſcriptis comparandis ponunt: taceo quòd interìm miſeri in varias de religione ſententias magìs magiſq; diſtrahuntur, & quemadmodùm religione, ſic etiàm animis inter ſe diſſentire docentur. Verùm hæc peſtis iam eò vſquè progreſſa eſt, vt haud facilis appareat medicina, meritoq; ſupplicitèr rogandus ſit Deus, vt maturè tãdèm Chriſtiano orbi opem ferre velit.

Hoc ipſo anno 1566. cùm Chriſtianiſſimus Imperator Maximilianus II. non obſcurè cognouiſſet, Turcarum tyrannum Solimannum ingentem belli apparatum inſtituiſſe, atq; tum Hungariæ, tũ Germaniæ atrocitèr imminere, in Comitijs Auguſtanis egit cum Imperij Ordinibus de cõſcribendo milite aduersùs ſæuiſſimi hoſtis impendentem vim & tyrannidem. Itaque tum peditum, tum equitũ inſtructiſſimus coactus eſt exercitus. Porrò Solimannus Turca nihil de ſuo in Chriſtianos odio & acerbitate remittens, cum maximis copijs venit ad oppugnandum Sigetum, locũ ſanè & natura & arte valdè

Solimannus imminet Chriſtianis.

munitum, cui etiàm fortium virorum impositum erat non contemnendum præsidium, quibus præfuit immortali laude dignus Nicolaus illustris Comes Serinensis. Fertur in suo exercitu habuisse Solimannus ad centum quinquaginta hominum millia.

Exercitus Solimanni. Fuit autem ad Sigetum diebus nouē & viginti, nullam neq; noctis, neq; diei horā intermittens ab infestissima oppugnatiōe, & immanissima pilarum diuerberatione. Longum esset enarrare singulatim omnia, quæ illic gesta sunt, sed neq; si velim, illud possim, quòd necdùm certa gestorū relatio ad nos peruenerit. Hoc quidem pro comperto habetur, neq; Turcas vlli pepercisse labori, vt locū expugnarent, neq; nostros ab officio virorū fortium discessisse, inprimìs autem clarissimū Comitem Serinum Nicolaum, qui tota hac obsidione incredibili corporis & animi vigore immanissimis barbaris se opposuit, vt ipse quoquè Solimannus, eius summa virtute & constantia permotus, feratur illum hortatus esse, vt se ipsius clemētię permitteret, illā vt eximius heros hauddubiè experturus.

Cædes Nicolai Comitis Serinen. At ille fortis & inclytus vir, vt Christo Deo & Cæsari Maximiliano fidē inconcussam seruaret, maluit ab illis impijs Christi hostibus trucidari, quàm ad illos deficere. Atq; ità cùm diù multumque sudâsset cum suis in barbaris profligandis, tandèm constantèr mortem oppetijt, Sigetumque in Turcæ potestatem venit, DEO id permittente propter peccata nostra.

Sigetū expugnatur. Caput verò Comitis præcisum, distillante adhuc sanguine, oblatum est Solimanno, quo ille immanis & sanguinarius canis mirificè delectatus esse dicitur, vt facilis coniectura sit, quàm sæuo prorsusq; crudeli & tyrannico ille pectore fuerit. At tamē nè semper illud atrocissimum Christianorū flagellum sua tyrannide frueretur, nō diù post hanc victoriā superuixit. Vtinàm Christus tandèm reliquias populi sui

liberet

liberet ab istis cruentis hostibus, qui certè ipsum nostrum sanguinem sitire videntur, nec vlla posse crudelitate satiari.

Hoc eodem annó 1566. cœptum est in Belgicis Catholici Hispaniarum regis Philippi ditionibus planè Tragicè tumultuari, resq; spectare videbatur ad religionis excidium, nisi præpotentis Dei benignitate malorũ hominum conatus essent retardati. Quæ ibì tum acciderint, itemque anno sequenti, paucis annotabo, quemadmodùm ex fide dignorum hominum literis & scriptis accepi. Anni superioris mense Octobri venerant à potentissimo Hispaniarum rege Philippo literæ ad illustrissimam Belgij Gubernatricem, quibus ob fidei Catholicæ conseruationem promouendam seriò mandabatur, vt per omnes Belgicas ipsius ditiones executionẽ darentur edicta omnia Inuictissimi quondàm Imperatoris Caroli V. aduersùs hæreticos, quæ ab ipso quoquè rege posteà essent confirmata, itemq; Tridentini Concilij decreta, quòd ad Cleri reformationem attinet, atque etiàm certa quædam capita, è quibus præcipua sequuntur: *Tumultus Belgicus.*

Vt Parochi suorum parochianorũ omniũ nomina, totamq; familiam describant, & qua quisque in platea degat, & cuius sit cõditionis. In ijs si qui sint, qui nõ ità pridèm in ipsorũ parœcijs habitare cœperint, petant ab illo parocho vitæ illorũ testimonium, sub quo proximè morati sint: id si non suppetat, intra certũ tempus exhibere iubeãt. Ab ignotis quoquè cõiugatis eius sacerdotis, qui illos coniunxit, repetant testimonium, scire vt liceat, num in contrahendo matrimonio Catholicæ Romanę Ecclesię morẽ secuti sint: atq; tum horũ, tum aliorum omnium, qui in illorũ præsentia matrimonio iuncti fuerint, nomina in scripta redigant. *Aliquot capita seruanda.*

Vt non parochi duntaxàt, sed etiàm Confessarij

omnes ipsis confitentium nomina, cognomina, habitationem annotent.

Vt idem faciant Parochi & eorum vicarij erga cõscribenda nomina & cognomina baptizandorũ infantum, eorum parentum, & susceptorum.

Vt vtriusq; sexûs didascali omnes se sistant corã Episcopis, exposituri conditionẽ, patriam, religionem suam, & quos libros pueris prælegant. Porrò Episcopi de ijs facti certiores, vel admittãt, vel reijciant, aut certè differant illos & suspendant. Si qui verò non se sistant, aut non velint respondere Episcopis, ijs fas non sit iuuentutem instituere.

Vt parochi accuratè perquirant, num illi, qui publicis victitant eleemosynis, Catholici sint, suaq; peccata confiteantur, & communicent. Si qui tales non sint, ijs à præfectis pauperum negetur eleemosyna.

Has literas illustrissima Gubernatrix huius anni 1566. mense Ianuario ad Episcopos & Magistratus omnes perferendas & publicandas curauit: quæ tametsi nihil habent æquitati & rationi non consentaneum, tamen à turbulentis quibusdam hominibus tumultuum Belgicorum causa omnis in eas confertur. Et quidem earum occasione in vulgus sparsi sunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magistratibus persuasum est, harum literarum edictis Hispanicam introduci Inquisitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm sub Carolo V. ijs in regionibus fuisset inquisitio, talis deincèps seruaretur ob religionem conseruandam. Porrò autem & libelli supplices à quibusdam oblati sunt, quibus petebatur, nè Hispanica Inquisitio induceretur in Belgium. Est etiàm ab aliquot nobilibus hac occasione ictum fœdus, in quod initiò quidem etiàm CATHOLICI quidam feruntur consensisse, quòd ad Hispanicam Inquisitionem attinet, qui tamen

Rumores de Hispanica Inquisitiõe.

Fœdus nobilium.

men posteà ab illis se separârunt. In eo fœdere non absque graui iniuria CATHOLICVS Rex acerbè & iniquè perstringitur, quòd summa vi inuehere conatus sit Inquisitionem perniciosam,& non modò alienam à ratione, Diuinisque & humanis legibus aduersam, sed quæ omnem etiàm vincat ethnicorum tyrannorum immanitatem & crudelitatem.

Iussit autem Rex, vt Inquisitores ità suum exercerent officium,vt hactenùs fecissent,& ad eos tum Diuino,tum humano iure pertineret. Quod igitur isthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiusmodi est,vt non immeritò Catholici ab eo discesserint, qui tamen fortassìs hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiusmodi autem acerbitates incitantur homines tum maximè, cùm se tradunt istius noui Euangelij seditiosis dogmatibus, quæ res publicas mirum in modum labefactât & euertunt, hominumq; animos ad turbas & tumultus ciendos impellunt. Exempla pafsìm extant plùs satìs multa. Dum promittunt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominũ,alioquì nimiùm pronos in malum,omni religione soluunt, & laxant vitijs habenas, tametsi videri nolunt. Sed ad rem. Agitabantur interìm consilia, sed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihìl sese aperirent. Nam mense Martio quidam sectarius Brugis supplicio affectus,inter alia dixit,se quidem postremum hæresis nomine pœnas luiturum: quòd si verò ad mensem vsque Maium superesse liceret, nihil sibi fore periculi.

Porrò Calendis Aprilis libellus supplex ad Maximilianum Cæsarem prudentissimum Latinè scriptus est, eidemque posteà oblatus in Comitijs Augustanis eiusdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euangelio filij DEI conuenientèr & cre- *Libellus supplex ad Maximilianum Cæsarẽ*

 dere

dere & viuere cuperent: rectiùs dixissent, euangelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de inquisitione Hispanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cæsarem, vel potiùs obtestantur, vt Philippo Regi se præbeat monitorem, nè pergat fundere piorum sanguinem, & ea re in se domumque Burgundicam prouocet iram DEI. Itum etiàm postulant ab Imperatore, vt religionis negocium in Comitijs accuratè tractet, nec tamen illis solis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent.

Fœderati venerũt Bruxellas.

V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illustrissimæ Gubernatrici libellum supplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquisitionem pertinentium executionẽ tantispèr prorogari, donèc ad regem Philippum quispiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixisse fertur ad illam: Non est quòd formides, Geux, id est, mendici sunt isti & nihili homines. Indè illi arrepta occasione, se Geux vel Geuseos nuncupârunt, & paulò pòst quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatissimũ illud **Viue les geux**, Viuant Geusei, Bruxellis proclamâsse fertur, simul è vasculo ligneo, quali vtuntur mẽdici, hausto vino. Porrò etiã vestes sibi sumpserũt coloris cinericei, & ad lat⁹ appenderunt vascula lignea, quorũ laminis argenteis hæc inscripserunt: V. Aprilis 1566. **Viue les geux.**

Symbola fœderatorũ.

Responsum Gubernatricis.

Postridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus cõmunicato consilio, illustriss. Gubernatrix respondit, se quidem iam concepisse quandã edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regẽ, & simul etiàm illorum negociũ sedulò curare apud illum; & tamen non ea se esse authoritate, vt iam olìm cœptam Inquisitionem, edi-

ctorumq;

ctorumq; executionem abrogare queat: præsertim cùm nõ sit è re Belgicarũ ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Posse autem ipsos facilè coniecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias sit animo, quòd Brabantiæ ordinibus iam pollicita sit, nulla illos inquisitione vexatũ iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum responsum quoddã Equitum aurei velleris, tanquàm illi fœderatis promisissent, neminem deincèps religionis ergò pœnas daturum, nisì fortè seditionis aut magni cuiusdam offendiculi causa, donèc à Rege ex cõsensu Ordinũ vel statuum certi quippiam decerneretur: verùm id commentitium fuisse, deindè in publico conuentu Equites illi demonstrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo symbolo suam in regem Catholicum fidem protestarentur, ad collum suspensam ferre cœperũt illius effigiem fusilem argenteam vel auream, referentem formam numorum veterum: in cuius altera parte visebantur manus duæ se mutuò cõplectentes, cum apposita mantica & dictis vasculis: eiusq; hæc erat vtrinquè inscriptio, **Fideles au Roy iusques ala besace:** id est, Fideles Regi vsq; ad manticam. Est verò etiàm in vulgus alter quidã sparsus numus æreus, in cuius vno latere hæc legebantur. NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERRÓQVE, cum insculptis symbolis domûs Burgundicæ. *Symbolum aliud fœderatorum.* *Numus æreus.*

Mense Maio in Flãdria, Arthesia, Hannonia, Hollandia, Zelandia, Phrisia, Namurco ordines tres, Ecclesiasticus, Nobiliũ & Magistratuũ cõuocati sunt, suã singuli exprõpturi sententiã de regiorum edictorum moderatione, quæ quidẽ capita habet 54. à quibus, nihil tale sperantibus sectarijs, pleraq; omia approbata sunt, prȩsertìm ab Hãnoniensib⁹, Arthesijs ac Flandris: additis tamẽ nonnullis capitibus. *Conuentus Ordinum.*

VI. Maij cuiusdam oppidi Magistratus & ciues

libello supplici apud dominum suum, vnum ex cõfœderatis nobilibus, egerunt, nè pateretur nouam apud ipsos religionem introduci: sed id frustrà fuit. Ego de industria abstineo nominibus. Erunt autem hauddubiò, qui omnia prolixè annotabũt & edent in lucem: mihi sufficit, pro meo instituto res breuitèr commemorâsse.

Altera Iunij missa est dicta moderatio ad Antuerpiensem Magistratum. Id vbì resciuit plebs, prætextu iniuriæ ipsis ea moderatione irrogatæ, libellum supplicem quibusdam obtulêre, ij rursùs Magistratui, cuius hæc erat summa, nè illa moderatio admitteretur, vtpotè à Cardinalistis confecta. Sic autem in odium illustrissimi Cardinalis Granuellani Catholicos principes appellabant. Porrò Bruxellis IX. Iunij sparsæ sunt schedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Consules, scabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum sinè consensu nobilium confœderatorum & plebis, contra eius priuilegia consenseritis, frustatìm cæsi malè peribitis.

Libellus supplex Antuerpiensiũ.

Chartulæ minaces.

XII. Iunij eodem exemplo alter sparsus est libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omnium pręse ferret nomen & titulum, nec tamen esset nisì ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inscriptio: Admonitio, qua boni & fideles subditi & incolę inferioris regionis, eiusdem gubernatores & status eorum admonet, quæ ipsi in religionis negocio sentiant & postulent constituenda. In hoc libello vrgent pacẽ publicã inter catholicos & Confessionistas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipsi quidem aiunt, cùm tamen nihil seruarent minùs, quàm quæ illic sancita erant. Nam tametsi illic permissum fuit Cõfessionis Augustanę Ordinib⁹ sua viuere religiõe, at simùl tamẽ disertis verbis interdictũ est, nè Cathol. Ordinũ subditos

Libellus Gallicus.

ad

ad ſuam cogãt religionem, vel illis abſtrahãt, & cõtra ſuperiores ſuos in ſuam fidem & clientelam recipiant, aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum ſubditis, inuitis ſuperioribus, licet mutare religionem? Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant ſinè priuilegio, vt plebs concitaretur: tantique eam volebant eſſe ponderis etiàm apud Belgas, vt tametſi initiò ſe videãtur referre ad Belgij ordines generales in vnũ coactos, tamen poſteà palàm affirment, neque Duci Brabantiæ, neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù pòſt, ea quam diximus, moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabãtiæ, ſed etiàm aliarum prouinciarum Belgicarum approbata eſt, & cum reſponſis omnium ordinum, ità vt ſe curaturam receperat illuſtriſſ. Gubernatrix, in Hiſpanias profecti ſunt Equites aurei velleris, Marchio Bergenſis, & Dominus de Montigny.

At verò ſectarij iam non cõtenti libellis ſupplicibus egiſſe, maiora auſi ſunt. Nam remiſſa nonnihil inquiſitione, quamuìs non expreſſo conſenſu, ſub finem Maij, & hoc ipſo quoquè Iunio menſe, cœperunt Sectarij ſua in agris habere noctis & tenebrarum conuenticula, & quidem euocatis ad eam rem ex Germania ſuperiori, è Saxoniç oppidis maritimis, ex Gallia, Anglia, Embda, alijſque locis noui euangelij tam bellè inter ſe conſentientis miniſtris & buccinatoribus, qui vel inuito rege & magiſtratibus, ſuos errores & hæreſes diſſeminare non dubitârunt. *Conuẽticula in agris.*

XXVI. Iunij publico propoſito edicto id genus exteri omnes iuſſi ſunt è ditionibus Belgicis excedere: & qui populum euerterent, iuſſi ſunt comprehendi, quandoquè certas daturi pœnas. Verùm id ſuam non habuit executionem, pleriſque nobilium ſectariorum metu nihil attentare auſis contra tales *Cõtra exteros concionatores.*

prædicatores: quo factũ est, vt etiàm clara luce non sint veriti palàm concionari. Ex primis ferè fuisse aiunt Flandros quosdam occidentales, & Iperensibus vicinos, quos videre licebat armatos ensibus, sclopettis & fustibus ire ad conciones. Nec Antuerpienses postremi esse voluerunt ad res nouandas. Iam anteà in sylua quadam cœperant: porrò Dominica die ante natalem S. Iohannis Baptistæ in viculo **Burgerholtz** dicto, non longè ab vrbe, duæ habitę sunt conciones, vna Teutonica, Gallica altera, & quidẽ per viros nouo euangelio dignos, nempe tinctorem & coriarium. Secuti deindè sunt & alij ingenti numero in Hollandia, Zelandia, Phrisia: nè qua tamen vis metuenda foret, armati concionibus intererant. quin & in Flandria Iperenses, Gãdenses, Hondescotani, Aldenardenses, Bergenses, Casletani, Tornacenses & Insulenses similia attentârunt. Brugenses sanè ad duos ferè menses restiterunt, hodieque constantes permanent, qui apud eos dicuntur Francotæ: (est autem magistratus perpetuus, quartum Flandriæ membrum referens) Egregiam quoquè D E O & regi suo fidem prẽstiterunt Bruxellenses, Louanienses, Dordracenses, atq; vniuersa ferè Arthesia & Hãnonia, demptis Valẽcenis.

Armati eũt ad cõciones.

Brugẽsium constantia.

Contra conuenticula.

III. Iulij illustriss. Gubernatrix grauitèr vetuit, nè qua vel priuatìm, vel publicè conuenticula fierent, concionatoribus capitis supplicium, alias pœnas auditoribus intentans: atque etiàm sexcentorũ aureorum præmium proponens, si quis concionatorem sectarium compræhendisset. At hîc dormitante executiõe, nihil effectum est. Immò verò Antuerpienses maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere non dubitârunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Missus eò fuerat Comes Meganus, vt de præsidio accipiendo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimenti, coact⁹ est

est re infecta discedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ summa donasus est à sectarijs: Cùm autem 8. Iulij sub noctem rumor diffunderetur, aduentare cum regio pręsidio Comitem Arenbergium, multùm sudatum est, singulis ad suas fores excubias agentibus. Accidit paulò pòst die quodam tres ardere ædes: tum plebs accrescentibus animis facta iam audacior, ingentibus cōcitatis turbis, exclamauit: Ad cędes, Ad cędes: seditio est. Et sanè, nisi prudētia magistratûs itū esset obuiàm, actū fuisset de illo celeberrimo emporio. Visebantur quoquè non semèl affixæ Canonicorū ædibus chartulæ, hæc verba continentes: Verbum Dei: iugulentur sacrifici: In malam crucem sacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immeritò tum ecclesiasticos, tum ciues catholicos plerosque, vt indè abscederent: simul etiàm thesauri infiniti ea occasione exportati sunt. Missus eò fuit à Curia ob motus sedandos princeps Auraicus: cuius aduètu etsi pacatiora facta sunt omnia, at tamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm solito ardentiùs visa est: adeò vt 14. Iulij, quæ fuit Dominica, sex conciones forìs habitæ sint.

Tumultus Antuerpiæ.

XV. Iulij conuentus fuit confœderatorum nobilium apud S. Trudonis oppidum, quò etiàm missi fuêre Comes Egmondanus & Dux Arescottanus, sed nihil egerunt. Mutata verò sentētia, colloquiū indictū est in Dufle, ad 18. Iulij. In hoc cōuentu Trudonēsi vsi sunt cōfœderati habitu nigro, collo iniecta catena ferrea, cū appēsa regis effigie ac vasculis ligneis. Oblat⁹ est ibidèm cōfœderatis libell⁹ supplex mercatorū & plebis nomine, petentiū ꝓtectores, nè in suę religiōis exercitio impedirent, donèc ꝑ ordines legitimè cōgregatos aliud statueret. Iam antè petiêrāt solum conuentū ordinum, modò verò etiā legitimè coactū adijciūt, nō absq; cauillo.

Conuentus Trudonēsis.

Por-

Porrò viua voce polliciti sunt se arma posituros. Responsum autem illis est à fœderatis, non eos ob religionem vim passuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modestiæ cancellos non efferantur. Interìm verò principibus Auraico & Egmondano in Dusle (qui pagus est haud procùl Antuerpia) id significandum censuerunt, se quidem velle populum cōtinere in officio, ità tamen, si ipsi cum Gubernatrice securitatem illi præstent ad conuentū vsque generalem.

Principes agunt cum fœderatis.

XVIII. Iulij ipsorum legati ad principes memoratos venerunt in Dusle. Actum autem cum illis est quàm potuit fieri modestissimè, nè peiora tentarétur, scriptoque rogati sunt, summoperè curarent impedire cōciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non postremam illorum causam fuisse libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd si eas impediant, hoc ipso facilè se posse hanc sibi notam eximere: præsertìm cùm post duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illustriss. Gubernatrice missus sit in Hispanias ad regem, vt assensum præbeat indicendo generali ordinum cōuentui, ob excludenda sæpè dicta conuenticula. Intereà autem nulla contra eos arma sumpturam Gubernatricem, si tamē etiàm ipsi armis abstineant. Ad hæc confœderatorum legati tum quidem nihil responderunt, quòd non catenùs se porrigeret illis data facultas: at scripto posteà responsum est.

Gubernatrix premonet ciuitates.

Porrò illustriss. Gubernatrix rebus volens opportunè consulere, ad vrbes omēs datis literis, hortata est vt sibi prospicerent, nè qui vel motus ciuiles existerent, vel à sectarijs inuaderentur. Ad Episcopos etiàm literæ scriptæ sunt, vt populum Catholicum crebris concionibus & morum emendatione in officio continerent, indictisque ieiunijs, eleemosynis & publicis precibus iram Dei placarēt.

Id quidem præter alios strenuè curauit Episcopus Brugensis, Clero ieiunare iusso die 4. & 6. & sabbato, plebeque ad preces faciendas admonito sæpiùs, & quotidiana integro mense habenda concione. Mox verò etiàm alijs literis indicatum est Brugensibus & Francotis, quibus machinationibus apud ipsos quoquè sectarij ad proximam Dominicam instituissent conciones forenses introducere: qui sanè Brugenses aliquandiù se egregiè opposuerunt. Aliæ verò vrbes cœperunt militem domesticum conscribere, vt si qui extarēt tumultus, comprimi possent, nemine iam dubitante aliquid monstri alere sectarios. Antuerpienses tamen, licèt postulante principe, id temporis necdùm militem conscribere voluerunt. Per hos dies cùm apud Montenses Hãnoniæ quidam tentarent concionem inducere agrariam, illi oppido egressi conuentũ dissipârũt, quibusdam verò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòst solum vertere iusserunt.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati confœderatorum, & scripto benè longo ad 9. capita in Dufle proposita responderunt. Primò, gratias agunt ob missos in Hispaniam legatos. Secundò, promittunt se morigeros fore & Catholico regi & illustriss. Gubernatrici. Tertiò aiũt, quòd ad inquisitionem attinet, non esse seruatam fidem. Quartò, moram regij responsi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deniquè & nobilibus & plebi intentatas, in causa esse, quòd populum à concionibus vetitis arcere nequeant. Quintò, paratos se esse fatētur opponere se patriæ totius exteris hostibus: sed regis subditis manum adferre, id non esse sui officij ex debito præstandi. Sextò, non posse doceri, suorum quenquam plebem ad dictas conciones incitâsse: nec tamen se ire inficiàs, esse inter ipsos, qui, cùm sint eiusdem cum illis religionis, non eas impro-

Respondent fœderati.

probent. Septimò, se quidem illas conciones hactenùs frustrà esse impedire conatos: proindè rogare se, ipsius Celsitudo velit opportuna adferre remedia. Octauò, se de Regis erga se fide nihil ambigere, eiusque aduẽtum sibi etiàm in votis esse: neque enim se quicquam designâsse, cuius ille debeat obliuisci. Quandò tamen compererint ipsius Celsitudinem sibi non satìs fidere, publica etiàm fama se perduellionis & læsæ maiestatis insimulari, compulsos se externa sibi auxilia comparare: at tamen mâlle se, vt ipsius Celsitudo cum aurei velleris Equitibus securitatem promittat. Deniquè in conuentu Trudonensi non se negãt mercatoribus alijsque popularibus fidem addixisse suam, sed ea causa tamen id se fecisse, nè illi Gallorum opem & fidem implorarent.

Aliud scriptum fœderatorum. Calendis Augusti rursùs alio prolixo scripto mẽtem suam fusiùs explicant. Intellexerant enim illustriss. Gubernatricem id desiderare. In hoc scripto inter cætera aiunt, non sibi deesse iustas conquerẽdi causas, quòd mox post oblatum libellum supplicem quidam Equites aurei velleris se prorsùs ab ipsis tanquàm à perduellibus abalienârint, suosque consanguineos monuerint, nè aut ipsis confœderarentur, aut si id fecissent, ab ipsis recederent: multaque habent alia, quæ breuitatis studio prætérim⁹. Porrò illustriss. Gubernatrix se illis 20. Augusti responsum reddituram dixit.

Chartula Antuerpiensium. Interim Antuerpiæ vno die supra bìs mille chartulæ distractæ sunt, quibus hæc continerentur. Permittitur libera fidei suę professio hominibus ecclesiæ reformatæ, (ità vocant hæresibus deprauatos) modò se commodos & fidos regi subditos præstẽt, neque vllas turbas cieant, tum etiàm Magistratui morem gerant. Sed quanam ratione illi possint dici fideles Regis subditi, qui sectas ipso vel maximè inuito

uito, amplectantur & tueautur? Quàm autem fidi fuerint, ipsi mox declarârunt. Nam X. Augusti incitante turbas apostata quodam Augustiniano, ipsis D. Laurentij ferijs sacellum eius apud Casletũ Flandriæ vastatum est, Postridiè Balliolani, ac xiij. eiusdẽ mensis Iperenses ordinum mendicantium aliaque monasteria & templa omnia tam intra quàm extra vrbes inuaserunt, imaginesque omnes, Christi Crucifixi signa, altaria, baptisteria, Eucharistiæ ædiculas, organa, sedilia, sacella, suggestus, cãdelabra, codices confregerunt: ac deindè Casletani, Poperingani, Hondescotani, Rosbrugani, Bergenses, Armentereriani, Rotornacenses ac alij, aut saltem ab illis omnibus designati, ornamenta omnis generis, thesauros, calices, patinas, ampullas, thuribula, aut frustatìm comminuêrunt & inflammârunt, aut absportârũt: & quod est sanè apud homines è religione Christianos dictu quoquè horrendum, sacrosanctam Eucharistiam homines impij & scelesti pedibus conculcârunt, confoderunt, ignibus iniecerũt: eodem modo etiàm sacras tractantes reliquias diuorum: sacro oleo & chrismate calceos inunxerunt, mirisque ludibrijs Christi à cruce pendentis & sanctorum imagines exagitârunt, additis id genus planè barbaris vocibus: Si Christus es, si filius Dei es, si quis sanctorum es, aut aliquid potes, dicito, **Viue les geux**: atq; ità tuam imaginem non cõfringemus. Iam verò etiàm vix vnquàm præstando studiosorum & totius Ecclesiæ damno teterrimi illi nebulões multas passìm insignes bibliothecas prorsùs dissipârunt & pdiderunt. Hæc autem tot tamque atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidẽ perpauci, ab Augusti die 10. vsque ad 25. eiusdem, nõ sinè magna ad posteritatẽ ignominia, p Flandriã Hollandiã, Zelãdiã & Frisiã ppetrârũt. Porrò Brugẽses circa hęc tẽpora cùm intellexissent ingentẽ aduẽtare sectariorum

Vastantur ecclesiæ, & monasteria.

Iniuria in S. Eucharistiam &c.

Vide.

Bibliothecæ perdũtur.

rum turbam, putà ad 30. vel 40. millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas conciones inuehere,non immeritò formidare visi sunt. At pauci duntaxàt venêre, plùs minùs octingenti,sclopettis & fustibus armati,qui è regione vrbis bìs concionati,nihil prætereà efficere potuerunt. Aderat enim intra vrbem Comes Egmondanus,ab eius vrbis magistratu accersitus,qui misso caduceatore,iussit homines seditiosos è Brugensium finibus excedere. Est autem certè non mediocritèr hac in parte laudandus supremus Brugarum prętor equestris ordinis Domin⁹ de Ogniez,qui xi. Augusti summo manè 50. sectarios ingredi volentes, portis obseratis exclusit, qui nihil boni animo concepisse haud iniurià videri possint.Ij ipsi autē cùm se exclusos cernerent, ad mœnia vrbis suos cantillârunt psalmos, & sibi mutuò nescio quas buccellas porrexerunt. Fortassìs suam illā prȩclarā seruârūt cœnā homines ꝓphani in loco ꝓphano, apud quos nullus ordo, nulla religio,sed confusio plùs quàm Babylonica.

Prætor Brugensis.

Tumultus Antuerpiæ.

XV. Augusti,ipso solenni die assumptæ in cælos beatissimȩ matris Dei,rursùm Antuerpiæ tumultuari cœptum est. Iam suggestus positus erat, vt ex eo concionarentur in vrbe noua Caluiniani:sed impediti sunt authoritate Principis Auraici & magistratûs. Dominica proxima celebrata est non absque multorum metu solennis annua supplicacio in honorem eiusdem sacratissimæ Virginis:sed tum Antuerpia blasphemijs & contumelijs in illam tantam virginem personabat. Cruciatur enim in impijs hominibus malus dæmon pia Virginis Matris & sanctorum veneratione:itaq; quod per se non potest, per suos administros eam modis omnibus abolere & proscindere non cessat. Sed illa sacratissima Virgo conteret satanam cum om̄ibus satellitibus eius. Postridiè ex vrbe discessit Auraicus princeps. Rati

tum Sectarij se inuenisse sui consilij & voluntatis explendę opportunitatem, septem ea die conciones partim à Caluinianis, partim à Luteranis haberi curârunt. Die Martis sequenti cùm vespertinas in æde Virginis matris preces persoluerent Canonici, sartor, cōscenso suggestu, postulatoq; nouo testamento, Pastorem ad disputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è suggestu deturbauit. Mox hæreticus quidam nautæ brachium sclopetto læsit. Indè ortus tumultus, templū omne ipsamque vrbem compleuit. Erat sanè illud beatissimæ virginis templum longè pulcherrimum, structuris & picturis eximijs, multisq; maximi precij rebus ornatissimum. In hoc igitur quidam sceleratissimi & perditissimi scurrę plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiā, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & disiectis statuis, aris, imaginibus omnibus, ipsa quoquè ędicula sacrosanctæ Eucharistiæ, cuius precium ferūt excessisse summam multorum millium aureorum. Aras è fundamentis conuulserunt & confregerunt. Indè ad monasteria & templa omnia progressi, eandem insaniam declarârunt. In monasterijs vix quicquam integrum relictum: quæ deuorare non poterant, proiecerūt, vinum & ceruisiam extractis epistomijs effuderūt, in *vasa butyri* & in farinas lotium & oleum immiserunt, supellectilem diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere possit, quantum damni intra paucos dies in sola Antuerpia & locis vicinis datum sit ab istis satanicis & deploratis tenebrionibus.

Sartor provocat ad disputationem.

Iconomachia Antuerpiensis.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi, in pagis adiacentibus omnem insani pectoris furorem in sacras imagines & templa effuderunt. Nox ea, qua primùm cœperunt debacchari,

horrida sanè fuit Catholicis, inprimis autem iis, qui in Clero essent & monasterijs, omnibus non frustrà summo timore correptis, atque huc illucq; diffugientibus, plerisque nihil nisi præsentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo sacratas è suis cœnobijs seminudas profugientes, vt sectariorum impuras manus euaderent. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furiosis hominibus obserata sunt, nè liceret Missæ facere sacrificiū, quod illi cane peiùs & angue oderunt, hauddubiò occupati à diabolo. Non iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniam, sinè rege, sinè lege, sinè sacrificio. Habebant verò in dicta æde primaria sua conuenticula & Conciones Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgium. Erat tum Antuerpiæ Hermānus quidam homo importunus & audax, ad ciendas turbas & seditiones natus. Is se plebi insanienti ducem & signiferum præbuit seditiosis concionibus suis. Nè quid autem ad summā vrbis confusionem deesset, facta Caluinianis & Luteranis intra eam concionandi potestate, ausi sunt posteà etiā Anabaptistæ foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magistratu, palàm quidem habere conciones desiērunt, at priuata conuenticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnātissimæ hæreses Caluinianorū, Luteranorū, & Anabaptistarū eam insignē vrbem fœdissimè distractā cōtaminârūt. Hoc quidē memoratu dignū est, quòd cùm in æde primaria diù multumq; sudatū esset ab iconoclastis in deijciēda Cruce Christi augustissima, vtriusq; sanè latronis imagines adhuc permanere passi sint. O miseros, q nec ipsam passi pro omib9 seruatoris nostri memoriā sibi refricari cōspecta imagine ferre queunt. Decreuerant autē sectarij ad certū diē occupare domū Senatoriā sanè amplissimā & sumptu maximo extædifica-

Antuerpia, Babylonia.

Tres sectæ Antuerpiæ.

dificatã,turrim quoquè ędis D. Virginis,& carceres sui muniendi causa,nouoq; creato magistratu, sibi Antuerpiam vendicare: sed diligentia Senatûs ea consilia malorum hominum impedita sunt.

XXII. Augusti etiàm Buscoducenses iconoclastę in templo Diui Iohannis,cui ad summum splendorem & incredibilem elegantiam atque mirificum ornatum nihil reliqui esse videbatur, omnia simili amentia vastârunt & conquassârunt, atque conciderunt: nec alijs eius oppidi sacris ædibus & monasterijs licuit conscceleratas impiorum hominum manus effugere. Sæuitum est atrocitèr in Franciscanorum & Dominicanorum cœnobia:tametsi essent in ijs viri benè religiosi & pij: sed tales ferre non possunt Euangelici apostatæ & seductores, quòd sciant, eorum concionibus & alijs sanctis studijs & exercitijs, suos nefarios conatus & praua dogmata plurimùm impediri. Carthusia q̊què eius loci miserè discerpta est:Hæc sunt noui Euãgelij p̄clara facinora,atq; in ijs excelluisse,hoc palmã tulisse est.

Buscoducenses iconaclastæ.

XXIII. Augusti Gandaui simile bellũ indictum est statuis & imaginib⁹: & postridiè apud Valẽcenas & Tornacum. Ab ijs om̄ib⁹, sicut & Buscoducensibus etiàm in sanctorũ reliqas & ipsam SS. Eucharistiã, atq; etiàm magnatũ quorundã sepulcra sæuitũ est, spe obtinendi cuiusdam thesauri. Et Tornaci quidẽ magna vis auri & argenti quoquè,nisì fallor,reperta est. Qui apud Gandauenses eiusmodi flagitia designârũt,300. aut 400. tantùm fuisse putant,& quidẽ ex fæce plebis oẽs,vt mirũ sit,tam paucos, tamq; nihili homũciones, talia vel attentare potuisse. Iactabãt illi quidẽ,se mãdato Comitis Egmondani ea facere:verũ scelesti illi,vt graues viri scribunt, falsò id affirmabãt. Interìm tamẽ sub hoc p̄textu mirè illi grassati sunt in monasteria oĩa, p̄sertìm verò in Abbatiã Blandiniẽsem,& cœnobiũ D̄ñicanorũ,excisis,

Gandaui &c. imagines destruuntur.

præter ingentis precij marmora, etiàm instructis-simis bibliothecis, quarũ Blandiniensis, si qua alia, vel maximè referta cernebatur vetustissimis codicibus. Quis verò sanæ mentis dubitare queat, dum sic optimos quosque codices immani barbarie perdunt isti, nihil eos spectare aliud, nisi vt fides Catholica, quæ ex eiusmodi libris plùs q̃ dici queat, asseritur & confirmatur, prorsùs pessùm eat? Et audent tamen iactare bellissimi homines, se cupere modis omnibus instauratam veram fidem. Sed id persuadeant fungis & stipitibus. Sentiunt, sentiunt miseri vetera patrum scripta longè latèque ab ipsorum impijs commentis dissidere: itaque nè ex ijs confutentur, ea planè abolita vellent. Sed ad institutum redeamus. Cessatum est ijs, quæ diximus, locis aliquandiù à Diuinis officijs, lætantibus dæmonibus, quos torquet cultus diuinus, & Tornaci diù Caluinisticæ sunt conciones habitæ. Alijs quoque locis Euangelici buccinatores strenuam nauârunt operam, grassantiq; huic incendio affatìm materiæ subijcere studuerunt.

Bibliotheca Blandiniensis.

Qua die Gandaui, eadem etiàm Mechliniæ tumultuatum est, iamq; à Franciscanorum & Carmelitarum monasterijs initia sumebantur confringendarum imaginum in sacris ædibus: verùm ciuibus se opponentibus, eodem die sub vesperam extra oppidum, monasterium Hansuuicense & alia circumadiacentia templa expilârunt & depopulati sunt. Igitur Mechliniæ quoquè à die Martis ad Dominicum vsque, Diuina sunt intermissa officia. Duces huius tumultùs duodecim plùs minùs adolescentes secũ habebant, ijq́ue paulò antè captiuum quendam Viluordię impotenti audacia è carcere extraxerant.

Tumultus Mechliniæ.

XIIII. Augusti, ipsis D. Bartholomæi ferijs Aldenardi & in pagis vicinis maiori etiàm insania efferbuêre impij iconoclastæ. Est ijs in locis insigne virginum

Aldenardi sæuiunt iconoclastæ.

virginum pijssimarum cœnobium Magdendalense, in quo, vt & Gandaui in ijs quas diximus, Abbatijs, non imagines tantùm, & ea quæ ad cultum diuinũ pertinent, sed etiàm fenestras vitreas, & pleranque supellectilem confregerunt. Iam apud Brugenses sparsus rumor erat, aduentare à Gandensibus 60. millia sectariorum, qui, si resistere pergant, Brugenses circunquaquè extructis ignibus fumo enecare velint. Erat enim idem ipse dies Brugis quoquè cõstitutus vastandis templis & conterendis imaginibus: id vt commodiùs fieri posset, hic rumor concitatus erat. Itaq; rursùs in motu fuit ciuitas, totaq; nocte iussu magistratûs res quæque preciosiores & præstantiores imagines in loca tutiora è templis exportatæ sunt: singulis quoquè templis adhibiti custodes, qui perpetìm ea ab sectariorum iniurijs tuerentur. siquidem minæ in dies su[illegible]capiebant incrementa. Sed & à Comite Egmondano per magistratum celeritèr euocatus est miles præsidiarius. Erant 40. duntaxàt sclopettarij, quorum aduentu vrbs illa magno periculo liberata est. Mox etiàm conscriptus est miles domesticus sumptibus Cleri & ciuium: erantq; paritèr tum domestici, tum exteri milites ducenti, qui omnem iconoclastarum conatum impediuerunt. Habebunt suæ constantiæ laudem sempiternam Brugenses: habebunt & Louanienses, & Bruxellenses, qui vi ferroq; sectarijs se opposuerunt: itemq; in Flandria Alostani, Teneramondani, Curtracenses, Dunkercani, præsertìm vero Insulenses, qui magnæ prudentiæ exemplo sectariorum vim omnem maturè illis eripiendis armis compresserunt. Sed & reliqui omnes, qui in hoc rerum tumultu se constantes præbuerunt, digni certè sunt, qui apud omnem posteritatem multa eaque eximia laude afficiantur. *Præsidium Brugense.*

XXV. Apud Traiectũ inferiùs sectarij in quatuor *Traiecten-*

sis tumultus. parœciarum templa, Dominicanorumq; & Franciscanorum monasteria irruperunt. Postridiè ruderibus è D. Iacobi æde exportatis, illic suo more concionati sunt diebus octo. At quinq; Canonicorum Collegia, reliquaque cœnobia perpetuis excubijs vim eorum omnem à se depulerũt, & diuina officia more solito celebrârunt. In Hollandię quoquè plerisque oppidis more suo impotentes sectarij debacchati sunt, demptis Dordraco, Gouda & Harlemio, paucisq; minoribus municipijs: multumq; sæuitum est in mendicantes monachos, absque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis nocere permissum erat, quantum vellent.

Datur securitas. Dum hunc in modũ noui euãgelij atrox Tragœdia agitur, illustriss. Gubernatrix tum Catholici regis, tum suo nomine diploma euulgat 23. Augusti, securitatemq; in pręteritũ confœderatis nobilibus pręstat: simul etiàm ostendit inquisitionis cessationem, donèc Rex de religione aliud edixerit. Securitas ea his conditionibus data est, vt deincèps regiæ maiestati fidem debitã pręstent, turbis & tumultib9 pręsentibus cõpescendis paritèr incumbant, iconoclastas nõ sinant vltrà ꝓgredi, immò eius sacrilegij reos puniant: dent operã, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magistratui, & nobilib9 Catholicis: summo cõnitãtur opere, vt plebs tantorũ malorũ magistra, cõfestìm arma ponat, & nè cõciones sectariæ fiant, vbì hactenùs habitę nõ sint: vbì verò factę sint, posthàc sinè armis, absq; scandalo & tumultu fiant. Ad extremũ vnà resistant quibuscunq; exteris hostib9 & rebellibus, nouęq; religionis hominibus persuadeãt, vt quę à regia maiest. ex Ordinũ cõsilio posthàc decreta fuerint, ijs per oĩa se morigeros ꝓ̃stent.

Fœderati scribunt sectarijs. XXIIII. Augusti quidã ex cõfœderatis nobilibus ad ministros, consistoria & mercatores datis literis hortantur, vt modesti sint donèc ipsi veniant ad se-

dandos

dandos tumultus,securosq́; iubet esse,nihil ipsis ob suę religionis exercitia molestiæ illatũ iri. Postridiè ijdem ipsi cum decẽ alijs,tam suo q̃ confœderatorũ omnium nomine iurant, se seruaturos omnia ab illustriss. Gubernatrice ꝓposita, suúq́; fœdus rescindunt,quãdiù ea securitas permanebit. Itaq; eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & cõcilia Ordinũ,cõciliũ quoquè priuatũ,postero autẽ die ad cætera ꝓuincialia cõcilia cunctasq́; primarias ciuitates literæ expeditę sunt, q̃bus & ea securitas, & inquisitionis cessatio publicata est.

Porrò XXV. Augusti publico edicto cõstitutum est capitis supplicium & bonorũ confiscatio in oẽs iconoclastas, templorũ & monasteriorũ expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorũ amissio ꝓmulgata est in magistratus,prætores, atq; in vniuersum omnes illos,qui eius farinæ homines non arcerent: grauis quoquè pœna in illos, qui armati sua haberent conuenticula. *Edictum cõtra Iconoclastas.*

XXVIII. Augusti dñs Bacquerzelius missus Aldernadũ ad sedãdas turbas,apud Gerardi montem casu reperit etiãnùm grassantes iconoclastas eosipsos, q̃ Aldernadũ inuaserãt. Mox pulsu campanę cõuocatis ad arma ciuib⁹ & rusticis, necopinãtes aggrediť, cæduntur ex illis decẽ aut 12. primarij: postera luce in crucẽ tolluntur XXI. cæteri maximo numero flagellanť & ꝓscribuntur. Non dissimilis strages nefariorũ hominũ eodẽ ferè tẽpore edita est apud Marchenas opulentũ Benedictinorũ cœnobiũ. Fefellerant illi fidẽ dño de la Tour,de non vastanda Parochiali Ecclesia suæ ditionis, atq; etiàm SS. Eucharistiam impijssimi flagriones pedibus cõculcârant. Is igitur Duaco euocat aliq̃t nobiles,ijsq́; & suis agricolis stipatus,è monasterio ꝓdeuntes aggrediť, cædit è ꝓphanis multos,cõplures vulnerat,ministrũq́; *Cæduntur Iconoclastæ.*

 quen-

quendam, illorum ducem, agit in crucem. Iam in Arthesia & Lucemburgensi ditione miles conscribebatur regis nomine, vt refractarij homines sub iugum mitterentur. Tumultuabantur enim multis locis sectarij, atq; adeò etiam Bruxellis mirè instabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clausis obsistebant magistratus, nè possent egredi ad conciones, consentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in consilium solent adhiberi.

Bruxellenses instant pro concionibus.

Redierat verò Antuerpiã princeps Auraic⁹, moxq; maiori quàm anteà numero miles domesticus scriptus est, ad bìs mille quadringentos. Eodem autem die ibidèm supplicio affectus est Anglus quidam & alij duo sacrilegi, tresq; ad triremes damnati: seuerè quoquè sub graui pœna mandatum, nè sectarij Catholicis molestiam in diuinis officijs facessereut, & vt rursùs fierent conciones Catholicæ & officia Ecclesiastica. Sunt tamen & sectarijs permissæ conciones in noua vrbe, modò nè in templis fierent. Itaq; & Luteranus præco iussus est relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, quàm data esset sectarijs facultas aliquot fana exædificandi, è quibus alia Caluinistæ, alia Luterani sibi vendicarent. Porrò Mechliniæ vltima Augusti sumptum supplicium est de iconoclasta quodam, & factionis capita in carcerem conijciuntur.

III. Septembris illustriss. Gubernatrix sub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conscriberet, aut suum militiæ nomẽ daret. Id propterea factum est, quòd didicisset iam iconoclastas alicubì cogere exercitũ, vt se vlciscerentũr. Hoc verò mense per Flandriã vbiquè tractatus sunt initi cũ sectarijs, & ab illis subsignati, ijs in locis, vbì anteà illorũ erãt habitę cõciones. Gandaui quidẽ XI. Septemb. his cõditionibus actũ est, Vt neq; impediant, neq; impediri sinãt catholicos, aut cultũ diuinũ antiqtùs seruatũ:

Tractatus initi cum Sectarijs.

Vt

Vt nec in vrbibus, nec in templis extra vrbes concionentur, sed solis diebus festis & dominicis concionandi habituri facultatem, locis à magistratu attribuendis contenti sint: Vt nè quibus vtantur armis: Vt quatuor tantùm ministros habeant, quorũ non nisì duo simul concionentur, sintq; Belgæ natione sub ditione regis Catholici, neq; aliundè exulare iussi: Vt ij ministri iurent Magistratui, sé in politicis omnibus debitam præstituros obedientiam, nec vsuros verbis, quæ scandalum vel seditionem mouere quean:t Vt sectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendant: quin & adsistant Magistratui in omnibus, q̃ ad publicam pertineant tranquillitatem. Vt ministri alios hortentur ad præstandam Magistratui obedientiam & modestiam. Ea omnia sectariorum, quos vocant, cõsistoriales præstito priùs iuramento subsignârunt: alij in proximo conuentu sublatis digitis iureiurãdo cõfirmârunt: atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, securitas data est. Atquì verò non alibì duntaxàt, sed etiàm Gandaui contra hanc pacem ventum est, & accersitus diuque retentus Hermannus ille seditiosus, cuius suprà mentionem habuimus.

Erant etiàm Brugis sectarij homines. Ij ipso exaltate S. Crucis solenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio suas audiunt conciones, vt populus Catholicus sua deuotione frustraretur. Verùm à prandio partìm cõpulsatis campanis omnibus, partìm milite illic misso, compulsi sunt ad eum redire locum, vbì X. Augusti primùm id fecerant. Sed illic quoquè eorum interturbata est concio à militibus & Hispanis quibusdam, quos illi iniuria affecerant. Vulneratus est vtrinquè vnus atq; alter: sed planè actum fuisset de sectarijs, nisì tractatus cum illis initos Brugenses reformidâssent. Et certè die sequenti grauitèr con- *Extra Brugas fiunt conciones à sectarijs.*

questi sunt Sectarij multi numero & seditiosi, nec dubitârunt minas intentare magistratui. Itaq; certas ob causas, q̄ & conuentum esset cum illis certis conditionibus, vt supra dixi, & multum illi minitarent, et libellū supplicē valdè seditiosū exhibuisset, Senatus illis coactus est permittere loco iam dicto conciones suas, donèc adueniret Comes Egmondanus: simul etiàm seditionis metu proponere edictum, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirét conciones, neque alij alios iniuria afficerent. Interìm tamen non deerant catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterent, multiplici fœtore locum illum complerent. Est verò etiàm oblatus à Catholicis libellus supplex magistratui, nè permitterentur illæ conciones: cuius rei causa etiàm facultates & vitam se libentèr profundere velle dictitabant: sed & magistratus sedulò in id incubuit, vt quantum quidem in ipsis esset, homines ab adeundis illis concionibus retardarent.

Nota pium zelum.

Extremo ferè mense Septembri quidam non postremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cū aliquot socijs vel asseclis ingressus in templum oppidi sui, aras & imagines dissipauit, exactamque ex indice vniuersam ecclesiæ supellectilem, igni iniecit: & nè quid superesset, etiàm priuatorum ædes excussit. Idem ipse ex pago quodam sacrosanctam Eucharistiam cum arcula argētea ablatam, psittaco suo deuorandam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumque horrendam iniuriam suam qua tandèm ratione vlturus sit ille præpotentis DEI filius, ipse nouit. Ad eiusmodi prorsùs barbaras immanitates istius noui euangelij sceleratissimi præcones mirificè inflammāt homines: sed deuorabunt eos illæ tartareæ aues morsu amarissimo, & in omnem æternitatem singulares & exquisitas dabunt pœnas tantis

Psitaco Eucharistia datur.

Deut. 32.

iniurijs

iniurijs affectæ sacrosanctæ Eucharistiæ, nisi dignã egerint pœnitentiã, & eos quos miserè deceperũt, in viam reuocauerint.

Dauentrienses permiserunt suo pastori, vt plebem ad Augustanæ Confessionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis sua omnia reliquerunt. Hollandi iterùm tumultuari cœperunt. Delphis, oppido Hollandiæ, fœminæ, vel certè viri fœmineis vsi vestibus, Franciscanos expoliatos ex vrbe eiecerunt. Amsterodami & Carthusiani & Franciscani expulsi sunt è suis monasterijs: idem passæ fuissent etiàm Deo dicatę virgines, nisì ciues obstitissent. *Tumult⁹ in Hollandia.*

Eodem ferè tempore sectarijs Furnense oppidum inuadere conantibus, egregiè restiterunt incolę, aliquot cæsis, cæteris in fugam actis. Conspirauerant illi cum quibusdam incolis, sed scalæ ad muros admotæ, depræhensę sunt. Eodem autem mense cùm non remitterent sectarij Flandrenses, exemplo Antuerpiensium illis quoquè Gandaui, Iperis, Aldenardi, Ballioli, Armenteriæ & quibusdã alijs locis permissum est sua sibi fana condere, extra muros tamen. *Fana sectariorum in Flandria.*

IIII. Octobris Mechliniæ versi in tumultũ Sectarij, volebant iconoclastas è carceribus eripere. Eum tumultũ sedauit Comes Hochstratanus, qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen postero die coactus est captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rursùs nouo edicto clandestina intra vrbem conuenticula prohibita sunt: ministro suspendij, auditoribus exilij pœna constituta. Breuì pòst in Hollandiam abire compulso principe Auraico, (erat enim generalis Burgundiæ, Hollandiæ, Zelandiæ & Traiecti inferioris prę fectus) opportunè illi apud Antuerpienses substituitur idem comes Hochstratanus.

Nam

Nam die 17. eius mensis, nisi ille præstò fuisset, non templa modò, sed etiàm mercatorum & diuitum domos expilâssent importuni sectarij. Sub vesperá enim illius diei denuò in primariam beatissimę matris Dei ędem irruperût, duce quodam nobili Antuerpiensi, prætextu quidem iconoclasmi ob restaurata sacella quædam: re autem vera, (vt habita quęstione fassi sunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ædibus monetariorũ, tanquàm munitionibus quibusdam, ipsa nocte diuitũ ædes diriperent. Verùm comes coacto milite eos templo exegit, læsisque non paucis, factionis capita aliquot compræhendit. Quod autem literæ minaces eo die sparsæ essent cõtra Minoritas, milites quosdam misit, qui illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte appræhensus, manè septima hora in medio foro suspensus est. At pergebant tamen sectarij, & quinque fana gnauitèr intra vrbem construebant: in ijs Caluinistarum Gallorũ cætera vincebat magnificentia. Si illam pecuniam dedissent hominibus miseris & egenis, rectiùs consuluissent sibi.

Tumultus nouus Antuerpiæ.

V. fana Sectariorum Antuerpiæ.

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectum inferius. aderat princeps Auraicus. Ibì tum Sectarij nihil dubitârunt ad arcis portam suas habere conciones. Iussi verò à præfecto discedere, cùm non parérent, displosis tormentis in fugam acti sunt, paucis vulneratis, nemine tamen interempto. Porrò Ericus Dux Brunsuicensis tribus indè milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollandis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris Alosti minister quidam non contentus loco Concionibus ipsorum attributo, cùm propiùs vrbem accessisset, cruci datus est. Tertia Nouembris apud Brugenses non absque sediti-onis

Tumultus Brugẽsis.

onis periculo tertiò tumultuatum eſt. Sectarij enim à concione redeuntes, cùm ſolerent ad ſuas quiſq; domos diuertere, multis iam introgreſſis, partim ad portas ſubſtiterunt. Secuti ſunt illos viri 50. qui mox conſpectis mœnibus, pſalmos ſuos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbē ingreſſi erant, ad portas recurrerunt. Iuſſi autem eas cantiones miſſas facere, ſimulque, ità iubente Conſule, porta obſerata, tympaniſtæ manum grauiter ſauciârūt. Itaque alij milites excubias agētes, ſclopettis petunt ſectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerāt, è quibus tres paulò poſt expirârūt. Tum verò ſectarij arma corripiunt, ſed à milite repentè in vnum coëunte diſtinentur. Ità tum impedita ſunt conſilia & machinationes hominum malorum. Aliquot eius factionis coniecti ſunt in carcerem.

XI. Nouembris ipſis ferijs S. Martini nouus Antuerpiam terror inuaſit, dira minitantibus ſparſo rumore Sectarijs: & fuiſſet ille fortaſsìs non prorsùs vanus, nisì Comitis Hochſtratani nocturnæ atque diurnæ excubiæ obſtitiſſent.

Hoc menſe Nouembri venerunt Antuerpiam à Confeſſioniſtis euocati ſex miniſtri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulò pòſt Latinè & Teutonicè ſuam edidêre Confeſſionem, quam appellârunt Confeſſionem miniſtrorum Ieſu Chriſti in Eccleſia Antuerpienſi, conſentientem cum Auguſtana Confeſſione. Ediderāt iam anteà ſuam quoquè Caluiniſtæ Teutonicè, dictam breuem fidei confeſſionem. Vtraque à Catholicis doctiſſimis & grauiſſimis viris confutata eſt. Porrò autem Luterici buccinatores non admodùm magnos videntur Antuerpiæ ſucceſſus habuiſſe, quòd Caluiniani primas ſibi facile vendicarent. Et certè cùm poſteà indè diſceſſiſſent, & Spangenbergius Coloni-

Miniſtri Luterici veniunt Antuerpiam.

Coloniam venisset, quodam ex illo percontante, quis rerum status esset Antuerpiæ, aut aliquid eiusmodi, ille respondit: Antuerpiæ Christus pendet inter duos latrones, Papistas & Caluinistas significare volens, vt arbitror, Luteranis ibi non multum esse loci & authoritatis. Hoc quidem retulit mihi vir doctus, qui se id ex eius ore audiuisse affirmabat. Non dubium, quin in illa opulenta regione libentèr nidificâssent Illyricus, Spangêbergius & eius farinæ euangelici prçcones, sed eorum votis successus defuit.

Nota responsum euangelicum.

Eodem mense non contenti Brugenses Sectarij sua habere conuenticula, etiàm alia suæ sectæ exercitia, puta, baptismum, matrimonia & sepulturas more Antuerpiensium & Flandrorum occidentalium introducere moliebantur. Ea re motus Brugensis Episcopus, cùm non posset solis côcionibus, illis resistere, apud Senatum egit, vt dicta exercitia, quorum nulla facta esset mentio in suprà memorata securitate, prorsùs impedirentur. Itaque Synod⁹ paulò pòst sectarium quendam, quòd prolem suam forìs baptizari iussisset, exilio mulctauit. Sed eâ ob causam permulti sectarij ad curiam venerunt, expostulaturi de collega suo: atquì dilati sunt, donèc à Gubernatrice aliquid certi statueretur. Illa verò & Brugenses rectè fecisse respondit, & posteà in alijs quoquè Flandriæ vrbibus ea exercitia fieri vetuit, quippè quæ nunquàm ipsa probâsset.

Sectarij Brugenses quid exegerint.

XXV. Nouembris Princeps Auraicus cum Sectarijs Traiecti inferioris eodem modo transegit, quo Egmondanus cum Flandris: præterquàm quòd hîc adiectæ fuêre conditiones istæ, Vt nè quis impediat compræhensionem iconoclastarum aut prædonû: Vt nè quis distrahat, aut penès se seruet libellos famosos in Regem, in Gubernatricem, aut alios magistratus: Vt nè quis famosas cantilenas, aut quod popu-

Transigitur cum Sectarijs Traiectensib.

populum ad seditionem commouere queat, propalàm canat: Vt nè quis vel Catholicus, vel sectarius concionator in partem aduersam inuehatur, aut iniurius sit: si secùs fecerint, concione priuentur, liceat verò vitia generatìm perstringere & carpere.

Eodē mense duo mercatores Hispani valdè opulenti, sed Caluinistæ, Geneua accersiunt Antuerpiam ministrum Caluinianum, suę natiōis hominem, nempe Hispanum, qui publicè Hispanis concionaretur. Sed cæteri Hispani Catholici & illi & auditoribus mortis intentârunt minas: à magistratu quoquè causa vitandi tumultûs prohibitus est. Itaque pręter clancularias coitiones nihil ille bonus vir ausus est attentare.

Eodem quoquè mense multùm insolescere cœperunt Valencenenses, non contenti concionibus sectę suę intra ipsam vrbem, & quidem in ęde primaria S. Gaugerici: sed etiàm quodam die cogentes clerum omnem ex vrbe discedere, magistratu nihil auso resistere ob nimiam improborum hominum multitudinem. Monebantur quidem ab illustriss. Gubernatrice, vt Catholicis suas redderent ecclesias, sed surdis ea dicebantur. Iam verò etiàm per omnem ditionem illam proclamari fecerunt celebrationem cœnæ Caluinisticæ, certo die in S. Gaugerici æde futuram: in qua sanè præter alia animarum pericula, vt verbis vtamur illustriss. Gubernatricis, more apud illos receptum est, vt ante om̄ia solennitèr abiurent Romanam catholicam Ecclesiam, polliceanturque se non redituros ad illam, simulque iureiurandò confirment se eam Ecclesiam prorsùs persecuturos. Hęc quidem digna est ad tam prophanam cœnam pręparatio. O humanorum pectorum inexhaustam cęcitatem. Porrò illustriss. Gubernatrix huius mensis die 26. datis ad illos

Insolescunt Valencenenses.

Nota more cœnæ Caluinisticæ.

literis

literis exegit, vt militem prȩſidiariũ reciperēt, pſertìm cùm certò conſtaret, duos illorum miniſtros ꝑ concione palàm dixiſſe, eius vrbis Caluinianũ conſiſtorium (ſic enim vocant) non teneri obediētiam præſtare magiſtratui. Addidit autem Gubernatrix, ſe per omnia ipſis ſeruaturam, quȩ nobilibus fœderatis addixerat. Etſi autem magiſtratꝰ initiò, & plerique ciues non ſe prȩberent refractarios, at ſeditioſi illi miniſtri plebi perſuaſerũt, nè præſidium vrbi imponi paterentur.

XIIII. Decembris iteratum eſt edictum de nō capiendis armis contra Catholicos, adeoque Regem ipſum. additum eſt autē, licere vnicuilibet id faciētibus armata manu ire obuiàm, tanquàm perduellibus & hoſtibus patriȩ, atque etiàm illorum ȩdes diripere, præſente tamen loci prȩfecto.

Valencenēſes decernũtur rebelles

Eodem die Valencenenſes pronunciati ſunt regiæ maieſtati rebelles, tum quòd nollent admittere præſidium, tum quòd primi ipſi in cohortes regias apud monaſterium S. Saluij maiora tormenta exonerâſſent, atque cœnobium Carthuſianorum & S. Vedaſti eccleſiam, iam ſecundò vaſtâſſent & diripuiſſent, cùm tamen initio mēſis huius alteris Gubernatricis literis denuò moniti eſſent accipere præſidium. Ea autem in Valencenenſes lata ſententia, per omnes vrbes publicata eſt, ſimilis quoquè in eos omnes, qui illis aut commeatum, aut arma apportarent. Paulò pòſt facta eruptione, ad tria millia, vt fertur, egreſſi ex vrbe, à regio exercitu in vrbē compulſi ſunt, cæſis ex illis circitèr ſexaginta. Erat tum obſeſſum oppidũ multo milite regis, qui prohiberet nè qua vel alimenta, vel auxilia obſeſſis importarentur. Moti ea re Sectarij, copias contraxerunt, vt ſuis ferrent ſuppetias. Scriptus autem eſt miles ꝑcipuè in Flādria occidentali, vt à quibus cœpta erat imaginum oppugnatio & conciones ſchiſmaticæ, ipſi

ipsi quoquè primi manifestè rebellarent. Iunxerunt se autem illis ex Tornacensibus maiori numero collectæ copiæ. Ipso verò nati Seruatoris sacratissimo die, more bellico sub suis quique signis cœpêre progredi: altero S. Stephani die ædes Tornacensis officialis inflammârunt, monasteria vicina expilârunt, atque etiàm pagorum adiacétium templa: nec parcendam putârunt ædibus domini de Vuaterlosio, quòd è templi turre vnà cum pastore templum ipsum ab illorum impetu vindicâsset. Sed tamen non prorsùs impunè tulère suam audaciam. Nam huius Flandrorum cohortis ante alias præmissæ certior factus Dominus Rassegemius, Insulæ, Duaci & Orchesij præfectus, ipso S. Iohannis die festo misit contra illos 50. equites & 200. pedites sclopettarios: qui cum Caluinianis quadringentis cóserta manu, cecíderunt ex illis 150. cæteri, qui ad dictā Vuaterlosij turrim se receperant, immisso in templum igni, vel flammis, vel fumo extincti periêrunt, nullo è regijs cohortibus desiderato.

Nota hæreticorum facinora in tātis solennitatibus.

Cæduntur Caluinistæ.

Hoc ipso autem die socij sectariorum ex Tornacensib⁹ collecti, monasteria Carthusianorū & monialiū priùs euastata & direpta incéderunt, & incredibili contumelia eas moniales affecerūt pro noui huius euāgelij pudore & verecūdia. Abbatissam enī cū aliquot ex iunioribus in itinere cópræhensam, p omīa ferè Tornaci cópita irridendam circūduxerūt, alijs qbusdā vetulis miros terrores incusserūt, & per omnē noctem benè multis ludibrijs & cótumelijs miseras exagitârunt: atque ægerrimè sanè stupra impiorum hominum euadere illæ potuerunt. Ea est disciplina & modestia noui Euangelij. Altero manè, festo die SS. Innocentum, Abbatiam S. Nicolai iam antè toto triduo rebus preciosioribus, & q̄ ad victum pertinēt expoliatam, flammis permisêre. Indè, nondùm comperta strage suorum, illis laturi

Sectarij vexant moniales.

opem,in pagum Vuaterlosium venerũt.Porrò Dominus Rassegemius dimissis tota nocte nuncijs ad præsidia & nobiles vicinos Catholicos,itemque ad rusticos in eiusmodi euẽtus paulò antè in militiam adscriptos, id sua suorumque diligentia assecutus est, vt manè sexta hora ad ipsum conuenerint duo peditum ex vicinis pagis millia,trecẽti pedites sclopettarij,& equites centum. Aduersarij erant ad tria millia. Cœptum est vtrinquè leuibus quibusdam p̃lijs agi, Caluinianis Tornacum se sensìm recipientibus. Atque eccè de improuiso occurrit illis Dominus Norcarmius Hãnoniæ præfectus,magnis instructus copijs, decem peditum signis, & equitibus ampliùs septingentis.Is confestìm Sectariorum dissipat copias, & circiter septingentos aut octingentos interficit,septem aut octo duntaxàt è suis amissis,è q̃bus duo equites,alter Rassegemij, alter Norcarmij,ꝙ se mutuò nõ agnoscerẽt, ꝑ errorẽ mutuis concidêre vulneribus. Atq; ea res,ꝙ ab vtraq; parte nostri putarent ad hostium numerum pertinere eos,qui regi militabant,in causa fuit,quòd cùm inter vtrosque cõclusi facilè ad internecionem om̃es Caluiniani cædi potuissent, permulti euaserint.

Strages Sectariorum.

Sed tamen impietatis suæ pœnas quasdam luit ea hominum fęx,quę illis quoquè sacratissimis diebus tot flagitia designârat, & repressi sunt immanes ac sæui malorũ hominũ conatus, quos iam impotẽtèr iactabãt, nẽpe flãmis sese absumpturos monasteria & tẽpla om̃ia extra vrbes sita, idq; intra paucos dies,neque in Flandria duntaxàt,sed etiàm per omne Belgium, cæteris eousquè necdùm prorũpere ausis.

Eodem mẽse etiàm Traiectum inferius semèl atque iterùm occupare tentârunt Sectarij, sed nihil consecuti,cœperũt muris admouere scalas, vel etiàm seras portarum effringere, aut id genus alijs stratagematis frustrà eò conniti.

Hactenùs huius anni in Belgio res gestas ità commemoraui, vt tamẽ Geldriæ motus necdùm attigerim. Itaq; hoc loco q̃ ibì quoquè acciderint, paucis annotabo: Lector dabit veniam, quòd non apto satìs ordine hæc commemorantur. Nam separatìm hæc ad me scripta peruenêre. Prima Augusti die huius anni Nouimagij, quæ est insignis Geldrìæ ciuitas, Catholici regis mandatum publicatum est, nè quis vlli alteri, quàm Geldriæ præfecto, militaret. Is p̃fectus est Carolus illustris Comes Meganus & eques aurei velleris &c. cuius in hac rerum perturbatione magna in Catholicum regem fides & eximia in religione Catholica tuenda, hæreticisq́ue ꝓfligandis virtus enituit. X. Augusti, ipsis ferijs inclyti martyris Laurẽtij Caluinianus quidam preco, monachus Apostata, extra mœnia Nouimagij in Iudæorum cœmeterio virus suum concionãdo spargere cœpit, habuitque frequẽs auditorium. Altero die, qui erat Dominicus, largior pluuia illum feruorem nõnihìl restinxit, hominesq; domi tenuit. Proximo die Dominico alio in loco concionẽ habuit, permultis ex plerisq; oppidis ad eam cõfluentibus. Mirum est, ità feruere miseros homines ad audiendas seditiosòrũ hominũ conciones, è quibus tamen nihil bonę frugis, immò verò certã animarũ perniciẽ reportãt. Sed tenebriones isti nôrunt sua blãdiloquẽtia inescare incautos: & mẽdacijs fallere. Concionator iste, vt dixi, apostata monach⁹ fuit, Ludouicus nomine, & est notatu dignũ, quòd ista p̃clara multiplicis noui euãgelij dogmata ꝑ nullos ferè magìs, q̃ eiusmodi votifragos monachos disseminent: vt quod ab apostata Lutero cœpit, apostatas quoquè habeat propagatores. Erant autem certè Nouimagij perplures Catholici, quos non parùm affligebat istius Ludouici aduentus.

Præfectus Geldriæ.

Zelus Nouimagensium.

Et in ipso quidem assumptæ in cælos gloriosissimæ Virginis matris peruigilio honestiores quiq; ciues zelo Dei permoti, in collegio Iohannitarum conuenerunt, vt inter se consultarent de profligando lupo illo: vbi etiàm recitati sunt libelli supplices, à bonis benè confecti, quibus conabantur, eius vrbis rempublicam à rebus nouandis deterrere. Sed erant quidam homines factiosi, quibus reclamantibus, re infecta discessum est.

Cōcionator apostata Nouimagiū intrat.

Porrò verò D. Bartholomæi festo die apostata ille sub horā quintā à suî studiosis in oppidū introductus est, & parùm sanè abfuit, quin importuni homines in ipsam summam ædem mox impressionem facerent. Eam ob causam vasa preciosa & sacræ vestes vesperì clàm è templo exportatæ sunt. Altera die, quæ erat Dominica, Caluinianus ille præco in veteri, vt vocát, cœmeterio apud arcem Falconiam suam habuit concionem sub arbore: & quia metus erat, (quod ferè ad seditiones ab istis concionibus incitari soleant homines) nè à peracta concione in summum templum impetum facerent, & suo noui huius euangelij more omnia diriperent, ægrè absolutum est summæ Missę sacrificium. Nonę preces, sacerdotibus sibi fuga consulentibus, prætermissæ sunt: quicquid erat supellectilis, quę tolli posset, incredibili celeritate è monasterijs omibus in ciuium domos elata est: porrò templa clausa sunt. Vbicunquè enim istud nouū euangelium nidificat, ibì mox silent diuina officia omia, vt quædā vastitas & horrida barbaries introduci videatur.

Die festo decollationis S. Iohannis Baptistę, à q-busdam è Senatu deductus est ille concionator in templum S. Iohannis, populo licèt inuito, & certè nisì quidam è magistratu obstitisset, hominem indè ciues expulissent. Erāt enim in Senatu Caluînistico fer-

ferměto deprauati, q etiàm posteà loco moti sunt.

Calendis Septembris Senatus pronunciauit atq; sanciuit sub pœna capitis, (id enim pridiè boni ciues precibus contenderant) nè quis in templis aut monasterijs diuina officia interturbaret, vel res ecclesiasticas diriperet: simul etiàm licere voluit Ludouico suas habere conciones, donèc essent finita comitia, idque in æde S.Iohannis.

Quarto Nonas Prior Prædicatorum, vir insignitèr eruditus, cum Ludouico in disputationem ingressus est. sed sectariorum frequentia & conuicijs obrutus, non potuit eam prosequi, licèt multis modis illo Ludouico esset superior: & certè Ludouicus ad primam questionem respondere nō potuit. Vincunt autem facilè hæretici clamore & contumelijs, vbì ratione non possunt. *Disputatur cū hæretico.*

In ferijs S.Matthæi apostoli Ludouicus in eodē templo infantem baptizauit, parentibus vt id permitterēt, pecunia corruptis. Est hoc quoquè facin9 euangelicum, & eiusmodi artibus ꝓmouent euangelium suum.

Septimo Calend. Octobris ingens fuit motus ciuium bonorū intra vrbē illam. Nam ea nocte vigiles, vt appáret, Geusiani vel Caluinistæ, deiecerant sepimētū ante imaginē Saluatoris à cruce pendētis in cœmeterio S.Stephani. Eius rei indignitate adeò cōmoti sunt catholici ciues, vt in scholam cōuenerint, vbì etiàm singulis noctibus seruabant excubię. Superuenerunt aūt etiàm quidā primarij è Senatu, sciscitantes quid ille sibi cōuentus vellet: responderunt ciues, irent visum quid in S.Stephani cœmeterio designatum esset. Illi cōtrà hortabantur, vt eum diem saltē sustinerent. Tum ciues: Satìs, inquiebāt, multi dies effluxêre: rursusq; cōclamabāt, Ad arma, Ad arma: neque eñ diutiùs isthæc toleranda nobis sunt. Hac ipsa die, Deo benè propitio, nostra iura & *Catholici Nouimagēses nō ferūt iconomachos.*

priuilegia tuebimur. Ità tum repentè è Schola domum abeunt, & opiniōe celeriùs forum armati occupant: ſimul etiàm ambos conſules in forum pertrahunt vnà cum labaro ſeu vexillo inſigni, qui ſe à catholicis ſtaturos iureiurando confirmàrunt. Tubæ quoquè ſonitu per omnem vrbem denūciatum eſt, vt ciues & indigenæ omnes quamprimùm ad labarum aduolent, alioquì non alio quàm regis & vrbis hoſtium loco futuri. A prandio indicunt Cōſules ſilentiam noui euāgelij buccinatoribus, eosq́ꝫ in pedes ſe conijcere iubent. Et illi boni viri aut aufugerant, aut alicubì deliteſcebant. Manſerunt autem ciues in armis tota nocte ad duodecimam vſque ſequentis diei: quo die ante prandium quinque ſectarij è Senatu eiecti ſunt, & totidem catholici in eorum locum ſubrogati. Similitèr quinque è Magiſtris ſocietatis S. Nicolai, (Sic enim appellantur) quorum octo ſemper aſſident Senatui eius vrbis, quibus alios eiuſdem numeri catholicos ſuffecerunt. Hoc enim de conſtituenda porroque conſeruanda Reip. pace conſultantibus, magna omnium conſenſione neceſſarium viſum eſt, vt zizania priùs euellerentur. Deindè ciues iam delaſſati, præſtito priùs Senatui iuramento, dimiſſi ſunt.

Nota zelū fœminarum piarum. Eodem autem die à prandio complures fœminæ, zelo religionis incitatæ, arreptis fuſtibus & haſtilibus in templum Iohannitarum irruerūt, vt nouum Caluiniſtici buccinatoris ſuggeſtum euerterent: ſed ꝙ fores eſſent clauſæ, nihil efficere potuerūt. Manè alterius diei ante quintā ciues impetu facto illā egregiā cathedrā deiecerunt, protractamq́ꝫ in medium forum, luculentis ignibus exuſſerunt.

Altera Octobris allatę ſunt in Senatū Nouimagēſem literę, miſſę à quibuſdā primarijs fœderatis nobilibus, q̄bus accuſabanē ciues tyrannidis in Senatū. At illi non magnoperè moti illis literis, reſponderunt,

runt,suo quandoquè tempore declaratum atque compertum iri, rem aliter se habere, iureque Senatores loco motos esse.

XIII. Octobris etiàm Tilam, munitum Geldriæ oppidum, quidã sectarius ecclesiastes ingressus est, sed eum Scultetus, vt vocant, mox extra portam eduxit. Incredibilis est istorum improborum hominum feruor ad corrumpendos omnes suo teterrimo fermento.

Tilam ingreditur ecclesiastes.

XV. Octobris Geusij Nouimagij in cœmeterio S. Antonij congregati, per legatos à Senatu petiêrunt restitui sibi suum concionatorem, itemq; exules, seruata vtrique parti sua libertate. Non poterat tunc haberi Senatus, quòd multi abessent. Itaq; die 18. Octobris rediêrunt Geusij in Senatum, suasque preces obtulerunt. Populus verò Catholicus, veritus nè mitiùs pro hæreticis actũ esset, pertæsus tandèm molestiarum quæ à Geusijs ferebantur, semèl expediri penitùs voluit. Paulò post duodecimam Geusij non absque fastu, & magnos præ se ferentes spiritus, in foro ambulabant, & in arce Falconia responsum expectabant. Ea res malè habuit ciues catholicos, rursusq; è summa turri signo dato ad arma recurrunt, atque intra semihorulam forum oĩe cõplent, neq; indè discedere volũt, donèc Comes Meganus Arnemio ab illis accersitus adesset. Erant etiàm nonnulli Geusij in armis, sed repentè disparuerunt. Decreuerãt illi sanè occupare forum, expectabantq; militem subsidiarium: sed eorum consilia irrita fuêre. Altera die venit illustriss. Comes Meganus, atque à pijs & catholicis ciuibus amantèr & hilaritèr in vrbem introductus est. Erant ad septem circitèr millia ciuiũ, q illi iêrãt obuiàm. Porrò Comes plùs minùs sexaginta eqtes secũ adduxit, estq; honorificè pductus in arcẽ Falconiã. Eo facto, iusserũt cõsules populũ arma deponere, & abire domũ.

Catholici non ampliùs ferunt Geusios.

Comes Meganus venit Nouimagiũ

XXIII. Octobris. in Senatu decretum est, vt 100. pedites conscriberentur, qui cum totidem Comitis peditibus vrbem diù noctuque custodirent.

Nouimagẽ-ses iurant Senatui.

Pridiè Omnium Sanctorum, iuramentum prꝑstitère ciues Nouimagenses Senatui, obtemperaturos se Consulibus, non aurem præbituros peregrinis pseudoprophetis, non illaturos damnum rebus ecclesiasticis, sed vim illis allatam, haud alitèr atquè à seipsis prohibituros, &c. Hunc quidem in modum Nouimagensium res sese habuêre: vndè potest perspicuè videri, quàm illi digni sint multa laude, ꝙ tãta constantia pro conseruanda catholica religione, & fide erga catholicum regem Philippum decertârunt, nec passi sunt apud se præualere impias hæreses, quibus iam multæ prouinciæ miserabilitèr dilaceratæ sunt. Vtinàm verò eam fidem & constãtiam multi alij declarâssent, nec locum vllum impijs dogmatistis ꝓbuissent. Rurꝑmũdenses certè aliquãdiù hæreticas conciones apud se habuerunt, & erãt catholicorũ res sæpè ea in vrbe admodùm afflictæ, donèc tandèm clemens & pius Dominus illam catholicæ paci & vnitati restituit, & piorũ luctus conuertit in gaudium.

Intereà verò dum in Belgio isti tumultus grassarentur, & metus ingens esset, nè illa perditorum hominum fæx longiùs etiàm extra regis Philippi ditiones progrederetur, prudentissimus sanctæ Vbiorum Coloniæ Senatus, immortali ad om̃em posteritatem laude dignissimus, summa cura & vigilãtia tumultus omnes intra suos limites anteuertere & auertere studuit, Deoque præpotente illius optimos conatus mirabilitèr fortunante & adiuuante, in hunc vsque diem eius amplissimæ vrbis celeberrima Resp. priscũ illud suũ in asseruãda mordicꝰ semèl recepta religione singularis constantiæ nomen sibi optimo iure vendicat, nec sibi turpissimam hæ-

Coloniensis Magistratꝰ laudatur.

rescos

reſeos labem adſpergi ſuſtinet, fruitura hauddubiò eam ob cauſam tum DEI Opt.Max.largiſſima benedictione,tum apud poſteros omnes laude eximia atque perenni.

ANNO .1567. initio menſis Ianuarij, aut certè ſub finē anni ſuperioris, etiã Traiectenſes ad Moſam,atque Maſecani, aduersùs dominum ſuum Leodienſem Epiſcopum criſtas erexerũt,& auſi ſunt etiàm illi bellum indicere ſtatuis & imaginib9, concionesq́ue ſectarias inuehere, porrò præſidium recuſare. *Maſecani rebellant.*

Eodem tempore illuſtriſſ. Belgij Gubernatrix per omnes Belgicas ditiones, & Comes Egmondadanus per Flandriã ea,quæ ſuprà diximus, ſectariorum exercitia omnibus interdixerunt: ſed necdùm id temporis obtemperatum eſt.

VII.Ianuarij Comes Arenbergius Phriſiæ præfectus, eam gentem primus omnium ad tranquillitatem reuocauit, accepto à tribus oppidis Tranſiſſulanis iureiurando, nihil eos ad Regis vſq; aduentũ noui molituros:Leuuardia quoquè recepta ſub his conditionibus, Vt intra tres aut quatuor dies ex ea ditione emigrent ſub pœna capitis & bonorũ omnium confiſcationis miniſtri, apoſtatæ, & ſacerdotes vxorij omnes: quæ pœna etiàm illorum receptatoribus conſtituta eſt: Vt templa & monaſteria omnia in priſtinum ſtatum reſtituantur:Vt nihil in religione ab illis innouetur:Vt nulla noua feriant fœdera, icto verò renuncient: Vt regia edicta more ſolito publicent, tradantq́; tormenta & bellicas munitiones omnes. *Phriſia pacatur.*

Tornacum verò etiàm mox occupatũ fuit à domino Norcarmio, introductis per caſtrum nouem peditum ſignis, & paulò pòſt laqueo addictis duobus miniſtris, & 15. alijs ſectarijs è primoribus eius *Tornacum occupatur.*

loci. Porrò etiàm arma omnia ciuibus erepta sunt, & tum exercitia Caluinistica, tum cóciones oẽs cessare iussa: qui verò cum Clero omni anteà pulsus erat, denuò restitutus est Episcopus.

Caeduntur Valencenenses.

Per id tempus misêre suos homines Valencenenses ad illustriss. Gubernatricem: sed nihil actum est: immò verò cùm paulò pòst ex vrbe pabulatũ egressi essent, cæsi ex illis sunt circitèr 130. augebantur autem in dies copię vrbem obsidentium.

Eodem, ni fallor, mense cùm Tornaci contra prohibitionẽ Domini Norcarmij quidã sectarius przco rursùs concionari attentaret, displosum est in eũ tormentum maius, quo ictu multi adstantes vulnerati sunt. Insulenses autem matronæ die quadam in vnum coëuntes, infantes suos omnes ab hæreticis baptizatos, vi ablatos in templum apportârunt, vt quæ omissa erant, ritu Catholico supplerẽtur. Idem in infantibus rusticorum fieri curauit dominus Rassegemius.

Libellus supplex Sectariorum.

XIX. Ianuarij Ecclesiæ, quæ se scilicèt reformatas vocãt, rursùs libellum supplicem porrexêre nobilibus fœderatis. In eo præclari illi reformatores multùm quiritantur de non seruata securitate ipsis promissa: de exercitijs suæ religionis etiàm sub capitis pœna interdictis, quæ tamen illi nobiles interpretati essent sub concionibus permissis contineri: de sociorum suæ sectæ & ministrorum persecutionibus, & afflictionibus, contrà quàm polliciti essent nobiles: de infantibus quos ipsi baptizâssent, à Catholicis rebaptizatis, (quod falsò affingunt Catholicis) de multis ipsorum symmystis, qui metuentes sibi, patriã, coniuges, liberos dimiserint: de Valencenensium miseria maiori, quàm vnquàm ab hostibus passi sint: de milite totam Belgicam implente, à quo miserè ipsorũ socij expolientur & opprimãtur multis locis. Addunt etiàm modestissimi viri se hactenùs

ctenùs omnẽ modestiam & obedientiam præstitisse sub spe dictę securitatis: monentq́; nobiles, vt cogitent an nõ iure de ipsis possint conqueri, quòd sub libertatis prætextu ab ipsis tanquã ad victimã ducti sint, & ad extremum malorum peruenerint. Tum quoquè orant, perspicuè vt declarent nobiles, an reuerà Gubernatrix & Equites aurei velleris omnia suæ religionis permiserint exercitia, cùm tamen in literis non nisì concionum sit mentio facta: & si ità sit, dent operam, vt pacta conuenta vtrinquè obseruentur, liceatq́; ipsis securè citra vllã molestiam sua habere exercitia, (hoc est, impunè homines in errores inducere, & in clerũ atq; monachos, reliquosq́; Catholicos acuere & armare.) Vtq́ue etiàm fratres Valencenenses à suprema hac calamitate extrahantur. Hæc & pleraq; alia in suo illo supplici libello habent isti optimi viri, qui cùm illas opulentas & Catholicas Catholici Regis ditiones in tumultus verterint, & innumeros pios atque Catholicos homines summo mœrore affecerint, dum nefarij ipsorum conatus reprimuntur, tam lamentabiles, tanquàm planè innoxij & iniuriam passi, querelas edunt. Sed non sempèr dormitat Diuina vindicta.

Verùm cùm insolentes & procaces Sectarij multa contra fidem datam attentâssent, atque in dies peiora molirẽtur, illustrissima Gubernatrix volens modis omnibus illorum conciones profligare, Calendis Februarij cuidam magnæ authoritatis viro negocium dedit, vt Mechliniæ ex ministris coram magistratu adesse iussis percontaretur, vellẽtne spontè suas conciones omittere.

Ibì Luteranus quidem minister ait se non fore difficilem, tantùm liceat ipsi crastino die suis valedicere: at Caluinianus respondit, se id non posse salua & integra conscientia. Eccè tibi religiosi homi-

hominis valdè arctam conſcientiam. Itaq; poſtridie Brabantiæ Satrapa, Droſſardum quem vocāt, iuſſu illuſtriſſ. Gubernatricis ſub media concione Caluiniſtarum miniſtrum Martinum Sinetium cum duobus alijs, qui primi eò miniſtros euocauerant, abripuit, itemque alium è Concione Luteranorum, ſecumque omnes Viluordiam abduxit. Ibì tum ſanè miſerè trepidatū eſt ab Sectarijs, equitibus per medias turbas iſtos abſportantibus: certè pleroſq; videre erat vtriuſq; ſexûs, relictis penulis ſuis ſe ſubducere. Atque hoc pacto Mechliniæ omnis eorum concio prohibita eſt.

Martinus Sinetius apprehēditur.

Sub idem tempus venerunt Antuerpiam aliquot nobiles fœderati. Ex ijs primarius quidam vt ſatiſfaceret precibus memoratis ſectariorum, libellum ſupplicem oblaturus, ſcripſit illuſtriſſ. Gubernatrici, num gratus illi foret ſuus ſuorumq; acceſſus ad illam. Reſcripſit illa, quantùm ex literis eiuſdē nobilis quidam colligunt, ſe nimiùm placidè accepiſſe libellum ſupplicem 5. Aprilis datum, vtpotè ex quo tot repentè mala extiterint: nolle ſe deincèps id genus libellis faſcinari, neque ipſorum cupere aduentum. Tum etiàm die ſexto menſis huius vetuit, nè certi quidam fœderati nobiles, quorum nomina mâlim ab alijs, quàm à me exprimi, nè videar eorum infelicitati inſultare, intra Bruxellēſe oppidum admitterentur.

Itaq; VIII. Februarij idem ille nobilis reſpondit Gubernatrici, ſimulq; nobilium quorundam fœderatorum nomine libellum ſupplicem illi miſit, quo ſe quidem purgare nituntur, aiuntq; ſe ea fide, quæ nobiles deceat, curâſſe vt tranquillitas Belgio redderetur: potuiſſeque omnes ſopiri turbas, ſi quemadmodùm cōuentum erat, ità proceſſum fuiſſet. At cùm in dies omnia rectiùs ſuccederent, & ex Regis atque Ordinum communi decreto quippiam boni

Libellus ſupplex fœderatorum.

expectaretur, præter omnem ſpem mutationem accidiſſe inſignem, planè contrariam promiſſis Principum, quibuſcum tractatus fuerit initus. Nam extare literas, quibus nouæ religionis interdicantur exercitia, cùm tamen permiſſę ſint conciones, ſub quibus comprænderentur etiàm dicta exercitia. Hinc verò populum, cui ſecuritatem ipſi promiſerint, ſua ſpe fruſtratum, omnia in ipſos conferre, & quòd promiſſis non ſteterint, inſimulare, vtì poſſit ipſius Celſitudo ex adiuncto ipſorum libello ſupplici intelligere. Addunt & alia quædam de vi illata miniſtris, & quòd eò tendant omnia, vt etiàm Conciones prohibeantur, quodq; Gubernatrix non fidat fœderatis, ipſosque à principum colloquijs & vrbibus regijs arceri velit, & vt perduelles in itineribus appræhendi, & pleraq; alia. Orant etiàm velit declarare, num vnà cum concionibus exercitia quoquè permiſerit nouæ religionis, vtì ipſi plebi perſuaſerint: vt ſecuritatem nobilibus datam ſtabilem & firmam ſeruet, atque militem, qui contra ipſos conſcriptus videatur, exauthoratum dimittat, edictaque poſt cōuentionem propoſita irrita pronunciet. Hæc ſi fiant, omnia tranquilla fore aiunt: ſin minùs, ingentia eſſe formidanda mala, in ijsq; multam popularis ſanguinis profuſionem. Poſtremò petunt breue reſponſum, vt ſciant quid ipſis faciendum ſit. Hæc præcipua ferè ſententia eſt eius ſupplicis libelli, cui quid illuſtriſſima Gubernatrix reſponderit, mox ſubijciemus.

Eodem aūt ipſo die in crucē actus eſt ſupradictus Mechlinienſium miniſter Caluinianus Martinus Sinetius, cùm priùs quidem, quantùm ex eius chirographo colligi licet, ad Catholicam Eccleſiam reuertiſſet. Sectarij id pernegant, eò quòd proximus morti, Pſalmum quendam Dauidicum Teutonicè cantauerit. Chirographum eius tale fuit: Quinta *Martinus Sinetius ſuſpenditur.* *Eius recantatio.*

Februarij

Februarij Magister Gislenus pastor Capellæ (apud Bruxellas) cum F. Petro Luxo Priore Carmelitarũ vocati fuerunt Viluordiam ad me Martinum de Sinet: qui postquàm mecũ disputâssent de varijs quæstionibus, præsertìm de Baptismo & Sacramento altaris, humilem agnitionem erroris mei feci, quem pollicitus sum verbis & factis omes dedocere, quos eundem docui: renuncians ex animo omnibus erroribus, me submittens in omnibus reliquis eorum iudicio. In argumẽtum veritatis hoc ipsum scripsi, & manu propria subscripsi Martinus Sinetius. Et rursum: Præscripta confirmo ego idem Martinus Sinetius hac 8. Februarij.

Gubernatrix respondet. XVI. Februarij illustrissima Gubernatrix ad libellum supplicem paulò antè memoratum, primario illi nobili fœderato in hanc ferè sententiam respõdit: Non se assequi, qui sint illi nobiles, quíve populus, à quibus ij supplices libelli prodierint, cùm plerique nobiles fœderati sibi satisfactum putent, tum cessatiõe inquisitionis & edictorum, tum securitate proposita, atque adeò in dies se offerant ministerijs regiæ maiestatis iuxta illius mentem & intentionem. Verùm satìs mirari se non posse, illos sibi persuadere exercitia illa se vnquàm permittere voluisse, cùm è diuerso non obscurè ostenderit molestum sibi esse, quosdam nobiles populo securitatem, quo ad illa exercitia, præstitisse mox à conuentione inita, idq; contra suam mentem & voluntatem: tum etiàm, cùm nobiles promitterent se amoturos arma, scandala & tumultus publicos, scandalorum nomine etiàm dicta exercitia cõpræhensa fuisse, quibus ipsa ne verbo quidem assensum præbuerit. Sed & si qui attendant, quãto animi angore cõciones locis solitis sinè scandalis & armis haberi permiserit, eos scire proculdubiò, quàm longè à

Exercitia noue religionis. sua mente abfuerit ipsorum exercitijs prębere consensum,

ſenſum, putà, vt noua ipſi ſibi deligerent Conſiſtoria vel magiſtratus, collectas & onera ſubſidiaria regis ſubditis imponerent, idque, vt ipſi iactitant, ad aliquot aureorum milliones: vt ſacramentorum adminiſtrationem ſibi vſurparent: vt in totam politiam confuſum quoddam chaos introducerent: vt matrimonia ſuo ritu contraherent, vndè mira ſucceſſionum confuſio ſequitur: vtì deniquè ea facerent, quæ ſub exercitiorum prætextu in ſuis concionibus nō verentur attentare: è quibus pleraque cùm ſibi tum regis, tum magiſtratuum authoritatem vindicent, ſe profectò valdè ſuî fore immemorem, ſi ijs aſſentiatur: cùm præſertìm ſui officij ſit, eam authoritatem tueri. Itaque ſe rectè ait magiſtratibus contrariam mentem ſuam explicuiſſe. Si qui verò ſecùs populo perſuaſerint, illorum eſſe, ſe apud illos excuſare. Iam quòd ad libertatem attinet, eam eatenùs datam, nè ipſis imputaretur libellus 5. Aprilis oblatus, non autem quantùm ad religionem ſpectat, tametſi eò illā ipſi detorſerint contra animi ſui ſententiam. Itaque iuſtam tum ſibi indignationis cauſam ſuppetere, quòd hæc tam falsò ſibi affinxerint: tum regiæ maieſtati, quæ intellexerit populum ab ipſis ità animatum eò audaciæ proceſſiſſe, vt ſub religionis prætextu vetita religionis exercitia inuehat, ſuoq; nouo magiſtratu regiū magiſtratum in ordinem cogat: quod non modò non ſit approbaturus vnquàm Rex, ſed etiàm ſubditorū ſuorū auxilio vindicaturus. Quôd verò dicāt ipſam veniſſe cōtra pacta cōuenta, eius generis omnia niti falſa nimiumq; laxa verborū ſuorū interpretatiōe, recteq; quarundā vrbiū magiſtratus ea non permiſiſſe: qui tamē ſi modū exceſſerint, oportuiſſe ipſos ad ſe querelas deferre, vt remediū adhiberetur. Sed neque eo nomine ſe feciſſe contra conuenta, quòd poſt ea quidam ob ſua maleficia appræhenſi ſint: interìm

interim autem silentiò prętерire ipsos iconoclasmū & templorū vastationes, quæ post eam conuentionem facta sint, etiàm à quibusdam fœderatis nobilibus, introductasq; in oppida conciones, cùm anteà in agris tantùm haberentur: item Ecclesias occupatas, monachos profligatos, exteros concionatores accersitos, cùm promisissent se conciones impedituros: in loca quædam ab his nouitatibus aliena, eas introductas: plebem ab ipsis animatā, regias domos occupâsse, tormenta & bellica instrumenta cum supellectili exportare, regios præfectos & magistratus abijcere, ità vt quidā nō sinè vitæ periculo euaserint: tū quoquè vrbes regias occupare, in aciē sub signis militaribus coire, minari cædem aut profligationem Ecclesiasticorū & regiorum ministrorum, in quibus etiàm ipsa non sit excepta, & Catholicorum omnium: immò etiàm re ipsa diripere, inflammare, euertere monasteria, templa, ædes nobilium & aliorum. Ex his verò omnibus, & literis ab ipsorum exercitu ad Valencenēses quidem scriptis, sed interceptis, haud difficilem capi posse coniecturam, quò hæc euasura fuerint, nisi præpotens Deus per fidos regis ministros anteuertisset: nempè ad ipsius quoquè regis profligationem. Quòd si, vt iactant, velint regi præstare se obsequentes, eximant à vulgi animis hanc vanam de permissis exercitijs persuasionem, videantque vt regi iam aduentanti se purgare queant. Quòd verò exercitus dimitti velint, & ità gladiū illi auferre, cui à Deo traditus sit, simul etiàm edicta omnia rescindi, non difficilè iudicari posse quorsùm id tendat. Hæc & pleraque alia rescripsit illi nobili illustrissima Gubernatrix, quam sanè in hoc rerum tumultu dubium non est, sæpè in maximas fuisse angustias coniectam.

Hassellenses fiunt Per hoc tempus seditiosus ille Hermannus, cuius anteà iam meminimus, Hassellensib9 Episcopi Leodiensis

diensis subditis author fuit vel hortator, vt & conciones intra oppidum haberentur, & imagines atq; statuas dissiparent & confringerent, templaq; diriperent: atq; adeò medio foro ille sectarius Ecclesiastica ornamenta & supellectilem omnem incendit. Idemq; Hassellenses rebellare docuit aduersùs Leodiensem Episcopũ, apud quos sanè etiàm adeò ille gratiosus fuit, vt Tungrensibus ad aliquot dies illũ expetentibus, hominem accommodare noluerint, nisì ipsi cõsules vades darentur: simul etiàm ad medium vsq; iter, quo Tungrenses occurrerunt, cum 300. aut 400. militibus illũ deduxerint. Accidit verò apud Hasseletum res memoratu digna, & miraculi loco habita. Occupati erant iconoclastæ media nocte deturbanda crucifixi Seruatoris imagine: & ecce semèl atq; iterùm, nullo vento flante, cerei & faces omnes extinguuntur. Aderat Hermannus, & nè quis eam rem alijs indicaret, om̃es iurare voluit. Tandèm Hasseletum ab Episcopo Leodiensi obsidetur, & pręco Hermannus timens pelli suæ, relictis illis, quos euerterat, callidè se subduxit, delitescens in curru fœno onusto. Pulchrum hoc fuit stratagema euangelicum.

Rebellant suo domino.

Miraculum.

Ad Buscoducenses refractarios missus fuit quidã ex sectariorum Antuerpiensium capitibus, qui illĩ oppido præesset. Noluerãt enim admittere regium pręsidium, & multa insolentèr sanè egerant sectarij eius loci. Missus eò paulò antè fuerat Brabantiæ Cancellarius cum Domino Petersomio, vt turbas illic sedarent: quos illi non sunt veriti ceu captiuos apud se detinere. Habebat extra vrbem Comes Meganus ad sexdecim signa peditum, vt cõmeatum & auxilia ab ea excluderet.

Cancellarius Brabantiæ tenetur captiuus.

XVI. Februarij Antuerpiæ sub horam decimam vespertinam arsit cœnobium Franciscanorũ, & maxima ex parte cõflagrauit. Sunt qui culpam cõferãt

in sectarios: ego nihil affirmare velim, tametsi illi benè maiora ausi fuêre. Data sanè opera est, vt illi patres Franciscani per calumniam tanq. qui carnes in Quadragesima comedissent, traducerentur, eius rei persuadendæ causa iactatis in hortum illorum assis carnibus. Sed & honestæ quædam matronæ (alij dicunt meretrices à sectarijs summissas fuisse) ingressæ erant monasterium, vt sarcinas contemplarentur. Eas sectarij, teterrimo in vulgus sparso rumore, tanquàm illorum patrum scorta comprehenderunt, cùm tamen proprij illarum mariti testarentur, eo ipso temporis momento illuc eas fuisse è suis domibus introgressas. Vsqueadeò isti Euangelici homines ardent odio monachorum: atquì vtinàm arderent magno & feruenti amore Christi.

Erant Antuerpiæ è sectariorum colluuie aliquot copiæ conscriptæ. Eæ iussæ sunt ea vrbe excedere. Porrò non parùm multos extra vrbem illi sibi adsciuerunt vndiquè aduentantes. Misit autem ad eos magistratus Marggrauium cum peditibus non ampliùs sexaginta, vt qua authoritate niterentur, ex eis perquirerent: quos illi improbi miserè irriserunt, viq. extorquere voluerunt à Marggrauio, vt clamaret, Viue les geux.

At tamen non diù pòst, ducibus quibusdam è nobilibus fœderatis, partìm in Hollandiam, partìm in Zelandiam nauibus profecti sunt. In itinere autem primò Flissingenses, deindè propugnaculum maritimum Rammekense inuadere conati sunt sui communiendi causa: sed neque ijs in locis, neque vspiàm alibì admissi sunt, regio milite illorum machinationes eludente. Nam & Traiectum inferius occupare nisi sunt, sed obstitit Comes Meganus cum decem peditum cohortibus: qui simul atquè oppidum illud ingressus est, mox consiluêre sectariæ conciones omnes, & seditiosi se in pedes conij-

Traiecti silent conciones sectariæ

cere

cere cœperunt: captus tamen eſt vnus atque alter, qui pertinaciores videbantur, & profugorum bona omnia in tabulas relata ſunt, illi verò publico edicto citati. Vianæ erant milites ſectariorum ad duo millia relicti, vt Traiectenſium infeſtarent agros, Rheni nauigationem interturbarent, merces & naues compræhenderent. Porrò Amſterodami, quidam è fœderatis primarijs nobilibus omnia perturbauit. Ciues eius opulenti emporij in varias factiones, vt eſt ſolenne in hoc nouo euangelio, diſtracti, quotidiè ad aliquot horas viſebantur in armis. Fuiſſent autem ſuperiores Catholici, nisì Senatus peiora metuens, eos placâſſet.

Hoc ferè tempore Equites aurei velleris,ità vt Catholicus Rex poſtulârat, iurârunt ſe ſeruaturos fidem Catholicam Romanam, & erga Regem obedientiam. Vnus tamen, cuius nomen reticeo, ab hoc iuramento præſtando ſe abſtinuit. Idem autem iuramentum, per Flandriam præſertìm, alij nobiles fœderati omnes iuſſu Comitis Egmondani præſtitère. Scripſit etiàm idem Comes ad omnes Flandriæ vrbes, vt darent operam, quoàd eius fieri poſſet, ſinè vi abolendis concionibus ſectarijs: atque in ipſo Quadrageſimæ initio per omnem Flandriam excurrens, ſingulis vrbibus perſuadere conatus eſt, vt eas conciones miſſas facerent: ſed vix vlla obtemperauit, donèc poſteà alijs id vijs effectum eſt. *Iuramentũ equitũ aurei velleris*

XI. Martij, aut circitèr Brugenſes, vt ſectarios miniſtros à cõcionando deterrerent, miſerunt certos homines ad locum concionis, qui miniſtrum iuberent craſtina luce ſe ſiſtere ad præſtandum iuramentũ, quẽadmodùm in alijs oppidis feciſſent: nî id faceret, ſciret ſibi concione interdictũ iri. Sed ille iam ad menſes aliquot Brugenſium ſectariorum *Brugenſis*

Cōcionator fugit. bellissimus cōcionator nō ausus cōparére, fuga sibi consuluit. Itaque proxima Dominica siluit concio.

Aldernadi quoquè à die nona mēsis huius nulla est permissa concio, idq́; hac occasione. Contra iuramentum, ab ipsorum consistorialibus præstitum, altera Martij ad Concionem armati proruperant. Itaq; missi sunt milites præsidiarij, qui ea, quā diximus, die impedirent, nè cum armis egrederentur. Tum illi etiàm iactis in milites lapidibus, duos sauciârunt. Milites suî defendendi causa displosis sclopettis, nouem è sectarijs perimunt, permultos vulnerant, ità vt paulò pòst octodecim extincti sint: quodq́; admiratione dignum est, vix vnus euasit ex eius oppidi iconoclastis, qui non aut ibì, aut paulò pòst interiêrit.

Eodem ferè tempore etiàm Antuerpiæ, iussu illustriss. Gubernatricis, Princeps Auraicus & Comes Hochstratanus persuadere nisi sunt sectariorū capitibus, vt vel ad tres menses omitterent cōciones, & interìm ipsorum fana sigillo regio obsignarentur, sed frustrà: immò paulò pòst ingens ibi tumultus *Ingens tumultus Antuerpiæ.* extitit, qualis alibì nusquàm, idq́; hac occasione. Redièrant ex Hollandia & Zelandia aliquot sectariorum copiæ, eæq́ue nouis quotidiè accessionibus auctæ, valdè diuexabāt agros Antuerpiensibus vicinos, agricolas exagitabant, & tum cuiusdā officiarij regij ædem, tum tēpla vicina expilabant. Habebant isti id temporis symboli loco caudas vulpinas, à pileis vel galeis pendentes. Ea re cognita, misit contra illos Gubernatrix Drossardum Brabantiæ vel Satrapam, cum aliquot equitum & peditum cohortibus, tumultuariè ex Flandriæ & Brabantiæ pręsidijs accersitis. Illi decimotertio Martij improuidos *Cæduntur Sectarij.* summo manè adoriuntur, ordines dissipāt, permultos cædunt, & quidem supra ducentos illo in loco, vt fertur, præter illos qui in fuga perempti sunt.

Plurimi quoquè in Scalde fluuio periêrunt, plures in horreo quodam exusti: cæteri pauci in oppidum euaserunt. Captus etiàm in fuga est quidam nô postremi nominis, qui multa Geusiorum arcana detexit, secumq; habuit catalogum eorû omnium, qui nomen militiæ dederant. Volebant ijs suppetias ferre sectarij Antuerpienses, sed à Principe Auraico & Hochstratano Comite prohibiti, portam vrbis perfregêre: at suorum accepta strage, mox vltrò in vrbem rediêrunt. Nec sanè ab iniurijs & minis in Principem abstinuêre iam regressi, viq́ue extorserunt aliquot maiora tormenta & arma: quibus instructi, forum frumentarium occupârunt, moxq́ue signis explicatis, rectà pergunt ad occupandam curiam. Verùm Principis Auraici & Comitis Hochstratani atq; magistratùs studio tandèm effectum est apud quosdam sectariorum primarios, vt ea die pax esset & concordia. Interìm tamen captiuos omnes, tam æris alieni quàm criminum nomine in carcerem coniectos, mirabili audacia soluerunt atque dimiserunt.

Postridiè cùm nouam seditionem moliri viderentur, his ferè conditionibus dicta concordia confirmata est: Vt 12. cohortes sectariorum cum 8. cohortibus ciuium sempèr in excubijs sint: Vt nullus externus admittatur: Vt sectariorû in excubijs sempèr sit maior numerus, & quædam alia. Hæc si impetrarent, pollicebantur se nulla clero, templis catholicis damna daturos. Verùm eodem ipso die fidem datâ fefellerunt, cùm à meridie, duce illo Hermanno, qui se ab Hasseleto subduxerat, rursùs aggressi sunt cœnobia expilare & vastare, inprimìs autem Franciscanorum, Dominicanorum & Carmelitarum. Et vt suę indulgerent libidini, quosdam Franciscanos egregiè ludificatos in medio exercitu per totam vrbem etiàm bombardis onustos cir- *Franciscani illuduntur.*

cunduxerunt: qui quidem, illo bombardarum pondere sauciatis humeris, diù posteà decubuerunt. Quin & claues sibi vendicàrunt, & Hermanno suo tradiderunt: mox celeres nuncios mittunt Valencenas, hortantur nè se dedant, quandoquidē etiàm Antuerpia ab ipsis stet. At tamen sedatus ea die tumultus fuit, nè quid prætereà attentarent.

Sequentis diei summo manè illi inter se conspirare cœperunt de totius ciuitatis direptione. Itaq; pulsato tympano conuocant Caluinistas & Confessionistas omnes, vt ob defensionem Euangelij in antedictum forum frumentarium paritèr conueniant. Res erat summi periculi, actumq; fuisset de illius amplissimi emporij opibus, deque magistratu & Catholicis omnibus, nisì prudenti Consilio Principis & Comitis atque magistratûs, alterius tympani pulsu ad ferendam maturè opem accersijssent ciues & nationes omnes, præconis voce addita, vt quicunque Regi & Magistratui assistere vellent, in forum se reciperent. Confestìm igitur in vnum coièrunt non modò ciues Catholici Germani, Hispani, Itali, Lusitani, sed etiàm Confessionistæ Luterani, Catholicis se iungentes aduersùs Caluinistas tanquàm seditiosos. Ibì tum clamari cœptum contra Caluinianos: **Viue le Roy**, id est, Viuat Rex, & Geusij expellantur ab vrbe. Et facilè tum Caluinistæ ex vrbe eiecti fuissent, nisì ob vitandam mutuam ciuium cædem, quidam se sequestros interposuissent. Itaque conuentum denuò cum illis est, sed longè alijs quàm die præcedenti conditionibus, ijs videlicèt atq; alijs consimilibus, vt quamprimùm omnes arma ponant, vt tormenta maiora restituant, vt nulli nisì Magistratui fas sit signa militaria erigere. Ex eo tempore fracti sunt animi Caluinianorum, nec quicquam grande deincèps eo in loco ausi sunt attentare: porrò illorum capita se sensìm

Obsistitur Caluinistis.

sensim subduxerunt, & inter primos Hermannus, quem hominem etiàm Sectarij execrantur. Est verò sub certis quibusdam conditionibus etiàm pax illis communis constituta.

Hoc ferè tempore, nempè Dominica Iudica, id est, decimasexta Martij, quidam Caluinianus præco singulari quadam audacia non longè à Colonia concionem habuit. Sperabat fortàssis homo improbus se in ea præclara vrbe aliquem posse tumultum ciere, & homines ad res nouas moliendas incitare. Verùm neque admodùm multos habuit auditores, & nisì absens ab vrbe tum fuisset clarissimus vir Constantinus Liskyrchius eius anni consul, & alia quædam obstitissent, nę ille furcifer haud impunè tulisset tantam audaciam. Et certè non fuit ille ausus denuò illo in loco habere concionem, & si sanè fuisset ausus, sensisset Catholicum Coloniæ Agrippinæ magistratum non defuturum saluti & tranquillitati Reipub. suæ. Mox autem à prudentissimo Magistratu seueritèr prohibitum est, nè quis extra vrbem ad Conciones eiusmodi exiret. Pertinet hoc quoquè ad eximiam laudem inclytæ Coloniæ. *Concio hæretica extra Coloniam.*

Hoc mense ab illustrissima Belgij Gubernatrice ad Valencenenses missi sunt Dux Arescottanus & Comes Egmondanus. Ij die decimotertio huius mensis sub fide publica euocârunt ad se homines viginti, quos illi designarent, ad Colloquium sub horam tertiam pomeridianam. Eo quidem die nemo venit, quòd se dicerent impeditos: sed postridiè ob id tantùm missi sunt quidam, vt audirent cōditiones ab illis nomine Gubernatricis offerendas, quæ quidem erant æquissimæ. At illi tunc discesserunt, & die XV. eiusdem mensis Valencenenses iam ab Antuerpiensibus animati, responsum eiusmodi reddiderunt, quod victoribus potiùs quàm *Legatio ad Valencenēses.*

victis conueniret. Itaque iam memorati Principes re infecta discesserunt, arctiusq; obsessi sunt Valencenenses.

Eodem tempore ad vnum è primarijs fœderatis nobilibus, qui tum Amsterodami degebat, secundus missus est legatus Secretarius priuati Concilij regij, admoniturus eum nomine illustriss. Gubernatricis, vt ea vrbe excederet, & quædam præterea alia faceret, nî publicus hostis declarari vellet. Vbi is ad eum venit, hoc solum obtinuit responsi, non esse illum eiusmodi legatum, cui oporteat responsum reddere. Erant tum Amsterodami aliquot nobiles fœderati in eodem hospitio, ad quod se Secretarius contulerat. Ij sanè aliquot dies captiuum eum detinuerunt, nec semèl minas mortis intentârunt, literas & munimenta eius omnia abstulerunt. Magistratus, metu primarij illius nobilis, nihil se commouebat, donèc is negaret suo iussu factum. Tum verò, non recuperatis tamen suis munimentis, scapha accepta à Sculteto & Consule, solo hospite conscio, illorum euasit manus. Paulò pòst ille primarius nobilis, publicus patriæ hostis pronunciatus est.

Legatus Gubernatricis malè tractatur.

Sub id tempus Hasseletum se dedidit Episcopo Leodiensi his ferè cõditionibus: Vt impensas obsidionis Episcopo præstent: Vt suo sumptu cœnobia & templa restaurẽt: Vt deincèps Catholicam fidem profiteãtur. Hæc sunt lucra & cõpendia noui euangelij, & indè nascentis rebellionis. Est autem miles oppido sinè cæde recepto impositus.

Hasseletum deditur.

XVI. Martij, aut certè Dominica Lętare, Brugenses Sectarij rursùs quendã sibi adsciscũt ecclesiastẽ, sartoris famulũ, vix natum annos 22. dignum sanè tali patella operculũ. Venerunt eò missi à Brugensi magistratu & à Francotis, & disertis verbis homini, nè concionaretur, interdixerunt. At ille tamen à meridie

meridie id attentās, vbì sub vesperam vrbem ingreditur, in ipsa porta compræhenditur, & in carcerem mittitur. Indè cessârunt conciones eiusmodi apud Brugenses. semèl tamen atque iterùm suos psalmos teutonicos cantillârunt, donèc vicesimasexta Martij conuenticula illis omnia publico edicto vetita sunt. *Ecclesiastes capitur.*

Sub finem Martij rursùs Antuerpiæ Sectarij sua habere conuēticula secreta, arma coëmere, & ad tumultum spectare cùm viderentur, multique mercatores exportatis indè rebus suis abscederent, Gubernatrix per Principem curauit conciones sectarias omnes prohiberi, tametsi nondùm obtemperatū fuit: voluitque constantèr militem exterum eò intromitti. Præfecto quoquè criminali, quem vulgò Roede Roede vocant, mandauit, vt authores omēs tumultûs illius Antuerpiensis, vnaq; sectariorū ministros omnes compræhenderet. *Conuenticula noua Antuerpiæ.* *Rod Rüe*

XXII. Martij Dominus Norcarmius accitis è Duaco, Tornaco, alijsq; vicinis oppidis tormentis, Valencenarum mœnia tanta vi & assiduitate verberauit, vt ciues mox colloquēdi facultatem petiêrint. Ea sub vesperam non negata, aiebant se paratos deditionem facere eis conditionibus, quas anteà recusârant. Verùm non sunt auditi. Postridiè duobus & viginti tormentis summo manè quatiuntur mœnia, turris cuiusdam templi deijcitur, magno illato vicinis ædibus detrimento, nec cœpto absistitur, licèt horribili clamore oppidi matronæ manibus deditionem insinuarēt, donèc ante meridiem ad multum spatium disiectis mœnibus, facilis militi in oppidum pateret ingressus. Iam verò summè ad inuadendum anhelante milite, ipso meridiano tempore sinè vlla conditione se permittunt Regis voluntati. Eodem itaque die, qui erat Palmarum Domnicus, à meridie cum maxima copiarū parte ingreditur Do- *Valencenæ expugnantur.*

minus Norcarmius, oppidumq; Regi catholico recuperat. Porrò ad aliquot dies obseratis portis Michaëlē Herlinū ditissimū mercatorē cū filio & duobus noui euangelij pconibus, totius rebellionis capitib⁹, in carcerē cōijcit. Ea verò Valencenarū, vrbis munitissimę, expugnatio om̄ibus Sectarijs animum ademit. Mox aūt missi sunt ex hoc exercitu, q̄ Cābresiū, ditiōis episcopi Cameracēsis oppidulū à Sectarijs occupatū, oppugnarēt. Sed vbì eius loci incolæ acceperūt Valēcenas deditionē fecisse, oēs profugerunt, portisque patentibus miles ingressus est.

Traiecten-ses Mosani se dedunt.

Aprilis mensis initio Traiectenses ad Mosam se Regi missis Bruxellas legatis dediderunt, militemq; regium apud se introduci passi sunt. Fuerant illi diù rebelles, indè persuasi à sectarijs buccinatoribus, multaque more sectariorum egerant: sed eiusmodi conatus plerunque tristes habent exitus, punitque temeritas vel maximè seipsam. Quanto illi rectiùs sapiunt, qui seditiosorū hominū repudiatis cōcionibus, pmanēt in officio, nouandisq; reb⁹ abstinēt?

Cōditiones acceptæ ab Antuerpiensibus.

VII. Aprilis illustriss. Gubernatrix cum Antuerpiensibus, qui suos ad illam legatos miserāt, his fermè conditionibus transegit: Vt sectarij ministri & cōcionatores omnes quamprimùm Antuerpia discedant: Vt omnes Sectariorum conciones, exercitia, & quæcunque indè pendent, putà, Consistoria, conuenticula, collectę pecuniarię, & similia cessent: Vt tēpla direpta vel diruta, in pristinū statū reuocētur: Vt cultus diuinus vbiquè restituat̄, itemq; cōciones catholicæ aliæq; Ecclesiasticæ cęremonię oēs, idq; sinè vllo impedimento vel iniuria tā in psonas Ecclesiasticas, q̄ eorū res & facultates: Vt nouorum fanorū structura cōquiescat, cunctaq;, vbì rex iusserit, subruant̄: Vt nihil interìm innouet̄, neque quicquā fiat religioni catholicæ cōtrariū: Vt ciues & incolæ oēs obediāt Regi, cunctaq; ei⁹ edicta, etiàm ab ha-

harũ turbarũ initiò ꝓposita seruẽt: Vt posthàc non ferãt in sua Rep. vllos exules, errones, aduersùm Regem cõscriptos, exteros sectarios, fugitiuos, apostatas, & similes: Vt Magistratui reddat̃ pristina authoritas, & debita ꝑstetur obedientia. Vt milites ꝑsidiarij, donèc illic erunt, iurẽt se Regi parituros & seruaturos iam dicta. Hæc si fiant, vicissìm promisit Gubernatrix, eius vrbis ciues neq; in illa, neq; alia Belgij ciuitate ꝑquisitũ, molestatũ, impeditũ, ꝑsecutum iri religionis ergò, donèc Rex cum ordinũ cõsilio aliud statuat, cui tum ìlli perindè vt alij Regis subditi, obtẽperare debebũt. Si qui aũt ad regiorũ edictorũ præscriptũ, ꝙ ad religionẽ attinet, gerere se nolent, aut obediãt, aut discedãt, quẽadmodùm Rex cum ordinibus decreuerit. At hinc excipiũtur tamen ij oẽs, qui rei sint maiestatis, destructionis & direptionis templorũ atq; iconoclasmi, latrociniorum, rebellionis, cõspirationis in regiam maiestatẽ, & criminũ consimiliũ. Porrò in his oĩbus regię maiestati cõsensus saluus erit, cui etiàm se scripturã ꝓ ipsis illustriss. Gubernatrix affirmauit, modò interìm sileãt cõciões & exercitia oĩa nouę religiõis. Postremò hortabat̃, vtì hęc oĩa q̃celerrimè exequerent̃, ità citiùs impẽtraturi hactenùs malè gestorum veniam. Eę verò cõditiones omnes ab Antuerpiensibus acceptæ & admissæ sunt, sicque paulatìm ibì res meliùs habere cœperunt.

IX. Aprilis immodicus fuit tumultus Buscoducis. Cùm em̃ iuramentũ exigeret̃ ab eo, quẽ suprà diximus missum Antuerpia esse, vt illi oppido ꝑesset, nec id nisì sub ea forma, quã ipse conceperat, ꝑstare vellet, Sectarij ꝑruptis Curiæ foribꝰ, Magistratũ cũ ciuibus cõsilia cõmunicantẽ inuadunt, & bonos ciues oẽs in fugã compellũt. Verùm pius & clemẽs Deus eas turbas ità sedauit, vt sub vesperã suã q̃sq; domũ spontè repeteret. Altera die, 11. Aprilis exauthorato milite, solutis à Senatu stipẽdijs, Antuerpieñ ille dis- *Tumultus Buscoducensis.*

cessit, moxq; ad horam tertiam Cancellarius Brabantię & Petersomius dimissi sunt, & Bruxellas vsq; à 32. sagittarijs deducti Simul etiàm cõscripti à magistratu milites 400. qui excubias agerent, planèq; exulare iussa omnis concio sectaria. Porrò sectarij pleriq; suis secũ exportatis rebus, indè aufugerunt.

Cancellarius dimittitur.

X. Aprilis Antuerpia excessêre noué ministri sectarij eius vrbis, partìm Caluinistæ, partìm Luterani: mox etiàm omnia illorum fana prophana, iussu Curiæ à magistratu obsignata sunt, donèc Gubernatrix eò veniret.

Eodem tempore in Flandria, iam ante Pascha sublatis iussu Comitis Egmondani agrarijs concionibus, deturbata sunt Sectariorum fana, Iperis inprimìs, & Balioli atque Armenteriæ, & in locis adiacentibus. Porrò Comminij, iubente Duce Arescottano, ex fani Sectariorum trabibus tria sunt structa patibula, in ijsque mox suspensi perplures. Deindè etiàm Gandaui tanto militum impetu vnius horæ spatio dirutum est fanum Sectariorum, vt vendita statìm omni materia, præter stramina nihil reliqui fuerit. Cœpit quoquè passìm per vniuersam Flandriam de ijs, qui circa Domini natalem ad arma concurrerant, & de iconoclastis omnibus supplicium sumi, ità vt per trimestre in sola Insulensi vrbe ad octoginta in crucem sublati sint ex pagis vicinis. In Hollandia quoq; & Zelandia sensìm trãquillitas reddita est, profligatis sectariorum concionibus, & eorum fanis euersis.

XXIIII. Aprilis Antuerpiæ solẽnis Missa celebrata est de sacrosancta Eucharistia in templo beatissimę semperq; virginis Marię: & quidem iam aliquot menses illud sacrũ siluerat. Adhibitus autem est solẽnis campanarum sonitus, iam canonicis reuersis, & mercatoribus frequentissimis eò quotidiè confluentibus, adeò vt itinera omia omnis generis opibus

bus & sarcinis oppleta cernerentur. Est tum illo in templo, tum in cæteris omnibus magno sudatum opere, vt ante Gubernatricis aduentũ rudera om̃ia exportarentur. Eodem die domestici milites om̃es exauthorati sunt, demptis quatuor cohortibus. Indignè id ferebant illi milites, atq; sub vesperá alterius diei illis in vnum coëuntibus, & mira minitantibus, res ad tumultum spectare videbatur. Verùm prudentia Magistratûs itum est obuiàm, accito milite regio iam ad vrbẽ aduentante. Itaq; xxvj. mensis huius summo manè, duce Comite Mansfeldio, in oppidum intromissa sunt 16. peditum signa: priùs tamen curribus aliquot cum eorum impedimẽtis intrò receptis, & ad viarum angulos obiectis, nè quid maligni homines possent attentare contra illos. *Peditũ 16. signa veniunt Antuerpiam.*

XXVIII. eiusdem venit Antuerpiam illustriss. Gubernatrix cum plerique aurei velleris Equitibus, & cum tota aula, stipata eqtibus septingẽtis ad suũ & vrbis p̃sidium: itemq; trecentis alijs, qui foris inuigilarẽt, nè qui tumultus existerent. Ingressa vrbẽ, rectà contẽdit ad primariã sacratissimę virginis matris ædem, vbì, om̃ibus anteà præparatis, mox solẽne sacrũ de Sanctospiritu factũ est, totius vrbis cãpanis cõcrepantibus: inprimìs autem pro gratiarũ actiõe decantato, Te Deum laudamus. *Gubernatrix intrat Antuerpiã.*

Calendis Maij, aut certè pridiè eius diei sub mediam noctem Amsterodamo discessit nobilis ille primarius, cuius anteà quoquè meminimus, à multis nobilibus fœderatis & cum tedis innumeris deductus ad nauem cum omni sua familia & supellectile: vbì valedicens nobilibus illis, mandauit, vt indè abscederẽt quãprimùm, nulla tamen cuiquã vel vi, vel iniuria illata. Illi igitur biduo pòst cum vniuersis copijs suis indè abiêrunt. Porrò Carthusianũ cœnobium extra Amsterodamum situm, priùs sexaginta milites diripuerũt: ijdemq; indè profecti, Ab- *Carthusia Amsterodamensis diripitur.*

batiã Egmondanã miris modis vaſtandã & expilandã ſibi ſumpſerũt, monachis nõ mediocritèr diuexatis, & Priore miſerrimè captiuo aliquouſquè ꝓtracto. Indè prætereũtes Alcmariã vrbẽ, opima ꝑda iam dicti monaſterij & multis theſauris onuſti, vicinũ Regulariũ cœnobiũ itidèm expilârũt. Eſt verò illos ꝑſecutus Comes Meganus, ſed aſſequi nõ potuit, donèc ſuis eſſent cõiuncti, qui erãt ad quatuor millia, & eo ampliùs, armis oĩs generis egregiè inſtructi. Prohibuerat aũt Gubernatrix ſub pœnis grauibus, nè illis auxilio eſſent certa quædam oppida. vndè factũ eſt, vt aliquot locis fruſtrà tẽtârint cõſcẽſis nauibus abſcedere. Tãdẽ tamẽ oppiduli cuiuſdã incolas vi adegerũt, vt naues cõcederẽt, quas ingreſſi oẽs abſceſſerũt, exceptis C. q tardiùs aduenerãt: qui quidẽ ſtrenuè cũ regijs copijs cõfligentes, pleriq; oẽs ceciderũt, 20. verò cõpræhẽſi ſunt, & x. mox ſuſpendio necati. Qui aũt Vianæ & locis vicinis erant, ſuorũ accepta clade, omnes mutato habitu fugerunt: ſi qui vero ex ijs depræhendebantur, mox ſuſpendio addicti ſunt.

Sectarij ſuccumbunt.

Porrò nobiles quidã fœderati, horũ duces, in peculiarẽ quandã nauim ſe receperunt, nauta ſanè inuito, qui etiàm paulò pòſt Comiti Arenbergio obuiàm veniẽti illos prodidit. Erãt enim benè poti, ſomnoq; obruti, ità vt ab militibus Arenbergianis cõꝓhẽſi ſint C. & tres, in qbus erãt nobiles 63. Simul etiã in eadẽ naui ꝑda cœnobij Egmondani apꝓhẽſa eſt, & 30. aut 40. millia dalerorũ. Nobiles capti Viluordiã iuſſu illuſt. Gubernatricis magna ex parte abducti ſunt. Ea aũt res ſectariorũ audaciã ꝓrsùs cõtudit, maximè ꝙ à captiuis multa illorũ arcana & machinatiões detegerẽtur. Viana poſteà occupatur ab Erico Duce Brunſuicenſi, & ditio Traiectẽſis redit ad pacem & tranquillitatem.

Nobiles capiuntur.

X. Maij aliquot peditũ ſigna regis nomine ingreſſa ſunt Amſterodamũ, & paulò antè Buſcũducis. Iam ferè rebellio omnis, cunctaq; Sectariorũ exercitia & cõciones in nihilũ redacta viſebãtur, nõ ſinè ſingulari ꝑpotẽtis Dei benignitate, qui etſi ad tẽpus ꝑmíſit in illis opulẽtis & catholicis regionibus aliquid poſſe Sectarios, citò tamẽ illorũ conatûs repreſſit, flexus hauddubio precibus ardẽtiſſimis & lachrymis piorũ hominũ. vtriuſq; ſexûs, quorũ illis in locis ingens ſanè copia eſt. Eodẽ aũt die Antuerpiæ, ꝑter alios multos in vicinis itineribus, duo iconoclaſtæ & quatuor alij ſuſpenſi ſunt. Porrò etiàm id tẽporis illuſt. Gubernatrix iuſſit Antuerpiæ ſingularũ familiarũ noĩa & cognomina deſcribi, itẽq; arma in ſingulis ædibus reperta. Fana autẽ hæreticorũ donauit exteris militibus, ea cõditione,

vt solo æquarent. Sunt qui dicant pro quinque fanorũ sectariorũ materia oblata esse aureorũ Rhenensiũ 14. millia.

XII. & XIII. Maij permulti ibidèm, iubente Gubernatrice, in carceres coniecti sunt, atq; in ijs plerique iconoclastæ & templorum expilatores.

Sub diem xx. eius mensis aliquot Germaniæ principum legati venerunt ad illustriss. Gubernatricem, orantes vt qui cõfessionis essent Augustanæ in Belgio, ijs libertas concederetur, neque ob priùs admissa quicquã molestiæ inferretur, & id genus alia. Responsum illis est, non posse hac de re quippiam constitui, donèc Rex suam explicet voluntatem: porrò illustrissimam Gubernatricem orare, nè se negocijs religionis in Belgio admisceant. Ità tum nihil impetratum est. Intereà verò dum illi ijs in locis essent, tam Confessionistarum quàm Caluinianorum fana sub hasta væniêrunt, idque in commodum militũ præsidiariorũ: solum fisco adiudicatum, posteà pars quibusdam militię ducibus pmissa.

Legati principũ ad Gubernatricẽ.

XXII. Maij in Hispanijs obijt Marchio Bergensis. Eius coniunx necdùm comperta morte illius, hoc ferè tempore cõsulem oppidi Caluinistam iussit in carcerẽ includi, edixitq; palàm, vt solum verterent, quicũq; vel ples suas baptizari curâssent in fano sectariorũ, aut eorũ more inijssent cõiugia, aut cœnã Caluiniano ritu celebrâssent, neq; vellent resipiscere. Ferũtur autẽ circitèr 700. tum indè aufugisse.

Marchio Bergensis moritur.

XXIIII. Maij Regis nomine illustriss. Gubernatrix publicauit Antuerpiæ edictum, ob sedandas turbas omes, quæ illic religionis causa deincèps oriri possent. In eo aũt nulla fit mentio eorũ, quæ hactenùs admissa essent. Scripserat eñ Rex, se sibi seruâsse eorum tum punitionẽ, tum cõdonationẽ, pro meritorũ qualitate. Huius edicti hæc ferè summa fuit:

Edictũ Antuerpiæ promulgatum.

Primò, vt iuxta edictum anni superioris, in Iulio euulgatum, præter bonorum omnium cõfiscationẽ ministri Sectarij & concionatores morte mulctent, ac suspendantur. Eadẽ pœna plectãtur, quicũq; suas

ædes ad habenda conuenticula commodatò dederint aut permiserint: itemq; receptatores, fautores, sustentatores illorum, si tamẽ id pro môre habeant, aut sint hæretici obstinati: Qui talia adeunt cõuenticula, pœnam luant arbitrariam, ità tamen, vt inquirat iudex, num quadam ducti curiositate id fecerint, an verò armati: Cõcionatores sub pœna capitis solum vertant: Parentes, curatores, heri, ad iudicis arbitrium puniantur pro liberorum & familię suæ culpis, & pueri vel famuli flagellentur, nisì constet illos horum culpas pro viribus impediuisse ac prohibuisse: Vt citiùs prodantur cõuenticula, quisquis illa detexerit, si eius sit sectæ, & ad fidẽ Catholicam cõuertatur, hactenùs admissorum habeat veniam & impunitatem: Vt magistratus & prætores, illorum alioquì rationem reddituri, contra ea conuenticula aduigilent.

II. Secundò, vt iuxta aliud præcedentis anni edictũ, iconoclastæ omnes, & id genus templorum ac monasteriorum expilatores & inflammatores, aut ijs opem ferentes, bonorum confiscatione & laqueo plectantur: sitque cuiuis fas eos compræhendere & Magistratui adducere. Omninò etiàm mãdatur magistratibus, vt nè permittant talia facinora, immò verò modis om̃ibus obsistant, sub pœna arbitraria, præstandiq; damni, quod ecclesijs illatum sit. Idem facere teneantur, qui sint ecclesijs vicini, aut ad ecclesiarum parœciam pertineant, non modò erga parochiales ecclesias, sed etiàm alia eiusdem parœciæ sacella.

III. Tertiò, vt qui Sectarij suà exercitia, putà, baptismum, matrimonium, cœnam, psalmodiam, publicũ cantũ in conuenticulis, sepulturam & similia coluerint, in crucem agantur, aut capite plectantur: illis verò auxilio q fuerint, pœna mulctenĩ arbitraria.

IIII. Quartò, vt infantes nothi mox in ecclesiam ferantur

tur,& ritu Catholico tingant. Habeant etiàm parochi librum,in quo annotent diem baptismi,nomen baptizati,parentumq; & susceptorũ: pœna arbitraria constituenda in parentes, qui non iusserint baptizari:Si verò sectariorum more fiat, pœna capitis & bonorum cõfiscationis in baptizantem,& baptizandos offerentem. Obstetrices quoquè deintegrò iurent,se indicaturas infantes magistratui,si à partu intra horas 24. non baptizentur: & si id negligant, puniantur.

Quintò,vt nullus ludimagister iuuentutem instituat publicè vel priuatìm, nisì priùs de fide examinatus à Scholastico & duobus à Senatu deputatis, præstitoq; iuramento,iuxta formam præscribendã, de nõ prælegẽdis libris aut dogmatibus ab Ecclesia Catholica damnatis.Seruent verò hęc ante decimũ diem post huius edicti publicationẽ,idq; sub pœna arbitraria: quòd si verò deincèps errores aut hæreses docuerint,capite & bonorum cõfiscatione mulctentur: parentes aũt, qui ad eiusmodi scholas suos pueros miserint,pœna arbitraria. V

Sextò,vt prætores & magistratus cum Visitatoribus exactè obseruẽt decreta omnia de typographis & bibliopolis promulgata,& immorigeri,capitis & bonorum cõfiscationis pœnas luant, si sic assueuerint:alioquì pœna extraordinaria,non tamen capitis,plectantur: & qui tales emunt libros, mulcta ijs pecuniaria irrogetur. VI.

Septimò,quicunq; regijs subditis collectas pecuniarias imposuerint, absq; Regis iussu,authoritate, permissu vel consensu, etiamsi vltrò conferant, vt pœnã ferant arbitrariam, & ampliùs quadruplo restituant q̃ acceperint, partìm fisco regio, partìm pauperibus applicandum. Vt etiàm sectarij sub pœna arbitraria non illiciant in suas sectas plebeculam simplicem eleemosynis aut operis pręstandis.Si qui VII.

verò tales collectas iam fecerint, aut contribuerint ob militem conscribendũ aut in posterũ id fecerint, tanquàm rebelles plectantur capite, & bona eorum Fisco cedant.

VIII. Octauò declarati sunt rebelles omnes cõsistoriorum præfecti, & vetita deincèps consistoria omnia tam intra, q̃ extra vrbes, itemq; conuenticula, prætextu cœnę Caluinisticę, Colloquij, visitationis, religionis ad publicam perturbandam pacem, idque sub eadem pœna.

IX. Nonò iubentur vrbibus excedere ante horas 24. exules, fugitiui, errones, apostatę omẽs, ij præsertim qui sub religionis prætextu eò aduenerint: & quidẽ sub pœna aut virgarum, aut exilij, aut capitis, pro ratione meritorum.

X. Decimò, vt quicunq; aliundè in Belgium cõfluxerint, si sint exules, iubeantur quamprimùm abscedere sub pœna in exilij literis expressa: sin alij sint, adferant testimonia Parochi & Magistratûs sui de vita sua & causa discessûs ex alijs ciuitatibus.

XI. Postremò interdicuntur scãdala omnia ac impedimenta, motus quoquè & iniuriæ in homines Catholicos, in Ecclesiasticos, in monasticen professos, & quidem sub pœna capitis & confiscationis bonorum, si graue sit scandalum: aliâs arbitrariæ castigationis. Hæc autem omnia suum habebũt robur, donèc aliud de religionis negocio constituatur.

Sub finem mensis Maij tumultuati sunt Sectarij Steenbergij, nisì fallor, cœperuntq; denuò aliquot vastare Ecclesias. Verùm missis eò Antuerpia 300. militib9, pleriq; fugerũt, nõnulli in crucẽ acti sunt.

Sumitur supplicium de 4. Geuseis. In Iunio sumptum est Valencenis supplicium de quatuor primarijs Geuseis vel Caluinistis eius loci: è quibus vnus erat opulentus ille mercator Michaël Herlinus cum filio, & duo cõcionatores. Is Michaël prolata in ipsum & filium mortis sententia, cultello penna-

pennario aliquot sibi vulnera sub pallio inflixit, in quibus nõnulla exitiosa fuisse ferunt. Ea re ex profluente sanguine animaduersa, ꝑductus est ad suppliciũ. Porrò Sectarij versi in tumultum, nitũtur & illum & alios eripere, nec obtemperant militibus monẽtibus, vt sedatè se gerãt. Itaq; disploduntur à milite aliquot sclopetti in seditiosos, quibus sex ꝑempti, cõplures grauitèr vulnerati sunt.

Accidit verò quiddam memorabile Cambresij, quanquàm incertum habeo quo mense & die acciderit. Erat ibì quidam Iohannes Carmelitanus apostata hæreticorum ecclesiastes. Is se dominũ Philippum dici voluit. Captus tandèm, pernegat se esse eũ monachũ, qui putabatur. Et quanuìs diuersum testarenrur plerique homini familiaritèr noti, & ipsa quoquè eius mater, optima & catholica mulier, quę eum certis indicijs docebat esse suum filium, & hortabatur, vt monasticum habitum reciperet: ille impudentèr ait, Mulier, non noui te. Verùm multis tãdèm conuictus testibus, non potuit negare se esse illum fratrem Iohannem Carmelitanum. Itaq; in castro Cambrensi suspenditur, sed ab hęreticis sublatus, in vicina quadam fossa sepelitur. Eccè autem spargitur latè rumor, Iohannem excitatum à mortuis, in Francia concionari, nec deerant qui se dicerent eum vidisse rediuiuum, eumq; audiuisse concionãtem. Sed vt impudens commẽtum palàm posset coargui, magno studio Catholici eius cadauer perquisiẽrũt, inuentumq; iam fœtens & horridum denuò suspenderunt, nec illud posteà amotum est. Talibus figmentis delectantur nostri euãgelici præcones, & cùm vera miracula nulla habeant, ad eiusmodi prodigiosa commenta confugitur.

Apostata mutat sibi nomen.

Suspẽditur.

Denuò suspenditur.

Tornaci, Iperis & Gandaui, multisque alijs Flandriæ locis, pleriq; profugi Sectarij ad certam diem citati sunt sub pœna confiscationis bonorum. Illis

verò non se sistentibus, bona illorũ partim fisco ad-
106. Geusei proscripti. dicta sunt. Tornaci vno die è ditionibus Regis cen-
tum & sex Geusei Tornacẽses ꝓscripti sunt, & bo-
na eorũ confiscata. Multi ibidem in castro habebã-
tur in vinculis, quorũ vix pauci euasuri putabãtur.
Aldernadi quidã è pcipuis Sectarijs cùm semel ha-
bita quæstione nihil esset confessus, & tandem testi-
bus conuictus, vereretur ad alterã quæstionẽ se ab-
reptũ iri, vel ferre nõ sustineret publicę necis igno-
miniam, de fenestra domùs præcipitem se eiecit, sed
singulari Dei benignitate, qui non vult mortẽ pec-
catoris, eo casu extinctus non est, sed resipiscens, &
peccata sua confessus, Catholicè mortuus est.

Gandaui pridie Apostolorũ Petri & Pauli ingẽs
rumor sparsus fuit, postridiè futuram concionẽ hę-
reticam, & ꝙ Sectarij præcones 4. iam essent vrbem
ingressi. Perlata res est ad magistratum, & diligenti
habita inquisitione, primus author in vincula con-
iectus est: nec vlla fuit concio hæretica: sed ipso apo
stolorum festo die, quo futura dicebatur, ad sacras re-
liquias S. Liuini, quæ tum biduo antè ex castro, vbi
ob Geuseorũ metum aliquandiù fuerant, in templũ
Miraculum ad reliquias S. Liuini. S. Bauonis relatæ erant, clauda mulier sanata est. Et
certè aliquot ibi tum miracula facta esse adeò certũ
est, vt in publica acta relata sint.

Eodem propè tempore haud procùl Brugis qui-
dam Sectarij rursùs sua habere cœperunt conuenti-
cula, id prætexentes, quòd non nisi vsque ad S. Io-
hannis ferias, vt ipsi dictitabant, conciones vetitæ
essent. Sed missus eò præfecti Flandriæ vicarius cum
aliquot è castro Gãdensi leuis armaturæ equitibus,
ludimagistrum quendam, qui concionẽ habiturus,
paulò antè infantem suo more baptizauerat, cõpre-
hẽdit, & postridiè manè in crucem egit: sunt & alij
Exemplum memorabile quidam comprehensi, cæteri fuga dilapsi.
Vltima Iunij apud Harlingeñ Phrisiæ castrum in
ca-

captiuos quosdã, quos suprà diximus in naui vna à comite Arenbergio compræhensos, lata fuit sententia. Porrò nobiles 7. confœderati ad Gubernatricē missi fuerant, & de cęteris eius sententia expectabatur. Itaq; præter alios partìm exulare iussos, partìm ad triremes damnatos, patibulo septē addicti sunt, è quibus vnus dũtaxat ad fidē catholicã se recipiens, peccata sua cuidam Franciscano patri confessus est, petijtque Missam fieri, in eaq; sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigi. Quod cùm factum esset, atque ille cum alijs suspensus, iam spiritum exhalâsse putaretur, animaduertit præfectus eum etiãnùm animam agere. Iussit igitur lictori, vt mortem vno adhuc saltu illi acceleraret. Quod cùm ille tentaret, funis ruptus est. At ille humi collapsus, paulò pòst tum à Deo, tum à pręfecto ore titubante veniam & petijt & impetrauit, traditusq; chirurgo curandus, hodieq; fortassìs superest. Quotquot verò illi spectaculo aderãt, miraculi loco isthuc habuêre, quòd sacrosanctæ Eucharistiæ virtute à morte seruatus esset homo ille. Et multi sanè in Phrisia, hac re permoti, quotidiè redeunt ad Catholicam Ecclesiam. Est verò res à cõmissarijs perscripta ad illustrissimã Gubernatricem, qui se etiàm funem accuratè inspexisse addidêre, certoq; cõperisse eũdem fuisse, quo cæteri essent strãgulati, minusq; q̃ cęteros põderis habuisse, sicq; ruptũ fuisse, àc si ense dissect⁹ esset.

Multi ad fidem redeũt Phrisones.

XVIII. Iulij illustriss. Gubernatrix cum tota aula Bruxellas reuersa est, cùm ad id vsq; temporis Antuerpiæ fuisset. Porrò Comes Mansfeldius Antuerpiæ cum præsidio relictus est.

Ante hos autē dies Ruręmundę in Geldria Geusei quidam rursùs suũ habuêre ecclesiasten, qui primò apud Nouimagenses, deindè in Maseque cõcionatus fuerat. Illum volebant Ruręmundam introducere, vt festo die Visitationis beatissimæ Mariæ

Ruræmundenses sunt in motu.

virginis concionaretur. Illud autẽ obtinere cùm nõ possent, extra vrbem habita cõcio est in pago quodam. Egressi sunt eò extra Rurẽmũdam Geusei q̃ngenti, aut circitèr, vt aiunt, concionem audituri. Catholici interìm aduocant vicinum quendam satrapam, orantque vt præsidio militari ciuitati opem ferat. Venit ille cum paucis militibus, moxq; portę vrbis occluduntur. Redeunt indè à concione Sectarij, mirantur clausas portas, rogant eas aperiri, & se intromitti. Catholici negant se illos agnoscere pro ciuibus. Iterùm redeunt, seq; intrò recipi petunt, vt possint adesse vxoribus & liberis suis. At Catholici vxores & liberos illis quidem per murũ, vt fertur, demiserunt, sed eos admittere noluerunt. Hęc quidem de rebus inferioris Germaniæ, vt antè dixi, à grauibus & fide dignis viris accepi, & huc adscribere volui. Alij hauddubiò quandoquè prolixiùs oẽm historiam separatìm describent.

Gotha deditur. Huius anni mense Aprili, cùm aliquandiù iussu Imperij obsessum fuisset, deditur Gotha oppidũ cũ arce munitissima & propè inexpugnabili, ibique p̃ter alios captus est Vuilhelmus Grumbach, & paulò pòst grauissimo supplicio affect⁹, cũ alijs quibusdã. Est aũt notatu dignum, quòd eodem ferè tempore, nisì tamen fallor, cæsus est iste Grumbach, quo anno 1558. crudelissimo latrocinio peremptus fuit celeberrimus ille Herbipolensis Episcopus Melchior Zobel, cuius suprà meminimus. Verùm hac de re, ꝙ parùm certi habeam, nolo plura scribere. In Belgium iam aduenisse dicit cum instructo exercitu illustriss. Dux Albanus, ibidemq; etiàm Catholicus Rex Philippus expectatur. Non dubiũ, quin hæretici cristas demissuri sint, qui illas ditissimas regiones fœdissimè perturbârunt, & damnis maximis affecerũt. Quòd si verò illic nidificare & prosperis frui successibus eis licuisset, maiora sanè attentâssent. Sed ha-

habet humana malitia certos sibi præfixos limites & cancellos, quos prætergredi non potest. Vtinàm verò tandèm redeant ad sanitatem, qui in Europa tot turbas excitârunt, atque sub prætextu puræ doctrinæ & Euãgelij, orbem erroribus & dissidijs impleuerunt, miseramq; & imperitam plebeculam in varias easque fœdissimè pugnantes & dissectas opiniones & sectas distraxerunt. Quod etsi ad tempus passus est Christus ꝑpotentis Dei filius, qui pro illa fudit sanguinem suum, tamẽ quãdoque seuerissimè vindicabit & pœnas exiget ęternas ab illis, qui illi ad perditionem se duces & authores præbuerunt. Immò verò vbì immensę illius bonitati visum erit, etiàm in hac vita, nisì resipuerint, egregiè castigabit & puniet illos, reuocabitque ouiculas suas, ab illis dispersas & dissipatas, in ouile catholicæ & vnicæ Ecclesiæ suæ, præstabitque vt agnoscant errorem suũ, doleantque vehementèr se audiuisse voces alienorum, eosq; summè deincèps fugiant & execrentur, quemadmodùm crebrò superioribus seculis eum fecisse non dubitamus. Et certè etiàm hoc ipso anno pro singulari benignitate sua ad Catholicæ Ecclesiæ gremiũ reduxit illustrẽ & magnæ apud Germaniæ principes authoritatis Comitem ab Helfenstein Vlricum, adeò vt is coram multis & grauibus viris Luteranismum & Augustanam confessionem, cui, nisì fallor, inter primos subscripserat, abiurârit & anathematizàrit, totusq; ad Catholicam Romanã Ecclesiã redierit. Fuit autẽ cum fratre suo altero illustri comite apud amplissimum Augustanum Cardinalẽ vltra tres hebdomadas, profligatisq; à sua ditione hæreticis & vxorijs ministris atq; cõcionatoribus, catholicos sacerdotes & cõcionatores acciuit, qui magno studio incũbunt in viam reducendæ miseræ plebeculæ, altarib⁹ instaurãdis, & sacris imaginibus restituendis, idq; sanè ꝓnissimis, vt quidam

Comes ab Helfenstein redit ad ecclesiam.

grauis vir scribit, ad omnia & auribus & manibus vulgi. Porrò etiàm huius rei nouitate penè attoniti vicinarum ciuitatū homines, pleriq; sese colligunt, & ad pacē & vnitatē vnicæ matris Catholicę Ecclesiæ reuertunt, frementibus pseudoprophetis, q dolent è suis faucibus eripi ouiculas Christi. Quinetiā medicinæ celeberrimus professor D. Venerādus Gablerus, tanti Comitis exemplū secutus, rediјt ad catholicismum. Adfuerat is Petro Paulo Vergetio è corpore migranti, apud quē mira quædā viderat, q̄ illi animū videbant perfregisse, vt nō modò Catholicus, sed piētissimus quoquè Catholicus fieret. Inter alia verò permulta, q̄ Comitē hūc eximiū ad catholicā Ecclesiā reuocārūt, illud nō postremū fuit, ꝙ, sicut ipse ait, in Augustana Cōfessione nullū neque in doctrina, neque in cæremonijs fundamentū vel concordiā inuenerit, neq; apud suos concionatores inuenire potuerit, sed sit ab ijs ab alijs ad alia remissus atq; reiectus, & vnà cum suis subditis in vastissimos errores abductus: tum etiàm, ꝙ sicut Luterus, ità & oēs posteri illius in suis scriptis inconstantes sint, & modò hæc, modò illa sibijpsis pugnātia doceant. Benedict⁹ Deus, qui prę̄stitit tanto Comiti, tot annis aberranti, vt isthæc videret tandèm, quę sanè eiusmodi sunt, vt vel sola meritò cordatos omnes permouere possint, nè quicquā velint deincèps cum hac prorsùs lubrica & fallaci noui euāgelij doctrina habere commercij. Videbūt quādoquè eadem etiàm alij, Deo benè propitio, moxq; vt viderint, actutùm redibūt in viam, & isti hactenùs tot homines miserè fascinantes errores vt fumus euanescent, eorumq; authores & buccinatores nisì ad sanitatē rediērint, sese abdent in tenebras. Præstet hoc ꝑ sua immensa & inexhausta bonitate ꝑpotens & clemens Deus, cui est omnis honor & gloria per infinita secula seculorum. Amen.

Medicus insignis fit catholicus.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM, NON QVIDEM OMNIVM, SED MAXIME INSIGNIVM,

in præcedentem rerum in orbe gestarum Commentarium, collectore Laurentio Surio, digestore Barthol. Laurente.

Corrigantur numeri 348. & 349. & substituantur, 346. & 347.

alge-

apofta-

bene-

brne-

sas

Laby-

L

tur

itâ

voca-

ſerineñ

FINIS.

In nomine

Tabarstkiewycz
ze starzym 61

Disputatio Ecclesiae haereticus nil efficit hac effert
208.
Assertiones Lutheri. 832.
Vmiejetność wstawania grzebienia 510.
Wilczeba niebezpieczna 512
[illegible] szkodliwe 514.
Filij in patrem Crudelis [illegible] 514
pies znak dobry bywa 89. [illegible]

